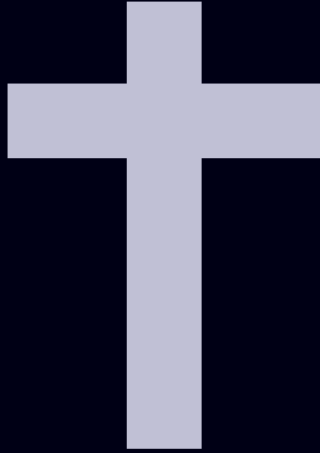

Manö Kamiŋ

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea

Manö Kamɨŋ

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d

Contents

Madyu	1
Mak	66
Luk	104
Jon	172
Aposil	220
Rom	284
1 Korid	316
2 Korid	346
Galesia	363
Epesas	373
Pilipai	382
Kolosi	389
1 Desalonaika	396
2 Desalonaika	402
1 Dimodi	406
2 Dimodi	415
Daidas	421
Pilimon	425
Hibru	427
Jems	452
1 Pida	459
2 Pida	468
1 Jon	473
2 Jon	481
3 Jon	482
Jud	484
Repelesin	487

Madyu

Jisas Kraiss Manö Aij u Madyu kalî kliš rîka

*Ebrahim rîkô rîk dam dapîl
gîlô Jisas Kraiss nîp yag daula
(Luk 3:23-38)*

¹ Jisas Kraiss nap nîhi îlan nîpe gau rîklô rîk amîl apîl gôm nîp yag daula rô hagnîg gabin. Bî kub Ebrahim rîkô rîk damôm, kiñ Depid nîp yag daula. Depid nîpe rîkô rîk damôm, Jisas Kraiss nîp yag daula. *

² Anîg gîla:

Ebrahim Aisak nîp yag daua.

Aisak Jekop nîp yag daua.

Jekop nîpe pen, Juda nîp rîkôm, nîmam hain magô u agîp yag daua.

³ Juda nîpe nîbi Dema aip mîdôm, Peres aip Sera aip kalîp yag daua.

Peres, Hesron nîp yag daua.

Hesron, Ram nîp yag daua. *

⁴ Ram, Aminadap nîp yag daua.

Aminadap, Nason nîp yag daua.

Nason, Salmon nîp yag daua.

⁵ Salmon, Boas nîp yag daua.

Boas nîme nîpe u Rehap.

Boas, Obed nîp yag daua. Obed, nîme nîpe u Rud.

Obed, Jesi nîp yag daua.

⁶ Jesi, kiñ Depid nîp yag daua.

Depid, Solomon nîp yag daua.

Solomon nîme nîpe u, nöd bî ne Yuraia nîp udô umö, hainö Depid nîp udôm me, Solomon nîp yag daua. *

⁷ Solomon, Riaboam nîp yag daua.

Riaboam, Abaija nîp yag daua.

Abaija, Esa nîp yag daua.

⁸ Esa, Jihosapad nîp yag daua.

Jihosapad, Joram nîp yag daua.

Joram, Asaia nîp yag daua.

⁹ Asaia, Jodam nîp yag daua.

Jodam, Ehas nîp yag daua.

Ehas, Hesekaia nîp yag daua.

¹⁰ Hesekaia, Manasa nîp yag daua.

Manasa, Emos nîp yag daua.

Emos, Josaia nîp yag daua.

¹¹ Josaia, Jekonaia nîp yag dapôm, nîmam rîmnap yag daua. Nîn anîbu, daun kub Babilon nîbi bî apôm, Isrel nîbi bî kalîp nagî lî dam Babilon ud arla. *

¹² Ud areila, Jekonaia anîb gau mîdôm, Sialdiel nîp yag daua.

Isrel nîbi bî kale Babilon arö gôm ram mînön Juda ado gî arla u, Sialdiel, Serababel nîp yag daua. *

¹³ Serababel, Abaiad nîp yag daua.

Abaiad, Eliakim nîp yag daua.

Eliakim, Eso nîp yag daua.

¹⁴ Eso, Sedok nîp yag daua.

Sedok, Ekim nîp yag daua.

Ekim, Elaiad nîp yag daua.

¹⁵ Elaiad, Eliesa nîp yag daua.

Eliesa, Madan nîp yag daua.

Madan, Jekop nîp yag daua.

¹⁶ Jekop, Josep nîp yag daua.

Josep me, nîbi Maria nîp ñeila.

Maria nîpe Jisas nîp yag daua.

Jisas nîp Kraiss a gîmîdal.

¹⁷ Anîb u me, bac hon Ebrahim nîpe rîkô rîklô rîk dam dapîl gôm unbö sîduñ bön dan ara u, hainö bac kiñ Depid nîp yag daula. Yag daulö, Depid nîpe pen rîkô rîklô rîk dam dapîl gôm u rô nöp sîduñ bön dan areia, hainö Babilon bî ke gau nîbö apôm kalîp nagî lî dam ram mînön kale u ud arla. Ud areila, hainö pen kauyan rîk dam dapîl gôm unbö sîduñ bön dan ara u, hainö Kraiss nîp yag daula.

*Maria Jisas nîp yag daua
(Luk 2:1-7)*

* 1:1: 1Kr 17:11; Jen 22:18

* 1:3: Jen 38:29-30

* 1:6: 2Sa 12:24

* 1:11: 2Ki 24:14-15;

2Kr 36:10; Jer 27:20

* 1:12: Esr 3:2

18 Jisas Kraiss n̄p yag daula manö u hagn̄g gabin. Jisas n̄me Maria, Josep n̄p ñeila, n̄pe aip ajmil wasö, kale n̄n̄la Maria ñi mudun m̄deia. Ana U† n̄pe u ke gö, ñi mudun an̄bu m̄deia. * 19 Pen nugmul n̄pe Josep b̄i aij u me, manö kub hagaga; gasi u nöp n̄n̄jöm haga, “Ñi mudun m̄döp an̄bu, n̄bi b̄i gau hag ñinabin, n̄p nable ḡinab. An̄b u, agam̄j hag yu†n,” a ga. 20 Josep an̄g n̄n̄a u pen, s̄bön ya† uhön n̄n̄a, B̄i Kub ejol n̄pe ap n̄p haga, “Josep, Depid ñi n̄pe! ‘N̄bi an̄bu, n̄hön ḡin̄g udnam?’ a ḡimön, gasi u n̄n̄agmön; ha†öwa†ö udmön. Ñi mudun m̄döp u, Ana U† u nöp gö m̄döp. 21 Hainö ñi u r̄ik dauö n̄pe kub göm, n̄bi b̄i n̄pe gau nan si nan naij ḡipal pr̄i u †ik ḡi yunab u me, hib n̄pe Jisas a ḡimön,” a ga. * 22 An̄g ga an̄bu, B̄i Kub n̄pe b̄i manö n̄pe hagep b̄i ap n̄p hag ña n̄n̄jöm n̄pe pen an̄g ḡinab a göm haga. 23 N̄pe haga, “N̄bi praj b̄i ap aip ajöm wasö, ñi mudun m̄döm, ñi ap yag daueinab, hib n̄pe u Emanyuel a ḡinaböl,” a ga. Emanyuel manö i† u, God hon aip m̄döp. *

24 Pen Josep uhön hanöm uraköm, B̄i Kub ejol n̄pe manö haga u udöm, n̄bi Maria n̄p udnam, a göm n̄n̄a. 25 Nöd Josep Maria aip ajmil wasö, Maria ñi u yag dauö, Josep ñi an̄bu hib n̄pe Jisas a göm me, Maria n̄p bö† nöp uda. *

2

B̄i gasi k̄id hi†k n̄n̄eb gau apöm Jisas n̄p n̄n̄la

1 Pen Herod Judia Propins kin m̄dm̄döp ñin u, Maria Jisas n̄p yag daua Bedlehem daun, ram

* 1:18: Luk 1:27,35 * 1:21: Luk 1:31; 2:21 Nab 24:17 * 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42

m̄n̄n̄jöm Judia an̄ au. Yag dauö, b̄i gap̄i k̄id hi†k n̄n̄eb gau, s̄idö auab lau n̄bö Jerusalem apöm, n̄bi b̄i gau hag n̄n̄jöm hagla, 2 “Juda n̄bi b̄i, Kin̄ hon, a ḡipim u n̄p yag daubal! M̄ñi †ibal m̄döp gain̄ Hon ram m̄n̄n̄jöm hon s̄idö auab lau n̄bö gau m̄dun n̄n̄bun gap̄i u waielöp; n̄n̄jun me, hib n̄pe hagno adö arañ a gun aubun,” a ḡila. * 3 An̄g hageila, kin̄ Herod manö an̄bu n̄n̄jöm, n̄bi b̄i gai i kale ñi an̄bu n̄p gasi n̄n̄jöm y†p n̄n̄agöl rö löp, a göm, gasi iru n̄n̄a. Jerusalem n̄bi b̄i gau magö†halö u rö nöp gasi iru n̄n̄la. 4 Pen kin̄ Herod, God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, God lo manö hag ñeb b̄i gau abe, kalip w̄i† alö aueila haga, “God manö hagep b̄i gau Kraiss n̄p yag daunaböl ram m̄n̄n̄jöm gai, a ḡila?” ö ga. 5 An̄g hageia hagla, “B̄i God manö hagep ap, hadame nöp manö kal† k̄i† ñi r̄iköm haga rö, n̄p yag daunaböl Bedlehem daun, ram m̄n̄n̄jöm Judia an̄ au. God manö hagep b̄i an̄bu God Manö kal† k̄i† ñi r̄iköm haga,

6 ‘Ram m̄n̄n̄jöm Judia an̄ gau ram m̄n̄n̄jöm ke ke iru m̄döp u me, ram m̄n̄n̄jöm Bedlehem n̄n̄jö pro rö †inab u pen B̄i Kub u ram m̄n̄n̄jöm an̄bu n̄bö apöm, n̄bi b̄i yad Isrel n̄bi b̄i kalip abad m̄deinab. An̄g ḡinab rö, Bedlehem hib kub m̄deinab,’ a ga,” a ḡila. *

7 An̄g hageila, kin̄ Herod n̄n̄jöm, am b̄i gasi k̄id hi†k n̄n̄eb gau kalip agam̄j w̄i† alö aueila haga, “Magö mai rö gap̄i an̄bu waiela?” ö ga. 8 Hageia, n̄p manö an̄bu hag ñeila, kalip Bedlehem hag yuöm pir alöm haga, “Kale am ñi an̄bu u†hai n̄n̄ aij ḡimim, ado ḡi apim

* 1:23: Ais 7:14 * 1:25: Luk 2:21 * 2:2:

yip hagepe, yad abe amem hib nipe hagnö adö arañ,” a ga.

⁹ Kiñ Herod anig hagö, kale hadlö niñöl gi, gapı kale sıdö auab lau niñla u nöd nöd gö niñöl gi, kale hain gıla. Gapı u am am, niñañ u ram mideia añ au gılan nöp pidöñ ga. ¹⁰ Anig gö kale niñöl, aij a gö niñöl gi, ¹¹ ram raul migan yan amöm niñla, niñañ u nıme Maria aip mıdailö. Kale am kugom yımöm, niñañ u hib haglö adö areia niñöm, wadı kale gau añla löm, nıp nan aij rımnap niñla. Gol rımnap, pauda hañıñ aij auep rımnap, wel hañıñ aij auep rımnap niñla. *

¹² Pen kale sıbön añ yan hanöm uhön niñla, God haga, “Ado gi Herod midöp u aragmim!” a ga. Anıb u, haga rö niñöm, adan mılö ap aramöm, ram kale ado gi arla.

Josep Maria amıl mihau ud piñıñ gi ram mınön İjip ara

¹³ Pen bı gası kíd hiik niñeb gau kale anig göl arla niñöl gi, Josep uhön niñla, ejol ap apöm nıp haga, “Herod niñañ u al pak lınam a göm, ulhai niñıñig gab. Anıb u, niñañ amıl mihau yıñıd ut gi, piñıñ gi ram mınön İjip armön. Aumön a geinam nöp, kauyan ado gi aumön,” a ga.

¹⁴ Hagö, Josep sıbön añ yan nöp uraköm, niñañ amıl mihau ut gi ram mınön İjip ara.

¹⁵ Ut gi ara anıbu, Bı Kub nıpe bı manö nıpe hagep ap nıp hag niñ niñöm nıpe pen kalı kılın rıköm haga, “Niñ yad u İjip nıbö wıñ alnö auöp,” a ga.

Pen Josep amılap am İjip nöp mıdlö, Herod umaia me, hainö kauyan ado gi aula. *

¹⁶ Pen Herod nıpe niñla, bı gası kíd hiik niñeb gau, nıpe haga rö gageila, nıp mulu kal yabıtı lugö haga, “Yıp gıpal anıbu, niñañ bı

kub mıdnıg gab u yad aigö gi gem nıp al pak lınam?” a göm niñla. Pen nıpe gası ap niñöm haga, “Bı gası kíd hiik niñeb gau kalıp gapı u waiela niñ u, yıp hag aij göm arla. Anıb u yad niñbin, Bedlehem söl au niñañ yag daulö, mı mihöp lugöp gau abe, niñañ hainö yag daubal gau abe, al pak lınaböl u, niñ anıbu abe al pak lınaböl,” a ga. Anig hagöm me, bı nıpe rımnap hag yuö amöm, niñañ Bedlehem söl au mideila magönhalö al pak lı hakla.

¹⁷ Bedlehem niñañ al pak lıla anıbu, bı God manö hagep Jeremaia gınab a göm kalı kılın rıka rö nöp gıla. Jeremaia manö anıbu kalı kılın rıköm haga,

¹⁸ “Rama daun au mög gö, manö hauı kub göm, mıtön kub gınaböl.

Nıbi Resel rıkö, rıklö rık amıl apıl gınab gau, mög gö mıtön gınaböl.

Nıñ kale um hakla niñöm nıbi bı rımnap kalıp hag udöl rö lagnab,” a ga. *

Josep Maria amıl mihau aip kauyan ado gi arla

¹⁹ Pen hainö bı kub Herod umö, Josep İjip gau mıdöm hanöm uhön niñla, Bı Kub ejol nıpe ap apöm nıp haga, ²⁰ “Bı niñañ al pak lıñig geila gau hadö umbal u me, nabin amıl mihau kalıp ut gi, ado gi ram mınön İsrıl armön,” a ga. ²¹ Hagö, Josep niñañ amıl mihau ut gi, ado gi İsrıl ara. ²² Pen amjakö, manö ap hagla, “Herod umö, niñ nıpe Akeleas Judia Propins nıbi bı kalıp abad mıdöp,” a gıla. Hageila, Josep nıpe Akeleas mıdöp ram mınön anıbu niñön gınıg arnam a göm, piñıñ ga u pen, hanöm uhön niñla God nıp haga, “Ram mınön Judia ado gi aragmön, ne ram mınön Galılı armön,” a ga.

23 Hagö, Josep ñiñan amil miñhau kalip uñ gñ Nasared daun aramöm midmìdal. Arla anibu, bi God manö hagep gau anig ginab a göm kalì kñiñ rìkla rö nöp ga. Kale kalì kñiñ rìköm hagla, “Nip bi Nasared nìbò ap, a ginaböl,” a gila. *

3

Jon Bi Ñig Pak Ñeb u God manö hag ñimìdöp

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Nasared mideila ñin an anibu, Jon bi ñig pak ñeb u apöm, ram minön Judia an au, ram minön nìbi bi iru midagmìdal, ram minön kabö nöp midmìdöp an gau midö nìjöl gñ, nìbi bi gau aulö, nìpe kalip manö hag ñimìdöp.

² Kalip hag ñöm hagnìdöp, “Söl midöp, God nìbi bi udöm abad mideinab. Anib u, nan si nan naj gipim u, nìhön ginig anig gipun a gìmim, arö gìmim,” a gìmìdöp.

* ³ Jon kalip manö hag ñimìdöp anibu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp ginab a göm, kalì kñiñ rìka rö nöp ga. Aisaia manö anibu kalì kñiñ rìköm haga, “Bi ap, ram minön nìbi bi iru midagpal,

ram minön kabö nöp midöp an au am midöm,

wiñ alöm hagnab, ‘Bi Kub u auab! Adan sir u gilan gyan gñ midainim gau,

dum goñ pìtu gñ midainim gau, bñig ral aij gñ midaimim,’ a ginab,” a ga. *

⁴ Pen Jon wañj nìpe u, kaj kamel un udöm gila wañj ap yimöm, kaj kau hañ dip nagì an u pig lìmìdöp. Nan ñiñeb nìpe u, jon habladìj u abe, bom ñig u abe ñinmìdöp.

* ⁵ Ñin anibu, Jerusalem nìbi bi mideila gau abe, nìbi bi ram

minön Judia yöp anib gau mideila gau abe, ñig Jordan söl gau nìbi bi mideila gau abe, kale magòñhalö Jon mideia au arla. ⁶ Jon mideia au amöm, nan si nan naj gila gau waiö hag payik pe gilo nìjöl gñ, Jon kalip ñig Jordan an au ñig pak ñimìdöp.

⁷ Pen bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe iru nöp, Jon hanip ñig pak ñan a göm aueila, Jon kalip sñik hag göm haga, “Kale hainjo ñi pai gai i! Gasì nìhön nìjmim pñin gñ aubimj ‘Ñig pakno, God nìbi bi ke nìbò gau kalip hag ginab ñin u, hanip hag gagnab,’ a gìmim, pñin gñ aubim aka? *

⁸ Kale ñig paknig ginabim u, nan si nan naj gipim u, nìhön ginig anig gipun, a gìmim, arö gìmim, mid aij gìmim. Anig geinabim me, nìbi bi nìjnaböl, kale nan si nan naj gìmìdim u hadö arö gipim. ⁹ Pen kale gasì ap nìjmim, ‘Hon bac ilan Ebrahim ñi pai nìpe midpun nìjöm God hanip nan naj ap gagnab,’ a gìmim, gasì u nìjagmim. Ebrahim ñi pai nìpe midpun a gipim u nan yharin! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñi pai nìpe gau gñ lìnig göm, gñ liböp! Anib u, ‘Bi aij Ebrahim rìköm rìk amil apil göm hon ke rìk dap libal,’ a gipim u, manö u rö hagagmim. *

¹⁰ “Nin aij gìmim! God mab u it halö rìb junig, ru u mab it yan kìd gñ midöp. Mab ap magö ñiñeb aij rìmnap pìlagnab u, rìb gñ dö gñ ud mab inab yan yunab.

* ¹¹ Kale nan si nan naj gipim u, nìhön ginig anig gipun a gìmim, arö gìmim me, yad kalöp ñig nöp pak ñinabin. Pen bi yip hain aunab u, nìpe yad rö wasö; nìpe bi kub yabì, yad bi pro. Yad nìp nìjnö nable ginab. Ma hañ nìpe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp ñig nöp pak ñabin, pen bi anibu nìpe

* 2:23: Luk 2:39; Ais 11:1; 53:2; Jon 1:45 *

2Ki 1:8 * 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:9:

3:2: Mad 4:17; 1:15 * 3:3: Ais 40:3 * 3:4:

Jon 8:33,39; Ro 4:12 * 3:10: Mad 7:19; Luk

apöm, kalöp Ana U† u pak ñöm, mab m†lan pak ñöm ginab. *

¹² “N†pe wid magö po gö, r†k dap pakpal rö u g†n†g gab. Wid magö ñ†ñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke l†nab. An†g göm, wid magö ñ†ñeb n†pe gau dam ram raul m†gan au l†nab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inm†döp u launab,” a ga.

*Jon Jisas n†p ñ†g pak ña
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Ñ†n an†bu, Jisas n†pe, Jon y†p ñ†g pak ñan, a göm, ram m†nön Galili arö göm, ñ†g Jodan aramöm, ¹⁴ Jon n†p haga, “Y†p ñ†g pak ñ†,” a ga. Hageia, Jon haga, “Ne nöp me y†p ñ†g pak ñ†bnap. Pen yad aige gem nöp ñ†g pak ñ†nam?” ö ga.

¹⁵ Hageia, Jisas haga, “Ne hagabön u arö g†mön, yad hagabin rö nöp gul me, God hagöp hagöp rö nöp g†nabul,” a ga. Hageia Jon, “N†ñö hagpan,” a göm, Jisas n†p ñ†g pak ña.

¹⁶ N†p ñ†g pak ñö n†ñöl g†, Jisas ñ†g go† au lan apöm n†ña, kumi kabö adö lan m†gan p†ral hi†kö, God Ana u yaur dapo rö u g† n†p aua. * ¹⁷ An†g göm auö n†ñöl g†, manö ap kumi kabö adö lan n†bö apöm haga, “Ñ† aij an†bi, ñ† m†dmagö yad yab†. Yad n†p n†ñnö, y†p aij yab† göp,” a ga. *

4

*Seden, Jisas n†p gas† ñ†nö nan si nan naj† gin†m a göm n†ña
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Ñ†n an†bu God Ana u, Seden n†bi b† gau kal†p pör g†m†döp rö, Jisas n†p u rö nöp g†n†m a göm, Jisas n†p u† g†, ram m†nön n†bi b† m†dagm†dal, ram m†nön kabö nöp m†döp an† gau ud arö, Seden n†pe Jisas nan si nan naj† r†mnap

g†n†m aka göm ga. * ² Jisas ram m†nön nöp an† an†b gau nan ñ†ñöm wasö, ñ†n unbö ñ†n juöl m†höp (40) mailö abe s†bön abe y†har†ñ nöp m†deia. An†g göm y†har†ñ nöp m†dö, n†p k†yö kub yab† u gö, *

³ Seden Jisas n†p gas† ñ†nö, naj† g†n†m a göm apöm, Jisas n†p haga, “Yad God Ñ† n†pe m†dpin a g†pan u, kabö gai i hagö, bred rö lan,” a ga. ⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal† k†ñ† r†köm hagla,

‘N†bi b† gau, bred nöp ñ†ñöm kam†ñ m†dageinaböl;

God manö hagöp an†bu magöñhalö n†ñ udöm me, kam†ñ m†deinaböl,’ a g†la,” a ga. *

⁵ Jisas an†g hagö, k†jaki Jisas n†p u† g† dam daun kub u† Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö g†lan† g†la u löm haga, ⁶ “Yad God Ñ† n†pe m†dpin a g†pan u, ujan†i m†nön† yan† l†. God Manö u kal† k†ñ† r†köm hagla,

‘God ejol n†pe gau hagö, nöp ñ†magö kale udeinaböl me, kabö ma nöp u b†n†ñ† g†gnab,’ a g†la,” a ga. *

⁷ Hageia, Jisas pen haga, “Wasö! God Manö u manö r†mnap halö kal† k†ñ† r†köm hagla, ‘God B† Kub u, n†pe b† n†ñö aka b† pir alep, a g†gmim,’ a g†la,” a ga. *

⁸ Hagö, Seden Jisas n†p dam dum kub yab† ap amöm, ram m†nön aij aij b† kub ke ke abadpal gau Jisas n†p yamöm haga, ⁹ “Ne kugom y†mmön, hib yad hagö adö lan arö, yad ram m†nön an†b gai i magöñhalö nape nöp ñ†nabin,” a ga.

¹⁰ Hageia, Jisas Seden n†p haga, “Ne ke gau aru! God Manö u kal† k†ñ† r†köm hagla, ‘God B† Kub hib

* **3:11:** Jon 1:26-27,33; Ap 1:5 * **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib 2:18; 4:15 * **4:2:** Eks 34:28 * **4:4:** Dud 8:3 * **4:6:** Sam 91:11-12 * **4:7:** Dud 6:16 * **4:10:** Dud 6:13

nɪpe u nöp hagpe adö arnɪm; wög nɪp nöp gɪmim, 'a gɪla," a ga. *

¹¹ Jisas anɪg hageia nɪñöm kɪjaki, Jisas nɪpe nan naj rɪmnap gɪnɪm a göm gɪ gɪ wasö nɪñöm, nɪp arö göm arö nɪñöl gɪ, ejol rɪmnap apöm, nɪp ap aɫ ba göm abad mɪdeila.

Jisas ram mɪnönj Galili it göm nɪbi bɪ gau God manö hag ña
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Ñɪn anɪbu Jon bɪ ñɪg pak ñeb u nɪp nagɪ leila, Jisas manö anɪbu apɪ nɪñöm, ram mɪnönj Galili ado gɪ ara. *

¹³ Amöm daun nɪpe Nasared am mɪdageia; am mɪdeia daun pro Kapaneam, ram mɪnönj Sebyulan Napdalai aɲ au mɪdöp Ñɪg Wanjö Galili goɫ au. ¹⁴ Jisas ram mɪnönj anɪbu amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp manö aij u hag ñɪ ajmɪdöp u me, bɪ God manö hagep Aisaia gɪnab a göm kalɪ kɪɪñ rɪka rö nöp ga. Nɪpe haga,

¹⁵⁻¹⁶ "Ram mɪnönj Sebyulan abe Napdalai abe, Ñɪg Wanjö Galili goɫ au,

Ñɪg Jodan sidö wad arab böɲ lau,

Juda nɪbi bɪ wasö ram mɪnönj Galili au mɪdpal gau kale mailö kub yabɪɫ nɪɲbal.

Sɪböɲ gau mɪdöm umöl rö la u pen mailö kub u hadö nɪɲbal," a ga. *

¹⁷ Jisas ñɪn anɪbu it göm, nɪbi bɪ gau kalɪp God manö aij u hag ñɪ ajöl gɪ haga, "Nan si nan naj gɪpim adö u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun a gɪmim, arö gɪmim. Söl mɪdöp, God nɪbi bɪ udöm kumi kabö adö laɲ au abad mɪdeinab; ñɪn hain pör abad mɪdmɪdim u, mɪñi auöp!" a ga. *

Jisas bɪ mɪhau mɪhau, "Kale yad aip aumim," a ga
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Jisas Ñɪg Wanjö Galili goɫ adö au ap lug aramöm nɪɲa, bɪ kabsaɫ udep mamil mɪhau, uben yumil kabsaɫ udailö. Bɪ madöl mɪhau, nɪmam ap hib nɪpe u Saimon, nɪmam ap hib nɪpe u Edru. Saimon nɪp hib ap Pida a gɪmɪdal. ¹⁹ Jisas kalɪp mɪhönj nɪñöm haga, "Yɪp hain gɪmil. Yad kalöp gɪnö, kale mamil mɪhau, kabsaɫ udep bɪ wasö, nɪbi bɪ udep bɪ mɪdeinabil," a ga. ²⁰ Hagö, haga rö nöp nɪɲmil, kabsaɫ udailö uben gau arö gɪmil, Jisas aip ajmɪdil.

²¹ Pen magö ap rapɪn amöm nɪɲa, Jems aip Jon aip nap Sebedi aip ñɪg magɪb mɪgan u apɪlap mɪdöl göm, uben ɫuöl udöl gɪ mɪdeila. Jisas nɪñöm, kalɪp mɪhönj wɪñ alö, ²² kale nap Sebedi ñɪg magɪb au arö gɪmil, Jisas aip arla.

Jisas gau ajöm nɪbi bɪ kalɪp manö hag ña
(Luk 6:17-19)

²³ Jisas ram mɪnönj Galili aɲ gau gɪ ajöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö aij u, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ ajöl gɪ, nan nɪhön nɪhön nɪbi bɪ gau kalɪp ga gau gö kamɪɲ ɫmɪdöp. * ²⁴ Anɪg gö, ram mɪnönj Siria nɪbi bɪ gau magöɲhalö manö anɪbu nɪñöm, nɪbi bɪ nan nɪhön nɪhön ga gau daulö, Jisas gö kamɪɲ ɫmɪdöp. Nɪbi bɪ anɪb gau, rɪmnap nan ga; rɪmnap hañ romanɲ ilön kub ga; rɪmnap kɪjaki abanɲ ala; rɪmnap amgö mɪmainö auö, ap lug paköm gɪl gɪl gɪmɪdal; rɪmnap ñɪn ma kɪɫa ga; pen nɪbi bɪ nan nɪhön nɪhön ga gau daulö, Jisas gö magöɲhalö kamɪɲ la. *

²⁵ Pen Galili nɪbi bɪ löm, Dekapolis nɪbi bɪ löm, Jerusalem nɪbi bɪ löm, Judia nɪbi bɪ löm, ñɪg Jodan nö lödan au nɪbi bɪ löm, iru nöp Jisas arö nɪñöl gɪ, hain arla. *

* 4:12: Mad 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:15-16: Ais 9:1-2 * 4:17: Mad 3:2; 19:27

* 4:23: Mad 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 * 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8

5

Jisas nö ilö laŋ am midöm, manö hag ña

(Luk 6:20-23)

¹ Jisas, nîbi bî iru nöp anîb gau nîŋöm, am nö ilö laŋ bî nîpe unbö mîgan laŋ u aip asîk midöl göm, kalîp manö hag ña.

Nîbi bî mîñ mîñ gî naböl

(Luk 6:20-23)

² Jisas nîpe kalîp hag ñöl gî haga, ³ Nîbi bî gau, hon nîbi bî aij wasö, God nîpe nöp hanîp gî ñî nab a göm,

God nîp hag nîŋ naböl gau, God kalîp udöm kumi kabö adö laŋ abad mîdeinab u me, mîñ mîñ göl. *

⁴ Nîbi bî mîtöŋ gî pal gau, God kalîp hag udnab u me, mîñ mîñ göl. *

⁵ Nîbi bî hain agamîj mîdpal gau, kale mînöh naböŋ î i udnaböl u me, mîñ mîñ göl. *

⁶ Nîbi bî, God haga rö nöp gî nabun a göm, nîŋ bal gau, God kalîp abad mîdeinab u me, mîñ mîñ göl. *

⁷ Nîbi bî kale nîbi bî gau kalîp mög nîŋöm ud aij gî naböl gau, God kalîp pen u rö nöp mög nîŋöm ud aij gî nab u me, mîñ mîñ göl.

⁸ Nîbi bî God nîp gasî añî nîŋ bal gau, God nîp nîŋ naböl u me, mîñ mîñ göl.

⁹ Nîbi bî nîŋ naböl, nîbi bî rîmnap pen pen gî naböl gau, kale apöm hagnaböl, 'Kale unbö gagmim, agamîj mîdaimim,' a gî naböl gau, God kalîp ñî pai yad a gî nab u me, mîñ mîñ göl.

¹⁰ Nîbi bî kale God haga rö nöp gî nabun a gî mîdlö, nîbi bî rîmnap kalîp gî naj gî naböl u,

God kalîp udöm kumi kabö adö laŋ abad mîdeinab u me, mîñ mîñ göl. *

¹¹ "Kalöp Jisas nîbi bî nîpe a göm gî naj göm, manö pîral hagöm hag juaiöl, kale mîñ mîñ yabîl gî mim.

* ¹² Bî God manö hagep hadame nöp gau kalîp adö anîbu nöp gî la. Anîb u, kalöp u rö nöp geinaböl u, gasî kub u nîŋ agmim; God hanîp kumi kabö adö laŋ ud aij gî nab a gî mim, mîñ mîñ yabîl gî mim," a ga. *

God nîbi bî nîpe gau kale dö sol rö mîdpal; kale mailö rö mîdpal
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Jisas manö anîbu hagöm haga, "Nîbi bî mînöh naböŋ î i mîdpal gau, dö sol rö kale mîdpim. Pen dö sol kal u am haköm kauyaŋ kal gagnab; böŋ nöp naj göp a göm, abhib jaköm ud yunaböl.

¹⁴ "Daun kub dum laŋ mîdöm, pi göl mîdnîm rö lagnab; waiö yabîl mîdeinab. Anîb u rö, nîbi bî mînöh naböŋ î i mîdpal gau kalîp hapö mailö rö mîdpim. *

¹⁵ Nîbi bî gau hapö lauöm rin cög mîgan gau pi gagnaböl. Adö au gî laŋ rîk lîlö mailö gö, nîbi bî ram raul mîgan gau magöŋhalö nîŋ aij gî naböl. * ¹⁶ Anîb u rö, kale nîbi bî gau kalîp gî aij gî pe, nîbi bî gau kalöp nîŋöm, Nap kumi kabö adö laŋ mîdöp hib nîpe nöp haglö adö arnab. *

Lo manö u

¹⁷ "Kale hagnabim, Jisas auöp u, God Mosîs nîp lo manö haga manö adö u abe, bî God manö hagep rîmnap hagla manö adö u abe, arö

* 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rep 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2

* 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12: 2Kr 36:16; Ap 7:52 * 5:14: Jon 8:12; 9:5

* 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 * 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Ro 3:31

g+mim a g+nig auöp a g+nabim u pen u wasö! Yad aubin u, b+ God manö hagep gau g+nab a g+la rö magöñhalö g+nam a gem aubin. *

¹⁸ Yad kalöp n+ñö yab+ hagabin. Kumi kabö adö lañ abe, m+nöñ naböñ i i abe böñ nöp ur g+nab u pen God Manö u manö magö r+mnab ur g+nab; magöñhalö pör pör nöp m+deinab. Manö n+hön n+hön haga u, magöñhalö haga rö nöp g+nab. *

¹⁹ “An+b u, n+bi b+ an God lo manö u n+ñöm, manö pro magö ap arö g+nam a göm, n+bi b+ gau ha+öwa+ö hag ñö arö g+naböl u, God n+bi b+ udöm abad m+deinab ñ+n u, hib kale ap lugnab. Pen n+bi b+ an God lo manö n+ñöm, n+ñ aij göm, n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ aij g+naböl u, God n+bi b+ udöm abad m+deinab ñ+n u, hib kale ap rannab. * ²⁰ B+ Perisi gau abe, God lo manö hag ñeb b+ gau abe, ‘God haga rö nöp g+pun,’ a g+pal u pen kale y+har+ñ manö hagöm God haga rö gagpal, wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöp n+ñmim kabö rö nöp hain g+mim. An+g g+nabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö lañ au abad m+deinab.

N+bi b+ kolmat kale gau aip manö hag j+m ñ+mim m+daimim
(Luk 12:57-59)

²¹ “Hadame nöp nap+ nahai itañ gau God lo manö hagm+dal adö u kale n+ñbim. Kale hagm+dal, ‘Wip al pakagmim. N+bi b+ ap, n+bi b+ ap al pak l+nab u, manö kub n+ñnab,’ a g+m+dal. * ²² Manö an+bu n+ñbim u pen kalöp m+ñi hag aij g+nam. N+bi b+ ap, n+bi b+ ap n+p n+ñö mulu lugnab u, manö kub n+ñnab. N+bi b+ ap, n+bi b+ ap hib dap lugnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, n+p manö kub

hagnaböl. N+bi b+ ap, n+bi b+ ap n+p hagnab, ‘Ne b+ hau+ halö,’ a g+nab u, ram m+nöñ mab ke inab m+gan yan ar+n+ rö löp. *

²³ “An+b u, ne nan God n+p sabe g+ ñeb dam kabö b+d adö u sabe g+ ñ+n+g, añ mam ne n+p g+na rö manö m+idöp a g+nabön u, * ²⁴ nan God n+p sabe g+ ñeb an+bu kabö b+d au arö g+mön, ñepe aip manö hag aij g+mön, uri agam+ñ m+daul a g+mön, ado g+ ap nan an+bu God n+p sabe g+ ñ+mön.

²⁵ “Nan n+hön g+ naj g+nabim u, kalöp manö kub hagn+g, dam adan añ gau hain ud arlö n+ñöl g+, kal+p aip manö an+bu hag ud as+kmim, d+m ñöl m+daimim. Wasö u, kalöp dam b+ kub u n+p ñeinaböl, n+pe pen kalöp ud polisman kai kal+p ñö, kalöp dam nag+ l+naböl. ²⁶ Yad kalöp n+ñö yab+ hagabin, nan naböñ kale u böñ nöp naböñ ral p+ g+mim höñ arnabim.

N+bi si b+ si g+pal

²⁷ “Pen manö ap hagla u, u rö nöp n+ñbim. Manö an+bu hagla, ‘N+bi si b+ si gagmim,’ a g+la. *

²⁸ Pen yad kalöp hagabin, b+ ap n+bi ap n+p n+ñöm, n+p g+bnep a göm gas+ n+ñnab u, God n+ñö, b+ an+bu gas+ n+pe añ yan n+bi an+bu si g+nab. ²⁹ An+b u, amgö magö y+j+g lau n+ñöm, nan si nan naj gep rö lain+m u, amgö böñ an+bu ud ju yumim. Pen amgö kale u mög n+ñnabim u, nan si nan naj g+mim, mab ke inab m+gan yan armim rö löp. * ³⁰ Pen ñ+magö y+j+g k+d u u rö nöp, nan si nan naj g+n+g gain+m, r+b g+ dö g+ yumim. An+g g+mim me, ñ+n böñ lap nöp m+idö kam+ñ arnabim. Wasö u, mab ke inab m+gan yan arnabim. *

* 5:18: Luk 16:17; 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17 * 5:22: 1Jn 3:15

* 5:23: Mak 11:25 * 5:27: Eks 20:14; Dud 5:18 * 5:29: Mad 18:9; Mak 9:47 * 5:30:

Mad 18:8; Mak 9:43

Jisas n+bi hag yuep manö hag ña
(*Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18*)

³¹ “Kale n+ñbim, manö ap hagla, ‘B+ ap n+bin n+p arö g+n+g, n+bi i böñ nöp arö g+nam a göm, kali kfiñ bad ap r+köm, n+bi an+bu n+p ñöm me, böñ nöp arö g+ nab,’ a g+la. * ”

³² Pen yad kalöp hagabin: b+ ap, n+bin n+pe b+ ap si udagnab wasö, pen nugmul n+pe n+bin y+har+ñ nöp arö g+ nab u, g+ naij g+ nab. Pen n+bi u n+p an+g göm arö gö, am b+ hain n+bö ap udnab u, b+ u n+pe n+bin n+pe arö g+ nab u me, n+pe an+g gö, n+bin n+pe b+ si udep n+bi l+ nab. Pen b+ an n+bi an+bu udnab u, n+pe u rö nöp n+bi si udep b+ l+ nab. * ”

Manö n+ñö yab+ñ hagabun, a g+pal

(*Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18*)

³³ “Hadame nöp manö ap hagla u, u rö nöp n+ñbim. Manö an+bu hagla, ‘Kale B+ Kub amgö ilö n+pe manö n+ñö yab+ñ hagnabim u, hagnabim rö nöp g+mim. God n+pe n+ñm+ñdöp n+ñöm hagnabim rö nöp g+mim,’ a g+la. * ” ³⁴ Pen yad kalöp hagabin: manö ap hagn+g, ‘God amgö ilö adö u n+ñö hagabin,’ a g+mim hagagmim. ‘Ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au m+ñdöp rö, n+ñö hagabin,’ a g+mim hagagmim; God n+pe ram m+nöñ an+b au sea kiñ adö au as+k m+ñdöp. * ” ³⁵ ‘M+nöñ naböñ il i m+ñdöp rö n+ñö hagabin,’ a g+mim hagagmim; God n+pe sea kiñ adö au as+köm, ram m+nöñ il i ma adö au abö g+ m+ñdöp. ‘Jerusalem m+ñdöp rö n+ñö hagabin,’ a g+mim hagagmim; u Kiñ Kub yab+ñ daun kub n+pe me. * ” ³⁶ ‘Nab+c yad m+ñdöp rö, n+ñö hagabin,’ a g+mim

hagagmim. Kale ke g+pe, nab+c uñ kale añ+ ap ule aka p+r ranagnab. ³⁷ An+b u, ‘G+nabin’ a g+mim, ‘G+nabin’ nöp a g+mim; pen ‘Gagnabin’ a g+mim, ‘Gagnabin’ nöp a g+mim. Manö kuöyañ l+mim hagmim, l+mim hagmim u, Seden kalöp gas+ ñö, hagnabim.

Jisas pen pen gep manö haga
(*Luk 6:29-30*)

³⁸ “Pen manö ap hagla u, u rö nöp n+ñbim. Manö an+bu hagla, ‘Amgö magö u b+g juaiöl, kal+pen abe b+g jumim. Meg magö pa jö gaiöl, kal+pen abe pa jö g+mim,’ a g+la. * ” ³⁹ Pen yad kalöp hagabin: b+ ap kalöp g+ naij gain+m, n+p pen g+ naij gagmim. B+ ap kalöp alaun pak hil gain+m, ado g+mim böñ lap abe pakn+m. ⁴⁰ B+ ap apöm kalöp manö kub hagöm, ‘Sior ne u y+p haj+ gi,’ a gain+m, sior nöp ñagmim, kolsior u abe ñ+mim. ⁴¹ B+ ap kalöp hag n+ñöm, ‘Nan wadi i dam ka au yumön aumön,’ a geinab u, j+ n+ñagmim; ka hagöl au hil g+mim, dam y+har+ñ ka au yumim aumim. ⁴² N+bi b+ r+mnap kalöp, ‘Han+p nan r+mnap ñim,’ a gaiöl, hañöwafö ñ+mim. Pen n+bi b+ r+mnap kalöp, ‘Han+p nan r+mnap y+har+ñ ñ+be, hainö pen kalöp ado g+ dam ñ+nabun,’ a gaiöl, arö gagmim, hañöwafö ñ+mim.

Kotmañ kale gau kal+pen m+ñmagö l+mim

(*Luk 6:27-28,32-36*)

⁴³ “Manö ap hagla u, u rö nöp n+ñbim. Manö an+bu hagla, ‘M+ñaimam kale gau kal+pen m+ñmagö l+mim; n+bi b+ kotmañ kale gau kal+pen mulu ad+ñ n+ñmim,’ a g+la. * ” ⁴⁴ Pen yad kalöp hagabin: n+bi b+ kotmañ kale gau, kal+pen m+ñmagö l+mim; n+bi b+ kalöp g+ naij g+pal gau, God n+p sabe

* 5:31: Dud 24:1-4; Mak 10:4 * 5:32: 1Ko 7:10-11 * 5:33: Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 * 5:38: Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21 * 5:43: Lep 19:18 * 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20

gimim, 'Kalip abad mid aij gimön,' a gimim. *

⁴⁵ "Kale anig ginabim u, Nap kumi kabö adö laj midöp u, ñi pai nipe yabıl mideinabim. Nipe gö, sıdö mailö gö, nıbi bı gi aij gıpal gau abe, nıbi bı gi naij gıpal gau abe, mailö gab. Nipe gö, möj alöm, nıbi bı gi aij gıpal gau nan wög kale gau ranöm, nıbi bı gi naij gıpal gau nan wög kale gau ranöm göp. ⁴⁶ Kale nıbi bı kalöp midmagö lıbal gau nöp ud aij ginabim u, bı dakıs udpal gau gıpal rö nöp ginabim. Anig geinabim u, God ne aige göm ñıñi löm kalöp nan aij ñınab. ⁴⁷ Kale añ mam kale gau nöp hag wıhai udnabim u, nıbi bı God nıp gası nıjagpal gau, nıbi bı yıharıj gau kalıp gıpal rö nöp ginabim.

⁴⁸ "Anıb u, Nap kumi kabö adö laj gi aij yabıl gab rö, kale u rö nöp gi aij yabıl gimim. *

6

Nıbi bı nan midagöp gau kalıp abönamö ñımim

¹ "Pen kale, hib kub udun a gimim, nıbi bı amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a gimim gıpe u, Nap kale kumi kabö adö laj midöp u nıpe nıjöm kalöp pen nan aij ap ñagnab. * ² Nıbi bı rımnab, God nıp nıj udpun, a göm, pıral nöp gıpal. Hib kub udun, a göm, kale nıbi bı mög gep rö gau mani nan rımnab ñınıg, Juda magum gep ram nıbi bı iru midnaböl raul u aka, adan kub nıbi bı iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, nıbi bı amgö ilö adö au ñınaböl. Gınaböl anıbu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; Bapi kalıp nan rımnab halö ñagnab. Kale anıg gınaböl u rö gagmim.

³ "Pen kale nıbi bı mög gep rö gau kalıp nan ñınıg, waiö ñagnmim; ⁴ agamıj pi gimim rö ñımim. Nan nıhön agamıj gıpm u, Nap kale magöghalö nıjöp rö, nıhön nıhön gınabim nıjöm, kalöp pen nan aij ñınab.

Jısas God nıp sabe gep manö hag ña
(Luk 11:2-4)

⁵ "Kale God nıp sabe gınıg gimim u, nıbi bı rımnab, God nıp gası nıjıbun, a göm, pıral nöp gıpal rö gagmim. Kale nıbi bı rımnab hanıj nıjlı, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram anı u midöm aka, am adan ramö gau midöm, nıbi bı amgö ilö au God nıp sabe gıpal. Gıpal anıbu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; God nıpe manö kalıp u udagnab.

* ⁶ Anıb u, kale God nıp sabe gınıg, ram magö raul mıgan kale u ammim, ajöj gi ñımim, Bapi hon amgö nıjagpun nıp sabe gimim. Nan nıhön agamıj gıpm u, Nap kale magöghalö nıjöp rö, nıhön nıhön gınabim nıjöm, manö kale nıjöm, kalöp pen nan aij ñınab.

⁷ "Nıbi bı God Manö nıjagpal gau, nıp sabe gınıg, manö mlö kub yabıl hagpal. Gası kale nöp nıjöm hagpal, 'Manö mlö kub hagno me nıjnab,' a gıpal. *

⁸ Pen kale anıbu rö gagmim. Manö nıhön God nıp sabe gınıg gabim gau, nıpe nöd nıjnab. * ⁹ Anıb u, God nıp sabe gınıg, hagmim,

'Bapi kub kumi kabö adö laj midpan;

hib ne i adö laj midöp.

¹⁰ Ne hanıj udmön abad midaimön.

Ne kumi kabö adö laj hagpan rö nıjbal u,

* 5:48: Lep 19:2; Dud 18:13

* 6:1: Mad 23:5

* 6:5: Mad 23:5; Luk 18:10-14

* 6:7:

1Ki 18:26-29

* 6:8: Mad 6:32

* 6:10: Luk 22:42

hon aui m+nöŋ naböŋ it i g+
ñ+mön n+ŋun hon abe manö
nöŋ n+ŋun. *

11 Han+ŋ nan ñ+ŋeb r+mnap n+me
l+mön;

pör pör ñ+ban rö u ñ+n añ+ añ+
ñ+mön.

12 N+bi b+ r+mnap han+ŋ g+ naj
g+pal n+ŋun arö g+pun rö,
hon g+ naj g+pun u u rö nöŋ
n+ŋmön arö g+mön. *

13 Hon g+ naj gun rö löp u,
ne han+ŋ abad m+dö, hon g+
naj gagun, a g+mim. *

14 “N+bi b+ r+mnap kalöp g+ naj
gaiöl n+ŋmim arö g+ nabim u, Nap
kale kumi kabö adö laŋ m+döp u
nan si nan naj kale g+ nabim u u
rö nöŋ n+ŋöm, arö g+ nab. * 15 Pen
n+bi b+ r+mnap kalöp g+ naj gaiöl
n+ŋmim arö g+ nabim u, Nap kale
nan si nan naj kale g+ nabim u u rö
nöŋ n+ŋöm arö g+ nab.

Nan ñ+ŋeb hil g+pal

16 “Kale nan ñ+ŋeb arö g+n+g,
n+bi b+ God n+ŋ gas+ n+ŋbun, a göm,
piral nöŋ g+pal rö, g+gmim. Kale,
‘Hon mulu halö halö rö m+dnö,
n+bi b+ n+ŋöm hagnaböl, “God n+ŋ
gas+ n+ŋöm, nan ñ+ŋeb hil göm
me, mulu halö halö m+dpal,” a
g+ naböl,’ a göm, piral an+g g+ naböl.
Yad kalöp n+ŋö yab+ hagabin: n+bi
b+ han+ŋ n+ŋlaŋ, a göm g+ naböl
an+ŋ gau, n+bi b+ gau n+ŋöm hib
kale haglö adö arnab u pen God
kal+ŋ nan aij kumi kabö adö laŋ
ñ+agnab. *

17 Kale pen nan
ñ+ŋeb gau hil geinabim u, mulu
halö halö rö m+dagaimim. N+g
pak aij g+mim, wel l+mim, kom
g+mim m+daimim. 18 An+g gein-
abim me, kalöp n+bi b+ nan magö
hil g+pal gau a göm, n+ŋagnaböl.
Nan agam+ŋ g+pim u, Nap kale,
hon amgö n+ŋagpun B+ u, n+pe

magöŋhalö n+ŋöb rö, kalöp pen
ñöm nan aij ñ+nab.

*Amun God aip m+daiun a
g+mim, n+ŋöl g+ m+daimim
(Luk 12:21,33-34)*

19 “Pen m+nöŋ naböŋ it i nan aij
aij gau ud magum gun, a g+mim
gas+ u n+ŋagmim. N+hön g+n+g:
nan an+ŋ gau ud magum gein-
abim, s+psop ñ+ŋöm, hij göm, si
udöm g+ naböl. * 20 An+ŋ u, nan
aij kale rö gau, God ram m+nöŋ
kumi kabö adö laŋ au ud magum
g+pe, s+psop ñ+ŋagn+ŋ, hij gagn+ŋ,
si udagöl, m+dep nöŋ m+dain+ŋ. *
21 Nan aij kale m+nöŋ naböŋ adö
it i ud magum geinabim u, gas+
kale m+deinab m+nöŋ naböŋ adö
it i; nan aij kale God ram m+nöŋ
kumi kabö adö laŋ au ud magum
geinabim u, gas+ kale u arnab an+ŋ
laŋ.

Hañ romanŋ mailö u

(Luk 11:34-36)

22 “Amgö magö hañ romanŋ hapö
mailö rö m+döp. Amgö magö kale
u aij m+dö, mailö aij gö n+ŋ aij
g+ nabim. 23 Pen amgö magö kale
u naj gö, hañ romanŋ kale u s+bon
g+ nab. Mailö g+böŋ pen böŋ nöŋ
s+bon gö, nan ap n+ŋagnabim. Kale
mailö n+ŋagpim u, s+bon göp rö
m+dpim.

*Mani nan gau god ap rö
m+dagn+ŋ*

(Luk 16:13; 12:22-31)

24 “B+ añ+ ap, b+ kub m+höp kal+ŋ
wög g+ ñ+n+ŋm rö lagöp. N+hön
g+n+g: b+ kub ap n+ŋ n+ŋö aij
geinab, ap n+ŋ arö g+ nab: pen b+
kub ap n+ŋ n+ŋö aij geinab, ap n+ŋ
arö g+ nab. An+ŋ u, kale mani nan
aij m+nöŋ naböŋ adö it i m+döp
gau, n+ŋbe aij gö, God n+ŋ arö
g+ nabim rö löp u, n+ŋ aij g+mim.

* 6:12: Mad 6:14-15; 18:21-35

* 6:13: Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15

* 6:14: Mak

11:25-26

* 6:16: Ais 58:5-9

* 6:19: Jem 5:1-3

* 6:20: Mad 19:21; Luk 18:22

*Gasî kub nîḡagmim**(Luk 12:22-31)*

25 “Adö anîbu me kalöp hagabin: nan gai nîbö nîḡun mîdaiun, waḡij gai nîbö rol gun mîdaiun, a ḡimim, gasî kub u nîḡagmim. Kamîḡ mîdep u nan kub; nan nîḡeb nan pro. Uri mîdpun i, hañ romanḡ nan yabiḡ; hañ romanḡ waḡij rol gep nan pro. Anîḡ gö nîḡmim, God kalöp ḡi la u, nîpe nan nîḡeb, waḡij hañ romanḡ rol gep, nan pro anîb gau nîagnab a ḡi nîḡbim ar? * 26 Kale nîḡbim, yaur gau nan yîḡ yîmagal; wid, rais, nan gau rîk dap magum gagpal. Pen Nap kale kumi kabö adö laḡ u kalîp abad mîdö, nan nîḡbal. Anîb u, yaur u nan yîharîḡ u pen nîpe nan nî nîḡbal rö, kalöp u rö nöp nîagnab a ḡi nîḡbim ar? * 27 Aka, gasî iru nîḡun me, rapîḡ mîdun umnabun a ḡi gasî nîḡbim ar?

28 “Pen nîhön ḡinîḡ waḡij nan gau gasî iru nîḡbimḡ Nan pîḡpîḡ be gau ranöb gau, wög gagöm, waḡij gagöm, ḡîpal. 29 Pen kinḡ Solomon mani iru mîdö rîb adîk aij yabiḡ ḡimîdöp u, nan pîḡpîḡ anîb gau rö rîb adîk aij gaga. * 30 Nan pîḡpîḡ anîb gau nan yîharîḡ. Pör mîdöm wasö, mîñi rö mîdöm, rol rö laubal. Pen God nan yîharîḡ anîb gau ḡi löm rîb adîk aij ḡi nîb u, nîhön ḡinîḡ hanîp abad mîdagnab a ḡimim nîḡbimḡ Kale anîḡ gasî nîḡnabim u, kale God nîp nîḡ ud aij gagpim.

31 “Anîb u, nan mai nîḡun, nîḡ mai nîḡun, waḡij nîhön rol gun, a ḡimim, gasî kub u nîḡagmim. 32 Nîbi bî God Manö nîḡagpal gau, nan anîb gau udun a göm, gasî kub anîbu rö nîḡbal. Pen kale nîḡbim, Nap kale kumi kabö adö laḡ mîdöp u, kale nan nîhön nîhön mîdagöp u nîḡöb. * 33 Anîb u, God nîbi

bî rîmnap udöm abad mîdeinab u, hanîp u rö nöp udnab a ḡimim gasî añî nîḡmim; God nîpe haga rö nöp ḡi mîdaiun a ḡimim, gasî añî nîḡmim; kale anîḡ ḡipe arö me, nan nîḡeb, nîḡ nîḡeb, waḡij rol gep, nan anîb gau magöḡhalö kalöp nînab. * 34 Anîb u, rol ruö nîhön gun mîdaiun, a ḡimim gasî kub u nîḡagmim. Nîḡn uri u nîḡn uri. Uri nîḡn i nöp nan mîḡör rîmnap mîdöp u, u nöp gasî nîḡmim.

7*Nîbi bî rîmnap kalîp manö kub hag gagmim**(Luk 6:37-38,41-42)*

1 “Hon nîbi bî aij a ḡimim, nîbi bî rîmnap kalîp gasî naiḡ nîḡnabim u, manö anîbu ado ḡi kale ke aunab. * 2 Anîb u, nîḡ aij ḡimim. Kale nîbi bî rîmnap kalîp ḡinabim rö, God kalöp pen ḡinab. Kale nîbi bî rîmnap nîḡmim manö kub hag ḡinabim rö, God kalöp u rö nöp manö kub hag ḡinab. * 3 Mab po amgö kale pak harî göl mîdöp u, nîhön ḡinîḡ mab po anîbu nan yîharîḡ a ḡimim, namam nan acîp amgö nîpe mîdöp u nîḡmim hagpim? 4-5 Ne bî manö piral hagep bî. Mab po amgö kale pak harî göl mîdöp u nöd ud yumim, amgö nîḡ aij ḡimim, namam nan acîp amgö nîp mîdöp u nîp, ‘Ud yuḡn’ a ḡimim hagmim. 6 God nan uḡ nîpe gau, kain hapeb gau kalîp nîagmim. Kîbap mîḡep gau, kaj gau mîdöp, a ḡimim ud yuagmim. Pen nîhön ḡinîḡ: ud yunabim, kale abö jö ma jö ḡi yuöm, ado ḡi apöm kalöp haunaböl.

*Hon aigöl gun bî kub nîp sabe gun?**(Luk 11:9-13)*

* 6:25: Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7 * 6:26: Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6 * 6:32: Mad 6:8 * 6:33: 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17 * 7:1: Ro 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24

7 “Nan n+ihön midagainim u, God n+ip hag n+ñbe kalöp ñ+nab. Pen nan r+imnap ulhai n+ñnabim u, udnabim. Han+ip ajöñ hi+k, a g+mim, pak gu g+pe, kalöp ajöñ u hi+knab. * 8 Pen n+ihön g+in+g: n+bi b+ God n+ip hag n+ñnaböl u, hag n+ñnaböl rö nöp g+inab. Nan ulhai n+ñnaböl u kal+ip yamnab. Pen, ajöñ u hi+k, a göm, pak gu gu g+lö, hagnaböl rö n+ñjöm hi+knab. *

9 “Kale b+ nap gau, ñ+ pai kale ap maj ap ñ+ a gö, kale kabö ñ+nabim? 10 Aka pen, kabsa+ ap ñ+ a gö, hainjo ap ñ+nabim+ñ U an+g gagnabim. 11 Kale n+bi b+ aij wasö u pen ñ+ pai kale gau, nan aij gau nöp ñ+nabim. Nap kale kumi kabö adö lañ b+ aij yab+u, piral gagnab; kale hag n+ñnabim u, n+pe kalöp nan aij ñ+nab. *

12 “Pen kale ke, han+ip adö u g+ilañ, adö u gaglañ, a g+mim n+ñbim, adö u nöp n+bi b+ gau kal+ip g+mim. Mos+is God lo manö udöm kal+ kliñ r+ika manö u abe, b+ God manö hagep kal+ kliñ r+ikla manö u abe, i+ me an+ibu. *

Adan pro, adan majö
(Luk 13:24)

13-14 “Mab ke yañ adan kub u waiö n+ñjöm am aij g+pal. N+bi b+ iru nöp m+gan an+ibu arbal. An+ib u, kale n+ñ aij g+mim, pör m+dep adan pro u udmim armim. Adan pro an+ibu u+ham arnaböl. N+bi b+ a+ñ+ a+ñ+ nöp, adan pro m+lö an+ibu klö göm ulhai n+ñjöm arnaböl.

Piral hagnaböl, n+ñ aij g+mim
(Luk 6:43-46)

15 “Pen n+bi b+ God manö hagabun a göm piral hagpal gau, kaj sipsip hain aij rö halu löm aunaböl u pen apöm m+döl g+, kain hapeb n+bi b+ hau löp rö u kalöp

g+inaböl. An+ib u, n+ñ aij g+mim.

* 16 N+bi b+ mid aij g+pal rö halu löm aunaböl u pen kale nan si nan naj g+inaböl rö n+ñmim, kal+ip n+ñ aij g+nabim. Kale n+ñbim, nag+ y+ihar+ñ kal+ kal+ halö gau magö ñ+ñeb u p+lö gu ñ+ñagnabim.

* 17-18 Mab gau u rö nöp g+inab. Mab magö ñ+ñeb ur gau, mab magö ñ+ñagep p+lagnab. Pen mab magö ñ+ñagep ur gau, magö ñ+ñeb p+lagnab. 19 Pen mab magö aij p+lagnab gau, r+ib g+ dö g+ dam mab inab u yunaböl. * 20 An+ib u, n+bi b+ gau nag+ g+inaböl adö u n+ñmim, n+bi b+ gau aij, n+bi b+ gau naj a g+mim n+ñnabim. *

Jisas “Yad kale n+ñagn+m+din,” a g+inab

(Luk 13:25-27)

21 “N+bi b+ y+ip, ‘B+ Kub hon!’ ‘B+ Kub hon!’ a g+pal gau magöñhalö, God kal+ip udöm abad m+deinab, a g+ gas+ u n+ñagnmim. Bapi yad kumi kabö adö lañ m+döp u hagöp rö g+pal n+bi b+ gau nöp kal+ip udöm kumi kabö adö lañ au abad m+deinab. * 22 God n+bi b+ manö kub hagnab ñ+n u, n+bi b+ iru nöp y+ip hagnaböl, ‘B+ Kub, hon n+bi b+ ne nöp. Hib ne nöp hagun, manö ne hag ñ+no. Hib ne nöp hagun, nan n+bi b+ k+jaki abañ ala gau hag yuno. Hib ne nöp hagun, nan gagep rö gau iru nöp g+ino,’ a g+inaböl. 23 Y+ip an+g hagnaböl u pen yad kal+ip hagnabin, ‘Yad kale n+ñagn+m+din; kale g+ naj nöp g+ipim, ke gau arim!’ a g+inabin. *

B+ m+höp ram m+höp g+lö
(Luk 6:47-49)

24-25 “B+ gas+ n+ñeb yab+u ap, ram n+pe u g+in+g, kabö adö lañ g+inab. Hainö hadal kub apöm, möñ kub alöm, ñ+g ul apöm g+inab u pen ram

* 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24

* 7:12: Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10

Gal 5:19-22; Jem 3:12 * 7:19: Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6

Luk 6:46; Jem 1:25 * 7:23: Sam 6:8; 2Di 2:19

* 7:8: 1Jn 3:22; 5:14-15 * 7:11: Jem 1:17

* 7:15: Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * 7:16:

* 7:20: Mad 12:33 * 7:21:

nɪpe kabö adö laŋ gi pɪdöŋ gɪnab u, pa jö ma jö gi ud aragnab. Anɪb u rö me, nɪbi bɪ manö yɪp nɪŋöm, nɪŋ udöm, hagpin rö gɪnaböl gau.

26-27 “Pen bɪ gasɪ nɪŋ aij gagnab ap, ram nɪpe u gɪnɪg, mɪnön kabö kulup adö au gɪnab. Hainö hadal kub apöm, möŋ kub alöm, ñɪg ul apöm, ram nɪpe u böŋ nöp pa jö ma jö gi ud arnab. Anɪb u rö me, nɪbi bɪ manö yad nɪŋöm hagpin rö gagnaböl gau,” a ga.

28-29 Jisas manö anɪbu hag hakö nɪŋöl gi, nɪbi bɪ iru nöp ap mɪdeila gau nɪŋöm hagla, “God lo manö hag ñeb bɪ hon gau manö hagpal rö hagagöp; nɪpe bɪ manö nɪŋ aij yabɪ göm hagöp,” a göm, aiö yabɪ gɪla.*

8

Jisas bɪ wös hapeb la u gö, kamɪŋ la

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Jisas nö ilö laŋ mɪdeia u arö göm, sɪr yaŋ ap lugö nɪŋöl gi, nɪbi bɪ iru nöp nɪp hain gɪla. 2 Pen bɪ wös hapeb la ap, Jisas mɪdeia söl au amöm, kugom yɪmöm, ubör yɪhön göm haga, “Bɪ Kub. Ne yɪp gö kamɪŋ lɪnɪg, gö kamɪŋ lɪnab. Yɪp kamɪŋ lɪnab u, yad God sabe gep ram raul arnɪg gabin u, yɪp wɪhö gagnaböl,” a ga. 3 Anɪg hagö, Jisas ñɪmagö mɪlöbö löm bɪ anɪbu ud nɪŋöm haga, “Yad gɪnabin; nöp kamɪŋ laŋ,” a gö, magö anɪbu nöp nɪp kamɪŋ lö nɪŋöl gi, 4 Jisas bɪ anɪbu nɪp haga, “Nöp gɪnö kamɪŋ löp anɪbu, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag ñagmön wasö. Am bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ gau kalɪp nöp yammön hagmön, ‘Yɪp kamɪŋ löp nɪŋim!’ a gɪmön. Anɪg hagmön, Mosɪs haga rö, yaur ap God nɪp pak sabe gi ñɪmön. Anɪg geinabön, nɪbi bɪ gau nɪŋöm hagnaböl,

‘Nɪp kamɪŋ löp u me anɪg gab,’ a gɪnaböl,” a ga.*

Jisas, ami bɪ kub bɪ wög gi ñeb nɪpe u nɪp gö, kamɪŋ la
(Luk 7:1-10)

5 Jisas daun pro Kapaneam arö nɪŋöl gi, ami bɪ iru nöp abad mɪdmɪdöp bɪ kub ap, Jisas yɪp gi ñɪnɪm a göm apöm Jisas nɪp haga, 6 “Bɪ Kub, bɪ wög gi ñeb yad u nɪp mɪña kub göm, ilön neb neb gö, aŋa gagöp; ram au um mɪdöp,” a ga. 7 Hageia, Jisas haga, “Yad am nɪp gɪnö kamɪŋ lɪnab,” a ga. 8-9 Hageia, ami bɪ kub anɪbu haga, “Bɪ Kub, nɪŋög hagpan u pen yad bɪ kub rö ram yad u aumön. Yad nɪŋbin u, ami bɪ kub rɪmnap yɪp abad mɪdlö, yad pen ami bɪ rɪmnap kalɪp abad mɪdem, ‘Arim,’ a gɪnö, arbal halö; ‘Auim,’ a gɪnö, aubal halö. Bɪ yɪp wög göp u nɪp, wög gau anɪg gɪmön anɪg gɪmön a gɪnö, göp. Anɪb u rö, ne yɪharɪŋ, ‘Kamɪŋ laŋ,’ a gɪmön, nɪp kamɪŋ lɪnab,” a ga. 10 Anɪg hagö Jisas aiö göm, nɪbi bɪ hain areila gau kalɪp haga, “Bɪ anɪbi mɪlö gau nɪbö u pen, God göp rö nɪŋ aij yabɪ göm me, anɪg hagöp. Bɪ hon Isrel nɪbö ap, God nɪp nɪŋ ud pɪdöŋ göm hagöp anɪbu rö hagö, yad nɪŋagpin. 11 Anɪb u, hainö nɪbi bɪ mɪlö gau nɪbö gau, God nɪbi bɪ udöm kumi kabö adö laŋ abad mɪdeinab anɪ u amöm, Ebraham, Aisak, Jekop bɪ aip asiköm, nan ñɪŋeb iru ñɪŋöm, mɪñ mɪñ göl gi mɪdeinaböl. * 12 Kale anɪg göm am mɪdeinaböl, pen nɪbi bɪ hon Isrel nɪbö gau, am anɪbu mɪdageinaböl rö löp. God kalɪp hag yueinab, am mɪdeinaböl höŋ sɪbön göp adö yaŋ. Kale mɪtön magö göm meg magö hau jö ma jö gi ñɪŋöl gi mɪdeinaböl,” a ga.

* 13 Anɪg hagöm, Jisas ami bɪ

* 7:28-29: Mak 1:22; Luk 4:32 * 8:4: Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk 17:14 * 8:11: Luk 13:29

* 8:12: Mad 22:13; 25:30; Luk 13:28

kub an+bu n+ip haga, “Ne ado gi aru! Hagpan rö nöp g+ nab,” a ga. Jisas an+g hagö, n+pe ram aramöm n+ja, bi n+pe nan ga u, Jisas haga magö an+bu nöp kam+ñ la.

Jisas Pida n+bor n+ip gö, kam+ñ la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Pen Jisas Pida ram amöm n+ja, Pida n+bor u, hañ roman gau mab rö inö, abañ adö lan um m+deia. ¹⁵ Jisas n+ñöm, am Pida n+bor n+magö n+pe ud n+ñö, magö u nöp kam+ñ lö, n+pe uraköm, Jisas n+ip nan magö ud li aij ga.

Jisas n+bi bi iru nöp gö, kam+ñ la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁶ Dugo magö u, n+bi bi kijaki aban ala gau abe, n+bi bi nan ga gau abe, dam Jisas m+deia u aueila, n+pe kijaki gau hag hön yuöm, n+bi bi n+pai nan ga gau gö magöñhalö kam+ñ la. ¹⁷ N+pe ga an+bu, bi God manö hagep Aisaia, hadame nöp g+ nab a göm kal+ kññ r+ka rö nöp ga. N+pe kal+ kññ r+köm haga, “Han+ip nan ga gau gö kam+ñ la.

Nan n+hön n+hön han+ip naji
ga gau

hag yuö m+id aij g+ipun,” a ga. *

Bi ap Jisas n+ip haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Jisas n+ja, n+bi bi iru nöp ap n+ip bi+g g+gabö geila, bi n+pe gau kal+ip haga, “N+g wanö juun böñ lödan arun,” a ga. ¹⁹ An+g hagö n+ñöl gi, God lo manö hag ñeb bi ap apöm n+ip haga, “Manö hag ñeb bi. Ne ram m+nön gai gai arnabön u, yad nöp aip arnabul,” a ga. ²⁰ Hageia, Jisas haga, “Kain hau gau, kale m+nön m+gan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u m+idöp. Pen yad Bi N+ n+pe haneb m+gan u m+dagöp,” a ga. *

²¹ Pen bi Jisas n+ip n+ñ uda bi ap haga, “Bi Kub, yad ne aip arul u

pen, y+ip yau a gö, bapi n+ip umö r+göl gem, ne aip ajeinabul,” a ga.

* ²² Hageia, Jisas haga, “N+bi bi y+ip n+ñ udagpal r+mnap umaiöl, n+bi bi y+ip n+ñagpal r+mnap dam r+göl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

Jisas hagö, y+gön kub ur ga
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Jisas n+g mag+ib udöm arn+g gö, bi n+pe gau aip hadla. ²⁴ N+g an au arlö n+ñöl gi, ad+ñ y+gön kub yab+il u udöm, n+g ral apöm, n+g mag+ib u ud ado g+n+g rö ga. Pen Jisas n+pe hon haneaia rö, * ²⁵ bi n+pe gau n+ip am haglö urakö hagla, “Bi Kub! P+nöm asad kub u han+ip ud ado gö, n+g n+ñjun rö löp u, ne han+ip ud kam+ñ li,” a g+la. ²⁶ Hagaila, kal+ip haga, “N+hön g+n+g p+n+ñ gabim+ñ Kale manö yad pro pro r+mnap n+ñ udagpim aka?” ga. An+g hagöm, uraköm, p+nöm asad udeia u hagö hir göm, n+g ral aueia u ur göm ga. *

²⁷ An+g gö, kale aiö göm hagla, “Bi kal yab+il i n+pe bi aige rö bi gaj+ip n+ñöm p+nöm asad udeia u hir göm, n+g ral auaj+ip u ur göm göp?” ö g+la.

Aion pi halö bi m+hau Jisas gö,
kam+ñ la

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Jisas n+g juöm, ram m+nön Gadara böñ lödan amjaka n+ñöm, bi hau kijaki aban ala m+hau wip r+göl g+m+dal kabö m+gan gau n+bö apjaklö. Bi an+ib m+hau kal+ip kijaki aion pi aban alla rö, bi hapeb yab+il m+hau m+dm+dil. Adan kalpe m+dm+dil au, n+bi bi r+mnap aragm+dal. ²⁹ Pen kalpe m+hön apjakmil, Jisas n+ip haglö, “God N+ n+pe. N+hön g+n+g auabön? Han+ip ilön kub n+ñ+g auabön aka n+hön? N+n ne han+ip ram m+nön naji hag yuep u

* 8:17: Ais 53:4 * 8:20: 2Ko 8:9 * 8:21:

14:31; Sam 89:9 * 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41

1Ki 19:20 * 8:24: Sam 4:8 * 8:26: Mad

auagöp,” a gîlô. * 30 Pen magö anîbu, kaj iru nöp amîl ñîjeila söl goî anîb au me, 31 kîjaki aiön pi bî anîb mîhau kalîp abanî alla gau, Jîsas nîp neb neb göl gî hagla, “Hanîp hag yunîg gîmön u, hagö, amun kaj mîdpal gîdanî kalîp yuö hiîkun,” a gîla. 32 Hageila, Jîsas “Arim,” a gö, bî anîb mîhau kalîp arö göm, am kaj gau kalîp yuö hiîkla. Hiîklö kaj gau piñîj gî mînönî rul goî au amöm, gî dam ñîg wanö yanî paköm, ñîg ñîjöm, magöñhalö um hakla.

33 Pen bî kaj mukmîdal gau, ga anîbu nîjöm, yîjîd daun u amöm, Jîsas nîhön nîhön ga u, bî kîjaki abanî alla mîhau nîhön nîhön ga manö u, nîbi bî gau kalîp magöñhalö hag ñîla. 34 Hag ñeila, nîbi bî daun mîdeila anîb gau magöñhalö Jîsas nîp nîjun a göm, ap nîp nîjöm, neb neb göl gî hagla, “Ram mînönî hon i arö gîmön, ke gau aru,” a gîla.

9

Jîsas bî ñîmagö ma kîla ga u nîp gö, kamîj la

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 Jîsas kauyanî ñîg magîb udöm, ñîg wanö juöm, ram mînönî nîpe hanmîdöp u böñ lödanî ara. * 2 Pen nîbi bî rîmnap, bî ñîmagö ma kîla ga ap, Jîsas gö kamîj lî nab, a göm, nîp ilöñ lî dapöm Jîsas mîdeia au daula. Pen, Jîsas gö kamîj lî nab, a göm nîjla rö, Jîsas bî ñîn ma kîla ga anîbu nîp haga, “Ñî me! Gasî halö mîdaimön. Nan si nan najî gîpan gau nîjem arö gabin,” a ga. 3 Jîsas anîg hagö, God lo manö hag ñeb bî gau rîmnap hagla, “Bî i God nîp hag juöl gî me, anîg hagab,” a gîla. 4 Pen Jîsas gasî nîjla anîbu ke nîjöm haga, “Kale nîhön gînîg yîp gasî najî nîjmim anîg hagabim?” * 5 Yad nîp, ‘Nan

si nan najî gîpan gau nîjem arö gabin,’ a gînö, kalöp aij gî nab, aka ‘Urak aru!’ a gînö, kalöp aij gî nabîj. Aka manö nîhön hagnö, kalöp aij gî nab? 6 Mîñî kale nîjnabim, Bapî God yîp Bî Ñî nîpe hag la nîjöm, mînönî naböñ ît i apem, nan si nan najî gîpal gau nîjem arö gî nabîj,” a ga. Jîsas anîg hagöm, bî ñîn ma kîla ga u nîp haga, “Urakmön, köp ne u udmön, ram ne aru!” a ga. * 7 Jîsas anîg hagö, bî anîbu uraköm köp bad nîpe u udöm ram nîpe ara. 8 Ram nîpe arö nîjöl gî, nîbi bî gau nîjöm, God hagö Jîsas apöm gab, a göm piñîj göm, bî ap mînönî naböñ ît i anîb unbö rö gö nîjagpun a göm, God hib nîpe haglö adö ara.

Jîsas bî nîpe Madyu nîp uda

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Jîsas ram mînönî anîbu arö göm, mîgan ap amöm nîja, bî dakîs udep wög gîmîdöp bî ap ram raul mîgan u asîk mîdeia. Bî anîbu hib nîpe Madyu. Jîsas nîp nîjöm haga, “Yad aip aue!” gö, uraköm Jîsas aip ara.

10 Jîsas bî nîpe gau aip Madyu ram amöm, nan ñîjöl nîjöl gî, bî dakîs udep gau abe, bî nan si nan najî gîmîdal bî gau abe, iru nöp apöm Jîsas bî nîpe gau aip nan ñîjla. 11 Nan ñîjeila, bî Perisi gau nîjöm, Jîsas bî nîpe gau kalîp hagla, “Manö hag ñeb bî kale u, nîpe nîhön gînîg, bî dakîs udep gau abe, nîbi bî nan si nan najî gîpal gau abe, aip dîm ñöl nan ñîjab?” ö gîla. *

12 Hageila, Jîsas manö anîbu apdi nîjöm haga, “Nîbi bî nan gagöp gau, wös wameb bî gau aragpal; nîbi bî nan göp gau nöp wös wameb bî gau arbal. 13 Pen God manö ap haga ît u nîj aij gîmim mîdaimim. Nîpe haga, ‘Yîp nan sabe gî ñî nabim u, yîp aij gagnab; pen nîbi bî gau kalîp mög nîjmim

gı aij geinabim u, yıp aij gınab, a ga. Pen yad aunö u, nıbi bı, hon nıbi bı aij, mıd aij gıpun a gı gası nıñbal gau, kalıp uñhai nıñ udnıg auagnö; yad nıbi bı, hon nan si nan naij gıpun a gı gası nıñbal gau, kalıp uñhai nıñ udnam a gem aunö,” a ga. *

Nan magö hil gep

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Ñın ap, Jon ñıg pak ñeb bı nıpe gau, Jisas mıdeia au apöm hagla, “Hon abe, bı Perisi gau abe, ñın rımnap, God nıp nöp gası nıñun, a gau, nan ñıñagpun. Pen bı ne gau nıñhön gıñıg u rö nöp gıgpal?” ö gıla. *

¹⁵ Hageıla, Jisas kalıp haga, “Nıbi bı gau, bı nıbi udnıg gab bı u aip mıdeinaböl ñın u, mıñ mıñ göl göm nan ñıñnaböl; pen bı rımnap apöm bı anıbu nıp ud junaböl ñın u, mög gö nan hil göm ñıñagnaböl,” a ga.

¹⁶ Pen Jisas nıpe kalıp manö ap hod rıköm haga, “Wañj gısön u udöm, wañj papıt gı, pa gı dö gınab ramö u al dör gagnaböl. Pen ai gıñıg göm al dör gagnabölñ Anıg geinaböl u, wañj lufo gabin a gıñıg gab, mıgan kub yabıt pa bıñıt gınab. ¹⁷ Pen ñıg wain u, u rö nöp. Wain gısön nıbö u göm, ud kaj meme hañ mılep mıgan u ral lagnaböl. Pen nıñhön: anıg geinaböl u, ñıg wain kamıñ u ranöm, bıñ yabıt hagöm, kaj meme hañ u pak gı dö göm, hoñ göm arnab. Anıb u, ñıg wain kamıñ u udöm, kaj meme hañ kamıñ nıbö mıgan u ud lılo nöp me, aij gınab,” a ga.

Jisas gaia nıbi kub ap, pai pro ap, kamıñ la

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Jisas manö anıbu hagö nıñöl gı, Juda bı kub ap Jisas mıdeia au apöm, kugom yımöm haga, “Pai

yad u böñ nöp umöb u pen ne am nıp ud nıñö, uraknım,” a ga. ¹⁹ Hagö, Jisas bı nıpe gau aip uraköm, bı anıbu aip arla.

²⁰⁻²¹ Pen nıbi ap, hagape lugöl gı lugöl gı mıdeia, mı unbö mıgan lañ ina. Anıg gö, gası nıpe u nöp nıñöm, “Jisas wañj nıpe mılo kub goł gau nöp ud nıñnö, yıp kamıñ lınab,” a göm, Jisas arö nıñöl gı, jöl adö gau amöm, wañj nıp u ud nıña. * ²² Ud nıñö, Jisas ado göm nıbi anıbu nıp nıñöm haga, “Yıp nıñ udpan u me, nöp kamıñ löp. Gası halö mıdaimön,” a ga. Hagö, nan nıp gımıdöp u magö anıbu nöp kamıñ löm, hagape aumıdöp u mılep ga.

²³ Pen Jisas nıbi bı anıbu arö göm am am, bı kub ram u amjaköm nıña, aññ magö pu göm, manö hauł kub yabıt geıla. ²⁴ Jisas nıñöm kalıp haga, “Kale ke gau arim! Pai i umagöp; yıharıñ hon hanab,” a ga. Anıg hagö, nıp mıhol gıla. ²⁵ Pen Jisas nıbi bı anıb gau kalıp hag hoñ yuöm, ram raul mıgan yañ amöm, pai uma u nıp, ñımagö kıd u ud nıñö, uraka. ²⁶ Anıg gö, manö anıbu yag dam ram mıñnöh anıb gau magöñhalö ud arla.

Jisas gö, bı amgö we mıhau amgö ñıl nıñöl

²⁷ Pen Jisas ram mıñnöh anıbu arö göm arö nıñöl gı, bı amgö magö we ga mıhau nıp hain göl gımil meg mıgan dap ranmil, haglö, “Depid Ñı nıpe! Halıp mıñöh mög nıñmön!” a gılo. *

²⁸ Anıg hagailö, pen Jisas nıpe ram raul mıgan u ara. Bı anıb mıhau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kalıp mıñöh haga, “Kale mıñöh, yad kalöp gıñö kamıñ lınab a gımil, yıp ap hagabilñ Yad yau a gıñabin, kale gası nıñbil amgö kale ñıl lınab aka wasö?” ö ga. Hageia,

* 9:13: Mad 12:7; Hos 6:6

* 9:14: Luk 18:12

* 9:20-21: Mad 14:36

* 9:27: Mad

20:29-34

haglō, “Bī Kub, holmīn nīnbul, ne halīp geinabōn kamīn līnab,” a gīlō. ²⁹ Hagailō, Jisas amgō kalīp mīhōn ud nīnōm haga, “Yīp nīn udpil u me, haggpil rō gīnīm,” a ga. ³⁰ Hagō, amgō kalīp mīhōn kamīn lō, nīnjlō nīnjlō gī, Jisas kalīp mīhōn manō klō hagōm hag aij gōm haga, “Nībi bī gau, Jisas gajīp halīp kamīn lōp, a gīmil hagagmīl,” a ga. * ³¹ Anīg haga u pen kalpe mīhōn ammīl, nībi bī ram mīnōn anīb gau magōnhalō hag nīlō ara.

Jisas aṭab ado ga bī ap nīp gō, manō ga

³² Pen kalpe mīhōn arlō nīnjlō gī, nībi bī rīmnāp, bī aiōn pi halō aṭab ado ga bī ap, dap Jisas mīdeia au daueila. ³³ Jisas aiōn pi bī anību nīp aban ala u hag yuō, manō hag aij ga. Anīg gō, nībi bī gau aiō gōm hagla, “Ram mīnōn Isrel i, bī ap anību rō gō nīnagpun,” a gīla. *

³⁴ Pen bī Perisi gau hagla, “Nīpe kījaki aiōn pi nap kale Seden klō u udōm me, aiōn pi gau hag hōn yuōp,” a gīla. *

Jisas nībi bī gau kalīp mōg nīnā

³⁵ Pen Jisas nīpe daun pro gau abe, daun kub gau abe gī ajōl gōm, Juda magum gep ram gau amōm, Kīn kub ke yabīl u nībi bī udōm abad mīdeinab manō aij u hag nīmīdōp. Pen nībi bī gau kalīp nan nīhōn nīhōn ga u, u rō nōp gō kamīn la. * ³⁶ Jisas nīnā, nībi bī anīb gau kaj sipsip gau bī abad mīdep kale ap mīdagōp rō u mīdeila. Gasī kub nīnōm uṭham mīdeila u pen kalīp bī gī nīeb ap mīdageia. Anīb u nīnōm, Jisas nīpe mōg yabīl nīnōm, * ³⁷ bī nīpe gau kalīp haga, “Nan magō iru yabīl nōp wōg nabōn au po gī

mīdōp u pen nībi bī ral dauep iru mīdagpal. * ³⁸ Anīb u, kale bī wōg nabōn nap nībō u nīp hag nīnbe, bī ral dauep rīmnāp yuō, ral dap nīp lau adō dauōl,” a ga.

10

Jisas manō ud arep bī nīpe unbō mīgan la?

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Jisas bī nīpe unbō mīgan lan u wīñ alō aueila haga, “Yad ke kalōp hagabin u me, kījaki aiōn pi nan gau hag yunīg, hag yunabim. Nībi bī nan nīhōn nīhōn gīnab gau u rō nōp gīpe, kamīn līnab,” a ga. *

² Bī Jisas manō ud arep unbō mīgan lan Jisas hag yua bī gau, hib kale gau me, bī ap Saimon, hib nīpe ap Pida a gīmīdal; bī ap Edru, Pida nīmam nīpe u; bī ap Jems, Sebedi nī nīpe; bī ap Jon, Jems nīmam nīpe; ³ bī ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, nīpe dakīs udmīdōp; bī ap Jems, Alpias nī nīpe; bī ap Dadias; ⁴ bī ap Saimon, hib nīpe ap Selod a gīmīdal; bī ap Judas Iskariod, nīpe me hainō Jisas nīp mumug nīnā.

Jisas manō ud arep bī nīpe unbō mīgan lan kalīp hag ke ke yua

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Jisas bī nīpe anīb gau kalīp manō aij wōg u gōl a gōm, hag ke ke yuōl gī haga, “Kale Juda nībi bī wasō anī gau abe, Same-ria kai mīdpal anī gau abe, aragmim. ⁶ Pen kale am nībi bī hon Isrel, nībi bī kale God nīp gasī nīnagpal gau, kalīp hag nīl gī hagmim, * ⁷ “God nībi bī udōm abad mīdeinab nīn u, hadō sōl auōp,” a gīmim. * ⁸ Nībi bī nan gīnīm gau gīpe, kamīn līnīm. Nībi bī bōn nōp umōl gau gīpe, kauyan urakōl. Nībi bī wōs hapeb līnīm

* 9:30: Mad 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mad 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mad 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki 22:17; Sek 10:2; Mak 6:34 * 9:37: Luk 10:2 * 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1 * 10:6: Jer 50:6 * 10:7: Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

gau gipe, kamij linim. Nibi bi kijaki aion pi aban alnim gau hag hon yube aran. Bapi hol apil kalop por yharin wog gipul ro, kale u ro nop nibi bi anib gau kalip yharin wog gi nimim. ⁹ Mani gol, mani silpa, mani ati rimnap ud aragmim. ^{*} ¹⁰ Wadi, waij rimnap halö, ma rirup, watab adij, nan gau ud aragmim. Pen nihon: nibi bi wog gi ninaböl gau pen nan nilö ninaböl. ^{*}

¹¹ "Pen daun ap aka ram ritig aglö ap amjakpe, nibi bi kalop hag wihai udöl ro rimnap ninim, kalip aip nop midmim, ram minonj ke ap gau arnig ginabim nin u nop, kalip arö gimim armim. ¹²⁻¹⁴ Pen ram ap ammim, "Kale midpim!" a gipe, "Yau, midpun; aij aubim," a gaiöl, ram raul mig anibu armim. Pen kalop manö yad hag ninim hag wihai ud ninagaiöl u, arik arnig, acip acip ma kid kale cig udöm midainim u, ab hii gi yumim armim. ^{*} ¹⁵ Yad kalop ninjo yabit hagabin: manö kub hagep nin u, Sodom Gomora nibi bi ilon pro pro udnaböl; nibi bi kalop udagnaböl anib gau, ilon kub yabit udnaböl. ^{*}

Marö iru nöp aunab

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ "Pen ninim! Yad kalop kaj sipsip rö u, nibi bi kain hau ro midpal an gau yuabin. Anib u, gasi nin aij göl gi, agamij kalip hag nil gi midaimim. ^{*}

¹⁷ "Pen nibi bi rimnap kalop ud sisi löm, dam juda magum gep ram gau arlö, kansol kale gau ap manö kub hagöm, kalop paknaböl. Anib u, nin aij gimim. ^{*} ¹⁸ Kalop bi yad a göm, tip gi dam gapman bi kub aka kin mideinaböl au ud

arlö, kale manö aij yad u, bi kub gau abe, juda nibi bi wasö ram minonj mlö kub gau nibö gau abe, kalip hag ninabim. ¹⁹⁻²⁰ Kalop manö kub hagnaböl anibu, manö nihon hagun aka manö aige gun hagun a gimim pinin gimim, gasi iru ninagmim. Hagpe ninjol gi, Nap God Ana nipe kale aip midöp u, gasi aij neinab, manö kale adö u ke hagagnabim; Nap God Ana nipe kalop hagnab rö nop hagnabim. ^{*}

²¹ "Nin anibu, ninmam gau uraköm, ninmam kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalip mumug ginaböl. Nap gau uraköm, nin pai kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalip mumug ginaböl. Nin pai gau uraköm, nime nap kale ke gau jöl nöm u rö nop ginaböl. ^{*} ²² Yip lau adö mideinabim rö,

nibi bi gau magonhalö kalop ninjö, mulu kal alnab. Pen nibi bi an klö göm, yip pig nop mideinaböl gau, nin hain u auö, God kalip udnab. ²³ Pen mig an arbe, kalop gi naji gaiöl u, pinin gi mig an armim. Yad kalop ninjo hagabin, Isrel daun gau nibi bi gau kalip hag nibe aragnab adö, yad Bi Nin nipe aunabin.

²⁴⁻²⁵ "Nin pai skul hagal gau kub midlö, hag neb bi kale gau pro midagpal. Pen hag neb bi midöp rö midaiun a göm me, skul hagal. Nibi bi wog gi nibal gau kub midlö, nibi bi kalip abad midpal gau pro midagpal. Wog gipal u, nibi bi kub midpal rö midaiun a göm, wog gipal. Anib u rö, nibi bi yad gau, yad midpin rö midaiun a göm, gipal. Pen nibi bi gau yip hag juöm, Seden hib nipe ap löm yip Bielsebul a gipal rö, kalop bi wog gi neb yad u rö nop hag juöm

^{*} **10:9:** Luk 10:4 ^{*} **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14 ^{*} **10:12-14:** Luk 10:5-6; Ap 13:51 ^{*} **10:15:**

Mad 11:24; Jud 7 ^{*} **10:16:** Luk 10:3; Ro 16:19 ^{*} **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15

^{*} **10:19-20:** Jon 14:26 ^{*} **10:21:** Mai 7:6; Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 ^{*} **10:24-25:**

Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20

manö najj hagnaböl me. *

*God n̄ip nöp p̄ñ̄iḡ gep
(Luk 12:2-7)*

²⁶ “N̄ibi b̄i gau kal̄ip n̄iḡmim p̄ñ̄iḡ gagmim. Manö n̄ihön m̄ñ̄i har̄i göl m̄idöp u, hainö waiö m̄ideinab. Nan n̄ihön agam̄ij ḡipal gau, hainö waiö n̄iḡnaböl.

* ²⁷ Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kal̄ip waiö hag n̄imim. Manö yad kalöp r̄im̄id iḡ hagnabin u, ram adö laḡ am-mim, manö kub hag n̄ibe n̄iḡöl.

²⁸ “Kale n̄ibi b̄i al pak l̄ibal b̄i gau n̄iḡmim p̄ñ̄iḡ gagmim. Kale ȳhar̄iḡ hañ bad u nöp al pak l̄inaböl; ana u halö ḡi najj göl rö lagöp. P̄ñ̄iḡ ḡin̄ig me, B̄i Kub n̄ibi b̄i hañ roman̄j abe ana abe m̄igan mab ke inab yaḡ yunab u n̄ip p̄ñ̄iḡ ḡimim. *

²⁹ Yaur pro gau, nan ȳhar̄iḡ. Mani aḡ magö añ̄i nöp yuöm, m̄ihöp ud-pal. Nan ȳhar̄iḡ u pen, God kal̄ip n̄iḡ m̄idöp rö, ap ȳhar̄iḡ lug pak-ag nab. ³⁰ Umagö kalöp u, God magöḡhalö wö ralöp. ³¹ An̄ib u, p̄ñ̄iḡ gagmim. Yaur gau nan pro yab̄iḡ; kale pen nan yab̄iḡ m̄idpim. *

*Yad Jisas b̄i n̄ipe a ḡimim waiö
hagmim*

(Luk 12:8-9)

³² “N̄ibi b̄i an ȳip lau adö m̄idöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip waiö hag n̄inaböl gau, yad pen Bapi yad kumi kabö adö laḡ m̄idöp u n̄ip, ȳip lau adö m̄idpal, a gem, waiö hagnabin. ³³ Pen n̄ibi b̄i an, ȳip c̄ig aij gagöm, n̄ibi b̄i aip m̄ideinaböl aḡ au hagnaböl, b̄i an̄ibu yad n̄iḡagpin, a ḡinaböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö laḡ u n̄ip, n̄ibi b̄i gai i yad n̄iḡagpin, a ḡinabin. *

Pen pen ḡinaböl

(Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ “Yad m̄inöḡ naböḡ iḡ i aunö u, ‘Jisas n̄ipe m̄inöḡ naböḡ iḡ i aua rö, agam̄ij m̄id aij ḡinabun,’ a ḡimim, gas̄i u n̄iḡagmim. Yad aunö u me, n̄ibi b̄i gau manö kub hagöm, pen pen ḡinaböl. ³⁵ An̄ig ḡinab: n̄iḡ gau uraköm, nap aip pen pen ḡinaböl. Pai gau uraköm, n̄ime aip pen pen ḡinaböl. N̄i n̄ibin gau uraköm, n̄ip̄s aip pen pen ḡinaböl. * ³⁶ An̄ig ḡinaböl an̄ibu, ram kale añ̄i m̄idpal u, kale ke nöp pen pen ḡinaböl.

³⁷ “N̄ibi b̄i an, n̄ime nap aka n̄iḡ pai gau nöp m̄idmagö löm, ȳip m̄idmagö lagnaböl u, n̄ibi b̄i yad m̄idöl rö lagnab. ³⁸ N̄ibi b̄i an ȳip p̄ig m̄idn̄ig gaböl, pen gas̄i ap n̄iḡöm hagnaböl, ‘N̄ibi b̄i r̄imnap han̄ip ḡi najj göl rö löp,’ a göm, ȳip arö ḡinaböl u, n̄ibi b̄i yad m̄idöl rö lagnab. ³⁹ N̄ibi b̄i an, yad ke nöp m̄idem, m̄id aij ḡinam a ḡinab u, mab ke inab yaḡ u arnab. N̄ibi b̄i an pen hagnab, yad Jisas lau adö m̄idnö, ȳip al pak l̄in̄ig al pak löl a ḡinab u, kam̄iḡ pör pör m̄iddep u udnab. *

*God kal̄ip pen u rö nöp abad
m̄ideinab*

(Mak 9:41)

⁴⁰ “Kale arbe, n̄ibi b̄i r̄imnap kalöp hag w̄ihai udaiöl u, ȳip abe hag w̄ihai udnaböl. Pen ȳip hag w̄ihai udnaböl rö, B̄i ȳip hag yuö aunö u n̄ip abe hag w̄ihai udnaböl.

* ⁴¹ N̄ibi b̄i an, God manö hagep b̄i ap n̄iḡöm hagnab, ‘B̄i auöp i, God wög göp u me, n̄ip udnabin,’ a göm, udnab u, aij yab̄iḡ ḡinab. God manö hagep b̄i an̄ibu ud aij ḡinab rö, hainö God n̄ip u rö nöp ud aij ḡinab. N̄ibi b̄i an, God n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij n̄ipe ap n̄iḡöm hagnab,

* 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 * 10:28: Jem 4:12 * 10:31: Mad 6:26 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12 * 10:35: Mai 7:6 * 10:39: Mad 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

‘Bɪ auöp i, God bɪ kamɪŋ aij nɪpe u me, nɪp udnabin,’ a gòm udnab u, aij yabɪɪ gɪnab. God nɪbi bɪ kamɪŋ aij nɪpe u ud aij gɪnab rō, hainō God nɪp u rō nōp ud aij gɪnab. ⁴² Pen nɪbi bɪ an, bɪ yɪharɪŋ yad ap nɪŋöm, Jisas bɪ nɪpe u a gòm, ñɪg mɪl dap ñɪnab u, God nɪŋö, aij gö, pen haul gagnab,” a ga.

11

Jon bɪ nɪpe rɪmnap hag yuö, Jisas nɪp nɪŋnɪg arla
(Luk 7:18-35)

¹ Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ gau kalɪp anɪg göl anɪg göl gɪmim a gòm hag ñɪ aij gòm, ram mɪnōŋ anɪbu arō gòm, daun yöp söl anɪb gau amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ña.

² Pen Jon bɪ ñɪg pak ñeb u nagɪ mɪdöm, Kraiss nɪhōn nɪhōn ga manö u nɪŋöm, bɪ nɪpe rɪmnap hag yuö, Kraiss mɪdeia au amjaköm, ³ nɪp hag nɪŋöm hagla, “Hanɪp hag ñimön, ne bɪ ‘Kraiss’ a gun pör abad mɪdpun u nöp auban, aka hon bɪ hain nɪbö anɪbu ke abad mɪdaiun?” ö gɪla.

⁴ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Kale Jon mɪdöp au ammim haggim, ‘Hon amun amgö hon ke nɪŋun, rɪmɪd hon ke nɪŋbun, ⁵ bɪ anɪbu nɪbi bɪ amgö we göp gau gajɪp amgö nɪŋbal. Nɪbi bɪ ma naij göp gau gajɪp adan aj aij gɪpal. Nɪbi bɪ wös hapeb löp gau gajɪp mɪtep göp. Nɪbi bɪ rɪmɪd mɪgan pɪɪ göp gau gajɪp gasɪ wakö nɪŋbal. Nɪbi bɪ umbal gau gajɪp kauyaŋ urakpal. Nɪbi bɪ mög gep rō gau, u rō nöp Kraiss manö aij u hagö nɪŋbal,’ a gɪmim. * ⁶ Pen manö ap haggim, ‘Nɪbi bɪ yɪp nɪŋ udöm, gasɪ ap ap nɪŋagnaböl gau, mɪñ mɪñ yabɪɪ gɪnaböl,’ a gɪmim,” a ga.

⁷ Anɪg hagö, Jon bɪ nɪpe gau arlö nɪŋöl gɪ, Jisas nɪbi bɪ ap mɪdeila

gau kalɪp Jon manö adö u hagöm haga, “Kale nöd ram mɪnōŋ kabö nöp mɪdöp anɪ gau arbe ñɪn u, nɪhōn nɪŋnɪg arbeŋ Hod mɪlö aɪɪ ap yɪgön ud dan i göp ap nɪŋnɪg arbe? ⁸ Aka nɪhōn nɪŋnɪg arbeŋ Bɪ waɪɪ aij aij nöp lɪbal bɪ ap nɪŋnɪg arbeŋ Bɪ waɪɪ aij aij udun a gòm nɪŋbal gau, bɪ kub ram kɪñ aij gau hanbal. Kale Jon mɪdmɪdöp ram mɪnōŋ nöp anɪ au han mɪdagmɪdal. ⁹ Pen nan nɪhōn nɪŋnɪg arbeŋ Yɪharɪŋ aragpe. Jon bɪ God manö hagep, bɪ anɪbu nɪŋnɪg arbe. Bɪ God manö hagep aunab a gɪmim abad mɪdmɪdim me, bɪ anɪbu me u. Pen Jon nɪpe God manö hagep bɪ nöp wasö. ¹⁰ Jon nɪp gasɪ nɪŋöm, hadame nöp God nɪpe Ñɪ nɪpe nɪp manö haga manö anɪbu, God Manö yaŋ kalɪ kɪñ rɪköm hagla,

‘Bɪ manö hagep yad u,

hag yunö nöd amöm,

nɪbi bɪ gau hag ñɪ aij gö,

hainö ne ke arnabön,’ a gòm

kalɪ kɪñ rɪkla. *

¹¹ Kalöp hagabin, nɪbi bɪ mɪnōŋ nabōŋ ɪɪ i mɪdpal gau, aɪɪ ap Jon rō wasö. Pen God nɪbi bɪ yɪharɪŋ yabɪɪ dam kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab gau, kale Jon rō mɪdageinaböl; God nɪpe nɪbi bɪ yɪharɪŋ yabɪɪ gau ud aij yabɪɪ gö, nɪbi bɪ aij nɪpe yabɪɪ mɪdeinaböl. ¹² Jon bɪ ñɪg pak ñeb bɪ apöm manö aij hag ña ñɪn u rɪköm, nɪbi bɪ gau, God hanɪp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mɪdainɪm a gòm, manö anɪbu kɪɪ yabɪɪ gɪ dam dam, mɪñi u rō nöp kɪɪ yabɪɪ gɪpal.

¹³ “Bɪ God manö hagep manö kalɪ kɪñ rɪkla gau abe, Mosɪs God lo manö kalɪ kɪñ rɪka u abe, ɪɪ u me, God Mesaia u nɪp yuö, nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp udöm abad mɪdeinab. Manö anɪbu nöp hag daulö daulö me, Jon aua. * ¹⁴ Pen manö hagnɪg gabin u udnabim

* 11:5: Ais 35:5-6; 61:1 * 11:10: Mal 3:1; Luk 1:76 * 11:13: Luk 16:16

aka nɪŋagpin. God Jon nɪp hagö, apöm nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ña u, God Manö kalɪ kliñ rɪköm, gɪnab a gɪla rö nöp ga. Kalɪ kliñ rɪköm hagla, bɪ God manö hagep Ilaija rö bɪ ap aunab, a gɪla. * ¹⁵ Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manö hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmim.

¹⁶ “Nɪbi bɪ mɪñi ñɪn i mɪdpal gau yad nɪŋbin, kale ñɪ painaŋ rɪmnap maker au asɪköm, ñɪ painaŋ rɪmnap meg mɪgan dap ranöm kalɪp hagpal rö u mɪdpal. ¹⁷ Kale hagpal,

‘Hon aɪŋ pu gɪno,

kale nɪhön gɪnɪg kugom ralag-pim?

Kɪmap mɪtöŋ gep rö ap hagno,

kale nɪhön gɪnɪg mɪtöŋ gag-pim?” ö gɪpal.

¹⁸ Anɪb u rö, God Jon nɪp yuö apöm, ñɪn rɪmnap nan magö ñɪŋagöm, ñɪg wain ñɪŋagöm gö, hagla, ‘Bɪ anɪbi nɪp nan nɪhön aban alö anɪg göp?’ ö gɪla. ¹⁹ Bɪ Ñɪ nɪpe pen auö hagpal, ‘Bɪ nan kub ñɪŋöm, ñɪg wain ñɪŋöm, bɪ dakɪs udpal gau aip ajöm, bɪ nan naj gɪpal gau aip ajöm göp,’ a gɪpal. Pen nɪbi bɪ God Manö u nɪŋ udöm, gɪ aij göm, mɪd aij gɪnaböl u, nɪbi bɪ gau nɪŋöm hagnaböl, God Manö u manö aij yabɪ, a gɪnaböl,” a ga. *

Manö kub udnaböl
(Luk 10:13-15)

²⁰⁻²¹ Jisas daun kub nöd gɪ ajöm, nan gagep iru nöp gö, nɪbi bɪ gau nɪŋla u pen kale, nɪhön gɪnɪg nan si nan naj gɪpun a göm, nan si nan naj gɪmɪdal u arö göm, Jisas nɪp nɪŋ udagla. Anɪg gɪlö, Jisas kalɪp hag göm haga, “Korasin daun nɪbi bɪ gau! Bedsaida daun nɪbi bɪ gau! Nan gagep gau gɪnö, nɪŋbe. Pen nan si nan naj gɪpim u arö gɪmim,

* **11:14:** Mal 4:5; Mad 17:10-13; Mak 9:11-13 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4

Mad 10:15; Luk 10:12 * **11:25-26:** 1Ko 1:26-29

yɪp nɪŋ udagpim. Anɪg gɪpim u, kale manö kub yabɪ udnabim. Daun kub Daia Juda nɪbi bɪ wasö gau, daun kub Saidon Juda nɪbi bɪ wasö gau, nan gagep anɪb gau kalɪp u rö nöp gaibnep, kale nan si nan naj gɪmɪdal gau arö göm, wadɪ asöl rö rɪmnap yɪmöm, run he löl gɪ löl gɪ mɪdaiblap. * ²² Anɪb u, manö kub hagep ñɪn u, Daia nɪbi bɪ abe, Saidon nɪbi bɪ abe, manö pro rö udnaböl; pen kale Korasin nɪbi bɪ abe, Bedsaida nɪbi bɪ abe, manö kub yabɪ udnabim.

²³ “Kapaneam nɪbi bɪ gau. Ñɪn anɪbu kale kumi kabö adö laŋ au aragnabim; böŋ nöp mab ke inab ulöm mɪgan yan u arnabim. Nan gagep kale anɪ aui gɪnö u, daun kub Sodom gaibnep, kale nan si nan naj gɪmɪdal gau arö göm, uri kamɪŋ mɪdaiblap. * ²⁴ Adö anɪbu yad kalöp nɪŋö hagabin, manö kub hagep ñɪn u, Sodom nɪbi bɪ gau manö pro rö udnaböl; kale Kapaneam nɪbi bɪ manö kub yabɪ udnabim,” a ga. *

Yɪp aumim ake lɪmim
(Luk 10:21-22)

²⁵⁻²⁶ Ñɪn anɪbu Jisas Nap nɪp haga, “Bapi, yad hib ne hagnö adö laŋ araŋ. Ne Bɪ Kub, kumi kabö adö laŋ abe, mɪnöŋ naböŋ iɪ i abe abad mɪdpan u, gasɪ ne ke nɪŋö aij göp rö, nɪbi bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪŋun nɪŋbun a gɪpal gau, kalɪp manö yad hagabin iɪ u hag ñagpan; pen nɪbi bɪ ñɪ painaŋ rö mɪdpal gau kalɪp gasɪ aij ñɪmön, manö yad hagabin iɪ u hag waiö lɪban u, nöp aij a gabin,” a ga. *

²⁷ Jisas anɪg hagöm haga, “Bapi klö nɪpe mɪdöp rö, yɪp ñöb. Nɪbi bɪ rɪmnap yɪp nɪŋ aij gagpal; Bapi nöp yɪp nɪŋöb. Yad nöp Bapi nɪp nɪŋ aij gɪpin. Pen nɪbi bɪ gasɪ

* **11:19:** Mad 9:14 * **11:20-21:** Ais 23; Esi

* **11:23:** Ais 14:13-15; Jen 19:24-28 * **11:24:**

a ij ñnam a gem n+ñbin gau, kal+p gas+ aij ñ+nö, Bapi n+p n+ñnaböl,” a ga. *

²⁸ Jisas an+g hagöm haga, “Kale n+bi b+ nan wañ+b kub iru maru pör ud ajmim gas+ iru n+ñmim m+dpim gau, yad aumim n+ñöm nan wañ+b kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnö ake l+ nabim. * ²⁹ Yad b+ hain aij agam+ j m+dpin; kal gagnabin; an+ b u, y+ p aumim, wög yad g+ ñ+mim, hibur gas+ m+dmagö kalöp an+ dañ ake l+mim. ³⁰ Kale y+ p aumim wög yad geinabim u, ud marö ap gagnab; p+ta g+ nab. *

12

God n+p sabe gep ñ+n u, wid magö rik ñ+ñla

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ Juda God n+p sabe gep ñ+n u, Jisas b+ n+pe gau aip wid wög an+ au amöl g+, b+ n+pe gau k+yö lö, wid magö an+ b gau r+mnap udöm, hañ pak yuöm, ñ+ñöl g+ ñ+ñöl g+ areila. * ² An+g geila, b+ Perisi gau n+ñöm, Jisas n+p hagla, “Lo manö hon hagab, n+bi b+ God n+p sabe gep ñ+n u wög gagnaböl. Pen b+ ne gau n+hön g+n+g God n+p sabe gep ñ+n wög gagep i, wid magö hañ pak yuaböl?” ö g+la. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas kal+p haga, “Depid hadame nöp b+ n+pe gau aip k+yö lö, God sabe gep ram u am-jaköm, bred God amgö ilö adö au löm, b+ y+har+ñ ñ+ñagpal, b+ God n+p nan sabe g+pal gau nöp ñ+ñbal bred u, kal+p hag n+ñö n+p ñ+ñlö, b+ n+pe gau aip ñ+ñla. Pen k+yö lö g+la aiud an+bu, God Manö yan kal+ k+ñ r+kla u kale n+ñagpim ar? *

⁵ “Kale Mos+ s God Manö kal+ k+ñ r+ka u n+ñagpim rö löp. N+pe kal+

k+ñ r+köm haga, ‘B+ God n+p nan sabe gep b+ gau, God n+p sabe gep ñ+n u, God sabe gep ram raul u am m+dmöm, wög g+pal. Pen God kal+p manö kub hagagnab,’ a ga. *

⁶ Pen yad kalöp hagabin, God sabe gep ram an+bu nan kub wasö; yad ke pen B+ kub yab+ñ m+dpin. *

⁷ Pen manö ap God Manö kal+ k+ñ r+kla u, n+ñ aij gagpim akan+ Manö an+bu kal+ k+ñ r+köm hagla, ‘N+bi b+ y+ p nan pak sabe g+ ñ+naböl u, y+ p aij gagnab; n+bi b+ gau kal+p mög n+ñnaböl u, y+ p aij g+nab,’ a g+la. Manö an+bu n+ñmim gagpim u me, b+ yad gau g+ aij g+ñlö n+ñöl g+, kal+p ud s+ñik hagpe. * ⁸ ‘God n+p sabe gep ñ+n! God n+p sabe gep ñ+n!’ a g+pim u pen B+ ñ+ n+pe nöp God n+p sabe gep ñ+n u abad m+dmöp a g+mim gas+ u n+ñagpim.

Jisas b+ ñ+magö p+no ga u gö, kam+ñ la

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Jisas ram m+nöñ an+bu arö göm, ram m+nöñ ap aramöm, Juda magum gep ram raul m+gan u ara. ¹⁰ Pen ram raul m+gan an+bu b+ ñ+magö p+no ga ap m+deia. N+bi b+ ap m+deila gau, Jisas manö r+mnap hagö n+p dam manö kub hagnan a göm, n+p manö pir alöm hagla, “God n+p sabe gep ñ+n i, n+bi b+ kam+ñ lep aka wasö?” g+la. *

¹¹ Hageila, Jisas kal+p haga, “Kaj sipsip kale ap God n+p sabe gep ñ+n i ulöm m+gan areinab u, ud yunabim aka wasöñ Ud yunabim rö löp. ¹² Pen kaj sipsip u nan y+har+ñ. N+bi b+ u nan yab+ñ. God n+p sabe gep ñ+n i kam+ñ lan+ a gun g+nabun u, manö m+dagöp, g+nabun,” a ga. *

¹³ Jisas an+g hagöm, b+ ñ+magö p+no ga u n+p haga, “Ñ+n m+löbö

* **11:27:** Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18; 10:15 * **11:28:** Jer 31:25 * **11:30:** 1Jn 5:3 * **12:1:** Dud 23:25 * **12:2:** Eks 20:10 * **12:3-4:** Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6 * **12:5:** Nab 28:9-10 * **12:6:** Mad 12:41-42 * **12:7:** Hos 6:6; Mad 9:13 * **12:10:** Luk 14:3 * **12:12:** Luk 14:5

lî!” a ga. Anig hagö, ñ+magö m+löbö labin a ga. Anig ga n+ñöm ñ+magö p+no ga u böñ nöp kam+ñ löm, ñ+magö böñ lau aij m+deia u rö la.

¹⁴ Anig gö n+ñöm, b+ Perisi gau am magum göm, n+ñ anig anig gun al pak lun, a göm, manö hag n+ñ hag n+ñ g+la. *

Jisas nipe God b+ wög g+ ñeb nipe

¹⁵ Anig geila, Jisas n+ñöm, ram m+ñön an+bu arö göm, m+gan ap arn+g göm ara. Arö n+ñöl g+ñ, n+bi b+ iru nöp n+ñ hain g+la. Anig geila, n+bi b+ nan ga gau, nipe gö magöñhalö kam+ñ lö n+ñöl g+ñ, ¹⁶ kal+ñ haga, “B+ u anig anig göp a g+mim, hagagmim!” a ga. *

¹⁷ Jisas ga an+bu, b+ God manö hagep Aisaia g+ñab a ga rö nöp ga. Nipe kal+ñ k+ñ r+köm haga,

¹⁸ “B+ yad böñ nöp hag l+bin i, wög yad g+ñ ab.

B+ yad n+ñnö, y+ñ aij yab+ñ göp me u.

Yad nipe m+dmagö l+bin.

Ana yad u n+ñ a+ñ ba gö,

n+bi b+ kale aigöl göm as+ñ m+ñ aij g+ñaböl manö yad u,

n+bi b+ gau magöñhalö hag ñ+ñab.

¹⁹ Pen nipe n+bi b+ gau n+ñö mulu lugö,

manö pen pen hagagnab.

N+bi b+ m+ñpal gau, y+ñ nöp n+ñöl a göm,

meg magö dap ranöm hagagnab.

²⁰ N+bi b+ n+ñagpal gau

kal+ñ agam+ñ hag aij g+ñab.

Lam hon g+ñ+g gö, ka+ñsin r+ñm l+lö inm+ñöp rö u kal+ñ hagnab.

Nipe anig göl g+ñ damöm me,

God hagöp rö böñ u apranö,

nan si nan naij gep böñ u böñ nöp ap lugnab.

²¹ N+bi b+ ram m+ñön gau n+ñö gau u rö nöp,
n+ñ gas+ñ halö abad m+ñdeinaböl,” a ga. *

Jisas nipe Bielsebul k+ñ udöm nan gagep gab, a g+la

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² B+ k+ñjaki aban+ñ alö, amgö we göm, maj hañ p+ñ göm ga b+ ap dam Jisas m+ñdeia au daueila. Jisas k+ñjaki u hag höñ yuö, amgö yab+ñ n+ñöm, manö hagöm ga. ²³ N+bi b+ m+ñdeila gau, Jisas ga an+bu n+ñöm, aiö göm hagla, “B+ an+bi bac Depid Ñ+ñ nipe pör abad m+ñdpun u rö löp,” a g+la.

²⁴ Pen b+ Perisi gau manö an+bu n+ñöm, gas+ñ kale gau nöp n+ñöm hagla, “B+ an+bu God k+ñ nipe udöm hag höñ yuagöp; nipe k+ñjaki aiön pi nan gau, nap kale Bielsebul k+ñ udöm hag yuöp,” a g+ñ gas+ñ n+ñla. *

²⁵⁻²⁶ Pen gas+ñ n+ñla an+bu, Jisas ke n+ñöm, kal+ñ haga, “Seden uraköm, n+bi b+ nipe r+ñmnap hag yunab u, aige göm b+ kub m+ñdeinab+ñ Ram m+ñön ap, kale ke pen pen hagöm as+ñ ke ke l+ñaböl u, ap lug paknaböl. Ram m+ñön kub ap aka n+bi b+ñ a+ñ ap, kale ke pen pen hagöm as+ñ ke ke l+ñaböl u, ap lug paknaböl. Kale an+bu rö hagabim u pen Seden nipe yam nipe ke gau kal+ñ hag yuagnab.

²⁷ “Y+ñ hagpim, ‘K+ñjaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul k+ñ u udmön hag höñ yuban,’ a g+ñpim u pen kale y+ñ hagpe n+ñ+ñ: b+ñ kale ke gau Bielsebul k+ñ u udöm k+ñjaki aiön pi nan gau hag höñ yubal aka n+ñön? Kale ke hagnaböl, ‘N+bi b+ ap anig göl rö lagöp,’ a g+ñaböl.

²⁸ “Pen God Ana k+ñ u udem, k+ñjaki aiön pi nan gau hag höñ yuabin u, n+ñön g+ñ+g God b+ñ nipe

* 12:14: Jon 5:16 * 12:16: Mad 8:4; Mak 3:12 * 12:21: Mad 3:17; Ais 42:1-4 * 12:24:

Mad 9:34; 10:25 * 12:28: Ap 10:38; 1Jn 3:8

nibi bi udöm abad mideinab ñin u hadö auöp i a g+mim yip udagpim?
*

29 “Bi klö yabıt ap midö, nan nıp gau udnıg, yıharıñ aragnaböl. Nıp böñ nöp nagı adık löm me, amöm nan nıp gau udnaböl.

30 “Nibi bi yad pıg midpal gau, nibi bi gau kalıp yad daunaböl. Pen nibi bi yad wasö gau, nibi bi yad aunıg gaböl gau kalıp rıdık gı yunaböl. * 31 Anıb u, kale niñ aij g+mim. Nibi bi gau nan si nan naj nıñon nıñon geinaböl u, God niñöm arö gınab. Nibi bi God nıp manö rıb junaböl u, u rö nöp God niñöm arö gınab. Pen God Ana nıp manö rıb junaböl u, God niñöm arö gagnab. * 32 Bi Ñi nıpe u nıp manö naj hageinaböl u, God niñöm arö gınab. Pen Ana Uı nıp manö naj hageinaböl u, ñin i abe, ñin hain u abe, God nıpe niñ nöp midöm arö gagnab.

Manö ke hagpim adö u kalöp manö kub hagnab
(Luk 6:43-45)

33 “Kale yip nıñon gıñıg hagpim, ‘Seden aban alö, wög aij u göp,’ a gıpımı Mab aij gau magö aij pılnab; mab naj gau magö naj pılnab. Mab magö pılnab magö anıbu niñöm me, mab u aij mab u naj a gınaböl. * 34 Kale haino ñi pai yag daubal gau me anıg hagabim. Kale nibi bi naj anıbu rö, aige g+mim manö aij hagnabımı Nibi bi manö hıgal rö niñnabun me, hibur gası midmagö kalıp anı dan nıñon rö midöp u niñnabun. * 35 Nibi bi aij gau, hibur gası midmagö anı kale danı nan aij midöp niñöm gı aij gıpal; nibi bi naj gau, hibur gası midmagö anı kale danı nan naj midöp niñöm gı naj gıpal.

* 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 * 12:31: Hib 6:4-6 * 12:33: Mad 7:16-20 * 12:34: Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 * 12:38: Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 * 12:39: Mad 16:4; Mak 8:12 * 12:40: Jo 1:17 * 12:41: Jo 3:5

36 Niñ aij g+mim. Hainö manö kub hagep ñin u, God nibi bi gau kalıp magöñhalö, manö halöwalö hagöm nibi bi rımnab gı naj gıla u, nıñon gıñıg anıg hagpe a göm, kalıp hag gınab. * 37 Anıb u me, kale ke manö hagnabim u nöp God niñöm hagnab niñöm, kamıñ arnabim aka ilön udnabim,” a ga.

Nan gagep rö gö niñun, a gıla
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 God lo manö hag ñeb bi rımnab abe, bi Perisi rımnab abe, apöm Jısa nıp hagla, “Manö hag ñeb bi! Nan gagep rö ap gö, hon niñun me, ne God nöp hag yuöp auban a gınabun,” a gıla. *

39 Hageila, Jısa haga, “Kale nibi bi nan si nan naj nöp g+mim, God manö haga u niñagpım. Nan gagep rö ap gö niñun a gıpım u, pen kalöp nan ap gınö niñagnabım. Bi God manö hagep Jona nıp ga adö u nöp yip u rö nöp gö, niñnabım. *

40 Hadame nöp kabsal kub u Jona nıp pa bo yuö, hibur anı yanı ñin mıhau niğanı midöm, ado gı aua. Anıb u rö, yad, Bi Ñi nıpe, u rö nöp ñin mıhau niğanı mınöñ anı gau midem, ado gı aunabin. * 41 Hadame nöp Jona amöm, daun kub Ninepa nibi bi kalıp hagö, nan si nan naj gıla gau yıñıd arö göm, God nıp niñ udlı. Jona bi yıharıñ u hagö niñla; kale pen Bi Kub yabıt mıñi midöp i, manö hagöp u udagpım. Anıb u, hainö manö kub hagep ñin u, Ninepa bi kale uraköm kalöp manö kub hıglö, kale manö kub udnabım. *

42 “Nibi kwin kub, ram mınöñ Sıba nıbö u, hadame nöp ga rö u niñbım. Ram mınöñ nıpe mlö gau nıbö u pen, Juda kını kub Solomon gası kıd hıık niñeb bi u manö nıp niñıg aua. Solomon bi yıharıñ

u nɪp anɪg ga; pen nɪhɔn gɪnɪg Bɪ Kub mɪnɪ mɪdɔp i manɔ hagɔp u nɪŋagpimɪ Hainɔ manɔ kub hagep nɪn u, Siba kwɪn urakɔm kalɔp manɔ kub hagɔ, kale manɔ kub udnabim. *

*Kɪjaki aɪɔn pi nan gau kauyan
ado gɪ aunɪm rɔ lɔp, a ga
(Luk 11:24-26)*

⁴³ “Seden yam nɪpe kɪjaki nan gau ap nɪbi bɪ abanɪ al mɪdɔm, hɔn amɔm, nɪbi bɪ rɪmnap abanɪ alɪn, a gɔm, nɪŋ aj wasɔ nɪŋɔm, ⁴⁴ado gɪ apɔm nɪŋnab, bɪ nɔd arɪk arnab kuɔ u aij aij nɔp mɪdeinab. ⁴⁵Nɪpe nɪŋɔm, kɪjaki naj nɪpe rɔ wasɔ, kɪjaki naj yabɪɪ, unbɔ mudun jɪŋ u uɪ gɪ dapɔm, bɪ anɪbu nɪp yuɔ hiɪknabɔl. Anɪg gɔ, nɔd mɪd naj ga rɔ wasɔ; hainɔ mɪd naj yabɪɪ gɪnab. Kale nɪbi bɪ uri mɪdpim kale nan si nan naj nɔd gɪ mɪdmɪdim rɔ wasɔ, hainɔ nan si nan naj yabɪɪ gɪnabim,” a ga. *

*Jisas nɪme nɪmam bɪ
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manɔ hagɔ nɪŋɔl gɪ, nɪme nɪmam nɪpe yabɪɪ gau hɔn yan apɔm hagla, “Hon Jisas nɪp manɔ hagnɪg aubun,” a gɪla. ⁴⁷Hageila, bɪ ap ram raul mɪgan amɔm, Jisas nɪp haga, “Name namam ne gau, nɔp manɔ hagnɪg ap mɪdpal hɔn yan,” a ga.

⁴⁸⁻⁴⁹ Hageia, nɪbi bɪ nɪpe aip ram raul mɪgan yan mɪdeila gau kalɪp nɪŋ gɪgabɔ gɔm haga, “Nɪŋɔ hagnɪg pan u pen, nɪbi bɪ ram raul mɪgan mɪdpal gai i, kale ami yad, mam yad mɪdpal. ⁵⁰Nɪbi bɪ Bapi yad kumi kabɔ adɔ lanɪ manɔ hagɔp rɔ nɪŋɔm anɪg unbɔ rɔ nɔp gɪpal gau, ami yad, an yad, mam yad gau nɔp mɪdpal,” a ga. *

* 12:42: 1Ki 10:1-10

* 12:45: 2Pi 2:20

* 12:50: Ro 8:29

* 13:2-3: Luk 5:1-3

13

*Jisas, God manɔ u nɪŋ aij gɪlan,
a gɔm, manɔ hod rɪkɔm haga*

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Nɪn aɪn anɪbu nɔp, Jisas ram arɔ gɔm am Nɪg Wanɔ Galili goɪ au asɪkɔ, ²⁻³nɪbi bɪ iru yabɪɪ nɔp apɔm nɪp bɪg gɪgabɔ geila. Anɪg geila nɪŋɔm nɪpe am nɪg magɪb adɔ u asɪkɔm, amɔm nɪg anɪ au danɪ mɪdɔ nɪŋɔl gɪ, nɪbi bɪ nɪg wanɔ goɪ au urak mɪdeila.

Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manɔ hod rɪkɔm manɔ iru nɔp hag nɪa. Hag nɔl gɪ haga, “Bɪ ap wid rananɪ a gɔm, wid magɔ u dam wɔg nabɔn gau yueinab. *

⁴ Yɪŋ yuɔ, rɪmnap adan adɔ au lugɔ, yaur gau apɔm nɪŋnabɔl.

⁵ Rɪmnap kabɔ adɔ mɪnɔnɪ pro pro mɪdeinab au lugɔm, yɪŋɪd marep gɪnab ⁶pen kɪdɪɪ am pɪdɔnɪ gagnab rɔ, sɪdɔ nɪŋɔm mɪlep gɪnab. ⁷Pen rɪmnap nagi kalɪ kalɪ halɔ anɪ gau lugɔm rannab pen nagi anɪbu hau gɔm pak nɪŋɔ, mɪlep gɪnab.

⁸ Pen rɪmnap mɪnɔnɪ aij adɔ au lugɔm, ran aij yabɪɪ gɔm, magɔ iru yabɪɪ nɔp pɪlnab. Rɪmnap nɪn juɔl mamɪd u (100) rɔ pɪlnab;

rɪmnap nɪn juɔl mɪhau nɪganɪ (60) rɔ pɪlnab; rɪmnap nɪn juɔl aɪn ap adɔ gɪ da unbɔ wajɪem lanɪ (30) rɔ pɪlnab. ⁹Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manɔ hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmɪm,” a ga.

¹⁰ Pen rɪmnap mɪnɔnɪ aij adɔ au lugɔm, ran aij yabɪɪ gɔm, magɔ iru yabɪɪ nɔp pɪlnab. Rɪmnap nɪn juɔl mamɪd u (100) rɔ pɪlnab;

rɪmnap nɪn juɔl mɪhau nɪganɪ (60) rɔ pɪlnab; rɪmnap nɪn juɔl aɪn ap adɔ gɪ da unbɔ wajɪem lanɪ (30) rɔ pɪlnab. ⁹Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manɔ hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmɪm,” a ga.

¹⁰ Jisas anɪg hagɔ, bɪ nɪpe gau apɔm, nɪp hag nɪŋɔm hagla, “Nɪbi bɪ gau kalɪp nɪhɔn gɪnɪg manɔ hod rɪkmɔn nɔp hagnɪg?” ɔ gɪla.

¹¹ Hageila haga, “God nɪbi bɪ nɪpe udɔm abad mɪdeinab manɔ pi gɔl mɪdmɪdɔp u, kalɔp gasɪ nɔ nɪŋnabim; pen nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau nɪŋagnabɔl. ¹²Nɪbi bɪ manɔ yɪp

*Jisas nɪhɔn gɪnɪg manɔ hod
rɪkɔm hagnɪdɔp*

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas anɪg hagɔ, bɪ nɪpe gau apɔm, nɪp hag nɪŋɔm hagla, “Nɪbi bɪ gau kalɪp nɪhɔn gɪnɪg manɔ hod rɪkmɔn nɔp hagnɪg?” ɔ gɪla.

¹¹ Hageila haga, “God nɪbi bɪ nɪpe udɔm abad mɪdeinab manɔ pi gɔl mɪdmɪdɔp u, kalɔp gasɪ nɔ nɪŋnabim; pen nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau nɪŋagnabɔl. ¹²Nɪbi bɪ manɔ yɪp

nɨjöm udpal gau, manö rɨmnap halö nɨjöm, iɥ u nɨj aij gɨnaböl; pen nɨbi bɨ manö yɨp nɨjöm udagpal gau, manö pro nɨjbal u bön nöp ur gɨnab. * 13 Kalɨp manö hod rɨkem hagpin u, kale amgö halö, gasɨ rɨmɨd halö u pen, hagöp me u a göm, nɨjagpal.

14 “Gɨpal anɨbu, bɨ God manö hagep Aisaia nöd gɨnab a göm kalɨ kliɨn rɨka rö nöp gɨpal. Manö anɨbu kalɨ kliɨn rɨköm haga, ‘Manö nɨj naböl u pen manö hagöp anɨg a göm nɨjagnaböl.

Amgö nɨj naböl u pen

nan ap nɨjagnaböl. *

15 Nɨbi bɨ gai i manö yad hagpin u kalɨp iru gö nɨjagpal.

God Manö nɨjno, hanɨp gö, nɨbi bɨ nɨpe mɨdaiun rö löp a göm,

rɨmɨd pɨ göm, amgö ju göm nöp mɨdpal,’ a ga.

16-17 “Anɨb u, kale nɨjagpal; pen God kalöp gasɨ aij ñö nɨj bɨm u, mɨñ mɨñ gɨmim. Yad kalöp nɨjögabin, God manö hagep bɨ gau abe, nɨbi bɨ God Manö hagöp rö nɨjöm gɨmɨdal gau abe, iru nöp Mesaia nɨp nɨjun a gɨmɨdal u pen yɨp amgö nɨjagöm, manö yɨp nɨjagla. Pen mɨñi kale yɨp amgö nɨjmim, manö yɨp apdi nɨjabim u, mɨñ mɨñ gɨmim. *

Bɨ wid magö yua aiud haga u, Jisas manö iɥ u hag ña

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “Pen manö hod rɨkem hagajɨn u, bɨ narö u nɨpe wid magö dam wög naböj gau yua u, iɥ u hagnö nɨjim,” a ga.

19 “Wid magö rɨmnap adan adö au lugö, yaur gau apöm ñɨj naböl a gɨpin u, nɨbi bɨ gau, God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab manö aij u nɨj naböl u pen iɥ u nɨjagnaböl

nɨjöm Seden nɨpe gö böj nöp hauɥ gɨnaböl, a gem hagpin.

20-21 “Pen magö rɨmnap kabö adö mɨnöj pro pro mɨdeinab au lugöm, yɨjɨd marep gɨnab pen kɨdɨ am pɨdöj gagnab rö, sɨdö nɨjöm mɨlep gɨnab a gɨpin u, nɨbi bɨ gau manö yɨp gɨsön nɨj naböl magö u, mɨñ mɨñ gɨnaböl, pen uri nöp nɨbi bɨ rɨmnap apöm, nɨbi bɨ manö yad nɨj naböl gau gasɨ naj nɨjöm, kauaɥ mauaɥ rö mɨdöm, kalɨp gɨ naj gɨnaböl nɨjöm nɨbi bɨ manö yad nöd udla gau, uri manö yɨp u hauɥ göm, gasɨ adö rɨmnap nɨj naböl, a gem hagpin. 22 Magö rɨmnap lugnab nagɨ kalɨ kalɨ halö anɨ gau a gɨpin u, nɨbi bɨ gau manö yɨp u nɨj naböl u pen wög waryö, ram, kaj, ru mɨjot, utpö kɨno kɨbap nan gau nöp gasɨ nɨjöm, God manö aij u arö gɨnaböl nɨjöm nan ñɨjeb rɨmnap pɨlagnab, a gem hagpin. * 23 Pen magö rɨmnap mɨnöj aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru pɨlnab a gɨpin u, nɨbi bɨ gau manö yad u nɨjöm, ud pɨdöj yabɨ löm, rɨmnap gɨ aij gɨnaböl, rɨmnap gɨ aij yabɨ gɨnaböl, rɨmnap gɨ aij adö ke yabɨ gɨnaböl, a gem hagpin,” a ga.

Nɨbi bɨ gɨ naj gɨpal gau God nɨbi bɨ nɨpe gau aip ut göm mɨdpal

24 Jisas kalɨp manö ap halö manö hod rɨköm haga, “God nɨbi bɨ udöm abad mɨdeinab u, aiud udabin i rö gɨnab. Bɨ kub ap wid magö gau ranaɨ a göm, dam wög naböj nɨpe gau yunab. 25 Pen sɨbön yanɨ han arnaböl magö u, bɨ naj ap nan yɨj naj rɨmnap dapöm, anɨ anɨb gau yuöm arnab. 26 Anɨb u, wid yɨj aij u rannab, pen nan yɨj naj u abe rannab. 27 Anɨg gö, bɨ wög gɨ ñeb gau apöm bɨ kub u nɨp hagnaböl, ‘Bɨ kub! Nan yɨj aij gau nöp dam wög naböj u yuban pen

* 13:12: Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26

* 13:14: Ais 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27

* 13:16-17: Luk 10:23-24

* 13:22: Luk 12:16-21; 1Di 6:9-10,17

nan y+ŋ najj gau gai n+bö apöm halö ranab?' ö g+ naböl. ²⁸ N+pe kal+p pen hagnab, 'B+ kolmaŋ yad ap dap yuöp,' a g+ nab. Pen kale hagnaböl, 'Hon amun nan y+ŋ najj ranab an+ b gau ud ju yuun aka?' g+ naböl. B+ wög naböŋ nap n+ bö u pen hagöm hagnab, ²⁹ 'Wasö! N+ŋ i, nan y+ŋ najj an+ b gau ud juim a g+ nö, ammim nan y+ŋ aij r+ mnap halö ud jumim rö löp! ³⁰ Arö g+ pe m+ hön göl rann+ m. Pen ranöm magö p+ lö, r+ ke p n+ ŋ u b+ nan r+ ke p yad gau hagnabin, "Nan y+ŋ najj an+ b gau ud jumim, dam ugan ugan ad+ k l+ be, mab laulö in hab+ k n+ ŋ arn+ m; pen wid magö gau nöp ud magum g+ mim, dam wid magö lep raul m+ gan yad u yumim," a g+ nabin,' a g+ nab," a ga.

Mab masded magö u, manö hod r+ köm haga

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹⁻³² Jisas kal+p manö ap pen manö hod r+ köm haga, "B+ ap mab masded magö pro u dam wög naböŋ n+ pe u yueinab, ran kub göm, lö aij u lö, yaur gau apöm, lö ke ke ram g+ naböl. An+ b u rö me, God n+ bi b+ udöm, ram m+ nöŋ aij n+ pe kumi kabö adö laŋ au abad m+ de inab u," a ga.

Y+ s u, manö hod r+ köm haga

(Luk 13:20-21)

³³ Manö ap pen hod r+ köm haga, "N+ bi gau nan y+ s a g+ pal u, ud plaua rin kub yaŋ halö ud ado malo g+ lö, nan kub yab+ ŋ ranöb. An+ b u rö me, God n+ bi b+ udöm, ram m+ nöŋ aij kumi kabö adö laŋ au abad m+ de inab u," a ga.

Jisas ai g+ n+ g n+ bi b+ gau manö hod r+ köm hagn+ döp

(Mak 4:33-34)

³⁴ Jisas n+ bi b+ gau kal+p manö r+ mnap hag n+ n+ g göm waiö hagn+ döp; manö hod r+ köm nöp

kal+p hag n+ m+ döp. ³⁵ Ga an+ bu, b+ God manö hagep ap nöd g+ nab a göm kal+ kliñ r+ ka rö nöp ga. N+ pe manö an+ bu kal+ kliñ r+ köm haga, "Ram m+ nöŋ hadame dagol g+ la n+ ŋ u r+ köm, m+ d damöm m+ ñi m+ dpun n+ ŋ i, manö n+ ŋ agla u, manö hod r+ ke p manö u nöp kal+p hag n+ nabin," a ga. *

Jisas wid magö manö hod r+ köm haga u, manö it u haga

³⁶ Jisas an+ g hagöm, n+ bi b+ gau kal+p arö göm, ram raul m+ gan arö n+ ŋöl g+ , b+ n+ pe unbö m+ gan laŋ u apöm, n+ p hagla, "Nan y+ŋ najj wög naböŋ aŋ gau ranöb a g+ mön, manö hod r+ kmön hagpan u, han+ p hagö n+ ŋ un," a g+ la.

³⁷ Hageila, haga, "B+ nan y+ŋ aij yuöp a g+ pin u, yad B+ N+ n+ pe. ³⁸⁻³⁹ Wög naböŋ a g+ pin u, m+ nöŋ naböŋ it i magöŋ halö. Nan y+ŋ aij a g+ pin u, n+ bi b+ God udöm abad m+ de inab gau. B+ nan y+ŋ najj dap yuö ranöb a g+ pin u, b+ y+ p n+ ŋö mulu lugöp Seden n+ p nöp hagpin. Nan y+ŋ najj ranöb a g+ pin u, Seden n+ bi b+ n+ pe gau kal+p hagpin. Pen wid magö a+ ŋ g+ nab n+ ŋ a g+ pin u, n+ ŋ ram m+ nöŋ it i ur g+ nab n+ ŋ an+ bu hagpin. B+ rik daupe a g+ pin u, ejol gau kal+p hagpin. ⁴⁰ Nan haŋöwaŋö ranöb gau ud juöm, dam mab inab yaŋ yunaböl a g+ pin u, n+ ŋ ram m+ nöŋ it i ur g+ nab n+ ŋ an+ bu me u. * ⁴¹ B+ N+ n+ pe ejol n+ pe gau kal+p hag yuö, apöm, n+ bi b+ nan si najj g+ pal gau abe, n+ bi b+ n+ bi b+ r+ mnap kal+p hagailö, kale nan si nan najj g+ pal gau abe, ejol kale apöm kal+p udöm * ⁴² mab ke inab m+ gan yaŋ u yunaböl, ilön gö n+ ŋöl g+ , meg hau r+ b+ köm m+ ŋöŋ g+ naböl, a gem hagpin. * ⁴³ N+ ŋ an+ bu, n+ bi b+ Bap kale udöm kumi kabö adö laŋ abad

* 13:35: Sam 78:2 * 13:40: Jon 15:6 * 13:41: Mad 24:31; 25:31; Mak 13:27 * 13:42: Mad 8:12

mideinab gau, kale sidö mailö rö paköl gi mideinaböl. Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li niñ aij gimim.
*

Mani kes pi gila u, manö hod riköm haga

⁴⁴ “Pen God nibi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Bi ap amöm niñab, mani kes hadame nöp pi gila ap wög adin ap mideinab. Nipe niñöm, nan rimnap ud pa ribik aij göm, ram arnab. Amöm, niñi yabih löm, nan nipe gau magorhalö sikim göm, mani udöm, mani anibu damöm, wög adin anibu rauöm, am mani kes anibu udnab.

Kibap aij aij u, manö hod riköm haga

⁴⁵⁻⁴⁶ “Pen God nibi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Bi sikim gep gau kibap ulhai niñ ajöm, kibap aij aij yabih ap niñöm, ram amöm, nan kale gau magorhalö sikim göm, mani udöm, am kibap anibu raunaböl.

Uben u, manö hod riköm haga

⁴⁷ “God nibi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Nibi bi rimnap uben damöm, niñ wanö au yulö, kabsal iru nöp apöm migan anibu arbal. ⁴⁸ Anig gilö, uben tip gi dam got gau amöm, kabsal aij gau ihu kabsal lep rin migan u löm, kabsal naj gau ud yubal. ⁴⁹ Ram minöñ i i ur ginab niñ u anib unbö rö ginab. God ejol nipe gau apöm, nibi bi God Manö hagöp rö gila gau ke löm, nibi bi God Manö hagöp rö gagla gau ke löm, ⁵⁰ dam mab ke inab yan u yunaböl. Yulö ilön gö, meg kale hau rib göm, mitöñ gi mideinaböl,” a ga.
*

⁵¹ Anig hagöm haga, “Yad manö hagajin gau niñbim?” ö ga.

Hageia, bi nipe gau hagla, “Yau, niñbun,” a gila.

⁵² Hageila, haga, “Kale nöd God lo manö u nöp hag midmidim u pen uri kale God nibi bi udöm abad mideinab manö aij hagpin u niñbim. Anig niñöm kale uri nibi bi gau hag niñabim u, kale God Manö aij nöd nibö u abe, God Manö aij hain nibö u abe hag niñabim,” a ga.

Nasared nibi bi Jisas nip niñ udagla

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³⁻⁵⁴ Pen Jisas nipe manö hod riköm manö haga anibu hag pis göm, daun nipe ke Nasared amöm, Juda magum gep ram raul migan u amöm, nibi bi gau kalip hag nö, kale niñöm aiö yabih gila. Kale pen hagla, “Bi anibi nipe aige göm gasi kid hik niñöm nan gagep unbö rö gab?” ö gila. Hainö pen hagla, ⁵⁵⁻⁵⁶ “Bi anibi nime nap, niñin nimam nipe gau, hon aip midpal u pen, nipe aige göm bi kub rö midöm, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gabñ Nap nipe u bi kapeda; nime Maria; nimam nipe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. Anib u, nipe aige göm apöm anig gab?” ö gila. ⁵⁷ Anig hagöm, kale Jisas nip naj niñöm, manö nipe haga u, udagla.

Pen Jisas kalip haga, “Bi God manö hagep gau ram minöñ mlö gau amöm haglö, niñö hagpal a göm niñaböl; pen ram minöñ kale ke u haglö, piral hagpal rö löp a göm arö gipal u rö gabim,” a ga. ⁵⁸ Manö haga u niñagla u me, ram minöñ anibu nan gagep rö iru nöp gaga.

* 13:43: Dan 12:3 * 13:50: Mad 13:42 Luk 13:28 * 13:53-54: Jon 7:15 * 13:55-56:

Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44

14

Herod hagö, Jon Bî Ñîg Pak Ñeb u nabîc cög rîb gî dö gîla

(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Pen gapman bî kub ram mîñöñ Galili abad mîdmîdöp Herod, Jisas nîpe nîhön nîhön ga manö u nîñöm, ² am bî nîp wög gî ñeb rîmnap kalîp haga, “Bî Jisas nan gagep rö göp u, nîpe bî ap ke wasö; nîpe Jon bî ñîg pak ñeb u nöp. Nîp al pak lîñö u pen kauyañ uraköm ap mîdöp rö, nan gagep rö anîb gau gab,” a ga.

³⁻⁵ Pen Jon nîp nagî löm, al pak la manö îl u anîg göl mîdöp. Herod nîpe nîmam Pilip nîbin nîpe u Herodias ud arö, Jon Herod nîp haga, “Ne unbö gîpan, gî naj gîpan. Bî ap nîmam nîpe kamîñ mîdeinab nuwi nîpe udagnab,” a ga. Jon anîg hagö, nîbi anîbu Herodias nîpe Herod nîp manö haga nîñöm Herod Jon nîp dam nagî löm, al pak lîñ a göm gasî nîña u pen nîbi bî gau, Jon nîp bî God manö hagep hon a gîla rö, pîñîñ göm arö ga. *

⁶ Pen hainö Herod nîme nîp yag daua ñîñ u nöp, nîbi bî iru nöp ap magum göm, nan magö lau ñîñîñîg gîla. Ñîñ anîbu, Herodias pai nîpe u apöm anîb au kugom ralö, Herod nîñö, aij yabîl ga.

⁷ Anîg gö, nîpe pai anîbu nîp manö hagöm haga, “Yad manö nîñö yabîl hagem nöp hagabin, ne nan ap hag nîñeinabön, nöp hałowalö ud ñîñabin,” a ga. ⁸ Hageia, pai anîbu, nîme haga rö nîñöm haga, “Jon bî ñîg pak ñeb nabîc cög u, kînañ cög mîgan yañ lîmön, dap ñîmön,” a ga.

⁹⁻¹⁰ Anîg hagö, Herod nîñö mög ga, pen nîbi bî gau nîñ mîdlö nîñöl gî, pai anîbu nîp waiö manö nîñö hag löm haga, “Ne nan ap hag nîñeinabön, nöp

hałowalö ñîñabin,” a ga rö nîñöm, bî rîmnap hag yuö, am Jon nagî mîdeia au amöm, nabîc cög nîp u rîb gî dö göm, ¹¹ ud kînañ cög mîgan yañ löm, dap pai anîbu nîp ñîla. Ñeila, nîpe pen damöm nîme nîp ña.

¹² Pen Jon bî nîpe gau apöm, wip dam rîgöl göm, am Jisas nîp hag ñîla.

Jisas bî unbö paip dausan nan ñö ñîñla

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Jisas manö anîbu nîñöm, am ram mîñöñ ke mîgan ap mîdeinam, a göm, ñîg magîb udöm, ram mîñöñ anîbu arö göm, hada. Pen nîbi bî gau, Jisas arab au hain arun, a göm, ram mîñöñ kale gau arö göm, îl adö aramöm, Jisas arnîg ga gau arla. ¹⁴ Jisas nîpe pen ram mîñöñ mîgan anîbu apjaköm, ñîg magîb u arö göm, goî gau apöm nîña, nîbi bî iru nöp mîdeila. Kalîp nîñö, mög gö, nîbi bî nan ga gau gö, kamîñ la.

¹⁵ Pen dugo magö u, bî nîpe gau Jisas mîdeia au apöm, nîp hagla, “Söl sîb gîñîg gab. Mîdö nöp nan magö ñîñeb magö u padiöp. Gai i ram mîñöñ nöp anî au. Nîbi bî iru nöp gai i hagö, ram anî gai i amöm, nan magö kale rîmnap rau ñîñlan,” a gîla. ¹⁶ Anîg hageila, Jisas kalîp haga, “Wasö, kale aragnaböl. Kale ke kalîp nan magö ñîmim,” a ga. ¹⁷ Hageia, hagla, “Hon nan magö iru mîdagöp. Yîharîñ bred magö unbö mamîd kabsal mîhöp mîdöp,” a gîla.

¹⁸ Hageila, Jisas haga, “Nan anîb gau ud yîp dauim,” a ga. ¹⁹ Anîg hagöm, nîbi bî gau kalîp hagö, nan uñan adö gau bîs gîlö nîñöl gî, bred kabö u udöm, kabsal mîhau u udöm, gîlan gî nîñöm, God nîp aij a göm, bred u ud jö göm, bî

* 14:3-5: Lep 18:16; 20:21; Mad 21:26; Luk 13:19-20

nipe gau kalip ñö nɨjöl gɨ, kale udöl gɨ, nɨbi bɨ gau kalip nɨme li ñɨla. Kabsaɫ u u rö nöp gɨla. *
 20 Anig göl nɨme li ñeila, ñɨjöl, ñɨjöl, mudun gö, ñɨj haköl rö laga. Naböj naböj arö gɨla gau me, Jisas bɨ nipe gau wadɨ unbö mɨgan laj u ud yaglö, böj nöp ajmaɨ raua. 21 Nɨbi bɨ nan ñɨjla anɨb gau, nɨbi gau wasö, ñɨ pai pro gau wasö, bɨ gau nöp me paip dausan rö ara.

*Jisas ñig uɫ adö au abö gɨ ara
 (Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)*

22 Jisas, bɨ nipe gau kale ñig böj lödaɨ arlaɨ a göm hagö, ñig magɨb udöm arla nɨjöm nipe nɨbi bɨ gau kalip hag yuöm, 23 nipe ke God nɨp sabe gɨnig ram mɨnöh dum ap ara. Mɨdö, ram dugnig geia pen nipe aɨn nöp halö dum anɨb laj mɨdeia. *
 24 Pen bɨ nipe gau ñig magɨb udöm ñig wañö aɨ kub au arlö nɨjöl gɨ, pɨnöm asad kub yabɨɫ u apöm, ñig magɨb u ud ado gɨnig rö ga. 25 Magö anɨbu ram gɨsön nöp runig geia u me, Jisas ñig uɫ adö u abö gɨ apöm, bɨ nipe gau mɨdeila söl au aueia, 26 kale nɨjöm, “U wip ana ap auab!” a göm, anɨn gö pɨñɨj göm, aiö kub blaɫö gɨla. *

27 Jisas pen kalip haga, “Pɨñɨj gagmim! Yad nöp auabin!” a ga.

28 Hageia, Pida haga, “Bɨ Kub! Ne nöp auaimön u, yɨp abe hagö, ñig uɫ adö au abö gɨ yagol au nɨn,” a ga.

29-30 Hageia, Jisas haga, “Anɨb u, au!” a ga.

Hagö, Pida ñig magɨb u arö göm, ñig uɫ adö u abö gɨ am Jisas mɨdeia au am am aɨ au amöm nɨja, yɨgön kub yabɨɫ u apöm, ñig u ral auajɨp. Anig geia nipe pɨñɨj göm, ñig yaɨ had lugöl gɨ, wɨñ kub alöm haga, “Bɨ Kub! Ne yɨp yɨjɨd ud yu!” a ga.

31 Anig hagö, Jisas yɨjɨd nɨp ud sɨsɨ udöm haga, “Nɨj udep magö ne u ɫep yabɨɫ göp. Nɨhön gɨnig gasɨ mɨhöp nɨjajan?” ö ga. *

32 Anig hagöm, Jisas aip Pida aip ñig magɨb mɨgan u arlö nɨjöl gɨ, pɨnöm asad kub udeia u ur ga. 33 Anig gö nɨjöm, bɨ nipe ñig magɨb mɨgan yaɨ asɨk mɨdeila gau, Jisas hib nipe haglö adö arö nɨjöl gɨ hagla, “Nɨjöl! Ne God Ñɨ nipe yabɨɫ!” a gɨla.

*Genesared nɨbi bɨ nan ga gau
 Jisas gö, kamɨj la*

(Mak 6:53-56)

34 Pen kale ñig wañö juöm, ram mɨnöh Genesared böj lödaɨ amjakla. 35 Amjaklö, nɨbi bɨ mɨdmɨdal gau Jisas nɨp nɨjöm, Jisas nöp auöp a göm, nɨbi bɨ ram mɨnöh söl anɨb gau magöjhalö wɨñ allö, nɨbi bɨ nan ga gau magöjhalö daula. 36 Dapöm, Jisas nɨp neb neb göl gɨ hagla, “Hanɨp yau a gö, nɨbi bɨ nan göp gai i, waɨj nöp goɫ au nöp ud nɨjöl, kamɨj laɨ,” a gɨla. Hageila nipe yau a gö, nɨbi bɨ waɨj nipe ud nɨjla gau kalip magöjhalö kamɨj la. *

15

*Nɨpɨs nɨhi bɨ gɨmɨdal rö, Perisi
 kai u rö nöp gɨmɨdal*

(Mak 7:1-13)

1 Pen ñɨn anɨbu, bɨ Perisi rɨmnap, bɨ lo manö hag ñeb bɨ rɨmnap, Jerusalem nɨbö apöm Jisas nɨp hagla, 2 “Bɨ ne gai i, nɨhön gɨnig apɨs bac bɨ manö pör u arö göm, ñɨmagö kale ñig li yuöm wasö, yɨharɨj nöp nan ñɨjbal?” ö gɨla. 3 Hageila, Jisas pen haga, “Kale nɨhön gɨnig God Manö nipe u arö gɨmim, bac bɨ gɨla rö nöp gabim?” 4 God haga, ‘Name nap kalip gɨ aij gɨmim ud aij gɨmim,’

* 14:19: Mad 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:23: Luk 6:12; 9:28 * 14:26: Luk 24:37 * 14:31:

Mad 8:26; Mak 4:39 * 14:36: Mad 9:20-21

a ga. God manö ap hagöm haga, 'Bî ap nîme nap kalîp manö naj rîmnap hagnab u, kale bî anîbu nîp al pak löl,' a ga. * 5-7 Pen kale manö anîbu kabö göl hag ñagpim. Bî ap, ami bapi arö gînabin a gînab u, kalîp hagnab, 'Ami bapi, yad nan aij rîmnap kalpe mîhönj ñîbnep pen mani kalpe mîhönj ñeb mani u, uri yad God nîp ñînabin a gîpin, nîjöm mani kalpe mîhönj ñeb ap mîdagöp,' a gînab. Anîg gîlö, kale nîjmim haggim, 'Kale anîg gîpal u, manö mîdagöp,' a gîpim. Anîg haggim u, 'God Manö hagabun,' a gîpim u pen kale piral yabîl haggim, kale ke haggim rö gaggim. Kale manö anîbu rö nîbi bî gau kalîp hag ñîbim u, God manö hagep bî ne Aisaia nîpe bî kalöp rö nöp gasî nîjöm, manö nîjö yabîl ap kalî kliñ rîka. Manö anîbu kalî kliñ rîkôm haga,

8-9 'Nîbi bî gai i manö pir alöm haggal,

"God Bî Kub hon," a gîpal u pen

yîharîj manö nöp haggal;
yîp mîdmagö lagpal.

Yîp sabe göm,

yîharîj manö nöp haggal.

God Manö nîbi bî gau kalîp hag ñabun a gîpal u pen

bî ram mînönj î i nîbö

manö kale ke haggîdal manö u nöp ud hag ñî ajaböll! a ga,"

a ga. *

*Nîbi bî nan gac göp gau
(Mak 7:14-23)*

10 Jisas anîg hagöm, nîbi bî mîdeila gau wîñ alö aueila haga, "Manö hagabin i, nîj aij gîmim!

11 Nîbi bî gau nan magö gau hałowatö ñîjölö, hibur anî kalîp yan amöm prî gagöp; hibur anî kale yan gasî naj nîjöm haggal u me, prî gac halö mîdpal," a ga. *

12 Pen Jisas bî nîpe gau apöm Jisas nîp hagla, "Bî Perisi gau manö haggan u nîjölö, nöp mulu lugöp u, ne nîjban?" ö gîla. 13 Hageila, Jisas haga, "U manö mîdagöp. Bap yad kumi kabö adö lanî mîdöp u, nan yîj nîpe yîmagöp gau magöjhalö î halö bîg ju ud yunab. 14 Bî anîb gau kale amgö we. Bî amgö we ap, bî amgö we ap nîp uł gî damöm, mîhönjöl ulöm mîgan u ap lug paknabil," a ga. *

15 Jisas anîg hageia, Pida haga, "Manö anîbu manö hod rîk haggan î u hanîp hag ñö nîjun," a ga.

16-17 Hageia, haga, "Kale nîjaggal rö, kale u rö nöp nîjaggim arî Nîjmî! Nan nîhön nîhön hałowatö ñîjbal gau, God nîjö, manö mîdagöp. U yîharîj ñîjöm, hib halö kîl yubal. 18 Hibur anî kale yan gasî naj nîjbal u me, prî halö mîdpal. 19 Gasî kale ke nîjöm, gasî naj nîjöm, nîbi bî al pak löm, nîbi si bî si göm, nan gau si udöm, manö kub hagnaböl ñîn u manö piral hagöm, nîbi bî rîmnap kalîp hag juöm, gîpal. 20 Gîpal anîbu me, God nîjö gac halö mîdpal; pen nan ñîjîng, ñîmagö ñîg lî yuagöm hałowatö ñîjbal u, God nîjö gac gagöp," a ga.

*Kenan nîbi ap Jisas manö haga
rö nîj uda*

(Mak 7:24-30)

21 Jisas ram mînönj Genesared anîbu arö göm, ram mînönj kub, daun kub mîhöp Daia Saidon anî gau ara. 22 Amöm anîb gau ram mînönj Kenan gau mîdö, nîbi ram mînönj anîb gau nîbö ap, Jisas nîp apöm haga, "Bî Kub, Depid Ñî nîpe, yîp mög nîjmön! Pai yad u kîjaki abanî alö, mîd aij gagöp," a ga.

23 Hageia, Jisas pen hagaga. Pen bî nîpe gau apöm, Jisas nîp hagla,

* 15:4: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16 * 15:8-9: Ais 29:13 * 15:11: Mad 12:34 * 15:14: Luk 6:39; Ro 2:19

“Nibi i hanip hain göl gi, manö hauñ nöp gab. Nip hag yu gau aran!” a gila.

²⁴ Hageila, Jisas haga, “God yip yuö aunö u, Juda nibi bi God nip arö gipal gau, kalip nöp udnam, a gem, aunö,” a ga. ²⁵ Anig hageia, nibi Juda wasö anibu apöm, Jisas mideia it au kugom yimöm haga, “Bi Kub, yip gi ñimön!” a ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “Nan magö ñi pai hon ñeb u, nihön ginig ud kain gau mukun?” ö ga.

²⁷ Hageia, nibi anibu pen haga, “Bi Kub, niñö hagpan u pen, bi kub gau nan ñinjo, naböñ naböñ gau abañ mo gau lugö, kain gau halö ñinjaböl,” a ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Nibi me, yip niñ ud pidöñ gipan u me, nan hag niñban u ginabin,” a ga. Anig hagö niñöl gi, kijaki u magö anibu nöp pai nipe u nip arö göm höñ arö, nip kamñ la.

Jisas nibi bi iru nöp kalip gö, kamñ la

²⁹ Jisas ado gi Ñig Wanjo Galili got böñ lödan amöm, sir u gilañ göm, am dum lañ asika. ³⁰ Asik midö niñöl gi, nibi bi iru nöp, nibi bi ma naij ga gau, amgö we ga gau, ñimagö ma gi ga be wa be ga gau, a tab ado gö manö hagagla gau, nan nihön nihön ga gau magöñhalö dapöm, Jisas mideia ma it au lilo niñöl gi, kalip gö kamñ la. ³¹ Anig gö, nibi bi anib gau niñöm, aiö göm hagla, “Hon Isrel nibi bi God hon u aij yabñ. Nibi bi a tab ado ga gau gö, manö hagaböl; nibi bi ñin ma gi ga be wa be ga gau gö, kamñ löp; nibi bi ma naij ga gau gö, aj aij gaböl; nibi bi amgö we ga gau gö, amgö ñil niñjaböl,” a göm, hib nipe haglö adö ara. *

Jisas bi po dausan rö nan ñö ñinjo

(Mak 8:1-10)

³² Jisas bi nipe unbö migan lañ kalip wiñ al hagö, auella, haga, “Nibi bi gai i kalip mög niñabin. Ñin mihau niñan yad aip midajal pen kale nan magö midagöp. Kalip yiharñ hag yunö, amöm adan an au amgö mmainö auö, ap lug paköl rö löp,” a ga. *

³³ Hageia, bi nipe gau hagla, “Ram mñönñ nibi bi iru midagpal an anib gai i, nan magö gai nibö ulhai niñun dapun, nibi bi iru nöp anib gai i ñino ñinjaböl?” ö gila.

³⁴ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp?” ö ga.

Hageia, hagla, “Bred unbö mudun jñ kabsal pro rñmnap halö midöp,” a gila. ³⁵ Hageila, Jisas nibi bi gau kalip hagö, mñönñ adö anib au asikla. ³⁶ Kale anig göm asiklö niñöl gi, nipe bred magö unbö mudun jñ u udöm, kabsal pro gau abe udöm, God nip aij a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip ñö, kale pen udöm, nibi bi gau kalip nime li ñila. ³⁷ Anig göl nime li ñeila, ñinjo, ñinjo, mudun gö, ñin haköl rö laga. Naböñ naböñ arö gila gau me, Jisas bi nipe gau wadñ unbö mudun jñ u yaglö, böñ nöp ajman raua.

³⁸ Nibi bi nan ñinjo anib gau, nibi gau wasö, ñi pai pro gau wasö, bi gau nöp me, po dausan rö ara.

³⁹ Pen anig nan niñöm, Jisas nibi bi anib gau kalip hag yuöm, nipe ñig magñb udöm, ram mñönñ Magadan böñ lamñ amöm, ram mñönñ an anib gau ara.

16

Jisas nip hagla, “Nan gagep rö ap gö niñun,” a gila

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

* 15:24: Mad 10:6 * 15:31: Mak 7:37 * 15:32: Mad 14:14

1 Bî Perisi rîmnap, bî Sadyusi rîmnap, Jisas nîhôn gainîm nîp hag juun a gôm, apôm nîp hagla, “Ne Mesaia u mîdpin a gîpan u, nan gagep rō ap kumi kabō adō lan nîbō gaimōn, nîñjō hagpan a gun, nîñjun,” a gîla. *

2 Hag nîñjeila, Jisas haga, “Sîdō wad amôm, kumi kabō hagape hagape gö nîñjöl gî hagnabim, ‘Ram rîk aij gî nab,’ a gî nabim. 3 Sîb halō sîdō lîm gî nîg göm hagape hagape göm kumi wam nîñjöl gî, hagnabim, ‘Mōñ alnîg gab,’ a gî nabim. Anîg gîmîm nîñj aij gîpîm u, pen yad uri nan nîhôn nîhôn gabin i, kale nîñjabin pen îl u nîñjapîm. 4 Kale nîbî bî mîñî mîdpîm gau, mîd aij gagmîm, God nîp gasî u nîñjapîm. Nan gagep rō ap gö nîñjun, a gîpîm u, yad gîñjō nîñjagnabim. Bî Jona nîp ga rō, adō u yîp gö, nîñnabim,” a ga. Jisas anîg hagōm, kalîp arō göm mîgan ap ara. *

Nan yîs a gîpal rō u, Jisas manō hod rîkōm haga
(Mak 8:14-21)

5 Jisas abe, bî nîpe gau abe nîg magîb udôm, nîg wanjō bōñ lōdan amôm nîñjla, bred gau hauñ göm dauagla. 6 Anîg nîñjōm Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Bî Perisi, bî Sadyusi, yîs kale u, nîñj aij gîmîm,” a ga. * 7 Jisas anîg haga nîñjōm, bî nîpe gau, ke hag nîñj hag nîñj göm hagla, “Hon bred dauagpun u me, anîg hagab,” a gîla.

8-9 Pen Jisas kale hageila anîbu ke nîñjōm haga, “Kale nîhôn gî nîg bred dauagpun, a gîmîm, hag amîl apîl gabimîñ Kale yîp nîñj ud aij gagpîm. Bî paip dausan rō mîdeila nîñj u, bred magō unbō mamîd u udem, ud jō gî nîñjainō, nîñjōm nabōñ

nabōñ pîl pali geila, wadî aigegō rō yagpe ajmanî raua? *

10 “Pen nîñj hain u, bred magō unbō mudun jîñj udem, bî po dau-san rō mîdeila u nîñjainō, nîñjōm nabōñ nabōñ pîl pali geila, wadî aigegō rō yagpe ajmanî raua? *

11 Nîñj anîbu kale ke mîdmîm, bred wadî yagpe u pen mîñî manō hod rîk hagajîñ u nîñjagmîm, ‘Bred nan a gî hagab,’ a gîpîm. Bred nan a gî hagagabin. Bî Perisi gau abe, bî Sadyusi gau abe, yîs kale u kalöp udnîm rō lōp u, a gem, hagabin,” a ga. 12 Anîg hagō, kale nîñjla nan yîs bred halō lîbal u hagaga; bî Perisi gau abe, bî Sadyusi gau abe, manō hag nîñjbal u nîñjagmîm, a göm, manō hod rîkōm haga.

Pida Jisas nîp haga, “Ne Mesaia u, God kamîñj u Nîñj nîpe yabîñ,” a ga
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Hainō Jisas daun kub Sisaria Pilipai anî au amjakōm, bî nîpe gau kalîp hag nîñjōm haga, “Nîbî bî gau Bî Nîñj nîpe bî an a gîpal?” ö ga.

14 Hageia, bî nîpe gau hagla, “Rîmnap Jon bî nîg pak nîeb u, a gîpal; rîmnap, Îlajja, a gîpal; rîmnap, Jeremaia, a gîpal; rîmnap pen bî God manō hagep ap, a gîpal,” a gîla. *

15 Hageila, Jisas kalîp haga, “Kale ke pen, yîp an a gîmîm nîñjîm?” ö ga.

16 Hageia, bî nîpe Saimon Pida haga, “Ne Mesaia u, God kamîñj u Nîñj nîpe yabîñ,” a ga. *

17 Hageia, Jisas haga, “Jona nîñj nîpe Saimon. Manō hagpan anîbu, aij hagpan. Ne gasî kabō rō nîñjban anîbu, ke gau nîbō auagöp; Bap kumi kabō adō lan u nōp, nōp gasî anîbu nîñj, ne kabō rō nîñjban. *

* 16:1: Mad 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mad 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1 * 16:8-9:

Mad 14:17-21 * 16:10: Mad 15:34-38 * 16:14: Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

* 16:16: Jon 6:69 * 16:17: Gal 1:15-16

18 “Yad nöp hagabin, ne Pida. Gası kabö rö nıñban anıbu, yad nıbi bı yad gau gau uł gı dapem, cöc yad kabö anıbu adö u lınabin. Umeb magö u cöc yad gö, lug paknım rö lagöp.” *

19 “God ram mınöñ kumi kabö adö lañ au, ki rib u nöp ñınabin. Ne mınöñ naböñ ıñ i mıdmön, nagı adö mai nıñmön kabö rö gagöp, wasö geınabön u, God kumi kabö adö lañ au, u rö nöp wasö gınab. Pen nagı adö mai nıñmön kabö rö mıdöp, yau a geınabön u, God kumi kabö adö lañ au, u rö nöp yau a gınab,” a ga. *

20 Jisas anıg hagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıbi bı gau kalıp, yad Mesaia me anıbu, a gımim, hagagım,” a ga.

Jisas, “İlön udem umem uraknabin,” a ga

(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

21 Ñın anıbu u, Jisas bı nıpe gau kalıp, bı gau yıp anıg anıg gınaböl, a göm, waiö hagöm haga, “Yad hainö Jerusalem arnö, bı manö ud asıkep gau löm, bı God nıp nan sabe gep bı kub gau löm, bı God lo manö hag ñeb bı gau löm, yıp ilön ñöm al pak lınaböl. Pen ñın mıñöp mıdem, ñın mıñöp nıgañ u kauyañ uraknabin,” a ga.

22 Anıg hageia, Pida, Jisas nıp dam goł au amöm, manö kłö rö hagöm haga, “Bı Kub! Nöp anıg gagnım! Manö anıbu hag aij gapan. God nöp abad mıdö, anıg gagnım,” a ga.

23 Hageia, Jisas ado göm, Pida nıp haga, “Seden, yıp arö gımön aru! Yıp nıñön gınıg wasö gımön hagabön? God gası nıñöb rö nıñgapan; nıbi bı gası nıñbal rö nöp nıñmön hagabön,” a ga.

* 16:18: Jon 1:42; Ep 2:20 * 16:19: Mad 18:18; Jon 20:23 * 16:24: Mad 10:38; Luk 14:27

* 16:25: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 16:26: Mad 4:8-9 * 16:27: Mad 25:31; Sam

62:12; Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12 * 17:2: 2Pi 1:16-18

24 Jisas anıg hagöm, bı nıpe gau kalıp haga, “Nıbi bı an an yıp lau adö mıdun a gaiöl u, nan mınöñ naböñ ıñ i gası kub nıñbal u arö göm, hañ romanı kale ke gası kub nıñbal u arö göm, mab kros ud kag göm yıp hain göl.” * 25 Nıbi bı an, yad Jisas nıp udnö aij gagnab, a göm, nıñnab u, kamıñ mıdagıab; pen nıbi bı an, yad Jisas nıp nıñ ud mıdainö yıp nıñön gaiöl u, manö mıdagöp a gınab u, pör nöp kamıñ nöp mıdeınab. *

26 “Nıbi bı an nan mınöñ naböñ adö ıñ i udnam, a göm, gö arıab u, gası kub nıpe u adö anıbu nöp areınab me, kamıñ pör mıdep u udagnab. Aka God nıp nan anıb gau rauöm, kamıñ pör mıdep u udnabıñ Wasö yabıñ!” *

27 “Hainö yad Bı Ñı nıpe, Bapı mailö pıdöñ udem, ejol gau aip ado gı aunabin ñın u, manö kub u nıñem, nıbi bı gı aij gıpal gau ke lem, nıbi bı gı najı gıpal gau ke lem, pen ñınabin.” *

28 “Yad kalöp nıñö yabıñ hagabin, kale nıbi bı mıdpım gai i, rımnab kamıñ mıdeınabım me, Bı Ñı nıpe nıbi bı udöm, kumi kabö adö lañ au abad mıdeınab ñın u, Bı Ñı nıpe auö nıñöl gı, nıp nıñnabım,” a ga.

17

Jisas hañ romanı ke yabıñ la

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Jisas manö anıbu hagöm, ñın unbö kagoł jıñ u mıdöm, Pida, Jems, Jems nımmam Jon kalıp yam uł gı, dum i gılañ ap amöm, ke mıdeıla. ² Anıg göm mıdlö nıñöl gı, Jisas hañ romanı nıpe u ke yabıñ löm, mulu adıñ u sıdö rö nıñöm, wañı nıpe u mımailö yabıñ ga. *

³ Anıg gö nıñöl gı, kale nıñıla, bı

God manö hagep nöd umlö, Mosi+ aip Ilaija aip, apil Jisas aip manö hag m+deila. ⁴ Kale n+ñöm, Pida Jisas n+ñp haga, “B+ Kub. Hon aui m+dpun u, aij yabi+ m+dpun. Ne yau a g+imön, ram bada m+ihau n+ganj gun, nöp ap, Mosi+ n+ñp ap, Ilaija n+ñp ap,” a ga.

⁵ Pida an+g hagö n+ñöl g+, kumi rud yabi+ ap apöm, kal+p magöñhalö pa+u g+ yuö yua. Pa+u g+ yuö yuö n+ñöl g+, manö ap kumi an+bu n+bö haga, “Ñ+ m+dmagö yad i, y+ñp aij yabi+ göp. Manö n+ñön n+ñön hagn+im u, n+ñ udmim,” a ga. *

⁶ Manö an+bu an+g göl auö n+ñöm, Jisas b+ n+ñpe gau gas+ iru n+ñöm, p+ñ+ñ göm, am m+ñönj il au paköm, mulu ad+ñ kale u m+ñönj yanj l+ m+deila. ⁷ Jisas apöm, kal+p ud n+ñöm haga, “P+ñ+ñ gagmim. Urakim!” a ga. ⁸ Hagö, uraköm n+ñla, Jisas n+ñpe nöp m+deia.

⁹ Pen s+r u g+yanj göl g+, Jisas kal+p haga, “M+ñi n+ñön n+ñön gaj+p n+ñbim an+bu, n+ñi b+ gau kal+p hag ñagmim. Hainö B+ Ñ+ n+ñpe umöm uraknab ñ+n u me, n+ñi b+ gau kal+p hag ñ+nabim,” a ga.

¹⁰ Hageia, n+ñp hagla, “Lo manö hag ñeb b+ gau n+ñön g+ñg hagpal, ‘Ilaija nöd aueinab; hainö Mesaia m+ñönj naböñ il i aunab,’ a g+pal?” ö g+la. *

¹¹ Hageila, haga, “N+ñjög hagpal. Manö an+bu m+dpöp: ‘Ilaija nöd apöm, kal+p hag aij gö, hainö Mesaia u aunab.’ ¹² Pen n+ñjim. Ilaija aua u pen auö n+ñp n+ñagla. Gas+ kale ke n+ñla rö, n+ñp g+ naij g+la. B+ Ñ+ n+ñpe u n+ñp u rö nöp g+ñaböl,” a ga. *

¹³ Jisas an+g hagö, b+ n+ñpe gau n+ñla, Jisas Ilaija hib haga u pen

Jon b+ ñ+g pak ñeb u n+ñp nöp haga. *

Kijaki aban ala ñ+ ap, Jisas gö, kam+ñ la

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Pen kale ban yanj amjaköm n+ñla, n+ñi b+ iru nöp m+deila. B+ ap, n+ñi b+ m+deila an+ñ au apöm, Jisas m+deia au kugom y+imöm haga, ¹⁵ “B+ Kub. Ñ+ yad u mög n+ñmön. N+ñp hau+ alö, m+dpun aij gagöp. Pör amöm, mab inöb an+ gau abe, ñ+g an+ gau abe g+ dam pakab. ¹⁶ N+ñp dam b+ ne gau m+dpun gau ud arnö, g+ wasö n+ñöm arö g+pal,” a ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Kale n+ñi b+ m+ñi ñ+n i m+dpim gau, God n+ñp gas+ n+ñmim n+ñ udagpim; God haga rö gagpim. Mañ mai kale n+ñ udmim ke g+ñabim Ñ+ an+bu ud y+ñp aui dauim,” a ga.

¹⁸ Hagö, ñ+ an+bu daueila, Jisas kijaki n+ñp aban ala u hag gö, höñ arö, magö u nöp kam+ñ la.

¹⁹ An+g gö, Jisas b+ n+ñpe gau n+ñpe m+deia au apöm, ke nöp m+dpöl g+, n+ñp hag n+ñöm hagla, “N+ñön gö, kijaki aban ala an+bu, hag yu wasö n+ñjun arö g+dpun?” ö g+la. *

²⁰ Hageila, Jisas haga, “N+ñjög udep magö kale u ulep göp u me, hag yu wasö n+ñmim arö g+dpim. Pen n+ñjim! N+ñjög udep magö kale u mab masded y+ñ magö pro m+dpöp rö u m+deinab u, nan n+ñön n+ñön hageinabim, hagnabim rö g+ñab. Nö ilö i, ‘Ke g+dan aru,’ a g+ñabim u, arnab. * ²¹ Pen kijaki aban alöp an+bu, y+har+ñ hag yumim rö lagöp. Nan magö arö g+mim, God n+ñp sabe göl g+ m+dmim me, hag yunabim,” a ga.

Jisas kuöyanj haga, “Umem uraknabin,” a ga

(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)

* 17:5: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Dud 18:15 * 17:10: Mal 4:5

* 17:12: Mad 11:14 * 17:13: Luk 1:17 * 17:19: Mad 10:1 * 17:20: Mad 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2

22 Jisas bi nipe gau aip ram minonj Galili apom magum gom, kalip haga, "Sol midop, Bi Ni nipe nip dam nibi bi rimnap kalip neinabol," * 23 nip bonj nop al pak lilö umnab u pen nin mihop midom, nin mihau niganj u kauyan uraknab," a ga.

Jisas anig hagö, bi nipe gau nip mög nijom, gasi iru yabih nija.

Jisas God sabe gep ram dakis u na

24 Pen hainö, Jisas bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amjaklö, bi God sabe gep ram dakis udep gau kale apom Pida nip hagla, "Manö hag neb bi kale u dakis nob halö?" ö gila. * 25 Hageila, Pida haga, "Yau, nipe dakis nob halö," a ga. Pen Pida anig hagom, ram raul arö nijöl gi, Jisas nipe nod hagom, Pida nip hag nijom haga, "Gasit ne nihon nijban? Gapman bi kub gau, dakis mani gai nibö udpal Ni bi kale ke gau nibö udpal aka nibi bi milö gau nibö udpal?" ö ga.

26 Hageia, Pida haga, "Nibi bi milö gau nibö udpal," a ga. Hageia, Jisas haga, "Nijö, bi kale ke gau dakis nagpal. 27 Pen hol nagnabul u, kalip mulu lugnim rö löp. Anib u, ne nig wanjö au ammön, nagit huk yumön, kabsal nod udnabon u, meg migan ud lakmön nijnabon, mani magö anit ap meg migan u mideinab. Ud dam dakis hol mihonj u nimmön," a ga. Hageia me, am haga rö nop ga.

18

Bi kub midaiun, a gom, manö pen pen hagla

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Jisas bi nipe gau apom, nip hag nija, "Nibi bi God udöm, kumi kabö adö lanj au abad

mideinab gau, an nibi kub bi kub mideinab?" ö gila. *

2 Hageila, Jisas nit pai pro ap wih alö auö, ud amgö ilö adö kalip au urak nom, 3 haga, "Yad kalop nijö yabih hagabin, kale nit pai pro gau gasit nijbal rö nijagnabim u, God ram minonj kumi kabö adö lanj au aragnabim. * 4 Anib u, nibi bi hon nibi bi kub midagpun a gom, nit pai pro i rö mideinabol u me, God nibi bi nipe ke udöm, abad mideinab anj au, nibi bi kub rö mideinabol," a ga. 5 Pen nibi bi yip nij udöm, nit pai pro i rö ud aij ginabol u, kalip nop wasö, yip abe ud aij ginabol. *

Nit pai kalip nan naj git yambal u

(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 "Pen nibi bi rimnap apom, nit pai yip gasit nij udpal gau, kalip nan si nan naj adö u git yamlö, kale gasit yip u haul gom, nan si nan naj ginabol. Nibi bi anig ginig geinabol u, nod kabö kub ap unjam u nagit ud li ribiköm, dam nig solwara anj au yublap u aij. Kamij midöm, anig git naj yabih ginabol u, ilön kub yabih udnabol.

7 "Nibi bi minonj nabonj it i midpal gau marö yabih ginab. Nagit naj adö u gom, nibi bi rimnap kalip gasit nilö, adö anibu gom ap lug paknabol u, naj yabih ginab. Nagit adö anibu nod gimidal, mihit gipal, hainö u rö nop ginabol. Anig ginab pen nibi bi adö anibu git yambabol gau, ilön ke yabih udnabol.

8 "Nimagö ma kale u nijmim, nan si nan naj ginig gainim, nitmagö ma u rib git dö git yummim. Anig gimim me, nan si nan naj gep adö u arö gimim, God ram minonj au ammim, por mideinabim. Wasö u, nitmagö ma

* 17:22: Mad 16:21

* 17:24: Eks 30:13; 38:26

* 18:1: Luk 22:24

* 18:3: Mad 19:14;

Mak 10:15; Luk 18:17

* 18:5: Mad 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

halö m+dmim, pen m+id aij gagmim, nan si nan naj gep adö u g+ dammim, ram m+nöŋ mab ke pör inm+idöp u arnabim. *

⁹ “Pen amgö u n+ŋmim, nan si nan naj g+nig gain+m, amgö böŋ an+bu lau ud gulu g+ yumim. An+ig g+mim me, nan si nan naj gep adö u arö g+mim, God ram m+nöŋ au ammim, pör m+deinabim. Wasö u, amgö m+höp halö m+dmim, pen m+id aij gagmim, nan si nan naj gep adö u g+ dammim, ram m+nöŋ mab ke pör inm+idöp u arnabim.

¹⁰ “Kale n+ŋ aij g+mim, ñ+ pai pro gau nan y+har+ŋ, a g+mim, gas+ u n+ŋagmim. Yad kalöp hagabin, ñ+ pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgö ilo adö n+pe u ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au m+dpal. *

Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod riköm haga
(Luk 15:3-7)

¹¹ “B+ Ñ+ n+pe u, n+bi b+ ur g+pal gau, kal+p udn+g aua. *

¹² “B+ ap kaj sipsip n+pe ñ+n juöl unbö mam+id u rö m+deinab. Pen añ+ ap ur geinab u, n+pe n+hön g+inabŋ Sipsip n+pe r+mnap kal+p arö gö, nan u+taŋ u+taŋ ñ+njö n+ŋöl g+, sipsip n+pe ur g+inab u n+p ułhai n+ŋ arnab. Am ułhai ułhai udöm, m+ñ m+ñ yab+ł g+inab. ¹³ Kalöp n+ŋö hagabin, kaj sipsip n+pe magöŋhalö m+ñ m+ñ göp, pen kaj sipsip n+pe ap ur gö, ułhai n+ŋ dam dam udnab u, sipsip an+bu nöp m+ñ m+ñ yab+ł g+inab. ¹⁴ An+bu u rö, Bapi kale kumi kabö adö laŋ m+idöp u, ñ+ pai pro n+pe ap ur gagn+m, a göm, n+ŋ nöp m+idöp.

Añ mam kale gau kalöp g+ naj gaiöl u

¹⁵ “N+bi b+ añ mam, a g+inabön gau, b+ ap nöp g+ naj gain+m, ne pen ammön, n+p aip ke m+dmön,

nöp nan n+hön ga an+bu waiö hagmön. An+ig hagö, n+ŋ udö me, nañ+n namam ne yab+ł m+deinab.

* ¹⁶ Pen ne an+ig gö, n+pe n+ŋagnab u, ne ammön, añ mam m+höp rö uł g+ dammön, kale n+ŋ m+dlö n+ŋöl g+, ne b+ an+bu aip manö hagmil. * ¹⁷ Pen ne an+ig gö, n+pe manö udagain+m u, n+bi b+ cöc aubal rö magöŋhalö n+ŋ m+dlö n+ŋöl g+, manö an+bu kal+p hag ñ+mön. Pen ne an+ig gö, n+ŋ udageinab u, ne arö g+mön. An+ig ga n+ŋmön hagmön, ‘B+ an+bu n+bi b+ God Manö n+ŋagöm, b+ dak+is udep rö u me, an+ig göp,’ a g+mön, n+p arö g+mön.

¹⁸ “An+bu u, yad kalöp n+ŋö hagabin, m+nöŋ naböŋ adö i i wasö geinabim u, God n+pe kumi kabö adö laŋ m+idöm, u rö nöp wasö g+inab; pen yau a geinabim u, n+pe u rö nöp yau a g+inab. *

¹⁹ “Yad kalöp hagabin, n+bi b+ m+höp m+nöŋ naböŋ ił i m+dmil, manö hag adö añ+ l+mil, Bapi yad kumi kabö adö laŋ m+idöp u n+p hag n+ŋeinabil u, hag n+ŋnabil rö g+inab. * ²⁰ Pen n+bi b+ m+höp aka m+hau n+gan rö, gas+ y+p n+ŋöm, ap magum geinabol u, yad kal+p an+bu au m+deinabin,” a ga.

B+ wög g+ ñeb naj u

²¹ Pida Jisas m+deia söl au apöm haga, “B+ Kub. Mam ap y+p g+ naj gain+m u, ñ+n aigegö rö g+ naj geinab, yad n+ŋem arö g+inamŋ Ñ+n unbö mudun j+ŋ u rö aka?” ga. ²² Hageia, Jisas haga, “Ñ+n unbö mudun j+ŋ wasö; ne b+ an+bu nöp g+ naj g+inab u n+ŋmön arö g+inabön u, ñ+n juöl ñ+n juöl unbö mudun j+ŋ u n+ŋmön arö g+inabön. *

²³ God n+bi b+ udöm ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au abad m+deinab u, aiud adö i rö m+idöp.

* **18:8:** Mad 5:29-30 * **18:10:** Hib 1:14 * **18:11:** Luk 19:10 * **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1

* **18:16:** Dud 19:15; Jon 8:17 * **18:18:** Mad 16:19; Jon 20:23 * **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7

* **18:22:** Luk 17:4

Kiŋ ap nɪpe bɪ wög gɪ ñeb nɪpe rɪmnap kalɪp mani rɪmnap ñöm, hainö pen ñim a gɪnab. Hainö nɪpe gasɪ nɪjöm hagnab, ‘Kale naböŋ gɪnab, a gɪnab. ²⁴ Pen mɪdöp u pen ñɪnaböl, a gö, bɪ ap nɪpe mani ilöŋ ñɪn juöl iru yabiɪ nan naböŋ mɪdnab bɪ u daunaböl. ²⁵ Pen bɪ anɪbu pen nɪpe kub yabiɪ mɪdnab u me, pen ñɪnɪm rö lagnab. Anɪg gö, bɪ kub u nɪjöm, bɪ wög gep nɪpe rɪmnap kalɪp hagnab, ‘Nɪpe göp anɪbu rö, nɪp udmim, nɪbin ñɪ pai, nan nɪpe nɪhön nɪhön mɪdöp gau magöŋhalö udmim, dam sɪkim gɪpe, rauaiöl nɪjöl gɪ, mani anɪbu dap yɪp ñɪmim,’ a gɪnab. ²⁶ Anɪg hagö, bɪ anɪbu pen, kugom yɪmöm, kiŋ u nɪp hagnab, ‘Ne yɪp mög nɪjömön, abad mɪdaimön; nan adɪŋ ne anɪb gau magöŋhalö naböŋ ralnabin,’ a gɪnab. ²⁷ Hagö, kiŋ u nɪp mög nɪjöm, nan naböŋ nɪpe u, arö gɪmön aru, a gɪnab.

²⁸ “Anɪg göm arö gö nɪjöl gɪ, bɪ wög gɪ ñeb anɪbu nɪpe pen amöm nɪjnab, bɪ nɪpe aip wög gɪmɪdil bɪ ap mɪdeinab. Nɪp nɪjöm, unjam ud sɪsɪ löm hagnab, ‘Nöp mani ilöŋ aɪn ap ñɪnö u, naböŋ rall!’ a gɪnab. ²⁹ Hagö, bɪ nɪpe aip wög gɪmɪdil anɪbu kugom yɪmöm manö neb neb gɪ hagöm hagnab, ‘Ne yɪp mög nɪjömön, abad mɪdaimön; nan naböŋ ne anɪbu magöŋhalö naböŋ ralnabin,’ a gɪnab. ³⁰ Hagö, bɪ anɪbu manö nɪp u nɪjagöm hagnab, ‘Nöp dam nagɪ leinabin, nan naböŋ anɪbu naböŋ ralmön nöp me, höŋ arnabön,’ a göm, nɪp dam nagɪ linab. ³¹ Anɪg gö, bɪ nɪpe aip wög gɪmɪdal gau, kalɪp hibur naij gö, amöm kiŋ u nɪp manö anɪbu magöŋhalö hag ñɪnaböl. ³² Hag ñɪlö, bɪ kub u, bɪ nɪpe anɪbu nɪp wiñ alö aueinab hagnab, ‘Ne wög gɪ ñeb bɪ naij

yabiɪ. Ne yɪp mɪtöŋ gajan, nöp mög nɪjem, nan naböŋ yad nöp mɪdöp u arö gɪpin. ³³ Ne pen nɪhön gɪnɪg, bɪ ne aip wög gɪpil u nɪp u rö nöp mög nɪjömön, arö gagpan?’ ö gɪnab. ³⁴ Bɪ anɪbu bɪ nɪpe aip wög gɪmɪdil u nɪp mög nɪjagrab u me, bɪ kub anɪbu kal juöm, wög gɪ ñeb bɪ anɪbu nɪp dam nagɪ lep ka abadep bɪ gau ñöm hagnab, ‘Nɪp nagɪ lö, ilön gö nɪjöl gɪ mɪdöm, nan naböŋ yɪp u naböŋ magöŋhalö ralöm nöp höŋ arnab,’ a gɪnab. * ³⁵ Kale aɪn mam rɪmnap kalɪp u rö nöp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö laŋ au mɪdöp u, kalöp pen u rö nöp gɪnab. Anɪb u, naɪn namam kale gau kalöp gɪ naij geinaböl u, kalɪp mög nɪjömön, mɪdmagö lɪmim, arö gɪmim,” a ga. *

19

Bɪ nɪbi udnɪg, böŋ nöp udnab; hainö nɪp hag yuagnab
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas manö anɪbu hag pɪs göm, ram mɪnöŋ Galili arö göm, ram mɪnöŋ Judia, ñɪg Jodan böŋ lödaŋ adö ara. ² Areia, nɪbi bɪ iru yabiɪ nɪp hain geila nɪjöm nɪbi bɪ nan ga gau gö kamɪŋ la.

³ Pen bɪ Perisi gau, Jisas nɪp hag nɪjno, manö naij rɪmnap hagnɪm, a göm, apöm hagla, “God Mosɪs nɪp hag ña lo manö u, nɪbi ap nan pro ap gɪ naij gɪnab u, bɪ nɪpe nɪp hag yunɪg, hag yunab aka wasöŋ Ne nɪhön gasɪ nɪjban?” ö gɪla.

⁴ Hageila, Jisas haga, “God Manö kalɪ kɪn rɪkla u kale amgö lɪ nɪjagpim arŋ Ram mɪnöŋ hadame dagol gɪ la ñɪn u, bɪ ap, nɪbi ap, gɪ la. * ⁵ God haga, ‘Adö anɪbu me, bɪ gau nɪme nap aip mɪdöm, nɪbi udöl gɪ, nɪme nap arö göm, kale ber mɪhau jɪm ñöl han mɪdlö

* 18:34: Mad 5:25-26 * 18:35: Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * 19:4: Jen 1:27;

5:2 * 19:5: Jen 2:24; Ep 5:31

hañ romanj añi yabiñ lınab,' a ga. *
 6 Anıb u me, God hagö hañ romanj kale mihöp wasö; uri jim ñöl añi lınab anıbu, bı ap apöm, kalıp hag ud asık ke ke lagnab wasö," ga.

7 Jisas anıg hageia, bı Perisi gau nıp hagla, "Pen nıhön gınıg Mosıs manö ap kalı kılın rıköm haga, 'Nıbi hag yunıg, nıbi i bönj nöp arö gabin, a gımim, köp ap kalı kılın rık nımim, hag yumim,' a ga?" ö gıla. *

8 Hageila, Jisas haga, "Kale nıbi bı manö nıj udagpım u me, Mosıs anıg haga. Pen God nıbi bı hadame gau gı la ñın u, anıg gagmıdal. 9 Pen yad kalöp hagabin, bı an, nıbin u bı ap aıp ud gılo wasö, yıharıj nöp hag yuöm, nıbi hain nıbö udnab u, nıbi si udnab nıjöm God nıjö naij yabiñ gınab; nıpe nıbi si udep bı me u," a ga. *

10 Jisas anıg hagö, bı nıpe gau hagla, "Bı gau nıbi kale yıharıj hag yuagnaböl u, bı praj mıdöm nıbi udagöl u aij," a gıla.

11 Hageila, Jisas haga, "Bı magörhalö yıharıj mıdaiöl rö lagöp. God bı yıharıj mıdaiöl, a göm, hag la gau nöp, yıharıj mıdaiöl rö löp. 12 Bı rımnab, kale wala lagö yag daubal gau, nıbi udagpal. Bı rımnab, bı rımnab wala kalıp rıb gı dö gıpal gau, nıbi udagpal. Pen bı rımnab, God nıbi bı udöm kumi kabö adö laj au abad mıdeinab wög u gun, a göm, nıbi udagpal. Kale bı praj mıdun, a gımim, bı praj mıdeinabım u aij," a ga.

Jisas ñımagö ara nıpe u ñı pai pro nabıc cög adö laj la
 (Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Nıbi bı gau, "Jisas ñımagö ñı pai hon nabıc cög adö laj löm, God nıp sabe gañ," a göm daueila, pen

bı nıpe gau kalıp nıj ij halö löm hag gıla. 14 Anıg gılo, Jisas pen ñı pai anıb gau wıñ alö aueila nıjöl gı, bı nıpe gau kalıp haga, "Nıhön gınıg kalıp anıg hag gıpımj Ñı pai pro anıb gau arö gıpe yıp aulan. God nıbi bı udöm, kumi kabö adö laj au abad mıdeinab u, ñı pai pro anıb gau rö," a ga. * 15 Anıg hagöm, God ñı pai pro anıb gau kalıp pıg mıdeian, a göm, Jisas ñımagö ara nıpe u ñı pai pro nabıc cög adö laj löm, ram mınönj mıgan ap ara.

Bı ap nan nıpe iru nöp mıdeia
 (Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Bı ap Jisas mıdeia au apöm haga, "Manö hag ñeb bı. Yad nan nıhön aij u gem, pör mıdep u udnam?" ö ga.

17 Hageia, Jisas haga, "Yıp nıhön gınıg, nan aij mai, a gımön, hag nıjabin? God añı me Bı aij. Pen pör pör mıdeinam, a gımön u, lo manö hagöm kalı kılın rıkla gau nıjömön hagöp rö gımön," a ga. *

18 Hageia, haga, "Lo adö mai rö hagabin?" ö ga. Hageia, Jisas haga, "Wip al pak gagmön; nıbi si bı si gagmön; nan si udagmön; manö kub hagnaböl u, manö pıral hagagmön; * 19 name nap manö hagöl adö u nöp nıjömön hain gımön; ne ke mıdmagö lıban rö, nıbi bı rımnab kalıp mıdmagö lımön," a ga. *

20 Anıg hageia, bı praj anıbu haga, "Lo manö gau magörhalö nıj hakpın. Pen yad nıhön nan aij u gem, kamıj pör mıdep u udnam?" ö ga.

21 Hageia, Jisas haga, "Mıd aij yabiñ gınam, a gımön u, nan ne gau magörhalö yumön, mani udmön, nıbi bı mög gep rö gau kalıp ñımön me, mıd aij gep ne u mıdeinab God ram mınönj kumi

* 19:7: Dud 24:1-4; Mad 5:31

* 19:9: Mad 5:32; 1Ko 7:10-11

* 19:14: Mad 18:2-3

* 19:17: Lep 18:5; Luk 10:28

* 19:18: Eks 20:12-16; Dud 5:16-20

* 19:19: Eks 20:12-16;

Lep 19:18

kabö adö laŋ au. Pen yad hagpin rö gîmön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga.

²² Hagö, bi praj anîbu nan nîpe iru mîdeia rö, manö anîbu nînjöm, gasî iru nînjöl gi ara.

²³ Pen nîpe anîg göl arö nînjöl gi, Jisas bi nîpe gau kalîp haga, “Yad kalöp nînjö yabîl hagabin, nîbi bi mani nan kale iru mîdeinab gau, God nîp uŋham gasî nîj udlö, kalîp udöm kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab. ²⁴ Kaj kamel gau, kalî mauöt nagî yubal mîgan u arnîg arnaböl; pen nîbi bi nan iru mîdöp gau, God nîp uŋham gasî nîj udlö, kalîp udöm abad mîdeinab,” a ga.

²⁵ Jisas bi nîpe gau manö anîbu nînjöm, gasî kub nînjöm hagla, “Pen bi aij anîbu, God ud kumi kabö adö laŋ au ud aragnab, a giapan u, nîbi bi an rö ud arnab?” ö gi la.

²⁶ Hageila, Jisas kalîp nînjöl gi haga, “Nîbi bi gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan nîhön nîhön gi nîg, gi nab,” a ga.

²⁷ Jisas anîg hageia, Pida haga, “Nöŋ! Hon nan hon gau magöŋhalö arö gun, ne aip nöp ciŋ gun ajpun u, hon pen nan nîhön udnabun?” ö ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp nînjö hagabin, ñin hain u yad mailö pîdöŋ halö apem, nîbi bi magöŋhalö abad mîdeinabin. Ñin anîbu me, kalöp bi yîp hain geinabim gau hagnö, Isrel nîbi bi il ke ke unbö mîgan laŋ gau, kalîp abad mîdeinabim. * ²⁹ Nîbi bi yîp nîj udöm, ram, nîñin nîmam, nîme nap, ñi pai, wög adîj, nan nîhön nîhön gau arö gi naböl gau, God kalîp hauŋ gagnab; nan anîb gau rö kalîp pen iru yabîl ñöm, pör mîdep kalîp ñinab. ³⁰ Pen nîbi bi uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabîl gau mîdeinaböl.

Pen nîbi bi uri jöl adö yabîl au mîdpal gau, hainö iru nöp nöd am mîdeinaböl. *

20

Nîbi bi nagî wain wög gi pal gau, manö hod ri kôm haga

¹ Jisas anîg hagöm haga, “God nîbi bi udöm abad mîdeinab u, aiud adö i rö mîdöp. Bi wain wög nap nîbö ap, bi rîmnap am daunö, wög yîp u gi laŋ, a göm, ram gi sön ri ka magö u uraköm, am bi rîmnap uŋhai nînjöm, ² kalöp mani silpa magö aŋi aŋi raunabin, a göm, kalîp aip manö hag adö aŋi löm, hag yuö, am wain wög nîpe u wög geila. ³ Pen sidö yöp aŋ au ap ranab magö u, am maker au amöm nîja, bi rîmnap yi harîj mîdeila. ⁴ Kalîp nînjöm haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga. ⁵ Hagö, am wög nîpe u geila. Pen sidö aŋ kub laŋ magö u abe, sidö gamîj gab magö u abe, manö anîbu nöp hagöm, bi rîmnap halö udö, wög nîpe u geila. ⁶ Sidö wad arnîg gab magö u, kuöyaŋ maker au amöm nîja, bi rîmnap halö ap mîdep nöp mîdeila. Kalîp haga, ‘Kale nîhön gi nîg ñin i wög gagmim, yi harîj yabîl mîdpim?’ ö ga. ⁷ Hageia, nîp hagla, ‘Bi ap hanîp wög ap ñagöp,’ a gi la. Hageila, kalîp haga, ‘Kale u rö nöp am wain wög yad u gi mim,’ a gö, am wög geila. ⁸ Duga magö u, wain wög nap u, bi abad mîdep nîpe u nîp haga, ‘Ne ammön, bi wög yîp gaböl gau kalîp hagö, aulö, bi hainö hagnö aubal gau, mani kalîp u nöd ñimön; bi nöd hagnö aubal gau, mani kalîp u hainö ñimön,’ a ga. *

⁹ “Hagö, bi abad mîdep u, bi anîb gau kalîp wiñ alö aueila, bi sidö wad arö nînjöl gi, ap wög

* **19:28:** Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21
19:13; Dud 24:15

* **19:30:** Mad 20:16; Luk 13:30 * **20:8:** Lep

gıla gau, ap mani kale u nöd udla. ¹⁰ Pen kale anıg göl udlö nıñöl gi, bı nöd hanö, ap wög gıla gau, hag nıñla e, 'Hon mani kub u udnabun,' a gıla u, pen hainö udöl gi nıñla, kale mani añı anıbu nöp udla. ¹¹ Udöm, adıñ bı wain wög nap nıbö u aip pen pen hagöm hagla, ¹² 'Hon nıñön gınıg, bı hain aubal gau mani udpal añı u rö nöp udpun? Hon hilım halö urakun, sıdö kal nıñö nıñöl gi, wög gıno gıno iru göp u, pen bı ap pro magö ap wög gajal mani ñıban rö nöp hanıñ ñıban!' a gıla. ¹³ Hageila, bı wög naböñ nap nıbö u nıñöm, bı kale ap nıñp haga, 'Mam, nön! Nöp gi naj gagpin. Nöp mani ñınabin a gıpin rö ñıbin. ¹⁴⁻¹⁵ Bı hain aubal gau, bı nöd aubal gau aip adıñ adıñ ñınıg, ñınabin. U nan yad. Anıñ u, bı rımnıñp ai gınıg göm wasö gınabölñ Kalıñ halöwañ ñıbin u, ne ai gınıg gımön mulu lugöññ Mani ñıbin u ud ram ne aru!' a ga," a ga.

¹⁶ Jıas aiud anıbu hagöm, haga, "Nıñı bı hain mıdpal gau, nöd mıdeınaböl; nıñı bı nöd mıdpal gau, hain mıdeınaböl," a ga. *

Jıas kuöyanı haga, yıñp al pak lıñlö umem uraknabin, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jıas Jerusalem amöl gi, adan anı au, bı nıpe unbö mıgan lañ kalıñ dam goñ gau amöm, ke mıdaila nıñöl gi kalıñ haga, ¹⁸ "Kale nıñim! Hon Jerusalem arno, Bı ñı nıpe nıñp mumug göm, nıñp dam God nıñp nan sabe gep bı kub gau abe, lo manö hag ñeb bı gau abe, ñımagö adö kalıñ u leınaböl, kale nıñp manö kub hagöm hagnaböl, 'Bı i nıñp al pak lep,' a gınaböl. * ¹⁹ Anıñ hagöm, Juda bı wasö gau kalıñ ñeınaböl,

nıñp hag juöm, rapın paköm, dam mab ba lañ al pak lıñlö umnab. Ñın mıñöp mıdöm, ñın mıñhau nıganı u kauyanı uraknab," a ga.

Jems aip Jon aip bı kub mıdnıg gası nıñlö

(Mak 10:35-45)

²⁰ Sebedi ñı nıpe mıñöp, nıme ñı anıñ mıñhau uñ gi, Jıas mıdeıa au apöm, ubör yıñhön göm haga, "Yad manö ap mıdajıñp auabin," a ga.

²¹ Hageia haga, "Manö anıbu nıñhön?" ö ga.

Hageia, haga, "Yıñp aij gınab u, hainö ne kiñ mıdmön, nıñı bı abad mıdeınabön ñın u, ñı yad mıñhau ba nöp au asıknabil," a ga. *

²² Anıñ hageia, Jıas haga, "Manö yıñp hag nıñbil u, nıñp aij gagpil. Ñıñg asi yad ñıñıñg gabin u, kale mıñhön u rö nöp ñıñnabil?" ö ga. Hageia haglö, "Yau! Ñıñnabil!" a gıñlö. *

²³ Hagailö haga, "Nıñö hagabil. Ñıñg asi ñıñıñg gabin u ñıñnabil. Pen bı an yıñg böñ lau, bı an sıdagö böñ lau asıñ mıdeınabil u, hagagnabin. Manö u manö yad wasö; Bapi manö nıñpe. Nıñı bı nıñpe ke hag löp gau anıñ bı rö mıdeınabil," a ga.

²⁴ Bı nıñpe anıñ mıñhau manö anıbu anıñ hagailö, bı nıñpe unbö sıdunı lañ manö u nıñlö, mulu lugö, mamil mıñhau kalıñ manö hag gıla. ²⁵ Jıas pen bı nıñpe gau kalıñ magöñhalö hagö aueıla haga, "Kale nıñbim, Juda nıñı bı wasö gau, kiñ kale kñö göm, abad mıdpal; bı kub kale manö nıñhön nıñhön hagnaböl u nıñöm, ana udöm, hain gınaböl me. * ²⁶ Pen kale gıpal rö gagmim. Bı an bı kub mıdainım u, bı pro rö mıdöm, nıñı bı rımnıñp kalıñ wög gi ñeb bı rö mıdainım. * ²⁷ Bı an bı kub

* 20:16: Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

* 20:18: Mad 16:21; 17:22-23

* 20:21: Mad

19:28; Luk 22:30

* 20:22: Mad 26:39; Jon 18:11

* 20:25: Luk 22:25-26

* 20:26: Mad

23:11; Mak 9:35

yabił m+dain+im u, b+ pro ramö gau rö m+dom, n+bi b+ r+mnap kalip nag+ wög gep b+ rö m+dain+im. ²⁸ B+ N+ n+pe u, n+bi b+ gau kale wög y+p g+lan a göm, auaga; wög kalip g+ n+ damem, hainö nan si nan naij g+pal adö u haj+ g+ umnö, kale kam+ñ aröl, a göm, aua,” a ga. *

Jisas b+ amgö we ga m+hau gö, amgö n+il n+ñlö

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö n+ñöl g+, n+bi b+ iru nöp n+p hain g+la. ³⁰ B+ amgö we m+hau adan goł au as+ik m+dlö n+ñöl g+, “Jisas auab,” a g+ilö n+ñmil, meg m+igan dap ranmil haglö, “Depid N+ n+pe, hal+p mög n+ñmön!” a g+ilö.

³¹ Hagailö, n+bi b+ gau kalip m+hön n+ñ ij halö hagöm hagla, “Manö hauł gagmil!” a g+la. An+g hagla u pen, manö kalip u udagöm, meg magö rap+n dap ranmil haglö, “Depid N+ n+pe, hal+p mög n+ñmön!” a g+ilö. ³² An+g hagailö, Jisas p+donğ göm, kalip m+hön wiñ alöm haga, “Hal+p n+hön gan, a g+mil, y+p wiñ alabil?” ö ga. ³³ Hageia haglö, “B+ Kub, hal+p amgö we göp u gö n+il n+ñul!” a g+ilö. ³⁴ Hagailö, Jisas kalip m+hön mög n+ñöm, amgö kalip u ud n+ñö, yöp magö u nöp amgö n+il n+ñlö, n+pe arö n+ñöl g+, hain g+ilö.

21

Jisas Kiñ rö Jerusalem ara

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas b+ n+pe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram m+nönğ pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, b+ n+pe m+höp hag yuöm haga, ² “Kale m+hön ram r+ñg aglö nö lödan ammil n+ñnabil, kaj donki n+me pi am+il m+hau nag+

ad+ik l+naböl m+deinabil. N+ñmil, nag+ u hub+kmil pañ+d daumil. ³ Pen n+bi b+ ap apöm, n+hön g+n+g kaj donki hon u hub+ik ud arabil a gain+im u, pen hagmil, ‘B+ Kub u wög m+do, hagaj+p udn+g aubul,’ a g+mil, y+ñ+d yau a geinab, daunabil,” a ga. ⁴ Pen kalip m+hön hag yuö arlö an+bu, b+ God manö hagep ap g+naböl, a göm, kal+ k+ñ r+ka rö nöp ga. N+pe haga,

⁵ “Jerusalem n+bi b+ kalip hagemim, ‘Kiñ kale b+ hain u, kaj donki adö u as+iköm, kalöp auab.

N+pe kaj donki pi adö u as+iköm auab,’ a g+mim,” a ga. *

⁶ Pen Jisas b+ n+pe hag yuö arlö an+bi m+hau, haga haga rö, ⁷ kaj donki n+me abe, pi marep abe pañ+d dauailö, b+ n+pe gau wañj m+lö ud juöm, kaj donki adö lan laila, Jisas adö au as+ka. ⁸ N+bi b+ iru nöp, B+ Kub auab, a göm, wañj m+lö kale adö lan rol l+m+dal gau ud juöm, adan majö au l+la. R+mnap am köp u+an, mab u+an gau r+ib g+ dö g+ dapöm adan majö au l+la. ⁹ N+bi b+ gau Jisas n+p b+g g+gabö göl amöl g+ meg magö dap ranöm hagla,

“N+ñim! Depid r+kö, r+ik damöm r+köp u, auöp i.

N+p aij a gabun!

B+ Kub n+p yuö auöp b+ an+bi me, n+p aij a gabun!” a g+la. *

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö n+ñöl g+, n+bi b+ gau magöñhalö hag am+il ap+il göm hagla, “B+ an+bu an?” ö g+la. ¹¹ Hageila, n+bi b+ Jisas aip aula gau hagla, “B+ i me Jisas, b+ God manö hagep Nasared, ram m+nönğ Galili n+bö u,” a g+la.

Jisas n+bi b+ God sabe gep ram nan s+ikim geila gau kalip r+id+ik g+ hön yañ yua

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

* 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7 * 21:5: Sek 9:9

* 21:9: Sam 118:25-26

12 Jisas God sabe gep ram raul yan amöm nɨɲa, nɨbi bɨ gau nan sikim gɨ mɨdeila. Nɨpe nɨɲöm, kalɨp magoŋhalö rɨdɨk yuöm, abaɲ bad mani löm, pen pen yɨmjɨk gaila gau ud ado göm, bɨ yaur sikim göm, mab po adö asɨk mɨdeila gau, ud ado ga. 13 Anɨg göm kalɨp hag göm haga, “God Manö kalɨ kɨɲ rɨkla u, God haga, ‘Ram yad u yɨp sabe gep ram, pen kale gɨpim u,

bɨ nan si udep ram ap rö löp,’ a ga,” a ga. *

14 Pen Jisas nɨpe God sabe gep ram raul mɨgan anɨbu mɨdö nɨɲöl gɨ, nɨbi bɨ amgö we ga rɨmnap, nɨbi bɨ ma naij ga rɨmnap aueila, kalɨp gö kamɨɲ la. 15 Nɨpe nan gagep rö gö, ɲɨ pai pro gau wɨɲ alöl gɨ hagla, “Nöp aij a gabun! Depid ɲɨ nɨpe! Use!” gɨla. Pen kale anɨg geila, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, bɨ lo manö hag ɲeb bɨ gau abe nɨɲlö, kalɨp mulu yabɨɲ luga. 16 Mulu lugö hagla, “Nöp hagaböl u nɨɲabön?” ö gɨla. Hageila, Jisas kalɨp haga, “Yau! Hagaböl u nɨɲabin u pen kale manö rɨmnap kalɨ kɨɲ rɨköm hagla, ‘God, ne gɨnabön nɨɲöm ɲɨ pai pro ɲɨ painaɲ gau hib ne haglö adö arnab,’ a gɨla. Kale manö kalɨ kɨɲ rɨkla anɨbu, amgö lɨ nɨɲagim ar?” a ga. *

17 Anɨg hagöm, kalɨp arö göm, am ram rɨɲg aglö Bedani hana.

*Jisas hagö, mab kia u mɨlep ga
(Mak 11:12-14,20-24)*

18 Ruö Jisas ado gɨ Jerusalem aramöm adan aɲ gau arö, nɨp kɨyö lö, 19 adan majö goɲ au nɨɲa, mab kia ur ap mɨdeia. ɲ au amöm nɨɲa, magö ɲɨɲeb pɨlaga; uɲaɲ au nöp mɨdeia. Anɨg gö Jisas haga, “Ne hainö magö ap pɨlagnabön!” a ga. Anɨg hagö nɨɲöl gɨ, magö anɨbu

nöp kia mab ur u mɨlep ga. 20 Anɨg gö, bɨ nɨpe gau nɨɲöm, aiö göm hagla, “Aige göm mab anɨbi yɨɲɨd mɨlep göp?” ö gɨla. 21 Hageila, Jisas kalɨp haga, “Yad kalöp nɨɲö hagabin, hon hagno God u rö nöp gɨnab, a gɨmim, gasɨ mɨhöp wasö, gasɨ aɲ nöp nɨɲnabim u, gɨnab. Pen mab kia mɨlep ga u nöp wasö; dum ilö anɨbi ɲɨɲ gɨ ɲɨg kub aɲ au aru, a gɨnabim u, arnab. *

22 “Pen kale God nɨp nɨɲ ud mɨdmim, nɨp hag nɨɲnabim u, hagnabim rö nöp gɨnab,” a ga. *

Jisas nɨp hagla, “Nöp an hagö anɨg hag aɲabön?” ö gɨla

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Jisas God sabe gep ram u amöm, nɨbi bɨ gau kalɨp manö hag ɲö nɨɲöl gɨ, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, bɨ manö ud asɨkep gau abe apöm nɨp hagla, “Nöp an ne anɨg gɨmön, a göp, nɨɲmön anɨg gɨ aɲabön?” ö gɨla.

24 Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag nɨɲnö, yɨp hag ɲɨbe, yad pen an hagö wög gɨpin u, kalöp hag ɲɨnabin. 25 Jon nɨbi bɨ gau kalɨp ɲɨg pak ɲa u, nɨpe ke gasɨ nɨɲöm aua aka God hagö, apöm anɨg ga?” ö ga. Jisas anɨg hagö, kale ke hag nɨɲ hag nɨɲ göm hagla, “Hon, ‘God yuö apöm ga,’ a geinabun u, hanɨp hagnab, ‘Anɨb u, Jon hagöp u nɨhön gɨnɨg nɨɲ udagpim?’ ö gɨnab. 26 Pen, ‘Jon gasɨ nɨpe ke nɨɲöm apöm ga,’ a geinabun u, nɨbi bɨ gau hanɨp kal gɨnaböl. Gasɨ kale u, Jon nɨpe bɨ God manö hagep bɨ ap aua,” a gɨla. * 27 Anɨg hagöm, Jisas nɨp hagla, “Hon nɨɲagpun,” a gɨla. Hageila, Jisas kalɨp haga, “Kale yɨp hag ɲagpim rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ɲagnabin,” a ga.

* 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11

* 21:16: Sam 8:2

* 21:21: Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon

14:12 * 21:22: Mad 7:7-11; 18:19

* 21:26:

Mad 14:5

Jisas b+ madöl m+ihau, manö hod r+iköm haga

²⁸ Jisas an+g hagöm haga, “Pen kale n+ihön gas+ n+ñabim+ B+ ap ñ+ n+pe m+ihöp m+deinab. Ñ+ n+pe nañ+ u n+p hagnab, ‘Ñ+ me! M+ñi wain wög u am wög gi,’ a g+inab. ²⁹ Hagö, ñ+ n+pe hagnab, ‘Yade am gagnam,’ a göm, hainö pen gas+ adog n+ñöm, am wain wög u geinab. ³⁰ Nap pen am ñ+ wañ+g u n+p u rö nöp hag n+ñö, hagnab, ‘Yau, g+nam!’ a g+inab u pen am gagnab. ³¹ Pen ñ+ an+ib m+ihau, an nap hagnab rö g+inab?” ö ga. Hageia, Juda b+ kub an+ib gau hagla, “Ñ+ n+pe nañ+ u nöp nap hagnab rö g+inab,” a g+ila. Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp n+ñö hagabin, kale y+har+ñ m+dp+e n+ñöl gi, b+ dak+is udpal b+ gau abe, b+ si udep n+bi gau abe, God n+bi b+ udöm kumi kabö adö la+ au abad m+deinab ram m+ñö+ñ u, kalöp abhak löm arnaböl. ³² Jon b+ ñ+g pak ñeb u, kale n+ihön n+ihön g+pe God n+p aij g+inab u, kalöp hag ña, pen manö n+pe u udagpe. B+ dak+is udöm mani piral r+imnap halö udpal gau abe, b+ si udep n+bi gau abe, kale Jon manö haga adö an+ibu n+ñöm, udla. Udla an+ibu kale hadö n+ñbe, pen kale ke, Jon manö u udmim, nan si nan naj g+ipim u, n+ihön g+in+g an+g g+ipun a g+mim, arö gagpe,” a ga. *

B+ naj wain wög abadpal, manö hod r+iköm haga

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Jisas haga, “M+ñi manö hod r+ikem ap halö hagn+g gabin i n+ñim. B+ wög ad+ñ nap n+bö ap nag+ wain wög u gi y+möm, waryö göm, nag+ wain magö pak hib jakep m+gan ap geinab. G+ löm, nag+ wain magö ap si ñ+ñaböl u, n+ñ m+daiun, a göm, ram m+lö kub ap göm, b+ r+imnap kal+p

hagnab, ‘Kale nag+ wög y+p u abad m+daimim, hainö p+löm po gö, y+p r+imnap, kale r+imnap udmim,’ a göm, ram m+ñö+ñ m+lö yab+ñ gau arnab. * ³⁴ Nag+ wain magö u po gö n+ñöl gi, b+ n+pe gau kal+p hagnab, ‘Wain wög yad gau am+mim, b+ wög abad m+dpal gau hagnab, nag+ wain magö y+p r+imnap dauim,’ a g+inab. ³⁵ Kale wain wög gau am+jaklö, b+ wain wög gi m+deinaböl gau uraköm, b+ ap n+p gabi paknaböl, b+ ap n+p bö+ñ nöp al pak l+lö umnab, b+ ap n+p kabö ju paknaböl. ³⁶ An+g g+ilö, b+ nag+ wain wög nap n+bö an+bu, b+ n+pe rap+n bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, b+ nag+ wain wög geinaböl gau, kal+p u rö nöp g+inaböl. ³⁷ An+g g+ilö, b+ wain wög nap n+bö u hagnab, ‘Ñ+ yad u yunö me, manö n+p u n+ñnaböl,’ a göm, hag yuö arnab. ³⁸ Ñ+ n+pe u am+jakö, b+ wain wög gi m+deinaböl gau, n+p n+ñöm, kale ke hagnaböl, ‘B+ wög nap n+bö ñ+ n+pe u auab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i ñ+ n+pe udnab. An+ib u, n+p al pak l+no umö, hainö nan wög gai i magö+ñhalö udnabun,’ a g+inaböl. * ³⁹ An+g hagöm, n+p dam wög ad+ñ go+ gau amöm, bö+ñ nöp al pak l+inaböl. *

⁴⁰ “An+g geinaböl u, hainö b+ nag+ wain wög ad+ñ nap n+bö u apöm, kal+p n+ihön n+ihön g+in+g gab?” ö ga.

⁴¹ Hageia hagla, “B+ naj g+inaböl an+ib gau kal+p geinab, ilön kub yab+ñ udöm umnaböl; hainö pen n+bi b+ r+imnap halö udöm, kal+p nag+ wain wög u l+inab, wög an+bu g+inaböl. Nag+ wain magö po g+inab ñ+n u, n+p r+ik dam ñ+inaböl,” a g+ila.

⁴² Hageila, Jisas haga, “God Manö kal+ k+ñ r+ikla u n+ñag+pim rö löp. Kale kal+ k+ñ r+iköm hagla,

* **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30 * **21:33:** Ais 5:1-2 * **21:38:** Mad 27:18 * **21:39:** Hib 13:12

‘Bî ram gep gau, kale kabö ram
gî+nîg göm,
kabö ap udöm hagla, “Kabö i
kabö najj göp gö arö gun,” a
gîla.

Pen Bî Kub nîpe geia nînjöm
kabö anîbu nöp ram nîpe au
kabö aij ke yabîl mîdöp.

Bî Kub nîpe anîg gaia,
hon nînjun aiö yabîl gabun,’ a
gîla. *

⁴³ “Kabö aij udagpim anîbu, God
kalöp Juda kai arö göm, nîbi bî
ke gau nîbö, nan nîp ñeb ñî+naböl
gau, kalîp udöm abad mîdeinab.
⁴⁴ Nîbi bî kabö adö anîbu ap lug
paknaböl gau, kalîp rapîn nöp
paknab; pen kabö anîbu ju lugöm,
nîbi bî pak rîbîknab gau, böj nöp
pa jö ma jö gî arnab,” a ga.

⁴⁵ Bî God nîp nan sabe gep bî
kub gau abe, bî Perisi gau abe,
Jisas manö hod rîkôm haga anîbu,
kalîp nöp haga u nînjöm, ⁴⁶ nîp
nagî lun, a göm, gasî nîjla u
pen nîbi bî gau, Jisas nîp bî God
manö hagep a gîla u me, hanîp kal
hagnaböl, a göm, nîp nan ap göl rö
laga.

22

Bî nîbi udöm nan kub ñîjbal
(Luk 14:15-24)

¹ Jisas kauyañ manö hod rîkôm
haga, ² “God nîbi bî udöm abad
mîdeinab u, aiud adö i rö:

“Bî kiñ ap ñî nîpe u nîbi udnîg
gö, nan kub ñî+nîg, nan magö dap
magum gî+naböl. ³ Anîg göm, bî
nîpe rîmnap hag yuöm hagnab,
‘Nîbi bî hag lînö gau am hagpe
aulö, nan kub ñînjun,’ a gî+nab.
Anîg hagö, kale am nîbi bî anîb
gau kalîp hagnaböl u pen kale
arö gî+naböl. ⁴ Anîg gîlö, bî nîpe
rîmnap pen kauyañ hag yuöm
hagnab, ‘Kale am nîbi bî anîb gau
kalîp hagnab,’ “Kiñ u, kaj kau kub

rîmnap, kaj kau pi marep rîmnap
pak lauöm, nan gau magöñhalö gî
jî+n göm, ‘Auöl,’ a göp,” a gî+mim,
a gî+nab. ⁵ Anîg hagö, kale am
hagnaböl u pen manö kalîp u ud
yunaböl. Rîmnap nan wög kale
gau arnaböl; rîmnap mani wög
kale gau geinaböl; ⁶ pen rîmnap,
kiñ bî nîpe gau gî najj göm, al pak
lîlö umnaböl. *

⁷ “Anîg gîlö, kiñ anîbu nînjö, hi-
bur nîp u najj gö, ami bî nîpe gau
hag yuö, am nîbi bî bî nîpe al pak
lî+naböl anîb gau kalîp magöñhalö
al pak hak löm, daun kub kale
u lau ju yulö arnab. ⁸ Pen bî
nîp wög gî ñeb gau kalîp hagnab,
‘Nan magö nan gau hadö magum
gîpun, pen nîbi bî nöd wîñ alnö
gau auöl rö lagöp. ⁹ Anîb u,
kale adan ramö gau ammin, nîbi
bî nîjmim gau, kalîp magöñhalö,
“Aube nan kub ñînjun,” a gî+mim,
halöwatö u† gî daube, nan kub
ñînjun,’ a gî+nab. ¹⁰ Anîg hagö,
bî nîpe gau am adan ramö ramö
gau amöm, nîbi bî aij gau, nîbi bî
najj gau kalîp magöñhalö, ‘Aube
nan kub ñînjun,’ a göm halöwatö u†
gî dapöm, bî nîbi udöm nan kub
ñî+naböl ram raul anîbu amöm,
sîsî göl mîdeinab.

¹¹ “Kiñ anîbu pen, nîbi bî aubal
gau nîjî+n a göm, ram raul yañ
amöm nîjî+nab, bî ap, nan ñî+nîg
watîj lîbal u löm wasö, yîharîj
nöp mîdeinab. ¹² Anîg gö, nîp
hagnab, ‘Bî me! Nîhön gî+nîg,
nîbi udöm nan ñî+nîg watîj lîbal u
lîmön wasö, yîharîj nöp auban?’
ö gî+nab. Hagö, bî anîbu pen
manö ap hageinab. ¹³ Pen kiñ
u bî nîpe gau kalîp hagnab, ‘Bî i
ñî+magö ma nîp gau nagî lîmim,
dam sîbön göp an yañ ud yube,
nîbi bî anîb gau aip meg magö
hau jö göl gî, mî†öj magö göl gî
mîdlañ,’ a gî+nab,” a ga. *

* **21:42:** Sam 118:22-23; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8
Luk 13:28

* **22:6:** Mad 21:35 * **22:13:** Mad 8:12; 25:30;

14 Jisas aiud an+bu hag p+is göm, kal+ip haga, “God n+bi b+ iru nöp w+ñ alnab, pen kal+ip magöñhalö udagnab. N+bi b+ r+imnap nöp udnab,” a ga.

“Gapman b+ kub Sisa n+ip dak+is ñeb aka wasö?” g+ila

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Pen b+ Perisi gau, Jisas n+ip manö n+hön hagno, pen hagö n+ñun, n+ip dam nag+ lun, a göm, manö hag n+ñ hag n+ñ göm, *
16 b+ kale ke r+imnap, Herod b+ n+ipe r+imnap yulö, Jisas m+ideia au amöm hagla, “Manö hag ñeb b+. Ne b+ manö n+ñö yab+ñ nöp hagabön. B+ r+imnap n+ñmön p+ñ+ñ gagpan. God hagöp rö nöp n+ñmön, n+bi b+ hag ñabön. 17 An+u, ne gas+ n+hön n+ñban? Hon Isrel n+bi b+, Sisa b+ kub daun kub Rom n+bö u, n+ip dak+is ñeb aka ñagep wasö?” g+ila. 18 Hageila, Jisas gas+ naj kale n+ñöm haga, “Y+ip n+hön g+ñ+g neb neb göl g+ apim, an+g göl hag n+ñabim? 19 Kale dak+is ñ+bal kabö magö ap ñ+be, n+ñ+ñ!” a ga. Hagö, n+ip kabö magö ap dap ñeila. 20 Jisas kabö magö an+bu n+ñöm kal+ip haga, “Kabö magö i, b+ nab+c cög i, an nab+c cög m+idöpñ Hib u, an hib m+idöp?” ö ga. 21 Hageia hagla, “U b+ kub Sisa,” a g+ila. Hageila, Jisas kal+ip haga, “An+u, Sisa nan n+ipe m+idain+im, Sisa n+ip ñ+mim. God nan n+ipe m+idain+im, God n+ip ñ+mim!” a ga. * 22 An+g hagö, kale gas+ iru n+ñöm, n+ip arö göm arla.

Umöm kauyañ uraknaböl aka göm, Jisas n+ip hag n+ñla

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Ñ+ñ an+bu nöp, Sadyusi b+ r+imnap Jisas m+ideia au aula. Sadyusi n+bi b+ an+u gau hagn+dal, n+bi b+ umöm kauyañ uraknaböl, a g+m+dal. * 24 Kale

Jisas m+ideia au apöm hagla, “Manö hag ñeb b+. Mos+is haga, ‘B+ ap n+bi udöm, ñ+ pai yag dapöm wasö, y+har+ñ umeinab, n+mam n+ipe u, n+bi an+bu udöm, ñ+ pai n+ipe gau, a göm, yag daun+im,’ a ga. *

25 An+u, b+ iñ halö unbö mudun j+ñ u m+ideinaböl. N+mam nañ+ u n+bi udöm, ñ+ pai yag dapöm wasö y+har+ñ umnab. An+g gö, n+mam y+gwö an n+bö u pen n+bi an+bu nöp udnab. 26 N+mam y+gwö an n+bö u pen n+bi an+bu udöm, u rö nöp ñ+ pai yag dapöm wasö, y+har+ñ umnab. An+u, n+mam y+gwö n+gan n+bö u n+bi an+bu udöm, u rö nöp ñ+ pai yag dapöm wasö, y+har+ñ umnab. An+bu nöp g+ dam dam, n+mam unbö mudun j+ñ u, magöñhalö ñ+ pai yag dapöm wasö, y+har+ñ nöp umnaböl. 27 Pen n+bi u, u rö nöp umnab. 28 N+mam gau kale magöñhalö n+bi an+bu udla. An+u, n+bi b+ umbal gau uraknaböl ñ+ñ u, n+bi an+bu an udnab?” ö g+ila.

29 Hageila, Jisas kal+ip pen haga, “Kale God Manö hagöp u abe, God klö m+idöp u abe, n+ñagpim u me, dui hagnim hagnim, ‘N+bi b+ gau umöm uraknaböl,’ a g+ipim. 30 N+bi b+ uraknaböl ñ+ñ u, n+bi gau b+ udagnaböl, b+ gau n+bi udagnaböl. Ejol kumi kabö adö lañ m+dpal rö u m+ideinaböl. 31 Kale, ‘N+bi b+ umöm uraknaböl,’ a g+ipim u, God Manö kal+ k+ñ r+ikla r+imnap n+ñagpim ar? 32 God haga, ‘Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad m+dpin,’ a ga. B+ gau böñ nöp umblap u, God b+ nöd umla an+u gau kal+ip hagöm, ‘God kale yad m+dpin,’ a gagböp. B+ umlö, r+göl g+ila an+u gau kam+ñ m+dpal u me, kal+ip haga, ‘God kale yad m+dpin,’ a ga,’ a ga. *

* 22:15: Mak 3:6 * 22:21: Ro 13:7 * 22:23: Ap 23:8 * 22:24: Dud 25:5 * 22:32: Eks 3:6 Mad 8:11

³³ Jisas manö anıbu hag ñö, nıbi bı mıdeila gau nıñöm, aiö waiö gıla.

Lo kub yabıt u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Jisas manö anıbu hag aij gö, Sadyusi bı gau manö ap pen hagöl rö laga. Pen Perisi bı rımnap, Jisas anıg ga u nıñöm Jisas mıdeila au aula. ³⁵ Bı kale lo manö nıñ aij ga ap, Jisas nıñön rö hagnım, a göm haga, ³⁶ “Manö hag ñeb bı. Lo manö u, manö adö mai manö kub yabıt mıdöp?” ö ga.

³⁷ Hageia, Jisas haga, “Gası rımıd ne u magöñhalö God lau adö arö, nıñ mıdmagö yabıt lımön.

* ³⁸ Manö kub nöd yabıt me u. ³⁹ Manö kub yıgwö anıbö u pen anıgöl mıdöp: ne ke mıdmagö lıban rö, nıbi bı ke nıbö gau abe mıdmagö lımön. * ⁴⁰ Manö mıhau hagajın i, Mosıs lo manö kalı kılın rıka manö u magöñhalö abe, God manö hagep bı gau kalı kılın rıkla manö u magöñhalö abe, manö ıt kub yabıt me manö anıb mıhau nöp,” a ga. *

Jisas hag nıña, “Mesaia a gıpım u, nıñ bı an ñı nıpe a gımım nıñbım?” ö ga

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Perisi kai ap magum göm mıdlö nıñöl gı, Jisas kalıp manö ap hag nıñöm haga, ⁴² “Kale Mesaia u nıñ nıñön gası nıñbımıñ Nıñ bı an ñı nıpe a gımım nıñbım?” ö ga.

Hageia hagla, “Depid ñı nıpe,” a gıla. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, “God Ana u Depid nıñ gası ñö nıñöl gı, Depid nıpe Mesaia u nıñ ‘Bı Kub yad’ a ga. Depid haga,

⁴⁴ ‘Bı Kub manö hagöm, Bı Kub yad u nıñ hagöp,

“Ne ñımagö yıñg yad lau adö mıdmön me, yad gınö, kauat mauat ne gau kalıp ab ıtıt gı yunabön,” a göp,’ a ga. *

⁴⁵ Depid nap ıtan nıpe a gıpım u pen Depid nıñ ‘Bı Kub yad’ a ga. Anıb u, kale nıñön gası nıñbım?” ö ga. ⁴⁶ Jisas manö nıpe u hag aij gö, kale nıñ pen hagöl rö lagö me, pıñg gı mıdeila nıñöm hainö Jisas nıñ manö rımnap halö hag nıñagla.

23

Lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe gıpal rö gagmım, a ga

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Hainö ñın ap, Jisas bı nıpe gau abe, nıbi bı rımnap abe, kalıp manö hagöm haga, ² “Lo manö hag ñeb bı gau abe, bı Perisi gau abe, Mosıs ka nıpe u udöm, God lo manö Mosıs hadame nöp kalı kılın rıka rö hag ñıbal. ³ Anıb u, bı anıb gau kale God lo manö nıñön hagöl u nıñ udmım hain gımım; pen nagı kale göl adö u nıñmım, hain gagmım. God lo manö hag ñıbal u pen kale ke manö anıbu hain gagpal. * ⁴ Nan gau gımım, nan gau gagmım a gıpal u, manö iru yabıt nöp hagpal. Kale hagpal anıbu, wadı marö kub yabıt u rö, nıbi bı gau kalıp gam ñıbal u, pen kalıp mög nıñöm, rımnap ud asık gagpal. ⁵ Nıbi bı gau hanıñ nöp nıñlan, a göm, God Manö kalı kılın rıkla manö rımnap ud nable cög adö lan abe, ñımagö gau abe ıt rıbıköm ajpal. Hon God bı nıpe me gau, a gılan, a göm, walıj mılö kub nagı adıñ halö aij gau rol gıpal. * ⁶ Kale nan kub ñıñeb anı u amöm aka Juda magum gep

* **22:37:** Dud 6:5 * **22:39:** Lep 19:18; Mad 7:12 * **22:40:** Ro 13:10; Gal 5:14 * **22:42:**

Jon 7:42 * **22:44:** Sam 110:1; Mad 26:64 * **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39

ram gau amöm, bî kub mab po asîkpal adö u nöp asîkpal. ⁷ Gasî kale niŋbal u, nîbi bî iru mîdpal aŋ gau arno, ‘Manö hag ñeb bî kub auabön e!’ gîlö, hanîp aij gî nab, a göm, niŋbal.

⁸ “Pen kale mam îl aŋî mîdpim rö, kalöp, ‘Hag ñeb bî kub yad,’ a göm hagagöl. Hag Ñeb Bî Kub kale aŋî ap nöp mîdöp. ⁹ Mînöŋ naböŋ îl i bî ap, ‘Bapi bî kub yad,’ a gîmim hagagmim. Nap kale aŋî ap nöp mîdöp ram mînöŋ kumi kabö adö laŋ au. ¹⁰ Kale u rö nöp, ‘Bî nabîc bî kub yad,’ a göm hagagöl. Bî nabîc bî kub kale aŋî ap nöp, Mesaia u nöp mîdöp. ¹¹ Kale aŋ au, nîbi bî an nîpe nîbi bî kub rö mîdainîm, nîpe nîbi bî wög gî ñeb rö mîdnab. * ¹² Nîbi bî hib kale ke haglö adö arnab gau, hib kale lagnab; pen nîbi bî hib kale ke haglö adö aragnab gau, hainö hib kub yabîl mîdeinab. *

Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naij gep bî

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naij gep bî. God kalöp gî naij gî nab. Kale ke God nîbi bî udöm kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab mîgan u aragmim, nîbi bî arnîg gîpal gau kalîp adan rîkîpim.

¹⁴ “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naij gep bî. God kalöp gî naij gî nab. Kale nîbi paŋpaŋ ram halö si udpim. Anîbu pen, nîbi bî hanîp niŋöl, a gîmim, God nîp manö mîlö kub piral gau nöp hagpim. Gîpim anîbu me, îlön kub yabîl udnabim.

¹⁵ “Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale

manö pir alöm gî naij gep bî. God kalöp gî naij gî nab. Nîbi bî gau manö hanîp u niŋöm hain gî laŋ, a gîmim, ram mînöŋ mîlö gau uŋhai niŋ ajmim, rîmnap niŋmim hag ñîbe, kale ke Seden bî nîpe mîdpim rö wasö, kale Seden nîbi bî nîpe yîjîg göl yabîl lî naböl.

¹⁶ “Nîbi bî gau kalîp God adan la u yam aij gîpun, a gîpim u, pen kale bî amgö we u me, kale ke niŋagpim! Anîg gîpim anîbu, manö kub yabîl mîdöp. Nîbi bî gau kalîp manö pir almim hagpim, ‘Hon, “God sabe gep ram mîdöp rö, niŋö hagabun,” a gî nabun u, hainö arö gun, a gî nabun u, arö gî nabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yaŋ gî la gau, hib anîbu hagöl gî, “Niŋö hagabun,” a gî nabun u, hagnabun rö nöp gî nabun me; arö gagnabun,’ a gîpim. * ¹⁷ Kale bî amgö we, bî haul! Kale gasî niŋhön niŋbim: gol u nan yabîl aka God sabe gep ram uŋ u nan yabîlîŋ Nan yabîl me, God sabe gep ram uŋ nîpe u. Ram uŋ mîdeinab u, nan ram raul mîdöp abe uŋ mîdeinab me.

¹⁸ Manö ap u rö nöp, nîbi bî gau kalîp manö pir almim hagpim, ‘Hon, “God kabö bîd nîpe mîdöp rö niŋö hagabun,” a gî nabun u, manö niŋö hagnabun u nan yîharîŋ; hainö gasî ap niŋun, arö gun, a gî nabun u, arö gî nabun. Pen, nan God kabö bîd adö au God nîp pak sabe gî ñîbal gau, hib anîbu hagöl gî, “Niŋö hagabun,” a gî nabun u, hainö gasî ke ap niŋun ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöp gî nabun,’ a gîpim. ¹⁹ Kale bî gasî rîmîd lagöp gau, nan niŋhön u nan kubî Nan God nîp pak sabe gî ñîbal nan u, aka kabö bîd adö au sabe gî ñîbal uŋ Nan yabîl me, kabö bîd u. Kabö bîd adö au mîdeinab u me, nan anîbu nan God nîp ñeb rö lî nab. ²⁰ Pen ‘Kabö

* 23:11: Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26
Mad 15:14

* 23:12: Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14

* 23:16:

b+id m+idöp rö, n+ñö hagabun,' a g+inaböl u, b+id adö an+ibu nan dap laum+idal halö hagnaböl. ²¹ Pen 'God sabe gep ram m+idöp rö, n+ñö hagabun,' a g+inaböl u, u God ram n+ipe n+ñöm God hib n+ipe halö hagnaböl. ²² 'Kumi kabö adö lañ m+idöp rö, n+ñö hagabun,' a g+inaböl u, God sea kiñ as+ik m+idöp au n+ñöm sea kiñ an+ibu abe, God sea kiñ an+ibu as+ik m+idöp u abe m+idöp rö, n+ñö hagabun a g+inaböl. *

²³ "Kale God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ najj gep b+. God kalöp g+ najj g+inab. Manö n+bi b+ r+imnap kal+p haggim adö u kale ke gagpim. Kamöñ as+, nan hañöwañ wög ad+ñ ranöb u n+ñbe, nan yab+ñ rö lö, wö ralbe, am s+idun lañ arö, God n+p añ+ ap ñun, a g+mim, pör nan kale God n+p ñ+im. Nan pro pro an+ibu rö pör an+g g+pim, pen n+ñön g+in+g manö it yab+ñ u an+g gagpim+ñ N+bi b+ gau kal+p najj g+n+m nag+ adö u gagmim; kabö rö g+n+m adö u g+mim. Kal+p mög n+ñmim, ud aij g+mim. G+inabun a g+mim, g+mim. * ²⁴ N+bi b+ gau kalöp adan yamun, a g+pim, pen kale ke b+ amgö we. Nan pro pro gau n+ñbe, nan yab+ñ rö löp, pen nan kub nan hib waiö m+idöp gau n+ñagpim.

²⁵ "Kale God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ najj gep b+. God kalöp g+ najj g+inab. Pler kap kale gau rö, höñ adö gau ñ+g l+ yu aij g+pim u, pen an+ yan nan si nan najj pr+ u ajman+ rauöm m+idöp. Hon nan iru udun, a g+mim, hañ roman+ hon ke g+ aij gun, a g+pim. * ²⁶ Kale Perisi b+ gau gas+ r+im+id lagöp. Pler kap kale an+ yan ñ+g l+ yu aij g+ibep, höñ adö gau u rö nöp

m+id aij g+iböp.

²⁷ "Kale God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ najj gep b+. God kalöp g+ najj g+inab. Wip kabö m+gan gau r+göl göm, ajöñ p+ñ göm, ped rud mailö aij gö, n+bi b+ gau n+ñlö, aij göp, pen m+gan an+ yan wip le hañ+ñ najj apöl g+ m+idöp; kale unbö rö nöp m+dpim.

* ²⁸ Kale unbö rö nöp, höñ adö hañ roman+ n+ñbun u, kale b+ aij rö löp u, pen kalöp an+ yan, manö piral gau abe, nan si nan najj gau abe, pr+ u ajman+ rauöm m+idöp. *

God kalöppen g+najj g+inab, a ga (Luk 11:47-51)

²⁹ "Kale God lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe, kale manö pir alöm g+ najj gep b+. God kalöp g+ najj g+inab. B+ God manö hagep hadame nöp allö r+göl g+la ulöm ka adö u r+ib ad+ik g+ aij göl g+ haggim, ³⁰ 'Ap+s bac b+ g+la rö u, hon God manö hagep b+ gau kal+p al pakagbnop,' a g+pim. ³¹ Pen haggim an+ibu, b+ God manö hagep gau kal+p al pak lim+idal it u me, hon m+dpun, a g+mim, haggim. * ³² An+ib u, ap+s bac b+ g+ najj g+la u rö, kale u rö nöp g+inabun, a g+mim u, u rö nöp g+mim! ³³ Kale hainö ñ+ pai gai i. Hainö God n+bi b+ manö kub hagöm, mab ke inab yan yunab ñ+n u, kale aigö g+mim p+ñ+ñ g+ ke gau arnabim+ñ Wasö yab+ñ. Adan kale ap m+idageinab. *

³⁴ "An+ib u, yad kalöp hagabin, yad b+ God manö hagep r+imnap, b+ gas+ k+id hi+k n+ñeb r+imnap, b+ manö hag ñeb r+imnap yunö, kalöp aueinaböl, r+imnap al pak l+inabim, r+imnap mab ba lañ al pak l+inabim, r+imnap Juda magum gep ram raul m+gan kale u paknabim, r+imnap p+ñ+ñ g+ arlö n+ñöl g+, ram m+nön

* 23:22: Ais 66:1; Mad 5:34 * 23:23: Lep 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27:

Ap 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52 * 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7

gau gau rɪdɪk gɪ yunabim. ³⁵ Anɪb u me, God nɪbi bɪ kamɪŋ aij nɪpe gau, hadame nɔp allö auöp i rö, manö marö u udnabim. Adam ñɪ nɪpe, gɪ aij nɔp gɪmɪdöp bɪ u, Ebol nɪp nöd ɪl göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaia ñɪ nɪpe Sekaraia nɪp, God nɪp sabe gep ram au daŋ, kabö ud gɪla bɪd au daŋ mɪdö nɪŋöl gɪ, nɪp aŋ au al pak lɪla. * ³⁶ Yad kalöp nɪŋö yabɪɪ hagabin: nan gɪpim anɪbu, manö anɪbu kalöp mɪñi mɪdpim gai i ado gɪ aunab.

Jisas Jerusalem nɪŋö, mög gö, mɪtöŋ ga
(Luk 13:34-35)

³⁷ “Jerusalem nɪbi bɪ, nɪbi bɪ mög gep rö yad gai i. Bɪ God manö hagep God kalɪp yua bɪ gau, ram mɪnönŋ kalöp u aulö, kabö jumim pör nɔp al pak lɪbim. Yad kalöp kɪɪkɪɪ nɪme pi gau gɪpal rö, dam auan mo yad gau lɪnam a gɪ lɪbin u pen yɪp nɪŋmim arö gɪpim. ³⁸ God nɪpe God sabe gep ram kale u arɪk ara; cög nɔp mɪdöp. * ³⁹ Uri yɪp nɪŋagnabim; hainö, ‘God bɪ hanɪp a göm yua bɪ i, aij yabɪɪ auab,’ a gɪmim, ñɪn anɪbu nɔp, yad kauyaŋ nɪŋnabim,” a ga. *

24

God sabe gep ram u ud waɪ gɪnaböl, a ga
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm, höŋ arö nɪŋöl gɪ, bɪ nɪpe gau nɪp hagla, “God sabe gep ram aij gai i nön!” a gɪla.

² Hageila, kalɪp haga, “Kale nan anɪb gau magöŋhalö nɪŋmim hagabim u pen yad kalöp nɪŋö yabɪɪ hagabin, hainö ram i ud waɪ gɪnaböl u, kabö ap kabö ap adö u rö mɪdageinab,” a ga. *

Hainö mɪd aij gagnaböl
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Jisas am Olip Dum laŋ asɪk mɪdö nɪŋöl gɪ, bɪ nɪpe gau apöm, kalpe ke nɔp ap Jisas nɪp agamɪŋ hag nɪŋöm hagla, “God sabe gep ram ud waɪ gɪnaböl a gɪpan u, mañ mai rö anɪg gɪnabölŋ Hon nan nɪhön u gö nɪŋun, ne söl aunabön nɪŋöm ram mɪnönŋ naböŋ ɪl i ur gɪnab, a gun nɪŋnabun?” ö gɪla.

⁴ Hageila, Jisas haga, “Nɪŋ aij yabɪɪ gɪmim. Nɪbi bɪ rɪmnap kalöp piral hagnaböl. ⁵ Bɪ iru nɔp apöm, nɪbi bɪ gau kalɪp pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nɔp Kraiss u,’ a gɪnaböl. Nɪbi bɪ iru nɔp manö piral kale u nɪŋ udnaböl. * ⁶ Söl au pen pen gɪlö, gu gö nɪŋnabim; pen mɪlö yabɪɪ gau pen pen gɪnaböl u, manö u nɔp auö nɪŋnabim. Anɪg gö nɪŋmim, ñɪn hain u aunɪg gab a gɪmim pɪñɪŋ gɪmim. U yɪharɪŋ pen pen alnaböl. Ñɪn hain u hainö aunab. ⁷ Nɪbi bɪ mɪgan rɪmnap uraköm, nɪbi bɪ mɪgan rɪmnap aip pen pen gɪnaböl. Kɪŋ mɪgan rɪmnap uraköm, kɪŋ mɪgan rɪmnap aip pen pen gɪnaböl. Ram mɪnönŋ gau magöŋhalö munmon udöm, kɪyö kub yabɪɪ apöm gɪnab. ⁸ Anɪg geinab, kalöp nɪbi ñɪ pai ñɪŋöb rö u gö, söl mɪdöp a gɪmim nɪŋnabim.

⁹ “Kale nɪbi bɪ yad mɪdeinabim rö, nɪbi bɪ ram mɪnönŋ gau magöŋhalö kalöp iru nɪŋöm, dam nagɪ löm, gɪ naiŋ göm, böŋ nɔp al pak lɪnaböl. * ¹⁰ Ñɪn anɪbu, nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ uɪpal gau iru nɔp nɪŋ uɪp magö kale u arö göm, mɪdeimam kale ke gau nɪŋlö mulu lugö, kalɪp ud bɪ kauaɪ mauaɪ ñɪmagö adö u lɪnaböl. ¹¹ Pen nɪbi bɪ iru nɔp apöm, “Hon God manö hagep bɪ,” a göm, manö piral haglö, nɪbi bɪ iru nɔp manö

* 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21 * 23:38: 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 * 23:39: Sam 118:26 * 24:2: Luk 19:44 * 24:5: Mad 24:23-24 1Jn 2:18 * 24:9: Mad 10:22 * 24:11: Mad 24:5,24 1Jn 4:1

piral kale u udnaböl. * 12 Nibi bi gau nagt naij adö u gälö gälö, magöñhalö rö gasi adö anibu niñöm, midmagö lep adö u hauñ ginaböl. 13 Pen nibi bi an God manö aij u niñ ud pidöñ göm, hagöp rö göm, nibi bi ke nibö gau midmagö löm gi nöp mideinaböl gau, God nibi bi anib gau kalip magöñhalö ud kamñ yunab. * 14 Pen God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u, ram mñnöh ke gau gau nibi bi ke ke gau nibö gau nibö magöñhalö yabiñ haglö haglö am hakiñg gab u me, ñin hain anibu aunab. *

Bi ap God sabe gep ram u gi naij yabiñ ginab, a ga

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 “Pen bi God manö hagep Daniel hadame nöp haga rö u ginab. Nipe haga, ‘Kale niñnabim, God sabe gep ram raul miñgan uñ u, nan asi masi naij yabiñ gep ap urak mideinab,’ a ga. (Kale nibi bi manö i uri nöp amgö li niñnabim gau, manö anibi il u niñ aij gimim!) * 16 Kale nibi bi ram mñnöh Judia mideinabim gau, nan naij anibu niñmim, yñid pñññ gi nö ilö gau armim. 17 Nibi bi ram adö lañ mideinabim gau, nan hon rimnap udun a gimim, ado gi ram raul aragmim. * 18 Nibi bi wög naböñ gau ajeinabim gau, wañij mlö ap udun a gimim, ado gi ram aragmim. 19 Pen ñin anibu nibi ñi mudun halö mideinabim gau abe, nibi ñi painañ ci ñeinabim gau abe, uñham yabiñ arnabim.

20 “Pen God nip sabe gimim hagemim, ram yigön göp ñin u pñññ gi aragun, a gimim; God nip sabe gep ñin kale u ganiñ, a gimim. 21 Niñöh giñg, God hadame dagol

gau ram mñnöh gi la ñin u riköm, mid damöm mñni midpun ñin i, nan naij anibu rö gaga; hainö anibu rö gagnab. * 22 Yñharñ u, nan naij anibu pör gö, nibi bi magöñhalö um hakblap. Pen Bi Kub u nibi bi nipe udnab gau kalip gasi niñöm, wasö gö me, nan naij anibu yöp magö ap ginab.

23 “Ñin anibu nibi bi rimnap kalöp hagnaböl, ‘Niñim! Krais midöp i! Krais midöp dan!’ a ginaböl u, pen niñö hagpal a gimim, niñnagmim. * 24 Nibi bi rimnap, God nibi bi nipe hag la gau, böñ hanip lau aulan a göm, piral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Krais; yad me bi God manö hagep bi ap,’ a göm, nan gagep rö rimnap ginaböl. Pen God nibi bi nipe hag la gau udagnaböl, wasö. * 25 Anib u, niñ aij gimim. Nan niñöh niñöh hainö ginab u, yad kalöp hadö hagnö niñbim u me, niñ aij göl gi midaimim.

26 “Anib u, nibi bi rimnap apöm kalöp hagnaböl, ‘Krais apöm midöp ram mñnöh kabö nöp midöp añ gau,’ a gaiöl u, anib gau aragmim. Rimnap pen hagnaböl, ‘Krais apöm pi göl midöp gai i,’ a gaiöl u, niñö hagpal a gimim niñnagmim. * 27 Yad Bi Ñi nipe aunabin ñin u, añim añim udöm, amdam magö bol u adñ mññ nibö adñ jññ aröp rö u gö niñöl gi, aunabin. * 28 Wal wayöñ ap umöl mideinab u, yaur apöm magum geinaböl. *

Bi Ñi nipe aunab ñin u

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Pen marö kub anibu gi dam pis gö niñöl gi, sidö u mailö gagnab; rakin u mailö gagnab; gapi gau kumi kabö lañ nibö ju

* 24:13: Mad 10:22 * 24:14: Mad 28:19

Luk 17:31 * 24:21: Dan 12:1 * 24:23: Mad 24:5

13:13-14 * 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mad 24:37-39

Ais 13:10; 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10,31; 2Pi 3:10; Rep 6:12-13

* 24:15: Dan 9:27; 11:31; 12:11 * 24:17:

* 24:24: Dud 13:1-3; 2De 2:8-9; Rep

* 24:28: Luk 17:37 * 24:29:

Rep 6:12-13

lugnab; nan kumi kabö adö laŋ gau, gau n+bö gau n+bö g+nab. *
 30 Ñ+n an+bu, B+ Ñ+ n+pe aun+g gö n+ŋöl g+, kumi kabö adö laŋ ke lö, n+bi b+ ram m+nöŋ gau ke ke m+dpal rö n+ŋöm, m+toŋ g+naböl. B+ Ñ+ n+pe Nap p+doŋ u udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad adö au auö n+ŋöl g+, n+ŋnaböl. *
 31 A+ŋ magö kub hagö n+ŋöl g+, ejol n+pe gau hag yuö, n+bi b+ n+pe, udnabin, a göm hag la gau udn+g, ram m+nöŋ i+ i m+dpöp m+dpöp rö gau gau amöm, udöm n+p daun-aböl. *

Mab rauan u n+ŋmim

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Kale n+ŋbim, mab rauan u+taŋ s+ŋp löm, sö l p+doŋ g+n+g gab n+ŋöl g+, s+do l+n+g gab a g+mim n+ŋbim. 33 An+bu u rö, hainö nan hagpin gau gö n+ŋöl g+, “B+ Ñ+ n+pe ado g+ aunab ñ+n u m+ñi sö l yab+ m+dpöp; magö pro marap m+dpöp, apjaknab,” a g+mim, n+ŋnabim. 34 Yad kalöp n+ŋö hagabin, n+bi b+ m+ñi m+dpal gau umagnaböl, kam+ŋ m+dlö n+ŋöl g+, nan an+bu gau magöŋhalö g+nab. * 35 Kumi kabö adö laŋ abe, m+nöŋ naböŋ i+ i abe ur g+nab, pen manö magö yad ur gagnab. *

Ñ+n mai yad B+ Ñ+ n+pe aunabin u, n+bi b+ ap n+ŋagöp, a ga
 (Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

36 “Yad magö mai rö, ñ+n mai rö aunabin u, n+bi b+ n+ŋagpal; ejol gau n+ŋagpal; yad ke God Ñ+ u pen yad abe n+ŋagpin; Bapi n+pe ke nöp n+ŋöb. *

37 “Yad B+ Ñ+ n+pe ado g+ aunabin ñ+n u, Noa m+deia ñ+n u, g+ m+dm+dal rö nöp g+ m+deinaböl.

* 38 Hadame nöp Noa m+deia ñ+n an+bu, ñ+g u n+bi b+ gau kal+p ud yuö yuaga magö u, kale nan ñ+nö l g+, ñ+g ñ+nö l g+, n+bi b+ udöl g+, g+ m+dlö n+ŋöl g+, Noa ñ+g mag+ kub m+gan u arö, ñ+g apöm kal+p magöŋhalö ud yuö yua. 39 Pen kale nan ap g+nab a göm n+ŋagla; ñ+g u kal+p ud yuö yuö n+ŋöl g+ nöp n+ŋla. Hainö yad B+ Ñ+ n+pe aunabin mañu, an+g unbö rö nöp g+nab. * 40 Ñ+n an+bu, b+ m+höp wög ad+ŋ gau wög g+ m+deinabil u, b+ ap udem, ap arö g+nabin. 41 Pen n+bi m+höp plaua g+n+g, wid magö pa jö ma jö lu+lu+g geinabil u, ap udem, ap arö g+nabin.

42 “Yad B+ Kub aunabin ñ+n u n+ŋagpin u me, n+ŋ aij gö l g+ m+daimim. * 43 B+ ram nap n+bö u, b+ nan si udep u magö mai aunab u n+ŋbö p, n+ŋ aij g+bö p; ram n+pe pa jö g+ raul daŋ am nan n+pe gau si udagbö p. * 44 An+bu u rö, kale g+ j+n g+mim m+daimim. Wasö u, B+ Ñ+ n+pe auagab a g+mim, hau+ padö g+ m+deinabim ñ+n u nöp aunabin.

B+ wög g+ ñeb r+mnap wög g+ aij g+pal, r+mnap wög g+ aij gagpal, a ga

(Luk 12:14-48)

45 “B+ kub ap adan arn+g gö m, b+ an wög g+ aij g+nab u n+p hag löm hagnab, ‘B+ wög y+p g+ ñ+bal r+mnap kal+p abad m+dmön, nan magö kal+p gau n+me l+ aij gö l g+ m+daimön,’ a göm, arnab. 46 Hainö ado g+ apöm n+ŋnab, haga rö nöp geinab. An+g n+ŋöm n+p ud aij yab+ gö n+ŋöl g+, b+ wög g+ ñeb n+pe m+ñ g+nab. 47 Yad kalöp n+ŋö hagabin, n+p hag lö, nan n+pe gau magöŋhalö abad m+deinab. *

48 “Pen b+ n+pe hag l+nab an+bu m+dpöp, b+ kub m+ñ auagnab, a göm, 49 n+bi b+ wög g+ ñeb

* 24:30: Sek 12:10; Rep 1:7; Dan 7:13 * 24:31: 1Ko 15:52; 1De 4:16 * 24:34: Mad 16:28

* 24:35: Mad 5:18 * 24:36: Ap 1:7; 1De 5:1-2 * 24:37: Jen 6:5-8 * 24:39: Jen 7:21-23

* 24:42: Mad 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; Rep 16:15 * 24:47: Mad 25:21,23

rɪmnap kalɪp mɪñu magö paköm, am bɪ ñɪg ñɪñjöm hauɪ lɪbal gau aip aɲ haköm, nan ñɪñjöm, ñɪg ñɪñjöm gɪ mɪdeinab. ⁵⁰ Bɪ wög gep anɪbu, bɪ kub yɪɲɪd auagnab, a göm, hauɪ padö göm mɪdeinab ñɪn u nöp, bɪ kub aunab. ⁵¹ Apöm, nɪp gɪ naj yabɪɪ göm, nɪbi bɪ piral hagöm, “Hon Bɪ Kub nɪbi bɪ nɪpe me,” a göm piral haggal gau aip hag yunab. Hag yuö, kale am meg hau rɪbɪköm, mɪtɔɲ gɪ mɪdeinaböl.

25

Nɪbi praj unbö sɪduɲ laɲ, manö hod rɪköm haga

¹ “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab ñɪn anɪbu, aiud adö i rö gɪnab. Bɪ ap nɪbi udnɪg gab. Nɪbi praj unbö sɪduɲ laɲ nan kub ñɪñjɪg arnaböl. Nɪbi praj anɪb gau, bɪ anɪbu nɪp am adan aɲ au nɪñun uɪ gɪ dam ram aunabun a göm, lam ke ke udöm arnaböl. * ² Pen nɪbi praj anɪb gau, unbö mamɪd u gasɪ nɪɲ aij gɪnaböl; unbö mamɪd u gasɪ nɪɲ aij gagnaböl. ³ Nɪbi praj gasɪ nɪɲ aij gagnaböl gau, lam udöm, lam lauep wel rɪmnap halö ud aragnaböl. ⁴ Pen nɪbi praj gasɪ nɪɲ aij gɪnaböl anɪb gau, lam udöm, lam lauep wel rɪmnap ral barol mɪgan u löm, halö halö ud arnaböl. ⁵ Pen nɪbi praj anɪb gau kale magöñhalö amjaköm, abad mɪdlö mɪdlö, bɪ nɪbi udnɪg gɪnab u yɪɲɪd auageinab me, uhön auö hon han arnaböl.

⁶ “Pen sɪböñ aɲ kub yaɲ, nɪbi bɪ rɪmnap wɪñ alöm hagnaböl, ‘Bɪ nɪbi udnɪg gab u auab. Nɪp am adan aɲ u nɪñmim, uɪ gɪ dauim,’ a gɪnaböl. ⁷ Anɪg hageinaböl, nɪbi ugan unbö sɪduɲ laɲ anɪbu magöñhalö uraköm, lam wik kale gau gɪ aij gɪnaböl. ⁸ Anɪg göm, nɪbi gasɪ nɪɲ aij gagnaböl ugan u, nɪbi

gasɪ nɪɲ aij gɪnaböl ugan u kalɪp hagnaböl, ‘Lam hon gau hon gɪnɪg gab u, wel köɪ gau hanɪp rɪmnab ñim,’ a gɪnaböl. ⁹ Anɪg hageinaböl u, pen nɪbi gasɪ nɪɲ aij gɪnaböl ugan u hagnaböl, ‘Wasö! Hon wel hon köɪape rɪmnap ñɪnabun u, wel hon uɪep gɪnab. Kale wel rauep ram ap gau ammim, kale ke rauim,’ a gɪnaböl. ¹⁰ Anɪg hageinaböl, wel rauep ram u arnaböl magö u, bɪ nɪbi udnɪg gɪnab u apjaknab. Nɪbi gasɪ nɪɲ aij gɪnaböl ugan u, bɪ anɪbu aip ram raul mɪgan arlö nɪñjöl gɪ, nɪpe aɲjɔɲ gɪ ñɪnab. ¹¹ Hainö pen nɪbi praj gasɪ nɪɲ aij gagnaböl ugan u apjaköm hagnaböl, ‘Bɪ kub! Bɪ kub! Hanɪp aɲjɔɲ u hiɪk,’ a gɪnaböl.

* ¹² Hageinaböl, hagnab, ‘Yad kalöp nɪñjö yabɪɪ hagabin, yad kalöp nɪñjagpin,’ a gɪnab,” a ga. * ¹³ Jisas manö anɪbu hagöm nɪbi bɪ gau haga, “Anɪb u, kale Bɪ Kub u ñɪn mai aka magö mai aunab u nɪñagpin rö, nɪɲ aij gɪmim mɪdaimim,” a ga. *

Bɪ kub ap bɪ wög gɪ ñeb nɪpe gau kalɪp mani ña, manö hod rɪköm haga

(Luk 19:11-27)

¹⁴ “Pen aiud udnɪg gabin adö i rö gɪnab. Bɪ kub ap ram mɪñjɔɲ mɪlö kub gau arnɪg, bɪ wög gɪ ñeb nɪpe gau kalɪp wɪñ alö aulö, nan nɪpe gau abad mɪdeilaɲ, a göm, kalɪp ñɪnab. ¹⁵⁻¹⁶ Bɪ nɪpe anɪb gau, wög gɪnaböl gɪnaböl rö nɪñjöm, mani nɪme löm, bɪ ap nɪp paip dausan ñɪnab, ap nɪp du dausan ñɪnab, ñöm, nɪpe am gau mɪdö nɪñjöl gɪ, bɪ paip dausan udnab u, mani anɪbu udöm, sɪkim gɪ dam amɪɪ apɪɪ göm, mani sinɪɲ paip dausan udnab. * ¹⁷ Bɪ du dausan udnab u, u rö nöp, mani anɪbu udöm, sɪkim gɪ

* 25:1: Rep 19:7; Luk 12:35 * 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mad 7:23 * 25:13: Mad 24:42 * 25:15-16: Ro 12:6

dam amil apil göm, mani sinin du dausan udnab. ¹⁸ Pen bi mani wan dausan udnab u, damöm, uföm udöm minön nınab.

¹⁹ “Hainö mid damöm, bi wög gi ñeb anib gau bi kub kale u ado gi apöm, mani ñinbin anibu ninhön ninhön gıpal, a göm, kalip hag ninıgab. ²⁰ Hag ninö, bi paip dausan udnab u, mani nıpe u dap ñöm hagnab, ‘Bi kub, nö! Yip mani paip dausan nöp ñina pen yad mani anibu udem, sikim gi ado malo gi damem, paip dausan mani sinin udpin me i,’ a gınab. ²¹ Hagö, bi kub u pen hagnab, ‘Aij göp. Ne wög gi ñeb bi aij. Ne yip wög gi aij gi ñiban u me, anig gıpan. Ne nan pro u anig gi aij gıpan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mıdeinabön. Ne apön, ram yad u mın mın yabıl göl gi midaimön,’ a gınab.*

²² “Bi mani du dausan udnab u, u rö nöp mani nıpe u dap ñöm hagnab, ‘Bi kub. Yip du dausan nöp ñina pen yad mani anibu udem, sikim gi ado malo gi damem, du dausan mani sinin udpin me i,’ a gınab. ²³ Hagö, bi kub u hagnab, ‘Aij göp. Ne wög gi ñeb bi aij. Ne yip wög gi aij gi ñiban u me, anig gıpan. Ne nan pro u anig gi aij gıpan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mıdeinabön. Ne apön, ram yad u mın mın yabıl göl gi midaimön,’ a gınab.

²⁴ “Pen bi mani wan dausan udnab u, mani nıpe u dap ñöm hagnab, ‘Bi kub. Yad nöp ninbin; ne bi kal yabıl. Nıbi bi ne rımnap wög waryö kale gıpal gau, ne yıharın hal dapön ninban. ²⁵ Ne anig gıpan rö, yad pınin gem, mani ñina u damem, uföm udem minön ñinö midmidöp u, mını mani ne dap ñabin me i,’ a gınab.

²⁶ “Hagö, bi kub u hagnab, ‘Ne bi naj wög gagep ap. Nıbi bi yip wög waryö gıpal gau, nan yıharın hal dapem ninbin, a gıpan ar?’ ²⁷ Anib u, ne mani yip i dam beg pasbuk lıbnap, mını yad apem mani sinin rımnap halö yıharın udbnep,’ a gınab. ²⁸ Anig hagöm, bi nıpe rımnap kalip hagnab, ‘Anig göp u, mani wan dausan anibu ju udmim, bi den dausan midöp u nıp ñimim. ²⁹ Pör hagnun rö, nıbi bi gep gau, kalip rımnap halö ñilö udöm mid aij gınaböl; pen nıbi bi gep wasö gau, nan pro kale midöp u pın gi udlö, yıharın mıdeinaböl.

* ³⁰ Anib u, bi wög gagöp anibu nıp dam sıbön kub auöp höj adö au yan yube, nıbi bi meg hau rıbköm, mıtön gi midpal gau aip mıdeian,’ a gınab,” a ga.*

Manö kub hagep ñin u

³¹ “Bi Nı nıpe Kin kub midöm, mailö aij unbö ke halö aunab ñin u, ejol gau magönhalö aip apöm, sea Kin nıpe asik mıdep adö u asikö,* ³² nıbi bi ram minön ke gau gau midpal rö magönhalö apöm, amgö ilö nıp au magum gılo ninöl gi, kalip nıme li böj u ke löm, böj u ke löm gınab. Bi kaj sipsip kaj meme mukep bi gau, kaj sipsip gau mıgan ap ke yuöm, kaj meme gau mıgan ap ke yuöm gıpal rö u gınab.* ³³ Nıbi bi kaj sipsip rö midpal gau ninöm, ñimagö yıjig böj lau lınab; nıbi bi kaj meme rö midpal gau ninöm, ñimagö sıdagö böj lau lınab. ³⁴ Nıpe Kin kub u me, nıbi bi ñimagö yıjig böj lau kalip hagnab, ‘Bapi kalöp ud aij göp u me, mın mın gımim. Nıpe ram minön hadame dagol gau gi la ñin u, ka kalöp u gi la. Apim, ka aij anibu udim. ³⁵ Pen ninhön: yip kıyö lö, nan magö ñinim. Yip

* 25:21: Mad 24:45-47; Luk 16:10 * 25:29: 8:12; Luk 13:28 * 25:31: Mad 16:27; 19:28

Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mad * 25:32: Esi 34:17; Rep 20:11-13

ñig nan gö, ñig ñibim. Yad ram m+nönj m+lö gau n+bö aunö, y+p hag udmim, dam ram kale u l+ibim.
* 36 Yad wal+j m+dagö, y+p wal+j u ñibim. Yad nan gö, y+p g+ aij g+pim. Nag+ m+dainö, y+p am n+ñbim, a g+nab.

37 “An+g hageinab, n+bi b+ aij gau n+p pen hagnaböl, ‘B+ Kub. Magö mai nöp k+yö lö nan magö ñ+bun? Magö mai ñig nan gö, nöp ñig ñ+bun? 38 Magö mai ne b+ m+lö gau n+bö rö auö, nöp hag udun dam ram hon u l+ibun? Magö mai wal+j u m+dagö, nöp wal+j ñ+bun? 39 Magö mai ne nan ga aka ne nag+ m+daina, nöp am n+ñbun?’ ö g+naböl.

40 “Hageinaböl, Kiñ u hagnab, ‘Mam yad y+har+ñ ap g+ aij g+pim u me, y+p g+ aij g+pim,’ a g+nab.
* 41 Kal+p an+g hagöm, n+bi b+ ñ+magö s+dagö böñ lau m+deinaböl gau, kal+p hagnab, ‘God kalöp n+ñöm gas+ naij n+ñab. N+pe Seden n+p abe, Seden ejol n+pe gau abe, kal+p ilön gö n+ñöl g+ m+deilañ, a göm, ka mab ke inab ap g+ la. Kale n+bi b+ naij, ilön kub udnabim gau, y+p arö g+mim, mab ke inab ka an+bu arim. * 42 N+hön g+nig: y+p k+yö lö, nan magö ñagpe. Y+p ñig nan gö, ñig ñagpe. 43 Yad m+lö gau n+bö aunö, y+p hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad wal+j m+dagö, y+p wal+j ñagpe. Yad nan ga ñ+n u, aka nag+ m+dainö ñ+n u, y+p ap n+ñmim g+ aij gagpe,’ a g+nab.

44 “Hageinab, n+p hagnaböl, ‘B+ Kub. Ñ+n mai ne k+yö m+daina, nan magö ñagnoñ Ñ+n mai ne ñig nan gö, ñig ñagnoñ Ñ+n mai ne m+lö gau n+bö auö, nöp hag udagnoñ Ñ+n mai ne wal+j m+dagö, nöp ñagnoñ Ñ+n mai ne nan ga aka

nag+ m+daina, nöp am n+ñun g+ aij gagno?’ ö g+naböl.

45 “An+g hageinaböl, Kiñ u hagnab, ‘Yad kale n+ñö hagabin, kale mam yad y+har+ñ ap g+ aij gappim u me, y+p u rö nöp g+ aij gappim,’ a g+nab. 46 An+g hagöm, kal+p hag yuö amöm, pör nöp ilön gö n+ñöl g+ m+deinaböl ka u arnaböl; pen n+bi b+ aij n+pe gau hagö, kale amöm, pör nöp pör nöp kam+ñ m+dep ram m+nönj au arnaböl,” a ga. *

26

Jisas n+p ai göl gun al pak lun, a göm, agam+ñ hag n+ñla

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Jisas manö an+bu hagöm, b+ n+pe unbö m+gan lañ gau kal+p haga, 2 “Kale n+ñbim, ñ+n m+höp m+döm, Pasopa ñ+n kub u m+ñi, a göm, ap magum göm y+har+ñ m+deinaböl. Pen kale an+g göl ap magum göm, y+p B+ Ñ+ n+pe u, ud gapman b+ kub gau kal+p ñöm hagnaböl, ‘N+p mab ba lañ al pak l+mim,’ a g+naböl,” a ga. *

3 Pen God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe apöm b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ Kaiapas ram kub n+pe u magum göm, 4 Jisas n+p ai göl gun, agam+ñ ud s+s+ lun, al pak l+nabun, a göm, manö hag l+ m+deila. 5 Pen kale hagla, “Pasopa nan ñ+ñeb y+har+ñ m+dep ñ+n i, hon an+g g+no, n+bi b+ iru nöp m+dpal gai i pen pen göl rö löp. An+ñ u, m+ñi arö gun, ñ+n ap n+p al pak lun,” a g+la.

N+bi ap Jisas nab+ç cög n+p wel l+ ña

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6-7 Jisas ram r+ñg aglö Bedani am m+döm, Saimon b+ wös hapeb nöd

* 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41 * 25:41: Mad 7:23 * 25:46:

Dan 12:2; Jon 5:29 * 26:2: Eks 12:1-27; Mad 20:18

la u ram nipe u am nan ñiñeila. Nan ñiñlō nñjōl gī, nībi ap wel hañj aij auep, mani kub raubal u, barol halō dapōm, Jisas nab+c cōg adō u hoj ga. * 8-9 Hoj gō, Jisas bī nipe gau nñjōl, hibur kale u naj gō, hagla, “Wel anību damōm mani kub udōm, nībi bī nan mīdagōp gau kalīp ñeb rō u, pen nīhōn gīnīg anīg gōl yīharīj hoj gōp?” ō gīla.

10 Manō anību hageila, Jisas ke nñjōm, kalīp haga, “Nībi anībi nīpe yīp gī aij yabīl gōp u, nīhōn gīnīg anīg hagabim? 11 Nībi bī nan mīdagōp gau aip pōr mīdeinabim, pen yad aip pōr mīdageinabun.

* 12 Nībi bī umlō, wip rīgōl gīnīg, wel lī ñōm dam rīgōl gīpal. Yīp rīgōl gīnīg gabōl u me, nīpe wel anību hañ roman yīp lī ñōb. 13 Pen yad kalōp nñjōl hagabin, hainō ram mīnōj īl i ke gau gau magōñhalō, manō aij yad u hagōl gī, nībi anībi anīg gajīp u aiud udōl gī, ga anību hauł gagnabōl,” a ga.

*Judas Jisas nīp mumug nīja
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

14-15 Ñīn anību, Jisas bī nipe Judas Iskariod, Jisas nīp kain gī dam ñīnō al pak lōl a gōm, God nīp nan sabe gep bī kub gau kalīp hagnīg ara. Amōm haga, “Yad Jisas nīp kain gī dapem kalōp ñeinabin u, yīp nan nīhōn ñīnabim?” ō ga. Hagō, nīp silpa magō ñīn juōl añī ap ado gī da unbō sīduj laj (30) ñīla. * 16 Ñeila, Judas nīpe, “Yad ai gōl gem Jisas nīp mumug gīnō, nīp ud sīsī lōm ud arōl,” a gōm, gasī u nīja.

*Jisas bī nipe gau aip Pasopa nan ñīñla
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)*

* 26:6-7: Luk 7:37-38 * 26:11: Dud 15:11
Eks 12:14-20 * 26:23: Sam 41:9

17 Hainō nan ñīñeb kub Bred Yīs Mīdagōp a gīmīdal ñīn u īl gō, ñīn wañgñbō u nōp, bī nipe gau Jisas mīdeia u apōm hagla, “Pasopa sipsip pi pak ñīñabun ñīn u sōl mīdōp. Anīb u, hon ram mai amun nan ñīñabun gau gī lī aij gun?” ō gīla. * 18 Hageila, kalīp haga, “Kale daun kub u ammim, bī ap mīdōp au ram nīpe ammim nīp hagnīm, ‘Manō hag ñeb bī hagōp, ‘Ñīn yad u sōl mīdōp u me, bī yad gau aip kaj sipsip pi pak lau ñīñabun ram ne u,’ a gōp,’ a gīmim,” a ga.

19 Jisas anīg hagō, bī nipe gau haga rō nñjōm, amōm kaj sipsip anību ram anību pak lauōm, gī lī aij geila. 20 Dugo magō u, bī nipe unbō mīgan laj gau aip asīkōm, 21 nan ñīñjōl gī haga, “Yad kalōp nñjōl hagabin, bī hon aip nan ñīñabun i, ap yīp kain gī dam arnab,” a ga.

22 Hageia, bī nipe gau gasī mlō lōm, añī añī nīp hag nñjōl gī hagla, “Bī Kub! Yad hagpan aka?” gīla.

23 Hageila haga, “Bī yad aip kīnanj mīgan añī ñīñabul i, yīp kain gī dam arnab. * 24 God Manō u hadame nōp kalī kīñ rīkōm hagla rō, yīp kain gī damōm, al pak līlō umnabin u, pen bī yīp kain gī dam arnab u, God bī anību nīp gī naj gīnab. Nīme nīp yag dauagbōp u aij. Pen yag dauō, mīdōl gī anīg gīnab u, hainō ilōn kub yabīl udnab,” a ga.

25 Hageia, bī nipe Judas, nīp kain gīnīg ga u haga, “Manō hag ñeb bī. Yīp hagagpan aka?” ga. Hageia haga, “Me nōp hagabin,” a ga.

*Jisas bī nipe gau kalīp bred ñīg wain ña
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)*

* 26:14-15: Sek 11:12; Jon 11:57 * 26:17:

26 Nan n̄iŋ midöl gi, Jisas bred udöm, God n̄ip aij a göm, ud jö göm, b̄i n̄ipe gau kal̄ip n̄öl gi haga, “Kale ud n̄iŋim. U hañ roman̄ yad,” a ga.

27 An̄ig hagöm, n̄ig wain kap u, u rö nöp udöm, God n̄ip aij a göm, kal̄ip n̄öl gi haga, “Kale magöŋhalö n̄iŋim. 28 U hagape yad lugnab u nöp. Lugö, God hadame gau haga manö u p̄idöŋ arnab. Lugö, n̄ibi b̄i iru nöp nan si nan naij ḡipal gau, God n̄iŋöm arö ḡinab,” a ga. *

29 An̄ig hagöm haga, “Yad kalöp n̄iŋö hagabin, n̄ig wain i m̄ñi r̄imnap halö n̄iŋagnabin. Hainö, God n̄ibi b̄i udöm kumi kabö adö laŋ au abad m̄ideinab n̄in u nöp, yad kauyaŋ kale aip n̄ig wain u n̄iŋnabin,” a ga. 30 An̄ig hagöm, b̄i n̄ipe gau aip God hib dap raneb k̄imap ap hagöl gi, Olip Dum arla. *

Jisas Pida n̄ip, “Jisas n̄ip n̄iŋagpin, a ḡinabön,” a ga
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

31 Jisas haga, “God Manö u kal̄i kliñ r̄iköm hagla, ‘Yad b̄i kaj sipsip mukep u n̄ip pak l̄inö, kaj sipsip n̄ipe gau magöŋhalö p̄iñiŋ ḡi arnaböl,’ a ḡila.

Hagla an̄ibu me, m̄idö sibön an̄ yaŋ kale magöŋhalö ȳip arö ḡimim, p̄iñiŋ gi arnabim. * 32 Pen yad umem urakem, ram m̄inöŋ Galili nöd areinabin, kale hain n̄inabim,” a ga. *

33 Hageia, Pida haga, “B̄i magöŋhalö nöp arö göm, jöl n̄inaböl rö löp, pen yad an̄ig gagnabin,” a ga.

34 Hageia, Jisas haga, “Yad nöp manö n̄iŋö hagabin, sibön an̄ yaŋ yaur k̄lak̄l̄ w̄iñ alagnab magö u,

‘Jisas n̄ip n̄iŋagpin, a ḡimön, magö m̄ihau n̄igan̄ hagnabön,” a ga. *

35 Hageia, Pida k̄tö yab̄l̄ göm haga, “Ȳip al pak l̄in̄ig, al pak l̄inaböl u pen, ‘Jisas b̄i yad wasö,’ gem hagagnabin,” a ga. Jisas b̄i n̄ipe magöŋhalö u rö nöp Pida haga rö nöp hagla.

Jisas God n̄ip sabe gi m̄ideia
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Jisas b̄i n̄ipe gau aip mab wög ad̄iŋ Gedsemani amöm, b̄i n̄ipe r̄imnap kal̄ip haga, “Kale aui as̄ik m̄idaimim. Yad au dan̄ amem, Bapi n̄ip sabe göl gi m̄ideinabin,” a ga. 37 An̄ig hagöm, Pida aip, Sebedi n̄i n̄ipe m̄ihöp Jems Jon aip kal̄ip u† gi ara. Amöl gi, Jisas n̄ipe gas̄i m̄ilö löm, 38 kal̄ip yam haga, “M̄idmagö ȳip u b̄ig n̄öl nöp löp u, umnam rö löp. Kale aui m̄idmim, ȳip abad m̄idaimim,” a ga. *

39 An̄ig hagöm, kal̄ip an̄ib au hag löm, n̄ipe yöp söl dagol au amöm, ubör ȳihöŋ göm, mulu ad̄iŋ u ud m̄inöŋ yaŋ löm, God n̄ip sabe göm haga, “Bapi, nan ȳip ḡin̄ig gab an̄ibu, wasö ḡin̄ig, wasö ḡimön. Pen yad gas̄i n̄iŋbin adö u gagmön; gas̄i ne ke n̄iŋban adö u rö ḡimön,” a ga.

40 An̄ig hagöm, ado gi apöm n̄iŋa, b̄i n̄ipe gau hon haneila. Jisas Pida n̄ip haga, “Kale magö añ̄ ap nöp ȳip abad m̄idagim ar? 41 Nan naij gun rö löp, a ḡimim, God n̄ip sabe göl gi m̄idaimim. Gas̄i kale u ḡimim rö löp u pen hañ roman̄ u nöp masös göp,” a ga.

42 Jisas an̄ig hagöm, kauyaŋ am Nap n̄ip sabe göm haga, “Nan ȳip ḡin̄ig gö ilön udnabin u, arö gep rö m̄idagöp u, hañw̄alö gaŋ; gas̄i ne ke n̄iŋban adö u rö ḡimön,” a ga. 43 An̄ig hagöm, kauyaŋ ado gi apöm n̄iŋa, b̄i n̄ipe gau amgö n̄iŋ m̄idageila; hon haneila.

* 26:28: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 * 26:31: Jon 16:32; Sek 13:7 * 26:32: Mad 28:7,16 * 26:34: Mad 26:69-75 * 26:38: Jon 12:27

44 Pen nipe ado gi amöm, Nap nıp nöd sabe ga rö nöp, kauyaŋ sabe göm, 45 ado gi apöm, bi nipe gau kalıp haga, “Kale masös gö, han mıdpim arı Bı gau me, niŋim! Bı yıp kain göm, Bı Nı nipe, bi nan si nan naij gıpal gau kalıp niŋig gab. 46 Urakpe arun! Niŋim! Bı kain göp bi auab i,” a ga. *

Judas Jisas nıp kain gi ud ara
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53;
Jon 18:3-12)

47 Jisas manö hagö niŋöl gi, bi nipe unbö miŋan laŋ ap, Judas, bi God nıp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asiŋep gau abe, niŋ hagla rö, bi kale iru nöp dapöm apjaka. Kale ru mılö kíd rımnap, ur pakep rımnap udöm, aula. 48 Judas nöd kalıp hag löm haga, “Yad bi ap nıp am hag wıhai udem, ud bom haluem, mulu niŋeinam u, bi u me, a gimim, nıp ud sisi limim,” a ga. 49 Pen Judas nipe Jisas mıdeia au yıŋıd nöp apjaköm, “Manö hag ñeb bi, ne mıdpan?” a göm, nıp mulu niŋa.

50 Anıg gö, Jisas haga, “Bı me. Nan giŋig gabön u yıŋıd gi!” a ga.

Hagö, bi Judas aip aula gau Jisas nıp ud sisi lıla. 51 Jisas ud sisi lılö niŋöl gi, Jisas bi nipe ap ru mılö kíd nipe u ud tıp gi udöm, bi God nıp nan sabe gep bi kub yabıtı u wög nıp gi mıdöp bi u, nıp rı mıd böŋ lap u böŋ nöp rı b gi dö gi yua. * 52 Anıg gö, Jisas nıp haga, “Ru mılö kíd udpan u ado gi li miŋan yuö lugaŋ. Nıbi bi ru mılö kíd udöm pen pen giŋaböl gau, adö anıbu nöp umnaböl. * 53 Yad ‘Bapi ake!’ gaıbnep, nipe yıŋıd nöp ejol yam ke ke unbö miŋan laŋ rö hag yuö, apöm yıp abad mıdaıblap. 54 Pen hadame nöp God Manö u kalı kılın rıköm,

yıp anıg anıg göm umnab a gıla u me, anıg giŋı m. Yad adö ap ke geınabin u, kabö rö gagnab,” a ga.

55 Pen bi nıp udnıg aula anıb gau kalıp haga, “Yad pör am God sabe gep ram u asiŋem, niŋi bi gau kalıp manö hag niŋbin u pen yıp udagpim. Miŋi pen, ru mılö kíd halö, ur pakep halö dapim, bi nan si udeprö u yıp udnıg auabim. * 56 Kale gabim anıbu, God manö hagep bi gau God Manö kalı kılın rıköm hagla rö nöp gabim,” a ga.

Pen magö anıbu, Jisas bi nipe gau magöŋhalö nıp arö göm pıñıŋ gi arla.

Juda Kansol Kub bi gau Jisas nıp manö kub hagla

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

57 Pen God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi manö ud asiŋep gau abe, ap magum gi mıdeila bi Kaıapas God nıp nan sabe gep bi kub yabıtı u ram nipe au me, Jisas nıp ud sisi löm, dam ram anıbu arla.

58 Pen Pıda nipe hain hain amöm, ram höŋ adö u mıdöm, God sabe gep ram polisman gau aip asiŋöm, niŋön rö giŋaböl a göm, niŋ mıdeia.

59 Bı God nıp nan sabe gep bi kub gau abe, Juda Kansol kub bi gau abe hagla, “Hon bi manö pıral hagep bi rımnap kalıp hag niŋno, kale manö ap haglö, kabö göl mıdö, manö it me u, a gun, Jisas nıp al pak lun,” a gıla. 60 Anıg hagla u pen manö anıbu ke ke arö, Jisas nıp al pak lep it ap mıdageia.

Anıg ga u pen hainö bi miŋöp apıl haglö, 61 “Bı anıbi haga, ‘God sabe gep ram u ud jö gi yuem, mıdö niŋ miŋhau niŋaŋ kauyaŋ gi lınabin,’ a ga,” a gılö. * 62 Anıg hagailö, God nıp nan sabe gep bi kub yabıtı u, Jisas nıp haga, “Manö nöp hagabil u, ne pen ap

* 26:46: Jon 14:31 * 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10 * 26:55: Luk 19:47;
21:37 * 26:61: Jon 2:19-21

hagagnabön ar?" a ga. ⁶³ Hageia, Jisas pen manö ap hagaga. Anig gö, bi God nip nan sabe gep bi kub yabił u haga, "Miñi manö kub hagnig midpun i, manö piral hagagmön. God pör kamıñ midöp u, u rö nöp nıñ midöp. Anıb u, hanıp kabö göl hagnön: ne Mesaia u, God Ni nıpe aka wasö?" ga. *

⁶⁴ Hageia, Jisas haga, "Me hagpan u. Pen kale magöñhalö nıñim! Yad kalöp hagabin, yad Bi Kub kłö ke yabił u ni magö yijig böñ nıpe lau adö midem, kumi bad adö au amem mınöñ naböñ i i aueinabin u nıñnabim," a ga. *

⁶⁵ Jisas anig hagö, bi God nıñ nan sabe gep bi kub yabił u, waiñ nıpe gau ke ud biñi göl gi haga, "Nıpe God hib u rıb juajıp nıñbim! Anıb u, nıbi bi rımnap hag nıñagun. Nıpe gi naij göp u waiö hagöp me u. * ⁶⁶ Aka kale gası nıñön nıñnabim?" ö ga. Hageia hagla, "Me hagöp me u; umañ añı," a gıla. *

⁶⁷ Anıg hagöm, mulu maj mıgan nıñ u kını al nıñ, paköl gi gıla. Rımnap Jisas amgö magö nıpe pału gi nıñ, alaun nıpe gau paköl gi, * ⁶⁸ hagla, "Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanıp hagö nıñun," a gıla.

Pida, "Jisas nıñ nıñagpin," a ga

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pen Pida manö kub hagep ram höñ adö yañ asık mideia u me, bi God nıñ nan sabe gep bi kub yabił u nıñ wög gımidöp pai ap apöm, nıñ haga, "Ne Jisas bi Galili nıñbö u aip midajıl," a ga.

⁷⁰ Hagö, Pida nıbi bi gau magöñhalö nıñ midlö nıñöl gi, haga, "Manö ne hagabön u yad nıñagpin," a ga. ⁷¹ Anıg hagöm, uraköm, am ajöñ i au midö nıñöl

gi, nıbi ram anıbu wög gımidöp ap apöm, Pida nıñ nıñöm, nıbi bi mideila gau kalıp haga, "Nıpe bi Jisas Nasared nıñbö u aip midailö nıñbin," a ga. ⁷² Hagö, Pida wai nıñ haga, "Yad nıñö yabił hagabin, bi hagnim anıbu yad nıñagpin," a ga.

⁷³ Pro magö ap midöm, nıbi bi Pida aip urak mideila gau nıñ hagla, "Nıñö nöp hagnim. Ne bi kale ap. Meg mıgan kale hagnal rö, ne u rö nöp hagpan," a gıla.

⁷⁴ Hageia, Pida bıñalö göm haga, "Yad kalöp nıñö yabił hagabin. Wasö u, God yıp ilön mab niñnıñm aij. Bi kale hagnim anıbu yad nıñagpin!" a ga. Anıg hagö nıñöl gi, adıñ yaur kılakıl u wıñ ala. ⁷⁵ Kılakıl u wıñ alö, Pida Jisas manö nıñ nöd haga anıbu gası nıñöm, gası mlö la. Nıñön gıñig: Jisas haga, "Yaur kılakıl wıñ alagnab magö u, 'Jisas nıñ nıñagpin,' a gımön, magö mıñau nıñagı hagnabön," a ga. Gası anıbu nıñöm me, gası mlö löm, höñ amöm, mıñöñ kub ga. *

27

Jisas nıñ dam gapna Pailod nıñ niñla

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Ram gısön rıka nıñöm, God nıñ nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asıkep gau abe, manö hag nıñ hag nıñ göm, manö hag adö añı löm, Jisas nıñ al pak lun, a gıla. ² Anıb u, Jisas nıñ nagı löm, damöm gapman bi kub gapna Pailod nıñ niñla.

Judas nagı niñja

(Ap 1:18-19)

³ Pen Jisas nıñ manö kub hagöm, al pak lıñig geila nıñöm, Judas, nıñön gıñig Jisas nıñ mumug

* 26:63: Ais 53:7; Mad 27:12 * 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mad 24:30 * 26:65: Mad 9:3

Jon 10:33 * 26:66: Lep 24:16; Jon 19:7 * 26:67: Ais 50:6; 53:5 * 26:75: Mad 26:34

nɪŋbin, a göm, mani uda u, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, kalɪp ju dam ñɪnɪg göm, God sabe gep ram u ara. ⁴ Amöm, mani anɪb gau kalɪp ñöl gɪ haga, “Jisas najj gagöp u pen yad nɪp mumug nɪŋbin u, mɪdö umnab. Anɪb u, yad nan si nan najj gɪpin,” a ga. Hageia, kale hagla, “U nan hon wasö. Ne ke nöp anɪg gɪpan,” a gɪla. ⁵ Hageila, Judas mani ñɪla anɪbu God sabe gep ram raul u ud yuöm, am nagɪ ñɪŋa. *

⁶ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, mani anɪbu udöm hagla, “Mani anɪbi, bɪ al pak lun, a gun, mumug gɪno u me, God nɪp ñun rö lagöp,” a gɪla. ⁷ Anɪg hagöm, manö hag nɪŋ hag nɪŋ göm hagla, “Bɪ mɪlö gau nɪbö apöm umlö, dam rɪgöl gun u, mɪnönj nabönj mɪgan ap rauun,” a göm, am bɪ ap mɪnönj udöm rin cög gɪmɪdöp mɪnönj nabönj mɪgan anɪbu raula. ⁸ Mɪnönj nabönj mɪgan anɪbu, mumug bɪg ñɪla mani u udöm raula u me, hainö nɪbi bɪ mɪnönj nabönj mɪgan anɪbu, hib “Mɪnönj Mɪgan Hagape Halö” a gɪla. Mɪñi u rö nöp mɪnönj nabönj mɪgan anɪbu, hib “Mɪnönj Mɪgan Hagape Halö” a gɪpal.

⁹ Pen kale mɪnönj nabönj raula anɪbu, bɪ God manö hagep Jere-maia nöd hagöm kalɪ klɪñ rɪka rö nöp gɪla. Nɪpe God Manö u adɪŋ ap kalɪ klɪñ rɪköm haga, “Kale mani silpa ñɪn juöl añɪ ap ado gɪ da unbö sɪduŋ laŋ (30) u, Juda nɪbi bɪ hagla mani u yag damöm, * ¹⁰ bɪ mɪnönj udöm rin cög gɪmɪdöp mɪnönj nabönj mɪgan anɪbu raula. Bɪ Kub yɪp haga rö nöp gɪla,” a ga.

Gapna Pailod Jisas hag nɪŋa

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Jisas nɪp damöm, gapman bɪ kub Pailod mɪdeia au arlö nɪŋöl gɪ, Pailod Jisas nɪp haga, “Ne Juda kai kiŋ kub kale mɪdpan aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me hagpan me u,” a ga. ¹² Pen bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, nɪp manö rɪmnap hageila, nɪpe pen manö ap hagaga. * ¹³ Anɪg gö, gapman bɪ kub Pailod haga, “Manö pen pen hagöm, manö ke ke hagaböl u, nɪŋagan ar?” a ga. ¹⁴ Hageia, Jisas manö pen ap hagagö, Pailod gasɪ iru yabɪl nɪŋa.

Juda nɪbi bɪ gau, Jisas nɪp al pak limim, a gɪla

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39–19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Pen Pailod nɪpe bɪ kub manö ud asɪkep sea adö u asɪk mɪdö nɪŋöl gɪ, nɪbin manö ap hagö, auö haga, “Yad mɪdö nöp sɪböŋ yan uhön nɪŋbin, bɪ manö kub hagabön bɪ u bɪ aij. Nɪp manö klö hagagmön. Yad uhön nɪŋbin anɪbu, gasɪ iru yabɪl nɪŋabin,” a ga. Pen Pailod gasɪ nɪpe ke gau nöp nɪŋa, Jisas nan ap gaga; bɪ kub gau nöp nɪp nɪŋlö mulu lugöp daubal. Anɪb u, yad aigöl gem, nɪp hag yuö aran, a göm, gasɪ u nɪŋa.

Pen Rom gapna bɪ kub u pör mɪ u mɪ u Juda kai Pasopa ñɪn kub u, kalɪp bɪ nagɪman kale ke hag nɪŋmɪdal u, yɪharɪŋ hubɪk yumɪdöp. Ñɪn anɪbu, bɪ najj yabɪl ap nagɪ mɪdeia; hib nɪpe u Barabas. Nɪbi bɪ iru nöp ap magum geila gau, Pailod kalɪp haga, “Kalöp bɪ mai yɪharɪŋ hag yunamɪ Jisas, Mesaia u a gɪpal u aka Barabas nɪp hag yunam?” ö ga. * ²⁰ Hagö, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, nɪbi bɪ gau kalɪp hagla, “Kale Pailod nɪp hagemim,

* 27:5: Ap 1:18-19; Mad 26:14-15

* 27:9: Sek 11:12-13

* 27:12: Ais 53:7

* 27:15-19:

Jon 11:47-48; 12:19

Barabas nɪp hubɪk yuöm, Jisas nɪp al pak lɪlanj,” a gɪla.

²¹ Pen Pailod nɪbi bɪ ap magum gɪ mɪdeila gau kalɪp haga, “Bɪ mɪhai i, bɪ an nɪp hubɪk yunam?” ö ga. Hageia hagla, “Barabas nɪp hubɪk yumön,” a gɪla.

²² Hageila, Pailod haga, “Anɪg hagpim u, Jisas Mesaia u a gɪpal u, nɪp nɪhön gɪnam?” ö ga.

Hageia, kale magönhalö hagla, “Nɪp mab ba lanj al pak lɪlanj!” a gɪla.

²³ Hageila, Pailod haga, “Pen nɪhön? Nɪpe nan nɪhön nan gɪ naij göp?” ö ga. Hagö, manö haga u nɪnjagöm, manö dap ranöm hagla, “Nɪp mab ba lanj al pak lɪlanj! Nɪp mab ba lanj al pak lɪlanj!” a gɪla.

²⁴ Hageila, Pailod gasɪ nɪnja, manö yad udagnaböl; pen manö rɪmnap halö kalɪp hag nɪnö, pen pen paköl rö löp, a gɪ gasɪ nɪnja. Anɪg nɪnjöm, nɪbi bɪ gau amgö ilö kale gau, nɪg udöm nɪmagö nɪg lɪ lɪ göm, kalɪp haga, “Bɪ anɪbi nɪp al pak lɪnɪg gabim u, manö anɪbu yɪp auagnab; kale ke ado gɪ aunab,” a ga. *

²⁵ Hageia, nɪbi bɪ gau magönhalö hagla, “U wip nabɪc hon ke! Hagape nɪpe hanɪp apöm, nɪ hon gau arnab! Manö anɪbu, hon abe, nɪ pai hon gau abe aunab!” a gɪla. *

²⁶ Anɪg hageila, Pailod kalɪp Barabas nɪp hubɪk yuöm, Jisas nɪp ami bɪ nɪpe gau nɪa nɪnjöm kale nagɪ ud Jisas pakla. Anɪg gɪlö, Pailod nɪpe Jisas nɪp mab ba lanj al pak löl, a göm, ami bɪ nɪpe gau kalɪp nɪa.

Ami bɪ gau Jisas nɪp hag jula

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Gapna Pailod ami bɪ nɪpe gau, Jisas nɪp udöm, dam ram kub kale u amöm, ami bɪ yɪharɪnj gau kalɪp magönhalö wɪn allö, ²⁸ ap magum

göm, walɪj nɪp u ud juöm, walɪj aɪɪ, bɪ kub yɪmbal rö ap dapöm, nɪp yɪm nɪla. * ²⁹ Yɪm nöm, nagɪ kalɪ kalɪ halö gau dapöm, kɪnj kai rol gɪpal rö usajɪl bad ap göm, nɪp rol gɪ nöm, bɪ kub gau ur udpal, a göm, gamɪl mɪlö ap ud Jisas nɪp nɪmagö yɪjɪg u nöm, apöm nɪp kugom yɪmöm, hag juöl gɪ hagla, “Bɪ kub ne auban? Juda kai kɪnj kale ne auban?” ö gɪla. ³⁰ Anɪg hagöm, nɪp kɪñu alöm, gamɪl mɪlö anɪbu ju udöm, nɪp nabɪc cög lanj pakla. *

³¹ Pen Jisas nɪp anɪg göl hag juöm, walɪj aɪɪ nɪp yɪm nɪla u ud ju yuöm, walɪj nɪpe ke yɪm nöm, nɪp mab ba lanj al pak lɪnɪg, uɪ gɪ ud arla.

Jisas nɪp mab ba lanj al pak lɪla

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Adan anj gau amöl gɪ nɪnja, Sairini daun nɪbö bɪ ap aueia. Hib nɪpe u Saimon. Nɪp nable paköm, klö göm hagla, “Jisas nɪp al pak lɪnabun mab i ud aru,” a gɪla. ³³ Haglö, nɪpe udöl gɪ, ram mɪnönj Golgoda dum arla. Golgoda a gɪmɪdal u manö iɪ u, “Wip Nabɪc Cög Ij.”

³⁴ Pen dum anɪbu amjaköm, ami bɪ gau nɪg wain udöm, nɪg asɪ ap udöm, halö ud ado malo göm, Jisas nɪp nɪila, pen nɪpe nɪnj nɪnjöm arö ga. * ³⁵ Jisas nɪp mab ba lanj al pak löm, walɪj nɪp gau nɪme lɪ ke ke udnɪg, sadu rö göm udla. * ³⁶ Anɪg göm, Jisas nɪp mab ba lanj al pak lɪla iɪ au asɪköm, abad nɪnj mɪdeila.

³⁷ Jisas nɪp al pak löm, mab ba lanj kalɪ kɪñ rɪkla:

Bɪ I JISAS, JUDA KAI KɪNJ KALE ME I.

³⁸ Pen Jisas nɪp al pak löm, bɪ nan si udep mɪhau, ap bönj lap, ap bönj lap, al pak lɪla. * ³⁹⁻⁴⁰ Nɪbi

* 27:24: Dud 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28 * 27:28: Luk 23:11 * 27:30: Ais 50:6 * 27:34:

Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18 * 27:38: Ais 53:12

bɪ adan majö ap ran ap lug geila gau, nabɪc cög gor mar göm, nɪp hag juöm hagla, “Ne God Ñɪ nɪpe rö! God sabe gep ram u ud waɪ gɪ yumön, ñɪn mɪhöp nɪgan kauyaŋ gɪ lɪnabön u me, mab ba laŋ arö gɪmön lugö, hon nɪŋun!” a gɪla. *

41 Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau, bɪ manö ud asɪkep gau, kale u rö nöp nɪp hag juöm hagla, 42 “Nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gajɪp kamɪŋ arbal, pen nɪpe ke anɪg gɪnɪm rö lagöp. Isrel Kɪŋ kub hon u, mab ba laŋ arö göm, mɪnönɪ ɪɪ i lugö, nɪŋö hagöp a gun, nɪp nɪŋ udun. 43 Nɪpe God nɪp nɪŋ udöm hagöp, ‘Yad God Ñɪ nɪpe,’ a göp. God nɪpe ke u rö nöp gasɪ nɪŋeinab u, mɪñɪ apöm, nɪp ud kamɪŋ yuaŋ,” a gɪla. * 44 Bɪ nan si udep Jisas aip al pak lɪla mɪhau, kale u rö nöp, nɪp manö naij anɪbu rö nöp haglö.

Jisas uma

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Ñɪn anɪbu sɪdö aŋ aulɪk magö u, sɪbön apöm, mɪd damöm sɪdö gamɪŋ ga magö u kauyaŋ mailö ga. 46 Sɪdö gamɪŋ ga magö u, Jisas wɪñ kub al hagöm haga, “Eli, Eli, lama sabakdani,” a ga. Haga anɪbu, “God yad. God yad. Yɪp ai gɪnɪg arö gɪpan?” ö ga. * 47 Anɪg hagö, nɪbi bɪ rɪmnap söl anɪb au mɪdeila gau nɪŋöm hagla, “Bɪ anɪbi bɪ God manö hagep Ilaija nɪp wɪñ alab,” a gɪla. 48 Anɪg hagöm, bɪ ap am nan adɪŋ us hain rö bad ap ud dapöm, ñɪg wain asɪ u rauöm, gamɪɪ mɪlö ap udöm, abös alöm, ñɪnö ñɪŋaŋ a göm, ña. *

49 Anɪg göm ñö, bɪ rɪmnap hagla, “Arɪk! Agamɪj nɪŋ mɪdaiun. Ilaija apöm, nɪp ud kamɪŋ yunab aka?”

gɪla. 50 Pen Jisas kauyaŋ wɪñ kub al hagöm, ake bad mɪdeia u ur ga.

51 Magö anɪbu nöp, waɪj mɪlö kub God sabe gep ram raul mɪgan yaŋ, ajönɪ pak pɪɪ gɪla u, aŋ yaŋ pak bɪñɪ göm lap ke lap ke ara. Anɪg gö nɪŋöl gɪ, munmon udöm, kabö gau pa bu göm, * 52 wɪp kabö mɪgan rɪgöl göm pak pɪɪ gɪla gau, mɪgan hɪköm, God nɪbi bɪ ut nɪpe nöd umla rɪgöl gɪla gau, iru nöp gö, kauyaŋ urakla. 53 Uraköm, kabö mɪgan gau arɪk hön amöm, Jisas uraka ñɪn u kale daun kub ut Jerusalem areila, nɪbi bɪ iru nöp kalɪp waiö lɪlö nɪŋla.

54 Pen munmon udöm, nɪhön nɪhön ga u nɪŋöm, ami bɪ kub u abe, bɪ nɪpe gau aip mɪdeila gau abe, kale anɪnɪn gö pɪñɪŋ göm, mɪdmagö kale arö nɪŋöl gɪ, kale hagla, “Yaue! Bɪ i nɪpe God Ñɪ nɪpe nɪŋö yabɪɪ!” a gɪla. 55 Pen nɪbi iru nöp apöm, ke ke au mɪdöm, nɪŋ mɪdeila. Nɪbi anɪb gau Jisas nɪp gɪ ñɪnɪg Galili nɪbö aula. * 56 Nɪbi mɪdeila anɪb gau ap Maria Magdala u, ap Jems aip Josep aip nɪme Maria u, ap Sebedi ñɪ nɪpe mɪhau nɪme u.

Josep nɪpe Jisas hañ romanɪ dam kabö mɪgan ap rɪgöl ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

57-58 Bɪ gep yabɪɪ ap, Josep, Ari-madia daun nɪbö u, nɪpe Jisas bɪ nɪpe ap mɪdeia. Bɪ anɪbu, Jisas umöb nɪŋöm, dugo dugo magö u apöm, gapna Pailod nɪp, Jisas hañ romanɪ u udnam aka gö, Pailod yau a göm, bɪ nɪpe gau kalɪp hagö, Josep nɪp ñɪla. * 59 Jisas hañ romanɪ nɪpe u Josep nɪp ñɪlö, nɪpe waɪj rud aɪj ap udöm, wɪp he mɪlö u magöŋhalö wam haluöm, 60 dam kabö mɪgan gɪsön nöp ap, yɪp rɪgöl gɪnaböl, a göm, ju tu lɪla mɪgan u

* 27:39-40: Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19 * 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1

* 27:48: Sam 69:21 * 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 * 27:55: Luk 8:2-3 * 27:57-58:

Dud 21:22-23 * 27:60: Ais 53:9

rīgöl göm, kabö hałai kub ap ud gau ga gı̄ dam ajön pı̄l göm ara. *

⁶¹ Nı̄bi mı̄höp mı̄dailö, nı̄bi ap Maria Magdala, nı̄bi ap Maria ap. Nı̄bi Maria mı̄hau apıl nı̄j mı̄dlö nı̄jöl gı̄, Josep anı̄g göm rı̄göl ga.

Ami bı̄ gau wı̄p he rı̄göl gı̄la kabö mı̄gan u abad mı̄deila

⁶² Jı̄sas umö rı̄göl gı̄la nı̄n anı̄bu, God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub gau abe, bı̄ Perisi gau abe, God nı̄p sabe gı̄nı̄g nı̄n u rol, a göm, nan gı̄ dap jı̄n gı̄la. Pen ruö, God nı̄p sabe gı̄nı̄g nı̄n kale u me, gap-man bı̄ kub Pailod mı̄deila au arla. ⁶³ Amöm hagla, “Bı̄ kub. Bı̄ pı̄ral hagep anı̄bu haga, ‘Yad umem, nı̄n mı̄hau nı̄ganı̄ u uraknabin,’ a ga. * ⁶⁴ Anı̄b u, ne bı̄ rı̄mnap hagö, nı̄n mı̄höp nı̄ganı̄ wı̄p rı̄göl u abad mı̄daiöl. Wasö u, bı̄ nı̄pe gau apöm, wı̄p he mı̄lö u si udöm, nı̄bi bı̄ gau kalı̄p pı̄ral hagöm hagnaböl, ‘Nı̄pe kauyanı̄ uraköp,’ a gı̄naböl. Anı̄g gı̄lö, Jı̄sas nöd manö pı̄ral haga u nan pro; kale hainö manö pı̄ral hagnaböl u kub yabı̄t gı̄nab,” a gı̄la.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalı̄p haga, “Anı̄b u, kale ami bı̄ bad ap udmim, wı̄p rı̄göl gı̄la gau ammim, gası̄ kale ke nı̄j aij gı̄mim, wı̄p rı̄göl kabö lı̄ pı̄dön gı̄pe, ami bı̄ abad nı̄j mı̄daiöl,” a ga.

⁶⁶ Hagö, Juda bı̄ kub anı̄b gau amöm, ajön pı̄l gı̄la kabö kub u urön rö göm, ami bı̄ bad u haglö, anı̄b au nı̄j mı̄deila.

28

Jı̄sas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ruö ram rı̄k da lö nı̄jöl gı̄, nı̄bi mı̄hau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammı̄l, Jı̄sas nı̄p rı̄göl gı̄la u nı̄jı̄nı̄g arlö. ² Magö anı̄bu

* 27:63: Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 * 28:6: Mad 12:40; 16:21 * 28:10: Mad 26:32

munmon kub yabı̄t udö nı̄jöl gı̄, ejol ap kumi kabö adö lanı̄ nı̄bö apöm, Jı̄sas nı̄p rı̄göl göm kabö hałai pı̄l gı̄la u, ud ju ba u yuöm, adö anı̄bu ası̄ka. ³ Ejol anı̄bu, mulu adı̄j nı̄pe mı̄mailö göl gı̄ mı̄deila. Wałı̄j nı̄pe u, rud aij yabı̄t u la. ⁴ Pen ami bı̄ nı̄j mı̄deila gau, nı̄p nı̄jöm, anı̄nı̄n gö pı̄nı̄j göm, gı̄l gı̄l göm, umöm rö mı̄deila.

⁵ Pen ejol u nı̄bi mı̄hau kalı̄p haga, “Pı̄nı̄j gagmil! Yad nı̄jbin, kale mı̄hön Jı̄sas mab ba lanı̄ al pak lı̄la u nı̄p nı̄j ajabil. ⁶ Nı̄pe auı̄ mı̄dagöp. Nöd haga rö, mı̄dö nöp kauyanı̄ uraköm aröp. Pen kale apıl, nı̄p dam lı̄la kuö adö u nı̄jmil, * ⁷ yı̄nı̄d ammı̄l, bı̄ nı̄pe gau kalı̄p hagmil, ‘Jı̄sas kauyanı̄ uraköm Galili arab. Kale bı̄ nı̄pe ammim nı̄p anı̄b gau nı̄jnabim,’ a gı̄mil. Manö anı̄bu nöp kalöp hag nı̄nı̄g aubin,” a ga.

⁸ Anı̄g hagö nı̄jmil, nı̄bi mı̄hau pı̄nı̄j gı̄lö u pen mı̄n mı̄n göl gı̄, wı̄p rı̄göl anı̄bu yı̄nı̄d arö göm, bı̄ nı̄pe gau kalı̄p hagnı̄g gı̄ dö gı̄ arlö. ⁹ Adan anı̄ gau arlö nı̄jöl gı̄, Jı̄sas kalı̄p mı̄hön nable paköm haga, “Kale mı̄dpıl?” a ga. Hagö, kalpe mı̄hön ap kugom yı̄mmı̄l, ma nı̄pe pı̄dön udmı̄l, hib nı̄pe u haglö adö ara. ¹⁰ Jı̄sas kalı̄p mı̄hön haga, “Pı̄nı̄j gagmil! Kale ammı̄l mam yad gau kalı̄p hagmil, ‘Galili ammim Jı̄sas nı̄p nı̄jnabim,’ a gı̄mil,” a ga. *

Ami bı̄ gau am Jı̄sas uraköp manö u hagla

¹¹ Nı̄bi mı̄hau, adan anı̄ gau arlö nı̄jöl gı̄, ami bı̄ nı̄j mı̄deila gau rı̄mnap, daun kub waryö raul anı̄ amöm, bı̄ God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub gau kalı̄p, nı̄hön nı̄hön ga anı̄bu magöñhalö hag nı̄la.

¹² Hag nı̄ila, bı̄ God nı̄p nan sabe gep bı̄ kub gau amöm, bı̄

manö ud asikep aip manö hag adö añi löm, ami bi anib gau kalip mani kub ñöm hagla,¹³ “Kale manö i nöp hagemim, ‘Si b anj yan hon hanajun magö u, bi nipe gau apöm, wip he mlö u si ud arbal,’ a gimim.”¹⁴ Anig hagpe, gapna Pailod manö anibu niynab u, hon nip aip hagno, kalöp marö rimnap ñagnab,” a gila.

¹⁵ Anig haglö, ami bi gau mani anibu udöm, amöm Juda bi kub anib gau hagla rö nöp gila. Kale pir alöm, Jisas wip he mlö nipe u, bi nipe gau si ud arbal, a geila manö u, mñi Juda nibi bi gau manö piral anibu nöp hagöl gi nöp midpal.

Bi nipe gau Jisas nip niyla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Jisas bi nipe unbö agip u Galili amöm, Jisas nöd haga dum u arla.

* ¹⁷ Amöm, Jisas nip niyöm, hib nipe haglö adö ara. Pen bi nipe rimnap niyöm dui göm hagla, “U Jisas aka bi unbö ke?” ö gila.

¹⁸ Pen Jisas söl au apöm, kalip haga, “Bapi yip hagö, ram minöñ kumi kabö adö lañ u abe, minöñ naböñ il i abe, yad magöñhalö abadöl midpin.” *

¹⁹ Anib u, kale ram minöñ gau magöñhalö rigon rigon ammim, nibi bi ke ke gau magöñhalö manö aij yad hag ñibe, kale yip niñ udöm nibi bi yad midöm yip hain göl. Anig gimim, Bap u, Ñi u, Ana Uñ u hib hagemim, kalip ñig pak ñimim.” *

²⁰ Anig gimim, yad kalöp gimim, a gem, manö niñon niñon hag ñibin u, kale u rö nöp manö anibu magöñhalö kalip hag ñi aij gipe, magöñhalö hain göl. Pen yad kalöp niñö yabit hagabin, yad kalöp aip midem, mid damem, mid damem, minöñ naböñ il i ur ginab,” a ga.

* 28:16: Mad 26:32 * 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22 * 28:19: Mak 16:15-16; Ap 1:8

Mak Jisas Kraiſ Manö Aij u Mak kali kliš rika

*Jon Bi Ñig Pak Ñeb u God manö
hag ñim+döp*

(Mad 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon
1:19-28)

¹ Jisas Kraiſ, God Ñi nipe manö aij u hagnig gabin. ² God hadame nöp Ñi nipe Jisas Kraiſ níp manö haga rö, bi God manö hagep Aisaia, manö anibu God Manö kali kliš riköm haga,

“Nöſ! Bi manö yad ud arep u, nöd hag yunö amöm,

adan nöp u hik gi aij ginab. *

³ Bi anibu, ram m+nöſ nibi bi iru midagpal,

ram m+nöſ kabö nöp midöp anj au am m+döm, wiñ alöm hagnab,

‘Bi Kub u auab! Adan sir gilaſ giyaſ gi midainim gau,

dum goſ piſu gi midainim gau, b+nig ral aij gimim,’ a ginab,” a ga. *

⁴ God manö hagep bi anibu nöd anig haga rö nöp me, Jon bi ñig pak ñeb u amöm, ram m+nöſ nibi bi iru midagmidal, ram m+nöſ kabö nöp midmidöp anj au midö niſöl gi, nibi bi gau aulö, kalip manö hag ñöm hagnidöp, “Nan si nan naij gipim gau, niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gipe yad kalöp ñig pak ñinö, God nan si nan naij gipim gau niñöm arö ginab,” a gimidöp. * ⁵ Nipe anig hagö niſöl gi, nibi bi ram m+nöſ Judia yöp anib gau mideila gau abe, Jerusalem nibi bi mideila gau abe, kale magöſhalö manö níp u niſniſ arla. Amöm, nan si nan

naij gimidal gau, hag waiö lilö, Jon kalip ñig Jodan anj au ñig pak ña.

⁶ Pen Jon waſij nipe u, kaj kamel anj udöm gila waſij ap yimöm, kaj kau hañ dip nagj anj u pig limidöp. Nan niñeb nipe u, jon habladinj u abe, bom ñig u abe niñmidöp. * ⁷ Nipe nibi bi gau kalip hagnidöp, “Bi yip hain auab u, nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabiſ, yad bi pro. Yad níp niñnö nable ginab. Yad am söſ au kugom yimem ma rirup nipe u nagj hubiknam rö lagöp. * ⁸ Yad kalöp ñig nöp pak ñabin u pen nipe apöm, kalöp Ana Uſ u nöp pak ñinab,” a ga.

Jon Jisas níp ñig pak ña

(Mad 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Pen ñin ap, Jisas Nasared daun, ram m+nöſ Galili midmidöp u arö göm, Jon mideia au auö, Jon Jisas níp ñig Jodan anj au ñig pak ña.

¹⁰ Níp ñig pak ñö, Jisas ñig goſ au laſ amöm niſa, kumi kabö adö laſ piral hiikö, God Ana u yaur dapo rö, Jisas níp u gi aua. ¹¹ Anig göſ u gi auö niſöl gi, manö ap kumi kabö adö laſ au nibö apöm haga, “Ne Ñi midmagö yad yabiſ. Nöp niñnö, yip aij yabiſ göp,” a ga. *

Seden apöm Jisas níp co co ga

(Mad 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Pen magö anibu nöp, God Ana u Jisas níp hag yuö, ram m+nöſ kabö nöp midmidöp anj gau amöm, ¹³ ñin unbö ñin juöl miñöp (40) au mideia. Anib gau midö niſöl gi, Seden, “Jisas níp ginö, manö yip u hain göm, naij gaſ,” a göm, apöm hagnidöp. Ram m+nöſ midmidöp miſan anibu ke kain nan gau nöp midmidöp. Pen ejol gau apöm, Jisas níp abad midmidal. *

*Jisas God manö aij u hag ñi
mideia*

* 1:2: Mal 3:1 * 1:3: Ais 40:3 * 1:4: Ap 13:24; 19:4 * 1:6: 2Ki 1:8; Mad 11:8 * 1:7: Ap 13:25 * 1:11: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; Mak 9:7 * 1:13: Sam 91:11-13

14 Pen hainö gapman bi kub Herod Jon n+p nag+ la n+nöm Jisas n+pe ram m+nöñ Galili amöm, God manö aij u n+bi bi gau kalip hag n+l gi+ haga, * 15 “God n+bi bi udöm kumi kabö adö lan au abad m+deinab n+n hain pör abad m+dm+dim u, m+n+i auöp! Nan si nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun a g+mim arö g+mim, God manö aij u, n+njö hagöp a g+mim, n+nj udmim,” a ga. *

*Jisas bi n+pe m+hau m+hau uda
(Mad 4:18-22)*

16 Jisas N+g Wanjö Galili got au padiöl gi+ n+nja, bi kabsat udep madöl m+hau, kabsat udul a g+mil, uben ap ud n+g an yan yumil m+dailö. Bi mamil an+bi m+hau hib kale m+hönj u, Saimon aip Edru aip. 17 Jisas kalip m+hönj n+nöm haga, “Aulö, yad aip ajun, yad kalöp m+hönj hag n+i aij g+nö, n+bi bi udep bi m+hau m+deinabil,” a ga. 18 Hagö, n+njö hagöp, a g+mil, uben gau arö g+mil, Jisas aip arlö.

19 Pen Jisas yöp pro magö ap amöm n+nja, Sebedi n+i n+pe Jems aip, Jon aip n+g mag+ib m+gan u m+döl gi+, uben pa gi+ dö ga u, al dör göl gi+ m+dailö. 20 Jisas kalip m+hönj n+nöm haga, “Kale m+hönj au+l e!” ga. Jisas an+g hagö, kalpe mamil m+hau n+njmil, nap n+p wög gi+ ñeb bi r+mnap aip kalip n+g mag+ib adö au arö g+mil, Jisas aip arlö.

*Kijaki bi ap n+p aban ala u, Jisas
hag hönj yua
(Luk 4:31-37)*

21 Pen kale daun pro Kapaneam amöm, Juda God n+p sabe gep mañu, Jisas Juda magum gep ram raul m+gan yan amöm, God Manö u hag n+l, 22 n+bi bi gau n+nöm, pa gi+ göm hagla, “God lo manö hag ñeb bi gau hagpal rö hagagöp;

n+pe bi kub yab+l n+nj aij göm hagpal rö hagöp,” a g+la. * 23 Pen magö an+bu, bi kijaki aban ala ap, magum gep ram raul m+gan an+bu m+deia u blätö göm haga, 24 “Jisas bi Nasared n+bo! Ne han+p n+hön g+n+g auban? Han+p kijaki gau al pak l+n+g auban aka? Yad nöp n+njbin, ne God N+i U+ n+pe u,” a ga. *

25 Hagö, Jisas pen kijaki bi an+bu aban ala u n+p manö klö hagöm haga, “Manö hagagmön! Bi u n+p arö g+mön, hönj aru!” a ga. 26 Jisas an+g hagö, kijaki an+bu bi u n+p ud g+l g+l göm, w+n kub alöm, hönj ara. *

27 Jisas an+g gö, n+bi bi m+deila gau aiö yab+l göm, manö hag n+nj hag n+nj göm hagla, “U n+hön? Bi i manö g+sön n+bo manö adö ap dauöp aka? N+pe bi p+dönj halö. Kijaki aiön pi gau manö n+pe udöm hagöp rö g+pal,” a g+la. 28 N+bi bi gau an+g hagöl gi+, Jisas kijaki aiön pi hag hönj yua manö an+bu, ram m+nöñ Galili gau magöñhalö hag n+lö ara. *

*Jisas gö, Saimon n+bor n+p
kam+nj la
(Mad 8:14-15; Luk 4:38-39)*

29 Pen Jisas, Jems, Jon, Saimon, Edru, kale Juda magum gep ram u arö göm, hönj amöm, Saimon aip n+mam Edru aip ram kale u arla. 30 Ram amjahlö, Jisas n+p hagla, “Saimon n+bor n+pe hañ romanj u mab rö inö, han m+öp,” a g+la. 31 Haglö, Jisas am n+magö k+id n+pe u udöm ud urak n+l n+nöl gi+, hañ n+pe mab rö inea u kam+nj la n+nöm ad+n nan magö kalip n+a.

*Jisas gö, n+bi bi iru nöp kam+nj la
(Mad 8:16-17; Luk 4:40-41)*

32 Pen s+idö wad ara magö u, n+bi bi nan ga gau abe, n+bi bi kijaki aban ala gau abe, Jisas gö kam+nj lan, a göm, Jisas m+deia au daula.

* 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mad 3:2 * 1:22: Mad 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mad 4:24

33 Daun pro Kapaneam n̄bi b̄i gau magōnhalō apōm ram ajōn ił hōn nō löyan adō n̄n̄ m̄ideila n̄n̄jōm
34 n̄bi b̄i iru nōp nan ga gau, Jisas gö, kam̄n̄ la. K̄jaki aiōn pi aban̄ ala gau iru nōp hag hōn yua. Pen k̄jaki aiōn pi an̄ib̄ gau Jisas n̄ipe b̄i an n̄n̄ aj̄ ḡila rō, Jisas kal̄p, “Manō gagmim,” a göm, hag hōn yua. *

Jisas m̄igan ap ke amöm, Nap n̄ip sabe göl ḡi m̄ideia

(Luk 4:42-44)

35 Ruö, Jisas hil̄m halō yabił uraköm, ram hana u arō göm, daun an̄ibu abe arō göm, am m̄igan ap ke amöm, Nap n̄ip sabe göl ḡi m̄ideia. * 36 Pen b̄i n̄ipe Saimon, b̄i n̄ipe r̄imnap aip, Jisas mai, a göm, n̄ip ul̄hai n̄n̄n̄ig arla. 37 Jisas n̄ip ul̄hai n̄n̄ dam n̄n̄jōm hagla, “N̄bi b̄i magōnhalō nōp mai, a göm, ul̄haiaböl,” a ḡila. 38 An̄ig hageila, Jisas haga, “Hon ram r̄iłḡ aglō r̄imnap halō söl aui arun. Yad aubin u, n̄bi b̄i ram m̄inōn̄ m̄igan gau gau kal̄p manō hag ñ̄nam, a gem, aubin,” a ga. 39 An̄ig hagöm, ram m̄inōn̄ Galili an̄ gau ḡi aj̄öl ḡi, am Juda magum gep ram raul gau amöm, God Manō hag ñ̄öl ḡi, k̄jaki aiōn pi n̄bi b̄i kal̄p aban̄ ala gau hag hōn yua. *

Jisas, wös hapeb la b̄i ap gö, m̄ilep ga

(Mad 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Wös hapeb la b̄i ap, Jisas m̄ideia au apōm, kugom ȳimöm, haga, “Ne wös ȳip u kam̄n̄ la, a ḡinabön u, kam̄n̄ l̄in̄m,” a ga. 41 An̄ig hagö, Jisas n̄ip mög n̄n̄jōm ñ̄imagö m̄ilöbō löm b̄i an̄ibu n̄ip ud n̄n̄jōm haga, “Yau, ḡinabin. Kam̄n̄ l̄i,” a ga. 42 N̄ip ud n̄n̄jō ad̄n̄ kam̄n̄ la. 43-44 Pen Jisas b̄i an̄ibu n̄ip manō klō hagöm haga,

“Adan an̄ gau n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p n̄n̄mön, Jisas ȳip gö kam̄n̄ löp, a ḡimön, hagagmön. Kabö rō nōp ammön, b̄i God n̄ip nan sabe gep u n̄ip hañ roman̄ ne u yammön hagmön, ‘Wös hapeb yad u kam̄n̄ löp,’ a ḡimön. An̄ig hagmön, Mos̄is nöd haga rō, nan r̄imnap dam b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i u ñ̄imön, n̄ipe pak God n̄ip sabe ḡi ñ̄ö me, n̄bi b̄i gau, b̄i u m̄iñi kam̄n̄ löp, a göm, n̄n̄naböl,” a ga. Jisas manō an̄ibu nōp hagöm b̄i u hag yuö ara. * 45 Jisas an̄ig haga u pen b̄i an̄ibu n̄ipe amöm, n̄bi b̄i gau abönamö hag ñ̄ö ara. An̄ig gö, Jisas daun gau waiö ajain̄m rō lagö, n̄ipe amöm n̄bi b̄i iru m̄idageila an̄ gau nōp m̄idö n̄n̄jöl ḡi, n̄bi b̄i ram m̄inōn̄ gau gau magōnhalō n̄ip n̄n̄n̄ig aum̄idal.

2

Jisas gö, ñ̄in ma kata ga b̄i ap kam̄n̄ la

(Mad 9:1-8; Luk 5:17-26)

1-2 Ñ̄in m̄ihöp nōp padiö n̄n̄jöl ḡi Jisas kauyan̄ daun pro Kapaneam auö, Jisas ap m̄idöp ram n̄ipe u, a ḡilö, n̄bi b̄i iru nōp apōm ḡilö ḡilö, ram raul manō hag ñ̄eia m̄igan u s̄is̄i göm, ajōn ił hōn adö au yan̄ u rō nōp s̄is̄i yöl ga. Pen Jisas kal̄p God Manō hag ñ̄i m̄ideia. 3 Jisas kal̄p hag ñ̄i m̄idö n̄n̄jöl ḡi, b̄i unbō ȳigwo m̄ilö u b̄i r̄imnap aip, b̄i ñ̄imagö ma k̄la ga ap ilōn̄ löm, dapöm Jisas m̄ideia au daula. 4 Apōm n̄n̄la, n̄bi b̄i s̄is̄i göl m̄ideila n̄n̄jōm b̄i ñ̄imagö ma kata ga u n̄ip dam ram adö la, amöm, ram an̄ au ud mol juöm yulö, Jisas m̄ideia yan̄ luga. 5 Pen kale Jisas gö kam̄n̄ l̄in̄ab, a göm, gas̄i n̄n̄ udla u n̄n̄jōm Jisas haga, “Ñ̄i yad. Nan si nan naij ḡipan gau n̄n̄jem arö gabin,” a ga.

* 1:34: Mak 3:10-12

* 1:35: Mad 14:23; Mak 6:46

* 1:39: Mad 4:23; 9:35

* 1:43-44:

Lep 14:1-32

⁶ Anig hagö, Juda lo manö hag ñeb bi rımnap asık mıdeila gau, gası kale gau nöp niñöm hagla, ⁷ “Bi i niñön giñig, God nıp hag juöm, manö pıral hagab? Niñi bi gau nan si nan naij gılö, bi ap pri kalıp u tik gi yunım rö lagöp; God nöp me anig giñab,” a gıla. ⁸ Pen gası niñla anıbu, adiñ Jisas ke niñöm haga, “Kale niñön giñig gası anıbu rö niñabım. ⁹ Bi niñmagö ma kıla göp u niñ niñön hagnö, kalöp aij giñab? Nan si nan naij giñpan u niñem arö gabin, a giñö, kalöp aij giñab; aka, urakmön köp ne u wıñig ud aru, a giñö, kalöp aij giñab? ¹⁰ Yad giñö, kale niñnabım, Bi Niñi niñpe mınönj nabön il i aunö u, gası yad ke niñem auagnö. God hagö aunö u me, nan si nan naij giñpal u niñem arö giñnabın, a giñnabın u, arö giñnabın,” a ga. ¹¹ Anig hagöm, bi niñmagö ma kıla ga u niñ haga, “Yad nöp hagabin, urakmön, köp ne u wıñig udmön ram aru,” a ga. ¹² Jisas anig hagö, niñi bi niñ mıdlö niñöl gi, bi anıbu uraköm, köp bad niñpe u wıñig udöm hada. Anig gö niñöm, niñi bi gau magöñhalö aiö yabiñ göm, God hib niñpe u haglö adö arö niñöl gi, hagla, “Nöd nan anıbu rö ap gılö, hon niñagmıdun,” a gıla.

*Jisas Lipai niñ wıñ ala
(Mad 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Jisas kauyan amöm, Niñig Wanö Galili goł au ajeia niñöl gi, niñi bi iru nöp niñöm mıdeia au ap magum geila niñöm Jisas kalıp God Manö hag ña. ¹⁴ Jisas manö hag niñ piñs göm, adan anı au amöl gi niñja, Alpias niñ niñpe Lipai, bi dakıs udep bi ap, wög giñmıdöp ram raul mıgan u asık mıdeia. Jisas niñ niñöm haga, “Auö, yad aip arul,” a gö, uraköm Jisas aip arlö.

¹⁵ Jisas pen, bi niñpe gau aip am Lipai ram u nan niñöl niñöl gi, bi dakıs udep gau abe, bi nan si nan naij gıla gau abe, Jisas aip ajeila rö, am jim ñöm nan niñeila. ¹⁶ Bi lo manö hag ñeb bi Perisi rımnap, Jisas niñpe bi dakıs udep gau aip, bi nan si nan naij giñmıdal gau aip mıdöm nan niñeila u niñöm, bi niñpe gau kalıp hagla, “Jisas niñön giñig bi dakıs udep gau aip, bi nan si nan naij giñpal gau aip asık mıdöm nan niñab?” ö gıla. *

¹⁷ Hageila, Jisas manö anıbu niñöm haga, “Niñi bi kamıñ mıdpal gau, wös wameb bi niñniñ aragal; niñi bi nan göp gau nöp wös wameb bi niñniñ arbal. Anıb u rö, niñi bi, gi aij giñpun, a gi gası niñbal gau, kalıp udnig auagin; niñi bi, nan si nan naij giñpun, a gi gası niñbal gau, kalıp udnig aubin,” a ga.

*Nan magö hil gep
(Mad 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Jon bi niñpe gau abe, Perisi kai bi kale gau abe, niñ rımnap God nıp sabe göl gi nöp mıdaiun, a göm, nan niñagmıdal. Niñ ap kale anig geila u niñöm niñi bi rımnap apöm Jisas niñ hagla, “Jon bi niñpe gau abe, Perisi kai bi kale gau abe, niñ añi añi nan niñagpal. Pen bi ne gau, niñön giñig anig gagpal?” ö gıla. ¹⁹ Hageila, Jisas manö hod riköm haga, “Bi niñi udnig giñab bi ap, niñdamam niñpe gau aip mıdöm, aij gö niñöl gi mıdeinaböl u me, nan magö arö gagnaböl. ²⁰ Pen hainö, niñi bi rımnap apöm, bi kale anıbu niñ ud areinaböl u, mög gö, niñ anıbu nan niñagnaböl. ²¹ Pen wañj giñsön niñbö bad ap udöm, wañj asöl göm pa gi dö giñab ramö u al udlö, wañj giñsön u kłö mıdöl gi, wañj asöl giñab u pak gi dö göm, wañj kale u rapın nöp pa gi dö gö arnab.

* 2:16: Mad 11:19

22 “Ñig wain u, u rö nöp. Ñig wain kamij u udöm, kaj meme hañ nöd nïbö mijan u hoj gi lag-pal. Pen nihön: hoj gi löm mame ñilö, kaj meme hañ u bij hagöm, pak gi dö göm hoj gi am haknab. Anib u me, ñig wain kamij u, kaj meme hañ kamij mijan u nöp hoj gi lep,” a ga.

Bi ñi nipe God nip sabe gep ñin u Bi Kub midöp

23 Hainö Juda God nip sabe gep ñin kale ap, Jisas bi nipe gau aip wid wög anj au padiöl gi, bi nipe gau wid magö rimnap riköl gi areila. 24 Anig gilo, Perisi bi gau nijöm, Jisas nip hagla, “Miñi God nip sabe gep ñin hon wög gagep u, bi ne gau anig göl wög göm lo hon rib juaböl,” a gila. * 25 Hageila, Jisas haga, “Bac Depid hadame nöp kiyö lö ga aiud kal klij rikla u, kale nijagpim ar? * 26 Hadame nöp bi ne Abiada God nip nan sabe gep bi kub yabij midmidöp ñin u, Depid bi nipe gau aip kalip kiyö lö, God sabe gep ram u amöm, bred nibi bi yiharij gau nijagpal, bi God nip nan sabe gep bi gau nöp nijbal u udöm, bi nipe gau kalip ñö nijla. *

27 “God nipe ñin yiharij midedp manö u nöd hagöm, hainö nibi bi gi laga; nibi bi gi löm, ake löm mid aij gilañ, a göm, ñin ap yiharij midaiöl, a ga. * 28 Anib u, hon nijbun, Bi Ñi nipe God nip sabe gep ñin u abe Bi Kub midöp,” a ga.

3

Jisas bi ñimagö kila ga ap, God nip sabe gep ñin u gö, kamij la (Mad 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Ñin ap pen, Jisas kauyan Juda magum gep ram u amöm nijja, bi ñimagö kila ga ap ram raul mijan

anibu ap mideia. 2 Nibi bi mideila gau rimnap, Jisas nihön rö gö, nip dam manö kub hagun, a göm, bi anibu God nip sabe gep ñin i gö kamij linab aka göm, agamij nij ij halö li mideila.

3 Jisas pen bi ñimagö kila ga u nip haga, “Urakmön, aui au,” a ga. 4 Hagö, nipe mideia au gilañ auö, Jisas nibi bi anib gau kalip haga, “God nip sabe gep ñin u nihön gep? Aij gep aka naj gep? Nibi bi gau kalip mög nijun ginö kamij aröl, aka gasi naj nijun arö ginö, umöl?” ö ga. Hageia, kale nip pen manö ap hagagla. * 5 Jisas manö udagun, a göm, nijla bi anib gau, Jisas kalip nijö, mulu luga. Jisas kalip gau gau nij damöm sijk la. Anig göm, bi ñimagö kila ga u nip haga, “Ñimagö ne mlobö li!” a ga. Hageia, ñimagö mlobö lö nijöl gi, kamij la. 6 Anig ga nijöm, bi Perisi Juda magum gep ram u arö göm, Herod bi nipe gau mideila u amöm, manö hag nij hag nij göm, “Jisas nip aige gun al pak lun?” ö gila. *

Nibi bi iru nöp Jisas hain gila

7-8 Jisas pen bi nipe gau udöm, amöm Ñig Wanö Galili goi au am mideila. Pen nibi bi Galili nïbö iru nöp nip hain göm aula. Nipe nan nihön nihön gimidöp adö u haglö gau arö nijöl gi, Judia nibi bi rimnap, Jerusalem nibi bi rimnap, ram minöj Idumia nibi bi rimnap, ñig Jodan böj lödañ nibi bi rimnap, daun kub mihöp Daia Saidon nibi bi rimnap, nibi bi iru yabij Jisas nip nijng aula. 9-10 Jisas nibi bi iru nöp gö, kamij la u me, nip ud nijno kamij linim, a göm, nibi bi iru nibanö yabij apöm, nip ciro ciro ñöl gi auö, bi nipe gau kalip hagö, ñig magib ap ud lila. * 11 Pen nibi bi kijaki

* 2:24: Dud 23:25 * 2:25: 1Sa 21:1-6 * 2:26: Lep 24:5-9 * 2:27: Dud 5:14 * 3:4: Luk 14:3 * 3:6: Mad 22:15-16 * 3:9-10: Mad 14:36

aion pi nan nihon aban ala gau, Jisas n+p nihom, minon yan lug pakom, manö kub hagom, "Ne God Ni nipe!" a gimidal. * 12 Jisas pen kijaki aion pi gau kalip manö klo hagom haga, "Yad Bi an midpin u waiö hagagmim wasö," ga. *

Jisas b+nipe unbö migan lan uda
(Mad 10:14; Luk 6:12-16)

13 Pen Jisas ram minon nö ap amom, b+nipe udnig ga gau hagö aueila haga, 14 "Yad kalöp b+ unbö migan lan udpin u, kale yad aip ajmim, b+ manö yad ud arep gau midmim, kalöp hag yunö, ammim n+bi b+ gau kalip God Manö aij u hag ninabim. 15 Yad kalöp hagabin u me, kijaki aion pi nan gau u rö nöp hag yunabim," a ga. 16 Jisas b+nipe uda an+b gau hib kale me, ap Saimon, hainö Jisas hib nipe ap Pida a ga. * 17 Ap Jems, n+mam ap Jon, nap kalpe m+höh hib u Sebedi. Jisas kalip m+höh Boanerges a ga. Hib an+bu it u "R+mu Bi". * 18 B+ nipe ap Edru; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ni nipe; ap Padias; ap Saimon, n+p Saimon Selod a gimidal. 19 Pen ap Judas Iskariod. Nipe me hainö Jisas n+p mumug ga.

Jisas n+p kijaki aban alöp, a gila

20 Pen Jisas ram ap arö, kauyan n+bi b+ iru nöp ap magum gi m+deila nihom, b+ nipe gau aip nan ninöl rö laga. 21 Anig gö, n+bi b+ rimnap Jisas hau alöp a gilo nihom, n+me, n+mam b+ n+p ut ginig aula.

22 Pen lo manö hag neb b+ Jerusalem nibö aula gau hagla, "Kijaki aion pi nan gau nap kale Bielsebul Jisas n+p aban alöp rö, aion pi nan gau hag yuab," a gila. Manö piral an+bu hageila, * 23 Jisas nipe nihom, n+bi b+ gau kalip hagö

aueila, manö adö an+bu manö hod rikom haga, "Seden aige göl göm Seden n+p hag yunab? 24 N+bi b+ ram minon an+ ap kale ke nöp pen pen ginaböl u, migan an+bu asik ke ke linaböl. 25 Pen am+lap ap+lap gau u rö nöp pen pen ginaböl u, asik ke ke linaböl. 26 An+b u rö, Seden nipe ke kijaki aion pi nan nipe gau hag yueinab u, asik ke ke löm böp nöp lug paknab.

27 "B+ kal yab+ ap ram nipe au midö nihöl gi, b+ ap apöm, nan nipe gau ud aragnab; nöd b+ kal an+bu n+p nag+ ad+ik löm me, am nan ram nipe gau midöp u ud arnab.

28 "Pen ni+ aij gimim! N+bi b+ gau nan si nan naj nihon nihon ginaböl u, God nihom arö ginab. God n+p hag junaböl u, nipe nihom arö ginab. 29 Pen Ana Ut u n+p hag junaböl u, God nihom arö gagnab. Nan si nan naj ginab an+bu pör nöp m+deinab," a ga. 30 Jisas n+p, "Kijaki aion pi nan gau n+p aban alöp," a geila u me, an+g haga.

Jisas n+me n+mam b+ gau

31 Pen Jisas n+me n+mam b+ apöm, höp löyan midöm, b+ ap n+p, "Ne am Jisas n+p hagö auan," a gila. * 32 An+b u, n+bi b+ ram raul migan yan Jisas n+p b+g g+gabö gi asik m+deila gau n+p hagla, "Name nan+n namam b+ gau höp yan am midöm, 'Ne aue,' gaböl," a gila. 33 An+g hageila, Jisas haga, "Ami yad, mam yad b+ an?" ö ga. 34 An+g hagom, Jisas n+bi b+ m+deila gau ni+ padiöl gi haga, "Kale me ami yad, mam yad midpim. 35 N+bi b+ God hagöp rö g+pal gau me, mam yad, an yad, ami yad midpal," a ga.

* 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54 * 3:22: Mad 9:34; 10:25 * 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

4

Jisas, bi nan yij yimöb u, manö hod riköm haga

(Mad 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Jisas Nig Wanjö Galili gof au amöm, nibi bi gau kalip kauyan manö hag ni midö nijöl gi, nibi bi iru yabif nöp ap magum gila. Anig geila, Jisas nig magib ap adö u asiköm, am nig an sol au midöl gi, nibi bi nig gof gau urak mideila gau kalip manö hag na. * ² Manö anib gau manö hod riköm adö ke ke iru nöp hag na. *

³ Manö adö ap manö hod riköm haga, "Manö hagnig gabin i nijim! Bi ap wög adij nipe u wid yij ranan, a göm, ud yuö arö nijöl gi, ⁴ rimnap adan arep adö au lugö, yaur gau apöm niñnaböl. ⁵ Rimnap kabö adö minöñ pro pro linab au lugöm rannab u pen ⁶ kidif yuö aragnab rö, sidö nijöm, mitep ginab. ⁷ Rimnap gifikasi mideinab an au lugöm, rannab u pen gifikasi gau pimamu gi pak niñjö, magö pilagnab. ⁸ Pen yij rimnap minöñ aij adö u lugöm, ran aij göm, magö pil aij ginab. Rimnap magö nin juöl ado gi da sidun lanj (30) rö pilnab, rimnap magö nin juöl mihau niganj (60) rö pilnab, rimnap nin juöl unbö mamid u (100) rö pilnab," a ga. ⁹ Jisas manö anibu hag pis göl gi haga, "Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li nij aij gimim," a ga.

Jisas ai ginig göm manö hod rik hagmidöp

(Mad 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas manö hagö nijöl gi, nibi bi nij mideila anib gau ke ke arla nijöm bi nipe unbö migang lanj gau abe, nibi bi nipe rimnap halö abe, Jisas nip hagla, "Manö hod rikmön hagpan if u nihön?" ö gila.

¹¹ Hageila haga, "God nibi bi udöm abad mideinab manö u, God gö kale nijim u pen nibi bi gau kalip hod rikem nöp hag nabin. ¹² Anig ginö, bi God manö hagep ap God Manö kalif klij riköm haga rö nöp ginab. Nipe haga, 'Amgö nijnaböl u pen nan rimnap nijagnaböl.

Manö nijnaböl u pen manö if hagöp anig rö göm nijagnaböl.

Nij aij giblap, God nip hag nijablap, nan si nan naj gipal gau nijöm arö giböp,' a gila," a ga. *

Jisas binan yij yimöb manö hod riköm haga u, manö if u hag na

(Mad 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Jisas anig hagöm kalip haga, "Manö hod rikem hagpin anibu nijagpim u, hainö manö rimnap halö hod rik hageinabin u, aigöl gimim nijnabim?" ö ga. ¹⁴ Wid yij u, God Manö nipe u, a gem, hagpin. ¹⁵ Yij rimnap adan arep adö au lagnab, a gipin u, nibi bi gau God Manö nijnaböl u pen magö anibu nöp Seden apöm manö anibu ju ud arnab, a gem, hagpin. ¹⁶⁻¹⁷ Pen yij rimnap kabö adö minöñ pro pro linab au lugöm, rannab u pen kidif yuö aramöm pidöñ gagö, sidö nijöm mitep ginab, a gipin u, nibi bi gau God Manö u gison magö u nijlö aij gö nijöl gi, udnaböl u pen yöp pro pro magö u midlö nijöl gi, mijör rimnap aunab aka bi gau kalip gi naj ginaböl nijöm manö anibu arö ginaböl, a gem, hagpin. ¹⁸ Yij rimnap gifikasi an au lugöm rannab, a gipin u, nibi bi God Manö nijnaböl u pen ¹⁹ wög waryö, ram köp haneb, kaj nan gau gasi iru nijöm, ru kibap, utpö mani nan gau gasi iru nijöm, nan

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * 4:2: Mad 13:34; Mak 4:33-34 * 4:12: Ais 6:9-10; Ap 28:26-27

gau gau nöp gasi niŋnaböl u me, God Manö u pi mamu gi pak niŋjö, magö pilagnab, a gem, hagpin. *
 20 Wid yiŋ miŋnöh aij adö au lugnab a gi pin u, ni bi bi God Manö niŋjöm, niŋ udeinaböl niŋjöm magö niŋ juöl ado gi da siduŋ laŋ (30), aka niŋ juöl miŋhau niŋgaŋ (60), aka niŋ juöl unbö mamid u (100) rö pilnab; gasi anibu niŋnem hagpin me u,” a ga.

*Hapö lauöm adö aulik lep
 (Luk 8:16-18)*

21 Jisas pen kauyaŋ manö ap hod riköm haga, “Ni bi bi gau hapö lauöm rin cög miŋgan gau aka abaŋ adö hanbal mo gayik gau pi gagnaböl; adö aulik li lö mailö gi nab. * 22 Anib u rö, niŋhön niŋhön miŋni pi göl midöp u, hainö waiö lö niŋnaböl. * 23 Kale ni bi bi gasi rimi d midainim gau, manö hagabin i rimi d li niŋ aij gi mim,” a ga.

24 Kalip manö ap haga, “Manö niŋnabim u, rik dam niŋ aij gi mim. Kale ni bi bi gau kalip manö kub hagemim, pen aige rö niŋmim a gi nabim u, God niŋpe niŋjöm kalöp ke u rö nöp manö kub hagöm, pen u rö nöp unbö rö niŋmim a gi nab. Pen niŋpe kalöp pen rimi nap halö adö laŋ abe niŋmim a gi nab. *

25 Ni bi bi nan rimi nap midöp gau rimi nap halö udnaböl; pen ni bi bi nan rimi nap midagöp gau, nan rimi nap pro pro midöp u halö ud arnaböl. *

*Krais manö aij u hag ni lö arö,
 ni bi bi iru nöp niŋ udnaböl*

26 Jisas manö ap manö hod riköm haga, “God ni bi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Bi wög nap ap wid yiŋ ranaŋ, a göm, dam wög naböŋ niŋpe gau yunab. 27 Wid yiŋ wög naböŋ au yuöm, han ajö niŋjöl gi,

marep göm, raniŋ gab. Aigegö göm ranöb, a göm, niŋnagnab. 28 Miŋnöh u ke gö, siŋip haŋauöm, ranöm, magö pilöm, po gi nab. 29 Pen wög naböŋ nap ni bö u po gö niŋjöm, rik dam lep niŋ u auöp, a göm, ru aglame u damöm, rik daunab,” a ga. *

Jisas mab masded u, manö hod riköm haga

(Mad 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Jisas aniŋ hagöm haga, “God ni bi bi udöm abad mideinab u, aiud niŋhön rö udem hagnö niŋnabim? 31-32 Me, mab masded yiŋ rö u, a gi nam. Nan yiŋ rimi nap kub yimbab gau pro ranöb, pen masded yiŋ u pro yabiŋ yimlö, ran kub göm, ramö alö, yaur gau apöm hai anib gau li midpal,” a ga.

Jisas manö hod riköm hagemidöp

(Mad 13:34-35)

33 Jisas ni bi bi gau kalip manö hod riköp anib gau rö iru nöp hag niŋmidöp; aniŋ göm, manö aij u kalip hag niŋmidöp. Kale manö niŋ aij gi naböl manö u nöp kalip hag niŋmidöp; manö niŋ aij gagnaböl manö u hag niŋa. 34 Niŋpe kalip manö hod riköm nöp hag niŋmidöp. Hainö bi niŋpe gau aip ke midöl göm, manö il magöŋhalö hag niŋ aij gi midöp.

Jisas hagö, hadal ur ga

(Mad 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Niŋ anibu nöp ram dugöp magö u, Jisas bi niŋpe gau kalip haga, “Niŋ waŋö böŋ lödaŋ arun,” a ga. 36 Aniŋ hagö, bi niŋpe gau ni bi bi iru nöp ap mideila gau kalip arö göm, niŋ magib Jisas mideia miŋgan u ranöm, hadla. Niŋ magib rimi nap halö aip arla. 37 An arlö niŋjöl gi, adniŋ pinöm asad apöm, niŋ si ral niŋ magib miŋgan

* 4:19: Mad 19:23-24 * 4:21: Mad 5:15; Luk 11:33 * 4:22: Mad 10:26; Luk 12:2 * 4:24:

Mad 7:2 * 4:25: Mad 13:12; 25:29; Luk 19:26 * 4:29: Joe 3:13; Rep 14:15

u amöm, am lugnig rö ga. ³⁸ Jisas nipe pen nig magib migan adin lajin adö, nab+c ilön löm haneia ninjol gi, bi nipe gau nip am anja göm hagla, “Manö hag ñeb bi, hon magorhalö umnig gabun gasi u ninjagpan ar?” a gila. ³⁹ Hageila, Jisas uraköm, pinöm asad udeia u abe, nig si ral aueia u abe, agamij mid a gö, pinöm asad udeia u hir göm, nig si ral aueia u böj nöp ur göm ga.

⁴⁰ Pen Jisas bi nipe gau kalip haga, “Kale nihön ginig pinin gabim? Kale nin udep magö kale pro ap midöp ninöm pinin gabim aka?” ga. ⁴¹ Hagö, kale aiö göm, pen hag ninö pen hag ninö göm hagla, “Bi anibi an? Aige gö göm hagajip, pinöm asad udajip u abe, nig si ral auajip u abe, manö nip u ninöm, hagöp rö göp?” ö gila.

5

Kijaki bi ap nip aban al mideia u, Jisas hag hon yua

(Mad 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Jisas bi nipe gau aip nig magib udöm, Nig Wanö Galili juöm, ram minönj Gerasa nibi bi mideila böj lödan adö amjaköm, ² nig magib u arö göm, ujanid lugö ninöl gi, magö anibu nöp, kijaki aban al mideia bi ap, wip rigöl migan gau nibö apöm, Jisas mideia au aua. ³⁻⁴ Bi anibu wip rigöl gila kabö migan gau han ajmidöp. Nip por sen udöm, ñimagö ma nipe gau li ribikmidal u pen sen gau gö, pa gi dö gö, armidöp. Nipe klö yabit gimidöp u me, nip gilö gasi ninjinm rö laga. ⁵ Sidö an, sibön yan, wip rigöl gimidal kabö migan gau abe, nö ilö gau abe, gau göl göm, kabö udöm, hañ roman nipe ke ribmidöp. ⁶ Pen nin anibu, nipe Jisas nip yijig ninöm, gi dö gi amöm, Jisas mideia au kugom yimö, ⁷⁻⁸ Jisas kijaki bi anibu nip

aban al mideia u nip haga, “Ne kijaki aiön pi, bi i nip arö gimön hon aru!” a ga.

Hageia haga, “Jisas, God klö unbö ke yabit N+ nipe. Yip nihön ginig auban? Manö ninö hagmön, ‘God nin midöp rö, yad nöp ilön mab rö ñagnabin,’ a gimön!” a ga. *

⁹ Anig hagö, Jisas bi anibu nip haga, “Hib ne nihön?” ö ga.

Hageia haga, “Yip kijaki iru nöp aban alöp rö, hib yad ‘Iru Nöp,’ ” a ga. ¹⁰ Nipe Jisas nip, kijaki aiön pi gau ram minönj ke mlö gau hag yuagmön, a göm, hag ninöl gi nöp mideia.

¹¹ Pen magö anibu, kaj iru yabit amil ñineila snan ba anib gau. ¹² Anib u, kijaki gau Jisas nip neb neb göm hagla, “Hanip hagö, amun kaj gilan kalip yuö hitkun,” a gila.

¹³ Anig haglö, Jisas yau a gö, kijaki gau bi anibu nip arö göm, amöm kaj gau kalip yuö hitklö, magorhalö du dausan rö pig ju rul yan amöm, gi dam nig wanö yan paköm, magorhalö nig ninöm um hakla.

¹⁴ Pen bi kaj mukmidal gau, ga anibu ninöm, am daun anibu abe, ram minönj gau abe, manö anibu hag ñilö ninöl gi, nibi bi gau am ninjun, a göm, Jisas mideia au aua. ¹⁵ Apöm ninla, bi nöd kijaki iru nöp aban ala anibu, waij yimöm, mid aij göm, asik mideia. Ninlö, anin gö pinin gila.

¹⁶ Nibi bi nöd mideila gau, nibi bi hain aua gau kalip, bi kijaki aban al mideia bi u nip Jisas nihön nihön ga u hag ñila. Pen kaj gau kalip nihön nihön ga u abe hag ñila. ¹⁷ Pen nibi bi anib gau, manö hagla anibu ninöm, Jisas nip manö neb neb göm hagla, “Ram minönj hon i arö gimön aru!” a gila. ¹⁸ Hageila, Jisas nig magib

udöm arnig gö, bi gö kamij la u n+p neb neb göm haga, “Yad aip arul aka?” ga. ¹⁹ Hageia, Jisas bi u n+p wihö göm, haga, “Ram ne arammön, n+bi bi ne gau kal+p, B+ Kub nöp mög yab+ n+nöm, n+hön n+hön göp manö u magöñhalö hag ñ+mön,” a ga. ²⁰ Hagö, bi an+bu ram m+nöñ Dekapolis an au, daun gau g+ ajöl g+, Jisas n+p n+hön n+hön ga u, n+bi bi gau kal+p hag ñö, kale magöñhalö aiö yab+ g+la.

Jisas gö, n+bi ap lam+ñ la, pai uma ap uraka

(Mad 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Jisas pen ñ+g mag+u udöm, kauyan ado g+ am Ñ+g Wanö Galili böñ lödan go+ au m+idö n+nöl g+, n+bi bi iru nöp n+p aula.

²²⁻²³ B+ ap hib n+pe Jairas. N+pe Juda magum gep ram ap abad m+dm+öp. Jairas Jisas n+p n+nöm, ap m+deia au kugom y+möm haga, “Pai pro m+dmagö yad u umn+g gab. Ne yad aip aumön n+p ud n+nö, urak aran,” a ga. ²⁴ Hagö, Jisas uraköm Jairas aip arlö n+nöl g+, n+bi bi iru nöp amöm, Jisas n+p c+ro c+ro ñöm an an löm ud areila.

²⁵ Pen n+bi ap, n+pe n+bi adan ajm+öp m+ unbö m+gan lan la. ²⁶ N+bi an+bu wös wameb bi gau kal+p, y+p g+lö kam+ñ lan, a göm, mani n+pe magöñhalö hadö raua u pen n+p g+lö kam+ñ lagöm, rap+n kub yab+ ga. ²⁷⁻²⁸ Pen n+pe Jisas g+m+öp manö u haglö n+nä rö, am wañj bad n+p u ud n+nö kam+ñ l+nab, a göm, n+bi bi iru m+deila an au jöl adö apöm, wañj n+p u ud n+nö, ²⁹ magö an+bu nöp hagape lugm+öp u m+lep gö, an n+pe au yan n+nä, n+p nan ga u kam+ñ la. ³⁰ Pen Jisas ke n+nä, klö n+pe r+mnap ara n+nöm, ado göm, n+bi bi iru m+deila gau kal+p haga, “Wañj yad u ban ud n+nöb?” ö ga. ³¹ Hageia, bi n+pe gau hagla,

“N+bi bi iru nöp nöp c+ro ñaböl u, n+hön g+n+g y+p bi an ud n+nöb, a g+mön, hagabön?” ö g+la. ³² Pen Jisas manö kale hagla u udagöm, y+p bi an ud n+nöb, a göm, ulhai n+nöl g+ m+deia. ³³ Pen n+bi an+bu, n+p n+hön n+hön ga u n+nöm, p+ñ+n göm g+l g+l göl g+ apöm Jisas m+deia ma i+ n+pe au kugom y+möm, n+p kam+ñ la manö u magöñhalö waiö hag ña.

³⁴ Jisas pen n+p haga, “Pai yad. Jisas y+p gö kam+ñ l+nab, a g+mön, n+n udpan rö, nöp g+nö kam+ñ löp me u. Ne arammön m+id aij g+mön,” a ga. *

³⁵ Jisas manö an+bu hagö n+nöl g+, Jairas bi n+pe r+mnap, ram n+pe au n+bö apöm hagla, “Pai ne u hadö umöb; hag ñeb bi i hagö, ma ilön auagn+m, ado g+ arn+m,” a g+la. ³⁶ An+g hagla u pen Jisas manö kal+p u udagöm, Jairas n+p haga, “P+ñ+n gagmön; gas+ klö g+ n+nöm,” a ga. ³⁷ Jisas an+g hagöm, n+bi bi gau aip aragnabun, a göm, kal+p an+bu gau hag löm, Pida u, Jems u, Jems n+mam Jon u, kalpe yam nöp u+ g+ ara. ³⁸ Kale Jairas ram u amjaköm Jisas n+nä, n+bi bi manö p+g hagöm, m+ñ+n magö göl g+ m+deila. ³⁹ Ram raul m+gan yan amöm haga, “N+hön g+n+g manö hau+ g+mim, m+ñ+n gabim? Pai u umagöp; y+har+n hon hanab,” a ga. ⁴⁰ An+g hagö, n+p m+hol g+lö, kal+p hag hön yuöm, pai n+me nap ber u udöm, bi n+pe kabö u udöm, u+ g+ pai u um m+deia ram raul m+gan yan ara. ⁴¹ Amöm, pai an+bu ñ+magö k+id n+p u udöm, Arameik manö löm haga, “Dalida kom!” a ga. Manö haga an+bu i+ me, “Pai pro! Nöp hagabin, urak!” * ⁴² Jisas n+p manö hagö, magö an+bu nöp uraköm, ap ran ap lugö n+nöl g+, n+bi bi gau aiö yab+ g+la. Pai an+bu m+ n+pe unbö

* 5:30: Luk 6:19

* 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

* 5:41: Luk 7:14

mıgan laŋ ara. ⁴³ Nıbi bı mıdeila gau aiö gılo nıŋöl gı, Jisas manö klö hagöm haga, “Gıpin anıbu nıbi bı gau kalıp waiö hag fıagmim,” a ga. Anıg hagöl gı kalıp haga, “Pai u nıp nan magö rımnap fııbe fııŋaŋ,” a ga.

6

Nasared nıbi bı Jisas nıp nıŋ udagla

(Mad 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Jisas bı nıpe gau uı gı ram mınöŋ anıbu arö göm, daun nıpe ke Nasared ara. ²⁻³ Am mıdöm, Juda God nıp sabe gep fıın u, magum gep ram u amöm, nıbi bı iru nöp ap mıdeila gau kalıp manö hag fıö nıŋöl gı, aiö göm hagla, “Bı anıbi kapeda ram mınöŋ i nıbö bı, Maria fıı nıpe ap. Nımam nıpe u Jems, Josep, Judas, Saimon me. Nıfıın bı nıpe gau aıp mıdpun i. Pen manö aij anıbu gai nıbö nıŋöm hagöp? Nan gagep rö aigöl göm göp?” ö gıla. Anıg hagöm, nıp udagla. *

⁴ Pen Jisas kalıp haga, “Bı God manö hagep gau, ram mınöŋ mıgan rımnap gı ajlö, bı kub hon, a göm, udnaböl u pen ram mınöŋ kale ke gau, manö kalpe u udagnaböl,” a ga. * ⁵ Nıp nıŋ udagla u me, nan gagep rö rımnap gınm rö laga; nıbi bı nan ga gau mıhöp nöp ud nıŋö, kamıŋ la. ⁶ Pen Nasared nıbi bı nıp nıŋ udagla u nıŋöm Jisas aiö yabıt ga.

Jisas bı nıpe unbö mıgan laŋ, wögyıp gımim, a göm, hag yua

(Mad 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jisas pen ram rıtıg aglö ram mınöŋ anıb gau gı ajöl gı, nıbi bı gau kalıp God Manö u hag fıa. ⁷ Nıın ap bı nıpe unbö mıgan laŋ gau wıfı alö aueila haga, “Bı mıhöp ke, bı mıhöp ke ram mınöŋ gau

ke ke ammim, manö aij yad u hag fıımim. Yad kalöp hag yuabin rö, manö hag fıı ajöl gı, kıjaki aiön pi nan gau hag yunıg, hag höŋ yunabım,” a ga. ⁸ Manö ap pen haga, “Arnıg gımim u, nan fııŋeb, waŋıb, manı ud aragmim; ilöŋ naböŋ u nöp ud armim. *

⁹ Ma rırup lımim pen sior mılö aŋı nöp lımim armim; sior rımnap halö ud aragmim. ¹⁰ Ram ap arbe kalöp hag udaiöl, ram anıbu nöp mıdmim, wög gı pıs gımim, daun anıbu arık arıg gımim fıın u nöp armim. ¹¹ Pen ram mınöŋ ap amjakpe kalöp hag udöm, manö kalöp u nıŋagaiöl, ram mınöŋ anıbu arık arıg, nıŋlaŋ, a gımim, ma halıt pakpe lugö armim,” a ga. *

¹² Jisas anıg hagö, bı nıpe unbö mıgan laŋ gau, kale ram mınöŋ gau gau amöm, nıbi bı gau kalıp manö hag fıöl gı hagla, “Nan sı nan naij gıpm u, nıhön gıng anıg gıpun, a gımim, arö gımim,” a gıla. ¹³ Anıg hagöm, kıjaki aiön pi nıbi bı aban al mıdeia gau hag höŋ yuöm, nıbi bı nan ga gau wel fı fıılö, kamıŋ la. *

Herod hagö, Jon Bı Nıg Pak Nıeb nabic cög nıpe u rıb gı dö gıla

(Mad 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ Pen Jisas ga rö manö u, ram mınöŋ rıgoŋ rıgoŋ gau arö, kın Herod u rö nöp nıŋa. Nıbi bı gau, manö anıbu hag amıl apıl göl gı, rımnap hagla, “Jon bı fııg pak fıeb umö rıgöl gıla u, kauyaŋ uraköm me, apöm nan gagep rö anıb gau gab,” a gıla. * ¹⁵ Rımnap hagla, “Bı anıbu bı ne İlaija,” a gıla. Pen bı rımnap hagla, “Bı God manö hagep hadame nöp mıdmıdal rö bı ap apöm mıdöp,” a gıla. ¹⁶ Pen kın Herod nıpe nıŋöm haga, “U Jon bı fııg pak fıeb nöd unam rıb gı

* 6:2-3: Jon 7:15 * 6:4: Jon 4:44 * 6:8: Luk 10:4-11 * 6:11: Ap 13:51 * 6:13: Jem 5:14 * 6:14: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 3:19-20

dö g'no u nöp uraköm, apöm anig gab," a ga.

¹⁷⁻¹⁹ Pen n'ihön: nöd Herod, n'imam Pilip n'ibin Herodias n'ip uda. Udö, Jon "G'ipan an'ibu, gi najj g'ipan. B'i nuwöt n'ipe udagnab," a ga. Pen Jon anig hagö, Herodias Jon n'ip n'ijö mulu lugö hagö, Herod b'i n'ipe gau r'imnap hag yuö, amöm Jon n'ip nagi l'ila. N'ibi Herodias, Jon n'ip aigö göl gem al pak l'nam, a göm, gasi u nöp n'ijm'idöp u pen ^{*} ²⁰ Jon nan najj ap gagm'idöp. N'ipe manö n'ihön n'ihön haga u, Herod n'ijöm manö aij y'dun göl nöp hagöp, a göm, n'ini löm, Jon n'ipe b'i aij ap b'i ut ap m'idöp, a göm, p'ini göm, n'ip gi najj g'inaböl, a göm, n'ip abad mid aij g'im'idöp. ²¹ N'ibi Herodias, Jon n'ip al pak l'in, a gi n'ij m'id m'id mañ ap, Herod n'ime n'ip yag daua p'ijan r'ikep n'in u nöp, nan kub n'ijng, gapman b'i kub gau, ami b'i kub gau, ram m'nöñ Galili b'i kub gau w'ni alö, nan kub n'ijng aula. ²² Apöm nan n'ijlö n'ijöl gi, Herodias pai n'ipe u raul m'igan an'ibu apöm kugom ralö, Herod abe, b'i kub ap m'ideila gau abe n'ijlö, kalip aij gö, kiñ Herod pai an'ibu n'ip haga, "G'ipan an'ibu, nan n'ihön hag n'jeinabön nöp n'nabin," a ga. ²³ Pen manö klö manö n'ijö nöp hagöm haga, "Yad nöp manö n'ijö yab'it hagabin. Ram m'nöñ kub abad m'ipin i hag n'ijö, nöp naböñ u hagnö abad m'ideinabön," a ga. ²⁴ Anig hagö, pai u amöm n'ime Herodias n'ip, nan n'ihön u hag n'ijnam, a gi n'ijö, n'ime pen haga, "Jon b'i n'ig pak ñeb nab'ic cög magö n'ipe u hagnöm," a ga. ²⁵ N'ime anig hagö, ad'ij pai n'ipe y'ij'd kiñ Herod m'ideia au amöm haga, "Uri magö i nöp, Jon b'i n'ig pak ñeb nab'ic cög magö n'ipe u ud k'inañ cög m'igan ap l'imön, y'ip dap

ñi," a ga.

²⁶ Anig hagö, kiñ Herod Jon n'ip gasi n'ijö, mög yab'it ga. Pen n'ipe b'i kub gau n'ij m'idlö n'ijlö gi, manö klö manö n'ijö pai u n'ip haga u nöp gasi n'ijöm, ²⁷ magö an'ibu nöp ami b'i n'ipe ap, "Am Jon nab'ic cög magö u daumön," a göm hag yuö, am Jon n'ip nab'ic cög magö u r'ib gi dö göm, ²⁸ ud k'inañ cög m'igan ap löm, dapöm pai an'ibu n'ip ñö, n'ipe pen damöm n'ime n'ip ña. ²⁹ Pen Jon b'i n'ipe gau, Jon n'ip uñam r'ib gi dö g'ila manö u n'ijöm, kale am wip damöm, kabö m'igan au r'igöl g'ila.

Jisas n'ibi b'i iru nöp nan magö ñö n'ijla

(Mad 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ Jisas manö ud arep b'i gau, kale gau gau wög gi ajöl göm, ado gi apöm, n'ibi b'i gau kalip manö n'ihön n'ihön hag ñöm, nan n'ihön n'ihön g'ila gau, magöñhalö Jisas n'ip hag n'ila. ^{*} ³¹ Pen n'ibi b'i iru yab'it nöp am'it ap'it geila u me, Jisas b'i n'ipe gau aip nan n'ijöl rö lagö, n'ipe kalip haga, "Hon, n'ibi b'i m'idagpal an' au amun, y'ihar'ij m'idaiun, kale magö ap ake l' nabim," a ga. ³² Anig hagöm, b'i n'ipe gau aip n'ig mag'it udöm, ram m'nöñ n'ibi b'i m'idagm'idal au arla. ³³ Pen kale n'ig mag'it ud arlö n'ijöl gi, n'ibi b'i iru nöp, Jisas b'i n'ipe gau aip gau araböl a göm, daun gau n'ibö gau n'ibö dip gi dö gi aramöm, n'ig go' adö adan m'lö u nöd amöm, Jisas b'i n'ipe gau aip arn'ig geila gau, nöd am m'ideila. ³⁴ Jisas b'i n'ipe gau aip n'ig go' au amjak p'idöñ göm, n'ig mag'it arö göm, n'ibi b'i iru m'ideila gau kalip n'ijöm gasi n'ipe ke gasi n'ijöm n'ija, kale kaj sipsip b'i abad m'idep ap m'idagöp rö u m'ideila. An'ibu n'ijö, mög gö, n'ipe

* 6:17-19: Lep 18:16 * 6:30: Luk 10:17 * 6:34: Nab 27:17; Mad 9:36

if göm kalıp manö rımnap rapın hag ñi mıdeia. * 35 Sıdö hadö wad ara nıñöm bı nıpe gau apöm nıp hagla, “Sıdö hadö wad aröp. Aui ram mınönj nöp anj aui. * 36 Anıb u, nıbi bı gai i hag yuö, kale am ram rıtıg aglö ram mınönj yöp sól gai i aramöm, nan magö kale rımnap rau ñınılanj,” a gıla.

37 Hageila, Jisas haga, “Kale ke kalıp nan magö rımnap ñımim,” a ga. Hageia hagla, “Anıg hapan u, bı rakın unbö raleb jınj wög göm mani udpal rö udun nan magö rau dapun, kalıp ñun aka?” gıla. 38 Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö mıdöp? Am nıñim!” a ga. Hageia, am nıñöm hagla, “Hon bred magö unbö mamıd u, kabsaı mıhöp halö mıdöp,” a gıla. 39 Anıg hageila, Jisas haga, “Nıbi bı gai i hagpe, asık balu ke ke löm, nan utanj adö gai i asık mıdlö aranj,” a ga. 40 Hagö, nıbi bı gau kalıp haglö, rımnap ñın juöl mıhau ado gi da sıdunı lanj (50) rö magum balu löm, rımnap ugan nıbi bı ñın juöl unbö mamıd u (100) rö balu lıla. 41 Pen Jisas nıpe bred magö unbö mamıd u abe, kabsaı mıhau abe udöm, kumi kabö adö lanj au nıñöm, God nıp, aij a göm, bred u ud jö göm, bı nıpe gau kalıp ñö, kale pen nıbi bı gau kalıp nıme lı ñıla. Kabsaı mıhau u, u rö nöp bı nıpe gau ñö, nıbi bı gau kalıp nıme lı ñıla. 42 Ñeila, ñınıöl ñınıöl, kalıp mudun ga. 43 Nan adınj adınj arö gıla gau, Jisas bı nıpe gau wadı udöm yaglö yaglö, wadı unbö mıgan lanj ajmanı raua. 44 Nan ñınıla ñın anıbu, bı gau nöp me, paip dausan ara.

Jisas ñıg ut adö u abö gi ara

45 Pen magö anıbu nöp Jisas bı nıpe gau kalıp hagö, ñıg magıb udöm Bedsaida daun nö lödanı arlö nıñöl gi, Jisas au mıdöm nıbi bı

gau kalıp hag yuö arla. 46 Hag yuöm, dum nö ilö ap gılanj gi amöm, God nıp sabe gi mıdeia. *

47-48 Sıbön gınıg ga magö u, Jisas nöp mıdöm nıña, bı nıpe gau kale ñıg magıb udöm, ñıg anj au danı arlö nıñöl gi, hadal u areila lau adö auö, uıham ñıg ut adö lanj pırık göl gi areila. Ram jın parıka magö u, Jisas ñıg ut ado lanj au amöm, kalıp abhak löm, arnıg gö nıñöl gi, 49-50 nıp ñıg ut adö lanj au areia u nıñöm, u wıp ana ap a göm, anının gö pıñınj göm aıö gauı gıla. Adınj Jisas kalıp haga, “Pıñınj gagmim! Yad nöp auabin! Gası iru nıñagmim!” a ga. * 51 Hagöm, ñıg magıb mıgan arö, hadal udeia u ur ga. Anıg gö, Jisas nıpe aigöl göm anıg göp, a göm, gası iru yabıt nıñla. * 52 Nıpe bred udöm nıbi bı iru nöp nıme lı ña u nıñla u pen ñın anıbu Jisas nıp nıñ ud aij gagla. 53 Pen ñıg anj u am am ram mınönj Genesared amjaköm, ñıg magıb u nagi adık lıla. 54 Ñıg magıb au arık arlö nıñöl gi, nıbi bı anıb gau Jisas auöp, a gılö nıñöm, 55 yınıd ram mınönj gau gau kıd kıd amöm, nıbi bı nan ga gau kalıp dam Jisas am mıdeia au areila. 56 Ñın anıb gau, Jisas ram rıtıg aglö gau aka daun gau aka ram mınönj yıharınj gau amjakö, nıbi bı nan ga gau kalıp dap maker anj au löm, Jisas nıp neb neb göm hagla, “Ne mıdö, nıbi bı nan göp gau, waıj adınj nöp u ud nıñöl, kalıp kamınj lanj,” a gıla. Jisas yau a ga nıñöm nıbi bı nıp ud nıñla gau kalıp magöñhalö kamınj la.

7

Nan hibur mıdmagö anj danı nıbö höñ aunab u nöp me pı mıdeinab

1 Bı Perisi rımnap, bı lo manö hag ñeb rımnap, Jerusalem nıbö

apöm, Jisas mideia au niŋ midöm niŋla, ² Jisas bi nipe rimnap, nips nihi bi asi masi gi aij göm, nan niŋmidal rö, gagla. * ³ Perisi bi gau abe, Juda nihi bi gau magöŋhalö abe, nips nihi bi hagdaldal rö niŋöm, niŋmagö niŋg li yuöm nöp, nan niŋbal. ⁴ Maker aŋ au am midöm, ram ado gi apöm, u rö nöp niŋg li yuöm nöp, nan niŋbal. Pen kap, rin cög, kapa nan gau u rö nöp niŋg li yuöm nöp, nan niŋbal. Nan anibu rö magöŋhalö kliŋ aij gipal. *

⁵ Anib u, Jisas bi nipe gau nan yiharŋ niŋla u niŋöm, bi Perisi gau abe, bi lo manö hag űeb gau abe Jisas nip hagla, “Bi ne gau niŋön ginig, apis bac bi hagla rö, niŋmagö kale u niŋg li yuöm wasö, yiharŋ nöp nan niŋaböl?” ö gila. ⁶ Hageila, Jisas haga, “Kale manö piral hagnim u, Aisaia manö niŋö yabiŋ hagöm, God Manö u kali kliŋ riköm haga,

‘Nihi bi gai i, God hib hagno adö arab a gipal u
pen yiharŋ manö nöp hagal;
yip midmagö lagpal. *

⁷ God lo manö u hag űabun, a gipal u
pen nihi bi manö kale ke hagal
pal manö u nöp hag űaböl.

Anib u, yip sabe göm hib yad hagle adö aragab.

Yiharŋ manö nöp hagaböl,’ a ga.

⁸ Anib u rö, kale God manö hag la u arö gimim, nihi bi manö kale ke hagal u udmim, nap nahai bi hagdaldal adö u hain gimim gabim,” a ga.

⁹ Jisas kalip kauyaŋ hagöm haga, “Kale gasi kid hiik niŋmim, God manö hag la u ud ke gau yu-mim, gasi magö kalpe ke u nöp niŋ udmim hain gabim. ¹⁰ Mosi God Manö adŋ ap kali kliŋ riköm

haga, ‘Name nap hagnim rö niŋ udmim, kalip ud aij gimim; pen nihi pai rimnap nime nap kalip manö mulu kal lugö hagaiöl, al pak libe umöl,’ a ga. * ¹¹ Pen kale manö adö anibu kabö göl hag űagpim. Bi ap, ami bapi arö ginabin, a ginab u, kalip hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij rimnap kalpe miŋön niŋnep pen mani kalpe miŋön űeb mani u, uri yad God nip niŋnabin, a gipin u me, mani kalpe miŋön űeb ap midagöp,’ a ginab. ¹² Anig gilo, kale niŋmim hagnabim, ‘Kale anig gipal u, manö midagöp,’ a ginabim. Anig hagpe, kale God manö haga u arö göm, nan aij rimnap nime nap kalip űagnaböl. ¹³ Anib u, gasi magö kalpe ke u nöp niŋmim, hain gimim, bi hain niŋbö rimnap halö hag niŋbe, kale pen u rö nöp bi hain niŋbö rimnap hag niŋlö, hag niŋ dam dapil gilo niŋöl gi, God Manö nan yiharŋ rö ud ke gau yubal. Pen nime nap manö hagajin u nöp wasö; kale nan iru nöp anig unbö rö nöp gabim,” a ga.

¹⁴ Jisas anig hagöm, nihi bi iru nöp mideila gau kalip hagö, nipe mideia il au aueila haga, “Manö hagnig gabin i kale magöŋhalö niŋmim, manö il rik niŋ aij gimim. ¹⁵ Kale nan niŋbe aŋ yaŋ arnab u pri midageinab; nan hibur midmagö aŋ kale daŋ niŋbö höŋ aunab u nöp gö, kale gac halö mideinabim. * ¹⁶ Kale nihi bi gasi rimid midainim gau, rimid li niŋ aij gimim,” a ga.

¹⁷ Jisas anig hagöm, nihi bi gau kalip arö göm, ram raul miŋan arö, bi nipe gau nip hag niŋla, “Manö hod rikmön hagnan anibu, il u niŋön?” ö gila. ¹⁸ Hageila, haga, “Nihi bi gau kale niŋagpal rö, kale u rö nöp niŋagpim ar? Nan asi masi gipal gau, halöwaŋö niŋlö, hibur aŋ yaŋ arö, God niŋö

* 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mad 23:25 * 7:6: Ais 29:13 * 7:10: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* 7:15: Ap 10:14-15

prɪ mɪdageinab. ¹⁹ Pen nɪhɔn: nan nɪŋbəl anɪb gau, mɪdmagɔ anɪb aragnab; hibur anɪb anɪb nɔp arɔ, hib halɔ kɪl yunabɔl," a ga. Jisas manɔ haga anɪbu, nan gau magɔŋhalɔ nɪŋeb nɔp, asɪ masɪ gep rɪmnap mɪdagɔp, a ga.

²⁰ Pen Jisas anɪg hagɔm haga, "Gasɪ naj anɪ kale anɪbɔ aunab u me, nɪbi bɪ gac halɔ mɪdnabɔl.

²¹ Nɪbi bɪ gau anɪ kalɪp anɪb gasɪ naj auɔ nɪŋɔl gɪ, kale gɪ naj gɔm, nan si udɔm, wɪp alɔm, nɪbi si bɪ si gɔm, ²² nan gau hon rɔ laŋ, a gɔm, nɪbi bɪ rɪmnap gasɪ naj nɪŋɔm, manɔ pɪral hagɔm, manɔ naj hagɔm, nan gau yad rɔ lagɔp, a gɔ, mulu lugɔ, nɪbi bɪ hagɪuɔm, hib kale ke dap ranɔm, halɔwɔlɔ gɔm, naj gep gasɪ anɪ nɪŋɔm gɪpal. ²³ Nan naj gɪpal anɪb gau gasɪ ke gau nɪbɔ auagɔp, gasɪ naj anɪ kale anɪbɔ aunab u me, nɪbi bɪ gac halɔ mɪdnabɔl.

Nɪbi ap, Jisas nɪpe gɔ, pai yad kamɪŋ lɪnab, a gɔm, nɪŋ uda
(Mad 15:21-28)

²⁴ Jisas ram mɪnɔŋ anɪbu arɔ gɔm, am ram mɪnɔŋ daun kub Daia sɔl anɪb au ara. Amɔm, nɪbi bɪ gau yɪp mɪŋi nɪŋagɔl, a gɔm, ram raul mɪgan ap amɔm pɪ gɔl mɪdeia u pen pɪ gɔl mɪdainɪm rɔ laga. ²⁵ Nɪbi ap, pai nɪpe nɪp kɪjaki abanɪ ala u me, Jisas auɔp, a gɪlɔ, nɪpe amɔm Jisas mɪdeia au ma ɪl nɪp au kugom yɪmɔm, ²⁶ Jisas nɪp neb neb gɔl gɪ haga, "Pai yad kɪjaki abanɪ alɔp u, hag hɔŋ yu aranɪ," a ga. Nɪbi anɪbu nɪpe Juda nɪbi wasɔ. Nɪpe yag daula ram mɪnɔŋ Pɔnisia, bɪ ram mɪnɔŋ Siria nɪbɔ abad mɪdmɪdal u. ²⁷ Pen anɪg hageia, Jisas nɪp haga, "Nɔd nɪ pai nan nɪŋlɔ, mudun gɪnab, aij. Nan magɔ nɪ pai nɪb u udun, kain yunabun u aij gagnab," a ga. ²⁸ Hageia, nɪbi u pen haga, "Bɪ Kub! U aij hagpan u pen nɪ pai

gau nan nɪŋlɔ, nabɔŋ nabɔŋ gau abanɪ mo gau lugɔ, kain gau halɔ nɪŋnabɔl," a ga. ²⁹ Hageia, Jisas manɔ anɪbu nɪŋɔm haga, "Ne anɪg hagpan u, pai ne kɪjaki yuɔ hiɪkɔm mɪdajɪp u hadɔ hɔŋ arɔp; ne aru," a ga. ³⁰ Jisas anɪg hagɔ, nɪbi anɪbu ado gɪ amɔm nɪŋa, kɪjaki arɪk hɔŋ arɔ, pai nɪpe kɔp adɔ au agamɪ han mɪdeia.

Rɪmɪd mɪgan pɪl ga bɪ ap Jisas gɔ, rɪmɪd waka

³¹ Jisas ram mɪnɔŋ daun kub Daia sɔl anɪb au arɔ gɔm, am ram mɪnɔŋ daun kub Saidon sɔl anɪb au pakɔm, ram mɪnɔŋ Dekapolis anɪb gau amɔm, Nɪg Wanɔ Galili ara. ³² Amjakɔ nɪŋɔl gɪ, nɪbi bɪ gau bɪ rɪmɪd pɪl ga manɔ hag aij gagmɪdɔp bɪ ap dapɔm, Jisas nɪp neb neb gɔm hagla, "Bɪ i nɪp ud nɪŋɔ, kamɪŋ laŋ," a gɪla. ³³ Hageila, Jisas bɪ anɪbu nɪp uɪ gɪ ke ke au amɔm, nɪmagɔ mɪlɔ nɪpe u rɪmɪd mɪgan nɪp u yuɔm, nɪmagɔ kɪŋu alɔm, aɪab nɪp u ud nɪŋɔm, ³⁴ kumi kabɔ laŋ nɪŋɔm, ake lɔl gɔm, "Epada!" a ga. Manɔ yɔl hagɔm, "Epada," a ga u, manɔ ɪl u "Hiɪk," a ga. ³⁵ Anɪg hagɔ nɪŋɔl gɪ, bɪ anɪbu rɪmɪd mɪgan u pɪral hiɪkɔm, maj mɪgan pɪfa gɔ nɪŋɔl gɪ, manɔ kabɔ gɔl haga. ³⁶ Jisas pen nɪbi bɪ gau kalɪp haga, "Manɔ anɪbu nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag nɪgɪmɪ," a ga. Manɔ anɪbu manɔ klɔ gɔm haga u pen kale am klɔ gɔm nɪbi bɪ iru nɔp hag nɪla. * ³⁷ Manɔ anɪbu hag nɪila nɪbi bɪ nɪŋɔm aɪɔ gɔm hagla, "Jisas nan gau magɔŋhalɔ gajɪp aij yabɪl gɔp. Nɪpe nɪbi bɪ rɪmɪd pɪl gɔp gau gɔ, pɪral hiɪkɔm, nɪbi bɪ aɪab mɪŋɔr gɔp gau gɔ manɔ hag aij gɪpal," a gɪla. *

8

Jisas nɪbi bɪ iru yabɪl nɔp nan

* 7:36: Mak 1:43-45 * 7:37: Ais 35:5

magö ñö ñiηla

(Mad 15:32-39)

¹ Ñin an anib au nöp, nibi bi iru nöp ap midlö, nan magö midagö, Jisas bi nipe gau wifñ alö aueila haga, ² “Yad nibi bi gai i kalip mög niηabin. Ñin miηau niηan yad aip midöm, yiηar:η midpal.” *

³ Kalip kiyo nöp hag yunö, rimnap milö gau nibo aubal rö, adan an gau amöm, amgö miηmainö udö, lug paknaböl,” a ga. ⁴ Hageia, bi nipe gau hagla, “Ram miηnöh nöp an anib gai i, nan magö gai nibo udun ñun?” ö gila. ⁵ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp?” ö ga. Hageia hagla, “Unbö mudun j:η u,” a gila. ⁶ Anig haglö, Jisas nibi bi gau kalip hagö, asiklö niηöl gi, bred magö unbö mudun j:η anibu udöm, God niη aij, a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip ñö, kale pen udöl gi, nibi bi gau kalip niηe li ñila. ⁷ Kabsal pro bad ap ud mideila u, u rö nöp udöm, God niη aij a göm, bi nipe gau kalip ñö, niηe li ñila. ⁸ Ñilö, ñiηlö ñiηlö kalip mudun gö, naböh naböh pali pali gila gau, Jisas bi nipe gau wad:η unbö mudun j:η u yaglö ajman raua.

⁹ Bi nan ñiηla anib gau, po dausan rö. Jisas pen, nibi bi anib gau kalip hag yuöm, ¹⁰ bi nipe gau aip ñig magib udöm, ram miηnöh Dalmanuda arla.

Perisi bi rimnap, “Nan gagep rö ap gö niηun,” a gila

(Mad 16:1-4; Luk 12:54-56)

¹¹ Bi Perisi rimnap Jisas niη neb giηno, niηöh rö hagnim, a göm, apöm niη aip manö hag amil apil göm hagla, “Nan gagep rö ap kumi kabö adö lan au gö, niηun,” a gila. ¹² Anig haglö, Jisas ake löl göm haga, “Nibi bi miηni midpal ñin i, niηöh giηig hagal, ‘Nan gagep rö

ap gö niηun,’ a giηpal? Yad kalöp niηö yabiη hagabin, kalöp nan gagep rö ap giηnö, niηagnabim,” a ga. *

¹³ Anig hagöm, kalip arö göm, bi nipe gau aip ñig magib udöm, ñig wanjö böη lödan arla.

Jisas, Perisi manö kalip u udagöl, a göm, manö hod riköm haga

(Mad 16:5-12)

¹⁴ Pen bi nipe gau hauη göm, bred iru wasö, magö aini ap nöp ud ñig magib löm, ud arla. ¹⁵ An gau amöl gi, Jisas kalip haga, “Perisi yiη kale u abe, Herod yiη nipe u abe, niη aij giηmim,” a ga. *

¹⁶ Anig hagö, bi nipe gau kale ke hag niη hag niη göm hagla, “Bred magö rimnap halö dauagpun rö hagab,” a gila. ¹⁷ Jisas pen kale hagla anibu ke niηöm haga, “Niηöh giηig bred magö dauagpun, a giηmim, hagabim? Kale manö niηmim, il u niηagpim ar? *

¹⁸ Amgö la u niηagpim? Rimid la u niηagpim? Aka niηmim hauη giηpim? ¹⁹ Bi paip dausan mideila ñin u, bred magö unbö mamid u ud jö gi ñinö, niηöh naböh naböh arö gila gau, wad:η aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wad:η unbö miηgan lan yagno,” a gila. ²⁰ Anig hageila haga, “Pen bi po dausan mideila ñin u, bred magö unbö mudun j:η u ud jö gi ñinö, niηöh naböh naböh arö gila gau, wad:η aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wad:η unbö mudun j:η u yagno,” a gila. ²¹ Hageila haga, “Pen kale niηmim, niη aij gagpim ar?” a ga.

Amgö we ga bi ap Jisas gö, amgö ñil niηa

²² Pen kale Bedsaida daun amjaklö niηöl gi, nibi bi rimnap bi amgö we ga ap dapöm, Jisas

* 8:2: Mak 6:34-44 * 8:12: Mad 12:39; Luk 11:29 * 8:15: Luk 12:1 * 8:17: Mak 6:52

* 8:19: Mak 6:41-44

nɪp neb neb gōm hagla, “Nɪp ud nōŋ,” a gɪla. ²³ Hageila, Jisas bɪ amgō we anɪbu nɪp nɪmagō kɪd u udōm, uɫ gɪ ram rɪɫɪg aglō goɫ au amōm, amgō nɪp u kɪŋu alōm, nɪp ud nɪŋōm, haga, “Amgō ne nan rɪmnap nɪŋabōn aka?” ga. ²⁴ Hageia haga, “Yau. Nɪbi bɪ gau nɪŋabin u, pen mab ur rō gau gɪ ajabōl,” a ga.

²⁵ Hagō, Jisas kauyaŋ amgō magō nɪpe ud nɪŋō, adɪŋ nan gau magōŋhalō nɪŋ aij yabɪɫ ga. ²⁶ Pen Jisas bɪ anɪbu nɪp haga, “Kauyaŋ ado gɪ ram rɪɫɪg aglō nɪbi bɪ mɪdɪpal lödaŋ aragmōn; ram ne yɪdun göl aru,” a ga.

Pida Jisas nɪp haga, “Ne nöp me Mesaia u,” a ga

(Mad 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Jisas bɪ nɪpe gau aip ram rɪɫɪg aglō daun kub Sisaria Pilipai sōl au arla. Adan an au amōl gɪ kalɪp haga, “Nɪbi bɪ gau, yɪp an a gōm nɪŋbal?” ö ga. ²⁸ Hageia hagla, “Nɪbi bɪ rɪmnap nöp Jon bɪ nɪg pak ñeb u, a gɪpal; rɪmnap Ilaija, a gɪpal; rɪmnap bɪ God manō hagep ap, a gɪpal,” a gɪla. * ²⁹ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Kale ke pen yɪp an, a gɪmim, nɪŋbim?” ö ga. Hageia, Pida haga, “Ne nöp me Mesaia u,” a ga. * ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Nɪbi bɪ gau kalɪp manō anɪbu hagagmim,” a ga.

Jisas haga, “Yad umem kauyaŋ uraknabin,” a ga

(Mad 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Jisas pen bɪ nɪpe gau kalɪp manō hag ñōl gɪ haga, “Bɪ Ñɪ nɪpe ilōn kub yabɪɫ udnab. Bɪ kub manō ud asɪkep gau abe, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manō hag ñeb gau abe, nɪp nɪŋlō, mulu lugō, al pak lɪlō, nɪpe umōm, ñɪn mɪhau nɪgan u kauyaŋ uraknab,” a ga. ³² Jisas manō

anɪbu waiō hagō, Pida nɪŋō, aij gagō, Jisas nɪp dam goɫ au amōm, nɪp hag göl gɪ haga, “Manō anɪbu rō hagagmōn,” a ga. ³³ Pen Jisas ado gōm, bɪ nɪpe gau kalɪp nɪŋōm, Pida nɪp haga, “Seden! Ke gau aru! God gasɪ ñōb rō hagagabōn; nɪbi bɪ gau gasɪ nɪŋbal rō nöp nɪŋmōn hagabōn,” a ga.

³⁴ Anɪg hagōm, bɪ nɪpe gau abe, nɪbi bɪ iru nöp mɪdeila gau abe, wɪñ alō, ɪɫ au aueila haga, “Nɪbi bɪ an an yɪp pɪg mɪdnɪg göl gau, nan nɪhōn mɪnōŋ nabōŋ adō ɪɫ i gasɪ kub nɪŋbal u arō gōm, hañ roman kale ke gasɪ kub nɪŋbal u arō gōm, mab kros ud kag gōm yɪp hain göl. * ³⁵ Nɪbi bɪ, Jisas nɪp nɪŋ ud mɪdno, aij gagnab a gōm nɪŋnabōl gau, böŋ nöp ap lug paknabōl. Pen nɪbi bɪ, Jisas nɪp udun, manō aij nɪpe nɪŋ ud mɪdno, hanɪp gɪ naj gɪnabōl u, manō mɪdagöp a gōm gɪlō arnab gau, God gö pör nöp pör nöp mɪdeinabōl.

³⁶ “Pen nɪbi bɪ, nan aij mɪnōŋ nabōŋ adō ɪɫ i iru nöp udun a gōm gɪlō arō, ram mɪnōŋ ɪɫ i mɪdöp nan gau magōŋhalō udnabōl u pen pör mɪdep u udagnabōl. ³⁷ Nan aij gau magōŋhalō dam sɪkim gōm, pör mɪdep u rauöl rō lagöp.

³⁸ “Anɪb u, nɪbi bɪ an, nɪbi bɪ nan si nan naj gɪpal an au mɪdöl gɪ, nable gɪnɪm rō lö, ‘Jisas nɪp nɪŋagpun,’ a gɪnabōl gau, hainō Bɪ Ñɪ nɪpe Nap mailō aij unbō ke udōm, ejol uɫ gau halō aunab ñɪn u, nɪpe kalɪp u rō nöp nable gö, ‘Nɪbi bɪ gau kalɪp nɪŋagpin,’ a gɪnab,” a ga. *

9

¹ Pen Jisas anɪg hagōm, manō ap haga, “Yad kalöp manō nɪŋō hagabin, kale nɪbi bɪ mɪdpim gai i rɪmnap kamɪŋ mɪdpe nɪŋöl gɪ, God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab

* 8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69; Mak 9:9 * 8:34: Mad 10:38-39; Luk 14:27 * 8:38:

ñin u, klö kub halö auö n+ñnabim,” a ga. *

Jisas hañ roman nipe u ke yabıt la

(Mad 17:1-12; Luk 9:28-36)

² Pen hainö ñin unbö kagoł j+ñ u midöm, Jisas nipe Pida Jems Jon kalıp yam ut gi, ram m+ñnör n+bi b+ midageila dum ilö lañ ap gılañ gi arla. Amöm, Jisas nıp n+ñöl n+ñöl gi, hañ roman nipe u ke yabıt la.

* ³ Wałj nipe u rud aij ke yabıt löm, m+mailö yabıt ga. Pen n+bi b+ m+ñnör nabör adö it i ap wałj r+mnap ñig löm ut maıt gılo, rud anıbu rö l+n+m rö lagöp. ⁴ Pen magö anıbu n+ñla, İlaija aip Mosıs aip apil Jisas aip manö hagailö. ⁵ Kale n+ñöm, Pida Jisas nıp haga, “Manö hag ñeb b+, hon aij yabıt ap aui midpun! Anıb u, hon ram bada bad m+hou nıgan gun; nöp ap, Mosıs nıp ap, İlaija nıp ap,” a ga. ⁶ Kale p+ñ+ñ geila rö me, Pida gası n+ñ aij göm wasö, hałował anıg haga.

⁷ Pen kumi bad ap apöm, kalıp ud yuö yuö n+ñöl gi, manö ap kumi anıb au haga, “U Ñi midmagö yad yabıt. Manö hagnab rö n+ñim,” a ga. ⁸ Anıg hagö n+ñöl gi, kale n+ñ gıgabö göm n+ñla, b+ anıb m+hou midagailö; Jisas nöp mideia.

⁹ Pen kale dum lañ arö göm, ap lugöl gi, Jisas haga, “Dum i auajun nan gajıp n+ñbim u, m+ñi n+bi b+ r+mnap kalıp hag ñagmim. Hainö B+ Ñi nipe umöm urakainım u, waiö hag ñimim,” a ga. ¹⁰ Hagö, b+ nipe gau n+bi b+ r+mnap kalıp hag ñagla; kale ke nöp hag n+ñ hag n+ñ göm hagla, “Umem uraknabin, a göp u, manö it u n+hön?” ö gıla. ¹¹ Anıg hagöm, Jisas nıp hag n+ñöm hagla, “B+ lo manö hag ñeb b+ gau n+hön gıngıg hagnab, ‘İlaija nöd aunab,’ a gıpal?” ö gıla.

¹² Hageila, Jisas haga, “N+ñög hagnab. God Manö u kalı kılñ r+köm hagla, ‘B+ İlaija nöd apöm nan gau gi j+n geinab,’ a gıla. Pen God Manö u manö ap kalı kılñ r+köm hagla, ‘N+bi b+ gau B+ Ñi nipe nıp udagöm, nıp ilön kub ñ+naböl,’ a gıla manö u, n+hön gıngıg anıg hagla, a gımmim, n+ñbim?” * ¹³ Pen İlaija hagla anıbu, hainö aunab, a gımmim, gası u n+ñagmim. Nıp nöd yag daulö, kub göm, manö hag ñö n+ñöl gi, gası kale ke n+ñöm nıp abönamö gi naij yabıt gıla. Anıb u, God Manö u kalı kılñ r+köm, nıp gınnaböl, a gıla rö nöp gıla,” a ga. *

Kıjaki ñi pro ap aban ala u, Jisas hag hön yua

(Mad 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Pen kale ban yan amöm n+ñla, b+ lo manö hag ñeb b+ r+mnap, Jisas b+ nipe unbö ajıp gau aip pen pen hag midlö n+ñöl gi, n+bi b+ iru nöp apöm, kalıp ud yuö yuöm n+ñöl gi mideila. ¹⁵ Anıg gi n+ñmidlö n+ñöl gi, Jisas apjakaiö, n+bi b+ ap mideila gau, aiö göm, am nıp hag wıhai udla.

¹⁶ Jisas b+ nipe gau kalıp hag n+ñöm haga, “N+hön gıngıg pen hagö pen hagö gajım?” ö ga. ¹⁷ Anıg hagö n+ñöl gi, b+ ap n+bi b+ mideila anıb au haga, “Manö hag ñeb b+. Ñi yad u, kıjaki aban alö, manö gagöp. ¹⁸ Ñin r+mnap nıp rapın gö, ap lug paköm, kılñ habkob gał goł apöm, meg hip yımöm, ñımagö ma hañ roman in göm göp. Pör anıg gö gö me, daubin u pen b+ ne gau kalıp hagnö, kıjaki u hag yu wasö n+ñöm arö gıpal,” a ga.

¹⁹ Anıg hageia, Jisas kalıp haga, “Kale n+bi b+ m+ñi midpım i God nıp n+ñ ud pıdör gıgım. Ñin mai nıp n+ñ udmim, nan anıb gau ke gınnabım? Manö pör hagnö

* 9:2: 2Pi 1:17-18; Ap 3:22 * 9:12: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * 9:13: Mad 11:14

n+ɲbim u, aige göl gem manö kɫiñ halö hagnö n+ɲnabim? Ñi an+bu ud midpin i dauim!” a ga. ²⁰ Hagö, dam Jisas m+deia iñ au daulö, k+jaki ñi an+bu n+ɲ aban ala u, Jisas n+ɲ n+ɲöm, ñi u n+ɲ gö, ap lug paköm, ado malo göl gi, k+ñu habkob gaɫ goɫ apöm luga. ²¹ An+g gö, Jisas ñi an+bu nap n+ɲ hag n+ɲöm haga, “Nan an+bu ñin mai rö ga?” ö ga. Hageia haga, “Hadame nöp ñi pro magö u nöp ga. ²² K+jaki an+bu, n+ɲ pör al pak l+ɲ, a göm, mab inab an gau abe, ñ+g an gau abe ud yuöp. An+ɲ u, hal+ɲ ap+l mög n+ɲmön, nan an+bu hag yuep rö lain+ɲ u, hag yu,” a ga. ²³ Hageia, Jisas haga, “Y+ɲ n+hön g+ɲ+g, ‘Hag yuep rö lain+ɲ u, hag yu,’ a g+mön hagabön? Hag n+ɲnabin rö g+ɲab, a gi gas+ɲ n+ɲnabön u, hag n+ɲnabön u rö g+ɲab,” a ga. ²⁴ Hageia, ñi nap u y+ɲ+ɲ nöp haga, “Nöp n+ɲ udpin; an+g g+ɲabön, a gem, gas+ɲ u n+ɲbin u pen gas+ɲ m+höp n+ɲnam rö löp u, y+ɲ gas+ɲ aij ñimön n+ɲnem yad böɲ nöp n+ɲ udnam,” a ga.

²⁵ Pen n+ɲbi b+ɲ iru nöp, apil m+hau Jisas aip m+deila au, gi dö gi aueila n+ɲöm Jisas k+jaki u n+ɲ haga, “Ne k+jaki, n+ɲbi b+ɲ gö r+m+ɲ dau alö manö hagagnaböl u, nöp hagabin, ñi u n+ɲ arö g+mön, böɲ nöp armön, hainö kauyan ado gi auagmön!” a ga. ²⁶ Hagö, k+jaki an+bu gauɫ göm, ñi u n+ɲ gö, ap lug paköm, g+ɲ g+ɲ gi, g+ɲ p+ɲdön gö, n+ɲbi b+ɲ iru nöp hagla, “Hadö umöb,” a g+ɲla. ²⁷ An+g hagla u pen Jisas ñi magö ur n+ɲpe u udöm, n+ɲ ud urak ña. ²⁸ Hainö Jisas ram raul m+gan amöm, b+ɲ n+ɲpe gau aip kale nöp m+ɲdöl gi, n+ɲ hagla, “N+hön g+ɲ+g hon k+jaki an+bu n+ɲ hag yu wasö n+ɲbun?” ö g+ɲla. ²⁹ Hageila, Jisas haga, “K+jaki

an+bu rö y+ɲhar+ɲ hag yuagnaböl; God n+ɲp sabe g+ɲlö me, höɲ arnaböl. Wasö u höɲ aragnaböl,” a ga.

Jisas kauyan, “Umem uraknabin,” a ga

(Mad 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Jisas b+ɲ n+ɲpe gau uɫ gi, ram m+ɲnön an+bu arö göm, ram m+ɲnön Galili an au amöl gi, b+ɲ yad gau kal+ɲ manö hag ñi aij g+ɲnam, a göm, agam+ɲ pi göl m+ɲdöl gi, kal+ɲ hag ñim+ɲdöp. Kal+ɲ hag ñöm haga, “B+ɲ Ñi n+ɲpe n+ɲ mumug göm b+ɲ r+ɲmnap kal+ɲ ñö, n+ɲ al pak l+ɲlö, umöm, ñin m+höp m+ɲdöm, ñin m+höp n+ɲgan u kauyan uraknab,” a ga. ³² N+ɲpe an+g hagö n+ɲöl gi, manö iñ an+bu n+hön, a göm, n+ɲ hag n+ɲɲlap u pen p+r+köm, hag n+ɲagla. *

Yad nöp b+ɲ kub midpin, a göm, manö pen pen hagla

(Mad 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³⁻³⁴ Pen adan an au amöl gi, Jisas b+ɲ n+ɲpe gau, “Yad nöp b+ɲ kub, ne b+ɲ kub wasö,” a göl gi, pen pen haglö ara. Am Kapaneam amjaköm, ram raul u amöm, Jisas kal+ɲ hag n+ɲöm, haga, “Adan an au apöl gi, manö n+hön hagpe auaj+ɲ?” ö ga. Hagö, b+ɲ n+ɲpe gau manö an+bu hag n+ɲöl göm aula u n+ɲöm, nable gö, pen hag ñagla. ³⁵ Hag ñageila, Jisas am as+köm, b+ɲ n+ɲpe unbö m+gan lan gau kal+ɲ hagö aueila haga, “N+ɲbi b+ɲ kub m+ɲdn+g göl gau, n+ɲbi b+ɲ har+ɲ wög gi ñibal rö m+ɲdöm, n+ɲbi b+ɲ r+ɲmnap kal+ɲ magöɲhalö wög gi ñöl,” a ga. ³⁶ An+g hagöm, ñi pai pro ap dapöm m+deila an au löm, wabi göl gi, haga, ³⁷ “N+ɲbi b+ɲ y+ɲ n+ɲ udöm, ñi pai pro i rö añi ap ud aij g+ɲnaböl u, ñi u n+ɲ nöp wasö, yad abe udnaböl. Pen y+ɲ udnaböl

* 9:23: Mad 21:21; Mak 11:23 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30-31: Mak 8:31; 10:32-34; Jon 7:1

* 9:32: Luk 9:45 * 9:35: Luk 22:24; Mad 20:25-27; Mak 10:43-44 * 9:37: Mad 10:40

u, yip nöp wasö, Bapi yip hag yuö aunö u nip abe udnaböl,” a ga. *

Nibi bi kotmat hon gagnaböl gau, kale nibi bi niheb hon
(Luk 9:49-50)

³⁸ Pen Jon Jisas nip haga, “Manö hag ñeb bi. B+ ap hib ne hagöm, kijaki aiön pi hag höj yuö niñun nip hagno, ‘Ne b+ hon aip j+m ñöl ajagpun u, anig gagmön,’ a gino,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas nip pen haga, “Nip niñon g+nig wasö gipe? Nibi bi yip gasi niñom, hib yad hagöm, nan gager rö r+mnap g+naböl gau, hainö ado göm yip manö najj gagnaböl. ⁴⁰ Nibi bi kotmat hon gagnaböl gau, kale nibi bi niheb hon. * ⁴¹ Pen niñim! Nibi bi an, kalöp Jisas bi niþe, a göm, ñig ml ñlöl ñiñnabim u, God kalip ud aij g+nab,” a ga. *

G+ najj gun rö löp, a gimim, niñ aij gimim

(Mad 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Pen nibi bi r+mnap apöm, ñi pai yip niñ udpal gau, kalip nan si nan najj adö u g+ yamlö, kale gasi yip u hau göm, nan si nan najj g+naböl. Nibi bi anig g+nig geinaböl u, nöd kabö kub ap uñam u nagi ud li r+b+köm, dam ñig solwara añ au yublap u aij. Pen kam+ñ m+dm, anig g+ najj g+naböl u, ilön kub yabiñ udnaböl,” a ga.

⁴³ Jisas anig hagöm haga, “Ñimagö ap gö, kale nan si nan najj g+nig gabim u, ñimagö böj an+þ lau r+b g+ dö g+ yube, böj lau u nöp m+dain+m. Anig gimim, nan si nan najj an+bu gagnabim rö, kam+ñ arnabim. Pen ñimagö m+höngöl m+dm, g+ najj gimim, ram m+nöj Hel, mab pör nöp inm+dmöp au arnabim. * ⁴⁴ Ram m+nöj an+bu, ‘kalip g+se pör nöp li m+dmöl g+,

mab in nöp m+deinab.’

⁴⁵ “Ma k+dm u, u rö nöp. Ma k+dm ap gö, kale nan si nan najj g+nig gabim u, ma k+dm böj an+þ lau r+b g+ dö g+ yube, böj lau u nöp m+dain+m. Anig gimim, nan si nan najj an+bu gagnabim rö, kam+ñ arnabim. Pen ma m+höngöl m+dm, g+ najj g+pe, kalöp ram m+nöj Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. ⁴⁶ Ram m+nöj an+bu, ‘kalip g+se pör nöp li m+dmöl g+, mab in nöp m+deinab.’

⁴⁷ Amgö magö u, u rö nöp. Amgö magö ap gö, kale nan si nan najj g+nig gabim u, amgö magö böj an+þ lau ud gulu g+ yube, böj lau u nöp m+dain+m. Anig gimim, nan si nan najj an+bu gagnabim rö, God ram m+nöj niþe au arnabim. Pen amgö magö m+höngöl m+dm, g+ najj g+pe, kalöp ram m+nöj Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. * ⁴⁸ Ram m+nöj an+bu, ‘kalip g+se pör nöp li m+dmöl g+, mab in nöp m+deinab.’ *

⁴⁹ “B+ hañ run laulö in dö aij l+ nab u rö, God niþe nibi bi magörhalö kalip anig unbö rö nöp g+nab.

⁵⁰ “Dö sol nan dö kal aij yabiñ u pen dö kal niþe u arö, aige göl gimim g+pe, kauyañ dö kal g+nab? An+þ u, kale nibi bi dö kal rö m+dmim, nibi bi r+mnap m+dmagö l+mim, aip agam+ñ m+daimim,” a ga. *

10

“Nibi hag yuep aka wasö?” g+la
(Mad 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Jisas Kapaneam arö göm, ram m+nöj Judia añ gau amöm, am ñig Jodan juöm, böj lödan ara. Nibi bi gau niñom, ap magum geila niñom niþe pör g+m+dmöp rö kalip manö hag ña.

* 9:40: Mad 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mad 10:42 * 9:43: Mad 5:30 * 9:47: Mad 5:29

* 9:48: Ais 66:24 * 9:50: Mad 5:13; Luk 14:34

² Bî Perisi rîmnap, Jisas niñhön rö hagnab, a göm, apöm, nîp hag niñjöm haga, “Bî gau niñbi udöm, hag yunîg, hag yunaböl aka ne niñhön gasî niñban?” ö gîla. ³ Hageila, Jisas haga, “Mosîs God Manö kalî kîñ rîkôm, kalöp manö niñhön haga?” ö ga. ⁴ Hageia haga, “Mosîs haga, ‘Nîbi hag yunîg, “Nöp hag yuabin,” a göm, köp bad ap kalî kîñ rîkôm nîp niñm, hag yunîm,’ a ga,” a gîla. * ⁵ Hageila, Jisas haga, “Kalöp manö hag niñ, niñmim, yîñîd udagpin u me, Mosîs lo manö anîbu kalî kîñ rîka. ⁶ Pen God ram niñnöh hadame dagol gî la niñ u, bî gî löm, niñbi gî löm, ga. * ⁷ Adö anîbu me, bî gau niñme nap bî aip mîdöm, am niñbi udöl gî, kalîp arö göm, ⁸ kale ber mîhau jîm niñl hanlö hañ romanî añî lî nab. Hainö ke ke wasö, jîm niñl nöp mîdeinabil. * ⁹ God hagö, bî niñbi udöm hañ romanî añî lî nab anîbu, bî rîmnap am kalîp hag pak asîk ke ke lagöl,” a ga. ¹⁰ Anîg hagöm, bî niñpe gau aip kauyañ ram raul mîgan yañ amöm, Jisas nîp manö adö anîbu kauyañ hag niñjeila. ¹¹ Jisas haga, “Bî ap niñbi udöm, hag yuöm, am niñbi hain niñbö udnab u, niñpe niñbi si udep bî. * ¹² Niñbi u, u rö nöp, bî udöm, arö göm, am bî hain niñbö udnab u, niñpe bî si udep niñbi,” a ga.

Jisas niñ pai pro gau kalîp wabi göm, niñmagö kalîp nabîc adö lañ la
(Mad 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Niñbi bî rîmnap, Jisas niñ pai hon gau ud niñyañ, a göm, daueila, pen bî niñpe gau kalîp hag geila. ¹⁴ Anîg hageila, Jisas niñjö, mulu lugö, haga, “Niñ pai pro gau arö gîpe, yad aulan. God ram niñnöh u niñ pai pro anîb gau rö mîdpal. ¹⁵ Yad kalöp niñjö yabîl hagabin,

niñbi bî gau, niñ pai pro gau God ram niñnöh adö lañ manö u niñ udpal rö niñ udagnaböl u, God ram niñnöh niñpe au aragnaböl,” a ga. * ¹⁶ Anîg hagöm, niñ pai pro gau kalîp ud wabi göm, niñmagö niñpe nabîc kalîp adö lañ löm haga, “God kalöp abad mîdainîm,” a ga.

Bî nan iru mîdeia ap

(Mad 19:16-22; Luk 18:18-23)

¹⁷ Pen Jisas arö niñjöl gî, bî ap gî dö gî apöm, Jisas mîdeia îl au kugom yîmöm, haga, “Manö hag niñeb bî aij yabîl! Yad niñhön gem pör mîdep u udnabin?” ö ga. ¹⁸ Hageia, Jisas haga, “Yîp niñhön gîniñg, ‘Bî aij yabîl,’ a gîpan? Niñbi bî ap aij mîdagpal; God añî me aij mîdöp. ¹⁹ Pen ne God lo manö u niñban: ‘Wip alagmim; niñbi si bî si gagmim; nan si udagmim; manö kub haggmim pîral hagagmim; manö pîral haggmim niñbi bî rîmnap nan kale gau pîlî gî udagmim; name nap haggmil adö u rö nöp niñmim, hain gîmim,’” a ga. *

²⁰ Jisas anîg hagö, bî anîbu Jisas nîp haga, “Manö hag niñeb bî. Yad niñ pai pro nöp mîdem, lo manö anîb gau magöñhalö niñjöl gî mîdpin,” a ga. ²¹ Hagö, Jisas nîp niñjöm, mîdmagö löm, haga, “Ne nan añî ap nöp gagpan. Ne ammön, nan ne niñhön niñhön mîdöp gau sîkim gî, mani udmön, niñbi bî nan mîdagöp gau kalîp niñmön. Anîg gîmön me, nan aij ne u mîdeinab God ram niñnöh kumi kabö adö lañ au. Hagpin rö gîmön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga. ²² Anîg hagö, bî anîbu nan niñpe iru mîdeia rö, mög gö, gasî mîlö yabîl löl gî ara. ²³ Jisas bî niñpe gau kalîp niñ gîgabö göm haga, “Niñbi bî nan iru mîdeinab gau uñham yabîl God niñbi bî niñpe mîdlö, kalîp udöm ram niñpe au abad mîdeinab,” a ga.

* 10:4: Dud 24:1-4; Mad 5:31 * 10:6: Jen 1:27; 5:2 * 10:8: Jen 2:24; Ep 5:31-33 * 10:11:

Mad 5:32 * 10:15: Mad 18:3 * 10:19: Eks 20:12-17; Dud 5:16-20

24 Anig hagö, bi nipe gau manö anibu niñöm, gasi iru nöp niñlö niñöl göm, Jisas kalip kauyan haga, “Ni pai yad gai i, manö hagabin i niñim. God ram m+nöñ u uþham arep rö midöp!” 25 Kaj kamel gau kalit mauöt nagit yubal migan u arnig, uþham arnaböl u pen nibi bit utpö kitno mani nan gau iru midöp gau, God ram m+nöñ nipe au uþham yabit arnaböl,” a ga.

26 Jisas anig hagö, bi nipe gau aiö yabit göm, pen hag niñöl hag niñöl göm hagla, “Anib u, an rö pör middep u udnab?” ö gila. 27 Hageila, Jisas kalip niñöl git haga, “Nibi bit gau ke göl rö lagöp; God nöp me niñön niñön gitig, gitim rö nöp midöp,” a ga. 28 Pen Pida Jisas nip haga, “Nöñ! Hon ne aip ajöl git, nan hon gau magöñhalö arö gitpun,” a ga.

29 Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp niñö yabit hagabin, nibi bit yip gasi niñöm, manö aij yad wög u gitig, ram m+nöñ kale arö göm aka, niñin nitmam kale gau arö göm aka, nitme nap kale gau arö göm aka, nit pai kale gau arö göm aka, wög adit kale gau arö göm, wög yip geinaböl u, 30 God kalip ud aij gitab. Kalip abad midö, m+nöñ naböñ adö it i mideinaböl nitn u, ram, nitnit nitmam, nitme nap, nit pai, wög adit kale iru yabit mideinab. Pen nitn ritmnap nibi bit ritmnap gau, kalip nibi bit yad pit midpal u niñöm, kalip git nitgitaböl. Hainö pen God kalip dam ram m+nöñ nipe au ud arö, nipe aip pör nöp mideinaböl. 31 Pen nibi bit uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabit gau mideinaböl. Pen nibi bit uri jöl adö yabit gau midpal gau, hainö iru nöp nöd am mideinaböl,” a ga. *

Jisas kauyan, “Umem uraknabin,” a ga

(Mad 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Pen kale Jerusalem amöl git, Jisas nöd ga; bit nipe gau hain göm, gasi milö milö niñöl git areila niñöm nibi bit hain aueila gau niñöm pitnit gitla. Jisas pen bit nipe unbö migan lan gau kalip nöp ut git, got au amöm, nan niñön nip gitig ga u kalip hag nit. * 33 Jisas haga, “Hon Jerusalem arno niñöl git, bit ap Bit Nit nipe nip kain git dam, bit God nip nan sabe gep bit kub gau abe, bit lo manö hag nit bit gau abe nitmagö kalip nit, nip manö kub hagöm, “Bit anibi nip al pak lep,” a göm, ud bit Juda wasö gau kalip nitnaböl. 34 Nitlö, nip hag juöm, kitnu alöm, nagit ud paköm, dam böñ nöp al pak litö umnab. Pen nitn mihöp midöm, nitn mihau nitgan u kauyan uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bit kub midaiul, a git gasi u niñlö

(Mad 20:20-28)

35 Sebedi nit nipe mihau, Jems aip Jon aip apil Jisas nip haglö, “Manö hag nit bit, hol mihöñ nöp manö ap hag nitlo, ne yau a gitmön gitabön u aij,” a gitlö. 36 Anig hagailö, Jisas kalip haga, “Kale yip hag nitnitgit gabil anibu, yad kalöp niñön gitnam?” ö ga. 37 Hageia haglö, “Hainö ne mailö aij ke halö midmön, ram m+nöñ magöñhalö kitn rö abad mideinabön nitn u, halip mihöñ, bit ap ud nitmagö yigit böñ lau adö litmön, bit ap ud nitmagö sitdagö böñ lau adö lö, asit midaiul,” a gitlö. 38 Anig haglö, Jisas haga, “Kale mihöñ nitn aij gitmil hagagabil. Nitgit asit yad nitnitnabin u kale mihöñ u rö nöp nitnitnabil? Yad nitgit paknabin u, kale mihöñ u rö nöp paknabil?” ö ga. * 39 Hageia,

* 10:31: Mad 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31; 9:31 * 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50

“Yau, anig ginabul,” a gilö. Hagailö, Jisas haga, “Nijö hagabil. Nig yad nijnabin u, kale mihön u rö nöp nijnabil; nig paknabin u, kale mihön u rö nöp paknabil u pen * 40 nijmagö yijig yad böñ lau an mideinab, nijmagö sidagö yad böñ lau an mideinab u yad hagagnabin; u bapi nan nipe; nipe ke nijöb rö ginab,” a ga.

41 Pen Jisas bi nipe unbö sidun lañ manö anibu nijlö, kalip mulu lugö, Jems Jon bi mihau kalip hag gila. 42 Anig gilö, Jisas kalip magöñhalö hagö aueila haga, “Kale nijbim, Juda nibi bi wasö gau, kin kale klö göm abad midpal; bi kub kale manö nihön nihön hagnaböl u nijöm ana udöm hain ginaböl me. * 43 Pen kale gipal rö gagmim. Bi an bi kub midainim u, bi pro rö midöm, nibi bi rimnap kalip wög gi ñeb bi rö midainim. *

44 Bi an bi kub yabıl midainim u, bi pro ramö gau rö midöm, nibi bi rimnap kalip magöñhalö nagı wög gep bi ap rö midainim. 45 Bi Nı nipe u, nibi bi gau kale wög yip gılañ, a göm, auaga; wög kalip gi ñı damem, hainö nan si nan najj gıpal adö u hajı gi umnö, nibi bi iru nöp kamıñ aröl, a göm, aua,” a ga.

Jisas amgö we ga bi ap gö, amgö ñıl nıña

(Mad 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Jisas bi nipe gau aip daun kub Jeriko amjakla. Kale Jeriko arık arıg, nibi bi iru yabıl nöp aip arla. Bi Dimeas ni nipe Badimeas amgö we ga u, mani nim, a göm, asıb hagöl gi, adan goı au asık mideia. 47 Asık midö nijöl gi, “Jisas bi Nasared nıbö u auab,” a gilö nijöm, nipe wiñ alöm haga, “Jisas, Depid Ni nipe, yip mög nijmön!” a ga.

48 Hageia, nibi bi gau nip hag göm hagla, “Manö hagagmön! Agamıj mid!” a gila. Anig hagla u pen nıpe agamıj midöm wasö, meg magö dap ranöm wiñ kub alöm haga, “Depid Ni nıpe, yip mög nijmön!” a ga. 49 Hageia, Jisas söl anıb au pidön göm haga, “Nip wiñ albe, aui auañ,” a ga. Hagö, nibi bi gau bi amgö we u nip hagla, “Jisas nöp wiñ alab. Urakmön gası halö aumön,” a gila. 50 Hageila, waıj mılöbö nıpe u ud ju yuöm, yıñıd nöp uraköm, Jisas mideia au ara. 51 Areia, Jisas nip haga, “Yip nihön gan, a gimön, auabön?” ö ga. Hageia haga, “Manö hag ñeb bi. Amgö u kauyan nijnam, a gem, auabin,” a ga. 52 Hageia, Jisas haga, “Jisas yip gö kamıñ linab, a gimön, nij udpan u rö, me ne kamıñ löp, gö ne aru,” a ga. Anig hagö nijöl gi, magö anıbu nöp amgö ñıl nijöm Jisas aip ara. *

11

Jisas ud an an löm Jerusalem arla

(Mad 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Jisas bi nipe gau aip am am Jerusalem söl söl göl gi, Olip Dum, ram rııg ağı Bedpagi Bedani a gal u amjaköm, Jisas bi nıpe mihöp hagöm haga, 2 “Ram mınön mıgan lödañ ammil nijnabil, kaj donki marep nıbi bi ud ajagpal ap adık lılö mideinab. Nıñmil, hubık dau-mil. 3 Nıbi bi rimnap kalöp nihön ginig anig gabil, a gaiöl, hagmil, ‘Bi Kub wög ap göm, kauyan yuö, aunab,’ a gimil,” a ga. 4 Anig hagö, ammil nijlö, kaj donki marep ap adan au ram ajön ıı goı au nagı adık lılö mideia. Hubık gilö nijöl gi, 5 nıbi bi yöp söl anıb au mideila gau hagla, “Nihön ginig kaj donki

* 10:39: Ap 12:2; Rep 1:9 * 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43: Mad 23:11; Mak 9:35 * 10:52: Mak 5:34

marep an+bu hub+ik gabil?" ö gıla. ⁶ Hageila, Jisas haga rö nöp hagailö, yau a gılö, ⁷ kaj donki marep an+bu dam Jisas m+deia au apil, wañj m+lö kub kale ud jumil, kaj donki adö lañ lailö, Jisas adö an+bu asıka. ⁸ N+bi b+ gau iru nöp, wañj m+löbö kale gau ud juöm, adan majö adö au lıla; r+mnap mab uñañ gau ud hak dap lıla. ⁹ An+g göm, n+bi b+ n+p nöd gıla gau abe, n+p hain gıla gau abe, w+n alöl g+ hagla,

"God hib n+pe hagno adö aran!

B+ Kub b+ n+pe yuö auab i;

God n+p abad aij g+n+m. *

¹⁰ Bac Depid kiñ m+döm n+bi b+ abad m+dm+döp rö, n+pe han+p g+inab!

God hib n+pe hagno adö aran!" a gıla.

¹¹ Jisas an+g göm, Jerusalem aramöm, God sabe gep ram raul u amöm, nan gau n+ñ ajö n+ñöl g+, s+dö wad arö n+ñöl g+, b+ n+pe unbö m+gan lañ gau aip ram r+ñ+g aglö Bedani arla.

Mab ñ+ñeb ap magö p+лага
(Mad 21:18-19)

¹² Ruö pen, Bedani n+bö ado g+ adan an au apöl g+, Jisas n+p k+yo la. ¹³ K+yo lö, m+lö y+j+g n+ñ mab uñem ap m+deia. Magö r+mnap p+löm m+döp aka göm, amöm n+ñ, magö p+лага; mab uñañ nöp m+deia. Pen n+hön: magö p+lep ñ+n u auaga. * ¹⁴ An+g gö, Jisas mab an+bu haga, "Hainö n+bi b+ r+mnap mab magö ne u ñ+ñagnaböl," a ga. B+ n+pe gau manö haga an+bu n+ñla.

God sabe gep ram nan s+kim geila gau, Jisas kal+p hag höñ yua

(Mad 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Jisas b+ n+pe gau uñ g+, Jerusalem amöm, God sabe gep

ram raul amöm n+ñ, n+bi b+ gau s+kim göl g+, mani y+m+j+köl g+ m+deila. An+g geila, mani y+m+j+k geila abañ bad gau ud ado göm, yaur dap l+lö rauöl g+ m+deila mab po gau ud ado göm, n+bi b+ s+kim göl g+, nan rauöl g+, ram raul an+bu m+deila gau, kal+p r+d+k g+ höñ yua. ¹⁶ R+d+k g+ höñ yuöm haga, "Nan r+mnap dap God sabe gep ram kabö waryö g+gabö göl m+döp an i padiagnim," a ga. ¹⁷ An+g hagöm haga, "God Manö u kali k+ñ r+köm hagla, 'God hagöp, "Ram yad u, n+bi b+ ram m+nön gau gau magöñhalö apöm, y+p sabe g+inaböl," a göp,' a gıla. Pen kale an+g gajim, b+ nan si ud pi göl m+dpal ram ap rö löp," a ga. *

¹⁸ An+g hagö, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, manö an+bu n+ñöm, n+p al pak lun, a gıla. Pen n+bi b+ gau magöñhalö manö n+p u n+ñöm aiö gıla rö me, Jisas n+p p+ñ+ñ göm, aigöl gun n+p al pak lun, a göm, gas+ u ulhai n+ñ m+deila. * ¹⁹ Ram duga magö u, Jisas b+ n+pe gau aip Jerusalem arö göm arla.

God n+p gas+ añ+ n+ñmim hag n+ñbe, hag n+ñnabim rö g+inab

(Mad 21:20-22)

²⁰ Ruö s+ib halö adan an au amöl g+ n+ñla, mab uñem Jisas hag ga u il halö böñ nöp m+lep g+ m+deia. ²¹ An+g ga n+ñöm Pida haga, "Manö hag ñeb b+, nöñ! Uñem mab rol hag gaina i m+lep g+ lugöp!" a ga. ²² Hageia, Jisas haga, "God n+p n+ñ udmim. ²³ Yad kalöp n+ñö hagabin, hon hagno God u rö nöp g+n+m, a g+mim, gas+ m+höp wasö gas+ añ+ n+ñmim, dum ilö an+bi 'N+g solwara an au dañ g+ dam pak,' a g+inabim u, hagnabim rö g+inab. * ²⁴ An+ñ u me, God n+p

* 11:9: Sam 118:25-26 * 11:13: Luk 13:6
14:1 * 11:23: Mad 17:20

* 11:17: Ais 56:7; Jer 7:11 * 11:18: Mak

hagnabun rö gɨnab, a gɨmim, gasɨ añɨ nɨɲmim hag nɨɲbe, hagnabim rö gɨnab. * ²⁵ Pen God nɨp sabe gɨnɨg gɨmim, nɨbi bɨ rɨmnap kalöp gɨ naj gɨpal gau nɨɲmim arö gɨmim nɨɲöm Nap kale kumi kabö adö laɲ mɨdöp u, nan si nan naj kale gɨpim gau nɨɲöm arö gɨnab. * ²⁶ Pen nɨbi bɨ rɨmnap kalöp gɨ naj gɨpal gau nɨɲmim arö gagnabim u, Nap kale kumi kabö adö laɲ mɨdöp u, nan si nan naj kale gɨpim gau u rö nöp nɨɲöm arö gagnab.

*“Nöp an hagö anɨg gɨ ajabön?”
ö gɨla*

(Mad 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Pen Jisas bɨ nɨpe gau aip kauyaɲ Jerusalem apjaköm, nɨpe God sabe gep ram raul gau gɨ ajö nɨɲöl gɨ, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, bɨ lo manö hag ñeb gau abe, bɨ manö ud asikep gau abe, Jisas mɨdeia au apöm hagla, ²⁸ “Nöp an, anɨg gɨmön, a gö, gɨ ajabön?” ö gɨla. ²⁹ Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag nɨɲnö, yɨp hag ñeinabim u, yad pen yad an hagö gɨ ajabin u, kalöp hag ñinabin. ³⁰ Jon nɨbi bɨ gau kalɨp ñɨg pak ña u, God hagö ñɨg pak ña aka gasɨ nɨpe ke nɨɲöm ñɨg pak ña? Yɨp hag ñibe, nɨɲɨn!” a ga.

³¹ Anɨg hagö, kale ke hag nɨɲ hag nɨɲ göm hagla, “Hon hagnabun, ‘God hagö, Jon nɨbi bɨ gau kalɨp ñɨg pak ña,’ a gɨnabun u, hanɨp hagnab, ‘Anɨb u, nɨhön gɨnɨg Jon manö nɨpe u nɨɲ udagpim?’ ö gɨnab. ³² Pen hon hagnabun, ‘Jon gasɨ nɨpe ke nɨɲöm kalɨp ñɨg pak ña,’ a gɨnabun u, hanɨp nɨhön gɨnab?” ö gɨla. Pen nɨhön: nɨbi bɨ gau magöɲhalö, God hagö, Jon wög nɨpe gɨmɨdöp a göm nɨɲmɨdal u me, Juda bɨ kub anɨb gau pɨñɨɲ göm manö ke ap hagagla. ³³ Gasɨ anɨbu nɨɲöm hagla, “Hon nɨɲagpun,” a gɨla. Anɨg hageila,

Jisas kalɨp pen haga, “Kale yɨp pen hag ñagpim rö, yɨp an hagö gɨ ajabin u, kalöp u rö nöp pen hag ñagnabin,” a ga.

12

*Juda nɨbi bɨ gau kale God bɨ nɨpe
gau kalɨp gɨ naj gɨla, a ga*

(Mad 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Jisas pen kalɨp manö adö ap hod rɨköm haga, “Bɨ ap waryö göm, nagɨ wain wög u gɨ yɨmöm, wain magö pak hib jakep, a göm, mɨgan ap gɨ lɨ aij gɨnab. Nɨbi bɨ apöm nagɨ magö si udnaböl u nɨɲ mɨdaiun, a göm, ram gɨlaɲ gɨ mɨlö kub ap göm, bɨ rɨmnap kalɨp hagnab, ‘Kale nagɨ wain wög yɨp u abad mɨdmim, hainö pɨlöm po gö, yɨp rɨmnap, kale rɨmnap udmim,’ a göm, ram mɨnön mɨlö gau arnab.

* ² Wain magö po gɨnab magö u, bɨ nɨpe ap hag yuöm, hagnab, ‘Wain magö yɨp rɨmnap ñɨlö daumön!’ a gɨnab. ³ Hagö, amjakö, bɨ wög gɨnaböl gau, nɨp ud pak pak löm, yɨharɨɲ nöp hag yunaböl. ⁴ Anɨg gɨlö, bɨ wain wög nap nɨbö u bɨ ap pen hag yunab. Amjakö, nɨp nabɨc laɲ paköm, gɨ naj yabɨ gɨnaböl. ⁵ Anɨg gɨlö, bɨ wain wög nap nɨbö u, bɨ ap pen yuö arö, nɨp böɲ nöp al pak lɨnaböl. Bɨ rɨmnap iru nöp yuö, anɨb unbö nöp göl gɨ, rɨmnap mɨñu magö paknaböl, rɨmnap böɲ nöp al pak lɨnaböl. ⁶ Anɨg gɨlö gɨlö me, bɨ wain wög nap nɨbö u bɨ nɨpe ap mɨdageinab; ñɨ mɨdmagö nɨpe añɨ mɨdeinab u, manö nɨpe u udnaböl, a göm, yuö arnab. ⁷ Pen amjakö, nɨbi bɨ wain wög gɨ mɨdeinaböl gau nɨɲöm hagnaböl, ‘Ñɨ auöp i, bɨ wain wög nap nɨbö u ñɨ nɨpe auöp. Anɨb u, nɨp al pak lun me, nan nɨpe udnɨm rö gau hon udnabun,’ a gɨnaböl. ⁸ Anɨg hagöm, ñɨ anɨbu nɨp böɲ nöp al pak löm, dam höɲ gau ud yunaböl.

* ⁹ Anig geinaböl, bi wain wög nap nibö u apöm, nihön ginab? Nipe apöm, nibi bi wain wög geinaböl anib gau kalip al pak löm, nibi bi rimnap kalip hagö, wain wög anibu abad mideinaböl," a ga.

¹⁰ Anig hagöm kalip haga, "God Manö kaliklin riköm hagla, 'Bi ram gep gau kabö milö arö gila u,

kabö anibu nöp miñi ram padö an yan u binig nöl midöp. *

¹¹ Bi Kub anig ga u, hon ninjun aij a gabun,' a gila," a ga.

¹² Jisas anig hagö, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, bi manö ud asikep gau abe, hanip nöp hagab, a göm, nip sisi udun, a gi ninja u pen nibi bi gau kalip pinin göm, arö gila.

"Dakis ñeb aka ñagep?" ö gila
(Mad 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Pen hainö Juda bi kub anib gau, bi Perisi rimnap aip, Herod bi nipe rimnap aip kalip hagla, "Kale Jisas midöp au ammim, nip manö rimnap hag ninbe, nipe nihön dui manö hageinab, nip dam nagi linabun," a gila. *

¹⁴ Anig hageila, Jisas mideia au amöm, hagla, "Manö hag ñeb bi. Hon ninjun ne bi ninjö yabul nöp hapan. Bi kub gau abe, nibi bi yiharin gau abe, kalip ninmön pinin gagpan. God hagöp rö nöp ninmön, nibi bi gau kalip yijig göl nöp hag ñiban. Anib u, hanip hag ñi! Hon Juda nibi bi lo gau aigöl gi midöp? Gapman bi kub Sisa u nip dakis ñeb aka ñagep?" ö gila. ¹⁵ Anig haglö, Jisas manö piral hageila u ninjöm haga, "Nihön ginig, manö dui hapan a gimim, yip manö piral anibu hagabim? Mani magö ap daube, yad ninin,"

a ga. ¹⁶ Hagö, dap ñilö ninjöm haga, "Mani ba u, bi an mulu adin u midöm, an hib u midöp?" ö ga. Hageia hagla, "Bi kub Sisa u nöp," a gila. ¹⁷ Hageila, Jisas haga, "Sisa nan nipe midainim u Sisa nip ñimim; God nan nipe midainim u God nip ñimim," a ga. Anig hagöm, manö piral kale u dauba gi aij ga anibu ninjöm, aiö yabul gila. *

Nibi bi umöm uraknaböl
(Mad 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Sadyusi nibi bi gau, nibi bi umöm, uraknaböl, a göm, ninjmidal rö, rimnap Jisas mideia au apöm hagla, * ¹⁹ "Manö hag ñeb bi. Bi God manö hagep Mosi, manö ap hanip kaliklin riköm haga, 'Bi ap nibi udöm, ñi pai riköm wasö, yiharin umeinab u, ninmam nipe ap pen nibi kanul anibu udöm, mam uma u ñi pai nipe u, a göm, riknab,' a ga. *

²⁰ Anib u, bi il halö unbö midun jin u mideinaböl. Ninmam nöd nibi udöm, ñi pai riköm wasö, yiharin umnab. ²¹ Umö, ninmam yigwö an nibö u pen nibi anibu nip udöm, u rö nöp ñi pai riköm wasö, yiharin umnab. Anig gö, ninmam yigwö nigan nibö u pen nibi anibu nip udöm, u rö nöp ñi pai riköm wasö, yiharin umnab. ²² Anig gi dam dam, ninmam unbö mudun jin u ñi pai riköm wasö, magorhalö yiharin umnaböl. Hainö nibi u u rö nöp umnab. Pen nibi bi umöm uraknaböl, a gipan u, ²³ nibi añi ap bi nipe unbö mudun jin linab anibu, hainö ninmam mai aip nibi nipe mideinab?" ö gila.

²⁴ Hageila, Jisas haga, "Kale God Manö kaliklin rikla u abe, God klö nipe u abe ninjapim rö, gasi ninjö ninjapim. ²⁵ Nibi bi umbal gau uraknaböl ñin u, God ejol nipe gau midpal rö midöm, bi

* 12:10: Sam 118:22-23 * 12:13: Mak 3:6 * 12:17: Ro 13:7 * 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Dud 25:5

gau n̄bi udagnaböl; n̄bi gau b̄i udagnaböl. ²⁶ Pen n̄bi b̄i kauyaŋ urakagnaböl, a ḡipim u, Mos̄is mab pro in nöp m̄ideia aiud kali kliñ r̄ika u n̄ŋagpim rö löp. God, mab ineia aŋ au m̄idöm, Mos̄is n̄p haga, ‘Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me, yad m̄idpin,’ a ga. An̄b u, bac b̄i nöd umla gau kal̄ip hagöm, ‘God kale m̄idpin,’ a ga. Pen kale haggim rö, n̄bi b̄i gau umöm, böŋ nöp umblap u, God n̄pe, ‘Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale m̄idpin,’ a gagböp. ^{* 27} N̄bi b̄i kam̄iŋ m̄idpal aka umbal u, God n̄ŋöb kale magöŋhalö kam̄iŋ m̄idpal. Kale n̄ŋ aij gagpim me, böŋ nöp umbal, a ḡimim, n̄ŋbim,” a ga.

*God lo manö kub yab̄i u
(Mad 22:34-40; Luk 10:25-28)*

²⁸ B̄i lo manö hag ñeb b̄i ap, Jisas Sadyusi n̄bi b̄i gau kal̄ip hag aij ga u n̄ŋöm, apöm n̄p hag n̄ŋöm haga, “Lo adö mai kub yab̄i?” ö ga. ^{* 29} Hageia, Jisas haga, “Lo kub yab̄i u, God Manö u kal̄i kliñ r̄iköm hagla, ‘Isrel n̄bi b̄i n̄ŋim! B̄i Kub hon God, n̄pe añi nöp B̄i Kub m̄idöp. ^{* 30} M̄idmagö ne u magöŋhalö, gasi r̄imid ne u magöŋhalö, klö ne u magöŋhalö udmön, God B̄i Kub ne u n̄p m̄idmagö l̄imön,’ a ḡila. ³¹ Manö kub yab̄i ap, God Manö u kal̄i kliñ r̄iköm hagla, ‘Ne ke m̄idmagö l̄iban rö, n̄bi b̄i gau kal̄ip u rö nöp m̄idmagö l̄imön,’ a ḡila. Lo manö gau magöŋhalö, lo an̄b m̄ihau me lo kub yab̄i m̄idöp,” a ga. ^{* 32} Hageia, b̄i lo manö hag ñeb b̄i u haga, “Manö hag ñeb b̄i. Ne n̄ŋö yab̄i hagpan, God añi me B̄i Kub yab̄i m̄idöp; n̄pe rö r̄imnap m̄idagpal. ³³ Hon God n̄p nan pak sabe ḡi ñnabun aka nan pak sabe ḡi ñi böŋ nöp launabun u

nan kub wasö. Nan kub yab̄i me, m̄idmagö hon u magöŋhalö, gasi r̄imid hon u magöŋhalö, klö hon u magöŋhalö udun, God B̄i Kub u n̄p m̄idmagö lun; hon ke m̄idmagö l̄ibun rö, n̄bi b̄i gau kal̄ip u rö nöp m̄idmagö lun,” a ga. ^{* 34} An̄g hageia, Jisas b̄i u, n̄pe gasi n̄ŋ aij yab̄i göm hagöp, a göm, n̄p haga, “Ne God b̄i n̄pe ap m̄idmön rö löp,” a ga. Jisas pen manö n̄ŋö yab̄i gau nöp hageia u n̄ŋöm, n̄bi b̄i n̄ŋm̄ideila gau p̄iñiŋ göm, hainö manö piral gau n̄bö n̄p neb neb göm haggimäl rö, r̄imnap halö n̄p hag n̄ŋagla.

Krais n̄pe b̄i an?

(Mad 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Jisas God sabe gep ram au n̄bi b̄i gau kal̄ip manö hag ñi m̄idöl ḡi, n̄bi b̄i gau kal̄ip haga, “B̄i lo manö hag ñeb b̄i gau n̄ihön ḡin̄g haggpal, ‘Krais u n̄pe Depid ñi n̄pe nöp,’ a ḡipal? ³⁶ Ana Uŋ u, Depid n̄p gasi ñö, Depid n̄pe ke kal̄i kliñ r̄iköm haga, ‘B̄i Kub n̄pe B̄i Kub yad u n̄p haga, “Ne ñimagö yijg yad lau adö m̄idmön, yad n̄bi b̄i koŋmaŋ ne gau kal̄ip ma mo ne gau l̄inabin,” a ga,’ a ga. ^{*}

³⁷ An̄b u, Depid n̄pe ke Krais n̄p ‘B̄i Kub yad’ a ga. Pen Krais Depid ñi n̄pe m̄idböp, n̄p ‘B̄i Kub yad’ a gagböp,” a ga. Jisas manö iŋ an̄göl n̄ŋöm hag aij ga rö, n̄bi b̄i iru yab̄i m̄ideila gau manö n̄p u ñiñi löŋ ḡi n̄ŋla.

*B̄i lo manö hag ñeb b̄i gau ḡipal
rö gagmim, a ga*

(Mad 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

³⁸ Jisas n̄bi b̄i gau kal̄ip manö hag ñöl ḡi haga, “B̄i lo manö hag ñeb b̄i gau kal̄ip n̄ŋ aij ḡimim.

* 12:26: Eks 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28

* 12:29: Dud 6:4-5 * 12:31: Lep 19:18

* 12:33: Dud 4:35; 1Sa 15:22; Hos 6:6 * 12:36: Sam 110:1

Kale gipal adö u, wañj mälö kub gau löm, maker gau arno, nibi bi gau, auabim e, gälö, hib hane i adö lañ mideian, a göm, gasi u niñbal. ³⁹ Pen Juda magum gep ram u arno, hanip ka adö aij aij bi kub asikpal adö u asikmön, a ginaböl, a göm, gasi u niñbal. Nibi bi nan kub niñbal an u, u rö nöp, nibi bi amgö ilö adö au asikno, hanip niñöm, hon bi gep hib midöp, a ginaböl, a göm, gasi u niñbal. ⁴⁰ Bi lo manö hag ñeb bi gau, nibi palpal ram nan kale gau nan hon rö lañ, a göm, piñi gi udpal. God nip sabe ginabun u, nibi bi niñöl, a göm, manö mälö kub piral piral adö rimnap nöp gau hagpal. Anig gipal u, hainö God kalpe ilön kub unbö ke yabiñ niñab,” a ga.

Nibi kanñi yim gep rö marap God nip nan kub ña

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Jisas God sabe gep ram mani dap ñimidal migan söl au asik midöm niña, nibi bi gep gau, mani iru nöp dap yula. ⁴² Pen nibi kanñi mani midageia ap, mani añ magö pro miñöp dap yua. ⁴³ Anig ga niñöm, Jisas nipe bi nipe gau hagö aueila haga, “Yad kalöp niñö yabiñ hagabin, nibi bi gau kale mani pro niñbal, pen nibi kanñi i mani kub yabiñ ñöb. * ⁴⁴ Nibi bi mani iru midöp gau, mani kale rimnap halö iru nöp midö niñöl gi, mani kale God nip rimnap nöp dap niñbal; pen nibi kanñi i, mani nipe magö miñöp midajip u magöñhalö dap ñöb. Nipe nan rau niñeb mani ap midagöp. Anig göp u, God niñö, nibi bi rimnap pro niñbal u pen nibi kanñi i kub yabiñ ñöb,” a ga.

13

God sabe gep ram wat ginab, a ga

(Mad 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm höñ arö niñöl gi, bi nipe ap nip haga, “Manö hag ñeb bi. Kabö aij udöm, ram aij gila i nöñ!” a ga. ² Hageia, Jisas haga, “Ne kabö ram kub anibu niñö, aij gö hagabön ar? Hainö ram anib i pa jö ma jö gi yulö, kabö ap, kabö ap adö au midageinab; böñ nöp piral yunab,” a ga. *

Miñörugalöm u tham mideinaböl, a ga

(Mad 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Jisas anig hagöm, God sabe gep ram u arö göm, Olip Dum ara. God sabe gep ram u nö lau midöp, Olip Dum nö lai midöp. Jisas Olip Dum au asik midö niñöl göm, Pida, Jon, Jems, Edru kale yam apöm nip hagla, ⁴ “Nan hagian u, niñ mai rö ginab? Pen nan niñön rö gö niñun hagnabun, ‘Nan anib gau miñi ginig gab,’ a ginabun?” ö gila. ⁵ Hageila, Jisas kalip haga, “Niñ aij gimim, manö piral haglö udagmim! ⁶ Nibi bi iru nöp apöm, pir alöm, hib yad u udöl gi, hagnaböl, ‘Yad Jisas nöp auabin,’ a ginaböl. Anig haglö, niñö hagaböl, a gimim, niñagmim. ⁷ ‘Ram miñöñ gai i pen pen gaböl, ram miñöñ gau pen pen gaböl,’ a gaiöl, gasi iru niñagmim. Nan anib gau ginab u pen uri ram miñöñ il i nan gau magöñhalö pis ginab, a gimim, gasi u niñagmim. ⁸ Nibi bi migan rimnap uraköm, nibi bi migan rimnap aip pen pen ginaböl. Kiñ migan rimnap uraköm, kiñ migan rimnap aip pen pen ginaböl. Ram miñöñ gau magöñhalö munmon udöm, kiyö kub yabiñ apöm ginab. Nan ginab anib gau, nibi gau kalip nöd niñ pai niñajip, hainö niñ pai rikpal rö u ginab. ⁹ Pen kale niñ aij gimim midaimim. Niñ rimnap kalöp dam Juda kansol bi gau kalip niñlö,

* 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44

manö kub hagnaböl. Ñin rımnap, Juda magum gep ram raul gau, ur udöm, kalöp paknaböl. Ñin rımnap, Jısas bı nıpe, a göm, kalöp dam gapman bı kub abe kinj abe mıdeinaböl au amöm, manö kub hagnaböl. Pen anıg ud araiöl u, manö aij yad u gapman bı kub gau abe, kinj gau abe kalıp hag ñınabım. * 10 Pen nöd manö aij yad u, nıbi bı ram mınöñ ke gau gau magöñhalö hag ñılö arnab nıñöm ñın hain hagpin u aunab.

11 “Pen kalöp manö kub hagnıg ud araiöl u, manö pen aigöl gı hagnıg gıpe nıñöl gı, Ana Uı kalöp gası aij ñö, hagnabım. Manö anıbu kale ke hagagnabım; Ana Uı nıpe ke hagnab. * 12 Ñın anıbu, mam bı gau uraköm, mam rımnap kalıp al paklan, a göm, kain gı dam bı manö nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. Nap bı gau uraköm, ñı pai kale ke gau kalıp al pak lılan, a göm, kain gı dam bı manö nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. Ñı pai gau uraköm, nıme nap bı kalıp nıñöl, mulu lugö, kalıp al pak lılan, a göm, kain gı dam bı manö nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. * 13 Yad lau adö mıdeinabım u nıñöm kalıp mulu kal nıñaböl u pen kale nıbi bı an an, klö gımim yıp arö gımim, cıg gımim nöp mıdeinabım gau, ñın hain hagpin u aueinab, God kalöp ud kamıñ yunab,” a ga. *

Hainö nan naj yabı waiö lınab, a ga

(Mad 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 “Pen nan hil ası ması gep u, ka nıpe aragep au am uraköl mıdeinab, nıñabım u, kale nıbi bı

ram mınöñ Judia mıdeinabım gau, yıñıd pıñıñ gı nö ilö gau armım. (Kale nıbi bı manö i uri nöp amgö lı nıñabım gau, manö it u rık nıñ aij gımim.) * 15 Nıbi bı ram adö lan mıdeinabım gau, nan yad rımnap udnam, a gımim, ado gı ram raul aragmım. * 16 Nıbi bı wög naböñ gau ajeinabım gau, waiñ mılö yad ap udnam, a gımim, ado gı ram aragmım. 17 Pen ñın anıbu, nıbi ñı mudun halö mıdeinaböl gau abe, nıbi ñı painan ci ñeinaböl gau abe, uıham yabı pıñıñ gı arnaböl. *

18 Nan gınab anıbu, God nıp sabe gımim, ram yıgön göp ñın u gagnım, a gımim. 19 Nıñön gıñıg: God hadame dagol gau ram mınöñ gı la ñın u rıköm, mıd damöm mıñı mıdpun ñın i, nan naj anıbu rö ap gaga; hainö gau u rö nöp nan naj anıbu rö ap gagnab. * 20 Nan naj anıbu pör gıböp, nıbi bı magöñhalö um hakblap. Pen Bı Kub nıpe nıbi bı nıpe udnab gau kalıp gası nıñöm, wasö gö me, nan naj anıbu yöp magö ap gınab.

21 “Ñın anıbu nıbi bı rımnap kalöp hagnaböl, ‘Nıñım! Krais mıdöp i! Krais mıdöp dan!’ a gınaböl u pen nıñö hagaböl, a gımim, nıñagmım. 22 Nıbi bı rımnap, God nıbi bı nıpe ke hag la gau kalıp udun, a göm, pıral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Krais; yad me bı God manö hagep ap,’ a göm, nan gagep rö rımnap gınaböl. Pen God nıbi bı nıpe ke hag la gau udagnaböl, wasö. *

23 Anıb u, nıñ aij gımim. Nan nıñön nıñön hainö gınab u, yad kalöp hagnö nıñbım u me, nıñ aij göl gı mıdaimım.

Jısas hainö ado gı aunab

(Mad 24:29-31; Luk 21:25-28)

* 13:9: Mad 10:17-20 * 13:11: Luk 12:11-12

Jon 15:21 * 13:14: Dan 9:27; 11:31; 12:11

* 13:19: Dan 12:1 Rep 7:14 * 13:22: Rep 13:13

* 13:12: Mad 10:21

* 13:13: Mad 10:22;

* 13:15: Luk 17:31

* 13:17: Luk 23:29

24 “Pen m+ñör kub an+ib gau gi hakö n+ñöl gi, sidö u s+ib göm, rak+in u mailö gagnab. 25 Gap+ gau kumi kabö adö lañ n+bö p+ig ju lug auö n+ñöl gi, nan kumi kabö adö lañ m+idöp gau, g+idan n+bö gai n+bö g+inab. * 26 N+ñ an+ibu, B+ N+ñ n+pe p+idöñ ke yab+il udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad añ au auö n+ñöl gi, n+bi b+ n+ñ n+ñnaböl. * 27 Pen ejol n+pe gau hag yuö ram m+ñöñ ke gau gau magöñhalö r+gon r+gon gau amöm, n+bi b+ n+pe ke hag la gau u+ göm n+ñp daunaböl. *

Mab s+ip l+inab

(Mad 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Jisas haga, “Kale mab rauan gau n+ñnabim u, manö hagabin i n+ñ aij g+inabim. Mab rauan gau s+ip löm, p+idöñ gö n+ñöl gi, m+ñi sidö l+in+g gab, a g+mim n+ñbim. 29 An+ib u rö, hainö nan hagpin gau gö n+ñöl gi, ‘M+ñi söl m+idöp, Jisas haga rö g+in+g gab,’ a g+mim n+ñnabim. 30 Yad hagabin u gas+ n+ñöl gi m+idaimim. N+bi b+ m+ñi m+idpal gau r+imnap m+idlö n+ñöl gi, nan an+ib gau gi hakö, hainö umnaböl. 31 Kumi kabö adö lañ abe, m+ñöñ naböñ il i abe ur g+inab; pen manö magö yad gau ur gagnab; pör pör nöp m+ideinab.

N+ñ mai aunabin u b+ ap n+ñagöp, a ga

(Mad 24:36-44; Luk 17:26-30,34-36)

32 “N+ñ mai aka magö mai aunabin u, n+bi b+ r+imnap n+ñagpal, ejol gau n+ñagpal, yad u rö nöp n+ñagpin; Bapi nöp n+ñöb. 33 An+ib u me, n+ñ mai aunabin u n+ñagpin rö, pör pör n+ñ aij yab+il göl gi m+idaimim.

34 “Aunabin n+ñ an+ibu, aiud hagn+g gabin i rö. B+ kub ap ram n+pe u arö göm m+igan ap

arn+g göm, b+ wög gep n+pe gau kal+ip wög adö ke ke hag löm, ‘Wög an+g an+g g+mim,’ a göm, b+ n+pe ajöñ il abad m+ideinab u n+ñ hagnab, ‘N+ñ aij yab+il g+mön m+idaimön,’ a göm, arnab. 35 Kale u rö nöp, magö mai b+ ram nap n+bö u aunab u n+ñagpin rö, n+ñ aij g+mim m+idaimim. Dugo magö u aunab aka, s+ibön añ kub yañ aunab aka, k+ak+il w+ñ alnab magö u aunab aka, hil+m halö aunab, a g+mim, n+ñagpin. * 36 Kale hanbe n+ñöl gi, y+ñ+d aun+m rö löp u me, n+ñ aij g+mim m+idaimim. 37 Pen kalöp nöp hagagabin; n+bi b+ gau magöñhalö u rö nöp hagabin, n+ñ aij g+mim m+idaimim!” a ga.

14

Jisas n+ñ aigöl gun al pak lun, a göm, gas+ u n+ñla

(Mad 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Pen Juda kai Pasopa n+ñ kub u abe, Bred Y+s Halö N+ñagep n+ñ kub u abe yöp n+ñ m+ihöp nöp m+idö n+ñöl gi, b+ God n+ñ nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe, Jisas n+ñ aigöl gun, agam+ij ud s+is+ lun, dam al pak lun, a göm, an+g gi gas+ n+ñla. 2 Pen gas+ ap n+ñöm hagla, “Pasopa n+ñ i an+g g+ino, n+bi b+ iru nöp gai i uraköm, pen pen göm, han+ip gi najj g+inaböl,” a göm, arö g+la.

3 Jisas ram r+it+g aglö Bedani amöm, Saimon ram u am as+köm, nan n+ñeila. B+ Saimon an+ibu, nöd wös hapeb la u, Jisas gö, kam+ñ la. Pen nan n+ñlö n+ñöl gi, n+bi ap wel hal+ñ aij auep mani kub raubal u, barol halö dapöm, añ au pa jö göm, Jisas n+ñ nab+ic adö lañ hon+ ga. * 4-5 Hon+ gö, b+ m+ideila an+ib gau, r+imnap n+ñlö, hibur kal+ip u najj gö, kale ke hagla, “Wel an+ibu

* 13:25: Ais 13:10; Joe 2:10,31; 3:15; Rep 6:12-13 * 13:26: Rep 1:7 * 13:27: Mad 13:41;

sikim göm, mi añi ap bi ap wög göm mani udnab rö u udöm me, nibi bi nan m+dagöp gau kalip ñeb u pen nihön g+nig anig göl y+harin honj göp?" ö g+la. Anig hagöm, nibi an+bu n+p hag jula.

⁶ Anig hageila, Jisas kalip haga, "Nihön g+nig anig hagabim? N+p arö gim! Y+p göp an+bu, gi aij yab+ hagöp. ⁷ Nibi bi nan m+dagöp gau, kale aip pör nöp m+deinabim rö, ñ+n r+mnab kalip nan ñ+nig, ñ+nabim. Pen yad aip pör m+dageinabun. * ⁸ Nibi an+bi, nan n+pe gep rö u, göp. Umnö, wel hañ aij auelp u li ñöm r+göl g+naböl rö, y+p nöd li ñab. * ⁹ An+bu u, yad kalöp n+ñö hagabin, hainö manö aij yad u ram m+nöj gau magöñhalö hag ñ+lö arö n+ñöl gi, n+pe göp an+bu halö haglö, kale nibi an+bi n+p gas+ hau+ gagnaböl," a ga.

Judas, Jisas n+p al pak l+lanj, a göm, mumug ga

(Mad 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Pen Jisas bi n+pe ap Judas Iskariod, Jisas n+p mumug g+nam a göm, bi God n+p nan sabe gep bi kub gau ara. ¹¹ Bi God n+p nan sabe gep bi kub an+bu gau, mumug ga an+bu n+ñöm, aij gö, hagla, "Nöp mani r+mnab ñ+nabun," a g+la. Hageila me, Judas, "Aigöl gem hagnö, kale apöm Jisas n+p ud aröl," a göm, gas+ u ulhai n+ñ m+deia.

Pasopa ñ+n u m+ñi, a göm, nan ñ+ñla

(Mad 17:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

¹² Bred Y+is Halö Ñ+ñagep ñ+n kub u auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gi ñ+ñeb ñ+n u, Jisas bi n+pe gau n+p hag n+ñöm hagla, "Nan hon ñ+ñabun u, m+gan mai gi j+n gun?" ö g+la. * ¹³ Hageila, Jisas bi n+pe m+höp hag yuöm haga,

"Kale daun kub u ammil n+ñabul, bi ap ñ+g m+l dap areinab; n+p nable pakmil aip armil. ¹⁴ Bi an+bu amöm ram raul arain+im, kale m+höj bi ram an+bu nap n+bö u n+p hag n+ñmil hagnil, 'Manö hag ñeb bi hagöp, 'Bi yad gau aip Pasopa nan ñ+ñabun raul m+gan mai?' ö göp,' a g+imil. ¹⁵ Kale hag n+ñlö, n+pe kale dam ram adö lanj, nan gau magöñhalö m+döp raul m+gan kub u yamnab. Yamö, nan ñ+ñabun u raul m+gan an+bu gi j+n gaimil," a ga.

¹⁶ Jisas kalip m+höj an+g hag yuö, daun kub u ammil n+ñlö, Jisas haga rö nöp m+deia. N+ñmil, Pasopa nan ñ+ñ+g g+la u, gi j+n g+ilö.

¹⁷ Dugo magö u, Jisas bi n+pe r+mnab aip amjaköm, ¹⁸ nan ñ+ñöl gi haga, "Yad kalöp n+ñö hagabin, bi yad aip nan j+m ñöl ñ+ñabun au nöp, bi ap, y+p al pak l+lanj, a göm, y+p mumug g+nab," a ga. *

¹⁹ An+g hagö, bi n+pe gau mög gö, gas+ m+ñör n+ñöl göm, n+p añi añi hag n+ñöl gi hagla, "Ne y+p hagabön aka?" g+la. ²⁰ Hageila, Jisas haga, "Kale bi yad unbö m+gan lanj m+dpim u, bi ap an+g g+nab. Bi an+bu me, yad aip nan k+naj añi j+m ñöl ñ+ñabul i. ²¹ Yad Bi Ñ+ n+pe, God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla rö nöp umnabin u pen bi y+p al pak l+lanj, a göm, mumug g+nab u, n+p mög n+ñabin. N+pe ilön kub udnab u me, n+p yag dauagblap u aij," a ga.

Jisas bi n+pe gau kalip bred wain ña

(Mad 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²² Nan ñ+ñöl gi, Jisas bred u udöm, God n+p aij, a göm, ud jö göm, bi n+pe gau kalip ñöl gi haga, "Ud ñ+ñim! U hañ romanj yad," a ga.

23 Pen ñig wain kap u, u rö nöp udöm, God nîp aij, a göm, bî nîpe gau kalîp ñö, magõñhalö ñîñlõ nîñjõl gi, haga, 24 “Ñig i, hagape yad. Hagape yad hon gi lugnab u me, God manö nîñjõ hag la rö, nîbi bî iru nöp nîpe aip ud dîm ñîñab,” a ga. * 25 Anig hagöm haga, “Yad kalöp nîñjõ hagabin, mîñi ñîñ i rîkõm ñig wain ñîñagnabin. Yîharîñ nöp mîdnõ mîdnõ, God nîbi bî udöm kumi kabõ adõ lañ au abad mîdeinab ñîñ u nöp, ñig wain kauyañ ñîñnabin,” a ga. 26 Anig hagöm, bî nîpe gau aip God nîp sabe gep kîmap ap hagöm, Olip Dum arla.

Jisas Pida nîp haga, “Yad Jisas nîp nîñagnabin, a ginabön,” a ga
(Mad 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “God Manö u kalî kîñ rîkõm hagla, ‘God nîpe haga, “Yad bî kaj sipsip mukep u nîp pak lîñö, kaj sipsip gau pîñîñ gi ke ke arnaböl,” a ga,’ a gîla. Anîb u rö, mîdö mîdö kale magõñhalö yîp arö gîmîm, pîñîñ gi arnabîm. 28 Pen yad umem, urakem ram mîñõñ Galili arnõ, kale hain nîñabîm,” a ga. * 29 Anig hageia, Pida haga, “Bî rîmnap nöp arö göl rö lõp u pen yad nöp arö gagnabin, wasö,” ga. 30 Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nîñjõ hagabin, mîñi ñîñ i nöp, sîbõn añ yañ kîlakî wîñ mîhõp alagnab magö u, ‘Yad Jisas nîp nîñagnabin,’ a gîmõn, ij mîhau nîgan wai ñîñabön,” a ga.

31 Hageia, Pida manö kîõ yabîñ hagöm haga, “Yîp nöp aip al pak lîñig, al pak lõl u pen yad Jisas nîp nîñagnabin, a gem, hagagnabin,” a ga. Jisas bî nîpe gau magõñhalö, Pida haga rö nöp hagla. *

Jisas God nîp sabe gi mîdeia
(Mad 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Jisas bî nîpe gau aip mab wõg adîñ Gedsemani amõm kalîp haga, “Kale aui asîk mîdaimîm; yad am sabe gîñig arabin,” a ga. * 33 Anig hagöm, Pida, Jems, Jon kalîp uñ gi damõm, gasî mîlõ lõl gi haga, 34 “Mîdmagö yad u ilõn gi dam lugöp u, umnam rö lõp. Kale îñ i mîdmîm, nîñ mîdaimîm,” a ga. * 35 Anig hagöm, kalîp au hag lõm, nîpe yõp söl anîb au amõm, mîñõñ nabõñ yañ lug pakõm, ilõn kub udnig geia anîbu, Nap nîpe wasö gîñîm aka wasö gagnîm, a göm, sabe göl gi mîdeia. 36 Nap nîp sabe göm haga, “Bapi, ne nan gau magõñhalö gep u nöp mîdõp. Nan yîp gîñig gab u, yad mîñjõr kub mîdõp. Ne yau a gîmõn, yîp unbõ gagnîm. Pen nan yîp nîhõn gîñig gainîm u, gasî yad nîñnam rö gîgmõn, gasî ne ke nîñban adõ u nöp yîp gîmõn,” a ga. *

37 Hagöm, ado gi bî nîpe mîhau nîgan mîdeila au apõm nîña, kale bõñ nöp hon han arla. Anîb u, nîpe Pida nîp haga, “Saimon, ai gîñig gîmõn hon hanabön? Yõp magö ap nîñ mîdaimõn rö lagöp ar?” a ga. 38 Anig hagöm, bî nîpe gau kalîp haga, “Hon nan naij gun rö lõp, a gîmîm, nîñ aij gîmîm, God nîp sabe göl gi mîdaimîm. Gasî kale u gîmîm rö lõp u pen hañ roman kale iru maru göp,” a ga. 39 Anig hagöm, kauyañ ado gi amõm, Nap nîp nõd sabe ga rö, kauyañ sabe ga. 40 Pen kauyañ ado gi apõm nîña, bî nîpe gau bõñ nöp hon kal auõ han arla. Nîñõm, kalîp haga, “Kale hon hanabîm ar?” a ga. Hagö, ana udöm, pen hagöl rö laga.

41 Pen Jisas gîsõn amõm, ado gi apõm kauyañ hon haneila u nîñõm

* 14:24: Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * 14:28: Mad 28:16; Mak 16:7
* 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38

haga, “Kale y+har+η han m+dpim ar? Me aij! B+ game, n+ηim! B+ ap apöm, B+ N+ n+pe kain göm, b+ nan si nan naij g+pal gau kal+η n+η+g gab. ⁴²Urakpe arun! N+ηim! B+ y+η kain göp auab i,” a ga.

Jisas n+η ud s+si l+la

(Mad 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Jisas kal+η manö an+bu hagö n+ηöl g+, magö an+bu nöp, b+ n+pe unbö m+gan laη ap, Judas, b+ iru nöp dapöm apjaka. B+ an+η gau, b+ God n+η nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, hag yulö aula. Kale ru m+lö k+id r+mnap udöm, ur pakep r+mnap udöm, aula. ⁴⁴ Judas nöd kal+η hag löm haga, “Yad b+ ap n+η am hag w+hai udem, ud bom haluem, mulu ñ+ηeinam u, b+ u me, a g+mim, n+η ud s+si l+mim, ud arim,” a ga.

⁴⁵ Judas an+g hagöm, Jisas m+deia au amjaköm, “Manö hag ñeb b+,” a göm, n+η ud bom haluö n+ηöl g+, ⁴⁶ b+ r+mnap apöm, Jisas n+η ud s+si l+la.

⁴⁷ Jisas ud s+si l+lö n+ηöl g+, Jisas b+ n+pe ap uraköm, ru m+lö k+id n+pe u ud t+η g+ udöm, b+ God n+η nan sabe gep b+ kub yab+η u wög n+η g+ ñ+m+döp b+ u, n+η r+m+id böη lap u böη nöp r+η ajan al yua.

⁴⁸ Pen Jisas b+ n+η ud s+si l+la gau kal+η haga, “Ru m+lö k+id udmim, ur pakep udmim, y+η nan si udep b+ ap a g+mim auabim aka? ⁴⁹Yad pör pör God sabe gep ram u amem, kale aip m+dem, n+bi b+ gau kal+η manö hag ñ+m+idin u pen y+η ud s+si lagpe. Pen uri kale God Manö u kal+η k+ñ r+köm hagla rö nöp gabim,” a ga. * ⁵⁰ Pen magö an+bu nöp, Jisas b+ n+pe gau magöηhalö n+η arö göm p+ñ+η g+ aram hakla. ⁵¹ B+ praj ap, wa+η m+löbö ap nöp

y+möm, Jisas n+η ud areila u hain arö, n+η abe ud s+si lun, a g+lö, ⁵² p+r+k areia, wa+η bad n+pe u ud ju udlö, n+pe magö nöp p+r+k ara.

Jisas n+η manö kub hagla

(Mad 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Jisas n+η dam, b+ God n+η nan sabe gep b+ kub yab+η ram u arla. Ud areila, b+ God n+η nan sabe gep b+ kub gau löm, b+ manö ud as+kep gau löm, b+ lo manö hag ñeb b+ gau löm, ap ram an+bu magum g+la. ⁵⁴ Pida pen hapi hapi n+η damöm, b+ God n+η nan sabe gep b+ kub yab+η ram n+pe u amjaköm, b+ ram an+bu wög g+m+dal gau aip as+köm, mab mali m+deila. ⁵⁵ B+ God n+η nan sabe gep b+ kub gau abe, Juda Kansol kub b+ gau magöηhalö abe, Jisas g+ ajm+döp manö it ap udun, n+η al pak lun, a g+ n+η wasö n+ηla. ⁵⁶ N+bi b+ iru nöp daulö, Jisas n+η manö piral adö r+mnap hagla u pen manö hagla u ad+η ad+η hagla. Ke ke haglö, manö it r+mnap n+ηagla. ⁵⁷ Pen r+mnap uraköm, piral hagöm, hagla, ⁵⁸ “Hon n+η m+idno, n+pe haga, ‘God sabe gep ram, ñ+mago udöm g+la i, r+η wa+η g+ yuem, ñ+n m+ηau n+gan u, kauyan g+ηabin. Ñ+mago udöm g+pal rö u gagnabin; ram an+bu ke yab+η ap g+ηabin,’ a göp,” a g+la. * ⁵⁹ Manö hagla an+bu u rö nöp ad+η ad+η hagla; ke ke hagla.

⁶⁰ B+ God n+η nan sabe gep b+ kub yab+η u uraköm, Jisas n+η haga, “Manö nöp hagaböl u, ne manö pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶¹ Hagö, Jisas manö ap pen hagagö, kauyan hag n+ηöm haga, “Ne me Mesaia u, B+ Kub aij u N+ n+pe aka?” ga. ⁶² Hageia, Jisas haga, “Yau me. Me yad nöp. Yad, B+ N+ n+pe, B+ Kub klö ke yab+η ñ+mago y+η g+ k+id lau adö as+k m+id

* 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 * 14:58: Jon 2:19-21

arö gem, kumi kabö adö laŋ au nîbö kumi bad aŋ aŋ lem aueinabin, nîŋnabim,” a ga.

⁶³⁻⁶⁴ Jisas anîg hagö, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabiŋ u, waiŋ nîpe gau ke ud bîŋŋî göl gî haga, “Nîpe God hib nîpe u rîb juajîp u nîŋbim! Anîb u, nîbi bî rîmnab hag nîŋagun. Nîpe gî naji göp u waiö hagöp me u. Anîb u, kale nîhön gasî nîŋabim?” ö ga. Hagö, bî kub gau magöŋhalö uraköm, hagla, “Bî anîg göl hagöp anîbu, nîp al pak lep,” a gîla. *
⁶⁵ Anîg hagöm, bî rîmnab Jisas nîp kiŋu alöm, waiŋ bad ap ud amgö nîp u paŋu gî ñöm, nîp paköl gî hagla, “Ne ke nîŋmön, hanîp hagö, nîŋun, nöp an pakab?” ö gîla. God sabe gep ram bî polisman gau, u rö nöp nîp mîŋu magö nöp pakla.

Pida haga, “Yad Jisas nîp nîŋagpin,” a ga

(Mad 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pida am asiŋka au nöp mîdö nîŋöl gî, nîbi praj ap, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabiŋ u nîp wög gî ñîmîdöp ap apjaköm, ⁶⁷ Pida mab run naböŋ mîdeia au nîŋöm, haga, “Ne u rö nöp Jisas bî Nasared nîbö u aip ajmîdan,” a ga. ⁶⁸ Hageia, Pida haga, “Ne nîhön hagabön? Manö hagabön u yad nîŋagpin,” a ga. Anîg hagöm, höŋ yaŋ arö nîŋöl gî, kîlakîŋ wiŋ ala. ⁶⁹ Nîbi praj anîbu nöp, Pida nîp kauyaŋ nîŋöm, nîbi bî mîdeila gau kalîp haga, “Bî i bî nîpe ap,” a ga. ⁷⁰ Hageia, Pida kauyaŋ wasö ga.

Yöp magö ap mîdöm, nîbi bî urak mîdeila anîb gau, Pida nîp kauyaŋ hagla, “Ne u rö nöp ram mînönŋ Galili nîbö u me, hon nîŋbun ne abe bî nîpe ap,” a gîla. ⁷¹ Hageila, Pida haga, “Bî Kub nîŋ mîdöp; piral hagnö, yîp al pak

lînîm. Pen nîŋö yabiŋ hagabin! Bî anîg hagabim u yad nîŋagpin yabiŋ!” a ga. ⁷² Anîg hagö nîŋöl gî, kîlakîŋ u kauyaŋ wiŋ ala. Wiŋ alö, Pida Jisas nöd haga, “Kîlakîŋ wiŋ mîhöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas nîp nîŋagpin,’ a gîmön, ij mîhau nîgaŋ wai ñînabön,” a ga manö u nîŋö, mög gö, mîŋöŋ kub ga.

15

Jisas nîp dam Pailod mîdeia ud arla

(Mad 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Hilîm halö, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau löm, bî lo manö hag ñeb bî gau löm, bî manö ud asiŋkep gau löm, Juda Kansol bî kub gau magöŋhalö löm, magöŋhalö manö hag gum göm, Jisas nîp nagî löm, dam gapman bî kub Pailod mîdeia u ud arla. *
² Dam arlö, Pailod Jisas nîp haga, “Ne Juda nîbi bî kiŋ kale u aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u,” a ga.

³ Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau Jisas manö kub hagöm manö ke ke iru nöp hagla. ⁴ Anîg gö, Pailod Jisas nîp haga, “Nöp manö iru hagaböl u, ne pen manö rîmnab hagagnabön ar?” a ga. ⁵ Hagö, Jisas pen manö hagagö, Pailod gasî iru yabiŋ nöp nîŋa. *

Juda nîbi bî gau hagla, “Jisas nîp mab ba laŋ al pak lîmön!” a gîla

(Mad 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Pen Juda kai Pasopa ñîn kub u auö, pör am Rom gapman bî kub Pailod nîp hag nîŋölö, kalîp bî nagîman kale hag nîŋmîdal bî u nöp yîharîŋ hag höŋ yumîdöp.

⁷ Pen ñîn anîbu, bî ap hib nîpe Barabas nîbi bî rîmnab ugalöm, Rom gapman aip pen pen göm, wip al pak lîla rö, kalîp nagî lîlö

* 14:63-64: Lep 24:16; Jon 19:7 * 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61

mideila. ⁸ Nibi bi gau ap magum göm, Pailod nıp bi nagıman pör hag nıñmıdal rö hag nıñlö, ⁹ Pailod kalıp haga, “Juda kiñ kub kale u, kalöp hubık yunam aka?” ga. ¹⁰ Nihön giñig: Pailod nıpe ke nıñja, bi God nıp nan sabe gep bi kub gau, Jisas nıp yıharıñ mulu kal nıñja rö, nıp dap ñıla. ¹¹ Pen bi God nıp nan sabe gep bi kub gau, nıbi bi gau kalıp hagla, “Pailod nıp hagpe, Jisas wasö, Barabas nıp hubık yunım,” a gıla. Anig gılö, nıbi bi gau Pailod nıp hagla, “Barabas nıp hanıp hubık yumön,” a gıla. * ¹² Anig hageila, Pailod haga, “Anig hapiım u, pen bi anıbi kale Juda kiñ hon a gıpım u, nıp nihön gınam?” ö ga. ¹³ Hagö, kale manö bıatö göm hagla, “Nıp mab ba lañ al pak lımön!” a gıla. ¹⁴ Hageila, Pailod haga, “Nıpe nihön gi naij gö, anig gınam?” ö ga. Anig hageia pen kale bıatö yabıl göm hagla, “Mab ba lañ al pak lımön! Mab ba lañ al pak lımön!” a gıla.

¹⁵ Pen Pailod, manö kılö hagla anıbu udöm, nıbi bi gau kalıp aij gañ, a göm, Barabas nıp yıharıñ hag yuöm, bi nıpe rımnap kalıp hagö, Jisas nıp nagı löm, mıñu magö pakla. Jisas nıp pak pıs gılö nıñöl gi, Pailod haga, “Nıp dam mab ba lañ al pak lımim,” a ga.

Ami bi gau Jisas nıp hag jula
(Mad 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Ami bi gau, Jisas nıp dam gapna Pailod ram kub nıpe u amöm, bi yam kale rımnap kalıp wıñ allö aueila, ¹⁷ wañj atı mılöbö ap, gapman bi kub gau rol gi mıdmıdal rö Jisas nıp rım ñöm, nan kalı kalı halö rımnap rık dapöm, kiñ rol gıpal usajıl bad rö ap göm, nıp nabıc cög adö lañ rol gi ñıla. ¹⁸ Rol gi ñöm, Jisas nıp aleb

aleb ñöl göm hagla, “Ne Juda kiñ kub pör nöp mıdmön!” a gıla.

¹⁹ Anig hagöm, ur udöm, nabıc nıpe paköm, nıp kıñu al ñıla. Mıdeia söł au kugom yımöm, kale kiñ nıp giımdal rö, nıp ubör yıhön gıla. ²⁰ Nıp anig göl hag juöm, wañj atı mılöbö nıp rım ñıla u ud ju yuöm, wañj nıpe ke u yım ñöm, mab ba lañ al pak lıñig ud arla.

Jisas nıp mab ba lañ al pak lıla
(Mad 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kale añ au amöl gi, Aleksada Rupas madöl mıhau nap kale Saimon, Sairini daun nıbö bi u, gau gi ajöm, apöm Jerusalem arıñ areia u, nıp nable paköm, kılö göm, hagla, “Jisas mab kros u ud kag gi mön ud aru!” a gılö, udöm kalıp aip ara. * ²² Anig göl amöm, Jisas nıp dam ram mıñön au manö yöl hib Golgoda a giımdal ka au amjakla. Golgoda manö il u “Wip Nabıc Cög Ij.” ²³ Amjaköm, nıp ñig wain ap udöm, marasın mö a giımdal rımnap ud bıg ado malo göm, Jisas nıp ñıla pen nıñaga. ²⁴ Jisas nıp mab ba lañ al pak löm, wañj nıp gau udöm, nıme li ke ke udnig, sadu rö göl göm udla. *

²⁵ Sıdö hilım halö lım gi yuöm yöp audık galık aua magö u, Jisas nıp mab ba lañ cıpıl pak lıla. ²⁶ Cıpıl pak löm, nihön giñig al pak lıla manö u, mab kros ba adö lañ kalı kılñ rıkla:

JUDA KAI KIÑ KALE ME I.

²⁷ Mañ anıbu, bi nan si udep mıhöp u rö nöp al pak lıla, ap mab böñ lap, ap mab böñ lap. ²⁸ Gıla anıbu, God Manö u kalı kılñ rıköm, gi naböl a gıla rö nöp gıla. Manö anıbu kalı kılñ rıköm hagla, “Nıp nıñlö, bi nan naij gep ap rö lı nab,” a gıla. *

²⁹ Nıbi bi gau ap ran ap lugöl gi, Jisas nıp nıñöm, nabıc gor mar

göm, nîp hag juöm hagla, “Ne, ‘God sabe gep ram u rîb wał gem, ñin mîhöp nîgan kauyan gi lînabin,’ a gîna u, * 30 mîñi ne ke gîmön, kamîñ arö, hon nîjun,” a gîla.

31 Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, Jisas nîp u rö nöp hag juöm, kalîp ke nöp pen hagö pen hagö göm hagla, “Nîbi bî rîmnap kalîp gajîp kamîñ arbal u pen uri nîp ke gö kamîñ arnîm rö lagöp. 32 Nîpe pör hagöp, ‘Isrel nîbi bî Mesaia mîdpin, Isrel Kîñ mîdpin,’ a göp rö, mîñi nîp au lañ çîpîl pak lîbal u, nîpe ke u rö nöp urak aui auö nîjun nîñö hagöp, a gun, nîp nîñ udnabun,” a gîla. Pen bî Jisas aip al pak lîla mîhau Jisas nîp u rö nöp hag julö.

Jisas uma

(*Mad 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

33 Sîdö an aulîk aua magö u, sîbön göm, mîd damöm, sîdö gamîñ ga magö u kauyan mailö ga. 34 Mailö gö nîñöl gi, Jisas meg mîgan dap ranöm, wîñ al hagöm haga, “Eloi, Eloi, lama sabakdani?” ö ga. Hibru manö haga anîbu manö îl u, “God yad. God yad. Yîp ai gînîg arö gîpan?” * 35 Hagö, nîbi bî söl anîb au mîdeila gau nîñöm hagla, “Nîñim! Ilaija nîp wîñ alab,” a gîla.

36 Pen bî ap nan hain auebö rö bad ap udöm, ñîg wain mani pro raubal mîgan yan rauöm, Jisas nîp ñînö ñîñan, a göm, gamîl mîlö ap ud abös alöm, mîdeia adö lañ ñöl gi, haga, “Hon nîñ mîdno, Ilaija apöm, nîp ud asîk dam mîñöñ îl yan lînab aka?” ga. *

37 Anîg hagöm, nîñ mîdlö nîñöl gi, Jisas wîñ kub alöm, uma. 38 Magö anîbu nöp, wałj mîlö kub God sabe gep ram magö raul mîgan yan ajöñ pîl gîla u, an u

pa bîñî göm, ke ke lap lap aram mîgan hîk mîdeia.

39 Bî ami gau abad mîdmîdöp bî kub u, mab kros ba an aui adö au gîlan mîdeia u, Jisas anîg hagöm uma u nîñöm, nan nîhön nîhön ga gau nîñöm, haga, “Nîñö hagpal! Bî anîbi God Ñî nîpe yabî!” a ga.

40-41 Nîbi iru nöp Jisas aip Jerusalem aula gau, apöm goł au mîdeila. An anîbu, nîbi mîhau nîgan Jisas nîp wög pro pro rîmnap gi ñîmîdal ram mîñöñ Galili. Nîbi Maria mîhöp mîdailö; nîbi hib ałog anîb mîhau, ap Magdala daun nîbö, ap Jems Josep madöl mîhau nîme kale u. Nîbi ap hib nîpe Salomi. Nîbi anîb gau magöñhalö nîñ mîdlö nîñöl gi, Jisas uma. *

Josep nîpe Jisas hañ roman kabö mîgan au rîgöl ga

(*Mad 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42*)

42-43 Josep bî Arimadia daun nîbö, Juda Kansol kub bî gep ap, God nîbi bî udöm abad mîdeinab ñîñ anîbu abad mîdmîdöp. Bî anîbu, rol God nîp sabe gep ñîñ u, a göm, nan gi jîñ geia. Jisas uma u nîñöm, ram söl dugnîg gab, a göm, mîñi wîp he ud asîk dam rîgöl gînam, a göm, pîñîñ gaga; Pailod mîdeia u amöm, hag nîña. 44 Hag nîñö, Pailod, Jisas hadö uma manö u nîñöm, pa gîñ göm, bî ami bî abad mîdmîdöp bî kub u nîp wîñ alö, aueia, hag nîña. 45 Hag nîñeia haga, “Mîdönöp umöb,” a ga. Anîg hagö, Pailod Josep nîp haga, “Yau. Wîp dam rîgöl gîmön,” a ga.

46 Hagö, Josep wałj rud kub ap rauöm, am wîp he ud asîk dap lugöm, wałj u ud magöñhalö wam wam göm, dam kabö mîgan gîsön nîbö nöp lu lîla kabö mîgan u rîgöl ga. Rîgöl göm, kabö hałai kub ap

* 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21 * 15:40-41: Luk 8:2-3

ud gau ga gɨ damöm, wip rɨgöl ajön u pɨl ga.

⁴⁷ Maria Magdala aip, Maria Josep nɨme u aip, nɨŋ mɨdlö nɨŋöl gɨ, wip rɨgöl gɨla.

16

Jisas uraka

(*Mad 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Juda God nɨp sabe gep ñɨn kale u ap padiö, Maria Magdala u, Maria Jems nɨme u, nɨbi Salomi u, wip he u wel lɨ ñun, a göm, am wel haɨŋ aij auep rɨmnar rau dap lɨlö hana.

² Ruö Sade ñɨn u, sɨb halö uraköm, wip rɨgöl gɨla u areila.

³ Adan aŋ au aramöl gɨ hagla, “Kabö kub wip rɨgöl ajön pak pɨl gɨla u, an ud kɨɨɨ gɨ goɨ gau yunab?” ö gɨla. ⁴ Anɨg hagöm, am-jaköm, nɨŋla, kabö kub wip rɨgöl ajön pak pɨl gɨla anɨbu, hadö lɨɨ gɨ am goɨ au mɨdeia. ⁵ Nɨŋöm, mɨgan anɨbu hiɨkɨd amöm nɨŋla, bɨ praj waɨŋ rud mɨlöbö yɨma ap, ñɨmagö yɨŋg lau adö asɨk mɨdeia. Nɨp nɨŋöm pɨñɨŋ gɨla. ⁶ Pɨñɨŋ geila, kalɨp haga, “Pɨñɨŋ gagmim. Yad nɨŋbin, kale Jisas bɨ Nasared nɨbö, mab ba laŋ al pak lɨla u nɨp nɨŋnɨg auabim. Pen nɨŋim! Nɨpe aui mɨdagöp. Nɨpe mɨdö nöp uraköm aröp. Nɨp rɨgöl gɨla ka unöp mɨdöp aui ap nɨŋim. ⁷ Pen yɨŋɨd ammil, bɨ nɨpe gau Pida aip hagmil, ‘Jisas nɨpe nöd amöm Galili mɨdeinab. Nɨpe ke kalöp nöd haga rö, kale am nɨpe nɨŋnabim anɨb gau,’ a gɨmil,” a ga. *

⁸ Anɨg hagö, nɨbi gau anɨnɨn gö, ñɨn ma gɨl gɨl göm, wip rɨgöl höŋ amöm arö göm, gɨ dö gɨ arla. Pɨñɨŋ gɨla nɨŋöm nɨbi bɨ rɨmnar kalɨp manö anɨbu hag ñagla.

Maria Magdala Jisas nɨp nɨŋa
(*Mad 28:9-10; Jon 20:11-18*)

⁹ Jisas umöm, ñɨn waɨŋnɨbö u uraköm, nöd yabɨ amöm, Maria Magdala mɨdeia au waiö lö, nɨp nɨŋa. Pen nɨbi anɨbu nɨp nöd kɨjaki aiön pi unbö mudun jɨŋ u abanɨ al mɨdeia nɨŋöm Jisas hag höŋ yua. ¹⁰⁻¹¹ Nɨpe Jisas nɨp nɨŋöm, am bɨ nɨpe gau mɨtöŋ gɨ mɨdeila aŋ au amöm, Jisas kamɨŋ mɨdöp nɨp nɨŋbin, a gö, kale böŋ nöp umöb, a göm, manö nɨp u udagla.

Jisas bɨ nɨpe mɨhau adan aŋ au ammil nɨp nɨŋlö

(*Luk 24:13-15*)

¹² Hainö pen, Jisas bɨ nɨpe mɨhöp ram mɨnön mɨgan ap gɨ ajailö, Jisas bɨ unbö ke rö löm apöm, adan aŋ au waiö lö, nɨp nɨŋmil, ¹³ am bɨ nɨpe rɨmnar kalɨp hag ñɨlö u pen, nɨŋö hagabil, a göm, manö kale udagla.

Manö aij yad u nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñɨmim, a ga

(*Mad 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8*)

¹⁴ Hainö mañ ap me, Jisas bɨ nɨpe unbö agɨp laŋ u nan ñɨŋeila aŋ au waiö löm, kalɨp hag göl gɨ haga, “Yad uraknö, nɨbi bɨ rɨmnar yɨp waiö nɨŋöm, apöm kalöp hag ñɨlö, nɨhön gɨnɨg piral hagpal, urakagöp, a gɨmim, nɨŋbim?” ö ga. *

¹⁵ Anɨg hagöm, kalɨp haga, “Kale manö aij yad u dam ram mɨnön gau gau magöŋhalö ammim, nɨbi bɨ gau magöŋhalö hag ñɨmim. *

¹⁶ Nɨbi bɨ an an, manö aij yad anɨbu nɨŋ udöm, ñɨg paknaböl gau, kamɨŋ arnaböl. Pen nɨbi bɨ an an nɨŋ udagnaböl gau, God kalɨp manö kub hagö ilön udnaböl. *

¹⁷ “Nɨbi bɨ manö yɨp nɨŋöm, ‘Nɨŋö hagöp,’ a göm, nɨŋ udnaböl gau, nan gagep rö gɨnaböl. Kɨjaki aiön pi nan gau nɨbi bɨ kalɨp aban

al nab gau, hib yad u hagöm, hag höŋ yunaböl. Manö yabiŋ kale u arö göm, manö g+sön n+bö adö ap ke hagnaböl. * ¹⁸ Re gadgoŋ n+bi bi hauöp gau ud niŋlö, nan ap gö umagnaböl. Nan naij n+bi bi niŋöm umbal gau rimnap niŋlö, nan ap gö umagnaböl. Pen n+bi bi nan g+nab gau, kalip ni+magö l+lö, kam+iŋ linab,” a ga. *

God Jisas ni+ udöm ram m+nöŋ ni+pe kumi kabö adö laŋ au ud ara (Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

¹⁹ Bi Kub Jisas manö an+bu kalip hag pi+s gö niŋöl gi, God ni+ udöm, ram m+nöŋ ni+pe kumi kabö adö laŋ au ud ara. Ud arö, God ni+magö y+i+g ni+ lau adö as+ka. *

²⁰ Pen bi ni+pe gau amöm, Krais manö aij u ram m+nöŋ gau gau magöŋhalö hag ni+lö arö niŋöl gi, Bi Kub, manö aij yad niŋö lin+im, a göm, kalip aip m+döm, klö ñö, nan gagep rö gau g+la. *

* **16:17:** Ap 2:4; 8:7
Ap 14:3; Hib 2:3-4

* **16:18:** Luk 10:19; Ap 28:3-6

* **16:19:** Ap 1:9-11; 2:33-34

* **16:20:**

Luk Jisas Kraiſ Manö Aij u Luk kalı kſiñ rıka

Manö nöd

¹⁻² Jisas Kraiſ aſ hanı̄p i yag daulö kub göm ga ga rö, bı̄ rı̄mnap amgö magö kale ke nı̄ſöm, manö aij anı̄bu hag ñı̄ ajöm, yı̄p abe, nı̄bi bı̄ gau rı̄mnap halö kalı̄p abe, hag ñı̄la. Hag ñeila bı̄ iru rö manö anı̄bu nı̄ſ aij göm kalı̄ kſiñ rı̄kla. * ³ Pen bı̄ majö Diopilas, yad u rö nöp manö yı̄p hag ñı̄la anı̄bu iſ u magöſhalö ulhai nı̄ſ aij gı̄pin u me, yad u rö nöp manö anı̄bu magöſhalö gası̄ nı̄ſ aij gem, nöp kalı̄ kſiñ rı̄knı̄g gabin. ⁴ Anı̄g gı̄nö me, manö nöp hagla nı̄ſban u, nı̄ſö hagla a gı̄mön nı̄ſnabön.

Ejol, ber mı̄hau Jon Bı̄ Ñı̄g Pak Ñeb yag daunabil, a ga

⁵ Nöd Kiſ Herod Judia Propins abad mı̄dmı̄döp ñı̄n u, bı̄ ne Sekaraia, God nı̄p nan sabe gep bı̄ ap mı̄dmı̄döp. Bı̄ yam nı̄pe aip wög jı̄m ñöl gı̄mı̄dal gau kalı̄p Abaija Yam a gı̄mı̄dal. Sekaraia nı̄bin nı̄pe Ilisabed. Ilisabed u rö nöp God nı̄p nan sabe gep bı̄ Eron iſ u rı̄k dam dapı̄l göm rı̄kla. ⁶ Kalpe ber mı̄hau God lo manö adö u magöſhalö hain göl gı̄ mı̄dlö, God nı̄ſö, manö ap mı̄dageia. ⁷ Pen Sekaraia nı̄bin nı̄pe Ilisabed ñı̄ pai wem u me, ñı̄ pai ap yag dapöm wasö, böſ nöp nı̄bi mı̄lep bı̄ mı̄lep lı̄lö.

⁸ Ñı̄n ap Sekaraia bı̄ nı̄pe aip wög jı̄m ñöl gı̄mı̄dal gau apöm, God nı̄p sabe gep wög u geila. ⁹ Pen wög kale u göl gı̄, bı̄ God nı̄p nan sabe gep bı̄ gau pör gı̄mı̄dal rö, bı̄ hon an rö God sabe gep ram raul mı̄gan yaſ amöm nan

haſı̄ſ aij auep u launab a göm, ilöſ cal ud gulu gı̄ udla. Udlö, Sekaraia nı̄pe ilöſ cal ke ud gulu gı̄ udöm, God sabe gep ram raul mı̄gan yaſ arnı̄g ga. * ¹⁰ Nı̄bi bı̄ iru nöp God sabe gep ram höſ adö au God nı̄p sabe göl gı̄ mı̄dailö nı̄ſöl gı̄, Sekaraia nı̄pe raul mı̄gan yaſ aramöm nan haſı̄ſ aij auep anı̄bu laua. ¹¹ Pen Bı̄ Kub ejol nı̄pe ap apöm, nan haſı̄ſ aij lep kabö kınanı̄ u ñı̄magö yı̄jı̄g adö lau waiö mı̄deia. ¹² Sekaraia ejol anı̄bu nı̄ſöm pa gı̄ı̄ ga. ¹³ Pen ejol anı̄bu nı̄p haga, “Ne pı̄ñı̄ſ gagmön. God nı̄p sabe gı̄pan u, nı̄pe nı̄ſöb. Nabin ne Ilisabed ñı̄ ne ap yag daunab. Yag dauö, hib nı̄pe Jon a gı̄mön. ¹⁴ Nı̄me ñı̄ u yag daunab u, ne mı̄ñ mı̄ñ gı̄nabön; nı̄bi bı̄ iru nöp gau u rö nöp mı̄ñ mı̄ñ gı̄naböl. ¹⁵ Bı̄ Kub amgö ilö adö nı̄pe u, Jon bı̄ kub rö mı̄deinab. Nı̄pe ñı̄g wain aka ñı̄g klö rı̄mnap ñı̄ſagnı̄m. Nı̄me ñı̄ mı̄dun mı̄deinab ñı̄n anı̄bu nöp, Ana Uſ nı̄pe ñı̄ anı̄bu nı̄p aſ daſ amöm ajmaſ raunab. * ¹⁶ Hainö nı̄pe Isrel nı̄bi bı̄ God nı̄p arö gı̄pal gau iru nöp manö aij hag ñö, God nı̄p, Bı̄ Kub hon, a göm, nı̄ſ udnaböl. ¹⁷ Pen ñı̄ ne anı̄bu nı̄pe bı̄ God manö hagep Ilaija hadame ram God pı̄döſ udöm gı̄mı̄döp rö gı̄nab. Nap bı̄ kalı̄p udöm, ñı̄ pai kale gau udöm, kalı̄p ud jı̄m ñöl lı̄nab. Nı̄bi bı̄ God nı̄p aſeb aſeb ñı̄bal gau, kalı̄p manö aij hag ñö, nı̄bi bı̄ kamı̄ſ aij nı̄pe gası̄ nı̄ſbal rö nı̄ſöm, gı̄ aij göm, Bı̄ Kub aunab, a göm, abad mı̄deinaböl,” a ga. *

¹⁸ Ejol u anı̄g hagö, Sekaraia haga, “Hol ber mı̄hau mı̄lep yabı̄ lı̄bul. Anı̄b u, yad aigöl gem, ne nı̄ſö hagpan, a gı̄ nı̄ſnabin?” ö ga.

¹⁹ Hagö, ejol u Sekaraia nı̄p haga, “Yad Gabriel. Yad God

amgö ilö adö u midem, yip hag yuö apem manö aij anibi nöp hag ñin+g aubin. * 20 Ne manö yad u, niñjö hagöp a gimön niñagpan rö, a tab nöp u marö gö, manö hagöl gi midageinabön. Yihar+ñ nöp mid mid, ñi u yag daunabil mañu nöp kauyan manö hagnabön,” a ga.

21 Pen Sekaraia God sabe gep ram an raul yan m+lö padö mideia niñöm, niñi bi höñ yan mideila gau gasi iru niñla. 22 Hainö niñe höñ apöm, manö r+mnap hagnim rö laga. Anib u, yip anig anig göp, a göm, ñimagö nöp yamaia. Kale niñöm hagla, niñe ram raul migan yan am midöm, nan ap ke niñöm auöp, a göm, niñla.

23 Pen Sekaraia God sabe gep ram wög u gi midö, ñin niñe u pis gö, bi r+mnap apöm ka niñe u udlö niñöl gi, niñe ado gi ram niñe ara. 24-25 Hainö mid damöm, niñin niñe Ilisabed ñi mudun midöm haga, “Nöd yad niñi ñi pai wem midmidin u me, yip nable ga, ji m+ñi Bi Kub yip mög niñöm yip abad midö, ñi mudun midpin u yip aij göp, nable gagnab, wasö,” ga. Anig hagöm, rakin unbö mamid agamij ram raul migan gau nöp pi göl midmidöp.

Ejol apöm Maria nip haga, “Jisas yag daunabön,” a ga

26 Ilisabed rakin unbö kagoñ j+ñ ñi mudun midö niñöl gi, God ejol Gebriel nip hag yuö ara Nasared daun, ram m+ñöñ Galili au. 27 Nasared au niñi praj ap midmidöp, hib niñe Maria. Niñi praj anibu bi ap aip gi gö wasö. Niñi praj anibu, bi ne Josep udnab, a göm manö hagla. Bi Josep anibu, nip kiñ Depid bi r+dig anibu ap rik dam l+la u me. * 28 God ejol Gebriel hag yuö, niñi praj Maria mideia au amjaköm haga, “Niñi praj, ne

midpan? Bi Kub nöp ud aij göp. Niñe aip midpil,” a ga.

29 Anig hagö, Maria manö anibu niñöm, yip ai giñig anig hagab, a göm, gasi iru niñja. 30 Niñe gasi iru niñjö niñöl gi, ejol nip haga, “Maria, ne p+ñin gagmön. God nöp ud aij yab+ñ göp. 31 Hainö ne ñi mudun midmön, ñi ap yag daunabön. Yag daumön, hib niñe Jisas, a gimön. * 32 Pen niñe bi kub yab+ñ mideinab. Niñi bi nip hagnaböl, Bi Kub yab+ñ adö i giñan midöp Ñi niñe, a ginaböl. God Bi Kub geinab niñöm niñe niñi iñan Depid, kiñ kub midmidöp rö mideinab. 33 Jekop rikö rik amil apil giñö mideinaböl gau kalip magöñhalö pör nöp pör nöp kiñ kale midöm abadöl mideinab,” a ga. *

34 Ejol anig hagö, Maria nip haga, “Yad bi ap aip midagpul u, aigöl gem ñi anibu yag daunabin?” ö ga.

35 Hageia, ejol nip haga, “Ana Ut u nöp apöm, Bi Kub yab+ñ adö i giñan midöp p+döñ niñe nöp ralu ñ+nab. Anig gö, ñi ut yag daunabön u, niñi bi niñöm hagnaböl, niñe God Ñi niñe, a ginaböl. 36 Nöñ! Naubi ne Ilisabed niñe niñi m+lep löp. Kale nip niñi ñi pai wem a gimidal u pen m+ñi niñe ñi mudun midö, rakin unbö kagoñ j+ñ hadö ara. 37 God nan gagnim rö ap midagöp; nan gau magöñhalö ginim rö nöp midöp,” a ga. *

38 Anig hagö, Maria haga, “Yad God nip wög gi ñeb pai. Hagabön rö nöp yip ginim,” a ga. Anig hagö niñöl gi, ejol nip arö göm ara.

Maria am nubi Ilisabed nip niñja

39-40 Pen Maria y+ñ+d amnam, a göm, ram m+ñöñ anibu arö göm ram m+ñöñ Judia no ilö gau adan m+lö u am am, Sekaraia Ilisabed

* 1:19: Dan 8:16; 9:21 * 1:27: Mad 1:16,18

7:12,13,16; Ais 9:7 * 1:37: Jen 18:14

* 1:31: Ais 7:14; Mad 1:21-23 * 1:33: 2Sa

ber m+hou m+dm+idil daun u ara, Ram kale amjaköm, nubi Ilisabed n+p haga, “Ne m+idpan?” a ga.
 41 “Ne m+idpan?” a gö, nubi Ilisabed manö an+bu n+ñö, ñi mudun m+deia u p+ran+id la. Pen magö an+bu nöp Ana U+ u n+pe Ilisabed an+ dan aramöm n+p ajman+ raua.
 42 God Ana ajman+ rauö, Ilisabed n+pe meg m+gan dap ranöm Maria n+p haga, “God n+bi r+imnap kal+p abad m+idöp u pen nöp ud aij yab+ göp. Ñi mudun ne m+idpan yagol ñi u abe ud aij yab+ göp. 43 Yad n+bi aij wasö j+ ne B+ Kub yad n+me n+pe u y+p n+ñ+g auban u yad aiö gem God n+p aij a gabin. 44 Ne apön y+p, ‘M+idpan?’ a gajan magö u, ñi mudun m+idpin i ñ+ñ+ yab+ löm p+ran+id löp. 45 Ne, ‘Y+p God hagöp rö g+inab,’ a g+mön n+ñ m+idpan u me, ne m+ñ m+ñ g+mön,” a ga.

Maria God hib n+pe hagö adö ara

46 Ilisabed an+g hagö, Maria God n+p gasi n+ñöl g+, ñ+ñ+ yab+ löl g+ haga,

“Yad B+ Kub n+p gasi n+ñem, hib n+pe hagnö, i adö lan+ arnab. *

47-48 Yad böñ nöp umeb rö m+idainö,

God y+p mög n+ñöm ud kam+ñ yua u,

n+p gasi n+ñem ñ+ñ+ yab+ libin.

Yad y+har+ñ pai n+p wög g+ ñeb m+idpin u pen y+p hau+ gagöp.

An+g göp u, m+ñi r+iköm, hainö r+iköm, r+ik dam linaböl gau,

n+bi b+ magöñhalö y+p gasi n+ñöm hagnaböl,

‘God n+bi an+bu ud aij yab+ ga,’ a g+inaböl.

49 N+pe p+idön magöñhalö m+idöp u, n+pe nan klö yab+ y+p göp.

Yad n+ñbin n+pe añ+ nöp B+ U+ m+idöp.

50 N+bi b+ manö n+pe n+ñöm, ana udöm, hain g+inaböl gau,

kal+p mög n+ñöm ud aij g+inab.

Kale ñ+ pai r+iköm, r+ik damöm, r+ik linaböl gau,

kal+p u rö nöp mög n+ñöm ud aij g+inab. *

51 N+pe B+ ñ+magö m+lö kub yab+; n+pe nan klö klö iru nöp göp.

N+bi b+, hon ke n+bi kub b+ kub m+idpun, a g+pal gau,

God kal+p yu g+ yuöp. *

52 An+b u, kiñ b+ kub ram m+inön kub abad m+idlö hib kub m+dm+idöp gau,

God gö ke ke arlö,

n+bi b+ hib m+idagm+idöp gau,

God kal+p udöm ud adö adö göp. *

53 N+bi b+ k+iyö löp gau,

God kal+p nan n+me lö ñ+ñlö mudun göp.

Pen n+bi b+ nan iru m+idöp gau

kal+p y+har+ñ hag yuö arbal. *

54 God n+pe ap+is bac i+an hon gau kal+p manö haga u hau+ gagöm,

han+p Isrel n+bi b+

pör mög n+ñöm abad m+id aij göp. *

55 Bac Ebrahim abe, bac hon r+imnap abe

ñ+ pai kale r+iköm r+iklö arnab gau,

God kal+p abad m+deinabin, a göm,

haga rö nöp han+p göp,” a ga. *

56 Maria manö an+bu hagöm, nubi Ilisabed aip rak+n m+hou n+gan m+idöm, hainö ado g+ ram n+pe ara.

Ilisabed ñ+ n+pe Jon B+ Ñ+g Pak Ñeb u n+p yag daua

* 1:46: 1Sa 2:1-10 * 1:50: Sam 103:13,17

Sam 147:6 * 1:53: Sam 34:10 * 1:54: Sam 98:3 * 1:55: Mai 7:20; Jen 17:7

* 1:51: 2Sa 22:28 * 1:52: Job 12:19; 5:11;

57 M+id damöm, Ilisabed ñi ap yag daua. 58 God n+ip mög n+ñöm abad m+idö, n+pe m+lep yab+ñ löm ñi yag daua an+bu, n+bi b+ n+ñ+n nubi n+mam nuö b+ n+pe gau n+ñöm, n+pe aip m+ñ m+ñ yab+ñ g+la.

59 Ñi u yag dapöm, ñin unbö mudun j+ñ m+idöm, raleb j+ñ mañu wanj hañ n+pe r+ib g+ dö g+n+g göm magum g+la. Magum göm, kale ñi u hib ñ+n+g göm hagla, “Ñi an+bi, nap Sekaraia hib u la ij gep,” a g+la. * 60 Hageila, n+me haga, “Wasö, hib n+pe Jon a g+nabul,” a ga. 61 An+g hagö, n+bi b+ n+pe gau hagla, “Hon unbö an+g gagun. Bac baid buö ne gau hib ap Jon m+dagöp,” a g+la. 62 An+g hagöm, nap Sekaraia n+ip ñ+magö u nöp yamöm hag n+ñla, “Ñi hib n+hön ñ+nabön?” ö g+la. 63 Hag n+ñlö, nap ñ+magö u nöp yamöm haga, “Y+ip köp kal+ kñ+n r+kep ap dauim,” a ga. Hagö daueila, adö an+bu manö kal+ kñ+n r+iköm, “Hib n+pe Jon,” a ga. An+g göl hib kal+ kñ+n r+ikö, kale n+ñöm magöñhalö aiö yab+ñ g+la. 64 Pen magö an+bu nöp Sekaraia a+ab marö ga u p+ta gö n+ñöl g+, nöd manö hagn+idöp rö hagöl g+, God hib n+pe hagö adö ara. 65 N+bi b+ söl au han m+deila gau, ga an+bu n+ñöm p+ñ+n göm, manö an+bu yag dam ram m+nöñ Judia ilö gau magöñhalö yab+ñ n+bi b+ gau kal+p hag ñ+la. 66 Hageila, n+bi b+ manö an+bu n+ñla gau, kale magöñhalö gas+ iru n+ñöm hagla, “God gö, ñi an+bu an+g göl yag dauöp u me, hainö b+ aigale b+ rö m+deinab?” ö g+la. God p+idöñ ñi an+bu p+g m+deia u n+ñla u me, an+g hagla.

Sekaraia God hib n+pe hagö adö ara

67 Ana U+ n+pe ñ+n+ñ nap Sekaraia an+ n+pe dan apöm ajmanj raua n+ñöm God hib n+pe u dap ranöl g+ haga,

68 “Hon Isrel n+bi b+, God B+ Kub hon hib n+pe dap ranun hagnö adö arn+m.

N+pe ke ram m+nöñ it i apöm, n+bi b+ n+pe rau adog udöp. * 69 God B+ Kub n+pe gö, Depid r+ikö, r+iklö, r+ik am+ñ ap+ñ g+ñlö, ñ+n+ñ ap yag dauö han+ip ud kam+ñ yunab. *

70 Hadame nöp, manö yad n+bi b+ gau hagn+g gabin, a göm, God n+pe b+ r+imnap wög an+bu hag la.

God manö hagep b+ u+ n+pe gau kale God manö haga u n+ñöm, n+bi b+ gau kal+ip hag ñ+la.

71 B+ al ñ+n+ñeb hon gau apöm, han+ip al pak lin+g gaböl pen n+pe apöm han+ip ud kam+ñ yunab;

b+ han+ip mulu lugö n+ñbal gau han+ip g+ najj g+n+g gaböl u pen n+pe han+ip abad m+idö kam+ñ arnabun. *

72-73 God hadame nöp bac it+ñ hon mög n+ñöm ud aij g+nabin, a göm, manö klö n+ñö r+imnap hag la.

God n+pe manö bac hon Ebrahim n+ip hag la u hau+ gagöp; manö u+ an+bu haga rö nöp göp. *

74-75 B+ Kub han+ip abad m+idö, kolma+ gau han+ip g+ najj göl rö lagnab.

An+bu u, hon b+ al ñ+n+ñeb gau p+ñ+n gagun, kam+ñ m+deinabun rö, pör pör nöp B+ Kub nöp gas+ n+ñun, nan si nan najj arö gun,

B+ Kub n+bi b+ u+ n+pe m+idun,

* 1:59: Jen 17:12; Lep 12:3; Luk 2:21 * 1:68: Sam 72:18 * 1:69: Sam 18:2 * 1:71: Sam 106:10 * 1:72-73: Jen 17:7; 22:16-17; Sam 105:8-9 * 1:74-75: Dai 2:12-14

wög nɪp göl gi, gi mɪdeinabun.

⁷⁶ Pen ñi yad, ne God Bi Kub nɪp wög gö, nɪbi bi gau kale nɪŋöm hagnaböl, ‘God Bi Kub yabi adö i gɪlan mɪdöp u, bi manö nɪpe hagep me u,’ a gi naböl.

Nɪhön ginig: ne nöd ammön, nɪbi bi gau kalɪp hag aij gö, Bi Kub u nɪp abad mɪdlö nɪŋöl gi, nɪpe aunab. *

⁷⁷ Ne nɪbi bi nɪpe gau kalɪp manö aij nɪpe u hag ñi aij gö, Bi Kub kale u apöm, nan si nan naij gɪpal pri u ñik gi yuöm kalɪp udnab, manö aij u nɪŋnaböl. *

⁷⁸ God Bi hain agamɪj riköm, nɪpe nɪbi bi mög nɪŋöm, mailö aij nɪpe sɪdö mailö rö kumi kabö adö lan nɪbö apöm, hanɪp mailö pak ñinab. *

⁷⁹ Hon nɪbi bi an an sɪbön gau mɪdun umnig ginabun gau, nɪpe gö mailö magö anɪbu hanɪp mɪdmagö anɪ dan mailö pak ñinab nɪŋun, hon hibur hain hain mɪdep adan aij u ulhai nɪŋun, adö anɪbu nöp ajeinabun,” a ga.

⁸⁰ Pen ñinɪŋan anɪbu, Jon, majö gö nɪŋöl gi, ana nɪpe halö halö pɪdön ga. Nɪpe ram mɪnön nɪbi bi mɪdagmɪdal, ram mɪnön kabö nöp mɪdmɪdöp anɪ gau mɪd mɪd, böŋ nöp kub göm auö, Isrel nɪbi bi nɪp nɪŋla.

2

Maria Jisas yag daua (Mad 1:18-25)

¹ Pen ñin anɪ anɪbu, gapman bi kub Sisa Ogasdas nɪpe lo löm haga, “Nɪbi bi yad abad mɪdpin gau, kale magönhalö hib kale udöl,” a ga. ² Nöd api iŋ göm nɪbi bi hib udla ñin u, gapman bi kub Kwairinias Siria Propins* nɪbi bi kalɪp abad mɪdmɪdöp. ³ Anɪb u, nɪbi bi ram mɪnön mɪlö kub gau ke nɪbö ke nɪbö ap yɪharɪŋ mɪdeila gau, ado gi ram mɪnön kale ke hib udnig arla.

⁴ Josep nɪpe kiŋ Depid kigin rik damöm rikla rö, nɪpe Depid daun nɪpe Bedlehem arnig ga. Nɪbi praj Maria nɪp uŋ gi, Nasared daun, ram mɪnön Galili au arö ginil, aram aram ram mɪnön Judia amöm, kiŋ Depid nɪp riklö mɪdmɪdöp daun nɪpe Bedlehem arlö. ⁵ Pen nɪbi praj Maria, Josep udnab a gɪla u me, ñi mudun halö mɪdö nɪŋöl gi, Josep Maria nɪp uŋ gi hib udnig arlö. ⁶ Kale Bedlehem arlö, Maria ñinɪŋan yag daupe ñin u söla ga. ⁷ Pen Bedlehem gau amjakmil nɪŋlö, mani rauöm hanmɪdal ram u böŋ nöp sisɪ ga. Anɪb u me, kaj kau mukmɪdal ram ap am mɪdöm, Maria ñinɪŋan nöd aŋi u yag daua. Yag dapöm ñinɪŋan laplap wam wam göm, ud kaj sipsip nan haŋi habadö piñ u rik dap lɪlö ñinɪmɪdal mab ij mɪgan u la.

God ejol ap kaj sipsip mukep bi gau kalɪp haga

⁸ Maria Jisas nɪp yag daua ñin anɪbu, kaj sipsip mukep bi gau rɪmnap sɪbön yanɪ kaj sipsip abad mɪdeila ram mɪnön söla anɪb au. ⁹ Bi Kub ejol nɪpe ap yuö, Bi Kub mailö aij magö nɪpe apöm kalɪp pak nɪŋö, anɪnɪn gö piñin gɪla. ¹⁰ Kale piñin gɪlö nɪŋöl gi, ejol u kalɪp haga, “Kale piñin gagmim. Yad kalöp abe nɪbi bi gau magönhalö kalɪp abe, manö aij

* **1:76:** Ais 40:3 * **1:77:** Jer 31:34 * **1:78:** Ais 60:1-2 * **2:2:** Ñin anɪbu Rom kai kale ram mɪnön Isrel abad mɪdeila. Ram mɪnön Isrel Siria Propins anɪ au mɪdeia. Rom kai kiŋ kale Sisa a ginɪdal.

ñiñi lep ap dauabin. ¹¹ Miñi nöp nibi ap ñi unbö ke ap yag dauöp Depid daun nipe au. Ñi anibu kalöp ud kamij yunab. Nipe Kraist† Bî Kub u me. ¹² Nip am ulhai niñmim niñnabim, nime nip walij wam wam göm, ud kaj sip-sip nan ha†i habadö piñ u rik dap lilö niñmidal mab ij migan u lö mideinab. Kale am niñmim, hagpin rö ginab u, niñjö hagöp, a ginabim,” a ga.

¹³ Ejol anibu anig hagö niñöl gi, adij ejol kumi kabö adö lañ au nibö iru yab†i nöp ap ejol nöd nibö u aip midöm, God hib nipe u dap ranöl gi hagla,

¹⁴ “God hib nipe i adö lañol midöp; nipe nibi bi an an mög niñöm ud aij ginab gau,

hibur hain hain gasi midmagö añi lep magö u

kale aip midnab,” a gila. *

Kaj sipsip mukep bi gau am Jisas nip niñla

¹⁵ Ejol gau ado gi kumi kabö adö lañ arlö niñöl gi, bi kaj sip-sip mukep gau manö hag niñ hag niñ göm hagla, “Bî Kub hanip manö hagajip u, uri Bedlehem am niñun,” a gila.

¹⁶ Anig hagöm yijid amöm niñla, Josep aip Maria aip niñan hagla anibu, walij wam wam gimil, kaj sipsip nan ha†i habadö piñ u dap lilö niñmidal mab ij migan u lilö mideia. ¹⁷ Kale niñan anibu niñöm, amöm, ejol kalip niñhön niñhön hagla manö u, nibi bi gau gau kalip hag niñla. ¹⁸ Bî kaj sipsip mukep gau nibi bi gau manö anibu hag niñlö, kale niñöm magöñhalö aiö yab†i gila. ¹⁹ Pen Maria nip nan ke yab†i anibu ga rö, aij a gö, gasi aij nöp niñmidöp.

* ²⁰ Bî kaj sipsip mukep gau, God

ejol nipe gau hagla rö nöp gö amgö kale ke niñla u me, God hib nipe u dap ranöl göm, aula gau ado gi arla.

Josep Maria ber miñau Jisas nip dam God sabe ram u ud arlö

²¹ Maria niñan u yag dapöm niñ unbö mudun jij midöm, ruö raleb niñ u wan hañ nipe rib gi dö gila. Nöd ejol u nime Maria nip, niñ yag daumön hib nipe u anig göl lömön a ga rö, hib nipe u Jisas, a gila. *

Bi Simion aip nibi Ana aip Jisas nip niñmil miñ miñ yab†i gilö

²²⁻²³ Pen nöd Mosi nipe lo manö kal†i kliñ riköm, niñ nöd yag daun-aböl gau God nip niñnaböl a ga. Anib u me, Maria niñan u yag dapöm, Juda nibi bi gimidal rö, God sabe gep ram u asi mas†i gi, ram nipe ke gau nöp midö, kamij lö niñöl gi, Josep aip, Jisas nip dam Bî Kub nip niñig, God sabe gep ram Jerusalem au arlö. * ²⁴ Pen Bî Kub lo manö ap halö hagöp, “Nibi niñ pai yag daunaböl gau kamij lö, yaur ma†ig aka yaur dapo miñöp dam God sabe gep ram höy yan amöm, pak God nip sabe gi ñöm me, böñ nöp kamij löp, a göm, God sabe gep ram raul migan u arnaböl,” a gila. Gas†i anibu u rö nöp niñmil me, yaur miñöp halö ud arlö. *

²⁵ Pen Jerusalem au bi aij yöl ap midmidöp, hib nipe Simion. Bî anibu nipe God Manö u niñöm, hagöp rö nöp gimidöp. Ana U† nipe Simion aip midmidöp; nipe Krai u Isrel nibi bi ud kamij yunab, a göm, abad midmidöp. ²⁶ Ana U† nipe Simion nip nöd haga, “Bî Kub nipe Krai nip yuö aunab u, ne amgö niñmön hainö umnabön,” a ga niñöm nipe niñöl mideia. ²⁷ Pen niñ anibu, Ana nipe Simion nip gas†i ñö, God sabe

† 2:11: Grik manö “Krais u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe i† añi ap midöp: “God hag la Bî u.” * 2:14: Luk 19:38 * 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31 * 2:22-23: Eks 13:2,12;

Lep 12:1-8 * 2:24: Lep 12:8

gep ram u amöm nɨŋa, Josep ber mɨhau Jisas nɨp dammil, lo manö haga rö gul a gɨmil ap mɨdailö.

²⁸ Simion kalɨp mɨhön nɨŋöm, Jisas nɨp ud wabi göm, God hib nɨpe u dap ranöl gɨ haga,

²⁹⁻³⁰ “Ne añɨ nöp Bɨ Kub.

Ñɨŋaŋ i kub göm,

hanɨp nɨbi bɨ ud kamɨŋ yunab u, nöd yɨp hagna rö, uri amgö magö yad ke nɨŋabin.

Anɨb u, uri yɨp paliö aij gö nɨŋöl gɨ umnam. *

³¹ Ñɨŋaŋ anɨbi, nɨbi bɨ ram mɨnön gau gau magöŋhalö

ud nöp aip jɨm ñöl lɨnab. *

³² Nɨpe mailö aij rö apöm, Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp pak ñö,

God bɨ aigale bɨ rö mɨdöp u nɨŋnaböl.

Nɨpe mailö aij unbö ke ne dapöm, Isrel nɨbi bɨ ne gau kalɨp pak ñɨnab,” a ga.

³³ Simion Jisas nɨp manö anɨbu hageia u nɨŋmil, Josep ber mɨhau aiö yabɨl gɨlö. ³⁴ Pen Simion nɨpe Josep Maria Jisas amlɨ bɨ kalɨp, “God kalöp abad mɨdeiaŋ,” a göm, Jisas nɨme Maria nɨp haga, “Ñɨ anɨbi mɨdö nɨŋöl gɨ, Isrel nɨbi bɨ iru nöp aŋ u ud asɨk ke ke löm, adan naj udöm arnaböl gau, ap lug paknaböl; pen adan aij udöm arnaböl gau, God lau adö arnaböl. God Isrel nɨbi bɨ nɨŋlaŋ, a göm, ñɨ i yua pen nɨbi bɨ rɨmnap nɨp udagöm hag junaböl. * ³⁵ Anɨg göl me, nɨbi bɨ iru nöp nɨhön nɨhön gasɨ nɨŋöm nɨŋ mɨdpal rö, nɨbi bɨ gau waiö nɨŋnaböl. Pen ru mɨlö kɨd ap mɨdmagö aŋ ne ke daŋ binɨŋ gɨnab,” a ga.

³⁶ Pen ñɨn anɨbu nöp, God manö hagep nɨbi ap ap mɨdeia. Hib nɨpe u Ana; nap hib u Panuel. Panuel u, Asa rɨkõ rɨk dapöm rɨkla. Nɨpe

nɨbi mɨlep yabɨl. Nöd nɨbi praj bɨ udöm, nugmul aip mɨdailö mɨ unbö mudun jɨŋ ina. ³⁷ Nugmul uma pen Ana mɨ nɨpe ñɨnɨjuöl mɨhau mɨhau unbö yɨgwö mɨlö laŋ (84) ina. Nɨpe God nɨp nöp gasɨ nɨŋöm ñɨn rɨmnap nan magö ñɨŋöm wasö, God sabe gep ram u am mɨdöm, sɨdö aŋ sɨbön yaŋ God nɨp sabe göl gɨ mɨdmɨdöp. ³⁸ Pen nɨbi Ana u, magö anɨbu nöp Jisas nɨp ud mɨdeila söl au apöm, God nɨp aij a göm, nɨbi bɨ kale, Bɨ Kub apöm Jerusalem nɨbi bɨ nagɨ mɨdeila u hubɨknɨm, a göm abad mɨdmɨdal nɨbi bɨ gau kalɨp hagöm, ñɨŋaŋ anɨbu nɨhön nɨhön rö gɨnab u, manö hag ña.

Ber mɨhau Jisas ud ado gɨ Nasared arlö

³⁹ Josep ber mɨhau Bɨ Kub lo manö haga rö magöŋhalö gɨ hakmil, kale ado gɨ ram mɨnön Galili ammil, daun kale Nasared arlö. *

⁴⁰ Am mɨdöm Jisas kub göm, God nɨp abad mɨd aij gö nɨŋöl gɨ, gasɨ aij yabɨl nɨŋöm, mɨd aij ga.

Jisas nɨpe God sabe gep ram u ara

⁴¹ Pasopa ñɨn kub u söl auö, Jisas nɨme nap mɨ u mɨ u, Pasopa ñɨn kub u mɨñɨ a göm, am Jerusalem armɨdil. * ⁴² Anɨg göl me, Jisas mɨ nɨpe in mɨgan laŋ lö, Juda kai gɨmɨdal rö, nɨme nap nɨp uɨ gɨ Pasopa nan ñɨŋnɨg Jerusalem am mɨdeila. ⁴³ Ñɨn kub anɨbu ap padiö nɨŋöl gɨ, ram arabun a göm, ado gɨ am adan aŋ au ammil nɨŋlö, Jisas aip auageila. Nɨpe Jerusalem nöp mɨdeia pen kale nɨŋagmil, ⁴⁴ nɨpe nɨbi bɨ rɨmnap aip auab a gɨmil, gasɨ nɨŋlö. Pen adan aŋ au hannɨg gɨmil, am nɨmdaŋ nɨmam nɨbi bɨ rɨmnap aip mɨdöp, a gɨmil, nɨp ulhai nɨŋailö. ⁴⁵ Ulhai nɨŋ dam wasö nɨŋmil, ado

* **2:29-30:** Ais 52:10; Luk 3:6; Dai 2:11 * **2:31:** Ais 42:6; 49:6; 52:10 * **2:34:** Ais 8:14; Mad 21:42; 1Pi 2:8 * **2:39:** Mad 2:23 * **2:41:** Eks 12:24-27; 23:14-17; Dud 16:1-8

gɪ Jerusalem nɪp ulhai nɪŋnɪg arlō.
 46 Ammil ñɪn mɪhōp nɪgaŋ mañu
 nɪŋlō, nɪpe amōm God sabe gep
 ram u mɪdōm, bɪ lo manō hag
 ñeb bɪ gau aip asɪk mɪdōm, manō
 hagaila u nɪŋōm, manō rɪmnap
 hag nɪŋmɪdeia. 47 Nɪbi bɪ nɪŋ
 mɪdeila gau, Jisas haga rō nɪŋōm,
 ñɪ anɪbu gasɪ nɪŋ kɪd hɪkōm manō
 aij hagab u, a gōm, aiō waiō gɪla.
 48 Pen nɪme nap ber Jisas nɪp
 nɪŋmil kale u rō nōp aiō gɪlō. Nɪme
 pen Jisas nɪp haga, “Ne nap halɪp
 nɪhōn gɪnɪg anɪg gɪpan? Mɪdmagō
 hol ilōn gō nɪŋōl gul nōp ulhai nɪŋ
 ajabul,” a ga.

49 Nɪme anɪg hagō, Jisas haga,
 “Kale nɪhōn gɪnɪg yɪp ulhai nɪŋ
 ajabilɪ Bapi ram am mɪdpin u kale
 nɪŋagɪl aka?” ga. 50 Jisas anɪg haga
 u pen kale manō hagab u, a gɪmil,
 rɪk nɪŋaglō.

51 Jisas nɪp ut gɪ ram kale
 Nasared ado gɪ arla. Jisas anɪb gau
 nōp mɪdōm, nɪme nap hagnɪdil
 rō nōp nɪŋōm hain gɪmɪdōp. Pen
 nɪme Jisas nɪhōn nɪhōn ga u gasɪ
 nɪŋōl gɪ nōp mɪdmɪdōp. * 52 Jisas
 nɪme nap aip mɪdōm, majō gōm
 gasɪ nɪŋ aij yabɪl gō nɪŋōl gɪ, God
 abe, nɪbi bɪ gau abe nɪp nɪŋlō aij
 ga. *

3

*Jon Bɪ Ñɪg Pak Ñeb manō hag ña
 (Mad 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon
 1:19-28)*

1 Rom gapman bɪ kub yabɪl Sisa
 Daibirias ram mɪnōŋ gau gau abad
 mɪdmɪdōp, mɪ in la unbō ajɪp bōŋ
 daŋ. Pen nɪpe mɪlō gau mɪdōm, bɪ
 abad mɪdep anɪ yagol nɪpe rɪmnap
 hag lō, am ram mɪnōŋ rɪmnap
 abad mɪdmɪdal. Bɪ nɪpe Podias
 Pailod ram mɪnōŋ Judia nɪbi bɪ
 gau kalɪp abad mɪdmɪdōp. Bɪ nɪpe
 Herod ram mɪnōŋ Galili nɪbi bɪ
 gau kalɪp abad mɪdmɪdōp. Herod

nɪmam nɪpe Pilip ram mɪnōŋ
 Iduria nɪbi bɪ gau abe, ram mɪnōŋ
 Drakonaidis nɪbi bɪ gau abe kalɪp
 abad mɪdmɪdōp. Bɪ nɪpe Laise-
 nias ram mɪnōŋ Abilini nɪbi bɪ gau
 kalɪp abad mɪdmɪdōp. 2 Pen magō
 anɪbu, bɪ ne Anas aip, Kaiapas aip,
 God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪl
 mɪhau Jerusalem mɪdailō.

Pen ñɪn anɪ anɪbu, Sekaraia ñɪ
 nɪpe Jon, nɪbi bɪ iru mɪdagmɪdal,
 ram mɪnōŋ kabō nōp mɪdmɪdōp
 anɪ gau han mɪdmɪdōp. Anɪ gau
 han mɪdō nɪŋōl gɪ, God nɪpe Jon
 nɪp gasɪ ñō, 3 ram mɪnōŋ ñɪg Jo-
 dan goɪ gau gau ajmɪdōp nɪŋōm
 nɪbi bɪ gau aulō, kalɪp manō hag
 ñɪmɪdōp, “Nan si nan naij gɪpim
 gau, nɪhōn gɪnɪg anɪg gɪpun a
 gɪmim arō gɪmim yɪp aube yad
 kalōp ñɪg pak ñɪnō, God nan si nan
 naij gɪpim gau nɪŋōm arō gɪnab,”
 a gɪmɪdōp. * 4 Jon kalɪp manō
 hag ñɪmɪdōp anɪbu, bɪ God manō
 hagep Aisaia hadame nōp gɪnab
 a gōm, kalɪ klɪñ rɪka rō nōp ga.
 Aisaia manō anɪbu kalɪ klɪñ rɪkōm
 haga,

“Bɪ ap, ram mɪnōŋ nɪbi bɪ iru
 mɪdagpal, ram mɪnōŋ kabō
 nōp mɪdōp
 anɪ am mɪdōm, wɪñ alōm
 hagnab,

‘Bɪ Kub u auab a gɪmim,
 nɪp abad mɪdaimim!

Anɪb u, adan sɪr gɪlanɪ gɪyanɪ gɪnɪm
 gau,
 dum goɪ pɪlu gɪnɪm gau, bɪnɪg
 ral aij gɪ mɪdaimim.

5 Anɪb u, mɪnōŋ ban göp gau bɪnɪg
 ral aij gɪmim,
 dum gau bɪnɪg ral aij gɪmim,
 adan dudu badu gɪnɪm gau, kabō
 göl gɪmim,
 kabō gau ud yu aij gɪmim
 mɪdaimim.

6 Anɪg göl me, nɪbi bɪ gau
 magōŋhalō nɪŋnabōl,

* 2:51: Luk 2:19 * 2:52: 1Sa 2:26; Pro 3:4

* 3:3: Ap 13:24 * 3:6: Ais 40:3-5

God nıpe aigöl göm kalıp ud kamıñ yunab,' a gınab," a ga. *

7 Jon nıpe Aisaia manö kalı kılñ rıka anıbu rö hag ñö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp nıpe mıdeia au apöm hagla, "Hanıp ñıg pak ñımön," a gıla. Jon kalıp sılık hag göm haga, "Kale hainjo ñı pai gai i! Gası nıhön nıñmim pıñıñ gı aubimıñ 'Ñıg pakno, God nıbi bı rımnap kalıp hag gınab ñın u, hanıp hag gıgnab,' a gımim, pıñıñ gı aubim ar? * 8 Kale ñıg paknıg gıgnabim u, nan si nan naj gıpim gau nıhön gınıg anıg gıpun, a gımim, arö gımim, mıd aij gımim. Anıg gıpe me, nıbi bı nıñnaböl, kale nan si nan naj gımdim gau arö gıpim. Pen kale gası ap nıñmim, 'Hon bac ılıñ Ebrahim ñı pai nıpe mıdpun,' a gımim, gası u nıñagmim. Hon Ebrahim ñı pai nıpe a gıpim u nan yıharıñ! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñı pai nıpe gau gı lınıg göm, gı lıböp! * 9 Nıñ aij gımim! God mab u ıl halö rıb junıg, ru u mab ıl yan kıd gı mıdöp. Mab au, magö ñıñeb aij rımnap pılagıgnab u, rıb gı dö gı ud mab inab yan yunab," a ga. *

10 Jon manö anıbu rö hagö, kale nıp pen hag nıñöm hagla, "Hon nıhön gun, a gımön, anıg hagpan?" ö gıla. Haglö, Jon kalıp haga,

11 "Nıbi bı sior mıñöp mıdainım u, ap nıbi bı sior mıdagainım gau kalıp ñöl. Pen nıbi bı nan magö mıdainım u, nıbi bı nan magö mıdagainım gau kalıp rımnap ñöl," a ga.

12 Pen bı dakıs udep gau, Jon hanıp ñıg pak ñıñ a göm, apöm nıp hag nıñöm hagla, "Manö hag ñeb bı, hon nıhön gun?" ö gıla. *

13 Hageila, kalıp haga, "Dakıs u udnıg gımim, gapman hagpal rö nöp udmim. Yıharıñ rımnap udagmim," a ga.

14 Pen ami bı rımnap Jon nıp manö anıbu rö nöp hag nıñöm hagla, "Hon nıhön gun?" ö gıla.

Hageila, kalıp haga, "Kale manö pıral hagmim nıbi bı gau mani kalıp si udagmim. Manö pıral hagmim nıbi bı gau manö kub hagagmim. Wög pe udnabim u ap halö udun, a gımim, gası u nıñagmim," a ga.

15 Pen anıg göm mıd damöm nıbi bı gau gası adö ap nıñöm hagla, "Bı anıbi Krais pör abad mıdpun u rö löp," a gıla. 16 Hageila, nıpe manö anıbu nıñöm kalıp pen haga, "Wasö! Yad kalöp yıharıñ ñıg nöp pak ñabin, pen yıp hain aunab bı u, nıpe yad rö wasö; nıpe bı kub yabıl, yad bı pro. Yad nıp nıñnö nable gınab. Ma rırup nıpe u nagı ud hubıknım rö lagöp," a ga. Bı anıbu nıpe apöm, kalöp Ana Uı u nöp pak ñöm, mab mıñan pak ñöm gınab. * 17 "Nıpe wid magö po gö, rık dap pakpal rö u gınıg gab. Wid magö ñıñeb gau ke löm, wid cög naböñ naböñ gau ke löm gınab. Anıg göm, wid magö ñıñeb gau dam ram raul mıgan nıpe lınab; pen naböñ naböñ gau dam mab pör inımdöp u launab," a ga.

Herod Jon nıp nagı la

18 Jon, nıbi bı gau kalıp God manö aij u rımnap halö hag ñınö nıñ aij gılañ, a göm, kalıp manö aij anıbu rö pro hagagmıdöp. 19 Pen gapman bı kub Herod, nan si nan naj gau gı damöm, hainö nımam Pilip nıbin nıpe Herodias nıp ud gö, Jon u aij gagöp, a ga. * 20 Jon manö anıg hagö, Herod nıñöm, naj ga adö ap halö göm, Jon nıp dam nagı la.

* 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39

Ap 13:25 * 3:19: Mad 14:3-4; Mak 6:17-18

* 3:9: Mad 7:19 * 3:12: Luk 7:29 * 3:16:

Jon Jisas nɪp ñig pak ña
(Mad 3:13-17; Mak 1:9-11)

21-22 Pen Herod Jon nɪp nagɪ laga magö u, nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp ñig pak ñimɪdöp. Jisas nɪp abe ñig pak ña. Jisas nɪp ñig pak ñö, nɪpe Nap God nɪp sabe gɪ mɪdö nɪjöl gɪ, kumi kabö adö laɲ au ɪɪɪ gɪ gau gau arö, ajöŋ hiɪkö, Ana Uɪ u yaur dapo rö halu löm, Jisas nɪp u gɪ aua. Anɪg göl auö nɪjöl gɪ, manö ap kumi kabö adö laɲ au nɪbö apöm haga, “Ne Ñɪ mɪdmagö yad yabɪɪ. Nöp nɪjñö, yɪp aij yabɪɪ göp,” a ga. *

Jisas nɪhi bɪ
(Mad 1:1-17)

23 Pen Jisas mɪ nɪpe unbö ñɪnjuöl aɲɪ ap ado gɪ da unbö sɪduɲ laɲ (30) arö nɪjöl gɪ, nɪpe ɪɪ göm nɪbi bɪ gau kalɪp God Manö hag ña. Nɪbi bɪ gau Jisas nɪp, nap nɪpe u bɪ ne Josep, a gɪ gasɪ nɪjla.

Josep nap nɪpe u Heli. *

24 Heli nap nɪpe u Madad.

Madad nap nɪpe u Lipai.

Lipai nap nɪpe u Melkai.

Melkai nap nɪpe u Janai.

Janai nap nɪpe u Josep.

25 Josep nap nɪpe u Madadaias.

Madadaias nap nɪpe u Emos.

Emos nap nɪpe u Neham.

Neham nap nɪpe u Esli.

Esli nap nɪpe u Nagai.

26 Nagai nap nɪpe u Mead.

Mead nap nɪpe u Madadaias.

Madadaias nap nɪpe u Semein.

Semein nap nɪpe u Josek.

Josek nap nɪpe u Joda.

27 Joda nap nɪpe u Joanan.

Joanan nap nɪpe u Resa.

Resa nap nɪpe u Serababel.

Serababel nap nɪpe u Sialdiel.

Sialdiel nap nɪpe u Nerai.

28 Nerai nap nɪpe u Melkai.

Melkai nap nɪpe u Adai.

Adai nap nɪpe u Kosam.

Kosam nap nɪpe u Elmadam.

Elmadam nap nɪpe u Er.

29 Er nap nɪpe u Josua.

Josua nap nɪpe u Eliesa.

Eliesa nap nɪpe u Jorim.

Jorim nap nɪpe u Madad.

Madad nap nɪpe u Lipai.

30 Lipai nap nɪpe u Simion.

Simion nap nɪpe u Juda.

Juda nap nɪpe u Josep.

Josep nap nɪpe u Jonam.

Jonam nap nɪpe u Eliakim.

31 Eliakim nap nɪpe u Melea.

Melea nap nɪpe u Mena.

Mena nap nɪpe u Madada.

Madada nap nɪpe u Nadam.

Nadam nap nɪpe u Depid.

32 Depid nap nɪpe u Jesi.

Jesi nap nɪpe u Obed.

Obed nap nɪpe u Boas.

Boas nap nɪpe u Salmon.

Salmon nap nɪpe u Nason.

33 Nason nap nɪpe u Aminadap.

Aminadap nap nɪpe u Admin.

Admin nap nɪpe u Arni.

Arni nap nɪpe u Hesron.

Hesron nap nɪpe u Peres.

Peres nap nɪpe u Juda.

34 Juda nap nɪpe u Jekop.

Jekop nap nɪpe u Aisak.

Aisak nap nɪpe u Ebrahim.

Ebrahim nap nɪpe u Dera.

Dera nap nɪpe u Nahor.

Nahor nap nɪpe u Seruk.

35 Seruk nap nɪpe u Rehu.

Rehu nap nɪpe u Pelek.

Pelek nap nɪpe u Eber.

Eber nap nɪpe u Sela.

36 Sela nap nɪpe u Kenam.

Kenam nap nɪpe u Apaksad.

Apaksad nap nɪpe u Sem.

Sem nap nɪpe u Noa.

Noa nap nɪpe u Lemek. *

37 Lemek nap nɪpe u Medusela.

Medusela nap nɪpe u Inok.

Inok nap nɪpe u Jared.

Jared nap nɪpe u Malelael.

Malelael nap nɪpe u Kenan.

38 Kenan nap nɪpe u Inos.

Inos nap nɪpe u Sed.

* 3:21-22: Jon 1:32 * 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

* 3:36: Jen 11:10-26

Sed nap nipe u Adam.
Adam nap nipe u God. *

4

Seden Jisas nip manö piral haga

¹⁻² Ana U† u Jisas nip ajman rauöm, nip u† g† ñig Jodan gau n†bö ud arö, Jisas ram m†nönj n†bi b† m†dagm†dal, ram m†nönj kabö nöp m†dm†döp anj gau m†deia. Seden nipe Jisas nan si nan najj r†mnap g†n†m aka wasö g† n†njöl göm g† g† gö, ñ†n unbö ñ†n juöl m†höp (40) ara. Jisas nan magö ñ†njöm wasö, nip k†yö majö la.

³ Nip k†yö majö lö, Seden haga, “Ne ‘God Ñ† nipe m†dpin,’ a g†pan u, kabö gai i hagö, bred rö lanj,” a ga.

⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal† k†iñ r†köm hagla, ‘N†bi b† gau, bred nöp ñ†njöm kam†nj m†dageinaböl,’ a g†la,” a ga. *

⁵ Hagö, Seden Jisas nip dam dum kub lanj ap amöm, ram m†nönj aij aij kiñ ke ke abadpal gau magöñhalö, magö an†bu nöp, Jisas nip yamöm haga, ⁶⁻⁷ “Ram m†nönj aij aij gai i nönj! N†bi b† ke ke abad m†dpal. Yad me ram m†nönj an†b gau magöñhalö abad m†dpin rö, b† ap nip hagn†g gem hagnabin. An†b u, ne y†p kugom y†mmön sabe geinabön u, ram m†nönj an†b gai i magöñhalö nape hagnö, ne abad m†deinabön,” a ga.

⁸ Hageia Jisas pen haga, “God Manö u kal† k†iñ r†köm hagla, ‘God B† Kub kale u hagöp rö g†mim hib nipe nöp hagpe adö aranj,’ a g†la,” a ga. *

⁹ Jisas an†g hageia, Seden nipe Jisas nip u† g† Jerusalem amöm, dam God sabe gep ram i adö lanj g† l†la adö u amöm haga, “Ne, ‘God Ñ† nipe m†dpin,’ a g†pan u, p†ran†d

m†nönj i† yanj lug. ¹⁰⁻¹¹ God Manö u kal† k†iñ r†köm hagla, ‘God ejol nipe gau hagö, nöp abad m†deinaböl.

Ap lug pakn†g geinabön u, nöp ñ†magö kale udnaböl n†njöm kabö ma ne u b†n†nj gagnab,’ a g†la,” a ga. *

¹² Seden an†g hageia, Jisas pen haga, “God Manö u manö r†mnap halö kal† k†iñ r†köm hagla, ‘God B† Kub u, nipe b† n†njö hagep aka b† pir alep, a g†mim hagagmim,’ a g†la,” a ga. *

¹³ K†jaki Jisas nip manö piral hag wasö n†njöm, ar†k ar†n a göm, gas† nipe gau nöp n†nja, “Uri wasö pen hainö ñ†n r†mnap apem manö r†mnap halö pir alem hag n†njnam,” a göm ar†k ara. *

Jisas ram m†nönj Galili i† göm manö hag ña

(*Mad 4:1-11; Mak 1:12-13*)

¹⁴ Pen God Ana Jisas nip klö ñö, Jisas nipe ado g† apöm ram m†nönj Galili m†dö n†njöl g†, n†bi b† gau, manö nipe u n†njöm, dam ram m†nönj Galili anj gau magöñhalö ud arla. ¹⁵ Nipe Juda magum gep ram gau amöm, manö hag ñ† aij gö, n†bi b† gau nipe b† aij yab†† a göm, m†ñ m†ñ yab†† g†la.

Nasared n†bi b† Jisas nip n†nj udagla

(*Mad 13:53-58; Mak 6:1-6*)

¹⁶ Pen Jisas nipe ram m†nönj Galili anj gau g† aj p†s göm, Nasared am m†deia. Daun an†bu nipe nöd m†döm majö ga. Juda God nip sabe gep ñ†n kale u auö, nipe pör g†m†döp rö, magum gep ram u amöm, uraköm God Manö u amgö l† n†njöm hagn†g ga. ¹⁷ B† God manö hagep Aisaia kal† k†iñ r†ka köp u nip dap ñ†lö, ud p††aiöm,

* 3:38: Jen 4:25-26 * 4:4: Dud 8:3 * 4:8: Dud 6:13-14 * 4:10-11: Sam 91:11-12

* 4:12: Dud 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18; 4:15 * 4:17: Ais 61:1-2

manö hagnig ga adin u amgö li
ninhöm kalip haga, *

¹⁸ “Bí Kub u yip, wög yad gimön, a
göm,

Ana nipe yuö yad aip midöp.

Anib u, nibi bí mög gep rö midpal
gau

kalip manö aij u hag ñinö, nin
aij ginaböl.

Nibi bí nagiman rö midpal gau

kalip hubik yunö, arnaböl.

Nibi bí amgö we göp rö midpal gau

kalip ginö, amgö ñil ninhaböl.

Nibi bí ułham midpal gau

kalip ud aij ginö, mid aij
ginaböl.

¹⁹ Pen, Bí Kub nibi bí udnab ñin aij
u miñi auöp, a gem,

nibi bí gau kalip hag
ñinabin,” a ga.

²⁰ Jisas manö kñin anibu amgö
li nin hag pis göm, köp bad u
ud wam wam göm, bí köp abad
midmidöp u nip adog ñöm asikö
ninjol gi, nibi bí magum gep ram
raul mideila gau magöñhalö amgö
juöm nip nin ij halö lila. ²¹ Anig
ninjeila, Jisas kalip haga, “God
Manö adin anibu ud amgö li nin
kalöp hagnö ninajim anibu, uri
anig unbö rö nöp göp.

²² Anig hagö, manö aij yabıl
haga u ninöm, nibi bí nip ñin
löm, aiö gila. Pen gasi ap ninöm,
“Bí anibi Josep ñi nipe nöp aka?”
göm, aiö waiö gila. *

²³ Anig haglö, Jisas kalip haga,
“Pen yad ninbin, yip hagnabim,
'Ne wös wameb bí, ne ke gimön
nan ne ke göp u kamın lınab. Ne
daun pro Kapaneam am midmön,
nan gagep rö gaina, yid acmal
ajajip ninbun u rö, miñi ram
minöh ne ke aui abe gö yid ac-
mal ajö ninun,’ a ginabim. ²⁴ Pen
kalöp ninö hagabin, bí God manö
hagep gau, ram minöh ke gau
amöm, manö aij u haglö, ninö

hagaböl a göm udnaböl. Pen ram
minöh kale ke u apöm haglö, bí
hon gau ke hagaböl a göm, manö
kalip udagnaböl. * ²⁵ Pen ninjim!
Bí God manö hagep Ilaija mideia
ñin u, nibi yadu iru nöp Isrel au
midmidal. Mı mihau nigan rakın
unbö kagoł jin u, möñ alagö, nan
magö ranagö, kiyö kub yabıl la.

* ²⁶ Isrel nibi yadu rimnap kiyö
la gau iru yabıl nöp mideila au,
pen God Ilaija nip yuö, am daun
pro Sarepad ram minöh daun kub
Saidon söl au amöm, nan gagep
rö gö, nibi yadu ap nan magö
nipe iru nöp mideia. * ²⁷ Pen
adö anibu rö, hainö bí God manö
hagep Ilaisa mideia ñin u, Isrel
nibi bí rimnap wös gısa la gau iru
yabıl nöp mideila au, pen kalip
rimnap gö kamın laga; Ilaisa bí
Neman ram minöh mlö kub Siria
nibö u nip nöp gö, kamın la,” a ga.
*

²⁸ Jisas anig hagö, Juda nibi bí
magum gep ram raul mideila gau
ninjolö mulu kal yabıl lugö, ²⁹⁻³⁰ nip
ridik gi yu gi dam rul gau yuno
uman a göm, ridik gi ud arla ji
Jisas nipe ado göm an kale au
amöm ara.

Jisas kijaki aiön pi hag höñ yua

³¹ Jisas daun pro Kapaneam,
ram minöh Galili au am midöm,
Juda kai God nip sabe gep ñin u
nibi bí kalip manö hag ña. ³² God
Manö u, Jisas klö naij göm kabö
göl nöp hagö, kale aiö yabıl gila.

* ³³ Pen Juda magum gep ram
raul an anib au, bí kijaki aban ala
ap mideia. Nipe meg migan dap
ranöm wiñ kub alöm haga, ³⁴ “Bí
Jisas Nasared nibö! Ne ninön
ginig auban? Hanip gi naij ginig
auban akan Yad nöp ninbin. God
Bí Uł nipe u nöp auban,” a ga.

* 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Ki 17:1,7 * 4:26: 1Ki 17:8-16

* 4:27: 2Ki 5:1-14 * 4:32: Mad 7:28-29

³⁵ Pen Jisas kijaki aban al m+deia an+bu n+þ hag göm haga, “Manö hagagmön! B+ u arö g+mön höñ aru!” a ga. Jisas hagö, kijaki aiön pi höñ aröl g+ b+ an+bu n+þ, n+bi b+ m+deila an+ au ud yuöm ara. Pen n+þ m+ñu magö pakaga; kam+ñ ara.

³⁶ An+g gö, n+bi b+ n+ñ m+deila gau kale ke hag n+ñ hag n+ñ göm hagla, “B+ klö yab+ñ an+bi, manö an+bu gai n+bö dapöm hagö, kijaki gau höñ arbal?” ö g+la. ³⁷ Pen Jisas ga manö an+bu ram m+nöñ an+þ gau magöñhalö ud arla.

*Jisas n+bi b+ iru nöþ gö kam+ñ la
(Mad 8:14-15; Mak 1:29-31)*

³⁸ Pen Jisas Juda magum gep ram u arö göm Saimon ram u ara. Saimon n+bor n+pe u nan gö, hañ roman+ n+pe gau magöñhalö mab rö inö me, n+bi b+ gau apöm Jisas n+þ hagla, “Aumön, ne Saimon n+bor n+þ gö urak aran,” a g+la. ³⁹ Hageila, n+pe n+bi nan gö um m+deia söl au apöm, nan geia an+bu hag gö n+ñöl g+, magö an+bu nöþ n+þ arö göm ara. N+þ kam+ñ lö, uraköm, n+bi b+ ap m+deila gau kal+þ nan magö ña.

⁴⁰ N+bi b+ an+þ au m+deila gau, manö an+bu n+ñöm, s+ðö wad ara magö u, n+bi b+ kale m+ña ga gau magöñhalö dap Jisas m+deia au daula. Daueila, Jisas kal+þ aña aña ud n+ñö kam+ñ la. ⁴¹ Pen n+bi b+ kijaki aiön pi nan gau aban al m+deia gau hag yuö, höñ amöl g+ wiñ kub alöm hagla, “Ne God Ñi n+pe!” a g+la. Kale Jisas n+pe Kraus u n+ñöm an+g hageila n+ñöm Jisas n+pe kal+þ hag göm haga, “Manö ap hagagmim,” a gö, haga rö n+ñla.
*

*Jisas ram m+nöñ m+gan r+mnap
amöm kal+þ manö hag ña
(Mak 1:35-39)*

⁴² Ruö s+þ halö, Jisas ram m+nöñ an+bu arö göm, ke am m+dai+n, a göm, ram m+nöñ nöþ an+ gau ara. Ara pen n+bi b+ gau hain amöm, n+þ uñhai n+ñöm hagla, “Gau aragmön; hon aip m+daiun,” a g+la. ⁴³ An+g hageila Jisas haga, “God y+þ hag yuö aunö u, amem n+bi b+ ke m+gan r+mnap halö kal+þ u rö nöþ God n+bi b+ udöm abad m+deinab manö aij u hag ñ+nabin,” a ga.

⁴⁴ An+g hagöm, Jisas Juda n+bi b+ ram m+nöñ kale gau magöñhalö g+ ajöl g+, am Juda magum gep ram gau amöm, manö aij an+bu kal+þ hag ñ+m+ðöp. *

5

*Jisas hagö kabsañ iru nöþ udla
(Mad 4:18-22; Mak 1:16-20)*

¹ Jisas ñ+n ap am Ñ+g Wanjö Genesared goñ au m+ðöm, God Manö u hag ñö n+ñöl g+, n+bi b+ iru yab+ñ, manö aij an+bu n+ñun a göm, c+ro maño ñöl g+ aula. * ² An+g göl aulö n+ñöl g+, Jisas n+ña, b+ kabsañ udep gau ñ+g mag+þ m+höp dap ñ+g wanjö goñ an+þ au löm, kabsañ udep uben gau uñ g+ m+deila. ³ Jisas n+pe Saimon ñ+g mag+þ adö u ujan+ð löm haga, “Y+þ ud neb neb gö, ñ+g wanjö an+ söl au dan ar+n,” a ga. Hagö, Saimon ñ+g mag+þ u ud neb neb gö, Jisas ñ+g wanjö an+ söl au amöm ñ+g mag+þ adö an+bu as+ik m+ðöl g+, n+bi b+ gau kal+þ manö hag ña.

⁴ Manö hag p+s göm, Jisas Saimon n+þ haga, “Ñ+g mag+þ i ñ+g uñan p+r+ik g+ dam ñ+g wanjö an+ kub au dan ammim, uben yumim kabsañ udim,” a ga.

⁵ Hageia, Saimon pen haga, “B+ Kub, m+ñi s+ðön yan nöþ hon kabsañ n+ñ aj aj, ram halö ru dam löp pen hon kabsañ r+mnap udagpun. Pe ne an+g hagpan rö, uben

* 4:41: Mad 8:29; Mak 3:11-12 * 4:44: Mad 4:23 * 5:1: Mad 13:1-2; Mak 3:9-10 * 5:5: Jon 21:3-8

u haľowalö yu niñun,” a ga. *
 6 Anig hagöl göm uben yulö niñöl
 gi, kabsaľ iru nöp ap uben miñan
 u arlö, uben gau ajmañ rauöm,
 pak gi dö giñig rö ga. 7 Anig
 ga niñöm, niñmam bi ñig magiľ
 adö ap miñdeila gau kalip ñin aiañ
 giľö, kale apöm kabsaľ anib gau
 udöm, ñig magiľ anib miñhau lilö,
 böñ nöp ajmañ rauöm, ñig magiľ
 miñhau piğ lugniğ rö ga.

8-10 Anig ga niñöm, Saimon Pida
 bi niñpe aip ñig magiľ adö miñdeila
 gau, kabsaľ iru yabiľ uďla gau
 niñöm, gasi iru nöp niñla. Pen
 Sebedi ñi niñpe Jems aip Jon aip,
 ñig magiľ ap uďmil Saimon aip
 wög jim ñöl giñiďil bi miñhau, u rö
 nöp gasi iru niñlö. Pen Saimon am
 Jisas miñdeila söl au kugom yimöm
 haga, “Bi Kub, yad bi nan si nan
 naiğ giñin u, ne ke gau aru,” a
 ga. Hageia Jisas haga, “Ne piñiñ
 gagmön. Miñi ñin i riköm, bi
 kabsaľ uďep u arö giñmön, niñbi bi
 ud God niñp dauďep bi miñdeinabön,”
 a ga.

11 Jisas anig hagö, ñig magiľ
 miñhau dam ñig goľ au löm, kabsaľ
 nan gau arö göm, Jisas aip amöm
 ajmıďal. *

*Jisas, bi wös hapeb la ap gö,
 kamıñ la*

12 Pen hainö Jisas am daun ap
 miñdö, bi wös hapeb hañ romañ
 gau magöñhalö la bi ap apöm, Jisas
 miñdeila söl au kugom yimöm nabic
 yiñhöñ göm, haga, “Ne yip gö kamıñ
 linig, gö kamıñ linim,” a ga.

13 Anig hagö, Jisas haga, “Yau,
 yad giñö, nöp kamıñ linim,” a
 ga. Anig hagöm, Jisas niñmagö
 niñpe miñlobö löm bi anıbu ud niñö,
 magö anıbu nöp wös hapeb gau
 böñ nöp hir ga. 14 Wös hapeb gau
 hir gö, Jisas bi anıbu niñp haga,
 “Yad nöp ud niñnö kamıñ löp u
 niñbi bi gau hagagmön. Pen bi

Mosis hadame nöp kalı kiiñ riköm
 haga rö, wös hapeb yip u kamıñ
 löp a giñmön, am bi God niñp nan
 sabe giñpal gau kalip yamön, nan
 sabe gep u kalip niñmön hagmön,
 ‘Yip kamıñ löp rö, nan i God niñp
 sabe gim,’ a giñmön. Ne anig
 giñmön, niñbi bi niñöm hagnaböl,
 ‘Niñpe kamıñ löp rö anig göp,’ a
 giñnaböl,” a ga. *

15 Pen Jisas manö niñpe u, ram
 miñnöñ gau magöñhalö riğon riğon
 arö, niñbi bi iru nöp, niñp niñun a
 göm, ciro maľo ñöm aumıďal. Niñbi
 bi anıb gau, riñmnap manö aij niñpe
 u niñniğ aumıďal; riñmnap hanip
 gö kamıñ lañ a göm aumıďal.
 16 Pen niñp riñmnap Jisas am ke
 miñgan ap miñdöm, Nap niñp sabe
 giñmiďöp.

*Jisas, bi niñmagö ma kila ga ap
 gö, kamıñ la*

17 Niñp ap Jisas niñbi bi gau kalip
 manö hag niñ miñdeila. Perisi bi
 riñmnap abe, lo manö hag ñeb bi
 riñmnap abe, ram miñnöñ Galili añ
 au ram riñig aglö magöñhalö gau
 niñbö abe, ram miñnöñ Judia añ au
 ram riñig aglö magöñhalö gau niñbö
 abe, Jerusalem niñbö abe apöm,
 Jisas manö hag niñmiñdeila au asiľ
 miñdeila. Pen Bi Kub kľö niñpe aip
 miñdeila u me, Jisas niñbi bi nan ga
 gau kalip gö kamıñ la. 18 Pen bi
 riñmnap, bi niñmagö ma kila ga ap
 ilöñ li dapöm, Jisas niñp gö kamıñ
 lañ a göm, niñp Jisas miñdöp ram
 raul miñgan u ud arun a gi gasi u
 niñla. 19 Pen Jisas miñdeila ram u
 niñla, niñbi bi gau ram raul miñgan
 anıbu böñ nöp sisi ga. Anig gö,
 wip ilöñ li daula anıbu, dam ram
 adö lañ amöm, ram u ud miñgan
 hiiköm, nagı löm, Jisas miñdeila añ
 au giyañ yula. 20 Kale gasi niñla,
 Jisas gö kamıñ linim rö löp, a göm
 niñeila rö, Jisas gasi kale u niñöm,
 bi niñmagö ma kila ga u niñp haga,

* 5:11: Mad 19:27 * 5:14: Lep 14:1-32

“Bɪ nɪɲeb yad, nan si nan najj gɪpan gau nɪɲem arö gabin,” a ga. * 21 Jisas anɪg hagö, bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, gasɪ anɪ kale gau nöp ke nɪɲöm hagla, “Bɪ anɪbi ban? Nɪpe God nɪp hag juöl gɪ hagab. God nɪpe añɪ nöp me nan si nan najj gɪpal gau nɪɲöm arö gɪnɪm rö löp,” a göm, gasɪ kale u nöp nɪɲla.

22 Pen gasɪ nɪɲeila anɪbu, Jisas ke rɪk nɪɲöm haga, “Kale nɪhön gɪnɪg yɪp gasɪ najj nɪɲabim? 23 Bɪ ap bɪ ap nɪp hagnab, ‘Nan si nan najj gɪpan gau nɪɲem arö gabin,’ a gɪnab u, kale aigöl gɪmim nɪɲnabim nɪpe manö nɪɲö hagab aka manö pir alabɪ Pen bɪ ñɪmagö ma kɪla göp ap mɪdeinab, bɪ ap nɪp hagnab, ‘Ne mɪñi nöp urak aru,’ a gɪnab u, kale aigöl gɪmim nɪɲnabim nɪpe manö nɪɲö hagab aka manö pir alab? 24 Bɪ Ñɪ nɪpe nɪbi bɪ mɪnönɲ naböɲ iɪ i nan si nan najj gɪpal gau nɪɲöm arö gɪnɪm rö löp u, kale manö anɪbu manö nɪɲö a gɪmim nɪɲ udmim a gem, manö anɪg göl hagnɪg gabin,” a ga. Anɪg hagöm, Jisas bɪ ñɪmagö ma kɪla ga u nɪp haga, “Ne mɪñi nöp urakmön, nöp ilönɪ lɪ daubal abaɪ bad u udmön, ado gɪ ram ne aru,” a ga. * 25 Anɪg hagö, nɪbi bɪ gau nɪɲmɪdlö nɪɲöl gɪ, magö anɪbu nöp uraköm, nɪp ilönɪ lɪ daula abaɪ bad anɪbu udöm, God nɪp aij a göl gɪ, ram nɪpe ara. 26 Anɪg gö, nɪbi bɪ nɪɲmɪdeila gau magöɲhalö pa gɪñ göm, God hib u dap ranöl gɪ hagla, “Mɪñi nan ke nɪbö yabɪɪ gajɪp nɪɲbun,” a göm, aiö waiö gɪla.

*Jisas bɪ nɪpe Lipai nɪp uda
(Mad 9:9-13; Mak 2:13-17)*

27 Pen hainö Jisas amöm nɪɲa, bɪ dakɪs udep ap dakɪs ñeb ram raul mɪgan u asɪk mɪdeia. Hib nɪpe u Lipai. Jisas nɪp nɪɲöm

haga, “Ne aumön, yad aip arul,” a ga. 28 Hageia, Lipai uraköm, wög gɪmɪdöp u arö göm, nan nɪpe gau magöɲhalö arö göm, Jisas aip arlö.

29 Pen Lipai ñɪñɪ löm, Jisas nɪp nan magö kub ram nɪpe u lau löm, bɪ dakɪs udep rɪmnap, nɪbi bɪ rɪmnap iru nöp wɪñ alö apöm, Jisas aip asɪköm nan magö ñɪɲeila. 30 Pen Jisas kale aip nan magö ñɪɲaia u nɪɲöm, bɪ Perisi rɪmnap abe, bɪ lo manö hag ñeb kale rɪmnap abe apöm, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp hagla, “Kale nɪhön gɪnɪg nɪbi bɪ nan si nan najj gɪpal gau abe, bɪ dakɪs udep gau abe aip asɪkmim nan ñɪɲabim?” ö gɪla. *

31 Anɪg haglö, Jisas manö anɪbu nɪɲöm kalɪp pen hagöm haga, “Nɪbi bɪ kamɪɲ mɪdpun a gɪpal gau, wös wameb bɪ wɪñ alagpal; nɪbi bɪ nan göp gau nöp, hanɪp gö kamɪɲ lanɪ a göm, wös wameb bɪ wɪñ albal. 32 Anɪb unbö rö nöp, yad nɪbi bɪ, mɪd aij gɪpun a göm gasɪ nɪɲbal gau, kalɪp hagnɪg auagpin; nɪbi bɪ, hon nan si nan najj gun, mɪd aij gagpun, a göm gasɪ nɪɲbal gau, kalɪp hagnɪg aubin. Yad kalɪp manö aij hag ñɪnö, kale manö yad u nɪɲ udöm, nan najj gɪpal gau, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun a göm, arö göm, God hagöp rö nöp göl,” a gem aubin.

God nɪp sabe gep gasɪ u nöp nɪɲöm nan magö ñɪɲagla

(Mad 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Pen kale rɪmnap Jisas nɪp hagla, “Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi bɪ kale gau abe ñɪn rɪmnap, God nɪp nöp gasɪ añɪ nɪɲun, a göm, nan magö ñɪɲagöm kɪyö nöp mɪdöm, God nɪp sabe gɪpal. Pen bɪ ne gau nan magö ñɪɲöl gɪ, ñɪg ñɪɲöl gɪ nöp mɪdpal,” a gɪla.

34 Anɪg hageila, Jisas kalɪp pen haga, “Bɪ ap nɪbi udöm, nɪbi bɪ nɪpe gau aip nan kub ñɪɲnaböl u,

* 5:20: Luk 7:48; Ais 43:25 * 5:24: Jon 5:8

* 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29

bɪ rɪmnap uraköm, nɪhön gɪnɪg anɪg gabim a göm hagagnaböl. *
 35 Pen hainö bɪ rɪmnap apöm bɪ anɪbu ud arlö, ñɪn anɪbu nɪbi bɪ nɪpe gau mög gö, nan magö ñɪnagnaböl,” a ga.

36 Pen Jisas manö hod rɪköm kalɪp haga, “Walɪj nöd nɪbö ap gɪ dö geinab u, walɪj gɪsön nɪbö ap ud gɪ dö göm, dap al dör gɪlö, adɪp adɪp lagnab. Ke ke yabɪl löm, mɪhönngöl naj yabɪl gɪnab. 37 Pen ñɪg wain u, u rö nöp. Ñɪg wain kamɪn u udöm, kaj meme hañ mɪlep mɪgan yan hoŋ gagpal. Nɪhön gɪnɪg: hoŋ göm mame ñɪlö, ran ap ranöm, bɪn naj yabɪl hagöm pak gɪ dö göm hoŋ gö, kaj meme hañ u abe naj gɪnab. 38 Gasɪ anɪbu nɪjöm me, ñɪg wain kamɪn udöm, kaj meme hañ kamɪn mɪgan u nöp hoŋ lep. 39 Pen nɪbi bɪ ñɪg wain nöd nɪbö hadö ñɪnbal gau, hainö ñɪg wain kamɪn gɪsön nɪbö u ñɪnöl kalɪp aij gagnab; ‘Ñɪg wain nöd nɪbö u aij,’ a gɪnaböl,” a ga.

6

*“Yɪharɪn mɪdep ñɪn i nɪhön gɪnɪg anɪg gabim?” ö gɪla
 (Mad 12:1-8; Mak 2:23-28)*

1 Hainö Juda God nɪp sabe gep ñɪn ap, Jisas bɪ nɪpe gau aip wid wög adɪn an au amöl gɪ, bɪ nɪpe gau wid magö anɪb gau rɪmnap rɪk ñɪmagö adö kale au löm, hañ pak yuöm ñɪnöl gɪ arla. * 2 Anɪg geila, bɪ Perisi rɪmnap nɪjöm hagla, “Kale nɪhön gɪnɪg God nɪp sabe gep ñɪn wög gagep i, wid magö hañ pak yumim wög gabim?” ö gɪla. *

3-4 Hageila, Jisas bɪ nɪpe gau gɪla anɪbu naj gagla u nɪjöm, bɪ Perisi gau kalɪp haga, “Depid hadame nöp bɪ nɪpe gau aip kɪyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö u löm, bɪ yɪharɪn

ñɪnagpal, bɪ God nɪp nan sabe gɪpal gau nöp ñɪnbal bred u, Depid hag nɪjö, nɪp ñɪlö, bɪ nɪpe gau aip ñɪnla. Kalɪp kɪyö lö gɪla auid anɪbu God Manö kalɪ kɪñ rɪkla u, kale nɪnagpim ar?” a ga. *

5 Jisas manö ap halö hagöm haga, “Bɪ Ñɪ nɪpe Bɪ Kub mɪdöm, ñɪn yɪharɪn mɪdep ñɪn u, nɪhön gɪnam a gɪnab u, gɪnab,” a ga.

Jisas, bɪ ñɪmagö pɪno ga ap gö, kamɪn la

6-7 Pen Juda God nɪp sabe gep ñɪn hain ap, Jisas Juda magum gep ram u amöm, kalɪp God Manö u hag ñöl gɪ mɪdeia. Ram raul mɪgan anɪbu, bɪ ñɪmagö pɪno ga ap ap mɪdeia. Bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, bɪ anɪbu nɪp nɪnla rö, Jisas nɪpe God nɪp sabe gep ñɪn i nɪp gö kamɪn linab aka nɪhön gö, nɪp hag gun a göm, nɪp nɪn ij halö lɪ mɪdeila. 8 Pen gasɪ nɪnla anɪbu, Jisas ke nɪjöm, bɪ ñɪmagö pɪno ga anɪbu nɪp haga, “Ne urakmön an au au,” a ga. 9 Hageia, urak auö nɪnöl gɪ, Jisas bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe kalɪp haga, “Yɪharɪn mɪdep ñɪn i rö, nɪbi bɪ gau kalɪp ud aij gɪnabun aka, yɪharɪn mɪdep ñɪn uri a gun, kalɪp arö gɪnabun? Kalɪp gɪno urak aröl aka kalɪp arö gɪno umöl?” ö ga. 10 Anɪg hagöm, kalɪp nɪn gus gus göm, bɪ ñɪmagö pɪno ga u nɪp haga, “Ñɪmagö ne u mɪlöbö lɪ!” a ga. Hagö, ñɪmagö nɪpe mɪlöbö lö nɪnöl gɪ, adɪn kamɪn la.

11 Jisas bɪ anɪbu nɪp gö kamɪn la u nɪjöm, bɪ Perisi gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, mulu kal yabɪl nɪjöm, Jisas nɪp nɪhön gun a göm, hag nɪn hag nɪn gɪ mɪdeila.

*Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan lanɪjuda
 (Mad 10:1-4; Mak 3:13-19)*

* 6:1: Dud 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6

12 Pen ñ+n aŋ an+ɓ au, Jisas Nap n+ɓ hagnabin, a göm, dum ilö laŋ amöm, Nap n+ɓ sabe g+ m+ɗö m+ɗö, ram rua. 13 Pen ruö s+ɗö aua magö u, b+ n+ɓe gau magöŋhalö hagö aueila, b+ n+ɓe unbö m+gan laŋ kal+ɓ ud as+ɓ ke löm, kale b+ manö yad ud arep gau m+ɗeinabim, a göm hag la. 14-15 B+ n+ɓe hag la an+ɓ gau hib kale me: ap Saimon, hainö Jisas hib n+ɓe ap löm Pida a ga; ap Edru, Saimon n+mam n+ɓe u; ap Jems; ap Jon; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñ+ n+ɓe u; ap Saimon hib alog Saimon Selod a g+m+ɗal u; 16 ap Judas, Jems ñ+ n+ɓe u; ap Judas Iskariod. N+ɓe nöɓ me hainö Jisas al pak l+lan a göm, n+ɓ mumug n+ŋa.

N+ɓi b+ iru nöɓ Jisas m+ɗeia au aula

17 Pen Jisas b+ n+ɓe an+ɓ gau aip dum ilö laŋ arö göm, au g+yaŋ g+ am ban aij yaŋ m+ɗlö n+ŋöl g+, n+ɓi b+ iru nöɓ, n+ɓ n+ŋun a göm, ap magum g+la. N+ɓi b+ an+ɓ gau, r+mnap Jerusalem n+ɓö, r+mnap ram m+nöŋ Judia gau n+ɓö gau n+ɓö, r+mnap ram m+nöŋ nabis daun kub m+höp Daia Saidon n+ɓö, 18 Jisas manö n+ɓe n+ŋun, han+ɓ nan göp gö kam+ŋ l+n+m a göm aueila. N+ɓi b+ k+jaki aiön pi nan gau aban alö m+ɗ aij gagla gau, Jisas gö kam+ŋ la. 19 P+ɗöŋ n+ɓ n+ɓö apöm, kal+ɓ nan n+hön n+hön ga gau gö, magöŋhalö kam+ŋ laj+ɓ u n+ŋöm, n+ɓi b+ an+ɓ gau magöŋhalö apöm, hon abe Jisas n+ɓ ud n+ŋun a göm, n+ɓ c+ro maŋ ñöm aula.

N+ɓi b+ mög gep rö gau hainö m+ñ m+ñ g+ɓaböl
(Mad 5:1-12)

20 Jisas b+ n+ɓe gau kal+ɓ amgö n+ŋöl g+ haga,
“Kale n+ɓi b+ mög gep rö m+ɗpim gau,

God kal+ɓ ud aij göm abad m+ɗeinab.

Gas+ an+ɓu n+ŋmim
m+ñ m+ñ g+mim.

21 Kale m+ñi k+yö kub löp gau,
hainö k+yö lagnab.

Gas+ an+ɓu n+ŋmim
m+ñ m+ñ g+mim.

Kale mög gö, m+ɗöŋ magö gabim gau,
hainö aij gö n+ŋöl g+, m+hö
g+ɓabim.

Gas+ an+ɓu n+ŋmim
m+ñ m+ñ g+mim. *

22 B+ Ñ+ n+ɓe n+ɓ c+g m+ɗpe, n+ɓi b+ gau
kalöp mulu kal n+ŋöm, j+ n+ŋöm,

n+ɓi b+ naij an+ɓ gai i, b+ an aip
m+ɗeinaböl, a göm,
kalöp hib gas+ naij n+ŋöm
manö udöm hag jueinaböl u,
kale m+ñ m+ñ g+mim. *

23 G+ɓaböl an+ɓu, n+hi i+an kale gau,
b+ God manö hagep gau
kal+ɓ g+m+ɗal rö nöɓ kalöp
g+ɓaböl.

An+ɓ u n+ŋmim, God han+ɓ ud aij
yab+ɓ g+ɓab
ram m+nöŋ n+ɓe adö laŋ au, a
g+mim,

aij a gö n+ŋöl g+, ñ+n ma ju adö adö
g+ uraköl g+
m+ñ m+ñ göl g+ m+ɗaimim.

Kale n+ŋ aij g+mim

24 “Pen kale n+ɓi b+ mani nan iru
m+ɗöp gau
n+ŋ aij g+mim.

Nan kale udep rö u,
m+nöŋ naböŋ adö i+ i hadö
udpim.

25 Pen kale m+ñi nan magö rö ñ+ŋ
g+ɓe g+ɓe mudun göp gau,
hainö k+yö l+nab u n+ŋ aij
g+mim.

Pen kale m+ñi manö m+hö u+ɓ g+
m+ɗpim gau,

* 6:21: Rep 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

* 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

hainö mög gö m+ṭōṅ magö g+
m+deinabim.
26 Pen kalöp hib dap ranöl g+ nöp
m+deinaböl u,
kale n+ṅ aij yab+ṭ g+mim.
N+hi iṭaṅ kale gau, b+ God Manö
piral hgm+dal gau,
kal+p unbö rö g+m+dal.

*Koṭmaṭ kale gau kal+p m+dmagö
l+mim*
(Mad 5:38-48)

27 “Pen n+bi b+ manö yad
n+ṅabim gai i. Koṭmaṭ kale gau
kal+p m+dmagö l+mim. N+bi b+
kalöp mulu lugö n+ṅbal gau kal+p
ud aij g+mim. 28 N+bi b+ kalöp hag
juaiöl, God kal+p abad m+deiaṅ
a g+mim, n+p sabe g+mim. N+bi
b+ kalöp g+ naj gaiöl, kal+p God
n+p sabe g+mim. 29 Pen n+bi
b+ r+ṁnap kalöp alaun böṅ lap
pakaiöl, ado g+mim, böṅ lap u rö
nöp paköl. Pen n+bi b+ r+ṁnap
kolsior kale u udaiöl, sior u rö abe
udim a g+mim, haṭōwaṭō ñ+mim.
30 N+bi b+ r+ṁnap nan m+dagain+m
as+ṭ hagaiöl, kal+p ñ+mim. Pen
nan kale ap n+ṅöm udaiöl, han+p
adog ñ+mim, a g+mim hagagmim.
31 Han+p g+ṭaṅ a g+mim gas+ n+ṅbim
rö u, kale ke n+bi b+ r+ṁnap gau
kal+p u rö nöp g+mim. *

32 “N+bi b+ kalöp m+dmagö l+bal
gau nöp m+dmagö l+ṅabim u, God
kalöp aigöl göm n+ṅö, aij g+ṅabṅ
N+bi b+ nan si nan naj g+ṅpal gau,
n+bi b+ kale ke gau u rö nöp pen
pen m+dmagö l+bal. 33 Pen n+bi b+
kalöp ud aij g+ṅpal gau nöp kal+p
g+ aij g+ṅabim u, God kalöp aigöl
göm n+ṅö, aij g+ṅabṅ G+ṅabim
an+bu, n+bi b+ nan si nan naj
g+ṅpal gau g+ṅpal rö nöp g+ṅabim.
34 Nan ñ+no pen ñ+naböl a g+mim,
gas+ u nöp n+ṅmim nan ñ+nabim
u, God kalöp aigöl göm n+ṅö, aij
g+ṅabṅ G+ṅabim an+bu, n+bi b+
nan si nan naj g+ṅpal gau g+ṅpal rö

nöp g+ṅabim. 35 An+ṭ u, koṭmaṭ
kale gau m+dmagö l+mim, kal+p g+
aij g+mim, nan haṭōwaṭō ñ+mim.
Han+p pen ñ+naböl a g+mim, gas+
u n+ṅagmim. An+ṅ geinabim u,
God klö yab+ṭ adö laṅol m+ḍöp u,
ñ+ pai n+pe m+deinabim. N+pe
göp rö geinabim u me, kalöp hauṭ
gagöm, pen aij ñ+nab. God n+pe
n+bi b+ nan si nan naj g+ṅpal gau
abe, n+bi b+ n+p, aij a göp, a gagpal
gau abe, kal+p u rö nöp g+ aij gab.
36 Nap kale n+bi b+ mög n+ṅöm ud
aij göp rö, kale u rö nöp n+bi b+
mög n+ṅmim ud aij g+mim.

*N+bi b+ gau kal+p manö kub ha-
gagmim*

37 “Kale n+bi b+ r+ṁnap, ‘An+ṅ
an+ṅ g+ṅpim rö, kale n+bi b+ naj
m+ḍpim,’ a g+ṅabim u, God kalöp
pen u rö nöp, ‘An+ṅ an+ṅ g+ṅpim
rö, kale n+bi b+ naj m+ḍpim,’ a
g+ṅab. Kale n+bi b+ r+ṁnap manö
kub h+gmim, ‘Kale n+bi b+ naj,
pen udnabim,’ a g+ṅabim u, God
kalöp pen u rö nöp manö kub
hagöm, ‘Kale n+bi b+ naj, pen
udnabim,’ a g+ṅab. N+bi b+ gau
kalöp g+ naj geinaböl u n+ṅmim
arö geinabim u, God nan naj kale
g+ṅpim u, u rö nöp n+ṅöm arö g+ṅab.

* 38 Nan kale gau n+bi b+ gau kal+p
haṭōwaṭō ñeinabim u, God kalöp
pen u rö nöp haṭōwaṭō yab+ṭ ñ+nab.
Kale skel n+ḥön rö udmim n+bi b+
gau kal+p nan n+me l+ ñ+nabim u
rö, God skel an+bu nöp ud kalöp u
rö nöp nan n+me l+ ñ+nab,” a ga. *

39 Pen Jisas manö ap hod r+ḱöm
haga, “B+ amgö we g+ṅab ap, b+
amgö we ap n+p, adan an+ṅ an+ṅ
m+ḍöp a göm yamagnab. N+ḥön
g+ṅ+ṅ: n+pe an+ṅ gö, m+ḥöṅgöl
uṭöm m+ṅan yaṅ ap lug paknabil. *

40 N+bi b+ skul hagpal gau, am skul
hagpal magö u, hag ñeb b+ kale
gau kal+p adö laṅ m+dagpal. Pen
hainö skul u hag p+ṣ g+ aij göm me,

* 6:31: Mad 7:12 * 6:37: Mad 6:14 * 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mad 15:14 * 6:40:
Mad 10:24-25

hag ñeb bî kale gau aip adîp adîp mîdeinaböl. *

⁴¹ “Pen nîhön gîning mab po amgö kalöp ke pak paŭu gî mîdöp u nîŋ hagmim wasö, namam nan acîp amgö nîpe mîdöp u nöp nîŋ hagpim?” ⁴² Mab po kub amgö kalöp pak paŭu gî mîdöp u nöd ud yube, amgö kale amgö yabîŭ lö, hainö namam nan acîp pro amgö nîpe mîdöp u, ud yuun a gîmim hagmim,” a ga.

Mab aij pîlöp, mab naij pîlöp

⁴³ “Pen mab aij ap magö naij ap pîlagnab; pen mab naij ap magö aij ap pîlagnab. ⁴⁴ Anîb u, mab gau magö pîlnab u nîŋöm, mab u aij, mab u naij a göm nîŋnaböl. Nagî mîgañîb u kia magö pîlagnab. Nagî gablog u papo magö pîlagnab. ⁴⁵ Nîbi bî aij gau, hibur gasî mîdmagö aŋ kale dan aij mîdöp rö, gî aij gîpal. Nîbi bî naij gau, hibur gasî mîdmagö aŋ kale dan naij mîdöp rö, gî naij gîpal. Pen nîbi bî aigale nîbi bî rö mîdpal u, manö hagnaböl u nöp apdi nîŋun, nîbi bî gau aij, nîbi bî gau naij a gun nîŋnabun.

Bî mîhöp ram mîhöp gîlö

(Mad 7:24-27)

⁴⁶ “Yîp Bî Kub hon, Bî Kub hon, a gîpim u pen nîhön gîning manö hagpin u hain gagpim?” * ⁴⁷ Nîbi bî manö yad u nîŋöm, hagpin rö gîpal gau, manö hagnîg gabin i rö mîdpal. ⁴⁸ Nîbi bî manö yad u nîŋöm, hagpin rö gînaböl gau, bî ram gî lîning geinab, ulöm mîlö udöm, ram padö kabö adö au lî aij göm, ram adö anîbu nöp gî lînab rö mîdnaböl. Anîg gö, ñîg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gî ud arnam a gî wasö nîŋöm, ram gî aij gînab anîbu pîdöŋ nöp mîdeinab. ⁴⁹ Pen nîbi bî manö yad u nîŋöm, hagpin rö gagnaböl gau, bî ram gî lîning geinab, ulöm mîlö

udagöm, ram padö lagöm, yîharîŋ ram mînönj adö adö au gî lînab rö mîdnaböl. Anîg gö, ñîg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gî ud arnam a göm, magö anîbu nöp ram halö böŋ nöp ud arö, mînönj cög nöp mîdeinab.

7

Jisas bî wög gî ñeb ap gö kamîŋ la

(Mad 8:5-13)

¹ Jisas nîbi bî anîb gau kalîp manö anîbu hag ñî pîs göm daun pro Kapaneam ara. ²⁻³ Pen daun anîbu, bî kub ami bî iru nöp abad mîdmîdöp bî ap mîdeia. Bî rîmnap Jisas ap Kapaneam mîdöp a gîlö, manö anîbu nîŋöm, Rom ami bî kub Juda bî manö ud asîkep rîmnap hag yuöm haga, “Bî nagî wög gî ñeb aij yabîŭ yad ap nan göp umnîg gab nîŋöm kale am Jisas nîp hag nîŋmim ul gî daube, nîp gö kamîŋ lan,” a ga. ⁴⁻⁵ Hagö, kale Jisas mîdeia au amöm, nîp manö klö neb neb göm hagla, “Ami bî abad mîdep bî kub ap, bî aij yabîŭ. Hanîp Juda nîbi bî gau mîdmagö löm pör abad mîd aij göp. Magum gep ram hanîp ap gî la. Anîb u, ne ammön bî nagî wög gî ñeb nîpe u gö kamîŋ lîning,” a gîla.

⁶ Kale hageila nîŋöm Jisas kalîp aip am am ram au söl au amöl gîlö nîŋöl gî, ami bî abad mîdep anîbu bî nîŋeb nîpe rîmnap hag yuö, am Jisas nîp nable paköm hagla, “Bî ami abad mîdep bî hon u nöp hagöp, ‘Bî Kub, yad bî aij wasö, ram yad u ma ilön auagmön. ⁷ Yad bî aij rö nöp nînam, pen yad nîŋbin, God nöp aip mîdöp rö, “Kamîŋ lan,” manö u nöp hagamön, bî yad nan göp anîbu kamîŋ lîning. ⁸ Bî kub yabîŭ ap yîp abad mîdöp; yad ke pen ami bî gau kalîp abad mîdem, “Arim!” a gînö arbal; “Auim!” a gînö aubal; “Wög

* 6:46: Mad 7:21

anibu gim!" a g+nö g+pal,' a göp," a g+la.

⁹ Anig haglö, Jisas, b+ anibu gasi nipe ke n+nom anig hagöp a göm, aiö göm, n+bi b+ n+p hain göm aueila gau kalip haga, "Ami b+ Rom n+bo u, yip n+nj ud p+döj göp. Nipe göp anibu, Isrel b+ ap unbö rö göp yad n+njagpin yab+," a ga.

¹⁰ Pen ami b+ abad m+dep b+ u, b+ nipe gau ado g+ amöm n+njla, b+ nan ga anibu hadö kam+nj la.

Jisas n+bi adu n+n nipe uma u n+p gö, kam+nj ara

¹¹ N+n an anibu nöp, Jisas aip b+ nipe gau aip Nen daun arla. N+bi b+ gau iru yab+ nöp aip arla.

¹² Daun ajöj il söl au amjklö n+njöl g+, n+bi adu ap n+n añ+ nipe yag daua uma u, wip ilönj löm daueila. N+bi b+ iru nöp daun anibu n+bo apöm n+bi anibu aip aueila. ¹³ Jisas n+bi adu anibu n+p n+nj, mög gö haga, "M+ton gagmön," a ga.

¹⁴ Anig hagöm, nipe amöm wip ilönj l+ daueila mab u ud n+nj n+njöl g+, b+ ilönj daueila gau p+döj g+la. Jisas b+ praj uma u n+p haga, "N+ me, nöp hagabin, urak!" a ga.

¹⁵ Anig hagö, n+n urak as+köm manö hagö n+njöl g+, Jisas n+me n+p, n+n ne u, a göm ud n+a. *

¹⁶ Pen n+bi b+ n+n m+deila gau magöjhalö pa g+ti göm, God hib nipe u dap ranöl g+ hagla, "God manö hagep b+ kub yab+ han+p auöp. God han+p g+ n+nig auöp," a g+la. *

¹⁷ Jisas ga anibu n+nöm, aiud udlö, manö anibu Juda n+bi b+ ram m+nönj kale gau gau amöm, ram m+nönj ke gau gau magöjhalö ara.

Jon B+ N+g Pak N+eb b+ nipe m+höp Jisas n+n+nj arlö

¹⁸ Jon b+ nipe gau, Jisas ga rö magöjhalö n+nöm, am Jon n+p hag

n+lö, b+ nipe m+höp hagö aueilö haga, ¹⁹ "Kale m+hönj ammil B+ Kub n+p hag n+njmil, 'Ne Mesaia pör abad m+dpun u nöp auban aka b+ ke n+bo ap halö abad m+daiun?' ö g+mil," a ga.

²⁰ Hageia, b+ m+hau Jisas m+deia au ammil haglö, "Jon b+ n+g pak n+eb u hal+p b+ m+hönj hagöp, 'Kale m+hönj ammil B+ Kub hag n+njmil, 'Ne Mesaia pör abad m+dpun u nöp auban aka b+ ke n+bo ap halö abad m+daiun," a g+mil,' a göm, hol m+hönj hag yuö, nöp hag n+nj+nj aubul i," a g+lö. *

²¹ Pen kale m+hönj anig hagmil n+nj m+dlö n+njöl g+, Jisas n+bi b+ iru nöp nan adö ke ke ga gau gö kam+nj la; n+bi b+ iru nöp m+n+a ga gau gö kam+nj la; n+bi b+ iru nöp k+jaki aion pi aban al m+deia gau gö kam+nj la; n+bi b+ iru nöp amgö we ga gau gö amgö n+l n+njla.

²² Anig göm, Jisas b+ an+ib m+hau kalip haga, "Kale m+hönj ado g+ ammil Jon n+p hagmil, 'Hol am n+njbul, b+ an+bu n+bi b+ amgö we ga gau gö amgö n+l n+njbal; n+bi b+ ma böj nöp najj ga gau gö kauyanj ajaböl; n+bi b+ hañ romanj wös hapeb la gau gö m+tep göp; n+bi b+ r+m+id m+gan p+ göp gau gö manö apdi n+njabol; n+bi b+ umbal gau gö kam+nj m+dpal; n+bi b+ mög gep rö gau manö aij u hagab n+njabol. *

²³ N+bi b+ yip gasi n+nöm c+g göl g+ nöp m+deinabol gau, m+n m+n yab+ g+nabol,' a g+mil," a ga.

²⁴ Anig hagö, b+ Jon manö daulö m+hau ado g+ arlö n+njöl g+, Jisas nipe, Jon n+p manö adö u hagöm n+bi b+ m+deila gau kalip haga, "Kale nöd ram m+nönj kabö nöp m+dpöp anj au arbe n+n u, n+hön n+n+nj arbenj Kale hod m+lö añ+ ap y+gön ud anj g+ danj i göp ap n+n+nj arbe? ²⁵ Kale n+hön n+n+nj arbenj B+ wal+nj aij yab+ y+möb ap

* 7:15: 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 * 7:16: Luk 1:68 Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

* 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rep 1:8 * 7:22:

nɨŋnɨg arbenj Anɨbu wasö. Bɨ walɨj aij yabɨt udöm, nan aij aij udun a göm gasɨ nɨŋbal gau, bɨ kub ram gau nöp hanbal. ²⁶ Pen kale nɨhön nɨŋnɨg arbenj God manö hagep bɨ ap nɨp nɨŋnɨg arbe akanj Nɨŋjö me, God manö hagep bɨ ap nɨp nɨŋnɨg arbe, pen bɨ Jon nɨŋbe u nɨpe wög adö ke nɨbö gɨnɨg aua. * ²⁷ Bɨ Jon u me, hadame ram God Manö u kalɨ kliɨn rɨköm hagla,

'Bɨ manö hagep yad u hag yunö, nöd amöm, nɨbi bɨ gau kalɨp hag nɨ aij gɨnab; hainö ne ke hag yunö nɨnabön,' a göm kalɨ kliɨn rɨkla. *

²⁸ Kalöp hagabin, nɨbi bɨ nöd mɨdmɨdal gau abe, nɨbi bɨ mɨɨni mɨdpal gau abe magöŋhalö nɨbi bɨ yɨharɨŋ, Jon bɨ kub. Pen God nɨbi bɨ yɨharɨŋ gau udöm ram mɨnönj nɨpe kumi kabö adö laŋ au abad mɨdeinab gau, kale Jon rö mɨdageinaböl; kale nɨbi bɨ kub mɨdeinaböl," a ga.

²⁹ Nɨbi bɨ gau, bɨ dakɨs udep gau halö, nöd Jon nɨp aula, kalɨp magöŋhalö nɨg pak ña. Anɨg gö, Jisas manö haga u nɨjöm hagla, "God adan nɨpe nöp kabö rö mɨdöp," a gɨla. * ³⁰ Pen bɨ Perisi abe, bɨ lo manö hag ñeb bɨ kub gau abe kale, God kalɨp nɨhön nɨhön gɨlanj a ga u gasɨ kale ke nɨjöm pa jö nɨjöm, Jon hanɨp nɨg pak ñanj a göm auagla. *

³¹⁻³² Pen Jisas nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp manö ap hagöm haga, "Nɨbi bɨ mɨɨni ñin i mɨdpim gau yad nɨŋbin, kale ñɨ pai pro gau, nɨbi bɨ magum gep ka au asɨköm, ñɨ pai pro rɨmnap meg mɨgan dap ranöm hag amɨl apɨl göm hagpal, 'Hon aɨŋ pu gɨno, kale nɨhön gɨnɨg kugom ralagpimŋ Pen kɨmap mɨtönj gep rö ap hagno, kale nɨhön gɨnɨg mɨtönj gagpim?' ö gɨpal rö u, kale

gɨpim. ³³ Nɨhön gɨnɨg: Jon bɨ nɨg pak ñeb u apöm, nan magö nɨŋagöm, nɨg wain nɨŋagöm gö, kale nɨp hag jumim hagpim, 'Bɨ kɨjaki aion pi abanj alöp mɨdöp u,' a gɨpim. ³⁴ Pen mɨɨni yad Bɨ ñɨ nɨpe apem, nan nɨŋjem, nɨg wain nɨŋjem gɨnö, yɨp hag jumim hagpim, 'Nan iru nɨŋjöm, nɨg wain nɨŋjöm göp u me, nɨpe nɨbi bɨ nan si nan najj gɨpal bɨ gau, bɨ dakɨs udep bɨ gau, bɨ kale ap mɨdöp u,' a gɨpim.

* ³⁵ Pen nɨbi bɨ God Manö aij u nɨŋ udöm, hain göm, gɨ aij göm, mɨd aij geinaböl u, nɨbi bɨ gau kalɨp nɨjöm hagnaböl, God Manö u manö nɨjö yabɨt, a gɨnaböl," a ga.

Bɨ si udmɨdöp nɨbi ap

³⁶ Bɨ Perisi ap hib nɨpe Saimon. Nɨpe Jisas nɨp haga, "Ne aumön ram yad u nan magö nɨŋul," a ga. Hagö, Jisas ram nɨpe u amöm nan magö nɨŋlö nɨjöl gɨ, ³⁷ nɨbi daun anɨbu mɨdöm nan si nan najj gɨmɨdöp manö ap nɨŋa, Jisas bɨ Perisi ram amöm aip nan nɨŋailö. Anɨb u nɨjöm, nɨg haɨŋj aij auiep kabö barol ud rɨm lɨla ap dapöm,

* ³⁸ Jisas mɨdeia jöl adö gau apöm, ma ɨl au mɨtönj gɨ mɨdeia. Anɨg göl mɨtönj gö nɨjöl gɨ, amgö nɨg u gɨ dö gɨ Jisas ma adö yanj lugö, umagö nɨpe u ud ɨɨt gɨ yuöl gɨ, ma kɨd nɨpe u bom haluöm, mulu nɨŋjöm, nɨg haɨŋj aij auiep anɨbu ma kɨd nɨpe adö au ɨ ña. ³⁹ Anɨg geia, bɨ Perisi Saimon u, gasɨ magö nɨpe u nöp gasɨ nɨjöm nɨp ke haga, "Bɨ anɨbi bɨ God manö hagep kabö göl mɨdaiböp, nɨbi anɨbi nɨpe nan si nan najj gɨmɨdöp nɨbi najj ap apöm nɨp ud nɨŋab u rɨk nɨŋböp," a ga.

⁴⁰ Jisas pen, bɨ Perisi gasɨ nɨŋa anɨbu nɨjöm, nɨp haga, "Saimon,

* 7:26: Luk 1:76 * 7:27: Mal 3:1 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mad 21:32 * 7:34: Luk 15:2 * 7:37: Mad 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

manö yad añi ap midöp nöp hag ñinig gabin,” a ga.

Hageia, Saimon haga, “Manö hag ñeb bi yad, manö anibu hag,” a ga.

⁴¹ Hageia, Jisas manö hod riköm haga, “Bi ap uraköm, bi mihöp kalip bi ap paip hadred (50) denariai ñöm, ap pipdi denariai (50) ñinab. ⁴² Pen hainö bi anib mihau pen ñeb rö lagö, bi mani ñinab anibu kalip mihöy hagnab, ‘Arö gimil. Mani kalöp mihöy ñibin u, pen ñul a gimil gasi u ninagmil,’ a ginab. Anig hagö, bi an bi anibu nip midmagö yabiñ linab, bi nan naböy kub mideinab u aka bi nan naböy pro mideinab u?” ö ga.

⁴³ Hageia, Saimon haga, “Gasi yad ninbin u, bi nan naböy kub mideinab u,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Ninö yabiñ hagpan,” a ga. ⁴⁴ Anig hagöm, Jisas ado gi, nibi u nip ninöm, Saimon nip haga, “Nibi i nip nöy. Yad ram raul migan nöp i auajin, ne ñig ap udmön ma yip hik gi yuep rimnap ñagpan, ji nibi anibi, amgö ñig nipe u gi dö gi lugöm ma yad ñig lö, umagö nipe udöm hi gi yuöp.

⁴⁵ Ne yip bom haluagpan, ji nibi i, yad ram raul migan nöp apjakajin magö u rikö, nipe ma kid yad bom haluöl gi nöp midöp. ⁴⁶ Yip wel nabic cög lan li ñagpan, ji nibi i nipe ma kid yad ñig hañij aij auep u li ñöb. ⁴⁷ Anib u, nöp hagabin, nibi anibi nan si nan naji iru nöp göp u ninjem arö gipin. Anib u, yip pen midmagö yabiñ löp. Pen nibi bi nan si nan naji pro pro gipal gau ninjem arö ginö, yip pen midmagö pro pro libal,” a ga.

⁴⁸ Pen Jisas anig hagöm nibi anibu nip haga, “Nan si nan naji gippan gau ninjem arö gabin,” a ga.

⁴⁹ Anig hagö, bi nipe aip nan ñinjeila gau, kale ke hag nin hag

nin göm hagla, “Bi anibi ninön ginig göm, ‘Nan si nan naji gippan gau ninjem arö gabin,’ a gab?” ö gila.

⁵⁰ Anig hageila u pen Jisas nibi anibu nip haga, “Gasi ne ke u nöp nin udmön, nan si nan naji gipin rö Jisas ninöm arö gan, a gimön auban rö, nan si nan naji gippan gau ninjem arö gipin. Ne ammön, God ñimagö ara adö u midaimön,” a ga. *

8

Nibi rimnap Jisas aip arla

¹ Pen hainö ñin an anib au, Jisas bi nipe unbö migan lan aip daun gau abe, ram ritig aglö gau abe amöm, God nibi bi nipe udöm abad mideinab manö aij u, nibi bi gau kalip hag ña. ² Pen ñin anibu, nibi rimnap kijaki aiön pi halö mideila gau Jisas gö kaminj la, rimnap nan ga gau gö kaminj la, ninöm nibi anib gau rimnap Jisas aip ajmidal. Nibi anib gau hib kale me, ap Maria Magdala a gimidal. Kijaki aiön pi unbö mudun jin nibi anibu an dan midöm höy arla. *

³ Nibi ap Joana. Nugmul nipe hib u Kuja. Nipe kin Herod ram nan nipe gau abad midmidöp. Nibi ap Susana. Pen nibi rimnap halö iru rö aip ajmidal. Nibi anib gau kale magöñhalö mani kale ke udöm, nan magö rau dapöm, Jisas bi nipe gau aip nan magö jim ñöl ñinj ajmidal.

Giñbit magö rö u, manö hod rik haga

(Mad 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ Nibi bi daun ke ke, yam ugan kub yöl gau nibö gau nibö Jisas nip ninjinig aulö ninöl gi, nibi bi nöd aula gau kalip manö ap hod riköm haga,

⁵ “Bi ap, giñbit magö ranan a göm, giñbit magö u dam wög adinj

* **7:50:** Luk 8:48; 18:42 * **8:2:** Mad 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

gau yunab. Rimmnap wög adin arep adan gau lugö, nibi bi lala gi amil apil gilö, yaur gau pen ap ninjom ninjaböl. ⁶ Pen yin rimmnap kabö adö minöj pro pro mideinab gau lugöm, marep ginab u pen kabö minöj au nig nig halö midageinab u me, böj nöp mhep ginab. ⁷ Pen yin rimmnap nagit gikasi an gau lugö, nagit anibu hararo git palu gö, ran aij gagnab. ⁸ Pen yin rimmnap minöj aij gau lugöm, ran aij göm, magö iru yabit nöp pilnab. Anit anit magö nin juöl unbö mamid pilnab," a ga.

Jisas kalip anig hagöm haga, "Kale nibi bit gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li nin aij gimim," a ga.

Jisas, gitnit magö u manö hod rik haga u, manö it u haga

⁹ Jisas manö hod riköm aiud anibu hagö, bit nipe gau nip hag ninjom hagla, "Manö hod rikmön hagajan anibu, manö it u aigöl gö rö midöp?" ö gila. ¹⁰ Hageila, Jisas kalip haga, "God nibi bit nipe udöm abad mideinab manö pi göl midmidöp u, God kalöp gasi nö ninjim, pen nibi bit rimmnap gau, yad kalip manö hod rikem nöp hagnö,

'kale ninjom ninagöl,

manö magö apdi ninjom manö it nin udagöl.' *

¹¹ Pen manö hod rikem nan yin rö hagpin u, God Manö adö u hagpin. ¹² Yin rimmnap lugnab wög adin arep adan adö au a gipin u, nibi bit gau God Manö u ninjaböl pen Seden gasi naji ninjom, kale God Manö u nin udlö, God kalip ud kamnin yunab u naji göp a göm, apöm God Manö gasi kalip an dan midöp u ju udö, hauß ginaböl, a gem hagpin. ¹³ Pen yin rimmnap lugnab kabö adö minöj pro pro mideinab gau a gipin u, nibi bit

gau God Manö u ninjom, nit nit löm, aij a gö ninjol git, manö anibu nin udnaböl u pen nin ud pidöj gagnaböl rö, minör rimmnap auö hauß göm arö ginaböl, a gem hagpin. ¹⁴ Pen yin rimmnap lugnab nagit gikasi an gau a gipin u, nibi bit gau God Manö u ninjaböl u pen hainö manö marö aka mani kub nan gau aka mit mit gep adö u nöp gasi ninjom, God Manö nin ud pidöj gagnaböl, a gem hagpin. ¹⁵ Pen yin rimmnap minöj aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru yabit nöp pilnab a gipin u, nibi bit gau God Manö u ninjom, nin ud pidöj yabit göm, git dam dam, nan magö aij pilnab, a gem hagpin," a ga.

Hapö lau pi gagep

¹⁶ Jisas anig hagöm haga, "Nibi bit gau hapö lauöm rin cög migan aka aban adö hanbal u mo gayik gau pi gagnaböl. Adö au gilañ rik lilö mailö gö, nibi bit gau ram raul migan anibu apöm mailö anibu ninjaböl. *

¹⁷ "U rö nöp me, nan nihön nihön pi göl midöp gau, magöjhalö waiö lnab; nan nihön nihön palu git midöp gau, magöjhalö ud mailö göp au lnab. *

¹⁸ "Anib u, manö hagabin u nin aij gimim. Nibi bit manö ninjom, nin udnaböl gau, manö aij rimmnap halö ninjaböl; pen nibi bit manö ninjom nin udnaböl gau, pro pro ninjun a göm ninjal u halö böj nöp ur ginab. *

Jisas nime nimam bit gau

(Mad 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Pen nit anibu nöp, Jisas nime aip, nimam hain nipe gau aip Jisas nip ninig aula. Apöm ninla, ram raul migan anib yan Jisas nibi bit sisi göl mideila ninjom höj yan

* 8:10: Ais 6:9-10 * 8:16: Mad 5:15; Luk 11:33 * 8:17: Mad 10:26; Luk 12:2 * 8:18: Mad 25:29; Luk 19:26

mideila. ²⁰ Anig gilö, nibi bi ap ram raul mideila gau niñöm, Jisas niþ hagla, "Name namam ne gau nöþ niñnig ap midpal höñ yan," a gila.

²¹ Haglö, Jisas kalip haga, "Nibi bi an an God Manö u niñöm hain gipal gau me, ami yad, mam yad midpal," a ga.

Jisas hagö, yigön kub udeia u ur ga

(Mad 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Pen ñin ap, Jisas bi niþe gau kalip hagöm haga, "Ñig Wañö Galili juun böñ lödañ arun," a göm, ñig magib udöm arla. ²³ Pen an gau arlö niñöl gi, Jisas niþe hon han ara. Hon haneaia magö u, yigön asad kub yabit ap ñig an anibu udöm, ñig ral ñig magib migan u auö, umöl rö nöþ la. ²⁴ Anig gö, bi niþe gau apöm, Jisas niþ ança gilö uraka hagla, "Bi Kub! Hon magöñhalö umnig gabun!" a gila.

Hageila, Jisas yigön udaia u abe, ñig ral auiaia u abe hag gö, magö anibu nöþ yigön u ur göm, ñig u haluöm, nöd mideia rö mideia. ²⁵ Pen Jisas bi niþe gau kalip haga, "Kale ai gimim yip niñ udagpim?" ö ga.

Hageia, kale piññg göm aiö waiö göm, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, "Bi anibi bi an? Niþe hagö, yigön abe, ñig kub abe manö niþe hagöp rö nöþ göp," a gila.

Bi kijaki aiön pi halö u, Jisas gö, kamij la

(Mad 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Ñig magib udöm, amöm Ñig Wañö Galili an u am am, ram mñnön Gerasa nibi bi midmidal böñ lödañ arla. ²⁷ Pen Jisas ñig magib u arö gi, ñig wañö goñ au kabö kuñup adö au ma abö gö niñöl gi, magö anibu nöþ, kijaki aiön pi abañ al mideila bi ap, daun anibu niþö apöm, Jisas niþ nable paka. Bi anibu niþe magö nöþ

midöm, ram yabit raul migan u hanagmidöp; wip rigöl gimidal kabö migan gau nöþ han ajmidöp. ²⁸⁻²⁹ Bi niþe abad midep gau, sen udöm ñimagö ma niþe gau adik li pidön gimidal u pen kijaki nan gau apöm klö gilö, sen limidal anib gau pak gi dö gö, ram mñnön nöþ an gau pör pör armidöp. Pen bi anibu, Jisas niþ niñöm aiö göm, apöm ma il au lug paka. Jisas kijaki aiön pi niþ abañ alla anib gau kalip haga, "Bi anibi niþ arö gimim höñ arim!" a ga. Jisas anig hagö, kijaki aiön pi niþ abañ alla bi u, kakö göm, manö kub hagöm haga, "Ne Jisas, God Bi Kub adö i gilañ midöp Ñi niþe u, yip niñön ginig gabön? Yip ilön kub ñagmön!" a ga.

³⁰ Hageia, Jisas haga, "Hib ne u hag!" a ga. Jisas hageia, niþe pen haga, "Hib yad u Iru Nöp," a ga. Kijaki aiön pi nan gau iru yabit nöþ niþe yuö hiiköm mideila rö u me, anig haga. ³¹ Pen kijaki aiön pi gau Jisas niþe neb neb göm hagla, "Hanip hagnöm, mab ke yan utöm migan mauñ juaga u yuagmön!" a gila.

³² Anig hagöm, kaj iru yabit nöþ amil geila yöp ba anib gau niñöm, Jisas niþe neb neb göm hagla, "Ne hanip hagö, am kaj midpal gidan kalip yuö hiikun," a gilö, Jisas yau a ga. ³³ Jisas yau a gö, kijaki aiön pi nan gau, bi u niþe arö göm, am kaj anib gau kalip yuö hiiklö, kaj gau pig ju sir ba yan amöm, gi dam ñig wañö an yan paköm, ñig niñöm magöñhalö um hakla.

³⁴ Pen bi kaj mukmidal gau, ga anibu niñöm, gi dö gi am nibi bi daun mideila gau kalip hag ñöm, am nibi bi ram mñnön daun söl au mideila gau kalip hag ñöm, gila. ³⁵ Hag ñilö, nan anibu niñön gö hagabol a göm, apöm niñla, bi kijaki yuö hiiköm midmidöp u, kamij lö, walij yimöm, Jisas ma

if söl au asik m̄deia. Kale an̄ibu n̄ijöm an̄in̄in gö p̄ñ̄in̄ ḡila. ³⁶ Pen n̄ibi b̄i n̄in̄ m̄idlö n̄in̄jöl ḡi, Jisas k̄ijaki hag h̄öj yua, n̄ibi b̄i gau, n̄ibi b̄i hain aula gau kal̄ip, an̄ig an̄ig göp, a göm, hag ñ̄ila. ³⁷ Pen Gerasa n̄ibi b̄i magöñhalö an̄in̄in̄in gö p̄ñ̄in̄in̄ göm, Jisas n̄ip, ne ado ḡi aru a ḡilö, ñ̄ig maḡib udöm hada. ³⁸ Jisas ar̄ik ar̄n̄ig geia n̄in̄jöm, n̄ipe gö k̄ijaki aiön pi h̄öj arla b̄i an̄ibu, n̄ip manö neb neb hagöm haga, “Yad ne aip arul,” a ga. ³⁹ An̄ig hageia, Jisas n̄ip pen haga, “Wasö. God nöp nan aij yab̄iñ̄ n̄ihön n̄ihön göp u, ne ram ne ammön n̄ibi b̄i ne gau kal̄ip hag ñ̄imön,” a ga.

An̄ib u, n̄ipe daun n̄ipe ado ḡi amöm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip magöñhalö, Jisas ȳip an̄ig an̄ig göp a göm, hag ñ̄a.

Pai ap uma Jisas gö uraka; n̄ibi ap Jisas n̄ip ud n̄in̄jöl kam̄in̄ la
(Mad 9:18-26; Mak 5:22-43)

⁴⁰ Pen n̄ibi b̄i Jisas auab a göm, abad m̄ideila gau, Jisas ñ̄ig maḡib udöm amjakö, aij yab̄iñ̄ auabön e ḡila. ⁴¹⁻⁴² Pen b̄i kub Juda magum gep ram abad m̄idm̄idöp b̄i ap hib n̄ipe Jairas. Pai n̄ipe añ̄i yab̄iñ̄ m̄i in la m̄igan lan̄ u umn̄ig gö, Jairas n̄ipe apöm, Jisas m̄ideia söl au kugom ȳimöm haga, “Ram yad arul. Pai yad añ̄i u umn̄ig gab,” a ga. Hageia, Jisas n̄in̄in̄ig arö n̄in̄jöl ḡi, n̄ibi b̄i iru yab̄iñ̄ nöp apöm, n̄ip b̄öj b̄öj ciro ciro ñ̄öl ḡi arla. ⁴³ Pen n̄ibi ap pör pör n̄ipe n̄ibi adan arm̄idöp m̄i unbö m̄igan lan̄ la. N̄ibi an̄ibu, wös wameb b̄i gau ȳip ḡilö, ȳip kam̄in̄ lan̄ a göm, kal̄ip mani ñ̄im̄idöp u pen n̄ip ḡilö m̄ilep ḡin̄im̄ rö laga. ⁴⁴ N̄ipe Jisas araia jöl adö lau apöm, wal̄ij m̄ilö kub la u ud n̄in̄jöl n̄in̄jöl ḡi, magö an̄ibu nöp n̄ip m̄ilep ga. ⁴⁵ Pen Jisas kal̄ip haga, “Ȳip b̄i an ud n̄in̄jöb?” ö ga.

Hageia, n̄ibi b̄i gau hagla, “Hon ud n̄in̄agun,” a ḡila. Pen Pida haga, “B̄i Kub, n̄ibi b̄i iru nöp gai i apöm, nöp ciro ciro ñ̄aböl,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “N̄ibi b̄i ap ȳip ud n̄in̄jöb. P̄idön yad u aröp n̄in̄jem hagabin,” a ga. ⁴⁷ Pen n̄ibi Jisas ud n̄in̄in̄ an̄ibu, n̄ipe pi ḡin̄im̄ rö laga u n̄in̄jöm, ḡil ḡil göl ḡi, Jisas m̄ideia söl au ap kugom ȳima. N̄ibi b̄i an̄ib gau n̄in̄ m̄ideila an̄ gau, Jisas n̄ip hagöm, n̄ipe nan gö, Jisas ud n̄in̄jöl, magö an̄ibu nöp kam̄in̄ löp aiud u magöñhalö waiö haga. ⁴⁸ Hageia, Jisas n̄ip haga, “Pai yad. Ne ȳip ud n̄in̄jöl kam̄in̄ lan̄ a ḡimön n̄in̄ udpan u, ȳip ud n̄in̄jöl kam̄in̄ löp me u. Manö m̄idagöp. Ne ammön, God ñ̄imagö ara adö u m̄idaimön,” a ga. *

⁴⁹ Jisas an̄ig hagö n̄in̄jöl ḡi, b̄i Jairas n̄ip wög ḡim̄idöp b̄i ap apöm, Jairas n̄ip haga, “Pai ne b̄öj nöp umöb; hag ñ̄eb b̄i n̄ip hagö ma ilön auagn̄im; ado ḡi ar̄n̄im,” a ga.

⁵⁰ Hagö, Jisas manö an̄ibu n̄in̄jöm, Jairas n̄ip haga, “Pai yad u umöb a ḡimön, gasi u n̄in̄agmön. N̄in̄ udeinabön u, n̄ip kam̄in̄ l̄inab,” a ga.

⁵¹ An̄ig hagöm, Jairas ram n̄ipe u amjaköm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip magöñhalö hag h̄öj au yan̄ löm, pai n̄ime nap m̄ihau, Pida u, Jon u, Jems u kal̄ip uñ̄ göm, pai u n̄ip n̄in̄in̄ig ram raul m̄igan yan̄ arla. ⁵² Pen n̄ibi b̄i, pai an̄ibu umöb a göm m̄itön̄ ḡi m̄ideila gau, Jisas kal̄ip haga, “Kale m̄itön̄ gagim. Pai u umagöp; ȳihar̄in̄ hon hanab,” a ga.

⁵³ Jisas an̄ig hageia, n̄ibi b̄i gau, pai an̄ibu b̄öj nöp umöb u n̄in̄jöm, n̄ip m̄ihol ḡila. ⁵⁴ Pen Jisas pai u ñ̄imagö k̄id n̄ipe u udöm haga, “Pai yad, urak!” a ga. ⁵⁵ An̄ig hagö, ana n̄ipe u ap kuöyan̄ kuöbö gö uraka. Uraka, Jisas haga, “Nan r̄imnap ñ̄ibe ñ̄in̄an̄,” a ga. ⁵⁶ Pai

* 8:48: Luk 7:50

nime nap kale aiö waiö gilo. Pen Jisas kalip ber mihau haga, "Nibi bi rimnap kalip manö anibu hag ñagmil, wasó!" ga.

9

Jisas b+nipe unbö migan lan gau hag ke ke yua

(Mad 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹⁻² Jisas bi nipe unbö migan lan kalip hagö aueila haga, "Yad kalöp bi yad, klö yad ke ñem, yunig gabin. Anib u, kale gau ammim, kijaki aiön pi nibi bi yuö hiköm midpal gau hagpe höñ aröl; nibi bi nan göp gau gipe kamih linim; nibi bi mña göp gau gipe hir ginim; God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u hag ñibe niñöl. ³ Pen arnig gimim, watab adih, wadi, nan ñijeb, mani, waij, nan gau halö ud aragmim; yiharih armim. ⁴ Daun ap ammim ram ap amjakmim, kalöp hag udaiöl, kalip aip han midmim, daun anibu arik arun a ginabim u, magö u nöp arik armim. ⁵ Pen ram minöñ migan ap arbe, kalöp hag udagaiöl, daun anibu arik arun a ginabim u, kalip hagmim, 'Manö aij u dauajun udagpim rö, minöñ naböñ kalöp i auajun, nan acip acip ma hanip udöp u hik gi yuun arabun,' a gimim, hik gi yumim armim. Anig ginabim, kale gi naij gipal u niñnaböl," a ga. *

⁶ Anig hagö, kale ram ritig aglö magöñhalö gau gau am am manö aij u hag ñöl gi, nibi bi mña ga gau gilo kamih la.

Herod gasi iru niña

(Mad 13:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Pen nibi bi gau, Jisas niñön niñön ga manö u hag amil apil gilo niñöl gi, gapman bi kub Herod niñöm, gasi iru yabih niña. Nibi bi rimnap hagla, "Jon bi ñig pak ñeb unjam rib gi dö gila uma u, kauyan

uraköp," a gila. * ⁸ Rimnap hagla, "Bi nöd nibö God manö hagep bi u Ilaija nipe auöp," a gila. Rimnap hagla, "Bi hadame dagol gau God manö hag ñimödöp bi ap kauyan kamih löm auöp," a gila. ⁹ Anig haglö, bi kub Herod haga, "Jon nip unjam rib gi dö ginö hadö uma rö, bi anibu bi an ap midö niñöl gi hagaböl u am niñnam," a göm, gasi u niña. *

Jisas nibi bi iru nöp nan ñijeb ñö ñijla

(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-12)

¹⁰ Pen Jisas bi nipe unbö migan lan ado gi apöm, ram minöñ gau ajöm nan niñön niñön gila manö u, Jisas nip hag ñila. Hag ñilö, am ram minöñ migan ap ke am midaiun a göm, Jisas kalip u göm Bedsaida daun au arla. ¹¹ Pen adan an gau arlö niñöl gi, nibi bi rimnap hagla, "Jisas bi nipe gau aip apöm padiaböl," a gila. Anig haglö, nibi bi iru nöp nip niñnig hain gila. Aueila, nipe aij auabim e göm, God nibi bi udöm abad mideinab manö u kalip hag ñöl gi, nibi bi nan ga gau gö kamih la.

¹² Pen dugo sidö wad arnig geia magö u, bi nipe unbö migan lan apöm, Jisas nip hagla, "Ram minöñ gai i, nibi bi midagpal, ram minöñ nöp an aui midpun rö u, nibi bi gai i kalip hag yuö, ram nibi bi midpal gau ke ke amöm, nan ñijeb kale gau ke ulhai niñöm, haneb migan gau ulhai niñlan," a gila.

¹³ Anig hageila, Jisas pen haga, "Kale ke nan magö kalip ñimim," a ga.

Hageia, kale hagla, "Hon nan ñijeb iru midagöp. Yiharih bred magö unbö mamid u midöm, kabsal mihöp midöp. Ne niñön gasi niñban? Nibi bi gai i iru nöp midpal u, hon am nan ñijeb kalip

* 9:5: Luk 10:4-11

* 9:7: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

* 9:9: Luk 23:8

rɪmnap rau dapun aka?" gɪla.
 14 Nɪn anɪbu, nɪbi bɪ apɔm magum
 gɪla gau, nɪbi nɪ pai gau wasɔ, bɪ
 gau nɔp me wɔ ralla paip dausan
 (5000) rɔ ara.

Pen Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp haga,
 "Nɪbi bɪ iru nɔp ap mɪdpal gai i
 hagpe, nɪbi bɪ unbɔ nɪnjuɔl mɪhɔp
 ado gɪ da unbɔ sɪdun laŋ (50) ugan
 ke ke asɪklan," a ga.

15 Hageia, bɪ nɪpe gau nɪpe haga
 rɔ nɔp gɪlɔ, nɪbi bɪ gau magɔŋhalɔ
 au asɪkla. 16 Nɪpe bred magɔ unbɔ
 mamɪd u udɔm, kabsat mɪhau
 halɔ udɔm, gɪlan gɪ kumi kabɔ
 adɔ laŋ au nɪjɔm, God nɪp aij a
 gɔm, nan nɪŋeb anɪbu ud jɔ gɔm,
 bɪ nɪpe gau kalɪp nɔ, kale pen
 udɔm, nɪbi bɪ gau kalɪp nɪme lɪ
 nɪla. 17 Nɛila, kale magɔŋhalɔ nɪŋ
 damɔm, nɪŋ hakɔl rɔ lagɔ, nabɔŋ
 nabɔŋ palɪ palɪ gɪla gau, bɪ nɪpe
 gau ud wadɪ unbɔ mɪgan laŋ yaglɔ
 ajman raua.

*Pida haga, "Ne Kraiss u," a ga
 (Mad 16:13-19; Mak 8:27-29)*

18 Pen nɪn ap, Jisas am ke halɔ
 God nɪp sabe gɔl gɪ mɪdɔm, bɪ nɪpe
 gau kalɪp hag nɪjɔm haga, "Nɪbi bɪ
 gau yɪp bɪ an a gɪ gasɪ nɪŋbal?" ɔ
 ga.

19 Hageia hagla, "Nɪbi bɪ rɪmnap
 nɔp Jon bɪ nɪg pak nɛb u a gɪ
 gasɪ nɪŋbal; rɪmnap nɔp bɪ nɔd
 nɪbɔ God manɔ hagep bɪ u Ilaija
 a gɪ gasɪ nɪŋbal; rɪmnap nɔp bɪ
 hadame dagol gau God manɔ hag
 nɪmɪdɔp bɪ ap kauyan kamɪŋ lɔm
 auɔp a gɪ gasɪ nɪŋbal," a gɪla. *

20 Hageila, Jisas kalɪp pen hag
 nɪŋa, "Pen kale ke yɪp bɪ an a
 gɪmim, gasɪ nɪŋbim?" ɔ ga.

Hageia, Pida pen haga, "Ne God
 Kraiss nɪpe u," a ga. *

21 Anɪg hageia, Jisas kalɪp haga,
 "Manɔ anɪbu nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp
 hag nɪagmim, wasɔ yabɪ!" a ga.

*Jisas haga, "Umem kauyan
 uraknabin," a ga*

22 Jisas anɪg hagɔm, manɔ ap
 hagɔm haga, "Bɪ Nɪ nɪpe nɪp ilɔn
 kub yabɪ nɪnabɔl. Bɪ manɔ ud
 asɪkep gau, bɪ God nɪp nan sabe
 gep bɪ kub gau, bɪ lo manɔ hag
 nɛb bɪ gau, nɪp nɪŋlɔ mulu lugɔ al
 pak lɪlɔ, umnab u pen nɪn mɪhɔp
 mɪdɔm ruɔ nɪn mɪhau nɪgan u
 kauyan uraknab," a ga. *

23 Pen Jisas bɪ nɪpe gau abe,
 nɪbi bɪ mɪdeila gau abe, kalɪp
 magɔŋhalɔ hagɔm haga, "Nɪbi
 bɪ yɪp hain gun a gɔm, gasɪ
 nɪŋeinabɔl gau, nan mɪnɔŋ nabɔŋ
 adɔ ɪ i gasɪ kub nɪŋbal u arɔ gɔm,
 haŋ roman kale ke gasɪ kub nɪŋbal
 u arɔ gɔm, nɪn aŋ aŋ mab kros
 ud kag gɔm yɪp hain gɔl. * 24 Nɪbi
 bɪ an, haŋ roman, kamɪŋ mɪdep
 magɔ hon ke gasɪ nɪŋun mɪd aij
 gɪnabun a gɔm, gasɪ nɪŋnabɔl gau,
 bɔŋ nɔp ap lug paknabɔl. Pen
 nɪbi bɪ an, Jisas nɪp nɪŋ udun,
 haŋ roman, kamɪŋ mɪdep magɔ
 hon nɪhɔn nɪhɔn gɪnab u manɔ
 mɪdagɔp a gɔm, gasɪ nɪŋnabɔl gau,
 kamɪŋ mɪdep magɔ u udnabɔl.

* 25 Nɪbi bɪ nan mɪnɔŋ nabɔŋ
 adɔ ɪ i udun a gɔm, gɪlɔ arnab
 gau, nan aij aij gau udɔm, mɪnɔŋ
 nabɔŋ adɔ ɪ i mɪd aij gɪnabɔl,
 pen hainɔ umɔm mɪnɔŋ nabɔŋ
 adɔ ɪ i arɔ gɔm, God aip pɔr
 pɔr mɪdaiɔl rɔ lagnab. 26 Nɪbi
 bɪ an yɪp nable gɔ, yad Jisas nɪp
 nɪŋagpin, a gɔm, manɔ yad nɪŋ
 udagnab u, hainɔ Bapi hol apɪl
 mailɔ aij ke u udem, ejol ut mailɔ
 aij halɔ gau aip aunabin nɪn u,
 bɪ anɪbu nɪp nable gɔ, nɪŋagpin a
 gɪnabin. * 27 Pen kalɔp nɪŋɔ yabɪ
 hagabin, nɪbi bɪ mɪnɪ mɪdpim gai
 i rɪmnap umagnabim; kamɪŋ nɔp
 mɪdmim, God nɪbi bɪ udɔm abad
 mɪdeinab nɪn u nɪŋnabim," a ga.

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 * 9:23: Mad 10:38;

Luk 14:27 * 9:24: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mad 10:33; Luk 12:9

Jisas hañ romanj nipe u ke yabił la

²⁸ Jisas anig hagöm, ñin unbö raleb jıñ rö mıdöm, Jon, Jems, Pida kalıp uł göm, God nıp sabe gınig göm yöp dum anıb au ara. ²⁹ Amöm, God sabe gı mıdö nıñöl gı, mulu adıñ nıpe ke yabił löm, waij nıpe rud yabił löm, mailö unbö ke yabił ga nıñla. ³⁰⁻³¹ Anig gö nıñöl gı, bı hadame nöp umlö, Mosıs aip, İlaija aip, God mailö aij unbö ke magö u udmil apil, Jisas Jerusalem amöm umöm wög nıpe gı haknig geia manö u hag mıdeila. * ³² Pen Pida, Jems, Jon kalıp yam hon auö, amgö ju ju göl gı mıdeila, pen mıdö kale amgö ñıl nıñöm, Jisas mailö aij nıpe u abe, bı anıb mıhau Jisas aip urak mıdailö gau abe, nıñla. * ³³ Bı anıb mıhau arnig gılö nıñöl gı, Pida gası nıñ aij göm wasö, Jisas nıp haga, “Bı Kub, hon aui mıdpun u, aij yabił mıdpun. Ne hanıp yau a gö, ram bada yıharıñ mıhau nıgan, nöp ap, Mosıs nıp ap, İlaija nıp ap gun,” a ga.

³⁴ Anig hagö nıñöl gı, magö anıbu nöp, kumi rud kub ap apöm kalıp magöñhalö ralu ñö pıñıñ gıla. ³⁵ Pen manö ap kumi anı au nıbö apöm haga, “Bı i Ñı yad; yad nıp hag lınö. Kale manö nıpe hagnım rö nıñmim,” a ga. *

³⁶ Manö hag pıs gö, magö anıbu nöp nıñla, bı anıb mıhau mıdagailö; Jisas nöp mıdeia. Pen dum ilö lañ mıdöm, nan ga u nıñeila u, ñin anı au nıbi bı rımnap kalıp hag ñagla.

Ñı pro kıjaki aban ala ap Jisas gö, kamıñ la

(Mad 17:14-21; Mak 9:14-29)

³⁷ Pen ruö, dum ilö lañ anıbu arö göm, adan au gıyan ap luglö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp ap kalıp

* **9:30-31:** Luk 9:22 * **9:32:** 2Pi 1:16-18 * **9:35:** Luk 3:22 * **9:44:** Luk 9:22 * **9:45:** Luk 18:34

nable pakla. ³⁸ Bı ap nıbi bı anıbu wıñ kub alöm haga, “Manö hag ñeb bı. Ñı yad añı i, ne mög nıñmön a gem dauabin. ³⁹ Kıjaki aiön pi pör nıp aban al mıdöm nıp gö, wıñ kub yabił alöm gı dam paköm, kıñu habkob gał goł apöm, um dam anı löl gı auöp. Nıp anıg göm, pör pör nöp gö gö me, nıpe ilön mab udöl gımıdöp. ⁴⁰ Bı ne gau kalıp, kıjaki mıdöp anıbu hag yuim, a gıpin u pen kale hag yu wasö nıñöm arö gıpal,” a ga. ⁴¹ Anıg hageia, Jisas haga, “Nıbi bı mıñı mıdpim mıñör naböñ it i, ñin mai manö nıñ udnabimıñ Yad hadame nöp mıñör kale ud ajpin; pen hainö ñin aige gem mıñör kale ud arnam?” ö ga. Anıg hagöm, bı anıbu nıp haga, “Ñı ne anıbu söl aui dau,” a ga. ⁴² Jisas anıg hageia, ñı anıbu dap auö nıñöl gı, kıjaki aiön pi ñı u nıp klö yabił göm, pa jö gı yuö gı dam pıtab paka. Jisas pen kıjaki aiön pi u nıp hag gö, ke arö nıñöl gı, ñı anıbu kamıñ lö, Jisas dam nap nıp ña. ⁴³ Nıbi bı ap mıdeila gau, God klö nıpe unbö ke anıbu nıñöm, ñaul udla.

Jisas, “Yıp mumug gıñaböl,” a ga

(Mad 17:22-23; Mak 9:30-32)

Jisas nan nıñön nıñön ga u gası nıñöm, kale ñaul udöm nıñmıdlö nıñöl gı, Jisas bı nıpe gau kalıp haga, ⁴⁴ “Manö hagnig gabin anıbi, kale rımıd lı nıñ aij yabił gımim mıdaimim. Söl mıdöp, Bı Ñı nıpe nıp mumug nıñöm, bı rımnap kalıp ñıñaböl,” a ga. * ⁴⁵ Pen manö haga anıbu, kale rık nıñöl rö laga. Pen pıñıñ göm Jisas nıp hag nıñagla. *

An nıbi bı kub mıdeinaböl?

(Mad 18:1-5; Mak 9:33-37)

⁴⁶ Jisas bı nıpe anıb gau kale ke hag amıl apıl göm, bı ap haga,

“Yad bî kub mîdeinam,” a ga. Pen bî ap pen haga, “Ne wasö, yad bî kub mîdeinam,” a ga. * 47 Jisas bî nîpe gau gasî nîŋla anîbu ke nîŋöm, ñî pro ap dap nîpe mîdeia ba au lôm haga, 48 “Nîbi bî an yîp gasî nîŋöm, ñî pai pro inbö rö udnab u, yîp abe udnab. Pen nîbi bî an yîp udnab u, Bî yîp yuö aunö nîp abe udnab. Pen bî an an kale au bî yîharîŋ yabîl rö mîdöp, bî anîbu nöp nîpe bî kub yabîl,” a ga. *

49 Jisas anîg hageia, Jon haga, “Bî Kub, hon nîŋbun, bî ap hib ne hagöm, kîjaki aiön pi nan gau hag yua. Pen bî anîbu hon aip ajagpun rö, ‘Ne anîg gagmön,’ a gîno,” a ga.

50 Hageia, Jisas haga, “Nîhön gînîg nîp anîg hag gîpenj Nîbi bî kalöp nîŋlö mulu lugagnab gau, bî nîŋeb hon a gîmim nîŋmim,” a ga. *

Sameria kai Jisas nîp udagla

51 Pen Nap nîpe Jisas nîp dam ram mînön nîpe kumi kabö adö lanj ud arep ñîn u söl ga nîŋöm Jisas, Jerusalem arnam a göm, gasî klö gî nîŋöm me ara. 52 Nîpe bî nîpe rîmnap nöd hag yua. Kale amöm nan nîp gî jîn gînîg, ram mînönj Sameria anj au ram rîŋîg aglô ap arla. 53 Pen Sameria nîbi bî ram rîŋîg aglô anîbu hanmîdal gau, Jisas Jerusalem arnîg geia manö u nîŋöm, nîp hag wîhai udagla. 54 Anîg gailö, Jisas bî nîpe Jems aip Jon aip nîŋmil, Jisas nîp haglô, “Bî Kub, kumi kabö adö lanj nîbö mab mîlanj haglo, apöm nîbi bî anîg gîpal gau kalîp innîm aka?” gîlö. *

55 Anîg hagailö, Jisas ado göm kalîp mîhönj nîŋöm, anîg gagnabun a göm, kalîp mîhönj hag ga. 56 Nîbi bî anîb gau Jisas nîp udagnaböl u nîŋöm, ram rîŋîg aglô

anîbu arö göm, ram rîŋîg aglô ke nîbö ap arla.

Bî ap Jisas nîp haga, “Yad ne aip ajeinabul,” a ga

(Mad 8:19-22)

57 Pen adan anj gau arlö nîŋöl gî, bî ap apöm, Jisas nîp haga, “Ram mînönj gai gai arnabön gau, yad aip ajeinabul,” a ga.

58 Anîg hageia, Jisas nîp haga, “Yad aip uŋham ajeinabön. Kain hapeb gau ram haneb kale mînönj mîgan gau mîdöp; yaur gau rin kale u ke mîdöp; pen Bî Nî nîpe, ka haneb nîpe ap mîdagöp,” a ga.

59 Pen Jisas bî ap nîp haga, “Ne yad aip ajaiul,” a ga. Anîg hageia, bî anîbu pen pe haga, “Bî Kub, yîp yau a gö, yad am bap yad rîgöl gem aunam,” a ga.

60 Hageia, Jisas nîp pen haga, “Nîbi bî yîp nîŋ udagpal rîmnap umaiöl, nîbi bî yîp nîŋagpal rîmnap dam rîgöl göl. Ne pen ammön, God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö u hag ñö aran,” a ga.

61 Pen bî ap haga, “Yad ne aip ajeinabul u pen yîp yau a gö, am ami bapî, añ mam yad gau kalîp manö hag ñî aij gem, ñîmagö pakem, aunam,” a ga. *

62 Hageia, Jisas pen haga, “Nîbi bî an wög adîŋ îl göm, gasî iru nîŋöm, nab au arö gînab gau, God nîbi bî udöm abad mîdeinab manö aij u hag ñeb bî wög u gînîm rö lagöp,” a ga.

10

Jisas bî nîpe iru nöp hag yuö am ram mînönj ke ke arla

1 Hainö Jisas bî nîpe ñînjuöl mîhau nîganj ado gî da mîgan lanj (72) udöm, kalîp baluöm mîhau ke, mîhau ke, ram mînönj gau ke ke yunîg göm haga, “Kale nöd am-mim, manö yad u hag ñîbe, yad

* 9:46: Luk 22:24 * 9:48: Mad 10:40 * 9:50: Mad 12:30; Luk 11:23 * 9:54: 2Ki 1:9-16

* 9:61: 1Ki 19:20 * 10:1: Mak 6:7

hainö n+nabin,” a ga. * ² Pen kal+p manö ap haga, “Nan wög kub yabił m+döp u pen n+bi b+ nan magö ral dauep gau iru m+dagpal. An+bu u, B+ Kub wög ad+ıj nap n+bö u n+p hag n+ıbe, n+bi b+ nan magö ral dauep r+mnap halö hagö, am ral dauöl. * ³ Kale arim! Pen kalöp kaj sipsip pi rö kain hapeb m+dpal an au hag yuabin. * ⁴ Kale mani rin, wad+ı, ma r+r+p gau halö ud aragmim. N+bi b+ r+mnap aip adan an au manö hag m+lö m+dagaimim. * ⁵ Pen ram ap amjakmim, ram raul m+gan amöl g+ı, kal+p manö aij hag n+mim haggmim, ‘God kalöp abad m+deian,’ a g+mim. ⁶ An+g hageinabim, n+bi b+ God manö hain aij n+ppe udep rö ap m+deinab u, manö hain kale an+bu udnab. Wasö u, manö hain hagnabim u kalöp ke ado g+ı aunab. ⁷ Pen ram an+bu nöp m+daimim, nan magö dap n+naböl u n+nöl g+ı m+daimim. B+ wög g+ıpal gau pen haj+ı udpal. An+bu rö, kal+p manö aij u hag n+nabim rö, kale pen nan magö dap n+naböl. Pen kale ram ram gagmim. * ⁸ Pen daun ap araimim, kalöp hag w+hai udöm, nan magö n+naböl u, hałowałö n+n+mim. * ⁹ Ram m+nöı an+bu, n+bi b+ nan g+n+m gau kal+p g+ıpe, kam+ıj lin+m. N+bi b+ gau magöıhalö kal+p hag aij g+mim haggmim, ‘God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, ma ıł kalöp u auöp,’ a g+mim. ¹⁰ Pen daun ap araimim, kalöp hag w+hai udagaiöl, adan an au ammim haggmim, ¹¹ ‘Ram m+nöı kalöp i auajun u, hałp+ı ac+p ac+p ma hon udöp gau kale ke k+k g+ı yu arabun. Pen n+n aij gim! God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, ma ıł kalöp u auöp,’ a g+mim. * ¹² Yad kalöp hagabin, hainö manö kub n+naböl n+n u, daun kub Sodom

n+bi b+ nan si nan naj nöp g+lö g+lö in hab+k n+n ara u, manö kub n+nöm ilön pro rö udnaböl; pen n+bi b+ manö kale am hagpe udagnaböl gau, manö kub n+nöm ilön kub yabił udnaböl. *

Pen ilön kub udnaböl

¹³ “Korasin n+bi b+ gau abe, Bedsaida n+bi b+ gau abe, nan gagep rö u g+nö, n+n+mim arö g+pim rö, ilön kub yabił udnabim. Pen daun kub m+höp Daia Saidon n+bi b+ gau kal+p, nan gagep an+bu rö r+mnap g+nö n+nıblap u, kale wał+ıj g+ı dö g+ı lugöp r+mnap y+möm as+köm, run he ud yuöl g+ı ud yuöl g+ı m+döm, nan naj g+m+dal an+bu arö g+ıblap. ¹⁴ Manö kub n+naböl n+n u, Daia Saidon n+bi b+ gau ilön pro rö udnaböl; pen kale Korasin n+bi b+ gau abe, kale Bedsaida n+bi b+ gau abe ilön kub yabił udnabim. ¹⁵ Pen n+n an+bu, kale Kapaneam n+bi b+ gau u rö nöp, kumi kabö adö laı au aragnabim; böı nöp ułöm m+gan kub yan arnabim,” a ga.

¹⁶ Jisas b+ n+pe gau kal+p haga, “N+bi b+ manö kale udnaböl gau, manö kalöp nöp wasö, manö yad u u rö nöp udnaböl. Pen kalöp udagnaböl gau, kalöp nöp wasö, y+p u rö nöp udagnaböl. Pen y+p udagnaböl gau, y+p nöp wasö, B+ y+p hag yuö aunö u n+p u rö nöp udagnaböl,” a ga. *

B+ n+pe hag yua gau ado g+ı aula

¹⁷ Pen hainö b+ n+pe n+njuöl m+hau n+gan ado g+ı da m+gan laı (72) an+ı gau, ram m+nöı gau aj arö göm apöm, aij a göl g+ı Jisas n+p hagla, “B+ Kub! K+ıjaki aiön pi n+bi b+ aban albal gau, hib ne hagnun, ‘Jisas m+döp rö arim!’ a g+nö, hagnun rö n+nöm arbal,” a g+ıla.

* **10:2:** Mad 9:37-38; Jon 4:35 * **10:3:** Mad 10:16 * **10:4:** Mad 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Di 5:18 * **10:8:** 1Ko 10:27 * **10:11:** Ap 13:51; 18:6 * **10:12:** Jen 19:24-25; Mad 10:15; 11:24 * **10:16:** Mad 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

18 Hageila, Jisas kalip haga, “Yad nɨɨ mɨdnö nɨɨöl gɨ, kɨjaki aiön pi nap kale Seden, aɨm aɨm rö udöm kumi kabö adö laɨ nɨbö ap lug paka. * 19 Kalöp hag lɨbin u me, re haiɨo sara, gaiwadö, hauat, nan hapeb anɨb gau abe, Bɨ Kolmat klö nɨpe u abe, kalöp gɨ naij göl rö lagöp. * 20 Pen kɨjaki aiön pi nan gau hagpun rö nɨɨöm höɨ arbal a gɨmim, mɨñ mɨñ gagmim; God nɨpe hib hon kumi kabö adö laɨ au kalɨ kliñ rɨköp, a gɨmim, mɨñ mɨñ gɨmim,” a ga. *

*Jisas Nap God nɨp aij a ga
(Mad 11:25-27; 13:16-17)*

21 Magö anɨbu, Ana Uɨ u Jisas nɨp ajmaɨ rau mɨdö nɨɨöl gɨ, nɨpe mɨñ mɨñ göl gɨ, Nap nɨpe nɨp haga, “Bapi, ne Bɨ Kub kumi kabö adö laɨ abe, mɨnöh naböh iɨ i abe abad mɨdpan u, gasɨ ne ke nɨɨö aij göp adö u nöp gɨpan. Hon nɨbi bɨ kub gasɨ nɨɨ kɨd hiɨkun ke nɨɨbun, a gɨpal gau, kalip manö aij iɨ u yamagpan pen ñɨ pai pro gau, ne kalip gasɨ aij ñö, manö aij iɨ u nɨɨbal u me, nöp aij a gabin,” a ga.

22 Jisas anɨg hagöm haga, “Nɨbi bɨ rɨmnap yad bɨ aigale bɨ rö mɨdpin u nɨɨagpal; Bapi nɨpe nöp yɨp nɨɨöb. Pen Bapi nɨpe bɨ aigale bɨ rö mɨdöp u, nɨbi bɨ rɨmnap nɨɨagpal; yad ke nöp nɨɨbin. Nɨpe yɨp pɨdöh nan nɨpe gau magöɨhalö ñöb rö, nɨbi bɨ kalip yamnam a gɨnabin gau nöp, Bapi kalip yamnö nɨp nɨɨnaböl. Nɨbi bɨ rɨmnap halö Bapi nɨp nɨɨagnaböl,” a ga. *

23 Jisas anɨg hagöm, ado göm, bɨ nɨpe gau nöp kalip hagöm haga, “Nan anɨbi nɨɨabim u, mɨñ mɨñ gɨmim. God kalöp nöp me ud aij yabɨ gö nɨɨabim. 24 God manö hagep bɨ gau iru nöp abe, kiɨ gau

iru nöp abe, nan amgö nɨɨabim anɨbi nɨɨun a göm, abad mɨdmɨdal u pen kale nɨɨagla; manö apdi nɨɨabim anɨbi nɨɨun a göm, abad mɨdmɨdal u pen kale nɨɨagla.

*Jisas, bɨ aij Sameria nɨbö u,
manö hod rɨköm haga*

25 Ñɨn ap aɨ au, bɨ lo manö hag ñeb bɨ ap, Jisas yɨp nɨhön manö hagnɨm a göm, apöm nɨp hag nɨɨöm haga, “Manö hag ñeb bɨ, yad nɨhön nɨhön gem, pör mɨdep magö u udnam?” ö ga. *

26 Hageia, Jisas nɨp haga, “Lo manö u kalɨ kliñ rɨköm, nɨhön hagla?” ö ga.

27 Hageia, bɨ lo manö hag ñeb bɨ anɨbu haga, “Lo manö u nɨɨbin, Mosɨs kalɨ kliñ rɨköm haga, ‘God Bɨ Kub ne u nɨp mɨñ mɨñ gɨmön, gasɨ rɨmɨd ne u nɨp ñɨmön, klö ne u magöɨhalö nɨp ñɨmön, nɨp mɨdmagö yabɨ lɨmön. Ne ke mɨdmagö lɨban rö, nɨbi bɨ rɨmnap kalip u rö nöp mɨdmagö lɨmön,’ a ga.” a ga. *

28 Anɨg hageia, Jisas bɨ anɨbu nɨp haga, “Ne kabö göl hagpan; adö anɨbu nöp hain gɨmön, pör mɨdep magö u udnabön,” a ga. *

29 Jisas anɨg hageia, bɨ lo manö hag ñeb bɨ anɨbu, hib yad u pro gɨnab a göm, Jisas nɨp kauyaɨ hag nɨɨöm haga, “Lo manö kalɨ kliñ rɨka u, nɨbi bɨ rɨmnap kalip mɨdmagö lɨmim a göm, kalɨ kliñ rɨka. Anɨb u, nɨbi bɨ mai kalip mɨdmagö lɨmim a göm, kalɨ kliñ rɨka?” ö ga.

30 Hageia, Jisas bɨ lo manö hag ñeb bɨ anɨbu nɨp, manö pen hagöl gɨ, aiud udöm haga, “Bɨ ap Jerusalem arö göm, daun kub Jeriko amnam a göm, adan aɨ au arai a nɨɨöm, bɨ nan si udep

* 10:18: Jon 12:31; Rep 12:8-9 * 10:19: Sam 91:13; Mak 16:18 * 10:20: Plp 4:3; Rep 3:5

* 10:22: Jon 3:35; 10:15 * 10:25: Mad 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Dud 6:5; Lep 19:18

* 10:28: Lep 18:5

rɪmnap apöm, nɪp mɪñu magö paköm, walɪj nan nɪpe gau pɪɪ gɪ ud arlö nɪñöl gɪ, nɪpe adan aɲ au umnɪg göm gɪ mɪdeia. ³¹ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ ap, adan adö anɪbu amöm bɪ anɪbu umnɪg göm gɪ mɪdeia au nɪñöm, böɲ lau nöp adan löm ara. ³² Pen bɪ Lipai ɪɪ bɪ ap, adan adö anɪbu nöp amöm, bɪ anɪbu umnɪg göm gɪ mɪdeia au nɪñöm, mɪdeia söl au amöm nɪñ aij göm, böɲ lau nöp adan löm ara. ³³ Pen bɪ Juda wasö, ram mɪnönɲ Sameria nɪbö bɪ ap, adan mɪlö aɲ anɪbu nöp amöm, bɪ anɪbu umnɪg göm gɪ mɪdeia au nɪñöm, nɪp mög yabɪɪ nɪɲa. ³⁴ Nɪp mög yabɪɪ nɪñöm, mɪdeia söl au amöm, wös nɪp gau wel rɪmnap löm, ñɪg wain rɪmnap löm, wös nɪp gau wama. Wös wamöm, ud donki adö nɪpe u löm, ram mani rauöm hanmɪdal u dam löm, abad mɪd aij yabɪɪ ga. ³⁵ Ruö arnɪg göm, bɪ ram abad mɪdmɪdöp anɪbu nɪp silpa kɪd mɪhöp ñöm haga, ‘Ne bɪ anɪbi nɪp abad mɪd aij gɪmön. Pen mani aigeg hagnabön u, ado gɪ apem nöp ñɪnabin,’ a ga,” a ga.

³⁶ Jisas aiud anɪbu udöm, nɪpe bɪ lo manö hag ñeb bɪ anɪbu nɪp hag nɪɲa, “Bɪ adan aɲ pak lɪla u, bɪ mɪhau nɪganɲ padiöl göm arla gau, bɪ an nɪpe ke mɪdmagö la rö, nɪp mɪdmagö la?” ö ga.

³⁷ Hageia, bɪ lo manö hag ñeb bɪ u haga, “Bɪ nɪp mög nɪñöm gɪ aij ga u,” a ga.

Hageia, Jisas nɪp haga, “Nɪñö nöp hagpan. Me ne arammön, adö anɪbu nöp gɪmön,” a ga.

Jisas nɪpe Mada Maria aɲɪl mɪhau ram kale ara

³⁸ Pen Jisas bɪ nɪpe gau aip ram mɪnönɲ ap amjakeila, nɪbi ram mɪnönɲ anɪbu mɪdeia ap apöm, kalɪp uɪ gɪ dam ram nɪpe u ara. Nɪbi anɪbu hib nɪpe Mada. ³⁹ Ram nɪpe u nɪñɪn ap mɪdeia. Hib nɪpe u

Maria. Maria nɪpe Jisas mɪdeia söl au ap asɪköm, Jisas manö hageia u nɪñmɪdeia. * ⁴⁰ Mada nɪpe ke nöp nan magö lauöm, gasɪ iru nɪñöm, ap Jisas nɪp haga, “Bɪ Kub, Maria yɪp arö gö, yad ke nöp nan magö hon lauabin u aij gagöp. Nɪp hagö apöm yad aip nan magö lauu,” a ga. ⁴¹ Hageia, Jisas haga, “Mada, Mada, ne nan iru nöp gasɪ iru nɪñban u aij wasö. ⁴² Maria manö aij yad nɪñnam a göm, gasɪ aɲɪ u nöp nɪñöm, ap manö yad nɪñmɪdöp. Nɪbi bɪ ap nan aij udöp anɪbu pɪɪ gɪ udnɪm rö lagöp,” a ga. *

11

God nɪp sabe gɪnɪg, anɪg göl rö hagmim, a ga

(Mad 6:9-15; 7:7-11)

¹ Ñɪn ap, Jisas ram mɪnönɲ ke mɪgan ap mɪdöm, Nap God nɪp sabe göl gɪ mɪdeia. Sabe gɪ pɪs gö nɪñöl gɪ, bɪ nɪpe ap apöm nɪp haga, “Bɪ Kub, God nɪp aigöl gun sabe gun? Jon bɪ nɪpe gau kalɪp hag ñö nɪñbal rö, ne hanɪp u rö nöp hag ñö nɪñun,” a ga.

² Hageia, Jisas kalɪp haga, “God nɪp sabe gɪnɪg gɪmim, anɪgöl hagmim,

‘Bapi, nɪbi bɪ gau hib ne haglö adö araj.

Ne nɪbi bɪ udmön abad mɪdeinabön ñɪn u yɪɲɪd aunɪm.

³ Nan magö hanɪp ñɪn aɲɪ aɲɪ pör pör ñɪban rö u ñɪmön.

⁴ Nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp gɪ naj gɪlö, kalɪp pen nɪñno mulu lugö gɪ naj gagpun rö,

hon nan si nan naj gɪpun gau nɪñmön arö gɪmön.

Hanɪp abad mɪdaimön, gasɪ ap wakainɪm, gɪ naj gagan,’ a gɪmim,” a ga.

⁵⁻⁶ Jisas manö anɪbu hagöm, bɪ nɪpe gau kalɪp manö hod rɪköm

* 10:39: Jon 11:1; 12:2-3 * 10:42: Mad 6:33

haga, “Kale bi ap, sibön anj kub yanj, bi nñeb nipe ram amöm hagnab, Midaimam, bi nñeb yad ap mlö gau nñbö apöm ram yad u apjakajp. Pen nan nñ nñö nñnñm u midagöp u me, nöp auabin. Yip bred magö mihau nñganj nñ, a ginab. Hageinab, bi nñeb nipe anibu manö pen hagnab, 7 ‘Sibön anj kub i yip ap unbö hagagmön! Yad nñ pai yad gau aip ajön ginun hanabun. Anib u, yad aigöl gem urakem, nöp nan hagabön anib gau ud nñnam?’ ö ginab. 8 Pen kalöp hagabin, bi ram nap nñbö u, bi nñeb yad a göm yinjid ud nagnab, ji nñ nñ a göm abad midöl gi, klö gi midö midö, hagnab rö nñnab. 9 Anib u, kalöp hagabin, nan nñhön midagainm, God nñ hag nñjbe, kalöp nñnab. Nan nñhön ulhai nñjnabim u, udnabim. Hanip ajön u hiikanj a gimim, pak gu gu gipe, hiiknab. 10 Nñhön ginig: nñbi bi God nñ hag nñjnaböl gau, udnaböl. Nñbi bi nan ulhai nñjnaböl gau, udnaböl. Nñbi bi hanip ajön hiikanj a göm, pak gu gu glö, kalip ajön hiiknab. 11 Kale nñ pai nap gau, nñ kale ap kabsat nan a geinab, re ap nñnabön aka? 12 Aka ji, yaur magö nan a geinab, hauat ap nñnabön akanj U rö nöp anig gagnabön. 13 Kale nñbi bi aij wasö u pen nñ pai kale gau nan aij gau nöp nñnabim. Bapi kumi kabö adö lanj au midöp u Bi aij yabit. Nipe nan naj ap nagnab. Ana U u hanip nñmön a geinabim u, Bapi kalöp nñnab,” a ga.

Jisas Seden klö udöm nan gagep rö gab, a gila

(Mad 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Pen bi ap nñ kñjaki abanj alö, manö hagöm wasö, yiharinj nöp mñdeia. Jisas kñjaki anibu hag yuö, bi abanj almñdeia u manö hagö

nñjöl gi, nñbi bi nñmñdeila gau aiö waiö gila. 15 Pen nñbi bi anib gau rñmnap hagla, “Nipe kñjaki aiön pi nap kale Bielsebul klö nipe u udöm, kñjaki aiön pi gau hag yuab,” a gila. *

16 Pen nñbi bi anib gau rñmnap, Jisas nñhön ginab a göm, hagla, “Nan nñjagep ap ke kumi kabö adö aulik gö nñjun me, God nöp hag yuö auna u, nñjnabun,” a gila. *

17 Pen Jisas gasi piral kale ke nñjla u ke nñjöm haga, “Ram mñnönj kub añi ap, ud asik ke ke löm, nñbi bi kale ke aip pen pen geinaböl u, ram mñnönj anibu lug paknab. Nñbi bi if añi ap, u rö nöp ud asik ke ke löm, nñbi bi kale ke aip pen pen aleinaböl u, nñbi bi if añi anibu lug paknab. 18 Anib unbö rö nöp, Seden if u ud asik ke ke leinab u, aigegö göm mid aij ginimj Pen kale yip hagnab, ‘Bielsebul klö u udöm, kñjaki aiön pi hag yuö höj araböl,’ a gipim. 19 Anig hagnabim u, yam kale ke gau kñjaki aiön pi gau aigegö göm hag höj yubalj Yam kale ke hagnaböl, nñbi bi anig göl rö lagöp. 20 Pen yad God klö nipe udem, kñjaki aiön pi nan gau hag höj yubin rö, kale nñjnabim, God nñbi bi udöm abad mñdep nñn u hanip hadö auöp i, a gimim nñjnabim.

21 “Pen bi klö ap, wim po nipe li aij göm, ram nipe u nñ mñdeinab, nñbi bi rñmnap nan nipe ap pñi gi udöl rö lagnab. 22 Pen bi klö yabit ap ke apöm, nñ aip pen pen göm pakeinab u, wim po ram au li aij ga u halö pñi gi udöm, nan si udnab gau dam nime li nñnab. *

23 “Nñbi bi yip pig midagpal gau, wög yad gipin u rñb wat gipal. Nñbi bi kale nñbi bi rñmnap yip dauageinaböl gau, nñbi bi yip aunig gaböl gau kalip rñdik dam yubal. *

*Kijaki aiön pi nan gau kauyan
ado gi aunim rö löp, a ga*

²⁴ “Kijaki aiön pi ap, nibi bi aban
li midö, hag höj yuö arnab u, am
ram minöh nöp an gau aramöm,
ka ap ulhai niñem mideinam,
a göm, am an anib gau aj aj
wasö niñöm, ‘Ram raul migan
nöd midem aubin u arnam,’ a
ginab. ²⁵ Hagöm, amöm niñnab,
ram anibu lik gi aij gi, kuö aij
nöp mideinab. ²⁶ Nipe niñöm gau
amöm, nipe rö wasö, kijaki aiön
pi naj yabih unbö mudun jih u
halö u gi dapöm, migan anibu am
mideinabol. Anig gö, bi anibu nöd
aij pro rö midmidöp rö wasö; uri
nipe böj nöp naj yabih mideinab,”
a ga.

²⁷ Jisas manö anibu hagö, nibi
bi iru mideila an anib au nibi
ap uraköm, wiñ al hagöm haga,
“Name nöp yag dap ci ña u, miñ
miñ yabih ginim,” a ga. *

²⁸ Hageia, Jisas pen pe haga,
“Anig hagpan u pen nibi bi an
an God Manö u niñöm hagöp
rö ginabol gau, kale miñ miñ
ginabol,” a ga.

Nan ap ke gö niñun, a gila

(Mad 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Pen nibi bi iru yabih nöp
ap magum gilö niñöl gi, Jisas
kalip haga, “Nibi bi miñi midpim
an aui, nan si nan naj göl gi
midmim hagdipim, ‘Nan gagep rö
ap kumi kabö adö lan gö niñun,’
a gipim. Pen yad kalöp hagabin,
nan ap ke ginö niñagnabim. Bi
God manö hagep Jona nip ga
adö u nöp yip gö, niñnabim. *

³⁰ Daun kub Ninepa nibi bi gau,
God manö hagep bi Jona apöm
ga rö niñöm God nip niñ udla
rö, nibi bi uri midpim gau, yad
Bi Ni nipe ginabin rö niñmim,
niñnabim. ³¹ Pen hadame nöp nibi
kwin ram minöh mlö mideia gau

nibö apöm, Kiñ Solomon manö aij
hagab u niñin a göm aua. Pen
kale nibi bi miñi midpim gau, bi
kub Solomon rö wasö, yad Bi Kub
yabih apem an kalöp aui midem,
kalöp manö aij yabih hag niñö
udagdipim. Anib u, manö kub hagep
niñ u, kwin anibu uraköm kalöp
nibi bi miñi midpim gau manö
kub hagnab. * ³² Hadame nöp
Jona am Ninepa nibi bi gau kalip
hagö, nan si nan naj gimidal gau,
niñöh ginig anig gipun a göm arö
göm, God nip niñ udla. Jona nipe
hagö niñ udla u pen miñi yad
Bi Kub yabih apem an kalöp aui
midem, manö aij yabih hag niñö,
nan si nan naj gipim gau arö
gagdipim. Anib u, manö kub hagep
niñ u, Jona nipe uraköm kalöp nibi
bi miñi midpim gau manö kub
hagnab. *

Sib an gau rö midagaimim

*(Mad 23:1-26; Mak 12:38-40;
Luk 20:45-47)*

³³ “Nibi bi gau hapö lauöm rin
cög migan gau pi gagnabol; adö au
gilan rik lilö mailö gö, nibi bi gau
ram raul migan anibu apöm waiö
niñnabol. * ³⁴ Pen amgö magö u
hapö mailö rö midöp. Amgö magö
u mid aij ginab u, hañ roman
an dan mailö göm mid aij ginab,
pen amgö magö mid aij gagnab u,
hañ roman an dan sib göp u rö
midnab. ³⁵ Kale niñ aij gimim, an
kalöp dan mailö midöp aka sibön
midöpñ Kale gasi niñbim, an hon
dan mailö midöp a gi gasi niñbim
u pen sibön aunim rö löp rö, kale
ke niñ aij gimim. ³⁶ Hañ ro-
man kale an dan magöñhalö mailö
gi midöl gi, migan pro marap
sibön midageinab u, hapö mailö
gö kalöp mailö pak niñnab unbö rö
linab,” a ga.

* 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:29: Mad 16:4

* 11:31: 1Ki 10:1-10 * 11:32: Jo 3:5-10

* 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

Kale Perisi prî halö mîdpim, a ga

³⁷ Pen Jisas manö hag juö nîjöl gi, bi Perisi ap nîp haga, "Auö ram yad amul nan nîjöl," a ga. Hageia, Jisas ram nîpe amöm, raul mîgan yan nan nîjîng asîka. ³⁸ Asîkôm, nan nîjö nîjöl gi, bi Perisi anîbu, gasî nîpe ke an gau nöp nîjöm, bi anîbi nîhön ginîg hon Juda kai pör gîpun rö, nîmagö nîpe u nîg lî yuöm wasö, yîharîj nöp nan nîjîb a göm, gasî u nîja. ³⁹ Jisas gasî nîja anîbu ke nîjöm nîp haga, "Kale Perisi kai, pler kap gau hönj adö gau nîg pak aij gîpal rö u gîpim u pen an kale yan nan si nan naj gîpim prî u ajman rauöm mîdöp. Kale nîbi bi nan aij kale gau udun a gîmim, gi naj yabîl nöp gîmîdim. ⁴⁰ Kale hauî halö yabîl. God kalöp hañ u nöp gî laga; an yan abe gi la. ⁴¹ Anîb u, nan pler kap mîgan yan mîdöp u, nîbi bi mög gep rö gau kalîp nîmim. Anîg gînabim u, nan kale magöñhalö uî gînab.

⁴² "Pen kale Perisi kai, nîj aij yabîl gîmim: kale marö kub yabîl udnabim. Kamöñ, dil, nan yîharîj hañj aij au ep wög adîj ranab gau nîjbe, nan kub rö lö, wö ral nîj dammim, sîdun lan arö, nîme lun God nîp añî ap ñun a gîmim, pör nîjîbim. Nan pro pro gau pör anîg gîmim gîpim u aij, pen nîhön ginîg manö î yabîl u nîjîmim hain gagpimî Nîbi bi gau kalîp kabö rö gînîm adö u gagpim; kalîp naj ginîm adö u nöp gîpim. God nîp mîdmagö lagpim. Anîg gîmim, gi naj gîpim.

⁴³ "Pen kale Perisi kai, nîj aij yabîl gîmim: kale marö kub yabîl udnabim. Kale Juda magum gep ram gau ammim, bi kub mab po asîkpal adö u nöp asîkîpim. Gasî kale nîjîbim u, nîbi bi îru mîdpal an gau arno, 'Manö hag ñeb bi auabön e!' gîlö, hanîp aij gînab a

gîmim, nîjîbim. ⁴⁴ Pen kale Perisi kai, nîj aij yabîl gîmim: kale marö kub yabîl udnabim. Nîbi bi rîmnap nîjöm, kalöp bi aij yabîl a gîpal u pen wip rîgöl gîpal hij naj mîdöp mîgan gau nîbi bi nîjîgöm adö lan ajpal rö mîdpim," a ga.

⁴⁵ Jisas anîg hagö, lo manö hag ñeb bi ap nîp haga, "Manö hag ñeb bi, manö ktö yabîl lî hagpan anîbu, hanîp u rö nöp hag juban," a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, "Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, nîj aij yabîl gîmim. Kale marö kub yabîl udnabim. Manö kîñ aij hagpim u, wadî marö kub gau rö, nîbi bi gau kalîp gam nîbim u pen kalîp mög nîjîmim hag rau udagpim. ⁴⁷ Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, nîj aij yabîl gîmim. Kale marö kub yabîl udnabim. Nahai îtan kale gau hadame nöp bi God manö hagep bi gau kalîp al pak lîla. Pen kale God manö hagep bi gau wip rîgöl kale gî lîbim. ⁴⁸ Gîpim anîbu, aij nöp pakla a gîmim gîpim. Nahai îtan God manö hagep bi gau al pak lîla; kale pen wip rîgöl kalîp gî lîbim. ⁴⁹ Anîb u, God gasî aij ke nîjöb u haga, 'Bi manö yad hagep gau, bi manö aij yad ud arep gau kalîp yunabin, pen kalîp jî nîjöm, rîmnap gi naj göm, rîmnap böñ nöp al pak lî naböl,' a ga. ⁵⁰ Pen hadame nöp, God mînön naböñ î i gi lînîg ga ñîn u rîkôm, bi God manö hagep gau kalîp pör paklö auöp rö, nîbi bi mîñî mîdpim gai i, nan naböñ anîbu pen udnabim. ⁵¹ Marö anîbu me, bi Ebol nîp nöd î göm al pakôm, al pak dapöm, al pak dapöm, hainö Sekaraia nîp, ka nan sabe gi ñeb ram raul mîgan u lödan, kabö kaîum ud gîla bîd adö au i, an au al pak lîla. Kalöp nîjö yabîl hagabin, manö marö anîbu magöñhalö, nîbi bi mîñî mîdpim gau udnabim. ⁵² Pen kale lo manö hag ñeb bi gau, nîj

aij yabî gîmim. Kale marö kub yabî udnabim. Manö aij u, gasî aij nîjeb ram raul mîgan ajön ki u kale udmim, gau pi gîpim. Gau pi gîpim u, nîbi bî ram raul mîgan am nîjun a göm gasî nîjbal gau, kalîp pör adan magrem hag rîkpim,” a ga.

⁵³⁻⁵⁴ Jisas kalîp anîg hagöm hönj arö nîjöl gî, lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe nîp jî nîjöl hagla, “Manö nîhön u hagno, pen hagö nîjun, nîp dam manö kub hagun,” a göm, Jisas nîp manö piral piral adö rîmnap haglö ara.

12

Nan pi göm gîpal gau waiö nîjnaböl

(Mad 10:26-27)

¹ Pen ñî ap, nîbi bî iru yabî nöp ap magum göm, pen pen cîro cîro ñöm nîbi bî rîmnap ma abö jö ma jö gîlö nîjöl gî, Jisas bî nîpe gau kalîp haga, “Perisi kai pör gî najj gîpal u pi göm, mîd aij gîpun, a gî gasî nîjbal. Kale anîb unbö rö gîmim rö löp u, kale yîs kale u nîj aij yabî gîmim. ² Nan pi gîmim gîpim gau, hainö waiö lö nîjnaböl. Manö agamîj hag pi gîpim gau, u rö nöp waiö lö nîjnaböl. *

³ Pen manö sîbön yan hagpim u, mailö halö haglö nîjnaböl. Manö agamîj raul mîgan yan hagpim u, meg magö dap ranöm ram adö laj haglö, yag dam ram mînönj gau ud arnaböl,” a ga.

God nîp nöp pîñîj gîmim

(Mad 10:31)

⁴ “Nîbi bî yad gai i, kalöp hagabin, God nîp cig gîno, hanîp al paknaböl a gîmim, pîñîj gagmim. U yîharîj hañ romanj adö u nöp gî najj gîlö, hij gînab. Hainö kale nan ap kalöp göl rö lagnab.

⁵ Anîb u, yad kalöp hagabin, kale pîñîj gînîg, Bî kalöp hañ romanj al

pak löm, hainö kalöp mab ke inab mîgan yan ud yunîm rö löp, Bî anîbu nöp pîñîj gîmim. Nîpe nöp Bî pîñîj gep me; nîp nöp pîñîj gîmim.

⁶ “Kale nîjbm, nîbi bî yaur pro unbö mamîd u sîkim göm, mani aî pro mîhöp nöp udpal. Yaur pro anîb gau, God añî ap nîjagnîm rö lagöp; magöjhalö nîjög u nöp mîdöp. ⁷ Pen kale nîbi bî gau nan yabî; yaur gau kale aip adîp adîp rö wasö. God nabîc cög umagö kale u magöjhalö wö ralöp u me, kale pîñîj gagmim, gasî halö mîdaimim,” a ga. *

Jisas nîbi bî nîpe mîdpim u, nîbi bî gau waiö hagmim

(Mad 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Kalöp manö nîjög hagabin, nîbi bî Jisas lau adö mîdpun a göm, nîbi bî mîdpal anj au waiö hag hiîkeinaböl gau, yad kalîp pen abe nîbi bî gai i yîp lau adö mîdpal a gem, God ejol nîpe mîdpal anj au waiö hag hiîknabin. ⁹ Pen nîbi bî Jisas lau adö mîdagpun a göm, nîbi bî mîdpal anj au waiö hageinaböl u, yad kalîp pen abe nîbi bî gai i yîp lau adö mîdagpal a gem, God ejol nîpe mîdpal anj au waiö hagnabin.

¹⁰ “Bî Ñî nîpe nîp hag jueinaböl u, God nîjöm arö gînîg arö gînab; pen Ana Uî u nîp hag jueinaböl u, God nîpe nîjöm arö gagnab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagnîg göm, ud Juda magum gep ram au, aka gapman bî kub mîdpal anj au, aka kîj mîdpal anj au, daueinaböl u, pen manö nîhön u udun hagun a gîmim, gasî iru nîjagmim. * ¹² Urak hagpe nîjöl gî, magö anîbu nöp Ana Uî nîpe kalöp gasî ñö nîjöl gî, nîjmim hagnabim,” a ga.

Nan iru udun, a gîmim, gasî u nîjagmim

* 12:2: Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34

* 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15

13 Nibi bi iru mideila an anib au, bi ap Jisas nip haga, "Mano hag neeb bi, ne mam yad u nip hagö, bapi nan nipe ud lom uma gau, nime li yip böñ lau ke ñañ," a ga.

14 Hageia, Jisas nip pen haga, "Yip an hagöp, 'Bi nan ud asik neeb u midaimön,' a ga nitem nan kalöp gau ud nime li ñnam?" ö ga. 15 Jisas anig hagöm, nibi bi mideila gau kalip haga, "Nin aij yabıl gımim. Nan iru nöp udun a gımim, gası u ninagmim. Nan iru udun a gımim, gası ninabim u, mid aij gımim rö lagnab," a ga. *

16 Pen Jisas manö ap kalip manö hod riköm haga, "Bi mani iru mideinab ap, wög adin nipe u, wid magö nan gau iru yabıl nöp mideinab. 17 Gası nipe gau nöp ke nin damöm, 'Nan ñneeb yad iru nöp midöp gau, ram raul migan mai dap lem, ñin mideinam?' ö gınab. 18 Pen gası ap ninöm, 'Ram pro gau rib wał gı yuem, ram kub kub gau nöp gı lem, wid magö yad abe, nan yad gau abe magonhalö ud ram raul migan anib gau dam linabin. 19 Yad anig gem, yip ke hagnabin, 'Bi me. Ne nan aij iru yabıl midöp u mi iru yabıl nöp midöm pis gagnab. Anib u, wög ne u arö gımön, nan ne anib gau nöp ñinöl gi, ñig ñinöl gi, miñ miñ göl gi, gi midaimön,' a gınab. 20 Anig hagöm gası ninab, pen God nip hagnab, 'Ne bi hauł halö yabıl! Miñi sib an yan nöp umnabön. Nan ne iru nöp gı jin gi lö midöp anib gau, an rö ud nin mideinab?' ö gınab.

21 "Anibu rö me, nibi bi nan aij gau iru nöp ud magum göm miñ miñ gıpal u, pen God amgö ilö nipe au kale nibi bi mög gep rö midpal," a ga. *

God hanip abad mideinab, a gımim, gası iru ninagmim

22 Jisas anig hagöm, bi nipe gau kalip haga, "Anib u, 'Nan magö gai nıbö udun ñin midaiun, wałj gai nıbö udun yım midaiun,' a gımim, gası kub u ninagmim. 23 Nan ñneeb u nan kub wasö. Kamın midep magö u nan yabıl. Wałj nan gau nan kub wasö. Hañ roman u nan yabıl. 24 Yaur midpal gau ninim. Yaur gau, nibi bi gıpal rö, wid wög gı yımlö, po gö rik dauagpal. Wid magö rik dap magum gep ram kale ap midagöp. God nöp me nan ñneeb kalip nöb. Nipe nan pro gau gası ninöm anig göp u, kale ñhön gınig hanip nibi bi abad midageinab a gımim, gası iru ninbimn Yaur gau nan pro; kale nan pro wasö. 25 Pen kale gası iru ninabim u, umnig gınabim ñin u arö gımim, magö ap halö mideinabim aka? 26 U nan pro, pen kale ke nan pro anibu gımim rö lagöp. Anib u, kale ñhön gınig nan yharin adö rimnap gası iru ninbim? 27 Nan be gau ranöm, magö pilöm pipıl yuöp u pen ke wałj göm rib adik gınim rö lagöp. God nöp gö, rib adik aij yabıl gımidöp. Pen Kin Solomon rib adik aij yabıl gımidöp u, gausıl gau rib adik aij gımidöp u rö gagmidöp. 28 Nan be gau ranöb anib gau nan yharin; pör midageinab. Miñi rö midöm, rol ruö rib gi dö gı mab laulö innab. God nipe nan yharin gau gası ninöm anig göp u, kale ñhön gınig hanip wałj ñagnab a gımim, gası iru ninbimn Nin udep magö kale u mlö midagöp. 29 Hon nan magö, ñig, nan gau gai nıbö udun ñinun a gımim, gası marö u ninagmim. 30 Nibi bi God nip ninagpal gau, gası anibu rö ninbal. Pen Nap kale u kalöp hauł gagöp; nan kalöp midagöp

* 12:15: 1Di 6:9-10 * 12:21: Mad 6:19-20

gau n+ñöb. ³¹ An+ib u pen, God n+ibi b+ udöm abad m+ideinab u, han+ip halö udn+im a g+mim, gas+añ+ n+ñmim g+pe arö me, kalöp abad m+idöl g+, nan an+ib gau kalöp ñ+nab.

Ram m+inöñ kumi kabö adö lañ au nan aij aij ud magum g+mim

³² “Kaj sipsip bad pro yad gai i, Nap kale u, kalöp udem abad m+ideinabin a göm n+ñöb u me, kale p+ñ+ñ gagmim. ³³ Nan kale m+idöp rö gau, s+kim g+ mani udmim, n+ibi b+ nan m+idagöp gau kal+p ñ+mim. An+ig g+inabim u, mani rin kale pap+ñ gagöm pör pör nöp m+ideinab; nan aij aij kale kumi kabö adö lañ au m+idöm ur gagnab; b+ si udep apöm si udagnab; s+psop nan gau ñ+ñagnab. * ³⁴ Pen nan aij kale gau m+inöñ naböñ adö i i ud magum geinabim u, hibur gas+ m+idmagö kale u u rö nöp m+inöñ naböñ adö i i m+ideinab. Pen nan aij kale kumi kabö adö lañ au ud magum geinabim u, hibur gas+ m+idmagö kale u u rö nöp an+ib lañ m+ideinab.

Gij+in g+mim m+idaimim

³⁵ “An+ib u, wañ+j kale u söl söl pa jö g+mim, dip nag+ p+g l+ aij g+mim, hapö lau l+imim n+ñöl g+ m+idaimim. * ³⁶ B+ wög g+ ñeb gau hagnaböl, ‘B+ kub hon u, b+ n+ñeb n+pe n+ibi udöm aip nan kub ñ+ñ m+idlö n+ñöl g+, söl ado g+ aunab,’ a göm, n+ñ nöp m+ideinaböl. B+ kub kale u ado g+ apöm, ajöñ pak gu gu gö, y+ñ+d hi+knaböl. An+ib unbö rö kale an+ig g+mim. ³⁷ Pen n+pe ado g+ apöm, kale n+ñ m+ideinaböl u n+ñöm, kal+p ud aij yab+ñ g+inab. B+ kub an+ibu n+pe ke, wañ+j n+pe u söl söl pa jö göm, dip nag+ p+g l+ aij göm, kal+p hagö, ap nan ñ+ñeb l+ ñ+ñbal ka u as+ik g+gabö g+lö, n+pe ke nan ñ+ñeb gau dam kal+p ñ+nab.

* 12:33: Luk 18:22 * 12:35: Mad 25:1-13
Mad 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17

³⁸ Pen b+ kub s+ibön an+ kub yan+ aka k+ñak+ñ hagnab magö u apöm n+ñab, b+ n+pe gau uhön han+ageinaböl, kal+p ud aij yab+ñ g+inab.

³⁹ An+ib u, n+ñim. N+ibi b+ ram nap n+ibö gau, b+ nan si udep b+ aunab ñ+n u a göm, n+ñ m+idaiblap u, ram kal+p p+laköm, nan kale gau si udagböp. * ⁴⁰ An+ib unbö rö, B+ ñ+ n+pe aunab a g+mim, abad m+idaimim. Auagnab a g+mim gas+ n+ñabim magö an+bu nöp aunab,” a ga.

*God n+ip wög g+ aij g+mim
(Mad 24:45-51)*

⁴¹ Jisas an+ig hagö, Pida haga, “B+ Kub, manö hod r+ikmön hagabön an+bu, han+ip nöp hagabön aka n+ibi b+ magöñhalö hagabön?” ö ga.

⁴² Hageia, B+ Kub pen haga, “B+ an gas+ aij m+idö, wög g+ aij g+inab u, b+ kub n+pe ram n+pe u arn+ig göm n+ip hagnab, ‘B+ wög y+ip g+pal r+imnap kal+p abad m+idmön, nan ñ+ñeb kal+p gau n+ime l+ ñöl g+ m+idaimön,’ a göm, arnab. ⁴³ An+ib u, hainö ado g+ apöm, hagnab rö nöp g+inab u n+ñöm, n+ip ud aij yab+ñ g+inab. ⁴⁴ Yad kalöp hagabin, b+ kub an+ibu hagö, b+ n+pe g+ aij g+inab an+bu nan n+pe gau magöñhalö abad m+ideinab. * ⁴⁵ Pen b+ wög g+ ñeb n+pe u, b+ kub yad u y+ñ+d auagöp a göm, n+ibi b+ wög g+ ñeb r+imnap kal+p m+ñu magö paköm, nan kub ñ+ñöm, ñ+g wain iru ñ+ñöm, hauñ alöm, g+ m+ideinab. ⁴⁶ Pen b+ kub n+pe auagnab a göm n+ñab ñ+n u nöp apöm, n+ip r+ib g+ dö m+ dö göm, n+ibi b+ manö n+ip n+ñagpal an+ kal+p au hag yunab.

⁴⁷ “B+ wög g+ ñeb b+ ap, b+ kub n+pe manö hagnab u n+ñ aij g+inab, pen manö n+ip u r+ib juöm, hagnab rö gagnab u, b+ kub hagö, kale n+ip rap+n paknaböl. * ⁴⁸ Pen b+ wög

* 12:39: Mad 24:43-44; 1De 5:2 * 12:44:

gɪ ñeb bɪ ap, bɪ kub nɪpe manö hagnab u nɪɲagöm, manö hagnab rö gagnab u, bɪ kub hagö, kale nɪp paköm ilön pro rö ñɪnaböl. God nɪbi bɪ kalɪp nan iru ñɪnab gau, yɪp pen nan iru ñɪmim, a gɪnab; pen nɪbi bɪ kalɪp nan iru yabɪɪ ñɪnab gau, yɪp pen nan iru yabɪɪ ñɪmim, a gɪnab.

Nɪbi bɪ rɪmnap Jisas nɪp udagöm asɪk ke ke lɪnaböl

(Mad 10:34-36)

⁴⁹ “Yad aubin u, mɪnönɲ naböŋ adö iɪ hapö pɪg yunɪg aubin. Ram mɪnönɲ gau magöŋhalö hadö inböp u aij! ⁵⁰ Yɪp ilön pak ñɪnɪg gaböl u, yɪp marö kub yabɪɪ göp. Marö kub anɪbu mɪd dam dam, yɪp ilön pak pɪs gɪnaböl ñɪn u nöp pɪɪa gɪnab.

* ⁵¹ Kale yɪp hagnabim, nɪbi bɪ ud jɪm ñɪnɪg auub a gɪnabim u, pen u wasö. Yad aubin rö, nɪbi bɪ gau gasɪ adö ke ke nɪɲöm asɪk ke ke lɪnaböl. ⁵² Mɪñi ñɪn i rɪköm, amɪlap apɪlap unbö mamɪd rö mɪdeinaböl u, mɪhau nɪgaŋ yɪp udlö, mɪhöp yɪp udagmil, asɪk ke ke lɪnabil. Pen wasö u, mɪhöp yɪp udlö, mɪhau nɪgaŋ yɪp udagöm, asɪk ke ke lɪnaböl. ⁵³ Bɪ apil mɪhau, ñɪ nɪpe aka nap yɪp udagö me, asɪk ke ke lɪnabil. Nɪbi amɪ mɪhau, pai nɪpe aka nɪme yɪp udagö me, asɪk ke ke lɪnabil. Nɪme aip ñɪ nɪpe nɪbin u aip, u rö nöp gɪnabil; nɪme aka ñɪ nɪpe nɪbin u yɪp udagö, asɪk ke ke lɪnabil,” a ga.

*

Krais u auub a göm nɪɲagla

(Mad 16:2-3; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Pen Jisas manö ap halö kalɪp haga, “Sɪdö wad arab lau adö kumi wamöb nɪɲmim, mɪñi möŋ alnɪg gab a gɪmim nɪɲ mɪdpe, mɪdö mɪdö hagnabim rö nöp möŋ alnab. ⁵⁵ Yɪgön kub gamɪɲ nɪbö gai i gɪ auöp nɪɲmim, mɪñi sɪdö kub lɪnɪg gab a gɪmim nɪɲ mɪdpe,

mɪdö mɪdö hagnabim rö nöp sɪdö kub lɪnab. ⁵⁶ Kale bɪ pir alep! Nan mɪnönɲ naböŋ iɪ i nɪɲ aij gɪmim, nan kumi kabö adö laŋ nɪɲ aij gɪmim gɪpim u, pen nɪhön gɪnɪg ñɪn kub pör abad mɪdmɪdim u, mɪñi hadö auöp a gɪmim nɪɲagnabim?” ö ga.

Bɪ nöp manö kub hagnab u aip manö ud asɪkmim

(Mad 5:25-26)

⁵⁷ “Kale ai gɪnɪg, adan anɪbu aij, adan anɪbu naij, a gɪmim nɪɲagnabim? ⁵⁸ Pen bɪ ap nöp manö kub hagnɪg dam arabin a gainɪm, manö kub anɪbu nɪhön gɪnɪg arabul a gɪmön, adan aŋ au amöl gɪ, nɪp aip manö hag ud asɪk aij gɪmil. Wasö u, nöp dam bɪ kub manö nɪɲeb ñɪmagö adö nɪpe u yuö, nɪpe pen nöp dam polisman ñɪmagö adö kalɪp gau lö, nöp böŋ nöp dam nagɪ lɪnaböl. ⁵⁹ Anɪb u, yad nöp hagabin, ne nagɪman nöp mɪdmön, nan naböŋ ne gau böŋ nöp naböŋ ral pɪs gɪmön me, höŋ arnabön,” a ga.

13

Kale nan si nan naij gɪpim u arö gagnabim u, umnabim

¹ Magö anɪbu, nɪbi bɪ rɪmnap apöm, Jisas nɪp hagöm hagla, “Galili nɪbi bɪ rɪmnap apöm, God sabe gep ram u nan sabe gɪ ñɪlö nɪɲöl gɪ, magö anɪbu nöp gapman bɪ kub Pailod kalɪp böŋ nöp al pak la,” a gɪla. ² Hageila, Jisas kalɪp haga, “Galili nɪbi bɪ anɪb gau nöp, nan si nan naij unbö ke gɪlö anɪg göp, pen Galili nɪbi bɪ rɪmnap nan si nan naij pro pro gɪpal rö anɪg gagöp, a gɪmim, nɪɲbim ar?

* ³ U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan naij gɪpim gau nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a gɪmim, arö gagnabim u, nɪbi bɪ anɪb gau umla rö nöp, kale magöŋhalö u rö nöp

* 12:50: Mak 10:38-39

* 12:53: Mai 7:6

* 13:2: Jon 9:2

umnabim. ⁴ Pen Siloam wanö söl au, ram m+lö kub pa jö göm n+bi b+ unbö kagoł bõj daŋ (18) kalıp pak la u, nan si nan naij unbö ke g+lö an+g göp, pen n+bi b+ Jerusalem m+dm+dal r+mnab nan si nan naij pro pro g+pal rö an+g gagöp, a g+mim, n+ñbim ar? ⁵ U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan naij g+ipim gau n+hön g+ing an+g g+ipun, a g+mim, arö gagnabim u, n+bi b+ an+ğ gau umla rö nöp, kale magõjhalö u rö nöp umnabim.

Mab ap magö p+lagöp

⁶ Pen Jisas manö hod r+iköm kalıp haga, “B+ ap ułhem magö ap p+laŋ, a göm, y+ŋ u ju dapöm, nag+ wain wög n+pe au y+mnab. Hainö ado g+ apöm n+ñab magö ap p+lagnab. ⁷ B+ wög gep n+pe u n+ğ hagnab, ‘M+ m+hau n+gaŋ m+ añ+ añ+ inö n+ñöl g+, pör apem n+ñbin ułhem y+mnö u magö n+ñeb ap p+lagöp. An+ğ u, wög ad+ŋ yad aŋ au m+döp u aij gagöp. R+ğ yu!’ a g+inab. * ⁸ Hageinab, b+ wög g+ ñeb n+pe hagnab, ‘B+ kub, ułhem ił an+bu m+ñi r+ğ yuagep. Yad ułhem ił an+bu k+ip+ł g+ aij gem, nan ułan ułan r+mnab dap l+nö, * ⁹ m+ hainbö u magö p+l+n+m u arö g+mön; pen magö p+lagn+m u r+ğ yumön,’ a g+inab,” a ga.

Jisas n+bi jöl magö dudu ga u gö, y+idun ga

¹⁰ Pen Juda God n+ğ sabe gep ñ+n ap, Jisas Juda magum gep ram ap amöm, kalıp manö hag ñ+ m+deia. ¹¹ Ram raul m+gan an+bu n+bi ap ap m+deia. N+bi an+bu n+ğ k+jaki aiön pi gö, jöl magö n+pe u dudu badu göl nöp ajm+döp m+ unbö kagoł bõj daŋ (18) ina. ¹² Jisas n+bi an+bu n+ğ hagö auaiia haga, “Nan nöp göp u kam+ŋ löp,” a ga. ¹³ An+ğ hagöm, n+ğ ud n+ñö n+ñöl g+, magö

an+bu nöp jöl magö u y+ğg gö, God hib n+pe u hagö adö ara.

¹⁴ Pen Jisas God n+ğ sabe gep ñ+n u gö kam+ŋ la u n+ñöm, b+ kub Juda magum gep ram an+bu abad m+dm+döp u, Jisas n+ğ n+ñö mulu lugö, n+bi b+ ap m+deila gau kalıp haga, “Kale n+bi b+ nan göp gau, wög gep ñ+n unbö kagoł j+ŋ nöp aube kam+ŋ l+n+m. M+ñi God n+ğ sabe gep ñ+n i an+ğ g+gmim,” a ga. *

¹⁵ An+ğ hagö, B+ Kub n+ğ pen haga, “Kale b+ pir alep! Kaj kau, kaj donki kale gau ad+ğ l+be m+deinab au, God n+ğ sabe gep ñ+n u ñ+ğ nan gö, kalıp nag+ hub+kmim, dam arbe ñ+ğ n+ñaböl aka wasö? * ¹⁶ Pen bac iłan hon Ebrahim r+iköm, r+ğ dap l+la pai i, Seden n+ğ hadame nöp ad+ğ lö, m+ in kagoł bõj daŋ m+döp u, n+ğ mög n+ğagpim arŋ M+ñi God n+ğ sabe gep ñ+n i, nag+ n+pe hub+ğ yuaj+n, manö kub hagabim ar? ¹⁷ Jisas an+ğ hagö, b+ n+ğ n+ñöl mulu luga gau nable yab+ł ga. Pen n+bi b+ r+mnab gau, Jisas nan gagep rö g+m+döp gau n+ñöm, m+ñ m+ñ yab+ł g+la.

Mab masded magö u, manö hod r+iköm haga

¹⁸ Jisas manö ap halö hagöm haga, “God n+bi b+ udöm abad m+deinab manö u kalöp hag ñ+n+ğ gabin u, aige gem hagnö, kale n+ñ aij g+inabim? ¹⁹ Me manö adö hagn+ğ gabin inbö rö m+döp. B+ ap mab masded magö u dam wög nabõj n+pe u y+mö, ran kub göm ramö löm gau gau arnab, yaur gau apöm lö lö gau gau m+deinaböl,” a ga.

²⁰ Manö ap pen kauyaŋ haga, “God n+bi b+ udöm abad m+deinab manö u, aige gem hagnö, kale n+ñ aij g+inabim? ²¹ Adö an+bu rö, n+bi ap y+s bad pro pro ap udöm, plaua

* 13:7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15 * 13:14: Eks 20:9-10; Dud 5:13-14 * 13:15: Luk 14:5

rin kub yan halö ud ado malo gö mîdöl gi, kub yabił rannab rö u gi+nab,” a ga.

Ajõn pro u

(Mad 7:13-14,21-23)

²² Pen Jisas Jerusalem arnig göm, yijig göl araga. Nipe daun gau abe, nîbi bi ram riłig aglõ mîdeila gau abe, an an hanöl gi, manõ hag nîl gi ara. ²³ Nîbi bi mîdeila anib gau, bi ap Jisas nîp haga, “Bi Kub, God yõp nîbi bi mîhõp nõp ud kamîŋ yunab aka?” ga.

Hageia, Jisas kalip haga, ²⁴ “Anib u, kale kłõ gimim nõp, ajõn if pro ramõ anibu arnabim. Nîbi bi iru yabił nõp, adan ramõ pro anibu arun, a göm, am rua rik wasõ niŋnaböl. ²⁵ Nîhõn ginig, bi ram nap nîbö u adan giñnab, kale hõn gau nõp mîdmim, pak gu gu gimim hagnabim, ‘Bi kub, adan hiik!’ a gipe, nipe pen pe hagnab, ‘Kale gai nîböŋ Yad kalõp niŋagpin!’ a gi+nab. *

²⁶ Hageinab, kale pen hagnabim, ‘Ne nõd ram mînõŋ hon u apõn, nõp aip nan niŋjun niŋ niŋjun gimîdun; ne hanip manõ hag niŋmîdan,’ a gi+nabim. ²⁷ Kalõp pen hagnab, ‘Yad kale niŋagmîdin. Kale gai nîbö yad niŋagpin. Kale nîbi bi nan si nan naij gîpim u me, kalõp ajõn hiikagnabin. Arim!’ a gi+nab. * ²⁸ Hainõ kale niŋnabim, Ebrahim, Aisak, Jekop, bi God manõ hagep bi gau, God ram mînõŋ pör mîdep u God aip mîdeinaböl, pen kalõp hag hõn yuõ, mîtõŋ kub göl gi, meg magõ hau riłikõl gi nõp mîdeinabim.

* ²⁹ Pen nîbi bi mîlõ gau nîbö, sidõ auab lau adõ nîbö, sidõ wad arab lau adõ nîbö, gamîŋ gau nîbö, gajîŋ gau nîbö, God ram mînõŋ pör mîdep nipe u apõm, asikõm jîm nîl nan kub niŋnaböl.

* **13:25:** Mad 25:10-12 * **13:27:** Sam 6:8

* **13:30:** Mad 19:30

* ³⁰ Pen nîbi bi uri jöl adõ yabił au mîdpal gau, hainõ riłmnab nõd am mîdeinaböl. Pen nîbi bi uri nõd araböl gau, hainõ riłmnab jöl adõ yabił gau mîdeinaböl,” a ga. *

Jisas Jerusalem niŋõ mög ga

³¹ Magõ anibu nõp, bi Perisi riłmnab apõm Jisas nîp hagla, “Gapman bi kub Herod nõp al pak liŋig gab. Anib u, ne ram mînõŋ i arõ gimõn, ram mînõŋ ke ap aru,” a gila.

³² Hageila, Jisas haga, “Kale am kain hapeb anibu nîp hagpe, niŋ mîdainîm. Mîni abe, rol abe, nîbi bi kîjaki aiõn pi aban alõp gau ginõ kamîŋ lõm, nîbi bi nan gõp gau ginõ kamîŋ lõm, gi+nab. Ruõ pen, niŋ mîhau niŋan u me, wõg yad u gi haknabin. ³³ Pen mîni, rol, ruõ yad adan arin a gabin u arnig gabin. Bi God manõ hagep gau kalip Jerusalem nõp al pak liŋnaböl.

³⁴ “Jerusalem! Jerusalem! God nipe manõ hagep bi nipe kalõp a göm yua gau, niŋhõn ginig pör kabõ ud pak liŋimîŋ Kîłakîł pi ud auan mo gau lõp rö u, yad pör niŋ pai ne gau ud aij ginam, a gem, niŋbin u pen yîp iru niŋmim wiłõ gîpim. ³⁵ Anib u, niŋim. Ram kale u kuõ nõp mîdõp. Mîdõ, kale yîp niŋagnabim; hainõ gau, ‘Bi anibi Bi Kub hag yuõp auab i, God gö, hib nipe adõ lan aran,’ a gi+nabim niŋ u me, yîp kauyan niŋnabim,” a ga.

14

Jisas, bi niŋmagõ ma hu ga ap nîp gö, kamîŋ la

¹ Juda God nîp sabe gep niŋ an, Jisas am Perisi bi kub ap ram nipe u nan niŋjõ niŋjõl gi, nîbi bi mîdeila gau, nipe niŋhõn rö ginîm, a göm, niŋ ij halõ li mîdeila. ² Nîhõn ginig: niŋ anibu,

* **13:28:** Mad 8:11-12 * **13:29:** Sam 107:3

bi ñimagö ma hu ga ap ap mïdeia.
 3 Jisas, bi Perisi gau abe, bi lo manö
 hag ñeb bi gau abe, kalip haga,
 “God nïp sabe gep ñin i, bi nan
 göp ap gino kamij lïnab u aij aka
 wasöŋ Lo manö ñihön hagöp?” ö
 ga. *

4 Hageia, manö ap pen hagagla.
 Anib u, Jisas bi ñimagö ma hu ga
 u nïp ud nïjö kamij la. Kamij
 lö, Jisas bi anibu nïp hag yuö ara.
 5 Jisas bi anibu hag yuöm, bi anib
 gau kalip haga, “Ñi pai kale ap
 aka kaj kau kale ap, God nïp sabe
 gep ñin u ñig mïlbim uöm migan
 yan lugeinab u, kale yijid am ud
 yunabim aka wasö?” ga. *

6 Hageia, kale pen manö ap
 hagöl rö laga.

*Hon hib kub mïdeian, a gïmim,
 gasi u nïjagmim*

7 Pen nïbi bi anib gau nan magö
 ñihnjig apöm, ka asikep aij aij gau
 nöp nïjun asikun, a göm asikla u,
 Jisas nïjöm, manö ap manö hod
 riköm haga, 8 “Bi ap nïbi udnig
 göm, nan kub ñihnjig kalöp wiñ
 alö ammim, ka asikep aij lïnim
 adö u asikagmim. Nihön ginig:
 nïbi bi kub rïmnap auöl rö löp.
 *

9 Anib u, kale ka asikep aij
 adö anibu asik geinabim, bi kalöp
 wiñ alnab u apöm hagnab, ‘Ne ke
 gau aru, bi kub i adö anib au
 asikan,’ a gö, nöp nable gö nïjöl
 gi, am hi gi am ba gau asiknabön.

10 Pen kalöp, nan ñihjun, a göm,
 wiñ alaiöl, am goł gau asik mïdpe
 me, bi kalöp wiñ alnab u apöm
 hagnab, ‘Bi mïdeimam. Ne aumön
 ka adö aij i asik gi,’ a gö, nïbi bi
 nan ñihnjig ap mïdeinaböl gau nöp
 nïjöm, bi u an i bi kub nöp mïdöp,
 a ginaböl. 11 Anib unbö rö, nïbi bi
 hon hib kub mïdöp, a göm, nïjbal
 gau, God hib kalpe gö ap lugnab.
 Pen nïbi bi ana uöm mïdpal gau,

God hib kalpe gö ap rannab,” a ga.
 *

12 Jisas manö anibu hagöm, bi
 nan kub ñihnjig nïbi bi wiñ ala u
 nïp haga, “Ne nan kub ñihnjig, bi
 nïjeb ne gau, nañin namam yam
 ne gau, nïbi bi ram mïnörj alog
 ne mani iru mïdöp gau, kalip wiñ
 alagmön. Nïbi bi anib gau, naböŋ
 ñun, a göm, nöp pen nan ñihnjig
 wiñ alöl rö löp. 13 Ne nan kub
 ñihnjig, nïbi bi mög gep rö gau,
 nïbi bi ñimagö ma kïta göp gau,
 nïbi bi ma naj göp gau, nïbi bi
 amgö we göp gau, kalip wiñ albe,
 aueinaböl, nan ñihjmim. 14 Nïbi bi
 mög gep rö anib gau, nöp pen ñöl
 rö lagnab u me, hainö God nïbi bi
 kamij aij nïpe gau gö uraknaböl
 ñin u, nïpe ke nöp pen ñinab,” a
 ga. *

*Nan kub ñihnjaböl u, manö hod
 riköm haga*

15 Pen manö anibu nïjöm, bi
 kale aip nan ñihjeila ap Jisas nïp
 haga, “God nïbi bi nïpe uöm abad
 mïdeinab u, nïpe aip jim ñöl nan
 kub ñihnjaböl gau, mïñ mïñ yabił
 ginaböl,” a ga. *

16 Hageia, Jisas haga, “Bi ap nan
 kub ñihnjig göm, nïbi bi iru nöp
 wiñ alnab. 17 Pen nan kub ñihjeb
 ñin anibu aueinab, bi wög gi ñeb
 nïpe u nïp hagnab, ‘Mïñi am nïbi
 bi nöd hag libin gau kalip am
 panjid dau,’ a ginab. Bi wög gi
 ñeb nïpe pen amöm hagnab, ‘Nan
 magörhalö dap gijin gïpun; aube
 arun!’ a ginab. 18 Hageinab, nïbi
 bi anib gau ap hagnab, ‘Yad arnam
 u pen mïnörj naböŋ ap raubin u
 nïhng arabin,’ a ginab. 19 Pen ap
 hagnab, ‘Yad arnam u pen kaj kau
 unbö sïduj laŋ raubin u, wög gi
 aij göl aka gem, am nïhngabin,’ a
 ginab. 20 Ap hagnab, ‘Yad arnam
 u pen nïbi yad gïson nöp udpin u

* 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mad 12:11; Luk 13:15 * 14:8: Pro 25:6-7 * 14:11: Mad 23:12;

Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Ko 7:33

me, aunam rö lagöp,' a gïnab. *
 21 Anïg hageinaböl, bï anïbu ado gï amöm, nïbi bï gau kale nïhön nïhön hagnaböl u, bï kub nïpe u nïp hagnab. Hageinab, bï kub u hibur nïpe u naij gö, bï nïpe u nïp kauyaŋ hag yuöm hagnab, 'Ne yïŋïd am adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, nïbi bï mög gep rö gau, nïbi bï ñïmagö ma kïla göp gau, nïbi bï amgö we göp gau, nïbi bï ma naij göp gau, kalïp paŋïd dau,' a gïnab. 22 Hageinab, hagnab rö göm, hainö bï wög gï ñeb anïbu hagnab, 'Bï kub, hagpan rö gïpin u pen mïgan rïmnap kau nöp mïdöp,' a gïnab. 23 Hageinab, bï kub u bï wög gï ñeb nïpe nïp hagnab, 'Ne adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, nïbi bï manö kïö gïmön hagö, kale aulö, ram raul mïgan yad u böŋ nöp rïb udnïm. 24 Pen nïbi bï nöd wïñ alnö auagpal gau, nïbi bï ap nan yad pro pro rïmnap ñïŋagnab, wasö yabïŋ,' a gïnab,' a ga.

Gasï nïŋ aij gïmim, yïp lau adö aumim, a ga

(Mad 10:37-38)

25 Jisas adan araia u, nïbi bï iru yabïŋ nïp hain gïla. Nïpe ado göm kalïp haga, 26 "Nïbi bï gau yïp lau adö arun a gïnaböl u pen gasï kub kale areinab nïme nap, nïbi ñï pai, nïñïn nïmam kale, aka hañ romaŋ kale ke u, yad nïŋnö nïbi bï yad mïdaiöl rö lagöp. *
 27 Nïbi bï rïmnap hagnaböl, Jisas nïbi bï nïpe mïdaiun u pen anïg gïno, nïbi bï rïmnap hanïp gï naij göl rö löp, a göm, hañ romaŋ kale ke nöp gasï nïŋöl gï mïdeinaböl u, nïbi bï yad mïdaiöl rö lagöp. 28 Pen bï kale ap, ram mïlö kub i adö laŋ ap gïnïg, nöd mani aige gö rö udem gïnam, a göm, gasï nïŋ aij göm gïnab. 29 Pen, gïnam gïnam, a göm, kabö nöd nöp gïnab u pen

hainö mani ulep gö, ram ulep gö, nïbi bï gau nïp hag juöm hagnaböl, 30 'Ake! Bï mïlö i ram gïnïg göm rö gï damöm, ram adïŋ arö göp,' a gïnaböl. 31 Pen anïbu rö, bï kiŋ ap, bï kiŋ ap aip pen pen gïnïg, nöd gasï nïŋ aij göm arnab. Pen nïpe gasï nïŋ damöm, ami bï yad u den dausan nöp mïdöp; pen kiŋ anïbu ami bï nïpe dwedi dausan mïdöp; pen pen gun, nïpe ami bï yad al pak lïnïm rö löp, a gïnab. 32 Gasï anïbu nïŋöm, kiŋ ap mïlö gau hain auö nïŋöl gï, manö yuöm hagnab, 'Hol aige gul, manö hag jïm ñul?' ö gïnab. 33 Anïb u, nïŋ aij gïmim. Nan kale gau magöŋhalö arö gïmim, yïp aip auagnabim u, nïbi bï yad mïdaimim rö lagöp.

34 "Dö nan aij yabïŋ u pen dö kal nïpe arnab u, kale nïhön gïlö kauyaŋ dö gïnab? 35 Dö anïbu rö, ud wög adïŋ aka kïlakïŋ hib au yulö nan magö ran aij gagnab. Dö anïbu rö wög ap mïdagöp; ud yuep rö nöp löp. Kale nïbi bï gasï rïmïd mïdainïm gau, manö hagabin i rïmïd lï nïŋ aij gïmim," a ga.

15

Kaj sipsip ap ur ga

(Mad 18:12-14)

1 Pen bï dakïs udep gau abe, nïbi bï nan si nan naij gïla gau abe, Jisas manö hagab u nïŋun, a göm, ap nïŋ mïdeila. 2 Pen bï Perisi gau abe, bï lo manö hag ñeb bï gau abe, Jisas nïp hag juöm hagla, "Nïpe nïhön gïnïg bï nan si nan naij gïpal gau udöm, aip nan magö jïm ñöl ñïŋab?" ö gïla. * 3 Anïg hageila, Jisas manö ap hod rïköm kalïp haga, 4 "Bï kale ap, kaj sipsip ñïnjuöl unbö mamïd u (100) muk mïdeinab. Pen aŋï nïbö ap ur geinab u, rïmnap dam mïnönŋ hañïn hañïn mïdöp gau löm, am kaj sipsip nïpe ur gïnab u ulhai

* 14:26: Luk 9:23 * 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Esi 34:11,16; Luk 19:10

nɪŋ aj aj aj, nɪp ulhai nɪŋ dam dam nɪŋ udnab. * ⁵ Kaj sipsip nɪpe anɪbu ulhai nɪŋ udöm, aij a gö nɪŋöl gɪ, ud sɪduŋ nɪpe u adö laŋ lɪnab. ⁶ Sɪduŋ laŋ dap ram amöm, nɪbi bɪ nɪŋeb nɪpe gau, nɪbi bɪ ram mɪnön alog nɪpe gau, kalɪp wɪñ alöm, ap magum gɪnaböl hagnab, ‘Kaj sipsip yad ur göp u, ulhai nɪŋ adog uɔpin u, köl yad aip mɪñ mɪñ gun,’ a gɪnab. ⁷ Anɪg unbö rö me, nɪbi bɪ ɪru nöp gau, hon gɪ aij gun nan si nan naij gagpun, a göm, gasɪ nɪŋbal gau, kumi kabö adö laŋ au mɪdpal gau nɪŋöm mɪñ mɪñ gagnaböl; pen nɪbi bɪ aɪñ ap, nan si nan naij gɪpin gau nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laŋ au nɪŋöm mɪñ mɪñ gɪnaböl.

Mani kabö magö ap ur ga

⁸ “Aka pen, nɪbi ap mani silpa magö nɪpe unbö sɪduŋ laŋ mɪdeinab. Pen magö ap, ram raul mɪgan gau agamɪj ap lugeinab u, nɪpe nɪhön gɪnabɪ Nɪpe hapö lau adö aulɪk löm, ulhai nɪŋ nɪŋ ka acɪp acɪp lɪk lɪk, kabö magö nɪpe anɪbu udnab. ⁹ Mani silpa magö nɪpe anɪbu ulhai nɪŋ udöm, aij a gö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ nɪŋeb nɪpe gau, nɪbi bɪ ram mɪnön alog nɪpe gau, kalɪp wɪñ alöm, ap magum gɪnaböl hagnab, ‘Kabö magö yad lugöp magö aɪñ anɪbu, ulhai nɪŋ adog uɔpin u, köl yad aip mɪñ mɪñ gun,’ a gɪnab. ¹⁰ Anɪbu rö me, nɪbi bɪ aɪñ ap, nan si nan naij gɪpin gau nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö laŋ au God ejol nɪpe gau nɪŋöm mɪñ mɪñ gɪnaböl,” a ga.

Ñi ap nap nɪp arɪk ara u, manö hod rɪköm haga

¹¹ Jisas manö anɪbu hagöm haga, “Bɪ ap ñi nɪpe mɪhöp mɪdeinab u. ¹² Ñi nɪpe hain u, ap nap nɪp hagnab, ‘Bapi, nan halɪp mɪhön

hagpan gau, ud asɪk yɪp gau ke ñi,’ a gö, nap nan kalpe mɪhön gau ud asɪk ke ke ñinab. ¹³ Ñö, ñi nɪpe hain u magö ulep magö ap mɪdöm, nap nan nɪp ud asɪk ña gau magönhalö sɪkim göm, mani udöm, dam ram mɪnön mɪlö gau arnab. Am anɪb gau mɪdöm, nɪbi si nan naij gau göl gɪ, mani nan nɪpe ud arnab gau, halöwabö nɪbi bɪ gau ñi pɪs gɪnab. ¹⁴ Anɪg gö, mani nɪpe pɪs gö, ram mɪnön anɪbu kɪyö kub yabɪl lɪnab. Pen nan magö rau ñiŋnɪm mani ap mɪdageinab. ¹⁵ Anɪg gö, nɪpe amöm, bɪ ram mɪnön anɪbu nɪbö nap kale ap hag nɪŋö, nɪp kaj mukep wög u hag lɪnab. ¹⁶ Pen nɪp kɪyö kub yabɪl u lö gɪ mɪdö mɪdö, kaj mukmɪdal womai hañ gau rɪmnap ñiŋnam a gɪnab u pen nɪbi bɪ rɪmnap nɪp nan magö ñagnaböl. ¹⁷ Pen gasɪ magö nɪpe nɪŋ ud arö gasɪ aij magö u auö hagnab, ‘Bapi yad bɪ nɪp wög gaböl gau, nan magö ɪru mɪdöp. Yad au mɪdpin, yɪp kɪyö kub yabɪl löp. ¹⁸ Anɪb u, yad ram mɪnön ɪ arö gem, bapi mɪdöp au kauyan ado gɪ amem, nɪp hagnabin, “God amgö ilö adö nɪpe u gɪ naij gem, amgö ilö adö ne u gɪ naij gem, gɪpin rö, * ¹⁹ ne yɪp ñi yad a gɪ hagagmön. Yɪp bɪ wög gɪ ñeb ne ap rö hag lɪmön gɪnabin,” a gɪnabin,’ a gɪnab. ²⁰ Gasɪ anɪbu nɪŋöm, bapi ram ado gɪ arnabin, a göm, hadnab. Am am am, nap nɪpe mɪlö gau nɪbö ñi nɪpe anɪbu nɪp yɪjɪg nɪŋnab. Nap ñi nɪpe nɪŋöm, nɪp mög yabɪl gɪnab. Nɪpe dip gɪ dö gɪ am nɪp ud wabi göm, ud bom haluöm mulu ñiŋnab. ²¹ Nap anɪg gö, ñi hagnab, ‘Bapi, God amgö ilö adö nɪpe u gɪ naij gem, amgö ilö adö ne u gɪ naij gem, gɪpin rö, ne yɪp ñi yad a gɪ hagagmön,’ a gɪnab. ²² Nap pen, bɪ wög gɪ ñeb nɪpe gau kalɪp hagnab, ‘Kale yɪŋɪd

* 15:18: Sam 51:4

nöp am walij mlö kub yad u dap nïp yim ñimim, ñimagö nïpe u rinj lî ñimim, ma rïrup lî ñimim, gim. ²³ Anig gimim, am kaj kau pi marep hañin aij yabiñ u pak dam laube, miñ miñ göl gï nan kub ñinjun. ²⁴ Ñi yad u böñ nöp uma rö la u, pen miñi nïpe kauyanj kamij mïdöp. Nöd nïpe böñ nöp hir ga u, pen miñi nïp adog uopin, a gï nab. Nap hagö, kale am kaj kau pi pak dapöm, nan magö laulö, miñ miñ gï naböl. *

²⁵ “Pen ñi nïpe nöd u, wög adinj gau gï aj arö göm, ado gï yöp ram söl au apöm nïjnab, cacinj, mab ij paköm, kugom ralöm, miñ miñ göl gï mïdeinaböl. ²⁶ Anig geinaböl, nap bi wög gï ñeb nïpe ap nïp hag nïjöm hagnab, ‘Nihön gaböl?’ ö gï nab. ²⁷ Hageinab, hagnab, ‘Namam hain ne umöb a göm nïjöp u pen miñi ado gï auö, nap kaj kau pi marep hañin aij u pak lau ñinjöl gï miñ miñ gaböl,’ a gï nab. ²⁸ Hageinab, nïp mulu kal yabiñ lugö, ram raul mïgan aragnab; höñ au yanj nöp mïdeinab. Nap pen höñ amöm, auö ram raul mïgan arul, a göm, nïp manö hain hain hagöm hagnab. ²⁹ Nap nïpe manö hain hain hageinab pen ñi nöd nïpe hagnab, ‘Yad manö ne hagpan rö pör nöp hain gem, bi nagï wög gep ne rö mïdem, wög nöp pör pör gïnö gïnö mï iru yabiñ nöp lugöp. Pen yïp kaj meme pi ap ñö, mïdeimam yad gau aip pak lau ñinjun miñ miñ gagpun. ³⁰ Pen ñi ne anïbu, nan nïme lî ñina gau damöm, nïbi si nan gau göm gï ñinj yu haköm auub, nïp mög nïjmön, kaj kau pi marep hañin aij yabiñ u pakpan!’ a gï nab. ³¹ Anig hageinab, nap ñi nïpe nöd nïp hagnab, ‘Hol apïl pör mïdpul rö, nan yad gau magöñhalö ne udnabön. ³² Namam hain ne u böñ nöp uma rö la u, pen miñi nïpe

kauyanj kamij mïdöp. Nïpe böñ nöp hir ga u, pen miñi nïp ulhai nïj adog uopin. Anïb u me, hon miñ miñ gun, a gï nab,” a ga.

16

Bi wög abadep bi u, manö hod riköm haga

¹ Jisas bi nïpe gau kalip haga, “Bi kub nan iru mïdnab ap, bi nan nïpe abad mïdep bi ap hag lö, nan nïpe gau abad mïdeinab. Pen bi kub u, manö ap nïjnab, bi nan nïpe abad mïdnab anïbu, nan nïpe gau halöwalö gï nab. ² Bi kub manö anïbu nïjöm, nïp wiñ alö aueinab hagnab, ‘Nan yad gau abad mïd aij gagpan u, yïp hag ñilö nïjbin. Anïb u, ne ammön, nan yad aigeg mïdöp gau magöñhalö wö ral nïj aij gïmön, nïbi bi gau kalip nan naböñ yad aigeg mïdöp gau magöñhalö wö ral nïj aij gïmön, ap yïp hag ñimön, wög yïp gïpan u hainö gagnabön,’ a gï nab. ³ Hageinab, bi nan nïpe abad mïdep anïbu, anj nïpe gau nöp gasï iru nïjöm hagnab, ‘Bi kub u yïp hag yunig gab u pen yad nihön gïnamj Yad bi pïdöñ mïdagpin rö, mïnöñ bïnjö gïnam rö lagöp. Nïbi bi rïmnab nan kale u asïb hag gï ñïjeinabin u, yïp nable gï nab,’ a gï nab. ⁴ Pen hainö gasï nïj aij göm hagnab, ‘Yad nihön gïnam u uri nïjbin. Adö anïbu gïnö, hainö bi kub yad yïp hag yunab ñin u, nïbi bi rïmnab yïp udlö, ram kale au han mïdeinabin,’ a gï nab. ⁵ Anig hagöm, nïbi bi rïmnab kalip bi kub nïpe nan naböñ mïdeinab gau wiñ alnab. Wiñ alö, bi nöd aunab u nïp hagnab, ‘Ne bi kub yad nan naböñ aigeg mïdöp?’ ö gï nab. ⁶ Hageinab hagnab, ‘Wel ñïjeb dïlam ñinjuöl añi ap,’ a gï nab. Hageinab hagnab, ‘Diker i ud, yïjïd asïkmön dïlam unbö

* 15:24: Ep 2:1,5

s+duŋ laŋ kalı kfiñ rık,' a g+nab. Hageinab, hagnab rö nöp g+nab. ⁷ Hainö bı ap aueinab, hagnab, 'Ne bı kub yad nan naböŋ aigeŋ m+idöp?' ö g+nab. Hageinab hagnab, 'Wid beg ñ+njuöl unbö mam+id u,' a g+nab. Hageinab hagnab, 'Diker i ud, y+ŋ+id as+kmön beg ñ+njuöl m+hau m+hau kalı kfiñ rık,' a g+nab. Hageinab, hagnab rö nöp g+nab. ⁸ An+g geinab, hainö bı kub n+pe u n+ŋöm hagnab, 'Bı nan yad abad m+dep bı an+bu, gası n+ŋ aij göm, n+hön n+hön gem m+id aij g+nabin a göp u, n+pe gı aij göp,' a g+nab. An+b u n+ŋim. N+bi bı m+nöŋ naböŋ adö iı i gası n+ŋbal gau hagpal, 'M+ñi aigöl gun hainö as+ik m+dep hon u m+id aij g+n+m?' ö göm, gası u n+ŋöl gı g+lö arab. Pen mailö aij n+ŋbal n+bi bı gau, an+g unbö rö nöp g+lö arböp u aij.

⁹ "Mani nan m+nöŋ naböŋ iı i m+idöp gau, n+bi bı r+mnap gau ñ+be me, hainö nan an+b gau böŋ nöp pıs g+nab ñ+n u, God ram m+nöŋ pör m+dep n+pe au kalöp hag w+hai udnab. ¹⁰ Mani nan pro ap, n+bi bı ap ñ+magö adö u l+lö, abad m+id aij g+nab u, nan kub gau ñ+lö, u rö nöp g+nab. Pen mani nan pro ap, n+bi bı ap ñ+magö adö u l+lö, abad m+id aij gagnab u, nan kub gau ñ+lö, u rö nöp g+nab.

* ¹¹ Pen kale mani nan m+nöŋ naböŋ adö iı i m+idöp u udmim, pir almim, abad m+id aij gagnabim u, bı an kalöp nan aij yab+ı adö laŋ n+bö ñ+nab? ¹² Bı ap mani nan n+pe ud ñ+magö adö kalöp l+nab u, kale pir almim, abad m+id aij gagnabim u, bı an mani nan kalöp ke ñ+nab? ¹³ Bı a+ ap, bı kub m+höp kalıp wög g+n+m rö lagöp. Bı m+höŋgöl kalıp wög g+nab u pen n+pe bı kub ap n+p m+dmagö löm, bı ap n+p m+dmagö lagnab. Aka bı kub ap n+p m+dmagö löm, bı

ap n+p m+dmagö lagnab. Unbö rö, kale mani nan gau nan aij yab+ı a g+mim n+ŋeinabim u, God n+p wög g+pim u arö g+mim rö löp," a ga. *

¹⁴ Bı Perisi gau, gası kub kale mani adö u nöp n+ŋm+dal u me, Jisas manö haga u n+ŋöm m+höl göm hag jula. ¹⁵ Hag jueila, kalıp haga, "Kale n+bi bı amgö ilö adö u, hon n+bi bı aij m+dpun, a g+pim u, pen God hibur gası m+dmagö an kalöp daŋ n+ŋöb. Nan n+bi bı n+ŋlö aij göp gau, God n+ŋö nan naij rö löp. *

¹⁶ "Jon bı ñ+g pak ñeb auaga ñ+n u, lo manö kalı kfiñ rıkla u abe, bı God manö hagep manö kalı kfiñ rıkla u abe haglö, n+bi bı n+ŋöm, adö an+bu g+lö arm+idöp. Pen Jon aua ñ+n u rıkö, God n+bi bı udöm abad m+deinab manö aij u haglö, n+bi bı n+ŋöm kale magör+halö adö an+bu nöp arun, a göm, k+ö göm g+lö arab. * ¹⁷ Kumi kabö adö laŋ abe m+nöŋ naböŋ iı i abe ur g+n+m rö löp, pen lo manö u ad+ŋ pro ap ur g+n+m rö lagöp. *

¹⁸ "Pen, bı ap n+bi udöm arö göm, am n+bi hain n+bö ap udnab u, n+bi si udnab. Pen bı ap uraköm, n+bi u, bı udöm arö g+nab n+bi an+bu, udnab u, n+pe u rö nöp n+bi si udnab.

Bı mani halö bı ap aip, Lasaras aip

¹⁹ "Bı ap mani nan n+pe iru yab+ı m+dm+idöp. N+pe w+ŋ aij aij nöp y+möm, nan ñ+ŋeb aij aij nöp ñ+ŋm+idöp. ²⁰ Pen ram ajöŋ iı goł n+pe au, bı use use halö nan m+dagm+idöp bı ap dap l+lö m+dm+idöp. Hib n+pe Lasaras. ²¹ Gası n+pe u nöp n+ŋöm, 'Bı nan iru m+idöp i nan ñ+ŋö, nan naböŋ naböŋ abañ mo gai i lugnab u, yad ñ+ŋnabin k+yö lagnab,' a göm, n+ŋm+idöp. Pen kain gau apöm,

* 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mad 6:24

* 16:15: Mad 23:28; Luk 18:9-14 * 16:16:

Mad 11:12-13 * 16:17: Mad 5:18

wös nipe gau batö gi ñiñmidal.
 22 Hainö bî yigön anîbu uma. Nipe umö, ejol gau apöm, nîp dam ram mîñöñ adö lan au amöm, Ebrahim böñ nipe lau lö nan kub ñiñja. Pen bî gep anîbu abe umö, riğöl gîla.
 23 Bî gep anîbu umöm, am mab ke inab yan au, nîp ilön kub yabîl gö nîñjöl gi mîdmîdöp. Pen mîdöm gîlan gi nîñja, Ebrahim Lasaras aip ke ke au lan mîdailö. 24 Nîñjöm, wiñ al hagöm haga, ‘Bapi Ebrahim, yîp mög nîñmön, Lasaras nîp hagö, ñîmagö mîlö nipe ap ñîg ap rauöm, dap atab yîp u ud nîñjöl, yîp hain gan. Mab u inöm, yîp ilön kub yabîl göp,’ a ga. 25 Hageia, Ebrahim haga, ‘Ñîñjöl! Mîñöñ naböñ adö î yan mîdmîdan ñîñ u, ne nan aij aij ne udmîdan, pen Lasaras nan naij naij nöp udmîdöp. Pen mîñî ram mîñöñ i, nipe hain aij mîdö nîñjöl gi, nöp ilön kub gab. 26 God nipe moñ kub yabîl an i gi la u me, hon nîbi bî böñ lai rañ gun böñ lau nun rö lagöp; pen kale böñ lau rañ giñmim böñ lai aumim rö lagöp,’ a ga. 27 Hageia, bî anîbu haga, ‘Anîg hagnan rö, Lasaras nîp hagnan, nipe bapi yad ram amöm, 28 mam yad unbö mamîd u kalîp manö klö yabîl hagö, ram mîñöñ ilön ke naij pör nöp göp aui auagöl,’ a ga. 29 Hageia, Ebrahim haga, ‘Mosîs abe, bî God manö hagep bî gau abe, manö kalî kliñ rîkla u nîñjöl,’ a ga. 30 Hageia, haga, ‘Bapi, anîg gagnaböl; pen nîbi bî ap umöm uraköm, am hageinab me, nîñjöl hagöp, a göm, nan si nan naij gîpal adö u, nîñjöl giñg anîg gîpun, a göm, arö giñaböl,’ a ga. 31 Hageia, Ebrahim haga, ‘Kale Mosîs abe, bî God manö hagep bî gau abe, manö kalî kliñ rîkla manö anîbu nîñjagpal rö, bî ap umöm uraknab u, kale u rö nöp nîñjagnaböl,’ a ga,” a ga.

17

Nan si nan naij gep magö u (Mad 18:6-7; Mak 9:42)

1 Jisas bî nipe gau kalîp haga, “Bî ap aka nîbi ap nagî naij adö u göm, nîbi bî rîmnap kalîp gasî ñö, kale abe nagî naij adö anîbu göm ap lug paknaböl. Nagî adö anîbu nöd giñmidal, mîñî gîpal, hainö u rö nöp giñaböl. Pen nîbi bî kale gasî naij ñîñaböl gau, kale ilön unbö ke yabîl udnaböl. 2 Pen bî ap aka nîbi ap, ñî pai gau añî ap anîg giñg giñab u, nîp kabö kub wid paib Jakep kabö ap, unjam u halö nagî lî rîbîköm, dam ñîg solwara yublap u aij. Nîñjöl giñg: nipe kamîñ mîdöm, ñî pai ap nîp gö ap lug paknab u, ilön kub yabîl udnab. 3 Anîb u, kale ke gasî nîñ aij giñmim.

“Nañîñ namam ne ap nan si nan naij gainîm, nîp sîk hagep, nîñjöl giñg anîg gîpin, a göm, gasî nîñeinab u, gi naij ga anîbu nîñmim arö giñmim. * 4 Nan kalöp rö rîmnap gi naij göm, hainö apöm, nîñjöl giñg anîg gîpin, a göm, hageinab u, nan naij ga anîbu nîñmim arö giñmim. Pen ñîñ añî ap, anîg gö gö unbö mudun jîñ u giñîm u, u rö nöp nîñmim arö giñmim,” a ga.

Nîñjöl udep magö u

5 Jisas anîg hageia, bî manö nipe ud arep gau hagla, “Ne hanîp gö, nîñjöl udep magö hon kub giñîm,” a gîla.

6 Hageia, Jisas kalîp haga, “Nîñjöl udep magö kub wasö, nîñjöl udep magö kale mab masded magö pro yabîl u rö nöp mîdeinab u, kale mab anîbi, î halö ju ñîg solwara an au dan ram mîdai, a giñmim hagep, hagnabim rö giñab. *

Bî wög gi ñeb ap wög nipe

* 17:3: Mad 18:15 * 17:6: Mad 17:20; 21:21

7 “Kale gasi niñhön niñbimñ Bì wög gi ñeb bi ap mìnönj nabönj biñig ral pis göm, aka kaj sipsip muk pis göm, ado gi ram auö, bi nap nipe u niñ manö niñhön hagnabñ ‘Nöp kiyo löp u, ne aui asiñkmön nan magö ñönj,’ a giñab aka? 8 Wasö. Anig hagagnab. Nipe hagnab, ‘Watij udö auö, dip nagì u piñ limön, ñig nan yad gau dap ñö ñiñnam, hainö ñig nan ne gau ñönj,’ a giñab. 9 Kale gasi niñhön niñbimñ Bì wög gi ñeb anibu, bi kub hagnab rö geinab u, bi kub manö aij riñnap niñ hagnab akan Wasö. Bì wög gi ñeb nipe midöp u me, hagnab rö giñab. 10 Anig unbö rö me kale. God kalöp wög hag linab rö, gi pis giñmim, hagnabim, ‘Hon niñbi bi wög gi ñeb aij wasö. Nan adö ap ke gagpun; wög hon ke gep u rö nöp giñpun,’ a giñabim,” a ga.

Bì unbö siduñ lañ wös gisa la gau, Jisas gö, kamñ la

11 Jisas Jerusalem arnam a göm, ram mìnönj Sameria i, ram mìnönj Galili lödan añ au giñdan am am, 12 ram riñig aglö ap ajiñ niñjöl gi, bi wös gisa la unbö siduñ lañ, niñ nable paköm, ke ke au dan midöm, 13 meg magö dap ranöm hagla, “Jisas, Bì Kub, hanip mög niñmön,” a giñla. *

14 Hageila, kalip haga, “Kale amim, bi God niñ nan sabe gep gau kalip hañ kale gau yammim,” a ga. Anig hagö, kale amöm, adan añ au arlö niñjöl gi, kalip kamñ la. * 15 Pen kalip anig göl kamñ lö, bi Sameria niñbö ap, niñ kamñ la u niñjöm, manö kub hagöl gi, God hib u hagö adö arö niñjöl göm, 16 ado gi apöm, Jisas mideia sö ma iñ au lug paköm, mulu adiñ nipe giñan gi mìnönj yan niñjöm, Jisas niñ aij a ga. 17 Nipe anig gö, Jisas haga, “Yad gasi niñbin e, bi

unbö siduñ lañ kamñ löp u, pen bi unbö ajiñ lañ gau mai? 18 Bì riñnap niñhön giñig auagpalñ Bì mñlö gau niñbö, bi Juda wasö u nöp apöm God niñ aij a göp ar?” a ga. 19 Jisas anig hagöm bi anibu niñ haga, “Jisas yip gö kamñ linab, a giñmön, niñ udpan rö, nöp kamñ löp aru,” a ga.

God niñbi bi udöm abad mideinab

(Mad 24:23-28)

20 Pen ñin ap bi Perisi gau Jisas niñ hag niñjöm, “God niñbi bi udöm abad mideinab ñin anibu ñin mai aunab?” ö giñla. Hageila, Jisas haga, “God niñbi bi udöm abad mideinab, a giñpim anibu, kiñ riñnap gau, niñbi bi abad mid mid, niñ aij giñlö giñlö, hainö kiñ kale auö, niñbi bi niñ amgö niñjöm, uri auöp, a giñpal, unbö rö gagnab. 21 ‘Midöp i,’ aka ‘Midöp danj,’ hagagnaböl. Niñhön giñig: nipe agamñ apöm, añ kalöp aui hadö midöp,” a ga.

22 Anig hagöm, bi nipe gau kalip haga, “Hainö gau, Bì Ñi nipe auö niñ niñjun, a giñmim, midmagö kalöp big ñöl nöp midnab, pen niñ niñagnabim. 23 Niñbi bi riñnap kalöp hagnaböl, ‘Midöp i,’ aka ‘Midöp danj,’ a giñaböl u pen manö anibu niñjög hagpal, a giñmim, gi dö gi ammim, kalip aip aragmim. *

24 Niñhön giñig: Bì Ñi nipe aunab ñin u, añim añim udöm, mailö mñlöbö aröp niñbal u rö aunab.

25 Pen kale niñbi bi mñni midpim gai i, Bì Ñi nipe niñ iru niñmim, niñ udagmim, niñ marö kub yabiñ ñinabim. 26 Bì Ñi nipe aunab ñin anibu, hadame nöp Noa mideia ñin u ga rö, giñab. 27 Noa mideia ñin u, niñbi bi gau nan magö ñiñjöl gi, ñig niñjöl gi, niñbi pen pen ñöl gi, gi midlö niñjöl gi, Noa amñlap apñlap ñig magib kub raul mñgan

* 17:13: Lep 13:45-46 * 17:14: Lep 14:2-3; Jon 3:3; 18:36 * 17:23: Mak 13:21; Luk 21:8

arlö n+ñöl gi, möñ asad kub yabił alabin, a gö, ñ+g ul apöm n+bi bi gau kalıp magöñhalö ud yuö yuö umhakla. ²⁸ Pen bi Lod m+deia ñ+n u, Sodom n+bi bi gau u rö nöp nan ñ+ñöl gi, ñ+g ñ+ñöl gi, nan gau s+kim göl gi, nan wög ad+ñ gau göl gi, ram göl gi, gi midlöl n+ñöl gi, * ²⁹ Lod ram m+nöñ an+bu arö göm, ram m+nöñ m+gan ap ke arö n+ñöl gi, magö an+bu nöp, mab m+ñan kub kumi kabö adö lan n+bo apöm, Sodom n+bi bi kalıp magöñhalö in hab+ik ñ+ñ ara. ³⁰ Bi Ñ+ n+pe aunab ñ+n u, an+g unbö rö nöp g+gab.

³¹ “Ñ+n an+bu, n+bi bi ram adö lan midaiöl u, nan kale ram raul m+gan yan midöp u udn+g ram raul yan aragnaböl. Pen n+bi bi wög ad+ñ gau ajaiöl gau, nan r+mnab udn+g ado gi ram aragnaböl. * ³² Lod n+bin n+pe ga adö u nöp gas+ n+ñmim, n+ñ aij g+mim. ³³ N+bi bi an, yad ke n+ñ aij gem kam+ñ m+deinabin a göm n+ñnab u, umnab; pen n+bi bi an, Krais manö aij hagöp rö wög n+pe gi damem umnabin a göm n+ñnab u, kam+ñ m+deinab. * ³⁴ Kalöp hagabin, ñ+n an+bu s+bon yan bi m+ñöp abañ adö añ+ ap haneinabil u, ap udem, ap arö g+gab. ³⁵ Pen n+bi m+ñöp wid magö pa jö ma jö lugatug geinabil u, ap udem, ap arö g+gab. ³⁶ Bi m+ñöp wög ad+ñ gau wög gi m+deinabil u, ap udem, ap arö g+gab,” a ga.

³⁷ Jisas an+g hageia, kale hagla, “Bi Kub, manö hagabön an+bu, ram m+nöñ mai an+g g+gab?” ö g+la.

Hageila, Jisas haga, “Wal wayön ap umöl m+deinab au, yaur g+galö n+ñöm ap s+baibai g+gaböl,” a ga.

18

Bi manö ud as+kep ap, n+bi adu ap

¹ Jisas, bi yad gau gas+ iru n+ñagöl, God n+pe sabe göl gi nöp midaiöl, a göm, kalıp manö ap manö hod r+köm haga, * ² “Ram m+nöñ ap, bi kub manö ud as+kep bi ap m+deinab. Pen bi an+bu, God n+pe gas+ u n+ñagöm, n+bi bi gau kalıp mög n+ñagnab. ³ Pen n+bi adu ram m+nöñ an+bu n+bo ap, pör nöp apöm n+pe hagnab, ‘Bi kołmał yad ap manö halıp u n+ñmön,’ a g+gab. ⁴ An+g hagnab u pen bi manö ud as+kep bi kub an+bu manö n+pe u udagnab. Pen n+bi adu an+bu, n+pe pör pör apöm hag n+ñ gö gö, hainö bi kub an+bu hagnab, ‘Yad God n+pe p+ñ+ñ gagpin; n+bi bi gau kalıp mög n+ñagpin; ⁵ pen n+bi kan+ł i y+pe pör pör apöm hag n+ñ gö gö y+pe iru göp u me, yad am manö kub an+bu n+ñnam,’ a g+gab,” a ga.

⁶ Bi Kub an+g hagöm haga, “Bi manö ud as+kep an+bu n+bi bi mög gaga, pen n+pe manö n+ñön haga u n+ñ aij g+mim. ⁷ Kale gas+ n+ñön n+ñbim+ñ God n+pe n+bi bi n+pe ke hag löp gau, s+dö an s+bon yan n+pe sabe geinaböl u, manö kalıp n+ñöm mög n+ñagnab, a g+mim, n+ñbim+ñ Kale m+lö padö abadnaböl, a g+mim, n+ñbim? ⁸ Yad kalöp hagabin, n+pe manö hagnaböl an+bu n+ñöm, kalıp mög n+ñöm, y+ñ+d nöp bi kołmał kale gi naij g+gaböl gau adan p+ł g+gab. Pen Bi Ñ+ n+pe m+nöñ nabön it i ado gi aunab ñ+n u, n+bi bi r+mnab n+pe n+ñ udöl gi m+deinaböl aka wasö?” ga.

Bi Perisi ap, bi dak+is udep ap

⁹ N+bi bi r+mnab, hon n+bi bi aij, n+bi bi r+mnab gau n+bi bi naij, a göm, n+ñla rö, Jisas kalıp manö ap manö hod r+köm haga, ¹⁰ “Bi Perisi ap, bi dak+is udep ap, God n+pe sabe g+ñ+g, God sabe gep ram u arnabil. ¹¹ Bi Perisi an+bu, an

* **17:28:** Jen 18:20; 19:25 * **17:31:** Mad 24:17-18 * **17:33:** Luk 9:24 * **18:1:** Kol 4:2; 1De 5:17

nipe gau nöp God nıp sabe göm hagnab, 'Nöp aij yabıt a gabin. Yad bı rımnab gıpal rö, nan aij iru nöp udem, nan si udem, nıbi si udem, gagpin. Yad bı dakıs udep inbö i rö wasö. ¹² Wik pör pör, nın mihöp nan magö nıngagpin halö. Pör nan yad unbö sıdun laj udem, nöp añı nıbö ap nıbin,' a gınab. * ¹³ Pen bı dakıs udep anıbu, nıp nable gö, kumi kabö adö laj nıngagöm, ke ke au dañ ubör yıhön göm, pabıt nıpe ke paköm, gası iru nıngöm hagnab, 'God, yad bı nan si nan naij gıpin u, yıp mög nıngöm,' a gınab. * ¹⁴ Kalöp hagabin, bı dakıs udep u anıg hagö, God nıp, nan si nan naij gıpan u nıngem arö gınabin, a gınab. Pen bı Perisi u nıp God anıg hagagnab. Nıhön gıng: nıbi bı hib kale ke dap rannaböl gau, God gö ap lug paknaböl. Pen nıbi bı ana udnaböl gau, God gö kale hib mıdeinab," a ga. *

Jisas nıı pai pro gau kalıp ud nıng

(*Mad 19:13-15; Mak 10:13-16*)

¹⁵ Nıbi bı gau, Jisas nıı pai pro hanıpa gai i ud nıngaj a göm, daueıla. Jisas kalıp ud nıngöl nıngöl gı, bı nıpe gau anıg gajal u nıngöm, nıbi bı anıb gau kalıp sıık hagöm hagla, "Kale unbö gagmim," a gıla. ¹⁶ Jisas pen nıı pai anıb gau wıñ alö aueıla, bı nıpe gau kalıp haga, "Nıhön gıng kalıp anıg hag gabımı Nıı pai pro anıb gau arö gıpe yıp aulan. God nıbi bı udöm kumi kabö adö laj abad mıdeinab u, nıı pai pro anıb gau rö mıdeinaböl," a ga. ¹⁷ God Manö hag nöm anıg göl mıdöp a geinaböl u, nıı pai pro gau God Manö anıbu nıngöm, yıngid nıng udnaböl. Anıb u, yad kalöp nıngög hagabin, nıbi bı nıı pai pro yıp nıng udpal rö, nıng udeinaböl gau, God kalıp

udöm abad mıdeinab. Pen nıbi bı nıı pai pro yıp nıng udpal rö, nıng udageinaböl gau, God ram mınöng nıpe au aragnaböl. *

Juda bı kub ap nan iru mıdeia
(*Mad 19:16-22; Mak 10:17-22*)

¹⁸ Juda bı kub ap Jisas mıdeia au apöm haga, "Bı manö hag nıeb bı aij yad. Yad nıhön gem, pör mıdep u udnam?" ö ga. *

¹⁹ Hageia, Jisas haga, "Yıp nıhön gıng, 'Bı aij,' a gıpan? Nıbi bı ap aij mıdagöp; God añı me Bı aij mıdöp. ²⁰ Pen ne God lo manö u nıngban: 'Nıbi si bı si gagmim; wıp alagmim; nan si udagmim; manö kub hagnaböl gau am manö pıral hagagmim; name nap hagmıl adö u nöp nıngmim, hain gıngmim,'" a ga. *

²¹ Anıg hageia, bı anıbu haga, "Yad nıı pro nöp rıkem, lo manö adö anıb gau magöngalö gı dap dap, mıñı nın i u rö nöp gı mıdpin," a ga.

²² Jisas manö anıbu nıngöm haga, "Nan añı ap nöp gagpan. Nan ne gau magöngalö sıkim gıngöm, mani udmön, nıbi bı mög gep rö gau kalıp nıngöm me, mıd aij gep ne u mıdeinab God ram mınöng kumi kabö adö laj au. Hagpin rö gıngöm, aumön, yad aıp ajaiul," a ga. ²³ Juda bı kub anıbu, mani nan nıpe gau iru nöp mıdeia rö, Jisas manö anıbu hagö, nan nıpe hib gö, gası mılö la.

²⁴ Gası mılö leia u, Jisas nıp nıngöm haga, "Nıbi bı nan iru mıdeinab gau, uıham yabıt God nıbi bı nıpe mıdlö, kalıp udöm, ram nıpe au abad mıdnab. ²⁵ Kaj kamel gau kalı mauöt nagı yubal mıgan u arngı, uıham arnaböl u pen nıbi bı uıpö kılno nan gau iru nöp mıdöp gau, God ram mınöng nıpe u uıham yabıt arnaböl," a ga.

* 18:12: Ais 58:2-3; Mad 23:23 * 18:13: Sam 51:1 * 18:14: Mad 23:12 * 18:17: Mad 18:3 * 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Eks 20:12-16; Dud 5:17-20

²⁶ Anig hageia, nibi bi mideila gau hagla, “Manö hagabön anibu, God nipe nibi bi ap ud kamij yunim rö lagöp aka nihön?” ö gila.

²⁷ Hageila, Jisas haga, “Adö rimnap nibi bi göl rö lagöp u pen God nipe ginig, ginim rö nöp löp,” a ga.

²⁸ Anig hageia, Pida haga, “Nöh! Ram nan hon gau magöñhalö arö gun, nöp aip nöp se gi ajmidun,” a ga.

²⁹ Hageia, Jisas kalip haga, “Kalöp nöhög hagabin, nibi bi, God manö aij nipe u ud ajaiun, a göm, ram, nibin, nimam, nime nap, ni pai kale gau arö ginaböl gau, God kalip hauß gagnab. ³⁰ Miñi midpun nin an i, God nipe kalip abad mid aij gö, nan kale gau, nibi bi kale gau iru nöp mideinab. Pen nin hain u, nipe aip pör pör nöp mideinaböl,” a ga.

Jisas kauyan, “Yip al pak lilö, umem uraknabin,” a ga

(Mad 20:29-34; Mak 10:46-52)

³¹ Jisas bi nipe unbö migan lan kalip dam goß gau amöm haga, “Nijim. Miñi Jerusalem arabun. Amjaknabun u, Bi Ni nipe nip, God manö hagep bi gau hadame nöp God Manö u kal kün küköm hagla rö nöp ginaböl. * ³² Nip udöm, bi Juda wasö gau ñimago adö kalip lilö, nip hag juöm, ñiton lö göm, künu alöm, nagi ud paköm, böñ nöp al pak linaböl. * ³³ Pen nin mihöp midöm, ruö nin mihau nigay u kauyan uraknab,” a ga.

³⁴ Pen Jisas anig hageia, bi nipe gau gasi piral hi knim rö lagö, manö hagab adö u, a göm, nijagla. *

Jisas bi amgö we ga u gö, amgö ñil nija

(Mad 20:17-19; Mak 10:32-34)

³⁵ Pen hain, Jisas am Jeriko amjakö nijöl gi, bi amgö we ap

* 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44

mideia. Bi anibu nipe adan goß au asik midöm, mani nan nim, a göm, asib gi mideia. ³⁶ Nibi bi iru nöp manö hag padilö nijöl gi, nibi bi rimnap kalip hag nijöm haga, “Nihön gaböl?” ö ga.

³⁷ Hageia hagla, “Jisas bi Nasared nibö u apöm padiab,” a gila.

³⁸ Anig hageila, nipe wiñ kub alöm haga, “Jisas, Depid Ni nipe, yip mög nijmön!” a ga.

³⁹ Hageia, nibi bi padieila gau nip hag göm hagla, “Nihön ginig ap ranabön? Agamij mid!” a gila. Anig hagla u pen nipe agamij midageia. Wiñ kub yabi alöl gi haga, “Jisas, Depid Ni nipe, yip mög nijmön!” a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas nijöm pidön göm, nibi bi gau kalip haga, “Panid söi aui dauim,” a ga. Hagö, panid daueila haga, ⁴¹ “Nöp nihön ginam?” ö ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yip gö amgö magö u kauyan nijin,” a ga.

⁴² Hageia, Jisas nip haga, “Jisas yip gö, amgö magö ñil nijnabin, a gimön, gasi nij udpan rö, amgö magö ñil nöñ,” a ga.

⁴³ Hagö, magö anibu nöp amgö ñil nijöm, God hib nipe u hagö adö arö nijöl göm, Jisas areia au hain ga. Nibi bi magöñhalö Jisas ga anibu nijöm, God hib nipe u haglö adö ara.

19

Sakias, bi dakis udep ap

¹ Jisas Jeriko amöm, an anib au ap padia. ² Pen Jeriko au, bi mani nan gau iru midmidöp ap, bi dakis bi udmidal gau kalip magöñhalö abad midmidöp. Hib nipe Sakias. ³ Jisas daun an au padio nijöl gi, nibi bi iru nöp ap nijnig geila. Sakias nipe bi utep magö u me, Jisas bi aigale bi rö

* 18:34: Mak 9:32

mıdöp u nıñın, a göm, nıña u pen nıñaga. ⁴ Anıg gö, nıpe nöd gı dö gı am mab ur ap ran adö lan amöm, Jisas auaia padö jıñ nıñöl gı mıdeia. ⁵ Jisas pen mab ran mıdeia it anıb au apöm, gılan gı nıñöm, Sakias nıp haga, “Sakias, ne yıñıd it i lug! Mıñi am ram ne u aip mıdeinabin,” a ga.

⁶ Hageia, Sakias it yañ lugöm, mıñ mıñ göl gı, Jisas nıp uł gı dam ram nıpe ud ara. ⁷ Nıbi bı gau ga anıbu nıñlö mulu lugö hagla, “Bı anıbu am bı nan si nan naij göp ram u hannıg arab,” a gıla. *

⁸ Pen Sakias uraköm, Jisas nıp haga, “Bı Kub, ne nöñ! Mıñi nan yad gau nıme lı böñ u lem, böñ u nıbi bı mög gep rö gau kalıp ñınabin. Pen yad nöd pir alem, nıbi bı rımnab nan kale si udnö rö löp gau pen ñınabin, a gem, nan añı ap si udnö rö, pen mıhau mıhau ñınabin; pen nan mıhöp si udnö rö, pen unbö raleb jıñ u ñınabin. Anıg gı dam dam magöñhalö naböñ ral pıs gem, arö gınabin,” a ga. *

⁹ Hageia, Jisas haga, “Bı i Ebraham ñı nıpe ap. Uri God nıpe yam ram aui hanbal nan si nan naij gıpal gau nıñöm arö göm ud kamıñ yuöp. * ¹⁰ Bı Ñı nıpe aua u, nıbi bı hir gıpal gau, kalıp ulhai nıñem ud kamıñ yunam, a göm, aua,” a ga. *

Bı unbö sıduñ lañ mani udla u, manö hod rıköm haga
(Mad 25:14-30)

¹¹ Pen nıbi bı anıb gau, Jisas me, Bı Kub pör abad mıdpun u, Jerusalem arö, nıp kiñ hag lıno, hanıp abad mıdö, mıd aij yabıtı gınabun, a göm gası u nıñla. Jisas, gası kalpe nıñla anıbu, ke nıñöm, kalıp manö ap halö hod rıköm haga. ¹² Jisas manö hod rıköm haga, “Bı kub ap, bı kub abad

mıdep yad mıdöp au arnö, yıp kiñ hag lö, ado gı apem, nıbi bı ram mıñöñ yad gai i kalıp kiñ abad mıdeinam, a göm, ram mıñöñ mılö kub gau arnab. ¹³ Pen nöd bı wög gep nıpe unbö sıduñ lañ kalıp wıñ alö aueinaböl, bı kub nıpe kabö magö gol añı añı ke ke nıme löm hagnab, ‘Mani ñabin i udmim, sıkim gı ado malo gımim, iru ud limim; hainö yad kauyañ aunabin,’ a gınab. ¹⁴ Anıg hagöm arnab u, pen nıbi bı ram mıñöñ nıpe abad mıdeia gau, nıp mulu lugö nıñöl göm, bı rımnab hag yulö, hain amöm, bı kub yabıtı u nıp hagnaböl, ‘Bı anıbi nıpe kiñ hon mıdagnab,’ a gınaböl.

¹⁵ “Pen bı kub yabıtı u manö kale u udagöm, bı kub anıbu nıp kiñ kale hag lınab. Anıg gö, nıpe kauyañ ado gı apöm, bı wög gı ñeb nıpe gau kalıp wıñ alö aueinaböl, kiñ kale u hagnab, ‘Kabö magö gol ñıbin gau, kale ud sıkim gı ado malo gımim, pen aigöl gı udpim?’ ö gınab. ¹⁶ Hagö, bı nöd u apöm hagnab, ‘Bı kub, kabö magö gol añı yıp ñına u, sıkim gı ado malo gem, pen unbö sıduñ lañ kabö magö gol udpin,’ a gınab. ¹⁷ Hageinab, bı kub nıpe u hagnab, ‘Ne gı aij gıpan. Nan pro u ñınö wög gı aij gıpan rö, mıñi daun kub unbö sıduñ lañ nöp hagnö, abad mıdeinabön,’ a gınab. * ¹⁸ Pen bı ap apöm hagnab, ‘Bı kub, kabö magö gol añı yıp ñına u, sıkim gı ado malo gem, pen unbö mamıd u kabö magö gol udpin,’ a gınab. ¹⁹ Hageinab, bı kub nıpe u hagnab, ‘Gıpan anıbu rö, mıñi daun kub unbö mamıd u nöp hagnö, abad mıdeinabön,’ a gınab. ²⁰⁻²¹ Pen bı wög gep nıpe ap apöm hagnab, ‘Bı kub, yad nöp nıñbin. Ne bı kal yabıtı. Nıbi bı rımnab nan kale gau, ne sıkim gı aij gımön

* 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Eks 22:1; Nab 5:6-7 * 19:9: Ap 16:31; Luk 13:16 * 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Di 1:15 * 19:17: Luk 16:10

wasö, rau pîlî gîmön rö udpan. Nan wög uþham gî yîmbal gau, ne klö gîmön nöþ ñîþban. Anîb u, yad nöþ pîñîþ gem me, kabö magö gol añî yîþ ñîna u, dam apo rin ugan gî lînö mîdeia. Magö gol añî ne u mîñî daubin i,' a gînab. ²² Hageinab, bî kub nîpe u hagnab, 'Manö ne hagpan u ud ado gem, manö kub ne aip hagnabin. "Ne bî kal yabî, nîbi bî rîmnap nan kale gau, ne sîkim gî aij gîmön wasö, rau pîlî gîmön rö udpan; nan wög uþham gî yîmbal gau, ne klö gîmön nöþ ñîþban," a gîpan ar? ²³ Anîb u, nîhön gîñîg kabö magö yad u dam beg pasbuk lö, ado gî apem sinîþ rîmnap halö udagpin?' ö gînab. ²⁴ Anîg hagöm, bî söl au mîdeinaböl gau kalîþ hagnab, 'Kabö magö gol yad u pîlî gî udmim, bî au kabö magö gol sîduþ laþ mîdöp u nîþ ñîm,' a gînab. ²⁵ Hageinab hagnaböl, 'Bî kub. Nîpe kabö magö gol sîduþ laþ hadö mîdöp!' a gînaböl. ²⁶ Hageinaböl hagnab, 'Kalöp hagabin, pör nîbi bî nan kale iru mîdeinab gau rîmnap halö udnaböl, pen nîbi bî nan kale pro pro mîdeinab gau gîlö, nan pro anîbu böþ nöþ lug lî arnab. * ²⁷ Pen nîbi bî yîþ nîþlö mulu lugö, bî anîbu nîpe kîþ hon mîdageinab, a gîla gau, kalîþ am dapim, amgö ilö adö yad aui al pak lim,' a gînab," a ga.

Jisas Kîþ rö Jerusalem ara

(*Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*)

²⁸ Jisas kalîþ manö anîbu hagöm, bî nîpe gau aip Jerusalem arun, a göm, nîpe nöð ga. ²⁹ Am am Olîp Dum au, ram rîþîg aglö Bedpagi Bedani goþ au söl amjaköm, bî nîpe mîhöp kalîþ nöð hag yuöm haga, ³⁰ "Ram rîþîg aglö mîgan lödaþ ammîl nîþnabil, kaj

donki marep nîbi bî ud ajagpal ap, nagî adîk lîlö mîdeinab u, hubîk daumil. ³¹ Pen nîbi bî rîmnap apöm, 'Kaj donki u nîhön gîñîg hubîk ud arabil,' a gaiöl u, hagnîl, 'Bî Kub u wög mîdö halîþ hag yuajîþ, udnîg aubul,' a gîmil," a ga.

³² Anîg hagö, ammîl nîþlö, haga rö nöþ mîdeia. ³³ Am nagî hubîk gîlö nîþöl gî, bî kaj donki nap nîbö gau apöm hagla, "Kaj donki marep u nîhön gîñîg gîmil nagî hubîkabil?" ö gîla.

³⁴ Hageila haglö, "Bî Kub u wög mîdö halîþ hag yuajîþ, apul nagî hubîkabal," a gîlö. ³⁵ Anîg hagnîl, kaj donki marep anîbu nagî hubîkmîl, uþ gî dam Jisas mîdeia au amjakmîl, waþîþ kale bad rîmnap ud jumîl, ud kaj donki adö u lîmîl, Jisas nîþ ud kaj donki adö anîb laþ lîla. ³⁶ Jisas donki adö laþ asîköm, adan adö u arö nîþöl gî, nîbi bî gau waþîþ nan kale rîmnap dap adan adö anîbu lîlö nîþöl gî, kaj donki Jisas asîk mîdeia anîbu waþîþ nan kale adö anîbu abö göl gî abö göl gî ara.

³⁷ Am am Jerusalem sösöl gîlö nîþöl gî, Olîp Dum adan ramö gîyaþ gep ka au, nîbi bî nîpe gau iru yabî nöþ, magöþhalö nîþ mîñ mîñ yabî göl gî, nan nîhön nîhön ga gau gasî u nîþöl gî, wîñ kub alöl gî, God hib nîpe dap ranöm hagla, ³⁸ "Bî Kub nîpe Kîþ hanîþ hag yuö auöp i,

God nîþ ud aij gîñîm!

God ram mîñöþ kumi kabö adö laþ au,

hibur hain hain magö u nöþ mîdöp.

God nîpe adö i gîlaþ mîdöm, nîpe mailö aij unbö ke halö mîdöp," a gîla. *

³⁹ Anîg haglö nîþöl gî, bî Perisi rîmnap anîb au mîdeila gau, Jisas nîþ hagla, "Manö hag ñeb bî.

* 19:26: Mad 13:12; Luk 8:18 * 19:38: Sam 118:26; Luk 2:14

Nîbi bî ne gau kalîp hag gö, anîg unbô rô hagaglan,“ a gîla.

⁴⁰ Hageila, Jisas pen haga, “Kalöp hagabin, kale manö anîbu rô hagageinaböl u, kabö gau ke wîñ alnaböl,” a ga.

Jisas Jerusalem nîjöm mîtöñ ga

⁴¹ Jisas Jerusalem sösöl göl gî, daun kub anîbu nîjöm, amgö ñîg lugö nîjöl gî haga, ⁴² “Ram mînön Jerusalem i, kalöp mög yabîl nîjabin. Yad kalöp ud God aip jîm ñem, hibur hain hain magö u kalîp ñîñîg aunö u nîjebep u, aij yabîl gîböp. Pen mîñî kale nîjagmim, amgö we rô mîdpim. ⁴³ Hainö bî kołmał kale apöm, daun kub kale i, uñîñîñî lî gîgabö gî mîdöm, ⁴⁴ apöm gî naij yabîl gîlô, wög waryö, ram gau magöñhalö, kabö ap kabö ap adö lan waköm mîdageinab; nîbi bî, ñî pai, kabö waryö raul an yan mîdeinaböl gau ram halö pa jö ma jö gî yunaböl. God kalöp udnîg auöp ñîñî i nîjagpim u me, anîg gîñab,” a ga.
*

Jisas God sabe gep ram raul mîgan yan ara

(Mad 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Jisas anîg hagöm, God sabe gep ram u amöm, nîbi bî sîkim geila gau kalîp hag hön yuöl gî haga, ⁴⁶ “God Manö u kalî kîñîñî rîkôm hagla, ‘Ram yad u, yîp sabe gep ram mîdeinab,’ a gîla u pen kale sîkim gî gîpe gîpe, nîbi bî nan si udöm, dap pî göl hanbal ram ap rô löp,” a ga.

⁴⁷ Pen Jisas nîpe pör pör, ñîñî añî añî am God sabe gep ram raul mîgan u, nîbi bî gau kalîp manö hag ñîmîdöp. Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau, bî lo manö hag ñeb bî gau, bî manö ud asîkep gau, nîp al pak lun, a göm, gasî añî u nîñeila. * ⁴⁸ Anîg gasî nîñla u pen

nîbi bî magöñhalö, manö aij nîpe nîñun, a göm, nîp ñîñî lîlô nîñöl gî, kale Jisas nîp al pak löl rô laga.

20

*“Nöp an hagö anîg gî ajabön?”
ö gîla*

(Mad 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Pen ñîñî an anîb au, Jisas nîpe God sabe gep ram raul mîgan u amöm, nîpe nîbi bî ud God aip jîm ñöl lîñab manö aij u hag ñî mîdeia nîjöm bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, bî manö ud asîkep gau abe aula. ² Apöm nîp hagla, “An nöp hagö, ne apön anîg gî ajabön?” ö gîla.

³ Hageila haga, “Yad kalöp pen hag nîjeb ap hag nîñîg gabin.

⁴ Jon nîbi bî gau kalîp ñîg pak ñîmîdöp u, God nîp hagö anîg ga aka gasî nîpe ke nîjöm ga?” ö ga.

⁵ Hageila, kale ke hag nîñî hag nîñî göm hagla, “‘God hagö, Jon nîbi bî gau kalîp ñîg pak ñîa,’ a gîñabun u, nîpe hagnab, ‘Anîb u, manö nîpe u nîñön gîñîg udagpim?’ ö gîñab.

⁶ Pen, ‘Jon gasî nîpe ke nöp nîñöm, nîbi bî gau kalîp ñîg pak ñîa,’ a geinabun u, nîbi bî gai i, God nîpe Jon manö hagep bî nîpe rô hag lö apöm gaia a göm nîñbal rô, kal juöm hanîp kabö ju pak lîñaböl,” a gîla. ⁷ Pen kale gasî anîbu nîñöm, Jisas nîp pen hagla, “Jon apöm nîbi bî gau kalîp manö hag ñöm, ñîg pak ñöm ga u, hon nîñagpun, God hagö ga aka gasî nîpe ke ga u nîñagpun,” a gîla.

⁸ Anîg hageila, Jisas kalîp haga, “Kale yîp pen hag ñagpim rô, yad pen an hagö apem gabin u, kalöp u rô nöp hag ñagnabin,” a ga.

Bî wain wög adîñ abad mîdeila gau, manö hod rîkôm haga

(Mad 21:33-46; Mak 12:1-12)

* 19:44: Luk 21:6 * 19:47: Luk 21:37

⁹ Jisas n̄ibi b̄i gau kal̄ip manō hod r̄ikōm haga, “B̄i ap wain wōg ad̄iŋ ap ḡi ȳimōm, n̄ibi b̄i r̄imnap hag lōm, am ram m̄inōŋ m̄ilō gau m̄ideinab. * ¹⁰ Pen wain magō po ḡinab magō u, b̄i n̄ipe ap hag yuōm hagnab, ‘Am n̄ibi b̄i wain wōg ḡi m̄idpal gau kal̄ip hagō, wain magō ȳip r̄imnap n̄ilō daumōn,’ a ḡinab. Hagō amjakō, n̄ibi b̄i wain wōg ḡi m̄ideinabōl gau n̄ip pak pak lōm, ȳihar̄iŋ hag yulō ado ḡi aunab. ¹¹ An̄ig ḡilō, b̄i wain wōg nap n̄ibō u, b̄i ap pen hag yuō arnab. Areinab n̄ip u rō nōp pak pak lōm, ȳihar̄iŋ hag yulō ado ḡi aunab. ¹² An̄ig ḡilō, b̄i hainbō ap hag yuō amjakō, n̄ip m̄iŋu magō pakōm, t̄ip ḡi dam hōŋ au yaŋ yunabōl. ¹³ An̄ig ḡilō, b̄i wōg ad̄iŋ nap n̄ibō u hagnab, ‘Yad ai ḡinamŋ N̄i m̄idmagō yad u yunabin u, manō n̄ipe hageinab rō n̄iŋōl rō lōp,’ a gōm yunab. ¹⁴ Yuō amjakō, n̄ibi b̄i wain wōg ḡi m̄ideinabōl an̄ib gau hagnabōl, ‘N̄i auōp i, nap wain wōg u n̄ipe udn̄im rō lōp. N̄ip bōŋ nōp al pak lun, hon udun,’ a ḡinabōl. ¹⁵ An̄ig hagōm, n̄ip t̄ip t̄ip ḡi dam hōŋ gau amōm, bōŋ nōp al pak l̄ilō umnab.

“Pen an̄ig geinabōl u, b̄i wōg ad̄iŋ nap n̄ibō u kal̄ip n̄ihōn ḡinab? ¹⁶ N̄ipe apōm, n̄ibi b̄i an̄ib gau kal̄ip al pak lōm, wōg ad̄iŋ an̄ibu n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip pen hagō abad m̄ideinabōl,” a ga.

Jisas an̄ig hageia, n̄ibi b̄i n̄iŋ m̄ideila gau hagla, “Hagpan an̄ibu rō gagn̄im!” a ḡila.

¹⁷ Hageila, Jisas kal̄ip n̄iŋ gusgus gōm haga, “An̄ig hagpim u pen an̄ib u, God Manō kal̄i k̄liŋ r̄ikla ad̄iŋ ap r̄ik n̄iŋmim iŋ u ȳip hag n̄imim. Ad̄iŋ hagabin an̄ibu an̄ig gōl m̄idōp,

‘B̄i ram gep gau, kabō ap aij gagn̄im a gōm arō ḡila u

pen m̄iŋi ram padō an̄ yaŋ u b̄in̄ig n̄ōl m̄idōp,’ a ḡila.

¹⁸ “N̄ibi b̄i an an ap lug kabō adō an̄ibu paknabōl gau, kal̄ip bōŋ nōp pa jō ma jō ḡi l̄inab. Pen kabō an̄ibu pig ju ap lug n̄ibi b̄i pak r̄ib̄iknab u, kal̄ip bōŋ nōp paib waib jō ḡi l̄inab,” a ga. *

¹⁹ Jisas an̄ig hageia, han̄ip nōp hagab a gōm, b̄i lo manō hag n̄eb b̄i gau abe, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, uri nōp n̄ip manō kub hagun a gōm n̄iŋla u pen n̄ibi b̄i iru nōp n̄iŋ m̄ideila gau n̄iŋōm, p̄iŋiŋ gōm arō ḡila.

“Rom b̄i kub Sisa n̄ip dak̄is n̄un aka wasō?” ḡila

(Mad 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Pen Jisas n̄ip aige gōl gun dam manō kub hagn̄ig arun a gōm, am n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip mumug gōm hagla, “Kale n̄ibi b̄i aij rō halu l̄imim, am manō pir pir alimim, n̄ip manō r̄imnap hagpe, pen n̄ihōn hagain̄im n̄iŋun, n̄ip dam gapman b̄i manō kub ud as̄ikep u ud arnabun,” a ḡila. *

²¹ An̄ig haglō, amōm n̄ip manō r̄imnap piral hagōm hagla, “Manō hag n̄eb b̄i, hon n̄iŋbun ne bōŋ lap nōp aragpan; kabō gōl nōp hagpan. God Manō u n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag n̄iban u, u rō nōp kabō gōl nōp hagpan. ²² An̄ib u, hon n̄ihōn gun? Rom gapman b̄i kub Sisa n̄ip dak̄is n̄un aka wasō?” ḡila.

²³ Kale manō pir pir hagla an̄ibu n̄iŋōm, Jisas kal̄ip haga, ²⁴ “Mani dak̄is n̄ibal an̄ibu ap ȳip ud yambe n̄iŋin,” a ga. Hageia, ud yamla n̄iŋōm haga, “Mani ba u, ana an rō m̄idōpŋ Hib kal̄i k̄liŋ r̄ikla an̄ibu, an hib rō m̄idōp?” ō ga.

Hageia hagla, “Sisa ana n̄ipe u m̄idōm, hib n̄ipe u m̄idōm gōp,” a ḡila.

²⁵ Hageila, kal̄ip haga, “An̄ib u, Sisa nan n̄ipe m̄idain̄im, Sisa n̄ip

* 20:9: Ais 5:1 * 20:18: Ais 8:14-15 * 20:20: Luk 11:54

ñimim. God nan nipe midainim, God nip ñimim,” a ga.

²⁶ Jisas nipe nibi bi mideila an anib au anig hageia, manö nipe rib juöl rö lagö, gasi iru niñöm manö ap hagagla.

Nibi bi uraknaböl u, hag niñeb ap

(Mad 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Sadyusi gau, nibi bi umöm urakagnaböl a göm, gasi u niñmidal. Pen Sadyusi bi rimnap Jisas mideia au apöm, nip hag niñeb ap hag niñla. ²⁸ Hag niñöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Mosi manö ap hanip kalik kün riköm haga, ‘Bi ap nibi udöm, ñi pai yag dapöm wasö yiharini umnab u, nimam nipe ap pen nibi anibu udöm, ñi pai nipe u, a göm, yag daunim,’ a ga. ²⁹ Anib u, bi il halö unbö mudun jni u mideinaböl. Nimam nöd u nibi udöm, ñi pai yag dapöm wasö yiharini umnab.

³⁰ Umö, nimam yigwö an nibö u pen nibi anibu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, yiharini umnab. ³¹ Anig gö, nimam yigwö nigani nibö u pen nibi anibu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, yiharini umnab. Anig gi dam dam, nimam unbö mudun jni magöñhalö ñi pai yag dapöm wasö yiharini umnaböl. ³² Hainö nibi anibu u rö nöp umnab. ³³ Pen umöm uraknaböl a gipan u, nibi añi anibu bi nipe unbö ud mudun jni linab u, hainö bi an nibi mideinab?” ö gila.

³⁴ Hageila, Jisas kalip haga, “Mñi midpun ñin i, nibi gau bi udpal, bi gau nibi udpal. ³⁵ Pen nibi bi God gö uraköm, ram nipe kumi kabö adö lan au arnaböl gau, nibi gau bi udagnaböl, bi gau nibi udagnaböl. ³⁶ Pen kale kauyan umagnaböl; ejol gau rö pör nöp kamini mideinaböl. Kale uraknaböl u me, God ñi

pai nipe mideinaböl. ³⁷ Nibi bi umöm urakpal manö u, Mosi u rö nöp mab ineia aiud u hagöm kalik kün rika. Mosi manö anibu kalik kün riköm haga, ‘Bi Kub nipe Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale midöp,’ a ga. ³⁸ Nibi bi nöd umla gau, ‘God kale midöp,’ a ga rö, hon niñbun, nibi bi nöd umla gau uri kamini midpal. God niñöb, nibi bi nipe magöñhalö kamini midpal,” a ga.

³⁹ Jisas anig hageia, bi lo manö hag ñeb bi rimnap hagla, “Manö hag ñeb bi, manö kabö göl nöp hagpan!” a gila. ⁴⁰ Manö hag aij ga anibu niñöm, pñini göm, hainö manö rimnap nip hag niñagla.

“Nihön ginig yip Mesaia a göm niñagpal?” ö ga

⁴¹ Pen Jisas kalip haga, “Nibi bi gau nihön ginig, Mesaia u Depid ñi nipe u nöp midöp, a gipal?

⁴² Depid nipe ke God Manö adini Sam a gipal u kalik kün riköm haga, ‘Bi Kub nipe Bi Kub yad nip haga,

“Ne ñimagö yijig yad lau adö asik midmön;” *

⁴³ mid damöm yad kolmañ ne gau kalip ginö,

ma mo ne gau kalip abö gi ribiknabön,” a ga.

⁴⁴ Pen Depid nipe Mesaia u nip, ‘Bi Kub yad,’ a ga rö, nihön ginig, Mesaia u Depid ñi nipe u nöp midöp, a gipal?” ö ga.

Lo manö hag ñeb bi gau gipal rö gagmim, a ga

(Mad 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nibi bi gau niñmidlö niñöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga,

⁴⁶ “Kale lo manö hag ñeb bi gau gipal rö gimim rö löp u, niñ aij gimim. Kale gipal adö u, hon gau ajno hib hon u nöp ñilani a göm, waij milö rol göm, nibi bi gau aip magum gilö, nibi bi gau kalip niñöm, ‘Bi kub auabim ei’

* 20:42: Sam 110:1

gɪnaböl u, mɪñ mɪñ gɪnaböl; Juda magum gep ram gau amöm, bɪ kub asɪkpal sea adö u asɪkpal; pen nan kub ñɪŋnaböl ñɪn u, am bɪ kub asɪkpal ka u nöp asɪknaböl. ⁴⁷ Bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau, nɪbi paɪpaɪ ram nan kale gau si udöm, God nɪp sabe gɪnabun u, nɪbi bɪ nɪŋöl, a göm, manö mɪlö kub pir pir adö rɪmnap hagnal. Anɪg gɪpal u, hainö ilön kub ke yabɪɪ udnaböl,” a ga.

21

*Nɪbi adu ap God nɪp nan kub ña
(Mak 12:41-44)*

¹ Jisas God sabe gep ram raul mɪgan am mɪdöm nɪŋa, nɪbi bɪ mani halö gau mani rɪmnap dap mab ij mɪgan u yueila. ² Pen nɪbi adu mög gep rö ap mani aɪ pro magö mɪhöp dap yua. ³ Anɪg ga nɪŋöm Jisas haga, “Yad kalöp nɪŋö hagabin, nɪbi bɪ rɪmnap mani pro yubal; pen nɪbi adu mög gep rö i mani nɪpe kub yabɪɪ yuöp. * ⁴ Pen nɪbi bɪ rɪmnap mani kale iru nöp mɪdö nɪŋöl gɪ mani yubal; jɪ nɪbi adu mög gep rö i mani nɪpe mɪdöp rö magöŋhalö yuöp. Nan rau ñɪŋeb ap mɪdagöp,” a ga.

*God sabe gep ram u gɪ naij
gɪnaböl, a ga*

(Mad 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Pen bɪ nɪpe rɪmnap hagla, “God sabe gep ram i kabö aij aij, nan aij aij dap God nɪp ñöm rɪb adɪk ñɪla u, aij yabɪɪ mɪdöp,” a gɪla. Anɪg hageila, Jisas kalɪp haga, ⁶ “Anɪg hagnal u pen hainö nan aij nɪŋabim anɪb gau mɪdageinab. Magöŋhalö ud waɪ gɪ yulö, kabö ap kabö ap adö u mɪdageinab,” a ga. *

*Hainö mɪŋör kub aunab, a ga
(Mad 24:3-14; Mak 13:3-13)*

⁷ Hageila, nɪp hag nɪŋöm hagla, “Manö hag ñeb bɪ. Nan anɪbu

ñɪn mai rö anɪg gɪnabɪ Pen nan nɪhön rö gö nɪŋun, mɪñi gɪnɪg gab a gɪnabun?” ö gɪla.

⁸ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Nɪŋ aij gɪmim! Nɪbi bɪ iru nöp apöm pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp auabin. Ñɪn kub u auöp,’ a gɪnaböl. Anɪg hageinaböl u, nɪŋö hagaböl a gɪmim kalɪp hain gagnal. ⁹ Pen ram mɪnön mɪgan rɪmnap uraköm, ram mɪnön mɪgan rɪmnap aip pen pen gɪnaböl. Ram mɪnön mɪgan rɪmnap kale ke nöp pen pen gɪnaböl. Anɪg geinaböl u nɪŋmim, ñɪn kub hagnal u aunɪg gab nɪŋöm anɪg gaböl a gɪmim, pɪñɪŋ gagnal. Ñɪn kub anɪbu hainö aunab,” a ga.

¹⁰ Anɪg hagnal kalɪp haga, “Ram mɪnön mɪgan rɪmnap uraköm, ram mɪnön mɪgan rɪmnap aip pen pen gɪnaböl. Kin rɪmnap yam kale uraköm, kin rɪmnap yam kale aip pen pen gɪnaböl. ¹¹ Ram mɪnön gau iru nöp munmon kub yabɪɪ udöm, kɪyö kub alöm, mɪña kub yabɪɪ göm gɪnab. Nan kumi kabö adö laŋ au ke hain nɪbö löm, nan unbö ke pɪñɪŋ gep rö adö laŋ au lɪnab. ¹² Nan anɪb gau hainö anɪg gɪnab jɪ nöd yɪp pɪg aip mɪdpim rö, kalöp gɪ naij gɪnaböl. Kalöp manö kub hagnɪg, dam Juda magum gep ram gau amöm, manö kub hagnal, kalöp nagɪ löm, dam kin gapman bɪ kub gau ud arnaböl. ¹³ Kalöp gɪnaböl anɪbu, manö aij yad u kalɪp waiö hag ñɪmim rö lɪnab. ¹⁴ Pen kalöp manö kub hagaiöl u, manö nɪhön rö pen hagnal a gɪmim, nöd ulhai nɪŋagnal. * ¹⁵ Yad ke kalöp gasɪ aij ñem manö magö ñɪnö, kale manö anɪbu nöp hag ñɪbe, kale pen hagnal ud yuep rö lagnab. * ¹⁶ Pen name nap, namam bɪ, bɪ rɪdɪk nɪŋeb, bɪ nɪŋeb

kale ke r+mnap kalöp mumug göm, ud kołmał ñ+magö adö l+lö, kalöp r+mnap böñ nöp al pak l+ naböl.

* 17 Y+ p n+ñ udpim rö, n+bi b+ gau magöñhalö kalöp mulu kal n+ñ naböl. 18 Pen nab+ic umagö kale a+ñ ap ur gagnab. 19 Pen y+ p c+g p+döñ g+ m+deinabim u, kam+ñ m+dep magö u udmim, pör pör nöp m+deinabim.

Jerusalem g+ naj g+ naböl, a ga
(Mad 24:15-21; Mak 13:14-19)

20 "Pen ami b+ gau apöm, Jerusalem b+nöm yu g+gabö g+ naböl ñ+n u, m+ñi söl m+döp Jerusalem g+ naj g+ naböl, a g+mim n+ñ nabim. 21 N+bi b+ ram m+nöñ Judia m+daiöl gau, p+ñ+ñ g+ no ilö gau aröl. N+bi b+ Jerusalem m+daiöl gau, p+ñ+ñ g+ höñ adö aröl. Pen n+bi b+ höñ adö m+daiöl gau, Jerusalem waryö raul aragöl. 22 N+hön g+ñ+g: ñ+n an+bu me, kale God n+ p arö g+pal rö, God manö hagep b+ gau magöñhalö God Manö kali k+ñ r+köm hagla rö nöp g+ nab n+ñöm kale pen ilön kub udnaböl. * 23 Pen ñ+n an+bu, n+bi ñ+ mudun m+deinaböl gau abe, n+bi ñ+ painañ ci ñeinaböl gau abe, kal+p m+ñör kub yöl g+ nab. God Juda n+bi b+ kal+p m+ñör kub yab+ñ g+nam a göm, n+bi b+ ram m+nöñ an+bi m+dpal kal+p g+ naj yab+ñ g+ nab. 24 B+ m+lö gau n+bö apöm, n+bi b+ r+mnap kal+p ru m+lö k+d udöm r+ b l+ naböl, n+bi b+ r+mnap kal+p nagi löm dam ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö ud arnaböl. Pen Juda n+bi b+ wasö gau apöm, Jerusalem g+ naj g+lö g+lö, God ñ+n n+pe haga u ap auö, arö g+ naböl. *

B+ Ñ+ n+pe mailö halö aunab, a ga

(Mad 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 "Pen hainö, s+dö rak+n gap+ nan ke ap waiö löm, ñ+g si ral apöm

gu kub geinab. Pen ram m+nöñ i+ i n+bi b+ ram m+nöñ gau gau magöñhalö gas+ iru n+ñöm, n+hön gab a göm, gas+ m+lö löm p+ñ+ñ g+ naböl. * 26 Nan kumi kabö adö lañ m+döp gau, dañ n+bö i n+bö gö, m+nöñ naböñ i n+hön g+ñ+g göm gab, a göm, p+ñ+ñ göm, gas+ magö r+ k auö umeb rö l+ nab. 27 An+g g+ nab ñ+n u, B+ Ñ+ n+pe kumi an au auö n+ñöl g+, n+bi b+ kale p+döñ n+pe u abe, mailö aij unbö ke yab+ñ n+pe u abe n+ñ naböl. * 28 Nan hagabin i geinab u, B+ Kub han+p ud kam+ñ yunab ñ+n u söl m+döp, a g+mim, amgö g+lan g+mim n+ñöl g+ m+daimim," a ga.

Mab was+ñad u, manö hod r+köm haga

(Mad 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Jisas an+g hagöm, kal+p manö hod r+köm haga, "Mab was+ñad abe, mab r+mnap abe, 30 s+ñ+p lö, m+ñi s+dö l+ñ+g göm gab a g+mim, n+ñ bim. 31 An+ b u rö, nan hagpin gau gö, God n+bi b+ udöm abad m+deinab ñ+n u söl auub a g+mim, n+ñ nabim.

32 "Yad kalöp n+ñö hagabin, n+bi b+ uri m+dpal gai i magöñhalö umagnaböl; r+mnap kam+ñ m+dlö n+ñöl g+, nan hagabin i magöñhalö g+ nab. 33 Kumi kabö adö lañ abe, m+nöñ naböñ i+ i abe ur g+ nab, j+ manö magö yad gau ur gagnab.

N+ñ aij g+mim m+daimim, a ga

34 "Pen n+ñ aij g+mim. Kale ñ+g wain ñ+g k+lö iru ñ+ñ+mim hau+ l+mim, nan m+nöñ naböñ adö i+ i nöp gas+ n+ñ m+deinabim ñ+n an+bu nöp, yaur kaj wal wayöñ hel l+lö y+ñ+d nöp udöp rö u g+ nab. 35 Gai i nöp gagnab; n+bi b+ ram m+nöñ i+ k+g+n y+ma magöñhalö m+dpal rö g+ nab. 36 An+ b u, kale pör pör n+ñ aij g+mim, God n+ p

* 21:16: Mad 10:21-22 * 21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 * 21:24: Sam 79:1; Rep 11:2

* 21:25: Ais 13:10; Esi 32:7; Joe 2:31; Rep 6:12-13 * 21:27: Dan 7:13; Mad 26:64; Rep 1:7

sabe göl gi nöp midmim hagmim, 'Nan anib gau hanip al pak lagnim; ne hanip abad midö kamij arun, am Bi Ni nipe amgö ilö adö nipe u midaiun,' a gimim," a ga.

³⁷ Ni pro bad anibu, Jisas por am God sabe gep ram raul migang u am midöm, nibi bi gau kalip manö hag nimidöp. Pen sibön gö nijöl göm, Jisas nipe am ram minön ap Olip Dum a gal u hanmidöp. ³⁸ Nibi bi gau magöñhalö, manö nip u nijun, a göm, hilm halö yabih uraköm, God sabe gep ram u armidal.

22

Judas Jisas nip mumug ga

(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Juda kai Bred Yis Halö Niñagep nin kub kale u, Pasopa a gipal nin kub kale u, sösöl ga. ² Bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jisas nip alun a gila u pen nibi bi gau kalip pñij göm, aigöl gun alun a göm, hag nij mideila.

³ Hag nij midlö nijöl gi, Seden nipe apöm, Judas hib nipe ap Iskariod a gimidal u, nip yuö hiika. Bi anibu Jisas bi nipe unbö migang laj gau bi ap. ⁴ Yuö hiikö, nipe am God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram abad midmidal polisman bi kub kale gau abe mideila gau amöm, Jisas nip aigöl gem mumug gi dam ninö nip al pak löl, a göm, manö anibu kalip aip hag nija. ⁵ Hagö, kalip aij a gö nijöl gi hagla, "Nöp mani ninabun," a gila. ⁶ Hageila, Judas nipe, magö mai rö Jisas nibi bi gau aip midageinab u, nip mumug gi dam bi kub gau kalip ninabin, a göm, abad nij mideia.

Pasopa nan niñig gijn gila

(Mad 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Pen Bred Yis Halö Niñagep nin anibu auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gep nin uri, a göm, ⁸ Jisas nipe Pida aip Jon aip kalip mihön hag yuöm haga, "Kale mihön am Pasopa nan niñnabun u gi li aij gimil," a ga.

⁹ Hageia haglö, "Gai anig gul?" ö gilo.

¹⁰ Hageila, Jisas haga, "Kale mihön daun kub u ammil nijnabil, bi ap nig mil daueinab. Nip nable pakmil, arnim ram u ammil, ¹¹ bi ram nap nibö anibu nip hagemil, 'Manö Hag ñeb Bi nöp hag nijöb, "Ram raul migang mai bi yad gau aip Pasopa nan niñnabun?" ö göp,' a gimil. ¹² Anig hageinabil, kalöp mihön dam ram raul migang kub debol nan gau halö mideinab adö laj u hageinab u, Pasopa nan niñnabun gau raul migang anibu gi jin gimil," a ga.

¹³ Hagö ammil nijlö, haga haga rö nöp mideia. Anib u, Pasopa nan niñnig gila gau gi li aij gilo.

Jisas bi nipe gau kalip bred wain na

(Mad 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Pen ram dugöp magö u nan niñnig göm, bi manö nipe ud arep gau aip debol u asik gıgabö göm, ¹⁵ kalip haga, "Gasi yad por nijbin u, kalöp aip Pasopa nan niñnig gabun i nijun me, hainö ilön kub udnam, a gem, gasi u nijbin. ¹⁶ Pen yad kalöp hagabin, Pasopa nan u hainö kauyan niñagnabin; hainö Pasopa kaj sipsip pi por pak nijbud il anibu waiö lınab nijöm God nibi bi nipe udöm abad mideinab nin u nöp nan kub niñnabun," a ga.

¹⁷ Jisas anig hagöm, nig wain kap udöm, God nip aij a göm, bi

nipe gau kalip ñöl gi haga, “Ñig ñabin i kale ke ud ñinim. ¹⁸ Pen kalöp hagabin, mñi ñin i rikö, ñig wain kauyan ñinagnabin; God nibi bi nipe udöm abad mideinab ñin u nöp ñig wain kauyan ñinabin,” a ga.

¹⁹ Anig hagöm, bred ap udöm, God nip aij a göm, ud jö göm kalip ñöl gi haga, “Hañ roman yad i kalöp ñabin. Kale udmim gasi yip nöp nijnöl gimim ñinim,” a ga. ²⁰ Kale nan ñin haköm, Jisas ñig wain kap u udöm, kalip ñöl gi haga, “Hagape yad lugö umnö me, God kalöp nibi bi yad, a göm, udnabin a ga manö adö u am pidöñ ginab u me, kalöp ñig wain i ñabin.

²¹ Pen bi yip kain gi dam arnab u aip asik midpun. * ²² Bi Ñi nipe, God hadame ram haga adan adö u nöp hain göm umnab u pen bi nip kain gi dam arnab u nip mög ninabin,” a ga.

²³ Jisas anig hageia, bi nipe gau kale ke nöp, an rö anig ginab, a göm, pen pen hag ninjöl gi mideila.

Bi nipe gau, “Kale wasö, yad nöp bi kub midpin,” a gila

²⁴ Jisas bi nipe gau, kale wasö, yad nöp bi kub midpin, a göm, kale ke nöp pen pen hageila. * ²⁵ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Kin gau Juda nibi bi wasö gau klö göm abad midöl gi haggal, ‘Kalip ud aij yabıl gipun,’ a gipal. * ²⁶ Pen kale unbö rö gagmim. Bi kub kale gau, ñi praj rö mdaiöl; bi kub yabıl gau, bi wög gi ñeb rö mdaiöl. *

²⁷ Minönj nabön il i gipal nagı adö u, bi kub am asıklö, bi wög gi ñeb gau nan magö nan kalpe gau pıta pıta gıpal. Pen yad an kalöp bi wög gi ñeb rö nöp midpin. *

²⁸ “Yip marö yabıl gimidöp u ninmim yip arö gagpim; yip abad midpim. ²⁹ Anig gıpin u, God yip hagöp, ‘Ne Kin midmön, nibi bi gau kalip abad mideinabön,’ a göp rö, yad pen u rö nöp kalöp hagabin, kale kin rö midmim nibi bi gau kalip abad mideinabim. ³⁰ Ñin anıbu kale ram minönj yad u ammim, yad aip asıkmim nan magö ñinmim ñig ñinmim ginabim; kale kin asıkpal sea adö u asıkmim, Isrel il ke ke unbö migan lan kalip manö kub ninabim,” a ga. *

Pida, “Jisas nip ninagpin,” a ginab

(Mad 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas nipe Pida nip haga, “Saimon, Saimon, nöñ. God nipe Seden nip yau a gö, kalöp bi, wid magö hon gilö hon gilö, magö yabıl u ke löm, adın adın u ke löm gıpal rö u göm, kale gi naj ginabim aka wasö ginınab,” a ga.

³² Pen yad God nip sabe gıpin rö, yip böñ nöp arö gagnabön. Pen nan si nan naj ginabön u, nıhön ginig anig gıpin, a gimön, yip kauyan ado gi aunabön. Pen anig gimön, hainö apön namdamam ne rımnap kalip manö hag ñi aij gö, kale klö göm yip hain göl,” a ga. *

³³ Jisas anig hageia Pida haga, “Bi Kub, yad nöp arö gagnabin. Mıhönğöl nöp ajeinabul, nöp nagı löm, yip abe nagı löl. Pen nöp al pak löm, yip abe al pak löl,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Pida, yad nöp hagabin, mñi sıbön yan kılakıl wıñ alagnab magö u, Jisas nip ninagpin a gimön, ij mıhau nıgan wai ñinabön,” a ga.

Mani rin, wadı, ru mılö kıd

³⁵ Jisas anig hagöm kalip haga, “Nöd kalöp hag yuem hagnö,

* 22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mad 20:25-27; Mak 10:42-45

* 22:26: Mad 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:30: Mad 19:28 * 22:32: Jon

‘Mani rin, wadî, ma rîrup gau udmim ud aragmim; yîharîŋ armim,’ a gîñö. Hagnö arbe ñîñ anîbu, nan kale rîmnap mîdeia aka mîdageia?” ö ga.

Hageia hagla, “Wasö, nan hon ulep laga; mîdeia nöp,” a gîla. *

³⁶ Hageila, Jisas haga, “Pen mîñi kale mani rin, wadî mîdainîm u, halö ud armim. Bî an ru mîlö kîd mîdagainîm u, kolsior nîpe u bî rîmnap kalîp sîkim göm mani udöm ru mîlö kîd ap raunîm. ³⁷ Pen nîŋim! Nöd God manö hagep bî Aisaia God Manö adîŋ ap kalî kîñ rîkôm haga, ‘“Nîpe bî nan si nan naj gep bî ap,” a gîñaböl,’ a ga. Haga anîbu yîp nöp haga. Manö hagöm kalî kîñ rîka anîbu mîñi gîñg gab,” a ga. *

³⁸ Jisas anîg hageia, kale hagla, “Bî Kub, ru mîlö kîd hon mîhöp mîdöp,” a gîla.

Hageila haga, “U anîg hagagmim,” a ga.

Jisas Olip Dum au Nap nîp sabe ga

(*Mad 26:36-46; Mak 14:32-42*)

³⁹ Jisas anîg hagöl göm Jerusalem höŋ amöm, pör Nap nîp sabe gîmîdöp Olip Dum au ara; bî nîpe gau hain gîla. ⁴⁰ Ram mîñöŋ anîbu amjaköm kalîp haga, “Gasî naj auö gî naj gîmim rö löp u, God nîp sabe göl gî mîdaimim,” a ga.

⁴¹ Anîg hagöm, kalîp arö göm, nîpe ke ke au amöm, kugom yîmöm God nîp sabe göm haga, ⁴² “Bapi, gasî yad nîŋbin u ñîg asî kap yîp ñîñg gabön u ñagmön. Pen yad gasî nîŋbin adö u gagmön; gasî ne ke nîŋban adö u nöp gîmön,” a ga. ⁴³ Jisas anîg hagö, ejol ap kumi kabö adö laŋ au nîbö apöm nîp pîdöŋ ña. ⁴⁴ Nîp marö yabîl gö, Jisas nîpe Nap nîp klö yabîl göm sabe göl gî mîdö nîŋöl

gî, hapîl u hagape rö pa gî dö gî îl yaŋ luga.

⁴⁵ Nap nîp sabe gî mîd juöm amöm nîŋa, bî nîpe gau mîŋör lugö nîŋöl gî, hon haneila. ⁴⁶ Anîg geila u nîŋöm kalîp haga, “Nîhön gîñg hon hanabimŋ Seden nîpe gasî ñö kale gî naj gîmim rö löp u, urakmim, sabe göl gî mîdaiim,” a ga.

Jisas nîp ud sîsî lîla

(*Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12*)

⁴⁷ Jisas manö anîbu hag mîdö nîŋöl gî, bî nîpe Judas bî ugan kub ap u† gî dap apjaköm, Jisas nîp ud bom halunam a geia. ⁴⁸ Anîg geia, Jisas nîp haga, “Judas, ‘Bî me i al pak lîmim,’ a gîmön, yîp Bî Ñî nîpe ud bom halunîg gabön ar?” a ga.

⁴⁹ Anîg hagö nîŋöl gî, bî nîpe gau nan nîhön gîñg geila anîbu nîŋöm hagla, “Bî Kub, hon kalîp ru mîlö kîd ud rîbun aka?” gîla. ⁵⁰ Anîg hagöl göm, bî ap ru mîlö kîd nîpe u udöm, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl bî wög gî ñeb nîpe u, nîp rîmîd yîjg lau böŋ nöp rîb gî dö gî yua.

⁵¹ Anîg geia, Jisas nîŋöm haga, “Anîg gagmim! Me aij,” a ga. Anîg hagöm, rîmîd u ud nîŋö kamîŋ la.

⁵² Pen God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, God sabe gep ram abad mîdmîdal polisman bî kub kale gau abe, bî manö ud asîkep gau abe, ap nîp udnîg geila gau, kalîp haga, “Kale ru mîlö kîd udmim, ur pakep udmim daubim u, yîp bî pen pen alep bî ap rö a gî gasî nîŋmim, ud sîsî lîñg aubim ar? ⁵³ Yad kale aip pör pör God sabe gep ram u mîdainö yîp udagpe. Pen mîñi Seden, bî sîbön lau adö mîdöp u, ñîñ nîpe u me, anîg gabim,” a ga.

* 22:35: Luk 9:3; 10:4 * 22:37: Ais 53:12

Pida, Jisas n̄p n̄n̄jagpin, a ga
(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50;
Jon 18:3-12)

⁵⁴ Jisas an̄g hagö n̄n̄jöl ḡi, n̄p ud s̄i s̄i löm, dam God n̄p nan sabe gep b̄i kub yabił ram u ud arla. Pida pen hain hain n̄n̄j ara.

* ⁵⁵ Ram an̄bu apjaköm, ram goł au mab lauöm as̄ik m̄ideila. Pida hain apjaköm kal̄ip aip as̄ika. ⁵⁶ Pida aip as̄ik m̄idö n̄n̄jöl ḡi, pai ram an̄bu wög ḡi ñ̄i m̄idöp ap n̄p n̄n̄j dap ran lugöl ḡi haga, “B̄i i abe Jisas aip m̄idm̄idöp,” a ga. ⁵⁷ Hageia, Pida haga, “Pai, b̄i an̄bu yad n̄n̄jagpin!” a ga.

⁵⁸ An̄g hagöm, yöp pro magö ap m̄idö n̄n̄jöl ḡi, b̄i ap pen apöm Pida n̄p n̄n̄jöm haga, “Ne u rö nöp Jisas b̄i n̄ipe ap,” a ga.

Hageia, Pida haga, “B̄i me, yad wasö!” ga.

⁵⁹ Pen hainö pro pro magö ap m̄idö, b̄i ap pen apöm, klö göm haga, “B̄i i Jisas aip m̄idm̄idöp me. N̄ipe abe ram m̄inöñ Galili n̄bö,” a ga.

⁶⁰ Hageia, Pida haga, “B̄i me, manö hagabön u yad n̄n̄jaḡin me!” a ga.

An̄g hagö n̄n̄jöl ḡi, ad̄n̄j k̄iłak̄ił w̄iñ ala. ⁶¹ An̄g gö, Jisas ado göm, Pida n̄p n̄n̄j ij halö lö, Pida pen Jisas, “M̄iñi s̄ibön yan̄ k̄iłak̄ił w̄iñ alagnab magö u, Jisas n̄p n̄n̄jagpin a ḡimön, ij m̄ihau n̄gan̄ wai ñ̄i nabön,” a ga manö u gas̄i n̄n̄ja. ⁶² An̄g n̄n̄jöm, rugu m̄iłep gö, małul ral auö, hön amöm m̄iłön ga.

Jisas n̄p hag juöl ḡi, pakla

(Mad 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ B̄i Jisas n̄p ud m̄ideila gau n̄p hag juöl ḡi, paköl ḡi ḡiła. ⁶⁴ Kale wałn̄j bad ap ud amgö n̄p u pału ḡi ñ̄öm, n̄p paköm hagla, “Ne b̄i ke n̄n̄jban u, nöp an̄ pakab u han̄p hag ñ̄i!” a ḡiła. ⁶⁵ Pen manö naj an̄bu rö, n̄p rap̄n̄ iru nöp hagla.

Juda b̄i kub manö ud as̄ikep gau
Jisas n̄p manö kub hagla

(Mad 26:59-66; Mak 14:55-64;
Jon 18:19-24)

⁶⁶ Hil̄im halö, Juda b̄i manö ud as̄ikep gau löm, God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau löm, b̄i lo manö hag ñ̄eb gau löm, ap magum ḡiłö, Jisas n̄p uł ḡi Kansol kub an̄bu m̄ideila an̄ au ud daula. ⁶⁷ Pen Kansol b̄i gau kale Jisas n̄p hagla, “Pen ne ke hagnmön, ne Mesaia u aka wasö,” ḡiła.

Hageila, Jisas kal̄ip haga, “Pen yad kalöp hageinabin u, n̄n̄jög hagöp a ḡimim, n̄n̄jagnabim.” *

⁶⁸ Pen hag n̄n̄jeb yad m̄idöp u kalöp hag n̄n̄jeinabin u, ȳip pen hagagnabim. ⁶⁹ Pen m̄iñi r̄iköl m̄id damöm hainö gau, B̄i Ñ̄i n̄ipe God B̄i klö unbö ke halö m̄idöp u, ñ̄i magö ȳijḡ adö n̄ipe au as̄ik m̄ideinab,” a ga. *

⁷⁰ An̄g hageia, b̄i kansol gau magöñhalö n̄p hagla, “An̄b u, ne ke God Ñ̄i n̄ipe u aka?” ḡiła.

Hageila, Jisas haga, “Me kale ke hagnpim me u,” a ga.

⁷¹ Hageia hagla, “N̄ihön ḡin̄g manö kub rap̄n̄ hag m̄idun, b̄i r̄imnap hag n̄n̄jno, Jisas an̄g göp an̄g göp a gaiölñ Maj m̄igan n̄ipe ke hagöp n̄n̄jbun u,” a ḡiła.

23

Gapna Pailod Jisas n̄p manö n̄n̄ja

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5;
Jon 18:28-38)

¹ An̄g hagöm, magöñhalö uraköm, Jisas n̄p dam gapman b̄i kub Pailod m̄ideia au arla. ² Damöm, n̄p manö kub hagn̄g, manö gau n̄bö gau n̄bö dapöm hagla, “Hon ułhai n̄n̄jun n̄n̄jbun, b̄i an̄ibi n̄ibi b̄i hon gau manö piral hagöm hagöp, ‘B̄i kub Sisa n̄p dak̄is ñ̄agnmim, gapman kai

* 22:54: Sam 31:11 * 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56

manö u u rö nöp niḡagmim,' a göp. Pen manö ap hagöp, 'Yad ke Mesaia u, yad ke kiḡ an+bu,' a göp," a gıla. ³ Hageila, Pailod Jisas niḡ hag niḡöm haga, "Ne Juda kai kiḡ kale u aka?" ga.

Hageia haga, "Me ne ke hagpan me u," a ga.

⁴ Hageia, Pailod pen bi God niḡ nan sabe gep bi kub gau abe, niḡ bi bi yiḡhar+iḡ ap m+deila gau abe kalip haga, "Yad niḡbin, bi i niḡ manö kub hagep iḡ ap m+dagöp," a ga.

⁵ Anig haga u pen kale manö klö hagöm hagla, "Gapman manö niḡagöl, a göm, manö hag niḡ ajöm, Juda niḡ bi ram m+nöḡ hon gau magöḡhalö hag niḡ ajm+ödöp. Ram m+nöḡ Galili riḡköm, hag niḡ aj dam dam m+niḡ Jerusalem aui auöp," a gıla.

Jisas niḡ dam kiḡ Herod m+deia au arla

⁶ Hageila, Pailod kalip hag niḡöm haga, "Bi an+bi Galili niḡbö aka?" ga. ⁷ Hageia, yau a gıla. Pen kiḡ Herod ram m+nöḡ Galili abad m+dm+ödöp u, niḡ anḡ u apöm Jerusalem m+dm+ödöp. An+bu u, Jisas niḡpe Galili niḡbö bi ap a gıla u niḡöm, niḡ Herod niḡmagö adö yunö manö kub i niḡniḡm, a göm, Pailod kalip hagö, Jisas niḡp dam Herod m+deia au ud arla. *

⁸ Herod, Jisas nan niḡhön niḡhön giḡm+ödöp u pör manö nöp niḡöm, niḡn mai rö nan gagep rö ap gö niḡniḡabin, a göm, gasi u nöp niḡ m+dm+ödöp rö, niḡn an+bu Jisas niḡp uḡ giḡ dapjaklö, niḡpe m+niḡ m+niḡ yabiḡ ga. ⁹ Pen Herod niḡpe Jisas niḡp manö iru nöp hag yiḡgin wagin ga, pen Jisas manö ap pen hagaga.

¹⁰ Pen bi God niḡp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag niḡeb bi gau abe, manö klö göm, bi iru nöp dagol dagol hagla. ¹¹ Herod abe, ami bi niḡpe gau abe, Jisas

niḡp giḡ naiḡ göl göm, niḡniḡhoḡ löl göm, gapman bi kub rol giḡpal waḡiḡ aij ap rol giḡ niḡm, kauyaḡ Pailod m+deia au yula. ¹² Nöd Herod aip Pailod aip koḡmaḡ m+dm+dil pen niḡn an+bu manö niḡ j+m niḡlö.

Juda niḡ bi gau, "Jisas niḡp al pak limim," a gıla

(Mad 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Pen Pailod, bi God niḡp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asiḡkep bi kub gau abe, niḡ bi bi yiḡhar+iḡ gau abe kalip hagö ap magum gıla. ¹⁴ Kale ap magum geila, niḡpe kalip haga, "Bi i manö anḡ ral hagöm, niḡ bi gau kalip anig anig hagöp,' a giḡpim u pen m+niḡ amgö ilö adö kalöp i manö niḡbin u, niḡpe nan naiḡ göp manö iḡ ap niḡagpin. ¹⁵ Herod u rö nöp manö iḡ ap uḡhai niḡagöp u me, adog hanpe ke niḡb. Yad niḡbin, nan naiḡ ap gagöp; an+bu niḡp al pak lep rö lagöp. ¹⁶ An+bu u, ami bi yad gau hagnö, niḡp yiḡhar+iḡ paköm, hag yulö aranḡ," a ga. ¹⁷ Pen Juda kai niḡn kub kale Pasopa u auö, Pailod pör m+ an+ an+ nagiman kale an+ ap yiḡhar+iḡ hag yum+ödöp.

¹⁸ Pen niḡn an+bu kale magöḡhalö maj miḡgan blätö giḡ wiḡn klö alöm hagla, "Bi an+bu al pak limim! Barabas niḡp hag yube hanip auanḡ!" a gıla. ¹⁹ Bi Barabas an+bu niḡpe daun kub an+bu niḡbi bi riḡmnap udöm, ram m+nöḡ an+bu abad m+dm+ödöp bi kub an+bu aip pen pen göm, wip ap böḡ nöp al pak la rö, niḡp manö kub hagöm nag+iḡ lila.

²⁰ Pen Pailod Jisas yiḡhar+iḡ hag yunö aranḡ a giḡ niḡöm, kalip kauyaḡ hagöm anig haga. ²¹ Hageia, kale kauyaḡ maj miḡgan blätö giḡ wiḡn alöm hagla, "Niḡp mab ba laḡ al pak limim! Niḡp mab ba laḡ al pak limim!" a gıla.

* 23:7: Luk 3:1

22 Hageila, Pailod kalip kauyan hagöm haga, “Bî anibi nan nihön gi najj göpñ Yad niñbin, nan najj ap gagöp rö, niþ al pak lun rö lagöp. Anib u, ami bi yad hagnö, niþ yharinj paköm, hag yulö aran,” a ga.

23 Hageia, kale klö yabiþ göm, Jisas niþ al pak lilö umañ, a göm, meg miþgan kale btaþö gi dap ranöm, hag gïlö gïlö, 24 Pailod manö kalip u udöm, 25 bi ap, niþi bi riþnap udöm ram miþnöñ abad miþmiþöp bi kub u aip pen pen göm, wip ap böñ nöþ al pak la bi anibu niþ hag yuö kaminj ara; pen ami bi niþe gau kalip haga, “Kale Jisas nihön giþing gun a göm hagaböl u nöþ giþimim,” a ga.

Jisas niþ mab ba lañ cipit pak lila
(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

26 Jisas niþ al pak linig ud arla. An au amöl göm, Sairini daun niþö bi ap Jerusalem aueia. Bi anibu hib niþe Saimon. Niþ nable paköm, ud siþ löm, mab kros ud ka gi ñöm hagla, “Jisas arab u hain aru,” a gïlö, ud hain ara. 27 Pen Jisas niþ ud arlö niñöl gi, niþi bi iru nöþ hain gïla. Niþi bi areila an anibu niþi riþnap Jisas niþ mög niñöm ham geila. 28 Anig gïlö, Jisas ado gi niñöm kalip haga, “Kale Jerusalem niþi, yip giþing gab u ham gagmim. Kalöp gi najj göm, ñiþ pai kale gau gi najj göm geinab anibu ham giþimim. 29 Hainö marö kub u auö, hagnaböl, ‘Niþi ñiþ pai yag dauagpal gau abe, niþi ñiþ pai ci ñagpal gau abe, kale nöþ miþniþi göl,’ a giþaböl. * 30 Niþn anibu, nihön giþing miþaiun, a göm, böñ nöþ umun, a göm, hagnaböl ‘Nö ilö gau pa jö gi apöm, hanip al pak linim aka kiþip udöm hanip miþnöñ niþniþm u aij,’ a giþaböl. *

31 Yad mab kaminj rö miþpin pen yip anig göm gi najj gaböl. Pen kale mab miþep rö miþpim rö, kalöp nihön rö gi najj giþaböl?” ö ga.

32 Pen bi gapman lo manö riþ julö bi miþhau, mab ba lañ al pak linig göm, udöm halö ud arla.

33 Dam ram miþnöñ Wip Nabic Cög Ij a giþal u amjaköm, Jisas niþ dam mab ba lañ cipit pakla, bi gapman lo riþ julö bi miþhau kalip miþhöñ dam mab lap lap cipit pakla. 34 Anig gïlö, Jisas haga, “Bapi, yip gaböl u, ai giþing anig gabun, a göm, niþ aij göm gagaböl. Anib u, kale gi najj gaböl u niþmön arö giþmön,” a ga.

Pen ami bi gau, Jisas waiþ niþe ud ju lilö miþeia gau, kale ke sadu giþal rö u göm udla. * 35 Niþi bi iru nöþ niþmiþlö niñöl gi, Juda bi kub gau Jisas niþ paj hagöm hagla, “Niþe, ‘Yad Mesaia u; God yip udajip niþe aip miþpul,’ a göm, niþi bi riþnap umbal gajip urakpal. Göp anibu rö, niþe ke u rö nöþ anig göm kaminj arö niñun,” a gïla. *

36 Pen ami bi gau u rö nöþ, Jisas miþeia söl au apöm niþ paj hagöm, ñing wain asi ñöl göm hagla,

* 37 “Ne, ‘Juda Kin kale miþpin,’ a giþan u, ne ke giþmön kaminj aru!” a gïla. 38 Pen Jisas niþ cipit pak lila mab ba au gïlan, mab po bad ap adö u manö kalit kiiñ rikla:

JUDA KAI KIN KALE ME I.

39 Bi gapman lo manö riþ julö, mab ba lañ al pak lila miþhau, bi ap Jisas niþ hag juöm haga, “Ne Mesaia miþpan u, ne ke giþmön kaminj ammön, hol miþhöñ u rö nöþ gö, kaminj arul!” a ga.

40 Hageia, bi ap pen niþ hag göm haga, “Bi anibi ilön kub udöm umniþ gab; hol miþhöñ u rö nöþ ilön kub udul umniþ gabul u, a

* 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; Rep 6:16 * 23:34: Ais 53:12; Sam 22:18 * 23:35:

Sam 22:7-8 * 23:36: Sam 69:21

gimön, God nîp piñîŋ gagpan ar?
 41 Hol mîhön naji gîpul rô ilön udabul, pen bi anîbi nan naji ap gagöp,” a ga. 42 Nîpe anig hagöm, Jisas nîp haga, “Ne ram mînön ne au am kiŋ mîdmön, yîp gasî nîŋmön,” a ga.

43 Anig hageia, Jisas nîp pen pe haga, “Yad nöp nîŋö yabîŋ hagabin, mîñi ñîŋ i nöp ne yad aip am ram mînön aij u mîdeinabul,” a ga.

Jisas uma

(*Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

44 Magö anîbu, sidö aŋ aulîk magö u sîbön göm, mîd damöm sidö aumîŋ gai ga magö u kauyaŋ mailö ga. 45-46 Pen Jisas umnîg göm haga, “Bapi, ana magö yad u ñîmagö adö ne u labin,” a ga. Anig hagöm uma. Jisas uma, magö anîbu nöp, God sabe gep ram magö raul agamîj mîgan yaŋ, waŋîj ud ajön pîŋ gîla u, aŋ yaŋ pa bu göm, hîŋ gî lap lap arö, ajön hiîköl mîdeia.*

47 Pen ami bi abad mîdep bi kub u, gaia anîbu nîŋöm, God hib nîpe u dap ranöl gî haga, “Nîŋö yabîŋ! Bi anîbi bi aij nöp!” a ga.

48 Nîbi bi ap nîŋ mîdeila gau, nan ga anîbu nîŋöm, maŋul ral auö pabîŋ paköl gî, ado göm ram kale arla. 49 Pen Jisas nîbi bi nîŋeb nîpe gau abe, nîbi Galili nîbö nîp hain gîla gau abe, kale ke ke au daŋ mîdöm, nan ga anîbu nîŋ mîdeila.

Josep nîpe Jisas hañ romanŋ dam riŋöl ga

(*Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

50-51 Pen Juda Kansol kub bi ap, hib nîpe Josep. Nîpe bi aij, manö ud asîk gî aij gîmîdöp. Nîpe Ari-madia daun, ram mînön Judia aŋ au nîbö. Nîpe Juda Kansol bi rîmnap, Jisas nîp al pak lun, a göm,

gasî nîŋla rô nîŋaga. Nîpe, God nîbi bi udöm abad mîdeinab ñîŋ u aunab, a göm, abad mîdmîdöp.

52 Nîpe Jisas uma, wip he dam riŋöl gîŋîg göm, Pailod mîdeia u amöm, hag nîŋö yau a ga. 53 Anîb u, Josep nîpe am wip he ud asîk dap lugöm, waŋîj rud aij ap ud wam wam göm, dam kabö mîgan gîsön nöp lu löm wip riŋöl gagla mîgan u riŋöl ga.

54 Pen Juda God nîp sabe gep ñîŋ u söl auub, a göm, Praide* dugo dugo magö u wip riŋöl ga. 55 Pen nîbi ugan, Jisas aip Galili nîbö aula gau, Josep arö nîŋöl gî hain gî damöm wip riŋöl amjaköm, wip he aigegö riŋöl ga u nîŋ aij göm, ado gî ram kale arla. 56 Ram kale amöm, agnoŋ ñîg haŋîŋ aij auep rîmnap wip he lî ñîŋîg göm, gî lî aij gîla.

Ruö mañu nöp daublup u pen Sarere ñîŋ kub kale yîharîŋ mîdep u nîŋöm me, yîharîŋ mîd mîd hanla.*

24

Jisas uraka

(*Mad 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

1 Ruö Sade ñîŋ u, ram gîsön rua magö u, nîbi ugan anîbu agnoŋ ñîg haŋîŋ aij auep u udöm, wip he hañ romanŋ anöŋ lî ñun, a göm, dam wip riŋöl gîla u arla. 2 Amöm nîŋla, kabö haŋai kub wip riŋöl mîgan pîŋ gîla u, hîŋ gî am ba lau mîdeia. 3 Pen kale mîgan anîbu amöm nîŋla, Bi Kub Jisas hañ romanŋ nîpe mîdageia. 4 Ai göp, a göm, hag mîdlö nîŋöl gî, adîŋ bi mîhau goŋ anîb au uraköl mîdailö. Bi mîhau waŋîj kale rud mailö halö unbö ke mîdeia. 5 Nîbi gau kale nîŋöm, anîŋîŋ gö pîñîŋ göm, kugom yîmöm yîhön gîlö nîŋöl gîmîl, bi anîb mîhau haglö, “Nîhön gîŋîg bi kamîŋ mîdöp u

* 23:45-46: Luk 8:2-3 * 23:54: Juda Sarere ñîŋ kale u Praide dugo dugo iŋ göm, gî damöm, Sarere dugo dugo piŋ gîmîdöp. * 23:56: Eks 20:10; Dud 5:14

nɪp wɪp rɪgöl gɪpal aŋ gai i uɦai nɪŋ aɦabim? ⁶ Nɪpe aui mɪdagöp; mɪdö nöp uraköp. Pen kalöp aip Galili mɪdöm manö haga u gasɪ nɪŋim. * ⁷ Nɪpe kalöp haga, ‘Bɪ Nɪ nɪpe u nɪp, ud nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal nɪmagö adö kale lɪlö, nɪp mab ba laŋ al pak lɪlö, umöm nɪn mɪhöp mɪdöm, ruö nɪn mɪhau nɪgaŋ u kauyaŋ uraknab,’ a ga,” a gɪlö.

⁸ Anɪg haglö nɪŋöl gɪ, gasɪ magö kale u pɪral hɪkō, Jisas nöd Galili mɪdöm, manö haga anɪbu gasɪ nɪŋ dam nɪŋla. ⁹ Nɪbi gau kale wɪp rɪgöl u arö göm, kauyaŋ adö gɪ amöm, nan ga nɪŋla anɪbu, Jisas bɪ nɪpe unbö agɪp laŋ gau abe, nɪbi bɪ nɪpe rɪmnap gau abe hag nɪla. ¹⁰ Nɪbi ugan manö hag nɪla anɪbu, Maria Magdala u, Joana u, Jems nɪme Maria u, nɪbi rɪmnap halö. ¹¹ Pen kale manö hag nɪla anɪbu apdi nɪŋöm, nɪŋö hagaböl, a göm, nɪŋagla. Nɪnɪtoŋ löm rö hagaböl a göm gasɪ u nɪŋla. ¹² Pen Pida manö anɪbu nɪŋöm, gɪ dö gɪ amöm, rɪgöl gɪla kabö mɪgan u sɪpsɪp nɪŋa, wɪp waɦɪj wam wam gɪla bad u nöp mɪdeia. Anɪbu nɪŋöm, nɪhön göp, a göm, gasɪ mɪlö yabɪl löl göm, wɪp rɪgöl u arö göm kauyaŋ ado gɪ ara.

Bɪ mɪhöp ram rɪɦg aglö Emeas arlö

(Mak 16:12-13)

¹³ Nɪn anɪbu nöp, bɪ mɪhöp ram rɪɦg aglö Emeas, yöp Jerusalem söl anɪb au* arul, a gɪmil, adan amöl gɪmil, ¹⁴ nan nɪhön nɪhön geia nɪŋlö manö u agamɪj hag nɪŋöl gɪ arailö. ¹⁵ Arailö nɪŋöl göm, Jisas jöl adö apöm, kalɪp mɪhön uɦ göm ara. ¹⁶ Pen bɪ anɪb mɪhau Jisas nɪp nɪŋblep u pen God gasɪ magö kalɪp mɪhön u geia nɪŋöm gasɪ hauɦ alö, Jisas nɪp nɪŋlö bɪ unbö ke rö la. ¹⁷ Nɪpe kalɪp mɪhön hag nɪŋöm

haga, “Manö u nɪhön manö haglö arab?” ö ga.

Anɪg hageia, kale yɪm gep rö pɪdön gɪ urak mɪdöl gɪmil, ¹⁸ bɪ Kliopas haga, “Ne nöp me, mɪnɪ nɪn pro bad i Jerusalem aui am mɪdmön nan nɪhön nɪhön gab u nɪŋagpan ar?” a ga.

¹⁹ Hageia, Jisas haga, “Nan anɪbu nɪhön gö hagabil?” ö ga.

Hageia haglö, “Jisas Nasared nɪbö ga u me. Bɪ God manö hagep u, manö hag nɪ aij göm, nan gagep rö gau gɪmɪdöp u me, God nɪp aij a göm, nɪbi bɪ gau kalɪp aij a göm ga. ²⁰⁻²¹ Nɪpe anɪg gɪmɪdöp u, gasɪ hon nɪŋun hagno, ‘God nɪp yuö hanɪp Isrel nɪbi bɪ udöm, abad mɪd aij gɪnab,’ a gun nɪŋno u pen God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep bɪ kub gau abe, nɪp manö hag göm, dam Rom gapman bɪ kub u nɪp nɪlö, nɪpe manö kub hagöm, nɪp ami bɪ nɪpe gau kalɪp nō, dam mab ba laŋ al pak lɪlö uma. Pen nan ga anɪbu nɪn mɪhöp nöp ap ara me. * ²² Mɪnɪ sɪb halö magö u, nɪbi ugan hon ap, am nɪp rɪgöl gɪla uɦöm mɪgan ka u nɪŋöm, ap hanɪp nan nɪhön nɪhön göp u hag nɪlö nɪŋun pa gɪɦ gɪpun.

²³ Nɪbi gau kale hagpal, ‘Wɪp he mɪlö u mɪdagajɪp, pen ejol mɪhau apil hagpil, “Nɪpe uraköm kamɪŋ mɪdöp,” a gɪpil,’ a gɪpal. ²⁴ Anɪg haglö, bɪ hon rɪmnap nɪp rɪgöl gɪla uɦöm mɪgan ka u amöm nɪŋbal, nɪbi gau hagajal rö nöp mɪdajɪp. Pen Jisas nɪp nɪŋagpal,” a gɪlö. *

²⁵ Anɪg hagailö, Jisas haga, “Kale mɪhön gasɪ nɪŋ aij gagpil. Bɪ God manö hagep gau manö hagla u magöŋhalö, nɪhön gɪnɪg manö nɪŋö hagpal a gɪmil nɪŋagpil? ²⁶ God haga rö, Mesaia u nöd ilön kub yabɪl udnab me, pen hainö mailö aij ke halö mɪdeinab,” a ga. * ²⁷ Anɪg hagöm, Mosɪs

* 24:6: Luk 9:22

* 24:13: Grik 60 sɪdadia (11 kilomida)

* 24:20-21: Luk 19:11; Ap 1:6

* 24:24: Jon 20:3-10

* 24:26: Luk 9:22

abe, bi God manö hagep bi gau magöñhalö abe, Kraiss nup God Manö kalı kılın rıkla mıdöp manö anıbu magöñhalö kalıp hag fı aij gö ara. *

²⁸ Ram mınönj areila sölanıbu amjaköm, Jisas kalıp mihön abhak löm, arnıg rö ga. ²⁹ Pen kalpe mihön nup manö klö gımlı haglö, “Dugöp i aubun. Sibön gınıg gab nıñöm ne auö hol mihön aip hanun,” a gılo. Haglö, kalpe mihön aip ram arla. ³⁰ Ram am mıdöm, nan fıñnıg, nıpe bred udöm, God nup aij, a göm, ud jö göm kalıp mihön fı nıñöl gı, ³¹ gası magö kalpe mihön u gası wakö, u Jisas nöp, a gımlı nıñöl nıñöl göm, agamıj ur ga. ³² Anıg ga u nıñmıl haglö, “Adan anıbu apöl gun, manö rımnıp hag fıol gı, God Manö kalı kılın rıkla manö fı u rımnıp hag fıol gajıp u, mıdmıgö halıp u mab rö inöm pıtu gı fıob,” a gılo.

³³ Anıg hagmıl, magö anıbu nöp kauyanı adö gı Jerusalem ammıl nıñöl, Jisas bi nıpe unbö agıp lanı, nıbi fı nıñeb kale rımnıp halö aip ap magum göm mıdeıla. ³⁴ Amjakmıl kale nıñöl, nıbi fı gau kale ke Jisas nup manö hıgmıdeıla. “Nıñö nöp! Jisas uma u pen kauyanı uraköm, ap Saimon mıdajıp au waiö lajıp nıñöb,” a gıla. *

³⁵ Manö hageıla anıbu nıñmıl, fı mıhau haglö, “Hol mihön adan anıbu arajul, Jisas halıp nable pakajıp, dam ram hol mihön u amun, nan fıñnıg gun, nıpe bred udöm, God nup aij a gajıp u, u Jisas nöp a gul nıñbul,” a gılo.

Jisas fı nıpe gau nıñ waiö nıñla
(Mad 28:16-20; Mak 16:14-18;
Jon 20:19-23)

³⁶ Pen manö anıbu hag mıdailö nıñöl göm, Jisas nıpe ke mıdeıla anıbu waiö fı anıbu gılanı urak mıdöm

haga, “God kalöp abad mıdeıanı,” a ga.

³⁷ Hageıla, kale wıp ana, a göm, anıñnı gö pıñnı gıla. * ³⁸ Pıñnı geıla, Jisas kalıp haga, “Nıñön gınıg pıñnı gabımı Amgö kale ke nıñbım u pen nıñön gınıg gası mihöp nıñabım? ³⁹ Nımagö ma yad gau nıñmıl. Yad nöp me! Yıp ud po nıñmım nıñnabım. Wıp ana hanı romanı le halö mıdagöp. Pen yad yuö abe, le abe mıdpın u, amgö kale ke hadö nıñabım,” a ga.

⁴⁰ Anıg hagöl göm, fımagö ma nıpe gau kalıp yama. ⁴¹ Anıg gö, kale mıñ mıñ göl gı, gası mılo löl gı, u Jisas nöp aka göm, gası mihöp nıñöl nıñöl göm, Jisas kalıp haga, “Nan fıñeb kale rımnıp aui mıdöp aka?” ga. ⁴² Hageıla, nıp kabsal lau fıla ap fııla. ⁴³ Kale nıñmıdlö nıñöl gı, nıpe kabsal anıbu ud fıñnı.

⁴⁴ Pen Jisas kalıp haga, “Nöd yad kale aip mıdem, mıñnı yıp göp unbö rö u gınab, a gem, kalöp hag fı mıdın. Mosıs yıp manö kalı kılın rıka u, fı God manö hagep yıp manö kalı kılın rıkla u, God Manö adıñ Sam a gıpal u yıp manö kalı kılın rıka u, yıp kalı kılın rıkla rö nöp magöñhalö unbö rö nöp gınab, a gem, kalöp hag fı aij gınö,” a ga. *

⁴⁵ Anıg hagöm, God Manö kalı kılın rıkla u nıñ aij gılanı, a göm, gası aij yabıt u kalıp fıa. ⁴⁶ Nıpe anıg göm, kalıp haga, “Nöd gau kalı kılın rıköm hagla, Meseıla u fılon kub udöm umö, fıgöl fılo, fıñnı mihöp mıdöm, fıñnı mihöp nıñanı kauyanı uraknab. ⁴⁷ Anıbu u, manö aij nıpe u ram mınönj Jerusalem fı gı hag fıöm, hag fı damöm, nıbi fı ram mınönj gau gau magöñhalö hag fılo arö nıñöl göm, nıbi fı nan fı nan fı nıñ gıpal gau, nıñön gınıg anıg gıpun, a göm, arö göm, Kraiss

* 24:27: Sam 22:1-21; Aıs 53 * 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:37: Mad 14:26 * 24:44: Luk 9:22

nɪp cɪg gɪlō nɪŋōl gōm, nan naj prɪ kale u ɦɪk gɪ yunab, a gɪla. ⁴⁸ Pen yɪp ga anɪbu amgō magō kale ke nɪŋbim. * ⁴⁹ Pen Bapi yad manō nōd hag la rō, yad kalōp ɲɪnabin. Anɪb u, kale daun kub au nōp mɪdmim, abad mɪdaimim. Kumi kabō adō laŋ au nɪbō pɪdōŋ ke apōm kalōp goŋ leinab u nɪŋmim arnabim,” a ga. *

Jisas ap ran jak ram mɪnōŋ kumi kabō adō laŋ au ara

(Mak 16:19-20; Rep 1:9-12)

⁵⁰ Anɪg hagōm, kalɪp paŋɪd damōm, Jerusalem arō gōm, ram rɪɦɪg aɟlō Bedani sōl au amōm, God kalɪp abad mɪdeiaŋ, a gōm, ɲɪmagō nɪpe dap ranōm, God nɪp sabe ga. ⁵¹ Jisas anɪg gō nɪŋōl gōm, God nɪp dam ap ran jak ram mɪnōŋ kumi kabō adō laŋ au ud ara. ⁵² Anɪg gō, kalɪp aij a gō nɪŋōl gɪ, hib nɪpe u haglō adō arō nɪŋōl gōm, ado gɪ Jerusalem arla. ⁵³ Amōm, pōr pōr nōp God nɪp sabe gep ram raul mɪgan u amōm, God hib nɪpe haglō adō armɪdōp.

* **24:48:** Jon 15:27; Ap 1:8 * **24:49:** Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Jon

Jisas Kraisa Manö Aij u Jon kalı kliš rıka

God Manö nıpe ram mınöñ il i aua

¹ Ram mınöñ hadame dagol gau gı laga ñın u, God Manö mıdeia. God Manö nıpe God aip mıdeia. God Manö nıpe u rö nöp God me. *

² Ram mınöñ hainö gı la; nöd yabıt God Manö nıpe God aip mıdeia.

³ God nıpe gö, God Manö nıpe nan gau magöñhalö gı la. Nan ap ke laga; nıpe ke gı la nan gau nöp mıdöp. *

⁴ God Manö nıpe kamıñ mıdep il u. Kamıñ mıdep magö anıbu nıbi bı kalıp mailö ña. *

⁵ Mailö anıbu amöm nıbi bı sıbön göp anı au mıdpal gau ñı lab nıñöm sıbön mailö anıbu pałog göl rö lagöp. *

⁶⁻⁷ Nıbi bı gau magöñhalö Mailö anıbu nıpe nıñ udöl, a göm, God bı ap nıpe hag lö, nıpe apöm Bı Mailö halö anıbu manö hag ñı mıdöp. Bı manö hag ñı mıdöp bı anıbu hib nıpe Jon. *

⁸ Jon nıpe Mailö anıbu wasö. Nıpe yıharıñ bı anı Mailö mıdöp manö u nıbi bı gau kalıp hag ñı nıg aua. ⁹ Mailö nıñö yabıt anıbu nıpe ram mınöñ il i apöm nıbi bı gau magöñhalö kalıp mailö ñöl gı mıdöp. *

¹⁰ God Manö nıpe ram mınöñ il i apöm mıdmıdöp. God nıpe gö, God Manö nıpe ke mınöñ naböñ il i gı löm, nıbi bı gau gı löm ga. Pen nıpe ke ram mınöñ il i ap mıdeia u, nıbi bı nıp amgö nıñöm Bı Kub u a göm nıñagla. ¹¹ Nıpe ram mınöñ nıpe ke aua u pen nıbi bı nıpe ke nıpe udagla. ¹² Pen nıbi bı au,

Krais manö aij nıpe u nıñ udöm, nıpe Bı Kub hon, a göm, udla gau, kalıp geia God ñı pai nıpe mıdpal. ¹³ God ñı pai nıpe mıdpal u, bı ber gau udöm, ñı pai yag daulö mıdpal rö mıdagpal. God nıpe ke gö ñı pai nıpe mıdpal. *

¹⁴ Pen Manö anıbu, nıpe apöm bı hañ romanı löm, hanıpe aip han mıdmıdöp. Anıb u, hon mailö magö aij nıpe hadö nıñbun. Nıpe Bap Ñı nıpe añı yabıt u me, Bap nıpe ke mailö magö aij ke halö mıdöp rö, Ñı nıpe u rö nöp mıdöp. Pen nıpe hañ romanı löm bı rö apöm, hanıpe magöñhalö mög nıñöm mıdmagö yabıt löm, God Manö nıñö u magöñhalö hag ñı aij gı mıdöp.

¹⁵ God Manö nıpe aua u, Jon nıpe nıñöm, wıñ alöm nıbi bı gau kalıp haga, “Bı mıñi auöp i nöp me, yad kalöp nöd hagnö, ‘Bı ap nıpe yad hain aunab u pen yıpe yag dauagep adö u, nıpe hadame dagol gau mıdmıdöp. Anıb u, nıpe yad rö wasö; nıpe Bı Kub yabıt,’ a gıñö u, bı anıbu me u,” a ga.

¹⁶ Nıpe hanıpe nıbi bı magöñhalö mög yabıt nıñöm, ud aij göm, nan aij aij iru nöp ñöb. ¹⁷ Apiabö u lo manö adö u, God Mosıs nıpe ñö, Mosıs hanıpe ña u pen God nıbi bı mög nıñöm ud aij gab manö nıñö anıbu, Jisas Kraisa aua u me, mıñi waiö nıñabun. *

¹⁸ Nıbi bı rımnap God nıpe nıñagal. Ñı añı nıpe u nöp nıpe ke God. Nıpe Nap aip mıdpil. Nıpe Nap nıpe hag waiö la nıñöm mıñi hon Bap God hadö nıñbun. *

Jon Bı Ñıg Pak Ñeb u, “Yad Me-saia u, wasö,” ga

(Mad 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Juda bı kub Jerusalem nıbö gau kale bı God nıpe nan sabe gep

* 1:1: Jon 17:5; 1Jn 1:1-2; Rep 19:13 * 1:3: 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * 1:4: Jon 5:26

* 1:5: Jon 3:19 * 1:6-7: Mad 3:1; Luk 1:13-17,76 * 1:9: Jon 8:12 * 1:13: Jon 3:3-6; Plp

2:7; Jon 2:11; 1Pi 1:23 * 1:17: Eks 34:28; Ro 6:14 * 1:18: Eks 33:20; Jon 6:46; 1Di 6:16

bɪ rɪmnap abe, bɪ God sabe gep ram wög gɪ ñɪmɪdal bɪ rɪmnap abe hag yuöm hagla, “Kale Jon mɪdöp ammim, ‘Ne an?’ ö gɪmim hag nɪŋmim,” a gɪla.

²⁰ Kale Jon mɪdeia u amjaköm, nɪp hag nɪŋöm hagla, “Ne bɪ an?” ö gɪla.

Hag nɪŋeila, nɪpe wai ñaga. Kalpe waiö hagöm haga, “Yad Krais u* wasö,” ga.

²¹ Anɪg hageia, kale pen hagla, “Anɪg hagpan u, ne an? Ne Ilaija aka?” gɪla.

Anɪg hageila, Jon haga, “Yad Ilaija wasö,” ga.

Anɪg hageia, kale pen hagla, “Ne bɪ God manö hagep pör abad mɪdpun u aka?” gɪla.

Hageila, Jon wasö ga. *

²² Anɪg hageia, bɪ anɪb gau pen hagla, “Anɪb u, ne an? Pen yad bɪ an a gɪmön hagnabön, hon amun bɪ kub hanɪp hag yubal gau kalɪp hag ñɪnabun,” a gɪla.

²³ Hageila, Jon kalɪp haga, “Yad mɪñi gabin i, bɪ God manö hagep Aisaia nöd haga rö nöp gabin. Nɪpe haga,

‘Yad bɪ ap ram mɪnön nɪbi bɪ iru mɪdagpal,
ram mɪnön kabö nöp mɪdöp
aŋ au mɪdem, wɪñ kub alem
hagabin,

‘Pör Bɪ Kub auab a gɪmim,
adan ɪk gɪ aij gɪmim,” a
gabin,’ a ga.

Yad Jon mɪñi gabin me u,” a ga. *

²⁴ Pen bɪ Jon nɪp hag nɪŋnɪg aula anɪb gau, bɪ Perisi rɪmnap aip aula. ²⁵ Kale Jon nɪp hag nɪŋöm hagla, “Ne hagpan, yad Krais wasö, Ilaija wasö, bɪ God manö hagep abad mɪdpun u wasö gɪpan gö jɪ nɪhön gɪnɪg nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ñabön?” ö gɪla.

²⁶ Hageila, Jon haga, “Yad kalɪp yɪharɪŋ ñɪg pak ñabin. Pen bɪ ap aŋ kalöp aui mɪdöp, nɪpe aigale bɪ rö mɪdöp a gɪmim nɪŋagpim. ²⁷ Bɪ anɪbu nɪpe yad hain aunab pen nɪpe yad rö wasö; nɪpe bɪ kub yabiɪ, yad bɪ pro. Yad ma rɪrup nɪpe u nagɪ hubɪknam rö lagöp,” a ga. *

²⁸ Jon nɪbi bɪ gau kalɪp ñɪg pak ñɪmɪdöp ram rɪɪg aglö Bedani, ñɪg Jodan goɪ böŋ nö lödaŋ nɪŋöm bɪ anɪb gau apöm nɪp manö anɪbu hag nɪŋla.

Jisas nɪpe God Sipsip Pi nɪpe

²⁹ Ruö Jisas auö nɪŋöl göm, Jon Jisas nɪŋöm nɪbi bɪ gau kalɪp haga, “Nɪŋim! God Sipsip Pi nɪpe hanɪp hag yuöp me u. Nɪpe me nɪbi bɪ mɪnön nabön ɪɪ i gau gau magöŋhalö nan si nan naij gɪpal gac u ɪk gɪ yunab. * ³⁰ Bɪ anɪbu me, yad hagnö, ‘Bɪ ap nɪpe yad hain aunab u pen yɪp yag dauagep adö u, nɪpe hadame dagol gau mɪdmɪdöp. Anɪb u, nɪpe yad rö wasö; nɪpe Bɪ Kub yabiɪ,’ a gɪnö.

* ³¹ Bɪ kub anɪbu bɪ an a gem nɪŋagmɪdin. Pen Isrel nɪbi bɪ, bɪ kub anɪbu bɪ aigale bɪ rö mɪdöp u nɪŋöl a gem, kalɪp ñɪg pak ñɪnɪg aunö,” a ga.

³²⁻³³ Pen Jon Jisas manö adö anɪbu nöp hagöm haga, “Bɪ anɪbi bɪ an, a gem, yad ke nɪŋagbnep; pen bɪ yɪp hag yuö apem nɪbi bɪ kalɪp ñɪg pak ñabin u haga, ‘Ne nɪŋnabön, Ana nɪpe bɪ an apöm, aip mɪdeinab, bɪ anɪbu nöp nɪbi bɪ gau kalɪp Ana Uɪ pak ñɪnab,’ a ga. Haga anɪbu me, mɪñi Ana u kumi kabö adö laŋ nɪbö yaur dapo rö u gɪ nɪp auajɪp * ³⁴ nɪŋem yad nɪŋ aij gem kalɪp manö nɪŋö hagabin, bɪ

* **1:20:** manö “Krais u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe ɪɪ añɪ ap nöp mɪdöp: “God hag la Bɪ u.” * **1:21:** Dud 18:15,18; Mad 11:14 * **1:23:** Ais 40:3 * **1:27:** Jon 1:15 * **1:29:** Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * **1:30:** Jon 1:15 * **1:32-33:** Mad 3:16 * **1:34:** Mad 3:17

anibi nipe God Ñi nipe u nöp,” a ga. *

Jisas bi nipe mihöp nöd uda

³⁵ Ruö pen, Jon bi nipe mihau aip, kauyan ap ñig pak ñim+döp ka u midlö n-ñöl gi, ³⁶ Jisas ap padiö, Jon nipe Jisas n-ñöm nibi bi gau kalip haga, “Bi anibi God Sipsip Pi nipe me u,” a ga. * ³⁷ Anig hagö, Jon bi nipe mihau, manö anibu n-ñmil, Jisas areia migan u hain arlö. ³⁸ Pen Jisas ado göm kalip mihöy n-ñöm haga, “Nihön ginig auabil?” ö ga. Hageia haglö, “Rabai! Ne hanban gai?” ö g-ñlö. Hibru manö hagöm “Rabai” a g-ñlö manö anibu it u “Manö Hag Ñeb Bi.” ³⁹ Pen kale anig g-mil hag n-ñjö, Jisas haga, “Anib u, yad aip ammil n-ñnabil,” a ga. Haga ñin anibu nöp dugo magö u ammil, nipe aip m-ideila.

⁴⁰ Jon bi nipe anib mihau, bi ap hib nipe Edru. Edru n-mam nipe me Saimon Pida. * ⁴¹ Edru magö anibu nöp am n-mam Saimon n-ñp uthai n-ñöm haga, “Mesaia u aunab a gun pör abad midpun u m-ñi n-ñbul,” a ga. “Mesaia” a ga manö magö u, Grik manö hagöm “Krais” a g-ñpal.

⁴² Edru anig hagöm, n-mam Saimon n-ñp ut göm Jisas m-ideia u arö, Jisas Saimon n-ñp n-ñöm haga, “Jon ñi nipe Saimon. Nöp Sipas a göl,” a ga. Arameik manö hagöm, hib Sipas a ga manö magö anibu, Grik manö hagöm Pida a g-ñpal. Sipas abe Pida abe it añi anibu “kabö.” *

Jisas Pilip aip Nadanyel aip kalip mihöy uda

⁴³ Ruö, Jisas ram m-ñöy Galili arnig, am Pilip n-ñp n-ñöm haga, “Yad aip arul,” a ga. ⁴⁴ Pilip, Edru, Pida, ram m-ñöy kale Bedsaida

nibö. ⁴⁵ Pen Pilip am Nadanyel n-ñp n-ñöm haga, “Hon bi u, Mosi abe, bi God manö hagep r-mnap abe kalit k-ñi riköm hagla u, n-ñp m-ñi n-ñbun. Nipe me Jisas, Josep ñi nipe. Ram m-ñöy nipe Nasared nibö,” a ga. *

⁴⁶ Pilip anig hageia, Nadanyel haga, “Bi aij ap ram m-ñöy naj anibu nibö auagnab,” a ga.

Hageia, Pilip haga, “Anig hagpan u, auö am n-ñul!” a ga.

⁴⁷ Anig hagöm, kale bi mihau ammil sölö sölö g-ñlö n-ñjö gi, Jisas Nadanyel n-ñp n-ñöm haga, “Bi anibu bi Isrel y-ñig göl u me, nipe piral adö u hagagnab; nipe n-ñjö nöp waiö hagnab,” a ga.

⁴⁸ Anig hagö, Nadanyel haga, “Ne aige g-ñmön y-ñp n-ñban?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Pilip nöp hainö ut ginig nöb; yad nöp nöd n-ñbin, ne asik m-ñdajan rauan it au,” a ga.

⁴⁹ Anig hagö, Nadanyel haga, “Manö hag ñeb bi. Nöp n-ñbin! Ne God Ñi nipe, Isrel nibi bi Kin hon,” a ga. *

⁵⁰ Anig hageia, Jisas haga, “Nöp y-ñhar-ñ rauan it au n-ñbin a g-ñpin u me, y-ñp n-ñ udpan? Hainö nan ke nibö r-mnap n-ñnabön,” a ga.

⁵¹ Jisas anig hagöm haga, “Kalöp magöñhalö n-ñjö hagabin, kumi kabö adö lan au p-ñral hi-kö, ejol gau apöm, y-ñp Bi Ñi nipe n-ñ am-ñl ap-ñl, n-ñ am-ñl ap-ñl geinabol n-ñnabim,” a ga. *

2

Jisas nipe ñig yab-ñ u gö ñig wain la

¹⁻² Ñin mihöp m-ñdöm, bi ap nibi udnig göm, nibi bi w-ñ alö amöm, nan ñ-ñla Kena daun, ram m-ñöy Galili an au. Ñin anibu, Jisas abe, bi nipe gau abe, kalip u rö nöp w-ñ

* 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mad 4:18-20 * 1:42: Mad 16:18 * 1:45: Dud 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * 1:49: Mad 14:33; 16:16; Mak 3:11 * 1:51: Jen 28:12

alla arla. Pen Jisas nime abe am ram anibu mideia. ³ Nig wain u nin hakeila, Jisas nime apom Jisas nip haga, "Wain u nin hakpal," a ga.

⁴ Anig hageia, Jisas haga, "Yip anig gi anig gi, a gimon, yip hagamon. Nin yad u auagop," a ga.
*

⁵ Hageia, nime nipe am bi wog gi neb gau kalip haga, "Jisas manö ap hagainim, hagnim rö nöp gimim," a ga.

⁶ Pen Juda nibi bi kabö udöm gipal rin kub yabul unbö kagoi jin u ud lilo mideia. Rin kub anin anin nig lida unbö ninjuöl mamid u mil dap lep. Pen Juda nibi bi nagid adö kale gimidal rö, God amgö ilo nibi bi ut aij mdaiun, a göm, rin anib gau nig mil dap honj göm, nin ma li yumidal. ⁷ Jisas pen, bi wog gi neb gau kalip haga, "Kabö rin gai i, nig mil dapim honj gipe, ajman raunim," a ga.

Hageia, haga rö geila haga, ⁸ "Minin nig mil dap libim u, mil dammim, bi nan ninjabun i abad midöp u nip ninmim," a ga.

⁹ Hageia, nig yabul anibu mil dam bi kub u nip neila, nipe udöm nin nina, nig wain aij u mideia. Pen nipe nig wain anibu gai nibö göm nina; bi wog gi neb gau kale nöp nina. Pen nipe nina rö me, bi nibi udnig ga anibu nip wifil alo aueia haga, ¹⁰ "Pör nöp, nig wain aij u nöd dap nilö nin haklö me, hainö nig wain naj u nilö ninbal. Pen ne nig wain aij u dap lö mdajip, minin nöp dap ninbön," a ga.

¹¹ Jisas nan gagep nöd nibö ga anibu, nipe Kena daun, ram minonj Galili an au midöm ga. Nan gagep anibu göm, nipe aige bi rö mideia u yamö bi nipe gau ninjom, nip nin udla. ¹² Pen Kena daun arö

göm, Jisas nipe ke, nime, nimum hain, bi nipe gau aip daun pro Kapaneam amom, yöp nin bad ap anib au mideia. *

God sabe gep ram u nan sikim geila, Jisas kalip ridik gi honj yan yua

(Mad 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Juda kai Pasopa nin kub kale u sol ga ninjom Jisas Jerusalem ara. * ¹⁴ Jisas Jerusalem amom, God sabe gep ram raul u nina, bi rimnap kale kaj kau, kaj sipsip, yaur dapo gau dap sikim göm, bi rimnap aban bad gau lom, mab po adö asikom, mani yimjikom geila. ¹⁵ Jisas ninjom, nagid ap udöm malikom, kaj sipsip kaj kau gau ridik gi honj yan yuom, mani dap pen pen yimjikom geila aban bad gau mani halö ud honj gi yua. ¹⁶ Anig göm, nibi bi yaur dapo dap sikim geila gau kalip haga, "Nan anib gau ud arim. Bapi yad ram nipe u gipe sikim ram rö lagnim," a ga.

¹⁷ Jisas anig geia, bi nipe gau gasi kale ara God Manö kaliklin rikla manö ap adö u. Manö anibu kaliklin rikom hagla, "Sabe gep ram ne u midmagö yabul lem umnabin," a gila. *

¹⁸ Pen Juda bi kub rimnap apom, Jisas nip hag ninjom hagla, "Nöp an hagajip apön anig gabön? God nöp hagö apem gabin a gimon, nan gagep rö ap gö ninjun, 'Ninj hagpan,' a gun," a gila.

¹⁹ Anig hageila, Jisas kalip pen haga, "Kale God sabe gep ram anibi rib wal geinabim, nin mihau nigan kauyan gi lnabin," a ga. *

²⁰ Anig hageia hagla, "God sabe gep ram anibi, mi ninjuöl mihöp ado gi da unbö kagoi jin (46) gi hakla u pen ne nin mihau nigan kauyan gi lnabin a gan ar?" a

* 2:4: Jon 7:30; 8:20

* 2:12: Mad 4:13

* 2:13: Eks 12:1-27

* 2:17: Sam 69:9

* 2:19:

Mad 26:61; 27:40

gila. ²¹ Pen Jisas nipe sabe gep ram manö haga anibu, hañ roman nipe ke nöp haga. * ²² Anib u me, hainö Jisas nipe umöm uraka u, bi nip hain gimidal gau God Manö u abe, Jisas nipe ke manö haga anibu abe gasi ninyöm, “Ninyö hagöp,” a göm niny udla. *

Jisas nibi bi gau magöñhalö ninyöb

²³ Jisas, Juda kai Pasopa ñin kub kale u Jerusalem midöm, nan gagep rö rımnap geia u ninyöm, nibi bi gau, “Nipe nöp Mesaia u,” a göm nip niny udla. * ²⁴⁻²⁵ Pen Jisas nibi bi gıpal adö u ke niny aij göp rö, nibi bi anib gau gasi kale adö mai araiä u niny aij ga u me, nipe kalip nibi bi nıñeb yad gau a göm udaga.

3

Jisas Nikodimas nıñ hag ñi aij ga

¹ Bi Juda Kansol kub u bi ap midmidöp, hib nipe u Nikodimas. Nipe Perisi bi ap. * ² Nipe sib yan, Jisas nıñ nıñig, mideia u apöm haga, “Manö hag ñeb bi. Hon nıñbun, nan gagep rö gıpan gau, ne ke gagbnap; God nipe ke nöp nöp aip midöp u me, nan gagep rö anib gau gıpan. Anib u, hon nıñbun, God nipe nöp nöp yuö apön hanıñp manö hag ñimidan,” a ga.

³ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nıñyö yabıl hagabin, nibi bi ke kamıñ hain nıñböl lınaböl gau nöp, God kalıp udöm, ‘Nibi bi yad’ a göm, abad mideinab,” a ga. *

⁴ Anıg hageia, Nikodimas aiö göm gasi iru ninyöm haga, “Nibi bi rik lılo kub gıpal gau, kauyan nıñme mudun anı au arlö, kauyan yag daulö, nibi bi ke kamıñ hain

nıñböl lılanı a gimön hagabön aka nıñhön?” ö ga.

⁵ Hageia, Jisas haga, “Nöp nıñyö yabıl hagabin, nibi bi au, ñıg u abe, God Ana u abe udöm ke kamıñ hain nıñböl lınaböl gau nöp, God kalıp udöm, ‘Nibi bi yad’ a göm, abad mideinab. ⁶ Nibi bi yag daubal rö yag daulö midpal, pen God Ana nipe apöm ana magö kale anı dan gö kamıñ mideinabım. * ⁷ Anıñ u, “Kale nibi bi magöñhalö ke kamıñ hain nıñböl limim,” manö hagajın anıbu, ne aiö gimön gasi iru nıñagmön. ⁸ Yıgön u gasi nipe ke apöm arab. Yıgön udajıp nıñbım u pen auöp lau halö, aröp lau halö, kale nıñagım. Anıñ u rö me, nibi bi God Ana ba lö, ke kamıñ hain nıñböl lıbal gau,” a ga.

⁹ Anıg hageia, Nikodimas haga, “Ne hagabön adö anıbu, aıgegö gınım?” ö ga.

¹⁰ Hageia, Jisas haga, “Ne Isrel nıñbi bi manö hag ñeb bi kub kale ap, pen ne nıñagpan ar? ¹¹ Nöp nıñyö yabıl hagabin, hon ke nan nıñhön nıñ aij gun, nan nıñhön amgö ke nıñjun, nıñbun anıbu nöp kalöp hag ñıñbun u pen manö hıgpan anıbu nıñ udagpım. ¹² Yad kalöp mınöñ naböñ ñı i göp rö hagnö, nıñ udagpım rö, aıge gimim God ram mınöñ kumi kabö adö lanı au göp rö hagnö, nıñ udnabım? ¹³ Pen nıñbi bi ap God ram mınöñ kumi kabö adö lanı au ajöm nıñaga; yad ke Bi Ñı nıñpe nöp anıñ lanı midem aunö.

¹⁴ “Pen hadame nöp hıñyö naij gau Isrel nıñbi bi kalıp haulö umla, nıñyöm Mosıs hıñyö naij anıñ gau rö ap mab ba au lanı lö, nıñbi bi an an hıñyö anıñ lanı nıñla gau, kalıp kamıñ la. Anıñ u rö me, Bi Ñı nıñpe nıñp mab ba lanı al pak lılo, * ¹⁵ nıñbi bi an an nıñ nıñ udnaböl

* 2:21: 1Ko 6:19 * 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16 * 2:23: Jon 7:31 * 3:1: Jon 7:50; 19:39

* 3:3: Mad 18:3; 1Pi 1:23 * 3:6: Jon 1:13 * 3:14: Nab 21:9; Jon 8:28; 12:32 * 3:15:

gau, kam+η pör m+dep u udnaböl.
 * 16 God n+bi b+ ram m+nöη it i m+dpal gau kal+p m+dmagö yab+ł löm, N+ n+pe añ+ yab+ł u kal+p nan a göm ña. An+ b u, n+bi b+ an an N+ n+pe an+bu n+p n+η udnaböl gau, kal+p kam+η pör m+dep u ñö, umöm ur gagnaböl. * 17 God N+ n+pe yua u, n+bi b+ gau kal+p manö kub hagn+m, a göm yuaga; n+bi b+ gau ud kam+η yun+m, a göm yua. *

18 “N+bi b+ an an N+ n+pe n+p n+η udnaböl gau, God kal+p manö kub hagöm pen ilön ñagnab. Pen n+bi b+ n+p n+η udagnaböl gau, God N+ n+pe añ+ yab+ł an+bu n+p n+η udagnaböl rö, God kal+p hadö manö kub hagöm, pen ilön udnaböl a ga. * 19 God n+bi b+ gau kal+p manö kub hagöm pen ilön ñinab, it an+bu an+g göl m+dpö: Mailö m+nöη naböη adö it i auöp u pen n+bi b+ gau, mailö m+dpö au arun, a g+ gas+ u n+ηagal. Kale nan si nan naij g+ m+dpal rö, s+ b göp gau nöp m+daun a g+ gas+ u n+ηbal. * 20 Mailö an+bu n+ηlö mulu lugö, ‘Naij g+pun u, waiö n+ηagöl,’ a göm, mailö m+dpö au auagnaböl. 21 Pen n+bi b+ kabö rö g+ naböl gau hagnaböl, ‘God hagöp rö nöp gabun u, waiö n+ηlan,’ a göm, mailö m+dpö au aubal,” a ga.

Jon N+g Pak N+eb B+ u, Jisas b+ aigale b+ rö m+dpö, a göm, manö hag ña

22 Hainö Jisas b+ n+pe gau aip am ram m+nöη Judia an gau am m+dpöl g+, n+bi b+ gau kal+p ñ+g pak ñ+ m+deia. * 23 Aion ram m+nöη Salim söl an+ b au m+deia. Pen ram m+nöη Aion au ñ+g iru m+deia. An+ b u, ñ+n an an+ b au, Jon n+pe Aion au m+dpöm, n+bi b+ gau iru nöp aueila n+ηöm n+pe kal+p ñ+g

pak ñ+ m+deia. 24 N+ n an+bu kale Jon b+ ñ+g pak ñeb n+p nag+ lagla. 25 Pen Juda b+ ap apöm, Juda nag+ adö kale, ñ+g l+ yuun God amgö ilö m+dp aij gun a g+m+dal manö adö u hagöm, Jon b+ n+pe r+mnap aip pen pen hagla. 26 Pen pen hagöm, Jon b+ n+pe gau apöm n+p hagla, “Manö hag ñeb b+. B+ au ñ+g Jodan goł böη lödan m+dpö, n+p B+ Kub a gaina u, m+ñi ap n+bi b+ kal+p ñ+g pak ñab n+ηöm n+bi b+ magöηhalö n+p araböl,” a g+la.

27 An+g hageila, Jon haga, “God gas+ n+pe ke n+ηöb rö, han+p wög adö ke ke hag löp. 28 Kale ke n+ηbim yad kalöp hagnö, ‘Yad Kraiss wasö; God hagö yad y+har+η adan n+pe u l+k gabin,’ a g+nö. * 29 B+ ap n+bi udnab ñ+n u, n+pe n+bi n+pe udnab. N+bi an+bu n+bi n+pe me u. B+ n+bi udnab b+ u, b+ n+ηeb n+pe ap apöm n+p g+ ñinab. Mañ mai n+bi n+pe udn+g aunab a göm, n+p abad m+deinab. Pen n+pe n+bi udn+g apöm ‘Aubin’ a g+nab u, b+ n+ηeb n+pe m+ñ m+ñ g+nab. Yad me an+bu rö. Jisas n+pe n+bi b+ gau kal+p an+g göm gab u, y+p aij göp. Uri yad m+ñ m+ñ yab+ł gabin. 30 Hib n+pe ap ranö n+ηöl g+, hib yad ap lugnab u aij.

31 “B+ kumi kabö adö lan au n+bö auöp u, n+pe n+bi b+ gau magöηhalö adö lanol m+dpö. B+ m+nöη naböη it i n+bö b+ u, n+pe m+nöη naböη it i gas+ n+ηöm manö hagpal rö hagab. Pen b+ kumi kabö adö lan au n+bö auöp u, n+pe n+bi b+ gau magöηhalö adö lanol m+dpö. * 32 N+pe kumi kabö adö lan au m+dpöm nan n+ñön amgö n+ηöb u, manö n+ñön apdi n+ηöb u, n+bi b+ gau kal+p hag ñab, pen manö n+pe u udagaböl. * 33 Pen n+bi b+ manö n+pe n+η udpal gau, God manö

* 3:16: Jon 3:36; 10:28; Ro 5:8; 8:32; 1Jn 4:9-10 * 3:17: Luk 19:10 * 3:18: Jon 5:24

* 3:19: Jon 1:5,9; 8:12 * 3:22: Jon 4:1-2 * 3:28: Jon 1:20; Mad 11:10 * 3:31: Jon 8:23

* 3:32: Jon 3:11

n+ŋö u nöp hagöp a göm n+ŋ udpal. ³⁴ God n+pe Jisas yua u, Ana n+pe u n+ŋ ñö aŋmaŋ rauö, God manö magö n+pe nöp hag ñab. ³⁵ Nap Ñ+ n+pe n+ŋ m+dmagö löm, ‘Nan gau magöŋhalö abad m+daimön,’ a göm, ud ñ+imagö adö n+pe u löp. * ³⁶ N+bi bi an an Ñ+ n+pe n+ŋ n+ŋ udpal gau, pör m+dep magö u hadö udpal. Pen n+bi bi an an Ñ+ n+pe n+ŋ n+ŋ udagnaböl gau, kale pör m+dep magö u udagnaböl; God n+bi bi an+ŋ gau kal+ŋ hadö manö kub hagö, marö udöl g+ nöp m+deinaböl,” a ga. *

4

Jisas n+bi Sameria n+bö ap n+ŋ manö hag ña

¹ Pen bi Perisi gau manö r+ŋnap apdi n+ŋla, n+bi bi iru nöp, Jisas p+g m+daun, a göm, n+ŋ aueila kal+ŋ ñ+g pak ña; pen n+bi bi iru nöp Jon n+ŋ auagla. * ² Pen Jisas n+pe ke n+bi bi gau kal+ŋ ñ+g pak ñaga; bi n+pe gau nöp kal+ŋ ñ+g pak ñla. ³ Pen Perisi kai manö an+bu rö hageila n+ŋöm Jisas ram m+nöŋ Judia arö göm, ado g+ ram m+nöŋ Galili ara. ⁴ Pen adan aŋ au aramöm n+pe ram m+nöŋ Sameria amjaka. ⁵ Pen ram m+nöŋ Same-ria aŋ au aramöm, Sikar daun amjaka. Sikar söŋ an+ŋ au me, hadame nöp Jekop ñ+ n+pe Josep n+ŋ m+nöŋ naböŋ ap haga. * ⁶ Pen Jekop ñ+g uŋöm uda u m+deia u me, Jisas auö auö, s+do aŋ laŋ magö u iru ga rö, am ñ+g uŋöm goŋ söŋ an+ŋ au as+ka.

⁷⁻⁸ Pen bi n+pe gau nan magö raun+g, Sikar daun an+bu arla. Jisas ñ+g uŋöm söŋ au as+ŋ m+deia n+ŋöm n+bi Sameria n+bö ap ñ+g m+ln+g aua. Aueia, Jisas n+ŋöm haga, “Y+ŋ ñ+g m+l ñö ñ+ŋ+ŋ,” a ga.

⁹ Hageia, n+bi an+bu haga, “Kale Juda n+bi bi, han+ŋ Sameria n+bi bi n+ŋmim, as+ mas+ g+ aij g+ŋim rö, n+hön g+n+g, ‘Y+ŋ ñ+g m+l ñö ñ+ŋ+ŋ,’ a g+mön hagabön?” ö ga. *

¹⁰ An+g hageia, Jisas pen haga, “God nan aij n+bi bi ñ+n+g gab u n+ŋmön, yad nöp ñ+g m+l dap l+mön a gabin yad bi an rö m+dpin n+ŋbnap u, ne y+ŋ hagbnap, yad nöp ñ+g kam+ŋ magö ñeb ñ+bnep. *

¹¹ Hageia, n+bi an+bu haga, “Bi kub. Ñ+g m+lep rin ne ap m+dagöp; ñ+g uŋöm u rö nöp i g+yay m+doŋ. An+ŋ u, ñ+g kam+ŋ magö ñeb an+bu gai n+bö udnabön? ¹² Bac ilaŋ hon Jekop ñ+g uŋöm an+bi han+ŋ ña. Ñ+g an+bi nöp, n+pe ke abe, ñ+ n+pe bi abe ñ+ŋöm, kaj sipsip nan n+pe gau ñ+ŋöm g+m+dal. An+ŋ u, yad bi kub, Jekop bi pro, a g+ gas+ n+ŋban ar?” a ga. *

¹³ Hageia, Jisas haga, “N+bi bi ñ+g i ñ+ŋnaböl gau, kal+ŋ kauyaŋ ñ+g nan g+n+g gab; ¹⁴ pen n+bi bi ñ+g yad ñ+nö ñ+ŋnaböl gau, kal+ŋ kauyaŋ ñ+g nan gagnab. Pen ñ+g yad ñ+nabin an+bu ñ+ŋlö, kal+ŋ aŋ daŋ ñ+g ilam aŋöŋ rö juöl g+, kal+ŋ pör m+dep u ñ+nab,” a ga. *

¹⁵ Jisas an+g hageia, n+bi an+bu pen haga, “Bi kub. Y+ŋ ñ+g an+bu ñö ñ+ŋnö, hainö y+ŋ ñ+g nan gagn+m; apem ñ+g i m+lagnam,” a ga.

¹⁶ An+g hageia, Jisas haga, “Am nagamul ne paŋ+d dau,” a ga.

¹⁷ Hageia haga, “Yad bi halö wasö,” ga.

Hageia, Jisas haga, “Manö an+bu n+ŋö hagabön. ¹⁸ Bi unbö mam+ŋ u udna u pen bi m+ŋi aip m+dpil u, nagamul ne wasö. An+ŋ u, n+ŋö hagabön,” a ga.

¹⁹ An+g hageia, n+bi an+bu haga, “Bi kub. Yad n+ŋbin, ne bi God

* **3:35:** Mad 11:27; Jon 5:20 * **3:36:** Jon 3:16-18; 1Jn 5:12 * **4:1:** Jon 3:22 * **4:5:** Jen 33:19; Jos 24:32 * **4:9:** Esr 4:1-5 * **4:10:** Jon 7:37-38; Rep 21:6 * **4:12:** Jon 8:53 * **4:14:** Jon 6:35

manö hagep bi ap. ²⁰ Apis bac hon hadame nöp gau dum i God nöp sabe gîmîdal rô, hon u rô nöp sabe gî mîdpun u pen kale Juda kai hagpim, 'Jerusalem nöp God nöp sabe göl,' a gîpim," a ga. *

²¹ Anîg hageia, Jisas haga, "Yad manö nîjô hagabin anîbi nöh. Hainö dum anîbi abe Jerusalem abe Bapi nöp sabe gagnabim. ²² Kale Sameria nîbi bi sabe gîpim pen bi aigale bi rô nöp sabe gîpim u nîjagpim; pen hon Juda nîbi bi, Bi sabe gîmîdun Bi u nîjbun. Nîhôn gînîg: God nîpe aige göm nîbi bi ud kamîj yunab u, hanîp Juda nîbi bi haga. * ²³ Nîin söl aub, pen mîñi hadö auöp i, God Ana nîpe nîbi bi gasî ñö nîjöl gî, kale Bapi nöp kabö rô sabe gî naböl; anîg gî naböl u, nöp aij gî nab. ²⁴ God nîpe Ana mîdöp u me, nîbi bi God nöp sabe göm, ana kalîp aḡ daḡ nîjô nöp sabe göl. *

²⁵ Jisas anîg hageia, nîbi anîbu pen haga, "Yad nîjbin, hainö Mesaia u apöm, hanîp nan magöḡhalö hag ñî aij gî nab," a ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, "Bi anîbu me yad mîdpin. Ne aip manö hagabul i," a ga. *

²⁷ Jisas anîg hageia nîjöm magö anîbu bi nîpe gau apjaköm nîjla, Jisas nîbi ap aip manö gî mîdailö, nîjöm kale pa gîi gîla. Pen bi kale ap uraköm, nîbi u nöp "Ne manö nîhôn mîdöp?" a göm hagagla. Jisas nöp u rô nöp, "Nîhôn gînîg nîbi anîbu aip manö adîj adîj gajîl?" a göm hagagla.

²⁸ Pen nîbi anîbu, ñîg rin u arö göm, kauyaḡ ado gî daun anîbu amöm, nîbi bi mîdeila anîb gau kalîp haga, ²⁹ "Apim, nan gau magöḡhalö gîpin rô hag ñöb bi u nîjîm! Nîpe Mesaia u aka?" ga.

³⁰ Anîg hageia, nîbi bi anîb gau daun anîbu arö göm, Jisas nöp nîjuna göm aueila. ³¹ Pen Jisas bi nîpe gau Jisas nöp neb neb göm hagla, "Manö hag ñeb bi. Nan ñöh!" a gîla. ³² Hageila, nîpe pen haga, "Nan ñîjeb yad mîdöp u kale nîjagpim," a ga. ³³ Anîg hageia, bi nîpe gau kale ke nöp hag nîj hag nîj göm hagla, "Nîbi bi rîmnap nöp nan magö dap ñîbal aka?" gîla.

³⁴ Pen Jisas kalîp haga, "Kalöp nan magö anîb gau nan göp; yîp pen nan magö anîb gau nan gagöp. Bapi manö haga u nöp gasî lajîp me, gasî anîbu nîjem, wög hagöp u gî junam a gî gasî nîjbin. Nan ñîjeb yad me u. * ³⁵ Pen kale manö ap hagpim, 'Rakîn mîhau mîhau mîdöl, wid magö po gö am rîk daunabun,' a gîpim u pen mîñi anîg hagagmim. Amgö kale u nîj padimim nîjîm! Wid wög gau po göm rîk daupe rô mîdöp. *

³⁶ Pen uri nöp, nîbi bi wid po rîk dauaböl nîbi bi gau, mîñ mîñ göl gî wid po göp anîbu rîk dam kamîj pör mîdep mîgan u löm, pe kale udaböl me u. Anîb u me, nîbi bi wid magö ranaḡ a göm dam yubal gau abe, nîbi bi wid po göp rîk dauaböl gau abe jîm ñöm, wid po u kamîj pör mîdep mîgan u mîdnab u nîjöm, mîñ mîñ gî naböl. ³⁷ Hon manö ap hagpun, 'Nîbi bi rîmnap wid magö yulö rannab, nîbi bi rîmnap am rîk daunaböl,' a gîpun u, nîjô yabîl hagpun. ³⁸ Yad kalöp hag yunö, am wid rîk daubim. Wid wög anîbu kale wög klö gîmim gagpe; nîbi bi rîmnap klö kale u gîlö ranöb. Kale yîharîj am rîk daumim nan aij udpim," a ga.

³⁹ Nîbi Sameria nîbö anîbu am nîbi bi nîpe gau kalîp haga,

* 4:20: Dud 12:5-14; Sam 122:1-5 * 4:22: 2Ki 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * 4:24: 2Ko 3:17;

Ro 12:1; Plp 3:3 * 4:26: Mak 14:61-62 * 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2

“Bí aníbu nan gípin gípin gau magõñhalõ yíp hag ñõb,” a ga u me, níbi bí Sameria níbõ daun aníbu mideila gau iru nõp Jisas níp níñ udla.

⁴⁰ Pen Sameria níbi bí, kale Jisas mideia au apõm, Jisas manõ neb neb göm hagla, hon aip am mídaiun a gílõ, Jisas ñín mihõp am kale aip mídõm, ⁴¹ manõ hag ñõ, níbi bí rímnap halõ iru nõp manõ aníbu níñõm níp níñ udla. ⁴² Pen kale aníg göm níñ udõm, níbi aníbu níp hagla, “Míñi manõ ne u nõp hagõ níñ udagpun; Jisas manõ nípe u ke hagõ níñun níñbun, nípe nõp níbi bí ram mìnõñ íl i mídpal gau gau magõñhalõ kalíp ud kamíñ yuníg aua. *

Jisas, bí kub ap ñí nípe u níp gö, kamíñ la

⁴³ Jisas ñín aníb mihau ram mìnõñ aníbu mídõm, ruõ ram mìnõñ Galili ara. ⁴⁴ Nípe nõd manõ ap hagõm haga, “Bí God manõ hagep bí gau, ram mìnõñ kale ke au mídõm manõ hagnabõl u, manõ kalíp udagnabõl,” a ga. * ⁴⁵ Pen Pasopa ñín u, Galili níbi bí rímnap am Jerusalem mideila. Kale Jerusalem mideila níñõl gí, Jisas nan gagep rö gau gö níñla u me, Jisas uri ram mìnõñ Galili amjakõ, kale nan gagep rö Jerusalem ga u gasí níñõm, níp míñ míñ gíla. *

⁴⁶ Pen Jisas am Galili mídõm, kauyan Kena daun ara. Kena daun aníbu me, nõd ñíg yabí u gö ñíg wain la.

Pen daun pro Kapaneam au, bí kub ap ñí nípe nan ga. * ⁴⁷ Bí kub aníbu manõ ap níña, Jisas ram mìnõñ Judia arõ göm, ap ram mìnõñ Galili mideia. Aníb u, Jisas mideia u apõm, níp neb neb göl gí

haga, “Ñí yad u nan gö umníg gab. Ne yíñíd am níp gö kamíñ lan!” a ga. *

⁴⁸ Aníg hageia, Jisas haga, “Kale yíharíñ yíp níñ udagnabim; nan gagep rö rímnap gínõ níñmim nõp, yíp níñ udnabim,” a ga. *

⁴⁹ Pen bí kub aníbu haga, “Bí Kub! Auõ arul! Wasõ u, ñí yad u umnab!” a ga.

⁵⁰ Hageia, Jisas haga, “Aru! Ñí ne u mideinab,” a ga.

Aníg hageia, Jisas níñõ hagõp, a göm, hada. * ⁵¹ Adan an arõ níñõl gí, bí wõg gí ñeb nípe rímnap ap níp nable pakõm hagla, “Ñí ne u umagõp; mídõp,” a gíla.

⁵² Aníg hageila, ñí yad u magõ mai rö kamíñ lõp, a göm, kalíp hag níñõ hagla, “Rol sídõ gamíñ ga magõ u, hañ píbõñ ga u kamíñ la,” a gíla.

⁵³ Aníg hageila ñí nap nípe níña, Jisas, “Ñí ne u mideinab,” a ga magõ u nõp kamíñ la. Aníb u me, níbi bí nípe gau aip magõñhalõ Jisas níp níñ udla.

⁵⁴ Pen Jisas nípe nõd Kena apõm, nan gagep nõd níbõ göm, ñíg yabí u gö ñíg wain la; hainõ pen nan gagep yígwõ an níbõ u göm bí kub u ñí nípe níp gö kamíñ la. *

5

Bí nan ga ap ñíg wanjõ got au mideia, Jisas gö kamíñ la

¹ Hainõ pen Juda kai nan kub níñeb ñín u uri a göm, Jisas Jerusalem ara. ² Ram mìnõñ Jerusalem aníbu, kaj sipsip dap amíl apíl gímídal adan ramõ got au ñíg wanjõ kub ap mideia. Ñíg wanjõ aníbu Arameik manõ lõm, Bedesda a gímídal. Pen ñíg got mihau mihau abe ñíg ubíñ an au mideia adõ u abe, ram badõ

* 4:42: 1Jn 4:14 * 4:44: Mad 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mad 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mad 8:13 * 4:54: Jon 2:11

m̄lō unbö mam̄id m̄ideia. ³ Pen n̄ibi b̄i nan ga gau iru nöp ap ram bada an̄ib gau han m̄ideila. N̄ibi b̄i an̄ib gau, r̄imnap amgö we ga, r̄imnap ma najj ga n̄iñöm ajagm̄idal, r̄imnap hañ roman̄ kale b̄öñ nöp kala ga. Pen ñ̄ig wañö u aña ḡinab aka göm apöm han m̄ideila. ⁴ Ñ̄in r̄imnap God ejol ap apöm, ñ̄ig wañö u aña gö, n̄ibi b̄i an nöd ujan̄id ñ̄ig wañö an̄ib yan̄ lugnab u, n̄ipe nan n̄ihön ḡinab u kam̄iñ l̄im̄idöp. ⁵ Pen b̄i ap nan gö, pör nöp um m̄idö, m̄i in ñ̄in juöl ado ḡi da kagoñ b̄öñ dan̄ (38) la, ñ̄ig wañö goñ au dam l̄ila m̄ideia. ⁶ Jisas b̄i an̄ibu n̄iñöm, m̄ilö padö an̄igöl m̄idm̄idöp u n̄iñöm, n̄ip haga, “Nöp kam̄iñ l̄in̄im, a ḡimön, n̄iñban?” ö ga.

⁷ Hageia, b̄i nan ga an̄ibu haga, “B̄i kub. Ñ̄ig u aña gö n̄iñöl ḡi, ȳip ud ñ̄ig wañö añ yan̄ löñ n̄ibi b̄i ap m̄idagpal. Yad ñ̄ig añ yan̄ nöd arnam a ḡipin u pen n̄ibi b̄i r̄imnap ȳiñ̄id nöp nöd arbal,” a ga.

⁸ An̄ig hageia, Jisas pen n̄ip haga, “Urakmön, köp ne u w̄in̄ig ud aru,” a ga. * ⁹ Hageia, magö an̄ibu nöp n̄ip kam̄iñ lö n̄iñöl ḡi, uraköm köp n̄ipe u w̄in̄ig udöm, ud ara.

Pen Jisas b̄i an̄ibu n̄ip gö kam̄iñ la ñ̄in an̄ibu, Juda kai God n̄ip sabe gep ñ̄in kale u me, ¹⁰ Juda b̄i kub gau, b̄i kam̄iñ la an̄ibu n̄ip hagla, “Ñ̄in i God n̄ip sabe gep ñ̄in hon. Pen ne köp bad ne u ud ajabön u, lo manö hon u w̄ihö göp,” a gila. *

¹¹ Hageila, haga, “B̄i ȳip gajip kam̄iñ löp u hagöp, ‘Urakmön, köp bad ne u w̄in̄ig ud aru,’ a gajip u me, ud ajabin,” a ga. ¹² Hageia, hagla, “B̄i nöp hagö, köp bad w̄in̄ig ud ajabön b̄i an̄ibu b̄i an?” ö gila. ¹³ Pen Jisas n̄ipe n̄ibi b̄i iru m̄ideila añ an̄ib au agam̄ij ara rö, b̄i kam̄iñ

la an̄ibu, “B̄i ȳip gajip kam̄iñ löp me i,” a göm, hagn̄im rö laga.

¹⁴ Hainö pen, Jisas b̄i an̄ibu n̄ip God sabe gep ram raul u n̄iñöm haga, “Nöñ! Nöp kam̄iñ löp. An̄ib u, nan si nan najj ḡim̄idan u arö ḡimön. Wasö u, nöp nan kub yabiñ ḡin̄im rö löp,” a ga.

¹⁵ Pen b̄i an̄ibu n̄ipe ado ḡi amöm, Juda b̄i kub gau kalip haga, “Jisas nöp ȳip gajip kam̄iñ löp,” a ga. ¹⁶ An̄ig hageia n̄iñöm, God n̄ip sabe gep ñ̄in u gö kam̄iñ la, a göm, Juda b̄i gau Jisas n̄ip mulu kal n̄iñla. ¹⁷ Jisas pen kalip haga, “Bapi yad u pör nöp wög göñ ḡi nöp m̄idöp rö, yad u rö nöp ḡinam,” a ga. ¹⁸ An̄ig hagö, Juda b̄i kub gau, nöd n̄ip alun, a göm gasi n̄iñla u, uri klö yabiñ göm n̄iñla. Kale hagla, “N̄ipe God n̄ip sabe gep ñ̄in hon u r̄ib r̄iköm, ‘Yad God Ñ̄i n̄ipe,’ a göp. An̄ib u, God n̄ipe m̄idöp rö, yad an̄ib unbö rö nöp m̄idpin, a göp,” a gila. *

Nap haga rö n̄iñöm, Ñ̄i n̄ipe wög adö ke ke gab

¹⁹ Jisas pen kalip haga, “Kalöp n̄iñö hagabin, Ñ̄i u n̄ipe ke nan ap ḡin̄im rö lagöp; Nap nan ḡinab gau nöp n̄iñöm ḡinab. An̄ib u, Nap ḡinab rö, Ñ̄i n̄ipe u rö nöp ḡinab. *

²⁰ Nap Ñ̄i n̄ipe n̄ip m̄idmagö löm, nan n̄ipe göp göp gau magöñhalö yamöb. R̄imnap yamö me, nan ke yabiñ gau gö n̄iñmim, kale magöñhalö aiö ḡinabim. ²¹ Pen Nap n̄ibi b̄i umbal gau gö urakpal rö, Ñ̄i n̄ipe u rö nöp, n̄ibi b̄i r̄imnap, kalip ḡinö uraklan̄, a ḡinab u, gö uraknaböl. ²² N̄ibi b̄i n̄ihön n̄ihön ḡipal, gasi n̄ihön n̄ihön n̄iñbal u, Nap n̄iñöm kalip manö kub hagagnab; Ñ̄i n̄ipe n̄ip hagö, n̄ipe kalip magöñhalö manö kub hagnab. * ²³ An̄ib u me, n̄ibi

* 5:8: Mad 9:6 * 5:10: Ne 13:19; Jer 17:21

* 5:18: Mad 26:4; Jon 7:1; 10:30 * 5:19:

bɪ kale Nap hib nɪpe haglō adō arnab u rō, Ñɪ nɪpe hib u abe u rō nöp haglō adō arnab. Pen nɪbi bɪ God Ñɪ nɪpe u nɪp nɪjōm, hib nɪpe haglō adō aragnab gau, Nap Ñɪ nɪpe hag yua u abe u rō nöp hib haglō adō aragnab. *

24 “Kalöp nɪjō hagabin, nɪbi bɪ an manō yad u nɪjōm, Bɪ yɪp hag yuō aunō u nɪp nɪj udepal gau, manō kub hag ilōn udep adō u nɪjagnaböl; kale pör mɪdep u hadō udepal. Anɪb u, kale umeb adō u arō göm, pör mɪdep adō u hadō mɪdpal. * 25 Kalöp nɪjō yabɪɪ hagabin, ñɪn hain pör abad mɪdpim u söl auab — pen mɪñi hadō auöp i — nɪbi bɪ umöl rō mɪdpal gau, God Ñɪ nɪpe manō hagō, manō anɪbu nɪjōm nɪj udnaböl gau, kamɪj lɪnaböl. 26 Bapi nan gau magōñhalō kamɪj mɪdep ɪ u mɪdöp rō, yad Ñɪ nɪpe u rō nöp kamɪj mɪdep ɪ u mɪdpin. 27 Yad Ñɪ nɪpe pen, Bɪ Ñɪ nɪpe mɪdpin rō, yɪp hagō, nɪbi bɪ gau kalɪp manō kub hagem nɪme lɪnabin. 28 Manō hagabin anɪbu nɪjmim aiō gagmim: hainō yad hagnō, nɪbi bɪ umlō rɪgöl gɪla gau, 29 magōñhalō manō yad nɪjōm, urakōm, nɪbi bɪ gɪ aij gɪla gau, am yad aip kamɪj mɪdeinaböl; pen nɪbi bɪ gɪ naj gɪla gau, urakōm manō kub nɪjōm pen ilōn kub udnaböl. * 30 Pen yad nan nɪhōn nɪhōn gɪnabin gau, ke nɪjem gagnabin; Bapi yɪp hagnab rō nöp gɪnabin. Anɪb u, nɪbi bɪ manō kub hagem nɪme lɪnabin u, Bapi hagnab rō nɪjem, kabō göl nöp nɪme lɪnabin. Nɪhōn gɪnɪg: yɪp aij gɪnab adō u manō kub hagnabin. Bɪ yɪp hag yuō aunō Bɪ anɪbu nɪp aij gɪnab adō u nöp gasɪ nɪjem, manō kub hagem nɪme

lɪnabin. *

Yad bɪ aigale bɪ rō mɪdpin u nɪjim, a ga

31 “Yad ke, ‘God yɪp yuō aunō,’ a gɪbnep u, manō anɪbu kabō rō gagöp a gɪbep. 32 Pen Bɪ ap halō* yad bɪ aigale bɪ rō mɪdpin u hagöp. Yad nɪjbin, manō hagöp anɪbu nɪjō nöp hagöp. 33 Kale Juda kai bɪ kale rɪmnap hag yube, kale Jon nɪp amōm, yad bɪ aigale bɪ rō mɪdpin, a göm hag nɪjla u, nɪpe manō nɪjō nöp kalɪp haga me u. 34 Jon aka bɪ ram mɪnōj ɪ i bɪ ap yad bɪ aigale bɪ rō mɪdpin u hagnab u, yɪp nan kub wasō. Pen kale Jon manō haga u nɪjmim, manō nɪjō yabɪɪ a gɪmim nɪj udmim, kamɪj arnabim a gem, Jon manō yɪp anɪg göl haga, a gɪpin. 35 Jon manō haga u, nɪpe hapō mɪɪanɪ mailō ñab rō mɪdō, kale manō haga anɪbu mailō rō nɪjmim, magō pro ulep magō ap nöp mɪñ mɪñ gɪpe.

36 “Jon kalöp hag aij ga pen u yɪharɪj manō nöp haga. Yad mɪnōj nabōj ɪ i apem, Bapi yɪp gɪmōn a ga rō, nan ke yabɪɪ gau gɪpin u me, kale Bapi nɪpe nöp yɪp hag yua u, a gɪmim, waiō yabɪɪ nɪjbep. * 37 Bapi yɪp hag yua u, nɪpe ke, yad bɪ aigale bɪ rō mɪdpin u, kalöp manō nɪjō hagab. Pen kale meg magō nɪpe u apdi nɪjagpim. Nɪpe bɪ aigale bɪ rō mɪdöp u, a gɪmim nɪjagpim. * 38 Kale yad bɪ nɪpe hag yua manō yad u nɪj udagpim rō, God Manō mɪdmagō kalöp anɪ dan mɪdagöp.

39-40 “Kale, pör mɪdep udun, a gɪmim, God Manō u amgō lɪ nɪj aij gɪpin u pen manō anɪbu, yɪp a göm kalɪ kɪñ rɪkla rō nɪjmim, pör mɪdep udun, a gɪmim, yɪp auagpim. *

* 5:23: Plp 2:10-11; 1Jn 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mad 16:27; Ap 24:15

* 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:32: “Bɪ ap halō” a ga u, God nɪpe ke * 5:36: Jon 3:2; 14:11

* 5:37: Mad 3:17; Jon 5:32; 8:18 * 5:39-40: Luk 24:27

41 “Nibi bi gau hib yad haglö adö arañ a gem hagagabin. 42 Pen kale nibi bi aigale bi rö midpim u hadö niñbin. Kale God nip midmagö lagpim u niñem hagabin. 43 Bapi nipe ke yip hag yuö aunö u pen yip udagpim. Pen bi yiharinj ap gasi nipe ke niñöm aueinab u, nip udnabim. 44 Nibi bi rimnap gau hib kale haglö adö areinab u, kalöp aij ginab. Pen Bi God añi nöp midöp u hanip niñö, aij ginim, a gimim, gasi u niñagpim. Anib u, kale ai gimim yip niñ udnabim?”

45 “Pen Bapi manö yad udöm, kalöp manö kub hagnab, a gimim, gasi u niñagmim, wasö. Mosi hanip gi ñinab a gipim u pen Bapi nipe Mosi manö nipe haga manö anibu udöm kalöp manö kub hagnab. 46 Mosi nipe God Manö kalä kliš riköm manö rimnap yad bi aigale bi rö midpin manö u kalä kliš rika. Pen Mosi manö kalä kliš rika manö anibu udagpe rö, manö yad hagabin u rö nöp udagnabim. * 47 Mosi manö kalä kliš rika udagpim rö, kale ai gimim manö yad hagabin u udnabim?” ö ga.

6

Jisas bi unbö paip dausan nan ñö ñiñla

(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Pen Jisas anig gi midöm, hainö ñig magib udöm, Ñig Wanö Galili juöm, böñ lödan ara. Ñig Wanö Galili anibu nöp me, hib ap Ñig Wanö Daibirias a gimidal. 2 Pen Jisas nipe nibi bi nan ga gau gö kaminj la u niñmidal rö, nibi bi iru nöp nip hain gila. 3 Pen Jisas bi nipe gau aip am dum au gilañ amöm, asik mideila. 4 Ñin añ anib au Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl söl ga. 5-6 Jisas bi nipe aip dum au asik midöm, amgö gilañ

göm niñä, nibi bi iru yabiti nöp nip aueila. Jisas niñöm, nipe niñön niñön ginab u ke niñä u pen bi nipe Pilip niñön hagnab, a göm, nip haga, “Hon nan magö gai nibö udun, nibi bi iru nöp gai i kalip ñino niñnaböl?” ö ga.

7 Hageia, Pilip haga, “Mani silpa magö unbö ñin juöl sidun lañ (200) rö yuun, bred rau dapun, ud jö gi pro pro gun, nibi bi anib gai i ñeinabun, magöñhalö nan pro pro ñinjöl rö linab,” a ga.

8 Anig hagö, bi nipe Edru, Saimon Pida nimam u haga, 9 “Ñi pro ap bred bali plaua ud laubal bred magö unbö mamid, kabsal miñöp halö ud midöp i, pen nan anibu nibi bi iru yabiti gai i nan kub wasö,” ga.

10 Hageia, Jisas haga, “Nibi bi gau hagpe, asiklan,” a ga. Hageia, bi nipe gau nibi bi gau kalip hageila, nan uñan iru nöp ran aij ga gau adö anib gau magöñhalö asikla. Bi gau nöp me, paip dausan (5000) rö ara.

11 Kale anig göm asikla niñöm, Jisas bred magö anib gau udöm, God nip aij a göm, kalip nime la. Kabsal u, u rö nöp ga. Kalip anig göm nime lö, nibi bi gau kale magöñhalö bred kabsal aigeg rö udun a gi gasi niñla rö nöp udla. 12 Anig göl niñlö niñlö mudun ga arö gila. Jisas bi nipe gau kalip haga, “Nibi bi nan niñöm arö gipal gau, ud dan i gagep,” a ga. 13 Hageia, bi nipe gau bred adinj adinj gau lhu wadä yaglö yaglö, wadä unbö migang lañ u ajman raua.

14 Nibi bi gau Jisas nan gagep rö ga anibu niñöm hagla, “Hon miñi niñbun, bi i me, Bi God Manö Hagep minör nabör il i aunab a gun pör hagabun bi me u,” a gila. 15 Pen Jisas niñä, nibi bi gau, yip kin bi kub kale mideinam a göm

* 5:46: Ap 3:22

apöm yip klö göm ud arnaböl, a gi nɨjöm nɨpe kauyan aramöm dum gau nɨpe ke halö mideia. *

*Jisas nɨg uɫ adö rauid ara
(Mad 14:22-23; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Pen dugo magö u, Jisas bi nɨpe gau am Nɨg Wanö Galili yan amöm, ¹⁷ Jisas auaga rö, sibön gö, kale nöp nɨg magɨb udöm kauyan daun pro Kapaneam arnɨg hadla. ¹⁸ Areila nɨjöl gi, yigön kub udöm, nɨg u rala. ¹⁹ Pen kale rapɨn nɨg magɨb nɨg uɫ pirɨk aɨ au kilomida unbö mamɨd aka kagoɫ jɨj amöm nɨɨla, Jisas nɨg adö u rauid aueia. Kale nɨjöm mɨdmagö kub ara nɨjöm pɨnɨɨ gɨla. ²⁰ Pen Jisas haga, “Kale pɨnɨɨ gagmim. Yad nöp auabin,” a ga. ²¹ Anɨg hagö, kale pɨnɨɨ gagöm, nɨp ud nɨg magɨb mɨgan u lɨlö nɨjöl gi, nɨg magɨb u uri nöp ram mɨnön arnɨg gɨla mɨgan u amjak ara.

Jisas nɨp uthai nɨɨla

²² Ruö nɨbi bi Nɨg Wanö Galili böɨ lödaɨ hanla gau gasɨ nɨjöm nɨɨla, rol dugo nɨg magɨb aɨ ap nöp mideia nɨjöm Jisas bi nɨpe gau nöp nɨg magɨb anɨbu arla; Jisas nɨpe ke nɨg magɨb anɨbu araga. ²³ Mɨdlö nɨjöl gi, nɨg magɨb rɨmnap nɨbi bi rɨmnap daun kub Daibirias nɨbö apöm, Bi Kub nɨpe God nɨp aij a göm nan nö nɨɨla ka u nɨg goɫ au pidöɨ gɨla. ²⁴ Pen nɨbi bi mideia gau nɨɨla, Jisas abe bi nɨpe gau abe mɨdageila; anɨbu Jisas nɨp uthai nɨɨn a göm, kale nɨg magɨb anɨb gau amöm Kapaneam arla.

Yad bred rö, yip udmim kamɨɨ mɨdeinabim, a ga

²⁵ Nɨg Wanö Galili am am böɨ lödaɨ amjaköm, Jisas nɨp nɨjöm hagla, “Manö hag nɨb bi. Ne magö mai i auban?” ö gɨla. ²⁶ Hageila

haga, “Kalöp manö nɨjö hagabin, bred nɨnö nɨɨbe mudun ga rö, yip uthai nɨɨ ajabim; pen nan gagep rö gɨpin gau manö il u nɨɨmim yip uthai nɨɨ ajagabim. ²⁷ Nan magö hij gɨnɨg gab u udun, a gɨmim wög klö gagmim; God nɨpe Bi Nɨ nɨpe nɨɨbir hagö aua rö, nan magö pör mɨdep nɨpe nɨnab u udun, a gɨmim, wög klö gɨmim,” a ga. *

²⁸ Anɨg hageia hagla, “Hon wög nɨhön gɨno, God nɨp aij gɨnab?” ö gɨla.

²⁹ Hageila, Jisas haga, “God nɨpe Bi yuö aua u, Bi anɨbu nɨp nɨɨ udeinabim u, God nɨp aij gɨnab,” a ga. *

³⁰ Anɨg hageia hagla, “Hon nan gagep rö ap nɨɨeinabun u, hagnabun, ‘God nöp nöp yuöp,’ a gun, nöp nɨɨ udnabun. Anɨb u, hanɨp nan gagep nɨhön rö gɨnabön? * ³¹ Hadame nöp apɨs bac bi ram mɨnön kabö nöp mɨdmɨdöp aɨ gau mɨdöm, nan mana a gɨmɨdal u nɨɨmɨdal. God Manö kalɨ kɨn rɨköm hagla, ‘Nɨpe bred kumi kabö adö laɨ au nɨbö rɨmnap kalɨp nö nɨɨmɨdal,’ a gɨla,” a gɨla. *

³² Anɨg hagla u pen Jisas kalɨp pen haga, “Kalöp manö nɨjö yabɨ hagabin, Mosɨs hadame gau bred kalɨp nö nɨɨla bred anɨbu, bred kumi kabö adö laɨ au nɨbö wasö. Bred kumi kabö adö laɨ au nɨbö bred nɨjö anɨbu, Bapi yad kalöp nɨab. ³³ God bred nɨpe u, God hag yuö, kumi kabö adö laɨ au nɨbö mɨnön naböɨ il i apöm, nɨbi bi gau kalɨp kamɨɨ mɨdep magö u nɨab,” a ga.

³⁴ Jisas anɨg hageia hagla, “Bi Kub. Uri bred anɨbu hanɨp pör nöp nɨl gɨ nöp mɨdaimön,” a gɨla.

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Yad nöp me bred kamɨɨ mɨdep bred anɨbu.

* 6:15: Jon 18:36 * 6:27: Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jn 3:23 * 6:30: Mad 16:1; Jon 2:18
* 6:31: Eks 16:14-15; Nab 11:7-9; Sam 78:24

Nibi bi yip aunaböl gau, kalip kauyan kiyö lagnab. Nibi bi yip niñ udnaböl gau, kalip kauyan ñig nan gagnab. * 36 Pen kalöp midö nöp hagajin, yip amgö niñbim u pen yip niñ udagpim. 37 Bapi yip hagöp nibi bi gau kale magöñhalö yad aunaböl. Nibi bi yad aunaböl gau, hag yuagnabin, wasö yabıl. 38 Pen niñön: yad kumi kabö adö lañ au nibö aubin u, gasi yad niñbin adö u ginam a gem auagpin; Bapi yip yuöp u, gasi nipe niñöm hagöp rö ginam a gem aubin. 39 Bapi nibi bi yip hagöp gau kalip niñ midnö, ap ur gagnim; manö kub hagep ñin u, yad ginö, kale magöñhalö uraköl. Anig ginab u, Bapi yip yua u, nip aij ginab. * 40 Bapi yad nip aij ginab u, nibi bi an an yip niñöm niñ udnaböl gau, kale magöñhalö pör pör nöp kamij mideinaböl. Pen manö kub hagep ñin u, yad ke ginö kale magöñhalö uraknaböl,” a ga.

41 Pen Jisas, “Yad me, bred kumi kabö adö lañ au nibö aubin u,” a ga u me, Juda nibi bi gau manö ali gu gu geıla. 42 Juda nibi bi gau ali gu gu göm hagla, “Bi i, nime nap nipe u hon ke niñbun. Nipe Josep ñi nipe Jisas nöp. Anib u, nipe aigöl gi hagöp, ‘Yad kumi kabö adö lañ au nibö aubin,’ a göp?” ö gıla. *

43 Anig hageila, Jisas pen haga, “Ali gu gu gagmim. 44 Nibi bi ap nipe ke yip niñ udagnab. God nip gasi aij ñö nöp me, yip auö, manö kub hagep ñin hain u yad ginö nipe kauyan uraknab. * 45 Bi God manö hagep bi gau kale God Manö kalı kiñ riköm hagla, ‘God nipe nibi bi anib gau magöñhalö kalip hag ñinab,’ a gıla. Nibi bi Bap kalip manö hag ñö niñ udnaböl gau, kale magöñhalö yip aunaböl.

* 46 Nibi bi rimnap kale God nip amgö niñagpal; yad Bi nipe yuö aunö u nöp Bapi nip amgö niñbin. *

47 “Pen yad kalöp niñö yabıl hagabin, nibi bi yip niñ udnaböl gau, pör midep magö anibu hadö udöm, pör pör nöp mideinaböl. * 48 Bred niñöm kamij mideinaböl u, yad me bred anibu. * 49 Nahai ilañ bi hadame gau ram minöñ kabö nöp midmidöp an gau midöm, nan mana u niñla u pen mid damöm umla. 50 Pen bred Bap hag yuö kumi kabö adö lañ nibö auöp bred anibu, nibi bi niñöm, kamij pör pör nöp midöm umagnaböl.

51 “Yad ke bred kamij kumi kabö adö lañ au nibö aubin u. Nibi bi an an bred anibi niñ an an linaböl u, pör nöp pör nöp kamij mideinaböl. Bred hagabin anibi hañ roman yad u me. Nibi bi ram minöñ il i pör nöp pör nöp kamij midaiöl, a gem, hañ roman yad u niñnabin,” a ga.

52 Jisas anig hageia, Juda nibi bi anib gau kale ke nöp manö pen pen hagöm, rimnap hagla, “Bi i aigöl göm, hanip hañ roman nipe u ñö niñnabun?” ö gıla.

53 Hageila, Jisas kalip haga, “Yad kalöp niñö yabıl hagabin, kale Bi Ni nipe hañ roman nipe, hagape nipe niñagnabim u, kamij midep magö u kalöp an dan midagnab. 54 Nibi bi an hañ roman yad, hagape yad niñnab u, nipe kamij pör midep magö u hadö udöp niñöm manö kub hagep ñin u yad ginö nipe kauyan uraknab.

55 “Pen niñön: hañ roman yad u nan niñeb yabıl; hagape yad u niñ niñeb yabıl. 56 Nibi bi an an hañ roman hagape yad niñnaböl gau, yad an dan mideinaböl; yad

* 6:35: Jon 4:14 * 6:39: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mad 13:55 * 6:44: Jon 6:65
 * 6:45: Ais 54:13 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:32,58

kalıp anı dañ mıdeinabin. ⁵⁷ Bapi pör pör nöp kamıñ mıdöp u, nıpe yıp yua u, yıp gō kamıñ mıdpin u me, nıbi bı yıp ud anı kalıp dañ lınaböl gau, kalıp u rö nöp gō, kamıñ mıdeinaböl. * ⁵⁸ Manö adö anıbu me, bred kumi kabö adö lañ au nıbö auöp, a gıpin. Bred anıbu, apıs bac bı nan mana a gıpal u ñıñöm mıd damöm umla rö wasö; nıbi bı bred yad hagajın u ñıñ anı yañ lınaböl u, kamıñ pör nöp pör nöp mıdeinaböl,” a ga.

Nıbi bı iru nöp Jisas nıp arö gıla

⁵⁹ Jisas Juda magum gep ram Kapaneam au mıdöm, manö anıbu hagö, ⁶⁰ nıbi bı nıpe gau iru nöp nıñöm hagla, “Jisas manö hagab anıbu manö kłö yabıt. Manö nıpe nıñ udun rö lagöp,” a gıla.

⁶¹ Kale alı gu gu gōm hageila, Jisas ke nıñöm haga, “Manö hagpin anıbu nıñmim gası iru nıñmim arö gun a gıpim ar? ⁶² Pen Bı Ñı nıpe kumi kabö adö lañ au mıdöm aua u, nıpe ka anıb adö au lañ kauyañ ado gı areinab u, kale gası nıñön nıñnabım? ⁶³ God Ana kamıñ mıdep magö u ñö, nıbi bı kamıñ lınaböl; nıbi bı kłö kale ke kamıñ lagnaböl, wasö yabıt. Yad manö kalöp hagpin u, manö anıbu gō, God Ana kalöp apöm, kamıñ mıdep magö u kalöp ñınab nıñöm kale kamıñ lınabım,” a ga. ⁶⁴ Pen Jisas nıpe nöd nöp, nıbi bı an nıp nıñ udagnab, an nıp mumug nıñnab u nıña u me, nıpe haga, “Kale rımnap yıp nıñ udagpım,” a ga. * ⁶⁵ Pen manö rımnap halö hagöm haga, “Adö anıbu nöp kalöp hagpin, nıbi bı ap gası nıpe ke nöp nıñöm yıp nıñ udagnab; Bapi nöp geinab u me, nıbi bı ap yıp apöm yıp nıñ udnab,” a ga. *

⁶⁶ Jisas manö anıbu hag juö nıñöl gı, nıbi bı apöm manö nıp

nıñmıdal gau, iru nöp nıp arö gōm, ke ke arla. ⁶⁷ Anıg gōm arlö nıñöl gı, Jisas bı nıpe unbö mıgan lañ u kalıp hag nıñöm haga, “Kale u rö nöp yıp arık arnabım aka?” ga.

⁶⁸ Hageia, Saimon Pida haga, “Bı Kub. An nıp arun? Manö ne hagabön u nıñun me, pör pör nöp mıdeinabun. ⁶⁹ Hon nöp nıñ ud-pun rö, hon nıñbun, God nıpe Bı Uı hanıp yuöp u, ne Bı anıbu me u, a gı nıñbun,” a ga. *

⁷⁰⁻⁷¹ Saimon Pida anıg hageia, Jisas pen Saimon Iskarıod ñı nıpe Judas u, hainö nıp mumug nıñnab u nıñöm, kalıp haga, “Yad kalöp bı unbö mıgan lañ udpin u pen bı kale añı ap kıjaki bı nıpe,” a ga.

7

Jisas nımam hain nıp manö hagla

¹ Hainö pen Juda bı kub gau Jisas nıp alnıg geila nıñöm Jisas ram mınöñ Judia gau ajagmıdöp; ram mınöñ Galili gau nöp ajmıdöp. *

² Pen Juda ñın kub kale, ram bada pro gōm ñın rımnap hanbal ñın u söl söl ga nıñöm, * ³ Jisas nımam hain gau mıdeia u apöm nıp hagla, “Ne mıgan anıbi arö gımön ram mınöñ Judia ammön, nıbi bı manö nöp nıñbal gau kalıp nan gagep rö gıpan u gō nıñnaböl. ⁴ Bı kale bı kub mıdnıg gınaböl gau, nan kale gau pi gōm gagnaböl; waiö yabıt gınaböl. Anıb u, ne nan ke yabıt gıpan rö, nıbi bı iru mıdpal anı au nan gagep rımnap gō, nıbi bı magöñhalö nıñnaböl,” a gıla. ⁵ Pen Jisas nımam nıpe ke gau nıp nıñ udagla. *

⁶ Anıg hageila, Jisas pen kalıp haga, “Kale ñın mai arun a gınabım u arnıg arnabım; pen ñın yad arep u auagöp nıñöm yade uri aragnabin. ⁷ Nıbi bı mınöñ nabön

it i gau, kalöp bî mulu kal nîjöl it ap mîdagöp. Pen yad nîbi bî mînönj naböj it i gau, nan si nan naij gîpal u hag waiö lînö yîp mulu kal nîjbal. ⁸ Anîb u, Ram Bada ñîñ kub söl auab rö, kale Jerusalem armim; pen yad ñîñ arep u auagöp rö, yad aip aragnabin,” a ga. ⁹ Anîg hagöm, nîpe ram mînönj Galili mîdeia.

Ram Bada ñîñ kub aua nîjöm Jisas Jerusalem ara

¹⁰ Pen Jisas nîmam bî gau Jerusalem arla nîjöm Jisas nîpe agamîj hain ara. ¹¹ Juda bî kub gau, “Jisas mai?” ö göm, nîbi bî iru nöp ap mîdeila gau kalîp hag nîjla. ¹² Pen nîbi bî yîharîj gau, Jisas manö u kale ke hag nîj hag nîj göm, rîmnap hagla, “Nîpe bî aij ap,” a gîla; rîmnap pen hagla, “Wasö, nîpe nîbi bî gau kalîp wai ñöb bî,” a gîla. ¹³ Pen nîbi bî yîharîj gau, Juda bî kub anîb gau kalîp pîñîj gîla rö, kale manö rîmnap waiö hagagla.

¹⁴ Ram Bada ñîñ kub kale anîbu ñîñ rîmnap padia. Yöp ñîñ bad ap nöp mîdö, Jisas apjaköm, God sabe gep ram u amöm, nîbi bî gau kalîp manö hag ña. ¹⁵ Jisas manö hag ñî mîdö nîjöl gî, Juda bî kub gau aiö göm hagla, “Bî i skul hagaga u pen aigöl göm manö gau magöjhalö nîjöb?” ö gîla. *

¹⁶ Anîg hageila, Jisas haga, “Manö yad hag ñabin u, gasî yad ke nîjem hag ñagabin; Bî yîp hag yuö aunö u nöp yîp gasî ñö hag ñabin. *

¹⁷ Nîbi bî an, God hagöp rö gînam, a göm, gî ud arnab u, God nîpe manö yîp ñab hagabin aka manö yad ke hagabin u, nîjnab. ¹⁸ Kale nîjbim, nîbi bî an manö nîpe ke hagnab u, hib yad ap rannîm, a göm, manö gau nîbö

gau nîbö udöm hagnab. Pen bî an nîpe bî nîpe hag yua hib nîpe nöp ap rannîm, a gî gasî nîjnab u, bî anîbu bî kabö göl manö nîjö nöp hagab; nîpe manö piral rîmnap hagagnab. * ¹⁹ Mosîs, God haga haga rö kalîp lo manö hag ña u pen lo adö anîb gau kale bî ap gagpim. Pen yad manö ap mîdöp wasö, yîp yîharîj alnîg gabim,” a ga. *

²⁰ Jisas anîg hagö, nîbi bî ap mîdeila gau hagla, “Nöp an alnîg gab? Nöp kîjaki abanj lajîp hagabön,” a gîla. *

²¹ Hageila, Jisas haga, “Yad nan gagep añî ap gînö, kale magöjhalö pa gîlî gîpe.” ²²⁻²³ Kale Mosîs God lo manö haga rö, ñî kale gau yag daumim, ñîñ unbö mudun jîj u mîdmim, ruö raleb ñîñ u wanj hañ rîkpim. Gîpim anîbu, Mosîs nîpe wasö, nahai itanj bî nöd it göm gîmîdal nagî adö u me anîg gîpim. Pen hañ rîkep ñîñ raleb anîbu, ñîñ rîmnap God nîp sabe gep ñîñ u nöp lînab, pen mîñî God nîp sabe gep ñîñ u, a gîmim, arö gagpim; hañöwäö hañ rîkpim. Gîpim anîbu rö, yad God nîp sabe gep ñîñ u bî ap nîp gînö, hañ romanj magöjhalö kamîj löp u, kale ai gînîg yîp nîjbe mulu lugöp? * ²⁴ Anîb u, hainö manö adö adö nöp nîjmim hagagmim; kabö rö gînab adö u nîj aij gîmim hagnim,” a ga.

“Jisas me Kraîs u aka?” gîla

²⁵ Jerusalem nîbi bî rîmnap hagla, “Juda bî kub gau bî alnîg gaböl bî me i aka? ²⁶ Pen nîjim! Nîpe nîbi bî anj kub i manö hagö nîjöl gî, pen manö ap hagagaböl. Anîb u, kale ke nîjbal nîpe Kraîs u yîjîg göl rö löp! ²⁷ Pen nîpe Kraîs u auböp u, hon nîpe ram mînönj gai nîbö auöp u nîjagbnop; pen bî i

* 7:15: Mad 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49; 14:10 * 7:18: Jon 8:50 * 7:19: Ap 7:53; Ro 2:21-24 * 7:20: Jon 8:48; 10:20 * 7:21: God nîp sabe gep ñîñ u nan gagep ñîg wanj Bedesda u ga u nîjöm pa gîlî gîla. * 7:22-23: Lep 12:3; Jen 17:9-13; Jon 5:8-10,16

nîpe ram mîñnõj gai nîbö auöp u hon magõjhalõ nîñbun. Anîb u, nîpe Kraiss u wasõ,” gîla. *

²⁸⁻²⁹ Pen Jisas nîpe God sabe gep ram raul yañ manõ hag ñõl gî nõp mîdõm, meg magõ dap ranõm haga, “Kale gasî nîñbim, kale yîp nîñ aij yabîl gîmim, gai nîbö aunõ u nîñbim. Pen wasõ. Gasî yad ke nõp auagnõ. Bî yîp hag yuõ aunõ u, nîpe Bî kabõ göl, Bî manõ nîñ nõp hagab. Yad nîpe aip mîdem, yîp hag yuõ aunõ rõ, nîp nîñbin; pen kale nîp nîñagpim,” a ga. *

³⁰ Anîg hagõ, nîp ud sîsî lun a göm nîñla u pen ñîñ nîpe auaga rõ, bî ap nîp ud sîsî laga. * ³¹ Pen nîbi bî anîb gau, nîbi bî iru nõp Jisas nan gagep gau ga nîñõm hagla, “Kraiss u hain aunab a gîpal u, pen nan gagep iru yabîl göm, bî anîbi gab rõ gîñîm rõ lagnab,” a gîla. Gasî anîbu nîñõm kale hagla, “Jisas nîpe Kraiss u nõp,” a göm, nîp nîñ udla.

Juda bî kub gau, Jisas nîp am dauim, a göm, bî rîmnap hag yula

³² Pen nîbi bî gau Kraiss manõ anîbu agamîj hageila nîñõm, Perisi bî kub gau abe, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, Jisas nîp am ud sîsî limim daumim, a göm, God sabe gep ram abad mîdmîdal polisman rîmnap hag yula.

³³ Jisas pen haga, “Yad rapîñ magõ ap mîdem, Bî yîp yuõ aunõ u ado gî arnabin. ³⁴ Yîp gai arõp a gîmim uñhainabim u pen nîñagnabim. Yad arnabin adõ u, kale hain gîmim rõ lagnab,” a ga. *

³⁵ Anîg hageia, Juda bî kub gau kale ke nõp hagla, “Nîpe gai arnab, nîp nîñagnabun? Nîpe am Juda nîbi bî ju am Grik nîbi

bî aip mîdpal gau amõm, nîbi bî anîb gau kalîp manõ hag ñõl gî mîdeinab aka nîñõn? ³⁶ Pen nîpe ai gîñîg hagõp, ‘Yîp gai arõp a gîmim uñhainabim u pen nîñagnabim. Yad arnabin adõ u, kale hain gîmim rõ lagnab,’ a göp?” õ gîla.

God Ana ñîg ilam ajõj rõ juõm aunab

³⁷ Juda Ram Bada ñîñ kub kale anîbu, ñîñ hain, ñîñ kub yabîl u, Jisas urakõm, meg magõ dap ranõm haga, “Nîbi bî an rugu mîtep gîñîm u, yad apõm ñîg ñîñjõl. * ³⁸ Nîbi bî yîp nîñ udnabõl gau, God Manõ hagõp rõ, ñîg kamîñ mîdep u añ kalîp dañ nîbö ilam juõm aunab,” a ga. *

³⁹ Ñîñ anîbu Jisas umõm urakõm Nap nîp araga adõ u me, Jisas nîpe Ana u nîbi bî gau kalîp ñaga. Pen ñîg ilam juõm aunab manõ haga anîbu il anîgõl mîdõp: nîbi bî Jisas nîp nîñ udnabõl gau, Jisas nîpe Ana u kalîp ñîñab, a göm haga. *

Kale ke ud asîk ke ke lîla

⁴⁰ Jisas anîg hagõ, nîbi bî iru nõp mîdeila anîb gau, rîmnap manõ haga anîbu nîñõm hagla, “Bî i, nîpe bî God Manõ hagep aunab a gun abad mîdmîdun u,” a gîla. *

⁴¹ Rîmnap hagla, “Wasõ, nîpe Kraiss u!” a gîla.

Anîg hageila, rîmnap pen hagla, “Wasõ, Jisas nîpe Galili nîbö; Kraiss u nîpe Galili nîbö auagnab! * ⁴² God Manõ u hagõp rõ, Kraiss u, Depid rîkõ rîklõ rîk dam dapîl göm, Kraiss u Depid daun nîpe Bedlehem au yag daunabõl,” a gîla. * ⁴³ Jisas manõ anîbu hageia nîñõm, nîbi bî iru mîdeila anîb gau asîk ke ke lîla. ⁴⁴ Rîmnap nîp ud sîsî lun dam manõ kub hagnîg

* 7:27: Jon 7:41; 9:29 * 7:28-29: Mad 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44 * 7:34: Jon 8:21; 13:36 * 7:37: Lep 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * 7:38: Ais 58:11 * 7:39: Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * 7:40: Jon 6:14 * 7:41: Jon 1:46 * 7:42: Sam 89:3-4; Mai 5:2

ud arun a gila u pen bi añi ap niþ udaga.

Juda bi kub gau Jisas manö haga u niþ udagla

⁴⁵ Pen God sabe gep ram polisman gau ado gi arlö niþöl gi, bi God niþ nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe kalip hagla, "Bi anibu niþ niþön ginig dauagpim?" ö gila.

⁴⁶ Hageila, God sabe gep ram polisman anib gau hagla, "Niþi bi rimnap gau bi anibu manö aij yabiþ hagöp rö hagagpal," a gila. *

⁴⁷ Anig hageila, pen bi Perisi gau pen hagla, "Bi pir alöp anibu, niþi bi rimnap niþe niþö hagöp a göm niþbal rö, kale u rö nöþ niþbim ar?"

⁴⁸ Hon bi kub bi ap aka bi Perisi bi ap Jisas niþ niþ udagpun. * ⁴⁹ Niþi bi gai i kale lo manö u niþagpal rö, God kalip mulu kal niþöm gi naij yabiþ ginab," a gila.

⁵⁰ Pen bi kale Nikodimas, bi au nöd sibön yañ amöm, Jisas niþ manö rimnap hag niþa bi anibu me, kalip haga, * ⁵¹ "Hon Juda lo adö u, bi ap niþ yiþharin pen ilön ñun gi naij gagnabun; manö kub hagun manö iþ ap niþjun nöþ me, anig ginabun," a ga.

⁵² Anig hageia hagla, "Ne u rö nöþ Galili niþö rö? God Manö u amgö li niþ dammön niþnabön, bi God manö hagep ap Galili niþö auagnab," a gila. * ⁵³ Anig hageila kale ke ram kale arla.

8

Niþi amöm bi ap aip udlö

¹ Pen Jisas Olip Dum ara. ² Ruö ram ru dam la niþöm, kauyañ ado gi God sabe gep ram u auö, niþi bi iru nöþ apöm niþ binig gígabö geila niþöm niþe asik midöm, kalip manö hag niþ midea. ³ Jisas anig göl manö hag niþ midö niþöl

gi, bi lo manö hag ñeb bi gau rimnap abe, bi Perisi rimnap abe, kale niþi ap am bi ap aip udajip, niþi u niþ dap niþi bi midea amgö ilö adö au urak ñöm, ⁴ Jisas niþ hagla, "Manö hag ñeb bi. Niþi i bi halö u pen bi ap aip udajil niþjun daubun me i. ⁵ Mosi lo hanip ña u haga, 'Niþi anib gau rö, kabö ju pak lilö umöl,' a ga. Pen ne niþön hagnabön?" ö gila.

* ⁶ Kale manö piral hagla anibu, anig hagno, Jisas niþön hagö, niþ manö kub hagun a göm hagla.

Pen Jisas niþe ubör yiþhöñ göm, halpþ adö u ñimagö manö magö rimnap kal kiiñ riköl gi midea.

⁷ Pen kale Jisas niþ manö anibu rö hag niþöl gi midea, niþe jöl yiþig göm kalip haga, "Bi nan si nan naij gagöp ap midainim u, kabö ud niþi anibi nöþ paknim," a ga. *

* ⁸ Anig hagöm kauyañ giyañ göm, mniþöñ yañ manö magö rimnap kal kiiñ rik midö niþöl gi, ⁹ bi Jisas niþ manö kub hagun a gila anib gau, Jisas manö haga anibu niþöm, bi majö majö arik arla niþöm bi gau magöñhalö añi añi arö göm ke ke am hakla; Jisas aip niþi u aip nöþ midailö. ¹⁰ Jisas niþe jöl yiþig göm, niþi anibu niþ haga, "Bi gau mai? Bi nöþ manö kub hagnim ap midagöp ar?" a ga. ¹¹ Hageia, niþi u haga, "Bi Kub. Bi yiþ manö kub hagnim ap midagöp," a ga. Hageia, Jisas haga, "Yad u rö nöþ nöþ manö kub hagagnabin. Pen nan si nan naij gimidan u hainö gagmön; uri ne aru," a ga. *

Niþi bi mniþöñ naböñ il i midpal gau mailö kale me Jisas

¹² Jisas manö ap niþi bi gau kalip kauyañ hagöm haga, "Niþi bi mniþöñ naböñ il i midpal gau, yad mailö kale midpin. Niþi bi an yiþ

* 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2 * 7:52: Jon 7:41-42 * 8:5: Lep 20:10; Dud 22:22-24 * 8:7: Dud 17:7 * 8:11: Jon 5:14

hain göm ajeinab u, sibön an gau rö ajageinab; pör m+dep mailö aij u udöm ajeinab,” a ga. *

¹³ Jisas anig hageia, bi Perisi gau n+p pen hagla, “Manö ne ke hag ñ+ban u, hon n+ñbun manö an+bu udun rö lagöp,” a g+la.

¹⁴ Anig hageila, Jisas haga, “Manö an+bu yad ke hagabin u pen manö n+ñö hagabin. Pen n+hön: yad aubin gau n+ñem, arnabin gau abe n+ñem g+pim. Pen kale, yad aubin gau n+ñagmim, arnabin gau abe n+ñagmim g+pim. *

¹⁵ Kale manö ud asik göl gi, ‘Adö u g+ aij g+pim; adö u g+ naj g+pim,’ a gabim u, n+bi bi m+nöñ naböñ il i gasi n+ñöm haggal rö nöp hagabim. Pen yad bi ap n+p manö kub hagagabin. * ¹⁶ Bapi y+p yuö aunö u, n+pe yad aip m+dpul rö, yad manö ud asik g+nig, n+ñö nöp hagem manö ud asik g+nabin. * ¹⁷ Lo manö kale adö u haggim, ‘N+bi bi m+höp manö adö añ+ nöp hagnabil u me, n+bi bi n+ñöm hagnaböl, u n+ñö haggil, a g+naböl,’ a g+pim. * ¹⁸ Lo kale hagöp an+bu rö, yad aigale bi rö m+dpin u, yad ke manö hadö haggin; pen Bapi y+p yuöp u abe yad aigale bi rö m+dpin manö u hadö hagöp. Manö hol ap+l manö añ+ nöp haggul u me, n+ñö haggil a g+ibep,” a ga. *

¹⁹ Anig hageia, n+p hagla, “Nap ne mai?” ö g+la.

Hageila, Jisas pen haga, “Kale y+p n+ñagpim rö, Bapi yad n+p u rö nöp n+ñagpim. Y+p n+ñbep, Bapi yad u rö nöp n+ñbep,” a ga.

²⁰ Jisas God sabe gep ram raul, mani kale God n+p ñeb dap yubal m+gan u, manö an+bu hag ñ+

m+deia pen ñ+n n+pe auaga rö, bi ap n+p ud sisi laga. *

Yad arnabin gau kale aragnabim

²¹ Jisas kal+p kauyan haga, “Yad ar+ik areinabin; y+p ulhai n+ñnabim u pen kale nan si nan naj göl gi nöp m+dmim umnabim rö, yad arnabin gau kale aragnabim,” a ga. *

²² Anig hageia, Juda bi kub gau hagla, “N+pe hagöp, ‘Yad arnabin gau kale aragnabim,’ a göp u, n+hön gin+g an+g hagöp? N+pe ke al pak l+nig göm an+g hagöp aka?” g+la.

²³ Anig hagla u pen Jisas kal+p haga, “Kale yan n+bö; yad lan n+bö. Kale m+nöñ naböñ il i n+bö; yad m+nöñ naböñ il i n+bö wasö. *

²⁴ An+b u n+ñem me haggin, ‘Kale nan si nan naj göl gi nöp m+dmim umnabim,’ a g+pim. Pen y+p, Yad M+dpin Rö M+dpin,* n+ñ udageinabim u, nan si nan naj gac halö m+dpim rö m+dmim, umnabim,” a ga.

²⁵ Anig hageia, n+p hag n+ñöm hagla, “Ne an?” ö g+la.

Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp pör nöp hag ñabin rö nöp m+dpin. ²⁶ Kalöp manö kub hag g+nam adö u, manö iru nöp m+dpöp. Bi y+p hag yuö aunö u, magöñhalö n+ñ aij göp rö, y+p gasi ñö n+ñöl gi, yad pen n+bi bi gau kal+p hag ñabin,” a ga.

²⁷ Jisas n+pe Nap manö hag ña an+bu n+ñagla rö, kal+p haga, ²⁸ “Bi Ñ+ n+pe n+p ud g+lan l+nabim ñ+n u, g+nab g+nab rö n+ñmim ñ+n añ+bu n+ñnabim, Yad M+dpin Rö M+dpin me. Yad nan ap ke nöp n+ñem gaggin; Bap manö y+p hagöp rö

* 8:12: Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32; 7:28 * 8:15: Jon 12:47 * 8:16: Jon 5:30; 8:29 * 8:17: Dud 19:15 * 8:18: 1Jn 5:9 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34; 13:33 * 8:23: Jon 3:31 * 8:24: God Manö ad+ñ Eksodas u (Eks 3:14) God hib n+pe ke hagöm, Yad M+dpin Rö M+dpin a ga. Pen aui Jisas abe hib n+pe ke hagöm, Yad M+dpin Rö M+dpin a ga. An+b u, Juda n+bi bi gau r+mnab, manö haga u n+ñöm, Jisas n+p mulu kal n+ñöm, al pak lun a g+la. * 8:28: Jon 3:14

nöp hag ñabin u, n+ñnabim. * 29 B+ y+p yuö aunö u, yad aip m+ädöp. N+ip aij göp adö u nöp pör pör g+ipin rö, y+p arö gagöp; yad aip nöp m+ädöp,” a ga.

30 Jisas manö an+bu hagö n+ñjöl g+, n+bi b+ iru nöp n+ip Kraiss u a göm, n+ñ udla. 31 Pen Jisas n+ipe Juda n+bi b+ n+ip Kraiss u a göm n+ñla an+ib gau kal+ip haga, “Kale manö yad böñ nöp n+ñ udmim, hagpin rö nöp geinabim u me, n+ñjö nöp n+bi b+ yad m+ideinabim. 32 An+ig geinabim u, God n+ipe aigale B+ rö m+ädöp u n+ñmim, nag+ wög rö g+ipim u arö g+mim, m+äd aij g+inabim,” a ga.

33 An+ig hageia hagla, “Manö hagpan an+bu n+ñhön? Hon bac Ebraham ñ+ pai n+ipe m+ädpun u, hon n+bi b+ r+mnap kal+ip nag+ wög rö gagpun. An+ib u, han+ip n+ñhön g+in+g, ‘Nag+ wög rö g+ipim u arö g+mim, m+äd aij g+inabim,’ a g+ipan?” ö g+ila. *

34 Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp n+ñjö yab+il hagabin, n+bi b+ nan si nan naij g+ipal gau, nan si nan naij gep magö u nöp nag+ wög gep n+bi b+ rö m+ädpal. * 35 Nag+ wög gep b+ ap, nap n+ipe ram u pör m+ädagnab; hainö b+ ke n+bö mani yuöm n+ip rauö, nap nöd n+bö ram n+ipe u arö göm, ram ke aramöm nap hain n+bö u n+ip nag+ wög g+inab. Pen ñ+ ap nap ram au kuö n+ipe pör pör nöp m+ädnab. 36 God N+ n+ipe kalöp n+bi b+ rauöm nag+ m+ädpim u hub+ik yueinab u, kale nag+ wög g+m+ädim u böñ nöp arö g+mim, m+äd aij yab+il g+inabim. 37 Kalöp Ebraham r+kö r+klö r+ik dam dap+il göm auö m+ädpim u n+ñbin u pen manö hagpin u udagmim, y+p al pak l+in+g gabim. 38 Yad Bapi aip m+ädem n+ñbin rö kalöp hag ñabin; pen kale, nap kale u manö hagöp adö u nöp gabim,” a ga.

39 Hageia hagla, “Bapi hon me Ebraham,” a g+ila.

Hageila, Jisas haga, “Kale Ebraham ñ+ pai n+ipe m+ädaibep rö, n+ipe g+m+ädöp rö g+ibep. * 40 Yad God manö hagöp rö n+ñem, manö n+ñjö yab+il u kalöp hag ñ+bin u pen y+p aln+g gabim. Pen kale g+in+g gabim an+bu rö, Ebraham n+ipe gaga. 41 An+ib u, nap kale ke u göp rö, kale ke an+ib unbö rö nöp gabim,” a ga.

An+ig hageia hagla, “Han+ip bi si udöm r+ikagpal; God añ+ me Bapi hon yab+il,” a g+ila. *

Seden ñ+ pai n+ipe

42 An+ig hageila, Jisas pen haga, “‘God añ+ me Bapi hon yab+il,’ a g+ipim u pen God n+ipe Bapi kale m+ädböp, yad God n+bö apem, uri aui m+ädpin u n+ñmim, y+p m+ädmagö l+ibep. Yad gau m+ädem, gas+ yad ke n+ñem auagnö; God aip m+ädul, y+p n+ñebir hag yua, aui aunö. 43 An+ib u, manö yad u n+ñhön g+in+g n+ñ aij gagpim+ñ G+ipim an+bu, hon n+ñagun a g+mim g+ipim. 44 Kale nap kale k+ijaki ñ+ pai n+ipe m+ädpim u me, n+ip aij göp adö u nöp gun a g+mim n+ñbim. N+ipe nöd it göm, n+bi b+ gau kal+ip al pak l+m+ädöp rö, nag+ adö n+ipe an+bu an+g göl nöp m+ädöp. Gas+ aij r+mnap, gas+ n+ñjö r+mnap n+ñagöp yab+il; n+ipe manö n+ñjö r+mnap n+ñagöp. Manö piral hagab u, manö yöl n+ipe me u. N+ipe pör nöp manö pir alab; pir alep it u k+ijaki me u. * 45 Pen yad kalöp manö n+ñjö nöp hagabin u me, kale n+ñmim udagpim. 46 Pen yad g+ipin u n+ñmim, adö u nan si nan naij g+ipan, a g+mim hgmim rö lagöp. An+ib u, yad manö n+ñjö nöp hagpin u n+ñmim, kale n+ñhön g+in+g manö yad n+ñ udagpim? * 47 N+bi b+ God p+g m+ädpal gau, manö n+ipe u

* 8:33: Mad 3:9 * 8:34: Ro 6:16,20 * 8:39: Mad 3:9 * 8:41: Ais 63:16 * 8:44: 1Jn 3:8 * 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jn 4:6

udpal. Pen kale nɪp piɡ miɔdagpim rō, manō nɪpe u udagpim,” a ga. *

Ebrahim hainō yag daula, yad nōd miɔdpin, a ga

48 Juda bɪ kub gau Jisas nɪp hagla, “Ne bɪ Sameria nɪbō, nōp kɪjaki abanɔ alōp, a ɡɪpun u, nɪjō hagpun aka?” ɡɪla. *

49 Hageila, Jisas haga, “Yɪp kɪjaki abanɔ alagōp. Yad Bapi hib nɪpe u hagnō adō arab pen kale hib yad u hagpe au ɡɪyanɔ ap lugab. 50 Hib yad u ke hagnō adō arnɪm a ɡɪ gasɪ u nɪjagpin; pen God nɪpe nɪbi bɪ nɪhōn nɪhōn ɡajal nɪj aij ɡōp u, nɪbi bɪ hib yad haglō adō aranɔ a ɡɪ gasɪ u nɪjōb. 51 Kalōp nɪjō hagabin, nɪbi bɪ an manō yad u nɪjōm, hagpin rō ɡɪnab u, nɪpe umagnab; nɪpe pōr nōp pōr nōp kamɪj miɔdeinab,” a ga. *

52 Jisas anɪɡ hageia, kale hagla, “Ne manō hagpan anɪbu nɪjɔn nɪjɔn, nōp kɪjaki abanɔ alōp hagabōn. Ebrahim abe, bɪ God manō hagep gau magōnhalō abe umla, pen ne nɪhōn ɡɪmōn hagpan, ‘Nɪbi bɪ an manō yad u nɪjōm, hagpin rō ɡɪnab u, umagnab; nɪpe pōr nōp pōr nōp kamɪj miɔdeinab,’ a ɡɪpan? 53 Bac hon Ebrahim abe, bɪ God manō hagep gau magōnhalō abe umla rō, bɪ anɪb gau bɪ pro, yad bɪ kub a ɡɪ gasɪ u nɪjɔn aka?” ɡɪla.

54 Hageila, Jisas haga, “Hib yad ke hagnō adō arbōp, nan yɪharɪj rō lɪbōp. Pen bɪ hib yad hagō adō arab bɪ anɪbu Bapi yad. Kale bɪ anɪ anɪbu nōp nɪp, God hon, a ɡɪpim. 55 God hon, a ɡɪpim u pen nɪp nɪjagpin; pen yad nɪp nɪjɔn. ‘Nɪp nɪjagpin,’ a ɡɪbnep, kale manō piral hagpin rō hagbnep. Anɪb u, yad nɪp nɪjɔn u me, manō hagōp rō ɡɪpin. 56 God hadame nōp nap Ebrahim

nɪp hagōm, yad Jisas miɪni apem miɔdpin nɪn i nōp hagōm, ‘Nɪn hain u aunab,’ a ga. Pen nap Ebrahim God manō haga u nɪjōm, manō anɪbu God nɪjō hagōp, a ɡōm, gasɪ halō miɔdōm nɪnɪ lōl ɡɪ miɔdeia; nɪn anɪbu nɪjōm miɪn miɪn ga,” a ga.

57 Anɪɡ hageia, Juda bɪ gau hagla, “Mɪ ne nɪn juōl mɪhōp ado ɡɪ da unbō sɪduɔn lanɔ rō miɔdagpan u pen ne nɪhōn ɡɪmōn, Ebrahim hadame dagol gau ga u nɪjōn, a ɡɪpan?” ö ɡɪla.

58 Hageila, Jisas kalɪp haga, “Kalōp nɪjō yabɪl hagabin, Ebrahim nɪp yag dauagep adō u, Yad Miɔdpin,” a ga. *

59 Jisas anɪɡ hageia, nɪp kabō ju al pak lɪnɪɡ geila, pen God sabe ɡep ram raul miɔdeia u hil ɡɪ lōm hōj amōm ara.

9

Bɪ ap yag daula nɪn u nōp amgō we ga, Jisas ɡō amgō nɪl nɪja

1 Pen Jisas bɪ nɪpe gau aip amōl ɡɪ nɪjla, bɪ yag daula nɪn u nōp amgō we ga ap miɔdeia. 2 Jisas bɪ nɪpe gau bɪ anɪbu nɪjōm Jisas nɪp hagla, “Manō hag nɪb bɪ. Bɪ an nan si nan naj ɡajɪp, bɪ anɪbi yag daula nɪn u amgō nɪpe u we ga? Nɪpe ke aka nɪme nap ɡajɪl ɡōp?” ö ɡɪla. *

3 Hageila, Jisas haga, “Amgō nɪpe we ga u, nɪpe ke aka nɪme nap nan si nan naj ɡajɪl ɡagōp. Pen amgō nɪpe we ga u, nɪbi bɪ gau God nɪpe Bɪ klō unbō ke a ɡōm nɪj aij ɡɪlanɔ a ɡōm ga. * 4 Mɪni sɪdō an magō i, Bɪ yɪp yuō aunō u, wōɡ nɪp u gun. Sɪb ɡɪnɪɡ gab nɪjōm hon wōɡ gun rō lagnab. 5 Yad mɪnōj nabōj ɪl i miɔdpin magō i, nɪbi bɪ mɪnōj nabōj ɪl i miɔdpal gau mailō kale u yad miɔdpin,” a ga. *

* 8:48: Mak 3:21-22 * 8:51: Jon 5:24 *

* 9:3: Jon 11:4 * 9:5: Mad 5:14; Jon 8:12

8:58: Jon 1:1 * 9:2: Esi 18:20; Luk 13:2,4

6 Jisas manö anıbu hagöm, mınöñ yan kınu alöm, gö kıtıp lö, udöm bı amgö we ga u nıp amgö nıpe au löm, * 7 haga, “Siloam wañö ammön, amgö ne u ñıg lımön,” a ga. Anıg göm hag yuö, am ñıg löm, amgö u ñıl nıñöm, ram nıpe ara. Siloam manö it u “Yuö Ara” a gıpal.

8 Pen nıbi bı ram yam nıpe aıp jım ñöl gau abe, nöd nıpe nan asıb gımıdöp nıñmıdal nıbi bı gau abe hagla, “Bı i, bı au asık mıdöl gı, nan asıb gımıdöp u rö löp,” a gıla. 9 Hageila, rımnap hagla, “Yau me, bı anıbu nöp,” a gıla. Rımnap pen hagla, “Wasö. Bı anıbu rö löp u pen bı i bı ke nıbö,” a gıla. Anıg hageila, bı anıbu nıpe ke haga, “Yad me bı anıbu,” a ga. 10 Hageia, nıp hagla, “Amgö nöp u aige göm kamıñ löp?” ö gıla. 11 Hageila haga, “Bı Jisas a gıpal u, mınöñ yan kınu alöm, gö kıtıp lö, udöm amgö yad u löm hagöp, ‘Siloam wañö ammön, amgö ne u ñıg lımön,’ a gö, am amgö yad u ñıg lem, adıñ amgö ñıl nıñbin,” a ga. 12 Hageia hagla, “Bı anıbu mıñi gai?” ö gıla. Hageila haga, “Yad nıñagpin,” a ga.

Bı Perisi gau, “Bı amgö we ga u aige göm kamıñ löp?” ö gıla

13-14 Pen Jisas gö amgö ñıl nıñja bı anıbu, Juda kai God nıp sabe gep ñın kale u anıg ga u me, nıbi bı rımnap bı anıbu nıp dam bı Perisi mıdeila au aula. 15 Bı Perisi bı anıbu nıp hagla, “Ne aigöl gımön amgö ñıl nıñban?” ö gıla. Hageila haga, “Jisas mınöñ kıtıp ap udöm, amgö yad u lajıp, yad am amgö yad u ñıg lem, uri amgö ñıl nıñbin,” a ga.

16 Anıg hageia, bı Perisi rımnap hagla, “God nıp sabe gep ñın u anıg ga rö, nıpe God nıp sabe gep ñın lo u rıb jua. Anıb u, hon nıñbun, God nıp yuö auagöp,” a

gıla. Anıg hageila, bı kale rımnap pen hagla, “Bı nan si nan naij gep ap mıdaıböp, nıpe aigöl göm nan gagep anıbu gıböp?” ö gıla. Anıg hagöm kale ke nöp asık ke ke lıla. 17 Bı Perisi gau, bı anıbu nıp kauyan hag nıñöm hagla, “‘Bı amgö yad gö amgö ñıl nıñbin,’ a gıpan u, ne bı anıbu bı nıñön, a gı gası nıñban?” ö gıla. Hageila haga, “Yad nıñbin nıpe bı God manö hagep bı ap,” a ga. *

18 Pen Juda bı kub gau, bı amgö we ga kamıñ la manö anıbu udagöm, nıme nap hanıp auıl, a gılö, ber mıhau aueilö, 19 hagla, “Ñı i ñı kale aka?” gıla. Hageila haglö, “Yau, ñı u ñı hol,” a gılö. Hageilö hagla, “Kale nıp amgö we halö yag daulö aka?” gıla. Hageila haglö, “Yau, nıp amgö we halö yag daulo,” a gılö. Anıg hageilö hagla, “Anıb u, uri aigöl göm amgö ñıl nıñab?” ö gıla.

20-23 Hageila, kale ber pen hadö nıñlö, Juda bı kub anıb gau nöd manö klö adö ap hagöm hagla, “Nıbi bı an an Jisas nıpe Kraıs u a göm waiö hagnaböl gau, Juda magum gep ram anıbu kauyan auagnaböl,” a gıla. Manö hagla anıbu hadö nıñmil me, pırıkmil, haglö, “Ñı u, ñı hol mıdöp u, nıñbul; ñı hol anıbu amgö we halö yag daulo u abe nıñbul; pen mıñi aigöl göm amgö ñıl nıñab u nıñagpul; bı an nıpe gajıp amgö nıñab u abe hol nıñagpul. Pen nıpe ñı pro wasö; nıpe ke hag nıñeinabım u, hagnab,” a gılö.

24 Anıg hagailö, bı kub gau bı anıbu nıp kauyan wıñ allö aueia hagla, “Nöp kamıñ löp anıbu, God amgö ilö nıpe u manö nıñö nöp hag. Hon nıñbun, bı hagajun u, bı anıbu bı nan si nan naij gep bı ap,” a gıla.

* 9:6: Mak 8:23 * 9:17: Jon 4:19

²⁵ Anig hageila, bi anibu pen haga, “Nipe bi nan si nan naj gep bi ap aka wasö, yad nijnagpin. Yad nan anit ap nöp nijnbin. Nöd amgö we gi midainö pen mitni amgö nit nijnbin,” a ga.

²⁶ Hageia hagla, “Nöp aigege göm gajip, amgö nijnban?” ö gila.

²⁷ Hageila haga, “Yad kalöp midö nöp hag nitbin u pen kale manö yad u udagpin. Nihön ginig manö midö nöp hagajin manö u kauyan hag a gimim hagabim? Kale ke u rö nöp bi nipe ap midun a gimim hag nijnabim aka?” ga.

²⁸ Anig hageia, nip mulu kal nijnöm, nip manö naj hagöm hagla, “Hon Mosis bi nipe me, pen ne bi yiharinj u bi nipe ap! ²⁹ God Mosis nip manö hag nit hagmidöp u nijnbun, pen bi i gai nitbö auöp u nijnagpun!” a gila.

³⁰ Hageila haga, “Ake! Bi game! Nipe amgö yip u gö kaminj löp, pen nipe gai nitbö u kale nijnagpin me!

³¹ Pen hon nijnbun, nan si nan naj göl gi, God nip sabe gaiöl u, nipe manö kale udagnab; nitbi bi God nip nijn udöm, manö hagöp rö göl gi, nip sabe gaiöl u, nipe manö kale nijnab. * ³² Minöj naböj

gi la nitn u riköl, mid dap mitni midpun nitn i, nitbi bi amgö we halö yag daula ap gö kaminj laga. ³³ Bi anibu God yuö auagböp, nipe nan ap ginim rö lagböp,” a ga.

³⁴ Anig hageia, kale pen hagla, “Name nöp yag daua nitn u, bi nan si nan naj gep u yag daula pen ne hanip manö hag nitnig gabön ar? Anig hagnöm, Juda magum gep ram i kauyan auagnabön,” a göm, nip ud mamö gi dam höj yan yula. *

Nitbi bi Jisas nip nijn udagpal gau, amgö we rö midpal

³⁵ Pen bi anibu nip ud höj yula, Jisas manö anibu nijnöm, am nip

ulhai nijnöm haga, “Ne Bi Nit nipe nip nijn udpan?” ö ga.

³⁶ Hageia haga, “Bi Nit nipe bi an? Bi anibu me u, a gö, yad nip nijn udman,” a ga.

³⁷ Anig hageia, Jisas haga, “Bi anibu midö nöp nijnban. Me ne aip manö hagabul i,” a ga.

³⁸ Anig hageia, bi anibu Jisas mideia it au kugom yimöm haga, “Bi Kub! Yad nöp nijn udabin,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad minöj naböj it i aubin u, nitbi bi minöj naböj it i midpal gau kalip nime linig aubin. Nitbi bi amgö we ga gau mailö apöm nijnaböl; pen nitbi bi hon hadö nijn aij gipun a göm, mailö arö göm, sib yan aramöm nijnagnaböl.

⁴⁰ Anig hageia, bi Perisi söl anib au mideila rimnap, manö anibu nijnöm hagla, “Anig hagpan u, hon abe amgö we göp, a gimön hagabön ar?” a gila. *

⁴¹ Hageila, Jisas haga, “Kale amgö we midabep rö, nan si nan naj gipim u manö kub udagbep; pen nijn aij gipun, a gipim u me, kale gac halö midmim manö kub udnabim,” a ga.

10

Kaj Sipsip Mukep Bi Aij u

¹ Jisas manö ap hod riköm haga, “Yad kalöp nijnö yabit hagabin, kaj sipsip midpal waryö raul u arnig, ajöj it yijig göl migang u midö nijnöl gi, yiharinj ramö au rata göm arnaböl gau, kale nan si udep nitbi bi.

² Bi sipsip mukep u, yiharinj ramö u rata göm aragnab; ajöj it yijig göl migang u nöp amöm, waryö raul migang yan arnab.

³ “Pen bi sipsip mukep u amjakö, bi ajöj it abad midöp u nip nijn aij ginab rö, adan u hitknab. Pen sipsip gau u rö nöp, bi anibu maj migang nip u nijnaböl rö, sipsip

nipe ke gau hib ñöl gi pañ+d höñ
arnab. ⁴ Sipsip nipe pañ+d höñ
aramöm, nipe nöd gö nñjöl gi, kale
maj migan nipe u nñjnaböl rö, nip
hain gñnaböl. ⁵ Pen bi ke nñbö ap
ap hagö, nip hain gagnaböl; maj
migan nipe nñjnagnaböl rö, pñrik
arnaböl,” a ga. ⁶ Jisas anigöl manö
hod riköm haga pen manö hagab
adö u a göm rik nñjagla.

Jisas nipe Sipsip Mukep Bñ Aij u

⁷ Jisas manö rik nñjagla rö,
nipe kauyañ haga, “Yad kalöp nñjö
yabiñ hagabin, yad ke sipsip gau
ajöñ arep mñdpin. ⁸ Pen, ‘Hon
kaj sipsip mukep bi,’ a göm, nöd
aula bi gau, kale magöñhalö nan
si udep bi mñdmñdal. Sipsip gau
manö kale u nñjagmñdal. ⁹ Pen
yad ke sipsip gau ajöñ arep rö
mñdpin. Nñbi bi yip apöm waryö
raul migan arnaböl gau, kamñj
nöp mñdeinaböl. Ajöñ amñl apñl göl
gi, nan uñañ uñañ ññjnaböl. ¹⁰ Bi si
udep gau, nan si udnig, wip alnig,
gi naj gñnig nöp aubal. Pen yad
aunö u, kalöp gñnög, kale kamñj pör
mñdep magö anñbu udmim, kamñj
mñd aij gep adö u nöp mñdpe arañ
a gem aunö.

¹¹ “Yad Sipsip Mukep Bñ Aij. Sip-
sip Mukep Bñ Aij u, kaj sipsip gau
a göm umnab. ¹² Bi au mani
udnig kaj sipsip abad mñdeinab
u, bi kaj sipsip mukep yñjig göl
wasö; sipsip gau sipsip nipe wasö
u me, kain hauñ gau auaiöl u
nñjöm pñññj gi arnab. Anñb u me,
kain hauñ anñb gau sipsip gau kalip
yu gi dam ke gau gau yunaböl. ¹³ Bi
anñbu mani udnig kaj sipsip
abad mñdöm, sipsip gau kalip gasi
nñjnagnab u me, pñññj gi arnab.

¹⁴⁻¹⁵ “Yad Sipsip Mukep Bñ Aij.
Bapi hol apñl pen pen nñj aij gñpul
rö, yad sipsip gau aip pen pen nñj
aij gñpun. Anñb u, yad kalip a

gem umnabin. ¹⁶ Sipsip waryö
raul migan i mñdpal nöp wasö,
sipsip rñmnap halö mñdpal. Sipsip
anñb gau u rö nöp udnabin. Kale
u rö nöp manö yad u nñjnaböl.
Sipsip raul migan aññ ap magum
gi mñdöm, bi mukep kale aññ ap
nöp mñdöm gñnab. ^{*}

¹⁷ “Yad kalip nan a gem umem
uraknabin rö, Bapi yip mñdmagö
löp. ¹⁸ Nñbi bi rñmnap gasi
kale nñjöm gñlöm umagnabin; yad
ke umnam a gem umnabin. Yad
ke umnam a gem umnabin; yad ke
uraknam a gem uraknabin. Anñb
u, Bapi yad, ne unbö gñmön a ga
manö nipe u udem, haga rö nöp
gñnabin,” a ga.

¹⁹ Jisas manö anñbu hagö, Juda
kai kauyañ asñk böñ u ke, böñ u
ke löm, ²⁰ rñmnap hagla, “Nñpe
kñjaki abañ alö, manö pñral hagab
u, nñhön gñnig manö nipe u
nñjabin?” ö gñla.

²¹ Anñg hageila, rñmnap pen
hagla, “Nñpe kñjaki abañ alböp u,
anñg hag aij gagböp. Pen kñjaki
abanñ alö, aigöl göm nñbi bi amgö
we ga gau gö kauyañ nñjblap?” ö
gñla.

²² Pen hainö Juda nñbi bi, God
sabe gep ram uñ aij mñdöp u mññ
mññ gep ññn kub u mññi, a göm,
Jerusalem am magum gñla. Pen
ññn kub anñbu, ram yñgön ññn u
me, ²³ Jisas nipe God sabe gep ram
höñ adö “Solomon Ram Bada” a
gñmñdal u ajeia nñjöl gi, ²⁴ Juda
nñbi bi gau Jisas mñdeia au apöm
hagla, “Hanñp gö pör nöp abad
mñdagaiun; ne Krai u mñdaimön
u, waiö hagö nñjun,” a gñla.

²⁵ Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp
hadö hagnö pen manö yad u manö
nñjö a gñmim nñj udagpe. Bapi
yad kñö nipe udem nan gagep
gau gñpin u nñjmim, manö yad u

^{*} 10:8: Jer 23:1-2; Esi 34:2-3 ^{*} 10:11: Sam 23:1; Rep 7:17 ^{*} 10:12: Ap 20:29 ^{*} 10:14-15:

Mad 11:27; 1jn 3:16 ^{*} 10:16: Ais 56:8; Esi 34:23 ^{*} 10:17: Pñp 2:8-9

manö n+ñö a g+mim n+ñ udbep.
 26 Pen sipsip yad m+dagpim rö,
 manö yad u manö n+ñö a g+mim
 n+ñ udagpe. 27 Sipsip yad gau
 manö yad hagabin n+ñbal; yad
 kal+ip n+ñbin n+ñöm kale y+ip hain
 g+pal. 28 Y+ip hain g+pal gau, kal+ip
 kam+ñ pör m+dep magö u ñabin
 u me, kale umagnaböl. Ñ+magö
 adö yad m+dpal rö, n+bi b+ r+mnap
 apöm kal+ip +ip g+ ud aröl rö lagöp.

* 29 Bapi yad kal+ip ud y+ip ñöb u,
 n+pe B+ klö unbö ke yab+ñ m+dpöp
 me. Ñ+magö adö n+pe m+dpal rö,
 n+bi b+ r+mnap apöm kal+ip +ip g+
 ud aröl rö lagöp. 30 Bapi ke, yad ke,
 wasö; hol ap+ñ añ+ yab+ñ m+dpul,” a
 ga.

31 Jisas an+g hageia, Juda kai
 n+ip kauyañ kabö ju pakn+g geila.
 32 An+g geila, Jisas kal+ip pen haga,
 “Bapi y+ip hagö, kale m+daibe n+ñöl
 g+, nan aij ke ke iru nöp g+ñö. Pen
 nan aij g+ñö an+bu gau, adö mai g+
 naj g+ñö n+ñmim, y+ip al pak l+n+g
 gabim?” ö ga.

33 Hageia hagla, “Nan aij adö
 an+bu gau n+ñun, nöp al pak l+n+g
 gagabun; ne b+ yab+ñ pen, yad God
 rö m+dpin, a g+mön, God hib n+pe
 dap lug g+pan u me, nape al pak
 l+n+g gabun,” a g+la. *

34 An+g hageila, Jisas haga, “Lo
 kale ke ad+ñ ap kal+ kl+ñ r+iköm
 hagla, ‘God n+pe haga, “Kale ke
 god rö m+dpim,” a ga,’ a g+la.
 * 35 God Manö u manö ap piral
 hagagnab; pör nöp pör nöp n+ñö
 nöp m+deinab. God n+pe n+bi b+
 y+har+ñ gau manö hagaj+ñ an+bi
 ñöm, ‘Kale god rö m+dpim,’ a ga.

36 Pen yad, yad m+ñöñ naböñ it i
 aubin u, Bapi y+ip wög n+pe hag
 löm hag yuö aubin. Pen yad God
 Ñ+ n+pe m+dpin a g+ñö manö an+bu
 n+ñmim, kale n+ñön g+n+g, God hib
 n+pe hag pro gab, a g+mim, y+ip al

pak l+n+g gabim? 37 Yad God wög
 n+pe geinabin u, manö yad n+ñ ud-
 mim. Wasö u, wasö. 38 Pen manö
 yad n+ñ udagun, a g+nabim u, yad
 nan gagep rö g+pin gau n+ñmim,
 n+ñ udmim. Kale an+g göl n+ñ
 udmim me, yad Bapi aip m+dpin
 Bapi yad aip m+dpöp u n+ñnabim,”
 a ga. *

39 Jisas n+ip kauyañ ud sis+ lun a
 g+la u pen agam+ñ hil g+ löm ara.
 40 Jisas an+g hil g+ amöm, kauyañ
 ñ+g Jodan juöm böñ lödañ amöm,
 Jon nöd m+dom n+bi b+ ñ+g pak
 ñ+m+dpöp ram m+ñöñ r+goñ gau am
 m+deia. * 41 N+bi b+ iru nöp
 m+deia u apöm hagla, “Jon nan
 gagep rö r+mnap gagm+dpöp, pen
 n+pe b+ i n+ip a göm, manö n+ñön
 n+ñön hagm+dpöp u, magöñhalö
 manö n+ñö nöp hagm+dpöp,” a g+la.

42 An+g hagöm, n+bi b+ m+gan
 an+bu m+deila gau iru nöp Jisas
 n+ip n+ñ udla.

11

Lasaras uma

1 Ram r+ñ+g aglö Bedani n+bö b+
 ap nan ga; hib n+pe u Lasaras.
 B+ an+bu, n+ñ+ñ n+pe m+ñöp
 m+dm+dil; ap Maria, ap Mada. *

2 Maria me, Jisas n+ip ma k+id n+pe
 u wel hoñ g+ ñöm, umagö n+pe ud
 +k g+ yua n+bi an+bu. N+mam n+pe
 Lasaras nan ga. * 3 Lasaras n+ñ+ñ
 m+ñau Jisas n+ip manö b+g yumil
 haglö, “B+ Kub! B+ m+dmagö ne u
 nan göp,” a g+lö.

4 Pen Jisas manö hag yulö an+bu
 n+ñöm haga, “N+pe nan göp pen
 böñ nöp umagnab. Pen God n+pe
 ke n+ñöb rö, n+pe klö ke n+pe gö,
 n+bi b+ gau God hib n+pe u abe,
 God Ñ+ hib n+pe u abe haglö adö
 arnab, a göm ga,” a ga. *

5 Jisas n+pe Mada, n+ñ+ñ n+pe
 Maria, n+mam kale Lasaras kal+ip

* 10:28: Jon 3:16; 6:39 * 10:33: Lep 24:16

* 10:40: Jon 1:28 * 11:1: Luk 10:38-39 *

* 10:34: Sam 82:6 * 10:38: Jon 14:10-11

11:2: Jon 12:3 * 11:4: Jon 9:3

yam midmagö lîmidöp. ⁶ Pen Lasaras nan ga manö anîbu niñöm, Jisas niþ niñniþig yiniþid araga; ram mînönj mideia au ñin mîhöp halö mideia. ⁷ Ñin mîhöp lugö, bi niþe gau kalîp haga, “Ram mînönj Judia ado gi arun,” a ga. ⁸ Anig hageia, bi niþe gau hagla, “Manö hag ñeb bi. Rol magö u nöþ, bi Juda gau nöþ kabö ju pakniþig geila u pen ne kuöyan ram mînönj anîbu ado gi arniþig gabön aka?” gila.

⁹ Hageila, Jisas haga, “Kale niñbim, ñin añiþ ap, aua unbö mîgan laþ nöþ midöp. Niþi bi mailö halö ajeinaböl gau, mînönj nabönj mailö anîbu mailö ñö, nan rîmnap kalpe li ludö arö ap lug pakagnaböl. ¹⁰ Pen niþi bi siþön yan ajeinaböl gau, mailö kale midagö, nan rîmnap kalpe li ludö arö ap lug paknaböl,” a ga.

¹¹ Jisas anig hagöm, manö ap halö kalîp hagöm haga, “Bi niþeb hon Lasaras hon hanab; pen yad amem niþ hagnö urak aunab,” a ga.

¹² Hageia, bi niþe gau pen hagla, “Bi Kub. Niþe hanab a giþan rö, kamniþ linab,” a gila. ¹³ Jisas niþe Lasaras hadö umöb u niñöm, “Lasaras hon hanab,” a ga. Pen bi niþe gau Jisas manö niþe niñöm, Lasaras yiþariþ hon hanab a gi gasi niþla. ¹⁴ Bi niþe gau niþagep adö mideila niñöm Jisas kalîp waiö hagöm haga, “Lasaras hadö umöb. ¹⁵ Pen yad Lasaras aip midagainö umöb u, kalöp nan a gem mîñ mîñ giþin. Anig göþ u me, kale manö yad niþ udmim rö löp. Pen Lasaras midöp au arun,” a ga.

¹⁶ Hageia, Domas Didimas niþe Jisas bi niþe rîmnap gau kalîp haga, “Hon magöñhalö manö hag ñeb bi hon aip ram mînönj Judia

arno, niþ al pak löm, hanîp abe al pak löl,” a ga. *

Jisas Mada Maria añil mîhau kalîp manö haga

¹⁷ Pen kale ram riþig aglö Bedani amjakeila, niþi bi gau Jisas niþ hagla, “Lasaras uma riþöl giþno, ñin mîhau mîhau padiöp,” a gila.

¹⁸ Pen ram riþig aglö Bedani anîbu, Jerusalem söl au, kilomida unbö mîhau niþgan rö nöþ midmidöp rö me, ¹⁹ Lasaras umö, Juda niþi bi iru nöþ apöm, Mada Maria añil mîhau mög niñöm mîtönj magö gi mideila. ²⁰ Pen Jisas auab, a gilo, Mada niñöm, niñin Maria niþ ram u arö göm, am Jisas niþ niñniþ ara. ²¹ Mada niþe am Jisas niþ niñöm haga, “Bi Kub. Ne i midaiþnap, mam yad Lasaras umaghöp. ²² Pen yad niþbin, mîñi God niþ nan niþön hag niþeinabön, hagnabön rö giþab,” a ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Namam kuöyan uraknab,” a ga. ²⁴ Hageia, Mada haga, “Yad niþbin manö kub hagep ñin u uraknab,” a ga. *

²⁵ Hageia, Jisas haga, “Yad ke giþnö niþi bi uraknaböl; yad ke giþnö niþi bi kamniþ mideinaböl. Niþi bi yiþ niþ udöm umnaböl gau, kamniþ mideinaböl. ²⁶ Niþi bi kamniþ midöm yiþ niþ udnaböl gau, umagnaböl; pör nöþ pör nöþ kamniþ mideinaböl. Manö hagabin anîbi niþ udpan aka?” a ga.

²⁷ Jisas anig hageia, Mada haga, “Bi Kub. Yaue, yad niþbin, ne me Krais u, God Ñi niþe mînönj nabönj i aunab, a giþmidal u nöþ,” a ga. *

²⁸ Mada manö anîbu hagöm, ram ado gi amöm, niñin niþe Maria niþ rîmid il gau mumug riþöm haga, “Manö hag ñeb bi hadö auub; nöþ mai a göm hag niþab,” a ga. ²⁹ Maria manö anîbu niñöm yiniþid uraköm, Jisas niþ

* 11:16: Mak 14:31 * 11:24: Jon 6:40 * 11:27: Jon 6:69

nɨŋnɨg ara. ³⁰ Pen Jisas ram rɨŋg aglō Bedani hadō auaga; Mada nɨp nɨŋa mɨgan anɨb au nōp mɨdeia. ³¹ Maria nɨpe anɨg yɨŋɨd arō, Juda nɨbi bɨ nɨp aip ram raul mɨdeila gau hag nɨŋla e, wɨp rɨgöl dan mɨtōŋ gɨnɨg arab, a göm, arō nɨŋöl gɨ hain arla.

³² Maria am Jisas nɨp nɨŋöm, mɨdeia ma ɨl au maben yɨmöm haga, “Bɨ Kub, ne aui mɨdaibnap, mam yad umagböp!” a ga.

³³ Pen Maria abe, Juda nɨbi bɨ nɨpe aip aula gau abe mɨtōŋ geila u nɨŋöm, Jisas gasɨ hibur mɨdmagö nɨpe mög kub yabɨl ga. ³⁴ Anɨg gö, Jisas haga, “Nɨp rɨgöl gɨpim gai?” ö ga.

Hageia hagla, “Auö am nɨŋun,” a gɨla.

³⁵ Jisas amgö ñɨg luga. ³⁶ Jisas amgö ñɨg lugeia u nɨŋöm, Juda nɨbi bɨ gau nɨŋöm hagla, “Nɨŋim! Lasaras nɨp mɨdmagö yabɨl löp!” a gɨla.

³⁷ Rɨmnap pen hagla, “Nɨpe bɨ amgö we ga u nɨp gö amgö ñɨl nɨŋa rö, nɨhön gɨnɨg nan bɨ anɨbi nɨp ga u gö kamɨŋ laga?” ö gɨla. *

Jisas Lasaras nɨp gö, uraka

³⁸ Pen Jisas kuöyaŋ gasɨ hibur mɨdmagö nɨpe mög kub yabɨl nɨŋöm, Lasaras nɨp rɨgöl gɨla mɨgan u amjaka. Wɨp rɨgöl gɨla anɨbu, kabö mɨgan ap rɨgöl gɨla; pen kabö kub ap ud ajōŋ pɨl gɨlō mɨdeia. ³⁹ Pen Jisas bɨ gau haga, “Kabö u ud yuim,” a ga.

Jisas anɨg hageia, bɨ Lasaras uma anɨbu nɨñnɨ nɨpe Mada haga, “Bɨ Kub, wɨp u umö rɨgöl gɨno, ñɨn mɨhau mɨhau padiöp u, haɨŋ naj yabɨl aunab,” a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Nöp nɨhön hagajɨn? Nöp hagpin, Yɨp nɨŋ ud mɨdmön me, God klō nɨpe ke nɨŋnabön,” a gɨpin,” a ga.

⁴¹ Anɨg hageia, kabö u ud yulö, Jisas gɨlaŋ gɨ nɨŋöm haga, “Bapi, yad nöp hag nɨŋnō yɨp nɨŋban u, nöp aij a gabin. ⁴² Yad nöp hag nɨŋnō yɨp pör nɨŋban u hadö nɨŋbin, pen manö hagabin anɨbi, nɨbi bɨ aui urak mɨdpal gai, ne nöp yɨp yuö aunö u nɨŋ udöl, a gem hagabin,” a ga.

⁴³ Jisas anɨg hagöm, meg mɨgan dap ranöm haga, “Lasaras, ne hōŋ aui au!” a ga. ⁴⁴ Hageia, waɨj ñɨn ma nɨp wam wam haluöm, nabɨc maj mɨgan waɨj wam wam göm, dam rɨgöl gɨla waɨj gau, anɨg göl mɨdö nɨŋöl gɨ, wɨp he mɨlö u urak waɨj halö wam wam göm hōŋ aua. Auö, Jisas bɨ gau kalɨp haga, “Waɨj nɨp wam halubim gau hubɨk yube araŋ,” a ga. Hageia, haga rö gɨla.

Jisas nɨp alun a göm gasɨ u nɨŋla
(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Juda nɨbi bɨ Maria nɨp nɨŋnɨg aula anɨb gau, Jisas Lasaras nɨp gö uraka u nɨŋöm, nɨbi bɨ iru nöp Jisas nɨpe Kraiss u a göm, nɨp nɨŋ udla. * ⁴⁶ Pen rɨmnap ado gɨ bɨ Perisi mɨdeila au amöm, Jisas ga anɨbu kalɨp hag ñɨla. * ⁴⁷ Hag ñeila, bɨ Perisi gau abe, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, kale Juda Kansol manö ud asɨk lɨmɨdal bɨ kub gau kalɨp wɨñ allö, am magum geila, kalɨp hagla, “Bɨ anɨbu nan gagep iru nöp gab u, hon nɨhön gɨnabun? ⁴⁸ Hon nɨŋun arö gɨno, nɨpe anɨbu nöp gö arö, nɨbi bɨ magōŋhalö nɨp nɨŋ udöm, kiŋ kub hon a geinaböl u, Rom bɨ kub gau apöm, God sabe gep ram hon u gɨ naj göm, hanɨp Juda nɨbi bɨ gɨ naj göm, gɨnaböl,” a gɨla.

⁴⁹ Pen mɨ anɨbu nöp, bɨ ap nɨp hag lɨlö, nɨpe bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub yabɨl u mɨdeia. Bɨ anɨbu hib nɨpe Kaiapas. Nɨpe magum geila aŋ u manö hagöm

* 11:37: Jon 9:6 * 11:45: Jon 7:31 * 11:46: Luk 16:31

haga, “Kalöp gasi lagöp. ⁵⁰ Yad kalöp hagabin, bi añi ap umö hon magöñhalö kamñj arnabun u aij; hon magöñhalö umnabun u najj,” a ga.

⁵¹ Kaiapas nipe manö haga anibu, nipe ke hagaga; nipe bi God nip nan sabe gep bi kub yabiñ mi anibu mideia rö, nipe nan nihön nihön hainö ginab gau gasi niñöm, Jisas nipe Juda nibi bi gau kalip a göm umnab, a ga. ⁵² Pen Juda kai kalip nöp wasö; nibi bi God ni pai nipe udnig gab gau magöñhalö ud jñm ñöm lö, it nipe añi yabiñ mideinaböl, a göm umnab, a ga. *

⁵³ Anib u, ñin anibu it göm, Juda bi kub anib gau Jisas nip aige gun alun, a göm, pör nöp manö anibu nöp hag amil apil gi mideila. *

⁵⁴ Juda bi kub gau Jisas nip alnig geila u niñöm, Jisas nipe ram mñnöh kale ram mñnöh Judia waiö ajagmñdöp; nipe bi nipe gau aip ram mñnöh Judia au ju am Epraim daun anjaköm, mñnöh naböh kabö nöp mñdmñdöp goñ u mñdmñdal.

⁵⁵ Pen Juda kai Pasopa ñin kub kale u söl söl ga niñöm, nibi bi iru nöp ram mñnöh kale ke gau arö göm, hon God amgö ilö nibi bi uñ aij mñdun, Pasopa nan ñinjun, a göm, wög adö kale hadame gau gñmñdal rö ginig Jerusalem arla. ⁵⁶ Kale Jerusalem apjaköm, Jisas nip uñhai niñ mideila. Kale amöm God sabe gep ram raul mñgan u mñdöm, Jisas mai, a göm, pen hag niñö pen hag niñö göm hagla, “Kale nihön gasi niñbim? Nipe Pasopa ñin i aunab aka wasö?” gila. ⁵⁷ Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, manö ap hagla, “Nibi bi ap Jisas nip niñainim u, nipe ap hanip

hageinab, hon am nip ud sisi lun,” a gila.

12

Maria Jisas nip wel hañj aij auep li ña

(Mad 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Pasopa nan ñinñig gila u, ñin unbö kagoñ jñj u nöp mñdö niñöl gi, Jisas Lasaras uma nip gö uraka ram nipe u ara. Ram rññig aglö anibu hib Bedani. * ² Bedani amöm, nan ñinjun, a göm, Jisas u, Lasaras u, nibi bi rñmnap abe, asik mideila niñöm, Mada nan magö gau nime la. * ³ Niñin Maria pen, wel hañj aij mani kub yabiñ raubal barol ap dapöm, Jisas ma adö u hon gi ñöm, umagö nipe u udöm ma nipe hi ga. Anig geia, wel hañj aij anibu, ram raul anibu magöñhalö hañj ara. *

⁴ Anig geia, Judas Iskariod, Jisas bi nipe au nip hainö mumug niña bi anibu, hañj aij anibu niñöm haga, ⁵ “Mani kub yabiñ raubal wel anibi rö yuöm, mani udöm, nibi bi nan mñdagöp gau kalip ñiböp u aij. Bi wel anib rö raunig gab u, nipe rakin unbö sñdun lan wög göm mani udöm amöm wel anibi raunab,” a ga. ⁶ Nipe anig haga u, nibi bi nan mñdagöp gau mög niñöm hagaga; nipe mani wadñ u ud ajöm, rñmnap agamij si udmñdöp u me anig haga.

⁷ Pen Jisas haga, “Nip hag gagmön. Yip rñgöl ginaböl ñin u li ñinig dap löp u, uri dap li ñöb. ⁸ Nibi bi mani mñdagöp gau aip pör mideinabim; pen yad aip pör mñdageinabim,” a ga. *

Lasaras nip agamij alun, a gila

⁹ Jisas Bedani ap mñdöp a gila manö anibu niñöm, Juda nibi bi iru nöp gau nip niññig arla. Pen Jisas nip nöp niññig aragla;

* 11:52: Jon 10:16 * 11:53: Jon 5:18 * 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38 * 12:8: Dud 15:11

Lasaras bi uma Jisas gö uraka bi anibu nip abe niñig arla. 10-11 Pen Lasaras uma Jisas nip gö uraka rö, juda nibi bi iru nöp nagı adö kale gi midmidal u arö göm, Jisas nip niñ udla. Anig geila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau, Lasaras nip abe alnabun, a göm gası u niñla. *

Jisas kiñ rö Jerusalem ara

(Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Ruö, nibi bi iru yabił Pa-sopa nan niñig aula gau, Jisas Jerusalem auab a gıla manö anibu niñöm, 13 nip am niñun, a göm, galon ułanj rik dap löl gi, wıñ kub alöl gi hagla, “Bi Kub hib nıpe u hagno adö aranj!”

“Bi Kub nıpe Bi nıpe anıbi yuö auöp me il!”

“Nıpe Bi aij. Hib nıpe hagno adö aranj!”

“Nıpe Isrel Kiñ auab me il! Hib nıpe hagno adö aranj!” *

14 Jisas kaj donki marep ap udöm, adö anıbu asıköm areia. Anig ga u, God Manö u kalı kılñ riköm hagla rö nöp ga. God Manö adıñ anıbu kalı kılñ riköm hagla, *

15 “Saion pai, ne piñıñ gagmön.

Kiñ ne u kaj donki marep adö u asıköm auab,” a gıla.

16 Ga niñ anıbu, Jisas bi nıpe gau, God nıpe anig gınab a ga rö nöp gab u a göm niñagla; pen hainö Jisas umöm uraköm, God ram mınöñ kumi kabö adö lanj au hadö ara niñ anıbu nöp, Jisas bi nıpe gau gası niñ aij göm niñla, Jisas Jerusalem araiia niñ anıbu nan niñön niñön nip gıla gau, nöd God manö hagep bi gau God Manö kalı kılñ riköm hagla rö nöp gıla. *

17 Jisas Lasaras uma nip gö uraka u, nibi bi niñöl mideila

gau manö anıbu hag amıl apıl gi mideila. 18 Anıb u, nibi bi iru nöp nan gagep ga anıbu niñöm, Jerusalem arö göm, nip adan anj au niñig arla. 19 Kale anig gıla rö, bi Perisi gau niñöm, kale ke nöp manö hagöm hagla, “Niñim! Hon nan ap gun rö lagöp. Nibi bi mınöñ naböñ il i magöñhalö bi anıbu nip hain gaböl,” a gıla.

Grik nibi bi rımnap Jisas nip niñig arla

20 Pen Pasopa niñ u auab, a göm, God nip sabe gıñig Jerusalem arla niñ anıbu, Grik nibi bi rımnap aip arla. 21 Grik nibi bi anıb gau apöm, Pilip ram mınöñ Galili au Bedsaida daun nıbö bi u nip hagla, “Bi kub niñeb, hon Jisas nip niñun,” a gıla.

22 Anig hageila, Pilip am Edru nip hag niñ, Edru aip mıñögöl ammil Jisas nip hag niñöl. 23 Hag niñöl, Jisas haga, “Mıñi God gö, Bi Niñ nıpe Bi mailö aij ke halö midöp u niñnaböl niñ u hadö auöp. *

24 Yad kalöp niñö yabił hagabin, wid magö ap mınöñ yanj lugöm umagnab u, yıharıñ wid magö añı ap nöp mideinab. Pen wid magö anıbu mınöñ yanj lugöm umeinab u, hainö ranöm magö iru nöp piñnab. * 25 Nibi bi an, ‘Mınöñ naböñ il i kamıñ mıdep magö yad ke nöp gası niñem mid aij gınam,’ a göm gö arnab u, nıpe umöm böñ nöp umnab; pen nibi bi an, ‘Mınöñ naböñ il i kamıñ mıdep magö yad ke gası iru niñagnam; mid aij gıñabin aka mid aij gıñabin u nan kub wasö,’ a göm gö arnab u kamıñ mıdep magö nıpe u pör nöp pör nöp mideinab. * 26 Pen nibi bi an yıp wög gıñig gıñabin a gıñab u, nıpe yıp hain gıñim; yad gai mideinabin u, nibi bi wög gi ñeb yad aip mideinab. Nibi bi an

* 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Sam 118:25-26; Jon 1:49 * 12:14: Sek 9:9 * 12:16: Jon 2:22 * 12:23: Jon 13:31-32; 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mad 16:25

wög yad gi ñ+nab, Bapi yad n+bi b+ an+bu hib n+pe u dap rannab.

Jisas, "Umnabin," a ga

²⁷ "M+ñi y+þ marö gab u n+hön hagnam? 'Bapi y+þ rarö rauö, y+þ nan n+hön g+n+g gab u g+n+m,' a gem hagnam aka? Wasö! Marö an+bu udn+g aunö. * ²⁸ Pen Bapi, ne gö n+bi b+ gau n+ñnaböl, ne B+ mailö aij ke halö m+ðpan," a ga.

Jisas an+g hagö n+ñjöl gi, manö ap kumi kabö adö lañ n+bö apöm haga, "Yad g+nö, n+bi b+ gau hadö n+ñbal yad B+ mailö aij ke halö m+ðpin. Pen yad kauyañ g+nö, n+bi b+ gau kauyañ n+ñnaböl," a ga.

²⁹ Pen n+bi b+ m+deila gau, God manö haga an+bu n+ñöm, r+mnap hagla, "R+mu hagaj+þ," a g+la; r+mnap pen hagla, "Ejöl ap Jisas n+þ manö r+mnap hagaj+þ," a g+la.

³⁰ An+g hagla u pen Jisas kal+þ haga, "Manö hagaj+þ an+bu y+þ nan a göm hagagöp; kalöp nan a göm hagaj+þ. ³¹ Pen n+hön: m+ñi n+bi b+ m+nöñ naböñ it i gau, kale n+hön n+hön g+pal u, God n+pe ke n+ñöm, pen ñöm, kale balu ke ke l+nab. N+bi b+ m+nöñ naböñ it i y+þ n+ñ udagpal gau kal+þ kin rö abad m+ðöp b+ naji an+bu, God n+þ r+ð+g g+ yunab. ³² Y+þ ud adö au lañ leinaböl u, yad n+bi b+ ram m+nöñ ke gau n+bö magöñhalö t+þ gi dam udnabin," a ga. * ³³ Jisas manö haga an+bu, y+þ aige göl g+lö umnabin, a göm, haga. *

³⁴ Pen n+bi b+ iru nöþ ap m+deila an+þ gau Jisas n+þ pen hagla, "Lo manö hon u hagöp, 'Krais u pör pör nöþ kam+ñ m+deinab,' a göp u pen ne ai g+n+g g+mön hagabön, 'B+ Ñ+ n+pe n+þ ud adö au lañ l+naböl,' a gabön? Pen B+ Ñ+ n+pe a g+ hagabön u, an n+þ hagabön?" ö g+la. *

³⁵ Hageila, Jisas haga, "Mailö u pro marap halö kalöp aip m+deinab. An+þ u, mailö kalöp aip m+ðöp magö i, adan aj aij g+mim; wasö u, s+þ apöm kalöp paþu g+nab. N+bi b+ an s+þ au ajeinab, gai arnabin a göm n+ñagnab. *

³⁶ Mailö kalöp aip m+ðöp magö i, mailö u n+ñ udmim. Mailö u n+ñ udeinabim u, mailö ñ+ pai n+pe l+nabim," a ga. Jisas an+g hagöm, n+bi b+ an+þ gau arö göm ke gau aramöm pi göl m+deia. *

N+bi b+ gau iru nöþ Jisas n+þ n+ñ udagla

³⁷ Jisas n+pe nan gageþ iru nöþ n+bi b+ gau amgö ilö adö kale ga n+ñla pen n+þ n+ñ udagla. ³⁸ N+bi b+ Jisas n+þ n+ñ udagla u, b+ God manö hageþ Aisaia hadame nöþ God Manö ad+ñ ap kal+ kliñ r+köm haga rö nöþ g+la. N+pe manö an+bu kal+ kliñ r+köm haga, "B+ Kub, manö aij ne kal+þ hag ñ+þbun

pen kale manö an+bu manö aij a göm udagpal;

ne k+ö ke yab+ ne ke g+mön gaina u n+ñbal u

pen nöþ B+ Kub a göm n+ñ udagpal," a ga. *

³⁹⁻⁴⁰ An+þ u, kale Jisas n+þ n+ñ udagla. An+g g+la u, Aisaia God Manö ad+ñ ap kal+ kliñ r+köm haga rö nöþ g+la. N+pe manö an+bu kal+ kliñ r+köm haga,

"God n+pe n+bi b+ gau kal+þ gö kale amgö we rö m+ðpal;

God n+pe gö kale gas+ r+m+ð aij m+ðdagöp.

God n+pe kal+þ ga an+bu,

kale amgö magö n+ñ aij göm, gas+ r+m+ð n+ñ aij göm, y+þ aublap,

yad g+nö kal+þ kam+ñ l+þöp, a göm ga," a ga.

* 12:27: Sam 6:3; 42:5; Mad 26:38 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 19:6 * 12:34: Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 8:12 * 12:36: Ep 5:8 * 12:38: Ais 53:1

Adö anıbu nöp kale Jisas nıp nıj udöl rö laga. ⁴¹ Aisaia hadame nöp manö haga anıbu, nıpe Jisas mailö aij nıpe u nıjöm anıg haga. *

⁴² Pen Juda bı kub gau kale magöñhalö Jisas nıp arö gagla; bı kub iru nıbanö nıp nıj udla. Pen, bı Perisi hanıp hag yulö hon Juda magum gep ram raul mıgan u kuöyan arep rö lagnab, a göm me, Jisas nıj udla u waiö hagagla. *

⁴³ Jisas nıj udla u waiö hagagla anıbu, nıbi bı gau hib hon haglö adö aran, a gı gası nıjöm, anıg gıla. Pen nan nıhön gıno God nıjö, nıp aij gı nab a göm, gası anıbu nıjagla. *

Jisas manö aij nıpe u nöp nıbi bı kalıp manö kub hagnab

⁴⁴ Pen Jisas meg magö dap ranöm haga, “Nıbi bı an yıp nıj udnab u, yıp nöp wasö, bı yıp hag yuö aunö nıp abe nıj udnab.

⁴⁵ Nıbi bı an yıp amgö nıjnab u, yıp nöp wasö, bı yıp hag yuö aunö nıp abe amgö nıjnab. * ⁴⁶ Yad mınöñ naböñ il i apem nıbi bı gau kalıp mailö ñabin. Anıb u, nıbi bı yıp nıj udnaböl gau, sıbön an gau mıdageinaböl.

⁴⁷ “Nıbi bı manö yad u nıjöm hagabin rö gagnaböl gau, kalıp manö kub hagagnabin. Pen nıhön: yad nıbi bı mınöñ naböñ il i mıdpal kalıp manö kub hagnıg auagnö; kalıp ud kamıj yunıg aunö. * ⁴⁸ Pen nıbi bı yıp udagöm, manö yad udagnaböl gau, manö kub hagep ñın u, manö yad hagpin u nöp kalıp manö kub hagnab. ⁴⁹ Nıhön gı nıg: manö yad hagpin u, ke nıjem hagagpin; Bapi yıp hag yua u, anıg anıg hagnöm, a göp rö nöp hagpin. ⁵⁰ Yad nıjbin, manö nıpe u nıj udeinaböl u, kalıp pör mıdep u ñınab. Anıb u,

manö yad hagabin u, Bapi manö anıg anıg rö hagnöm, a göp rö nöp hagabin,” a ga.

13

Jisas bı nıpe gau ma kalıp ñıg lık gı yua

¹ Ñın kub Pasopa ñıñeb ñın u rol a göm, Jisas nıja, Nap nıp mınöñ naböñ il i hag la ñın u padi ara nıjöm nıpe ado gı Nap arep ñın u söl aua. Pen nıbi bı nıpe ke mınöñ naböñ il i mıdmagö lı mıdöm, mıd damöm, nıp al pak lılö, umöm Nap ara. ² Kıjaki pen Saimon Iskariod ñı nıpe Judas nıp gası ñö, Jisas nıp aige gem damem bı kub gau kalıp ñınabin a göm, gası u nöd nöp nıj pi gı löm, hainö hon Jisas bı nıpe gau Jisas aip Pasopa nan ñıñıg asıkno. *

³ Jisas nıpe nıjög, God nıpe nan gau magöñhalö ud ñımagö adö nıpe la. Jisas nıjög, nıpe Nap God aip mıdöm mınöñ naböñ il i apöm, mıdöm, hainö umöm, ado gı Nap mıdöp arnıg ga.

* ⁴ Anıb u, Jisas uraköm, walıj mlö kub nıpe u ud juöm, raul ap an au gıdan pıralöm, ⁵ ñıg rımnab ud cög mıgan ap hon göm, hanıp bı nıpe gau ma hon u ñıg lö l gı, raul pırala anıbu ud lık gı yuöl gı mıdeia.

⁶ Jisas anıg gı dam dam, Saimon Pida ma nıpe ñıg lınam, a gö, Pida nıp haga, “Bı Kub. Ne ke ma yıp u ñıg lık gı yunıg gabön?” ö ga.

⁷ Hageia, Jisas haga, “Mıñi gabin i, ne uri nıjagan, pen mıdmön hainö nıjnabön,” a ga.

⁸ Jisas anıg hageia, Pida haga, “Uri aka hainö gau, ma yıp u ñıg lık gı yuagnabön, wasö yabıl!” a ga.

Hageia, Jisas pen haga, “Ma nöp ñıg lık gı yuagnabin u; bı yad mıdageinabön,” a ga.

* 12:41: Ais 6:1 * 12:42: Jon 9:22 * 12:43: Jon 5:44 * 12:45: Jon 14:9 * 12:47: Jon 3:17 * 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35; 16:28

⁹ Jisas anig hageia, Saimon Pida haga, “Bì Kub! Anig hagpan u, ma yip u nöp ñig ðk gi yuagmön; ñimagö kíd, nabíc yad abe ñig ðk gi yumön!” a ga.

¹⁰ Anig haga pen Jisas haga, “Ñibi bì an ñig hadö paköp, bì anibu hañ roman nipe magöñhalö ut aij mïdöp. Kuöyan ñig pakagnab; ma kíd u nöp ñig ðk gi yunab. Kale ut aij mïdpim; pen kale añi ap nöp ut aij mïdagöp,” a ga. * ¹¹ Jisas haga u, nïp mumug nïñnig geia bì anibu nïp hadö nïña u me, nïpe haga, “Kale añi ap nöp ut aij mïdagöp,” a ga.

¹² Pen Jisas ma hanip u ñig ðk gi yu haköm, wañj ud ju la u ud rol göm, am ka nipe au asiköm haga, “Kalöp ma ñig ðk gi yubin manö il u, nïñbim aka?” ga. ¹³ Anig hagöm Jisas haga, “Yip Manö Hag Ñeb Bì aka Bì Kub hagpim u, nïñö hagpim. Yad Manö Hag Ñeb Bì kale abe Bì Kub kale abe mïdpin. ¹⁴ Anib u, yad Manö Hag Ñeb Bì kale, Bì Kub kale ma kalöp ñig ðk gi yubin rö, kale u rö nöp pen pen ma ñig ðk gi yumim, ma ñig ðk gi yumim, gïmim. * ¹⁵ Yad kalöp gïpin rö u nïñmim, kale pen an nïbi bì rïmnap kalip anig unbö rö nöp gïmim a gem, kalöp adan aij anibi yambin. * ¹⁶ Kalöp nïñö yabiñ hagabin, bì wög gi ñeb bì u bì kub, bì nïp abadöp bì u bì pro, mïdagöp; u rö nöp bì manö ud arep bì u bì kub, bì nïp yua u bì pro, mïdagöp. * ¹⁷ Nagi aij hagajin nïñbim adö anibu gïpe arö, kale mïñ mïñ gïnabim.

¹⁸ “Kale añi ap nöp ut aij mïdagöp,” a gajin u, kalöp magöñhalö a gem hagagin. Pen yad kalöp bì yad udpin gau nïñ aij gïpin. Bì ap yip mumug gïnig

gïnab u, God Manö u kalì kïñ rïköm hagla rö nöp gïnab. Manö anibu kalì kïñ rïköm hagla, ‘Bì yad aip nan jïm ñöl ñïñailo u, bì kolmañ rö löm yip gi naij ga,’ a gila.

* ¹⁹ Kalöp nöd, anig göl anig göl gïnab a gem hagabin rö, hainö anig unbö rö nöp geinab u, ‘Yad Mïdpin Rö Mïdpin’ hagpin manö anibu manö nïñö, a gïmim nïñ udnabim, a gem hagabin. *

²⁰ “Yad kalöp nïñö yabiñ hagabin, nïbi bì yad hag yunabin gau, nïbi bì an an kalip udnaböl gau, kalip nöp udagnaböl; yip abe udnaböl. Pen nïbi bì an yip udnaböl gau, yip nöp udagnaböl; Bì yip hag yuö aunö u abe udnaböl,” a ga. *

Jon Jisas nïp hag nïña, “An nöp mumug gïnab?” ö ga

²¹ Jisas manö anibu hagö, gasi hibur mïdmagö nïpe marö yabiñ gö, haga, “Kalöp nïñö yabiñ hagabin, kale bì ap yip mumug gïnab,” a ga.

²² Anig hageia, hon bì nïpe gau, an nïp hagab, a gun, gasi mïlö lun amgö pen pen nïñno. ²³ Pen Jisas bì nïpe mïdmagö yabiñ lïmïdöp bì anibu, Jisas mïdeia söñ au asik mïdeia u me, ²⁴ Saimon Pida bì anibu nïp amgö juju göm haga, “An nïp hagab u hag nöñ,” a ga.

²⁵ Hageia, nïpe Jisas mïdeia söñ au ðk gi amöm haga, “Bì Kub. Bì anibu bì an hagajan,” ö ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad bred kíd i ud ñig kïnan yan rauem nïp ñinabin bì me u,” a ga. Anig hagöm, bred kíd udöl mïdajip u ñig acab yan rauöm, ud Saimon Iskariod ñi nïpe Judas nïp ña. ²⁷ Judas bred kíd u udöp magö anibu nöp Seden nïpe Judas yuö an nïpe yan hiika. Jisas Judas nïp

* **13:10:** Jon 15:3; 6:64,70-71 * **13:14:** Mad 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mad 10:24 * **13:18:** Sam 41:9 * **13:19:** Jon 14:29; 16:4 * **13:20:** Mad 10:40 * **13:27:** Jon 13:2

haga, “Nihön ginig gabön u, yinid gi!” a ga. * 28 Pen hon Jisas bi nipe, nihön ginig Judas nip anig hagab, a gun niyagno. 29 Judas nipe mani wadi u abad midödöp rö, hon Jisas bi nipe rimnap gasi niyno, “Ne ammön Pasopa nan niynabun rimnap raumön,” a göm hag yuab, a gi gasi niyno; hon rimnap pen gasi niyno, “Ne ammön nibi bi mani midagöp gau kalip mani rimnap niymön,” a göm hag yuab, a gi gasi niyno. 30 Pen Judas bred ktd anibu udöm höj ara. Ram hadö sib ga.

Bi Kub lo gisön nibö ña

31 Judas höj ara niyöm Jisas haga, “Söl midöp God nipe gö nibi bi gau niynaböl, Bi Ni nipe mailö aij ke halö midöp. Pen Bi Ni nipe mailö aij ke halö midöp u niyöm, God mailö aij nipe abe niynaböl. *

32 Pen nibi bi kale Bi Ni nipe niy udeinaböl u, God mailö aij unbö ke halö midöp u niynaböl. Anib u, adin God gö nibi bi gau Bi Ni nipe mailö aij unbö ke halö midöp u waiö niynaböl. *

33 “Ni midmagö yad gai i! Yad kalöp aip rapin midageinabin. Yad areinabin, yip aröp gai a gimim yip uthai wasö niynabim. Pen Juda bi kub gau kalip hagpin rö, uri kalöp u rö nöp hagabin: yad arnabin u, kale armim rö lagöp. *

34 “Pen mñi kalöp lo hain nibö ap ñabin: pen pen midmagö limim. Yad kalöp midmagö lbin rö u, kale u rö nöp pen pen midmagö limim. * 35 Pen pen midmagö leinabim u, nibi bi gau magöghalö waiö niynaböl, kale bi yad midpim,” a ga.

Jisas Pida nip haga, “Jisas nip niyagpin, a ginabön,” a ga

36 Anig hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub. Gai arnig gabön?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Yad arnabin gau ne mñi hain niymön rö lagöp; pen hainö me, yip hain ginabön,” a ga.

37 Hageia, Pida haga, “Nihön ginig mñi nöp hain gagnam? Nöp abadnabin; yip al pak linaböl u, manö midagöp,” a ga.

38 Hageia, Jisas pen haga, “Aip umnabin a gajan manö anibu manö niyö hagan aka? Nöp niyö yabit hagabin, kitakit hainö wiñ alnab; nöd nöp ij mihau niyagpin, a ginabön,” a ga.

14

Jisas nipe adan

1 Pen Jisas haga, “Kale gasi miyör niymim piñin gagmim. Bapi nip niy udpim rö, yip u rö nöp niy udmim. 2 Bapi yad ram nipe u raul migang iru nöp midöp. Yad amem kau kalöp gi jin ginabin. Wasö u, anig hagagbnep. 3 Yad am kau kalöp gi jin gem, apem kalöp ul gi dam, yad mideinabin au kale aip seg mideinabin. * 4 Yad arnig gabin adan u kale niybim,” a ga.

5 Jisas anig hageia, Domas haga, “Bi Kub! Ne gai arnabön u hon niyagpun. Anib u, hon aige gun adan arep niyun?” ö ga.

6 Hageia, Jisas haga, “Yad nöp adan; yad nöp manö niyö; yad nöp kaminiy middep il u. Nibi bi yip aunaböl gau nöp, Bapi aunaböl. Nibi bi yip auagnaböl gau, Bapi auagnaböl. * 7 Yip niy aij gibep, Bapi yad u rö nöp niy aij gibep. Pen uri kale Bapi hadö niybim; amgö magö kale ke Bapi hadö niybim. *

* 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17; 1Jn 3:23; 2Jn 5 * 14:3: Jon 12:26 * 14:6: Jon 11:25; Ro 5:1-2 * 14:7: Jon 8:19

⁸ Anig hageia, Pilip haga, “Bi Kub! Ne Bapi hanip yammön, niñun, hainö nan ap nöp hag niñagnabun,” a ga.

⁹ Hageia, Jisas haga, “Pilip. Yad kalöp aip mälö padö mädainö u, yip niñagmön anig hagabön ar? Niñi bi yip amgö niñbal gau, Bapi abe hadö amgö niñbal. Anib u, ne niñhön ginig hagabön, ‘Bapi hanip yamö niñun,’ a gabön?” ^{*} ¹⁰ Yad Bapi an nipe dan midpin, Bapi an yad dan midöp manö u niñ udagpan ar? Manö kalöp hagabin u manö yad ke wasö. Pen Bapi nipe an yad dan midöm gö hol apil mihau wög nipe nöp gabul me u. ^{*} ¹¹ Anib u, yad Bapi an nipe dan midpin, Bapi an yad dan midöp manö u, manö niñö a gimim niñ udbep. Pen manö hagpin u niñ udagnabim u, Bapi gö hol apil mihau nan gagep gau gabul u gasi niñmim, ‘Ni u Bapi an nipe dan midöp, Bapi Ni nipe an dan midöp u me, anig gabil,’ a gimim niñ udmim. ^{*}

¹² “Yad kalöp niñö yabiñ hagabin, niñi bi yip niñ udnaböl gau, yad nan gagep ginip gau, kale abe u rö nöp ginaböl. Pen yad Bapi arnabin rö, kale unbö rö nöp gagnaböl; kale ke yabiñ ginaböl. ^{*} ¹³ Pen kale bi yad midpim rö, hib yad u hagemim, nan niñhön niñhön hag niñnabim u, Bapi mailö aij ke halö midöp u niñöl, a gem, hagnabim rö ginabin. ^{*}

¹⁴ Anib u me, nan niñhön niñhön hib yad u hagemim hag niñnabim u, hagnabim rö ginabin,” a ga.

Jisas haga, “Yad kalöp Ana Ut u yunabin,” a ga

¹⁵ “Kale yip midmagö leinabim u, kalöp hagpin rö nöp ginabim.

^{*} **14:9:** Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 ^{*} **14:10:** Jon 12:49 ^{*} **14:11:** Jon 10:38 ^{*} **14:12:** Mak 16:19-20 ^{*} **14:13:** Mad 7:7; Jon 15:16 ^{*} **14:15:** Jon 15:10; 1Jn 5:3 ^{*} **14:16:** Jon 14:26; 15:26; Jon 16:7 ^{*} **14:17:** Jon 16:13 ^{*} **14:20:** Jon 17:21-23

^{*} ¹⁶ Kale anig geinabim u, yad pen Bapi nip hagnö, nipe kalöp Bi At Ba Gep u yuö apöm, kalöp aip pör pör nöp midöm, yad kalöp giñimdin rö, nipe kalöp u rö nöp giñinab. ^{*} ¹⁷ Bi At Ba Gep nipe Ana manö niñö nöp hagñab u. Nipe God nipe bi aigale bi rö midöp manö niñö anibu hagñab. Niñi bi mñön nabön il i gau Bi At Ba Gep nip amgö niñagpal; nipe bi aigale bi rö midöp u niñagpal. Anib u, nip niñ udöl rö lagöp. Pen miñi Bi At Ba Gep nipe kalöp aip midöp; pen hainö an kale dan midenab. Anib u, kale nip hadö niñbim. ^{*} ¹⁸ Yad umem, kalöp niñ nap midagöp rö böñ nöp arö gagnabin; yad kalöp ado giñ aunabin. ¹⁹ Söl midöp, niñi bi mñön nabön il i midpal gau yip niñagnaböl pen kale yip niñnabim. Yad kamniñ midenabin rö, kale u rö nöp kamniñ midenabim. ²⁰ Niñ anibu yad Bapi yad an nipe dan midpin manö hagnö il u niñ aij ginabim. Pen kale yip an dan midpim, yad kalöp an dan midpin il u u rö nöp niñ aij ginabim. ^{*} ²¹ Niñi bi manö yad hagpin u niñ udöm, hagpin rö nöp hain ginpal gau, yip midmagö löm me, anig ginpal. Pen niñi bi yip midmagö linab gau, Bapi yad kalip u rö nöp midmagö linab; yad u rö nöp kalip midmagö lem, yad bi aigale bi rö midpin kalip yamnö, kale yip niñ aij ginaböl,” a ga.

²² Jisas anig hageia, Judas (Judas nip mumug niña u wasö, Judas ke ap) nipe Jisas nip haga, “Bi Kub. Niñhön ginig ne bi aigale bi rö midpan u hanip bi nöp yamnabön, pen niñi bi mñön nabön ke ke gau nöp niñ udagpal gau kalip yamnabön?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Nibi bi an yip midmagö lınab u, manö hagpin u udöm hagpin rö nöp gınab. Bapi yad nip midmagö löm, hol apıl nip apul, nip aip mideinabun. ²⁴ Nibi bi an yip midmagö lagnab u, manö hagpin u udöm hagpin rö gagnab. Pen yad manö hagnö niñbim u manö yad ke wasö; Bapi yip hag yuö aunö u, manö nıpe me. *

²⁵ “Yad kalöp aip midpin ñın i me, manö anibi hag ñajın. ²⁶ Yad arnabin pen Bapi nıpe Bı At Ba Gep u, Ana Ut u, yuö apöm wög yad gıpin rö gınab. Ana Ut u nıpe kalöp aip midöm manö aij u magöñhalö hag ñı aij göm, kalöp gası aij ñö, kale yad manö niñhön niñhön hagpin gau magöñhalö gası niñjöl gı mideinabim. ²⁷ Yad arnabin pen kale agamıj mid aij gımim midaimim. Manö anıbu nıbi bi mınöñ naböñ it i gau yıharın hagpal rö hagagabin. Yad ke apem gınö, nıbi bi agamıj mid aij göl rö löp. Anıb u niñjem yad kalöp hagabin, agamıj mid aij gımim midaimim. Anıb u, hibur gası midmagö niñjör niñmim piñınj gagmim.

²⁸ “Yad amem ado gı aunabin, a gajın u niñmim, kale ai gınıg hibur gası midmagö niñjör niñjöl gı midpim? Kale yip midmagö libep u, Jisas amöm Nap God aip midnıg gab, a gımim, mın mın göl gı midaiabep. Ai gınıg: nıpe yad rö wasö; Bapi nıpe Bı kub. * ²⁹ Anıb u, kalöp arık aragın magö i, kalöp nöd hagabin me u; hainö areinabin, gası gau uñhai niñagnabim; manö hagpin u niñ udnabim. * ³⁰ Nıbi bi mınöñ naböñ it i yip niñ udagpal gau kalıp kiñ rö abad midöp bi naij anıbu auab u me, yad kalöp aip manö mlö kub hag mideinam rö lagöp. Pen bi naij

anıbu yip gı naij gınabin a gab u, klö nıpe midagöp. ³¹ Yad Bapi yad midmagö lıbin u, nıbi bi gau niñjöl a gem, Bapi yip hagöp rö nöp magöñhalö gabin.

“Pen uri aube hadö arun,” a ga.

15

Jisas nıpe ke nagı wain rö, nıbi bi nıpe gau nagı lö lö gau rö

¹ Jisas manö hagöm haga, “Yad me nagı wain u; Bapi yad me bi wög naböñ nap niñbö u. ² Lö kıd yad ap magö pılagıab u, Bapi nıpe lö kıd anıbu rıb yunab. Pen lö kıd pılnab u, hainö magö iru nöp pılnab a göm, nıpe rıb gı dö gı aij gınab. *

³ “Yad kalöp manö aij hag ñınö niñbim rö, kale hadö ut aij rö midpim. ⁴ Yıp anı danı midaimim; yad kalöp anı danı mideinabin. Lö kıd gau, it halö jım ñöl midöm nöp, magö pılnab; ke nöp midöm magö pılagıab. Anıb unbö rö nöp, kale yip jım ñöl midageinabim u, magö rımnap pılagıab.

⁵ “Yad me nagı wain u, kale me piñ lö gau. Nıbi bi anı yad aip jım ñöl mideinaböl gau, magö iru nöp pılnaböl; pen kale ke halö nöp mideinabim u, nan ap gagnabim. ⁶ Anıb u, nıbi bi anı yip anı danı midageinab u, nagı lö rıb gı dö gılö it yanı lugöm mıtep gınab rö u mideinab; nagı lö anıb gau ud dam laulö innab. * ⁷ Pen kale yip anı danı midmim, manö magö yad anı kalöp danı niñ udöl gı mideinabim u, nan niñhön niñhön hag niñnabim u, Bapi hagnabim rö gınab. ⁸ Kale nan magö iru niñbanö pılnab u, nıbi bi yad niñjö yabıt mideinabim. Anıb u, nıbi bi gau kale niñjöm, Bapi yad Bı mailö aij ke halö midöp u niñnaböl. *

* 14:24: Jon 7:16 * 14:28: Jon 20:17 * 14:29: Jon 13:19 * 15:2: Mad 3:10 * 15:6:

Mad 7:19; 13:42 * 15:8: Mad 5:16

9 “Bapi yip midmagö yabił löp rö, yad kalöp u rö nöp midmagö yabił libin. Anib u, kale yip cig göl gi nöp midaimim, niñem yad kalöp midmagö löl gi mideinabin. 10 Yad Bapi manö nipe u hain ginö, yip midmagö löl gi nöp midöp. Anib unbö rö nöp, kale manö yad u hain geinabim u, yad kalöp midmagö löl gi nöp mideinabin. *

11 “Manö kalöp hagabin anibi, yad ai ginig gem hagabin? Yad mifñ mifñ yabił gipin rö, kale u rö nöp mifñ mifñ yabił gimim, a gem, manö anibi hagabin. 12 Yad pen kalöp manö klö ap hagnabin: yad kalöp midmagö yabił libin rö u, kale abe u rö nöp pen pen midmagö yabił limim. * 13 Bi ap nipe bi niñeb nipe gau gasi niñöm kalip a göm umnab u, bi anibu bi niñeb nipe midmagö yabił löm me, anig ginab. * 14 Yad hagnabin rö ginabim u, kale bi niñeb yad mideinabim. * 15 Pen uri yad kalöp bi wög gi ñeb yad hagabin; kalöp bi niñeb yad hagabin. Bi wög gi ñeb gau, bi abad midep kale, nan kale adö u niñagpal. Pen yad Bapi manö niñhön niñhön yip hag ñöb u, kalöp waiö hag niñbin rö, kalöp bi niñeb yad hagabin. 16 Kale yip udun a gimim gagpe; yad me kalöp udnam a gem kalöp udnö. Kale arammim, nan magö iru nöp, nan magö pör pör nöp mideinab u piniñm a gem, kalöp wög anibu hag libin. Kale anig geinabim u, Bapi nip hib yad hagnim, nan niñhön niñhön hag niñnabim u, hagnabim rö kalöp niñnab.

17 “Yad kalöp manö klö hagem hagabin, pen pen midmagö limim,” a ga. *

Nibi bi minöñ naböñ it i gau,

kale Jisas nibi bi kalip mulu kal niñbal

18 Jisas bi nipe gau kalip manö rimmnap halö hagöm haga, “Nibi bi minöñ naböñ it i kalöp mulu kal niñnaböl u, gasi kub anibu niñnagmim; Jisas nip nöd mulu kal niñla rö, hanip gaböl, a gimim gasi u niñmim. 19 Kale nibi bi minöñ naböñ it i yip niñ udagpal gau rö midaimim u, kalöp, nibi bi hon a göm, ud midmagö liblap. Kalöp udagnö ñin u, minöñ naböñ it i gasi niñbal rö gasi niñmidim u pen kalöp udnabin a gem udnö bi yad midpim. Anib u me, nibi bi minöñ naböñ it i kalöp mulu kal niñbal. * 20 Pen nöd kalöp manö hagnö u hauł gagmim: ‘Bi wög gi ñeb bi u bi kub, bi nip abad midöp bi u bi pro, midagöp.’ Anib u, nibi bi gau rimmnap yip gi naj gipal rö, nibi bi gau rimmnap kalöp u rö nöp gi naj ginaböl; pen nibi bi gau rimmnap manö yad niñ udöm hain gipal gau rö, nibi bi gau rimmnap manö kale hag niñnabim u u rö nöp udöm hain ginaböl. * 21 Kale bi yip yuö aunö u nip niñagpal rö, kale bi yad midpim u niñöm, kalöp gi naj ginaböl.

22 “Yad apem kalip manö aij hagbnep u, nan si nan naj göm manö kub yabił udagblap. Pen yad apem kalip hag niñ aij ginö rö, adan kale arep ap midagöp; kale nan si nan naj gipal u hadö niñbal, pen uri kale u rö nöp nan si nan naj niñebir gaböl. 23 Pen yip mulu kal niñbal rö, yip nöp wasö, Bapi nip abe mulu kal niñbal. * 24 Yad kalip aip midem, nan gagep gau gagbnep u, nan si nan naj göm manö kub yabił udagblap. Pen yad apem nan gagep gau ginö yip mulu kal niñbal rö, Bapi yad abe nip mulu kal niñbal u me, manö

* 15:10: Jon 14:15 1Jn 2:5 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11 1Jn 3:16 * 15:14: Mad 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16

kub anıbu udnaböl.

²⁵ “Gıpal anıbu, Depid nıpe God Manö au Juda kai lo hon a gıpal manö rımnab kalı kılın rıköm haga rö nöp gıpal. Nıpe manö anıbu kalı kılın rıköm haga, ‘Manö it mıdö wasö, yıp yıharıñ nöp mulu kal nıñbal,’ a ga. *

²⁶ “Pen yad am Bapi nıp hagnö, nıpe pen Bı Aı Ba Gep u nıp yuö, apöm kalöp abad mıdeınab. Ana manö nıñö nöp hag ñab u, yad bı aıgale bı rö mıdpın u, kalöp gası ñö, nıñnabım. * ²⁷ Pen kale yad aıp pör ajmıdim u rö, kale abe arammım nıbi bı gau kalıp, yad aıgale bı rö mıdpın manö u hag ñıbe aran, ” a ga.

16

¹ Jısas manö hagöm haga, “Yad kalöp manö hagpın anıbi, nıñ aıj gımım me, hainö nıñön gö, yıp arö gımım ap lug pakagnabım, a gem hagpın. ² Pen kalöp Juda magum gep ram gau hag höñ yuöm, ‘Kuöyan auagmım,’ a gıñaböl. Pen anıbu nöp wasö; hainö kalöp al pak lınıg gıñaböl u, anıg gıñabun God nıp aıj gıñab a gı gası nıñnaböl. * ³ Anıg gıñaböl u, Bapi hol apıl nıñagpal rö, anıg gıñaböl. * ⁴ Yad kalöp nöd, anıg göl anıg göl gıñab a gem manö hagajın anıbu, hainö anıg unbö rö nöp geınab u, Jısas hanıp anıg gıñab a ga rö nöp gab a gımım nıñnabım a gem, kalöp manö anıbi hagabın.

Jısas, “Ana Uı aunab,” a ga

“Pen nöd yad kale aıp mıdmıdın rö, kalöp manö anıbu nöd hagagnö. ⁵ Mıñı Bı yıp yuö aunö u ado gı arabın pen kale bı ap yıp, ‘Gai arabön?’ ö göm, hag nıñagab. ⁶ Manö yad anıbi nıñmım, mıdmagö kalöp u bıg ñö,

gası mılö nıñnabım. ⁷ Pen kalöp nıñö hagabın, yad areınabın u, kalöp aıj gıñab. Pen nıñön: yad aragnabın u, Bı Aı Ba Gep u kalöp auagnab; pen yad areınabın u, yad nıp hag yunö, kalöp aunab. *

⁸ Nıpe apöm, nıbi bı mınöñ naböñ it i mıdpal gau kalıp gası kılö ñö, kale nan si nan naij göm gac halö mıdpal it u nıñöm, kale aıge göm kamıñ aıj mıdeınaböl it u nıñöm, God kalıp manö kub hagnab it u nıñöm, nıñnaböl. ⁹ Anıb u, yıp nıñ udagpal rö, Bı Aı Ba Gep u kalıp nan si nan naij gep it u yıjıg göl hag ñöm, ‘Gac halö mıdpım,’ a gıñab. ¹⁰ Yad am Bapi aıp mıdeınabın nıñöm kale yıp nıñagnaböl rö, Bı Aı Ba Gep u nıbi bı gau kalıp kamıñ aıj mıdep it u yıjıg göl hag ñöm, ‘Gac halö mıdpım,’ a gıñab.

¹¹ Pen nıbi bı mınöñ naböñ it i yıp nıñ udagpal gau kalıp kın rö abad mıdöp bı naij anıbu, God nıpe nıp manö kub hadö haga rö, Bı Aı Ba Gep u, Seden nıbi bı nıpe gau u rö nöp manö kub nıñnaböl, a gıñab. *

¹² “Manö yad iru nöp mıdöp pen manö anıb gau mıñı udımım rö lagöp. *

¹³ Pen Ana nıpe aueınab u, God nıpe bı aıgale bı rö mıdöp manö nıñö anıbu magöñhalö kalöp hag ñı aıj gıñab. Manö nıpe adö rımnab ke udöm hagagnab; manö apdı nıñnab manö anıbu nöp hag ñöl gı, hainö gıñab manö adö u kalöp hag ñıñab. ¹⁴ Manö yad u udöm, kalöp hag ñıñab. Nıpe anıg gö, nıbi bı gau mailö aıj ke yad u nıñnaböl.

¹⁵ Pen Bapi nan nıpe nıñön nıñön mıdöp gau, magöñhalö nan yad mıdöp. Anıb u me hagpın, ‘Ana nıpe manö yad u udöm, kalöp hag ñıñab,’ a gıpın.

¹⁶ “Yöp magö ap mıdöp, yıp

* 15:25: Sam 35:19; 69:4 * 15:26: Jon 14:26 * 16:2: Mad 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22

* 16:3: Jon 15:21 * 16:7: Jon 14:16 * 16:11: Jon 12:31 * 16:12: 1Ko 3:1-2

nɨɲagnabim; pen hainö yöp magö ap mɨdmim, yɨp kauyaɲ nɨɲnabim,” a ga. *

17 Jisas anɨg hageia, bɨ nɨpe gau kale ke nöp hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap mɨdöp, yɨp nɨɲagnabim; pen hainö yöp magö ap mɨdmim, yɨp kauyaɲ nɨɲnabim,’ a göp u, manö anɨbu ɨl nɨhön mɨdöp? Pen manö ap hagöp, ‘Yad Bapi arnabin,’ a göp u, nɨhön manö hagöp?” ö gɨla. 18 Anɨg hagöm, kale pen hag nɨɲ pen hag nɨɲ göm hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap’ a göp u, nɨhön gɨnɨg göm hagöp? Hagöp u hon ɨl ap nɨɲagpun,” a gɨla.

19 Anɨg hagöm, Jisas nɨp hag nɨɲnɨg geila, nɨpe ke nɨɲöm haga, “Yöp magö ap mɨdöp, yɨp nɨɲagnabim; pen hainö yöp magö ap mɨdmim, yɨp kauyaɲ nɨɲnabim,” a gɨpin manö u nɨɲmim me, pen pen hag nɨɲnabim ar? 20 Yad kalöp nɨɲö yabɨɨ hagabin, nɨbi bɨ mɨnönɲ naböɲ ɨl i yɨp nɨɲ udagpal gau, nan kale ke gau nöp gasɨ nɨɲöm mɨñ mɨñ gɨnaböl; pen kale mög gö mɨtöɲ göl gɨ mɨdeinabim. Mɨtöɲ gɨ mɨdeinabim pen hainö kale kauyaɲ mɨñ mɨñ yabɨɨ gɨ mɨdeinabim. 21 Nɨbi ap ñɨ pai ñɨɲö nɨɲöl gɨ, ɨlön kub udöp, pen hainö ñɨ pai rɨk dap löm, magö u nöp nɨpe ñɨɲaɲ gɨsön ram mɨnönɲ auɨ auub u nɨɲöm, ɨlön mab u haul göm, mɨñ mɨñ göl gɨ nöp mɨdeinab. 22 Kale unbö rö, mɨñi mɨdmagö ɨlön kale abe bɨg ñöl mɨdöp pen yɨp kauyaɲ nɨɲmim, mɨñ mɨñ yabɨɨ gɨnabim. Nɨbi bɨ rɨmnap apöm mɨñ mɨñ gep kale u udagnaböl.

23 “Ñɨn hain anɨbu, kale nan ap yɨp hag nɨɲagnabim. Kalöp nɨɲö yabɨɨ hagabin, Bapi nɨp hib yad hagnabim hag nɨɲeinabim u,

hagnabim rö gɨnab. * 24 Kale nöd Bapi nɨp hagnabim, hib yad hagnabim, nan ap hag nɨɲagpun. Pen mɨñi, hib yad hagnabim hag nɨɲbe, hag nɨɲnabim rö nöp gɨnab nɨɲöm kale mɨñ mɨñ yabɨɨ gɨnabim.

25 “Bapi manö nɨpe adö u hagem, pör manö ba gau lem hagpin u pen mɨñi söɨ mɨdöp, manö anɨbu rö hagagnabin; waiö nöp hagnabin. 26 Ñɨn anɨbu auö, Bapi nɨp hag nɨɲnabim u, hib yad hagnabim hag nɨɲnabim. Pen hib yad hag nɨɲnabim u, yad ke Bapi hag nɨɲnabim adö u hagagnabin, wasö; kale ke hib yad hagnabim Bapi hag nɨɲnabim u, nɨɲnab. 27 Pen nɨhön: Bapi nöp yɨp yuö aunö u nɨɲ udmim, yɨp mɨdmagö ɨbim u me, nɨpe ke kalöp mɨdmagö löp. * 28 Bapi aip mɨdul arö gem mɨnönɲ naböɲ ɨl i aunö; mɨñi mɨnönɲ naböɲ ɨl i arö gem kauyaɲ Bapi mɨdöp u amem aip mɨdeinabul,” a ga.

29 Jisas anɨg hageia, bɨ nɨpe gau hagla, “Mɨñi manö ba gau ɨmön hagagabön; waiö yabɨɨ hagabön. 30 Uri hon nɨɲbun, ne manö gau magöɲhalö hadö nɨɲban. Nɨbi bɨ rɨmnap manö hag nɨɲeb kale mɨdeinab u, nöp hag nɨɲagpal magö u, ne ke nɨɲmön kalɨp hag ñɨnabön. Gɨpan anɨbu hon nɨɲbun, ne God aip mɨdmön auna,” a gɨla.

31 Anɨg hageila, Jisas haga, “Anɨb u, ‘Hon uri nɨɲ udpun,’ a gɨ gasɨ nɨɲbim ar? 32 Söl auab — pen mɨñi hadö auöp I — yɨp arö gɨmim kale ram ke ke arbe, yad ke halö mɨdeinabin. Pen yad ke halö mɨdageinabin; Bapi mɨdöp rö, aip mɨdeinabul. *

33 “Pen kalöp manö hag ñaɲɨn anɨbi, yad aɲ daɲ nöp mɨdmim, agamɨ mɨd aij gɨmim a gem hag ñaɲɨn. Mɨnönɲ naböɲ ɨl i mɨdpim rö, kalöp mɨɲör ñɨnaböl. Pen gasɨ

halö m+idaimim, nan n+ihön n+ihön m+nöñ naböñ it i kalöp g+nab u, yad klö an+bu magöñhalö ud rafa m+igan yad u hadö l+bin,” a ga. *

17

Jisas Nap n+ip sabe ga

¹ Jisas manö an+bu hag p+is göm, kumi kabö lañ n+ñöm haga,

“Bapi. Ñ+n y+ip hagna u m+ñi auöp. An+bu u, ne gimön, n+bi b+ gau n+ñnaböl, yad Ñ+ ne mailö aij unbö ke halö m+dpin; pen yad Ñ+ ne g+inö, kale n+ñnaböl, ne Bapi mailö aij unbö ke halö m+dpin. ² N+ihön g+nig: y+ip ke hagna rö, n+bi b+ gau gau magöñhalö abad m+dem, n+bi b+ y+ip hag l+na gau kal+ip udem, kam+ñ pör m+dep magö u kalöp ñ+nabin. ³ N+bi b+ kale, ne God n+ñö añ+ nöp m+dpin u n+ñöm, y+ip Jisas Krais yuna u n+ñnaböl n+bi b+ gau, pör pör nöp kam+ñ m+deinaböl. * ⁴ Wög y+ip ram m+nöñ it i hagna u, g+ damem g+ hakpin u me, n+bi b+ m+nöñ naböñ it i m+dpal gau kale n+ñbal, ne B+ mailö aij unbö ke m+dpin. * ⁵ Pen Bapi. M+ñi ne g+mön, nöd ram m+nöñ g+ laglo ñ+n u, hol ap+il mailö aij unbö ke halö m+dailo u rö, uri kuöyañ an+bu unbö rö nöp m+deinabul. *

Jisas b+ n+ipe gau a göm Nap n+ip sabe ga

⁶ “N+bi b+ m+nöñ naböñ it i gau r+mnap y+ip ñ+na. N+bi b+ an+bu gau, kale n+bi b+ ne m+deila u pen y+ip ñ+na. Ne aigale b+ rö m+dpin u kal+ip hag ñ+nö. Yad manö aij ne kal+ip hag ñ+nö, kale n+ñ udöm, hagöp rö nöp g+ipal. ⁷ Uri kale hadö n+ñbal, yad nan n+ihön g+ipin gau, yad ke gagpin. Kale n+ñbal nan n+ihön ne y+ip ñ+ban u nöp udem kal+ip ñ+bin.

⁸ Manö n+ihön n+ihön y+ip hagna u, kal+ip hag ñ+nö n+ñ udpal. An+bu u, yad nöd ne aip m+dm+dul, ne y+ip hag yuö m+nöñ naböñ it i aunö manö u, n+ñ udpal.

⁹ “Kal+ip nöp sabe gabin. N+bi b+ m+nöñ naböñ it i nöp n+ñlö mulu lugöp gau sabe gagabin. N+bi b+ y+ip hagna gau nöp, n+bi b+ ne m+dpal rö, nöp sabe gabin. ¹⁰ N+bi b+ yad gau ke, n+bi b+ ne gau ke wasö, n+bi b+ hol ap+il aipen m+dpal me. Kale g+pal an+bu n+ñöm, n+bi b+ r+mnap gau n+ñbal, yad b+ mailö aij ke halö m+dpin. ¹¹ Pen uri yad m+dpin u n+nabin rö, kale ke halö m+deinaböl. Bapi U+! Ne klö ke halö m+dpin rö, y+ip hagna yad u rö nöp m+dpin. Hib klö ke yab+il ne u udmön, kal+ip rarö raumön, hol ap+il j+m ñöl m+dpul rö, kale an+bu unbö rö nöp j+m ñöl m+daiöl. ¹² Yad kal+ip aip m+dem, hib ne klö an+bu y+ip ñ+na u udem, kal+ip rarö rauem abad m+d aij g+ipin. B+ ap ur gagöp. God Manö kal+ kl+ñ r+köm, b+ ap böñ nöp ap lug paköm ilön kub udnab a g+la rö, b+ an+bu nöp ur ga. Ga an+bu, God Manö nöd kal+ kl+ñ r+kla rö nöp ga. *

¹³ “Pen ne m+dpin au n+ñig gabin rö, m+ñi ulep magö ap m+nöñ naböñ it i m+dnabin u, kale n+ñ m+dlö n+ñöl g+, nöp manö an+bi hagabin. An+bu u, yad m+ñ m+ñ yab+il gabin rö, kale u rö nöp m+ñ m+ñ yab+il göl. ¹⁴ Manö aij ne u kal+ip hag ñ+nö n+ñ udpal rö, n+bi b+ m+nöñ naböñ it i gau kal+ip mulu kal n+ñbal. Yad n+bi b+ m+nöñ naböñ it i gas+ n+ñbal rö gas+ n+ñagpin rö, kale u rö nöp n+bi b+ m+nöñ naböñ it i gas+ n+ñbal rö gas+ n+ñagpal. An+bu u me, n+bi b+

* 16:33: Jon 14:27; Ro 5:1; 1Jn 5:4 * 17:3: 1Jn 5:20 * 17:4: Jon 4:34 * 17:5: Jon 1:1

* 17:12: Jon 6:39; 13:18

m+nönj naböj i i kalip mulu kal n+nbal. ¹⁵ Pen kalip m+nönj naböj i i n+nbö dam ne midpan au ud aru, a gem hagagabin; kalip m+nönj naböj i i abad midaimön, Seden kalip gi najj gaganj, a gem hagabin. * ¹⁶ Yad n+bi bi m+nönj naböj i i gasi n+nbal rö gasi n+nbapin; kale u rö nöp n+bi bi m+nönj naböj i i gasi n+nbal rö gasi n+nbapal. ¹⁷ Manö ne u, manö n+njö nöp an+bu, kalip hag n+imön, kale u+ midnaböl. ¹⁸ Ne y+ip n+bi bi m+nönj naböj i i midpal anj gau yuna rö, yad kalip u rö nöp n+bi bi m+nönj naböj i i midpal anj gau yubin. * ¹⁹ Wög n+hön n+hön y+ip n+iban u, yad gi haknabin. Yad an+g gabin u, bi yad gau kale y+ip n+njöm, wög kale n+hön n+hön mideinab u, kale u rö nöp gi haklanj a gem, gabin.

Jisas n+bi bi n+ipe gau magöjhalö a göm, nap n+ip sabe ga

²⁰ “Yad nöp sabe gabin i, bi uri hagaj+n kalip nöp sabe gagabin; kale manö hag n+ilö, n+bi bi gau manö kale n+nj udöm, y+ip n+nj udnaböl gau, kalip abe sabe gabin. ²¹ Bapi, ne yad anj danj midpan, yad nöp anj danj midpin. Hol ap+il jim nöl midpul rö, kale magöjhalö an+bu unbö rö nöp hol ap+il aip jim nöl midaiöl. An+g g+nab u, ne nöp y+ip hag yuö aunö u, n+bi bi m+nönj naböj i i midpal gau n+nj udöl. ²² Hol ap+il jim nöl midpul rö, kale u rö nöp jim nöl midaiöl, a gem, ne mailö aij unbö ke y+ip n+na u, yad pen kalip abe u rö nöp n+bin. * ²³ An+bu u, ne yad anj danj midpan rö, yad kalip anj danj midnö me, kale jim nöl yab+il midaiöl. An+g gö me, n+bi bi m+nönj naböj i i gau n+nj naböl, ne nöp y+ip yuö aunö n+njöm ne

y+ip midmagö l+ban rö, kalip u rö nöp midmagö l+ban.

²⁴ “Bapi! Y+ip aij göp u, n+bi bi y+ip n+iban gau, am yad mideinabin au aip midöm, m+nönj naböj gi laglo n+n u, y+ip midmagö l+imön mailö aij unbö ke y+ip n+na u n+njöl.

²⁵ “Bapi! Ne me bi as+nj midagöp! N+bi bi m+nönj naböj i i gau kale nöp n+nbapal. Pen yad nöp n+nbin. N+bi bi yad gai i ne nöp y+ip yuö aunö u, n+nbal. ²⁶ Ne aigale bi rö midpan u, yad kalip hag n+nö. Pen hainö u rö nöp, ne aigale bi rö midpan u yad kalip hag n+n aij g+nabin. An+g gem, yad ke kalip anj danj midnö, ne y+ip midmagö l+ban rö n+n aij göm, kale u rö nöp pen pen midmagö löl,” a ga.

18

Jisas n+ip ud sisi l+la

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

¹ Jisas Nap n+ip sabe gi p+is göm, bi n+ipe gau aip n+nj pro Kidron juöm, böj lödanj amöm, mab olip wög ad+nj u arla. ² Mab olip wög ad+nj an+bu Jisas bi n+ipe gau aip pör am magum gim+däl rö, Judas bi Jisas n+ip mumug n+n+nj geia u, m+gan an+bu n+nj aij ga. ³ Perisi bi gau abe, bi God n+ip nan sabe gep bi kub gau abe, Judas n+ip hageila, n+ipe am ami bi r+imnap u+ göm, God sabe gep ram polisman r+imnap u+ göm, dam Jisas mideia au amjaka. Kale pen pen alep nan r+imnap udöm, hapö r+imnap lam r+imnap lau udöm, aueila. ⁴ Jisas n+ip nan n+hön g+n+g ga u n+nja u me, aueila u amöm haga, “An n+ip ulhai n+nj ajabim?” ö ga.

⁵ Hageia hagla, “Jisas, bi Nasared n+bö u,” a g+la.

Hageila, Jisas haga, “B+ an+bu me yad i,” a ga. Pen magö an+bu,

* 17:15: Mad 6:13; 2De 3:3 * 17:18: Jon 20:21 * 17:22: Ap 4:32

bî nîp mumug nîŋa u, Judas, kale aip anîb au mîdeia. ⁶ Pen Jisas, “Bî anîbu me yad i,” a gö, kale jöl adö lîŋ gî amöm gî dam pak la.

⁷ Jisas pen kalîp kauyaŋ haga, “An nîp ulhai nîŋ ajabim?” ö ga.

Hageia hagla, “Jisas, bî Nasared nîbö u,” a gîla.

⁸ Hageila, Jisas haga, “Kalöp mîdö nöp hagpin, ‘Bî anîbu me yad i.’ Yîp ulhai nîŋ ajpim rö, bî gai i kalîp arö gîpe aröl,” a ga.

⁹ Ga anîbu, Jisas nöd Nap nîp haga rö nöp ga. Nîpe Nap nîp haga, “Bapî. Bî yîp ñîna gau, aîŋî ap ur gagöp,” a ga. *

¹⁰ Pen magö anîbu nöp, Saimon Pida ru mîlö kîd daua u tîp gî udöm, bî ap nîp rîmîd yîŋg lau böŋ nöp rîb gî dö gî yua. Bî anîbu hib nîpe Malkas. Nîpe God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u nîp bî wög gî ñeb nîpe u mîdmîdöp. ¹¹ Pida anîg geia, Jisas haga, “Ru mîlö kîd udpan kuöyaŋ lö araŋ! Ne Bapî ñîg asi yîp ñöb u ñîŋagnabin a gîmön nîŋban ar?” a ga. *

Jisas ud Anas mîdeia au arla

¹² Jisas anîg hagö nîŋöl gî, ami bî gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas nîp ud sisî löm, nagî lî pîdön göm, ¹³ kale nöd Jisas dam Anas mîdeia au arla. Bî Anas anîbu, Kaiapas nîma nîpe. Kaiapas me, mî aîŋî anîbu, God nîp nan sabe gep bî kub yabîl wög u hag lîlö, wög gî mîdeia. ¹⁴ Kaiapas nîpe me nöd Juda bî manö ud asîkep kalîp haga, “Bî aîŋî ap umö hon magöŋhalö kamîŋ arnabun u aij,” a ga. *

Pida, “Jisas nîp nîŋagpin,” a ga

(*Mad 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Pen Jisas nîp anîg göm, dam Anas ram u areila nîŋöm, Saimon

Pida aip, yad Jon aip, holmîŋ hain hain arlo. Bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u yîp nîŋ aij ga rö, yad amem böŋ nöp ram nîpe manö kub hagmîdal waryö raul yaŋ arnö; ¹⁶ pen Pida nîpe höŋ löyaŋ adö mîdeia. Yad pen ado gî apem, nîbi ajöŋ îl abad mîdeia u nîp hagem, Pida nîp uî gî waryö raul yaŋ arlo. ¹⁷ Pen nîbi ajöŋ îl abad mîdeia u, Pida nîp haga, “Ne u rö nöp Jisas bî nîpe ap ar?” a ga.

Hageia, Pida haga, “Yad wasö,” ga.

¹⁸ Pen Kaiapas nîp wög gî ñeila bî gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, kalîp yîgön gö, mab bîc run magö aŋ anîb au pîböŋ mîdeia, uraköl mali mîdeila. Pida nîp u rö nöp yîgön gö, ap aŋ anîb au se göl, kalîp aip mab mali mîdeia.

Anas Jisas nîp manö hag nîŋa

(*Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Pen Anas, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl nöd mîdmîdöp u, Jisas nîp hag nîŋa, “Nîbi bî ne nîbi bî an? Ne manö nîhön nîhön nîbi bî ne hag ñîban?” a gî nîŋa. ²⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Yad manö rîmnap pi gem hag ñagnö; bî kale gau nîŋ mîdlö nîŋöl gî, Juda magum gep ram gau abe, God sabe gep ram u abe, pör waiö hag ñîbin. ²¹ Anîb u, nîhön gînîg yîp manö hag nîŋabön? Nîbi bî manö hagnö nîŋ mîdeila rîmnap daumim hag nîŋmim. Manö nîhön nîhön hagnö u nîŋbal me,” a ga.

²² Jisas anîg hageia, God sabe gep ram abad mîdmîdöp polisman ap, nîp alaun u paköm haga, “Nîhön gînîg bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u nîp manö anîbu rö hagabön?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Yad manö piral ap hagpin a gîmön, manö piral hagpin anîbu nîbi bî gai i

kalip waiö hag ñimön. Pen manö nñjõ hagpin u, ne nñhön gñng yip pakajan?" ö ga.

²⁴ Jisas nip nagı lı rıbık gıla rö mıdö nñjöl gı, Anas hagö kale Jisas nip dam, bı God nip nan sabe gep bı kub yabıt hain nıbö u, Kaiapas, ud arla.

Pida kuöyan, "Jisas nip nñjagpin," a ga

²⁵ Pen Pida nıpe anıg uraköl gı mıdöm mab mali mıdö nñjöl gı, bı rımnap nip hagla, "Bı anıbu bı ap me ne i ar?" a gıla.

Hageila, Pida hag haluöm haga, "Yad wasö," ga. ²⁶ Pen bı au Pida rımıd rıb gı dö ga u, bı rıdık lö lö nıpe ap God nip nan sabe gep bı kub u nip wög gı mıdeia. Nıpe apöm, Pida nip haga, "Yad nöp nñjbin, ne bı anıbu aip mab olip wög adıñ au mıdajan ar?" a ga.

²⁷ Hageia Pida kauyan hag haluöm haga, "Yad wasö," ga. Anıg hagö nñjöl gı, adıñ kılakıt wıñ ala. *

Jisas nip dam Pailod mıdeia au arla

(*Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Ram rık dam lö nñjöl gı, Juda kai kale Jisas nip Kaiapas ram anıbu nıbö dam Rom gapman bı kub Pailod ram kub u arla. Juda kai hagla, "Hon Rom bı ram raul i arno, hanıp asıñ uł gınab nñjöm hon Pasopa nan nññun rö lagnab," a göm, hön gıyan mıdeila. ²⁹ Anıb u, Pailod hön amöm haga, "Bı i nip nñhön manö nñjmim daubim?" ö ga.

³⁰ Hageia, kale hagla, "Nıpe nan naij ap gagböp, nöp anıg dauagbnop," a gıla.

³¹ Hageila, Pailod haga, "Kale dam lo kale adö u ke hagöp rö nñjmim, manö kub hagim," a ga.

Hageia, Juda kai pen hagla, "Hon nıbi bı gau kalip manö kub hangun, al pak lıno umöl, lo adö u mıdagöp. Rom gapman gau hanıp wasö gıpal," a gıla. * ³² Juda kai anıg gıla u, Jisas yip aigöl gılö umnabin, a göm, haga rö nöp gıla. *

³³ Pen Juda kai anıg hageila, Pailod kauyan ado gı ram raul yan amöm, Jisas auan a gö, aueia nip haga, "Ne Juda kai kın kale u aka?" ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, "Manö yip hag nñjabin u, maj mıgan ne u ke hagabön aka nıbi bı rımnap maj mıgan kale u udmön hagabön?" ö ga.

³⁵ Hageia, Pailod haga, "Yad Juda bı wasö. Juda kai ne gau nöp, bı God nip nan sabe gep bı kub ne gau nöp me, nöp dapöm nñmagö yad nıbal. Ne nan nñhön gaina anıg gıpal?" ö ga. *

³⁶ Hageia, Jisas haga, "Yad nıbi bı udem abad mıdeinabin u, kın mınöñ naböñ ıt i mıdpal rö, mıdageinabin. Yad mınöñ naböñ ıt i kın mıdnıg gaıbnep, Juda nıbi bı gau yip nagı lun, a gılö, nıbi bı yad gau uraköm kale aip pen pen alblap. Pen yad nıbi bı udem abad mıdeinabin nagı u ke mıdöp; mınöñ naböñ ıt i rö wasö," ga.

³⁷ Anıg hageia, Pailod haga, "Anıb u, ne kın ap aka?" ga.

Hageia, Jisas haga, "Me ne hagnan me u. Adö anıbu nöp me, Bapi God gö, yip mınöñ naböñ ıt i yag daulö, majö gem, manö nñjõ yuö yabıt u, hag nıbin. Nıbi bı manö nñjõ yabıt udun, a gı gası nñjbal gau, manö yad u udpal," a ga.

³⁸ Anıg hageia, Pailod haga, "Pen manö gau nıbö gau nıbö ke ke iru nöp mıdöp u, hon aigöl gun manö nñjõ yabıt me u, a gun nññun?" ö ga.

* 18:27: Jon 13:38

* 18:31: Jon 19:6-7

* 18:32: Jon 3:14; 12:33

* 18:35: Jon 1:11

Juda n̄ibi b̄i Pailod n̄ip hagla, "Jisas n̄ip al pak l̄imim," a ḡila

(Mad 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pailod manö an̄ibu hagöm, kauyaŋ höŋ amöm, Juda kai kal̄ip haga, "Yad n̄ipe nan naij ap gaj̄ip n̄iŋagpin. ³⁹ Pen hon Rom gapman, m̄i u m̄i u, Pasopa ñ̄in kub u auaj̄ip, b̄i naḡiman kale ap ȳihar̄iŋ hub̄ik yubun. An̄ib u, Juda kai kiŋ kale u, ȳihar̄iŋ hub̄ik yunö arn̄im aka?" ga. ⁴⁰ Hageia, meg m̄igan dap ranöm hagla, "N̄ip wasö! Hon Barabas n̄ip hub̄ik yumön!" a ḡila. Bi Barabas an̄ibu, n̄ibi b̄i gau wañ wañ gö gapman kai kal̄ip aip pen pen alla.

19

Pailod Jisas manö kub haga

¹ An̄ig hageila, Pailod ami b̄i n̄ipe gau hagö, Jisas n̄ip naḡi udöm pak ado malo ḡila. ² An̄ig göl paköm, nan kal̄i kal̄i halö r̄imnap udöm, kiŋ libal rö usaj̄il bad ap göm, Jisas n̄ip rol ḡi ñöm, wañj̄ mu m̄ilö bö ap li ñöm, ³ n̄ip kuöyaŋ amöm kuöyaŋ amöm hagla, "Ne Juda kai kiŋ kale, ne pör nöp m̄idaimön!" a ḡila. An̄ig hagöl ḡi, n̄ip mulu maj m̄igan pakla.

⁴ Pen Pailod kuöyaŋ höŋ amöm, Juda n̄ibi b̄i kal̄ip haga, "N̄iŋim! Yad Jisas n̄ip höŋ i daunabin n̄iŋöm kale n̄iŋnabim, yad n̄ipe nan naij göp iŋ ap uŋhai n̄iŋagpin," a ga. ⁵ Pen Jisas n̄ip usaj̄il kal̄i kal̄i halö bad u rol ḡi ñöm, wañj̄ mu m̄ilö bö adö li ñila u halö auö n̄iŋöl ḡi, Pailod kal̄ip haga, "N̄ip n̄iŋim!" a ga.

⁶ An̄ig hageia, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas n̄ip n̄iŋöm manö b̄latö göm hagla, "N̄ip mab ba laŋ al pak l̄imim! N̄ip mab ba laŋ al pak l̄imim!" a ḡila.

An̄ig hageila, Pailod haga, "Kale ke n̄ip dammim, mab ba laŋ al pak l̄imim. Yad nan naij göp iŋ ap uŋhai n̄iŋagpin!" a ga.

⁷ Hageia, Juda kai hagla, "N̄ipe, 'Yad God ñ̄i n̄ipe,' a ga u, lo hon ap hagöp, 'Umn̄im,' a göp," a ḡila.

⁸ An̄ig hageila, Pailod n̄iŋöm, rap̄in piñ̄iŋ göm, ⁹ kuöyaŋ ram raul yaŋ amöm, Jisas n̄ip hag n̄iŋöm haga, "Ne ram m̄inöŋ gai n̄ibö?" ö ga. Hageia, Jisas manö ap pen hagaga. ¹⁰ Pailod haga, "Ne ȳip manö hagagnabön ar? Ne n̄iŋban. Yad nöp abad m̄idpin. An̄ib u, nöp hub̄ik yun̄ig hub̄ik yunabin; pen nöp mab ba laŋ al pak löl, a ḡinö, al pak l̄inaböl," a ga.

¹¹ Hageia, Jisas haga, "Pen ne ȳip abad m̄idpan u, ne ke wasö, God nöp hagö abad m̄idpan. An̄ib u, ȳip ḡi naij gabön marö u, ne nöp udagnabön; b̄i ȳip udöm nöp ñöb u, marö kub yab̄iŋ u udnab," a ga. *

¹² Jisas an̄ig hageia, Pailod n̄ip ȳihar̄iŋ hag yūin, a göm, gasi n̄iŋa u pen Juda kai n̄ip b̄latö ḡi hagöm hagla, "Ne Jisas n̄ip hub̄ik yunabön u, Rom b̄i kub Sisa b̄i n̄iŋeb n̄ipe m̄idageinabön. Bi, yad kiŋ m̄idpin, a ḡipal gau, Sisa aip pen pen al lun, a göm me, manö an̄ibu rö hagpal," a ḡila. *

¹³ An̄ig hageila, Pailod manö an̄ibu n̄iŋöm, am Jisas n̄ip uŋ ḡi höŋ amöm, n̄ipe am b̄i manö ud as̄ikep sea adö au laŋ ḡila adö u as̄ika. Ka as̄ika an̄ibu, "Kabö Adan" a ḡim̄idal. Pen Arameik manö löm, "Gabada" a ḡim̄idal.

¹⁴ Pen ñ̄in an̄ibu, Juda n̄ibi b̄i Pasopa nan kale magum gep ñ̄in. S̄idö aŋ kub laŋ magö u, Pailod kal̄ip haga, "Kiŋ kale me iŋ!" a ga. ¹⁵ Hageia, meg magö dap ranöm

* 19:2: Luk 23:11

* 19:9: Mad 27:12

* 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1

* 19:12:

Luk 23:2; Ap 17:7

hagla, “Nɪp al pak li! Nɪp mab ba laŋ al pak li!” a gɪla.

Hageila, Pailod haga, “Kin kale anɪbi mab ba laŋ al pak linam?” ɔ ga.

Hageia, bi God nɪp nan sabe gep bi kub gau hagla, “Kin hon ap midagɔp; Rom bi kub Sisa nɔp midɔp,” a gɪla.

¹⁶ Pen anɪg gi hag damɔm, Pailod manɔ kalɪp u udɔm, ami bi gau kalɪp haga, “Jisas nɪp dam mab ba laŋ al pak limim,” a ga.

Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɪla
(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32;
Luk 23:26-43)

¹⁷ Pen nɪp al pak linɪg gɪla mab u, Jisas nɪp nɪlɔ, nɪpe dam “Wip Nabɪc Cɔg Ij” a gɪpal dum u apjaka. Dum anɪbu, Arameik manɔ lɔm “Golgota” a gɪmidal. ¹⁸ Jisas nɪp mab kros cɪpɪ pak lɔm, bi mɪhɔp, ap bɔŋ lap, ap bɔŋ lap, al pak lɪla. Jisas aŋ au mɪdeia.

¹⁹ Pen Pailod hagɔ, bi nɪpe gau mab po ap udɔm kalɪ kliŋ rɪkɔm, Jisas nɪp al pak lɪla mab ba nabɪc au gidan dɪlam gɪla. Kalɪ kliŋ rɪkla manɔ u:

JISAS NASARED NɪBɔ JUDA KAI
KIN KALE ME I.

²⁰ Manɔ aŋ adɔ anɪbu nɔp, Arameik manɔ kalɪ kliŋ rɪkɔm, Ladin manɔ kalɪ kliŋ rɪkɔm, Grik manɔ kalɪ kliŋ rɪkɔm gɪla me, Jerusalem sɔl anɪb au mɪdeia rɔ, Juda nɪbi bi iru nɔp amgɔ li nɪŋla.

²¹ Pen God nɪp nan sabe gep bi kub gau am Pailod nɪp hagla, “Manɔ kalɪ kliŋ rɪkpan u kabɔ rɔ gagɔp. ‘Juda kai kin kale’ manɔ u midagainɪm; yɪharɪŋ hagnɔn, ‘Nɪpe hagɔp, ‘Yad Juda kai kin kale midpin,’ a gɔp,’ a gɪmɔn, manɔ anɪbu nɔp kalɪ kliŋ rɪkmɔn,” a gɪla.

²² Anɪg hageila pen Pailod pen haga, “Yad manɔ nɪhɔn kalɪ kliŋ

rɪkpin u, anɪg gɔl nɔp midnab,” a ga.

²³ Pen Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɔm, ami bi mɪhau mɪhau Jisas waɪj nɪpe gau balu ke ke udɔm, waɪj mɪlɔ bɔ gɔm al dɔr gagla u, u rɔ nɔp balu udnɪg hagla, ²⁴ “Pabu gagun! Yɪharɪŋ sadu rɔ gun, bi an udnɪm u, nɪpe udnab,” a gɪla. Gɪla anɪbu, God hadame nɔp nɪbi bi gau kalɪp gasɪ nɔ, God Manɔ u kalɪ kliŋ rɪkɔm, hainɔ anɪg gɪnabɔl, a gɪla u me, hainɔ anɪg unbɔ rɔ nɔp gɪla. Manɔ anɪbu kalɪ kliŋ rɪkɔm hagla,

“Waɪj yad u balu ke ke udɔm, waɪj mɪlɔ bɔ yad u, sadu rɔ gun udun, a gɪla,” a gɪla. *

²⁵ Pen nɪn anɪbu, Jisas nɪme u, nɪmaŋ u, Klopas nɪbin Maria u, Maria Magdala u, ap Jisas nɪp al pak lɪla gɔl sɔl anɪb au mɪdeila.

* ²⁶ Yad Jon, Jisas yɪp midmagɔ limidɔp bi u, u rɔ nɔp ap sɔl anɪb au mɪdainɔ u me, Jisas yɪp nɪŋɔm, nɪme Maria nɪp haga, “Nɪbi me, nɪ ne me u,” a ga. * ²⁷ Anɪg hagnɔm, nɪpe pen nɪme Maria nɪŋɔm yɪp haga, “Name ne me u,” a ga. Anɪg hagɔ nɪŋɔl gi, nɪn anɪbu, Jisas nɪme nɪp uɪ gi ram yad u damem, aip midmidul.

Jisas uma
(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41;
Luk 23:44-49)

²⁸ Jisas nɪŋa, wɔg adɔ nɪpe u magɔŋhalɔ gi haka u me, God Manɔ haga u nɪŋɔ linɪm a gɔm haga, “Yɪp rugu mɪlep gɔp,” a ga.

* ²⁹ Pen nɪg wain asɪ barol ap dap anɪb au lɪlɔ mɪdeia u me, ami bi ap, nan hain bad ap udɔm, wain asɪ anɪbu lɔm, ud mab hisop lɔ adɪŋ u abɔs alɔm, dap ranɔm Jisas maj haŋ adɔ nɪp u la. * ³⁰ Jisas nɪg wain asɪ anɪbu nɪŋɔm haga,

* 19:24: Sam 22:18 * 19:25: Mad 27:55-56

* 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15

* 19:29: Sam 69:21

“Naböŋ juöp,” a göm, ubör y+hön göm, ana n+pe ña.

Jisas r+glöm n+pe u b+in+ŋ g+la

³¹ Pen Juda b+ kub gau, kagoŋ ñ+n u dugo magö u hadö auaj+ŋ n+ŋöm hagla, “Rol God n+ŋ sabe gep ñ+n hon u, wip gau mab ba laŋ m+dagaiöl,” a göm, am Pailod n+ŋ hagla, “B+ mab ba laŋ al pak l+bal gau, ami b+ gau ma kal+ŋ gau pa jö g+lö, y+ŋ+d umlö, ud m+nönŋ yan lö,” a g+la. * ³² Hageila, Pailod ami b+ gau kal+ŋ hagö, am b+ Jisas aip al pak l+la m+ŋhau, ma kal+ŋ gau pa jö g+la. ³³ Pen Jisas ma n+ŋ u pa jö gun a göm n+ŋla, n+pe hadö uma. An+ŋ ga u me, ma n+pe u pa jö gagla. ³⁴ Pen ami b+ ap, waŋab ap udöm, Jisas n+ŋ r+glöm ad+ŋ au b+n+ŋ gö, ad+ŋ hagape halö, ñ+ŋ halö luga. ³⁵ An+ŋ u, kale n+ŋ b+ manö kal+ŋ kliñ r+kabin an+ŋ b+n+ŋnabim gau abe Jisas n+ŋ n+ŋ udmim, a gem, yad Jon, Jisas n+ŋ ga u amgö yad ke n+ŋbin rö, kalöp manö n+ŋö yab+ŋ an+ŋ b+ŋ hagem kal+ŋ kliñ r+kabin. * ³⁶ Pen ga an+ŋ bu, God hadame nöŋ n+ŋ b+ŋ gau kal+ŋ gas+ŋ ñö, God Manö u kal+ŋ kliñ r+köm, hainö an+ŋ g+naböl, a g+la u me, hainö an+ŋ unbö rö nöŋ g+la. God Manö u kal+ŋ kliñ r+köm hagla, “Le n+pe u, ap pa jö gagnaböl,” a g+la. * ³⁷ Pen manö ap hagla, “B+ n+ŋ b+n+ŋ gajal u n+ŋ n+ŋnaböl,” a g+la. *

Josep n+pe Jisas hañ romanŋ dam r+göl ga

(*Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ B+ Arimadia daun n+ŋbö ap, Jisas manö n+pe n+ŋ uda u pen, Juda b+ kub kal+ŋ p+ñ+ŋ göm, Jisas n+ŋ n+ŋ udpin, a göm, waiö ha-gagm+ödöp. B+ an+ŋ bu hib n+pe Josep. N+pe Jisas n+ŋ dam r+göl g+nam, a göm, am Pailod n+ŋ

hag n+ŋö, yau a gö, ud ara. ³⁹ Nikodimas n+pe Josep aip arlö. Nikodimas, b+ au nöŋ am Jisas n+ŋ s+ŋbön yan n+ŋa b+ u. Nikodimas nan haŋ+ŋ aij auep iru nöŋ, kilo unbö ñ+njuöl ado g+ da unbö a+j+ŋ böŋ daŋ (35) rö, udöm ara. Nan haŋ+ŋ aij auep an+ŋ bu, mab mö c+ŋ u abe, mab alos c+ŋ u abe udöm g+la.

* ⁴⁰ Pen kale m+ŋhöp am wip he u ud as+ŋk dap lugmil, Juda n+ŋ b+ŋ g+m+däl rö, mab c+ŋ ud ara u, wip he gau anöŋ l+ŋ ñ+mil, lin+ŋ ud waŋ+ŋ rud g+la pro m+lö u udmil, wam wam g+lö. ⁴¹ Jisas mab ba laŋ al pak l+la ka an+ŋ b+ŋ söl au wög ad+ŋ ap m+deia. Wög ad+ŋ an+ŋ bu anŋ au kabö m+ŋgan g+sön nöŋ luöm, wip r+göl gagla ap m+deia. ⁴² Juda kai God n+ŋ sabe gep ñ+n kale u söl söl ga rö, y+ŋ+d r+göl gul a g+mil, kabö m+ŋgan yöŋ söl an+ŋ bu au r+göl g+lö.

20

Wip r+göl g+la u kuö nöŋ m+deia (Mad 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Sade ñ+n u, ram r+k+n+ŋ gö n+ŋöl g+ŋ, Maria Magdala wip r+göl g+la m+ŋgan amöm n+ŋa, kabö kub wip r+göl p+ŋ g+la u, h+ŋ g+ŋ am goŋ au m+deia. ² N+pe n+ŋöm, kauyanŋ g+ŋ dö g+ŋ ap Saimon Pida hol m+ŋön m+dailo u apöm haga, “B+ Kub u n+ŋ agam+ŋ ud arbal; pen dap l+bal au n+ŋagpun,” a ga.

³⁻⁴ An+ŋ hageia, Pida hol m+ŋön n+ŋn+ŋ g+ŋ dö yab+ŋ gul hadlo. Yad nöŋ amjakem, ⁵ höŋ adö löyanŋ nöŋ m+dem, kabö m+ŋgan j+ŋ s+ŋs+ŋ n+ŋnö waŋ+ŋ bad gau nöŋ m+deia. ⁶⁻⁷ Pen Saimon Pida n+pe hain apöm, kabö m+ŋgan u hi+k+d amöm n+ŋa, Jisas n+ŋ waŋ+ŋ wam halö yula gau hub+k gaga; r+göl g+la rö nöŋ m+deia. Pen waŋ+ŋ nab+c j+ŋ p+ral wam g+gabo g+la u, u rö nöŋ hub+kaga; p+ral g+gabo g+la rö nöŋ

* 19:31: Dud 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Eks 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20

* 19:37: Sek 12:10; Rep 1:7 * 19:39: Jon 3:1-2

asik gi ke au mideia. ⁸Yad nod wip rigol gila au apjahnö pen uri yad u rö nöp kabö migan hiikid amem niñnö, waij gau wam halula rö mideia u me, anibu Jisas uraköp, a gem niñ udnö. ⁹Pen ñin anibu, God Manö kali kliñ riköm, Jisas umöm uraknim, a gila manö u, hol niñ aij gaglo. * ¹⁰Anig niñjul ado gi ram arlo.

Maria Magdala Jisas waiö lö niña

(Mad 28:9-10; Mak 16:9-11)

¹¹⁻¹²Pen Maria wip rigol gila rigol migan anibu höñ adö au uraköl midöm mitöñ göl gi mideia. Mitöñ göl gi midöl gi, jöl magö dudu gi kabö migan jñj sipstip niña, ejol waij rud lälö mihau, Jisas wip he nod mideia ka anibu asik midöl gi, ap nabic adñj jñj, ap ma adñj mñj, midailö. ¹³Ejol anib mihau Maria niñ haglö, “Nihön ginig mitöñ gabön?” ö gñlö.

Hagailö haga, “Bi Kub yad u niñ damöm gai dam libal u niñagpin!” a ga. ¹⁴Anig hagöm, ado göm niña, Jisas urak mideia. Pen niñ niñö, bi unbö ke rö la. Jisas niña u pen u Jisas nöp a göm niñaga. *

¹⁵Jisas pen Maria niñ haga, “Niñbi me. Nihön ginig mitöñ gabön? An niñ uñhai niñabön?” ö ga.

Hageia, Maria haga e, bi wög adñj nap niñö u nöp yip hagab, a göm haga, “Bi kub niñeb. Wip u ud arbin, a gimön, gai dam liban u yip hagaimön, yad ud arnam,” a ga.

¹⁶Hageia, Jisas haga, “Maria!” a ga.

Hageia, Maria, Arameik manö löm, “Rabonai!” a ga. Manö haga anibu, “Manö Hag Neb Bi.”

¹⁷Hageia, Jisas haga, “Yad ram mññöñ il i arö gem, Bapi ado gi au lañ aragin rö, yip ud midagaimön.

Pen ne arammön, mam bi kalip hagmön, ‘Jisas hagöp, “Yad Bapi yad, Bapi kale, God yad, God kale midöp u ado gi arabin,” a göp,’ a gimön,” a ga. *

¹⁸Jisas anig hageia, Maria Magdala am Jisas bi niñe gau kalip haga, “Yad Bi Kub u niñ niñem auabin,” a ga. Anig hagöm, Jisas manö nihön nihön niñ haga u, Maria niñe Jisas bi niñe kalip manö anibu haga.

Jisas waiö lö bi niñe gau niña
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹Pen Sade ñin u, sidö wad ara niñöm, bi niñe gau Juda bi kub gau kalip piññj göm, ram raul amöm ajöñ u giñ pidöñ göm, agamij mideila niñöm, Jisas ap an anib au waiö löm haga, “God kalöp abad mideianj,” a ga. ²⁰Anig hagöm, ñimagö u niñe gau kalip yamöm, riglöm böñ lau yamöm ga. Bi niñe gau niñöm, u Bi Kub nöp, a göm, miñ miñ yabiñ gila. *

²¹Jisas pen kalip kuöyanj haga, “God kalöp abad mideianj. Bapi yip hag yuö apem wög niñe gipin rö, kalöp pen abe hag yuabin,” a ga. ²²Anig hagöm, kalip pu göl gi haga, “Ana Uñ u udmim. ²³Niñbi bi rimmnap nan si nan naij gipal gau niñmim arö ginabim u, God u rö nöp niñöm arö ginab. Pen niñmim arö gagnabim u, God u rö nöp niñöm arö gagnab,” a ga. *

Jisas waiö lö bi niñe Domas niñ
niña

²⁴Pen Jisas ap waiö löm kalip manö haga ñin anibu, bi niñe Domas, hib ap Niñ Ramö a gimidal u, kalip aip midageia. ²⁵Anib u, hainö Jisas bi niñe Domas niñ hagla, “Bi Kub u niñbun,” a gila.

Hageila, niñe pen haga, “Anig hagabim u pen ñimagö niñe cipit pakla u abe, riglöm binñj gila u

* 20:9: Ap 2:24-32; 1Ko 15:4

* 20:14: Luk 24:16; Jon 21:4

* 20:17: Ro 8:29; Hib 2:11-12

* 20:20: Jon 16:22; 1Jn 1:1

* 20:23: Mad 16:19

abe, amgö yad ke niñem ñimago yad ud niñnabin u me, manö anibbu niñ udem, uraköp, a gem niñ udnabin; wasö u wasö,” ga.

²⁶ Anig hagöm, pen wik añi ap midöm, Jisas bi nipe gau Domas aip kuöyan ram raul u mideila. Ajön giñ pidön gila u pen Jisas nipe ap an anib au waiö löm haga, “God kalöp abad mideian,” a ga. ²⁷ Jisas anig hagöm, Domas nip haga, “Ñimago ne u, yip cipit pakla u ud nöj. Ñimago yad nöj. Riglöm böj yad binij gila aui abe ud nöj. Gasi mlö lagmön, yip niñ udmön,” a ga.

²⁸ Hageia, Domas haga, “Bi Kub yad, God yad!” a ga.

²⁹ Pen Jisas Domas nip haga, “Yip waiö niñmön me, yip niñ udpan. Pen nibi bi yip waiö niñagöm, yip niñ udnaböl gau, miñ miñ yabit ginaböl,” a ga. *

Jon manö anibi niñhön ginig kalikliñ rika

³⁰ Pen manö kalikliñ rikabin anibi, hon Jisas bi nipe gau niñ midno niñöl gi, Jisas nan gagep ke ke iru nöp gimidöp rö, magönhalö kalikliñ rikagpin. ³¹ Pen kale, Jisas nöp me, Krai u, God Ñi nipe yabit u nöp, a gimim, nip niñ udpe, kalöp udö, nip aip kamij mideinabim, a gem, manö anibi kalikliñ rikpin. *

21

Jisas waiö lö bi nipe unbö mudun jij u nip niñla

¹ Pen hainö hon Jisas bi nipe gau Ñig Wanö Daibirias au midaino niñöm Jisas nipe waiö lö niñno. Niñhön ga u hagnig gabin. ² Saimon Pida u, Domas u (hib ap Ñi Ramö a gal u), Nadanyel Kena daun, ram m+nön Galili au nibö u, Sebedi niñ Jems hol mamil mihau, Jisas bi

nipe mihöp halö aip, jim ñöl am Ñig Wanö Daibirias au midaino.

³ Saimon Pida hanip haga, “Yad kabsat nan arabin,” a ga. Hageia, “Hon aip arnabun,” a ga. am nip aip ñig magib udun, gi ajno ajno ram rua pen kabsat rimnap udagno. *

⁴ Pen sidö lim gö niñöl gi, Jisas ap ñig wanö gof au mideia. Nip niñno pen u Jisas nöp a gun niñagno. ⁵ Nipe hanip haga, “Ñi game. Kale kabsat nan gi aj wasö niñbim ar?” a ga. Hageia, hon yau a gino. ⁶ Anig hagaino, hanip haga, “Uben u ud ñig magib ñimago yijig kid lau adö yumim me, kabsat rimnap udnabim!” a ga. Hageia, uben u ud ñig an yan yuun, kabsat iru yabit nöp udun, tip gino aunim rö laga. ⁷ Anig geia, yad Jon, Pida nip hagnö, “Bi anibu Bi Kub u nöp,” a ginö. Anig hagainö, Pida niñöm, waij nipe au la u ud hib nab an au gidan piralöm, ujanid ñig an yan la. *

⁸ Hon bi rimnap ñig magib adö u midun, uben kabsat halö ap ran jaköm mideia u, tip gi dap, mlö gau wasö, mida unbö niñjuöl mamid (100) rö nöp, ñig gof au auno.

⁹ Gof anib au apun niñno, mab in bic ara adö u, kabsat rimnap in mideia. Bred rimnap u rö nöp mideia. ¹⁰ Pen Jisas hanip haga, “Kabsat miñi udpim gau, rimnap dauim,” a ga. ¹¹ Hageia, Saimon Pida ñig magib adö u amöm, nipe aip uben kabsat iru nöp (153) mideia anibu kabö kulup adö au tip gi dauno. Uben u marö ga pen pa gi dö gaga. *

¹² Jisas pen hanip haga, “Apim, nan niñjim,” a ga. Hon pen nable gö, ne bi an ammön midpan a gun nip hag niñagno; u Bi Kub u nöp a gun, niñjun arö gino. ¹³ Jisas nipe

* 20:29: 1Pi 1:8 * 20:31: Jon 3:15; Ro 1:17; 1Jn 5:13 * 21:3: Luk 5:4-7 * 21:7: Jon 13:23; Mad 14:29 * 21:11: Luk 5:6

am bred u udöm, hanıp nıme löm, kabsat abe ud hanıp nıme löm gö, ñıñno.

¹⁴ Pen Jisas umöm uraköm, hanıp bı nıpe gau ij mıhau nıgan waiö lö nıp nıñno. *

Jisas Pida nıp manö haga

¹⁵ Pen hon nan ñıñ pıs gun, Jisas Saimon Pida nıp hag nıña, “Saimon Jon ñı nıpe. Bı gai i rö wasö; ne yıp nıñö nöp mıdmagö lıban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bı Kub. Yad nöp mıdmagö lıbin u, ne nıñban me,” a ga.

Anıg hageia, Jisas haga, “Sipsip pi yad gau, abad mıdaimön,” a ga.

¹⁶ Jisas anıg hagöm, kauyan hag nıña, “Saimon Jon ñı nıpe. Ne yıp nıñö nöp mıdmagö lıban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bı Kub. Yad nöp mıdmagö lıbin u, ne nıñban me,” a ga.

Anıg hageia, Jisas haga, “Sipsip yad gau abad mıdaimön,” a ga. *

¹⁷ Jisas kauyan pen hag nıña, “Saimon Jon ñı nıpe. Ne yıp mıdmagö lıban aka?” ga.

Pen Jisas anıg göm, manö adö añı anıbu nöp, “Ne yıp mıdmagö lıban aka?” hag nıñöm hag nıñöm gö me, Pida gası iru nıñöl gı haga, “Bı Kub. Ne nan gau magöñhalö nıñban. Anıb u, yad nöp mıdmagö lıbin u, ne hadö nıñban me,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Anıb u, sipsip yad gau abad mıdaimön. ¹⁸Yad nöp nıñö yabıt hagabin, ne bı praj rö mıdaina ñın u, watıj gası ne ke nıñna rö ud lımön ajmıdan. Pen ne hainö bı mıñep lıñabön ñın u, ne ñımagö ne gılan gı mıdö nıñöl gı, bı ke nıbö ap nöp nagı adıköm, aragnabön mol u ut gı ud arnab,” a ga. ¹⁹Jisas manö haga anıbu, nıbi bı rımnab hainö Pida al pak lıñaböl u, Jisas nöd nıña

me u. Nıbi bı hain nıbö gau, Pida nıp nan nıñön gıñaböl umnab u nıñöm, God nıpe mailö aij unbö ke halö mıdöp u nıñaböl. Pen Jisas Pida nıp haga, “Yıp hain gıñmön,” a ga. *

²⁰Jisas manö anıbu haga nıñöm Pida ado göm nıña, yad bı Jisas mıdmagö lımıdöp u mıdainö. Yad bı anıbu me, nöd Jisas Pasopa nan ñıñ mıdeia ıt au asık mıdem hag nıñnö, “Bı Kub. An nöp mumug gıñab?” ö gıñö. * ²¹Pida yıp nıñöm Jisas nıp haga, “Bı Kub. Bı i nıp nıñön gıñab?” ö ga.

²²Hageia, Jisas haga, “U gası yad. Yad hagnö nıpe mıdep nöp mıdö nıñöl gı, ado gı aunabin u, manö ne wasö. Pen ne yıp hain gıñmön,” a ga.

²³Jisas manö haga anıbu, nıbi bı nıp nıñ udla rımnab hagla, “Jisas bı nıpe anıbu umagnab,” a gıla. Pen Jisas bı nıpe anıbu umagnab a göm manö anıbu hagaga; nıpe yıharıñ haga, “Yad hagnö, nıpe mıdep nöp mıdö nıñöl gı, ado gı aunabin u, manö ne wasö,” ga.

²⁴Jisas bı nıpe anıbu me, nıpe ke manö anıbi kalı kılın rıköm, magöñhalö manö nıñö yabıt nöp mıdöp u nıñöm, kalı kılın rıköp me u. * ²⁵Jisas nan adö ke ke iru nöp ga u pen manö anıbu yöp rımnab nöp anı aui kalı kılın rıköp. Yad nıñnö, manö anıb gau magöñhalö kalı kılın rık buk iru nöp yan lıblap, mınöñ naböñ i pro gö, dam lep ka u mıdagaiböp. *

* 21:14: Jon 20:19,26 * 21:16: Ap 20:28 * 21:19: Mad 16:24-25; 2Pi 1:14 * 21:20: Jon 13:23-25 * 21:24: Jon 19:35 * 21:25: Jon 20:30

Aposil Bɪ Jisas manö ud arep gau kale nan nɪhön nɪhön gɪla

*Luk Diopilas nɪp kauyaŋ kalɪ
kliñ rɪka*

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kalɪ kliñ rɪknö u, Jisas nɪp yag daulö majö göm, wög il göm mɪd damöm, nan nɪhön nɪhön göm, manö nɪhön nɪhön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kalɪ kliñ rɪknö. *

² Hainö, God Jisas nɪp dam ap ran jak kumi kabö laŋ au ud ara. Pen nɪpe kumi kabö adö laŋ au arnɪg ga magö u, nɪpe gö Ana U† nɪpe manö nɪpe ud arep hag la bɪ gau kalɪp hag ñɪ aij ga. Manö anɪbu magöŋhalö nöd kalɪ kliñ rɪkem nöp ñɪnö u. *

³ Jisas uma pen kauyaŋ uraköm, ñɪn unbö ñɪnjuöl mɪhöp (40) aŋ u ñɪn iru nöp waiö löm, manö nɪpe ud arep bɪ nɪpe gau aip mɪdöm, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö u kalɪp hag ñɪmɪdöp. Anɪg gö, kale amgö magö kale ke nɪŋla nɪpe kamɪŋ mɪdeia. *

⁴ Pen umöm uraköm, mɪnönŋ nabönŋ adö il i mɪdmɪdöp ñɪn aŋ anɪb au, ñɪn ap bɪ nɪpe anɪb gau aip nan magö ñɪnjöm haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nɪhön kalöp ñɪnabin a ga u, Jerusalem aui nöp mɪdmim, abad mɪdaimim. * ⁵ Jon ñɪg pak ñeb bɪ u nɪbi bɪ kalɪp ñɪg u nöp pak ña, pen ñɪn mɪhöp nöp ap arö, Ana U† u apöm kalöp pak ñɪnab,” a ga. *

*Jisas nɪpe ram mɪnönŋ kumi kabö
adö laŋ au ap ran jak ara*

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** kilomida aŋ ap nöp rö * **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mad 10:2-4

⁶ Pen ñɪn ap Jisas nɪpe bɪ nɪpe anɪb gau mɪdeila aŋ au waiö lö, nɪp hagla, “Bɪ Kub, ne mɪñi kinŋ hon mɪdö, hon Isrel nɪbi bɪ ram mɪnönŋ hon i kauyaŋ ke abad mɪdun, ram mɪnönŋ rɪmnap abad mɪdun gɪnabun aka?” gɪla. *

⁷ Hageila, kalɪp haga, “Ñɪn mai gɪnab u, Bapi gasɪ nɪpe ke nɪnjöm hag la; nan kale wasö. * ⁸ Pen Ana U† nɪpe kalöp auö, kale pɪdönŋ udmim ammim, Jerusalem nɪbi bɪ, Judia nɪbi bɪ, Sameria nɪbi bɪ, nɪbi bɪ ram mɪnönŋ gau gau magöŋhalö gau, yad nɪhön nɪhön gɪpin u kalɪp hag ñɪnabim,” a ga. *

⁹ Anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau nɪŋmɪdlö nɪnjöl gɪ, God nɪp dam ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud arö nɪnjöl gɪ, kumi bad ap apöm nɪp harɪka.

¹⁰ Pen nɪpe areia, kale kumi kabö laŋ nɪŋ mɪdlö nɪnjöl gɪ, magö anɪbu nöp bɪ waɪj rud yɪmlö mɪhau ap kalɪp pɪg urak mɪdailö.

¹¹ Bɪ anɪb mɪhau haglö, “Bɪ Galili nɪbö gai i, kale nɪhön gɪnɪg kumi kabö laŋ nɪŋ mɪdpim? Kale nɪnjöl gɪ mɪdpe nɪnjöl gɪ, God nɪpe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laŋ au ud aröp u, hainö nɪpe ke unbö rö nöp ado gɪ aunab,” a gɪlö. *

*Judas uma u Madaias kuö nɪpe
uda*

¹² Olip Dum laŋ mɪdeila u arö göm, Jerusalem ado gɪ arla. Adan mɪlö wasö, Olip Dum Jerusalem nɪbö söl; Juda God nɪp sabe gep ñɪn u kale ajmɪdal rö nöp. *

¹³ Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö laŋ mɪgan u arla. Bɪ mɪdeila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñɪ nɪpe Jems u, Saimon Selod u,

Jems ñi nipe Judas u. * 14 Kale pör pör magum göm, God nip sabe gimidal. Jisas nime Maria u, Jisas nımam bi gau, nıbi rımnap halö pör anig gimidal.

15 Pen ñin an anıb au, nıbi bi ñinjuöl unbö kagoł jıñ (120) rö ap magum gılo nıñöl gi, Pida uraköm kalıp haga, 16 “Añ mam bi nıñim. Ana Ut nıpe hadame nöp Depid nıp gası ñö, Judas Jisas nıp mu-mug nıñıa bi u gınab rö nıñöm kalı kılñ rıkö, haga haga rö nöp ga. * 17 Jisas bi Judas anıbu udö, hon aip mıdöm, wög nıpe u jım ñöl gimıdun,” a ga.

18 Pen hainö nıpe Jisas nıp mu-mug nıñöm, manı uda u damöm, mınöñ naböñ ap rauöm, mıd damöm, ñın añı ap ap lug paköm, mudun nıpe u pabu göm, hibur magöñhalö lım gi höñ hañauö uma. * 19 Anıg göl umö, Jerusalem nıbi bi magöñhalö nıñöm, mınöñ naböñ rauöm uma anıbu, hib Akeldama a gıla. Akeldama hagla manö ıf u, “Hagape Luga Mınöñ Nabö?,” a göm hagla.

20 Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adıñ Sam a gıpal u kalı kılñ rıköm haga, ‘Ram nıpe cög nöp mıdainım;

Nıbi bi rımnap ram nıpe am mıdagaiöl,’ a ga.

Depid manö ap pen haga, ‘Wög nıpe u bi ap udnım,’ a ga. *

21 Haga anıbu, bi hon ke ap nıñun udnabun. Hon Bi Kub Jisas aip ajmıdun u, bi hon aip pör ajmıdöp bi ap nıñun udnabun. 22 Bi hon aip pör ajöm, Jon Jisas nıp ñıg pak ña u nıñöm, mıd damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö lañ ara nıñıa bi ap nıñun udnabun. Bi anıbu rö udno me, Bi Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñı aij gınab,” a ga. *

23 Pida anıg hagö, bi ne Madaias aip Josep aip kalıp mıhön hag lıla. Pen Josep ñın rımnap hib nıpe ap Basabas, ap Jasdıas, a gimidal. 24-25 Bi anıb mıhau kalıp anıg göl hag löm, God nıp sabe göm hagla, “Bi Kub, Judas nöd gi naij göm umöm, ram nıpe mıdainım au ara u, kuö nıpe u an udnım, a gun, bi mıhöp i hag libun. Anıb u, ne nıbi bi magöñhalö gası nıñöm gıpal rö nıñban u me, nöp hag nıñıabun, ne ke bi u a gö, hon nıñun udnabun,” a gıla. 26 Anıg hagöm, bi anıb mıhau ilön cal ud gulu gi udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö agıp lañ aip jım ñöm, kauyañ bi unbö mıgan lañ la.

2

Ana Ut nıpe aua

1 Nıbi bi Jisas nıp nıñ udla gau, Pedikos ñın kub u mıñı, a göm, ap ram raul mıgan añı ap mıdeila.

* 2 Anıg göl mıdlö nıñöl gi, adıñ gu kub kumi kabö adö lañ nıbö hagöm, yıgön rö udöm, ram raul mıgan asık mıdeila au yañ aua.

3 Pen magö anıbu nöp nıñıa, mab mıtıañ ugan rö u apöm, pılañık ke ke pa gi dö gi amöm, nıbi bi nabıc cög adö lañ añı añı am mıdeila.

* 4 Am mıdö nıñöl gi, Ana Ut apöm, ana kalıp anı dañ ajmanı raua nıñöm kale manö yabıt adö ke ke hagla. *

5 Pen ñın anıbu, Juda nıbi bi gau, kale mıgan ke ke, ram mınöñ gau nıbö gau nıbö apöm, Jerusalem magum gi mıdeila. Nıbi bi anıb gau kale God Manö haga rö nıñöm gimidal. 6 Gu kub anıbu hageia nıñöm, nıhön gab a göm, nıbi bi iru nöp yıñıd ram anıbu apöm nıñıa, manö yabıt adö ke ke kabö göl nöp hageila. 7 Kale nıñöm, aiö waiö göm hagla, “Nıbi

* 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mad 27:3-8 * 1:20: Sam 69:25; 109:8 * 1:22: Mad 16:19;

Mak 1:9; Jon 15:27 * 2:1: Lep 23:15-21; Dud 16:9-11 * 2:3: Mad 3:11 * 2:4: Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

bɪ gai i magõŋhalõ Galili nɪbõ.
 8 Pen aige gõm manõ yabɪ hon
 ke ke hagpun rö kabõ göl hagabõl
 nɪŋabun? 9 Hon rɪmnap Padia
 nɪbõ, rɪmnap Midia nɪbõ, rɪmnap
 Ilam nɪbõ, rɪmnap Mesopodemia
 nɪbõ, rɪmnap Judia nɪbõ, rɪmnap
 Kapasodia nɪbõ, rɪmnap Podas
 nɪbõ, rɪmnap Esia nɪbõ, 10 rɪmnap
 Prijia nɪbõ, rɪmnap Pampilia nɪbõ,
 rɪmnap Ijip nɪbõ, rɪmnap ram
 mɪnõŋ Libia, Sairini daun goɫ gau
 nɪbõ, rɪmnap Rom nɪbõ auno.
 11 Nɪbi bɪ Rom nɪbõ aula u, rɪmnap
 Juda nɪbi bɪ yɪjig göl, rɪmnap Juda
 nɪbi bɪ wasõ pen uri Juda nɪbi bɪ
 gɪpal rö adõ u gɪpal. Rɪmnap Krir
 nɪbõ, rɪmnap Arebia nɪbõ auno.
 Pen hon nɪŋ mɪdno nɪŋõl gɪ, manõ
 yabɪ hon ke ke hagpun rö kabõ
 göl hagõm, God nɪpe nan unbõ ke
 yabɪ gõp, a gõm, hib nɪpe haglõ
 adõ arab, nɪŋabun,” a gɪla. 12 Anɪg
 hagõm, gasɪ iru nɪŋõl gɪ, pen hag
 nɪŋõ, pen hag nɪŋõ gõm hagla, “Ke
 yabɪ gab anɪbu nɪhõn gɪnɪg gab,”
 a gõm, gasɪ iru yabɪ nɪŋla.

13 Nɪbi bɪ rɪmnap pen kale
 ñɪñɪtoŋ lɪ hagla, “U ñɪg wain iru
 nõp ñɪŋõm, hauɫ alõp hagabõl,” a
 gɪla.

Pida manõ hag ña

14 Pen Pida bɪ Jisas manõ ud
 arep bɪ unbõ agɪp laŋ aip urakõm,
 meg mɪgan dap ranõm, nɪbi bɪ iru
 nõp mɪdeilla gau kalɪp haga, “Kale
 Juda nɪbi bɪ hon abe, kale nɪbi
 bɪ Jerusalem aui hanmɪdim abe,
 aui nɪhõn gajɪp u yad kalõp manõ
 hagnɪg gabin i nɪŋ aij gɪmim.
 15 Kale rɪmnap hagnɪm, ‘Bɪ gai i
 ñɪg wain iru nõp ñɪŋõm, hauɫ alõp
 hagabõl,’ a gɪpim u, pen kale ñɪg
 wain ñɪŋlõ hauɫ alagõp. Mɪñi sɪdõ
 gɪsõn nõp auõp magõ u nõp me.
 16 Pen manõ yabɪ ke ke hagabõl
 nɪŋabim anɪbi, bɪ God manõ hagep
 Joel hadame nõp hagõm kalɪ kliñ

rɪka rö nõp gab me u. Nɪpe manõ
 anɪbu kalɪ kliñ rɪkõm haga,

17 ‘God hagõp, “Ñɪn hain u,
 nɪbi bɪ magõŋhalõ gau kalɪp
 Ana yad yunabin.

Ñɪ pai kale gau God Manõ nɪbi bɪ
 kalɪp hag ñɪnabõl.

Bɪ praj kale gau nabõŋ
 nɪŋnabõl.

Bɪ majõ kale gau hon
 nɪŋnabõl. *

18 Ñɪn anɪbu, nɪbi bɪ yɪp wõg gɪ
 ñɪbal gau, nɪbi gau abe bɪ
 gau abe,

kalɪp Ana yad yunõ, manõ aij
 yad u nɪbi bɪ gau kalɪp hag
 ñɪnabõl.

19 Pen kumi kabõ adõ laŋ nan ke
 gagep rö rɪmnap gem,
 mɪnõŋ nabõŋ adõ ɪɫ i nan
 nɪŋeb nɪŋagep ke nɪbõ
 rɪmnap gɪnabin.

Hagep gõm, mab inõm, hadu
 adpɪ kub gõm gɪnab.

20 Sɪdõ mailõ gagnab;
 rakɪn hagape bõ lɪnab.

Anɪg geinab, hainõ ñɪn unbõ ke
 nɪbõ waiõ lɪnab.

Bɪ Kub mailõ aij unbõ ke halõ
 aunab.

21 Pen nɪbi bɪ an an, Bɪ Kub yɪp
 ud kamɪŋ yuaŋ, a gõm, hag
 nɪŋnabõl gau,

kalɪp ud kamɪŋ yunab,” a ga.

22 Pida nɪpe Joel kalɪ kliñ rɪka
 manõ anɪbu hag pɪs gõm haga,
 “Kale Isrel nɪbi bɪ, manõ hagnɪg
 gabin i nɪŋ aij gɪmim. Jisas bɪ
 Nasared nɪbõ u bɪ yɪharɪŋ wasõ;
 God nɪpe ke nɪp yuõ aua. Ñɪ yad
 u yunõ, nan gagep rö iru nõp gõm,
 nan nɪŋeb nɪŋagep iru nõp gõm
 gɪnab aŋ kalɪp au nɪŋõm, bɪ anɪbu
 God nɪpe ke hag yuõ aua u nɪŋlaŋ,
 a gõm, nɪp yuõ aua. Jisas nɪpe nan
 gagep rö aŋ kale ga u, kale ke hadõ
 nɪŋbim. 23 God kale gɪnabim rö
 nõd nɪŋõm, Jisas nɪp ud ñɪmagõ
 adõ kalõp u lõ, kale dam nɪbi bɪ

* 2:17: Joe 2:28-32

nan si nan naj gipal gau kalip ñibe, nip mab ba laj al pak lilo uma. ²⁴ Nipe ilon kub yabit udom uma u pen bon nop wip rigol au midom, hij gi lug li arnim ro laga. God go kauyan uraka. ²⁵ Depid pen hadame nop Jisas nip mano kali klin rikom haga,

‘Yad nijbin, Bi Kub yad aip por por midop.

Nipe ñimagö yijig yad lau adö midop u me, yad pinin gagnabin. *

²⁶ Anig göp u, hibur midmagö yad pilaiop; yad ñin lem hagabin.

Hañ roman yad umnig gab pen gasi halö midem pinin gagnabin.

²⁷ Ai ginig? Ne yip wip rigol migan arö gagnabon.

Ne Bi Ut ne arö gö, hañ roman nipe hij gi lug li aragnab.

²⁸ Ne yip kamij middep adan u yamna.

Yad ne aip midem, min min yabit ginabin, a ga, a ga.

²⁹ Pida Depid haga manö anibu hag pis göm haga, “Añ mam bi, yad kalop manö kabö göl hagnö, nij aij ginabim. Bac itan Depid umö rigol gila ulom migan u midop; ulom migan anibu min hon u rö nop nijbun. * ³⁰ Pen Depid nipe God manö hag ñeb bi midmidop u me, nipe nija, God hadame nop manö hag lom haga, ‘Ne ñi riknabon rik damom rik linaböl ñi ap nipe ka ne udom, kin midainab,’ a ga. * ³¹ Depid nan hainö ginab u nijom, Mesaia u nipe umom uraknab, a göm, haga, ‘Nip wip rigol migan arö gaga. Hañ roman nipe hij gi lug li araga,’ a ga. *

³² “Min God gö, Jisas nipe urakom kamij midop. Nipe kamij midop u hon magohalö amgö magö hon ke nijbun. ³³ God Jisas nip dam ñimagö yijig adö nipe lau la. Lom nipe Ana Ut ñinabin a göm haga u, Jisas nip ñö, nipe pen hanip ñö, apom gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i nijabim. * ³⁴ Pen Depid manö haga anibu, nipe ke hagaga. Depid nipe minon nabon il i midom, kumi kabö adö laj araga. Pen nipe haga,

‘Bi Kub nipe Bi Kub yad u nip haga,

“Ñimagö yijig yad lau adö asik midaimon me;

³⁵ yad ginö kauat mauat ne gau, rala migan ne gau midainaböl, a ga, a ga.

* ³⁶ “Anib u, kale Isrel nibi bi magohalö nij aij gimim: Jisas bi mab ba laj al pak libe uma bi anibu nop, God gö Bi Kub yabit midop. Nipe nop Mesaia por abad midmidun me u, a ga. *

³⁷ Pida manö anibu hagö, nibi bi mideila gau nijom ñaul ara. Anig gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep bi gau abe, hag nijom hagla, “Anib u, mam bi, hon min nihon gun?” ö gila.

³⁸ Hageila, Pida haga, “Kale añi añi magohalö midpim rö, nan si nan naj gipim adö u, nihon ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, Jisas Krai nip nij udmim, ñig pakmim. Anig geinabim, God nan si nan naj gipim u nijom arö göm, Ana Ut nipe u kalop ñinab. ³⁹ God hadame nop haga, ‘Ana yad kalop Isrel nibi bi ñem, ñi pai kale yag daunabim gau kalip ñem, nibi bi milo gau kalip abe ñem ginabin,’ a ga. Anib u, hon

* 2:25: Sam 16:8-11 * 2:29: 1Ki 2:10 * 2:30: 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 * 2:31: Grik manö “Krais u” abe, Hibu manö “Mesaia u” abe it añi ap nop midop: “God hag la Bi u.”

* 2:31: Sam 16:10 * 2:33: Ap 5:32; 7:55-56 * 2:35: Sam 110:1 * 2:36: Ap 5:30-31

* 2:39: Ais 57:19

n+ɲbun, God n+bi b+ an an aulan a g+ɲab gau, kal+p magōɲhalō Ana U+ u n+ɲab,” a ga. * 40 Pida kal+p mōg n+ɲōm, manō iru nōp hagōm hagōm haga, “N+bi b+ uri m+ɲpal r+ɲnnap hałōwałō g+ɲ naj g+ɲpal rō arō g+ɲmim, m+ɲd aij g+ɲmim. Wasō u, ilōn kub udnabim,” a ga. 41 N+bi b+ iru nōp Pida manō haga u n+ɲōm, Jisas Krai s n+ɲ n+ɲ udōm, n+ɲg pakla. N+ɲn an+bu nōp, n+bi b+ dri dausan (3000) rō Jisas Krai s n+ɲ n+ɲ udōm, Jisas n+bi b+ n+ɲpe aip j+ɲm nōl m+ɲdeila. *

42 An+ɲb u, kale pōr pōr apōm, b+ Jisas manō ud arep b+ gau aip se gōl m+ɲdōm, God Manō hag n+ɲeila u n+ɲ aij gun, a gōm, hag am+ɲl ap+ɲl gōl g+ɲ, bred ud jō gōm se gōl n+ɲjōl g+ɲ, God n+ɲp sabe gōl g+ɲ m+ɲm+ɲdal. *

Jisas n+bi b+ n+ɲpe gau g+ɲm+ɲdal rō

43 God b+ Jisas manō ud arep b+ gau kal+p p+ɲdōɲ nō, nan gagep rō iru nōp gōm, nan n+ɲjeb n+ɲjagep iru nōp gōm g+ɲlō, n+bi b+ gau n+ɲjōm, aiō waiō g+ɲla. 44 N+bi b+ Jisas n+ɲp n+ɲ udla gau, se g+ɲ m+ɲdōm, n+bi b+ nan m+ɲdageia gau, n+bi b+ r+ɲnnap kal+p nan hałōwałō n+ɲla. * 45 M+ɲnōɲ nabō?, nan gau u rō nōp s+ɲkim gōm, mani udōm, n+bi b+ nan m+ɲdageia gau kal+p n+ɲme l+ n+ɲla. 46 Kale pōr pōr, n+ɲn a+ɲ a+ɲ, God sabe gep ram u am magum g+ɲm+ɲdal. Pen ram kale gau u rō nōp am magum gōm, bred ud jō gōm, m+ɲdmagō apen lōl g+ɲ, n+ɲn+ɲ lōl g+ɲ, nan se gōl n+ɲɲm+ɲdal. 47 Pen n+bi b+ m+ɲdeila gau magōɲhalō, Jisas n+ɲ udla n+bi b+ kal+p n+ɲjōl, aij a ga. Pōr pōr, n+ɲn a+ɲ a+ɲ, B+ Kub n+ɲpe n+bi b+ r+ɲnnap halō ud kam+ɲɲ yuō, kale Jisas n+ɲp n+ɲ udōm, ap Jisas n+bi b+ n+ɲpe nōd n+ɲbō gau aip m+ɲm+ɲdal. *

3

B+ ma naj ga u, Pida gō, kam+ɲɲ la

1-3 B+ n+ɲme yag dau n+ɲn u nōp ma naj ga ap, n+ɲp n+ɲn a+ɲ a+ɲ pōr pōr dapōm, God sabe gep ram aijōɲ i+ɲ, Ajō? Kli+ɲ Aij, a g+ɲm+ɲdal u, go+ɲ au l+ɲlō as+ɲk m+ɲdm+ɲdōp. M+ɲdōl g+ɲ, n+bi b+ God sabe gep ram raul m+ɲgan ap arm+ɲdal gau, kale mani nan y+ɲp ap n+ɲim, a g+ɲ as+ɲb g+ɲm+ɲdōp.

Pen ma+ɲ ap, Pida aip, Jon aip s+ɲdō gam+ɲɲ ga dugo magō u, God n+ɲp sabe gep magō u, God n+ɲp sabe g+ɲn+ɲg, ap padilō n+ɲjōl g+ɲ, b+ ma naj ga an+bu kal+p m+ɲhōɲ n+ɲjōm haga, “Y+ɲp mani r+ɲnnap n+ɲl,” a ga. 4 Hageia, kalpe m+ɲhōɲ n+ɲp n+ɲ ij halō l+ɲ m+ɲdm+ɲl, Pida haga, “Hal+p m+ɲhōɲ nōɲ!” a ga. * 5 Haga, y+ɲp nan ap n+ɲn+ɲg gabil, a gōm, kal+p m+ɲhōɲ n+ɲ m+ɲdō n+ɲjōl g+ɲ, 6 Pida haga, “Mani silpa, mani gol, yad m+ɲdagōp u pen nan yad a+ɲ a+ɲ ap m+ɲdōp u nōp n+ɲnabin. Jisas Krai s Nasared n+ɲbō u, hib n+ɲpe hagem nōp hagabin, ‘Urak aru!’ ” a ga. * 7 Pida an+ɲg hagōm, n+ɲmagō y+ɲj+ɲg lau n+ɲp udōm, ud urak nō n+ɲjōl g+ɲ, magō an+ɲbu nōp ma abe, ma go+ɲ abe aij la. 8 Aij gō, y+ɲn+ɲd urak amōl g+ɲ, ra+ɲa ra+ɲa gōl g+ɲ, God n+ɲp aij a gōl g+ɲ, kal+p m+ɲhōɲ aip God sabe gep ram raul m+ɲgan u ara. 9 God n+ɲp aij, a gōm, abō gōl gōm ajeia u, n+bi b+ m+ɲdeila gau n+ɲjōm, 10 b+ ma naj pōr apōm, God sabe gep ram aijōɲ i+ɲ, Ajō? Kli+ɲ Aij, a g+ɲm+ɲdal u, go+ɲ au as+ɲk m+ɲdōm, mani nan gau as+ɲb g+ɲm+ɲdōp b+ an+ɲbu, aigōl gōm ma yab+ɲ abō g+ɲ auab, a gōm, gas+ɲ iru n+ɲjōm aiō waiō g+ɲla.

Pida manō hag n+ɲa

11 B+ an+ɲbu n+ɲpe, God sabe gep ram hōɲ adō, Solomon Ram Bada, a g+ɲm+ɲdal, m+ɲgan u m+ɲdōm, Pida aip, Jon aip kal+p m+ɲhōɲ a+ɲ a+ɲ l+ɲ ud

* 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44: Ap 4:32-35 * 2:47: Ap 6:7; 11:21 * 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18

m+idö n+ñöl g+í, n+bi b+ magöñhalö aiö waiö göl g+í, g+í dö g+í aula. ¹² N+bi b+ aueila, Pida n+pe n+ñöm haga, “Isrel n+bi b+ gai i, kale n+ñön g+ñig gas+ iru n+ñmim hal+ip b+ m+ñön n+ñ ij halö gabim? ‘Kale m+ñön b+ klö, b+ kam+ñ aij m+dmil gaj+l, b+ an+bi adan aj aij gab,’ a g+mim, gas+ u n+ñabim ar? U wasö. ¹³ Ebrahim, Aisak, Jekop, bac itañ hon b+ gau sabe g+m+dal God an+bu nöp n+pe ke gö, b+ wög g+í ñeb n+pe Jisas urakö, n+bi b+ gau n+ñöm, n+pe mailö aij unbö ke halö m+idöp a göm, n+ñbal. Kale pen Jisas n+ip udagpe. Pailod, Jisas n+ip hub+ik yu+ñ a ga u pen kale ke, n+ip dam mab ba lan al pak l+lan, a g+pe. * ¹⁴ Jisas n+pe B+ U+; n+pe B+ Kam+ñ Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas n+pe b+ n+ñeb hon wasö; b+ wip alm+idöp u han+ip hub+ik yu, a g+pe. ¹⁵ An+ig g+mim, B+ kam+ñ m+dep magö ñöb u n+ip al pak l+be. Pen God gö, n+pe uraka u, hon amgö magö hon ke n+ñul hagabul. ¹⁶ B+ ma naij pör n+ñbim i, m+ñi kam+ñ laj+ip n+ñbim. Jisas klö n+pe gö me, kam+ñ löp. Jisas n+ñ udul, hib n+pe haglo, n+pe gö böñ nöp kam+ñ löp.

¹⁷ “Pen m+ideimam yad gai. Kale ke abe, b+ kub kale gau abe, hau+ halö m+dmim, Jisas n+ip an+ig g+pe.

* ¹⁸ Pen God n+pe b+ manö n+pe hagep gau kal+ip hadame nöp gas+ ñö hagla, ‘Hainö God Mesaia n+pe ilön kub yabi+ udöm umnab,’ a g+la u me, hagla rö nöp g+pe. ¹⁹ An+ib u, nan si nan naij g+ipim u, n+ñön g+ñig an+ig g+ipun, a g+mim, arö g+mim, God n+ip ado g+í aube, n+pe nan si nan naij g+ipim pr+ u lik g+í yunab. * ²⁰ An+ig g+pe, B+ Kub n+pe ana kalöp an+ dan klö n+pe ñöm, Kraiss u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Kraiss

u Jisas me. ²¹ God n+pe hadame nöp hagö, b+ manö hagep ut n+pe gau hagla rö, Jisas n+pe ram m+ñön kumi kabö adö lan au m+idöp rö m+idö n+ñöl g+í, God nan magöñhalö kauyan g+í l+ aij g+ñab ñ+ñ u aunab. ²² Mos+is haga, ‘Hainö B+ Kub God kale, n+pe b+ manö hagep yad rö, b+ it kale ke ap, hag yunab. N+pe apöm, manö hagnab u magöñhalö n+ñ aij g+mim. * ²³ N+bi b+ manö n+pe udagnaböl gau, n+bi b+ n+pe m+idageinaböl; kale böñ nöp höñ adö yan amöm, umnaböl,’ a ga.

²⁴ “B+ God manö hagep Samyuel abe, b+ God manö hagep hain aula gau abe magöñhalö nan uri waiö lab n+ñabun u hadö hag ñ+la. ²⁵ God hadame nöp nahai itañ kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim n+ip g+ñabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, ‘Ñ+ pai ne r+kö, kale r+ik dam dap+l göm r+knaböl gau, b+ ap m+idöm me, n+pe gö n+bi b+ gau magöñhalö m+ñ m+ñ g+ñaböl,’ a ga. * ²⁶ Pen God B+ Wög G+ Ñeb n+pe Jisas ram m+ñön it i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel n+bi b+ nan si naij naij g+pal u, n+ñön g+ñig an+ig g+ipun, a göm, adö an+bu arö göm, m+id aij g+lan, a göm, kalöp Isrel n+bi b+ gai i nöd yuö aua,” a ga. *

4

Pida aip Jon aip kal+ip manö kub hagla

¹ Pida aip, Jon aip n+bi b+ kal+ip manö hag ñ+lö n+ñöl g+í, b+ God n+ip nan sabe gep b+ gau abe, God sabe gep ram polisman b+ nab+ic kale u abe, b+ Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö an+bu apdi n+ñla. ² Jisas umöm uraka rö, n+bi b+ Jisas n+ip n+ñ udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u,

* 3:13: Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23

* 3:22: Dud 18:15,18-19

* 3:25: Jen 22:18

* 3:17: Luk 23:34; 1Di 1:13

* 3:19: Ap 2:38

* 3:26: Ap 13:46

nihön ginig hag ñabil, a gilo, mulu luga. ³ Anib u, kale Pida aip Jon aip ud sisi göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kalip bi mihön dam nagt lila. ⁴ Pen Pida Jon bi mihau manö aij anibu hag ñailö, nibi bi niñöm, iru yabit niñ udla. Anib u, nibi bi Jisas niñ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

⁵ Pen ruö, Juda bi kub ram minön anibu abad midmidal abe, bi manö ud asikep gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jerusalem gau ap magum gila. ⁶ God nip nan sabe gep bi kub yabit Anas aip, Kaiapas aip, yam kale bi Jon u, Aleksada u, bi yam kale r+mnap halö apöm, an anib au mideila. ⁷ Kale magum göm haglö, Pida Jon kalip mihön ut gi dap an au lilo, kalip mihön hag niñöm hagla, "Bi ma naj ga u aigöl gi gajil kamniñ löp? Pidön gai nibö udmil, hib nihön hagnmil, anig gipil?" ö gila. ⁸ Hageila, Ana Ut nipe am Pida an dan ajman rauö niñöl gi, Pida haga, "Kale Juda bi kub abe, bi manö ud asikep abe, manö hagabin i niñim. ⁹ Bi mög gep ma naj ga u gailo kamniñ la u niñmim, 'Kale aigöl gi gajil kamniñ löp?' ö gimim, halip manö kub hagabin ar? ¹⁰ Anib u, kale manö hagnig gabin i niñ aij gimim. Isrel nibi bi gau magönhalö u rö nöp niñ aij göl. Jisas Krais bi Nasared nibö hib nipe u nöp niñ udul, hib nipe haglo, nipe gö, bi anibi nip böñ nöp kamniñ lö, aj aij gab niñabim. Kale Jisas Krais nip mab ba lan al pak libe u pen God gö kauyan uraka. * ¹¹ Bi Jisas anibu nip me, God Manö kalif klian riköm hagla,

'Kale bi ram gep gau, kabö milö ap, u kabö naj, a gimim, arö gipe u,

uri ram padö an yan binig ñöl midöp,' a gila. *

¹² God nipe Jisas hib nipe nöp hanip haga niñöm Jisas nipe nöp hanip ud kamniñ yunim rö löp. Minön nabön it i bi ke nibö ap hanip ud kamniñ yunim rö lagöp wasö yabit," a ga. *

¹³ Pida Jon kale bi mihau urakmil, pinin gagmil, hałowadö kabö göl nöp haglö u, bi kub anib gau niñöm, aiö waiö göm hagla, "Bi mihai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip midmil anig gimil gipil," a gila. ¹⁴ Bi ma naj ga kamniñ la u an kale au midö niñöl gi, kalip mihön manö hag göl rö laga. ¹⁵ Anib u me, kale hagla, "Kansol ram i hön yan am midaiil," a gila. Hön yan am midlö niñöl gi, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, ¹⁶ "Bi mihai i hon nihön gun? Kale nan gagep rö u gilo, Jerusalem nibi bi magönhalö hadö niñbal. Anib u, kale mihön nan gagep rö ap gajil a gun rö lagöp. ¹⁷ Pen kale ammil, manö anibu nibi bi rigoñ r+mnap haglö, kale u rö nöp niñöl rö löp. Anig göp u, hon kalip mihön manö klö hagn hagn, 'Jisas hib nipe u hainö nibi bi r+mnap hagnmil, wasö yabit,' a gun," a gila.

¹⁸ Anig hagnö, kalip mihön haglö auailö hagla, "Jisas hib u hainö hagnmil; nibi bi r+mnap Jisas manö u hag ñagnmil, wasö yabit," a gila. * ¹⁹ Anig hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, "Hol God manö nip u arö gul, manö kalöp u udlo, God nip aij ginab aka wasö? Kale ke niñim. * ²⁰ Pen Jisas nihön nihön ga, manö nihön nihön haga u, hol nibi bi gau kalip hag ñi arö gul rö lagöp," a gilo.

²¹⁻²² Anig hagnilö, Kansol bi kub gau gasi kale ke niñöm, 'Bi i mi ñinjuöl mihöp (40) midöm, uri

* 4:4: Ap 2:41 * 4:10: Ap 3:6,13-16 * 4:11: Sam 118:22 * 4:12: Mad 1:21 * 4:18: Ap 5:28 * 4:19: Ap 5:29

kamɨŋ lɔp i, nɨbi bɨ gau nɨŋɔm magɔŋhalɔ God nɨp aij a gabɔl. Hon bɨ anɨb mɨhai i kalɨp nan ap geinabun u, nɨbi bɨ gai i kal aun-abɔl,' a gɔm, kalɨp mɨhɔŋ yɨharɨŋ manɔ kɨɔ hagɔm, hag hɔŋ yula.

Nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ udla gau God nɨp sabe gɨla

²³ Pida Jon kalɨp mɨhɔŋ anɨg gɔl hag hɔŋ yulɔ, kale am Jisas nɨbi bɨ nɨpe gau kalɨp nɨŋmil, bɨ God nɨp nan sabe gep bɨ kub gau abe, bɨ manɔ ud asɨkep gau abe, manɔ nɨhɔn nɨhɔn hagla u kalɨp hag nɨlɔ. ²⁴ Hag nɨilɔ, kale nɨŋɔm magɔŋhalɔ God nɨp sabe gɔm hagla, "Ne Bɨ Kub aɨŋ nɨbɔ mɨdpan. Ne kumi kabɔ adɔ laŋ gɨ lɨmɔn, mɨnɔŋ nabɔŋ il i gɨ lɨmɔn, nɨŋ solwara gɨ lɨmɔn, nan nɨhɔn nɨhɔn mɨdɔp gau magɔŋhalɔ gɨ lɨmɔn, gɨ lɨna. * ²⁵ Hadame nɔp ne gɔ, Ana Uɨ nɨpe bac hon Depid nɨp gasɨ nɔ, manɔ nɔp u hagɔm haga, 'Juda nɨbi bɨ wasɔ gau kale nɨhɔn gɨnɨg kal jubal?

Nɨbi bɨ gau nɨhɔn gɨnɨg gasɨ nɨŋ aij gɔm wasɔ, manɔ adɔ aɨŋ hag lɔm mumug manɔ hagpal? *

²⁶ Kɨŋ ram mɨnɔŋ ke ke abad mɨdpal gau abe,

gapman bɨ kub ram mɨnɔŋ ke ke abad mɨdpal gau abe, manɔ adɔ aɨŋ hag lɔm hagla,

"God Bɨ Kub aip, Mesaia nɨpe aip, kalɨp aip pen pen gun," a gɨla,' a ga.

²⁷ Kɨŋ Herod abe, gapman bɨ kub Podias Pailod abe, Juda nɨbi bɨ wasɔ gau rɨmnap abe, Isrel nɨbi bɨ gai i nɨbɔ rɨmnap abe, Jerusalem i apɔm, Bɨ Wɔg Gɨ Nɨb uɨ ne u Jisas, Mesaia hag lɨna u nɔp, manɔ hag adɔ aɨŋ lɨla. * ²⁸ Pen ne Bɨ kɨɔ nɔd gasɨ ne ke nɨŋmɔn hagna, Krais nɨp anɨg anɨg gɨnabɔl a gɨna

u me, kalɨp gɔl rɔ la; yɨharɨŋ u kɨɔ kale mɨdagaibɔp. * ²⁹ Bɨ Kub, mɨnɨi hanɨp manɔ kɨɔ naij yabɨɨ hagabɔl u ne gasɨ nɨŋmɔn. Hanɨp nɨbi bɨ wɔg gɨ nɨb ne abad mɨdmɔn, pɨdɔŋ ne hanɨp nɨɔ, hon pɨrɨkagun, kɨɔ yabɨɨ gun manɔ ne nɨbi bɨ gau kalɨp waiɔ hag nɨun. * ³⁰ Nɨbi bɨ nan gɔp gau, ne gɔ, hon Bɨ Wɔg Gɨ Nɨb uɨ ne Jisas hib nɨpe hagno, kalɨp kamɨŋ lɨnɨm. Ne gɔ, hon Jisas hib nɨpe hagno, nan gagep rɔ rɨmnap, nan nɨŋeb nɨŋagep rɔ rɨmnap gun," a gɨla.

³¹ Pen kale God nɨp anɨg gɨ sabe gɔl gɨ mɨdlɔ nɨŋɔl gɨ, ram mɨdeila u munmon rɔ udɔm, Ana Uɨ nɨpe ap aŋ kalɨp daŋ ajmanɨ rauɔ, pɨnɨŋ gagɔm, God Manɔ u kɨɔ yabɨɨ gɔm hag nɨla.

Jisas nɨbi bɨ nɨpe nan nɨme li nɨi aij gɨla

³² Pen nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ udla anɨb gau, manɔ adɔ aɨŋ hagɔm, gasɨ adɔ aɨŋ nɨŋɔm, nan kale nan nɨhɔn mɨdeia gau, nan kale jɨm nɨl nɔp mɨdɔ, nan hon halɔ a gɔm nɨŋagla. * ³³ Bɨ Jisas manɔ ud arep gau, nɨbi bɨ gau kalɨp manɔ kɨɔ gɨ hagɔm hagnɨdal, "Jisas nɨp al pak lɨlɔ, umɔm uraka, nɨp amgɔ nɨŋno," a gɨmɨdal nɨŋɔm God kalɨp magɔŋhalɔ mɔg yabɨɨ nɨŋɔm ud aij yabɨɨ gɨmɨdɔp. ³⁴ Kale bɨ nan lugep mɨdageia; magɔŋhalɔ nan mɨdeia. Nɨbi bɨ mɨnɔŋ nabɔŋ aka ram rɨmnap mɨdeia gau, sɨkɨm gɨ mani udɔm, * ³⁵ bɨ Jisas manɔ ud arep gau kalɨp nɨmɨdal. Kale pen udɔm, nɨbi bɨ nan mɨdageia gau kalɨp nɨme li nɨmɨdal.

³⁶ Pen bɨ Lipai il rɨk damɔm rɨkla bɨ ap hib nɨpe Josep. Ram mɨnɔŋ nɨpe Saipras nɨbɔ. Bɨ anɨbu nɨpe nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp manɔ hain hagɔm hag nɨi aij gɔ, kale nɨŋɔm

* 4:24: Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6 * 4:25: Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23 * 4:29: Ep 6:19

Sam 2:1-2 * 4:27: Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; * 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45

gası halö mıdmdal rö, bı Jisas manö ud arep gau nıp Banabas a gıla. ³⁷ Josep mınönj naböj nıpe ap hagö, nıbi bı rımnap raula nıjöm mani anıbu dap bı Jisas manö ud arep gau kalıp ña.

5

Ananaias ber pir allö

¹ Pen bı ber ap mıdailö. Nugmul hib u Ananaias, nıbin nıpe hib u Sapaira. Ber mıhau kale mınönj naböj kale ap haglö raula. ² Raulö, Ananaias nıpe mani anıbu böj lau kale ke nıme löm, böj lau dam Jisas manö ud arep bı gau kalıp ña. Nıbin abe nıña. *

³ Pen Ananaias mani anıbu anıg göl dap ñö, Pida haga, “Ananaias, Seden nöp gası ñö, ne pir almön hagpan, ‘Mınönj raubal mani magöñhalö daubin i,’ a gıpan. Manö pir alban anıbu, Ana Uı nıp u rö nöp pir alban. Mani mınönj naböj raubal anıbu böj lap pi gımön auban. * ⁴ Mınönj naböj anıbu, mınönj naböj ne. Sıkim gınıg, sıkim gıbnap; arö gınıg, arö gıbnap. Pen mınönj sıkim gö, mani raula anıbu, magöñhalö daunıg, magöñhalö daubnap; rımnap nöp daunıg, rımnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au arık aunıg, arık aubnap. Manö mıdagböp. Pen ne manö pir alban u, hanıp bı nöp manö pir alagpan; God nıp u rö nöp manö pir alban. Ne ai gınıg anıg gıpan?” ö ga.

⁵ Pida anıg hagö, Ananaias nıjöm, magö anıbu nöp ap lug mınönj yanı paköm böj nöp uma. Anıg gö nıjöl gı, nıbi bı gau ga anıbu nıjöm, anının gö pıñınj gıla. ⁶ Pen bı praj gau apöm, wıp he mlö u walıj wam wam göm, dam rıgöl gıla.

⁷⁻⁸ Pen nıbin, nugmul nıpe umö dam rıgöl gıla u nıjaga. Nıpe yöp

söl magö ap mıdöm apjakö, Pida nıp haga, “Mınönj naböj kale ber u sıkim gılö, mani anıg unbö rö nöp raubal aka?” ga.

Hageia, nıbin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

⁹ Hageia, Pida nıp haga, “Kale ber nıhön gınıg hag nıjmil anıg gıpil? Bı Kub Ana nıpe manö pir anıbu nıjagnab a gımil anıg gıpil? Nö?! Nagamul umajıp, dam rıgöl gıpal bı gau mıdpal ajöj it aui. Nöp u rö nöp ud arnıg gaböl,” a ga.

¹⁰ Anıg hagö nıjöl gı, magö anıbu nöp, Pida ma it au ap lug mınönj yanı paköm uma. Bı praj ugan nugmul nıp dam rıgöl gıla anıbu apöm, nıbin u rö nöp hadö böj nöp uma u nıjöm, nıp dam nugmul nıp rıgöl gıla böj lau rıgöl gıla. ¹¹ Kraıs nıp nıj udla nıbi bı gau abe, nıbi bı rımnap gau abe, nan ga anıbu nıjöm, magöñhalö anının gö pıñınj gıla.

Nan gagep rö rımnap ke ke gıla

¹² Bı Jisas manö ud arep unbö mıgan lanı nan gagep rö iru nöp nıbi bı mıdeila anı au gı mıdeila. Pen nıbi bı God Manö nıjöm Kraıs nıp nıj udla gau, magöñhalö ap magum gımıdal God sabe gep ram höj adö “Solomon Ram Bada” a gımıdal u. * ¹³ Nıbi bı rımnap gau, Kraıs nıp nıj udla nıbi bı gau kalıp nıjöl aıj a ga u pen, Kraıs nıbi bı nıpe mıdpal anıbu, hon aıge gun am kalıp aıp magum gun, a göm, pıñınj gıla. ¹⁴ Pen pör pör nıbi bı hain nıbö iru yabıt nöp, Bı Kub nıp nıj udöm, nıbi bı nöd nıbö gau aıp ap magum gımıdal. ¹⁵ Jerusalem nıbi bı, bı Jisas manö ud arep gau gıla rö nıjöm, nıbi bı mıña ga gau dap adan majö goı au löm, köp yad mıgan mıgan löm hagla, “Pida padiö, sıdö mımıtanı nıpe u kalıp pak ñö, kamınj lınab,” a gıla. ¹⁶ Nıbi bı yöp ram mınönj

* 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2 * 5:12: Ap 2:43; 14:3

Jerusalem söl au m+deila gau, u rö nöp n+bi b+ nan ga gau udöm, n+bi b+ k+jaki aiön pi halö m+deila gau udöm, dauila, Dauella, kalip g+lö, magöñhalö kam+ñ la.

Jisas manö ud arep b+ gau kalip gi naji göm nag+ l+la

¹⁷ An+g geila, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ u abe, b+ n+ñeb n+pe b+ Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö an+g g+lö hib hon lugnab, a göm, b+ Jisas manö ud arep gau kalip n+ñlö mulu luga. ¹⁸ Kalip mulu lugö, b+ Jisas manö ud arep gau kalip ud s+s+ löm, dam gapman kai kalip n+ñlö, nag+ l+la. ¹⁹ Nag+ l+la u, pen n+ñ an+bu nöp s+ñbön yan, B+ Kub hagö, ejol ap apöm, ajöñ u hi+köm, kalip ut g+ dam höñ arla. * ²⁰ Höñ arlö, ejol haga, “Kale God sabe gep ram u ammim, n+bi b+ gau kalip, God gö pör pör m+deinaböl manö aij u magöñhalö hag n+ aij g+mim,” a ga.

²¹ Hagö, ram rua n+ñöl g+, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, n+bi b+ gau kalip iñ göm manö hag n+ñla. An+g göl hag n+ñlö n+ñöl g+, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ u abe, b+ n+ñeb n+pe gau abe apjaköm, b+ manö ud as+kep gau kalip magöñhalö w+ñ allö, ap Kansol kub u magum g+lö, b+ God sabe gep ram abad m+dep b+ gau hag yuöm hagla, “B+ Jisas manö ud arep gau nag+ l+ñbun u m+ñi am ut g+ dauim,” a g+la. ²² Hageila, b+ God sabe gep ram abad m+deila b+ gau nag+ lep ram u amöm n+ñla, b+ Jisas manö ud arep gau m+degeila. Kale adö g+ apöm hagla, ²³ “Hon am n+ñbun, ajöñ u g+ñ+bal rö m+dag+ñp, b+ abad m+dep b+ gau u rö nöp ajöñ iñ u n+ñ m+dagal u pen hon ajöñ hi+kun, ram raul m+gan yan amun n+ñbun, b+ ap m+dagaj+ñp yab+ñ,” a g+la. ²⁴ An+g hageila, b+ God sabe gep ram abad m+deila b+

kub kale u abe, God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, manö an+bu n+ñöm, an+g göp n+ñön g+ñab, a göm, gas+ iru nöp n+ñla.

²⁵ An+g göl gas+ iru n+ñ m+dlö n+ñöl g+, b+ ap apöm kalip haga, “B+ nag+ libe gau, kale am God sabe gep ram u m+dlö göm, n+bi b+ gau kalip manö hag n+ñböl,” a ga. ²⁶ An+g hageila, b+ God sabe gep ram abad m+deila b+ kub kale u, b+ n+pe rimnap kalip ut göm, b+ Jisas manö ud arep an+ñ gau kalip udn+g arla. Amöm, Jerusalem n+bi b+ gai i han+ñ kabö ju paknaböl, a göm, kalip hag gagla; agam+ñ ut g+ dauila.

²⁷ Jisas manö ud arep b+ gau kalip agam+ñ ut g+ Kansol ap magum g+ m+deila an+ au daulö, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ u kalip haga, ²⁸ “Kalöp, Jisas manö u hagagmim, a gun, manö ktö g+ hagun hagpun u pen hag wasö n+ñjun arö g+ñpun. Kale pen am Jerusalem n+bi b+ kalip magöñhalö Jisas manö u hag n+ñöl g+, han+ñp hagpim, ‘Kale nöp Jisas n+p al pak l+bal,’ a g+ñpim,” a ga. *

²⁹ An+g hageila, Pida b+ Jisas manö ud arep rimnap aip hagla, “N+bi b+ manö hagpal u udagnabun; God manö n+pe u nöp udnabun! * ³⁰ Jisas n+p mab ba lañ al pak l+be uma u pen, ap+s bac b+ sabe g+m+dal God u nöp gö, kauyan uraka. ³¹ Uraköm, God n+pe gö, am ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au amöm, God n+magö y+ñg lau adö m+dlöp. An+ñ u hon n+ñbun, n+pe nöp Kiñ m+dlöm, han+ñp ud kam+ñ yunab. N+pe han+ñp Isrel n+bi b+ mög n+ñöm, nan si nan naji g+ñpun u, n+ñön g+ñ+g an+g g+ñpun, a gun, arö g+no, n+pe n+ñöm nan naji g+ñpun u arö göm, han+ñp ud kam+ñ yunab. * ³² God göp an+bu, hon amgö magö

* 5:19: Ap 12:7-10 * 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2

r+m+d m+gan hon ke n+ɲun, n+bi b+ gau kal+p hag n+abun. N+bi b+ manö n+pe n+ɲ udöm hagöb rö nöp g+naböl gau, God n+pe Ana U+ u kal+p n+ö, n+pe kal+p u rö nöp manö aij an+bu hag n+ aij gö n+ɲnaböl,” a g+la.

³³ B+ Jisas manö ud arep gau an+g hageila, b+ manö ud as+kep ap magum g+ m+deila an+b gau kal juöm hagla, “Kal+p böɲ nöp al pak lun,” a g+la. ³⁴ An+g hagla u pen, an+ an+b au b+ ap m+deia, hib n+pe u Gameliel. N+pe b+ Perisi, lo manö hag n+eb b+ kale ap. Juda n+bi b+ magöɲhalö n+p n+ɲlö aij a g+m+döp. B+ Gameliel an+bu uraköm haga, “B+ ugan an+bi kal+p hagpe höɲ aröl. Yad kalöp manö ap hag n+n,” a ga. An+g hagö, b+ an+b gau hag höɲ yula. ³⁵ B+ an+b gau hag höɲ yulö n+ɲöl g+, Gameliel n+pe b+ Kansol gau kal+p haga, “Isrel b+ gai i, kale b+ gai i kal+p n+hön g+n+g gabim u, gas+ n+ɲ aij g+mim g+mim. ³⁶ Kale n+ɲbim, nöb b+ Dudas, yad b+ kub a göm hagö, manö n+pe hagn+m+döp u n+bi b+ iru nöp, po hadred rö, n+ɲ udm+dal. Pen hainö b+ r+mnap n+p al pak l+lö, n+bi b+ manö n+p n+ɲ udm+dal gau ke ke arla p+is ga. ³⁷ Pen hainö, hib hon udla n+n u, u rö nöp b+ Judas Galili n+bö u haga, ‘Hon gapman gau aip pen pen gun, kal+p r+d+ik g+ yunabun,’ a ga. An+g hagö, n+bi b+ iru nöp manö n+p udöm, urak gapman aip pen pen g+la. Pen m+d damöm, b+ an+bu n+p u rö nöp al pak l+lö, n+bi b+ manö n+p n+ɲ udm+dal gau ke ke arla p+is ga. ³⁸ An+b u me, yad kalöp hagabin, b+ manö kub hagabun gai i kal+p g+ najj gagmim. Kal+p y+har+ɲ hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub g+n+m a g+ wasö n+ɲöm ap lugnab. ³⁹ Pen God n+pe ke hagö g+naböl u, kale ke nöp

nan ap g+mim rö lagnab. Kal+p g+ najj gun, a g+nabim u, kal+p aip pen pen g+nabim; God aip pen pen g+nabim,” a ga.

⁴⁰ Gameliel an+g hagö, b+ gau haga rö n+ɲöm, b+ Jisas manö ud arep gau kal+p haglö aueila, kal+p nag+ ud rap+n pakus paköm, “Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yab+,” a göm, kal+p hag yulö arla. *

⁴¹ Pen b+ Jisas manö ud arep gau, han+p n+hön g+n+g an+g g+pal, a göm, n+ɲagla. God han+p Jisas b+ n+pe kabö göl a göm gö, han+p an+g gaböl, a göm, aij a gö n+ɲöl g+, Kansol kub an+bu arö göm arla. * ⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höɲ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas n+pe Kraiss u manö aij u hag n+m+dal.

6

Nan balu n+eb b+ unbö mudun j+ɲ hag l+la

¹ Pen m+d damöm, n+bi b+ Jisas n+p n+ɲ udla gau iru yab+ m+deila. Pen Juda n+bi b+ Grik manö nöp n+ɲla gau, Juda n+bi b+ Aremeik manö y+dun göl n+ɲla gau, kal+p hag göm hagla, “N+bi adu kale gau kal+p mani nan magö nan gau n+me l+ n+ aij g+pal pen n+bi adu hon gau kal+p n+me l+ aij gagpal,” a g+la. * ² An+g hageila, b+ Jisas manö ud arep unbö m+gan lan gau n+ɲöm, n+bi b+ Jisas n+ɲ udla gau magöɲhalö w+n allö aueila hagla, “Añ mam b+. Hon God Manö hag n+bun u arö gun, n+bi b+ gau kal+p nan n+me l+ n+nabun u, kabö rö gagnab. ³ An+b u, kale b+ unbö mudun j+ɲ n+ɲmim hag l+be, kal+p wög an+bu hag l+no, wög an+bu g+naböl. Pen God Ana kal+p aj-man+ rauöm gas+ aij n+öb b+ gau nöp n+ɲmim hag l+mim. ⁴ Hon pen God n+p sabe göl g+, n+bi b+ gau

kalip God Manö u hag ñöl gi, gi m+ideinabun,” a gila.

⁵ Manö hageila an+bu n+ñlō, kalip magōñhalō aij a gö, bi unbö mudun j+ñ hag lila. B+ an+b gau me: ap S+idipen u. S+idipen n+pe God n+ip n+ñ ud p+dōñ yab+ñ gi+m+döp. Ana U+ n+ip ajmanj rau m+dm+döp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas n+pe daun kub Adiok n+bö. N+pe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda n+bi bi gasi n+ñla rö n+ñ uda. Pen hainö n+pe Jisas n+ip n+ñ uda. ⁶ B+ unbö mudun j+ñ an+b gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau m+deila au daulö, kale God n+ip sabe göm, ñ+magö nab+c kalip adö lanj lila.

⁷ Pen kale God Manö hag ñilö, arö n+ñöl gi, Jerusalem n+bi bi iru yab+ñ nöp Jisas n+ip n+ñ udla. Pen bi God n+ip nan sabe gep bi gau iru yab+ñ nöp Jisas manö aij u n+ñöm n+ñ udla. *

S+idipen n+ip manö kub hagla

⁸ God n+pe S+idipen n+ip ud aij yab+ñ göm, p+dōñ n+pe n+ip ñö, S+idipen n+pe nan gagep rö gau, nan n+ñeb n+ñagep gau, iru nöp n+bi bi m+deila anj gau gi+m+döp. ⁹ Pen Juda n+bi bi ram m+nöñ ke ke gau n+bö r+mnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God n+ip sabe gi+m+dal; Juda magum gep ram an+bu, “M+ñi Nagi M+dagpun Ram” a gi+m+dal. B+ Juda an+b gau, r+mnap Sairini daun n+bö, r+mnap daun kub Aleksadria n+bö, r+mnap Silisia Propins n+bö, r+mnap Esia Propins n+bö. Kale S+idipen ga rö n+ñöm, klö yab+ñ göm n+ip manö pen pen hagla u pen, ¹⁰ God Ana n+pe S+idipen n+ip gasi aij yab+ñ ñö n+ñöl gi, bi Juda gau n+ip manö n+hön hagla u, gasi n+ñ

aij göm pen u rö nöp manö aij yab+ñ hagö, n+ip pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale S+idipen n+ip hag wasö n+ñöm, am bi manö pir alep r+mnap kalip agam+j hag aij g+lö, kale apöm hagla, “Hon n+ñbun, bi i n+pe Mosi manö kal+ kiiñ rika u hag juöm, God n+ip hag juöm göp,” a gila.

¹² Kale manö piral an+bu hageila, n+bi bi y+har+ñ gau löm, bi manö ud as+kep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, hibur kalip u naij gö, S+idipen n+ip manö kub hagn+g dam Juda Kansol kub m+deila gau ud arla. ¹³ Damöm, bi manö pir alep r+mnap halö daulö, kale hagla, “Hon n+ñbun, bi an+bi pör nöp God sabe gep ram u+ i hag juöm, Mosi lo manö kal+ kiiñ rika u hag juöm göp. ¹⁴ Pen n+pe manö ap pen haga n+ñno u, haga, ‘Jisas bi Nasared n+bö u, hainö God sabe gep ram i gi naij göm, geinab, Mosi manö han+ip hag ña gi+pun u arö gun, manö hain n+bö udun hain g+nabun,’ a ga,” a gila.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub m+deila bi gau, S+idipen n+ip n+ñ ij halö löm n+ñla, mulu ad+ñ n+pe u ejol mulu ad+ñ rö la.

7

S+idipen Juda Kansol Kub bi gau kalip Krai manö aij u manö haga

¹ Kale manö piral an+g haglö, God n+ip nan sabe gep bi kub yab+ñ u S+idipen n+ip haga, “Manö nöp hagnal an+bu n+ñö hagnal aka pir albal?” ö ga.

² Hageia, S+idipen haga, “Bapi mam bi, n+ñim! Bac itan hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram m+nöñ Mesopodemia m+deia magö u, God mailö aij ke halö m+döp u n+ip haga, * ³ ‘Ram m+nöñ ne i arö gi+mön, n+bi bi ne gau arö gi+mön,

* 6:7: Ap 2:41; 16:5 * 6:10: Luk 21:15 * 7:2: Jen 11:31; 12:1

ram m̄nōḡ ke yad nōp yamnabin u armōn,' a ga.

4 “Hageia, Ebrahim ram m̄nōḡ kub Kaldia m̄dm̄dōp u arō gōm, daun kub Haran am m̄dm̄dōp. Hainō Ebrahim nap umō, God hagō, ap ram m̄nōḡ kale m̄dpim auī m̄dm̄dōp. * 5 N̄+n an̄bu God Ebrahim n̄p m̄nōḡ nabōḡ m̄gan ap hagaga. Apōm ȳharīḡ nōp m̄dm̄dōp. N̄+n an̄bu Ebrahim n̄i pai ap r̄ikaga; ȳharīḡ nōp m̄dm̄dōp. Pen God Ebrahim n̄p haga, ‘Hainō m̄nōḡ nabōḡ an̄bi, ne udnabōn. N̄i pai ne yag daunabōn yag daulō arnab gau, m̄nōḡ nabōḡ an̄bi u rō nōp udōm m̄deinabōl,’ a ga. *

6 Pen God manō ap hagōm haga, ‘N̄i pai ne yag daunabōn yag daulō arnab gau, am n̄bi b̄i r̄imnap ram m̄nōḡ gau m̄dlō, kal̄p magōḡhalō naḡi lōm, ḡi naij yab̄iḡ gōm, naḡi wōg rō hag l̄lō, ḡlō n̄ḡōl ḡi, m̄i unbō po hadred (400) innab. * 7 Pen n̄bi b̄i kal̄p an̄g geinabōl gau, yad pen pe kal̄p ḡi naij ḡnabin. N̄bi b̄i ne gau, ram m̄nōḡ an̄bu arō gōm, ap ȳp sabe gōl ḡi m̄deinabōl ram m̄nōḡ i,’ a ga. * 8 Pen God Ebrahim n̄p manō ap hag lōm haga, ‘N̄i pai ne yag daunabōn yag daulō arnab gau, kalōp abad m̄deinabin u me, n̄ḡaḡ hagape b̄i waḡ hañ r̄ib ḡi dō ḡmim,’ a ga. Hagō, hainō Ebrahim n̄i n̄pe Aisak n̄p yag dapōm, n̄+n unbō mudun j̄ḡ m̄dōm, n̄+n raleb u n̄i u n̄p waḡ hañ r̄ib ḡi dō ga. Aisak pen Jekop n̄p yag daua. Jekop n̄pe pen n̄i unbō m̄gan laḡ gau kal̄p yag dauō me, hon Isrel n̄bi b̄i il ke ke m̄dpun. *

9 “Bac ilaḡ hon an̄b gau, n̄mam

nañi b̄i gau n̄mam hain Josep n̄p gas̄ naij n̄ḡlō, mulu lugō, b̄i r̄imnap n̄iḡlō, n̄p rau dam ram m̄nōḡ Ijip ud arla. Ud arlō, m̄d aij gaga u pen God n̄p hauḡ gaga.

* 10 Nan m̄ḡōr Josep n̄p auaiā u, God n̄pe n̄ḡōm Josep n̄p abad m̄d aij ḡm̄dōp. God n̄pe Josep n̄p gas̄ aij n̄ōm gō, Ijip Kiḡ Pero, b̄i Josep i gas̄ n̄ḡ aij yab̄iḡ gōp, a gōm, n̄p hagō, m̄nōḡ nabōḡ Ijip abe, ram nan n̄pe gau magōḡhalō abe abad m̄dm̄dōp. *

11 “Hainō n̄+n ap k̄yō kub yab̄iḡ u, ram m̄nōḡ Ijip abe, ram m̄nōḡ hon Kenan i abe auō, bac hon ram m̄nōḡ Kenan i m̄deila gau nan magō ulhai n̄ḡōm, nan n̄ḡeb ap m̄dageia, gas̄ m̄lō yab̄iḡ l̄la. *

12 Pen nap kale Jekop manō ap n̄ḡa, nan magō iru nōp ram m̄nōḡ Ijip m̄deia. An̄b u n̄ḡōm n̄i n̄pe gau kal̄p hagō, nan magō raun̄ḡ Ijip arla. 13 Am rau dapōm, n̄ḡ p̄s gōm, kauyaḡ pen raun̄ḡ arla. Arlō, n̄mam Josep kal̄p haga, ‘Mam b̄i, kale ȳp ban a ḡmim n̄ḡbim? Yad namam kale Josep nōp,’ a ga. Hageia, Ijip Kiḡ Pero manō an̄bu n̄ḡōm haga, ‘U Josep n̄mam b̄i n̄pe gau e!’ ga. *

14 Josep pen, bap yad Jekop, n̄bi b̄i n̄pe gau aip ȳḡd auōl, a gōm, manō hag yuō, nap Jekop n̄bi b̄i n̄ḡjuōl m̄hau n̄gan̄ ado ḡi da aḡp bōḡ daḡ (75) rō udōm, aip arla. *

15 Nap Jekop an̄g gōm, ram m̄nōḡ Ijip am m̄dōm, uma. M̄d damōm, bac b̄i an̄b gau magōḡhalō um hakla. * 16 Pen hainō n̄i kale gau nap le damōm, daun kub Sekem r̄ḡōl ḡla. Wip r̄ḡōl an̄bu, bac ilaḡ Ebrahim, Hemor n̄i n̄pe gau kal̄p mani ap n̄ōm raua. *

17 “Pen God Ebrahim n̄p nōd

* 7:4: Jen 11:31–12:5 * 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40 * 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3; 37:11; 39:1-3,21-23 * 7:10: Jen 41:37-44 * 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32

gɪnabin, a gōm, manō hag la rō gɪnɪg gōm ga u me, nɪbi bɪ hon Isrel ram mɪnōŋ Ijip mɪdeila gau, ñɪ pai rɪk damōm rɪk dam dapɪl gōm, iru yabɪl nōp mɪdeila. *
 18 Nɪbi bɪ hon Isrel iru nōp mɪdeila ñɪn anɪbu, ram mɪnōŋ Ijip u kiŋ hain nɪbō waiō la. Kiŋ hain nɪbō anɪbu bac Josep nɪp nɪŋaga u me, 19 nɪbi bɪ hon gau gɪ naij yabɪl gōm, manō klō hagō, ñɪ pai kale gau yag dapōm, hōŋ adō gau yulō, ke mɪdōm ummɪdal. * 20 Anɪg gɪla u pen, ñɪn anɪb au, ber mɪhōp ñɪ hañ aij ke nɪbō ap yag dapɪl, hib nɪpe Mosɪs a gɪlō. Ñɪ anɪbu nɪp rakɪn mɪhau nɪgaŋ ram raul mɪgan gau nōp pi gɪlō mɪdmɪdōp. *
 21 Hainō ñɪŋaŋ anɪbu nɪp dam hōŋ au yaŋ lɪlō, Pero pai nɪpe u apōm, nɪp nɪŋōm, dam ñɪ yad, a gōm, kabō laumɪdōp. * 22 Nɪpe anɪg gōm kabō lauō, kub gō, Ijip nɪbi bɪ kale nɪhōn nɪhōn gɪmɪdal u, nɪp hag ñɪ aij gɪla. Nɪpe bɪ manō klō gɪ hagōm, wōg klō gōm gɪmɪdōp.

23 “Pen Mosɪs mɪ nɪpe unbō ñɪnjuōl mɪhōp (40) inō, nɪbi bɪ yad Isrel kalɪp am nɪŋem auɪn a ga. 24 Pen amōm nɪŋa, Ijip bɪ ap Isrel bɪ ap nɪp mɪñu magō pakaiia. Mosɪs nɪŋōm, bɪ Isrel nɪp ud kamɪŋ yuōm, Ijip bɪ u nɪp bōŋ nōp al pak lō uma. * 25 Pen Mosɪs gasɪ nɪpe nɪŋa u, ‘Nɪbi bɪ yad Isrel hagnabōl, “God Mosɪs nɪp gasɪ ñō, apōm hanɪp ud asɪk yuō, mɪd aij gɪnabun,” a gɪnabōl,’ a gɪ nɪŋa u pen kale gasɪ anɪbu nɪŋagla. 26 Pen ruō Mosɪs amōm nɪŋa, Isrel bɪ mɪhōp pen pen gailō. Anɪg gɪlō nɪŋōm haga, ‘Bɪ me, kale mamɪl mɪhau mɪdpɪl; pen pen gabil u arō gɪl!’ a ga.

27 “Hageia, bɪ ap bɪ ap nɪp pakaiia u, Mosɪs nɪp ud gɪdan yuōm

haga, ‘Ne an hagō, bɪ kub mɪdmōn, halɪp bɪ manō ud asɪkep rō abad mɪdpan?’ 28 Ne rol Ijip bɪ u al pak lina u, mɪñi yɪp pen al pak lɪnɪg hagabōn aka?’ ga. 29 Anɪg hagō, Mosɪs bɪ al pak lɪbin anɪbu nɪŋbal, a gōm, pɪñɪŋ gɪ am ram mɪnōŋ Midian amōm, bɪ yɪharɪŋ ap rō mɪdmɪdōp. Ñɪn anɪb au, nɪpe nɪbi udōm, ñɪ mɪhōp yag daua. * 30 Anɪg gōm yɪharɪŋ nōp mɪdō mɪ ñɪnjuōl mɪhōp (40) ina. Hainō ñɪn ap ram mɪnōŋ kabō nōp mɪdōp Sainai Dum sōl au mɪdōm nɪŋa, ejol ap apōm, mab ur añɪ ap mɪtaŋ geia anɪ au waiō lō nɪŋa. * 31 Anɪg geia Mosɪs nɪŋōm, nan anɪbu nɪhōn gōp, a gōm, am sōl au apōm nɪŋō nɪŋōl gɪ, Bɪ Kub haga, 32 ‘Nahai iŋaŋ Ebraham, Aisak, Jekop, God kale yad mɪdpɪn,’ a ga. Anɪg hageia, Mosɪs, u Bɪ Kub nōp hagab, a gōm, pɪñɪŋ gōm gɪl gɪl gōm, he gōm amgō nɪŋaga.

33 “Pen Bɪ Kub Mosɪs nɪp haga, ‘Mɪnōŋ nabōŋ uɪ i am mɪdpan rō, ma rɪrup ne u ud asɪk. 34 Ijip nɪbi bɪ gau nɪbi bɪ yad Isrel kalɪp gɪ naij yabɪl gɪpal, yad nɪŋbin. Kale mɪtōŋ gabōl u apdi nɪŋem, apem kalɪp ud asɪk yunɪg aubin. Anɪb u, ne ado gɪ Ijip armōn,’ a ga.

35 “Isrel nɪbi bɪ nōd Mosɪs nɪp hagla, ‘Ne an hagō, bɪ kub mɪdmōn, halɪp bɪ manō ud asɪkep rō abad mɪdpan?’ ö gɪla. Pen hainō, God ejol nɪpe hag yuō apōm, mab bɪd mɪtaŋ geia anɪ au Mosɪs nɪp waiō lō, God nɪpe ke Mosɪs nɪp nɪbi bɪ kub kale mɪdōm kalɪp ud asɪk yuanɪ a gōm, hag yua. 36 Pen Mosɪs Ijip aramōm, nan gagep rō rɪmnap gau gōm, nɪbi bɪ nɪpe Isrel kalɪp udōm ñɪg solwara ‘Aɪɪ’ a gɪpal u amōm, nan gagep rō rɪmnap gau gōm, hainō Isrel nɪbi bɪ uɪ gɪ dam ram mɪnōŋ aipɪl

* 7:17: Eks 1:7 * 7:19: Eks 1:11-22 * 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15 * 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4

nöp an gau aramöm, nan gagep rö rïmnap gau göl gi midm+döp. Anig gi midö midö, mi ñinjuöl mihöp (40) ina. *

37 “Mosis nipe nöp me nïbi bi Isrel kalip haga, ‘God nipe bi manö nipe hagep ap, ñi kale ke bi yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga. 38 Mosis nipe ram minöñ aipit nöp an gau mideia; nipe apis bac hon aip mideia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosis nip manö hag ña. Mosi manö anibu udöm hon Isrel nïbi bi hag ñinab, a göm, God nipe manö kamij anibu Mosi nip ña. *

39 “Mosis manö kamij anibu hag ña u pen bac hon gau manö anibu udagla. Kale Mosi nip hag juöm, ado gi Ijip arun, a göm, gasi u nijla. 40 Mosi nimam Eron nip hagla, ‘Bi ne Mosi hanip Ijip nibö dauub u, nip nihön göp u nijagpun. Anib u, ne hanip nan god rö rïmnap gö, bi hon rïmnap god ginabön anib gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a gila. * 41 Ñin anibu nöp, god piral kaj kau pi rö ap gi löm, yaur nan gau pak dap sabe gi ñila. Kale ñimagö kale gila u nijöm, u god hon a göm, miñ miñ göl gi nan kub lau ñijla. * 42 Anig geila, God kalip arö göm haga, ‘Anig gipal u, sidö, rakin, gapi gau halöwatö sabe gilan,’ a ga. Ñin anibu kale nan anib gau nöp sabe gila u me, bi God manö hagep ap God Manö u kali kliñ riköm haga, ‘Isrel nïbi bi.

Kale nöd mi ñinjuöl mihöp ram minöñ aipit nöp an gau ajm+dim ñin u,

kaj kau kaj sipsip nan gau pak yip sabe gi ñagm+dim. *

43 Kale nan yiharij piral mihöp kale ke gipe u

nip nan pak sabe gi ñi midöl gi, gi midm+dim.

Nan anibu, ap Molok a gim+dim, ap gapi rö gi l+mim, Repan a gim+dim.

Nan god piral anib mihau nöp, sel ram gi ud ajöl gi, sabe göl gi midm+dim.

Gi midm+dim anibu, yad kalöp hag yunö,

am nagi mideinabim daun kub Babilon ba lau,’ a ga.

44 “Bac bi hon gau ram minöñ aipit gau mideila ñin u sel ram ud ajm+dal. Sel ram anibu mideia u nijöm, God hon aip midöp a göm nijm+dal. Sel ram anibu, God manö haga rö nöp gi lilö mideia. 45 Hainö Josua bac bi hon aip sel ram anibu nap bi kale nibö udla. Hainö, kale sel ram anibu dauelö nijöl gi, God nipe nïbi bi ram minöñ aui mideila gau yu gi yua. Sel ram anibu midöm, mid damöm, hainö Depid yag daula. * 46 Bac Depid, bi God nijö aij ga bi u, nipe God nip hag nijöm haga, ‘Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap gi l+nö, ne God Jekop nöd sabe gim+döp u, ram anibu mideinabön,’ a ga. * 47 Hageia pen God nipe yau a gaga. Hainö Solomon nipe God sabe gep ram anibu gi la. *

48 “Pen God adö i gilan midöp u, nïbi bi ñimagö udöm gi l+naböl ram gau midageinab. Bi God manö hagep ap manö anibu hagöm haga,

49 ‘Bi Kub u haga,

“Ram minöñ kumi kabö adö lan au sea kij yad rö adö au asik midem,

minöñ naböñ it i ma yad abö gi löl gi m+dpin.

Yip nihön ram gi l+be, yad han mideinam?

Yad ram auai ake l+nam?

* 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * 7:38: Eks 19:3 * 7:40: Eks 32:1 * 7:41: Eks 32:2-6

* 7:42: Emo 5:25-27 * 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sa 7:1-16 * 7:47: 1Ki 6:1-38

⁵⁰ Nan gau magöñhalö ñimago yad ke gi lagpin aka?" ga, a ga.

⁵¹ "Hon ke niñ aij gipun a gimim, nan si nan naj nöp gimim, God Manö niñagpim. Nahai bi gimidal rö nöp gipim. Ana U† nipe kalöp gasi aij ñö niñbep, pen pör wasö gipim. * ⁵² Nahai bi gau, bi God manö hagep gau kalip magöñhalö gi naj gila. Bi God manö hagep hadame gau, 'God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl u aunab,' a gila. Pen nahai bi gau kale bi anib gau u rö nöp al pak lila. Pen mñi God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl anibu auö me, kale nip mumug niñmim al pak libe. * ⁵³ Pen God lo manö nipe u, ejol nipe gau kalip hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö niñmim gag-pim," a ga.

Sidipen nip kabö ju pak lila

⁵⁴ Sidipen manö anibu hagö niñöl gi, kalip mulu kal yabit lugö, meg magö hau ribiköm kal jula. ⁵⁵ Pen Ana U† nipe Sidipen ajman rau midö niñöl gi, nipe gilar gi niñöm kumi kabö adö lan au niña, God mailö aij unbö ke yabit nipe mideia niñöm Jisas nipe God ñimago yijig kid lau adö urak mideia. * ⁵⁶ Sidipen niñöm haga, "Niñim! Yad niñabin, kumi kabö adö lan au ajön hiik midöp. Bi Ñi nipe u God ñimago yijig kid lau adö urak midöp!" a ga. *

⁵⁷ Sidipen anig hagö, rimid kale u ñimago ud pñ göm, adiñ magöñhalö uraköm, manö blatö göm manö kub yabit hagöm, gi dö gi am nipe mideia arla. ⁵⁸ Nip ud sisi löm, dam dam daun kub anibu höñ adö yan ud arla. Bi nip manö pir alla gau kal juöm, waiñ mlö kale gau ud juöm, bi praj Sol mideia söl au yulö, nipe abad midö niñöl gi, kale Sidipen nip kabö ju pakla. ⁵⁹ Nip anig göl

paklö niñöl gi, Sidipen Bi Kub nip wñ al hagöm haga, "Bi Kub Jisas, ana magö yad ud," a ga. ⁶⁰ Anig hagöm, kugom yimöm, wñ kub al hagöm haga, "Bi Kub! Yip al pak laböl i, nan si nan naj gaböl u niñmön arö gimön," a ga. Anig hagöl göm uma. *

8

¹ Sidipen nip kabö ju pak lila ñin u, Sol söl au midöm, paj hagöm obi olete ga.

Jisas nibi bi nipe kalip ridik gi yulö, ke ke arla

Ñin anibu nöp, Jerusalem kai il göm, nibi bi Jisas niñ udla gau kalip gi naj yabit gila. Anig gilö, nibi bi Jisas nip niñ udla gau kale magöñhalö pñin gi, ram minöñ Judia gau abe, ram minöñ Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bi Jisas manö ud arep unbö migan lan gau kale nöp Jerusalem mideia. ² Pen God Manö hagöp rö nöp gimidal bi rimnap, Sidipen nip mög yabit gö, mitöñ kub yabit göl gi, wip dam rigöl gila. ³ Sol pen, nibi bi Jisas niñ udpal gau gi naj yabit ginabin, a göm, ram ram göl gi, nibi bi anib gau kalip hatöwatö tip gi dam nagit limidöp. *

Pilip ram minöñ Sameria amöm manö hag ña

⁴ Nibi bi Jisas nip niñ ud mideia gau pñin gi am ram minöñ ke gau gau mideia. Pen anib gau am midöm, Jisas manö aij u dam nibi bi anib gau kalip hag ñimidal. ⁵⁻⁶ Bi ne Pilip u rö nöp am daun kub ap ram minöñ Sameria au midöm, nibi bi gau kalip, Mesaia aua manö aij u hag ña. Pilip manö haga u abe, nan gagep rö ga u abe niñöm, manö nipe niñön niñön haga u, rimid li niñ aij yabit gila. ⁷ Nipe nibi bi kijaki aiön pi halö

* 7:51: Ais 63:10 * 7:52: Mad 23:31 * 7:55: Sam 110:1 * 7:56: Kol 3:1 * 7:60:

Luk 23:34 * 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

m+deila gau iru nöp gö, nan an+ib gau aiö göm höŋ arla. N+pe n+bi b+ ñ+magö ma p+no gö k+la ga gau iru nöp abe, n+bi b+ ma g+ ga be wa be ga gau iru nöp abe kal+p gö, kam+ŋ la. ⁸ An+g gö n+ŋöl g+, n+bi b+ daun an+bu hanm+deila gau magöŋhalö m+ñ m+ñ yab+ŋ g+la.

⁹ Pen daun kub an+bu b+ ap hanm+idöp, hib n+pe u Saimon. N+pe kuj göm, nan gagep rö r+mnap gö, Sameria n+bi b+ gau magöŋhalö gas+ iru yab+ŋ n+ŋm+dal. Yad b+ kub yab+ŋ m+dpin, a ga. ¹⁰ Saimon n+pe an+g geia, n+bi b+ hib m+deia gau abe, n+bi b+ hib m+dageia gau abe, Saimon manö haga rö nöp n+ŋöm hagla, “B+ an+bi n+pe god ‘K+ö Kub’ a g+pun u nöp,” a g+la. ¹¹ Nan gagep rö gau pör g+im+idöp n+ŋöm n+bi b+ gau gas+ iru n+ŋöm, manö haga rö nöp n+ŋm+dal. ¹² Pen hainö Pilip apöm, God n+bi b+ udöm ram n+pe kumi kabö laŋ au abad m+deinab manö aij u abe, Jisas Kraiss manö aij n+pe u abe, hag ñö, n+bi b+ gau kale manö n+pe n+ŋ udöm, ñ+g pakla. ¹³ Saimon n+pe ke u rö nöp, Jisas n+p n+ŋ udöm ñ+g paka. Pilip arö, Saimon n+p hain gö n+ŋöl g+, Pilip nan gagep unbö ke rö gaia u n+ŋöm, Saimon n+pe aiö waiö ga.

¹⁴ B+ Jisas manö ud arep gau Jerusalem m+dlö n+ŋöl g+, kal+p manö ap hagla, “Sameria n+bi b+ God Manö n+ŋ udpal,” a g+la. Kale manö an+bu n+ŋöm, Pida Jon kal+p m+höŋ hag yulö, ram m+nöŋ Sameria arlö. ¹⁵⁻¹⁷ Ammil n+ŋlö, n+bi b+ gau Jisas n+p n+ŋ udlö, B+ Kub Jisas hib hagöm kal+p ñ+g pak ñ+la u pen Ana U+ n+pe kal+p auaga. An+ib u, Pida Jon b+ m+höŋ, Ana U+ n+pe kal+p auan, a g+mil, sabe g+mil, ñ+magö nab+c cög kal+p adö laŋ l+lö, Ana U+ n+pe kal+p añ+ añ+ aua. *

¹⁸ Kalpe m+höŋ ñ+magö nab+c cög adö laŋ l+lö, God n+pe Ana U+ n+bi b+ gau kal+p ña u, Saimon n+ŋöm, yad u rö nöp g+nam, a göm, kal+p m+höŋ mani yamöm haga, ¹⁹ “Mani i udmil, y+p p+idöŋ an+bu ñ+lö, yad n+bi b+ an an ñ+magö yad nab+c cög adö laŋ l+nö, kale u rö nöp Ana U+ udnaböl,” a ga.

²⁰ An+g hageia, Pida haga, “God nan aij n+pe y+har+ŋ ñöb an+bu, n+hön g+n+g mani raun+g gabön? Mani an+bu ne ke p+g hij g+ lugnab! ²¹ Wög hol g+pul u ne aip wasö. Hibur gas+ m+dmagö ne n+ŋ ud m+dpän u, God n+ŋö aij gagöp. ²² Nan si nan naij g+nam, a g+mön, gas+ n+ŋban u arö g+mön, God n+p sabe geinabön u, gas+ naij yab+ŋ n+ŋban an+bu n+ŋöm arö g+n+m rö löp,” a ga. ²³ Yad n+ŋbin, nan aij kale au nan yad rö m+dböp a g+mön, n+ŋmön, gas+ naij n+ŋmön, nan si nan naij g+ m+dpän. An+ib u, ne nan si nan naij gep magö u, nag+ wög gep b+ rö m+dpän.

²⁴ Hageia, Saimon haga, “Köl m+höŋ B+ Kub u n+p sabe g+lö, nan y+p g+n+m rö löp, a g+mil hagabil an+bu gagn+m,” a ga.

²⁵ Pen Pida aip Jon aip, Jisas kal+p m+höŋ n+hön n+hön ga manö u abe, B+ Kub manö aij u abe, n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ p+s göm, ado g+ Jerusalem arn+g, adan nab gau amöl g+, ram m+nöŋ Sameria an+ au ram r+l+g agtö iru nöp n+bi b+ gau kal+p Jisas manö aij u hag ñöl g+ arlö.

Pilip n+pe b+ Idiopia n+bö ap n+p Jisas manö aij u hag ña

²⁶ Pen B+ Kub ejol ap apöm Pilip n+p haga, “Jerusalem n+bö daun kub Gasa arbal adan m+lö u arammön,” a ga. ²⁷ Hagö, Pilip adan haga m+lö an+bu amöm n+ŋa, b+ kub ap, kaj hos t+p g+ dam ajöp nan bad adö laŋ as+köm, adan m+lö an+bu areia. B+ an+bu n+pe

* 8:15-17: Ap 19:6

nibi kwin Kadaki, ram m+nöj kub Idiopia abad m+deia nibi u n+p wög göl gi, mani n+pe u abad m+dm+döp. Pen n+pe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gi m+d p+s göm, ²⁸ ado gi ram m+nöj Idiopia aramöm, God Manö ad+ñ Aisaia kal+ kñ r+ka u udöm, amgö l+ n+ñöl gi areia. ²⁹ Pen God Ana Pilip n+p haga, “Hos nan bad t+p gi dam arab dañ am söl ba au ammön, b+ an+bu aip armil,” a ga.

³⁰ God Ana haga rö nöp, Pilip gi dö gi söl ba au amöm n+ñ, b+ Idiopia n+bö an+bu, b+ God manö hagep Aisaia God Manö ad+ñ kal+ kñ r+ka u, amgö l+ n+ñöl gi areia. Pilip n+ñöm haga, “Ne köp amgö l+ n+ñöl gi arabön yagol u, manö iñ u an+g hagöp a g+mön n+ñabön aka wasö?” ga.

³¹ Hageia, n+pe haga, “Nibi b+ r+mnap rö y+p hag n+lö n+ñem rö hagnam,” a ga. An+g hagöm Pilip n+p haga, “Ap adö au as+kö hol aip arul,” a ga. Hagaiö, Pilip am adö an+bu as+ka.

³² B+ an+bu God Manö ad+ñ Aisaia kal+ kñ r+ka an+bu amgö l+ n+ñeia. Manö an+bu an+göl m+döp: “N+pe kaj sipsip uñ gi dam al pak l+bal rö nöp m+deia.

Kaj sipsip pi uñ r+klö, aiö gi gagöp rö,
n+pe u rö nöp manö ap ha-gaga.

³³ Nan naj ap gaga u pen n+p manö pir alöm, gi naj g+la.

N+p böñ nöp al pak l+lö uma u me, hainö b+ an rö m+döm,
‘An+g an+g g+m+döp,’ a g+ñab?’
ö ga. *

³⁴ B+ kub Idiopia n+bö u manö an+bu n+ñöm, Pilip n+p haga, “Manö hagab an+bi, God manö hagep b+ u n+pe ke hagab aka b+ ke n+bö ap n+p hagab?” ö ga.

³⁵ Hagö, Pilip God Manö ad+ñ

amgö l+ n+ñaj+l u nöp iñ gi hag dam dam, Jisas manö aij u hag n+ aij ga.

³⁶ Pen an+g göl manö gi damöl g+mil n+ñlö n+g ap m+deia. B+ an+bu Pilip n+p haga, “N+g m+döp i y+p n+g pak n+ñabön aka?” ga. *

³⁷ Hageia, Pilip haga, “Ne Kraiss n+p hibur gas+ m+dmagö yad n+ñö nöp n+ñ udpin a geinabön u, yad nöp n+g pak n+ñabin,” a ga. Hageia, b+ an+bu pen haga, “Jisas Kraiss n+pe God N+ n+pe m+döp u, yad n+ñ udpin,” a ga. ³⁸ Hagö, kaj hos nan t+p gi dam ajep adö as+k aueilö u, hos u halö an+ñ au l+mil, n+g yan ammil, Pilip b+ an+bu n+p n+g pak n+ñ. ³⁹ An+g göl n+g pak n+ñöm, goñ au aulö n+ñöl gi, ad+ñ B+ Kub Ana n+pe Pilip n+p udöm, ke m+gan ap ud arö n+ñöl gi, b+ kub an+bu n+p n+ñaga. N+pe pen m+ñ m+ñ yab+l göl gi adan ara. ⁴⁰ Pen B+ Kub Ana n+pe Pilip n+p dam ram m+nöj Asodas lö, nibi b+ ram m+nöj an+ñ gau daun ke ke m+deila gau kal+p magöñhalö Jisas manö aij u hag n+ dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jisas n+p n+ñ uda

¹ Pen Sol n+pe B+ Kub manö aij n+ñ udöm hain g+m+dal n+bi b+ gau kal+p al pak l+ñ, a göm, pör klö yab+l g+m+döp. Mañ ap n+pe am God n+p nan sabe gep b+ kub yab+l u n+p haga, * ² “Y+p köp r+mnap kal+ kñ r+k n+ñaimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke m+döp daun kub Damaskas amem, kal+p n+ñabin. Köp an+bu kal+ kñ r+kmön hagmön, ‘Daun kub Damaskas au, kale nibi b+ Jisas n+p n+ñ udpal r+mnap Juda magum gep ram gau m+daiöl u, Sol n+p hagpe, kal+p nag+ löm, Jerusalem daun+m,’ a g+mön, kal+ kñ r+kmön,” a ga. ³ Sol köp an+bu

udöm, Damaskas söl söl gö n+ñöl gi, ad+ñ mailö kumi kabö adö lañ n+bö ap lugöm n+p n+ña. ⁴ Sol kaj hos adö lañ n+bö ap lug m+ñöñ yañ pakö n+ñöl gi, manö ap n+p haga, “Sol, Sol, y+p n+ñön g+ñig g+mön pör gi najj gabön?” ö ga. ⁵ Hageia, Sol haga, “B+ Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jisas, y+p pör gi najj gabön u nöp hagabin. ⁶ Pen ne urakmön, Damaskas ammön, b+ ap apöm nöp manö hagn+m rö n+ñmön g+mön,” a ga.

⁷ Pen b+ Sol aip aula gau manö magö u nöp n+ñöm, b+ n+me u n+ñagöm, gas+ mlö löm, manö r+mnay hagagla. ⁸ Sol pen uraköm amgö hi+köm n+ña, amgö n+pe u böñ nöp we ga. An+g gö, b+ n+pe aip aula gau n+magö k+d n+pe u udöm, u+ gi Damaskas arla. ⁹ N+p an+g göl amgö we gö, n+g, nan magö nan gau n+ñagöm, n+ñ m+thau n+gañ y+har+ñ nöp m+deia.

¹⁰ Pen Jisas n+p n+ñ uda b+ ap Damaskas m+deia, hib n+pe u Ananaias. B+ an+bu n+pe naböñ n+ña, Jisas n+p haga, “Ananaias!” a ga.

Hageia haga, “B+ Kub, yad m+dpin,” a ga. ¹¹⁻¹² Hageia, Jisas haga, “Sol b+ daun kub Dasas n+bö u, God n+p sabe göl gi, naböñ n+ñöb, b+ Ananaias a g+pal u n+p am ud n+ñaj+p, amgö n+pe we ga u n+ñ n+ñöb. N+pe m+ñi y+p sabe göl gi m+dpöp Judas ram u. An+ñ u, ne adan ‘Y+ñg’ a g+pal u ammön, Judas ram u amjakmön kal+p hagmön, ‘Sol n+p n+ñn+g auabin,’ a g+mön,” a ga.

¹³ Jisas n+pe an+g hageia, Ananaias haga, “B+ Kub. Yad n+ñbin n+bi b+ iru yab+ñ nöp hagpal, ‘B+ Sol an+bu n+bi b+ nöp lau adö m+dpal Jerusalem gau kal+p pör gi najj yab+ñ göp,’ a g+pal. ¹⁴ N+pe m+ñi Damaskas i auöp u, b+ God nan sabe gep b+ kub gau köp r+mnay

n+p n+ñlö, n+bi b+ an an hib ne haglö adö arnab gau, kal+p nag+ l+n, a göm, auöp,” a ga.

¹⁵ Ananaias an+g hageia, B+ Kub n+p haga, “Aru! B+ an+bu wög r+mnay yad ke n+p hag l+bin. N+pe manö aij yad u Isrel n+bi b+ kal+p hag nöm, Isrel n+bi b+ wasö gau kal+p hag nöm, kiñ gau kal+p hag nöm g+ñab. * ¹⁶ Pen n+pe ake ranö, iru marö gö n+ñöl gi, wög an+bu g+ñab. An+g g+ñab u yad ke n+p hag n+ñ aij g+ñabin,” a ga. *

¹⁷ B+ Kub an+g hageia, Ananaias aramöm, Sol m+deia ram u apjaköm, raul yañ amöm, Sol n+p nab+c cög adö lañ n+magö löm haga, “Mam Sol. B+ Kub Jisas nöp adan an au ap lugöm waiö la n+ña u, y+p hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyañ n+ñ n+ñmön, Ana U+ n+pe nöp am ajman raun+m, a göm, y+p hag yuö aubin i,” a ga. ¹⁸ Ananaias an+g hagö n+ñöl gi, nan hag ga+ bad rö Sol amgö n+p har+köl m+deia u, wa+ gi lugö n+ñöl gi, ad+ñ amgö n+ñ n+ña. Amgö n+ñöm, urak aramöm, n+g paka. ¹⁹ Sol nan n+ñöm klö uda.

Sol Damaskas n+bi b+ gau kal+p Jisas manö aij u hag n+ñ

Pen Sol n+pe n+ñ r+mnay n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau aip Damaskas m+döl gi, ²⁰ Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas n+pe God N+ n+pe m+dpöp manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag n+ñ. ²¹ N+pe an+g göl hag n+ñ m+dö n+ñöl gi, kale n+ñöm pa g+ñ g+ñ göm hagla, “B+ i me, Jerusalem n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p gi najj g+m+dpöp me! M+ñi r+mnay halö nag+ l+ dam, b+ God sabe gep b+ kub gau kal+p n+ñnam a göm auöp,” a g+la. * ²² Pen Sol Jisas manö aij u hag n+ñ damöm, Jisas n+pe nöp Mesaia u manö kabö göl yab+ñ hagö, b+ Juda

Damaskas han m+deila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

²³ Pen hainö m+id damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Sol n+ip al pak lun,” a g+la. ²⁴ Pen manö hagla an+bu, b+ ap n+ijöm Sol hag ña. Daun kub an+bu, hadame nöp kabö waryö g+ g+gabö g+la u me, adan ramö ajm+dal gau, Sol n+ip alun, a göm, s+idö an s+bön yan u+ñ+in l+ m+deila. ²⁵ An+ig geila n+ijöm Sol b+ n+ipe gau s+bön an yan n+ip wad+ m+igan kub ap yagöm, nag+ ad+iköm, t+ip g+ waryö an+bu m+igan ap höñ adö adö lan n+bö m+nöñ yan yulö, p+ñ+ñ g+ ara. *

Sol Jerusalem am m+deia

²⁶ Sol Jerusalem amöm, n+bi b+ Jisas lau adö m+deila gau aip m+deinam, a geia pen kale n+ijöm, b+ i Jisas b+ n+ipe ap wasö, han+ip al pak l+ñ+g auöp, a göm, p+ñ+ñ g+la. * ²⁷ An+ig geila, Banabas n+ipe Sol n+ip dam b+ Jisas manö ud arep gau m+deila au amöm, kal+ip haga, “B+ an+bi n+ip n+ijmim p+ñ+ñ gag-mim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl g+, adan an au amöm, B+ Kub n+ip n+ijö, n+ip manö r+mnap haga. Hainö am Damaskas n+bi b+ kal+ip p+ñ+ñ gagöm, Jisas manö aij u hałowalö nöp hag ña,” a ga.

* ²⁸ Banabas an+ig hagö, Sol n+ip udlö, kal+ip aip Jerusalem m+idöm, daun kub an+bu m+igan m+igan gau amöm, Jisas manö aij u hałowalö yab+ñ nöp hag ña. ²⁹ Pen b+ Juda Grik manö n+ijla gau n+ip aip manö pen pen hag am+il ap+il göm, n+ip al pak lun, a göm, gas+ u n+ijla. ³⁰ Pen b+ Jisas n+ip n+ij udlu r+mnap manö an+bu n+ijöm, n+ip u+ g+ dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

³¹ Ñ+in an an+ib au, ram m+nöñ Judia, Galili, Sameria gau, n+bi b+ Jisas n+ip n+ij udlu gau m+id aij

g+la. Ana U+ n+ipe kal+ip abad m+id aij göm, p+idöñ ñö n+ijöl g+, kale klö göm, B+ Kub n+ip gas+ n+ijöl g+ m+idöm, n+bi b+ r+mnap halö Jisas manö aij u hag ñ+ilö, kale u rö nöp Jisas n+ip n+ij udlu.

Pida Inias n+ip gö urak ara

³² Pida ram m+nöñ ke ke gau g+ ajöl g+, n+bi b+ Jisas n+ip n+ij udlu gau kal+ip n+ij ajm+idöp. An+ig göl n+ij ajöm, mañ ap, n+bi b+ Jisas n+ip n+ij udlu gau kal+ip n+ij+in, a göm, ram r+ñ+g aglö Lida ara. ³³ Ram m+nöñ an+bu b+ ap m+deia, hib n+ipe u Inias. Pen ñ+magö ma n+ipe gau k+la gö, kuö adö n+ipe u nöp han m+idm+idöp m+ unbö raleb j+ñ ina. ³⁴ Pida b+ an+bu n+ip haga, “Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kam+ñ l+ñab. Urakmön, kuö ne u yad aij g+,” a ga. An+ig hagö n+ijöl g+, magö an+bu nöp Inias n+ip kam+ñ lö uraka. ³⁵ Inias uraköm g+ ajö n+ijöl g+, ram r+ñ+g aglö Lida n+bi b+ gau abe, ram m+nöñ Seron n+bi b+ gau abe n+ip n+ijöm, B+ Kub n+ip n+ij udlu.

Dabida uma, Pida gö, uraka

³⁶ Pen Pida ram r+ñ+g aglö Lida an+bu m+idö n+ijöl g+, n+bi Jisas n+ip n+ij uda ap uma yöp daun kub Jopa au. N+bi an+bu hib n+ipe Dabida. Pen Grik manö hagöm n+ip Dokas a g+m+dal. N+ipe n+bi b+ gau kal+ip abad m+id aij göm, n+bi b+ mög gep rö gau kal+ip wög g+ ñ+m+idöp. ³⁷ N+bi an+bu n+ip nan gö hadö umö, n+ip ñ+g pak ñöm wip he dam ram raul m+igan adö lan l+la. ³⁸ Jisas n+bi b+ n+ipe Jopa m+deila gau manö ap n+ijla, Pida ap m+deia ram r+ñ+g aglö Lida au. Lida daun kub Jopa söl au m+idöp, n+ijöm kale b+ m+höp kal+ip hag yulö, Pida m+deia au ammil manö klö hagmil haglö, “Ne hol aip y+ñ+id auö arun,” a g+ilö. ³⁹ Hagailö, Pida kal+ip m+höñ aip Jopa amöm

* 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19

* 9:27: 1Ko 9:1

amjaklö nıñöl gı, nıþ u† gı dam Dabida uma dam lıla ram raul adö lañ arla. U† gı ud areilö nıñöl gı, nıbi paþpaþ ap mıdeila gau, nıbi uma anıbu nöð kamıñ mıdmıdöp u, wañj mılö wañj rımnap kalıþ yıharıñ ñımdıdöp gau, Pida nıþ yamöl gı, mı†öñ gı mıdeila.

⁴⁰ Pida pen nıbi bı ap mıdeila anıb gau kalıþ hag höñ yañ yuöm, kugom yımöm, God nıþ sabe göl gı, ado göm, wıþ he nıñöl gı haga, “Dabida, urak!” a ga. Hagö, Dabida amgö ñı! Pida nıþ nıñöm, urak asıka. ⁴¹ Pida pen ñımagö kıd nıpe u udöm, ud urak ñöm, nıbi paþpaþ gau abe, nıbi bı Jısas nıþ nıñ udla gau abe, kalıþ magöñhalö wıñ alö aueila haga, “Dabida i,” a ga. ⁴² Pen Pida anıg geia, manö anıbu Jopa nıbi bı magöñhalö nıñöm, nıbi bı iru nöþ Bı Kub nıþ nıñ udla. ⁴³ Pen Pida nıpe daun kub Jopa anıbu, bı kaj kau hañ wög gımdıdöp bı ap aıþ ñın rımnap rapın mıdmıdıl. Bı anıbu hib nıpe Saimon.

10

Ejöl ap apöm Konilias nıþ manö haga

¹ Pen ami bı gau kalıþ abad mıdmıdöp bı kub ap daun kub Sis-aria mıdmıdöp. Hib nıpe u Konilias. Ami bı nıpe abad mıdmıdöp anıb gau kalıþ “Idali Ami Bı” a gımdıdal. ² Bı kub Konilias anıbu aıþ, nıbi bı ram nıpe gau aıþ, God nıþ nıñ udla. Juda nıbi bı nan kale rımnap mıdagmıdöp u, Konilias nıpe mani nan gau hañöwañö ñımdıdöp. Pen nıpe God nıþ pör sabe gımdıdöp. ³ Mañ ap sıdö gamıñ ga magö u, Konilias nıpe naböñ nıña, God ejöl ap apöm haga, “Konilias!” a ga. ⁴ Hageia, Konilias pıñıñ göm nıþ nıñ ij halö löm haga, “Bı kub, yıþ nıñön hagabön?” ö ga.

Hageia, ejöl u nıþ haga, “Ne God nıþ sabe gımön, nıbi bı mög gep gau kalıþ nan hañöwañö ñımön gıpan u, God nöþ aıj göm nöþ hau† gagöp. ⁵ Ne bı rımnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bı Saimon Pida a gıpal u nıþ haglö aunım. ⁶ Nıpe Saimon, bı kaj kau hañ wög göp u aıþ mıdıl ñıg solwara go† au,” a ga.

⁷ Pen ejöl manö anıbu hagöm arö nıñöl gı, Konilias bı wög nıþ gı ñımdıl mıhau abe, ami bı God nıþ nıñ uda ap abe hagö aueila, ⁸ kalıþ ejöl u manö nıñön nıñön haga u hag ñı aıj göm hag yuö, Jopa arnıg hadla.

⁹ Kale am am adan añ au hanla. Ruö am am, sıdö añ aulık magö u, Jopa söł söł gıla. Magö anıbu Pida God nıþ sabe gıñıg ara ram adö lañ mıgan u. ¹⁰ Nıpe amöm, God nıþ sabe gı mıdö nıñöl gı, nıþ kıyö kub yabı† la. Pen nıbi bı nıpe gau nan magö lau gılö nıñöl gı, nıpe naböñ ap nıña. ¹¹ Pida nıpe naböñ nıñöm nıña, kumi kabö adö lañ mıgan hiıköm, wadı kub ap ñon mılö mıhau mıhau go† lap lap adıköl mıdeia añ au lug lug mınöñ ij yañ luga. ¹² Wadı mıgan anıb yañ kaj, wal wayöñ, re, yaur ke ke gau magöñhalö nöþ mıdeia. ¹³ Manö ap pen nıþ haga, “Pida, urakmön nan ñıñeb anıb yagol gau pak ñö?,” a ga.

¹⁴ Hageia, Pida pen haga, “Bı Kub. Wasö yabı†! Nıñön gıñıg ñö? a gımön hagpan? Hon Juda nıbi bı nan hil gep anıb gau nan rımnap ñıñagpin yabı†,” a ga. *

¹⁵ Hageia, manö anıbu kauyan haga, “Nan nıñön nıñön God nan ñıñeb a ga gau, hil gep a gımön hagagmön,” a ga. *

¹⁶ Ga anıbu, ij mıhau nıgan ga. Hainö me, nan wadı kub anıbu adö gı kumi kabö adö lañ ara.

* 10:14: Lep 11:1-47; Esi 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19

17 Anig gö, Pida naböŋ niŋbin anibu nihöŋ giŋab, a göm, gasi iru niŋ midö niŋöl gi, Konilias bi hag yuö niŋ hagnig aula bi kabö u adan il au apjakla. 18 Apjaköm hagla, "Bi Saimon Pida au midöp aka?" gila.

19 Pida naböŋ niŋajip anibu gasi niŋöl gi midö niŋöl gi, God Ana niŋp haga, "Ne nö?! Bi miŋhau niŋan nöp ulhai niŋ auaböl. 20 Anib u, urakmön ram au giŋan arammön. Yad ke kalip hag yunö auaböl. Anib u, auö aip arun a gaiöl u, gasi iru niŋagmön aip armön," a ga.

21 God Ana anig hagö, Pida au yan amöm bi anib gau kalip haga, "Bi ulhai niŋabim bi u, yad me i. Yip manö ap hagnig aubim aka?" ga.

22 Hageia, hagla, "Bi kub Konilias, ami bi gau kalip abad midöp bi kub u hanip hag yuö auabun. Niŋpe God niŋp niŋ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai niŋ niŋlö kalip magöŋhalö aij göp. Pen niŋpe naböŋ niŋa, God ejol ap apöm niŋp haga, 'Ne bi riŋnap yuö, am Saimon Pida niŋp ul gi daulö, manö hagainim u niŋmön,' a ga," a gila.

Pida Konilias ram ara

23 Anig hagailö, Pida kalip hagö ram raul miŋgan amöm hanla.

Ruö Pida, bi Jopa niŋbö Jisas niŋp niŋ udla riŋnap udöm, Konilias yua bi ugan anibu aip am am adan an au hanla. 24 Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias niŋpe Pida auab, a göm, niŋbi bi niŋpe gau abe, miŋdeimam niŋpe gau abe, kalip wiŋ alö ap magum gi midaila. 25 Pida niŋpe amöm ram raul arniŋ gö niŋöl gi, Konilias niŋp nable paköm, niŋp bi kub a göm, am ma il niŋpe au kugom yima. 26 Anig gö niŋöl göm, Pida pen niŋp ud urak

niŋm haga, "Ne urak! Yad u rö nöp bi ap me," a ga. *

27 Hagö, urakö niŋöl gi, manö hagöl gi, ram raul miŋgan yan arlö. Ammil Pida niŋa, niŋbi bi iru nöp ap magum gi midaila. 28 Pida kalip haga, "Kale ke niŋbim, hon Juda niŋbi bi as masi gi aij giŋpun. Juda niŋbi bi wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböŋ niŋnö, God yip manö ap haga. Niŋpe manö haga anibu, yad niŋbi bi riŋnap as masi midpal, a gem, kalip as masi giŋnam rö lagöp. 29 Anib u niŋem me, Konilias manö hagöp u niŋem arö gagpin; hagöp rö niŋem aubin. Anib u, yip niŋhöŋ giŋig hagpe aubin?" ö ga.

30 Pida anig hageia, Konilias haga, "Yad ruö nöp me, miŋni sidö gamiŋ göp magö u rö, ram raul miŋgan yan God niŋp sabe gi midöl gi niŋnö, bi walij rud yabit yima ap apöm, midainö ba au uraköl midaila. 31 Niŋpe yip haga, 'Konilias, ne God niŋp sabe giŋmön, mani nan gau niŋbi bi nan midagöp gau kalip halöwalö niŋmön giŋan u, God niŋöb. 32 Anib u me, bi riŋnap hag yuö, daun kub Jopa amöm, Saimon hib niŋpe ap Pida a giŋal u, niŋp ul gi dauöl. Niŋpe Saimon bi kaj kau haŋ wög göp u aip midpil niŋg solwara goŋ au,' a ga. 33 Ejol u yip anig hagö, yad yiniŋd nöp bi yad riŋnap hagnö, nöp am ul gi dauajal, yip aij göp. Hon niŋbi bi aui God piŋ midpun rö, Bi Kub manö kalip hag niŋmön, a göm, nöp hag yuö auban u, miŋni hanip hag niŋniŋun," a ga.

Pida Konilias niŋbi bi niŋpe gau kalip manö hag niŋa

34 Konilias anig hageia, Pida haga, "Yad miŋni niŋbin, God niŋpe, bi söl aui niŋbö nöp bi aij, bi milö gau niŋbö bi naij, a göm, niŋagöp.

* 35 Ram miŋnönj ke ke gau niŋbö,

* 10:26: Ap 14:13-15; Rep 19:10 * 10:34: Dud 10:17; Ro 2:11

if ke ke gau n̄bō, n̄bi b̄i an an God n̄p n̄n̄jōm ana udōm, manō n̄pe n̄n̄jōm hagōp rō ḡnabōl gau, kal̄p magōn̄halō udnab. ³⁶ Pen God n̄pe han̄p Isrel n̄bi b̄i manō aij yua u n̄n̄jbim. Yad ke aip j̄m n̄l m̄dlaŋ, a gōm, God n̄pe Jisas Krai n̄p hag yua. Jisas Krai n̄pe n̄p me, n̄bi b̄i gau magōn̄halō B̄i Kub kale m̄dōp. ³⁷ Kale ke n̄n̄jbim, Jon b̄i n̄n̄g pak n̄eb u, n̄n̄g pak n̄l ḡi, manō aij an̄bu iŋ gōm, ram m̄n̄n̄j Galili hag n̄a. An̄g gōl hagō, hag damōm, hag damōm, n̄bi b̄i ram m̄n̄n̄j Isrel m̄dpal gau magōn̄halō n̄n̄la. ³⁸ Pen kale n̄n̄jbim, Jisas Nasared n̄bō u God aip m̄dōm, Ana Uŋ u n̄p n̄bō, abad m̄dō n̄n̄jōl ḡi, k̄lō n̄pe n̄p udōm, ram m̄n̄n̄j ke ke gau magōn̄halō ajōl gōm, n̄bi b̄i gau ḡi aij gōl ḡi, n̄bi b̄i Seden kal̄p gō uŋham m̄deila gau kal̄p gō, kam̄n̄j l̄m̄dōp. *

³⁹ “Pen Jisas Juda n̄bi b̄i ram m̄n̄n̄j kale gau ḡi ajōl gōm, Jerusalem ḡi ajōl gōm, ga ga rō hon amgō hon ke n̄n̄jō u hagabin. Pen hainō n̄p mab ba laŋ al pak l̄lō uma. ⁴⁰ Ūma u pen n̄n̄ m̄ihōp m̄dōm, God gō, n̄n̄ m̄ihau n̄gaŋ u kauyaŋ urakōm, am waiō lō amgō n̄n̄jō. ⁴¹ N̄bi b̄i magōn̄halō n̄p amgō n̄n̄agla. God han̄p n̄bi b̄i hag la gau n̄p Jisas n̄p amgō n̄n̄jō. N̄pe umōm urakō n̄n̄jōl ḡi, aip m̄dun j̄m n̄l nan n̄n̄jun n̄n̄g n̄n̄jō. ⁴² Jisas han̄p haga, ‘Manō aij yad u n̄bi b̄i gau kal̄p hag n̄n̄mim hagnim, “God haga rō me, hainō Jisas n̄bi b̄i kam̄n̄j m̄deinabōl gau abe, n̄bi b̄i umnabōl gau abe, kal̄p magōn̄halō manō kub hagnab,” a ḡmim,’ a ga. ⁴³ Pen adō an̄bu, b̄i God manō hagep gau magōn̄halō

Jisas Krai n̄p hagōm hagla, ‘N̄bi b̄i an an Krai hib k̄lō yab̄i n̄pe u udnabōl gau, nan si nan naij ḡipal u, God n̄n̄jōm arō ḡnab,’ a ḡila,” a ga. *

Juda n̄bi b̄i wasō gau Ana Uŋ udla

⁴⁴ Pen Pida an̄g gōl manō hag m̄dō n̄n̄jōl ḡi, Ana Uŋ n̄pe n̄bi b̄i n̄n̄j m̄deila gau kal̄p magōn̄halō aua. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ana Uŋ kal̄p auō, kale manō ke n̄p, haŋ ke n̄p hagōl ḡi, God hib n̄pe haglō adō arō, Juda n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j udla Pida aip Jopa n̄bō aula gau, God Juda n̄bi b̄i wasō gau kal̄p Ana Uŋ n̄a me u, a gōm, aiō waiō ḡila.

Pida pen haga, ⁴⁷ “God n̄pe Ana Uŋ han̄p n̄a rō u, m̄n̄i n̄bi b̄i gai i kal̄p u rō n̄p n̄bō. An̄b u, kale n̄n̄g paknabun, a ḡilō, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p wasō gōl rō lagōp,” a ga. ⁴⁸ Pida an̄g hagōm b̄i n̄pe r̄imnap kal̄p haga, “N̄bi b̄i gai i kal̄p Jisas Krai hib n̄pe hagnim n̄n̄g pak n̄n̄mim,” a ga. N̄n̄g pak n̄lō n̄n̄jōl ḡi, kale hagla, “Pida, ne hon aip n̄n̄ pro magō ap aui m̄daimōn,” a ḡila. Haglō, n̄n̄ pro magō ap kal̄p p̄g m̄deila. *

11

Pida Jerusalem arō n̄p manō hag ḡila

¹ Pen Jisas manō ud arep b̄i gau abe, ram m̄n̄n̄j Judia n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄n̄j udla gau abe n̄n̄la, Juda n̄bi b̄i wasō gau r̄imnap God Manō n̄n̄j udla. ² An̄b u, hainō Pida Jerusalem arō, Juda b̄i wasō gau u rō n̄p haŋ r̄ib ḡi dō gōl, a ḡm̄dal b̄i gau, Pida n̄p kal̄p gōm hagla, ³ “Ne n̄hōn ḡn̄g b̄i haŋ r̄ib ḡi dō gagpal gau ram kale ammōn,

* 10:37: Mad 4:12-17 * 10:38: Mad 3:16; Luk 4:17-20 * 10:41: Ap 1:8; Luk 24:42-43

* 10:42: Ap 17:31; 1Pi 4:5 * 10:43: Ais 53:5-6; Jer 31:34 * 10:44: Ap 11:15; 15:8

* 10:45-46: Ap 2:4; 19:6 * 10:48: Ap 2:38 * 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12

kalip aip nan j+m ñöl ñiηabön?" ö gila. *

⁴ Anig hagaila, Pida daun kub Jopa midöm naböη nija aiud u kalip hag ñöl gi haga, ⁵ "Yad daun kub Jopa midem, God nip sabe gi midem, naböη nija, kumi kabö adö laη nibo, wadi kub ap rö ñon mlö mihau mihau gof lap lap adiköl mideia lug lug it yad midainö au ap luga. * ⁶ Auö, yad wadi anibu mideia sol au amem nija, kaj, wal wayöη, re, yaur gau gau magöηhalö mideia. ⁷ Pen manö ap yip haga, 'Pida, ne urakmön nan anib yagol gau pak ñöη,' a ga.

⁸ "Hageia, yad pen hagnö, 'Bi Kub. Wasö yabih! Nihön ginig ñöη a gimön hapan? Hon Juda nibi bi nan hil gep anib gau nan rimnap ñiηagpin yabih,' a ginö.

⁹ "Anig hagainö, manö anibu kauyan haga, 'Nan nihön God nan ñiηeb a ga gau, hil gep a gimön hagagmön,' a ga. ¹⁰ Ga anibu, ij mihau nigan ga. Pen hainö nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö laη ara.

¹¹ "Pen magö anibu nöp, bi mihau nigan ram han midainö u apjakla. Bi anib gau bi kub Konilias, Sisaria nibo hag yuö, yip ut ginig aula. ¹² God Ana yip haga, 'Gasit iru nijaqmön, kalip aip hatöwatö armön,' a ga. Anig hageia, yad mam Jisas manö nija udpal unbö kagoi jija udem, kalip aip Konilias ram u arno. ¹³ Amjakno, Konilias haga, 'Ejol ap apöm yip haga, "Bi rimnap hagaimön, daun kub Jopa amöm, bi ap Saimon Pida a gipal u nip ut gi dauöl. ¹⁴ Ut gi dauöl, nipe nöp manö rimnap hag ñö, nibi bi ram ne aip midpim gau, God kalöp magöηhalö ud kamija yuö, nibi bi nipe mideinabim," a ga,' a ga. *

¹⁵ "Konilias yip anig hagö, yad it gem manö hag ñinö nijaöl gi, Ana Ut nipe hanip nöd aua rö, nibi bi anib gau kalip u rö nöp aua. *

¹⁶ Anig gö, Bi Kub hanip nöd haga manö u gasit nija. Nipe haga, 'Jon kalip nig pak ña u pen sol midöp God nipe kalöp Ana Ut u pak ñinab,' a ga. * ¹⁷ Pen hon Bi Kub Jisas Kraias nip nija udno ñin u, God nan aij yabih hanip ña rö, kalip u rö nöp ña. Anib u, yad aigöl gem God nip, 'Anig gagmön,' a gibnep?" ö ga.

¹⁸ Pida anig hageia, bi nip manö kal hag gila gau manö haga u nija, manö kal rimnap halö hag gagla. God hib haglö adö arö nijaöl gi hagla, "Hanip nöp wasö; Juda nibi bi wasö gau u rö nöp, nan si nan naj gipal u, nihön ginig anig gipun, a göm, nip sabe geinabol u, nipe nija, nan si nan naj gipal gau arö göm, kamija pör midep magö u kalip ñinab," a gila. *

Adiok nibi bi Jisas manö aij u nija udla

¹⁹ Pen Sidipen nip kabö ju pak lila ñin aη au, bi Juda Jerusalem mideila gau, nibi bi Jisas nip nija udla gau kalip gi naj yabih gilo, kale pija gi ke ke arla. Rimnap pija gi ram minöη Pönisia arla, rimnap pija gi ram minöη nig rib gus ga airan Saipras arla, rimnap pija gi daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñagla, nibi bi kale ke Juda kai ju am anib gau midmidal gau kalip nöp hag ñila. * ²⁰ Pen nibi bi Jisas manö aij u nija udla rimnap Saipras nibo, rimnap Sairini daun nibo, pija gi Adiok amöm, Bi Kub Jisas manö aij u Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñila. ²¹ Bi Kub klo nipe u kalip aip mideia u me, nibi bi gau kalip

* 11:5: Ap 10:9-48 * 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4 * 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4

Jisas manö aij u hag ñilö, nibi bi iru nöp Bi Kub nüp nñj udla.

²² Pen Jerusalem nibi bi Jisas nüp nñj udla gau, manö anibu nñjöm, bi kale Banabas nüp haglö, Adiok ara. * ²³ Banabas nipe Adiok amjaköm nñja, God nipe nibi bi anib gau mög nñjöm gö, Jisas manö aij u nñj udla. Anib u me, nipe ññilö, kalip manö rñmnap halö hag ñilö gi haga, “Bi Kub nüp nñj udpim u arö gagmim; nüp añi nöp hibur gasi mñdmagö kale an dan nñj ud pidöj gñmim, cig göl gi mñdaimim,” a ga. ²⁴ Banabas nipe bi aij yöl. Ana Ut nipe Banabas apöm ajmanj raumñdöp. Nipe Jisas manö aij u böj nöp nñj uda. Nipe Jisas manö aij u nibi bi gau hag ñö, nibi bi iru nöp Bi Kub nüp nñj udla.

²⁵ Banabas pen bi Sol nüp am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. * ²⁶ Banabas Dasas amjaköm, Sol nüp ulhai nñjöm, ut gi ado gi am Adiok amöm, mi añi anibu nibi bi Jisas nüp nñj udla gau kalip Jisas manö aij u hag ñilö gi mñdailö. Adiok nibi bi Jisas Krajs nüp nñj udla gau, nöd hib ñöm Krajs Nibi Bi a gila.

²⁷ Ññn an anib au, bi God manö hagep rñmnap Jerusalem nibö Adiok arla. ²⁸ Amöm, God Ana nipe bi kale ap Agabas nüp gasi ñö haga, “Kiyö kub yabiñ ram mñnöh magöñhalö lñng gab,” a ga. Hagö, haga rö kiyö kub yabiñ u, gapman bi kub Klodias abad mñdmñdöp ññn u aua. * ²⁹ Anig göl kiyö kub la nñjöm Adiok nibi bi Jisas nüp nñj udla gau hagla, “Nibi bi Jisas manö aij u nñj udpal rñmnap ram mñnöh Judia gau mñdlö nñjöl gi, kalip kiyö kub yabiñ löp u, hon añi añi kalip mani rñmnap magum gun ñun,” a gila. ³⁰ Anig hagöm, mani li magum göm, Banabas aip Sol aip kalip

ñöm hagla, “Kale bi mñhöh mani i dammil, Krajs nibi bi nipe abad mñdpal bi kub gau kalip ñil,” a gila. *

12

Herod Jems nüp al pak löm, Pida nüp nagil

¹ Ññn an anib au, gapman bi kub Herod, nibi bi Jisas nñj udla gau rñmnap kalip gi naj göl gi, dam nagil löl gi ga. ² Ami bi nipe gau rñmnap hagö, Jon nñmam Jems nüp ru mñlö kñd udöm böj nöp al pak lilö uma. ³ Herod hagö anig geilla, Juda nibi bi gau nñjöm ñññi lila. Ñññi lila u, Herod nñjöm, Pida nüp u rö nöp hagö, dam nagil lila. Gila anibu, Juda nibi bi Bred Yis Halö Ññjagep ññn an au gila. ⁴ Herod Pida nüp anig göl dam nagil löm, ami bi unbö raleb böj dan (16) kalip nime li yigwo mñlö yigwo mñlö löm haga, “Sñdö an sibön yan bi mñhau mñhau abad nöp mñdaimim,” a ga. Herod gasi nipe u ke nñjöm haga, “Pasopa ññn u ap arainim me, hainö Pida nüp dam nibi bi mñdeinabol an au amun manö kub hagnabun,” a göm nñja.

⁵ Pida nipe anig göl nagil mñdö nñjöl gi, nibi bi Jisas nüp nñj udla gau Pida nüp gasi nñjöm, klö göm God nüp sabe göl gi nöp mñdeila.

⁶ Pen gapman bi kub Herod Pida nüp manö kub hagnam, a göm, nñja ññn anibu nöp sibön an yan, Pida nüp sen mñhöp adiköm, ami bi mñhau böj lap lap nñj mñdlö nñjöl gi, Pida an yan haneia. Ami bi rñmnap u rö nöp adan it u nñj mñdeila. ⁷ Pen adñj Bi Kub ejol nipe ap urak mñdö nñjöl gi, mab mññan rö am nagil lep ram raul mñgan u ara. Ejol anibu am Pida nüp rñglöm pak nñjöm haga, “Yññd

urak!” a ga. Hagö, Pida urakö n+ñöl g+ , sen n+ p ad+kla u hub+ka.

⁸ Ejol Pida n+ p haga, “Dip nag+ ne u p+g l+imön, ma r+rup ne u g+mön g+ ,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Wa+ij m+lö kub ne u y+mö, yad aip arul,” a ga. ⁹ Hagö, wa+ij m+lö kub n+pe u y+möm, ram raul m+gan m+deia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga an+bu, Pida n+pe hag n+ja e, u naböñ n+ñabin a göm n+ja. ¹⁰ Pen ami b+ n+ñ m+deila ajöñ i+ m+hau hil g+mil, ajöñ klö yab+ i ain udöm g+la ajöñ höñ yañ u ke hi+kö n+ñöl g+ , höñ arlö. Ammil, adan añ gau amöl g+ Pida n+ja, ejol u m+dageia.

*

¹¹ An+g ga n+ñöm Pida haga, “M+ñi n+ñ aij g+pin. U B+ Kub nöp, ejol n+pe u hag yuö, ap gapman b+ kub Herod y+ p nag+ p+döñ löp u hub+k yuöp. Gapman b+ kub Herod abe, Juda n+bi b+ gau abe, nan naj y+ p g+n+g g+pal u, göl rö lagöp,” a ga. ¹² An+g hagöm, gas+ n+ñ aij göm, b+ ne Jon Mak n+me Maria ram u ara. Ram an+bu n+bi b+ iru nöp apöm, God n+ p sabe g+ m+deila. ¹³ Pida apöm, ajöñ u pa gu gö, pai Roda, ram an+bu wög g+m+döp u ajöñ u hi+k+g aua. ¹⁴ Pai an+bu ajöñ apöm n+ja, Pida maj m+gan u nöp hageia. N+pe an+g n+ñöm, ñ+ñ+ yab+ i löm, hau+ padö ajöñ hi+kaga; am n+bi b+ gau kal+ p haga, “Pida ap m+döp höñ yañ,” a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, “Ne hau+ alaj+ p hagabön,” a g+la. An+g hageila, n+pe klö yab+ i göm haga, “Piral hagag+n; n+ñö yab+ i hagabin. Pida m+döp höñ yañ,” a ga. Hageia hagla, “U ana n+pe u rö löp ap m+döp,” a g+la. ¹⁶ Pen Pida n+pe ajöñ u kauyañ pak gu gu gö gö gö, am ajöñ u hi+köm n+ñla, Pida nöp m+deia n+ñöm aiö yab+ i g+la. ¹⁷ Aiö g+lö n+ñöl g+ , Pida kal+ p

ñ+n m+ic g+ ñöm haga, “Manö hagagmim!” a ga. An+g hagöm, nag+ lep ram m+dö n+ñöl g+ , God ejol ap yuö apöm, n+ p n+hön n+hön göm daua manö u kal+ p hag ñöm haga, “Manö an+bi Jems abe, n+bi b+ Jisas n+ p n+ñ udpal gau abe, kal+ p hag ñ+mim,” a göm, ke m+gan ap ara.

¹⁸ Ruö ram ruö n+ñöl g+ , ami b+ gau Pida m+dageia u n+ñöm, n+hön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl g+ m+deila. P+ñ+ñ göm, “Mai,” a göm, u+haila u pen n+ñagla. ¹⁹ Herod ami b+ an+ b gau kal+ p, Pida n+ p y+ñ+d u+hai n+ñmim dauim, a gö, u+hai wasö n+ñlö, kal+ p manö kub hagöm, manö hagö ami b+ n+pe r+mnap ami b+ an+ b gau böñ nöp al pak l+la.

Herod uma

Hainö Herod ram m+nöñ Judia arö göm, am daun kub Sisaria m+dm+döp. ²⁰ Herod am Sisaria m+döm, daun kub m+höp Daia Saidon n+bi b+ gau kal+ p n+ñö mulu luga. Pen Daia Saidon n+bi b+ apöm, b+ Herod ram n+pe abada b+ Blasdas n+ p m+ñöñ g+ ñöm hagla, “Han+ p pör k+yö lö, apun Herod ram m+nöñ n+pe i nan magö rau ud arbun halö. An+ b u, han+ p kal kal juagmim; agam+ j j+m ñöl m+daiun,” a g+la. Hageila, Blasdas n+pe pen haga, “U n+ñö hagpim,” a ga.

²¹ Pen Herod manö an+bu n+ñöm, ñ+n ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñ+n an+bu auö, n+pe kiñ kai y+mbal rö wa+ij aij aij yab+ i gau y+möm, sea kiñ kub n+pe adö u as+köm, n+bi b+ gau kal+ p manö hag ña. ²² Herod manö an+bu hag ñö n+ñöl g+ hagla, “U b+ ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a g+la. ²³ Pen Herod manö an+bu n+ñöm, “Y+ p manö an+bu rö hagagmim; God hib n+pe nöp hagpe adö arañ,” a gaga. An+ b u,

* 12:10: Ap 5:19 * 12:18: Ap 5:22-24

Bì Kub ejol nìpe ap hag yuö, apöm Herod nìp gö, m+ña kub göm, gise lö börj nöp uma. *

²⁴ Pen God Manö u hag ñilö arö n+ñöl gí, ram m+nöñ gau kíd kíd ara. *

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem m+dmil, g+nig aulo u hadö gípul, a g+mil, Jon Mak nìp ut gí ado gí Adiok arla. *

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl gí arlö

¹ Daun kub Adiok an+bu au bì God manö hagep bì r+mnap, bì God manö hag ñeb bì r+mnap m+deila. Bì an+bu gau me, ap Banabas; ap Simion. Bì Simion an+bu nìp Bì Pír a g+m+dal. Bì ap Lusias, nìpe Sairini daun n+bö. Bì ap Maneyen, nìpe Kiñ Herod bì n+ñeb nìpe ap. Pen bì ap Sol. ² Pen ñ+n ap kale nan magö ñ+nagöm, Bì Kub nìp nöp sabe gí m+dlö n+ñöl gí, Ana Ut nìpe kalíp haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kalíp hag l+nö u g+ilö ar+n+m,” a ga. * ³ An+g hagö, kale nan magö ñ+nagöm, God nìp sabe göm, Banabas aip Sol aip kalíp ñ+nmagö adö lanj löm, God kalíp m+höñ abad m+deian, a göm, kalíp hag yula. *

⁴⁻⁵ Ana Ut nìpe kalíp abad m+do n+ñöl gí, bì nì Jon Mak, wög halíp pro pro r+mnap gí ñan, a g+mil, nìp ut gí Selusia daun ñ+g goñ yan amöm, ñ+g mag+bu udöm, ram m+nöñ ñ+g r+bu gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, n+bu bì gau kalíp God Manö hag ñ+ilö. * ⁶ Pen n+bu bì Saipras m+deila an+bu gau kalíp God Manö hag ñ+n dam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda bì ap kuj cage aimö gep bì

ap nable paklö. Bì an+bu hib nìpe Ba-Jisas. Nìpe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep bì ap,” a ga. ⁷ Daun kub Pepos au, Saipras gapman bì kub yab+ñ hanm+doñ, hib nìpe Segias Polas. Bì an+bu nìpe bì gasi n+ñ kíd yab+ñ hi+köm n+ñm+doñ. Nìpe Banabas aip Sol aip, God Manö yìp haglö n+ñ+n, a göm, kalíp hagö apil, nìp God Manö hag ñ+ilö. Pen bì kuj cage aimö gep bì u nìpe bì kub an+bu bì n+ñeb nìpe ap. ⁸ Bì Ba-Jisas an+bu, Grik manö hagöm nìp Elimas a g+m+dal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas nìp God Manö aij u hag ñ+ilö, nìpe r+m+id l+ apdi n+ñ aij ga u pen, bì kuj aimö gep bì u n+ñöm, Banabas Pol manö najj kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u n+ñ udagn+m, a göm, nìp haga, “Bì an+bu m+hau manö pir alabil u n+ñagmön,” a ga. ⁹ Sol hib nìpe ap me Pol a g+m+dal. Ana Ut nìpe Pol nìp ajman rauöm gasi aij ñö n+ñöl gí, bì kuj aimö gep bì u nìp n+ñ ij halö l+ m+doñ haga, ¹⁰ “Ne k+ijaki pi yag daua; najj nöp g+pan. Nan n+hön n+hön aij m+doñ u arö g+mön, n+bu bì gau kalíp piral nöp gabön. Ne pör pör Bì Kub manö n+ñö nìpe u udmön manö piral rö labön. Ne ñ+n mai gí najj gabön u arö g+nabön? ¹¹ An+g gabön u, God gö, ñ+n bad ap amgö ne we gö s+do mailö n+ñagnabön,” a ga.

Pol manö an+bu hagö, ad+ñ Ba-Jisas n+ña, kumi pír rö bad ap amgö nìpe har+kö börj nöp s+bu ga. An+g gö, bì ap yìp ñ+nmagö ud adan yaman, a göm, ud r+r+koñ göl gí m+deia. * ¹² Banabas Pol kale bì m+höñ Bì Kub manö u nìp hag ñ+ilö u n+ñöm, Segias Polas nìpe aiö ga. An+bu u, Ba-Jisas ga u n+ñöm, nìpe Jisas nìp n+ñ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram m+nöñ Pisidia au arlö

* 12:23: Dan 5:20 * 12:24: Ais 55:11 *

* 13:3: Ap 6:6 * 13:4-5: Ap 12:12; 15:39

* 12:25: Ap 11:29-30; 15:37 * 13:2: Ap 9:15

* 13:11: Ap 9:8

13 Pen Pol bi nipe gau aip nig magib udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram minöŋ Pampilia au arla. Am midöm, Jon Mak nipe kalip mihöŋ au arö göm, ado gi Jerusalem ara. * 14 Kale pen Pega daun arö gimil, daun kub Adiok, ram minöŋ Pisidia au arlö. Am midöm, Juda God nip sabe gep nin u, Juda magum gep ram u ammil, asik midailö. 15 Juda magum ram abad midmidal bi gau uraköm, Mosi's lo manö kalik kiiñ rika adin rimnap abe, bi God manö hagep gau kalik kiiñ rikla adin rimnap abe, amgö li nin nibi bi mideila gau kalip hagla. Kale manö hag pis göm, bi ap hag yulö Banabas Pol asik midailö au amöm haga, "Mamil mihöŋ. Nibi bi gai i nin udep manö rimnap midainim u, hanip hag nilö ninun," a gila.

16 Hagailö, Pol uraköm manö hagnig ninmagö dap ranöm haga, "Kale Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö God nip sabe gimidim gau abe, manö hagnig gabin i rimid li ninjim. 17 God nipe hadame nöp apis bac bi hon gau uda. God anibu nipe Isrel nibi bi God hon me. Hainö kale ram minöŋ Ijip am mideila, God kalip abad mid aij gö, nin pai yag dapöm, iru yabih nöp mideila. Bi kub Pero kalip, aragnabim, a ga u pen God klö ke yabih nipe u göm, kalip ut gi dam Ijip höŋ adö aula. * 18 Kale mi ninjuöl mihöp (40) ram minöŋ kabö nöp midmidöp an au midöm, God nip manö iru nibanö sasim li gimidal u pen God kalip abad mid aij ga. * 19 Pen nöd ram minöŋ Kenan nibi bi rigoŋ ke ke unbö mudun jin mideila, pen God nibi bi nipe kalip abad mid aij göm pidöŋ nipe nö, nibi bi rigoŋ ke ke unbö mudun jin nöd mideila gau

kalip aip pen pen göm, ridik gi yu al pak löm, ram minöŋ anibu ram minöŋ kale ke rö udla. * 20 Kale Ijip midlö mi ina u wö ralöm, ram minöŋ aipih nöp an gau midlö mi ina u wö ralöm, nibi bi ridik gi yuöm, ram minöŋ kale udla mi ina u abe wö ralöm gilö me, mi unbö po hadred pipdi (450) ina.

"Pen God kalip dam ram minöŋ Kenan aui löm, bi manö ud asikep rimnap hag lö, kalip abad midmidal. Hainö bi God manö hagep Samyuel mideia nin u, * 21 nibi bi Isrel gau kale Samyuel nip hagla, 'Ne kin ap hag lö, hanip nibi bi magöŋhalö abad mideinab,' a gila. Hageila, God bi ne Kis nin nipe Sol nip hag lö, kin kale midmidöp. Bi anibu Benjamin kigin rik damöm rik damöm rik lila. Sol kin kale midö, mi ninjuöl mihöp (40) ina. *

22 Pen hainö God nipe gö Sol kin midageia. God nipe Depid kin kale hag la. God nipe Depid manö hagöm haga, 'Hibur gasi midmagö yad ke gasi göp rö u, Jesi nin nipe Depid hibur gasi midmagö nipe abe unbö rö nöp gasi göp; nan nihön nihön gan a gi ninabin u, nipe anig unbö rö nöp ginab,' a ga. *

23 "Pen God nipe gö, Depid nin pai rikö, rik dam dapil göm, Jisas nip yag daula. Anib u, God nöd manö klö hag la rö, nipe Isrel nibi bi kalip Ud Kamin Yuep Bi ap yua. *

24 Pen Jisas il göm wög gaga magö u, Jon nipe apöm, Isrel nibi bi kalip haga, 'Nan si nan naji gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö giŋe, kalöp nig pak ninabin,' a ga. * 25 Jon wög nipe gi pis ginig geia nin an u, nibi bi gau kalip haga, 'Kale yip bi an, a gimim, gasi ninbim? Bi Kub pör

* 13:13: Ap 15:38 * 13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51 * 13:18: Nab 14:34; Dud 1:31 * 13:19: Dud 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Jaj 2:16; 1Sa 3:20 * 13:21: 1Sa 8:5,19; 10:20-24 * 13:22: 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20 * 13:23: 2Sa 7:12-16 * 13:24: Mad 3:1-2

abad m+dpim b+ u, yad wasö. Bi an+bu hainö aunab. Ma r+rup n+pe u ud hub+knam rö lagöp,' a ga. *

26 "Añ mam yad, kale r+mnap Ebrahim ñ+ pai n+pe m+dpim; kale r+mnap Juda n+bi b+ wasö pen God n+p sabe g+m+dim. Kraiss n+bi b+ ud kam+ñ yuep manö Jon hag ñ+ m+dm+öp an+bu, God n+pe han+nan a göm haga. 27 Jerusalem n+bi b+ gau abe, b+ kub kale gau abe, Jisas n+pe Kraiss u auub a göm n+ñagla. Jisas n+p al pak l+lö umañ a g+la u, God manö hagep manö kal+ k+ñ r+kla rö nöp g+la. Pen God n+p sabe g+n+g Juda magum gep ram pör aum+dal u, kale manö kal+ k+ñ r+kla an+bu pör pör nöp n+ñm+dal. 28 N+pe nan naj ap göp aka göm ulhai wasö n+ñöm gapman b+ kub Pailod n+p hagla, 'Ne hagö n+p al pak l+laj,' a g+la. * 29 Pen God Manö haga rö, magöñhalö nöp Jisas n+p g+la. Hainö n+bi b+ n+pe gau apöm, wip he ud as+ik dam kabö m+gan r+göl g+la. * 30 R+göl g+la u pen God gö kauyan uraka. 31 N+pe uraköm, kam+ñ m+do n+ñöl g+, n+bi b+ n+pe aip Galili n+bö Jerusalem aula gau, n+p ñ+n iru nöp n+ñla rö, uri Isrel n+bi b+ kal+p Jisas manö aij u hag ñaböl. *

32 "Pen hol b+ m+höj aubul i, kalöp Kraiss manö aij u hagn+g aubul. God hadame nöp ap+s bac b+ hon kal+p manö klö hag löm g+nabin a ga manö an+bu nöp 33 gas+ n+ñ m+dom, God n+pe Jisas n+p ud urak ña. Ga an+bu ap+s bac b+ gau n+ñagla u pen ñ+ pai r+ik lep kale gau m+ñi hon n+ñbun. Depid n+pe God Manö ad+ñ Sam a g+pal au K+map y+gwö an n+bö kal+ k+ñ r+köm haga,

'Ne Ñ+ yad.

* 13:25: Jon 1:20,27

* 13:28: Mad 27:22-23

* 13:29: Mad 27:59-60

* 13:31: Ap 1:3,8

* 13:33: Sam 2:7

* 13:34: Ais 55:3

* 13:35: Sam 16:10

* 13:39: Ro 10:4

* 13:41:

Hab 1:5

Yad m+ñi Nap ne m+dpin,' a ga.
*

34 God n+pe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ roman hij g+ lug l+ arn+im rö lagöp. Manö an+bu God Manö ad+ñ ap an+göl m+öp: 'Yad Depid n+p manö u+ klö n+ñö hag l+no u

kalöp nöp ñ+nabin,' a ga. *

35 Pen God Manö ad+ñ ap an+göl m+öp:

" 'Ne B+ U+ ne arö gö,

hañ roman n+pe hij g+ lug l+ aragn+im,' a ga. *

36 "Pen Depid n+pe God wög n+p hag la u, n+bi b+ n+pe m+dm+dal ñ+n an+bu g+ damöm uma. Pen Depid n+pe umö, nap n+hi b+ kal+p r+göl g+m+dal gau dam r+göl g+lö, hañ roman n+pe hij g+ lug l+ ara. 37 Pen God n+pe gö uraka B+ an+bu, hañ roman n+pe hij g+ lug l+ araga.

38 "An+ib u, m+deimam n+ñim. Jisas n+pe umöm uraka u me, God nan si nan naj g+pim u n+ñöm arö g+nab manö aij u kalöp hagabul. 39 Hon Juda lo manö adö u nöp n+ñun geinabun u, God nan si nan naj g+pun u n+ñ nöp m+deinab. Pen Jisas mab ba lañ al pak l+lö uma u me, hon Jisas n+p n+ñ udeinabun u, God nan si nan naj g+pun u n+ñöm, arö göm, han+p n+bi b+ aij yad, a g+nab. * 40 Pen b+ God manö hagep gau hadame nöp hagla rö han+p gagn+im, a g+mim gas+ u n+ñ aij g+mim. Kale hagla,

41 'Kale n+bi b+ y+p a+ab a+ab ñ+bim gau n+ñim!

Kale m+dpim magö i, nan ke n+bö ap g+nabin.

Nan g+nabin an+bu kalöp nöd hageinaböl u,

ñ+lön l+ hagaböl, a g+ n+ñnabim.

An+ib u, kale pa g+l g+l g+mim

* 13:25: Jon 1:20,27 * 13:28: Mad 27:22-23 * 13:29: Mad 27:59-60 * 13:31: Ap 1:3,8

* 13:33: Sam 2:7 * 13:34: Ais 55:3 * 13:35: Sam 16:10 * 13:39: Ro 10:4 * 13:41:

Hab 1:5

bõj nõp um hir g+mim!' a gila," a ga. *

⁴² Pol aip Banabas aip manõ an+bu hagmil, Juda magum gep ram an+bu hõj arlõ n+njõl g+, n+bi b+ gau hagla, "God n+p sabe gep ñ+n hain u kauyañ apil, han+p manõ an+bu r+mnap halõ hag ñ+mil," a gila. ⁴³ N+bi b+ gau magum g+ m+deila gau ram u arõ göm, ke ke arlõ n+njõl g+, Juda n+bi b+ kabõ göl r+mnap abe, n+bi b+ gau n+bõ Juda kai n+nj+m+dal rö n+nj udla r+mnap abe, Pol aip Banabas aip kal+p hain göm arla. Adan añ au amöl g+, b+ m+hau kal+p haglö, " 'God han+p mög n+njõm ud aij göp,' a g+mim, gas+ u n+njõl g+ nõp m+daimim," a g+lõ.

⁴⁴ Pen Juda God n+p sabe gep ñ+n hain u, n+bi b+ daun kub an+bu m+deila gau magõjhalõ rö, B+ Kub manõ n+nj+nig ap magum gila. ⁴⁵ Pen Juda b+ kub gau n+bi b+ iru n+banõ aula u n+njõl, mulu lugõ, Pol Banabas kal+p b+ m+hau kal+p n+njõm gas+ naj n+njla. Pol manõ n+hõn n+hõn n+bi b+ gau kal+p haga u hag juõm, hib n+pe u hag pro gila. ⁴⁶ Juda b+ gau an+g gailõ, Pol aip Banabas aip p+ñ+nj gagmil, manõ pen klõ hagmil haglö, "God Manõ aij u kalõp Juda n+bi b+ nõd hagul a g+pul u pen kale manõ aij an+bu udagmim, hon pör m+dep magõ u n+nj udun rö lagõp, a g+pim u me, m+ñi Juda n+bi b+ wasõ gau kal+p hag ñ+nabul. * ⁴⁷ N+hõn g+n+g: B+ Kub han+p hagõm manõ an+g göl haga, 'Yad hagnõ, kale Juda n+bi b+ wasõ gau kal+p mailõ kale m+dmim, ram m+nõj ke ke gau ammim, n+bi b+ gau magõjhalõ mailõ an+bu n+njõl n+njõl g+, yad kal+p ud kam+nj yunabin,' a ga," a ga. *

⁴⁸ Juda n+bi b+ wasõ gau manõ an+bu n+njõm, m+ñ m+ñ göm, B+ Kub manõ u, manõ aij unbõ ke yab+il, a gila. An+bu u, n+bi b+ God, pör pör m+daiõl, a göm, hag la gau magõjhalõ manõ aij an+bu n+nj udla.

⁴⁹ Pen B+ Kub manõ u, ram m+nõj an+bu gau magõjhalõ haglö ara. ⁵⁰ An+g ga u, Juda n+bi b+ gau n+njõl mulu lugõ, am Adiok n+bi kub God n+p n+nj udla r+mnap abe, b+ kub ram m+nõj an+bu abad m+dm+dal gau r+mnap abe, kal+p haglö, kale am n+bi b+ iru nõp dapõm, Pol aip Banabas aip kal+p g+ naj göm, ram m+nõj kale gau hag hõj yula. ⁵¹ An+g g+ hag hõj yulõ, b+ m+hau kale Adiok ar+k amöl g+, manõ aij dam hag ñajul udagpim, a g+mil, ma kale ac+p ac+p gau h+k g+ yumil ammil, daun kub Aikoniam arlõ. * ⁵² Pen Ana U+ n+pe n+bi b+ Jisas n+p n+nj udla gau ajmañ rauõ, kale m+ñ m+ñ yab+il göl g+ m+deila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailõ

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam m+dmil, Juda magum gep ram u ammil, manõ hag ñ+ aij g+lõ n+njõl g+, Juda n+bi b+ gau lõm, Juda n+bi b+ wasõ gau lõm, iru nõp Jisas n+p n+nj udla. ² Pen Juda n+bi b+ r+mnap, Jisas manõ hagabil u n+nj udagnabun, a göm, amõm Juda n+bi b+ wasõ gau kal+p manõ n+njeb n+njagep piral hageila n+njõm kale n+bi b+ Jisas n+nj udla gau kal+p n+njõl mulu kal luga. ³ Pen Pol aip Banabas aip, manõ an+bu n+njmil, ram m+nõj an+bu ar+k araglõ. Kale au nõp m+dmil, B+ Kub manõ u klõ göm waiõ nõp hag ñ+m+dil. B+ Kub kal+p m+hõj aip abad m+dõ n+njõl g+, nan gagep rö r+mnap, nan

* 13:46: Ap 3:26; 18:6

* 13:47: Ais 49:6

* 13:51: Mad 10:14; Ap 18:6

n+heb n+ηagep rō r+mnap gailō, n+bi b+ r+mnap n+ηōm hagla, “An+ib u, manō hagabil an+bi n+ηō nōp hagabil,” a gōm, n+ηla. * 4 Pen Aikoniam n+bi b+ an+ib gau as+ik ke ke lōm, bōη u Juda n+bi b+ gau manō hagla rō n+ηla, bōη u b+ Jisas manō ud arep b+ gau hagla u nōp n+ηla. 5 Pen Juda n+bi b+ r+mnap gau lōm, Juda n+bi b+ wasō r+mnap gau lōm, b+ kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kal+p g+ naj gun, kabō ju pak lun, a gōm, gas+ u n+ηla. * 6 Kalpe m+ihōη pen manō an+bu n+ηmil, pi+ñ+η g+ am daun kub m+ihau Lisdra Debi, ram m+nōη Likonia au arlō. 7 Ammil, an+ib gau g+ ajōl g+, Krais manō aij u hag ñ+m+dil.

B+ ma naj ga u, Pol gō, kam+η la

8 Pen daun kub Lisdra an+bu, b+ ap n+ime n+p yag daua ñ+n u nōp ma naj gō, adan ajagm+dōp b+ ap m+dm+dōp. 9 B+ an+bu n+pe ap as+ik m+idōm, Pol manō hageia u n+η m+deia. Pol b+ an+bu n+p n+η ij halō lōm gas+ n+ηa, b+ an+bi, God y+p gō kam+η lin+im rō lōp, a g+ gas+ n+ηm+dōp. 10 An+ib u, Pol n+p n+ηōm, meg m+gan dap ranōm haga, “Urak!” a ga. Hagō, b+ an+bu y+η+d urakōm, ma abō gōm ara.

11 Pol an+g gō, n+bi b+ n+η m+deila gau manō yab+ kale Likonia manō u hagōm hagla, “B+ kumi kabō adō laη n+bo gau, god m+ihōp n+bi b+ rō l+mil ap hagabil i,” a g+la.

* 12 An+g hagōm, Banabas n+p, god Sus, a g+la. Pen Pol n+pe manō iru nōp hagm+dōp rō, n+p, god Hemis, a g+la. 13 God piral Sus sabe g+m+idal an+bu, sabe gep ram u yōp g+ l+la daun go+ an+ib au me, god piral Sus sabe gep b+ kub u abe, n+bi b+ au m+deila gau abe, god Sus pōr sabe g+pun u m+ñi auōp i, a gōm, kaj kau n+bar r+mnap udōm,

mab pi+p+i aij aij r+mnap ud dauō, n+bi b+ iru yab+ aula.

14 Pen Pol aip Banabas aip, geila an+bu n+ηmil, wa+ij kale gau ud b+ñ+i g+m+il, n+bi b+ iru nōp m+deila an+ib au ammil haglō, 15 “Kale n+hōn g+n+g an+g gabim? Hol m+ihōη god wasō! Kale n+bi b+ yab+ m+dpim rō, hol u rō nōp unbō rō m+dpun. Hol Jisas Krais manō aij n+pe u kalōp hag ñ+n+g aubul. God n+pe kumi kabō laη g+ lōm, m+nōη nabōη i+ i g+ lōm, ñ+g solwara u g+ lōm, nan n+hōn n+hōn m+idōp gau magōηhalō g+ lōm, ga. Hol kalōp Krais manō aij u haglo, nan y+har+η piral sabe gabim gau arō g+mim, God kam+η m+idōp u nōp sabe g+ m+daimim, a gul, kalōp hagabul. * 16 Pen nōd n+bi b+ ram m+nōη ke ke gau m+idōm, gas+ kale ke n+ηōm nan y+har+η sabe g+la u, God n+ηōm kal+p g+ naj gaga.

* 17 Pen kale y+har+η m+dagpim; n+p n+ηn+g, n+ηnabim. N+pe pōr pōr kalōp ud aij gōp. N+pe nōp gō, mōη alōm, nan magō iru nōp m+idō n+ηōl g+, m+ñ m+ñ gōl g+ nan ñ+ηbim. An+ib u, n+pe an+g gab u n+ηmim, n+ηō nōp God hon m+idōp u hadō n+ηbep,” a g+lo. * 18 An+g haglō u pen, n+bi b+ an+ib gau, b+ an+ib m+hai i kumi kabō adō laη n+bo aubul, a gōm, kaj kau n+bar r+mnap pak sabe g+ ñ+n+g geila, u+ham yab+ hag hag wasō g+lo.

Pol n+p kabō ju pakla

19 Pen kalpe m+ihōη daun kub Lisdra an+bu nōp m+dlō n+ηōl g+, Juda kai daun kub Adiok, ram m+nōη Pisidia au m+dm+idal n+bi b+ r+mnap abe, daun kub Aikoniam m+dm+idal n+bi b+ r+mnap abe apōm, n+bi b+ an+ib gau kal+p piral hagōm hagla, “B+ m+ihau manō aij hagagabil; piral hagabil,” a g+la. An+g hageila, n+bi b+ an+ib gau

* 14:3: Mak 16:20; Hib 2:4 * 14:5: Ap 14:19
146:6 * 14:16: Ap 17:30 * 14:17: Jer 5:24

* 14:11: Ap 28:6 * 14:15: Ap 10:26; Sam

nɨŋöm, Pol nɨp kabö ju pak löm, böŋ nöp umöb, a göm, tɨp gɨ dam kabö waryö gɨgabö gɨla u höŋ adö löyan yula. * 20 Anɨg gɨla nɨŋöm nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ udla gau ap bɨnɨg gɨgabö gɨlö nɨŋöl gɨ, Pol uraköm daun kub anɨbu ado gɨ ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö gɨmil Debi arlö. 21-22 Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñailö, nɨbi bɨ iru nöp Jisas nɨp nɨŋ udla. Pen kalpe mɨhön nöd aubul adö u nöp arul, a gɨmil, ado gɨ Lisdra, Aikoniam, Adiok ram mɨnönŋ Pisidia au amöl gɨ, nɨbi bɨ Jisas manö aij u haglö nɨŋ udla gau kalɨp kauyan hag ñɨ aij göl gɨ arlö. Kalɨp hag ñɨ aij göl gɨ haglö, “Jisas manö aij u arö gagmim; nɨŋ uɨpim rö nöp nɨŋ ud mɨdaimim. Anɨg gɨpe, kalöp mɨŋör iru ñɨnaböl pen gasɨ u nɨŋagmim; God hanɨp udöm abad mɨdeinab, a gɨmim, klö gɨmim u nöp nɨŋbe arnɨm,” a gɨlö. * 23 Anɨg hagmil, cöc ke ke anɨb gau, nɨbi bɨ Jisas nɨŋ udla gau bɨ nabɨc mɨdaiöl, a gɨmil, bɨ rɨmnap wög anɨbu hag lɨlö. Anɨg gɨmil, kalpe mɨhön nan magö ñɨŋagmil, God nɨp sabe göl gɨ haglö, “Bɨ Kub, bɨ gai i nöp nɨŋ uɨpal rö, kalɨp abad mɨdaimön,” a gɨlö.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

24 Anɨg göl ram mɨnönŋ Pisidia gau ajmil, ram mɨnönŋ Pampilia arlö. 25 Pampilia ammil, Jisas manö aij u nɨbi bɨ Pega daun gau kalɨp hag ñɨmil, daun kub Adalia arlö.

26 Adalia ammil, ñɨg magɨb uɨmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd mɨdmil aulö u ado gɨ arlö. Kale nöd arnɨg gailö, Adiok nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ udla gau, God nɨp sabe göm hagla, “Manö aij ne u

nɨbi bɨ gau kalɨp hag ñɨnɨg arabil rö, kalɨp mɨhönŋ abad mɨd aij gɨmön,” a göm, kalɨp mɨhönŋ hag yulö, ammil, manö anɨbu hag ñɨ ajmɨdil. * 27 Anɨb u, ado gɨ Adiok apil, nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ udla gau kalɨp wɨñ allö aueila, God nɨpe gö kale nɨhön nɨhön gɨla gau magöŋhalö hag ñɨ aij gɨla. Juda nɨbi bɨ wasö gau iru nöp Jisas manö aij u nɨŋ udla aiud u abe hag ñɨla. * 28 Kalɨp anɨg göl hag ñɨmil, kalɨp aip ñɨn bad ap rapɨn mɨdailö.

15

Bɨ kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

1 Pen bɨ rɨmnap ram mɨnönŋ Judia nɨbö Adiok apöm, bɨ Juda wasö Jisas nɨp nɨŋ udla gau kalɨp hag ñɨla, “Mosɨs hadame nöp hanɨp Juda nɨbi bɨ haga, ‘Ñɨŋanŋ gɨsön yag dapim, wanŋ hañ kale rɨb gɨ dö gɨmim,’ a ga. Anɨb u, kale u rö nöp hañ rɨb gɨ dö gagnabim u, God kalöp ud kamɨŋ yuagnab,” a gɨla. * 2 Anɨg hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a gɨmil, kalɨp aip manö pen pen haglö ara. Anɨg geila, Adiok nɨbi bɨ Jisas nɨp nɨŋ udla gau, nɨbi bɨ kale ke rɨmnap abe, Pol Banabas bɨ mɨhau abe hag löm hagla, “Kale Jerusalem ammim, manö anɨbi dam, bɨ Jisas manö ud arep bɨ gau abe, Jisas nɨbi bɨ nɨpe gau kalɨp abad mɨɨpal bɨ gau abe kalɨp hag ñɨmim, kale pen hag amɨl apɨl göm gasɨ nɨhön nɨŋnaböl u nɨŋmim, ap hagpe nɨŋun,” a gɨla. * 3 Anɨg hagöm, kalɨp hag yulö, kale am ram mɨnönŋ Pönisia anŋ au amöl gɨ, Juda nɨbi bɨ wasö gau Jisas nɨp nɨŋ udla manö anɨbu hag ñɨlö nɨŋöl gɨ, añ mam nɨŋöm magöŋhalö ñɨñɨ lɨla. Ram mɨnönŋ

* 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25

* 14:21-22: Ap 15:32; 1De 3:3

* 14:26: Ap 13:1-2

* 14:27:

Ap 15:4,12

* 15:1: Gal 5:2

* 15:2: Gal 2:1

Pönisia an+bu arö göm, kale amöm ram m+nöŋ Sameria an au amöl gı, manö u rö nöŋ hag n+ılö n+ŋöl gı, añ+ mam gau u rö nöŋ n+ŋöm n+n+ lıla. ⁴ Pen kale ram m+nöŋ Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau abe, b+ Jisas manö ud arep gau abe, Jisas n+bi b+ n+pe gau kal+p abad m+deila b+ gau abe, kal+p hag w+hai udöm aij auabim a g+la. Hageila, Pol aip Banabas aip, God n+pe gö nan n+hön n+hön g+la u magöŋhalö kal+p hag n+ aij g+la. *

⁵ An+g hagailö, Perisi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau r+mnab uraköm hagla, “Juda n+bi b+ wasö gau Jisas n+p n+ŋ udnaböl u, hañ r+b gı dö göm, Mosıs lo u hagab hagab rö nöŋ g+lan,” a g+la.

⁶ An+g hageila, b+ Jisas manö ud arep gau abe, Jisas n+bi b+ n+pe abad m+deila b+ gau abe, manö an+bu hag aij gun, a göm, ap magum g+la. ⁷ Ap magum göm, manö an+bu hag am+ıl ap+ıl gı m+dlö n+ŋöl gı, Pida uraköm haga, “Mam b+. Kale n+ŋbim, nöd God han+p n+me löm, Juda n+bi b+ wasö gau Jisas manö aij u n+ŋ udöl, a göm, y+p hag lö, yad am kal+p Kraıs manö aij u hag n+ ajm+din. * ⁸ God gası r+m+ıd m+dmagö hon magöŋhalö n+ŋöb u, Ana U+ han+p n+a rö, Juda n+bi b+ wasö gau kal+p u rö nöŋ n+a. An+g ga u hon n+ŋbun, n+pe kal+p abe ud aij göp. * ⁹ Han+p Juda kai manö ap ke hagöm, Juda n+bi b+ wasö gau kal+p manö ap ke hagöm gagöp. Kraıs manö aij u n+ŋ udla u me, God n+pe nan si nan naij g+la gac m+dmagö kal+p an dan m+deia u k+k gı yua. ¹⁰ God Juda n+bi b+ wasö gau böŋ nöŋ uda rö, kale n+hön g+n+g, neb neb göl gı hagpim, ‘Mosıs lo manö kal+ k+ıñ

r+köm haga haga rö nöŋ lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kam+ŋ yuagnab,’ a g+pim? Ası ması gı aij g+mim, a g+pim u, ap+ı bac b+ gı wasö n+ŋla. Hon u rö nöŋ gı wasö n+ŋbun u, pen uri Juda n+bi b+ wasö Jisas n+p n+ŋ udla gau kal+p, m+ŋör an+bu udöl, a g+mim, hagabim ar? * ¹¹ U aij wasö. B+ Kub Jisas han+p Juda kai mög n+ŋöb u, ı añ+ an+bu nöŋ me, B+ Kub Jisas n+pe ke gö, hon n+p n+ŋ udno, han+p ud kam+ŋ yunab. An+ı unbö rö nöŋ, B+ Kub Jisas Juda n+bi b+ wasö gau kal+p mög n+ŋöb u, ı añ+ an+bu nöŋ me, B+ Kub Jisas n+pe ke gö, kale n+p n+ŋ udlö, kal+p u rö nöŋ ud kam+ŋ yunab,” a ga. *

¹² Pen n+bi b+ ap m+deila gau magöŋhalö, manö ap hagöm wasö, agam+ŋ m+ıdailö n+ŋöl gı, Banabas aip Pol aip kal+p aiud udöm, kalpe m+höŋ ram m+nöŋ ke gau gau amöl gı, Juda n+bi b+ wasö gau Jisas manö aij u hag n+ ajailö n+ŋöl gı, God n+pe nan gagep rö gau, nan n+ŋeb n+ŋagep gau ga u, aiud u magöŋhalö kal+p hag n+ aij g+ılö.

¹³ Pen b+ m+hau manö hag p+ı g+ılö n+ŋöl gı, Jems uraköm haga, “Mam b+. Manö hagn+g gabiñ i n+ŋim! * ¹⁴ God Juda n+bi b+ wasö gau kal+p mög n+ŋöm ud aij göm, n+bi b+ yad ke m+deinaböl, a göm, hadö uda u, Saimon uri nöŋ manö hagöp u n+ŋbun. ¹⁵ God ga an+bu, God manö hagep gau hadame nöŋ hagöm kal+ k+ıñ r+kla rö nöŋ ga. Manö an+bu kal+ k+ıñ r+köm hagla, ¹⁶ ‘B+ Kub n+pe hagöp,

“Hainö yad ado g+ apem,
Depid ram pa l+lö gı pa jö gı luga u,
yad ke kauyan gı aij g+nö,
p+döŋ yab+ı m+ıdnab.

¹⁷ An+ı u, Juda n+bi b+ wasö ram m+nöŋ ke gau n+ıbö gau

* 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43 * 15:8: Ap 10:44; 11:15 * 15:10: Mad 11:30; Gal 3:10 * 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8 * 15:13: Gal 2:9

nibö,
rɪmnap nɪbi bɪ yad
mɪdeinaböl a gɪpin gau, yɪp
ulhai nɪɲnaböl.

18 Nan nɪhön nɪhön hainö gɪnab u,
yad Bɪ Kub hadame dagol
gau hag lɪnö u me, anɪg
hagabin,” a ga,’ a gɪla,” a ga.
*

19 Jems manö anɪbu hagöm haga,
“Gasɪ yad nɪɲbin u, Juda nɪbi bɪ
wasö Jisas nɪp nɪɲ udnaböl gau,
kalɪp mɪɲör rɪmnap ñagun. 20 Pen
kalɪp köp kalɪ klɪñ rɪk yuun hagu,
‘Nɪbi bɪ rɪmnap god piral gau nɪp
nan sabe gɪ ñɪnɪg, wal kaj nan
gau dam pakaiöl, kale ñɪɲagmim.
Nɪbi si bɪ si gagmim. Wal kaj nan
gau, hagape u ñɪɲagmim. Wal kaj
nan gau rugu ud bu gɪlö umnɪm
u ñɪɲagmim,’ a gun. Manö gau rö
hagagun. * 21 Pen ai gɪnɪg: bac
bɪ hadame nöp gɪla rö, mɪñi u rö
nöp daun gau gau magöɲhalö, God
nɪp sabe gep ñɪn u Juda magum
gep ram u am magum göm, pör pör
manö Mosɪs hagöm kalɪ klɪñ rɪka u
amgö lɪ nɪɲmɪdal,” a ga.

*Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp köp
kalɪ klɪñ rɪk yula*

22 Jems anɪg hagö, bɪ Jisas manö
ud arep gau löm, bɪ Jisas nɪbi bɪ
nɪpe gau kalɪp abad mɪdeila bɪ
gau löm, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɲ udla
gau magöɲhalö löm, hagla, “Hon bɪ
hon rɪmnap hag lɪno, Pol Banabas
bɪ mɪhau aɪp Adiok arlan,” a gɪla.
Anɪg hagöm, bɪ Jisas nɪbi bɪ nɪpe
gau abad mɪdeila bɪ mɪhöɲ Judas
Basabas aɪp, Sailas aɪp, kalɪp hag
lɪla. 23 Köp ap kalɪ klɪñ rɪköm, Pol
Banabas bɪ gau ñɪla. Köp anɪg göl
kalɪ klɪñ rɪkla:

Mam bɪ, kale mɪdpim?

Hon namam kale, Jisas manö
ud arep bɪ gau abe, Jisas nɪbi bɪ
nɪpe gau kalɪp abad mɪdpil bɪ
mɪhau abe, kalöp Juda nɪbi bɪ

wasö daun kub Adiok abe, Siria
Propins abe, Silisia Propins abe
mɪdmim Jisas nɪp nɪɲ udpim
gau, köp kalɪ klɪñ rɪk yuabun.

24 Ai gɪnɪg: manö ap auub
nɪɲbun, nɪbi bɪ hongai i rɪmnap,
hanɪp hag nɪɲöm wasö, gasɪ
kale ke u nöp nɪɲöm, am manö
kub kalöp gasɪ mɪlö lɪmim rö
manö rɪmnap kalöp hag ñeila.

25 Anɪb u, hon bɪ rɪmnap hon
ke hag lɪno, bɪ mɪdmagö hon
aɪy yabɪɪ Pol Banabas bɪ mɪhau
seg nɪnaböl. 26 Pol Banabas bɪ
mɪhau gau ajmil, halɪp al pak
lɪnaböl, a gɪmil, gasɪ u nɪɲagpɪl.
Bɪ Kub Jisas Kraɪs manö aɪy nɪpe
u nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñul,
a gɪmil, gasɪ añɪ anɪbu nöp
nɪɲmil, halöwatö hag ñɪ aɪy göl
gɪ ajmɪdil. 27 Judas Sailas bɪ
mɪhau yunɪg gabun. Kale ammil
köp kalɪ klɪñ rɪkabun i manö adö
u nöp kalöp hag ñɪ aɪy gɪnabil.

28 Hon magum gun, manö anɪbu
hag amɪl apɪl gɪno nɪɲöl gɪ, Ana
Uɪ nɪpe hanɪp gasɪ aɪy ñö, köp
kalɪ klɪñ rɪkun mɪɲör rɪmnap
kalöp ñagɲabun, a gɪno. Yɪharɪ?
manö mɪhöp nöp hagnabu a
gun hagno. * 29 Nɪbi bɪ rɪmnap
god piral gau sabe gɪnɪg, wal
kaj nan gau dam pakaiöl, kale
ñɪɲagmim. Wal kaj nan gau, ha-
gape u ñɪɲagmim. Wal kaj nan
gau rugu ud bu gɪlö umnɪm u
ñɪɲagmim. Nɪbi si bɪ si gagmim.
Nan hagabun i arö gɪnabim u, gɪ
aɪy gɪnabim.

Manö hagnun me u. Kale mɪd aɪy
gɪmim.

Köp kalɪ klɪñ rɪkla u me u.

30 Köp anɪbu kalɪ klɪñ rɪköm bɪ
gau ñɪlö, kale Jerusalem arö göm,
daun kub Adiok, Siria Propins gau
ado gɪ arla. Amjaköm, nɪbi bɪ Jisas
nɪp nɪɲ udla gau haglö, magöɲhalö
ap magum gɪla nɪɲöm köp dauila u

* 15:18: Emo 9:11-12 * 15:20: Eks 34:15-17; Lep 17:10-16 * 15:28: Mad 23:4

ñila. ³¹ Köp ñilö, nibi bi kale manö an+bu amgö li n+ñlö, kalip aij yab+ gö, gasi halö midöm hibur kalip ñiñ+ yab+ la. ³² Judas Sailas bi God manö hagep bi m+hau midmidil me, ñin bad ap Adiok midmil, Jisas nibi bi nipe gau kalip manö iru nöp hag ñi aij g+lö n+ñöl gi, kale Jisas manö aij nipe n+ñ ud p+döñ göm gasi halö mideila. ³³⁻³⁴ Anig gimil hag ñi p+s gimil, arnig g+lö n+ñöl gi, nibi bi Jisas n+ñ udla an+bu gau ap magum göm, sabe göm, Bi Kub kalpe m+hönj abad mid aij gö, kale agamij mid aij gi, a göm, kalip m+hönj hag yula. ³⁵ Pen Pol aip Banabas aip Adiok au midmil, bi an+bu gau n+bu r+mnap aip, Bi Kub manö aij u n+bi bi gau kalip hag ñöl gi mideila.

Pol Banabas ke ke arlö

³⁶ Pen mid damöm, Pol nipe Banabas n+ñ haga, “Hol m+hönj nöd ajul Bi Kub manö haglo ara ram m+nönj gau, n+ñ ud p+döñ göl gi nöp midpal aka gul, am n+ñul auul,” a ga. ³⁷ Hageia, Banabas haga, “An+bu u, Jon Mak n+ñ abe u+ gi ud arul,” a ga. * ³⁸ Hageia, Pol haga, “Ñi an+bu nöd u+ gi ud arlo, wög gi haköm auaga; nipe Pampilia nöp amöm ar+ik ara. An+bu u, m+ñi n+ñ u+ gi ud aragnabul,” a ga. * ³⁹ Pol an+g hageia, kalpe m+hönj ke nöp pen pen hagemil, Banabas nipe Jon Mak aip ñ+g mag+u udmil, ram m+nönj ñ+g r+ib gus ga airan Saipras arlö. ⁴⁰ Pol nipe pen Sailas n+ñ uda. Nibi bi Jisas n+ñ udla gau, sabe göm, Bi Kub nipe Pol Sailas kalip m+hönj abad mideianj, a göm, bi m+hau hag yula. ⁴¹ Pol nipe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe gi ajöl gi, nibi bi Jisas n+ñ udla gau kalip God Manö r+mnap halö hag ñi aij

gö, kale n+ñöm n+ñ ud p+döñ gi mideila.

16

Pol ram m+nönj ajmidöp gau kauyanj ado gi ara

¹ Pol Sailas kalpe m+hönj aj aj limil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram m+nönj an+bu gau Jisas n+ñ n+ñ uda bi ap mideia; hib nipe u Dimodi. Bi an+bu n+me nipe u Juda n+bu n+bi ap pen Jisas n+ñ n+ñ uda. Nap nipe u Grik n+bu bi ap. *

² Lisdra n+bi bi Jisas n+ñ n+ñ udla gau abe, Aikoniam n+bi bi Jisas n+ñ n+ñ udla gau abe, Dimodi bi aij a g+la. * ³ Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñi ajaiul, a göm n+ñ u pen, Juda n+bi bi gau hagnaböl, “Dimodi nap nipe u Grik bi ap rö, ñi nipe hañ r+ib gi dö gaga rö, manö nipe u udagun,” a g+inaböl, a gi gasi n+ñöm, Dimodi n+ñ dam arö hañ r+ib gi dö g+la.

⁴ Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau gi ajöl gi, bi Jisas manö ud arep gau abe, bi Jisas n+bi bi nipe gau kalip abad mideila bi gau abe, Jerusalem gau magum göm manö n+hön n+hön hagla u, n+bi bi Jisas n+ñ n+ñ udla gau kalip hag ñöm, an+g an+g gimim, a g+la. *

⁵ An+g göl gau gau gi ajöl gi, n+bi bi Jisas n+ñ n+ñ udla gau, kalip Jisas manö aij u hag ñi aij g+lö, kale manö an+bu n+ñ udöm, ktö göm, nipe haga rö nöp gi mideila. Ñin añ+ añ+ pör pör n+bi bi r+mnap halö Jisas manö aij u n+ñöm, Jisas n+ñ n+ñ udla.

Pol nabönj n+ñ

⁶ Pol bi nipe gau aip Esia Propins midpal n+bi bi gau kalip Kraiss manö aij hag ñun a göm, arn+g geila u pen Ana U+ nipe, aragmim, a ga. An+bu u, ram m+nönj Prijia anj gau ajöm, Galesia Propins anj gau

* 15:37: Ap 12:12,25 * 15:38: Ap 13:13; Kol 4:10 * 16:1: Ap 14:6; 2Di 1:5 * 16:2: Plp 2:19-22 * 16:4: Ap 15:23-29 * 16:6: Ap 18:23

ajöm geila. * 7 Kale am am, ram m+nöŋ Misia sösöl apöl g†, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana nipe kalip, aragmim, a ga. 8 Jisas Ana nipe anig hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram m+nöŋ Misia an au aramöm daun kub Droas arla. 9 Droas amöm, sibön an yan Pol naböŋ n+ŋa, b† Masedonia Propins n+bö ap uraköl midöm, n+p manö neb neb g† hagöm haga, “Ne ñig ju böŋ i Masedonia aumön, han+p g† ñ+mön,” a ga. 10 Pol anig g† naböŋ n+ŋaia, hon hagno, “U God nöp, Masedonia n+bi b† kalip Jisas manö aij u am hag ñim, a göp,” a gun, magö an+bu nöp Masedonia arnig gun nan g† j+n g+no.

N+bi Lidia Jisas n+p n+ŋ uda

11 Am ñig mag+ib udun, Droas arö gun, ram m+nöŋ ñig r+ib gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno. 12 Ñig mag+ib udun, Pilipai, Masedonia Propins an au amjakno. Rom gapman n+bi b† iru nöp aram Pilipai midöm abad midm+dal. An+ib u, ram m+nöŋ an au Pilipai daun kub yabi† m+deia. Hon ñ+n bad ap Pilipai gau midaino. 13 Juda God n+p sabe gep ñ+n u, God n+p sabe gep ka ap m+deinab, a gun, daun ajöŋ arö gun, ñig go† gam+ŋ arno. Amun n+ŋno, n+bi r+imnap ap m+deila. An+ib au as+kun, kalip manö hag ñ+no. 14 N+bi n+ŋ m+deila an+ib gau, n+bi ap daun kub Daiadaira n+bö, hib n+pe u Lidia. N+pe wa†j mu gau g† lö, raum+dal. N+pe God n+p sabe g+m+döp. B† Kub n+pe n+bi an+bu n+p gas† aij ñö, Pol manö aij haga u, n+ŋö hagab, a göm, n+ŋ uda. 15 Pen Lidia abe, n+bi b† ram n+pe aip hanla gau abe, kalip ñig pak ñ+no, Lidia haga, “Yad B† Kub kabö göl n+ŋ udpin, a g+mim n+ŋbim u, kale ap ram yad

han m+idaimim,” a ga. Han+p an+ig hagö, manö n+pe udun, am ram n+pe u hanno.

Pol Sailas kalip m+höŋ nag† l+la

16 Hon mañ ap God n+p sabe gep ka u amun, pai nag† wög gep ap n+p nable pakno. Pai an+bu n+p k+jaki aban alö, nan n+hön n+hön hainö g+inab u, n+bi b† gau kalip hag ñö, n+p mani ñ+m+dal. N+pe an+ig gö, b† n+p rau daulö, nag† wög kalip g+m+döp gau, mani kub udm+dal. 17 Hon araino n+ŋöl g†, pai an+bu han+p hain göl g† haga, “B† gai i, God adö i g+lan m+döp u n+p wög g+pal. Kale nan n+hön n+hön geinabim, God kalöp ud kam+ŋ yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. * 18 Pen pai u manö an+bu rö pör pör hag hag hag, ñ+n ap Pol iru yabi† gö, ado göm k+jaki pai aban ala u n+p haga, “Jisas Kraiss hib n+pe u n+ŋmön, pai an+bi n+p arö g+mön aru!” a ga. Ad†? k+jaki n+p aban ala u höŋ ara.

19 Pen pai an+bu n+p mani raulö, kalip nag† wög g+m+döp b† gau, Pol k+jaki hag yua manö u n+ŋöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalip m+höŋ ud s+s† udöm Rom b† kub m+deila gau manö kub hagnig, †ip g† dam manö hagep kuö u arla. 20 Rom b† manö ud as+kep b† kub gau manö kub hagöm hagla, “B† m+höŋ i b† Juda n+bö. Daun kub hon i apil g+lö, hon n+bi b† ram m+nöŋ hon nuö n+bö i g+lö yuö kal lugöp. * 21 Hon Rom n+bi b† manö nöd n+bö adö u ke m+döp pen kale manö g+sön n+bö manö hon n+ŋagep u, n+ŋmim g+mim, a g+mil, hag ajabil,” a g+la.

22 N+bi b† n+ŋ m+deila gau u rö nöp, manö adö an+bu nöp hagöm, Pol Sailas kalip m+höŋ manö kub haglö, b† manö ud as+kep b† kub gau hagla, “Wa†j kalip m+höŋ

gau ud jumim, ur ud pakim,” a gila. * 23 Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagı lep ram raul mıgan u yuöm, bı nagı lep ram abad mıdeia u nıp hagla, “Kalıp mıhön nıñ aij gı mıdaimön,” a gila. 24 Haglö, bı nagı lep ram abad mıdmıdöp u, kalıp mıhön ıt gı dam ram raul mıgan yabıt au yañ löm, ma kíd kalıp mıhau ud mab kub mıgan u yulö arö, pa rıbık pıdön ga.

25 Pen sıbön anj kub yañ, Pol Sailas kalpe mıhön God nıp sabe göl gı, kımrap rımnap hag mıdlö nıñöl gı, bı nagıman rımnap kale apdı nıñ mıdeila. 26 Anıg gailö nıñöl gı, nabön munmon kub yabıt u udöm, nagı lep ram u halö ud dañ i göm, ajön gau ke hiıköm, bı nagıman gau kalıp sen adıkla gau magöñhalö hubıka. 27 Anıg gö, bı nagıman gau kalıp abad mıdeia bı u uraköm nıña, ajön gau magöñhalö hiıköl mıdeia. Nıpe nıñöm, “Bı nagıman gau, ajön hiıkö, pıñıñ gı amhakpal rö, bı kub yad u yıp al pak lınab,” a göm, ru mlö kíd nıpe ke u ud tıp gı udöm, nıpe ke bıg lınıg geia. *

28 Pol pen nıp wıñ kub al hagöm haga, “Nıhön gıñıg ne ke bıg lınıg gabön? Hon pıñıñ gı aragpun. Magöñhalö mıdpun i,” a ga.

29 Pol anıg hagö, nagıman abad mıdeia bı u wıñ alöm haga, “Hapö yıñıd dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, nıpe dam gı dö gı ram raul mıgan yañ amöm, anının gö, gıl gıl göl gı, am Pol Sailas mıdailö ıt au kugom yıma. 30 Pen anıg göl kugom yımöm, uraköm, kalıp mıhön ıt gı hön yañ amöm haga, “Bı kub aij yad mıhai, yad nıhön geinam, God yıp ud kamıñ yunab?” ö ga. *

31 Hageia, nıp haglö, “Bı Kub Jisas nıp nıñ udeinabön u, ne ke abe, nıbi bı ne aip hanban gau

abe, kalöp ud kamıñ yunab,” a gılö. 32 Anıg hagmil, bı anıbu nıp abe, nıbi bı nıpe aip hana gau magöñhalö abe, kalıp Bı Kub manö aij u hag nıñlö. 33 Anıg hag nıñlö, kalıp mıhön sıbön anj kub yañ nöp damöm, hañ romanj pakla gau nıg lı yua. Anıg gö, magö anıbu nöp nıp abe, nıbi bı nıpe gau abe, kalıp magöñhalö nıg pak nıñlö. 34 Kalıp magöñhalö nıg pak nıñlö, bı nagıman gau kalıp abad mıdeia bı u, kalıp mıhön ıt gı dam ram nıpe damöm, nan magö nıñ, nıñlö. Bı anıbu nıpe ke abe, nıbin nıñı pai nıpe gau abe, mıñı hon God nıp nıñ udpun, a göm, mıñ mıñ yabıt göl gı mıdeila. 35 Ruö pen, Rom bı kub gau polisman gau kalıp hagla, “Bı nagı mıdpil mıhau kalıp hubık yube, arıl,” a gila. 36 Haglö, bı nagıman gau kalıp abad mıdeia bı anıbu, manö anıbu dam Pol Sailas mıdailö u amöm haga, “Manö ud asıkep bı kub gau kalöp hagpal, ‘Hubık yube arıl,’ a gıpal. Anıb u, kale mıhön arıl. Bı Kub kalpe abad mıd aij gö, agamıj mıd aij gı mıdaimim!” a ga.

37 Hageia, Pol haga, “Hol mıhön u rö nöp bı Rom nıbö mıhau pen manö kub nıñöm wasö, nıbi bı anj au halıp mıhön ur ud pak ado malo göm, dam nagı lıbal u, aij gagöp. Anıb u, halıp mıhön agamıj pi göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bı kub gau kale ke nagı lep ram i apöm, halıp bı mıhön ıt gı damöm, seg hön yañ arun,” a ga.

38 Pol anıg hagö, polisman gau manö anıbu nıñöm, ado gı am manö ud asıkep bı kub gau kalıp hag nıñlö, Pol Sailas kale Rom nıbö bı mıhau manö u nıñöm, pıñıñ gila. 39 Pıñıñ göm, kale am Pol Sailas kalıp bı mıhön ıt gı damöm, seg hön yañ amöm, manö

hain hain göm hagla, “Kalıp mihöñ aij geinab u, daun kub anibi arö gımil armil,” a gıla. ⁴⁰ Pol Sailas nagı lep ram u arö gımil, nıbi Lidia ram u am mıdmil, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau aip magum göm, Bı Kub manö aij kalıp hag ñılö kale nıñöm, manö aij anıbu udöm gası halö mıdöm mıñ mıñ gıla.

17

Desalonaika nıbi bı Pol Sailas kalıp mihöñ al pak lınıg gıla

¹ Pen Pol Sailas kalpe mihöñ daun kub Pilipai arö gımil, ammil daun kub Ampipolis amjaklö. Ampipolis arö gımil, am daun kub Apolonia amjaklö. Pen Apolonia arö gımil, am daun kub Desalonaika amjakmil nıñlö, Juda magum gep ram ap mıdeia. ² Nıñmil, Pol pör gımdöp rö, Juda God nıp sabe gep ñın mıhau nıgan, nıbi bı gau aip Juda magum gep ram raul mıgan u amöm, kalıp aip manö hag amıl apıl ga. ³ God Manö ıt u kalıp hag ñı aij göm, God manö hagep bı gau hadame gau, Mesaia u ilön kub udöm umöm kauyañ uraknab a gıla manö anıbu hag ñı aij göm, “Mesaia u Jisas, bı kalöp hagabin i,” a ga. ⁴ Pol anıg hagö, nıbi bı rımnab nıñö hagöp, a göm, manö haga rö nöp nıñ udöm, Pol Sailas kıd u arla. Nıbi hib halö iru nöp abe, Grik nıbi bı God nıp nıñ udla iru nöp abe, Pol haga manö anıbu nıñ udla.

⁵ Pol Sailas manö haglö nıbi bı iru nöp nıñ udeila u, Juda bı gau rımnab nıñlö, mulu lugö, bı naij yıharıñ daun adan añ au mıdeila gau rımnab udlö, kale pen am nıbi bı iru nöp dap löm, manö pi pug kub yabıt gıla. “Pol Sailas kalıp mihöñ ulhai nıñun, nıbi bı gai i kalıp ñıno, bı mıhau al pak lılan,” a göm, am Jeson ram u urön gıgabö göm ulhai wasö

nıñla. ⁶ Ulhai wasö nıñöm, Jeson nıp udöm, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla rımnab halö udöm, dam gapman bı kub mıdeila au amöm, manö kub hagla. Manö kub hagöm hagla, “Pol Sailas bı mıhau ram mıñöñ ke gau gau magöñhalö ajmil haglö, nıbi bı gau magöñhalö manö pen pen manö hauı gıpal. Pen mıñi ap mıdpil ram mıñöñ hon i. ⁷ Kale gapman bı kub hon Sisa manö nıpe rıb juöm, kın hon ke ap mıdöp, a göm, bı Kın anıbu Jisas a gıpal. Pen bı Jeson i, bı anıb mıhau kalıp dam ram nıpe u lö han mıdajıl,” a gıla. * ⁸ Anıg hageila, nıbi bı iru nöp ap mıdeila gau abe, daun gapman bı kub gau abe nıñöm, manö hauı kub yabıt gıla. ⁹ Manö hauı kub yabıt göm, Jeson nıp mani rımnab udöm, nıbi bı nıp aip daula gau mani rımnab udöm, hagla, “Hainö manö anıbu kuöyañ gıñabım u, mani kale anıbi böñ nöp udnabun,” a gıla. Anıg hagöm, kalıp hag höñ yula.

Daun kub Beria nıbi bı iru nöp Jisas manö aij u nıñ udla

¹⁰ Sıbön ga magö u nöp, nıbi bı Krais nıp nıñ udla gau Pol Sailas kalıp mihöñ dam yulö, daun kub Beria arlö. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlö. ¹¹ Ammil, Jisas manö aij u hag ñılö, Juda nıbi bı Beria mıdeila gau, nıbi bı Desalonaika mıdeila gau rö wasö; manö kalıp mihöñ u nıñlö, aij gö nıñöl gı, “Pol nıñö hagab aka?” göm, God Manö u ñın añı añı pör pör amgö lı nıñ aij gımdal. ¹² Pen Juda magum gep ram anıbu nıbi bı aula gau iru nöp Jisas nıp nıñ udla. Grik nıbi hib mıdeia gau u rö nöp, iru nöp Jisas nıp nıñ udla. Grik bı u rö nöp, iru nöp Jisas nıp nıñ udla.

¹³ Pen Pol am Beria nıbi bı kalıp God Manö hag ñab, a gılö, Juda

* 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

nibi bi Desalonaika midmidal gau manö anibu nija, mulu lugö, apöm, Beria nibi bi kalip manö neb neb gilö, kal junig geila. ¹⁴ Anig gö nijnöl gi, nibi bi Jisas nip nija udla gau, Pol nip dam yulö, nig solwara gof gau ara. Pen Sailas Dimodi bi mhau Beria au midailö. ¹⁵ Pen bi rimnap Pol nip dam daun kub Adens yuöm, ado gi arnig geila nijnöm Pol kalip haga, "Sailas Dimodi kalip mhönj hagpe, yijnid auil," a ga.

Pol daun kub Adens mideia

¹⁶ Pol nipe Sailas Dimodi kalip mhönj daun kub Adens au abad midöl gi nija, nibi bi anib gau god piral kale sabe gimidal nan gau, iru yabih nöp mideia. Nipe nijnö, hibur nip u naj yabih ga. ¹⁷ Anig gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda nibi bi gau rimnap abe, Grik nibi bi God nip nija udla rimnap abe, kalip aip manö hag amil apil gimidöp. Pen nin añi añi pör pör manö hagep kuö au amöm, nibi bi ap mideila gau, kalip aip u rö nöp manö hag amil apil gimidöp.

* ¹⁸ Daun kub Adens anibu, nibi bi gasi adö ke ke nija gau, hib ke ke hagöm, rimnap Epikorian nibi bi a gila, rimnap Sidowik nibi bi a gila. Nin ap, Pol nibi bi anib gau kalip Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bi gasi aij nijneb rimnap, Sidowik bi gasi aij nijneb rimnap, Pol manö haga u nijnöm, nip aip hag amil apil göm, rimnap hagla, "Bi manö hib nig löp manö u nihön manö hagnig gab?" ö gila. Pen rimnap hagla, "Nibi bi midlö gau sabe gipal god kale gau rö nöp hagab," a gila. ¹⁹⁻²⁰ Pen Pol nip dam kansol kai mideila u amöm hagla, "Ne manö gison ke nbö nibi bi gau kalip hagabön u, mñi hanip u rö nöp hag ni aij gö, hon abe manö it

anibu nija aij gun," a gila. ²¹ Pen nibi bi Adens nbö gau abe, nibi bi ke gau nbö apöm Adens mideila gau abe, manö gison nbö rimnap nijnun hag midaiun, a göm, gasi u nöp nijnidal.

²² Pol pen nipe kansol kai mideila an au uraköm haga, "Kale Adens nibi bi. Yad nijnbin kale klö yabih gimim, nan rimnap sabe gun, a gimim, gasi u nijnbin. ²³ Yad gai i ajem nijnbin, kale kabö ana ke ke gi limim, nan ke ke sabe gipim rö, hib u adö anibu kal klñ rikpe. Pen kabö bid nan sabe gi neb ap gi libe u, hib u kal klñ rikpe, 'Bi sabe gipal nijnagpun u, kabö ana nipe me i,' a gipe. Manö nijnagpun, a gimim, kal klñ rikpe anibu, mñi kalöp manö it u hagnig gabin.

²⁴ "God minönj nabönj it i gi löm, nan minönj nabönj it i midöp gau magönhalö gi löm ga u, nipe Bi Kub yabih. Kumi kabö adö laj abe, minönj nabönj it i abe, Bi Kub midöm abad midöp. Nibi bi gau God sabe gep ram nimagö kale gi lilö, nipe ap ram an anib gau midagnab, wasö. * ²⁵ Nipe hanip gi löm, ake bad u yuö, ake löl gi midpun. Nan hon gau magönhalö nipe nöp nöb. Nipe Bi klö naj anibu, hon nimagö hon nan aij ap gun nip nun rö lagöp. * ²⁶ Nipe bi añi ap nöp, Adam nip gi lö, Adam nipe pen rik damöm, rik dam dapil gilo, mñi nibi bi ke ke gau minönj nabönj it i rigon rigon magönhalö gau midpun. Pen God nipe nöp nöd gasi nijnöm gaia me, nibi bi rimnap ram minönj ap ap midöm, mid damöm, hainö nipe ke haga nin u, nibi bi gau nbö rimnap ap ka kale anibu udpal. ²⁷ God nipe ke gasi nijnöm gab u, nin rimnap utham midöm, yip uhai nijnöm, ud ririkot göl gi gi, yip uhai nija udöl, a göm, gab.

Pen nɪp nɪŋ udnɪg geinaböl u, nɪpe hon magöŋhalö mɪlö gau mɪdagöp. Hon aip mɪdöp i. * 28 Ñimago adö nɪpe u me, hon mɪdpun. Pen bɪ manö kalɪ kliñ rɪkep kale ke rɪmnap, 'Hon abe ñɪ pai nɪpe mɪdpun,' a gɪpal u, nɪŋö hagpal.

29 "Pen hon God ñɪ pai nɪpe mɪdpun rö, gol, silpa, kabö gau udun, gasɪ hon ke nɪŋun, ñimago hon ke nan rɪmnap ana gɪ lun, sabe gagun. * 30 Nöd God manö aij nɪpe nɪŋagmɪdal rö, kalɪp manö kub hagaga. Pen uri nɪbi bɪ ram mɪnön ke gau gau magöŋhalö kalɪp hagab, 'Nan si nan naij gɪpim u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a gɪmim, arö gim,' a gab. 31 Hainö nɪpe ke nöp nɪŋöb ñɪn u, Bɪ nɪpe hag la u nɪp yuö apöm, nɪbi bɪ mɪnön nabön ñɪ i mɪdpal magöŋhalö manö kub hagöm, nɪme lɪnab. Hon nɪŋbun, Bɪ manö kub hagnab anɪbu, nɪp al pak lɪlö umö, God gö kauyan uraka. Anɪg ga u, nɪbi bɪ gau magöŋhalö nɪŋöm, manö kub hagnab haga u, waiö nöp haga u nɪŋlan a göm ga," a ga. *

32 Pol, bɪ ap umöm uraköp manö hagajɪp u nɪŋöm, nɪbi bɪ mɪdeila gau rɪmnap hag mɪhol gɪla; pen rɪmnap hagla, "Ñɪn rɪmnap halö manö anɪbu kauyan hagaimön nɪŋun," a gɪla. 33 Anɪg haglö nɪŋöl gɪ, Pol kansol kai mɪdeila gau kalɪp arɪk ara. 34 Pen daun kub Adens anɪbu, nɪbi bɪ rɪmnap Pol manö nɪp u udöm, Jisas nɪp nɪŋ udla. Nɪbi bɪ anɪb gau me, bɪ ap hib nɪpe u Dionisias. Nɪpe bɪ kub kansol kub kale ram mɪnön anɪbu nɪbö bɪ ap. Nɪbi ap hib nɪpe u Damaris. Pen nɪbi bɪ rɪmnap halö abe Jisas nɪp nɪŋ udla.

18

Pol am daun kub Korid gau

* 17:27: Sam 145:18; Jer 23:23 * 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26 * 17:31: Sam 96:13 * 18:2: Ro 16:3 * 18:3: Ap 20:34 * 18:5: Ap 17:14-15 * 18:6: Ap 13:46,51; 20:26

mideia

1 Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara. 2 Pol Korid amöm nɪŋa, bɪ Juda ber mɪhau mɪdailö. Nugmul hib u Akwila; nɪp ram mɪnön Podas yag daulö, kub göm nɪpe ju dam ram mɪnön Idali, daun kub Rom söl au, mɪdmɪdöp. Pen hainö gapman bɪ kub Klodias, Juda nɪbi bɪ rɪmnap Rom mɪdagaiöl, a gö, Akwila aip nɪbin nɪpe Prisila aip, Idali arö gɪmil, am Korid au mɪdailö. Pen Pol, ber anɪb mɪhau am nɪŋnɪg göm, ram kalpe ara. * 3 Bɪ ber anɪbu, kale sel ram gɪmɪdil. Pen Pol u rö nöp wög anɪbu rö gɪmɪdöp u me, am kalɪp aip han mɪdöm, sel gau gɪmɪdal. * 4 Pol nɪpe pen, Juda nɪbi bɪ gau abe, Grik nɪbi bɪ gau abe, kale magöŋhalö Jisas manö aij u nɪŋ udlan, a göm, Juda God nɪp sabe gep ñɪn u, nɪpe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalɪp aip manö hag amɪl apɪl gɪmɪdöp.

5 Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö gɪmil, Pol Korid mɪdeia au aulö, Pol nɪpe pör pör Jisas manö aij u hag ñɪ dam dam, Juda nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ñöm, Mesaia pör abad mɪdmɪdun u me Jisas nöp, a gɪmɪdöp. * 6 Pol anɪg hageia, Juda nɪbi bɪ gau manö nɪpe u nɪŋagöm, nɪp hag juöm, manö naij haglö nɪŋöl gɪ, Pol nɪpe, Jisas manö aij u nɪhön gɪnɪg arö gɪpal, a göm, waij nɪpe u pɪpal paköl gɪ haga, "Yad kalöp Jisas manö aij u hag ñɪnö nɪŋagpim rö, God kalöp ud kamɪŋ yuagnab u, nan kale ke. Mɪñi kalöp Juda nɪbi bɪ arö gem, Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp am hag ñɪnabin," a ga. *

7 Pol anɪg hagöm, kalɪp arö göm, bɪ Juda wasö ap ram u ara. Bɪ

an+bu hib n+pe Didias Jasdás. N+pe God n+p sabe g+m+döp. Ram n+pe u Juda magum gep ram goł söl au. ⁸ Pen Krispas, b+ Juda magum gep ram abad m+dm+döp b+ u, n+bi b+ n+pe aip han m+deilla gau aip Jisas n+p n+ŋ udla. Daun kub Korid gau, n+bi b+ r+mnap iru nöp, Pol Jisas manö aij haga u n+ŋöm, n+ŋö hagöp, a göm, manö an+bu n+ŋ udöm, ñig pakla.

⁹ Ñ+n ap sibön yan Pol naböŋ n+ŋa, B+ Kub n+p haga, “Ne p+ñ+ŋ gagmön. Ne gas+ halö m+dmön, klö g+mön, manö aij yad u n+bi b+ gau kal+p hałöwałö hag ñö aran. ¹⁰ Yad nöp aip m+dpin. Daun kub i n+bi b+ yad iru yab+ł nöp m+dpal; n+bi b+ r+mnap nöp g+ naij göł rö lagöp,” a ga. * ¹¹ B+ Kub an+g hagö, Pol Korid nöp m+dmön, m+ añ+ ap rak+n unbö kagoł j+ŋ u, n+bi b+ gau kal+p God Manö u hag ñ+ m+dm+döp.

¹² Pen Rom b+ kub gau Galio n+p hag l+lö, n+pe amöm Akaia Propins abad m+deia ñ+n u, Juda n+bi b+ gau, Pol n+p n+ŋlö mulu lugö, manö hag adö añ+ löm, n+p ud s+s+ l+ dam manö kub hagn+g arla. ¹³ Pol n+p manö kub hagöm hagla, “B+ i n+bi b+ gai i kal+p hagöm, ‘Kale God n+p sabe g+n+g g+mim, an+g an+g g+pe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon r+ib junaböl,” a g+la.

¹⁴ An+g hageila, Pol pen hagn+g gabin a g+ n+ŋa u pen, Galio pen uraköm, Juda n+bi b+ gau kal+p haga, “Kale Juda n+bi b+. B+ i nan naij ap gaiböp, manö kub hagn+g gabim u n+ŋbnep. ¹⁵ Pen kale y+har+ŋ manö magö gau n+bö gau n+bö udmim pen pen hagnim, b+ hib kale ñ+la gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnim, u manö kub wasö; manö y+har+ŋ an+bu yad n+ŋagnabin. U manö yad wasö. Manö an+bu kale ke

hagnim!” a ga. ¹⁶ An+g hagöm, b+ polisman n+pe gau hagö, manö kub hagep m+gan u kal+p ju dam hön yan yula. ¹⁷ Kale hön amöl g+, b+ Juda magum gep ram abad m+dm+döp u, Sosdenes, polisman gau n+p ur udöm pak gus g+la. Gapman b+ kub Galio n+ŋöm, manö ap hagaga.

Pol kauyan daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rap+n m+dmön, n+bi b+ Jisas manö n+ŋ udla gau kal+p, “Kölarö au m+daaiim,” a göm, Akwila Prisila ber m+hou aip ram m+nöŋ Siria arun, a göm, Senkria daun, ñig solwara goł au arla. Senkria gau am m+dmön, Pol manö klö n+ŋö n+ŋö nöp God n+p hagabin a göm, umagö n+pe r+ka. * ¹⁹⁻²¹ Ñ+g mag+ib udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol n+pe Juda magum gep ram raul m+gan u amöm, Juda n+bi b+ gau aip manö hag am+il ap+il geia. An+g gö, n+bi b+ gau n+p hagla, “Ñ+n r+mnap halö hon aip au m+daimön,” a g+la. Pen manö kal+p u udagöm haga, “Kale au m+daaiim. God y+p, yau, a geinab u, hainö ado g+ kalöp aunabin,” a ga. An+g hagöm, Akwila Prisila ber m+hou kal+p n+bi b+ an+ib gau aip Epesas gau hag löm, n+pe ñ+g mag+ib udöm hada. ²² Ñ+g mag+ib an+bu am am Sisaria amjakö, Pol ñ+g mag+ib an+bu arö göm, it aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau, “Kale m+dpim?” a göm, kal+p aip manö r+mnap haga. Pol an+g göm, Jerusalem arö göm, ñ+g mag+ib kauyan udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

²³ Pol Adiok amöm, yöp rap+n ñ+n bad ap m+d arö göm, am Gale-sia Propins gau abe, ram m+nöŋ Prijia gau abe g+ ajöl göm, n+bi b+

* 18:10: Jos 1:9; Ais 41:10 * 18:18: Nab 6:18; Ap 21:24

Jisas nɪp nöd nɪŋ udla gau, kale Jisas manö aij u nɪŋ ud pɪdönj göl, a göm, kalɪp magönjhalö hag ñɪ aij ga.

Bɪ ne Apolos manö u

²⁴ Pen bɪ Juda daun kub Aleksadria nɪbö ap, apöm Epesas mɪdeia. Hib nɪpe u Apolos. Nɪpe bɪ gasɪ aij nɪŋöm manö hag aij gep bɪ. Nɪpe God Manö adɪŋ nöd kalɪ kliñ rɪkla u nɪŋ aij ga. ²⁵ Bɪ rɪmnap nɪp Bɪ Kub Adan Arep manö rɪmnap nöp hag ñɪla. Anɪb u me, nɪpe klö yabɪl göm, Jisas nɪpe gai nɪbö apöm bɪ aigale bɪ rö mɪdeia u nɪbi bɪ gau kalɪp kabö göl nöp hag ñɪmɪdöp. Pen manö hag ñɪmɪdöp anɪbu, Jon bɪ ñɪg pak ñeb hag ñɪmɪdöp rö nöp nɪŋöm hag ñɪmɪdöp. Manö rɪmnap halö nɪŋaga. ²⁶ Pen Apolos pɪñɪŋ gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anɪbu haŋwäkö yabɪl hag ñɪmɪdöp. Pen ñɪn ap manö hag ñɪ mɪdeia nɪŋöm Prisila Akwila ber mɪhau nɪŋmil, nɪp ut gɪ dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö nɪŋaga magö rɪmnap hag ñɪ aij yabɪl gɪlö.

²⁷⁻²⁸ Hainö Apolos nɪpe Akaia Propins arnɪg gö, Epesas nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau, Apolos nɪpe am kalɪp manö aij u hag ñɪnab u aij, a göm, Akaia nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp köp ap kalɪ kliñ rɪköm hagla, “Bɪ God wög gep Apolos amjakö, nɪp udmim,” a gɪla. Anɪg gɪlö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anɪbu yamö, Akaia nɪbi bɪ God kalɪp mög nɪŋöm gasɪ aij ñö, Jisas nɪp nɪŋ udla gau Apolos nɪp udla. Nɪp udlö, nɪpe pen ka kalɪp udöm, manö hagep kuö au Juda nɪbi bɪ gau aip manö hag amɪl apɪl göm, God Manö adö u hag ñɪ aij göl gɪ, “Mesaia, a gɪmim, abad mɪdpim u Jisas nöp,” a ga. Anɪg göm, hag ñɪ

aij gö, nɪp manö ap pen hagöl rö laga. Anɪg gö, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla gau kalɪp gɪ ñɪ aij gö, mɪd aij gɪla. *

19

Pol Epesas am mɪdöm Kraiss manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid mɪdeia ñɪn an anɪb au, Pol nɪpe am Galesia Propins gau abe, ram mɪnönj Prija gau abe, an au gɪ ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm nɪŋa, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ udla rɪmnap mɪdeila. * ² Pol kalɪp hag nɪŋa, “Kale Jisas nɪp nɪŋ udpe ñɪn u, Ana Ut halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana Ut ap mɪdöp, a gun, hon nɪŋagpun,” a gɪla. *

³ Anɪg hageila, Pol kalɪp haga, “Pen kale ñɪg pakpe u, it u nɪhön, a gɪ gasɪ nɪŋbim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagemɪdöp manö u udun me, ñɪg pakno,” a gɪla.

⁴ Anɪg hageila, Pol haga, “Jon Isrel nɪbi bɪ gau hagö, ñɪg pakmɪdal u, nan si nan naij gɪpun u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a göm, nɪŋlö me, kalɪp ñɪg pak ñɪmɪdöp. Pen Jon kalɪp hagemɪdöp, ‘Bɪ Kub hainö aunab u auö, nɪp nɪŋ udmim,’ a gɪmɪdöp. Bɪ hainö aunab a ga anɪbu, Jisas nöp,” a ga. * ⁵ Pol anɪg hageia, Bɪ Kub Jisas nɪp nɪŋ udun, nɪbi bɪ nɪpe yabɪl mɪdaiun, a göm, ñɪg pakla. ⁶ Kale ñɪg paklö nɪŋöl gɪ, Pol ñɪmagö nɪpe kalɪp adö au lö, Ana Ut kalɪp auö, adɪŋ manö yabɪl unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñɪla. * ⁷ Bɪ unbö mɪgan lanj rö anɪg gɪla.

⁸ Pol rakɪn mɪhau nɪgan, Juda nɪbi bɪ magum gep ram aula gau aip, God nɪbi bɪ udöm abad

* 18:27-28: Ap 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Ap 8:16 * 19:4: Mad 3:11 * 19:6: Ap 8:17; 10:44,46

m+deinab manö u n+ŋ udöl, a göm, kłö göm, waiö nöp manö hag am+il ap+il g+ m+dm+döp. ⁹ Pen n+bi b+ r+mnap gas+ m+dmagö kale u gas+ m+dmagö kale anŋ gau nöp m+deia n+ŋöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, n+bi b+ magöŋhalö m+deila anŋ au amöm, B+ Kub Adan Arep u manö najj hagla. An+g haglö, Pol n+bi b+ Jisas n+ŋ udla gau kal+ŋ nöp uł g+ dam, Diranas skul ram kub u amöm, kal+ŋ manö hag n+ m+dm+döp. ¹⁰ Pol an+g göl hag n+ m+dö, m+ m+höp inö me, Juda n+bi b+ gau löm, Grik n+bi b+ gau löm, Esia Propins m+deila gau magöŋhalö Jisas manö aij u n+ŋla.

Sipa n+ n+pe gau

¹¹ God n+pe Pol aip m+deia n+ŋöm n+pe nan gagep rö ke yab+ŋ r+mnap g+m+döp. ¹² N+bi b+ r+mnap kale Pol agsi wał+ŋ bad n+pe gau dam, n+bi b+ m+ña ga gau hañ romanŋ kal+ŋ l+lö, urak arm+dal; k+ŋjaki aiön pi n+bi b+ abanŋ alm+döp gau kale u rö nöp höŋ arm+dal. *

¹³ Juda n+bi b+ r+mnap kuj nan gau göm, k+ŋjaki aiön pi nan gau hag höŋ yu ajm+dal. Pen hainö, Pol gaia rö n+ŋöm, hon u rö nöp B+ Kub Jisas hib hagno, k+ŋjaki aiön pi höŋ arlanŋ, a göm, k+ŋjaki aiön pi n+bi b+ abanŋ alla gau kal+ŋ hagla, "Jisas, Pol manö n+pe hagn+döp b+ u, hib n+pe hagabun u n+ŋmön, höŋ aru!" a g+la. ¹⁴ Pen b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub yab+ŋ ap Sipa, n+ n+pe unbö mudun j+ŋ an+g g+ m+deila. ¹⁵ Pen mañ ap kale, k+ŋjaki aiön pi hag yuun, a göm, an+g haglö n+ŋöl g+, k+ŋjaki b+ abanŋ ala u manö kale u n+ŋöm kal+ŋ pen haga, "Yad Jisas n+ŋbin, Pol n+ŋ n+ŋbin u pen kale b+ an?" ö ga. ¹⁶ An+g hagöm, b+ k+ŋjaki abanŋ ala u kłö ke yab+ŋ kal+ŋ rała göm, m+ñu magö pak

ado malo göm, wał+ŋ kal+ŋ gau ud b+ŋ+ŋ g+ yuö, kale magö nöp me ram an+bu arö göm, hagape halö p+ñ+ŋ g+ arla.

¹⁷ Pen manö an+bu, Juda n+bi b+ abe, Grik n+bi b+ abe, Epe-sas m+deila gau magöŋhalö n+ŋöm, an+n+n gö p+ñ+ŋ göm, B+ Kub Jisas hib n+pe u nöp haglö adö ara. *

¹⁸ An+g gö, n+bi b+ Jisas n+ŋ n+ŋ udla gau iru nöp ap magum göm, nan n+hön n+hön g+ najj g+la gau hag waiö l+la. ¹⁹ Kuj nan gau göm, buk kal+ŋ kłiñ r+ŋ l+m+dal gau, n+bi b+ r+mnap daulö, n+bi b+ r+mnap gau n+ŋ m+dlö n+ŋöl g+, kale mab pak laulö ina. Buk nan an+ŋ gau, mani kabö magö silpa rauep wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. ²⁰ Pen daun kub Epesas an+bu an+g geila me, B+ Kub manö aij u gau gau aramöm p+döŋ yab+ŋ ga.

Epesas n+bi b+ manö hauł g+la

²¹ Pen hainö, God Ana n+pe Pol n+ŋ gas+ n+ö, Pol haga, "Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam," a ga. *

²² An+g hagöm, b+ m+hau n+pe aip wög g+m+dil, Dimodi aip Eras-das aip kal+ŋ hag yuö, Masedonia Propins arlö. N+pe pen Esia Propins rap+n n+n bad ap m+deia.

²³ Pol Epesas m+deia n+n anŋ an+ŋ au, Epesas n+bi b+ r+mnap uraköm, B+ Kub Adan Arep manö aij an+bu n+ŋ udla n+bi b+ gau kal+ŋ n+ŋöl, mulu lugö, pen pen g+n+g rö geila.

* ²⁴ Pen b+ ap, hib n+pe Demidrias u, b+ n+pe r+mnap aip kabö silpa udöm, god piral sabe g+m+dal, hib Ademis, a g+m+dal u, ram pro kłiñ aij r+mnap g+ l+lö, n+bi b+ r+mnap apöm, rau dam löm, n+bi kub hon Ademis n+ŋ sabe gep ram u, a göm, sabe g+m+dal. B+ an+ŋ gau wög an+bu göm, mani kub yab+ŋ

* 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15 * 19:17: Ap 5:11 * 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13

* 19:23: 2Ko 1:8

udm+dal. ²⁵ Demidrias n+pe, b+ n+p wög g+m+dal gau abe, b+ wög kale g+m+dal an+bu rö g+m+dal b+ gau abe hagö, ap magum geila, haga, “Kale n+nbim, hon wög añ+ an+bu gun me, mani kub yabi+ udpun. ²⁶ Pen uri b+ an+bu Pol apöm, n+bi b+ gau kal+p manö piral hagöm hagöp, ‘Ñ+magö udöm nan g+pal gau nan sabe gep wasö,’ göp. An+g hagaj+p, Epesas aui abe, Esia Propins gau abe, n+bi b+ iru yabi+ nöp manö n+pe udpal. ²⁷ Pol manö piral u hagö, n+nb udöm, nan g+ l+no raum+dal u, hainö rauagnaböl. Pen adö an+bu nöp hagabin. Hon ke abe, n+bi b+ Esia Propins gau magöñhalö abe, n+bi b+ ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Ademis u n+p sabe g+pun. Pen n+p arö göm, ram kub n+p sabe g+pal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin,” a ga.

²⁸ Demidrias an+g hagö, b+ an+bu gau n+nb, mulu kal yabi+ lugö, meg m+gan dap ranöm hagla, “Ademis Epesas n+bö n+pe kub yabi+! Ademis Epesas n+bö n+pe kub yabi+!” a g+la. ²⁹ An+g göl manö kub haglö arö n+nböl g+, n+bi b+ daun kub an+bu magöñhalö apöm, Pol b+ n+pe m+thau ud s+s+ l+ t+p g+ dam manö hagep ka u ud arla. Pol b+ n+pe an+bu m+thau n+pe aip Masedonia Propins n+bö ap m+idailö. Hib kalpe m+thöñ u, Gaias aip Arisdakas aip. * ³⁰ Pol pen, n+bi b+ ap magum göm, manö hageila anj au arnam, a ga u pen n+bi b+ Jisas n+p n+nb udla gau n+p wasö g+la. ³¹ Pen Esia Propins gapman b+ kub r+mnap, Pol n+p b+ n+nb n+pe u me, n+p manö yuöm hagla, “N+bi b+ manö hagep ka u ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö,” g+la.

³² Pen n+bi b+ iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö

ke ke yabi+ nöp hagla. N+bi b+ iru nöp kale manö it m+idöp n+nbun hagabun u, a göm, n+nbagla; halöwawö nöp hagla. ³³ Pen b+ Juda r+mnap, b+ hon Aleksada kal+p hag aij g+nab, a göm, n+p n+bi b+ amgö ilö au yuöm, n+bi b+ r+mnap manö adö r+mnap an+g an+g hagn+m, a göm, w+ñ al hagaila pen n+pe manö hagn+g göm, kale manö haggmim a göm, ñ+magö ud m+hc g+ ña. ³⁴ Aleksada ñ+magö ud m+hc g+ ñö n+nböl g+, n+bi b+ gau n+nb, n+pe Juda n+bö b+ ap, n+nböm maj m+gan dap ranöm, manö adö añ+ nöp w+ñ kub al hagöm hagla, “Ademis Epesas n+bö n+pe kub yabi+! Ademis Epesas n+bö n+pe kub yabi+!” a göm, manö adö añ+ an+bu nöp seg w+ñ m+lö padö yabi+ al hag m+deila.

³⁵ Kale du aua nöp an+g w+ñ al hag m+idö m+idö, hainö b+ daun gapman wög göm, kal+ k+ñ r+kep b+ kub kale u uraköm, kal+p haga, “Agam+j m+daaim!” a ga. An+g hagö hagö, agam+j m+idlö n+nböl g+, n+pe haga, “Epesas n+bi b+. Ram m+nöñ hon i, god kub Ademis kabö ana n+pe kumi kabö lanj n+bö ju aua u udun, ram g+ l+ aij gun, sabe g+pun u, b+ an n+nbagöp, a g+mim, manö haut gabim? ³⁶ Manö an+bu, n+bi b+ gau magöñhalö hadö n+nbal. An+bu u, kale agam+j m+dmim dui gaggmim. ³⁷ Pen b+ daubim m+thai i, god hon Ademis n+p hag jumil, ram sabe g+pun gau nan r+mnap si udagpil u pen kal+p aui daubim. ³⁸ An+bu u, Demidrias aka b+ n+pe r+mnap b+ ap n+p manö kub hagn+g g+naböl u, b+ kub manö ud as+kep b+ gau m+dpal gau amöm manö haglö, kale manö kub an+bu n+nböl. ³⁹ Pen manö m+nbör r+mnap m+dain+m u, gapman b+ manö ud as+kep n+nb m+deinaböl amgö ilö kale au hagpe n+nböl.

* 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

40 Hon miñi aui ap magum gun, manö piḡ gabun u, manö iḡ ap miḡdö hagagabun. Gapman bi kub yabiḡ ap, ‘Nihön giñiḡ ap magum giḡmim aniḡ gabim,’ a gö, pen manö ap hagun rö lagöp,” a ga. 41 Niḡpe aniḡ hagöm, niḡbi bi gau kalip hag yuö, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

1 Pen niḡbi bi gau manö pi piḡ hag miḡd arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol niḡbi bi Jisas niḡp niḡḡ udla gau kalip wiñ alö, aueila, kale gasi halö miḡdöm Jisas niḡp niḡḡ ud piḡdönḡ göl gi miḡdeilaḡ a göm, niḡpe manö riḡmnap hag niḡ aiḡ göm, “Kale au miḡdaiim,” a göm, kalip arö göm Masedonia Propins ara. 2 Amöm, aniḡb gau gi aḡöl göm, niḡbi bi Jisas niḡp niḡḡ udla aniḡb gau, kale gasi halö miḡdöm Jisas niḡp niḡḡ ud piḡdönḡ göl gi miḡdeilaḡ a göm, niḡpe manö riḡmnap hag niḡ aiḡ gi damöm, Akaia Propins amjaka. 3 Akaia amjaköm, rakin miḡhau niḡgaḡ aniḡb gau miḡdöm, niḡḡ magiḡb udem Siria Propins arnam a ga u pen niḡpe manö ap niḡḡa, Juda kai niḡp al pak liñiḡ geila. Manö aniḡbu niḡḡöm me haga, “Iḡ adö nöḡp ado gi Masedonia arin,” a ga. 4 Pen Pol niḡpe aip aḡeila bi gau me: Piras niḡ niḡpe Sopada daun kub Beria niḡbö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika niḡbö miḡhau u; Gaias daun kub Debi niḡbö u; Dijikas aip Diropimas aip Esia Propins niḡbö miḡhau u; Dimodi u. 5 Bi aniḡb gau kale nöḡd amöm, daun kub Droas amöm, hanip abad miḡdeila. 6 Pen niḡn kub Bred Yis Halö Niḡḡagep niḡn u miḡdno, ap arö niḡḡöl gi, niḡḡ magiḡb udun, niḡn unbö mamid u aḡ hanun, Droas amun, bi nöḡd arla gau aip am seg miḡdun niḡn unbö mudun jiḡḡ aniḡb gau miḡdaino.

Pol niḡ uma ap niḡp gö, kauyaḡ uraka

7-8 Wik aniḡ ap Droas miḡdaino aniḡbu, wañiḡniḡbö yaḡ niḡn u, bred ud jö gi niḡḡniḡḡ gun, ram raul miḡgan adö laḡ am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö niḡḡöl gun, niḡḡ miḡdaino. Aniḡ göl niḡḡ miḡdno miḡdno, siḡbön gö, hapö miḡtaḡ iru nöḡp lau ado au laḡ lun, Pol manö hageia u niḡḡ miḡdaino. 9 Pen bi praj ap wido adö u asiḡköm, Pol manö hagaia u niḡḡ miḡdeia. Hib niḡpe u Yudikas. Niḡpe aniḡ gi niḡḡ miḡd miḡdö, hon kal yabiḡ auö me, amgö juju gi gi böḡ nöḡp ram adö yabiḡ laḡ niḡbö gi dam miḡnönḡ au yaḡ paka. Aniḡ gö, kale am au yaḡ ud niḡḡla, böḡ nöḡp hadö umöl miḡdeia. 10 Pol niḡpe pen au yaḡ amöm, niḡ aniḡbu niḡp nab nab li udöm, haga, “Gasi iru niḡḡagmim; niḡpe kamiḡḡ miḡdöp,” a ga. 11 Aniḡ hagöm, kauyaḡ ram raul adö laḡ amöm, bred riḡmnap ud jö göm, jim niḡöl niḡḡöm, Pol kauyaḡ manö hag miḡdö miḡdö, ram ru mailö la u ara. 12 Pen bi praj ap lug paköm uma u niḡp kamiḡḡ ram damöm miñ miñ yabiḡ giḡla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

13 Pol hanip haga, “Kale niḡḡ magiḡb udmim, daun kub Asos am miḡdaimim; pen yad iḡ adö apem, daun kub aniḡbu niḡḡ magiḡb seg udun ram miḡnönḡ Midilini arun,” a ga. Aniḡ hagö, hon niḡḡ magiḡb udun, Asos arno. 14 Asos amun, Pol niḡp udun, ram miḡnönḡ Midilini arno. 15-16 Ruö Midilini arö gun, ram miḡnönḡ niḡḡ riḡb gus ga airan Kaios söḡ au amjakno. Ruö u, ram miḡnönḡ niḡḡ riḡb gus ga airan Semos amjakun, Pol niḡpe gasi ap niḡḡa, Epesas amun, hain nöḡp gi aḡöl gun, Pedikos niḡn u Jerusalem niḡḡagun rö löp, a gi gasi niḡḡa. Aniḡb u me, hon Epesas lau hil gun, böḡ nöḡp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas n̄ibi b̄i kal̄ip haga, “Yad b̄ōḡ n̄ōp arabin,” a ga

17 Daun kub Mailidas amjakun, Pol manō yuō, Epesas arō, n̄ibi b̄i Jisas n̄iḡ udla gau kal̄ip abad m̄idm̄idal b̄i gau kal̄ip haga, “Yad m̄idpin i auim,” a ga. * 18 An̄ig hagō, b̄i an̄ib gau auella, kal̄ip haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip m̄idem, m̄id damem, n̄ihōn n̄ihōn ḡim̄din u n̄iḡbim. 19 Hib yad udnō adō araga. B̄i Kub n̄ip wōg u ḡinō n̄iḡöl ḡi, Juda n̄ibi b̄i ȳip ḡi naj gun a ḡilō n̄iḡöl ḡi, m̄itōḡ ḡöl ḡi manō hag n̄inō ara. 20 Kale n̄iḡbim, yad Jisas manō aij n̄ipe ap arō gagnō, pen magum ḡipim ka gau abe, ram kale gau abe amem, n̄ihōn manō kalōp ḡi n̄inab u magōḡhalō haḡwaḡō hag n̄inō ara. 21 Kale Juda n̄ibi b̄i gau lōm, Grik n̄ibi b̄i gau lōm, manō klō hagem, hag n̄i aij gem, hagnō, ‘Nan si nan naj ḡipim u, n̄ihōn ḡin̄ig an̄ig ḡipun, a ḡimim, arō ḡimim, God hagōp manō u udmim, B̄i Kub hon Jisas n̄ip n̄iḡ udmim,’ a ḡinō.

22 “Pen m̄iñi n̄iḡim! God Ana ȳip naḡi rō lōm, dam Jerusalem ud arab u, ȳip n̄ihōn rō ḡinab u n̄iḡagpin. 23 Pen yad n̄iḡbin, daun kub gau gau amjaknō, Ana Ūt n̄ipe ȳip p̄ōr hagōp, ‘Ne Jerusalem arnabōn, n̄ōp naḡi l̄ilō, uḡham m̄ideinabōn,’ a ḡōp. * 24 Pen u manō m̄idagōp. Yad ke n̄ōp m̄id aij ḡinam, a gem, gas̄i u n̄iḡagpin. Ȳip paknabōl, a gem, p̄iñiḡ gagpin, wasō. B̄i Kub Jisas, wōg ȳip haga u n̄ōp gas̄i n̄iḡem, God han̄ip mōg n̄iḡōm udōp manō aij u, hag n̄il ḡi n̄ōp m̄ideinabin. Yad gas̄i añi an̄ibu n̄ōp n̄iḡem, amem, adan an̄ibu b̄ōḡ n̄ōp arnabin. *

25 “Pen yad n̄iḡbin, kale n̄ibi b̄i gau gai magōḡhalō, God n̄ibi b̄i

udōm abad m̄ideinab manō an̄ibu hagnō n̄iḡbim gau, ȳip kauyan n̄iḡagnabim, wasō. 26 M̄iñi arn̄ig gem me, kalōp waiō hagabin, n̄ibi b̄i an an God manō aij u n̄iḡ udagōm, ilōn kub udnabōl u, u nan kale ke; yad wasō. 27 Yad God nan n̄ihōn n̄ihōn ḡin̄ig gab manō u ap arō gagpin, wasō; magōḡhalō yab̄it kalōp hag n̄ibin. 28 Kale ke n̄iḡ aij ḡimim, n̄ibi b̄i Ana Ūt n̄ipe hagō abad m̄idpin gau abe n̄iḡ aij ḡimim m̄idaimim. B̄i kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad m̄id aij ḡipal rō, kale u rō n̄ōp, God n̄ibi b̄i n̄ipe, ha-gape n̄ipe ke rau adog uda n̄ibi b̄i an̄ib gau me, kal̄ip abad m̄id aij ḡimim midaimim. * 29 Yad n̄iḡbin, yad arnō, kain hauḡ gau apōm, kaj sipsip kale muk̄pim gau r̄imnap hau n̄iḡnabōl. * 30 Pen n̄ibi b̄i an̄ kale au m̄idpal r̄imnap u rō n̄ōp, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iḡ udpal gau kal̄ip ḡip ḡi ud arno, kale hon aip arun, a ḡōm, kal̄ip manō piral hagnabōl. 31 Pen yad m̄i m̄ihau n̄iḡan, ram m̄inōḡ kale Epesas m̄idem, s̄idō an, s̄ibōn yan, kalōp mōg gō, m̄itōḡ ḡöl gem, kalōp magōḡhalō añi añi hag n̄i aij ḡinō. Manō hag n̄inō an̄ibu hauḡ gagmim; n̄iḡ aij ḡi m̄idaimim. *

32 “Yad kalōp God n̄imagō adō u lem, manō aij n̄ipe u, n̄ipe n̄ibi b̄i mōg n̄iḡōb manō aij an̄ibu adō u lem, arabin. God kalōp aip m̄ideinab. God manō aij n̄ipe u n̄iḡ udeinabim u, n̄ipe gō, kale Jisas n̄ip n̄iḡ ud p̄idōḡ ḡimim n̄ibi b̄i n̄ipe ke m̄idmim, nan aij aij n̄ibi b̄i n̄ipe n̄in̄ig gab u udnabim. 33 Yad kale aip m̄idainō n̄in u, n̄ibi b̄i r̄imnap mani gol, mani silpa, waḡij nan kale gau as̄ib hagagnō. *

34 Kale n̄iḡbim, n̄imagō yad u ke n̄ōp wōg gem, b̄i yad aip

* 20:17: Ap 18:21 * 20:23: Ap 9:16; 21:11

4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mad 7:15; Jon 10:12

* 20:34: Ap 18:3; 1De 2:9

* 20:24: Ap 21:13; 2Di 4:7 * 20:28: 1Di

* 20:31: 1De 2:11 * 20:33: 1Ko 9:11-12

ajm+dun gau aip nan magö ññun waij rau y+mun m+dm+dun. *
 35 Pen yad g+pin an+bu rö, kale u rö nöp g+mim, n+bi b+ mög gep rö gau kal+p ud aij g+mim g+ ñ+mim. B+ Kub hon Jisas n+pe ke manö haga u n+ñ m+daimim. N+pe haga, 'B+ r+mnap kalöp nan ñ+naböl u, kalöp aij g+nab; pen kale n+bi b+ r+mnap kal+p nan ñ+nabim u, kalöp aij yab+ g+nab,' a ga," a ga.

36 Pol manö an+bu hag p+is göm, Epesas n+bi b+ Jisas n+ñ udla gau kal+p abad m+dm+dal b+ gau aip kugom y+möm, God n+p sabe ga.
 37 Pol sabe gö n+ñöl g+, kale m+ñöh göm, n+p am ud wabi göm, mulu rö ñ+ñöm bom halula. 38 Hainö mulu ad+ñ yad u n+ñagnabim, a ga, manö u nöp n+ñöh, kale mög yab+ n+ñöh, m+ñöh g+la. An+g göl göm, Pol n+p an+ñ l+ dam ñ+g mag+ib m+gan u yula.

21

Pol ñ+g mag+ib udöm Jerusalem arn+g ara

1 Pen hon Epesas n+bi b+ gau kal+p, au m+daiim, a gun, ñ+g mag+ib udun, hadno. Y+gön u ap aij gö, y+j+g göl nöp am am, ram m+nöh ñ+g r+ib gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram m+nöh ñ+g r+ib gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno. 2 Daun kub Padara amun n+ñno, ñ+g mag+ib ap ram m+nöh Pönisia arn+g geia. An+ñ u, hon ñ+g mag+ib an+bu udun hadno. 3 Am am, ram m+nöh ñ+g r+ib gus ga airan Saipras ñ+mago s+dagö lau adö m+dö n+ñöl g+, am am, ram m+nöh Siria söl apun me, nan kago gau ud yun+g am daun kub Daia p+döh g+no. 4 Daia am p+döh gun, am n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p ulhai n+ñun, kal+p aip wik a+ñ ap m+daino. Pen God

Ana n+pe kal+p gas+ ñö, kale Pol n+p hagla, "Jerusalem arn+g gabön u, aragmön," a g+la. * 5 Pen arn+g g+no magö u, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla an+ñ gau, n+bi b+, ñ+ pai kale gau magöñhalö han+p dam daun kub an+ñ höñ adö ñ+g go+ au amun, kal+p aip kugom y+mun, God n+p sabe g+no. 6 Pen hon, "Kale au m+daiim," a g+no, kale pen, "Kale gau arim," a g+lö, hon am ñ+g mag+ib u raul m+gan u arno n+ñöl g+, kale ado g+ ram kale arla.

Agabas, Pol n+p an+g an+g g+naböl, a ga

7 Pen hon ñ+g mag+ib udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais p+döh g+no. P+döh gun, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p, "Kale m+d+pim?" a gun, ñ+n bad ap kal+p aip an+ñ au m+daino. 8 Ruö u kal+p arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. N+pe Jisas manö aij hag ñ+ ajep b+ ap. N+pe me, nöd Jerusalem m+döm, b+ unbö kago+ j+ñ u aip nan magö n+me l+m+döp.

* 9 Pen b+ Pilip an+bu, pai n+pe m+ihau m+ihau, Jisas manö aij u hag ñ+m+idal. Pai an+ñ gau kale b+ udagla.

10 Hon Pilip aip m+daino ñ+n an+ñ au, b+ God manö hagep Agabas ram m+nöh Judia n+bö aua.

* 11 Agabas apöm, Pol dip nag+ n+pe u udöm, ñ+mago ma n+pe ke nag+ löm haga, "Ana U+ hagöp, 'B+ dip nag+ nap n+bö an+bi, Juda kai Jerusalem au n+p nag+ löm, dam Juda n+bi b+ wasö gau kal+p ñ+naböl,' a göp," a ga. *

12 Hon magöñhalö manö an+bu n+ñun, Pol n+p neb neb gun hagno, "Jerusalem aragmön," a g+no. 13 Hagaino, Pol pen pe haga, "Y+p n+hön g+n+g mög gö m+ñöh g+pe, m+dmago yad ilön

göp. Yad Jerusalem amem, ‘Bî Kub yad Jisas,’ a gînabin. Kale manö u nînlö, mulu lugö, yîp nagî lîniḡ geinaböl aka bön nöp al pak lîniḡ geinaböl u, pîñîḡ gagnabin. Haḡowaḡo am hagnabin,” a ga. *
 14 Pen hon Pol nîp anîḡ gî hag wasö niḡun, arö gun, hagno, “Bî Kub nîpe ke niḡöb rö gî nab,” a gîno.

Jerusalem nîbi bî Pol nîp hag jula

15 Pen hon anîḡ göl Sisaria mîdun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau gî jîḡ gî lun, hadno. 16 Nîbi bî Jisas nîp niḡ udla Sisaria nîbö rîmnap aip Jerusalem arno. Kale hanîp dam Neson ram u lîlö, aip hanna. Bî Neson anîbu Saipras nîbö. Nîpe Jisas nîp nöd nöp niḡ uda.

17 Jerusalem amjakno, nîbi bî Jisas nîp niḡ udla gau magöḡhalö hanîp niḡlö aij ga. 18 Rol Pol hon aip Jems nîp manö hagnîḡ arno. Jerusalem nîbi bî Jisas nîp niḡ udla gau kalîp abad mîdmîdal bî gau magöḡhalö ap magum göm mîdeila. 19 Pen hon amjakun, Pol kalîp, “Kale mîdpim?” a göm, God nîp abad mîdö niḡöl gî, ram mînönḡ gau gau aḡöm, Juda nîbi bî wasö gau nan niḡön niḡön ga u magöḡhalö, bî anîb gau kalîp aiud anîbu haga. * 20 Pol anîḡ göl aiud anîbu hageia niḡöm, God nîp aij a göm, Pol nîp hagla, “Mam. Ne niḡban, Juda nîbi bî iru nîbanö Jisas nîp niḡ uḡpal u pen klö yabiḡ göm hagpal, ‘Hon Juda nîbi bî mîdpun. Anîb u, Juda lo adö u nöp gun,’ a gîpal. * 21 Pen Juda nîbi bî gau rîmnap Jerusalem i apöm hagpal, ‘Pol nîpe, Mosis hadame nöp lo manö kalî klîñ rîka u arö göm, hon Juda kai gîpun adö u arö göm, Juda nîbi bî ju am Juda nîbi bî wasö ram mînönḡ anḡ gau

mîdpal kalîp hagöp, “Ñî kale gau hañ rîb gî dö gagmim, Juda kai gîpal rö gagmim,” a göp,’ a gîpal. 22 Ne uri Jerusalem i auban, manö anîbu gau gau arö niḡnaböl. Anîb u, hon aige gun a gun, manö anîbu hag amîl apîl gîno. 23 Manö hag amîl apîl gun, manö adö añî hag lîno u uri nöp hageinabun, ne niḡmön, hain gîmön. Bî hon i bî mîhau mîhau, manö klö niḡö niḡö God nîp hagabun, a gîpal. 24 Anîḡ gîpal rö, God nîp nan pak sabe gî ñîniḡ gaböl. Anîb u, ne am ñîḡ rîmnap kalîp aip mîdmön, nan niḡön niḡön göm God amgö ilö uḡ mîdeinaböl u, gî aij gîmön, nan God nîp sabe gî ñînaböl gau ne rau ñîmön, kalîp gî ñîmön me, hainö nabîc umagö kale u rîknaböl. Anîḡ geinabön u me, nîbi bî gau magöḡhalö niḡnaböl, nöp manö hagla anîbu pîral nöp hagla. Kale niḡnaböl, ne Juda nîbö u me, hon Juda kai gîmîdun rö nöp gîmîdan. * 25 Pen Juda nîbi bî wasö Jisas nîp niḡ udla gau kalîp köp kalî klîñ rîk ñîḡ hagno, ‘Nîbi bî rîmnap nan yîharîḡ pîral gau sabe göm, wal kaj kakaiöl, kale ñîḡagmim. Wal kaj nan gau hagape ñîḡagmim. Wal kaj nan gau rugu bu gîlö umainîm u, ñîḡagmim. Nîbi si bî si gagmim,’ a gun, köp kalî klîñ rîkpun,” a gîla. *

26 Anîḡ hageila, Pol manö kalîp u udöm, ruö bî mîhau mîhau nan sabe gî ñîniḡ gîla bî anîb gau aip, kale nan niḡön niḡön göm God amgö ilö uḡ mîdeinaböl u, gî aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol bî abad mîdeila gau kalîp haga, “Hon ñîḡ unbö kagoḡ jîḡ u mîdun, ñîḡ mudun jîḡ u God nîp nan rîmnap ke ke dapun, nîp sabe gî ñînabun,” a ga. *

Juda nîbi bî Pol nîp ud sisî lîla

* 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5 * 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18
 * 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20

27 Pol anig hagöm, kale nan n+hön n+hön göm, God amgö ilö ut m+deinaböl u, g+ damöm, mudun j+ñ n+ñ u söl gö n+ñöl g+, Juda n+bi b+ Esia Propins m+döm aula r+mnap n+ñla, Pol God sabe gep ram raul u m+deia. N+pe m+deia au n+ñöm, n+bi b+ m+deila gau manö haglö, kale kal juöm Pol n+p ud s+s+ l+la. 28 Pol n+p ud s+s+ löm, w+ñ kub alöm hagla, “N+bi b+ Isrel gai. B+ an+bi n+pe ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö ajöm, n+bi b+ gau kal+p manö piral hagöm, hon Isrel n+bi b+ abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naj hagab. Pen adö an+bu nöp, uri n+pe Juda n+bi b+ wasö gau God sabe gep ram raul m+gan au aragep gau, kal+p halöwatö ut g+ dauub. An+b u, n+pe ram ut an+bi g+ naj göp,” a g+la. 29 Kale manö hagla an+bu, gas+ kale ke nöp n+ñöm piral hagla. Pol y+har+ñ D+ropimas aip God sabe gep ram söl gau ajailö n+ñöl göm, gas+ kale ke n+ñöm hagla, “Pol b+ ne D+ropimas Epesas n+bö u aip God sabe gep ram raul m+gan u arbil,” a g+la. *

30 Pen kale anig haglö, manö an+bu n+bi b+ gau magöñhalö n+ñöm, ke n+bö ke n+bö apöm Pol n+p ud t+p g+ dam God sabe gep ram höñ yan yulö n+ñöl g+, ad+ñ ajöñ g+ ñ+la. 31-32 N+bi b+ iru yab+ñ manö hauñ kub hagöl göm, kal ju Pol n+p böñ nöp al pak l+n+g geila. Pen geila manö an+bu Rom ami b+ kub yab+ñ m+deia au arö, n+pe ami b+ abad m+dm+dal b+ kub n+pe r+mnap udöm, ami b+ r+mnap udöm, lel am n+bi b+ magum g+ m+deila au amjakla n+ñöm Pol n+p pak ado malo geila u arö g+la.

33 Ami b+ kub an+bu apöm, Pol n+p ud s+s+ löm, b+ n+pe gau kal+p haga, “Kale n+p sen m+höp l+mim,” a ga. Hagö, haga rö g+la. Pen n+pe b+ nöd m+deila gau kal+p hag

n+ñla, “N+pe nan n+hön gaj+p n+p anig gabim?” ö ga. 34 Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö p+g kub yab+ñ g+la. Anig g+lö, ami b+ kub u manö it ap n+ñagöm, b+ n+pe gau kal+p haga, “N+p dam ram kub p+döñ kale ud arim,” a ga. 35 Hagö, ami b+ kale Pol n+p dam ajöñ it goñ au amjaklö n+ñöl göm, n+bi b+ iru yab+ñ nöp se göl amöl göm Pol n+p s+ñköm, ud pakun, a göm, pen pen g+ yueila n+ñöm b+ ami b+ r+mnap Pol n+p ud ka göm, ram raul kale ud arla. 36 Pen n+bi b+ gau kale kal hagöm hagöm, hagla, “N+p böñ nöp al pak lim!” a g+la. *

37 Pen ami b+ gau Pol n+p dam ram raul m+gan yan arn+g g+lö n+ñöl g+, Pol ami b+ kub yab+ñ u n+p haga, “Manö yad nöp ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami b+ kub yab+ñ u haga, “Yad n+ñbin ne Grik manö n+ñban. 38 Yad gas+ n+ñbin e, ne me, b+ au l+jip n+bö b+ pen pen g+pal po dausan (4,000) nöp udöm, dam ram m+nöñ kabö nöp m+döp an gau pi göl m+deila, b+ u nöp, a g+ n+ñbin. Pen ne Grik manö n+ñban u me, ne b+ an+bu wasö,” ga. *

39 Hageia, Pol haga, “Wasö, yad b+ Juda ap. Y+p yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib m+döp. Pen y+p yau, a g+mön, yad n+bi b+ gai i kal+p manö ap hag ñ+nam,” a ga.

40 Hageia, ami b+ kub u yau, a gö, Pol kabö ub+ñ ran arep adö u abö g+ m+döm, ñ+n m+ñc gö, n+bi b+ gau manö arö g+lö n+ñöl g+, Juda n+bi b+ hagn+dal manö u löm, kal+p manö haga.

22

1 Pol n+pe Juda n+bi b+ hagn+dal manö u löm, haga, “Bapi mam b+. Manö kalöp hagn+g gabin u n+ñ m+daiim,” a ga.

* 21:29: Ap 20:4 * 21:36: Luk 23:18 * 21:38: Ap 5:36-37

² Anig hageia, nipe Juda nibi bi hagmidal manö yöl haga rö niñöm, manö manö gagöm, agamij yabıl nöp mideila. ³ Kale agamij midlö niñöl gi, Pol kalıp haga, “Yad Juda nibö u pen yıp yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen yad ap Jerusalem i, manö hag ñeb bi Gameliel aip midem, kub ginö u me, apis bac bi lo manö niñön niñön hagla u magörhalö yıp hag ñö, niñbin. Anıb u, kale God nıp ud aij gun, a gimim, kliñ aij nöp gıpim rö, yad u rö nöp gimidin. * ⁴ Nibi bi Jisas Adan anıbu arla gau kalıp gi naij yabıl gimidin. Kalıp al pak lin, a gem, nıbi abe bi abe kalıp hatöwalo nagi lem, dam nagi limidin. Pen rimnap gi naij gi dam pak linö, böñ nöp ummidal. * ⁵ Gimidin anıbu, God nıp nan sabe gep bi kub yabıl u abe, bi manö ud asıkep Kansol midpal bi kub gau abe, kalıp hag niñbe, pıral hagöp, a göm, hagagnaböl; niñö hagöp, a ginaböl. Ñın ap yad Damaskas arnig gainö, bi kub anıb gau yıp köp rimnap nimam bi kale Damaskas mideila gau kalı kliñ rik ñıla. Köp anıbu kalı kliñ riköm hagla, ‘Pol nıp abad midaimim. Damaskas nıbi bi Jisas nıp niñ udpal gau kalıp nagi löm, dam Jerusalem i daunım,’ a gıla. Yad köp anıbu udem, kalıp nagi li Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arnö.

Pol nöd Jisas nıp niñ uda, aiud u haga

⁶ “Pen yad köp anıb gau udem, bi rimnap aip am am sıdö an aulik magö u, Damaskas sösöl gıno niñöl gi, adıñ mailö kub unbö ke kumi kabö adö lan nibö ap lugöm yıp niña. ⁷ Anig gö, yad ap lug minöñ yan paknö niñöl göm, manö ap yıp haga, ‘Sol, Sol,

yıp niñön ginig gimön pör gi naij gabön?’ ö ga.

⁸ “Hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub! Ne ban?’ ö ginö.

“Hagainö, haga, ‘Yad bi Jisas Nasared nibö; yıp pör gi naij gabön u nöp hagabin,’ a ga. ⁹ Bi yad aip araino gau, mailö kub u niñla u pen manö magö yıp haga u apdi niñagla.

¹⁰ “Yad pen hagnö, ‘Bi Kub. Niñön ginam?’ ö ginö.

“Hagainö, yıp haga, ‘Ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm, niñön niñön ginabön u nöp hagnab,’ a ga. ¹¹ Mailö anıbu mailö kub yabıl göm, amgö yıp u böñ nöp we ga. Anig gö, bi yad aip araino gau, yıp ñımagö kıd u udöm, ut gi Damaskas arno.

¹² “Pen daun kub anıbu bi ap mideia. Hib nıpe u Ananias. Nıpe lo hon u niñ aij göm, hagöp hagöp rö nöp gimıdöp. Bi anıbu nöp, Juda nıbi bi Damaskas mideila gau magörhalö hagla, ‘U bi aij yabıl,’ a gıla. ¹³ Pen nıpe yad midainö söl au apöm yıp haga, ‘Mam Sol. Amgö magö ne kauyan ñıl nöñ,’ a ga. Anig hagö niñöl gi, adıñ amgö yad we ga u böñ nöp kamıñ lö, ñıl niñem nıp niñnö.

¹⁴ “Anig gö, Ananias yıp haga, ‘God apis bac bi hon sabe gimıdal God u nöp, nöp uda. Udöm, nıpe nan niñön niñön ginig gabin a ginab u nöp yamö niñnabön. Nıpe gası niñöb, ne Bi Kamıñ Aij nıpe u waiö niñmön, manö maj mıgan nıpe ke hagainım manö u ne ke waiö niñnabön. ¹⁵ God wög gi ñeb bi midmön, nöp niñön niñön gajıp amgö niñban u, manö niñön niñön hagajıp apdi niñban u, nıbi bi gau magörhalö kalıp hag ñınabön. ¹⁶ Anıb u, abad midagaimön. Urakmön, God nıp sabe gimön, ñıg pakeinabön, nıpe

* 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3

nan si nan naji gɪpan gac u ɫik gi ke yunab,' a ga.

“Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp manö aij yad u hag ñimön,” a ga

¹⁷ “Anɪg hagö, haga rö nöp gɪnö. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God nɪp sabe gi midem, naböŋ nɪŋnö. ¹⁸ Naböŋ nɪŋem, yad Bɪ Kub nɪŋnö nɪŋöl göm, nɪpe yɪp haga, ‘Yɪŋɪd Jerusalem arö gɪmön, ram mɪnönŋ ke gau armön. Nɪbi bɪ gai i manö aij yad hageinabön u nɪŋagnaböl,’ a ga. *

¹⁹ “Anɪg hageia, yad hagnö, ‘Bɪ Kub. Kale ke yɪp nɪŋbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, nɪbi bɪ nöp nɪŋ udra gau kalɪp nagɪ lem, mɪñu magö nöp pakmɪdin. * ²⁰ Pen ñin ap bɪ manö aij ne hagep Sɪdipen nɪp kabö ju pak ɫilö nɪŋöl gem, yad bɪ nɪp pak leila gau waɫɪj kale ud ju ɫɪla gau abad midem, paj hagnö,’ a gɪnö. *

²¹ “Anɪg hagainö, Bɪ Kub yɪp haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda nɪbi bɪ wasö mɪlö gau mɪdpal gau arnabön,’ a ga,” a ga. *

Ami bɪ kub u Pol nɪp abad mɪdeia

²² Juda nɪbi bɪ Pol manö hageia u nɪŋ mɪd damöm, Juda nɪbi bɪ wasö manö u nöp hagajɪp u nɪŋöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yabɪɫ hagöm hagla, “Nɪp ud al pak lim! Bɪ unbö rö kamɪŋ mɪdagnɪm,” a gɪla.

²³ Manö kub anɪg hagöl gi, waɫɪj kale rɪmnap ud ju löm, haɫɪɫ gau ɫihu udlö, ɫihu udlö, haɫɪɫ ap rana. ²⁴ Anɪg geila, ami bɪ kub yabɪɫ u, bɪ nɪpe rɪmnap kalɪp haga, “Nɪp dam ram raul mɪgan dammim, pakaimim, nɪbi bɪ gai i nɪhön gɪnɪg nɪp manö kub hagaböl iɫ u kalöp hag ñinɪm,” a ga. ²⁵ Anɪg

hagö, nɪp paknɪg damöm, nagɪ adɪk ɫɪla. Pen Pol nɪpe ami bɪ kub söl anɪb au urak mɪdeia u nɪp haga, “Hon Rom nɪbi bɪ lo ap anɪg göl mɪdagöp. Bɪ Rom nɪbö kabö göl gau yɪharɪŋ pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud asɪköm, gɪnaböl,” a ga. *

²⁶ Pol anɪg hagö, ami bɪ kub anɪbu am bɪ kub yabɪɫ u nɪp haga, “Ne nɪhön gɪnɪg gabön? Bɪ anɪbu nɪpe bɪ Rom nɪbö rö,” a ga.

²⁷ Anɪg hageia, ami bɪ kub yabɪɫ u apöm, Pol nɪp haga, “Ne nɪŋö bɪ Rom nɪbö rö aka? Yɪp hagö, nɪŋɪn,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Nɪŋö, yad bɪ Rom nɪbö rö,” a ga.

²⁸ Hageia, ami bɪ kub yabɪɫ u haga, “Yad mani kub yabɪɫ u yuem me, Rom bɪ mɪdpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yɪp Rom nɪbö rö yag daula u me, yad bɪ Rom nɪbö rö mɪdpin,” a ga.

²⁹ Pol anɪg hageia, bɪ nɪp nagɪ ɫɪla gau pɪñɪŋ gɪla. Ami bɪ kub yabɪɫ u, “Bɪ i Rom nɪbö rö u pen nɪp nagɪ ɫɪbin,” a göm, u rö nöp pɪñɪŋ ga. *

³⁰ Ruö pen ami bɪ kub yabɪɫ u, Juda kai Pol nɪp manö nɪhön hagaböl u nɪŋ aij gɪn, a göm, God nan sabe gep bɪ kub gau abe, Juda kansol bɪ gau magöŋhalö abe, auim a gö, ap magum gɪlö nɪŋöl gɪ, Pol nɪp am hubɪk gi dapöm, mɪdeila aŋ au la.

23

Pol Juda Kansol kub bɪ gau kalɪp manö haga

¹ Pol nɪpe Juda Kansol kub bɪ anɪb gau kalɪp nɪŋ ij halö löm haga, “Mam bɪ. Yad God hagöp rö pör gɪpin u me, gacɪ mɪlö nɪŋöl gem mɪdagpin,” a ga. ² Pol anɪg hageia, Ananias, bɪ God nɪp nan

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15

* 22:25: Ap 16:37 * 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23

sabe gep b+ kub yabił u, b+ söl au m+deila gau kal+p haga, "Maj hañ n+p pakmim," a ga. * 3 An+g hageia, Pol Ananaia n+p haga, "Ne mulu si+gi lauöl m+dpau. N+bi b+ gau nöp n+ñlö, b+ aij rö m+dpau u pen gasi magö ne n+ñban u naj yabił göp. An+g hagpan an+bu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda gi+pun rö n+ñmön, y+p manö kub hagpan u pen Juda gi+pun adö u arö gi+mön, 'N+p hałöwałö pakim,' a gi+pan," a ga. *

4 Pol an+g hageia, b+ söl au m+deila an+bu gau hagla, "God n+p nan sabe gep b+ kub yabił u n+p hag juabön aka?" gi+la.

5 Hageila, Pol pen pe haga, "Mam bi. N+pe God n+p nan sabe gep b+ kub yabił hagöp a gem n+ñagpin. God Manö u kal+ kliñ r+köm hagla, 'B+ kub kale gau kal+p hag juagmim, wasö,' gi+la," a ga. *

6-8 Pen Pol n+pe n+ñja, b+ Kansol kub m+deila an+bu gau r+mnab Sadyusi n+bi b+ n+ñla rö n+ñla, r+mnab Perisi n+bi b+ n+ñla rö n+ñla. B+ Sadyusi gau gasi kale u n+ñöm hagn+dal, "Ejol gau m+dagpal. Ana m+dagöp. N+bi b+ gau umöm, böñ nöp umöm, uraknaböl," a gi+m+dal. Pen b+ Perisi gau unbö gasi n+ñagm+dal. Gasi kale u n+ñöm hagn+dal, "Ejol gau m+dpal. Ana m+dpö. N+bi b+ gau umöm, böñ nöp umöm wasö, uraknaböl," a gi+m+dal. Pol n+pe yam ke ke m+deila an+bu n+ñöm, manö kub hagöm, haga, "Mam bi. Bac b+ yad gau magörhalö Perisi n+bö; yad u rö nöp Perisi n+bö nöp. Yad n+bi b+ umöm uraknaböl manö hagnö u me, y+p pen manö kub hagaböl," a ga. An+g hageia, b+ Sadyusi Kansol kub gau as+k ke ke löm, b+ Perisi Kansol kub gau as+k ke ke löm, manö pen pen hagla. * 9 Manö pen pen hagöm,

manö blałö göm, manö hauł gi+la. Hageila, Perisi kai b+ lo hag ñeb b+ kale r+mnab uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, "B+ i nan naj ap göp, a gun, hagagabun. N+pe Damaskas areia ñ+n u, ana ap aka ejol ap n+p hagö n+ñja rö löp; hon n+ñagpun," a gi+la. 10 An+g hagöm, pen pen hag ud areila n+ñöm, ami b+ kub yabił u n+ñöm, m+dpö m+dpö an+g hag damöm Pol n+p ud gi+ dö gi+ ad+ñ ad+ñ löl rö löp, a göm, ami b+ n+pe gau kal+p hagö, Pol n+p uł gi+ dam ram kub raul kale dap l+la.

11 Pen ñ+n an+bu si+b an+ yan B+ Kub apöm Pol m+deia söl au urak m+dpöm haga, "Gasi halö m+dpömön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön," a ga. *

Pol n+p al pak l+ nabun, a gi+la

12-13 Ruö pen Juda b+ ñ+njuöl m+höp rö ap magum göm, manö hag adö añ+ löm hagla, "Hon Pol n+p böñ nöp al pak l+ nabun. N+p al pak lagpun magö i, nan n+ñagun, ñ+g n+ñagnabun!" a gi+la. 14 An+g hagöm, am God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ manö ud as+k gep gau abe, kal+p hagla, "Hon manö klö manö n+ñö n+ñö God n+p hagpun. Nan magö n+ñagnabun; Pol n+p böñ nöp al pak lun me, hainö nan n+ñagnabun. 15 An+bu u, kale abe Juda Kansol kub b+ gau abe, Rom ami b+ kub yabił u n+p manö yumim, piral hagnim, 'Pol n+p uł gi+ i daube, n+p manö r+mnab halö hag n+ñ aij gun!' a gi+mim. Kale piral an+g hageinabim, hon uł+ñ+n l+ m+dpun, i auö n+ñöl gun, n+p böñ nöp al pak l+ nabun," a gi+la. *

16 Pen Pol pi y+ñ n+pe u, Pol n+p pakn+g gi+la manö an+bu n+ñöm, n+ñap Pol n+p dam l+la ram u amöm, n+p hag ña.

* 23:3: Mad 23:27 * 23:5: Eks 22:28 * 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23 * 23:15: Ap 25:3

17 Hag ñö, Pol n+ñöm, ami b+ kal+p abad m+deia b+ ap w+ñ alö, aueia, n+p haga, “B+ praj i manö n+pe ap m+idöp. N+p ut g+ ami b+ kub yab+ñ m+idöp u arö, manö an+bu hagar,” a ga. 18 Pol hagö, ami b+ an+bu pi y+ñ n+pe an+bu n+p ut g+ ami b+ kub yab+ñ m+deia u ammil, haga, “B+ nag+man Pol u hagöp, ‘B+ praj i manö ap m+idöp n+ñöm n+p ut g+ dam ami b+ kub yab+ñ m+idöp u arö, manö an+bu hagar,’ a gaj+p, n+p ut g+ dauabin i,” a ga.

19 An+g hagö, ami b+ kub yab+ñ u, n+bi b+ r+mnap n+ñnaböl, a göm, ñ+ an+bu n+p ñ+magö k+id u udöm, ut g+ ke ke gof gau amöm, haga, “Y+p manö hagn+g gabön u hag,” a ga.

20 Hageia, ñ+ praj an+bu haga, “Juda b+ gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, ‘Pol n+p dam Juda Kansol kub m+dpal u auaimön, manö r+mnap halö hag n+ñ aij gun,’ a g+ naböl. 21 An+ñ u, manö kale hagaiöl u n+ñagmön, wasö. B+ kale ñ+ñjuöl m+ñöp rö Pol n+p al pak lun nöp me, kauyan nan magö ñ+ñjun ñ+g ñ+ñjun g+ nabun, a göm, manö hag l+bal. Kale manö nöp u n+ñjun, an+g gun, a göm, abad m+dpal,” a ga.

22 Ñ+ praj an+g hageia, ami b+ kub yab+ñ u n+ñöm, n+p hag yuöl g+ haga, “N+bi b+ r+mnap kal+p n+ñmön, ‘Ami b+ kub yab+ñ u n+p an+g an+g g+ hagem auabin,’ a g+mön, hagagmön, wasö yab+ñ,” a göm kabö la.

Pol gapman b+ kub Piliks m+deia ara

23 Ami b+ kub yab+ñ u an+g hagöm, ami b+ abad m+dep n+pe m+ñhau kal+p w+ñ alö, aulö, haga, “Ami b+ gau ñ+ñjuöl unbö s+duñ lañ (200) udmil, ami b+ kaj hos adö as+ik göl pen pen g+pal gau ñ+ñjuöl m+ñhau n+gar ado g+ da unbö s+duñ

lañ (70) udmil, ami b+ wim gasal pen pen g+pal gau ñ+ñjuöl unbö s+duñ lañ (200) udmil, m+ñi s+ñ an yan nöp Sisaria armil. 24 Pol n+p kaj hos r+mnap halö ñ+mön, n+p ut g+ dam aij g+mil, gapman b+ kub Piliks m+idöp u yumil, aumil,” a ga.

25 An+g hagöm, n+pe b+ kub Piliks n+p köp ap kal+ k+ñ r+ka:

26 Yad Klodias Lisias. Nöp gapman b+ kub Piliks köp i kal+ k+ñ r+kab+ñ.

Ne m+dp+ñ?

27 B+ nöp yuabin i, Juda n+bi b+ n+p ud s+ñ löm, pak l+ñ+g geila, pen yad n+ñnö n+pe b+ Rom n+bö rö u n+ñem me, ami b+ yad r+mnap aip am n+p ut g+ daunö. *28 Dapem, n+p al pak l+ñ+g g+la manö ñ+ an+bu n+ñnam, a gem, n+p dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem n+ñnö, *29 Juda n+bi b+ kale g+pal rö lo manö adö r+mnap nöp m+deia. Pen n+pe nan r+mnap gö, n+p böñ nöp al pak lep aka nag+ lep manö ñ+ ap m+dageia.

30 Pen manö ap hagla, ‘B+ an+bu n+p ul+ñ+n lun, alnabun,’ a g+la n+ñem, ne m+dp+ñ u yuabin. B+ n+p manö hagal an+ñ gau r+mnap hag yunö, amöm, nöp manö ñ+ an+bu hagnaböl.

Manö hagn+ñ me u. *

31 Ami b+ kub yab+ñ u an+g hagöm, köp an+bu g+ ñö, ami b+ gau Pol n+p s+ñön yan nöp ut g+ damöm, daun kub Adipadris amjakla. 32 Ruö ami b+ ñ+ ajm+dal gau magöñhalö ado g+ Jerusalem arla. Ami b+ kaj hos adö as+ik göm pen pen g+m+dal gau nöp Pol n+p dam daun kub Sisaria arla. 33 Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram m+ñnöp an+bu abad m+dm+idöp u n+p köp an+bu ñöm, Pol ñ+magö adö n+pe u l+la. 34 Gapna n+pe köp an+bu amgö l+ n+ñöm, Pol n+p

haga, “Ram m+nöŋ ne gai n+bö?” ö ga. Hageia, Pol haga, “Yad Silisia Propins n+bö,” a ga. ³⁵ Pol Silisia Propins n+bö b+ m+deia manö u n+ŋöm, b+ kub n+p haga, “B+ nöp manö hagnaböl gau auein-aböl, manö kub ne hagnabun,” a ga. An+g hagöm, b+ n+pe r+mnap kal+p haga, “N+p dam Herod ram kub g+ la u l+mim, abad m+d aij g+mim,” a ga.

24

Juda b+ kub gau Pol n+p manö kub hagla

¹ Pol n+p dam Herod ram g+ la u l+lö, ñ+n unbö y+gwo m+lö u m+deia. Ruö mam+d ñ+n u, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ Ananaias, daun kub Sisaria u arn+g, b+ manö ud as+kep r+mnap u+ g+, b+ manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman b+ kub Gapna Piliks u n+p, Pol an+g göl an+g göl ga u manö kub hagn+g gabun, a g+la. ² Pol ram raul u daulö n+ŋöl g+, b+ manö hagep Dedalas Gapna Piliks n+p haga, “Ne me m+lö padö han+p abad m+dajan, pen pen gun g+ gagun, m+d aij g+pun. Ne gas+ n+ŋ aij g+mön gajan u me, ram m+nöŋ hon i nan aij nan hain n+bö waiö löp u, hon m+d aij g+pun. ³ Ram m+nöŋ hon i r+goŋ r+goŋ gau magöŋhalö pör nöp g+ aij gabön an+bu n+ŋun hon nöp aij yab+ a gabun. ⁴ Pen nöp manö m+lö kub hagagnabin. Manö ulep magö ap hagn+g gabin u, r+m+d pak n+ŋmön.

⁵ “B+ aui m+döp i, hon n+ŋbun n+pe pör nöp g+ najj göp. N+bi b+ gau kal+p manö piral hagö, kale manö piral an+bu n+ŋ udöm, n+pe g+ najj göp rö an+g unbö rö nöp g+ najj g+pal. Ram m+nöŋ ke gau gau magöŋhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kal+p ud as+k ke ke

lö n+ŋöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen g+pal. N+bi b+ Jisas b+ Nasared n+bö u n+p n+ŋ udpal gau, b+ kub kale ap me an+bu. * ⁶⁻⁷ N+pe God sabe gep ram g+ najj g+n+g geia, hon n+ŋun n+p ud sis+ lun nan han+p g+ najj ga an+bu lo hon ke manö kub hagn+g gaino, ami b+ kub yab+ Lisias kal ju apöm, * ⁸ n+p damöm haga, ‘B+ u n+p manö kub hagn+g g+pal gau, b+ kub Piliks m+döp au amöm, manö kub hagöl,’ a ga. An+g hagö me, hon m+ñi aubun. Manö an+bu Pol n+p hag n+ŋaimön, n+pe ke, n+p manö kub hagnun manö it u hagö, n+ŋnabön,” a ga.

⁹ Dedalas an+g hagaiö, b+ Juda ap m+deila gau, manö n+pe haga adö u nöp hagöm, hagla, “N+ŋö yab+ hagöp,” a g+la.

Pol gapna Piliks n+p manö haga

¹⁰ Gapna Piliks n+pe ñ+magö dap ranöl göm, Pol n+p, manö hag, a gö, Pol haga, “Ne m+ iru nöp ram m+nöŋ i abad m+dömön, n+ŋ aij g+mön, manö ud as+k aij g+pan rö, y+ŋ+g göl nöp hagnabön. An+ b u n+ŋem y+p aij gö n+ŋöl gem nöp manö hagabin. ¹¹ Ne b+ gau kal+p hag n+ŋaimön, hagnaböl ñ+n unbö m+gan lan araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe g+nabin, a gem, arnö. ¹² Yad n+bi b+ r+mnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem an u, hibur najj gep rö manö r+mnap hagagnö, wasö. ¹³ Y+p m+ñi manö kub hagaböl u, ne n+ŋnabön manö it ap m+dageinab, wasö. ¹⁴ Pen nöp manö ap waiö hagn+g gabin. Y+p hagal, ‘Pol hon Juda g+pun u rö r+mnap gagöp; n+pe pir alöm, Adan g+sön n+bö u arab,’ a g+pal. Y+p Adan g+sön n+bö ajab, a g+pal u, n+ŋö hagpal. Yad Adan g+sön n+bö ajem, bac b+ sabe g+m+dal

* 24:5: Ap 17:6 * 24:6-7: Ap 21:28-30

God añi anıbu nöp sabe gımidin. Mosıs Lo manö kalı kılın rıka u abe, bı God manö hagep gau manö kalı kılın rıkla u abe, magöñhalö nıñ udöl gı mıdpin. ¹⁵ Bı Juda aui mıdpal, nıbi bı aij gau abe, nıbi bı naij gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm nıñbal rö u, yad u rö nöp nıñbin. * ¹⁶ God aip am mıdeinabin, a gem, yad halöwaö gagın, wasö. God nıñöm aka nıbi bı gau nıñöm, Pol kabö rö gagöp, a gıñaböl u nıñem, pör nıñ aij gem, mıd aij gıpin.

¹⁷ “Pen yad mı rımnap Jerusalem aragnö. Pen nıbi bı yad nan mıdagöp gau kalıp mani rımnap ñem, God nıp nan sabe gı ñın, a gem, Jerusalem arnö. ¹⁸ Jerusalem amem, hon Juda bı God amgö ilö mıd aij gun, a gun, nıñhön nıñhön gımidun u, gıñö. Anıg gı pıs gem, God nıp nan sabe gı ñın, a gem, God sabe gep ram u am mıdainö. Anıg göl gı mıdainö u, bı aui kale apöm yıp nıñla. Pen nıbi bı iru nöp yad aip ap mıdageila. Pen pen hagep manö rımnap hagagnö. *

¹⁹ Pen Juda nıbi bı Esia Propins nıbö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mıdeila. Manö kale mıdaiböp u, kale aui apöm, manö anıbu hagblap. ²⁰ Auagpal u, bı Juda Kansol kub gai i yıp Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naij gıñö manö it nıñla u haglö, ne nöñ! ²¹ Pen yıp manö kub hagla ñın u, yad manö añı ap nöp hagnö. Meg mıgan dap ranem hagnö, ‘Yad nıbi bı umöm uraknaböl, a gem, gası u nöp nıñbin u me, yıp manö kub hagabim i,’ a gıñö,” a ga. *

²² Pol anıg hagö nıñöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gımıdal manö u nıñ aij ga u me, Juda bı gau manö hageila u udagöm,

haga, “Hainö ami bı kub yabıt u Lisias auö, manö nıpe u nıñem, manö anıbu hagnabin,” a ga. * ²³ Anıg hagöm, bı nagıman kai kalıp abad mıdeia u nıp haga, “Pol nıp abad mıd aij gıñmön; nıp böñ nöp nagı pıdön lagmön. Nıpe nan rımnap mıdagainım, nıbi bı nıpe gau kalıp hag nıñö, nıp ñöl,” a ga.

Pol mı mıñöp nagı mıdeia

²⁴ Ñın pro bad ap arö, ñın ap Piliks nıbin nıpe Drusila aip aulö. Nıbi Drusila anıbu nıpe Juda nıbö nıbi. Pen kale ber apıl, nugmul nıpe Pol nıp wıñ alö, apöm, Krais Jisas nıp aigöl göm nıñ uđpal manö u hagö, Piliks nıñ mıdeia. ²⁵ Pol nıpe manö hag damöl gı, hon aigöl gun gı aij gıñabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gası mıdmagö hon gası göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanıp manö kub hagnab manö u abe Piliks nıp haga. Pen Pol anıg hagö, Gapna Piliks manö anıbu nıñöm, pıñıñ göm, Pol nıp haga, “Ne mıñı am mıdaimön. Hainö yad ñın ap nöp wıñ alnö, aumön,” a ga.

²⁶ Pen gapman bı kub anıbu, gası nıpe ke gau nöp nıña, “Yad Pol nıp pör pör wıñ alnabin u, nıpe pen gası nıñnab, ‘Yad bı i nıp agamıj mani rımnap ñınö, hagö, arnam,’ a göm, yıp mani rımnap ñınab,” a gı gası u nıña. Pen gası anıbu nöp nıñ mıdöm, Pol nıp dugo ruö wıñ alö, apöm, manö hagnıdıl.

²⁷ Mı mıñöp pıs ga nıñöm bı ne Posias Pesdas, Piliks kuö nıp udöm, ram mıñön anıbu gapna mıdeia. Pen Piliks, Juda kai yıp bı aij a gıñaböl u aij a göm, Pol nagı mıdeia u hubıkaga.

25

Pesdas Pol nıp manö kub nıña

¹ Pen Pesdas daun kub Sis-aria u am gapna wög anıbu

* 24:15: Jon 5:28-29 * 24:18: Ap 21:12-28

* 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26

udöm, ñ+n m+ihau n+ganj nöp m+idöm, Jerusalem ara. ²⁻³ Pesdas Jerusalem arö n+ñöl göm, God n+pan nan sabe gep b+ kub gau abe, Juda b+ kub r+mnab abe n+p am n+ñöm, Pol an+g göl an+g göl g+ najj ga manö an+bu n+p hagla. Juda b+ gau kale ke agam+j manö adö añ+hagöm, Pol n+p adan a+ au u+ñ+jin lun, al pak l+nabun, a göm, hagla, “Han+p mög n+ñmön, b+ ne r+mnab hagaimön, Pol n+p y+ñ+d u+ g+ Jerusalem dauöl,” a g+la. * ⁴ An+g hageila, Pesdas haga, “Pol nag+ m+idöp Sisaria. An+bu u, yad Sisaria arn+g gabin rö, ⁵ n+p manö r+mnab m+dain+m, b+ kub kale r+mnab hagpe, yad aip Sisaria amöm, n+p manö kub hagöl,” a ga.

⁶ Pesdas an+g hagöm, ñ+n raleb j+ñ aka s+du+ la+ halö Jerusalem m+idöm, ado g+ Sisaria ara. Ruö, Pesdas n+pe manö kub hagep ram raul m+gan u amöm, Pol n+p dauim, a ga. ⁷ Pol n+p daueila, Juda b+ Jerusalem n+bö aula gau apöm n+p b+n+g g+gabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö an+bu gau manö i+ m+idö, hagagla. *

⁸ Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, “Yad Juda n+bi b+ lo manö kale u r+ b+rikag+n; yad God sabe gep ram u nan najj ap gag+n; yad Rom Empra Sisa n+p manö najj ap hagag+n,” a ga.

⁹ Hageia, b+ kub Pesdas, Juda n+bi b+ gau y+p b+ aij a g+ naböl u aij, a göm, Pol n+p hag n+ñöm, haga, “Manö kub hagabun an+bi, Jerusalem amun hagun aka?” ga.

¹⁰ Hageia, Pol haga, “M+ñi Sisa manö kub adö n+pe u hadö m+dpin. Yad Juda n+bi b+ kal+p nan najj ap gag+p u, ne u rö nöp hadö n+ñban. ¹¹ Pen nan najj ap g+nö, y+p manö kub hagöm, al pak lun, a g+blap u, p+ñ+n+g gagbnep; an+bu

u y+p al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö i+ ap m+dagöp u, b+ ap y+p Juda n+bi b+ kal+p ñ+n+m rö lagöp. An+bu u, ne y+p Sisa m+idöp u yuö, n+pe ke manö an+bi n+ñnab,” a ga.

¹² Pol an+g hagö, b+ kub Pesdas am b+ n+pe gau aip manö an+bu hag am+l ap+l göm, ado g+ apöm, haga, “‘Sisa manö kub yad u n+ñnab,’ a gan u me, nöp Sisa m+idöp u hag yunabin,” a ga.

Kiñ Agripa aip n+ñ+n n+pe Benis aip

¹³ Pen yöp ñ+n m+ihöp lugö n+ñöl g+, Kiñ Agripa aip n+ñ+n n+pe Benis aip, Pesdas g+sön nöp gapna aua rö n+p am n+ñul a g+m+l, Sisaria amm+l, Pesdas aip ñ+n bad rap+n ap m+idailö. ¹⁴ Kale ñ+n iru rö au m+dn+g g+lö n+ñöl g+, Pesdas n+pe Kiñ Agripa n+p haga, “Nöd Piliks gapna m+deia ñ+n u, n+pe b+ ap nag+ la. Pen gapna wög n+pe u arö göm, b+ an+bu nag+ lep ka u arik ara. * ¹⁵ Yad Jerusalem arainö, b+ Juda God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, Juda n+bi b+ manö ud asikep b+ kub gau abe, b+ an+bu n+p y+p manö kub hagöm, hagla, ‘Ne hagmön, Pol n+p al pak l+lan,’ a g+la. ¹⁶ Pen manö i+ ap hagageila n+ñöm yad kal+p hagnö, ‘Hon Rom n+bi b+ lo ap an+g göl m+dagöp. N+bi b+ y+har+ñ al pakagun. Manö kub hagnu n+ñöm b+ manö m+dain+m gau amöm, b+ kal+p g+ najj ga amgö ilö n+pe au manö waiö hagein-aböl; n+pe manö pen hageinab; manö i+ ap m+deinab u, n+p al pak löl a g+nabun,’ a g+nö. ¹⁷ An+g hagem, Juda b+ gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul m+gan u as+kem, Pol n+p am dauim a g+nö, daula. ¹⁸ Yad gas+ n+ñnö e, manö kub yab+l m+idöp, a g+nö u pen manö

* 25:2-3: Ap 23:15; 24:1 * 25:7: Ap 24:5-6

* 25:14: Ap 24:27

kub hagla gau manö haglö n+ñöl gem n+ñnö manö kub m+idgeia, wasö. ¹⁹ Kale y+har+ñ hagla, ‘God manö u, hon hag aij g+pun rö ha-gagöp. Pen b+ Jisas u hadö uma u pen Pol hagöp n+pe kam+ñ m+idöp a göp,’ a g+la. ²⁰ Manö hageila u yad n+ñ aij gappin rö, Pol n+ñ hag n+ñnö, ‘Ne Jerusalem arein-abön, nöp manö kub hagnaböl aka?’ g+ñö. ²¹ Hagainö, n+pe wasö ga. N+pe haga, ‘Yad nag+ m+ideinabin. Hainö Empra Sisa n+pe ke manö an+bu hagnab,’ a ga. An+g hagö, yad n+ñ Sisa m+idöp gau yunabin, a gem, nag+ l+bin rö m+idöp,’ a ga.

²² Pesdas an+g hageia, Kiñ Agripa haga, ‘Pesdas. B+ an+bu manö n+pe ke hagö, yad n+ñnabin,’ a ga. Hageia haga, ‘An+bu u, rol n+ñnabön,’ a ga.

²³ An+g hagö, ruö, Agripa n+ñ+ñ Benis aip, wañj aij aij nöp y+mmil, ami b+ kub r+mnab abe, b+ kub yabiñ r+mnab abe uñ göm, n+bi b+ kub auabun, a göm, ñ+ñ+ñ löl g+ manö kub n+ñeb ram raul m+gan u arla. Ap m+dlö n+ñöl göm, Pesdas b+ n+pe r+mnab kal+ñ haga, ‘Pol n+ñ am dauim,’ a ga. ²⁴ Hagö, daueila, Pesdas haga, ‘Kiñ Agripa abe, n+bi b+ ap m+dpim gai i abe, b+ i n+ñ n+ñim. Juda n+bi b+ n+ñ manö kub hagöm, b+ an+bi böñ nöp al pak lep, a g+pal. Yad Jerusalem m+dainö, y+ñ an+g unbö nöp hagla. Aui auaj+ñ, unbö nöp halal. ²⁵ Yad n+ñbin, n+bi b+ gau nan naij yabiñ g+lö, ñ+ñ r+mnab al pak l+bal u pen b+ i n+ñ manö kub hagem n+ñnö, nan an+bu rö ap gaga, wasö. Pen n+pe ke haga, ‘Empra n+pe ke manö yad hagnab,’ a ga. An+bu u me, yad n+ñ Sisa n+ñ yun+g gabin. ²⁶ B+ an+bi Empra n+ñ hag yunabin u pen n+pe nan n+ñön n+ñön göp manö il u, köp halö kal+ñ k+ñ r+ñ ñ+ñnam rö lagöp. An+bu u, ne Kiñ

Agripa abe, n+bi b+ r+mnab gai i abe, b+ an+bi nan n+ñön n+ñön göp manö il u n+ñnabim. Kale manö n+pe u n+ñmim, manö il magö u y+ñ hagnabim yad kal+ñ k+ñ r+ñem, Sisa m+idöp au yunam. ²⁷ Pen gas+ yad n+ñbin u, b+ nag+man Sisa m+idöp au y+har+ñ yuem, lo n+ñön n+ñön r+ñ r+ka u hagagnabin u, aij gagöp, wasö,’ ga.

26

Pol Kiñ Agripa n+ñ manö haga

¹ Pen Kiñ Agripa Pol n+ñ haga, ‘Yad nöp apdi n+ñöl m+dpin, manö hag!’ a ga.

An+g hagö, Pol ñ+magö dap ranöl göm haga, ² ‘Kiñ Agripa. Ne nöp apön y+ñ manö hag, a gajan, Juda n+bi b+ manö y+ñ hagaböl u, nöp hagn+g gabin u, y+ñ aij göp. ³ Hon Juda n+bi b+ g+pun g+pun adö u abe, manö pen pen hagnabin adö u abe, ne magöñhalö hadö n+ñban u me, nöp hagn+g gabin i, y+ñ aij göp. An+bu u, yad manö hagnö, y+ñ iru n+ñagmön.

⁴ ‘Yad ñ+ pro ram m+ñnöñ yad ke gau m+dainö ñ+ñ u abe, hainö am Jerusalem m+dainö ñ+ñ u abe, yad b+ aigale b+ rö m+dpin u, Juda n+bi b+ gau magöñhalö hadö n+ñbal. ⁵ Kale y+ñ m+ilö padö n+ñm+dal. Yad b+ Perisi, Juda lo manö n+ñem, k+ñ gem, as+ mas+ g+ aij yabiñ g+pin. Kale nöp manö an+bu waiö hagein-aböl u, yad manö n+ñö hagabin u a g+imön n+ñnabön. * ⁶ Pen God hadame nöp ap+ñ bac b+ kal+ñ manö aij hagö, gas+ halö abad m+dm+dal manö an+bu nöp n+ñ udpin u me, kale y+ñ manö kub hagaböl. ⁷ Hon Juda il ke ke unbö m+gan lañ magöñhalö, God ap+ñ bac b+ kal+ñ haga manö aij u abad m+dpun. God n+pe nan aij ñ+ñnabin a ga nan aij an+bu udun a gun, s+idö añ s+ibön yan n+ñ sabe göl g+ m+dpun. Pen Kiñ Agripa, ne nö?!’

* 26:5: Plp 3:5-6

Manö haga an+bu manö n+ñö nöp hagöp a gem n+ñ udöl g+ m+dpin u me, y+p manö kub hagaböl. * 8 Pen kale n+hön g+n+g n+bi b+ umbal gau, God gö urakagnaböl, a g+mim, n+ñbim?

9 “Pen nöd yad ke, Jisas Nasared n+bö manö hageila gau kal+p g+ najj g+nam, a gem, g+ n+ñm+din. * 10 Pen Jerusalem m+dem, yad u rö nöp gainö. God n+p nan sabe gep b+ kub gau y+p haglö, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau iru nöp am daunö, nag+ l+m+dal. Yad ke b+ manö ud as+kep gau aip yau a g+nö, r+mnap böñ nöp al pak l+lö umla, kal+p paj hagn+din. 11 Juda magum gep ram gau ajem, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p mulu kal n+ñem, kale Jisas manö n+pe u arö g+lan, a gem, kal+p g+ najj g+m+din. Yad gas+ adö añ+ ap nöp n+ñem, ñ+n r+mnap n+bi b+ an+ß gau kal+p ulhai n+ñ+n, a gem, ram m+nöñ m+lö kub gau ajm+din.

Jisas Kraiss Pol n+p uda u, Pol aiud an+bu haga

12 “Pen ñ+n ap Damaskas n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p nag+ l+ daunam, a g+nö, God n+p nan sabe gep b+ kub gau, yau, a göm, köp kal+ kliñ r+k ñ+lö, udem hadnö. 13 Pen b+ kub aij nöñ! Yad s+dö an aul+k aua magö u, adan an au amöl g+ n+ñö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö lan n+bö yad b+ r+mnap aip araino gau pak ña. Mailö pak ña an+bu, s+dö mailö rö wasö; mailö an+bu ke yab+ß ga. 14 An+g gö, hon magöñhalö m+nöñ yan ap lug pakun, yad n+ñö, manö ap, manö yab+ß hon Arameik manö hagöm, y+p haga, ‘Sol! Sol! Y+p n+hön g+n+g pör g+ najj gabön? Nöp pör adan aij yamnam, a g+pim u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöp ke ilön gab,’ a ga.

15 “Hageia, yad hagnö, ‘B+ Kub, ne ban?’ ö g+nö.

“Hagainö, B+ Kub haga, ‘Yad Jisas, y+p pör g+ najj gabön u nöp hagabin,’ a ga. 16 An+g hagöm y+p haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nöp manö hagn+g aubin. Ne wög g+ ñeb b+ yad m+dmön, y+p m+ñi amgö n+ñban u abe, yad nöp hainö yamnabin u abe, n+bi b+ r+mnap gau kal+p hag ñ+nabön. 17 Yad nöp hag yunö, ne ammön Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe hag ñö, nöp g+ najj g+lö n+ñöl gem, nöp abad m+dem ud as+k yunabin. 18 Ne manö aij yad kal+p hag ñö, amgö we m+dpal u amgö ñ+l n+ñnaböl. Ne manö aij yad kal+p hag ñö, s+ß gau m+dpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kal+p hag ñö, Seden p+döñ magö n+pe mo gau m+dpal u arö göm God n+p aunaböl. An+g geinaböl, nan si nan najj g+p+al gau, Bapi n+ñöm arö gö, n+bi b+ nöd y+p n+ñ udpal gau aip seg kam+ñ m+deinaböl,’ a ga. *

Pol God n+p wög g+m+idöp manö u haga

19 “Pen Kiñ Agripa. Yad naböñ ram m+nöñ kumi kabö adö lan au n+bö apöm manö haga n+ñö an+bu arö gagnö. 20 Damaskas amem, n+bi b+ an+ß gau kal+p manö aij an+bu hag ñ+nö. Hainö am Jerusalem n+bi b+ kal+p hag ñem, ram m+nöñ Juda n+bi b+ m+dpal gau magöñhalö kal+p hag ñem, Juda n+bi b+ wasö gau hag ñem, g+nö. Kal+p hag ñem hagnö, ‘Nan si nan najj g+pim u, n+hön g+n+g an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim, God n+p añ+ n+ñ udmim, nan najj gau hadö arö g+pun u n+ñöl a g+mim, hagöp rö nöp g+mim,’ a g+nö. 21 Yad an+g g+nö u me, ñ+n ap God sabe gep ram au arainö, Juda b+ aui kale y+p ud s+s+

* 26:7: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3 * 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

löm, al pak linig gila. ²² Pen God yip pör nöp abad midöp rö, yad uri magö i nöp aui urak midem, manö aij nipe u, nibi bi hib midöp gau abe, nibi bi hib midagöp gau abe hag ñöl gi midpin. Manö hag ñabin anibu, adö ap ke wasö; bi God manö hagep bi gau abe, bi ne Mosi abe, hainö ginab a göm kalik kiin rikla manö u nöp hag ñabin. ²³ God manö hagep bi Aisaia God Manö kalik kiin riköm haga, 'Krais apöm, ilön udöm umnab, pen nipe bi nöd nöp kauyan uraknab u me, Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe nijnaböl, God kalip u rö nöp ud kamij yunim rö löp. Anig ginab u nipe kalip mailö rö pak ñinab,' a ga." a ga. *

²⁴ Pol manö anibu hagö nijöl gi, Gapna Pesdas manö kub hagöm haga, "Pol, ne bi manö adö ke ke nijban rö, nabic jin mo ne mitep göp hauß almön hagabön," a ga.

²⁵ Hageia, Pol pen haga, "Bi kub aij yad Pesdas. Yad hauß alö hagagabin. Gasij nijöl nij aij gem, manö nijö yabij u hagabin. ²⁶ Yad nihön manö hagabin i, Kij Agripa nipe ke hadö nijöb. Jisas nip nihön nihön göm manö nihön nihön göm gila u pi göm gagla. Waiö nöp gila u me, yad nijbin, Kij Agripa nipe magöñhalö hadö nijöb. Anig gö nijem yad nip piñij gem hagagabin, wasö," ga. ²⁷ Pol anig hagöm Kij Agripa nip nijöm haga, "Kij Agripa. Ne bi God manö hagep gau manö hagla u, nijö hagla, a gimön, gasij nijban aka? Yad nijbin, manö anibu nijö halal, a gimön, nijban," a ga.

²⁸ Pol anig hagö, Kij Agripa pen haga, "Pol. Ne yip, manö pro ap hagnö, Jisas bi nipe ap mideian, a gimön, yip manö anibu hagabön aka?" ga.

²⁹ Hageia, Pol haga, "Manö ulep hagnam aka manö milö hagnam, yad gasij añi ap nöp nijem, God nip sabe gem hagabin, ne abe, nibi bi manö hagabin nijaböl gai i magöñhalö abe, yad midpin rö midaiim, a gem, sabe gabin. Pen yip sen adikpal rö kalöp löl, a gem, sabe gagabin," a ga.

³⁰⁻³¹ Pol anig hagö, Kij Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa niñin Benis u, nibi bi mideila gau magöñhalö uraköm, höñ amöm, hagla, "Nibi bi rimnap gi najij gilö me, manö kub hagöm, rimnap nagij löm, rimnap böñ nöp al pak linaböl. Pen bi i nan najij ap gagöp, wasö," gila.

³² Anig hagöm, Kij Agripa nipe Pesdas nip haga, "Mijni nagij lep ram arö göm höñ arböp u pen nipe, 'Sisa manö kub yad nijban,' a göp u me, nagij midöm, bi kub Sisa midöp u arnab," a ga.

27

Pol Rom arnig göm ñig magib uda

¹ Gapna Pesdas Pol Rom uri arnim a göm hagö, ami bi gau abad middep bi kub Julias u, Pol abe nagiman bi rimnap halö abe udöm abad mideia. Ami bi anib gau kalip "Empra Ami Bi Nipe" a gimidal. ² Pen ñin anibu, ñig magib ram minöñ Adramidiam nibö u, Esia Propins arnig göm, Sisaria am pidöñ ga. Anib u, ñig magib anibu udun ñig anij arno. Bi daun kub Desalonaika, Masedonia Propins au nibö bi ap aip arno. Hib nipe u Arisdakas. *

³ Ruö daun kub Saidon amjak am pidöñ ginö. Julias Pol nip ud aij göm haga, "Am mideimam bi kalip nijmön, nöp nan nihön midagainim gau nöp ñöl," a ga. ⁴ Pen hon Saidon arnik arnig gun nijno, yigön kub yabij u apöm,

* 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 * 27:2: Ap 19:29

ñig solwara u abe ral auai. Anig gö, ram m+nöŋ ñig r+ŋ gus ga airan Saipras böŋ lau arno. ⁵ Anig gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram m+nöŋ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak p+döŋ g+no. ⁶ Amjak p+döŋ gun, ami b+ kub b+ nag+man gau kalip abad m+deia u n+ŋa, ñig mag+ŋ Aleksadria n+ŋö ap ram m+nöŋ Idali arnig geia. An+ŋ u, n+pe han+p hagö, ñig mag+ŋ an+bu arno. ⁷ Ñig mag+ŋ an+bu amun, ñig aŋ kub yaŋ amun, hain hain nöŋ u+ham am am daun kub Kinidos amjakno. Pen y+gön kub auageia n+ŋöm y+ŋig göl arep rö laga. An+ŋ u me, böŋ lau nöŋ am am ram m+nöŋ Salmoni hil gun, ram m+nöŋ ñig r+ŋ gus ga airan Krir ba lau nöŋ amun, ⁸ u+ham am am ram m+nöŋ pro ñig go+ŋ au ap, “Ñig Mag+ŋ M+ŋ Aij Gep Kuö,” a g+m+ŋdal, amjak p+döŋ g+no. Ram m+nöŋ an+bu Lasia daun söŋ au.

⁹ Hon anig gun, hain hain nöŋ g+ŋ ajno n+ŋöl göm me, Juda n+ŋi b+ nan ñ+ŋaŋla ñ+ŋ u ap arö, ñig solwara kub ral auap ñ+ŋ u hadö au. ¹⁰ Pen Pol n+pe kalip haga, “B+ gai i. Arep rö lagöp rö, areinabun u, nan wim wañ+ŋ nan gau magöŋhalö naij göm, ñig mag+ŋ abe naij gö, hon magöŋhalö ñig ñ+ŋun rö löp,” a ga. ¹¹ Pol anig haga u pen, ñig mag+ŋ b+ wög g+m+ŋdal abad m+ŋm+ŋdöp b+ kub u abe, b+ ñig mag+ŋ nap n+ŋö u abe, manö ke hagailö n+ŋöm, ami b+ kub Julias, Pol manö arö göm, manö kalip u uda. ¹² B+ iru nöŋ hagla, “Ram m+nöŋ i ram m+nöŋ naij. Y+gön kub udöp ñ+ŋ i, ram m+nöŋ naij an+ŋi m+ŋdagaiun; Piniks söŋ m+ŋdöp au am m+ŋdaiun. Y+gön kub auab ñ+ŋ u, ñig mag+ŋ dam ram m+nöŋ an+bu l+no, naij gagn+m,” a g+ŋla. Piniks daun an+ŋu, ram m+nöŋ ñig r+ŋ gus ga airan Krir m+ŋdöp. Ñig mag+ŋ Piniks aum+ŋdöp u, y+gön

kub s+ŋdö auab lau adö aueinab u, ñig mag+ŋ agam+ŋ s+ŋdö wad arab lau adö arnab; pen y+gön kub s+ŋdö wad arab lau adö aueinab u, ñig mag+ŋ agam+ŋ s+ŋdö auab lau adö arnab.

Y+gön kub apöm, ñig solwara rala

¹³ Pen kale anig haglö, au m+ŋdaino n+ŋöl g+ŋ, y+gön pro pro auai u n+ŋöm, “M+ñi amun arnabun,” a göm, b+ ñig mag+ŋ wög g+m+ŋdal gau, aga yula u t+ŋ g+ŋ udöm, ram m+nöŋ ñig r+ŋ gus ga airan Krir ñig go+ŋ adö u arno. ¹⁴ Anig gun arno n+ŋöl g+ŋ, ad+ŋ hadal majö yab+ŋ, airan Krir böŋ lap n+ŋö, ñig mag+ŋ arnig g+ŋno lau adö apöm, ñig mag+ŋ ud j+nömmo ga. ¹⁵ Anig gö, b+ ñig mag+ŋ wög g+m+ŋdal gau n+ŋöm, dam y+ŋig göl arun, a göm, g+ŋ wasö n+ŋöm, arö g+ŋlö, han+p halö dam ñig solwara aŋ kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal anig göm ud arö, am am ram m+nöŋ ñig r+ŋ gus ga airan pro Kauda a g+m+ŋdal u, böŋ lap araino n+ŋöm hadal kub auai u hain ga. Anig gö n+ŋöl gun, hagno, “Y+gön pro auab rö, ñig mag+ŋ pro bad u udun, ñig mag+ŋ kub m+ŋgan u ud lun,” a gun, u+ham yab+ŋ ud l+no. ¹⁷ Ñig mag+ŋ pro bad u ud l+ŋ aij göm, ñig mag+ŋ kub u pa jö g+ŋnab rö löp, a göm, ñig mag+ŋ gau n+ŋö gau n+ŋö nag+ŋ ad+ŋköm, t+ŋ g+ŋ l+ŋ p+döŋ g+ŋla. Pen, “Y+gön kub auab i, ñig mag+ŋ hon u dam kabö ku+ŋup Södis a g+m+ŋdal gau amöm, kabö ku+ŋup naij u b+n+ŋ gö, naij g+ŋnab,” a göm, sel ad+ŋkla u hub+ŋk yulö, an+n+ŋ gö p+ñ+ŋ göl g+ŋ arno. ¹⁸ Y+gön kub u apöl g+ŋ m+ŋdeia u me, ruö ñig mag+ŋ u p+ŋa gaŋ, a göm, wim wañ+ŋ nan gau ud ñig yula. ¹⁹ Ruö u, u rö nöŋ, y+gön ud nöŋ m+ŋdeia u me, nan n+ŋhön n+ŋhön ñig mag+ŋ m+ŋd aij gaŋ a göm raul m+ŋgan l+lö m+ŋdeia u, magöŋhalö n+ŋebir ud ñig yaŋ yula. ²⁰ Pen hon pör pör s+ŋdö gap+

gau n+ηm+idagun, wasö. Y+gön u an+g göl udöl nöp m+ideia u me, gas+ ap n+ηun, hagno, “Ram m+inöη ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gas+ n+ηno.

²¹ Pen m+ilö padö kale nan magö ñ+ηm+idagal. Hainö Pol m+ideila an au uraköm haga, “B+ gai i, manö yad hagnö u n+ηbep rö, hon airan Krir nöp m+idun, wim wañ+ib nan gau ud ñ+g yan yuagbnop. ²² Pen yad kalöp hagabin, uri gas+ iru n+ηagmim; gas+ halö m+idaimim. Hon ap umagnabun. Ñ+g mag+ib u nöp böη nöp naij g+inab. ²³ Yad God n+ip wög g+ ñeb b+ n+ipe m+idpin u me, m+ñi s+ib yan God ejol n+ipe ap yuö, apöm yad m+idaj+n söl au apöm y+ip hagöp, ²⁴ ‘Pol, ne p+ñ+η gagmön! M+idmön, b+ kub Sisa m+idöp au ammön, manö kub n+ηnabön. Pen n+ibi b+ ñ+g mag+ib raul m+igan m+idpal gau, God kal+ip u rö nöp abad m+idö umagnaböl. God n+ipe nöp mög n+ηöm, kam+η m+iddep magö kale u nape ñöb,’ a göp. * ²⁵ An+ib u, b+ gai i, kale p+ñ+η gagmim; gas+ halö m+idaimim. Yad n+ηbin, God n+ip n+η udpin u, n+ipe hagöp rö nöp g+inab. ²⁶ Pen hon am am, ram m+inöη ñ+g r+ib gus ga airan ap arno, ñ+g mag+ib kabö kułup b+in+η g+ p+idöη g+inab,” a ga. *

Ñ+g mag+ib böη nöp naij ga

²⁷ Pen y+gön u han+ip an+g göl ud dam dam ñ+n unbö s+idun böη dan ara n+ηöm s+ibön yan me, ñ+g solwara Edriadik, a gal u, an au amöl gun, b+ ñ+g mag+ib wög g+m+idal gau, gas+ ap n+ηöm, söl ram m+inöη ap apjaknabun rö löp, a g+la. ²⁸ Kale gas+ an+ibu n+ηöm, kabö kułup söl söl m+idöp aka göm, nan ñ+g l+ n+ηbal ap löm n+ηla m+ilö kub kub 40 mida m+ideia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan an+ibu kuöyan löm n+ηla 30 mida m+ideia.

²⁹ An+g gö, hon kabö kub hałai adö au arun rö löp, a göm, p+ñ+η göm, aga m+ihau m+ihau yula n+ηöm, ñ+g mag+ib p+idöη ga. P+idöη gö n+ηöl g+, God n+ip sabe göm hagla, “Ram y+η+id ruöm s+idö lan,” a g+la. ³⁰ Pen b+ ñ+g mag+ib wög g+m+idal gau, ram m+inöη ñ+g r+ib gus ga airan an+ibu yöp söl an+ib au arn+g, n+ibi b+ gau n+η m+ideila rö, piral wai ñöm, hagla, “Ñ+g mag+ib pro u dam ñ+g mag+ib nab+ic lau adö yuun, aga r+imnap halö yuun,” a g+la. ³¹ Kale piral an+g g+ilö n+ηöl g+, Pol n+ηöm, Julias ami b+ n+ipe gau aip kal+ip haga, “B+ ñ+g mag+ib wög gaböl i, kale ñ+g mag+ib pro u udöm p+in+η g+ areinaböl u, kale magöηhalö um haknabim,” a ga. ³² Pol an+g hagö, ami b+ gau, ñ+g mag+ib ñ+g yan yun+g geilla nag+ u, böη nöp r+ib g+ dö g+ yulö, ñ+g an yan luga.

³³ Pen ram run+g ga magö u, Pol kal+ip haga, “Ñ+n unbö s+idun böη dan u gas+ iru n+ηmim, nan magö ñ+ηagmim, y+har+η nöp m+idpim. ³⁴ An+ib u, uri nan r+imnap ñ+ηmim. Wasö u, aige göl g+mim m+ideinabim. N+ibi b+ añ+ ap nab+ic un añ+ ap lugagnab,” a ga. ³⁵ Pol an+g hagöm, bred r+imnap udöm, kale m+ideila an au God n+ip aij a göm, ud jö göm, nan r+imnap ñ+ηa. ³⁶ Pol n+ipe ñ+ηö n+ηöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan r+imnap ud ñ+ηla. ³⁷ Hon söl ñ+n juöl unbö s+idun böη dan (276) n+ibi b+ ñ+g mag+ib m+igan an+ibu m+idaino. ³⁸ Pen nan ñ+η p+is gun, ñ+g mag+ib p+ta gan, a gun, wid m+ideia gau ud ñ+g yan yuno.

³⁹ Ram ruö n+ηöl gun, ram m+inöη an+ibu n+ηno. Pen b+ ñ+g mag+ib wög g+m+idal gau ram m+inöη an+ibu n+ihön, a göm, n+ηagla. Pen kale n+ηla, ñ+g solwara laj+η waj hak ara u, kabö kułup aij nöp m+ideia lau u me,

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1

hagla, “Ñig magib adö anibu kabö rö arnabun,” a gila. ⁴⁰ Anib u, ñig magib aga yula nagı gau böñ nöp rıb gı dö göm, ñig magib böñ böñ lıla sıdia mıhau hubık paliöm, sel kub u hubık lıla u, kauyanı dap ran adıköm, hadla. ⁴¹ Am am me, ñig magib mulu adıı u, kabö kulup adö u bıñıı göm, paköl gı pıdönı ga. Anıg göl paköl gı pıdönı gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan adıı böñ nöp pa jö ma jö gı ud ara.

⁴² Anıg gö, ami bı rımnıap apöm, bı kub kale Julias nıı hagla, “Ñig magib i naiı gab. Bı nagımanı gau pıñıı gı arlö, hanıı hag gıñaböl. Anıb u, kalıı al pak lun,” a gila. ⁴³ Anıg hagla u pen Julias, Pol nıı gası nııjöm, kalıı wasö göm, haga, “Bı ñig ıtarıı pırik nııñbalı gau nöđ ñig ıtarıı pırik aröl. ⁴⁴ Hainö bı ñig ıtarıı pırik nııñagpalı gau, mab po nabönı nabönı gau udöm, ud sısı löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöp gıno. Bı ap ñig ñıñagno; magöñhalö kamıı arno.

28

Pol ram mıñönı Molda am mıdeia

¹ Pen hon ram mıñönı ñig rıı gus ga anıbu arno, nıı bı anıı gau mıdeilaı gau hanıı hagla, “Ram mıñönı i Molda,” a gila. ² Anıg hagöm, hanıı udöm gı aıı gila. Hanıı möñ al kıla ga rö, hanıı ud aıı göm, mab dap laulö, malı aıı gıno. * ³ Pol pen am mab lö lö rımnıap lıhu dapöm lauö nııjöl gı, hauı ap mab lö lö daueia anı anıı au mıdeia u me, pıböñ gö, ap ranöm Pol nıı ñımagö kıd u hau ij halö la. ⁴ Anıg gö, nıı bı bı ram mıñönı anıbu mıdeilaı gau nııjöm, kale ke hagla, “Bı nagımanı i gı naiı göp rö kamıı arnıı rö lagöp. Ñig solwara anı au mıdöm,

ñıg magib u naiı gö umagöp u pen mıñı umnıab,” a gila. ⁵ Anıg hagla u pen Pol ñımagö nııpe u pıpal paköl, hauı anıbu lugöm, ñöl ina. Pen Pol nıı nan ap gaga. * ⁶ Anıg gö, nıı bı bı anıı gau kale ke hagla, “Bı i nıı hauı hauöp u hu gıñıı aka hu gagö yıııd umnıı,” a göm, rapıı nöp nıı mıdeila. Pen anıı gı nıı mıdlö, nıı nan ap gaga, wasö. Kale nııjöm, hagla, “Bı anıbu bı yabıı ap wasö; nııpe god ap,” a gila. *

⁷ Pen bı kub ram mıñönı anıbu abad mıdeia u hib nııpe u Pablias. Ram mıñönı nııpe u söł anıı au mıdeia u me, hanıı dam ram nııpe u amun, ñıı mıhau nııganı abad mıd aıı yabıı ga. ⁸ Bı kub anıbu nap nııpe u hañ romanı nııpe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mıdeia. Pen Pol nııpe Pablias nap nıı nııjöm, God nııı sabe göm, nıı ñıımagö lö nııjöl gı, nan ga anıbu böñ nöp kamıı la. ⁹ Anıg gö me, nıı bı bı ram mıñönı anıbu nan ga gau aulö nııjöl gı, Pol nııpe God nııı sabe gö, kalıı kamıı la. ¹⁰ Pol anıı gö me, hanııı abad mıd aıı yabıı göm, ñııg magib udun arnıı gainö ñıı u, nan nııhön nııhön mıdageiaı gau hanıı hałöwałö ñııla.

Pol daun kub Rom amıaka

¹¹ Pen ram mıñönı anıbu, ñııg magib Aleksadria nııbö ap, u rö nöp ap mıdeia. Ñııg magib anıbu hib nııpe u “Ñıı Ramö” a gila. Ñıı anıbu yııgönı kub udep ñıı u aua u me, arep rö lagö, anıı au mıdeia. Hon abe ram mıñönı anıbu mıdno, rakıı mıhau nııganı luga. ¹² Pen yııgönı kub auagep ñıı u, ñııg magib Ñıı Ramö anıbu amun, daun kub Sairakıus amıak pıdönı gıno. Amıak pıdönı gun, ñıı mıhau nııganı anıı au mıdaino. ¹³ Ñııg magib anıbu nöp udun, Sairakıus arö gun, daun kub Regium arno. Ruö

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magib u udöm, yijid arö me, ñin mihöp nöp ñig anj au midun, Pudiolai daun amjak pidön ginö. ¹⁴ Ram minönj anbu nibi bi Jisas nip nij udla rimnap mideila u me, hanip hagla, "Hon aip midmim, armim," a gila. Hageila, kalip aip ñin unbö mudun jij midun, "Rom arun," a gun, hadno. ¹⁵ Pen Rom nibi bi Jisas nip nij udla gau, "Pol bi gau aunaböl," a gilö, nijöm, rimnap ap hanip Apias Maker anj u nable pakla rö, rimnap ap hanip Ram Haneb Mihau Niganj mideia ram minönj u nable pakla. Pol kalip nijö, hibur nipe aij gö, God nip aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom midaino, gapman bi kub u Pol nip haga, "Ram ne ap ke hanmön," a ga. Anig hagö, Pol nipe ram ap ulhai nijöm han midö nijöl gi, ami bi ap nip abad mideia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñin mihau niganj midöm, Juda bi kub ram minönj anbu mideila gau kalip wif alö, ap magum geila, haga, "Mam bi. Yad nibi bi hon gau nan naj ap gagem, apis bac bi manö hagla u rib juagin u pen Juda bi kub Jerusalem nibö gau yip ud sisi löm, dam Rom gapman bi kub anib gau kalip ñila. ¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bi gau yip manö kub hagöm nijla manö il ap midageia. Yip al pak löl rö laga. Anib u, yip, hubik yuun, a göm, nijla u pen Juda kai mideila gau kü yabif göm, yip kauyan manö kub hagla. Anig gailö me, yad hagnö, 'Sisa nipe ke manö yad u nijnab,' a ginö. Pen yad nibi bi yad Juda gau kalip manö ap hagnig auagin. * ²⁰ Pen hon Juda kai Bi Kub nip gasi halö abad midpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagif libal i. Manö

anibu hagnig me kalöp wif alnö aubim," a ga. *

²¹ Pol anig hageia, nip pen hagla, "Bi ram minönj Judia nibö anib gau, i apöm aka köp ñilö auö, manö naj rimnap nöp haglö, nijagpun. ²² Pen hon nijbun, Juda nibi bi gau gau magöjhalö hagnal, 'Nibi bi gasi ne nijban rö nijbal gau, nibi bi aij wasö,' a gipal. Anib u, ne manö ne ke hagö, hon ke nijun," a gila. *

²³ Pen kale anig hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anibu nöp, nibi bi nöd aula rö wasö, nibi bi iru yabif nöp Pol mideia ram u sib halö nöp ap magum gila. Anig göm, ap magum gilö nijöl gi, Pol nipe, God nibi bi udnig göm, Ñin nipe hag yuö, Kin rö aua manö u hag ñinig, Mosi abe, bi God manö hagep bi gau abe, hadame nöp Jisas anig anig göm ginab, a göm, kalif klij rikla manö u kalip hag ña. Jisas manö u hagnö nijlanj, a göm, Pol manö anibu hag midö nijöl göm, sidö wad ara. ²⁴ Pen manö haga anibu, rimnap haga rö nij udla pen rimnap nij udagla. ²⁵ Pol nibi bi nij udagla gau kalip haga, "Hadame nöp Ana Uf nipe Aisaia nip go? lö, apis bac kale gau kalip manö nijö yabif haga. ²⁶ Manö anibu Aisaia nipe God Manö adij ap kalif klij riköm haga,

'Juda nibi bi gau kalip ammön hagnön,

"Manö hagnaböl nijnabim u pen manö hagöp u, a gimim, nijagnabim.

Amgö nijnabim u pen nan ap nijagnabim.

²⁷ Nibi bi gai i manö yad hagnip u kalip iru gö nijagnal.

God Manö nijno, hanip gö, nibi bi nipe midaiun rö löp a göm,

* 28:18-19: Ap 25:11; 26:31 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

rīmīd pīl göm, amgö ju göm
nöp mīdpal,” a gīmön,’ a ga.

²⁸ “Anīb u, Juda nībi bī gai i
nīnim! Kale Juda kai, God manö aij
u arö gīpim rö, nīpe hagö, manö
aij anību Juda nībi bī wasö mīgan
rīmnap arnab nījöm kale manö
anību udnaböl,” a ga. ²⁹ Pol kalīp
manö anību hag pīs gö nījöl göm,
Juda nībi bī gau kale ke amöl gī,
pen hagö pen hagö göl gī arla.

³⁰ Pen Pol daun kub Rom han
mīdmīdöp ram u rauöl gī han
mīdeia, mī mīhöp ina. Nībi bī nīp
nījnīg aueila gau kalīp magöñhalö
hag wīhai udöm, ud aij ga. ³¹ Nībi
bī nīp aula gau, God nībi bī udnīg
göm, Ñī nīpe hag yuö, Kiñ rö aua
manö u kalīp hag ñöm, Bī Kub
Jisas Kraiss manö aij u hag ñöm,
gīmīdöp. Nīpe anīg geia, Rom
gapman bī kub gau nīp hag gagla
u me, nībi bī gau kalīp manö ktö gī
hagöm, kabö göl nöp hag ñīmīdöp.

Rom Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

*Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i
k̄liñ r̄ika*

¹ Yad Pol. Krais Jisas wög gi ñeb b̄i n̄ipe m̄idpin. God ȳip hag lö, Krais Jisas manö aij ud arep b̄i ap m̄idpin. God n̄ipe ȳip udö, God manö aij u ud ajm̄idin. *

² Pen manö aij an̄ibu, God hadame nöp b̄i manö hagep n̄ipe gau kal̄ip hagö, kale God Manö u Manö U† u kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla rö nöp ga. *

³ Manö U† kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla an̄ibu, kale God Ñ̄i n̄ipe manö u nöp hagla. Ram m̄inöñ i† i lau u, b̄i ne Depid r̄ikö, r̄ik dam dap̄il göm, n̄ip yag daula. ⁴ Pen n̄ipe ke God, n̄ipe ke u† yab̄i† u, n̄ipe umöm uraka u me, k̄tö ke yab̄i† an̄ibu n̄iñun n̄iñbun, n̄ipe God Ñ̄i n̄ipe yab̄i†, B̄i Kub hon Jisas Krais.

⁵ Jisas Krais ȳip mög n̄iñöm ud aij ga. Jisas Krais hib n̄ipe adö aran̄, a göm, God b̄i gau abe ȳip abe hag löm haga, kale m̄inöñ naböñ gau r̄igoñ r̄igoñ n̄ibi b̄i magöñhalö yab̄i† kal̄ip Jisas manö aij hag ñ̄ibe, kale manö aij an̄ibu n̄iñ udöm, hagöp rö nöp göl, a ga. *

⁶ Pen kale Rom n̄ibi b̄i m̄idpim au, God kalöp u rö nöp Jisas Krais n̄ibi b̄i n̄ipe ke hag la.

⁷ An̄ib u, kalöp Rom kai, God, n̄ibi b̄i yad m̄ideilan̄, a göm ud m̄idmagö yab̄i† löp gau, kalöp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Bapi God, B̄i Kub Jisas Krais, kalöp ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, kale agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

*Pol daun kub Rom arnam, a
göm, gas̄i u n̄iña*

* 1:1: Ap 9:15 * 1:2: Ro 16:25-26 * 1:5: Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * 1:7: Nab 6:25-26

* 1:9-10: Ap 19:21; Ro 15:23 * 1:13: Ap 19:21

⁸ Manö nöd hagn̄ig gabin u, kale Jisas Krais n̄iñ udpim u, n̄ibi b̄i ram m̄inöñ go† adsagö gau magöñhalö aiud an̄ibu n̄iñöm haglö arab. An̄ib u, yad Jisas Krais n̄ip sabe gem, God n̄ip aij a gabin. ⁹⁻¹⁰ Yad God Ñ̄i n̄ipe manö aij u, gas̄i añ̄i u nöp n̄iñem k̄tö gem, hag ñ̄i ajem, God n̄ip wög ḡim̄idin. God n̄ipe n̄iñöb, yad n̄ip sabe gem, pör nöp hib kale hagabin. God n̄ipe adan hi†kö, kale m̄idpim au am n̄iñnabin, a gem, n̄ip sabe gabin. *

¹¹ Jisas manö aij n̄ipe r̄imnap kalöp hag ñ̄inö, God Ana n̄ipe ana kalöp nan aij ap ñ̄ö, ana kalöp an̄ dan̄ p̄idöñ m̄idaimim, a gem, kale m̄idpim au am n̄iñnam a gem gas̄i u pör n̄iñabin. ¹² Pen adö an̄ibu nöp wasö. Yad aunabin u, yad Jisas Krais n̄iñ udpin rö n̄iñmim, kale ana kalöp an̄ dan̄ p̄idöñ udmim, Jisas Krais n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabim. Pen an̄ig unbö rö, kale Jisas Krais n̄iñ udpim rö n̄iñem, yad u rö nöp ana yad an̄ dan̄ p̄idöñ udem, Jisas Krais n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ yab̄i† ḡinabin.

¹³ Añ̄ mam b̄i. Yad kalöp am n̄iñnam, a gem, gas̄i u pör n̄iñm̄idin u pen adan m̄idageia. Amem, Jisas Krais manö aij u hag ñ̄inö, kale manö aij u n̄iñmim, hagöp rö nöp n̄iñ udmim, Jisas Krais n̄ip n̄iñ udpe, n̄ipe kalöp ud as̄ik yun̄im, a ḡi gas̄i n̄iñbin. M̄inöñ naböñ ke ke gau, n̄ibi b̄i r̄imnap an̄ kal̄ip gau ḡinö rö, am an̄ kalöp au u rö nöp ḡibnep. *

¹⁴ Pen Jisas Krais ȳip ud kam̄iñ yua u me, yad gas̄i n̄iñbin yad nan naböñ m̄idöp. Yad n̄ibi b̄i gau manö aij n̄ipe u hag ñ̄inam. Grik n̄ibi b̄i gau abe, Grik n̄ibi b̄i wasö gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i k̄liñ n̄iñbal gau abe, n̄ibi b̄i kal̄i k̄liñ n̄iñagpal gau abe, kal̄ip magöñhalö manö aij

nipe u hag ñnam, a gem, gasi u niñbin. ¹⁵ Anib u me, yad kale daun kub Rom midpim gau u rö nöp, am Jisas manö aij u kalöp hag ñnam, a gem, gasi aini u nöp niñabin. ¹⁶ Jisas Krais manö aij nipe u God pidöñ halö hagab u me, nibi bi manö anibu niñ udeinaböl u, manö aij anibu kalip ud asik yunab; Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, kalip magöñhalö ud asik yunab. Anib u, yad Jisas manö aij nipe u gasi niñem, gasi halö nöp midpin. * ¹⁷ Jisas manö aij u niñun niñbun, God nipe aigöl göm nibi bi nan si nan naj gipal gau kalip nibi bi aij, a ginab. Nibi bi gau kale gi aij gipal u niñöm, God kale nibi bi kamini aij, a gagnab; kale Jisas manö aij u niñ udpal u niñöm, kale nibi bi kamini aij, a ginab. Adö anibu nöp, God Manö kali kiiñ riköm hagla, "Nibi bi God Manö hagöp rö niñ udnaböl gau, God kalip nibi bi aij, a gö, kale kamini yöl mideinaböl," a ga. *

Nibi bi Jisas Krais nip niñ udagnaböl gau manö kub niñnaböl

¹⁸ Nibi bi God Manö niñö niñblap u pen nibi bi rimnap God nip gasi niñagöm, gi naj göm, God Manö niñö u palu gipal. Anib u me, God nipe kal göm, kalip manö kub hagnig gab. ¹⁹ God nipe aigale Bi rö midöp, nipe ke waiö lö niñbal. * ²⁰ Nipe hadame dagol gau minöñ naböñ gi la ñin u rikö, nipe God kti halö yabii pör pör midöp u waiö midö niñbal. God nipe nan niñön niñön gi la gau nöp niñöm, nipe aigale Bi rö midöp u niñblap. Niñageinaböl u, nan kale. * ²¹ Anib u, God nip niñbal u pen nip aij, a göm, hib nipe u haglö adö aragöp. Gasi hałowalö

niñöm, hau alöm, sibön göp gau rö midpal. * ²² Hon nibi bi gasi aij niñmidun, a gipal u pen kale nibi bi hau rö midpal. * ²³ God pör midöp u nip hau göm, nan yiharini rimnap udöm, nibi bi rö gi löm, wal yaur rö gi löm, haino sara rö gi löm, nan anib gau, god hon, a göm, sabe gipal. * ²⁴ Anig gilo, God kalip arö gö, kale gasi naj yabii niñöm, nibi si bi si göm, nagii naj adö anibu amöm, hañ roman kale ke gi naj gipal.

²⁵ God Manö niñö u arö göm, manö piral niñ udpal. God nan gi la gau nöp sabe göm, nipe nan gi la gau nöp hib haglö adö aröp. Pen God nan magöñhalö gi la u, hib nipe haglö adö arböp. Hib nipe nöp pör pör nöp hagno adö aran. Anib unbö rö aij.

²⁶ Kale anig göl gi naj yabii geila u me, God kalip arö gö, nan nable yabii göp adö u nöp gimidal. Nibi gau, bi kabö göl ud midöl rö arö göm, nibi rimnap aip nagii naj adö rimnap gipal. ²⁷ Bi gau u rö nöp, nibi kabö göl ud midöl rö arö göm, bi ap bi ap nip niñö mab rö inö, bi gau kale ke nöp gi naj yabii gipal. Anig göm pen ilön udpal. *

²⁸ Hainö God manö niñagnabun, a göm, gasi niñla u me, God kalip arö gö, nan naj nan gagep kalip midmagö pitu göp gau nöp gipal. ²⁹ Pen kalip nan naj gep adö u gasi aini u nöp lö, kale naj yabii nöp göl göm, nan gau hon nöp midan, a göm, gasi u niñöl göm, hałowalö gi naj göl göm, gipal. Nibi bi nan aij kale gau yad rö lagöp a göm, gasi naj niñöm, wip alöm, pen pen göm, piral hagöm, gasi naj nöp niñbal. Pen, nöp hagöp yip hagöp, a göm, ³⁰ nibi bi hag juöm, God nip mulu kal niñöm, nibi bi

* **1:16:** Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Ap 13:46 * **1:17:** Ro 3:21-22; Hab 2:4 * **1:19:** Ap 14:15-17; 17:24-28 * **1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1 * **1:21:** Ep 4:17-18 * **1:22:** Jer 10:14 1Ko 1:20
* **1:23:** Dud 4:15-19; Sam 106:20 * **1:27:** Lep 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

hag pro göm, hanþp nöp nþbi bþ kub, a gþ nþjlaŋ, a göm, hib kale u ke dap ranbal. Gasþ hain nþbö adö rþmnap nþjun gþ najj gun, a göm, gasþ kale anþbu nöp nþjbal. Nþme nap manö hagpal u rþb jubal. ³¹ Kale gasþ rþmþd lagöp. Manö ke hag lþbal adö u hain gagpal. Nþi pai amþlþp apþlþp kale ke gau mþdmagö lagpal. Nþbi bþ rþmnap nþjlo, mög gagöp. ³² Gþpal anþbu, God wasö gö ilön kub udep u nþjbal u pen kale ke göm aka nþbi bþ rþmnap aip göm, u gþ aij gabun, a gþpal.

2

God manö kub hagöm, manö kabö göl nöp ud asþknab

¹ Pen kale nþbi bþ rþmnap kalþp hag jumim hagnabim, “Nþbi bþ gau nþhön gþnþg nan si nan najj gþpal,” a gþnabim u pen kale ke u rö nöp gþpim u me, God nþjöm kalöp manö kub hageinab u, kale abe manö pen hagemim rö lagnab. *

² Hon nþjbun, God nþpe manö nþjö nöp hagöp. Anþb u, nþbi bþ anþg unbö rö gþnaböl gau, kalþp manö kub hagnab u, manö kabö göl nöp hagnab. ³ Nþbi bþ nan si nan najj gþpal gau, a gþmim, hag junabim u pen kale ke u rö nöp gþpim. Anþb u, kale gasþ nþhön nþjbim? God hanþp manö kub hagagnab a gþmim nþjbim aka? ⁴ God bþ aij, kalöp nþbi bþ pör mög yabþl nþjöm, agamþj hain rþk damöm, yþjþd kal gagöp u nþjbe, nþpe bþ yþharþj ap rö löp ar? Pen nþjim! Nþpe agamþj hain rþk mþdöp u, yad yþjþd kal juageinabin, kale nan si nan najj gþpal gau, nþhön gþnþg anþg gþpun a göm, arö göl, a göm, agamþj hain rþk mþdöp. *

⁵ Pen God agamþj hain rþk mþdöm yþjþd kal gagöp u, kale nan

si nan najj gþpim u, nþhön gþnþg anþg gþpun, a gþmim, arö gagpim. Kale manö nþpe jþ nþjmim, nan si nan najj gþpim gau nöp göl gþ mþdpim. Anþb u, God nþbi bþ gþnaböl gþnaböl rö nþjöm, manö kub hagnab nþn u, kale manö kub yabþl nþjnabim. Nþn anþbu, nþpe manö kub hagöm, kabö rö nöp hagnab u, waiö nþjnaböl. Nan si nan najj gþpim u, nþpe nþjöm kal göm kalöp ilön pen nþnab. ⁶ “Nþbi bþ aþþ aþþ gþnaböl gþnaböl rö nþjöm, God kalþp u rö nöp aþþ aþþ pen nþnab.” *

⁷ Nþn anþbu nþbi bþ an, God hanþp mailö aij nþpe nþm, manö aij hagöm, kamþj pör mþdep magö u nþnab, a göm, nþbi bþ rþmnap kalþp pör pör gþ aij gþpal gau, God kalþp kamþj pör mþdep magö u nþnab. ⁸ Pen nþbi bþ an an, nan haþ romanþ kale ke nöp gasþ nþjöm, nagþ aij adö anþbu jþ nþjöm, nagþ najj adö u arnaböl gau, God kalþp nþjö mulu yabþl lugö, kal juöm, ilön kub yabþl nþnab. *

⁹ Pen Juda nþbi bþ gau abe, Juda nþbi bþ wasö gau abe, nagþ najj adö u geinaböl u, God kalþp hagö, kale magöŋhalö uþham mþdöl göm, gasþ mþlö yabþl löl göm, gþ mþdeinaböl. ¹⁰ Pen Juda nþbi bþ gau abe, Juda nþbi bþ wasö gau abe, gþ aij geinaböl u, God kalþp magöŋhalö mailö aij nþpe nþm, manö aij hagöm, ud aij gö, mþd aij gþnaböl. ¹¹ Nþhön gþnþg: God nþpe böj lap aka böj lap aragnab. Kabö göl nöp nþjöm, nþbi bþ gau kalþp ud asþk ke ke lþnab.

¹² Juda nþbi bþ wasö gau, lo Mosþs haga nþjagal gau, nan si nan najj geinaböl u, lo manö nþjagal u pen kale ram mþnöŋ najj arnaböl. Pen nþbi bþ lo Mosþs haga nþjbal gau, nan si nan najj geinaböl u, God lo manö anþbu

* 2:1: Mad 7:1-2; Jon 8:7 * 2:4: Ep 1:7; 2Pi 3:15 * 2:6: Sam 62:12; Pro 24:12; Mad 16:27; 2Ko 5:10 * 2:8: 2De 1:8

udöm, kalip manö kub hagnab. ¹³ Nibi bi lo manö niñm+dal gau, God kalip, nibi bi aij yad, a göm hagnab. Nibi bi lo manö hagöp rö nöp ginaböl gau nöp, God kalip, nibi bi aij yad, a ginab. ¹⁴ Juda nibi bi wasö gau lo Mosıs haga niñagal. Pen kale gasi kale ke niñöm, lo manö hagöp rö geinaböl u, gasi magö kale ke lo rö m+döp. * ¹⁵ Kale anig göl gasi niñöm gipal u me, hon niñjun niñbun, lo manö u an kale dan m+döp. Niñ rımnap gi damöm, an kale yan, “Gi naij gabun,” a göm niñbal. Pen niñ rımnap gi damöm, an kale yan, “Gi aij gabun,” a göm niñbal.

¹⁶ Jisas Kraıs manö aij hag niñ ajm+din u hagab, manö kub hagep niñ u, God Jisas Kraıs niñ hagö, nibi bi nan si nan naij pi göl gipal gau hag hiik waiö lö, niñpe gasi magö kale ke m+dmagö an kale dan niñhön niñhön hagöp u niñöm, kalip manö kub hagnab.

God niñpe lo manö hanip niñ u me, hon juda kai nibi bi niñpe ke yabiñ m+dpun, a gila

¹⁷ Pen kale juda nibi bi gau, hib kale ke dap ranöl gi hagnab, “God niñpe lo manö hanip niñ u me, nibi bi niñpe ke yabiñ m+dpun. ¹⁸ Hon lo manö niñbun u me, nagi adö anıbu aij, nagi adö anıbu naij, a gi gasi niñjun, God niñpe aij göp adö u nöp gıpun,” a gıpin. ¹⁹ Pen manö adö ap hagnab, “Nibi bi niñagal gau kalip hag niñ aij gun, nibi bi amgö we gö sıbön göp rö m+dpal gau kalip hag niñ aij gun, ²⁰ nibi bi lo manö niñagal gau kalip hag niñ aij gun, niñ pai pro gau kalip hag niñ aij gun gıpun,” a gıpin. Hagnab anıbu hagnab, “God niñpe lo manö hanip niñ u me, gasi aij magöñhalö abe, gasi niñö

magöñhalö abe hadö niñbun,” a gıpin. *

²¹ Kale lo manö u niñmim, nibi bi gau kalip hag niñbim u pen manö nibi bi gau hag niñbim rö kale ke gıpin. Nibi bi rımnap kalip hagnab, “Nan si udagmim,” a gıpin u pen kale ke nan si udpim aka? * ²² Nibi bi rımnap kalip hagnab, “Nibi si bi si gıgmim,” a gıpin u pen kale ke anig gıpin aka? Nibi bi rımnap kalip hagnab, “Nan hañwañö gau God rö sabe gıgmim,” a gıpin u pen ram sabe gıpal mıgan anıbu gau ammim, nan dap libal gau rımnap si udpim aka?

²³ Hib kale u ke dap ran limim hagnab, “God lo u hanip juda nibi bi niñ,” a gıpin u pen manö niñpe u rıb jubim rö, hib niñpe u rö nöp hag jubim aka? ²⁴ Gi naij gıpin anıbu, bi ap nöd God Manö kai niñ rıkom haga rö nöp gıpin. Niñpe haga,

“Kale juda nibi bi, God lo manö niñbun a gıpin u pen kale ke m+d aij gıgmim rö, juda nibi bi wasö gau, God niñpe hag jubal,” a ga. *

²⁵ Kale juda kai, God nibi bi niñpe m+daiun, a gıgmim, niñ gau yag dapim, pör pör wan hañ rıb gi dö gıpin. Pen lo manö niñpe u rıb jumim, ke niñnabim rö ginabim u, nibi bi yıharıñ niñ wan hañ rıb gi dö gagal rö u m+dnabim. ²⁶ Anıbu unbö rö, nibi bi au juda wasö, niñ hañ rıb gi dö gagal gau, lo manö hagöp rö geinaböl u, God kalip nibi bi niñ hañ rıb gi dö gıpal u rö niñnab. *

²⁷ juda nibi bi wasö, niñ hañ rıb gi dö gagal gau, lo manö hagöp rö gıpal. Pen kale juda kai, Mosıs lo kai niñ rıka u udmim, niñ hañ rıb gi dö gıpin u pen lo manö

* 2:14: Ap 10:35 * 2:20: 2Di 3:5 * 2:21: 5:6

Mad 23:3-4 * 2:24: Ais 52:5 * 2:26: Gal

rīb jubim u me, kalöp manö kub mīdeinab.

²⁸ Hon nībi bī rīmnap hāpun, nībi bī nī hañ rīb gī dö gīpal gau nöp Juda nībi bī kabö göl, a gīpun u pen u manö nījō hagāpun. Nībi bī an an kale Juda nībi bī kabö göl mīdpal? Hañ romanj nöp nījūn, Juda nībi bī aka Juda nībi bī wasö, gun, hagagnabun. ²⁹ Juda nībi bī kabö göl gau, añ kale dan nījūn hagnabun, bī anībi nīpe Juda nībō kabö göl, a gīnabun. Mīdmagö nīpe u hañ rīb gī dö gī mīdöp nījūnabun u, bī u bī Juda kabö göl, nībi u nībi Juda kabö göl, a gīnabun. Lo Mosīs kalī klīñ rīka u gö, mīdmagö kale au hañ rīb gī dö gagep; God Ana nīpe nöp mīdmagö kale au hañ rīb gī dö gīnab. Nībi bī mīdmagö kale unbö rö mīdöp gau, nībi bī gau kalīp nījō hib mīdagöp, pen God nījō hib mīdöp. *

3

God hagab rö nöp gab

¹ Anīg hagabin u, bī ap hagnab, “Juda nībi bī wasö, hañ rīb gī dö gagal rö mīdaibnop aij gīböp,” a gīnab u pen adö anību hagagīn. ² Juda nībi bī mīdpun u aij yabīl mīdpun. Manö yad ke nībi bī rīmnap kalīp hag nīl, a gōm, God hanīp Juda nībi bī nöp manö aij nīpe ña. ³ Pen Juda nībi bī rīmnap nīhi bī manö klō hagla rö gagla. Anīg gīla u, God manö klō kalīp haga u arö gīnab aka? ⁴ Wasö yabīl, arö gagnab. Nībi bī gau magōñhalö nīn rīmnap pīral hagnaböl, pen God nīpe bī nījō yabīl hagōm, hagab rö nöp gīnab. Manö anību rö God Manö u kalī klīñ rīkōm hagla, “God, ne manö kabö göl nöp hagpan u,
nöp manö rīmnap pen hagöl rö lagöp.

Nöp manö kub hageinaböl u, manö il ap mīdageinab,” a ga.

*

⁵ “Hon pör pör gī naij gīnabun u, nībi bī rīmnap nījōm, God pör pör gī aij göp u waiö nījūnaböl. Anīb u, God hanīp kal gōm manö kub hagnīg gab u aij gagöp,” a gīnabun aka? (Pen manö anību, nībi bī nījōm hagpal rö nöp hagabin.) ⁶ Wasö yabīl! God nībi bī magōñhalö manö kub hagnab u, böñ lap aka böñ lap aragnab; kabö göl adö u nöp hagnab.

⁷ Pen kale rīmnap hagnabim, “Hon pör pör pīral adö rīmnap gīnabun u, nībi bī rīmnap nījōm, God pör pör nījō nöp hagöp u waiö nījōm, Bī mailö halö yabīl mīdöp, a gōm, hib nīpe haglö adö arnab. Anīb u, nīhōn gīnīg God hanīp nībi bī nan si nan naij gep, a gōm, manö kub hagōm, ilōn kub nīnab?” ö gīnabim. ⁸ Manö pīral anību rö hāgmim hagnabim, “Nan si nan naij u nöp gīno gīno, God hanīp mög yabīl nījōm, nan si nan naij ke ke iru yabīl gīnabun anību nījōm arö gīnab u, nībi bī gau nījōm, nīpe bī aij unbö ke a gōm hib nīpe haglö adö arnab,” a gīnabim. Pen nībi bī rīmnap yīp ke hag juöl gī, Pol manö anību rö hagöp, a gīpal. Manö anību rö yad hagagīn! Pīral hagpal rö, God nījō, kalīp manö kub hagōm, pen ilōn kub nīnab.

Nībi bī aij ap mīdagpun

⁹ Anīb u, nīhōn hāgun? God nījō, hon Juda nībi bī gau mīd aij gīpun; Juda nībi bī wasö gau mīd aij gagpal, a gun aka? Wasö! Mīdö nöp me hāgpin rö, hon nībi bī magōñhalö, Juda nībi bī gau abe, Juda nībi bī wasö gau abe, nan si nan naij nagī adö anību hanīp klō gī tīp gī ud arnīg gab. *

* 2:29: Dud 30:6; Kol 2:11

* 3:4: Sam 51:4

* 3:9: Ro 1:18–2:24; 3:23

10 Manö an+bu rö, God Manö u kal+ kliñ r+iköm hagla,
 “N+bi b+ pör g+ aij g+inaböl rö r+imnap m+dagpal. *

11 N+bi b+, nag+ adö an+bu aij, nag+ adö an+bu najj, a göm n+ñbal gau r+imnap m+dagpal.

N+bi b+, ‘God lau adö arun, n+ip aip m+daiun,’ a g+ n+ñbal gau r+imnap m+dagpal.

12 N+bi b+ gau magöñhalö God n+ip arö göm, n+bi b+ najj rö m+döm, nan si nan najj nöp g+pal.

Kale magöñhalö unbö rö nöp g+pal.

13-14 A+ab kale u ado malo göm, pör piral yab+ nöp hagpal.

Rugu m+gan kale u, wip umö pa+u g+ aij gaglö,

ha+ñ najj auöp u rö m+döp.

N+bi b+ r+imnap kal+ip n+ñlö mulu lugö, hag juöm, manö najj hagpal u, re najj hauat rö m+dpal. *

15 Kal najj yab+ juöm, n+bi b+ gau kal+ip ilön ñun,

al pak lun, a göm, gas+ u nöp n+ñöm, *

16 n+bi b+ gau kal+ip pör g+ najj g+ilö, gas+ iru yab+ nöp n+ñbal.

17 N+bi b+ gau aip m+döm, agam+j m+d aij göl rö lagöp.

18 God b+ kub n+ñ m+döp, a göm, p+ñ+ñ gagpal,” a g+ila. *

19 God lo manö an+bu han+ip Juda n+bi b+ nöp ña u me, manö an+bu magöñhalö han+ip Juda n+bi b+ hagab. An+bu u, God manö kub hagnab ñ+n u, n+bi b+ ram m+nöñ gau gau magöñhalö manö pen ap hagöl rö lagnab; kale magöñhalö manö m+deinab. ²⁰ An+bu u, b+ ap lo manö hagöp rö geinab u, God b+ an+bu n+ip, b+ aij yad, a gagnab. Pen God lo hagöp rö

n+ñjun, hon nan si nan najj g+ipun, a gun n+ñnabun. *

N+bi b+ Kraiis n+ip n+ñ udpal gau nöp, kal+ip n+bi b+ as+ñ m+dagöp aij yad, a g+inab

²¹⁻²² An+bu, pen m+ñi, Mos+is abe, b+ God manö hagep b+ gau abe, g+inab a göm, kal+ kliñ r+iköm hagla rö, Jisas Kraiis han+ip a göm uma u me, n+ip n+ñ udno, God han+ip hagnab, “Kale n+bi b+ aij yad,” a g+inab. Pen hon Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, lo adö u nöp n+ñjun g+ino, an+ig hagagnab. *

²³ Hon n+bi b+ magöñhalö nan si nan najj g+ipun rö, God mailö magö aij n+ipe ñöb udun rö lagöp u pen

²⁴ God han+ip mög n+ñöm, Kraiis Jisas yuö apöm han+ip rau adog uda u me, God han+ip n+bi b+ aij yad a g+inab. *

²⁵ Yad aigöl gem, n+bi b+ nan si nan najj g+ipal gau kal+ip n+bi b+ aij yad, a g+inabin u n+ñöl, a göm, God n+ipe Kraiis Jisas n+ip nan sabe gep rö m+nöñ naböñ i+ i hag yua. God n+ipe n+bi b+ nan si nan najj nöd g+ila gau, manö kub hagöm, kal juöm, ilön pen ñöm, böñ nöp al pak liböp u pen n+ipe agam+j hain r+ik m+döm, an+ig gaga. Pen uri Kraiis Jisas n+ipe apöm, n+bi b+ nan si nan najj g+ipal gau magöñhalö hañ roman+ n+ipe ke udöm ilön kub udöm uma. An+bu u me, n+bi b+ an an, hagape n+ipe nan si nan najj yad h+k g+ yuöp, a göm, Jisas n+ñ udeinaböl gau, God kal+ip n+ñöm kal juöm ilön pen ap ñagnab. ²⁶ Yad aigöl gem, n+bi b+ nan si nan najj g+ipal gau kal+ip n+bi b+ aij yad, a g+inabin u n+ñöl, a göm, God n+ipe an+ig ga. Manö kub hagem, nan si nan najj g+ipal rö pen ilön u rö nöp ñ+nabin, a ga u me, n+ipe haga rö nöp göm, Kraiis Jisas n+ip nan sabe gep rö hag

* 3:10: Sam 14:1-3; 53:1-3 * 3:13-14: Sam 5:9; 10:7; 140:3 * 3:15: Ais 59:7-8 * 3:18:

Sam 36:1 * 3:20: Sam 143:2; Ro 7:7; Gal 2:16 * 3:21-22: Gal 2:16 * 3:24: Ro 5:1

yuö, n̄bi b̄i n̄p n̄ŋ udnaböl gau kal̄p n̄bi b̄i aij yad a ḡnab.

²⁷ An̄b u, lo adö u ḡno, God han̄p n̄bi b̄i aij yad a göm udö, n̄bi b̄i n̄pe m̄dpun, a gun, hib hon ke hagno adö arn̄m rö lagöp. Jisas han̄p a göm uma manö aij u n̄ŋ udun me, God n̄bi b̄i n̄pe m̄dpun. ²⁸ An̄b u, n̄bi b̄i gau lo manö hagöp rö ḡpal, a göm, God kal̄p n̄bi b̄i aij yad a gagnab. N̄bi b̄i Krai Jisas ga manö aij u n̄ŋ udpal, a göm me, God kal̄p n̄bi b̄i aij yad a ḡnab.

²⁹ God n̄pe hon Juda n̄bi b̄i, God hon nöp wasö; n̄pe Juda n̄bi b̄i wasö gau God kale abe m̄döp.

* ³⁰ N̄hön ḡn̄g: God n̄pe añ̄ u me, n̄bi b̄i ñ̄ hañ r̄b ḡ dö ḡpal gau abe, n̄bi b̄i r̄b ḡ dö gagpal gau abe, kale adan añ̄ u nöp arlö, God kal̄p n̄bi b̄i aij yad a ḡnab. An̄b u, kale magöŋhalö Krai Jisas ga manö aij an̄bu nöp n̄ŋ udöl. *

³¹ Pen hon Jisas manö aij u n̄ŋ udno, God han̄p n̄bi b̄i aij yad a ḡnab, a ḡpin u, lo manö gau arö ḡnabun a gem hagagabin, wasö. N̄bi b̄i Jisas manö aij u n̄ŋ udnaböl gau, kale manö aij an̄bu hagöp rö nöp ḡlö, lo manö u am p̄dön ḡnab. *

4

God Ebrahim n̄p b̄i aij yad a ga

¹ Hon Juda n̄bi b̄i, bac itaŋ hon il göm r̄kō, r̄k am̄l ap̄il göm, r̄klö m̄dpun gau me, b̄i ne Ebrahim. Pen God Ebrahim n̄p uda u, aige göm Ebrahim udaŋ ² Ebrahim n̄pe ke nan aij ap gö, God ne b̄i aij yad, a ḡböp, Ebrahim b̄i gau hagöm “Yad b̄i aij,” a ḡböp. Pen God n̄ŋöb Ebrahim hib n̄pe ke dap raneb il ap m̄dageia. ³ Pen ai ḡn̄g Ebrahim hib n̄pe ke dap ranagböp? God Manö hagab, “Ebrahim n̄pe God

* 3:29: Ro 10:12 * 3:30: Dud 6:4; Gal 3:20

* 4:8: Sam 32:1-2

manö haga u n̄ŋ uda u me, God n̄p ‘Ne b̄i aij yad,’ a ga.” *

⁴ B̄i ap wög göm pe udöm, mani an̄bi ȳhar̄ŋ udpin a gagnab; wög gainö pen u mani i udpin a ḡnab.

⁵ Pen n̄bi b̄i, hon God n̄p klö hon ke wög geinabun, n̄pe han̄p n̄bi b̄i aij yad a ḡnab, a ḡ gas̄ n̄ŋnaböl gau, God kal̄p n̄bi b̄i aij yad a gagnab. Pen n̄bi b̄i, nan si nan naij ḡpun u pen God nan si nan naij ḡpun an̄bu ȳhar̄ŋ arö göm, han̄p n̄bi b̄i kam̄ŋ aij yad a ḡnab n̄ŋbal gau, kal̄p n̄bi b̄i aij yad a ḡnab.

⁶ Manö hagabin i rö, Depid u rö nöp hadame nöp God Manö u kal̄ k̄ñ r̄kōm, n̄bi b̄i nan aij ap gagnaböl pen God kal̄p n̄bi b̄i aij yad a ḡnab gau ñ̄ñ̄ l̄naböl, a ga. N̄pe haga,

⁷ “N̄bi b̄i nan si nan naij ḡpal gau, God nan si nan naij kale n̄ŋöm arö ḡnab rö, aij gö n̄ŋöl ḡ m̄deinaböl.

N̄bi b̄i nan si nan naij ḡpal gau, God nan si nan naij kale manö kub hagagnab rö, m̄ñ m̄ñ göl ḡ m̄deinaböl.

⁸ N̄bi b̄i nan si nan naij ḡpal gau, B̄i Kub nan si nan naij kale ðk̄ ḡ yunab rö,

ñ̄ñ̄ löl ḡ m̄deinaböl,” a ga. *

⁹ Depid ñ̄ñ̄ lep magö haga u, n̄bi b̄i ñ̄ hañ r̄b ḡ dö ḡpal gau nöp manö u udnaböl? Wasö yab̄! N̄bi b̄i ñ̄ hañ r̄b ḡ dö gagpal gau abe udnaböl. God Manö kal̄ k̄ñ r̄kōm hagla ad̄ŋ an̄bu uri nöp hagaj̄n: “Ebrahim n̄pe God manö haga u n̄ŋ uda u me, God n̄p, ‘Ne b̄i aij yad,’ a ga.”

¹⁰ Bac itaŋ hon Ebrahim, hañ r̄b ḡ dö gaga ñ̄n u, God manö haga u n̄ŋ udö, God n̄p, “Ne b̄i aij yad,” a ga. ¹¹ “Ebrahim manö yad n̄ŋ uda u me, yad, ‘Ne b̄i aij yad,’ a ḡpin u, n̄bi b̄i gau n̄ŋlaŋ,” a göm, hainö

* 3:31: Mad 5:17 * 4:3: Jen 15:6; Gal 3:6

God hagö, Ebrahim hañ rı̄b gı̄ dö ga. God anı̄g ga u nı̄n̄bun. Anı̄b u, nı̄bi bı̄ ñı̄ hañ rı̄b gı̄ dö gagöm, God Manö nı̄n̄ udlö, kalı̄p, “Nı̄bi bı̄ aij yad,” a gı̄nab nı̄bi bı̄ gau, Ebrahim bac ı̄lan̄ kale mı̄döp. *

12 Pen nı̄bi bı̄ ñı̄ hañ rı̄b gı̄ dö gı̄pal pen, Ebrahim hañ rı̄b gı̄ dö gaga ñı̄n̄ u, God manö nı̄pe nı̄n̄ udmı̄döp rö, u rö nöp nı̄n̄ udnaböl nı̄bi bı̄ gau abe, Ebrahim bac ı̄lan̄ kale u rö nöp mı̄döp.

13 Pen Ebrahim lo adö gau nı̄n̄öm gö, God nı̄p, “Ne bı̄ aij yad,” a göm udaga. Ebrahim nı̄pe God manö haga u nı̄n̄ uda u me, God nı̄p, “Ne bı̄ aij yad,” a göm, manö klö nı̄n̄ö hagöm Ebrahim abe ñı̄ pai nı̄pe anı̄b gau abe kalı̄p haga, “Kale ram mı̄n̄öñ ı̄ i gau gau magöñhalö udnabım,” a ga. *

14-15 God manö klö nı̄n̄ö haga u, nı̄bi bı̄ lo adö u nı̄n̄öm gı̄naböl gau hagböp, God manö klö nı̄n̄ö haga anı̄bu nan yı̄harı̄n̄ rö lı̄böp. Nı̄hön gı̄nı̄g: nı̄bi bı̄ lo adö u hain göm, God nı̄bi bı̄ nı̄pe mı̄deinabun a göm nı̄n̄bal gau, kale magöñhalö lo manö u rı̄b junaböl nı̄n̄öm God kal juöm, manö kub hagöm, pen ı̄lön ñı̄nab. God manö klö nı̄n̄ö haga u, nı̄bi bı̄ lo adö u nı̄n̄öm gı̄naböl gau hagböp, God manö haga nı̄n̄ udpal u nan yı̄harı̄n̄ rö lı̄böp. Ai gı̄nı̄g: nı̄bi bı̄ God manö haga nı̄n̄ udnaböl gau nı̄n̄ aij gagöm, dui gı̄naböl. God manö klö nı̄n̄ö Ebrahim nı̄p haga u udagnaböl. *

16 Anı̄b u, hon nı̄n̄bun, God gı̄nabin a göm, manö klö nı̄n̄ö hag la anı̄bu, nı̄bi bı̄ God manö haga nı̄n̄ udnaböl gau nöp kalı̄p haga. Anı̄b u, God gası̄ nı̄pe ke nı̄bi bı̄ mög nı̄n̄öm, yı̄harı̄n̄ ud aij gı̄nab u me, Ebrahim ñı̄ pai nı̄pe gau magöñhalö God manö klö nı̄n̄ö haga u rö udnaböl. Nı̄bi bı̄ kalı̄p lo

manö ña gau abe, nı̄bi bı̄ Ebrahim rö hañ rı̄b gı̄ dö gagöm God manö nı̄n̄ uda rö, nı̄n̄ udpal gau abe, kale magöñhalö manö klö nı̄n̄ö haga u nöp udnaböl. Ebrahim nı̄pe bac ı̄lan̄ hon magöñhalö mı̄döp me u.

* 17 God Manö u kalı̄ klı̄ñ rı̄köm hagla, “God Ebrahim nı̄p haga, ‘Yad gı̄nö, nı̄bi bı̄ ı̄l ke ke ı̄ru nöp mı̄dpal gau, nöp bac ı̄lan̄ hon, a gı̄naböl,’ a ga,” a gı̄la. Anı̄b u, God amgö ı̄lö adö nı̄pe u, hon nı̄bi bı̄ ı̄l ke ke gau nı̄bö nı̄p nı̄n̄ udpun gau magöñhalö bac ı̄lan̄ Ebrahim ñı̄ pai nı̄pe yabı̄l mı̄dpun. God nı̄pe nı̄bi bı̄ umbal gau gö, kale urakpal. God nı̄pe nöp gö, nan nöd mı̄dagmı̄döp u mı̄ñi waielöp. *

Ebrahim God nı̄p nı̄n̄ uda rö nöp gun

18 Pen Ebrahim mı̄lep yabı̄l löm, ñı̄ pai rı̄knı̄m rö lagö, God nı̄p haga, “Ne, ı̄l gı̄mön, nı̄bi bı̄ ñı̄ pai ne hainö mı̄deinaböl gau, ı̄l ke ke ı̄ru yabı̄l mı̄deinabım,” a ga. Anı̄g hagö Ebrahim, God manö nı̄n̄ö hagöp, a göm, gası̄ halö mı̄döm me, haga rö nöp me, nı̄bi bı̄ ñı̄ pai nı̄pe ı̄l ke ke ı̄ru yabı̄l nöp mı̄dpal. *

19 Pen Ebrahim nı̄n̄a, hañ romanı̄ kalpe ber mı̄hau bir bir gı̄ mı̄hau luga. Ebrahim mı̄ nı̄pe söl ñı̄n̄ juöl unbö mamı̄d lan̄ (100) ara u me, ñı̄ pai rı̄kep rö laga. Nı̄bin nı̄pe Sera u rö nöp mı̄lep yabı̄l la, ñı̄ pai rı̄kep rö laga. Pen nı̄pe God manö nı̄p haga u nı̄n̄ ud pı̄döñ gı̄ damöm, gası̄ halö mı̄deia. *

20-21 God nı̄pe Ebrahim nı̄p manö klö nı̄n̄ö haga u, Ebrahim gası̄ mı̄höp nı̄n̄aga; nı̄pe böñ nöp nı̄n̄ uda. God Bı̄ pı̄döñ halö, manö klö nı̄n̄ö haga rö nöp gı̄nab, a göm, God manö haga u nı̄n̄ udöl gı̄ mı̄deia rö, gası̄ magö nı̄pe u pı̄döñ rı̄mnap halö udöm, nı̄pe God manö haga u ud pı̄döñ yabı̄l

* 4:11: Jen 17:10-11 * 4:13: Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14-15: Ro 3:20; 5:13; Gal 3:18 * 4:16: Gal 3:7 * 4:17: Jen 17:5 * 4:18: Jen 15:5 * 4:19: Jen 17:17

göm, God hib nıpe u hagö adö ara.
 22 Ebrahim ga anıbu, God Manö u kalı kılın rıköm hagla, “Ebrahim nıpe God manö haga u nıñ u da u me, God nıp, ‘Ne bı aij yad,’ a ga,” a gıla. * 23 “God nıp, ‘Ne bı aij yad,’ a ga,” manö kalı kılın rıkla anıbu, Ebrahim nıp nöp kalı kılın rıkagla. 24 Hanıp abe, nıñöl a göm, kalı kılın rıkla. God nıpe gö, Bı Kub hon Jisas uraka anıbu nıñ u dpun u me, nıpe hanıp abe nıbi bı aij yad a gınab. 25 Pen nan si nan naij gun asıñ mıdaine rö, God hanıp mög nıñöm, Nı nıpe Jisas Kraıs nıp yuö apöm, “Kale nan si nan naij gıpal anıbu God nıñöm arö gınım,” a göm, uma. Pen Jisas umö, God gö, kauyañ uraka rö, asıñ kub gac hanıp uł ga anıbu kamıñ lınım rö löp. *

5

God nıp nıñ udeınabun u, hanıp nıbi bı ası ması mıdagöp a gınab

1-2 Pen God hanıp mög nıñöm ga anıbu nıñ u dno u me, hanıp nıbi bı ası ması mıdagöp a göm, u da. Anıb u, Bı Kub hon Jisas Kraıs nıpe gö, hon God aip jım nıl mıdun, agamıj mıd aij gıpun. Pen ram mınöñ hon hag löp u amun, God mailö aij nıpe u nıñun, nıp aip mıdeınabun a gun, aij gö nıñöl gı mıdpun.

3 Mıñör auö, ułham mıdpun u, mıñ mıñ göl gı mıdpun. Nıñön gınıg: mıñör auö, ułham mıdeınabun u, hon klö gun, Jisas Kraıs cıg aij gun, arö gagnabun. *

4 Hon klö gun, Jisas Kraıs cıg aij gun, gı dam dam, hon nıbi bı gası magö pıdöñ halö mıdeınabun. Pen gası magö pıdöñ halö mıdeınabun u, hon gası halö mıdeınabun. 5 Pen anıg göl gası halö mıdeınabun u, yıharıñ

mıdageınabun. Nıñön gınıg: God nıpe Ana Uł u hanıp nıñ hanıp mıdmagö yabıl lıbil.

6 Pen hon nıbi bı mınöñ naböñ adö il i mıdpun gau, nan si nan naij gı damun gac halö mıdaine, God aip jım nıl mıdep rö laga. Hon adan arun ap mıdageıa. Pen God nıpe hag la nın u nöp, Kraıs hanıp nıbi bı naij nan a göm uma. 7 Pör nıbi bı rımnab, bı aij ap nıp nıñöm, “Yad nıp nan a gem umnö, nıpe kamıñ arañ,” a göm umagnaböl. Pen nın añı añı rımnab bı ap bı aij yabıl ap rö nıñöm, “Yad nıp nan a gem umnö, nıpe kamıñ arañ,” a göm umnab aka nıñagpun. 8 Pen hon nan si nan naij gı mıdaiun nın anıbu nöp, Kraıs hanıp nan a göm uma. Anıb u, hon nıñbun, God hanıp mıdmagö yabıl löp. *

9 Kraıs nıpe hanıp a gı umöm, hagape nıpe lugö, God hanıp nıbi bı aij yad a ga. Anıb u me, hon nıñbun, God kal ju manö kub hagnab nın u, Kraıs nıpe hanıp ud kamıñ yunab. * 10 God kolmał nıpe mıdaine nın u me, Nı nıpe umöm, hanıp Nap aip jım nıa. Uri Nap aip jım nıl mıdpun u me, Nı nıpe uraköm kamıñ mıdöp u, hanıp nıñö nöp ud kamıñ yunab! 11 Pen anıbu nöp wasö. Hon God aip jım nıl mıdpun rö, Bı Kub hon Jisas Kraıs nıpe nöp gö, God aip jım nıl mıdpun, a gun, hib kale apıl mıhau dap ranöl gun, aij a gö nıñöl gı mıdpun.

Adam yam nıpe umbal pen Jisas yam nıpe kamıñ pör mıdep uđpal

12 Pen nan si nan naij göl umeb il u, Adam nöp il göm gö me, asıñ nıpe anıbu nıbi bı rık lep nıpe gau magöñhalö umbal. Nıñön gınıg: God nıñö, Adam ga anıbu, hon nıbi bı rık lep nıpe gau magöñhalö

* 4:22: Jen 15:6 * 4:25: Aıs 53:4-5 * 5:3:

* 5:9: Ro 1:18; 2:5 * 5:12: Jen 3:6; Ro 6:23

Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:8: Jon 3:16; 1Jn 4:10

anig gino. N̄in anibu hanip yag dauagla u pen hon aip gino. *

¹³ God Mos̄is nip lo manö ña adö u, nan si nan naj gep gasi u minöŋ naböŋ adö il i nöd mideia. Pen lo midageia ñin u, God nan si nan naj gila u niŋöm, hainö pen ñinaböl, a göm, gasi niŋ midageia.

* ¹⁴ Pen Adam il göm gi naj gö, asiŋ nipe anibu n̄bi bi gau kalip ut gö, magöŋhalö um dap dap, Mos̄is lo manö hag ña ñin u aua. Adam God manö nip haga u rib jua rö, rimnap rib juagla u pen Adam ga rö magöŋhalö umla. Adam nipe Bi hainö aunab Bi u rö.

¹⁵ Adam gi naj ga u ke; Jisas Krai nan aij ña u ke. Adam nan si nan naj gö, n̄bi bi magöŋhalö umbal. Pen Jisas Krai n̄bi bi mög niŋöm uma rö, God n̄bi bi gau magöŋhalö mög yabıl niŋöm, ud aij göm, nan aij yabıl ña.

¹⁶ Bi añi anibu nan si nan naj ga u ke; God nan aij ña u ke. Adam nan si nan naj añi anibu ga u, God niŋöm manö kub hagöm, ne umnabön a ga. Pen Adam ñi pai nipe nan si nan naj gi dam dam, Jisas Krai nan aij yiŋharŋ ñö, God, “N̄bi bi gau magöŋhalö pör pör kamŋ midaiöl rö löp,” a ga.

¹⁷ Nöd bi añi ap nan si nan naj gö, asiŋ klö naj yabıl anibu hanip magöŋhalö ut ga. Pen hainö, anig adö anib unbö rö wasö, God n̄bi bi mög yabıl niŋöm ud aij yabıl gö, n̄bi bi asiŋ midagöp a ginab gau, bi añi Jisas Krai gö, kale kamŋ midöm nipe aip aij gö niŋöl gi mideinaböl.

¹⁸ Adam nan si nan naj magö añi ap nöp gö, asiŋ anibu n̄bi bi magöŋhalö ut gö, God manö kub hagöm, “N̄bi bi magöŋhalö umnaböl,” a ga. Pen Jisas Krai ñin añi ap nöp nan aij yabıl gö, God n̄bi bi magöŋhalö kalip n̄bi

bi aij yad a göm, kamŋ midep magö u ñinim rö löp. * ¹⁹ Bi añi ap God manö haga u rib jua rö, God niŋö, hon n̄bi bi magöŋhalö nan si nan naj gino. N̄in anibu hanip yag dauagla u pen hon aip gino. Anib unbö rö nöp, bi añi ap God manö haga rö niŋöm umö, God n̄bi bi magöŋhalö kalip n̄bi bi yad a ginim rö löp. *

²⁰ N̄bi bi nöd nan si nan naj gi midmidal; God nipe lo manö hainö ña. God lo manö ña u, n̄bi bi, lo manö rib juun nan si nan naj gipun u niŋöl, a göm, lo manö ña. Anib u, nan si nan naj gila gau iru yabıl nöp gilö ara. Pen God n̄bi bi nan si nan naj gila gau kalip mög yabıl niŋöm, ud aij yabıl ga.

²¹ Anib u, nan si nan naj asiŋ anibu klö yabıl göm, n̄bi bi magöŋhalö ut gö, wip umbal rö mideila. Pen God anig göl n̄bi bi gau kalip mög yabıl niŋöm, ud aij yabıl göm, n̄bi bi aij yad a göm, kamŋ pör midep anibu ñinab. Bi Kub hon Jisas Krai nipe gi aij ga u me, God anig ginab. *

6

Jisas aip umun um haut gino a gun, nan si nan naj gep gasi adö u niŋagun

¹ God hanip mög niŋöb anibu, n̄bi bi rimnap hagnaböl, “Nan si nan naj hałowatö göl gi midno midno, God hanip nöd niŋöm ud aij göp rö wasö, hainö hanip mög yabıl niŋöm ud aij yabıl ginab,” a ginaböl. ² Pen manö piral anig rö hagagun! Hon nan si nan naj gep nagı adö u, hon hadö umno. Anib u, midmagö hon pılu gö, nan si nan naj gun rö lagöp. ³ Kale niŋbim, hon n̄bi bi Krai Jisas aip jim ñöl midaiun a gun ñig pakno gau, “Nipe uma

* 5:13: Ro 4:15 * 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:21: Ro 6:23 * 6:3: Gal 3:27

rö jim ñöl umbun,” a gun, ñig pakno. * 4 Hon ñig pakno u, Krais Jisas aip wip rîgöl mîgan lugun umno rö la. Nîhôn gîning: Krais nîpe umö, kabö mîgan u rîgöl gîla pen Nap klö ke yabî nîpe u gö, uraköm kamîj mîdöp rö, hon unbö rö wip rîgöl mîgan rö mîdpun u urakun, kamîj hain nîbö adö u mîdeinabun. *

5 Krais aip jim ñöl umno u me, nîpe kauyan uraköm kamîj mîdöp rö, hainö hon u rö nöp urakun kamîj mîdeinabun. 6 God nîpe gasî nîja, nan si nan najj gep nagî u böj nöp rîb gî dö gö, hainö nîbi bî gau kalîp nagî wög gep bî rö, adan najj u ud tîp gî dam aragnîm, a gî gasî nîja. Anîb u me, nagî adö najj gîmîdun u, Krais aip mab ba laj al pak lîlö uma. * 7 Pen nîhôn, nîbi bî um hauî gîpal gau, nan si nan najj gep magö u mîdmagö kale pîtu gö göl rö lagöp.

8 Hon nîjbun, Krais aip umno u me, nîpe aip kamîj mîdeinabun. 9 Hon nîjbun, Nap nîpe gö Krais uraka rö, nîpe kauyan umagnab. Uri umeb magö u Krais nîp nan ap gînim rö lagöp. 10 Krais nîpe ñîñ añî ap nöp uma u pen nan si nan najj gep pîdöj u böj nöp hir göp. Krais kauyan uraköm, am God aip mîdpil.

11 Anîb u me, Krais Jisas aip uî gun, nan si nan najj gep adö u um hauî gun, urak God aip kamîj mîdpun, a gîmim nîjmim. *

12 Nan si nan najj gep magö u, kalöp adîk tîp gî dam, bî nagî wög gep rö mo gau mîdmim, nan si nan najj gînabim, a gînab. Pen kale wîhö gîmim. * 13 Pen gasî najj kale u, hañ romanj ñîñ ma kalöp adîj ap, nan si nan najj gînim, a göm, tîp gî gainîm rö, kale hañ romanj kale adîj adîj gau

magöjhalö böj nöp wîhö gîmim. Jisas aip umun urakpun u me, gasî mîdmagö rîmîd hon God nîp ñun, hañ romanj adîj gau God nîp ñun, nîpe hagöp rö nöp gun, a gîmim nîjmim. *

14 Nöd lo manö adö u nîjun gun, a gî gasî u nîjbe, nan si nan najj gep gasî u nöp lö, anîg gîmîdim. Pen mîñî adö anîbu rö mîdagpim. God kalöp mög nîjöm udö, Krais nîbi bî nîpe mîdpim u, nîp cîg gîmim, nan si nan najj gau arö gînabim. *

Nagî asîj mîdagöp aij adö u nöp arun

15 Pen God lo manö adö u gîno, God nîjöm hanîp udagnab; nîpe ke hanîp mög nîjöm, Krais nîp yuö apöm, hanîp a göm uma rö, udnab. Anîb u, nan si nan najj nöp gî mîdaiun aka? Wasö yabî! Anîg gagun. 16 Kale nîjbim, kale bî kub ap nîp, hon bî nagî wög gep ne mîdun, wög nîhôn hagnabön gînabun, a geinabim u, kale bî kub anîbu mo nîpe gau mîdpim. Kale nan si nan najj gep nîp nagî wög gep bî rö mîdeinabim u, nan si nan najj gep mo gau mîdmim umnabim. Pen kale God manö hagöp nagî wög gep bî rö mîdeinabim u, God manö hagöp mo gau mîdpe, nîpe kalöp nîbi bî aij yad a gînab. *

17 Nöd kalöp nan si nan najj gep gasî u nöp lö, bî nagî wög gep rö mîdmim, adö anîbu nöp gîmîdim. Pen hainö, Jisas manö aij u nîjmim, böj nöp udpim. Anîg gîpim u, yad God nîp aij a gabin. 18 God nîpe gö, kale nan si nan najj mo gau mîdmim, yöñ udmim, God nagî wög gep nîbi bî rö mîdmim, nîpe hagöp rö gî aij gîpim. 19 Pen kale ke klö mîdagpim rö, manö hagnîg gabin

* 6:4: Kol 2:12 * 6:6: Gal 5:24 * 6:11: 2Ko 5:15; Gal 2:19 * 6:12: Jen 4:7 * 6:13:

Ro 12:1 * 6:14: 1Jn 3:6 * 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19

i, yad waiö nöp hagnö n+ŋ aij göl, a gem, waiö nöp hagnabin.

Nöd kale gas+ naj yab+ n+ŋmim, nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, hañ roman+ ñ+n ma kale gau nan si nan naj yab+ g+ dammim, g+ naj yab+ nöp g+m+dim. Pen m+ñi gas+ aij yab+ n+ŋmim, nag+ wög gep b+ rö m+dmim, hañ roman+ ñ+n ma kale gau God manö hagöp rö nöp g+ dammim, kam+ŋ aij nöp m+deinabim. ²⁰ Nöd nan si nan naj gep nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dm+dim u, God manö hagöp adö u kalöp abadö, mo n+pe gau m+dagm+dim. ²¹ Pen nöd g+ naj g+m+dim an+bu, m+ñi n+ŋmim hagnabim, “Pör an+g g+ naj g+m+dun u, nable göp. An+g gun nan aij ap udagpun,” a g+ nabim. N+bi b+ an+g g+pal gau umn+g g+ naböl.

²² Pen m+ñi God n+pe gö, kale nan si nan naj mo gau m+dmim, yöñ udmim, God nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dmim, God n+ŋö aij g+ nab adö u nöp g+mim, kam+ŋ pör pör m+dep u udnabim. ²³ Nan si nan naj gep adö u g+ damun, pe udun umnabun; pen B+ Kub hon Jisas Kraiss aip j+m ñöl m+deinabun u, God han+p kam+ŋ pör pör m+dep magö u y+har+ŋ ñ+nab. *

7

Kraiss hañ roman+ n+pe m+dpim rö, n+pe aip umbe

¹ Kale añ mam lo manö n+ŋbin gau. Kale n+ŋbin, n+bi b+ kam+ŋ m+dpal gau nöp lo manö hain g+ naböl; umeinaböl, marö kal+p r+mnap m+dag nab.

² Manö ap ba gau rö ap m+dpöp. Lo manö ap haga, b+ n+pe m+deinab, n+bin n+pe nugmul aip m+dain+m; pen nugmul umnab u, lo an+bu p+s g+ nab. ³ N+bi u nugmul m+dpö n+ŋöl g+, am b+ hain

n+bö ap n+ŋöm udeinab u, n+pe hagnaböl, “Lo manö r+b jumön, ne b+ si udep n+bi,” a g+ naböl. Pen nugmul umö, am b+ hain n+bö n+ŋöm udeinab u, manö m+dagöp; “Lo manö r+b jumön, ne b+ si udep n+bi,” a göm, hagagnaböl.

⁴ Pen añ mam b+. An+b unbö rö nöp, kale Kraiss hañ roman+ n+pe m+dpim gau, n+pe aip umbe rö, lo manö ud s+s+ l+m+dim u arö g+pe n+ŋöm B+ ap kalöp udnab. B+ au umöm uraka B+ u kalöp udö, kale God n+p aij g+n+m adö u nöp g+ nabim. *

⁵ Nöd pen Kraiss hon udaga ñ+n u, nan si nan naj gep magö u han+p ud s+s+ l+m+dpöp. Lo manö adö u nöp hain gun a g+ m+dm+dun u pen gas+ naj aŋ hon dan+ p+r+al hi+kö, mab as+ ñ+n umeb magö u waiö lö, m+dp aij g+m+dagun. God aip m+dep rö laga. ⁶ Pen m+ñi Kraiss aip umbun rö, lo manö han+p nag+ rö löm ud s+s+ l+m+dpöp u pak gulu g+ lun me, Juda lo manö kal+ k+ñ r+kla adö u n+ŋun gagpun; God Ana gas+ ñöb adö u nöp n+ŋun g+pun. *

Lo m+dpöp rö, nan si nan naj g+pun u waiö n+ŋbun

⁷ An+b u, hon n+ŋön hagnö? God lo manö hagö hagla u, manö naj hagöp, a gun aka? Wasö yab+! U an+g hagapun.

Lo m+dagböp, yad nan si nan naj aigeg rö m+dpöp u n+ŋagbnep. Lo manö adö ap kal+ k+ñ r+köm hagla, “N+bi b+ r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+mim, gas+ u n+ŋagmim,” a g+la. An+b u me, yad n+ŋbin, n+bi b+ r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp a g+ gas+ n+ŋeinabin u, nan si nan naj g+ nabim. * ⁸ An+b u, yad gas+ n+ŋbin, hainö yad nan si nan naj gem, n+bi b+ r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a

* 6:23: Ro 5:12,15 * 7:4: Ro 6:2,11 * 7:6: Ro 8:2; 6:4 * 7:7: Eks 20:17; Dud 5:21

gɪ gasɪ u nɪɲagnabin. Yad anɪgöl gasɪ nɪɲmɪdin u pen adɪɲ nan si nan najj gep magö u am gasɪ rɪmɪd yad tɪp gɪ dam arö, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau iru yabɪɪ nöp nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nöp nɪɲnö. Pen lo manö mɪdagböp, nan si nan najj gep magö klö mɪdagböp, bɪ hadö umöb rö mɪdböp.

⁹ Lo manö, u gɪmön, u gagmön, a gab u, yad nöd nɪɲagmɪdin. Yad anɪg gem kamɪɲ mɪdainö. Pen lo manö u auö, nan si nan najj gep magö u, bɪ kamɪɲ mɪdöp rö löm, klö udöm yɪp tɪp gɪ ud arö, umnö. ¹⁰ God lo manö ña u, hanɪp adan pör mɪdep u yamböp, pen yɪp umeb magö nöp ña. ¹¹ Anɪb u, yad gasɪ nɪɲbin, hainö yad nan si nan najj gem, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nɪɲagnabin. Yad anɪgöl gasɪ nɪɲmɪdin u pen, adɪɲ nan si nan najj gep magö u am gasɪ rɪmɪd yad tɪp gɪ dam arö, nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ nɪɲnö. Nan si nan najj gep magö u, God lo manö haga u nöp udöm, yɪp al pak la. *

¹² Anɪb u, hon nɪɲbun, God lo manö u uɫ mɪdöp. Hon nɪɲbun, “Nɪbi bɪ rɪmnap nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp a gɪ gasɪ u nɪɲagmim,” lo manö anɪbu, God nɪpe ke manö klö haga u, uɫ nöp, kabö rö nöp, aij nöp mɪdöp. * ¹³ God lo aij anɪbu yɪp al pak la umnö aka nɪhön? U wasö! God lo manö aij u hagö nɪɲbun rö, marö kub anɪbu udagnabun. Nan si nan najj gɪpun rö, marö kub anɪbu udnabun. Pen nɪpe hanɪp lo manö haga anɪbu, gasɪ ap ke nɪɲöm hagaga; nan si nan najj gep magö u gac kub yabɪɪ mɪdöp u nɪɲöl, a göm, lo manö haga. Anɪb u, God lo manö u haglö nɪɲbin rö, umagnö; nan si nan najj gep magö

u, lo manö aij anɪbu udöm, yɪp al pak lö umnö.

Nan gagun a gun gasɪ nɪɲbun gau nöp gabun

¹⁴ Hon nɪɲbun, lo manö u, God gasɪ ñö kalɪ kliɲ rɪkla. Anɪbu pen yad bɪ nöp mɪdpin; yad nagɪ wög gep bɪ rö mɪdem, hibur gasɪ rɪmɪd yad u pör arab nan si nan najj gep adö u. ¹⁵ Anɪb u me, nan aij gɪnam, a gɪ gasɪ nɪɲbin adö u gagpin; yad nan si nan najj gep adö u, yad magö anɪbu mulu kal nɪɲbin u, yad anɪg gɪnam, a gɪpin adö u nöp gɪpin. Pen nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpin u nɪɲagpin. * ¹⁶ Yad gɪ najj gɪnam, a gɪ gasɪ nɪɲbin adö u nöp gɪpin rö, yad nɪɲbin, gasɪ magö yad abe God lo manö u abe adɪp adɪp rö mɪdöp.

¹⁷ Uri yad ke nan najj gagpin me. Yad ke najj gɪnam, a gem, gagpin; nan si nan najj gep magö u gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan mɪdöp u nöp göp. ¹⁸ Yad nɪɲbin, yad bɪ nöp mɪdpin rö, mɪdmagö prɪ anɪ yad dan mɪd aij gagöp. Gasɪ hibur mɪdmagö yad gasɪ aij ñö, nan aij ap gɪnam a gem nɪɲbin u pen yad gɪnam rö lagöp. ¹⁹ Anɪg gö me, gɪ aij gɪnam, a gɪ nɪɲbin adö u gagabin; gɪ najj gɪnam, a gɪ nɪɲbin adö u nöp pör gɪnö arab. ²⁰ Anɪb u, yad gɪ najj gɪnam, a gɪ nɪɲbin adö u nöp gabin rö, yad ke nan najj gagabin. Nan si nan najj gep magö u gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan mɪdöp u nöp gö gö gab nɪɲem gabin.

²¹ Anɪb u, yad nɪɲbin, yad gɪ aij gɪnam a gɪ nɪɲbin u pen pör gɪ najj gɪnam rö löp. ²²⁻²³ Gasɪ yad u God lo ña u ñɪñɪ yabɪɪ lɪbin u pen gasɪ hibur mɪdmagö yad anɪ dan unbö ke göm, gasɪ magö yad u aip pen pen gö, nan si nan najj gep magö u haɲ romanɪ yad anɪ gau mɪdöm,

* 7:11: Jen 3:13 * 7:12: 1Di 1:8 * 7:15: Gal 5:17 * 7:22-23: Gal 5:17; 1Pi 2:11

yıp ud sısı lö, yad bı nagıman rö mıdpin. *

²⁴Yad ñıñı lagpin; bı mög gep rö mıdpin. Gası hibur mıdmagö yad u yıp al pak lınıg gab; bı an yıp ud kamıñ yunab? ²⁵Bı Kub hon Jısas Kraıs nöp! God nıp aij a gabin!

Pen manö hagpin i, anıg göl mıdöp: gası yad u God nıp nagı wög gep bı rö mıdpin u pen mıdmagö prı an yad dan au, nan si nan naj gep magö u nagı wög gep bı rö mıdpin. *

8

God Ana hon aip mıdeınab u, hon aigale nıbi bı rö mıdeınabun

¹⁻²Pen hon Kraıs Jısas aip jım ñöl mıdpun u, Kraıs Jısas nıpe umö, God Ana kamıñ magö ñeb u nıpe hanıp ud kamıñ yuö, hon uri nan si nan naj gep magö u abe, umeb magö u abe, kalıp nagı wög gep nıbi bı rö mıdagpun. Anıb u, God hanıp manö kub hagagnab. ³Pen nıbi bı aij mıdagpun rö, God lo adö u gı damun, mıd aij gun rö lagö, God Ñı nıpe ke u yuö, bı yabıtı hañ roman hibur mıdmagö hon unbö rö löm, aua. Nıpe umöm nan si nan naj gep magö u böñ nöp gı ke yuan, a göm, God nıpe Ñı nıpe ke nan sabe gep rö yuöm, nan si nan naj gep magö u nıbi bı mıdmagö prı an kale dan mıdöp u, manö kub hagöm, pıs göp a ga. ⁴God anıg ga u, kale gası naj mıdmagö prı an hon yan nıbö auöp adö u arö göm, God Ana gası ñab adö u gı damöm, lo manö yad hagab rö gı aij gınaböl, a göm ga. *

⁵Nıbi bı gası naj mıdmagö prı an kale yan nıbö auö, adö anıbu nöp gılö aröp gau, hibur mıdmagö kale nıhön gası göp adö u nöp gası nıñbal. Pen nıbi bı God Ana kalıp gası ñö gılö aröp gau, God

Ana nıhön gası göp adö u nöp gası nıñbal. ⁶Nıbi bı hibur mıdmagö kale nıhön gası göp adö u nöp gası nıñbal gau, adö anıbu nöp nan si nan naj göm umnaböl. Pen nıbi bı God Ana nıp aij gınab u nöp gası nıñbal gau, adö anıbu nöp gı aij göm, God aip jım ñöl kamıñ mıdöm, mıd aij gınaböl.

⁷Nıbi bı hibur mıdmagö kale nıhön gası göp adö u nöp gası nıñbal gau, gası magö kale God nıp kauat mauat rö mıdöp. Gası magö kale God lo nıpe nıñagöp; God lo nıpe nıñnım rö lagöp. ⁸Nıbi bı gası naj mıdmagö prı an kalıp yan nıbö auö, adö anıbu gılö aröp gau, God nıp aij gınım adö u göl rö lagöp.

⁹Pen kale nıbi bı God Ana kalöp an dan mıdöp gau, gası naj mıdmagö prı an kale yan nıbö auö, adö anıbu gagabım; God Ana kalöp gası ñab adö u nöp gabım. Nıbi bı Kraıs Ana nıpe kalıp an dan mıdagöp gau, Kraıs nıbi bı nıpe mıdagpal. ¹⁰Kraıs nıpe an kalöp dan mıdeınab u, nan si nan naj gep magö u gö, hañ roman kale umnıg gab; pen Jısas umö God kalöp nıñö, nıbi bı aij rö mıdpım u rö, Ana nıpe gö, ana kale kamıñ mıdeınab. ¹¹God gö Jısas uraka u, Ana nıpe an kalöp dan mıdöp u me, God añı anıbu nöp kalöp u rö nöp gö, Ana nıpe kalöp an dan mıdöp u nıpe hañ roman kale kamıñ mıdep magö ñınab.

¹²Anıb u, añ mam bı, hon naböñ mıdöp. Gası naj mıdmagö prı an hon dan pıtu gı ñö adö anıbu gun, naböñ anıbu ñagnabun. ¹³Adö anıbu gıpe arö, umnıg gabım. Pen God Ana u kalöp gı ñö nıñöl gı, kale nan si nan naj gıpım anıbu böñ nöp arö gınabım u, God aip kamıñ mıdeınabım. *

* 7:25: 1Ko 15:57 * 8:4: Gal 5:16,25 * 8:9: 1Ko 3:16; 12:3 * 8:10: Gal 2:20 * 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5

14 God Ana gasi ñö nɨjöl gi ajaböl nɨbi bi gau, God ñi pai nɨpe midpal. 15-16 Ana kale udpim u, kalöp tip gi dam arö, kale nöd pɨñɨj gimidim rö kauyan pɨñɨj gimim, nagi wög gep nɨbi bi rö midagnabim. Ana kale udpim u, nɨpe gö, God ñi pai nɨpe midpim. Anig nɨjöm hon nɨp “Aba! Bapi!” a gabun. *

17 Ñi pai nɨpe midpun u me, nan aij nɨhön nɨhön ñi pai nɨpe ñinab u, hon udnabun. Pen Kraisi nɨp hag juöm gi naji gila rö, hanɨp u rö nöp gi naji gilö, pɨñɨj gagnabun u, God Kraisi nɨp ud aij ga rö, hanɨp u rö nöp ud aij ginab. *

Hainö mid aij ginabun

18 Gasi yad nɨjbin, Kraisi nɨp cig midun, marö rimnap gö, uɨham mideinabun u, u nan pro. Hainö God nɨpe nan aij yabiɨ hanɨp ñö, nɨpe aip mid aij ginabun u, u nan kub.

19 God nan nɨhön nɨhön gi la gau magöjhalö miñi mid aij ginam rö lagöp. Nan gau magöjhalö abad midö, God nɨpe ñi pai nɨpe waiö udnab ñin u nöp, nɨpe gö, nan anɨb gau kauyan mid aij ginab. 20-21 Göp anɨbu, God hadame nöp nɨjebir ginab a ga rö nöp göp. Pen God hadame gau nɨja, ñi pai yad waiö udnabin ñin u, yad ginö, ñi pai yad ñiñi löm mid aij yabiɨ ginaböl rö, nan magöjhalö gi linö gau u rö nöp, hij gi lugagöm, ñiñi löm mid aij yabiɨ ginab.

Pen nan gi la anɨb gau, nöd mid aij gagnab. Pen hanɨp gö, ñi pai nɨpe ke yabiɨ midun nɨpe aip mid aij ginabun ñin u nöp me, kauyan gö nan anɨb gau mid aij ginab. *

22 Hon nɨjibun, nan God gi la anɨb gau magöjhalö mid aij ginig gab u pen hadame nöp marö gö, nɨbi ñi pai riknig gilö ilön göp rö

u gimidöp. 23 Pen hon abe marö anɨbu midöp. Hainö kalɨp böj nöp udnig gabin, a göm, God nɨpe Ana u nöd nöp yuö apöm hanɨp anɨ dan midöp u, pen ñin mai rö hanɨp ñi pai nɨpe ke kabö rö yabiɨ waiö udö, hañ romanɨ gisön nɨbö halu lun, a gun, midmagö hon anɨ dan marö anɨbu gö nɨjöl gi, minöj naböj adö i i abad midpun. *

24 God nan hainö waiö linab a ga manö u nɨj udno, hanɨp uda. Pen nan nɨhön nɨhön hainö waiö linab u magöjhalö hadö nɨjbnop, miñi gasi halö midun ñin hain u abad midagaibnop. Nan hadö nɨjbal u abadagnaböl. 25 Pen, nan hainö waiö linab, a gi gasi u nɨjun me, iru gö nɨjöl gi abad midagpun; gasi halö abad midpun.

26 Nɨbi bi pidöj midagpun rö, Ana hanɨp gi ñöl gi midöp. Hon God nɨp sabe gun a gɨpun u pen aige gun God nɨp sabe ginabun u nɨjagun. Pen Ana hanɨp ab hak löm, God nɨp sabe ginig gab. Manö nɨbi bi nɨjeb rö wasö; kadjad manö löm hagnig gab. 27 God pen gasi hon magöjhalö nɨjeb; nɨpe Ana gasi nɨpe u abe nɨjeb. Ana nɨpe hon Kraisi Jisasi nɨbi bi nɨpe marö udöm, God nɨp hagö, hagab rö ginab. Ana nɨpe God nɨp hagab u, God ginam a göm nɨjeb adö u nöp hagab. *

28 Hon nɨjibun, God nɨp midmagö libun nɨbi bi gau, God nɨpe hanɨp abad midö nɨjöl gi, nan rimnap ke gagnab; mid aij ginabun adö u nöp hanɨp ginab. God nɨpe hadame gau gasi nɨjöm haga rö, hanɨp yɨp aumim a ga. *

29 Pen adö anɨbu nöp, God nɨbi bi nöd nɨja gau, “Yad ginö, kale Ñi yad midöp rö löm, nɨñin nɨmam hain nɨpe iru yabiɨ mideinaböl,” a ga. * 30 Anɨb u, nɨbi bi Ñi yad

* 8:15-16: 2Di 1:7; Mak 14:36; 2Ko 1:22

* 8:17: Gal 4:5-7; Rep 21:7

* 8:20-21: Jen 3:17-19

* 8:23: 2Ko 5:2-4

* 8:27: Sam 139:1

* 8:28: Ep 1:11

* 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6

rö m+deinaböl a ga n+ibi b+ gau, kal+ip y+ip aumim a ga. N+ibi b+ y+ip aumim a ga n+ibi b+ gau, kal+ip n+ibi b+ as+ŋ m+dagöp a ga. N+ibi b+ kal+ip as+ŋ m+dagöp a ga gau, Ñ+ yad mailö aij halö m+döp rö, kale u rö nöp m+deinaböl a ga.

Han+ip m+dmagö löm abad m+id aij göp

³¹ Pen han+ip an+ig göm ud aij göp u, an han+ip g+ naj g+nab? B+ ap han+ip g+ naj g+n+im rö lagöp, wasö yab+! * ³² God n+ipe p+ñ+ŋ gagöm, Ñ+ n+ipe ke u han+ip nan a göm yuö apöm uma u nan kub yab+! Pen God han+ip an+ig ga u me, n+ipe han+ip ud aij göm, nan aij aij nöp han+ip u rö nöp ñ+nab. ³³ Pen God n+ipe han+ip hag löp rö, an han+ip manö kub hagnab? God n+ipe ke gö as+ŋ m+dagöp rö m+dpun u, manö m+dagöp, a ga. * ³⁴ An+ib u, b+ an han+ip manö kub hagnab? B+ ap an+ig hagn+im rö lagöp. Krais Jisas han+ip nan a göm umöm, uraköm, am God ñ+mago y+j+g k+id n+ipe lau adö m+döm, han+ip a göm, Nap n+ip sabe göl g+ m+döp.

³⁵ Krais han+ip m+dmagö yab+! löp u me, an n+ip wasö göm han+ip ud as+ik ke linab? Nan ap ke waiö löm, han+ip ud as+ik ke lin+im rö lagöp.

Han+ip marö r+mnap g+nab aka,
u+ham m+deinabun aka,
k+iyö kub leinab aka,
wa+ŋ m+dageinab aka,
gas+ m+lö n+ŋnabun aka
b+ r+mnap han+ip, Krais p+g
m+dpal, a göm,
han+ip g+ naj g+naböl aka,
al pak linaböl aka,
nan n+hön g+nab,
Krais aip j+m ñöl nöp
m+deinabun.

³⁶ Manö an+ibu rö God Manö kal+ k+ñ+ r+iköm hagla,

“Nöp p+g m+dpun rö, pör han+ip n+ŋöm,

kaj sip+ip rö al pak lun a göm n+ŋbal,” a g+la. *

³⁷ An+ib u, umeb rö an+ u m+dpun u pen Krais, b+ han+ip m+dmagö löm uma u aip m+idun, aij gö n+ŋöl g+ nöp m+idun, nan an+ib gau p+ñ+ŋ gagnabun. ³⁸ Adö an+bu yad n+ŋbin, umnabun aka m+deinabun, God han+ip m+dmagö l+ nöp m+deinab n+ŋöm nan ap han+ip ud as+ik ke lin+im rö lagöp. God ejol n+ipe gau, nan p+dön halö kumi kabö adö laŋ m+döp gau, nan kal naj gau, nan m+ñi m+döp gau, nan hainö m+deinab gau, ³⁹ nan adö gal+ik m+döp gau, nan mo gay+ik m+döp gau, nan n+hön n+hön m+döp gau magöñhalö, nan ap han+ip ud as+ik ke lin+im rö lagöp. B+ Kub hon Krais Jisas m+döp rö, God han+ip m+dmagö l+ nöp m+deinab.

9

God gas+ n+ipe ke n+ŋöm Isrel kai kal+ip udn+ig ga

¹ Manö hagabin an+bi, yad Krais b+ n+ipe m+dpin rö, p+ral hagagabin. Ana U+ u gas+ magö yad hagab, manö hagabön an+bu manö n+ŋö hagabön, a gab. ²⁻³ Pen añ+ mam b+. Isrel n+ibi b+ r+mnap Krais n+ip udagpal gau hainö manö kub n+ŋöm, ilön kub udnaböl u, y+ip mög yab+! göp. An+ib u, yad gas+ iru yab+! n+ŋbin. M+dmagö yad pör ilön kub göp. Yad n+ŋö nöp hagabin, adan m+dböp, yad añ+ mam yad gau kal+ip nan a gem ilön udnö, kale pen kam+ŋ arblap. *

⁴ Pen n+hön: God Isrel kai nöp kale ñ+ pai yad m+deilaŋ a göm, mailö aij n+ipe kal+ip nöp yamöm, yad kalöp unbö g+nabin a göm manö k+ö n+ŋö kal+ip nöp hag ñöm, lo manö n+ipe u kal+ip nöp hag ñöm,

* 8:31: Sam 118:6

* 8:33: Ais 50:8-9

* 8:36: Sam 44:22

* 9:2-3: Eks 32:32

kale aigöl göm God sabe gep ram u kabö rö sabe göl manö u kalip nöp hag ñöm, yad aigöl gem nıbi bı kalip ud aij gınam manö aij u kalip nöp hag ña. * ⁵ Isrel nıbi bı nıhi ilan kale Ebrahim, Aisak, Jekop bı gau me. Ebrahim, Aisak, Jekop ñı pai rıklö, rık dam dapıl gı damöm, Isrel nıbi bı kalip rık daula. Kıgın añı u nöp rık dam dapıl gı damöm, Kraıs nıp bı yabıl rık daula. Kraıs nıpe ke God mıdöm, nıbi bı magöñhalö abadab. Kale magöñhalö hib nıpe u pör haglö adö aran.

⁶ God Manö haga u, haga rö nöp ga. Isrel ñı pai rıklö, rık dam dapıl gı damöm, rık daula gau rımnap Isrel nıbi bı kabö rö mıdagpal. ⁷ Ebrahim ñı pai rıklö, rık dam dapıl gı damöm rık daula gau rımnap Ebrahim ñı pai nıpe kabö rö mıdagpal. God Ebrahim nıp haga, “Aisak ñı pai rıknab gau nöp ñı pai adö nape rö mıdeınaböl,” a ga. * ⁸ Anıb u, Ebrahim ñı pai rıklö, rık dam dapıl gı damöm, rık daula gau rımnap God ñı pai nıpe mıdagpal. God manö ktö nıñö hagö, Ebrahim ñı pai yag daunaböl ñı pai gau nöp, kale God ñı pai nıpe mıdnaböl. * ⁹ God Ebrahim nıp manö ktö nıñö anıbu hagöm haga, “Ñın yad hag lınö ñın u nöp yad ado gı aunö, nabin ne Sera ñı ap yag daunab,” a ga. *

¹⁰ Pen apıs hon Rebeka ñı nıpe mıhau bı añı nöp rıka. Bı anıbu bac hon u Aısak. ¹¹⁻¹² Pen God gası nıpe ke nıñöb rö gınab. Nıbi bı an hag lınabin a gınıg gab u, hag lınab. Kale nan aij rımnap gınaböl u nıñöm hag lagnab. God gası nıpe ke nıñöb rö gınab. Anıb unbö rö nöp me, apıs bac hon Aısak Rebeka ber mıhau ñı ramö rıkaglö magö u, God nıpe Rebeka

nıp haga, “Ñı ne nañı rıknabön u, bı kub rö mıdageınab; nıpe ñı ne hain u nıp wög gı ñınab,” a ga. Ñı mudun anı gau nöp mıdailö nıme yag dauaga adö u nöp, nan aij nan naij ap gılö nıñöm wasö, God gası nıpe ke nıñöm anıg haga. * ¹³ God Manö adıñ ap kalı kılın rıkla u, God manö hagöm haga, “Yad Jekop nıp mıdmagö lıbin pen Iso nıp mıdmagö lagpin,” a ga. *

God nıpe gab u, kabö rö nöp gab

¹⁴ Anıb u, God kabö rö gagab, a gun? Wasö! Nıpe kabö rö nöp gab.

¹⁵ God nıpe Mosıs nıp haga,

“Nıbi bı mög nıñnabin gau kalip mög nıñnabin.

Nıbi bı mıdmagö lem ud aij gınabin gau

kalip mıdmagö lem ud aij gınabin,” a ga. *

¹⁶ Anıb u nıñbun, hane ke ktö gun gıpun u nıñöm hanıp udagnab; hane ke ktö gun gası halö mıdpun u nıñöm hanıp udagnab. Nıpe ke mög nıñnab nıbi bı gau nöp udnab. *

¹⁷ God Manö adıñ ap kalı kılın rıkla u, God manö hagöm Pero nıp haga, “Yad gası nıñnö, nıbi bı ram mınöñ gau gau mıdpal gau magöñhalö nıñnaböl, ne kın lıjip nıbö u bı kub bı ktö yabıl pen yad God gınö ne bı yıharıñ rö mıdnabön. Anıg gınab, kale nıñöm, manö anıbu hag amıl apıl göm hib yad u haglö ram mınöñ gau gau magöñhalö arnab. Adö anıbu nöp yad ke gainö, ne lıjip kın mıdpan,” a ga. * ¹⁸ Anıb u nıñbun, God gası nıpe ke nıñöb rö, nıbi bı rımnap mög nıñnab pen nıbi bı rımnap kalip nıñebir gö, gası naij kale nıñbal u kıdıl arnab.

¹⁹ Kale rımnap God göp anıbu rö nıñmim hagnabim, “God nıpe

* 9:4: Eks 9:4 * 9:7: Jen 21:12 * 9:8: Gal 4:23 * 9:9: Jen 18:14 * 9:11-12: Jen 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:15: Eks 33:19 * 9:16: Ep 2:8 * 9:17: Eks 9:16

nöp gö, gasi kale u kidi aröp u, nihön ginig pen, mid aij gagpim, a göm, hanip manö kub hagnab? God nipe ke, 'Nan anibi gau ginab,' a ginab u, bi an nipe pe, 'Nan gau gagnab,' a ginab?" ö ginabim.
 20 Anig hagnabim u pen kale bi kub an rö midmim, manö nipe u naböj udnabim?

Adö anibu rö, God Manö u bi ne Aisaia kali kiiñ riköm haga, "Bi ap minöj udöm, rin cög ap gö, 'Yip nihön ginig anig göl gipan,' a göm pen ado göm hagagnab. Wasö yabii!" a ga. * 21 Bi rin cög ginig gab bi u, nipe gasi nipe ke niñöb rö ginab. Minöj bad aii ap ud gi dö gi dapöm, rin aij aij niñ aii aii lauep ap löm, rin yiharini pör pör lauep ap löm, ginab. U manö midagöp; gasi nipe. * 22-23 Anib unbö rö me, God göp. Nipe nibi bi gi naij gi midpal gau niñö, iru yabii gö, kalip al pak linim rö löp u pen, nipe mulu halö midöp u niñöm klö nipe midöp u niñlan, a göm, kalip yinid anig gagöp. God hadame dagol gau gasi nipe ke niñöm haga, nibi bi mög niñem ud aij ginabin nibi bi gau mailö aij yad u niñöl, a ga. Anib u, nibi bi anib gau mailö aij yad u niñöl a göm, nipe nibi bi gi naij gi midpal gau gö, gasi hibur naij kale u kidi aröp. 24 Nibi bi mög niñem ud aij ginabin a ga u, hanip juda nibi bi abe, juda nibi bi wasö gau abe, haga. 25 Manö adö anibu rö, God manö haga rimnap bi ne Hosea God Manö adini ap kali kiiñ riköm haga,

"Nibi bi yad midagmidal gau, kalip 'nibi bi yad' a ginabin.
 Pen nibi bi midmagö lagmidin gau,
 kalip 'nibi bi midmagö yad' a ginabin.

Pen Hosea God Manö adini ap halö kali kiiñ riköm haga, *

26 Nöd 'Nibi bi yad midagpim,' a ginö u, ram minöj aii anibu nöp kalip, 'God pör kamini midöp ni pai nipe,' a ginabin," a ga. *

27 Pen God Manö adini ap, bi God manö hagep Aisaia manö blaö göm hagab, "Isrel kai kabö kulup niñig gol gau midöp rö iru nöp mideinabol u pen Bi Kub nipe yöp pro bad ap nöp ud kamini yunab. *

28 Nihön ginig: Bi Kub nipe dip nöp nibi bi minöj naböj ii i midpal gau magöghalö manö kub hagöm böj nöp pen niñab," a ga.

29 Ginab anibu, Aisaia nipe nöd God Manö adini ap kali kiiñ riköm haga,

"Bi Kub ke pidöj halö midöp u, hanip ni pai yöp bad ap nöp arö gagböp, Sodom Gomora nibi bi kalip ga rö u, hanip giböp," a ga. *

Isrel kai abe Jisas manö aij u niñ udlan

30 Anib u, niñim! juda nibi bi wasö gau, nöd, mid aij gun God aip jim niñöl midaiun a göm gasi u niñagla u, pen miiñi Jisas manö aij u niñ udlö, God kalip asini midagöp a gö, nipe aip jim niñöl midpal. 31 Pen Isrel nibi bi nöd God lo manö u udöm, hagöp hagöp rö gun a gila u pen miiñi nipe aip jim niñöl midagpal. 32 Pen nihön, God nip niñ udöm wasö, hon ke adö rimnap gun, nipe aip jim niñöl mideinabun, a göm, God nipe kabö aij la adö u arun a gilö niñöl gi, ma kale u li yuö ap lug

* 9:20: Ais 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6 * 9:25: Hos 2:23 * 9:26: Hos 1:10 * 9:27: Ais 10:22-23 * 9:29: Ais 1:9 * 9:32: Ais 8:14

pakpal. * ³³ Manö anıbu rö, Aisaia nıpe God manö haga rö kalı kılın rıköm haga,
 “Nıñim! Yad daun kub Saion kabö ap lınö,
 nıbi bı ma adö anıbu lı yuö ap lug paknaböl;
 pen nıbi bı nıp nıñ udnaböl gau,
 God nıp nıñöm ana udagnaböl,” a ga. *

10

God nıpe ke gö, kale nıbi bı nıpe asıñ mıdagöp rö mıdeinaböl u, Isrel nıbi bı kale nıñagal

¹ Mıdeimam yad gau. Gası klö yıp auöp u, God nıbi bı yad Isrel kai kalıp ud kamıñ yunım, a gem, nıp pör nöp sabe göl gı mıdpin. ² Yad kale gıpal rö nıñem hagabin, hon God nıbi bı nıpe mıdaiun, a göm, klö yabıt gıpal u pen gası nıñ aij göm gagpal. ³ “Krais uma rö, God hanıp, ‘Nıbi bı asıñ mıdagöp yad,’ a gınab,” a göm gası u nıñblap u pen adö anıbu nıñ aij gagöm, gası kale ke adö u nöp nıñöm hagla, “Lo adö u gıno areinab u, nıbi bı aij nıpe mıdeinabun,” a gıla. Anıb u, lo manö adö anıbu hain gun a göm gı damöm, hainö ap lug pakla. ⁴ Krais ga anıbu, uri lö u pıs göp. Anıb u me, nıbi bı an an Jisas manö aij u nıñ udnaböl gau, God kalıp magöñhalö nıbi bı asıñ mıdagöp yad a gınab.

Nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö kamıñ aröl rö löp

⁵ God Manö u, Mosıs manö rımnap kalı kılın rıköm, lo manö udöm asıñ mıdagöp rö mıdeinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalıp haga, “Lo manö u udmim, hagöp rö nöp gımim me, kamıñ arnabım,” a ga. * ⁶ God Manö u, Mosıs manö rımnap kalı kılın rıköm, Krais nıp nıñ udöm asıñ

mıdagöp rö mıdeinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalıp haga, “Kale, ‘Bı an adö lañ arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u il u me, kale am kumi kabö adö lañ au nıbö Krais nıp ut gı dauagnaböl.)

* ⁷ Anıb unbö rö nöp, “Kale, ‘Bı an wip ana ram mıdöp mo gayık arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u il u me, kale am wip ana ram mıdöp mo gayık nıbö Krais nıp ut gı dauagnaböl.) ⁸ Pen God Manö adıñ anıbu, Mosıs manö adö rımnap nıñön nıñön kalı kılın rıköm Isrel kai kalıp haga. Nıpe haga, “Manö magö anıbu mılö gau mıdagöp. Manö magö anıbu mıdmagö anı kale dañ mıdöp pör hagpım adö u nöp,” a ga. Mosıs nıpe Jisas manö aij, manö nıñ udep anıbu nöp haga. Manö aij nıñ udep anıbu nöp hon pör nöp hag ñabun u me.

⁹ Anıb u, God gö Jisas uraköp a gımim, gası u nıñ mıdmim, “Jisas nıpe Bı kub yad,” waiö hagnabım u, God kalöp nıbi bı asıñ mıdagöp yad a göm, kalöp ud kamıñ yunab. ¹⁰ Pen nıñön, kale gası mıdmagö anı kale dañ manö nıpe nıñ udnabım u, God kalöp nıbi bı asıñ mıdagöp yad a gınab. Meg mıgan kale manö hagmım, nıbi bı gau waiö hag ñınabım u, God kalöp ud kamıñ yunab. ¹¹ Adö anıbu rö, Aisaia nıpe God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm haga, “Nıbi bı nıp nıñ udnaböl gau, God nıp nıñöm ana udagnaböl,” a ga. *

¹² Juda nıbi bı gau, Juda nıbi bı wasö gau, ke ke mıdagpal. Bı Kub nıpe nıbi bı gau nıbö gau nıbö magöñhalö Bı Kub añı nöp mıdöp. Nıbi bı gau nıbö gau nıbö an an nıp sabe gınaböl gau, kalıp ud aij yabıt gınab. * ¹³ Adö anıbu nöp, bı ne Joel, God Manö adıñ ap kalı kılın rıköm haga, “Nıbi bı an an Bı

* 9:33: Ais 28:16; 1Pi 2:6 * 10:5: Lep 18:5

* 10:12: Ap 15:9

* 10:6: Dud 30:12-14 * 10:11: Ais 28:16

Kub n̄p, ȳp ud kam̄n̄ yu, a göm hag n̄n̄lō, kal̄p ud kam̄n̄ yunab,” a ga. * ¹⁴ Pen kale B̄i Kub n̄p n̄n̄ udagnaböl u, kale n̄p aigöl göm sabe ḡnaböl? Pen kale J̄isas manö aij u apdi n̄n̄agnaböl u, kale aigöl göm manö aij an̄bu n̄n̄ udnaböl? Pen n̄bi b̄i r̄imnap apöm J̄isas manö aij adö u hag ñagnaböl u, kale aigöl göm manö an̄bu apdi n̄n̄naböl? ¹⁵ Pen n̄bi b̄i Krais J̄isas n̄n̄ udpal gau kal̄p hag yuagnaböl u, kale aigöl göm arnaböl? Adö an̄bu nöp, Aisaia n̄pe God Manö ad̄n̄ ap kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm haga, “N̄bi b̄i manö aij daunaböl gau, ḡi aij yab̄i ḡnaböl,” a ga. *

¹⁶ Pen Isrel n̄bi b̄i Krais J̄isas manö aij u n̄n̄la gau r̄imnap n̄n̄ udagla. Manö adö an̄bu nöp, Aisaia n̄pe God Manö ad̄n̄ ap kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm haga, “Yad manö aij ne u hagnö j̄i b̄i an n̄n̄ udöp?” ö ga. * ¹⁷ An̄b u, n̄bi b̄i r̄imnap God manö hag ñlō, n̄bi b̄i n̄n̄öm manö an̄bu n̄n̄ udnaböl. Pen God manö hag ñlō, n̄n̄ udnaböl u, Krais manö aij u me. ¹⁸ Pen Isrel kai manö an̄bu n̄n̄agla aka n̄hön? Wasö yab̄i! N̄n̄la. Kale nöd n̄n̄la u me, Depid n̄pe God Manö ad̄n̄ ap kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm haga, “Kale ram m̄nön̄ gau gau magöñhalö amöm, manö an̄bu hag ñ̄bal; kale manö hag ñ̄lō, m̄nön̄ naböñ gau r̄igon̄ r̄igon̄ magöñhalö yab̄i aröp,” a ga. *

¹⁹ Pen yad hag n̄n̄eb ap halö m̄döp: Isrel kai manö an̄bu n̄n̄öm iñ u n̄n̄agla aka n̄hön? Wasö yab̄i! Iñ u n̄n̄la. Mos̄is n̄pe God manö haga u udöm, God Manö ad̄n̄ ap kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm haga, “Yad n̄bi b̄i hauñ halö m̄gan r̄imnap kal̄p udem, ud aij

ḡnō,
kale Isrel n̄bi b̄i kal̄p mulu kal n̄n̄mim,
God han̄p rō an̄ig gagöp, a ḡmim n̄n̄nabim,” a ga. *

²⁰ Aisaia n̄pe God manö haga u udöm God Manö ad̄n̄ ap kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm waiö yab̄i hagöm haga, “N̄bi b̄i ȳp n̄n̄un a göm uñhai n̄n̄agal gau ȳp uñhai n̄n̄bal; kale ȳp n̄n̄un a göm hag n̄n̄agal pen yad ke kal̄p waiö lajin̄ ȳp n̄n̄bal,” a ga. *

²¹ Pen Isrel ḡipal rō, Aisaia n̄pe God manö haga u udöm, God Manö ad̄n̄ ap kal̄i k̄l̄iñ r̄iköm haga, “Yad pör b̄i n̄n̄eb kale rō m̄dem, ‘Yad auim!’ a ḡipin pen ȳp auagal.

Kale aleb aleb ñöm,
gas̄i kale ke n̄n̄bal rō nöp ḡipal,” a ga. *

11

God Isrel kal̄p böñ nöp arö gagöp

¹ An̄b u, yad hag n̄n̄eb ap m̄döp: God Isrel n̄bi b̄i gau kal̄p böñ nöp arö göp aka? Wasö yab̄i! Kal̄p böñ nöp arö gagöp. Yad Pol u rō nöp Isrel n̄bō b̄i. Ebrahim r̄ikö, r̄ik damöm, Benjamin n̄p r̄iklō; Benjamin pen r̄ik dam dap̄i gau iñ u, yad m̄dpin. *

² Pen God n̄bi b̄i hadame nöp n̄n̄öm, n̄bi b̄i yad m̄daiöl, a ḡi gas̄i n̄n̄a gau kal̄p arö gagöp. Kale b̄i Ilaija n̄p aiud udöm God Manö kal̄i k̄l̄iñ r̄ikla u hadö n̄n̄bim. Ilaija God n̄p sabe göm haga, ³ “Isrel n̄bi b̄i gau magöñhalö nöp arö göm, b̄i manö ne hagep gau kal̄p al pak löm, kabö k̄nan̄ göm nan pak nöp sabe gep kabö gau, pa jö ma jö ḡi yubal. Yad añ̄i nöp m̄dpin u pen ȳp u

* **10:13:** Joe 2:32 * **10:15:** Ais 52:7 * **10:16:** Ais 53:1 * **10:18:** Sam 19:4 * **10:19:**

Dud 32:21 * **10:20:** Ais 65:1 * **10:21:** Ais 65:2 * **11:1:** 1Sa 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5

* **11:3:** 2Ki 19:10,14

rö nöp, al pak lun, a göm, rîdîk gi ud ajaböl,” a ga. * ⁴ Hagö, God nîp pen haga, “Bî yad iru yabił nöp sepen dausan rö (7,000) mîdpal gau, Bal god piral u nîp, ‘Bî kub hon,’ a göm, nîp sabe gagpal,” a ga. *

⁵ Anîb u rö, God nîbi bî mög yabił göp u me, nîpe hanîp nîbi bî Isrel yöp bad ap mög nîjöm hag lö mîdpun. ⁶ Hanîp mög nîjöm udöp anîbu, lo adö u gaino aka nan rîmnap ke gaino nîjöm udagöp. Hanîp yîharîj mög nîjöm udöp a gi gasî nîjbun u, pen hon nan ap ke gaino hanîp udaiböp, hon anîg gasî nîjagbnop. * ⁷ Nîbi bî Isrel klö yabił göm, ulhai nîj damöm, udagla. Nîbi bî God udnabin a göm hag la gau nöp udla. God nîpe ke gö, nîbi bî rîmnap manö nîpe u nîjöm nîjagla.

⁸ Adö anîbu nöp, Mosîs God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga, “God nîpe gö, kale hon hanöm, amgö ju ju gi mîdeila; nîpe gö, kalîp amgö we gö, amgö nîjageila; nîpe gö, kalîp hauł alö, manö apdi nîjageila; anîbu nöp mîd damöm, uri unbö rö nöp mîdpal,” a ga. *

⁹ Pen Depid God Manö adîj ap kalî kliñ rîkôm haga, “Kale pör nan kub ñîjbäl u, kalîp wanañ hel rö ud sisî lîñîm. Arun a gi gasî nîjnaböl adan anîbu pîł giñab. Anîb u, kale gi naij giñpal u, kale pen udnaböl. *

¹⁰ Amgö kale we gö amgö nîjagöl. Mîjör kub auö pör ułham wabi gi ud ajaiöl,” a ga.

God Juda nîbi bî wasö gau udab

* 11:4: 1Ki 19:18 * 11:6: Gal 3:18 * 11:8: Dud 29:4; Ais 29:10 * 11:9: Sam 69:22-23
* 11:11: Ap 13:46 * 11:17: Ep 2:11-19

¹¹ Pen Isrel kai ap lug pakpal u, böñ nöp ap lug pakagpal. Kale nan si nan naij giła rö, God kalîp arö göm, Juda nîbi bî wasö gau kalîp udöp. Udöp anîbu, “Isrel kai, ‘Hanîp rö anîg göm udagöp,’ a göm nîjlan,” a göm göp. *

¹² Pen Isrel kai nan si nan naij geila rö, nîbi bî ram mînöñ gau gau nan aij yabił udpal. God Isrel kai arö ga rö, Juda nîbi bî wasö gau nan aij yabił udpal. Anîb u, God nîbi bî Isrel ud kamîj yunab ñîñ u, nîbi bî nîpe gau magöñhalö nan aij aij yabił udnaböl.

¹³ Yad uri kalöp Juda nîbi bî wasö gau hagabin. Krais Jisas yîp, “Juda nîbi bî wasö gau kalîp manö aij yad hag ñîmön,” a ga u me, kalöp Juda nîbi bî wasö gau Jisas manö aij u hag ñîñ mîdnö yîp aij göp. ¹⁴ Pen yad kalöp Jisas manö aij u hag ñîñö nîjbe, nîbi bî yad ke Isrel rîmnap nîjöm, “God kalîp udöp rö hanîp udagöp,” a göm nîp auaiöl u, yîp aij yabił giñab. ¹⁵ God Isrel kai kalîp arö ga rö, Juda nîbi bî wasö gau kalîp, nîbi bî yad, a göm udöp. Anîb u, hainö Isrel kai kalîp udö, wip umöm kauyañ uraknaböl u rö giñab.

¹⁶ Kale bred adîj ap God nîp sabe gi ñîñaböl u, bred magö magöñhalö God nan nîpe. Kale hagnaböl, “Mab olip ît u God mab ît nîpe,” a giñaböl u, ramö löm lö pa gau gau arnab u abe God nan nîpe.

¹⁷ Pen God nîpe mab olip lö kîd nöd nîbö gau hak yuöm, kalöp olip lö be gau nîbö rö dapöm dîm ñö, dîm ñöl mîdpim. Anîb u me, mab olip nöd nîbö u kamîj mîdöm mînöñ yañ nîbö ñîg u udö, lö hain nîbö u mîd aij göp. * ¹⁸ Kale mab lö nöd nîbö u, lö yîharîj, a giñmim gasî u nîjagmim. Kale nîjmim, kale mab lö hain nîbö u

ñig udmim mab il u ñagpim; mab il yan ñig udöm kalöp mab lö aña ñöb. ¹⁹ Kale hagnabim, “God nipe, ‘Olip lö be gau nïbö dapem ud ðim ñnam,’ a göm, olip lö nöd nïbö gau hak yuö, ka anïbu udun mïdpun,” a gïnabim. ²⁰ Manö anïbu nïjö hagnabim u pen nïj aij gïmim. Isrel kai Kraiss nïp nïj udaglö, kalïp arö ga; kale pen Kraiss nïp nïj udpe, kalöp uda. Pen kale ana udmim, hib kale ke hagpe adö aragnïm. ²¹ Nïhön gïnig: God mab olip lö nöd nïbö gau hak yua rö, kale u rö nöp gïnïm rö löp.

²² God nipe bi hain aij yabiï u pen nipe bi klö yabiï rö mïdöp. Nïbi bi nïp arö gïla gau kalïp bi klö rö löm arö ga. Pen kalöp agamïj hain rïkôm, mïdmagö löm, uda. Kale anig göl Kraiss nïp nïj udöl gi mïdeinabim u, kalöp agamïj hain rïkôm, mïdmagö löl gi mïdeinab. Pen Isrel kai kalïp ga rö, hanïp u rö nöp gïnïm rö löp, a gïmim, nïj aij gïmim. * ²³ Isrel nïbi bi anïb gau hainö Kraiss nïp nïj udnaböl u, God kalïp ud pa ðim ñinab. God kalïp ud pa ðim ñinïm rö löp. ²⁴ Pen nïhön, kalöp mab olip lö be gau nïbö dapöm, mab olip yabiï pa ðim ñö mïdpim u, olip lö kabö göl gau kauyan pa ðim ñinïg, pa ðim ñinab.

Hainö Isrel nïbi bi magöñhalö kalïp udnab

²⁵ Pen añ mam bi. Hib kale ke hagpe adö arnïm rö löp. Anïb u, manö nöd nïjagmïdun ap kalöp hagnig gabin. Isrel nïbi bi iru nöp mïñi amgö we rö mïdpal u pen pör anig gagnab. God Juda nïbi bi wasö gau kalïp udnabin a göm gasi nïja gau magöñhalö udnab. ²⁶ Nïbi bi anïb gau ud pis göm, hainö Isrel nïbi bi kalïp magöñhalö ud kamïj yunab. Manö adö anïbu rö, God manö

haga u udöm God Manö adïj ap kalï kïñ rïkôm hagla, “God haga,

‘Jekop kïgin yïp arö gïla gau kalïp ud kamïj yunab bi u, daun kub Saion nïbö aunab. * ²⁷ Yad kalïp aip manö klö nïjö hagnö rö, nan si nan naj gïpal gac u ðik gi yunabin,’ a ga,” a gïla. *

²⁸ Isrel kai Kraiss nïj udagla rö, kale God kauat mauat nipe mïdpal. Pen kale Kraiss nïj udmim, mïñ mïñ göl gi mïdpim. Pen God hadame nöp Isrel kai nïhi itan kale Ebrahim Aisak Jekop bi gau kalïp manö klö nïjö haga u nïjöm, God Isrel kai mïdmagö löl gi nöp mïdöp. ²⁹ God nipe nan aij ap ñöm, hainö gasi hain nïbö nïjöm, nan aij anïbu adog udagnab. Anïb unbö rö nöp, God nipe, gïnabin a göm, manö klö nïjö hageinab, hainö gasi hain nïbö nïjöm, ke gagnab. Manö hagnab u arö gagnab. Hagnab rö nöp gïnab.

³⁰ Kale nöd God manö haga u ud yumïdim pen hainö Isrel nïbi bi God manö nipe arö gïlö, kalöp pen mög nïjöm ud aij gö, nipe aip mïd aij gïpim. ³¹ God kalöp mög nïjöm uda u, Isrel nïbi bi nïjölö, mulu lugö, Kraiss manö aij u ud yula, pen hainö God kalïp u rö nöp mög nïjöm udnab.

³² Anïb u nïjbun, Isrel nïbi bi gau abe, Juda nïbi bi wasö gau abe, God manö haga u ud yula rö, God kalïp magöñhalö nïjebir arö gö, kale bi nagïman rö mïdöm, nan si nan naj gi dam dam ud arlö, hainö kalïp mög nïjöm udnab.

God hib nipe pör hagno adö aran

³³ Anïb u, yad nïjbin, God nan magöñhalö nïjöb; gasi nipe gasi aij yabiï.

* 11:22: Jon 15:2,4 * 11:26: Ais 59:20-21

* 11:27: Jer 31:33-34

God nıpe gası nıŋ kıd yabıtı nıŋ
hı+köm,
adö anıbu ke yabıtı göp.

God nıpe gası nıŋöm,
nan anıg anıg gınabin a göm,
gası aij nıŋöb rö,
bı ap gası aij unbö rö
mıdagöp.

Hon God gası rımıd nıpe nıŋun,
nıpe ke göp rö gun a gun,
gagnabun! *

³⁴ God Manö u kalı kılın rıköm
hagla,

“Nıbi bı an, Bı Kub gası aij nıŋöb
rö u nıŋöb?”

Nıbi bı an, Bı Kub nıp, ‘Ne
anıg gı, anıg gı,’ a gınab? *

³⁵ Pen nıbi bı an, nan aij ap God
nıp nıö, pen nınım?

Wasö yabıtı! Nıbi bı ap nıp
anıg göl rö lagöp,” a gıla. *

³⁶ Nıhön gınıg: God nıpe nan gau
magöŋhalö gı la;

kłö nıpe nöp nan anıb gau
magöŋhalö mıdöp;

nan anıb gau magöŋhalö God nıp
nıñıñ löl gı mıdöl.

Anıb u, hib nıpe u pör pör nöp
hagno adö arnım!

Anıb unbö rö aij. *

12

*God lau adö mıdpun, a gımım,
nıp aij gınım adö u gıpe arnım*

¹ Anıb u, añ mam bı. Kalöp mög
nıŋöm udöp rö, kale pe nan God
nıp sabe gı nıbal rö, hañ roman
gası rımıd kale u, nan kamıŋ halö
rö, nan uł rö, God nıp nımım. Nan
damöm, God nıp sabe gı nıbal gau,
nan naij naij gau ñagpal. Nan aij
aij nan ap gagöp gau nöp nılö me,
nıpe nıñıñ löm udöp. Anıg unbö
rö me, God hanıp nan nıp sabe gı
nıbal rö udnım, a gımım, nıp nıŋ
udöl gı mıdmım, hagöp hagöp rö
nöp gımım. *

² Pen nıbi bı mınöŋ adö il i gası
nıŋöm gıpal nagı adö u rö gıgmım.
Pen God nıp hag nıŋbe, nıpe kalöp
gası aij nıö, gası rımıd mıdmıgö
kale anı danı hain nıbö lımım, nıbi
bı ke hain nıbö rö lımım. Anıb u,
kale nıŋnabım, hon aigöl gıno, God
nıp aij gınım. Kale nıŋnabım adan
nıhön adan aij yabıtı; kabö göl nöp
gınab adö u nıŋnabım. Pen kale
anıg göl nıŋ aij gımım, anıg unbö
rö nöp gınabım. ³ God yıp mög
nıŋöm udö, wög nıpe gıpin. Anıb
u, kalöp magöŋhalö hagabin, hon
nıbi bı kub a gı gası nıŋıgımım.
God nıpe nıŋ udep magö u kalöp
ke añı añı nıö. Anıb u me, kale
ana udmım, hon aigale nıbi bı rö
mıdpun a gımım nıŋımım. *

⁴ Hon nıŋbun, hon magöŋhalö
hañ romanı añı mıdöp u pen adıŋ
adıŋ ke ke iru nöp mıdöp. Adıŋ
gau wög ke ke mıdöp; ma u wög
nıpe u ke göp, nımagö u wög nıpe
u ke göp, amgö u wög nıpe u ke
göp. Anıb u, il ke ke mıdöp rö, il
ke ke nöp gıpal. *

⁵ Anıb u rö, hon Kraıs lau adö
mıdpun gau u rö nöp wög ke ke
gıpun u pen nıbi bı kıgın nıpe jım
nıö añı u nöp mıdpun. ⁶ God hanıp
añı añı mög nıŋöm ud aij göm, nan
aij hanıp ke ke nıöb rö, adö anıbu
nöp nıŋun gınabun. God nıbi bı
rımnıap nan aij nıöm, manö yad
nıbi bı gau hag nımön, a geınab
u, nıpe God nıŋ udep magö nıöb
rö hag nınab. * ⁷ God nıbi bı
rımnıap nan aij nıöm hıgnab, nıbi
bı gau wög rımnıap gı nımön a
gınab u, nıbi bı gau wög rımnıap
gı nınım. God nıbi bı rımnıap nan
aij nıöm hıgnab, nıbi bı nıpai bı
gau manö aij rımnıap hag nımön,
a gınab u, nıbi bı nıpai manö
hag nınım. ⁸ God nıbi bı rımnıap
nan aij nıöm hıgnab, añ mam ne

* 11:33: Aıs 55:8-9 * 11:34: Aıs 40:13; 1Ko 2:16 * 11:35: Job 41:11 * 11:36: 1Ko 8:6

* 12:1: Ro 6:11,13; 1Pi 2:5 * 12:3: 1Ko 12:11; Ep 4:7 * 12:4: 1Ko 12:12,27 * 12:6: 1Ko
12:4-11; 1Pi 4:10-11

ap iru gain+m u, n+p manö hag ñ+ aij g+mön, n+pe gas+ aij n+ñöm ñ+ñ+ l+n+m, a g+nab u, n+pe unbö rö g+n+m. God n+bi b+ r+mnap nan aij ñöm hagnab, n+bi b+ gau mani nan gau ulep göp u, kal+p mani nan r+mnap ñ+mön a g+nab u, mani nan r+mnap abönamö ñ+n+m. N+bi b+ r+mnap nan aij ñöm hagnab, n+bi b+ r+mnap kal+p abad m+dmön a g+nab u, n+pe gas+ n+ñ aij göm kal+p abad m+dn+m. N+bi b+ r+mnap nan aij ñöm hagnab, n+bi b+ r+mnap kal+p mög n+ñmön ud aij g+mön a g+nab u, n+pe ñ+ñ+ lö l gö mög n+ñöm ud aij g+n+m.

N+bi b+ gau kal+p m+dmagö l+mim

9 “N+bi b+ gau kal+p m+dmagö labun,” a g+mim, piral hagagmim; kal+p m+dmagö yab+ l+mim, ud aij yab+ g+mim. Nan si nan naj gep magö u n+p ko+ma+ kale rö mulu kal n+ñmim. Pen klö g+mim nag+ aij adö u nöp udmim. ¹⁰ N+bi b+ añ mam b+ pen pen m+dmagö l+bal rö, kale Krai+ lau adö m+dpim u rö nöp añ mam b+ pen pen m+dmagö l+mim. Añ mam b+ kale gau hib kale hagpe adö arn+m; pen hib kale ke g+pe adö aragn+m. * ¹¹ Wög iru maru gagmim; klö g+mim g+mim. B+ Kub hon u n+p wög gabun a g+mim, aij gö n+ñöl g+ g+mim. ¹² B+ Kub han+p udnab, a g+mim, aij a gö n+ñöl g+, n+p abad m+daimim. Kalöp marö r+mnap auain+m, agam+j m+daimim. God n+p sabe gep u arö gagmim, pör nöp sabe göl g+ m+daimim. * ¹³ N+bi b+ God lau adö m+dmön, mani nan kale ulep göp gau, kal+p mani nan r+mnap n+me l+ ñ+mim. N+bi b+ m+lö gau n+bö auaiöl, u+ g+ dam ram kale ud armim. *

¹⁴ N+bi b+ r+mnap kalöp g+ najj gaiöl u, pen pe, “God n+p sabe g+no kal+p g+ najj gañ,” a g+mim sabe gagmim; “God n+p sabe g+no kal+p g+ aij gañ,” a g+mim sabe g+mim. * ¹⁵ N+bi b+ r+mnap kale ñ+ñ+ lö l gö m+daiöl, kale kal+p aip ñ+ñ+ lö l gö m+daimim; pen r+mnap mög gep rö m+daiöl, kale kal+p aip mög gö n+ñöl g+ m+daimim. ¹⁶ N+bi b+ hib m+döp gau kal+p ud aij gun, n+bi b+ hib m+dagöp gau kal+p ud aij gagun a g+mim, gas+ u n+ñagmim. Kal+p magöñhalö ad+p ad+p rö ud aij g+mim. Hon n+bi b+ hib m+döp, a g+mim, gas+ u n+ñagmim. N+bi b+ hib m+dagöp gau aip añ hakmim m+daimim. Hon nöp n+ñ aij g+pun, a g+mim gas+ u n+ñagmim. *

¹⁷ Pen n+bi b+ r+mnap kalöp n+ñlö mulu lugö, g+ najj gaiöl u, kal+p pen u rö nöp g+ najj gagmim. N+bi b+ gau n+ñlö, aij g+n+m adö u nöp g+mim. * ¹⁸ N+bi b+ r+mnap aip pen pen gun, a g+mim gas+ u n+ñagmim. N+bi b+ gau magöñhalö agam+j j+m ñöl m+daiun, a g+mim gas+ u nöp n+ñmim. ¹⁹ Pen n+bi b+ aij yad gau. N+bi b+ r+mnap kalöp g+ najj gaiöl u, kal+p pen g+ najj gun, a g+mim, gas+ u n+ñagmim. U God nan n+pe, a g+mim n+ñmim. Yad kal+p pen abe g+ najj g+n, a göm, ke gas+ n+ñöb rö g+nab. Mos+ n+pe God manö haga u udöm, God Manö ad+ñ ap kal+ kñ+r+köm haga, “God hagöp, ‘Kalöp g+ najj gaiöl u, yad kalöp pen abe g+ najj g+nabin; u gas+ yad,’ a göp,” a ga. * ²⁰ An+ b u, b+ ne Solomon God Manö ad+ñ ap kal+ kñ+r+köm haga,

“N+bi b+ kalöp nöd g+ najj g+la gau kale k+yö l+n+m u, nan magö ñ+mim; kale ñ+g nan g+n+m u, ñ+g ñ+mim.

* 12:10: 1Pi 1:22

* 12:12: 1De 5:16-18

* 12:13: Hib 13:2

* 12:14: Mad 5:44; 1Ko 4:12

* 12:16: Pro 3:7

* 12:17: 1De 5:15

* 12:19: Dud 32:35; Mad 5:39

Anig g+nabim u, bi kalöp nöd gi najj g+la gau
 nab+c kale adö laj mab ineb
 ineb rö yunabim innab
 n+ñaböl,” a ga. *

²¹ An+bu u me, kalöp gi najj gaiöl, kal+p pen gi najj gagmim; kalöp gi aij g+pe, ke hain gö arn+m.

13

Gapman kai hagöl rö g+mim

¹ Pen hon magöñhalö gapman hagöl rö n+ñun. Ke gas+ n+ñöm, gapman m+dagöp; God hagö, gapman m+döp. * ² An+bu u, n+bi bi an gapman manö r+ib jueinab, God haga gapman m+döp manö n+pe u abe r+ib junab. Bi an+bu God n+p manö kub hagnab. ³ N+bi bi gi aij g+naböl gau, bi gapman bi kub gau an+n+n gö p+ñ+ñ gagnaböl; n+bi bi gi najj g+naböl gau nöp, bi gapman bi kub gau an+n+n gö p+ñ+ñ g+naböl. An+bu u, bi gapman bi kub gau p+ñ+ñ gagun, a gi n+ñnabim u, m+d aij g+mim n+ñöm bi gapman gau, “Kale gi aij g+pim,” a g+naböl.

* ⁴ Pen n+hön: God hagö, gapman bi gau, wög gep bi n+pe rö m+döm, kalöp abad m+dlö me, kale m+d aij g+nabim. Pen kale n+ñ aij g+mim, gi najj gagmim; gapman bi ru m+lö k+d ud ajaböl u, y+har+ñ ud ajagaböl. God hagö, gapman bi gau, wög gep bi n+pe rö m+döm, n+bi bi gau gi najj geinaböl u, kal+p dam manö kub hagöm, pen ilön n+ñaböl.

⁵ An+bu u, pen ilön udun rö löp a gun, gapman manö u hain g+gun; God gapman n+ñebir hag lö, han+p abad m+dpal u me, n+hön g+n+g gapman manö r+ib juun a gun, manö kale hain gun agam+ij m+d aij gun.

⁶ Adö an+bu nöp me, dak+s u rö nöp ñun. God gapman bi gau kal+p

n+ñebir hagö, gapman wög kale an+bu göm, pe udpal. * ⁷ Nan naböñ kale nan n+hön n+hön rö m+dain+m u, naböñ magöñhalö ral p+s g+mim. Gapman dak+s ñeb u, kal+p dak+s ñ+mim. N+bi bi r+imnap dak+s adö ke r+imnap ñeb u, kal+p u rö nöp dak+s ñ+mim. N+bi bi manö kale n+ñ udep gau, manö kale n+ñ udmim. N+bi bi hib dap raneb gau, hib kale dap ranmim.

Pen pen m+dmagö l+mim

⁸ Nan naböñ kale r+imnap m+dain+m, böñ nöp naböñ ral p+s g+mim. Pen hon nan naböñ añ+ ap m+döp hon naböñ ral p+s g+pun, a gun hagagnabun; n+bi bi pen pen m+dmagö lep naböñ an+bu hagabin. N+bi bi gau kal+p m+dmagö l+nabun u, God lo manö haga haga rö nöp g+nabun. * ⁹ God n+pe ke manö klö haga u, Mos+s n+pe God Manö ad+ñ r+imnap kal+ kliñ riköm haga, “N+bi si bi si gagmim; wip al pakagmim; nan si udagmim; n+bi bi r+imnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a g+mim gas+ u n+ñagmim,” a ga. God manö klö r+imnap halö haga. Pen God manö klö n+hön n+hön haga u manö il añ+ u nöp m+döp: “Kale ke m+dmagö l+ibim rö, n+bi bi gau kal+p u rö nöp m+dmagö l+mim.” * ¹⁰ Kale n+bi bi r+imnap m+dmagö l+nabim u, kal+p gi najj gagnabim. Adö an+bu nöp, kale n+bi bi m+dmagö l+nabim u, God lo manö haga haga u magöñhalö hain g+nabim. *

¹¹ Ñ+n m+dpun an an+bi n+ñ aij g+mim. Jisas n+p hadame nöp n+ñ udun, hainö God n+pe n+bi bi yad ke, a göm, han+p böñ nöp dam ram n+pe adö laj au ud arnab, a gi gas+ n+ñm+dun. Pen m+ r+imnap ap ara, ñ+n an+bu uri söl m+döp.

* **12:20:** Pro 25:21-22; Mad 5:44 * **13:1:** Dai 3:1; Pro 8:15 * **13:3:** 1Pi 2:13-14 * **13:6:**

Mad 22:21 * **13:8:** Mad 22:39-40; Jem 2:8 * **13:9:** Eks 20:13-15,17; Dud 5:17-19,21

* **13:10:** 1Ko 13:4-7

Anib u me, nihön ginig hon han haul gi midpim? Urakmim, gasi niñöl gi midaimim. * ¹² Rapin sibön an midpun rö, ram runig gab. Anib u me, kale nan nihön nihön sib an yan rö ajöm gi naj gimidal adö u arö gun, Seden aip pen pen gep sior klö usajil bad klö nan mailö halö God ñöb gau ud yimun. * ¹³ Anib u, hon Jisas mailö aij nipe adö u midpun, a gun, gi aij göl gi mideinabun. Pen nan iru yabul niñöm, ñig klö niñ haul löm, nibi si bi si göm, hałowalö göm, pen pen göm, nan kale nan yad rö midaiöp a göm gipal gau gagun. * ¹⁴ Pen kale Bi Kub Jisas Krai ud walij rö yimim, midmagö pri an hon dan gasi göp adö u aigöl gun ginabun a gimim gasi u niñagmim. *

14

Asi masi gipal gau kalip hag gagemim

¹ Nibi bi rimnap Krai Jisas nip niñ udpal u pen niñ ud pidöñ gagöm, gasi mihöngöl niñbal gau, "Kalip udun hag amil apil gino, gasi niñ aij göl," a gimim, hag gagemim; kale Jisas Krai nip niñ udpal u, nibi bi hon, a gimim, ud aij gimim. * ² Hon niñbun, nibi bi rimnap Krai Jisas nip niñ ud midöm, nan gau abönamö niñbal; pen nibi bi rimnap, Krai Jisas nip gasi adö adö nöp niñ udöm, nip aij gagnab, a göm, kaj wal wayöñ nan gau hil göm, yharin nan magö hañi nöp niñbal. * ³ Pen nibi bi nan hałowalö niñbal gau, nibi bi nan hil gipal gau kalip hag juagöl. Nibi bi nan hil gipal gau, nibi bi nan abönamö niñbal gau, God niñö nan si nan naj gaböl, a göm, kalip hag gagöl. Nihön ginig: God

* **13:11:** Ep 5:14; 1De 5:6-7 * **13:12:** 1Jn 2:8

5:11 * **14:1:** Ro 15:7 * **14:2:** Jen 9:3-4 * **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mad 7:1; Jem 4:11-12

* **14:5:** Gal 4:10-11 * **14:8:** Gal 2:20

nibi bi anib gau kalip udö, nibi bi nipe midpal. * ⁴ Bi wög gep ap bi kub nipe nip wög rimnap geinab, ne niñmön, gi aij gipan aka gi aij gagpan, a gimön hagagnabön. Bi kub nipe ke niñöm, gi aij gipan aka gi aij gagpan, a ginab. Pen nipe gi aij ginab me; Bi Kub nipe ke nip gi ñö, nipe aij ginim rö löp. *

⁵ Pen nibi bi rimnap niñlö, ñin ap God ñin kub nipe rö löp, ñin ap ñin yharin rö löp. Pen nibi bi rimnap niñlö, ñin ap God ñin kub nipe rö lagöp, ñin magöñhalö ñin ke ke rö midagöp. Anib u, kale ke ke midpim rö, gasi kale aij niñbim adö anibu niñmim gipe arnim. *

⁶ Ñin ap God ñin kub nipe rö löp, a göm niñbal gau, Bi Kub nip gasi niñöm me anig göl gasi niñbal. Pen nibi bi kaj wal wayöñ nan gau niñbal gau, God nip aij a göp a göm niñbal. Nibi bi asi masi gi aij göm, nan rimnap nöp niñbal gau u rö nöp, God nip aij a göp a göm niñbal.

⁷ Hon kamini midun, hon ke halö midpun, a gun gasi u niñagun. Umnig ginabun u, hon ke halö mudun umnabun, a gun gasi u niñagun. * ⁸ Nihön ginig: hon kamini midun, nibi bi Bi Kub hib haglö adö aran a gun, gasi u nöp niñun midnabun. Umnig ginabun u, nibi bi Bi Kub hib haglö adö aran a gun, gasi u nöp niñun umnabun. Anib u, mideinabun aka umnabun, hon Bi Kub nibi bi wög gep nipe midpun. *

⁹ Adö anibu nöp, Krai nipe umöm uraka. Anib u me, hon kamini midpun gau abe, hadö umla gau abe, hon magöñhalö Bi Kub nibi bi nipe midpun.

¹⁰ Anib u, kale nihön ginig añ mam Krai lau adö midpal rimnap

* **13:13:** Luk 21:34; Ep 5:18 * **13:14:** Ep

kalip, anig gipim, anig gipim, a g+mim manö hag gabim? Pen kale n+hön g+nig añ mam Kraiss lau adö midpal rimnap kalip n+jebe, kale n+bi b+ y+har+ij rö löp. N+ij aij g+mim: hon magöñhalö God amgö ilö adö n+pe u midno, han+ip manö kub hagnab. * 11 Aisaia God Manö ad+ij ap kali k+in r+iköm haga,

“B+ Kub hagöp, ‘Yad n+ijö yab+ hagabin,

hainö n+bi b+ gau magöñhalö y+ip n+ijöm,

nable udöm, kugom y+möm,

“God n+pe añ+ B+ Kub midöp,”

a g+inaböl,’ a göp,” a ga. *

12 An+bu u, n+ijim. Hon añ+ añ+ midpun rö, God hon magöñhalö hag n+ijö, hon kam+ij midun nan n+hön n+hön g+ipun gau hag ñun, ai g+nig an+g g+ipun a gun hagnabun.

Añ mam Kraiss lau adö midpal rimnap kalip gas+ n+ijmim

13 An+bu u, añ mam Kraiss lau adö midpal rimnap kalip, anig g+ipim, anig g+ipim, a g+mim manö hag gabim u arö g+mim. Kale gas+ n+ijmim, yad g+nö añ mam Kraiss lau adö midöp ap dui göm, adan u+ham ajep rö u aramöm, lug paköm g+ naj g+inab, a g+mim, agam+ij m+dmim, adö an+bu nöp g+pe arn+m. 14 B+ Kub Jisas b+ n+pe midpin rö, gas+ yad u n+ij aij g+pin, nan hil gep r+imnap midagöp. N+bi b+ rimnap gas+ kale ke n+ijöm, nan hil g+pal. Pen nan an+bu ñ+ijno, God n+ijö aij gagnab a göm hil g+inaböl u, nan an+bu ñ+ijagöl. *

15 Pen kale, añ mam Jisas kalip a göm uma an+bu gau kalip m+dmagö lagmim, nan kale as+ mas+ g+pal gau ha+öwa+ö ñ+ijbe, kale gas+ iru n+ijöm ap lug paköl rö löp. Adö an+bu g+ naj g+inabim. * 16 Kale ke n+ijmim, adö rimnap g+mim rö l+inab u pen n+bi b+ rimnap an+g

g+inabim u n+ijöm hagnaböl, “Kraiss lau adö midpun a g+pal u pen kale n+jebir nan si nan naj gaböl u me, hon n+ijbun, Jisas manö aij n+pe manö n+ij udep a g+pal u piral hagnab,” a g+inaböl. 17 N+hön g+nig: God n+pe kin hon midöp manö adö an+bu hageinabun u, nan ñ+ijeb ñ+ig n+ijeb manö an+bu hagnabun; g+ aij gep manö adö u nöp hagnabun; agam+ij hain r+ik m+dep manö adö u nöp hagnabun; m+ñ m+ñ göl g+ m+dep manö adö u nöp hagnabun. Nan aij an+bu gau Ana U+ n+pe ñö udnabun me. 18 Hon Kraiss n+ip n+ij udun an+g göl geinabun u, God n+ijö aij g+inab; n+bi b+ gau n+ijöm, g+ aij g+pal, a g+inaböl.

19 Hon aigöl gun añ mam aip agam+ij j+m ñöl midun, hon magöñhalö Kraiss manö aij n+pe u n+ij ud p+döñ gun, a g+mim, adan an+bu nöp k+ö g+mim hain g+mim.

* 20 Nan magö rimnap hil gagep. Pen b+ ap gas+ gas+ löm, nan gau ha+öwa+ö ñ+ijaiö, Kraiss n+ip n+ij udöp n+bi b+ ap n+ijöm, dui göm, Kraiss n+ij udöp u arö göm ap lug paknab u, b+ ha+öwa+ö ñ+ijnab b+ an+bu n+pe g+ naj g+inab. Nan magö ñ+ijöm, God wög n+pe g+ naj g+inab. Kale an+g unbö rö gagmim.

* 21 An+bu u, hon ñ+ijno añ mam ap lug pakn+m rö löp, a g+ n+ijnabim u, kaj yuö gau arö g+mim, ñ+ig wain gau arö g+mim, nan gau arö g+mim g+inabim u aij. N+hön g+no añ mam ap lug pakn+m rö löp, a g+ n+ijnabim u, añ mam a g+mim, an+g gagmim.

22 Yad nan ñ+ijeb ñ+ijagep manö hagpin u, kale n+hön gas+ n+ijbim u, kale ke God aip. God han+ip gas+ aij ñöb rö n+ijun gun, añ mam rimnap rau ñagnabun u, ñ+ñ+ löl g+ m+deinabun. 23 Pen nan rimnap

* 14:10: 2Ko 5:10 * 14:11: Ais 45:23; Plp 2:10-11 * 14:14: Ap 10:15; Dai 1:15 * 14:15:

1Ko 8:11-13 * 14:19: Ro 12:18; 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13

gasɪ mɪlō lun ñɪɲnabun u, manō mɪdeinab. Nɪhōn gɪnɪg: anɪg geinabun, God nɪp aij gɪnɪm a gɪ gasɪ u nɪɲun ñɪɲagnabun; nɪp aij gɪnɪm aka aij gagnɪm a gɪ gasɪ u nɪɲun ñɪɲnabun. Hon anɪg göl rō halōwalō geinabun u, nan si nan najj gɪnabun.

15

Nɪbi bɪ rɪmnap mɪd aij göl rō adō u nöp nɪɲun a gɪmim

1 Hon nɪbi bɪ Kraiss nɪp nɪɲ ud pɪdōɲ gɪ mɪdpun gau, hanɪp ke aij gɪnab adō u nɪɲun gagun. 2 Nɪbi bɪ nɪp nɪɲ ud pɪdōɲ gagpal gau, nɪp nɪɲ ud pɪdōɲ göl a gun, gasɪ u nɪɲun gun. Hon ke aij gɪnab u nan kub wasō; pen nɪbi bɪ rɪmnap, Kraiss nɪp nɪɲ ud pɪdōɲ gɪnaböl aka nɪp nɪɲ ud pɪdōɲ gagnaböl u nan kub. * 3 Kraiss u rō nöp, ke aij ga adō u gaga. Kraiss nɪpe Nap nɪp manō haga rɪmnap, Depid nɪpe God Manō adɪɲ ap kalɪ klɪñ rɪkōm haga, “Nöp hag jubal u uri yɪp u rō nöp hag juaböl,” a ga. * 4 Kale nɪɲ aij göl a göm, God nɪpe geia nɪɲōm bɪ nöd nɪbō gau God Manō u kalɪ klɪñ rɪkla. God Manō anɪbu amgō lɪ nɪɲun, manō aij anɪbu nɪɲ udun, Jisas Kraiss nɪɲ ud pɪdōɲ gun, klō gun gɪ aij gun, agamɪj ñɪñɪ löl gɪ gasɪ halō mɪdeinabun. Adō anɪbu nöp God nɪpe geia, God Manō anɪbu kalɪ klɪñ rɪkla. * 5 God nɪpe gö, kale Jisas Kraiss nɪɲ ud pɪdōɲ gɪmim, klō gɪmim gɪ aij gɪmim, agamɪj ñɪñɪ löl gɪ gasɪ halō mɪdeinabim. Pen Kraiss Jisas ga rō nɪɲun anɪg rō gun a gɪmim, nɪp anɪg göl hain gɪmim, God nɪpe gö, kale gasɪ adō añɪ nɪɲmim, jɪm ñöl mɪdmim, gɪmim. 6 Kale anɪg gɪmim, gasɪ añɪ nöp, maj mɪgan añɪ adɪp adɪp u nöp, Bɪ

Kub hon Jisas Kraiss Nap hib nɪpe u hagpe adō arnɪm.

God Isrel nɪbi bɪ wasō gau kalɪp u rō nöp mög nɪɲōb

7 Gasɪ nɪɲ aij gagpe ñɪn u, Kraiss kalöp mög nɪɲōm ud aij gö, nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u, kale ke agamɪj pen pen mög nɪɲmim, ud aij gɪmim, mɪdmagō lɪ mɪdpe, nɪbi bɪ rɪmnap nɪɲōm God hib nɪpe haglö adō arnab. * 8 God hadame nöp Juda kai nɪhi ɪɪɲ kale gau kalɪp manō klō nɪɲō haga u, haga rō nöp gɪnab u, nɪɲöl a göm, Kraiss nɪpe Juda kai kalɪp nan a göm aua. * 9 Anɪb u, Juda nɪbi bɪ wasō gau, God nɪpe hanɪp mög yabɪl nɪɲōb, a göm hib nɪpe haglö adō arnɪm, a göm aua. Kraiss nöd Nap God nɪp manō haga rō, Depid God Manō adɪɲ rɪmnap kalɪ klɪñ rɪkōm haga, “Anɪb u, yad Juda nɪbi bɪ wasō an gau mɪdem, kɪmap hagem, hib ne u hagnō adō arnab,” a ga. * 10 Manō ap Mosɪs God Manō adɪɲ ap kalɪ klɪñ rɪkōm haga, “Kale Juda nɪbi bɪ wasō gau, God nɪbi bɪ nɪpe aip pa jɪm ñɪmim, mɪñ mɪñ gɪmim,” a ga. * 11 Pen manō ap Depid God Manō adɪɲ ap kalɪ klɪñ rɪkōm haga, “Kale Juda nɪbi bɪ wasō gau magōɲhalō Bɪ Kub hib nɪpe hagpe adō arɲ. Kale nɪbi bɪ ram mɪnōɲ ke gau gau magōɲhalō kɪmap hagöl gɪ, hib nɪpe hagpe adō i gɪɪɲ arɲ,” a ga. * 12 Pen Aisaia u rō nöp God Manō adɪɲ ap kalɪ klɪñ rɪkōm haga, “Bɪ Jesi rɪkō rɪk damōm rɪk daun-aböl ap apöm,

* 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: 2Di 3:16 * 15:7: Ro 14:1 * 15:8: Mad 15:24 * 15:9: Ap 3:25; Sam 18:49 * 15:10: Dud 32:43 * 15:11: Sam 117:1

nibi bi ram m+nöŋ ke ke midpal gau magöŋhalö abad mideinab.

Juda nibi bi wasö gau, Bi an+bu nöp gasi n+nöŋ,

gasi halö mideinaböl,” a ga. *

¹³ God n+pe ga u n+nun, gasi halö midpun. God gö, kale n+p n+n ud p+idöŋ g+mim, m+ñ m+ñ göl gi, agamij hibur hain hain göl gi midmim. An+g göl gi m+daibe, Ana U+ n+pe p+idöŋ halö gasi r+m+id midmagö an kalöp dan apöm gö, kale gasi halö nöp mideinabim.

Pol n+hön gin+g manö ktö hagogm köp kal+ ktiñ r+kanj

¹⁴ Pen añ mam bi. Gasi yad n+nbin kale nibi bi aij yöl; nag+ adö n+hön g+mim God n+p aij g+nab u n+n aij g+pim; kale añ mam kale gau God Manö aij u pen pen hag ñ+ aij g+mim rö löp. ¹⁵ Pen kalöp köp kal+ ktiñ r+kabin an+bi, manö ktö rö r+mnab haggin. God y+p mög n+nöŋ, ud aij göm, wög gep bi n+pe hag la u me, yad kalöp manö ktö an+bu, kauyan hagnö n+n aij gim a gem haggin. ¹⁶ God y+p hag lö, yad Krai Jisas wög gep bi n+pe midem, Juda nibi bi wasö gau gi ñem, God manö aij u kalöp hag ñabin. Yad God manö aij hag ñabin u, yad God n+p nan sabe gep bi rö midem, manö aij n+pe hag ñabin. An+g ginö, Juda nibi bi wasö gau, God n+p nan sabe gi ñ+bal nan aij yab+ nan gagöp rö l+lö, God n+p aij g+nab. Ana U+ n+pe gö, kale nibi bi ke kam+n aij rö l+lö, God kal+p ñ+ñ+ löm udnab. *

¹⁷ Krai Jisas aip jim ñöl midpin u me, y+p aij gö n+nöŋ gi, God n+p wög gi midpin. ¹⁸⁻¹⁹ Krai geia yad n+p wög gem, yad wög n+hön n+hön g+pin u nöp hagnabin. Yad Juda nibi bi wasö gau kal+p Krai manö aij u hag ñ+ ajainö n+nöŋ gi,

Ana nan gagep rö r+mnab gö n+nöŋ gi, Juda nibi bi wasö gau n+nöŋ, God manö u udpal. Yad ram m+nöŋ Jerusalem urakem, Krai manö aij u magöŋhalö kabö göl nöp adan mlö yab+ hag ñ+ aij gi dam dam ram m+nöŋ Ilirikam amem, ado gi aunö. ²⁰ Gasi yad pör n+nbin u, nibi bi Krai manö n+pe nöd n+nagla ram m+nöŋ gau nöp amem, hag ñ+nam a gem n+nbin. Bi Krai manö hag ñeb r+mnab nöd amöm padö b+n+n g+la adö u ram g+nam a gem n+nagpin.

* ²¹ Aisaia n+pe God Manö ad+n ap kal+ ktiñ r+köm haga,

“Kal+p manö aij n+pe hag ñagal; pen kale n+naböl.

Nibi bi manö aij n+pe apdi n+nagal gau,

kale n+nöŋ n+n aij g+naböl,” a ga. *

Pol daun kub Rom arnam, a ga

²²⁻²³ An+bi u, m+ iru yab+ nöp, ram m+nöŋ gai i hag ñ+ aj aj, daun kub kale Rom arnam a g+m+idin u pen n+nam rö laga. Pen m+ñi ram m+nöŋ r+goŋ gai i wög g+nam rö lagöp n+nem yad kalöp n+n+g n+nabin. * ²⁴ Yöp söŋ midöp, ram m+nöŋ Spen arn+g gabin. Gasi yad n+nbin u, am kale aip pro magö ap midnö aij gö n+nöŋ gi, hainö y+p dam Spen adan ramö u yumim, a gi gasi n+nbin. ²⁵⁻²⁶ Pen Masedonia Propins nibi bi abe, Akaia Propins nibi bi abe, Jerusalem nibi bi Krai lau adö midöm mani nan kale midagöp gau, kal+p mani nan kale gau abönamö ñ+la u, m+ñi kal+p ñ+nam a gem n+nabin. *

²⁷ Gasi kale ke n+nöŋ g+pal an+bu, gi aij g+pal. Juda nibi bi Krai manö aij u dam, Juda nibi bi wasö gau kal+p hag ñ+bal rö, God mani nan kal+p ñöb gau r+mnab Juda nibi bi kal+p pen ñ+naböl u aij. *

* 15:12: Ais 11:10 Rep 5:5 * 15:16: Ro 1:5; 11:13 * 15:20: 2Ko 10:15-16 * 15:21: Ais 52:15 * 15:22-23: Ro 1:13 * 15:25-26: 1Ko 16:1-4; 2Ko 8:1; 9:2,12; Ap 24:17 * 15:27: 1Ko 9:11

28 Pen mani yip ñibal anibu magõhhalö dam Jerusalem bi gau ñem, Spen adan u amem, kale midpim u ninabin. 29 Ñin anibu apem kalöp niñnõ, Krais gasi aij nipe nõ, kale nip niñ ud sisi lmmim ñinñi yabıl lınabim. *

30 Añ mam yad gau. Bi Kub Jisas Krais lau adö midpim u, God Ana an kalöp dan midöm kalöp midmagö lep magö u ñab rö, yad a gmmim, God nip sabe göl gi nöp midaimim. * 31 God nip sabe gi midaimim, yad Jerusalem arnig gem, ram minõñ Judia areinam, Judia nibi bi Krais nip niñ udagpal gau yip gi naij gaiöl, yip ud kamñ yunim. Pen God nip sabe gi midaimim, yad Jerusalem amjakem, Krais nibi bi nipe gau kalip nan niñon niñon gi ñinñig gabin u gñnõ, kalip aij gö niñöl gi, aip jim ñöl midaiun. 32 Anib u, God yip yau a gainim, kale midpim u amem, magö ap midnö aij gö niñöl gi, kalöp aip mideinabun.

33 God kalöp magõhhalö abad midö niñöl gi, agamij jim ñöl midmmim mid aij gmmim. Anib unbö rö aij.

16

Pol, "Kale midpim?" a ga

1 Pen añ hon Pibi, Senkria daun au cõc wõg gab nibi u, nab. Nipe nibi aij yabıl. Kale midpim u amjakö, nip ud aij gmmim. 2 Yip aij ginab u, kale midpim u amjakö, kale Bi Kub niñ udpim rö, Bi Kub nibi bi nipe pen pen ud aij gpal u rö, nip ud aij gmmim. Nan rimnap midagainim, halõwalö ñimim. Nipe nibi bi gau iru nöp kalip ud aij göm, yip abe ud aij göm göp.

3 Pen nibi Prisila abe, nugmul Akwila abe, Krais nip wõg jim ñun gimidun

ber miñau kalip haggmim, "Pol kalöp ber miñõñ, 'Midpil?' a göp," a gmmim.

* 4 Nöd yip al pak lññig geila, ber aij yad miñau midmil, yip amdami gilo. Pen halpe ke al pak löl a gmmil gasi u niñagmil anig gilo, yip aij göm, Juda nibi bi wasö ram minõñ ke mlö gau hag ñinõ Krais Jisas niñ udpal gau kalip abe aij göm göp.

5 Pen nibi bi Krais Jisas niñ udpal ram kalip ber u magum gpal gau kalip u rö nöp haggmim, "Pol kalöp, 'Midpim?' a göp," a gmmim.

Mam midmagö yad Epinidas nip haggmim, "Pol nöp, 'Midpan?' a göp," a gmmim. Esia Propins au, Krais nip nöd uda bi me anibu.

6 Nibi Maria kalöp klö yabıl wõg gi ñimidöp u nip haggmim, "Pol nöp, 'Midpan?' a göp," a gmmim.

7 Pen bi ridik yad niñeb rö, Adronaikas abe, Junias abe, kalip miñõñ haggmim, "Pol kalöp miñõñ, 'Midpil?' a göp," a gmmim. Kalpe miñõñ Krais nip nöd niñ udlö, yad hainö niñ udnö. Yip nagilila rö, kalip miñõñ u rö nöp nagililö, jim ñun midmidun. Pen bi Jisas manö ud arep gau, bi anib miñau kalip niñ aij yabıl gpal.

8 Mam midmagö yad Ampliedas, Krais nip cig aij göp u, nip haggmim, "Pol nöp, 'Midpan?' a göp," a gmmim.

9 Mam Urbanis nip haggmim, "Pol nöp, 'Midpan?' a

* 15:29: Ro 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2De 3:1 * 16:3: Ap 18:2

- göp,” a g+mim. Mam an+bu yad aip Kraiss n+þ wög j+m ñöl g+m+dul. Mam aij S+dakiss n+þ u rö nöþ hagmim, “Pol nöþ, ‘M+ðpan?’ a göp,” a g+mim.
- 10 Apeles, marö auö, Kraiss n+þ n+þ ud p+ðöþ göm m+ð aij göp b+ u, n+þ hagmim, “Pol nöþ, ‘M+ðpan?’ a göp,” a g+mim.
- N+bi b+ Arisdobiulas ram m+ðpal gau kal+þ hagmim, “Pol kalöp, ‘M+ðpim?’ a göp,” a g+mim.
- 11 B+ r+ð+k yad n+þeb Herodion n+þ hagmim, “Pol nöþ, ‘M+ðpan?’ a göp,” a g+mim.
- N+bi b+ Nasisas ram u m+ðdöm, B+ Kub n+þ udpal gau kal+þ hagmim, “Pol kalöp, ‘M+ðpim?’ a göp,” a g+mim.
- 12 N+bi Draipina abe Draiposa abe, B+ Kub n+þ n+þ udöl g+þ, n+þ wög g+þil n+bi an+þ m+þau kal+þ hagmim, “Pol kalöp m+þöþ, ‘M+ðpil?’ a göp,” a g+mim.
- Añ aij yad Persis, B+ Kub n+þ n+þ udöl g+þ, n+þ wög klö göp n+bi an+bu n+þ u rö nöþ, “Pol nöþ, ‘M+ðpan?’ a göp,” a g+mim.
- 13 B+ Rupas, Kraiss n+þ wög klö göm göp u, n+þ hagmim, “Pol nöþ, ‘M+ðpan?’ a göp,” a g+mim. N+me n+þe u, ami yad rö löp u, n+þ u rö nöþ hagmim, “Pol nöþ, ‘M+ðpan?’ a göp,” a g+mim. *
- 14 Asinkridas, Pligon, Hermes, Padrobas, Hermas, n+mam kale aip m+ðpal gau abe magöþhalö kal+þ,

“Pol kalöp, ‘M+ðpim?’ a göp,” a g+mim.

- 15 Pilologas, Julia, Nereus, Nereus n+ñ+n n+þe Olimpas, Kraiss n+bi b+ n+þe kale aip m+ðpal gau magöþhalö, “Pol kalöp, ‘M+ðpim?’ a göp,” a g+mim.
- 16 Kale B+ Kub n+þ n+þ udþim rö, pen pen hag w+þhai udöl g+þ, alaun bom halumim.
- Kraiss n+bi b+ n+þe gai i God n+þ sabe g+n+g cöc ke ke magum g+þal gau, “Kale m+ðpim?” a g+þal. *

Manö piral hagpal gau udagmim

17 Añ mam aij yad gau, n+þ aij g+mim. N+bi b+ r+mnap manö gau n+bö gau n+bö dapöm, n+bi b+ Kraiss lau adö m+ðpal gau kal+þ hag ñ+lö ñ+lö, gas+ aij nöð n+þla adö u arö göm, manö piral hagpal an+bu udöm, asik ke ke l+bal. Kalöp an+þ unbö rö nöþ g+n+m rö löp u, manö piral hagaiöl u udagmim. * 18 N+bi b+ an+g g+þal gau, B+ Kub hon Kraiss n+þ wög u gun, a göm gas+ u n+þöm gagpal; kal+þ ke aij göp adö u nöþ gas+ n+þöm g+þal. Kale manö hain hain rö, n+bi b+ hib dap raneb manö u nöþ hag hag g+ m+ðlö n+þöl g+þ, n+bi b+ n+þ aij gagpal gau manö piral kale n+þ udöm dui g+þal. *

19 Kale pen God manö aij u ud aij g+mim, hagöp rö g+m+ðim, n+bi b+ gau magöþhalö n+þbal u, y+þ aij yab+þ göp. Nan n+þön God amgö ilö n+þe aij g+n+m u, kale n+bi b+ gas+ n+þeb rö m+ðmim, nan n+þön God amgö ilö n+þe nan si nan naj rö m+ðn+m u, kale n+bi b+ gas+ hauß rö m+ðmim u, y+þ aij g+nab. *

20 Söl m+ðöp, God n+bi b+ abad m+ð aij göp u, n+þe Seden n+þ

* 16:13: Mak 15:21 * 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mad 7:15; Dai 3:10 * 16:18: Plp 3:19; 2Pi 2:3 * 16:19: Ro 1:8; 1Ko 14:20

ud raḥa mo kale gau lö, ktö nipe mɨdageinab.

Yad God nɨp sabe gabin, Bɨ Kub hon Jisas kalöp mög nɨŋöm ud aij gö nɨŋöl gɨ, kale mɨd aij gɨmim. *

²¹ Bɨ yad aip wög jɨm ñöl gɨpul, Dimodi, kalöp hagab, “Mɨdpim?” a gab. Bɨ rɨdɨk nɨŋeb yad gau Lusias, Jeson, Sosipada u rö nöp kalöp, “Mɨdpim?” a gaböl. *

²² Pen yad bɨ Dedias, Pol hagö köp kalɨ kɨñ rɨkabin i, u rö nöp kale Rom kai Kraiss lau adö mɨdpim gau kalöp, “Mɨdpim?” a gabin.

²³ Bɨ Gaias, yɨp Pol dam ram nɨpe u löm, abad mɨd aij göp u, kalöp, “Mɨdpim?” a gab. Bɨ anɨbu nöp Kraiss lau adö mɨdpal nɨbi bɨ gau hagö, ram nɨpe u amöm magum gɨpal, kalɨp ud aij gɨ mɨdöp.

Pen bɨ kuskus pe ñeb Erasdas abe, mam hon Kwodas abe, u rö nöp kalöp, “Mɨdpim?” a gabil. *

²⁴ Yad God nɨp sabe gabin, Bɨ Kub hon Jisas Kraiss kalöp magöŋhalö mög nɨŋöm ud aij gö nɨŋöl gɨ, kale mɨd aij gɨmim. Anɨb unbö rö aij!

²⁵⁻²⁶ Pen God hib nɨpe hagno adö arnɨm. Nɨpe nöp me kalöp abad mɨdö nɨŋöl gɨ, nɨp cɨg aij gɨmim mɨdmim rö löp. Jisas manö aij anɨbu nöd pi göl mɨdmɨdöp u pen mɨñi, bɨ God manö hagep gau, manö nɨpe God Manö kalɨ kɨñ rɨkla u waiö lö, manö aij anɨbu nɨbi bɨ gau kalɨp pör hag ñɨbin. God nöp hagö me, nɨbi bɨ ram mɨnöŋ ke gau gau magöŋhalö hag ñɨno, nɨp nɨŋ udöm hagöp rö göl. *

²⁷ God añɨ gasɨ aij gasɨ ktö göm nɨŋöb u, Jisas Kraiss nɨp hanɨp nan a göm yuö aua rö, hib nɨpe pör nöp pör nöp hagno adö aranɨ. Anɨb unbö rö aij me.

* **16:20:** Jen 3:15 * **16:21:** Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * **16:23:** Ap 19:9; 1Ko 1:14 * **16:25-26:** Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26; Ro 1:5

1 Korid

Pol köp nöd u Korid nibi bi kalip kali kliñ rika

¹⁻² Yad Pol. God nipe ke yip hag la rö, Krajs Jisas manö ud arep bi nipe ap midpin. Mam hon Sosdenes aip aui midul, köp anibi, kalöp daun kub Korid au God nibi bi nipe midpim gau kali kliñ i rikabin. Kale Krajs Jisas nip niñ udpe u, God hagö, kale nibi bi ke kamij aij nipe midpim. Bi Kub hon Jisas Krajs nip sabe gipal nibi bi ram minöñ gau gau magörhalö, God kalip nibi bi u+ nipe midaiöl a göm hag la. Krajs Jisas nipe Bi Kub hon midöp; nipe u rö nöp Bi Kub kale midöp.

³ God Bapi hon abe, Bi Kub Jisas Krajs abe, kalöp mög niñmil ud aij gilo, kale mid aij gimim.

Pol God nip aij a ga

⁴ Krajs Jisas nip cig midpe, God nipe kalöp ud aij göm nan aij ña u niñem, yad pör God nip aij a gabin. ⁵ Nihön ginig: kale Krajs nip cig midpe, Krajs kalöp ud aij yabñ gö, kale gasi niñ aij gimim, manö hag ñi aij gipim. ⁶ God nipe gö, Krajs manö aij u añ kale dan auö, kale niñ udmim, hagöp rö gabim. ⁷ Anib u, Bi Kub hon Jisas Krajs aunab a gimim abad midpim ñin i, God Ana nan aij ñab gau hadö magörhalö udpim. ⁸ Bi Kub hon Jisas Krajs kalöp abad midöm giñi aij gö, kale ram minöñ i i midmim, manö aij nipe u niñ udöl gi midmim, nip arö gagnabim. Bi Kub hon Jisas Krajs aunab ñin u, kale manö rimnap niñagnabim. ⁹ God hagab rö nöp gab. Nipe kalöp hag lö, kale Niñ nipe Bi Kub

hon Jisas Krajs aip jim ñöl midpim.
*

Krajs nibi bi gau gasi ud adö añi niñöm, jim ñöl midaiöl

¹⁰ Añ mam bi. Bi Kub hon Jisas Krajs lau adö midpun u me, manö ke ke adö rimnap lagmim. Gasi adö añi niñmim, manö adö añi hagmim, jim ñöl yabñ midaimim. ¹¹ Pen nibi Klowi nibi bi nipe rimnap apöm yip hagö niñbin, kale añ mam yad rimnap kale ke pen pen hagabim. ¹² Anib u, rimnap hagpim, “Hon Pol nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Apolos nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Sipas nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Krajs nibi bi nipe,” a gipim.
*

¹³ Hagpim anibu Krajs nip ud asik ke ke libim rö löp. Yad mab ba lañ al pak lilo kalöp nan a gem umnö rö, hib yad hagmim Pol nibi bi nipe midpun a gipim akañ Pol hib hagmim niñg pakpe akañ Anib u, “Hon Pol nibi bi nipe,” “Hon Apolos nibi bi nipe,” a gipim u pir albim. ¹⁴ Pen am kale aip midainö ñin u, nibi bi iru niñg pak ñagnö. Bi mihöp nöp Krispas Gaias nöp niñg pak ñinö. Anib u, God nip aij a gabin. ¹⁵ Wasö u, yiharñ piral hagbep, “Pol hib nipe hagn niñg pakno,” a gibep. ¹⁶ Pen hauñ gipin. Yad Sidepanas nibi bi nipe gau kalip abe niñg pak ñinö. Pen nibi bi rimnap halö niñg pak ñinö aka niñagpin. ¹⁷ Krajs yip, “Nibi bi gau kalip niñg pak ñimön,” a göm hagaga. “Kalip manö aij yad u hag ñimön,” a ga. Anib u, manö aij nipe u hag ñimidin. Pen nibi bi rimnap gasi kid hiñ niñöm hagnal rö hag ñagmidin. Manö anig göl hagnö, Krajs mab ba lañ al pak lila manö u manö yiharñ ap rö

* 1:8: 1De 3:13; 5:23 * 1:9: 1Jn 1:3; 1De 5:24 * 1:10: Plp 2:2 * 1:12: 1Ko 3:4; Ap 18:24-28 * 1:14: Ap 18:8; Ro 16:23 * 1:16: 1Ko 16:15

lō, n̄ibi b̄i gau n̄iη udagöl, a gem, manö aij n̄ipe u kabö göl nöp hag n̄im̄idin.

¹⁸ N̄ibi b̄i mab ke inab adan an̄ibu araböl gau, Kraiss mab ba laη han̄ip nan a göm uma manö u n̄iηlō, manö hauḷ rö l̄inab. Pen God han̄ip ud kam̄iη yuab n̄ibi b̄i gau, Kraiss mab ba laη han̄ip nan a göm uma manö an̄ibu n̄iηun, God p̄idōη halö, n̄ipe ke han̄ip ud kam̄iη yuöp, a gun n̄iηbun. *

¹⁹ Adö an̄ibu God Manö u, Aisaia n̄ipe God manö haga u kal̄i k̄liñ r̄iköm haga,

“N̄ibi b̄i gas̄i k̄id hiik n̄iηbun a ḡipal gau,
gas̄i kale u ke n̄iηöm, gas̄i aij n̄iηbal.

Pen yad ḡinö, gas̄i n̄iηöm hagpal rö lagnab,
manö haḷöwaḷö hagpal rö l̄inab,” a ga. *

²⁰ An̄ib u, n̄ibi b̄i gas̄i n̄iηeb gau, n̄ibi b̄i koles kub arbal gau, n̄ibi b̄i manö n̄ihön n̄ihön hag am̄il ap̄il ḡipal gau, manö kub aij aij kale n̄iηbal u, God n̄iηö, manö hauḷ rö lö, böη nöp ap lug pakn̄ig gaböl. *

²¹ God n̄ipe ke n̄iη aij göp rö, n̄ibi b̄i gas̄i hon u ke n̄iηun a göm, ke ulhai n̄iηnaböl gau, n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u n̄iηagnaböl. N̄ibi b̄i an̄ib gau Kraiss manö aij hag n̄abun u n̄iηlō, kal̄ip manö hauḷ rö l̄inab. Pen God n̄ipe ke ḡinabin a göm hag la rö, n̄ibi b̄i manö hauḷ hag n̄abun an̄ibu n̄iη udeinaböl gau, God kal̄ip ud as̄ik yunab. * ²² Juda n̄ibi b̄i gau hagpal, “Nan gagep rö r̄imnap ḡipe n̄iηun, n̄iηö hagabim a gun n̄iηnabun,” a ḡipal. Pen Grik n̄ibi b̄i gau gas̄i aij aij hain n̄ibö adö r̄imnap n̄iηun, a göm pör nöp ulhai n̄iηbal. ²³ An̄ib u me, Kraiss han̄ip nan a göm uma manö u hagaino, Juda n̄ibi b̄i gau n̄iηöm

hagnaböl, “Manö iru göp u n̄ihön ḡin̄ig hagabim,” a ḡinaböl. Pen Juda n̄ibi b̄i wasö gau hagnaböl, “Manö hain n̄ibö ulhai n̄iηabun u hagagabim. U manö n̄iñḷon̄ limim hagabim,” a ḡinaböl. *

²⁴ Pen God han̄ip Juda n̄ibi b̄i r̄imnap abe, Grik n̄ibi b̄i r̄imnap abe, udnabin a göm hag la n̄iηöm hon Kraiss n̄ip n̄iηun n̄iηbun, God p̄idōη halö m̄idöp rö, Kraiss abe unbö rö nöp p̄idōη halö m̄idöp; God gas̄i k̄id hiik n̄iηöb rö, Kraiss abe unbö rö nöp gas̄i k̄id hiik n̄iηöb. * ²⁵ N̄ibi b̄i gau Kraiss apöm uma u n̄iηöm, God n̄ipe klö m̄idagöp a ḡinaböl; pen God n̄ipe klö n̄ipe ke ga gas̄i u n̄iηagnaböl. N̄ibi b̄i gau Kraiss apöm uma u n̄iηöm, God n̄ipe gas̄i aij m̄idagöp a ḡinaböl; pen God n̄ipe gas̄i aij n̄ipe ke gas̄i n̄iηa iḷ u r̄ik n̄iηagnaböl. *

²⁶ Añ mam b̄i. Kale ke n̄iηim! God kalöp wiñ ala n̄in u, kale aigale n̄ibi b̄i rö m̄idaibe kalöp wiñ alaη N̄ibi b̄i gas̄i n̄iηeb a ḡipal gau, n̄ibi b̄i kub gau, n̄ibi b̄i hib m̄idöp gau, kalöp iru wiñ alaga. *

²⁷ N̄ibi b̄i gas̄i k̄id hiik n̄iηbun a ḡipal gau nable gaη, a göm, God n̄ibi b̄i gas̄i aij n̄iηagpal gau uda. N̄ibi b̄i klö m̄idpun a ḡipal gau nable gaη, a göm, God n̄ibi b̄i klö m̄idagöp gau uda. ²⁸ N̄ibi b̄i hib halö m̄idpun a ḡipal gau n̄ibi b̄i ȳihar̄iη rö m̄ideilaη a göm, God kal̄ip arö göm, n̄ibi b̄i ramö gau hib m̄idagöp a ḡipal gau kal̄ip uda.

²⁹ God n̄ipe an̄ig ga u, n̄ibi b̄i r̄imnap God amgö ilö adö u, hib kale ke haglö adö arn̄im rö lagnab, a göm ga. *

³⁰ God gö, Kraiss Jisas aip j̄im n̄öl m̄idpim. An̄ib u, God gö, Kraiss Jisas n̄ip n̄iη udun, n̄ip aip j̄im n̄öl

* 1:18: Ro 1:16 * 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Ais 19:12; 33:18; 44:25; Job 12:17 * 1:21: Mad 11:25 * 1:23: Ro 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2Ko 13:4 * 1:26: Mad 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9

m+idun, n+ip gas+ n+ijöl g+ m+idpun u me, hon gas+ k+id hi+k n+ijeb n+bi b+ rö m+idpun. Krai+ aip j+im ñöl m+idpun u me, God han+ip n+ijöm n+bi b+ kam+ij aij yad a gab. Krai+ aip j+im ñöl m+idpun u me, God han+ip n+ijöm n+bi b+ as+ij m+idagöp yad ke a gab. Krai+ aip j+im ñöl m+idpun u me, God han+ip n+ijöm nan si nan naij g+ipal gac u Ñ+ yad hadö h+k g+ yua a gab. * 31 Manö adö an+ibu God Manö u kal+ k+iñ r+köm hagla, “N+bi b+ m+ñ m+ñ gun a göl u, kale B+ Kub han+ip nan n+hön n+hön ñöb u gas+ n+ijöm, m+ñ m+ñ göl,” a g+ila. *

2

Pol Krai+ han+ip mab kros ba laj uma manö u hag ñ+m+idöp

1 Pen añ mam b+. Am kale aip m+idainö ñ+n u, God Manö n+ijö yab+ u hag ñ+n+am a gem, manö k+iñ aij auub gau rö aka gas+ k+id hi+k n+ijeb manö gau rö hag ñ+agnö. 2 Am kal+ip aip m+idem, gas+ r+imnap ke n+ijem kal+ip manö hag ñ+agnabin; Jisas Krai+ n+ip mab ba laj al pak l+lö han+ip nan a göm uma gas+ adö añ+ an+ibu nöp n+ijem, kal+ip hag ñ+nabin, a gem, gas+ u nöp n+ijö. 3 An+ib u, kalöp aip m+idainö u, hañ roman+ yad klö m+idageia; yad an+n+n gö p+ñ+ij gem, g+il g+il göl g+ m+idainö. * 4 N+bi b+ r+imnap manö ke uhai n+ijöm, manö dö kal ad+ip ad+ip adö an+ibu nöp rö hagun a göm g+ipal rö gagnö. God Ana u y+ip p+idöj n+ipe u ñö n+ijöl g+, Jisas manö aij u p+idöj halö hag ñ+nö u waiö n+ijbe. * 5 God an+ig ga u, b+ r+imnap manö k+iñ aij u haglö, y+ip n+ij udagöl; pen yad klö yad ke g+nö, kale y+ip n+ij udöl, a göm, God an+ig ga.

God Ana gas+ aij ñ+ab

6 Pen yad am n+bi b+ Krai+ n+ip kabö rö n+ij ud p+idöj g+ipal gau aip am m+idem, kal+ip gas+ k+id hi+k n+ijeb manö r+imnap hag ñ+m+idin. Pen ram m+nöj adö i+ gas+ k+id hi+k n+ijbal rö hag ñ+agm+idin. Kiñ gau b+ kub gau, kale gas+ k+id hi+k n+ijbal rö hag ñ+agm+idin. Kiñ gau b+ kub gau kale hir g+naböl. 7 Pen yad kal+ip manö hag ñ+m+idin an+ibu, God gas+ k+id hi+k n+ijeb manö pi göl m+idm+idöp u hag ñ+m+idin. Gas+ k+id hi+k n+ijeb manö an+ibu hadame dagol gau ram m+nöj g+ laga ñ+n u nöp pi göl m+idm+idöp. God n+ipe hadame dagol gau ram m+nöj g+ laga ñ+n u nöp, Krai+ Jisas aip mailö halö m+ideinaböl a göm, gas+ k+id hi+k n+ijeb manö aij an+ibu hag lö, m+lö padö yab+ pi göl m+idm+idöp. Yad gas+ k+id hi+k n+ijeb manö an+ibu nöp kal+ip hag ñ+m+idin. 8 M+nöj naböj adö i+ i kiñ gau abe, b+ kub gau abe, gas+ k+id hi+k n+ijeb manö an+ibu r+k n+ijagla. N+ijblap rö hagep, B+ Kub mailö halö kumi kabö adö laj n+ibö aua u n+ip al pak lagblap.

9 Pen God Manö u kal+ k+iñ r+köm hagla, “N+bi b+ God n+ip m+idmagö l+bal gau, God kal+ip ud aij yab+ göm, nan aij aij ñ+nab. Amgö n+ijagla; hag ñ+lö apdi n+ijagla; gas+ ke nöp n+ijöm, an+ig g+nab, a göm n+ijagla; God kal+ip nan aij aij ke nöp ñ+n+ig gab,” a g+ila. *

10 Pen manö n+ijagm+idal an+ibu, God n+ipe Ana n+ipe han+ip ñö n+ijbun.

God Ana nan gau magöjhalö uhai n+ijab. God n+ipe nan pi ga gau abe uhai n+ijab. 11 Hon gas+ n+hön n+hön n+ijbun u, n+bi b+ r+imnap n+ijagpal, pen ana hon ke

* 1:30: Jer 23:5-6 * 1:31: Jer 9:24 * 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1De 1:5 * 2:9: Ais 64:4

aŋ daŋ m+idöp u nöp n+ŋöb. An+ß unbö rö nöp, God n+pe gas+ n+hön n+hön n+ŋöb u, God Ana n+pe nöp n+ŋöb. ¹² Pen hon n+bi b+ m+nöŋ naböŋ adö iŋ i gas+ n+ŋbal rö gas+ n+ŋagpun. God n+pe Ana n+pe ke han+ß yuö aua n+ŋöm God nan aij han+ß abönamö ñöb u r+ik n+ŋbun. ¹³ God han+ß nan aij abönamö ñöb manö adö an+ßbu nöp hag ñabun. B+ gas+ k+id hi+ik n+ŋbal r+mnap han+ß manö an+ßbu haglö n+ŋagun; God Ana gas+ ñöb rö manö an+ßbu n+ŋun me, n+bi b+ gau kal+ß hag ñabun. God Ana han+ß manö hagö n+ŋun, n+bi b+ God Ana aŋ kale daŋ m+idöp n+bi b+ gau kal+ß hag ñabun. ¹⁴ Pen n+bi b+ God Ana aŋ kale daŋ m+idagöp n+bi b+ gau, God Ana nan aij abönamö ñöb nan gau udagnaböl. Manö aij an+ßbu n+ŋlö, manö hau+ rö lö, r+ik n+ŋagnaböl. God Ana n+bi b+ aŋ kale daŋ m+ideinab u, God Ana nan aij ñöb gau r+ik n+ŋnaböl.

¹⁵ Pen n+bi b+ God Ana aŋ kale daŋ m+idöp gau, kale nan gau magöŋhalö n+ŋöm r+ik n+ŋ aij g+inaböl. Pen n+bi b+ God Ana aŋ kale daŋ m+idagöp gau, kale n+bi b+ God Ana aip m+idöp n+bi b+ gau kal+ß r+ik n+ŋagnaböl.

¹⁶ God Manö u, Aisaia ad+ŋ ap kali k+in r+iköm haga, “N+bi b+ an, B+ Kub n+hön gas+ n+ŋöb u r+ik n+ŋöm, n+ß, ‘An+g g+mön, an+g g+mön,’ a g+inab?” ö ga.

Pen Kraiss n+bi b+ n+pe m+idpun gau, han+ß gas+ n+pe n+ŋöb rö ñö n+ŋöl g+, hon n+ŋ aij g+ipun. *

3

J+im ñöl m+idmim, as+ik ke ke lag-mim

¹ Añ mam b+. Nöd kale aip m+idainö ñ+n u, n+bi b+ God Ana aŋ kale daŋ m+idöp gau kal+ß hag

ñ+m+idin rö, kalöp u rö nöp hag ñ+bnep, pen kale Kraiss n+ß n+ŋ ud-mim, ñ+ paiŋaŋ rö nöp m+idm+dim. An+ß u, kalöp n+bi b+ ram m+nöŋ iŋ i rö hag ñ+m+idin. ² Ñ+ paiŋaŋ ci ñ+ŋeb rö u m+idm+dim u me, yad kalöp ci nöp ñ+m+idin; kale nan magö yab+ß ud ñ+ŋ yumim rö lagm+idöp u me, yad nan magö yab+ß kalöp ñ+agm+idin. M+idpim ñ+n i u rö nöp, kale nan magö yab+ß ud ñ+ŋ yumim rö lagöp; kale ñ+ paiŋaŋ rö nöp m+idpim. *

³ M+idpim ñ+n i u rö nöp, kale n+bi b+ ram m+nöŋ iŋ i gas+ n+ŋbal rö nöp gas+ n+ŋbim. N+bi b+ r+mnap nan kale gau nan yad rö m+daiböp a g+mim n+ŋbim. Mulu lugö, pen pen hag m+idpim. An+g g+mim, n+bi b+ y+har+ŋ m+nöŋ naböŋ iŋ i g+pal rö nöp g+ m+idpim. *

⁴ R+mnap hagpim, “Hon Apolos n+bi b+ n+pe m+idpun,” a g+ipim. R+mnap hagpim, “Hon Pol n+bi b+ n+pe m+idpun,” a g+ipim. An+ß u, kale y+har+ŋ n+bi b+ m+nöŋ naböŋ iŋ i gas+ n+ŋöm hagpal rö g+ipim. *

⁵ Apolos hol m+höŋ b+ kub n+hön rö m+idpul n+ŋmim manö an+ßbu hagpim? Hol y+har+ŋ b+ wög gep m+hau nöp m+idpul. B+ Kub wög n+hön ke ke hag la u g+ m+idul, Jisas Kraiss manö aij u hag ñailo kale n+ŋmim n+ŋ udpe.

Pen B+ Kub hal+ß m+höŋ wög ke ke haga rö nöp g+ipul. ⁶ God y+ß hagaj+ß, ram m+nöŋ kale u nöd amem nan y+ŋ u y+mnö. God Apolos n+ß hagaj+ß, hainö amöm, ñ+g am m+il dapöm, nan y+mnö an+ßbu hoŋ ga. Pen God n+pe nöp geia rana. ⁷ An+g gö, hol b+ y+har+ŋ nan y+ŋ y+mul, ñ+g hoŋ gul g+ipul u, hib hol u hagpe adö aragn+m. God geia rana rö, hib n+pe u nöp hagpe adö arn+m. ⁸ N+bi b+ nan y+ŋ y+mbal gau, n+bi b+ ñ+g dap hoŋ g+ipal gau, wög adö añ+ yab+ß g+ipal u me, God

* 2:16: Ais 40:13

* 3:2: Hib 5:12-13; 1Pi 2:2

* 3:3: 1Ko 1:10-11

* 3:4: 1Ko 1:12

* 3:5: Ap 18:4,11

wög gɪpal gɪpal rö nɪŋöm, kalɪp pen ñɪnab. ⁹ Hol mɪhōŋ God wög u jɪm ñöl gajul, wög nabōŋ nɪpe u kale mɪdpim. *

Kale God ram nɪpe mɪdpim

Pen manö ap: kale God ram nɪpe mɪdpim. ¹⁰ God yɪp mög nɪŋöm ud aij göm nan aij ña u udem, bɪ ram gep nɪpe yabɪl u mɪdem, ram padö kub anɪ yan u bɪnɪŋ gɪ aij gɪnō; pen hainö bɪ ap apöm ram adɪŋ adɪŋ mɪdeinab gau gab. Pen nɪbi bɪ rɪmnap apöm, ram anɪbu gun a gaiöl u, nɪŋ aij göm göl. ¹¹ God ram nɪpe u Jisas Krais nɪp padö kub anɪ yan hadö böŋ nöp bɪnɪŋ göp u, nɪbi bɪ rɪmnap padö ke hain nɪbö ap bɪnɪŋ göl rö lagöp. *

¹² Jisas Krais padö kub bɪnɪŋ göl mɪdöp u, nɪbi bɪ rɪmnap, ram adɪŋ adɪŋ gun a göm, gol, silpa, kabö aij aij dapöm gɪnaböl; pen nɪbi bɪ rɪmnap mab lö, wid lö adɪŋ adɪŋ, nan uɫanɪ uɫanɪ gau dapöm gɪnaböl. ¹³ Pen Krais apöm nɪbi bɪ manö kub hagnab ñɪn u, wög gɪ aij gɪla adö u ke waiö mɪdö nɪŋnaböl, hałowalö gɪla adö u ke waiö mɪdö nɪŋnaböl. Mab mɪɫanɪ apöm wög aij gɪnaböl u mɪdeinab; pen wög adö adö gɪnaböl u böŋ nöp in habɪk arnab me. * ¹⁴ Padö kub bɪnɪŋ göl mɪdöp adö u, nɪbi bɪ wög gɪ aij göm ram adɪŋ ap gɪlö, mab mɪɫōŋ apöm ram adɪŋ anɪbu in habɪk aragnab u, kale pen udnaböl. ¹⁵ Pen nɪbi bɪ rɪmnap wög adö adö nöp göm ram adɪŋ ap gɪlö, mab mɪɫōŋ apöm ram adɪŋ anɪbu in habɪk arnab u, God kalɪp ke ud kamɪŋ yunab pen nɪbi bɪ mög gep rö, ram inö, ɫɪp gɪ hōŋ yulö, nan mɪdagöp rö u mɪdeinaböl ram nɪpe adö lanɪ u.

¹⁶ God sabe gep ram nɪpe u kale mɪdpim; God Ana anɪ kale danɪ mɪdöp. * ¹⁷ Nɪbi bɪ rɪmnap apöm

God sabe gep ram u gɪ naij geinaböl u, kalɪp pen abe gɪ naij gɪnab. God sabe gep ram anɪbu ram nɪpe ke nöp. Pen sabe gep ram nɪpe u kale nɪbi bɪ mɪdpim.

¹⁸ Nɪŋ aij gɪmim. Kale rɪmnap gasɪ kub nɪbi bɪ mɪŋōŋ nabōŋ ɪɪ i gasɪ nɪŋöm hagpal rö nɪŋmim, yɪharɪŋ gau ulhai nɪŋbal rö nöp nɪŋun, nɪbi bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪŋeb mɪdpun a gɪnabim u pen hauɫ alö anɪg hagnabim. Hon nɪbi bɪ hauɫ halö mɪdpun a gɪmim me, gasɪ aij yöl u ulhai nɪŋnabim. ¹⁹ Nɪhōn gɪnɪg: mɪnōŋ nabōŋ ɪɪ i manö kub kub rö hagöm hagpal adö u, God nɪŋö, manö hauɫ nɪŋagep rö löp. God Manö u kalɪ kɪɪñ rɪkōm hagla,

“Nɪbi bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪŋun,
nɪŋ aij gɪpun a gɪpal gau,
nɪpe gö, gasɪ kɪd hiɪk nɪŋeb magö
anɪbu,
hel ap rö löm,
gasɪ rɪmɪd mɪdmagö kalɪp ud sɪsɪ
lö,
bɪ nagɪman rö mɪdeinaböl,” a
gɪla. *

²⁰ God Manö adɪŋ ap halö, Depid kalɪ kɪɪñ rɪkōm haga,
“Nɪbi bɪ gasɪ kɪd hiɪk nɪŋbun a
gɪpal gau,
manö rɪmnap haglö,
Bɪ Kub nɪpe nɪŋö,

manö ɪɪ ap mɪdagöp,” a ga. *
²¹ Anɪb u, nɪbi bɪ rɪmnap, nɪbi bɪ kub mɪdpal a gɪmim, hib hagpe adö aragnɪm. Pen nɪbi bɪ aka nan nɪhōn nɪhōn mɪdöp gau, God kalöp nɪŋöm gɪ la mɪdöp. ²² Yad Pol, Apolos, Sipas, hon wög gep bɪ kale nöp mɪdpun. Mɪnōŋ nabōŋ ɪɪ i nɪhōn nɪhōn mɪdöp gau, God kalöp gɪ ñɪlanɪ, a göm, kalöp ñöb. Kamɪŋ mɪdep magö u abe, umeb magö u abe, God kalöp ñöb. Mɪñi mɪdpim rö, hainö mɪdeinabim rö, God kalöp gɪ ñanɪ a göm magōŋhalö

* 3:9: Mad 13:3-9; Ep 2:20-22 * 3:11: Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:13: 1Ko 4:5 * 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * 3:19: Job 5:13 * 3:20: Sam 94:11

kalöp ñöb. ²³ Pen Bî Kub kale Krai; Krai nîpe God Ñî nîpe.

4

Jisas manö ud arep bî gau

¹ Anîb u, God manö aij pi göl mîdmîdöp u, Krai nîpe Apolos Pol kalîp bî mîhön hag lö, kale wög gep bî nîpe mîdpil, a gîmim gasî u nîjmim. ² Bî kub ap, bî wög gî ñeb rîmnap aip manö hag löm, wög ap kalîp hageinab u, bî wög gep bî gau nap kale hagnab rö nöp göl. *

³ Pen kale yîp manö kub hageinabim u, yad gasî iru nîjagnabin. Nîbi bî rîmnap gau yîp manö kub hageinaböl u, yad u rö nöp gasî iru nîjagnabin. U yîp nan yîharîj ap rö löp. Yad u rö nöp yad ke manö kub hagagabin. ⁴ Yad ke nîbi bî rîmnap gî najj gagpin a gem nîjbin u pen yad anîg hagnö, Bî Kub yîp bî asîj mîdagöp a göm hagagnab. Bî Kub nîpe ke nöp yîp manö kub hagnab. ⁵ Anîb u, mîñî ñîn i manö kub hagagmim. Bî Kub nîpe ke apöm manö kub hagnab. Bî Kub nîpe gö, nan nîhön nîhön pi göl gîpal gau magöñhalö waiö lî nab; gasî mîdmagö rîmîd an kale dan gasî nîhön nîhön nîjbal u, u rö nöp waiö lî nab. Ñîn anîbu, God nîpe nîbi bî magöñhalö ke ke anî anî gî aij gîpal gîpal rö kalîp manö aij hagnab. * ⁶ Pen anî mam yad gau. Apolos hol mîhön manö kalöp hagpin anîbi, kale manö magö ap î u nîj aij gîmim, a gem, kalöp hagpin. Manö magö anîbu hagab: “Gasî kale ke wasö; nan nîhön kalî klîñ rîkla u nöp nîjmim hain gîmim.” Hagab rö geinabim u, bî ap hib dap ranmim, bî ap hib dap lugmim, gagnabim. * ⁷ Hon nîbi bî kub, nîbi bî gau nîbi bî pro, a gîmim nîjbim u aij wasö. Kalöp nîhön aij mîdöp u, God nîpe nöp

kalöp ñöb. Anîb u, kale ai gînîg, hon ke gî aij gîpun a gîmim, hib kale ke hagpe adö arab? *

⁸ Gasî kale ke nîjbim u, hon ke nan magöñhalö hadö udpun; nan pro ap utep gagöp, a gîmim gasî nîjbim. Gasî kale ke nîjbim u, hon ke nîbi bî gep rö hadö mîdpun; bî ap hanîp gasî rîmnap hag ñagnab, a gîmim gasî nîjbim. Gasî kale ke nîjbim u, hon ke kin rö hadö mîdpun, a gîmim nîjbim. Pen gasî kale nîjbim u, Jisas manö aij ud arep bî gau kin rö mîdagal, a gîmim gasî nîjbim. Pen kale nîjö yabî kin mîdaibep, hon mîñ mîñ gun, kalöp aip kin mîdbnop. ⁹ Gasî yad nîjbin u, God nîpe hanîp Jisas manö aij ud arep bî gau dam, nîbi bî gau mîdpal an au, bî najj al pak lep rö dam löp. Bî rîmnap gî najj geinaböl u, bî kub manö kub hagöm, nîbi bî nîj mîdlö nîjöl gî, kalîp al pak löl, a gî naböl. Gasî yad nîjbin u, God nîpe gö, hon anîb unbö rö nöp mîdpun. Nîbi bî mînön naböj î i abe, ejol kumi kabö adö lan abe, nîj mîdlö nîjöl gî, hanîp bî najj rö al pak lî nîg gaböl. ¹⁰ Krai nîp nîj udun wög nîp gîno, hanîp bî hau a göm nîjbal u, pen kalöp nîjöm, Krai nîbi bî nîpe gasî klö nîjeb gau, a göm nîjbal. Hon bî yîharîj hain u, pen kale nîbi bî kal yabî. Hon bî hib mîdöp bî u rö wasö, pen kale nîbi bî hib mîdöp u rö mîdpim. ¹¹ Hadame nöp dagol gau rîköl, mîd damöm, mîñî mîdpun ñîn i kîyö lö, rugu mîlep gö, waîj mîdagö, ram mîdagö, umeb rö lö, hon pör pak gîlö gîlö uîham yabî mîdpun. * ¹² Ke nöp ilön mab udun, nan ñîjbun. Hanîp hag juöm gîlö, kalîp pen God kalîp abad mîdeian a gun, nîp sabe gîpun. Hanîp gî najj

* 4:2: Luk 12:42 * 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Ro 12:3 * 4:7: Ro 12:6 * 4:11: 2Ko 11:23-27

* 4:12: Ap 18:3; 2De 3:8; Mad 5:44

gîlô, aliagîpun. * 13 Hanîp manö naj hagnal, pen manö hain hagnal. Anîb u, hon nan yîharîj nan halpîl adîj adîj ap rô mîdno mîdno ñîni i auöp.

14 Manö kalî klîñ rîkabin i, kale nable udmim a gem hagagabin; kale ñî pai mîdmagö yad gau a gem rîmîd ukem hagabin. 15 Bî Krais lau adö mîdpal gau, iru yabîl apöm kalöp ud aij göm manö hag ñî naböl. Pen bî Krais lau adö mîdpal gau, kalöp nap aîñî nöp mîdöp. Yad nöd Krais Jisas manö aij nîpe u kalöp hag ñîno, kale Krais Jisas nîj udpe u me, yad nap kale mîdpin. * 16 Anîb u, kalöp hagabin, yad gîpin gîpin rô nîjmim, adö anîbu nöp gîmim. * 17 Adö anîbu nöp, ñî mîdmagö yad Dimodi, Krais Jisas manö hag ñîno nîj aij göm, Bî Kub wög gî aij göp u yunö nî nab. Amjaköm, yad Krais Jisas nîp nîj udem, Krais Jisas aip jîm ñöl mîdem, aige gö rô gem gîpin u kalöp yîswem kauyan hagö nîjnabim. Yad Krais nîbi bî nîpe gau kalîp magöñhalö pör hag ñîbin manö u u rô nöp hain gem Krais Jisas aip jîm ñöl mîdpin. *

18 Pen kale rîmnap, Pol auagnab, a gîmim, azeb azeb ñöl gî mîdpim. 19-20 Pen Bî Kub u yîp yau a gö, yîjîd nîabin. Yîharîj manö nöp hagöm, God nîbi bî nîpe mîdagal; klö nîpe u udöm me, nîbi bî nîpe yabîl mîdpal. Anîb u, amjakem nîbi bî azeb azeb ñîbal gau manö nöp hagaböl aka God klö nîpe udöm mîdpal a gem nîjnabin. * 21 Anîb u, yad apem kalöp nîhön gînam? Ur ap daunam aka kalöp mîdmagö lem, manö hain hain hagnam? Yad nîhön gîno, kalöp aij gî nab?

5

Bî ap nap nîbin nîpe u nîp si uda

1 Manö ap halö haglö auö yîp hagnal, “Kale God pîg mîdpim gau bî kale ap uraköm nap nîbin nîpe u nîp si udöp,” a gîpal. Pen nîbi bî God nîp nîjgnal gau nan si nan naj anîbu rô gagnal me. * 2 Pen gasî kale nîjbim u, hon nîbi bî aij, a gîpim. Pen namam kale ap unbö göp u, kale mög gîböp; bî anîbu hag hön yubep; nîbi bî Bî Kub lau adö mîdpim gau ap magum gî nabim ñîni u, bî anîbu kale aip magum gagböp. Pen namam kale u anîg gö kalöp nable göm mög gagöp ar? 3 Yad mîlô ke gai i mîdpin u pen kalöp gasî nîjöl gî nöp mîdpin. Bî nan si nan naj göp anîbu, nîp nîhön nîhön gî nabun u yad hadö nîj lîbin. * 4 Kale nîbi bî Bî Kub hon Jisas lau adö mîdpim gau ap magum gî nabim ñîni u, Pol hanîp gasî nîjab a gîmim, Bî Kub hon Jisas klö nîpe kalöp ñö udmim, 5 bî anîbu nîp hag gîpe, kale aip magum gagnîm. Seden aip nöp ajöm me, hañ romanî nîpe naj gö, gasî hain nîbö nîjöm, Bî Kub manö kub hagnab ñîni u, ana nîpe kamîj mîdainîm rô löp. *

6 Pen kale bî nan naj göp u aip jîm ñöl mîdmim, mîd aij gîpun a gîmim gasî u nîjbim u aij gagöp. Bred gun a gaiöl, nan yîs pro marap nöp ud plaua rin yan halö lîlô, yîs pro u geinab plaua anîbu magöñhalö kub yabîl rannab. * 7 Kale mîñî bred yîs halö mîdagöp rô mîdpim u, nan yîs nöd nîbö u magöñhalö ud ke gau yumim, bred yîs mîdagöp rô, nîbi bî asîj mîdagöp nöp mîdaimim. Kale nîbi bî asîj mîdagöp hadö mîdpim me. Nîhön gînîg: Pasopa ñîni u Juda kai sipsip pi pak God nîp sabe gî ñöm, God nîpe kalîp ud asîk yua u aij gö nîjöl gî mîdeila. Pen Krais nîp

* 4:15: Gal 4:19
18:7-8; Dud 22:30

* 4:16: Plp 3:17
* 5:3: Kol 2:5

* 4:17: Ap 19:22
* 5:5: 1Di 1:20

* 4:19-20: 1Ko 2:4
* 5:6: Gal 5:9

* 5:1: Lep

Pasopa sipsip pi hon rō hadō pak sabe gīla u me, God amgō ilō nīpe u hon nībi bī asīn mīdagōp hadō mīdpun. * ⁸ Anīb u, Krais nīp nan sabe gep rō al pak līlō, God hanīp ud kamīn yua u, gasī nīn, God hanīp ud kamīn yua u, gasī nīn, Pasopa hon u aij gōp a gun nīn. Pen Pasopa hon nīnabin u, yīs halō, nan si nan naij gau halō, nīnabin; gasī aij magō u nōp nīn, manō nīn u nōp nīn, bred yīs mīdagōp gau nōp udun nīnabin. * ⁹ Kalōp kōp ap kalī klīn rīkem hagnō, “Nībi si udep bī gau, bī si udep nībi gau, kalīp aip jīm nīl mīdagaimim,” a gīnō. ¹⁰ Pen kale hagnabim, “Pol hagōp, ‘Nībi bī Krais nīp nīn udpal gau kale nībi bī Krais nīp nīn udagpal gau kalīp magōhālō arō gīlan,’ a gōm hagab,” a gīnabim. Pen u wasō. Nībi bī Krais nīp nīn udagpal gau, nībi si bī si gōm, pōr nōp nan aij rīmnap halō udun a gōm, nībi bī rīmnap nan kale pīlī gī udōm, nan yīharīn gau god hon a gōm sabe gōm gīmidal nībi bī gau, mīnōn nabōn īl i pro mīdagpal. Ram mīnōn gau magōhālō mīdpal u, kalīp arō gun rō lagōp. ¹¹ Pen kōp nōd nībō kalī klīn rīk yunō manō anību mīnīn hag aij gīnabin. Bī Kub Jīsas nīn udpun a gīpim nībi bī gau bī ap aka nībi ap urak, nībi si bī si gōm, pōr nōp nan aij rīmnap halō udun a gōm, nan yīharīn gau god hon a gōm sabe gōm, nībi bī gau manō naij hagōm, nībi bī rīmnap nan kale rīmnap pīlī gī udōm, nīn wain nīn klō iru nīn hau alō, gīmidal nībi bī gau kalīp aip ajagmim, jīm nīl nan nīnabin. *

¹²⁻¹³ Nībi bī Krais nīp nīn udagpal gau, nan si nan naij gaiōl u, nīhōn gīnīg anīg gīpim, a gem, kalīp manō kub hagagnam. God nīpe nōp manō anību kalīp

hagnab. Pen Bī Kub Jīsas nīn udpun a gīpim nībi bī gau, nan si nan naij gaiōl u, nīhōn gīnīg anīg gīpim, a gīmim, kalīp manō kub hagmim. God Manō u Mosīs adīn ap kalī klīn rīkōm haga, “Nībi bī nan si nan naij gīmidal gau hag hōn yube arōl,” a ga. *

6

Krais nībi bī rīmnap manō mīdeinab u, kale ke ud asīkmim

¹ Pen namam kale Krais nīp nīn udōp ap manō mīdō, bī Krais nīp nīn udpal gau nōp manō kub anību nīnabin. Pen ai gīnīg bī Krais nīp nīn udagpal gau manō kub anību nīnabin? ² Hon Krais nībi bī nīpe, hainō nībi bī ram mīnōn īl i gau gau magōhālō kalīp manō kub hagun ud asīknabun. Pen kale nībi bī ram mīnōn īl i magōhālō manō kub hagmim ud asīknabim u, kale nībi bī kale ke rīmnap manō mīdnīg gab u nīnabin hag ud asīknabim. * ³ Hon hainō ejol gau kalīp abe manō kub hagun ud asīknabun. Anīb u, mīnōn nabōn īl i manō mīdnab u, ke hagun. ⁴ Krais nībi bī nīpe gau, kale manō kub ud asīkep bī kub rīmnap nīnabin, Krais manō nīn udagal a gōm, kalīp gasī mīnōn nīnabin. Anīb u, manō kub rīmnap mīdainīm, kale ai gīnīg bī kub anīb gau arbim? ⁵ Manō hagabin anībi, kalōp nable gīnīm a gem hagabin. Kale ke bī gasī aij nīnabin bī ap, Krais nībi bī anī hon aui manō kub hagno nīnabin bī ap mīdagōp a gīpim akan ⁶ Anīb unbō rō nōp gībep u aij. Pen kale unbō rō gagpim. Krais nīn udōp nīmam ap urak, Krais nīn udōp nīmam nīpe ke dam Krais nīn udagpal nībi bī gau mīdpal anī au manō kub hagpal.

* 5:7: Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Dud 16:3
13:5; 17:7 * 6:2: Rep 3:21

* 5:11: 2De 3:6; Dai 3:10 * 5:12-13: Dud

7 Pen kale Bî Kub Jisas nîŋ ud-pim rîmnap urakmim, nañîn namam kale ke rîmnap dam manö kub haggim u nîŋem nîŋbin, kale Bî Kub Jisas nîŋ udpal nîbi bî gîpal rö gagabim. Bî Kub Jisas nîŋ udpim nañîn namam rîmnap kalöp gî najj gaiöl u, arö gînabim u aij; urakmim kalîp dam manö kub hagnabim u aij wasö. Bî Kub Jisas nîŋ udpim nañîn namam rîmnap nan kalöp tîp gî udaiöl u, arö gînabim u aij; urakmim kalîp dam manö kub hagnabim u aij wasö. ⁸ Pen kale ado gîmim, urakmim, Bî Kub Jisas nîŋ udpim nañîn namam kale ke rîmnap nan kalöp tîp gî udpim. Kale urakmim Bî Kub Jisas nîŋ udpal nañîn namam kale ke rîmnap kalîp gî najj gîpim. ⁹ Pen kale nîŋ aij gîmim. Nîbi bî gî najj gîmîdal gau, God kalîp dam ram aij nîpe laŋ ud aragnab. Nîŋ aij gîmim, dui gagmim. Nan yîharîŋ gau god hon a göm sabe göm gîmîdal nîbi bî gau; nîbi si bî si göm gîmîdal nîbi bî gau; si nîbi aip wasö bî ap nöp aip gî ajöm gîmîdal bî gau; God kalîp dam ram aij nîpe laŋ au ud aragnab. * ¹⁰ Nîŋ aij gîmim. Nan si udmîdal nîbi bî gau; pör nöp nan aij rîmnap halö udun a gî gasî nîŋmîdal nîbi bî gau; nîbi bî nîg wain nîg klö iru nîŋöm hauŋ alö gîmîdal nîbi bî gau; nîbi bî rîmnap kalîp manö najj manö piral hagnîdal nîbi bî gau; nîbi bî rîmnap nan kale pîŋ gî udmîdal nîbi bî gau; God kalîp magöŋhalö dam ram aij nîpe laŋ ud aragnab. U nîŋ aij gîmim, dui gagmim. ¹¹ Kale rîmnap nöd anîg rö gî mîdmîdim. Pen Bî Kub Jisas Krais hanîp a göm uma u me, God hon Ana nîpe u apöm, nan si nan najj gac kale u hîk gî yuöm, kalöp

God nîp wög gep nîbi bî ke löm, nîbi bî asîŋ mîdagöp mîdpim a ga. *

¹² Kale rîmnap haggim, “Yad nan nîhön gînam a gînabin u gînabin; u manö mîdagöp,” a gîpim. Anîg haggim u pen adö rîmnap geinabin yîp nan aij ap gî nîagnab. Kale haggim, “Yad nan nîhön gînam a gînabin u gînabin; u manö mîdagöp,” a gîpim. Anîg haggim u pen yad adö rîmnap gem, gî dam dam mîdö mîdö yad bî nagîman rö mîdem, adö anîbu nöp gasî nîŋem gînabin; yîharîŋ mîdeinam rö lagnab. Anîb u nîŋem, yad anîg göl gagnabin. *

¹³ Kale rîmnap pen haggim, “Hanîp mudun mîdöp u me, nan nîŋöl gî nöp mîdeinabun,” a gîpim. Anîg haggim u pen God gö mudun u abe, nan anîb gau abe pis gînab. God nîbi bî hañ romanj kale gî la u, nîbi si bî si göl a göm gî laga. Hañ romanj klö kale u, Bî Kub nîp wög göl gî mîdmim a göm ga. Bî Kub nîpe nöp hañ romanj kalöp nan nîmîdöp. * ¹⁴ God klö nîpe u nöp gö me, Bî Kub uraka. Klö nîpe u nöp gö me, hon u rö nöp uraknabun. *

¹⁵ Nîŋ aij gîmim. Kale Krais aip jîm nîl mîdpim u, nîŋ kîd ma kîd nîpe ke u mîdpim. Krais hañ romanj nîpe u, bî si udep nîbi aip jîm nîagnîm, wasö yabî! * ¹⁶ God Manö u, Mosîs adîŋ ap kalî klîŋ rîkôm haga, “Bî nîbi udöm aip jîm nîl mîdeinabil u, kale mîhön hañ romanj añî ap nöp mîdeinabil,” a ga. Anîb u rö, bî an nîpe bî si udep nîbi ap ud aip jîm nîl mîdeinab u, kale mîhau hañ romanj añî ap nöp mîdeinabil. * ¹⁷ Pen nîbi bî an Bî Kub aip jîm nîl mîdeinab u, ana nîpe Bî Kub Ana nîpe aip jîm

* **6:9:** Gal 5:19-21; Ep 5:5; Rep 22:15 * **6:11:** 4:3-5 * **6:14:** Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 Jon 17:21-23; Ro 8:9-11

Dai 3:3-7 * **6:12:** 1Ko 10:23 * **6:13:** 1De * **6:15:** Ep 5:30 * **6:16:** Mad 19:5 * **6:17:**

ñöl m+deinabil. * 18 N+bi si b+ si gagmim. N+bi b+ nan si nan naj r+mnap g+ naböl gau, hañ roman høj adö g+ naböl, pen n+bi si b+ si g+ naböl gau hañ roman kale ke g+ naj g+ naböl. 19 N+ñ aij g+ mim. God n+pe Ana U† u yuö apöm, añ kalöp dañ m+ döp. Hañ roman kale u Ana U† ram raul n+pe m+ dep u. An+ b u, ke gas+ n+ñ bun rö gun a gun gas+ u n+ñ a gun. Hañ roman gas+ r+ m+ d m+ dagö kale nan kale wasö. God n+pe kalöp rau adog uda. 20 Krai n+pe nan aij yab+† yuöm kalöp rau adog uda. An+ b u me, hañ roman kale gau g+ aij göl g+ m+ dpe n+ñ ö l g+, God n+ñ ö, n+ p aij g+ n+ m; n+ bi b+ gau n+ñ ö m God n+ p aij a göl. *

7

Ber m+hau hañ roman kale añ+ ap m+ döp

1 Y+ p köp kal+ k+ iñ r+ kmim manö hagpe u, kalöp pen hagn+ g gabin. B+ gau n+bi udagnaböl u aij. 2 Pen n+bi si b+ si g+ pal u naj göp rö, b+ gau n+bi kale ke udöm m+ deinaböl u aij; n+bi gau b+ kale ke udöm m+ deinaböl u aij. 3 Pen an+ g g+ m+ döl g+, n+bi g+ n+ g a gain+ m u, nugmul yau a g+ n+ m. Nugmul n+pe g+ n+ g a gain+ m u, n+bi n+pe u rö nöp yau a g+ n+ m. 4 N+ bin hañ roman u nan n+pe ke wasö; nugmul aip nan kale j+ m ñöl. Nugmul hañ roman u u rö nöp nan n+pe ke wasö; n+ bin aip nan kale j+ m ñöl. 5 An+ b u, nugmul hagö, n+ bin wasö gagnab. N+ bin hagö, nugmul wasö gagnab. Yau nöp g+ m+ l g+ m+ l. Pen God n+ p gas+ añ+ n+ñ ul, sabe göl g+ nöp m+ daiul a g+ m+ l, manö hag adö añ+ ap l+ m+ l, ñ+ n r+ mnap y+ har+ñ m+ d+ m+ l, God n+ p sabe göl g+ m+ deinabil. Hainö kauyan g+ nabil. Wasö u, y+ har+ñ m+ deinabil rö, gas+ r+ mnap n+ñ m+ l g+ lö arö, Seden kalöp ap udö, ap

lug pakmil rö löp. 6 Pen kale ber ñ+ n r+ mnap y+ har+ñ m+ d+ m+ l, God n+ p sabe g+ m+ d+ m+ l, u hagagabin. Pen kale ke ber m+ hau manö hag adö añ+ ap l+ m+ l, ñ+ n r+ mnap y+ har+ñ m+ d+ l, God n+ p sabe g+ m+ daiul, a geinabil u, u manö m+ dagö p, a gem hagabin. 7 Gas+ yad n+ñ bin u, n+bi b+ magöñ halö yad y+ har+ñ m+ d+ pin rö m+ d+ m+ m+ u aij. An+ g göl gas+ n+ñ bin u pen God gas+ n+pe ke n+ñ ö b rö, han+ p nan aij ke ke ñö b. N+bi b+ r+ mnap nan aij ap ñö, adö r+ mnap ke g+ pal; pen n+bi b+ r+ mnap nan aij ap ke ñö, adö r+ mnap ke g+ pal. An+ g rö, kale magöñ halö yad y+ har+ñ m+ d+ pin rö m+ d+ m+ m+ a gem hagagabin.

8 Pen n+bi praj b+ praj m+ d+ pin gau abe, n+bi palpal gau abe, yad y+ har+ñ m+ d+ pin rö m+ deinabim u aij. 9 Pen n+bi b+ r+ mnap y+ har+ñ m+ d+ m+ , si gun a göm gas+ u nöp auö, m+ d aij gagnaböl. An+ g gain+ m u, b+ gau n+bi kale ke ke udöl, n+bi gau b+ kale ke ke udöl. Wasö u, añ kale yan mab rö inö, m+ d aij gagnaböl. *

10 B+ ber b+ gau, kal+ p manö ap hagn+ g gabin. Pen yad nöp wasö; B+ Kub u manö n+pe. N+bi gau nugmul b+ kale ar+ k aragmim. * 11 Pen r+ mnap ar+ k araiöl u, b+ hain n+ bö udagöl; y+ har+ñ nöp m+ daiöl. B+ udn+ g, am nugmul kale nöd n+ bö u n+ p kauyan udöl. Kale b+ gau u rö nöp, nabin b+ kale u rö nöp hag yuagmim.

12 Pen kalöp n+bi b+ r+ mnap gau manö ap hagn+ g gabin. Pen B+ Kub manö n+pe u udem, kalöp hagagabin; gas+ yad ke n+ñ bin rö u kalöp hagabin. Pen b+ ap, n+pe n+bi Krai n+ p n+ñ udagö p n+bi ap udöl g+ m+ deinabil u, n+bi an+ bu, nugmul aip m+ daiul, a geinab u, nugmul n+pe, n+bi Krai n+ p n+ñ

* 6:20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19 * 7:9: 1Di 5:14 * 7:10: Mad 5:32; 19:9

udagöp a göm, asi masi göm hag yuagnab. ¹³ Pen nibi ap, nipe bi Krais nip nɨj udagöp bi ap udöl gi mɨdeinabil u, bi anibu, nibin aip mɨdaiul, a geinab u, nibin nipe, nugmul Krais nip nɨj udagöp a göm, asi masi göm arɨk aragnab. ¹⁴ Nibi Krais nip nɨj udöp u me, bi Krais nɨj udagöp bi nipe u nibin aip jim nöl mɨdlö, God nɨjö, nibin u abe nugmul u abe nibi bi nipe ke mɨhönj mɨdpil. Pen bi Krais nip nɨj udöp u me, nibin Krais nɨj udagöp nibin nipe u nugmul aip jim nöl mɨdlö, God nɨjö, nugmul u abe nibin nipe u abe nibi bi nipe ke mɨhönj mɨdpil. Wasö u, ni pai kale gau nibi bi Krais nɨj udagpal ni pai rö lɨblap. Pen nap kale aka nime kale Krais nip nɨj udpal rö, God u rö nöp nɨjö, ni ni pai nipe ke rö mɨdpal.

¹⁵ Bi ber bi udöl mɨdpal gau, nugmul nöp Krais nip nɨj udöm mɨdö, nibin nipe Krais nip nɨj udöm mɨdageinab u nipe klö göm nugmul nipe nip arɨk arnig gainim u, nugmul nipe, nibi yad a göm, ud rɨbɨkagnim; yau a gö, arnɨm. Wasö u, pen pen gimil mɨd aij gagnabil. Pen nibi u Krais nip nɨj udöm mɨdö, nugmul nipe Krais nip nɨj udöm mɨdageinab u nipe klö göm nibin nipe nip arɨk arnig gainim u, nibin nipe, bi yad a göm, ud rɨbɨkagnim; yau a gö, arnɨm. U manö mɨdagöp. Wasö u, pen pen gimil mɨd aij gagnabil me. God agamɨj mɨd aij gɨlanj a göm hanɨp udöp. *

¹⁶ Pen kale nibi gau, Krais nip nɨj udpim u, nagamul Krais nɨjagöp u aip mɨdmil, nipe Krais nɨj udnim rö löp. Pen kale nugmul bi gau, Krais nip nɨj udpim u, nabin Krais nɨjagöp u aip mɨdmil, nipe Krais nɨj udnim rö löp. * ¹⁷ Nibi bi Krais lau adö

mɨdpal ram gau magöjhalö kalɨp pör hagnidin, “Kale ke nɨhön nɨhön gimim rö mɨdaibe, God kalöp wɨñ alöm uda u, adö anibu nöp mɨdaimim,” a gimidin. ¹⁸ Bi hañ hadö rɨb gi dö gɨla ap, hainö God nip wɨñ alöm udnab u, nipe anig göl mɨdpin a göm gasi iru nɨjagnim. Pen bi hañ rɨb gi dö gagla ap, hainö God nip wɨñ alöm udnab u, yɨp hañ rɨb gi dö gagal a göm gasi u nɨjagnab; nip hañ rɨb gi dö gagöl. ¹⁹ God nipe nɨjö, bi hañ rɨb gi dö gɨpal aka rɨb gi dö gagal u, u nan yɨharɨj yabɨt; God hagö nɨjun gɨnabun u, u nan kub yabɨt. *

²⁰ Kale ke nɨhön nɨhön gimim rö mɨdaibe, God kalöp wɨñ alöm uda u, adö anibu nöp mɨdaimim. ²¹ Kalöp rɨmnap bi rɨmnap rauöm dam wög kale u hag lɨlö, pe u udagmim, hagnal hagnal rö gimim, nagɨ wög rö gɨpim. Pen God kalöp wɨñ alöm udö nibi bi nipe mɨdpim u, nagɨ wög rö gɨpim u arɨk arun a gimim gasi u nɨjagmim. Pen hainö arö gimim yɨharɨj mɨdmim rö lainim u, arö gimim yɨharɨj mɨdaimim. ²² Nibi bi an an, bi rɨmnap rauöm dam wög kale u hag lɨlö, pe udagmim, hagnal hagnal rö nöp nagɨ wög rö gimim gi mɨdpe, hainö Bi Kub kalöp wɨñ alöm, nan aij yabɨt yuöm, kalöp rau adog udö, nibi bi nipe ke mɨdpim. Pen nibi bi an an, bi rɨmnap hagnal hagnal rö nöp nagɨ wög rö gimim gi mɨdagpe, hainö Bi Kub kalöp wɨñ alöm, nan aij yabɨt yuöm, kalöp rau adog udö, nibi bi nagɨ wög gep nipe ke mɨdpim. * ²³ Krais nipe nan aij yabɨt yuöm kalöp rau adog udö, nibi bi nipe mɨdpim. Anɨb u, nibi bi rɨmnap nagɨ wög gep nibi bi kale mɨdaiun a gimim gasi u nɨjagmim. ²⁴ Anɨb u, añ mam bi.

* 7:15: Ro 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:19: Ro 2:25; Gal 5:6; 6:15 * 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16

Kale ke nan n̄hōn n̄hōn ḡmim rō m̄daibe, God kalōp w̄ñ alōm uda u, adō an̄bu nōp m̄daimim.

25 Pen n̄bi udmim aka n̄bi udagmim, manō hag n̄jbe u hagn̄g gabin. Manō an̄bi B̄i Kub u hagō n̄jem kalōp hagagabin. Pen n̄pe ȳp mōg n̄jōm udōm wōg ke hag la rō, gas̄i n̄j aij gem kalōp manō hagn̄g gabin an̄bi, manō n̄jō a ḡmim n̄jmim. 26 N̄bi b̄i Krāis n̄p n̄j udpun uri m̄jōr udun uḥam m̄dnabun u, m̄dpim rō nōp m̄daimim u aij. 27 Kale b̄i n̄bi halō m̄dpim gau, n̄bi hon gau arō gun ȳhar̄iḡ m̄daiun a ḡmim gas̄i u n̄jagmim. Pen kale b̄i n̄bi halō m̄dagpim gau, n̄bi udun a ḡmim gas̄i u n̄jagmim. 28 Pen kale b̄i gau, n̄bi udnabim u, nan si nan naij gagnabim. Kale n̄bi praj gau, b̄i udnabim u, nan si nan naij gagnabim. Udmim uḥam m̄daimim a gem gas̄i u n̄jem kalōp hagabin.

29 Añ mam b̄i. M̄dpun ñ̄n i m̄lō padō m̄dagnab. Kale n̄bi halō m̄dpim b̄i gau, n̄bi halō b̄i m̄dagpim rō m̄daimim. 30 M̄tōḡ ḡpim n̄bi b̄i gau, m̄tōḡ gagep n̄bi b̄i rō m̄daimim. M̄ñ m̄ñ ḡpim n̄bi b̄i gau, m̄ñ m̄ñ gagep n̄bi b̄i rō m̄daimim. Nan raubim n̄bi b̄i gau, nan m̄dagōp n̄bi b̄i rō m̄daimim. 31 M̄nōḡ nabōḡ iḡ i nan gau udmim ḡpim n̄bi b̄i gau, gas̄i adō añ̄ an̄bu nōp n̄jmim gagmim. M̄nōḡ nabōḡ iḡ i ke hain n̄bō l̄nab ñ̄n u sōl m̄dōp. *

32 Ȳp aij gōp u, kalōp marō kub gagn̄m. B̄i n̄bi udagpal gau, B̄i Kub n̄p gas̄i n̄jōm, nan n̄hōn ḡnō, B̄i Kub n̄p aij ḡnab a gōm, gas̄i u n̄jnabōl. 33 Pen b̄i n̄bi udpal gau, n̄hōn ḡnō, n̄bi yad u n̄p aij ḡn̄m a gōm, nan m̄nōḡ nabōḡ iḡ i gas̄i kub n̄jōm gō arnab. 34 An̄g gō, n̄pe gas̄i

m̄hōp n̄jnab. Pen n̄bi b̄i udagōp u, B̄i Kub n̄p nōp gas̄i añ̄ nōp n̄jnab. Hañ roman̄ gas̄i r̄m̄id m̄dmagō yad magōḡhalō B̄i Kub n̄p nōp ñ̄em, n̄p m̄dmagō lem, wōg ḡnam a gōm, gas̄i u nōp n̄jnab. Pen n̄bi b̄i udpal gau, n̄hōn ḡnō, b̄i yad u n̄p aij ḡn̄m a gōm, nan m̄nōḡ nabōḡ iḡ i gas̄i kub n̄jōm gō arnab. 35 Manō hagabin an̄bi, kalōp w̄hō gem hagagabin; kalōp gas̄i n̄jem, B̄i Kub n̄p añ̄ nōp gas̄i n̄jōl ḡ, m̄dmagō lōl ḡ m̄daimim a gem hagabin.

36 Pen b̄i ap ȳhar̄iḡ m̄dō, n̄p n̄bi dap ñ̄lō, yad b̄i wasōke m̄deinabin a gōm, m̄d damōm, hainō n̄bi an̄bu n̄p n̄jōm, n̄pe m̄d aij gagōp, a gōm, n̄p mōg n̄jōm udnabin a ḡnab u, udn̄m. Manō m̄dagōp. N̄pe nan si nan naij ap gagnab. N̄bi udnab u aij. 37 Pen b̄i ap ȳhar̄iḡ m̄dō, n̄p n̄bi dap ñ̄lō, yad b̄i wasōke m̄dem m̄d aij ḡnabin a gōm, gas̄i adō an̄bu nōp klō ḡ n̄j damōm, n̄bi udagnabin a ḡnab u, udagn̄m. Manō m̄dagōp. N̄pe u rō nōp ḡ aij ḡnab. N̄bi udagnab u aij. 38 An̄b u, n̄bi dap ñ̄lō, udn̄m u, ḡ aij ḡnab. Pen n̄bi dap ñ̄lō, udagn̄m u, ḡ aij yab̄iḡ ḡnab.

39 N̄bi gau, nugmul kam̄iḡ m̄deinab u, aip m̄deinabil. Umnab u me, am b̄i hainō udnabin a ḡnab u, udnab; gas̄i n̄pe. Pen udn̄g ḡnab u, B̄i Kub lau adō m̄dōp b̄i ap nōp udnab. * 40 Pen gas̄i yad n̄jbin u, nugmul umō, n̄bi ȳhar̄iḡ adu m̄dpal rō m̄dain̄m u aij. N̄pe ñ̄ñ̄ lōl ḡ m̄dōm, m̄d aij ḡnab. Yad gas̄i n̄jbin, God Ana n̄pe ȳp gas̄i ñō n̄jōl ḡ kalōp manō an̄bi hagabin.

8

“Nan pak god piral wip haj nan

* 7:31: 1Jn 2:17 * 7:39: Ro 7:2-3

gau sabe g'ipal u ñiñjun aka wasö?" g'ila

¹ Pen n'ibi b'i nan piral wip haj nan gau sabe g'ipal gau, nan ap dap pak nan piral an'ib gau kal'ip sabe g'i ñeinaböl u, ñiñjun aka ñiñagun a g'imim y'ip hag n'iñbim u, kalöp pen hagn'ig gabin. "Hon n'ibi b'i magöñhalö gasi ke ke midöp," a g'ipim u, n'ijö nöp hagn'ipim. Pen gasi r'im+d hon ke n'iñjun, n'ij aij g'ipun a g'inabun u, hib hon ke hagno adö arn+m rö löp. Pen n'ibi b'i gau kal'ip midmagö linabun u, k'ö r'imnap halö udun, Krais haga rö nöp g'i aij g'ino arnab. *

² Pen hon gasi n'iñeb midpun a g'ipal n'ibi b'i gau, y'har'ij adö adö nöp n'iñöm an'ig hagn'ipal. * ³ N'ibi b'i God n'ip midmagö l'ibal gau, God n'iñe kal'ip n'iñöb.

⁴ Pen n'ibi b'i nan ap dap pak nan piral an'ib gau n'ip sabe g'i ñeinaböl u, ñiñjun aka ñiñagun? Pen hon n'iñbun, nan piral sabe g'ipal an'ib gau nan n'ijö w'ihö, u nan y'har'ij. Hon n'iñbun, God a'ñi nöp midöp. * ⁵ N'ibi b'i r'imnap, god iru nöp, b'i kub iru nöp kumi kabö adö lañ abe m'inöñ naböñ iñ i abe midpal, a göm gasi u n'iñbal. ⁶ Pen God hon u a'ñi yab'i midöp. N'iñe Bapi hon nan gau magöñhalö g'i lö midöp. N'iñe midö n'ijöl g'i me, hon midpun. B'i Kub Jisas Krais u, u rö nöp a'ñi nöp midöp. N'iñe midö me, God nan gau magöñhalö g'i lö midöp. N'iñe midö n'ijöl g'i me, hon midpun. *

⁷ Pen n'ibi b'i r'imnap manö an'ibu n'iñagpal. Nagi adö u aij, nagi adö u naj, a göm n'ij aij gagal. An'ib u, god piral gau n'ip nan pak sabe g'i ñibal nan u n'iñöm, n'ihön g'in'ig god piral ñibal nan n'iñbun a göm gasi iru n'iñaböl. ⁸ Pen nan as'i mas'i g'inabun aka

halöwalö ñiñnabun u, God n'ijö, manö midagöp.

⁹ Pen kale n'ibi b'i n'ij aij g'ipim gau, nan ap ñiñno, a'ñ mam hon n'ij aij gagal gau n'ijöm ap lug paköl rö löp a g'imim gasi u n'ijöl g'imim nan ñiñmim. * ¹⁰ N'ihön g'in'ig: kale n'ibi b'i n'ij aij g'ipim gau, am god piral sabe g'ipal ram raul m'igan u ammim, nan n'iñbe, na'ñ'n namam n'ij aij gagal gau, ap kalöp n'ijöm, kale u rö nöp ñiñöl rö löp. ¹¹ An'ib u, kale n'ij aij g'ipun a g'imim g'iñe, na'ñ'n namam Krais udnabin a göm uma ap gasi m'öl löl göm u rö nöp nan an'ibu n'iñöm, ap lug paknab.

* ¹² Kale an'ig geinabim u, adö an'ibu nöp na'ñ'n namam kale gau n'ijöm, adan aij mai, adan naj mai, n'ij aij gagnaböl. An'ib u, kale na'ñ'n namam gau kal'ip nan si nan naj g'imim, Krais n'ip nan si nan naj g'inabim. ¹³ An'ib u, nan n'iñeb r'imnap ñiñnö, a'ñ mam ap n'ijöm ap lug pakeinab u, yad nan yuö r'imnap ñiñagnabin; y'har'ij ha'i maj nan ñiñjem umnabin. *

9

Pol pe udagmidöp u n'ip aij ga

¹ Yad Jisas manö ud arep b'i ap midpin. Yad B'i Kub hon Jisas n'ip amgö yad ke n'ijö. Kale B'i Kub n'ibi b'i n'iñe midpim u, yad B'i Kub n'ip wög gem, manö aij n'iñe u hag ñainö, n'ij udmim me, n'ibi b'i n'iñe midpim. An'ib u, nan ap y'ip adan wamagöp. * ² Yad Jisas manö ud arep b'i ap midpin u, pen n'ibi b'i r'imnap y'ip n'ijöm, Pol Jisas manö ud arep b'i ap midöp, a göm n'ijagnaböl. Pen gasi yad n'ijbin, kale n'ibi b'i gau, n'ijö nöp Pol Jisas manö ud arep b'i ap midöp a g'imim n'ijbim. N'ibi b'i gau pen, kale B'i Kub n'ibi b'i n'iñe midpim

* **8:1:** Ap 15:29 * **8:2:** Gal 6:3 * **8:4:** Gal 4:8; Dud 4:39; 6:4 * **8:6:** Ep 4:5,6 * **8:9:**

Ro 14:13-15; Gal 5:13 * **8:11:** Ro 14:15,20 * **8:13:** Ro 14:21 * **9:1:** Ap 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9

u n+nejnaböl u, n+ñö nöp B+ Kub n+pe ke Pol manö n+pe ud arep b+ ap hag lö m+idöp, a g+inaböl. *

³ N+bi b+ r+mnap y+ip manö kub hagpal gau kal+ip, pen an+g hagabin. ⁴ Kalöp wög g+ ñ+bin u rö, pen nan magö udnam rö lagöp akan. * ⁵ Wög kalöp g+pin rö, yad pen n+bi Jisas n+ip n+ñ udöp ap udem, dam Jisas manö aij hag ñ+ ajöl g+, nan ñ+ñul rö lagöp akan B+ Jisas manö ud arep b+ r+mnap abe, B+ Kub n+mam hain n+pe gau abe, Pida abe, pör n+bi kale gau halö dam, Jisas manö aij hag ñ+ ajm+dal. ⁶ Aka Banabas hol m+ñöhön nöp mani wög gul nan ñ+ñnabul?

⁷ B+ ami gau wög g+pal rö, nan kale ke ulhai n+ñagpal. Kal+ip nan ñ+lö ñ+ñbal. B+ wain wög g+ y+mbal gau, y+mbal rö, wain magö r+mnap ral dapöm ñ+ñbal. B+ kaj sipsip mukpal gau, mukpal rö, ci r+mnap udöm ñ+ñbal. ⁸ Manö hagabin an+bu n+ñbe, n+bi b+ gau gas+ n+ñbal rö nöp hagab a g+inabim rö löp. Pen lo manö adö an+bu nöp hagab me. ⁹ God Manö u, Mos+s ad+ñ ap kal+ k+ñ r+köm haga,

“Kale kaj kau gau pañ+d dapim,
wid hon abhib jaklö,
magö u ke löm, cög u ke löm gañ a
g+mim
dap libe wög g+lö n+ñöl g+,
maj m+gan kale u nag+ l+ r+b+k
gagmim.

Wög g+inaböl rö r+mnap ñ+ñnaböl,” a ga.
Pen God n+pe kaj kau gau gas+ n+ñöm manö an+bu hagaga. *

¹⁰ Han+ip n+bi b+ gas+ n+ñöm haga. N+bi b+ wög klö yab+ göm wög y+mbal gau, n+bi b+ wög klö göm nan ral daubal gau, wög g+pal rö kal+ip r+mnap ñ+lö ñ+ñöl g+, aij a gö n+ñöl g+ wög göl a ga. * ¹¹ God

manö hagöp nan aij u m+dmagö an+ kalöp dañ y+mbun u rö, kale pen nan m+ñöhön naböhñ il i m+idöp r+mnap han+ip ral dap ñ+nabim u aij. * ¹² Pen b+ r+mnap kalöp manö aij u hag ñ+lö, mani nan gau ñ+bim rö, Banabas hol b+ m+ñau kalöp pör hag ñ+m+dul u, hal+ip b+ ñ+agnabim akan

Pen kalöp hag n+ñblop, mani nan gau udblop, pen n+bi b+ r+mnap n+ñöm hagblap, “Mani nan a g+ as+ib göl g+ ajabil u, pen piral l+mil, ‘Krais manö aij u hag ñ+ ajabul,’ a g+pil,” a g+blap. An+g rö an+bu n+ñul, Krais manö aij u n+ñagnaböl rö löp, a gul, mani nan kale gau udagul. Mani hol ke wög gul, nan rau ñ+ñöl gul, Krais manö aij u hag ñ+ ajpul. *

¹³ Pen kale n+ñbim: b+ God sabe gep ram raul m+gan wög g+pal gau, nan God n+ip dap ñ+bal gau r+mnap udöm ñ+ñbal. B+ God wög göl g+, yaur wal b+id adö pak sabe g+pal gau r+mnap udöm ñ+ñbal. *

¹⁴ An+b unbö rö nöp, B+ Kub hagö, manö aij n+pe hag ñ+naböl n+bi b+ gau, kal+ip pen nan kale B+ Kub n+ip ñeb r+mnap ñeinaböl, dam nan ñ+ñeb nan kale gau rauöm, m+id aij göl g+ wög an+bu geinaböl. *

¹⁵ Pen kalöp Krais manö aij u hag ñ+ ajnö udpim rö, mani nan ñ+ñeb kale r+mnap udagpin u y+ip aij yab+ göp. M+ñi köp kal+ k+ñ r+kabin i, nan kale r+mnap udnam a gem hagagabin. Wasö yab+! Mani yad ke wög gem, nan rau ñ+ñnabin; wasö umnabin. Yad nan kale r+mnap udagnabin.

¹⁶ Pen manö hag ñ+ ajm+din an+bu, gas+ yad ke hag ñ+ ajagm+din. Wög B+ Kub n+ip g+m+din an+bu, n+pe ke g+mön a ga rö nöp g+m+din; gas+ yad ke n+ñem gagm+din. An+b u, yad Jisas

* 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8 * 9:9: Dud 25:4; 1Di 5:18 * 9:10: 2Di 2:6 * 9:11:

Ro 15:27 * 9:12: Ap 20:34; 2Ko 11:9 * 9:13: Dud 18:1-3 * 9:14: Mad 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6

manö aij u arö g+nam rö lagöp; hag ñöl g+ nöp m+deinabin. * 17 Gas+ yad ke n+ñem Jisas manö aij u hag ñ+bnep, yad nan aij r+mnap udbnep. Pen gas+ yad ke wasö, B+ Kub hagö, manö aij n+pe hag ñabin u rö, yad y+har+ñ wög y+p hag la u gabin. 18 An+bu u, yad nan aij udagem, kalöp y+har+ñ hag ñ+m+din u, yad nan n+hön n+hön pen udnam? Pen udm+din u, mani nan r+mnap udagem, Jisas manö aij u hag ñ+nö, n+bi b+ gau kale nan r+mnap ñagöm, y+har+ñ manö aij an+bu n+ñöm, Jisas n+p n+ñ udnaböl, a g+ gas+ u nöp n+ñm+din; pen yad udm+din me u. 19 Yad, b+ rau dap l+lö, nag+ wög g+pal rö b+ ap m+dagpin u pen n+bi b+ iru nöp God lau adö m+deilan+ a gem, n+bi b+ ram m+nöñ ke ke gau m+dpal magöñhalö kal+p nag+ wög gep b+ ap rö m+dpin. 20 Juda kai m+dpal an+ u amem, Krais manö aij u hag ñ+nö n+ñ udlan+ a gem, kale g+m+dal adö u nöp g+m+din. Yad lo Mos+ kal+ k+ñ r+köm haga an+bu n+ñem hain gagabin u pen Mos+ kal+ k+ñ r+ka lo an+bu hain g+pal n+bi b+ gau m+dpal an+ u amem, Krais manö aij u hag ñ+nö n+ñ udlan+ a gem, yad lo manö an+bu u rö nöp hain g+m+din. * 21 Pen n+bi b+ lo manö u n+ñagpal an+ u amem, Krais manö aij u hag ñ+nö n+ñ udlan+ a gem, n+bi b+ lo manö n+ñagpal gau g+pal rö g+m+din. Pen an+g gem, hałowalö göl g+ God lo manö u arö gagpin; Krais lo manö u hain g+m+din. 22 N+bi b+ Krais n+ñ ud p+idöñ gagal an+ u amem, Krais manö u hag ñ+nö n+ñ udlan+ a gem, manö kal manö klö wasö, manö hain nöp hag ñ+m+din. An+bu u, n+bi b+ ke ke m+dpal rö, r+mnap Krais n+p n+ñ udlö, kal+p ud kam+ñ yun+m a gem, kal+p aip m+dem,

kale g+m+dal rö nöp g+m+din. * 23 G+m+din an+bu, Krais manö aij u hag ñ+ aij g+nö, n+bi b+ n+p n+ñ udlö, n+pe kale aip yad aip ud kam+ñ yunab, a gem, an+g g+m+din.

Klö yab+ñ g+no areinab me, m+id aij yab+ñ g+nabun

24 Kale n+ñbim: n+bi b+ res+is g+pal gau iru nöp res+is g+pal, pen b+ añ+ ap nöd amjaknab u nöp nan aij udnab. An+bu unbö rö, kale u rö nöp klö g+mim, adan dip am aij g+mim, nan aij udnabim. 25 N+bi b+ res+is göm, nöd amjakun a göm gas+ u n+ñbal gau, as+ mas+ g+ aij göm, pör klö göm eksais g+ dam dam, hainö res+is g+naböl. Usaj+l bad pör m+dep wasö u, nan pro nöp udun a göm, an+g g+pal. Pen hon usaj+l bad pör m+dep udun a gun, an+g g+pun. * 26 An+bu u me, yad res+is g+m+din u, ke gau n+ñagpin; adan an+g g+p+in m+gan u nöp n+ñem, dip nöp gem arm+din. Pen b+ y+har+ñ hañpi ñöm pen pen pakpal gau, hałowalö pakagpal, n+ñ aij göm pakpal rö u g+p+in. 27 Pen yad hañ roman+ gas+ r+m+id yad ke klö kal gem eksais g+ aij g+m+din. An+g gem, n+bi b+ gau kal+p Jisas manö aij u hag ñ+nö, Jisas n+ñ udöm nan aij udlö, yad u rö nöp abe nan aij udnam, a gem, an+g g+nö arm+idöp. *

10

Ap+is bac b+ gau g+la u haut ga-gun

1 Pen añ mam b+. Ap+is bac iñan hon gau aiud u haut gag+mim. God kumi bad rö löm, kal+p rarö rauöm abad m+idö, magöñhalö kam+ñ arla. Kale ñ+g solwara A+ñ a gal aula u, God n+pe gö, ñ+g an+bu iñ+ñ g+ lap lap arö, magöñhalö böñ lai kam+ñ aula. * 2 Kale magöñhalö

* 9:16: Jer 20:9 * 9:20: Ap 21:20-26 * 9:22: 2Ko 11:29 * 9:25: Plp 3:14; 2Di 4:7-8; 2:4-5 * 9:27: Ro 8:13; 13:14 * 10:1: Eks 13:21-22; 14:22-29

Mosis aip j+m ñöl m+idöm, kumi bad au abe, ñ+g solwara au abe, ñ+g pakla. ³ N+bi b+ an+bu gau magöñhalö, God ñ+m+idöp nan u ñ+ñm+idal. * ⁴ N+bi b+ an+bu gau magöñhalö, God ñ+g ñ+m+idöp u ñ+ñm+idal. God kabö ap ña, kalöp aip areia n+ñjöm ñ+g an+bu kabö an au n+bö auö ñ+ñm+idal. Kabö an+bu me Kraiss nöp. * ⁵ Pen God n+pe n+bi b+ an+bu gau ñ+ñ+ laga. N+pe kal juöm kal+p al pak lö, wip m+lö iru nöp ram m+nöñ kabö nöp an gau hij g+ lug ara. *

⁶ Pen apis bac itan b+ gau an+g ga u, God han+p n+bi b+ hainö yag daula gau, b+ nöd n+bö pör m+dmagö gas+ r+m+id kale nan si nan naj gau n+ñeila rö gagöl a göm ga. * ⁷ Apis bac itan b+ gau r+mnap nan piral gau sabe g+ m+dm+idal; kale u rö an+g gagmim. God Manö u, Mosis ad+ñ ap kal+ kñiñ r+ka manö an+bu hadö n+ñbim: “As+iköm nan ñ+ñöl g+, ñ+g ñ+ñöl g+, urak kugom ral hañpi ñöm g+lö aröp,” a g+la. *

⁸ Pen r+mnap n+bi si b+ si göl g+ m+dm+idal; u rö hon an+g gagun. N+bi b+ an+bu gau an+g göl gö g+lö arö n+ñöl g+, ñ+n añ+ ap dwedi dri dausan (23,000) n+bi b+ um hakla. * ⁹ Kale r+mnap B+ Kub n+p a+eb a+eb ñ+m+idal; hon unbö rö gagun. N+bi b+ an+bu gau an+g geila u, God n+pe gö re haua+ gau kal+p haua hadö umla. * ¹⁰ Kale r+mnap God n+p hag jum+idal; kale u rö an+g gagmim. N+bi b+ an+bu gau an+g geila u, God ejol n+bi b+ al pak lep u yuö apöm kal+p al pak la umla. * ¹¹ Pen God n+pe apis bac itan b+ gau an+g ga u, n+bi b+ r+mnap gau n+ñjöm, gas+ n+ñ aij göm, an+g unbö rö gagöl a göm ga. Pen ga an+bu, God Manö u kal+ kñiñ

r+iköm hagla u, God han+p n+bi b+ hainö yag daula gau, Kraiss kauyan ado g+ aunab a gun abad m+dpun ñ+n i, gas+ n+ñ aij göm, apis bac itan b+ gau g+ naj g+la rö gagöl a göm, b+ manö hagep n+pe gau kal+p gas+ ñö, God Manö ad+ñ ap kal+ kñiñ r+kla. Hon God Manö ad+ñ an+bu amgö l+ n+ñjun hadö n+ñbun. ¹² Pen n+bi b+ ke n+ñ aij g+pun a g+pim gau, ap lug pakun rö löp, a g+mim, n+ñ aij g+mim. ¹³ Nan si nan naj gun a gun gas+ adö ke ke auöp u kalöp nöp gagöp; n+bi b+ gau iru nöp kal+p u rö nöp an+g göp. Pen God n+pe nan n+ñön n+ñön hagnab u, hagnab rö nöp g+ nab. An+bu u, kalöp abad m+id aij gö, Seden apöm, nan si nan naj göl a göm, kalöp gas+ naj r+mnap ñeinab u, God n+pe gö, rap+n g+n+m rö lagnab. Seden kalöp gas+ naj r+mnap ñ+nab u, God n+pe adan ap yameinab, adan an+bu arnabim ap lug pakagnabim.

Bred magö ad+ñ añ+ ñ+ñm+idun u me, hañ roman añ+ nöp m+dpun

¹⁴ An+bu u, n+bi b+ n+ñeb aij yad gau. Nan piral gau, nan y+har+ñ gau, sabe gagmim.

¹⁵ Kale n+bi b+ gas+ r+m+id halö m+dpim u me, manö hagn+g gabin i, manö n+ñjö aka g+mim, kale ke n+ñmim. ¹⁶ Hon magum gun, ñ+g kap u udun, God n+p aij a gun ñ+ñm+idun u, Kraiss hagape n+pe ñ+ñm+idun. Pen bred magö ud jö g+ ñ+ñm+idun u, Kraiss hañ roman n+pe ñ+ñm+idun. * ¹⁷ Hon n+bi b+ iru nöp m+dpun u pen j+m ñöl m+idun bred magö ad+ñ añ+ ñ+ñm+idun u me, hañ roman añ+ nöp m+dpun. *

¹⁸ Pen Juda kai g+p+al u n+ñbim. Meme sipsip nan gau damöm, pak God n+p sabe g+ ñ+m+idal. Pen kale nöd gas+ adö añ+ ap gas+ n+ñjöm,

* **10:3:** Eks 16:35 * **10:4:** Eks 17:6; Nab 20:11 * **10:5:** Nab 14:29-30 * **10:6:** 1Ko 10:11; Nab 11:4,34 * **10:7:** Eks 32:6 * **10:8:** Nab 25:1-9 * **10:9:** Nab 21:5-6 * **10:10:** Nab 16:41-49 * **10:16:** Mad 26:26-28 * **10:17:** Ro 12:5

aip j̄im ñöl meme sipsip nan an̄ibu pak sabe ḡi ñ̄im̄idal; hainö n̄ibi b̄i an̄ib gau aip j̄im ñöl ad̄iñ r̄imnap ñ̄iñm̄idal. *

¹⁹ Pen yaur wal nan gau god piral n̄ip sabe ḡi ñ̄ibal u, god piral an̄ibu nan yab̄iñ hagagabin; u nan ȳihar̄iñ. M̄inöñ ap, mab ap, kabö gol ap udöm, kaj kau kaj kau pi ana ap ḡi löm, sabe ḡim̄idal nan piral an̄ib gau, nan yab̄iñ a gem hagagabin; nan piral an̄ib gau ȳihar̄iñ m̄inöñ, mab ad̄iñ, kabö gol ad̄iñ nöp. * ²⁰ Pen kalöp hagabin: n̄ibi b̄i God n̄ip n̄iñagpal gau, nan piral an̄ib gau sabe gun, yaur wal nan dap pak kabö b̄id adö u lun, a geinaböl u, kale k̄ijaki wip haj wip ana kabö ad̄iñ mab ad̄iñ yuau nan gau sabe göm pakm̄idal; God n̄ip sabe ḡi pak-agm̄idal. An̄ib u n̄iñem, kale yaur wal nan k̄ijaki n̄ip sabe ḡi pak ñ̄ibal yaur wal nan gau n̄ibi b̄i gau aip j̄im ñöl ñ̄iñmim, k̄ijaki kai aip j̄im ñöl m̄ideinabim a gem, kalöp manö an̄ibi hagabin. * ²¹ Krais n̄ibi b̄i n̄ipe aip magum ḡimim, B̄i Kub ñ̄ig n̄ipe aip ñ̄iñmim, ammim k̄ijaki ñ̄ig n̄ipe aip ñ̄iñmim rö lagnab; B̄i Kub nan n̄ipe aip ñ̄iñmim, ammim k̄ijaki nan n̄ipe aip ñ̄iñmim rö lagnab. * ²² An̄ig geinabim, B̄i Kub n̄ip aleb aleb ñ̄imim ḡinabim. Kale n̄ibi b̄i klö m̄idagöp, B̄i Kub b̄i klö yab̄iñ n̄ip an̄ig geinabim u, han̄ip pen ilön ñ̄agn̄im, a ḡipim akan̄ *

²³ Kale r̄imnap hagpim, “Hon n̄ihön n̄ihön gun a ḡinabun u, ḡinabun; u manö m̄idagöp,” a ḡipim. Me pen adö r̄imnap geinabun u, pen han̄ip ḡi naj ḡinab. Kale hagpim, “Hon n̄ihön n̄ihön gun a ḡinabun u, ḡinabun; u manö m̄idagöp,” a ḡipim. Pen adö r̄imnap geinabun u, n̄ibi b̄i Krais

lau adö m̄idpal gau kal̄ip nan aij ap ḡi ñ̄agnab. * ²⁴ Hon ke m̄id aij ḡinabun a gun adö u nöp n̄iñun gagun; n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip gas̄i n̄iñun, kale m̄id aij göl a gun adö u nöp n̄iñun gun. *

²⁵ Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, k̄ijaki wip haj nan gau pak sabe ḡi dap maker l̄ibal aka ḡimim, gas̄i iru n̄iñmim, kal̄ip hag n̄iñagmim. Hañöwañö rau ñ̄iñmim. ²⁶ N̄ihön ḡin̄ig: God Manö u Depid n̄ipe ad̄iñ ap kal̄i k̄iñ r̄iköm haga, “Ram m̄inöñ iñ i abe, nan m̄inöñ naböñ iñ i m̄idöp nan gau abe, magöñhalö B̄i Kub nan n̄ipe m̄idöp,” a ga. *

²⁷ Pen n̄ibi b̄i Krais lau adö m̄idagpal r̄imnap kalöp, “Aube nan ñ̄iñun,” a gaiöl, ram kal̄ip arun a gaibe u, gas̄i iru n̄iñmim aragmim. Am kal̄ip aip as̄ikmim, kale yaur wal nan gau dam ad̄iñ kalöp ñ̄inaböl gau, k̄ijaki wip haj nan gau pak sabe ḡi dap ñ̄aböl aka ḡimim, gas̄i iru n̄iñmim, kal̄ip hag n̄iñagmim. Nan ñ̄iñeb kalöp ñ̄inaböl rö hañöwañö ud ñ̄iñmim. ²⁸ Pen n̄ibi b̄i r̄imnap apöm kalöp hagaiöl, “Nan an̄ibu k̄ijaki wip haj nan gau pak sabe ḡi dap l̄ibal,” a gaiöl u, r̄ik n̄iñmim, hon ñ̄iñno, n̄ibi b̄i han̄ip hag ñ̄ajal gau gas̄i iru n̄iñaböl, a ḡimim, arö ḡimim. Wasö u, gas̄i magö kale an̄ dan, u aij u naj hagab gas̄i magö an̄ibu, dui ḡinab. * ²⁹ Pen gas̄i magö kalpe hagagabin; n̄ibi b̄i r̄imnap kalöp hag ñ̄inaböl gau, gas̄i magö kale an̄ dan m̄idöp an̄ibu naj ḡinab a gem, hagabin.

Pen gas̄i magö yad ke n̄iñem, nan n̄ihön n̄ihön ḡinam a ḡinabin u, ḡinabin; n̄ibi b̄i ke gas̄i magö kale n̄iñem, an̄ig ḡagnam, a ḡagnabin. ³⁰ Nan ñ̄iñeb an̄ib gau, God n̄ip aij a gem ñ̄iñnabin u,

* 10:18: Lep 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Dud 32:17; Rep 9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16

* 10:22: Dud 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Ro 15:1-2 * 10:26: Sam 24:1 * 10:28:

1Ko 8:7

nihön g+nig n+bi b+ r+mnap y+p manö hag g+naböl? * 31 An+ib u, nan n+ñ+nig g+nabim aka n+ñ g n+ñ+nig g+nabim aka nan nihön nihön g+nig g+nabim, God hib n+pe adö ar+n+ a g+mim gas+ u nöp n+ñ+mim g+mim. * 32 Pen Juda n+bi b+ gau aka Grik n+bi b+ gau aka Krai la u adö m+dpal n+bi b+ gau n+ñ+lö, aij g+n+ adö u g+mim. * 33 Yad g+m+idin adö u, y+p ke aij g+n+ adö u g+m+idin; n+bi b+ gau iru yab+ nöp Jisas manö aij u n+ñ udlö, kal+p ud kam+ñ yun+m, a gem, adö u nöp g+m+idin. *

11

1 An+ib u, yad Krai göp adö u n+ñem g+pin rö, kale u rö nöp yad g+pin adö u nöp n+ñ+mim g+mim. *

N+bi b+ God n+p sabe g+nig magum geinaböl u, kale nihön rö m+idöl

2 Yad nan nihön nihön g+m+idin u n+ñ dammim, Jisas manö aij u dapem kalöp hag n+ñö u, n+ñ dammim, n+ñöl g+ nöp m+dmim g+pin u, kalöp n+bi b+ aij yab+ a gabin. 3 Pen m+ñi hagnig gabin i, n+ñ+mim. B+ gau nab+c kale Krai; n+bi gau nab+c kale nugmul b+; Krai nab+c n+pe God. * 4 Pen b+ gau nab+c kale pa+u göm, God n+p sabe göl g+, aka n+bi b+ gau kal+p God Manö hag nöl g+ geinaböl u, nab+c kale dap lugnaböl. 5 Pen n+bi gau nab+c kale u waiö m+idö n+ñöl g+, God n+p sabe göl g+, aka n+bi b+ gau kal+p God Manö hag nöl g+ geinaböl u, nab+c kale dap lugnaböl. N+bi ap an+g geinab u, n+bi nan naj g+nab nable gan a göm umagö böñ nöp r+klö nable g+nab u, u rö nöp l+nab. 6 Pen n+bi ap umagö pa+u gagnab u, umagö n+pe u r+k sösöl lep; wasö u r+k yuö lep. Pen an+g göl nable göp a

gain+m u, umagö n+pe pa+u g+n+m. 7 B+ gau, God kal+p n+pe ke rö g+ lö m+dpal u rö, nab+c kale u pa+u gagöl. Pen n+bi gau, God kal+p b+ rö g+ lö m+dpal. * 8 God n+bi r+glöm k+id u udöm, b+ g+ laga; b+ r+glöm k+id u udöm, n+bi g+ la. * 9 Pen n+bi ke halö m+idöp u naj göp a göm, nugmul n+p g+ laga; b+ ke halö m+idöp u naj göp a göm, n+bin n+p g+ la. 10 Adö an+bu, n+bi nab+c pa+u göl g+ m+deinab. An+g g+nab u, n+bi b+ n+ñöm, n+bi an+bu manö n+ñab, a g+naböl. An+g g+nab u, ejol gau n+ñöl nable gagnab.

11 Pen n+ñ aij g+mim. B+ Kub amgö ilö u, n+bi ke halö m+dagöp; b+ ke halö m+dagöp. God n+pe n+bi abe b+ abe m+ñongöl g+ la.

12 God b+ r+glöm k+id u udöm, n+bi g+ la u pen m+ñi n+bi gau n+ñ yag daulö n+ñöl g+, majö g+ kub göm, b+ l+naböl. Pen magöñhalö God n+pe i+añ+ an+bu nöp m+idöp. 13 Pen n+bi gau nab+c kale waiö m+idö n+ñöl g+, God n+p sabe g+naböl u, aij g+nab aka, kale ke n+ñim. 14 God n+pe aige göm b+ g+ löm, n+bi g+ löm, g+ la u n+ñ+mim r+k n+ñabim u, b+ gau umagö m+lö m+deinab u naj g+nab, 15 pen n+bi gau umagö m+lö m+deinab u aij g+nab u, a g+mim n+ñabim. Umagö m+lö nab+c pa+u gan a göm, God umagö m+lö n+bi gau n+a. 16 Pen n+bi b+ r+mnap manö hagabin adö an+bi n+ñöm, manö m+dain+m u, yad manö an+bi nöp hagnig gabin. Yad pör an+g unbö rö nöp g+pin. N+bi b+ Krai la u adö m+dpal ram m+ñöñ gau magöñhalö an+g unbö rö nöp g+pal. Adö ap ke gagpal.

17 Pen manö kub kalöp hagnig gabin i, kalöp manö aij r+mnap hagnam rö lagöp. Nihön g+nig; kale Krai la u adö m+dpim n+bi b+ gau aip magum g+m+dim u,

* 10:30: 1Di 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Ro 14:13 * 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16 * 11:3: Jen 3:16; Ep 5:23 * 11:7: Jen 1:26-27 * 11:8: Jen 2:18-23

añ mam kale gau gasi niñmim, gi aij gagi+dim. ¹⁸ Pen niñbi bi ri+mnap yip hagla niñnō, kale Krai lau adō m+dpim niñbi bi am-mim magum gi+dim niñn u, kale asik ke ke lim+dim. Anig hagpal u, kale ri+mnap anig gi+dim a gem niñbin. * ¹⁹ Pen gasi adō ke ke niñmim gi+pe arab an+bu, niñbi bi gau Krai niñ ud pi+dōñ gi+pal, pen niñbi bi gau Krai niñ ud pi+dōñ gagpal, a gun, waiō niñnabun. ²⁰ Krai niñbi bi niñpe aip magum gi+mim nan niñm+dim an+bu, Bi Kub niñg nan j+im niñ niñmim a ga rō niñgagi+dim; piral adō u gi+dim. ²¹ Kale nan niñniñg aum+dim u, kale nōd apim añ mam auagnabōl gau gasi niñmim abadagi+dim. Nōd auaiōl u, niñg wain nan gau iru nōp abōnamō niñjōm niñj hakm+dal. Anig gōl, niñbi bi ri+mnap hainō aulō ki+yō lim+dōp; niñbi bi ri+mnap nōd apōm niñg wain iru niñjō hau alm+dōp. ²² Pen ram kale m+dagō, magum gep ram u ammim, nan niñjōl gi, niñg niñjōl gi gi+pim akan Aka, kale God niñbi bi niñpe m+dpim u, nan y+har+ñ rō lōp akan Kale anig gi+mim, niñbi bi nan m+dagōp gau hag jum+dim. Anig gi+dim u, kalōp niñhōn hagnam? Kalōp niñbi bi aij a gi+nam? Wasō yabi! Kalōp anig hagagnabin.

²³ Bi Kub yip manō hag ña u, yad kalōp hag niñnō: Bi Kub Jisas, bi niñp kain ga niñn u, ram duga magō u, bred magō ap uda. ²⁴ Bred magō ap udōm, God niñp aij a gōm, ad+ñ ad+ñ ud jō gōm ad+ñ bi niñpe gau kalip niñ gi haga, “Hañ roman yad kalōp ñabin i. Anig gi+mim, yip gasi niñjōl gi m+daimim,” a ga. ²⁵ Pen nan niñj hakeila, niñg wain kap u u rō nōp ud God niñp aij a gōm, kalip niñ gi haga, “Niñg wain kap an+bi, yad umem hagape

yad lugō, niñbi bi gau God aip j+im niñ rō l+ nab, a gem, kalōp niñabin me u. Niñg wain kap an+bi hainō niñmim, anig unbō rō nōp gi+mim, yip gasi niñjōl gi m+daimim,” a ga. * ²⁶ An+bu u, Jisas ado gi auagōp niñn i, bred magō u abe niñg wain kap u abe niñjōl gi nōp m+deinabim u, Jisas hanip a gōm uma manō aij an+bu u, niñbi bi gau kalip waiō hagnabim. Anig gi+mim, pōr niñj m+dpē m+dpē, niñpe ado gi aunab arō gi+nabim.

²⁷ Pen niñbi bi ri+mnap gasi aij niñjōm wasō, Bi Kub bred ad+ñ niñg wain kap halōwatō ud niñjeinabōl u, Bi kub hanip a gōm umōb hañ roman hagape niñpe u, nan y+har+ñ rō lō, anig gi+nabōl. God niñjō, kale Krai hañ roman hagape niñpe u nan si nan naij gi+nabōl; manō kub niñnabōl. * ²⁸ An+bu u, aigeg rō m+dpim u, nōd hibur gasi m+dmagō an kale dan ke niñmim asik aij gi+mim, hainō bred wain u ud niñmim.

²⁹ Niñhōn gi+niñg: niñbi bi an bred niñg wain u Jisas hañ roman niñpe u a gi gasi niñjōm wasō, halōwatō bred wain a gōm ud niñjeinabōl gau, nan si nan naij gōm manō kub niñnabōl. ³⁰ Adō an+bu nōp, niñbi bi kale ri+mnap masōs gōm, nan gōm gōp; ri+mnap bōñ nōp umbal. ³¹ An+bu u, aigeg rō m+dpun u, nōd hibur gasi m+dmagō an hon dan ke niñjun asik aij gun, hainō bred niñg wain ud niñjeinabun u, nan si nan naij gun manō kub niñnagnabun. ³² Pen hon nan si nan naij geinabun u, niñbi bi niñpe m+dpun rō, Bi Kub hanip ri+m+dpim uknab. Ri+m+dpim ukō me, gasi niñjun, niñbi bi m+niñjō nabōñ il i halōwatō nan si nan naij gi+pal gau aip mab ke inab ka m+gan yan aragnabun. * ³³ An+bu u, añ mam bi yad, kale nan niñniñg aunabim u, kale nōd

* 11:18: 1Ko 1:10-12 * 11:25: Eks 24:6-8; Hib 8:8-13 * 11:27: Hib 10:29 * 11:32: Hib 12:5-6

apim añ mam auagnaböl gau gasi n+ñmim abadmim, j+m ñöl ñ+ñmim. ³⁴ Pen kalöp r+mnap kiyö linab u, ram kale gau nan ñ+ñmim aumim. Wasö u, hałowatö g+ñabim u, manö kub udnabim.

Manö ad+ñ r+mnap, hainö m+dpim u amem, hag ñ+ aij g+ñabin.

12

God Ana nan aij ñab

¹ Pen añ mam b+. God Ana n+pe nan aij han+ñ añ+ añ+ ke ke ñöb u, m+ñi manö an+bu kalöp hag ñ+ aij g+ñ+g gabin. ² Kale n+ñbim: nöd Krai n+ñ n+ñ udagmim m+dm+dim ñ+ñ u, m+ñöñ, mab ad+ñ, kabö gol, nan gau ud g+ libal nan gasi m+dagöp an+bu gau, gasi kalöp +ip gö, nan piral an+bu gau sabe göl g+ m+dm+dim. * ³ An+bu u, yad kalöp hagabin, God Ana n+bi b+ kal+ñ aip an+ dan m+deinab u, Jisas n+ñ manö naij hagöm hag juep rö lagnab. Pen n+bi b+ an, Jisas B+ Kub yad a g+ñab u, Ana U+ n+ñ aip an+ dan m+idö n+ñöl g+ an+g hagnab. *

⁴ God Ana n+pe nan aij aij añ+ añ+ ke ke ñab u pen Ana nan aij ñab an+bu n+pe Ana añ+ yab+ñ m+idöp. * ⁵ Wög adö añ+ añ+ ke ke g+ñpun u pen B+ Kub n+ñ wög g+ñpun u n+pe B+ Kub añ+ yab+ñ m+idöp. ⁶ Nan aij ke ke udun wög adö añ+ añ+ ke ke g+ñpun u pen God añ+ yab+ñ u n+pe ke gö, hon añ+ añ+ wög adö ke ke g+ño arab.

⁷ God Ana han+ñ nan aij ke ke ñö, wög adö ke ke g+ñpun an+bu, Krai lau adö m+dpal n+bi b+ gau ud aij gun g+ aij g+no, n+bi b+ n+pe magöñhalö m+id aij g+ñan a göm göp. ⁸ God Ana n+pe han+ñ n+bi b+ r+mnap gasi aij ñö, gasi n+ñ aij gun Krai manö aij u n+bi b+ gau hag ñ+ñbun. Pen Ana añ+ an+bu n+pe han+ñ n+bi b+ r+mnap

gasi aij ñö, Krai manö aij u i+ u gasi n+ñ k+id hi+kun n+bi b+ gau hag ñ+ aij g+ñpun. ⁹ Ana añ+ an+bu han+ñ r+mnap gasi aij ñö, Krai n+ñ n+ñ ud p+idöñ yab+ñ g+ñpun; Ana añ+ an+bu han+ñ r+mnap gasi aij ñö, n+bi b+ r+mnap nan göp gau g+no kam+ñ löp. ¹⁰ Ana han+ñ r+mnap nan gagep rö g+ñan a göm p+idöñ u ñöb. Ana han+ñ r+mnap gasi aij ñö, God manö n+pe ke hagab manö an+bu n+ñun n+bi b+ gau waiö hag ñ+ñbun. Ana han+ñ r+mnap gasi aij ñö, God Ana aka ana ke n+bö ap kal+ñ aban alö hagaböl u n+ñbun. Ana han+ñ r+mnap gasi aij ñö, manö yab+ñ ke ke gau n+bö nöd n+ñagm+idun y+ñ+d magö an+bu nöp n+ñun hagpun. Ana han+ñ r+mnap gasi aij ñö, manö yab+ñ ke ke haglö n+ñun, ado gun n+bi b+ gau kal+ñ hag ñ+ñbun.

¹¹ Pen God Ana añ+ yab+ñ m+idöp u, gasi n+pe ke ke n+ñöb rö, han+ñ n+bi b+ añ+ añ+ nan aij ke ke ñö n+ñöl g+, wög adö ke ke g+no arab. *

Krai hañ roman+ñ n+pe añ+ nöp m+idpun

¹² Hañ roman+ñ hon añ+ yab+ñ m+idöp u pen ad+ñ ad+ñ ke ke iru nöp m+idöp. Ad+ñ ad+ñ ke ke an+bu gau magöñhalö aip j+m ñöl hañ roman+ñ añ+ nöp m+idöp. Krai abe an+g unbö rö m+idöp. * ¹³ An+g unbö rö nöp, hon Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, n+bi b+ n+bi b+ r+mnap kal+ñ nag+ wög g+ñal gau abe, n+bi b+ gasi kale ke n+ñöm g+ñal gau abe, God Ana añ+ an+bu nöp han+ñ magöñhalö pak ñö, Krai hañ roman+ñ n+pe añ+ nöp m+idpun. God n+pe Ana añ+ an+bu nöp han+ñ ñöb m+dmagö an+ hon dan m+idöp. *

¹⁴ Hañ roman+ñ hon añ+ yab+ñ m+idöp u pen ad+ñ ad+ñ ke ke iru

* 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jn 4:2-3 * 12:4: Ro 12:6 * 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28

nöp m+idöp. ¹⁵ Ma k+id u, ñ+n k+id u n+ñöm, yad ñ+n k+id m+idbnep u aij, pen ma k+id m+idpin u rö, hañ roman ad+ñ ap m+idagpin, a geinab u, hon ma k+id an+bu hañ roman ad+ñ ap m+idagöp, a gun hagagnabun. ¹⁶ R+im+id u, u rö nöp, amgö u n+ñöm, yad amgö m+idbnep u aij, pen r+im+id m+idpin u rö, hañ roman ad+ñ ap m+idagpin, a geinab u, hon r+im+id an+bu hañ roman ad+ñ ap m+idagöp, a gun hagagnabun. ¹⁷ Pen han+ip g+ la ñ+n u, amgö gau magöñhalö gaiböp u, aige gun manö haglö r+im+id pak n+ñbnop? Pen r+im+id magöñhalö nöp gaiböp u, aige gun hañ n+ñbnop? ¹⁸ Pen God gas+ n+ipe ke n+ñöm, hañ roman ad+ñ ad+ñ ke ke magöñhalö g+ li aij ga. ¹⁹ Ad+ñ ad+ñ ke ke m+idagböp u, hañ roman u rö nöp m+idagböp. ²⁰ An+ib u me, ad+ñ ad+ñ ke ke iru nöp m+idöp pen magöñhalö aip j+m ñöl hañ roman añ+ nöp m+idöp.

²¹ Pen amgö u, ñ+n k+id u n+ip, “N+ihön g+n+ig yad aip m+idpan? Wög ne ap m+idagöp,” a göm, as+ik am ke nöp m+idöm, m+id aij gagnab. Nab+c cög magö u, u rö nöp, ma k+id u n+ip, “N+ihön g+n+ig yad aip m+idpan? Wög ne ap m+idagöp,” a göm, as+ik am ke nöp m+idöm, m+id aij gagnab. ²² Pen hañ roman ad+ñ r+imnap klö m+idagöp, a gun gau, wög kale abe m+idöp. As+ik ke ke lö, hañ roman m+id aij g+n+im rö lagöp. ²³ Pen ad+ñ an+bu ad+ñ y+har+ñ a g+ipun ad+ñ gau, gas+ n+ñ aij gun, wañ+ñ r+ib ad+ñ g+ aij g+ipun. Pen ad+ñ an+bu ad+ñ n+ñagep a g+ipun ad+ñ gau, gas+ n+ñ aij gun, wañ+ñ r+ib ad+ñ g+ aij gun. ²⁴ Pen ad+ñ an+bu ad+ñ aij a g+ipun ad+ñ gau, gas+ n+ñ aij gun, ke gagpun. Pen God n+ipe ke hañ roman ad+ñ ad+ñ gau udöm, ad+ñ an+bu ad+ñ y+har+ñ a g+ipun ad+ñ gau, ud aij yab+ñ göm, ad+ñ magöñhalö g+ j+m ñö, hañ

roman añ+ nöp m+idöp. ²⁵ An+ib u, hañ roman añ+ nöp m+idöm, as+ik ke ke lagöm, n+ibi b+ n+ipe r+imnap aip ad+ip ad+ip rö m+idöm, pen pen m+idmagö lö. ²⁶ Pen ad+ñ ap marö gain+im, ad+ñ r+imnap magöñhalö abe marö g+nab; pen ad+ñ ap n+ip hib haglö adö arain+im u, ad+ñ r+imnap magöñhalö abe m+ñ m+ñ g+naböl.

²⁷ Pen kale magöñhalö Kraiss hañ roman n+ipe m+idpim. Hañ roman n+ipe u gö kale añ+ añ+ ad+ñ ad+ñ m+idpim. * ²⁸ N+ibi b+ il n+ipe m+idpun añ u, n+ipe han+ip hag löp rö wög ke ke g+ipun. Nöd u, r+imnap Jisas manö ud arep b+ gau m+idpun; y+gwö añ n+ibö u, Jisas manö aij u hag ñeb b+ gau m+idpun; y+gwö n+igan n+ibö u, Jisas manö aij u n+ibi b+ ñ+ pai kal+ip hag ñeb n+ibi b+ gau m+idpun; pen hon r+imnap nan gagep rö gau g+ipun; r+imnap n+ibi b+ nan göp gau kal+ip g+ino kam+ñ löp; r+imnap n+ibi b+ mög n+ñjun ud aij g+ipun; r+imnap n+ibi b+ gau kal+ip abad m+idno n+ñöl g+, m+id aij g+ipal; r+imnap manö yab+ñ ke ke gau hagpun. * ²⁹ Pen hon magöñhalö Jisas manö ud arep b+ m+idagpun. Hon magöñhalö Jisas manö aij u hag ñeb b+ m+idagpun. Hon magöñhalö Jisas manö aij u n+ibi b+ ñ+ pai kal+ip hag ñeb n+ibi b+ gau m+idagpun. Hon magöñhalö nan gagep rö gau gagpun. ³⁰ Hon magöñhalö n+ibi b+ nan göp gau kal+ip g+ino kam+ñ lagöp. Hon magöñhalö manö yab+ñ r+imnap ke ke hagagpun. Hon magöñhalö manö yab+ñ ke ke haglö n+ñjun, ado gun n+ibi b+ gau kal+ip hag ñagpun. ³¹ God Ana nan aij ñab an+ib gau, gas+ r+im+id m+idmagö añ kale dan gas+ n+ñmim, nan aij aij ñab an+ib gau udnabun a g+mim gas+ u n+ñmim.

Pen uri yad kalöp adan aij yab+ñ u hagn+g gabin. *

13

Nɪbi bɪ ke nɪbō gau kalɪp mɪdmagō lɪnabun u, u nan kub yabɪ

¹ Manō yabɪ ke ke hagnabun aka ejol manō hagpal rō hagnabun u pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagō lagnabun u, manō hon nɪɲlō belo paklō paklō hagab u rō lɪnab.

² God manō nɪpe ke hagab manō anɪbu nɪɲun, nɪbi bɪ gau waiō hag nɪnabun u pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagō lagnabun u, hon nɪbi bɪ yɪharɪɲ rō lɪnabun. Gasɪ nɪɲ kɪd hɪɪkun, Kraiſ manō aij u nɪɲ aij gɪnabun u pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagō lagnabun u, hon nɪbi bɪ yɪharɪɲ rō lɪnabun. Kraiſ manō aij u manō iɪ u gasɪ nɪɲ kɪd hɪɪknabun u pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagō lagnabun u, hon nɪbi bɪ yɪharɪɲ rō lɪnabun. Hon nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagō lagun, Kraiſ nɪp nɪɲ ud pɪdōɲ yabɪ gun, ilō magō rɪmnap hagno ke gau arnab u pen hon nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagō lagnabun u, hon nɪbi bɪ yɪharɪɲ rō lɪnabun. *

³ Pen nan hon magōɲhalō mɪdōp rō, nɪme lun nɪbi bɪ nan mɪdagōp gau kalɪp nɪnabun aka God wōg u gɪno nɪɲōl gɪ, nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp nɪɲlō, mulu lugō, hanɪp mab inab aɲ u ud yulō umnabun u, God nɪp aij gɪnab a gɪnabun u pen mɪdmagō lagnabun u, nan yɪharɪɲ rō lɪnab.

⁴ Hon mɪdmagō leinabun u, kalɪp manō hain hain hagun, ud aij gun, gɪ aij gɪnabun. Hon mɪdmagō leinabun u, nan aij kale gau hon rō lagōp, a gun gasɪ u nɪɲagnabun. Hon mɪdmagō leinabun u, hib hon ke hagno adō aragnab. Hon mɪdmagō leinabun u, hon nōp nɪbi bɪ kub nɪbi bɪ gau nɪbi bɪ pro, a gun gasɪ u nɪɲagnabun. ⁵ Hon mɪdmagō

leinabun u, nɪbi bɪ kalɪp manō naj hagun, haɫōwaɫō gagnabun. Hon mɪdmagō leinabun u, pōr nan nɪhōn nɪhōn hane ke aij gɪnɪm adō u gasɪ nɪɲun gagnabun. Hon mɪdmagō leinabun u, yɪɪd kal juun manō pen pen hagagnabun. Hon mɪdmagō leinabun u, nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp gɪ naj gɪnabōl u, manō anɪbu gasɪ nɪɲōl gɪ mɪdagnabun.

⁶ Hon mɪdmagō leinabun u, nagɪ naj adō anɪbu nɪɲun nɪnɪ lagnabun; nan nɪhōn nɪɲō nōp mɪdōp u nōp nɪɲun mɪn mɪn gɪnabun. * ⁷ Hon mɪdmagō leinabun u, marō nɪhōn nɪhōn rɪmnap hanɪp aunɪm, gasɪ halō mɪdeinabun. Hon mɪdmagō leinabun u, pōr Bɪ Kub nɪp nɪɲ ud pɪdōɲ gōl gɪ nōp mɪdeinabun. Hon mɪdmagō leinabun u, pōr Bɪ Kub nɪp nɪɲ udōl gun gasɪ halō mɪdeinabun. Hon mɪdmagō leinabun u, pōr klō gun Bɪ Kub hagōp rō gōl gɪ mɪdeinabun. *

⁸ Hon mɪdmagō leinabun u, rol ruō pōr pōr nōp anɪg gɪ damun, am Bɪ Kub aip kumi kabō adō laɲ au mɪdeinabun nɪn u, mɪdmagō lōl gɪ nōp mɪdeinabun. God Ana hanɪp nan aij nō, God manō nɪpe ke hagab manō anɪbu nɪɲun, nɪbi bɪ gau waiō hag nɪbun u, hainō anɪg gagnabun. God Ana hanɪp nan aij nō, manō yabɪ ke ke aka ejol manō hagpal rō hagnun u, hainō anɪg gagnabun. God Ana hanɪp nan aij nō, Kraiſ manō aij u manō iɪ u nɪɲ kɪd hɪɪkpun u, hainō anɪg gagnabun. ⁹ Nɪhōn gɪnɪg: God Ana hanɪp nan aij nō, Kraiſ manō aij u manō iɪ u nɪɲ kɪd hɪɪkpun a gɪ gasɪ nɪɲbun u pen uri rɪmnap nōp nɪɲbun. God Ana hanɪp nan aij nō, God manō nɪpe ke hagab manō anɪbu nɪɲun nɪbi bɪ gau waiō hag nɪbun a gɪ gasɪ nɪɲbun u pen God Manō nɪpe

* 13:2: Mad 17:20 * 13:6: Ro 12:9 * 13:7: 1Pɪ 4:8

rɨmnap nöp nɨjun, nɨbi bɨ gau hag ñɨbun. ¹⁰ Pen Krai Bɨ aij unbö ke aunab u, hon nan gau rɨmnap nöp nɨɟagnabun; hon nɨbi bɨ magöŋhalö nan gau magöŋhalö waiö nɨɟ haknabun.

¹¹ Ñɨ painaɟ midmidun ñɨn u, ñɨ painaɟ gasɨ nɨɟbal rö gasɨ nɨjun, ñɨ painaɟ hagpal rö haguɟ midmidun. Pen hainö majö gun, nɨbi bɨ kub lun, ñɨ painaɟ gasɨ nɨɟöm gɨpal rö u böɟ nöp arö gɨpun.

¹² Uri ñɨn anɨbi, ñɨg ana rö ral nɨɟbal rö u nɨjun, nan gau magöŋhalö nɨɟ aij gagpun. Rɨmnap nɨɟbun; rɨmnap nɨɟagpun. Pen ñɨn hain anɨbu, nan gau rɨmnap nöp nɨɟagnabun; hon nɨbi bɨ magöŋhalö nan gau magöŋhalö amgö magö hon ke waiö nɨjun, nɨɟ haknabun. Uri ñɨn anɨbi, God nɨpe aigale Bɨ rö midöp u rɨmnap nɨɟbun, rɨmnap nɨɟagpun. Pen ñɨn hain anɨbu, God hanɨp nɨɟ aij yabɨl göp rö u, nɨp u rö nöp nɨɟ aij yabɨl gɨnabun.

¹³ Anɨb u, manö kub mɨhau nɨgaɟ pör midöp: Krai nɨp nɨɟ udep u; Krai nɨp gasɨ halö abad midep u; midmagö lep u. Pen manö kub yabɨl u me, midmagö lep u. *

14

God Ana nɨbi bɨ nɨpe kalɨp nan aij ñab

¹ Nɨbi bɨ gau kalɨp midmagö lɨnabun u, u nan kub yabɨl; kale gasɨ anɨgöl nɨɟmim gɨmim. God Ana nan aij ñab anɨb gau, gasɨ rɨmid midmagö anɨ kale daɟ gasɨ nɨɟmim, nan aij ñab anɨb gau udnabun a gɨmim gasɨ u nɨɟmim. Pen nan aij aij yabɨl u, Krai manö aij u nɨbi bɨ kalɨp hag ñɨnabun, a gɨmim gasɨ u nɨɟmim. * ² Pen nɨbi bɨ manö ke nɨbö manö nɨɟagep rö

hageinaböl u, kale nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp hagagaböl; kale God nɨp nöp hagaböl. Nɨbi bɨ rɨmnap manö anɨbu nɨɟöm nɨɟagnaböl. God Ana pɨdöɟ ñö manö nɨɟö pi göl midöp gau hagaböl. ³ Pen nɨbi bɨ Krai manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nɨbi bɨ rɨmnap manö kale u rö nöp nɨɟöm nɨɟ aij gɨnaböl. Manö anɨbu nɨɟöm Krai manö aij u nɨɟ aij göm pɨdöɟ rɨmnap halö udöm, gasɨ halö midöl gɨ, nan nɨhön gɨnab u gasɨ iru nɨɟagnaböl. ⁴ Nɨbi bɨ manö ke nɨbö manö nɨɟagep rö hageinaböl u, kale ke nöp manö anɨbu rɨk nɨɟöm, kale ke nöp pɨdöɟ rɨmnap halö udnaböl. Pen nɨbi bɨ Krai manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nɨbi bɨ Krai lau adö midpal gau magöŋhalö u rö nöp nɨɟöm, pɨdöɟ rɨmnap halö udnaböl. ⁵ Kale magöŋhalö manö ke nɨbö manö nɨɟagep rö hageinabim u, yɨp aij gɨnab u pen yɨp aij yabɨl gɨnab u, Krai manö aij u waiö hag ñɨnabim. Bɨ ap manö ke nɨbö manö nɨɟagep rö hagöm, hainö nɨpe ke ɨl haggɨn u anɨg anɨg göl midöp a gɨnab u, nɨbi bɨ apɨ nɨɟbal gau pɨdöɟ rɨmnap halö udnaböl. Anɨg gɨnab u aij. Wasö, manö ke nɨbö manö nɨɟagep rö hagep u nan pro; Krai manö aij u waiö hagep u nan kub.

⁶ Pen midpim u amem, manö ke nɨbö manö nɨɟagep rö hagem God Manö hageinabin u, kale aigöl gɨmim nɨɟmim, Krai nɨp nɨɟ ud pɨdöɟ gɨnabim? Pen God Ana yɨp manö rɨmnap hagö, kalöp hag ñɨnabin u aij gɨnab. Aka God Ana gö, gasɨ rɨmid yɨp auöp rö kalöp hag ñɨnabin u aij gɨnab. Aka God Ana yɨp gasɨ ñö, Krai manö aij rɨmnap kalöp hag ñɨnabin u aij gɨnab. Yad kalöp hag ñɨnö, kale Krai Jisas manö aij nɨɟ aij gɨmim, hagöp rö gɨnabim u, aij. Krai manö ɨl u rɨmnap hag ñeinabin u,

* 13:13: 1De 1:3 * 14:1: 1Ko 12:31; 14:39

Krais n̄p n̄ŋ ud p̄dōŋ ḡmim rō l̄nab.

⁷ Nan gau r̄mnap gas̄ m̄dagōp pen manō hagab. Gabu gida nan gau manō hagab. Pen gabu gida manō hag aij gageinab u, n̄bi b̄i gau n̄ŋōm manō n̄hōn n̄hōn hagōp a gōm dui gōm k̄map ha-gagnabōl.

⁸ Pen āŋ magō u, u rō nōp, hag aij gageinab u, b̄i an urakōm pen pen ḡn̄g gabun a gōm, abad m̄deinab? ⁹ An̄b u rō me, kale n̄bi b̄i gau kal̄p manō ke n̄bō manō n̄ŋagep rō hagem, God Manō hageinabim u, kale aigōl gōm manō hagabōl me u a gōm, n̄ŋōl? Kale ke nōp hag hag ju l̄nabim.

¹⁰ M̄nōŋ nabōŋ īl i manō yab̄i ke ke iru nōp m̄dōp rō, manō īl u m̄dō n̄ŋōl ḡi hagal; ȳhar̄ŋ hagagal. ¹¹ N̄bi b̄i r̄mnap manō hagle n̄ŋagnabun u, han̄p n̄ŋlō, n̄bi b̄i m̄lō gau rō l̄nab. Hon pen kal̄p n̄ŋno, unbō rō ḡnab. ¹² Kalōp an̄b unbō rō nōp ḡnab u, n̄ŋ aij ḡmim. Gas̄ r̄m̄d m̄dmagō aŋ kale daŋ gas̄ n̄ŋmim, God Ana nan aij ñab an̄b gau udnabun a ḡmim gas̄ u n̄ŋbim u aij. Pen n̄bi b̄i Krais lau adō m̄dpal gau magōŋhalō Krais n̄p n̄ŋ ud p̄dōŋ gōl a ḡmim, nan aij God Ana ñab gau udmim, klō ḡmim ḡi m̄deinabim u aij yab̄i.

¹³ An̄b u rō me, kale n̄bi b̄i gau kal̄p manō ke n̄bō manō n̄ŋagep rō hagem, God Manō hageinabim u, God n̄p hag n̄ŋbe, kalōp gas̄ ñō n̄ŋōl ḡi, manō hagnabim an̄bu ud ado ḡmim, an̄g an̄g hagajun a ḡmim, kal̄p u rō nōp hag ñ̄mim. ¹⁴ N̄hōn ḡn̄g: manō ke n̄bō manō n̄ŋagep rō hagem, God n̄p sabe ḡnabin u, ana yad sabe ḡnab pen manō īl an̄g gōl hagabin u a gem n̄ŋagnabin. ¹⁵ An̄b u, yad ana yad u God

n̄p sabe ḡnabin; pen yad u rō nōp gas̄ r̄m̄d yad u n̄ŋōl ḡi nōp m̄dem God n̄p sabe ḡnabin. Yad ana yad u God n̄p k̄map hagnabin; pen yad u rō nōp gas̄ r̄m̄d yad u n̄ŋōl ḡi nōp m̄dem God n̄p k̄map hagnabin. ¹⁶ Kale ana kale u nōp God n̄p aij a ḡmim sabe geinabim u, n̄bi b̄i gau manō hagnabim u n̄ŋōm r̄ik n̄ŋagnabōl. An̄b u, kale God n̄p sabe ḡmim aij a ḡnabim manō an̄bu īl u r̄ik n̄ŋōm, aij a gōp a gōm “N̄ŋō” a gōl rō lagnab. ¹⁷ God n̄p aij a gōl ḡi m̄deinabim u pen n̄bi b̄i an̄b gau manō hagnabim u n̄ŋōm, gas̄ r̄mnap halō udōm p̄dōŋ r̄mnap halō udagnabōl.

¹⁸ Pen God Ana nan aij ñō, manō ke n̄bō manō n̄ŋagep rō hagnab u, kalōp nōp ñagōp. Ȳp u rō nōp ñaj̄p, manō ke n̄bō manō n̄ŋagep rō iru nōp p̄r hagem̄din u, God n̄p aij a ḡpin. ¹⁹ Pen Krais lau adō m̄dpun n̄bi b̄i gau aip magum gun, manō ke n̄bō manō n̄ŋagep rō hagnō n̄bi b̄i r̄mnap n̄ŋōm r̄ik n̄ŋagnabōl u, u ȳp aij gagnab. Manō n̄ŋeb m̄hōp nōp hagnō, n̄bi b̄i r̄mnap n̄ŋōm gas̄ r̄mnap halō udnabōl u, u ȳp aij ḡnab.

²⁰ Pen āñ mam b̄i. Ñ̄i pain̄ŋ gas̄ n̄ŋbal rō gas̄ u rō n̄ŋagmim; n̄bi b̄i kub gas̄ n̄ŋbal rō gas̄ u rō n̄ŋmim. Nan si nan naij gagep adō u nōp ñ̄i pain̄ŋ rō m̄dmim. *

²¹ God manō haga r̄mnap hagōm, Aisaia God Manō ad̄ŋ ap kal̄i kl̄iñ r̄ikōm haga,

“B̄i Kub hagōp,

‘Yad n̄bi b̄i gai i r̄m̄d uknō,

n̄bi b̄i m̄lō gau n̄bō hagnō apōm,

manō yab̄i kale ke hagnabōl,

pen n̄bi b̄i gai i manō yad hagnabin an̄bu n̄ŋagnabōl,’ a gōp,” a ga. *

* 14:20: Ep 4:14 * 14:21: Ais 28:11-12

22 Anib u niḡbun, God Ana nan aij ñö, manö ke niḡbö manö niḡagep rö hagpal u, niḡbi bḡ Kraiḡ niḡp niḡ udpal gau niḡḡöl a göm ñagöp; niḡbi bḡ Kraiḡ niḡp niḡ udagpal gau niḡḡöl a göm ñöb. Pen God Ana nan aij ñö, niḡbi bḡ Kraiḡ manö aij u waiö hag ñḡbal u, niḡbi bḡ Kraiḡ niḡp niḡ udpal gau, niḡp niḡ ud aij göl a göm ñöb; niḡbi bḡ Kraiḡ niḡp niḡ udagpal gau, niḡp niḡ udöl a göm ñagöp.

23 Pen kale niḡbi bḡ Kraiḡ lau adö miḡdpim gau ap magum giḡmim, magöḡhalö manö ke niḡbö manö niḡagep rö hagpe niḡḡöl giḡ, niḡbi bḡ manö anibu niḡḡagpal gau riḡmnap aka niḡbi bḡ Kraiḡ niḡp niḡ udagpal gau riḡmnap raul miḡgan anibu aueinaböl u, manö kale anibu niḡḡöm, niḡbi bḡ gau hauḡ alö hagaböl, a giḡnaböl. * 24 Pen Kraiḡ manö aij u waiö hag ñöl giḡ miḡdpe niḡḡöl giḡ, niḡbi bḡ Kraiḡ niḡp niḡ udagpal gau riḡmnap aka niḡbi bḡ manö anibu niḡḡagpal gau riḡmnap raul miḡgan anibu aueinaböl u, manö kale anibu niḡḡöm, kale nan si naij naij giḡpal u niḡḡöm, gasi kub niḡḡnaböl. * 25 Gasi kub niḡḡöl niḡḡöl giḡ, nan niḡhön niḡhön gasi riḡmiḡd miḡdagö gö kale pi göl miḡdöp gau waiö lö niḡḡnaböl. Kale anig göl gasi niḡḡöm, God niḡp niḡḡöl anḡniḡ gö, kugom yiḡmöm, God hib niḡpe haglö adö arö niḡḡöl giḡ hagnaböl, “Niḡḡöl! God kalöp aip miḡdöp,” a giḡnaböl.

God niḡp sabe giḡniḡ am magum giḡmim u, kabö rö nöḡp giḡmim

26 Anib u, aḡ mam biḡ, manö hagnig gabin i niḡḡmim. Kale ap magum giḡnabim ñḡn u, biḡ ap kiḡmap ap hagnab; biḡ ap Kraiḡ manö aij u adḡḡ ap manö hag ñḡnab; biḡ ap God Ana gasi ñḡnab rö manö u hag ñḡnab; biḡ ap manö ke niḡbö manö niḡḡagep rö hagnab; biḡ

ap manö hagnab anibu, ado göm anig anig hagajip a giḡnab. Anib u me, niḡbi bḡ Kraiḡ lau adö miḡdpal gau Kraiḡ niḡp niḡ ud piḡdöḡ göl a giḡmim gasi u nöḡp niḡḡmim giḡmim.

* 27 Pen biḡ riḡmnap manö ke niḡbö manö niḡḡagep rö hageinaböl u, biḡ miḡhöḡ aka miḡhau niḡgan nöḡp manö hagöl. Iru nöḡp hagagöl. Pen biḡ aḡḡ ap nöḡp uraköm manö hagnab; biḡ seg hagagöl. Biḡ aḡḡ ap anig göl uraköm manö hageinab, biḡ ke niḡbö ap pen uraköm, manö haga u ud ado göm, anig anig hagajip, a giḡnab. 28 Pen manö ado göm, anig anig hagajip a göm hag ñeb biḡ ap miḡdagainim u, manö ke niḡbö manö niḡḡagep rö hagnig gaböl biḡ gau manö anibu hagagöl; kale ke agamij kalip ke abe God niḡp abe hagöl. 29 Biḡ miḡhöḡ aka miḡhau niḡgan Kraiḡ manö aij u hag ñḡlö niḡḡöl giḡ, biḡ riḡmnap kabö rö hagaböl aka göm, niḡḡ miḡdaiöl. * 30-31 Pen biḡ asik niḡḡ miḡdeinaböl anib gau, biḡ ap God Ana gö, gasi aij piḡral hiḡkö, biḡ nöḡp uraköm hagnim u gasi anibu niḡḡöm asikö, biḡ hain uraköm hagnim. Pen pen ab ralöm hagagöl. Aḡḡ aḡḡ uraköm hagöl. Anib u, kale magöḡhalö Jisas Kraiḡ manö aij u hag dapim apim giḡmim me, Jisas Kraiḡ gasi riḡmnap halö udmim, gasi halö miḡdeinabim.

32 Niḡbi bḡ God kalöp nan aij ñö, Kraiḡ manö aij u hag ñḡmiḡdim gau, gasi kale ke niḡḡ aij giḡmim, manö hag ñḡmim. Pen kale u rö nöḡp gasi niḡḡ aij giḡmim, manö hagpin me u a giḡmim arö giḡmim. 33 Niḡhön giḡniḡ: God gö niḡbi bḡ Kraiḡ lau adö miḡdpal gau haḡöwaḡö gagpal; gasi niḡḡöl giḡ giḡlö arö, agamij miḡd aij giḡpal.

Pen kale ap magum giḡmim, Kraiḡ lau adö miḡdpal niḡbi bḡ ram miḡniḡḡ gau gau magöḡhalö giḡmiḡdal

* 14:23: Ap 2:13 * 14:24: Jon 16:8 * 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1De 5:21

rö g+mim. ³⁴ Kale ap magum g+mim, God n+p sabe g+m+dim n+n u, n+bi gau manö hagagöl. B+ gau nöp haglö, n+bi gau y+har+ñ apdi n+njöl. Juda lo manö an+ñ unbö rö nöp hagöp. *

³⁵ N+bi gau manö r+mnap halö n+njun a geinaböl u, kale ram kale ke gau amöm, nugmul b+ kal+p hag n+njlö, hag nöl. Pen n+bi b+ Kraiss lau adö God Manö n+njun a göm magum geinaböl an au, n+bi ap uraköm manö hag n+nab u, g+ najj yab+ g+nab.

³⁶ Kale n+bi b+ Korid nöd api Jisas manö aij u udmim n+bi b+ gau dammim hag n+agpe. Pen hon Jisas manö aij ud arep b+ gau, manö aij an+bu damun, kalöp n+bi b+ Korid nöp hag n+agno. ³⁷ Kale b+ an an, God Ana han+p nan aij nö, Jisas manö aij u n+bi b+ gau hag n+m+idun a g+mim gas+ n+njbim gau, yad B+ Kub hagöp rö hagabin me u a g+mim n+njmim. * ³⁸ Pen b+ an manö hagabin an+bi n+nagnab u, manö n+pe u rö nöp n+njagmim.

³⁹ An+ñ u, añ mam b+. Gas+ kub kale u Jisas manö aij u hag n+nun a g+mim gas+ u n+njmim. Pen n+bi b+ manö ke n+bö manö n+njagep rö hagaiöl u, arö gim a g+mim hagagmim. ⁴⁰ Pen kale n+bi b+ Kraiss lau adö m+dpim gau apim God Manö n+njnabim n+n u, nan n+hön n+hön geinabim, magöñhalö gas+ n+nj aij göl g+ g+pe ar+nim.

15

Kraiss umöm kauyanj uraka

¹ Añ mam b+. Kraiss manö aij u nöd hag n+ainö udmim, manö n+njö yab+ a g+mim n+nj ud p+dönj g+pim u, kauyanj hag n+ aij g+n+g gabim. ² Manö aij an+bu kalöp hagnö n+njmim udpe u, n+nj ud p+dönj göl g+ m+deinabim u, God

kalöp ud kam+nj yunab. Pen n+nj ud p+dönj göl g+ m+deinabim u, kale manö n+njö an+bu y+har+ñ n+nj udpim rö linab.

³ Manö yad nöd n+njnö an+bu, manö kub manö aij yab+ a gem kalöp hag n+nö. Hon nan si nan najj g+pun rö, Kraiss han+p a göm uma u, God Manö kal+ k+ñ r+köm, g+nab a g+la rö nöp ga. * ⁴ Kraiss umö r+göl g+lö, n+n m+höp m+dom, n+n m+hau n+ganj u kauyanj uraka u, u rö nöp God Manö kal+ k+ñ r+köm, g+nab a g+la rö nöp ga. *

⁵ Pen Jisas kauyanj uraköm, Pida m+deia au waiö lö, n+p nöd n+nja. Hainö waiö lö, b+ manö n+pe ud arep unbö m+gan lanj u n+njla. *

⁶ Hainö n+n ap, Kraiss kauyanj waiö lö, n+n añ+ an+bu nöp añ mam paip hadred (500) rö n+njla. Añ mam an+ñ gau r+mnap umla pen magöñhalö rö m+dpal. ⁷ Hainö n+n ap, Kraiss kauyanj waiö lö, Jems n+nja. N+n ap pen, b+ manö n+pe ud arep gau magöñhalö n+njla. *

⁸ Pen n+bi b+ r+mnap n+p n+njla n+n u ap arö, hainö Jisas yad ke waiö la n+njnö. An+ñ u, yad n+ le pi yag daubal rö ap m+dainö y+p uda. *

⁹ Yad n+bi b+ Kraiss lau adö m+deila gau kal+p g+ najj yab+ g+ m+dm+din u, Jisas manö aij ud arep b+ m+dnam rö laga. * ¹⁰ Pen God y+p mög n+njöm ud aij gö, b+ n+pe m+dem, ke yab+ g+pim. Jisas manö aij ud arep b+ r+mnap wög g+p+al rö gagpin; y+p mög n+njöm ud aij yab+ gö, wög kub yab+ u g+pim. *

¹¹ Yad nöp God n+p wög g+pim a gem hagagabin; kale nöp g+p+al a gem hagagabin. Hon magöñhalö Kraiss manö aij u, adö añ+ hag n+no arö, kale n+njmim udpim.

N+bi b+ umla gau kauyanj urakn-aböl

* 14:34: 1Ko 11:3; 1Di 2:12 * 14:37: 1Jn 4:6
2:24-32 * 15:5: Luk 24:34; Mad 28:16-17 *
Ep 3:8; 1Di 1:15 * 15:10: 2Ko 11:23

* 15:3: Ais 53:5-12 * 15:4: Mad 12:40; Ap
15:7: Luk 24:50 * 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9:

12 Pen Krajs umöm uraka a gun manö pör hagpun u, kale r+mnnap n+hön g+n+g n+n+g+mim, wip gau umöm kauyaŋ urakagnaböl a g+mim n+n+bim? 13 Pen wip gau umöm kauyaŋ urakagnaböl a g+nabim u, Krajs n+pe ke kauyaŋ urakagöp a g+nabim.

14 Pen Krajs kauyaŋ urakagböp u, Krajs manö aij hag n+m+dun manö u, manö y+har+ŋ rö l+böp. Krajs kauyaŋ urakagböp rö hagep, Krajs manö aij n+n+ŋ udpim u manö y+har+ŋ rö l+böp. 15 Wip umöm uraköl rö lagaiböp u, God Krajs n+p gö urakagböp. An+bu u, God gö Krajs uraka manö aij pör hag n+m+dun u, manö piral rö l+böp. 16 N+hön g+n+g: wip gau umöm kauyaŋ urakagnaböl a g+nabim u, Krajs n+pe ke u rö nöp kauyaŋ urakagöp a g+nabim. 17 Pen Krajs kauyaŋ urakagböp, Krajs manö aij n+n+ŋ udpim u manö y+har+ŋ rö l+böp. Krajs kauyaŋ urakagböp, nan si nan naj g+pim gac u h+k g+ yuagböp. 18 Pen Krajs kauyaŋ urakagböp, n+bi b+ Krajs n+p n+n+ŋ udöm umla gau, hadö böŋ nöp um lug l+ arblap. 19 Hon Krajs n+p udun me, gas+ halö m+dpun. Pen m+nöŋ naböŋ if i m+dun, böŋ nöp umaibnop, n+bi b+ mög gep rö yab+ŋ m+daibnop.

20 Pen Krajs uraköm kam+n+ŋ m+dpöp u me, n+bi b+ Krajs n+p n+n+ŋ udöm umbal gau, u rö nöp uraköm kam+n+ŋ m+deinaböl. 21 B+ ap gö, n+bi b+ umnaböl; b+ ap gö, n+bi b+ uraknaböl. * 22 Manö hagabin an+bu, Adam n+bi b+ yam n+pe m+dpun u magöŋhalö umnabun, pen Krajs n+bi b+ yam n+pe m+dpun u magöŋhalö uraknabun. 23 Pen God Krajs n+p nöd gö uraköm, am n+pe aip m+dpöp u me, hainö apöm n+bi b+ n+p lau adö m+dpun gau gö, magöŋhalö

uraknabun. *

24 Seden k+jaki ana naj n+pe gau n+bi b+ gau g+ naj g+naböl u pen Krajs n+pe kal+p pa jö g+ yuöm, n+bi b+ n+pe abad m+deinab gau Bapi God n+p n+nab; an+bu n+n hain an+bu aunab. 25 N+hön g+n+g: Krajs n+bi b+ nan gau abad m+dpöp, Nap gö, kolmaŋ n+pe magöŋhalö gau Krajs ma mo gau m+deinaböl. * 26 Kolmaŋ an+ŋ ap nöp m+deinab: umeb magö u nöp. Pen n+n hain an+bu, u abe g+ p+s g+nab. * 27 Pen n+pe gö, n+bi b+ nan gau magöŋhalö ma mo n+pe gau m+dpöp a göm kal+ k+ŋ r+kla u, God Krajs mo n+pe gau m+dpöp hagagla. God n+pe nöp gö, magöŋhalö Krajs mo n+pe gau m+dpöp. * 28 N+bi b+ nan gau magöŋhalö, N+ n+pe Krajs mo n+pe gau m+dlö n+nöl g+, n+pe hagnab, “Bapi m+ŋi ne n+bi b+ nan gau magöŋhalö abad m+dpun. M+ŋi yad mo nöp gau m+deinabin,” a g+nab. An+bu u me, God an+ŋ nöp nan n+hön n+hön m+dpöp gau magöŋhalö yab+ŋ abad m+deinab.

29 N+bi b+ umbal gau, uraknaböl a g+pim u n+n+bim. Uraknaböl u, n+bi b+ ai g+n+g n+m+damam umbal gau kal+p nan a göm n+g pakpal? Kale uraknaböl a göm nöp an+g g+p. 30 Pen hon u rö nöp, hon n+hön g+n+g manö aij an+bu hagun, b+ han+p g+ naj g+n+g gaböl gau gas+ iru n+n+g+pun? * 31 Yad pör n+n+g+pim, n+n i b+ ap y+p al pak linab aka wasö u n+n+g+pim. Yad kalöp n+bi b+ gas+ n+n+em, B+ Kub hon Krajs Jisas n+p n+n+ŋ lem aij a göp a gabin. 32 Pen yad daun kub Epesas i apem, kain hapeb gau rö aip pen pen g+pim. Ummön böŋ nöp umnabön a g+pim u, yad n+hön g+n+g an+g g+pim? “M+ŋi m+dpun n+n i, nan aij aij n+nöl g+, n+g aij aij n+nöl g+, g+ m+daian; umun böŋ

* 15:21: Ro 5:12

* 15:23: 1De 4:16; Rep 20:5

* 15:25: Mad 22:44

* 15:26: Rep 20:14

* 15:27: Sam 8:6

* 15:30: Ro 8:36

* 15:32: Ais 22:13

nöp umnabun,” a gıbnep. Manö aij hag ñi ajpin u arık arbnep. *

³³ Pen nıbi bı gası anıbu rö nıñbal gau, aip mıdagaimim. Nıbi bı mıd aij gıpal gau, nıbi bı gı naij gıpal gau aip magum gaiöl, adö anıbu nöp gı naböl. ³⁴ Pen gası adö ke nıñmim nan si nan naij gıpim u arö gımim, mıd aij gımim. Kale rımnap God nıp gası nıñagpim u, kale nable gıböp.

Kauyan uraköm hañ roman kale u aige rö mıdeinab?

³⁵ Pen kale rımnap hagnabim, “Nıbi bı umbal gau aigöl göm urak naböl? Uraköm, hañ roman kale u aige rö mıdeinab?” ö gı nabim. ³⁶ Pen manö hagpal u manö hauı rö. Nan yıñ magö gau yube, halö mıdöm kamıñ lagnab; umöm nöp kamıñ lınab. * ³⁷ Wid magö aka nan nıñhön magö yubim u, ran kub göp rö ju yımagpim; magö pro gau nöp yubim. ³⁸ Pen magö ke ke yubim anıb gau, God rannım a göm nıñ la rö ranöb.

³⁹ Hañ roman gau u rö nöp ke ke mıdöp. Nıbi bı gau ke la; kaj wal gau ke la; yaur gau ke la; kabsaı gau ke la. ⁴⁰ Hañ roman kumi kabö adö lañ gau ke mıdöp; hañ roman mınöñ naböñ adö if i gau ke mıdöp. Hañ roman kumi kabö adö lañ aij u ke mıdöp; hañ roman mınöñ naböñ adö if i aij u ke mıdöp. ⁴¹ Pen sıdö mailö u aij u ke la; rakın mailö u aij u ke la; gapı gau u rö nöp ke ke mıdöp rö mailö u aij ke ke la. ⁴² Nıbi bı umöm urak naböl u anıbu rö. Wip rıgöl gı naböl hañ roman u hij gı lugnab; urak naböl hañ roman u hij gı lugagnab. ⁴³ Nan mög gep rö uñm lıbal; uraköm mailö halö mıdnab. Nan klö mıdagöp uñm lıbal; uraköm pıdöñ halö mıdnab.

* ⁴⁴ Hañ roman uñm lıbal u hañ roman mınöñ naböñ adö if i ajpal rö mıdöp; uraköm ana kumi kabö adö lañ ajpal rö mıdnab.

⁴⁵ Adö anıbu nöp, God Manö adıñ ap Mosıs kalı klıñ rıköm haga, “Adam nöd nıbö u nıpe ke bı kamıñ halö la,” a ga. Adam hain nıbö u pen Ana mıdöp; nıpe nıbi bı gau kamıñ mıdep magö u ñab. * ⁴⁶ Anıb u me, nöd hañ roman mınöñ naböñ adö if i ajep; hainö hañ roman ana ajep. ⁴⁷ Bı nöd nıbö u mınöñ nöp aua; Bı hain nıbö u kumi kabö adö lañ au nıbö aua. ⁴⁸ Nıbi bı mınöñ naböñ adö if i mıdpal gau, bı nöd nıbö mıdmıdöp u rö nöp mıdpal. Nıbi bı kumi kabö adö lañ mıdpal gau, Bı kumi kabö adö lañ mıdöp rö mıdpal. ⁴⁹ Mıñi hon bı mınöñ aua rö mıdpun; hainö Bı kumi kabö adö lañ au nıbö aua rö mıdeinabun.

⁵⁰ Añ mam bı, yad kalöp hagabin, hañ roman yıharıñ u God ram mınöñ aij u arep rö lagöp. Nan um hij gı lugnab u pör pör mıdainım rö lagöp. ⁵¹ Pen manö nöd nıñagmıdal ap kalöp hagnıg gabin. Hon Kraıs nıbi bı nıpe mıdpun gau magöñhalö umagnabun. Pen hon magöñhalö ke hain nıbö rö lınabun. * ⁵² Añ magö hagö, añım añım yıñıd nöp mailö göp rö, nıbi bı umbal gau urak hañ roman hij gı lugagep mıdeinaböl; pen hon magöñhalö ke hain nıbö rö lınabun. * ⁵³ Hañ roman hij gı lugnab u, hij gı lugagep lınım; hañ roman umeb u, pör pör mıdep lınım. * ⁵⁴ Hañ roman hij gı lugnab u, hij gı lugagep lınab; hañ roman umeb u, pör pör mıdep lınab ñın anıbu, manö kalı klıñ rıköm hagla rö gı nab. Bı God manö hagep Aısaia God Manö kalı klıñ hagöm haga,

* 15:36: Jon 12:24

* 15:43: Plp 3:20-21

* 15:45: Jen 2:7

* 15:51: 1De 4:15-17

* 15:52: Mad 24:31

* 15:53: 2Ko 5:4

* 15:54: Aıs 25:8

“Bɪ Kub umeb magö u al pak lö hadö böŋ nöp pɪs göp,” a ga. *
 55 Pen bɪ God manö hagep Hosea God Manö kalɪ kɪɪñ rɪköm haga,
 “Umeb magö, uri klö ne mɪdöp gai?”

Umeb magö, uri ilön ne mɪdöp gai?” ö ga *

56 Umeb magö ilön u nan si nan naij gep nɪbö; nan si nan naij gep klö u lo manö nɪbö. * 57 Pen God nɪpe Bɪ Kub hon Jisas Krai nɪp yuö apöm hanɪp ud asɪk yuö kamɪŋ arabun. Anɪbu nɪŋun, God nɪp aij a gun.

58 Anɪb u, añ mam aij yad gau, kale pɪdöŋ gɪmim, ke gau aragmim. Bɪ Kub nɪp wög gɪpun u yɪharɪŋ gagun a gɪmim, pör nöp klö gɪmim, Bɪ Kub nɪp wög göl gɪ mɪdaimim.

16

Nan God nɪp ñeb

1 Mani ud magum gɪmim, God nɪbi bɪ kalɪp ñɪnabim manö u hagnɪg gabin. Krai Jisas nɪbi bɪ Galesia Propins mɪdpal gau kalɪp hagnö rö, kale u rö nöp gɪmim. *

2 Kale nɪbi bɪ ke ke magöŋhalö wik añɪ añɪ ñɪn nöd u mani udpim rö u nɪŋmim rɪmnap ud ke gau lɪmim ud magum gɪmim. Anɪg gɪnabim u, yad apjakem mani nan a gem hag ajageinam.

3 Pen yad nɪnabin u, bɪ kale nɪŋmim bɪ aij mɪdpal gau rɪmnap hagpe, yad kalɪp köp kalɪ kɪɪñ rɪk ñɪnö, kale pen köp u abe mani ñɪnabim u abe dam Jerusalem ud aröl. 4 Pen yɪp arep rö leinab yad ke kalɪp uɫ gɪ ud arnabin.

5 Pen yad Masedonia Propins u amem, mɪdpim u nɪnabin. *

6 Amjakem, kale aip pro magö ap mɪdeinam rö löp. Yɪbaud i kalöp

aip mɪdem, ram mɪnönŋ rɪmnap arnɪg gɪnö, yɪp dam adan aŋ u yube arnabin. * 7 Kalöp yɪharɪŋ mailö sɪdö aŋ nɪŋöl arep u yɪp aij gagöp. Bɪ kub yau a geinab, am kale aip rapɪn mɪdem hainö arnabin.

8 Yad daun kub Epesas i mɪdem, Pedikos ñɪn kub u ap padiö nɪŋem hainö nɪnabin. 9 Daun kub Epesas i, Bɪ Kub wög kub gabin, pen nɪbi bɪ iru nöp yɪp jɪ nɪŋbal. *

10 Pen Dimodi mɪdpim u auainɪm, nɪp ud aij gɪmim, nɪpe pɪñɪŋ gagnab. Nɪpe yad Bɪ kub u nɪp wög gɪpin rö nöp göp u nɪŋmim, * 11 nɪp arö gagmim. Kale magöŋhalö nɪp ud aij gɪmim. Hainö arnɪg gainɪm u, nɪp dam adan aŋ u yuaimim, yad mɪdpin i ado gɪ aunɪm. Mam rɪmnap halö aip aunaböl a gem abad mɪdpin. *

12 Pen mam hon Apolos nɪp manö klö hagem hagpin, mam rɪmnap arajal rö, aip armön a gɪpin u, pen nɪpe mɪñi nagnab. Hainö neb rö lainɪm nɪnab. *

Manö naböŋ rɪmnap abe haga

13 Kale nɪbi bɪ nɪŋöl gɪ mɪdaimim. God nɪp nɪŋ ud pɪdöŋ gɪmim gɪ mɪdaimim. Nan ap pɪñɪŋ gagmim. Klö yabɪɫ gɪmim gɪ mɪdaimim. 14 Pen nan nɪhön nɪhön gɪnabim, nɪbi bɪ gau kalɪp mɪdmagö lɪmim gɪmim.

15 Añ mam bɪ. Kale nɪŋbim, Grik kai Krai nɪp nɪŋ udla gau, Sɪdepanas nɪbi bɪ yam nɪpe gau nöd nɪŋ udla. Nɪŋ udöm me, nɪbi bɪ Krai lau adö mɪdpal gau kalɪp mɪdmagö löm wög gɪ ñöl gɪ nöp mɪdpal. Anɪb u, añ mam yad kalöp hagabin, * 16 nɪbi bɪ aij anɪb gau rö abe, añ mam kale aip wög gɪpal gau abe nɪŋmim, hagöl rö nöp gɪmim.

* 15:55: Hos 13:14 * 15:56: Ro 7:13 * 16:1: Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9 * 16:5: Ap 19:21

* 16:6: Ro 15:24 * 16:9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12 * 16:10: 1Ko 4:17 * 16:11: 1Di 4:12

* 16:12: 1Ko 3:6 * 16:15: 1Ko 1:16

17 Pen kale ap yip niηmim rö lagö, Sıdepanas, Podyunedas, Akaikas apöm yip niηbal u yip aij yabiη göp. 18 Anig gıpal anıbu yip aij göm kalöp aij göm göp. Bı aij anıb gau manö hagnaböl u niη aij gımim.

19 Pen niıbi bı God lau adö mıdpal Esia Propins i, kalöp Korid niıbi bı gau, “Añ mam bı, kale mıdpim?” a gıpal. Akwila niıbi niıpe Prisila aip kalöp Korid niıbi bı, “Bı Kub kalöp abad mıdeian,” a gıpal. Niıbi bı apöm ram kale ber mıhau magum göm God niıp sabe gıpal gau u rö nöp hagpal. * 20 Pen añ mam Krais lau adö mıdpal gai i magöηhalö, “Kale mıdpim?” a gıpal. Kale Bı Kub niıp niη udpim rö, pen pen hag wıhai udöl gi, alaun bom halumim.

21 Yad Pol, manö naböη magö i niımagö yad u ke kalı kılın rikem “Kale mıdpim?” a gabin.

22 Niıbi bı an, Bı Kub niıp mıdmagö lagnab u, pen ilön udnım. Anıb u, Bı Kub hon, ne aumön! *

23 Bı Kub hon Jisas kalöp mög niηöm ud aij gınım.

24 Añ mam yad Krais Jisas lau adö mıdpim gau, yad kalöp magöηhalö mıdmagö lıbin. Anıb unbö rö aij.

* 16:19: Ap 18:2,18,26 * 16:22: Gal 1:8-9

2 Korid Pol köp hain u Korid nibi bi kalip kali klin rika

¹ Yad Pol. God yip hag lö, Krai Jisas manö ud arep bi ap midem, mam hon Dimodi aip aui midul, kalöp God nibi bi nipe daun kub Korid midpim gau abe, Akaia Propins anj anj gau magonhalö midpim gau abe, köp anibi kali klin rikabin. ² Kalöp hagabin, yip aij göp u, Bapi God abe Bi Kub Jisas Krai abe kalöp mög niymil ud aij gilö, agamij mid aij gimim.

Pol God nip aij a ga

³ Bi Kub hon Jisas Krai Nap nipe God nip aij a gun. Bapi God ni pai nipe mög mög niyöm, ud aij göm, pör pör abad mid aij yabit göp. * ⁴ Marö rimnap hanip auajip, nipe hanip abad mid aij göp u me, hon pen ado gun, nibi bi rimnap marö auajip, kalip u rö nöp ud aij gun abad mid aij ginabun. ⁵ Krai pig midpun u me, nipe ilön uda rö hon u rö nöp ilön rimnap udpun. Pen Krai pig midpun u me, nipe hanip pör pör abad mid aij göp niyöm hon gasi halö midpun. * ⁶ Kale mid aij gimim gasi halö midmin, am nipe aip pör pör mideinabim a göm, Krai Jisas nipe marö rimnap hanip nimidöp. Pen Krai nipe hanip abad mid aij göp rö, hon gasi halö midpun u niynabim u me, marö rimnap kalöp aueinab u, Krai hanip u rö nöp abad mid aij ginab niyöm mid aij gun a gimim, gasi halö mideinabim. ⁷ Gasi hon niynun u, kale Krai nip arö gagnabim. Hol bi mihau ilön udpul rö, kale u rö nöp ilön

udnabim; pen God halip mihonj ud aij göp rö, kalöp u rö nöp ud aij göm abad mid aij gö, gasi halö mideinabim.

⁸ Pen añ mam bi niymim. Hol bi mihau Esia Propins midul, marö kub udul utham yabit midailo. Kamij midaiul rö lagöp, hadö umnabul a gilo. * ⁹ Hadö umnig gabul a gilo. Pen ga adö anibu, hol gasi kub yabit niymidul u me, hol ke klö midpul a gul hagagpul; God nibi bi umbal gau gö urakpal u nöp halip abad midö niyöl gi midpul, a gipul. ¹⁰⁻¹¹ Halip bönj nöp al pak lö rö la u pen nipe halip ud kamij yua u me, uri nipe halip kauyan ud kamij yunig gab. Kale God nip sabe göl gi midpe, hainö gau abe nipe u rö nöp halip ud kamij yunab a gul gasi halö midpul. Anib u, nibi bi iru nöp God nip sabe göl gi midlö, God nipe niyöm halip bi mihau ud kamij yuo me, nibi bi iru nöp halip ginab u niyöm hib nipe haglö adö arnab. *

Pol kalip am niyaga, manö u haga

¹² Midmagö hol anj dan niynul, nibi bi gau aip midul nan niyhön niyhön gipul gau, God halip aip midö niyöl gi, nip gasi niyöl gi gipul. Hol manö niyö nöp hagul gi aij nöp gipul. Yad waiö hagabin, kalöp pör pör anib unbö rö nöp gipul. Pen nibi bi gau gasi niynbal rö gasi niynul anig gagul. God halip mög niyöm ud aij göm gasi nö anig gipul. ¹³⁻¹⁴ Köp kalöp kali klin rikmidin gau, manö ba gau rö hagem rikagmidin; amgö li niymim, it u yinid niymim a gem, waiö nöp rikpin. Mñi ke ke rö midpun u me, kale yip niynim pen yip niy aij gagpim; pen yip aij göp u, yip niy aij gipe me, hainö Bi Kub hon Jisas ado gi aunab niyn u,

ap magum gun, yad kalöp niñem mññ mññ gñnabin; kale pen u rö nöp yip niñmim mññ mññ gñnabim.

* 15-16 Adö anñbu nöp me, nöd Masedonia Propins aragnö ññn u, yad gasi ap niñem köl am niñniñ niñnabin a gññö. Yad Masedonia niñi bi kalip niñniñ arnabin, pen nöd am kalöp niñem arnam, a gññö. Pen ado gi apem, Judia arniñg, adan mlö aññ anñbu nöp apem, kalöp kauyañ niñjöl gi ap padinam, a gññö. Anñg gññö me, kale mññ mññ gñmim yip pen gi ññmim nan magö rñmnap ññbe ññjöl gi, Judia arnam, a gññö.

* 17 Gasi anñbu rö niñem me, kalöp nöd manö biñg yunö u pen hainö nagnö. Anñg gññö u, yip pen hagnabim, “Bi mlö u niñ ke aij göp adö u hain göm, ‘Gñnabin gñnabin,’ a göm, manö nöp hagöm, hainö gagöp. Niñe yñharññ bi manö ññg pak ajöp mlö u,” a gñnabim rö löp u pen, 18 God bi niñjö yabiñ nöp hagöp u piñg mñdpin rö u, yad gasi mñhöp niñem kalöp hagagpin. 19 Yad, Sailas, Dimodi, hon kalöp God Ññ niñe Jisas Krai manö hag ññno. Jisas Krai gasi mñhöp mñdagöp. Niñe yau a göm, hainö wasö gagnab. Manö niñhön niñhön hagöp u, hagöp rö nöp gñnab. * 20 God manö adö niñhön niñhön haga u, Jisas Krai apöm, anñb unbö rö nöp magöñhalö göp. Hon niñe anñg göp anñbu niñbun u me, God niñp sabe gun u, Jisas Krai hib niñe hagn, “Niñjö” a gñpun. Anñg gñpun u, God hib niñe u adö lañ arañ a gun anñg gñpun.

* 21 God niñe nöp gö me, hon abe, kale abe Krai niñp cñg aij gun mñdpun. Niñe nöp me hanip “Niñi bi yad ke,” a göm, hag löm, 22 Ana niñe u hanip ññö, apöm mñdmagö añ hon dañ goñ li mñdöp. Anñb u

hon niñbun, hon God niñi bi niñe ke mñdpun niñjöm niñe haga haga rö nöp magöñhalö hanip ññnab. *

23 Pen yad kale Korid kai mñdpim gau niñniñg gainö u pen amem manö kub hagnö, kale ilön udmim rö löp niñem me, kalöp mög niñem me nagnö. God niñe mñdmagö yad añ dañ niñjöp yad piral hagagabin. 24 Pen manö yad u nöp hain göl a gem gasi u niñagpin. Kale ke Krai niñp gasi niñbim u me, yad am kalöp hagnö, kale klö gñmim Krai niñp niñ aij gñmim cñg piñdöñ gñmim mññ mññ göl gi mñdeinabim, a gem hagabin. *

2

1 Pen yad gasi ap niñem hagnö, “Kalip kauyañ am niñem manö klö hagnö, kalip kauyañ ilön udöl rö löp u, am niñagnam,” a gññö. *

2 Pen yad gññö kale ilön udeinabim u, an pen mñdöm yip geinab mññ mññ gñnabin? Niñi bi anñbu rö rñmnap mñdageinaböl. 3 Anñbu niñem me, kalöp köp kalñ kliñ riñknö. Yad gasi niñjñö, “Amjakem niñi bi gau niñem mññ mññ yabiñ gñbnep pen wasö, amjakem kalip niñjñö, yip mñjör yabiñ gññm rö löp u me, yad aragnabin,” a gññö. Yad gasi niñjñö, “Yad ke mññ mññ gñnabin u, kale abe mññ mññ gñnabim,” a gññö. 4 Köp kalñ kliñ riñknö anñbu, mñdmagö yad u ilön gö, gasi mlö löl gi, amgö ññg ud gi dö gi yuöl gi kalñ kliñ riñknö. Kalöp marö kub gññm a gem riñagnö; kalöp mñdmagö yabiñ liñbin rö niñmim, a gem riñknö. *

Bi nan naij ga u, uri nan naij ga anñbu arö gñmim niñp mñdmagö limim udmim

* 1:13-14: 2Ko 5:12; Plp 2:16 * 1:15-16: 1Ko 16:5-6 * 1:19: Ap 18:5 * 1:20: Rep 3:14

* 1:22: Ep 1:13-14; 2Ko 5:5 * 1:24: 1Pi 5:3 * 2:1: 1Ko 4:21 * 2:4: Ap 20:31

5 Pen yad gasi niŋbin bi ap gö marö ga u, yip gaga, kalöp niŋbi bi gau midpim kalöp magöŋhalö ga. 6 Pen kale magöŋhalö rö niŋp arö giŋpe u, niŋpe ilön udöm, gi naij ga u hadö niŋöb. Anib u, miŋi anig gagmim; arö giŋmim. 7 Miŋi gi naij ga anibu arö giŋmim, niŋp manö hain hain hagmim. Niŋhön giŋnig: niŋp anig gagpe, mög kub yabıt gö, böŋ nöŋp ap lug paknım rö löp. 8 Anib u, yad kalöp hagabin, niŋp mam hon a giŋmim midmagö lıbim u, niŋp hagpe niŋ aj giŋnım. 9 Yad kalöp köp kalı kliŋ riŋknö u, manö yad u udmim, manö niŋhön niŋhön hagnabin magöŋhalö hain giŋmim giŋnabim aka gem köp kalı kliŋ riŋknö. 10 Pen niŋbi bi kale gau riŋmnap gi naij giŋnaböl kale arö giŋnabim u, yad u rö nöŋp gi naij giŋnaböl anibu arö giŋnabin. Pen yad gi naij giŋnaböl arö giŋnabin u, Krais yip niŋ midöp, a gem, kalöp nan a gem arö giŋnabin. 11 Pen wasö u, Seden hanıp Krais niŋbi bi niŋpe riŋmnap gö, ap lug pakun rö löp. Seden pör, giŋnö ap lug paköl a göm niŋöb u, niŋbun. *

12 Pen Krais manö aij u Droas niŋbi bi kalıp hag niŋnam a gem, Droas arainö, Bi Kub yip adan hiıkö, wög niŋpe u ram miŋnön anibu giŋnam rö la u pen, * 13 mam yad Daidas Droas au ulhai niŋagnö u me, yad gasi kub niŋem, Droas niŋbi bi kalıp, “Aui midaiım” a gem, Daidas niŋp niŋnig Masedonia Propins aui aunö. *

14 Anib u, God göp rö niŋem, niŋp aij yabıt a giŋpin. Niŋ niŋpe Krais niŋp yuö, apöm Seden niŋp ud raıa miŋgan niŋpe gau löm, hanıp uda. Niŋpe hanıp udöm, ami bi kub rö hanıp uı gi arö niŋöl gi, niŋbi bi ke ke gau hanıp niŋöm Krais manö aij niŋpe haııŋ aij yabıt rö niŋbal.

15-16 Krais mab haııŋ aij auep ud God niŋp lau sabe gi nöb u rö, hon midpun. Niŋbi bi Krais kalıp ud kamıŋ yuab gau haııŋ anibu niŋöm haııŋ aij unbö ke niŋlö, kalıp kamıŋ middep magö u nöb. Pen niŋbi bi Krais niŋp arö giŋpal gau, haııŋ aıŋ anibu nöŋp niŋöm wip haııŋ naij u a giöl, kalıp umeb magö u nöb. Pen niŋbi bi an wög anibu giŋnım rö löp? * 17 Niŋbi bi iru nöŋp mani nan gau iru nöŋp udun a göm, God Manö aij niŋpe u hag aııpal. Pen hon unbö rö gagpun. God niŋpe hanıp hag li yuöm niŋ midö niŋöl gi, hon Krais niŋbi bi niŋpe midun manö niŋö yabıt nöŋp hagn a gun, God Manö aij niŋpe u kabö göl nöŋp hag niŋbun.

3

1 Pen manö kalı kliŋ riŋkabin anibi, “Yad köp kalı kliŋ riŋknö, hanıp ud aij göl,” a gem, riŋkagabin. Hon niŋbi bi yiŋharıŋ rö midun, hanıp udmim, a gun, niŋbi bi kale niŋbim riŋmnap kalıp hagno, köp riŋmnap kalı kliŋ riŋknö, hon dap kalöp niŋno niŋmim, hanıp udagnabim. Pen kale, “Bi gai i kalıp udmim,” a giŋmim, köp riŋmnap kalı kliŋ riŋknö, hon dam niŋbi bi riŋmnap kalıp niŋagnabun. *

2 Pen köp midmagö an hon dan kalı kliŋ riŋknö midöp rö me, kale niŋbi bi midpim. Gası hon niŋbun u, kalöp manö hag niŋno niŋmim udmim u me, niŋbi bi gau kalöp niŋöm, hon bi aigale bi rö midpun u niŋnaböl. * 3 Pen hon Krais niŋp wög giŋno, Krais niŋpe ke köp anibi kalı kliŋ riŋknö hanıp niŋa. Yiŋ nan kalı kliŋ riŋknö udöm riŋkpal rö wasö; kabö adö u kalı kliŋ riŋkpal rö wasö. God pör kamıŋ midöp Ana niŋpe u Krais manö aij niŋpe

* 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Ap 14:27; 1Ko 16:9 * 2:13: Ap 20:1 * 2:15-16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * 3:1: 2Ko 5:12; Ap 18:27 * 3:2: 1Ko 9:2 * 3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27

u n̄ibi b̄i m̄idmagö aṅ kale daṅ r̄iköp. *

⁴ Yad manö hagabin an̄ibi, God n̄ihön n̄ihön hagöp u Kraiss magöṅhalö an̄ib unbö rö nöp ḡinab, a gem hagabin. ⁵ Hon n̄iṅbun, hon klö hon ke ḡino wög aij arn̄im rö lagöp; God nöp me han̄ip ḡi ñö n̄iṅöl ḡi, ḡino wög aij arnab. ⁶ God n̄ipe nöp gö, hon wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe m̄idun, God Manö hain n̄ibö hag löp u, damun n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄ibun. God Manö hain n̄ibö hag löp an̄ibu, lo manö u rö wasö; manö hain n̄ibö hag löp u, God Ana ñöb. Lo manö gö, n̄ibi b̄i umnaböl; pen God Ana gö, n̄ibi b̄i kam̄iṅ m̄ideinaböl. *

⁷ Lo manö an̄ibu, God kabö haṭai bad adö u kal̄i kl̄iñ r̄ikö, Mos̄is dauö n̄iṅöl ḡi, mailö kub yab̄iṅ ga. Mailö kub an̄ibu Mos̄is mulu maj m̄igan n̄ipe mailö ḡim̄idöp. M̄idö m̄idö mailö kub an̄ibu hadö ur gaia pen Isrel n̄ibi b̄i Mos̄is mulu maj m̄igan n̄ipe n̄iṅöl rö laga. Lo manö umeb magö daua u pen mailö kub yab̄iṅ halö aua.

* ⁸ Pen God Ana wög n̄ipe gab u mailö aij unbö ke halö m̄idöp. ⁹ Manö kub hagep lo manö u mailö halö aua rö, hon God amgö ilö adö n̄ipe u n̄ibi b̄i kam̄iṅ aij rö lep manö aij an̄ibu mailö halö unbö ke yab̄iṅ aua. * ¹⁰ Mailö aij unbö ke uri hadö auub u me, lo manö nöd mailö halö aua u uri mailö gagöp. ¹¹ Lo manö u pör m̄idagöm ur ḡin̄ig gaia pen mailö halö aua; an̄ib u me, manö aij u pör pör m̄idöm ur gagnab u mailö aij unbö ke halö m̄idöp.

¹² An̄ib u, hon gas̄i halö m̄idun, ana udagun, klö gun Kraiss manö aij u waiö hag ñ̄ibun. ¹³ Mos̄is ga rö gagun. N̄ipe lo manö u damöm, mulu majman̄ n̄ipe u mailö kub yab̄iṅ ga, pen m̄idö m̄idö mailö

kub ga an̄ibu pro gö auö n̄iṅöl ḡi, Mos̄is n̄ipe n̄ibi b̄i gau pro gaj̄ip an̄ibu n̄iṅagöl a göm, usaj̄il bad ap udöm, mulu majman̄ n̄ipe u paṭu ga. * ¹⁴⁻¹⁵ Pen gas̄i kale n̄iṅ aij gagla. N̄ihön ḡin̄ig: usaj̄il bad rö gas̄i kale wam wam göm m̄ideia u me, God nöd hadame nöp manö n̄iṅö hag lep haga manö u amgö l̄i n̄iṅla u pen manö il̄i u n̄iṅagla. M̄iñi u rö nöp kale lo manö an̄ibu amgö l̄i n̄iṅbal pen nan usaj̄il bad rö gas̄i kale wam wam gö, manö il̄i n̄iṅagpal. Nan usaj̄il bad rö gas̄i kale wam wam göp u, Kraiss n̄ipe nöp ud ke gau yun̄im rö löp. ¹⁶ Pen n̄ibi b̄i B̄i Kub u n̄ip aunaböl u, n̄ipe usaj̄il bad gas̄i kale paṭu göm m̄idöp u, ud waṭ ḡi yuöm, gas̄i kale p̄iral hīkö, n̄iṅnaböl. * ¹⁷ B̄i Kub hagabin u, Ana u me. Ana n̄ipe hon aip m̄ideinab u, nan n̄ihön n̄ihön göm han̄ip b̄i naḡiman rö l̄in̄im u, n̄ipe pa jö ḡi ke gau yuöm han̄ip ud as̄ik yunab. * ¹⁸ Pen mulu majman̄ hon u paṭu ḡi pi gun m̄idagpun rö, hon magöṅhalö B̄i Kub mailö aij n̄ipe u waiö n̄iṅbun. N̄ipe gö, hon magöṅhalö n̄ipe ke mailö aij halö m̄idöp rö l̄inabun. Magö añ̄i nöp n̄ipe m̄idöp rö lagnabun; pen ñ̄in añ̄i añ̄i n̄ipe pör nöp han̄ip ḡi ḡi gö, hon mailö aij n̄ipe m̄idöp rö l̄inabun. B̄i Kub an̄ig gab u Ana u me.

4

M̄inöṅ ud rin cög ḡipal rö u, hon n̄ibi b̄i m̄idpun

¹ God han̄ip mög n̄iṅöm udöm, wög an̄ibi hag lö ḡipun u me, hon gas̄i iru n̄iṅagpun. ² Pi göm ḡipal adö u abe, nable gö n̄iṅöl ḡi ḡipal adö u abe hon gagpun. N̄ibi b̄i gau kal̄ip manö p̄iral hagagpun. Hon God Manö hag ñ̄in̄ig gabun u, manö hon r̄imnap halö hagun hag

* 3:6: Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63 * 3:7: Eks 34:29 * 3:9: Dud 27:26; Ro 1:17 * 3:13:

Eks 34:33 * 3:16: Eks 34:34 * 3:17: Jon 8:36; Ro 8:2

ñagpun. Nan n+ihön n+ihön g+ipun gau piral adö u gagpun. God Manö aij n+pe u kabö göl nöp waiö hag ñ+ibun. An+g g+no, n+ibi b+ gau han+ip n+ñöm, m+dmagö an+ kale dan+ n+ñaböl, hon God amgö ilö adö n+pe u b+ aigale b+ rö m+dpun.

* 3 N+ibi b+ umaböl gau nöp, manö aij waiö hag ñ+ibun u n+ñöm, usaj+il bad rö manö aij adö m+ddöp n+ñöm n+ñagun a g+ipal. 4 Kale n+ñagpal u, Seden ram m+nöñ il i god rö m+ddöp u, gas+ kale wam wam gö, Kraiss manö aij mailö halö m+ddöp manö u n+ñagpal. God n+pe m+ddöp rö, Kraiss u rö nöp m+ddöp u n+ñagpal.

* 5 Pen manö hag ñ+ibun u, hon b+ aigale b+ rö m+dpun manö u hag ñagpun; Jisas Kraiss n+pe nöp B+ Kub m+ddöp n+ñöm Jisas wög n+ip gun, wög g+ ñeb b+ kale m+dpun a gun, manö aij kalöp hag ñ+ibun.

6 God nöd "S+ibön an+ yan+ mailö gan+," a ga. God añ+ an+ibu nöp mailö n+pe m+dmagö an+ hon dan+ ñ+ lab. An+ib u, God mailö aij n+pe u Kraiss mulu majman+ mailö gab u hadö n+ñibun. *

7 M+nöñ ud rin cög g+ libal rö u, hon n+ibi b+ m+dpun. Pen God n+pe nan aij unbö ke an+ibi han+ip an+ dan+ löp. An+ib u n+ñibun, klö hon ke wasö; God klö n+pe ke ñö udun an+g göl m+dpun u n+ñibun. *

8 Han+ip böñ böñ r+d+ik g+ipal u pen hon pak gulu g+ arbun. Gas+ iru n+ñibun u pen gas+ halö m+dpun.

* 9 Han+ip yu g+ yubal u pen mam hon pör aip m+ddöp. Han+ip y+har+ñ gabi pakpal umagpun. 10 Jisas n+ip paköm al pak la rö, han+ip u rö nöp paköm al pakn+g g+ilö b+slam m+dpun. Pen an+g gö, n+ibi b+ gau hañ roman+ hon n+ñöm, Jisas kam+ñ m+ddöp u waiö n+ñaböl. *

11 Hon kam+ñ m+dpun u, Jisas n+ip

n+ñ udpal, a göm, han+ip pör pör nöp al pak l+n+g gaböl. Pen gaböl an+ibu, n+ibi b+ gau hañ roman+ hon n+ñöm Jisas kam+ñ m+dep magö n+pe u n+ñöl a göm, God kal+ip arö gö an+g gaböl. * 12 Hon pör pör umun rö löp u pen hon an+g g+no, kale kam+ñ m+dmim rö löp.

13 God Manö u b+ ap kal+ kl+ñ r+iköm haga, "God n+ip n+ñ udpin u me, an+g hagpin+," a ga. An+ib u rö, hon u rö nöp God n+ip n+ñ udpun u me, manö hagpun. *

14 Hon n+ñibun, God gö B+ Kub Jisas kauyan+ uraka rö, han+ip u rö nöp gö urakno, han+ip abe kalöp abe dam Jisas m+ddöp au l+nab. * 15 Nan hagabin an+ib i magöñhalö kalöp nan a gem hagabin. An+g g+no, ñ+n añ+ añ+ God n+pe n+ibi b+ gau gau iru nöp ud aij göm abad m+ddö, kale God n+ip aij a göl g+ g+ilö n+ñöl g+, hib n+pe u i adö lan+ ap rannab.

God n+ip n+ñ udun gas+ halö m+dpun

16 An+ib u, hon gas+ halö m+dpun. Hañ roman+ ñ+n ma hon hainö g+ lugn+im rö löp u pen God han+ip pör pör ana an+ hon dan+ klö ñö n+ñöl g+ kam+ñ m+dpun. * 17 Marö pro udpun an+ib gau nan kub wasö; y+har+ñ magö ulep ap nöp udpun. Pen marö an+ib gau udun, am Kraiss aip m+ddun pör nöp pör nöp mailö aij kub yab+il gau m+dd aij g+nabun. * 18 M+nöñ naböñ adö il i m+ddun, nan amgö magö n+ñeb gau gas+ iru n+ñagpun; nan adö lan+ au amgö magö n+ñagep gas+ n+ñibun. Nan amgö magö n+ñeb gau magö ulep nöp m+deinab; nan amgö magö n+ñagep gau pör nöp pör nöp m+deinab. *

* 4:2: 2Ko 2:17; 1De 2:5 * 4:4: Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * 4:6: Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18
* 4:7: 2Ko 5:1 * 4:8: 2Ko 1:8; 7:5 * 4:10: 1Ko 15:31 * 4:11: Ro 8:36 * 4:13: Sam
116:10 * 4:14: 1Ko 6:14 * 4:16: Ep 3:16 * 4:17: Ro 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16

5

¹ Hañ romanj hon miñi midöp ñin anj i, ram bada bad rö midöp. Pen ram bada anibu ud wał gılö aka asöl gö, God nıpe hanıp ram hain nıbö ap ram mınöñ nıpe kumi kabö adö lañ au gı lö mıdeinabun. Ram anibu bı ram gıpal rö wasö; God nıpe ke gı lö, pör nöp pör nöp mıdeinab. *

² Ram hain nıbö anibu yınıd udun wañj rö rol gun, a gı gası nıñöl gun abad midpun. * ³ Nıhön gınıg: God nıpe hanıp wañj rö rol gı ñeinab u, magö nöp mıdageinabun. ⁴ Miñi ram bada anıbi midun, marö gö nıñöl gı ake gabun. Pen arö gun, magö nöp mıdaiun a gı gası u nıñagpun; kumi kabö adö lañ mıdep hañ romanj u udun a gı gası u nıñbun. Hañ romanj kamınj mıdep u apöm, hañ romanj umeb nöd nıbö u böñ nöp ñınj haknab, a gı gası u nıñbun. ⁵ God gası nıpe ke nıñöm, hañ romanj hain nıbö ñınam a göm, Ana nıpe u nöp yuö apöm hanıp aip midöp u me, God nıpe haga rö nöp gınab u nıñ aij gıpun.

⁶ Anıb u me, hon pör pör gası halö midpun. Pen hañ romanj anıb i halö midpun ñın anj i, Bı Kub ram nıpe kumi kabö adö lañ au mıdagpun. * ⁷ Bı Kub nıp gası nıñöl gı ajpun u pen amgö nıñagpun. ⁸ Hon gası halö midpun. Hañ romanj hon i arö gun, am Bı Kub aip ram mınöñ nıpe kumi kabö adö lañ au mıdaiun, a gı gası u nıñbun. *

⁹ Anıb u, ram mınöñ hon aui hañ romanj mıdeinabun aka arö gun Bı Kub ram nıpe am mıdeinabun u, nıp aij gınab adö u nöp gun, a gı gası u nıñbun. * ¹⁰ Nıhön gınıg: hon magöñhalö am Krais amgö ilö adö nıpe au mıdno, miñi hañ

romanj halö midun nıhön nıhön gıpun, aij gıpun aka aigöl gı rö gıpun u nıñöm, pen anıbu rö ñınab. *

¹¹ Bı Kub nıpe Bı pıñınj gep midöp u nıñun, klö gun, nıbi bı gau nıp nıñ udöl a gun, kalıp manö aij nıpe hag ñınbun. Hon bı aigale bı rö midpun u, God nıñ aij göp; kale u rö nöp, hon bı aigale bı rö midpun u abe nıñmim rö löp.

¹² Manö kalı kılın rıkabin anıbi, hon bı aij hanıp udmim manö u rö, kalöp hagagabin. Manö kalı kılın rıkabin anıbi nıñmim, hanıp nan a gımim gası nıñmim mın mın gımim, a gem kalı kılın rıkabin. Anıg gınö, nıbi bı mıdmagö anj dañ wasö, hañ romanj höñ adö u nöp nıhön rö midöp u gası nıñbal gau, kalıp manö pen hagnımim a gem manö anıbu kalı kılın rıkabin. ¹³ Pen manö hagabun i, kale rımnap hagnabim, hauł alö manö anıbu hagab, a gınabim. Pen kale anıg rö hageinabim u, Pol bı gau God hib nıpe haglö adö aranj a göm anıg hagaböl, a gımim gası u nıñmim. Pen bı hauł wasö, bı gası midöp rö hagaböl u, a geinabim u, Pol bı gau manö hagaböl u hanıp nan a göm hagaböl a gımim, manö hon nıñ udmim. ¹⁴ Krais nıpe bı anıñ yabıı u nıbi bı magöñhalö nan a göm uma rö, hon nıbi bı magöñhalö aip umno, a gun nıñbun. Krais hanıp nıbi bı magöñhalö mıdmagö löp u nıñun, gası hon adö u ke nıñun gagpun. ¹⁵ Krais nıbi bı magöñhalö nan a göm uma. Anıb u, miñi rıköl hainö, hanıp ke aij gınab adö u nıñun gagan; Bı Kub hanıp nan a göm umöm kauyanj uraka u nıp aij gınab adö u nöp gun. *

¹⁶ Nıbi bı mınöñ naböñ ilı i nıbö gau nıñbal rö nöp nıñun, “Nıbi bı gau aij, nıbi bı gau najj,” a gun

* 5:1: 2Ko 4:7 * 5:2: Ro 8:23 * 5:6: Hib 11:13-16 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9: Kol 1:10; 1De 4:1 * 5:10: Ekl 12:14 * 5:15: Ro 14:7-8

n+ɲagpun. Kraiſ n+ɲp nöd gasi piral adö an+bu rö nöp n+ɲno u pen uri n+ɲp adö an+bu rö n+ɲagpun. ¹⁷ N+ɲbi b+ Kraiſ n+ɲp c+g g+ɲpal gau, God gö kam+ɲ g+ɲsön n+ɲbö adö u m+ɲdpal. Nan nöd n+ɲbö u p+ɲs gö, nöd m+ɲdm+ɲdal rö m+ɲdagpal; nan g+ɲsön n+ɲbö hadö auub. * ¹⁸ Hon kam+ɲ g+ɲsön n+ɲbö m+ɲdpun an+bu, God n+ɲpe nöp gö m+ɲdpun. Nöd n+ɲbi b+ al n+ɲɲeb n+ɲpe m+ɲdaino u pen hainö Kraiſ n+ɲp yuö apöm, han+ɲp ud God a+ɲp j+ɲm n+ɲöl löm, n+ɲbi b+ r+ɲmnap halö God a+ɲp j+ɲm n+ɲöl m+ɲdaiöl, a göm, han+ɲp wög an+bu hag la. * ¹⁹ Kraiſ kal+ɲp nan a göm uma u me, God n+ɲbi b+ gau magöɲhalö nan si nan naij g+ɲpal gau n+ɲɲem arö g+ɲnö, yad a+ɲp j+ɲm n+ɲöl m+ɲdaiöl, a göm ga. Pen God n+ɲpe han+ɲp manö a+ɲp an+bu n+ɲöm, n+ɲbi b+ gau magöɲhalö hag n+ɲmim a göm, han+ɲp n+ɲbi b+ wög gep n+ɲpe hag löp. * ²⁰ Hon me, Kraiſ b+ aɲ n+ɲbö n+ɲpe m+ɲdun, God manö a+ɲp hagöp u udun n+ɲbi b+ gau kal+ɲp hag n+ɲm+ɲdun. Kraiſ b+ n+ɲpe m+ɲdpun u me, kalöp hagabun, Kraiſ manö a+ɲp u n+ɲɲ udmim, yau a g+ɲpe, God kalöp ud a+ɲp göm n+ɲp a+ɲp ud j+ɲm n+ɲnab. ²¹ Kraiſ nan si nan naij ap gaga pen God nan si nan naij hon magöɲhalö Kraiſ n+ɲp n+ɲa. God ga an+bu, hon Kraiſ a+ɲp m+ɲdun, God kam+ɲ a+ɲp m+ɲdep magö n+ɲpe u halö udnabun a göm ga. *

6

¹ Hon God a+ɲp j+ɲm n+ɲöl wög g+ɲpun rö, kalöp manö ktö g+ɲ hagun hagabun, God kalöp mög n+ɲɲöm ud a+ɲp göp u, arö gagmim. ² God n+ɲpe hagöp, “Manö ne n+ɲɲnam a gem m+ɲdainö n+ɲn u, y+ɲp hag n+ɲɲaina n+ɲɲnö. Nöp ud kam+ɲ yunam a gainö n+ɲn u,

nöp g+ɲ n+ɲnö,” a ga.

Pen n+ɲɲim! M+ɲn+ɲi n+ɲn i nöp God n+ɲbi b+ gau manö n+ɲɲnam a göm m+ɲdöp. M+ɲn+ɲi n+ɲn i nöp God n+ɲbi b+ gau kal+ɲp ud as+ɲk yuö, kam+ɲɲ arnaböl. *

³ God n+ɲp wög g+ɲpun u ar a+ɲp g+ɲn+ɲm, a gun, n+ɲɲ a+ɲp gun g+ɲpun. N+ɲbi b+ r+ɲmnap han+ɲp n+ɲɲöm, gasi r+ɲmnap auö, ap lug paknaböl adö u gagpun. ⁴ Pen n+ɲhön n+ɲhön g+ɲpun u, God n+ɲp wög gabun u n+ɲɲöl, a gun, nag+ɲ a+ɲp adö u nöp g+ɲpun. An+ɲb u, God n+ɲp wög gun b+ɲɲam m+ɲdun arö gagpun. M+ɲɲör n+ɲhön n+ɲhön gö, u+ɲham m+ɲdpun a gun gasi an+bu n+ɲɲagpun. ⁵ Han+ɲp n+ɲn r+ɲmnap m+ɲn+ɲu magö pakpal; n+ɲn r+ɲmnap nag+ɲ l+ɲbal; n+ɲn r+ɲmnap ram m+ɲnöɲ ap b+ uraköm polisman a+ɲp aka ami b+ a+ɲp pen pen göm söl han+ɲp aɲ au abe al pak l+ɲbal; n+ɲn r+ɲmnap wög g+ɲ dam dam ake lagpun; n+ɲn r+ɲmnap han a+ɲp gagpun; n+ɲn r+ɲmnap k+ɲyö hanbun. *

⁶ Pen gasi a+ɲp nöp n+ɲɲun, n+ɲɲ a+ɲp gun, n+ɲbi b+ kal+ɲp n+ɲɲno, hon mulu lugö wasö, kal+ɲp ud a+ɲp g+ɲpun. Hon a+ɲp göl gun an+ɲp g+ɲpun? Ana U+ɲ han+ɲp aɲ daɲ m+ɲdöp u me, n+ɲbi b+ m+ɲdmagö yab+ɲ l+ɲbun; * ⁷ God han+ɲp ktö n+ɲpe n+ɲö, Kraiſ manö a+ɲp u kabö göl nöp hagpun; g+ɲ a+ɲp gep u hataun gasa+ɲ hon rö n+ɲmagö y+ɲj+ɲg abe n+ɲmagö s+ɲdagö abe m+ɲdöp. ⁸ N+ɲbi b+ r+ɲmnap hib hon haglö adö aröp; n+ɲbi b+ r+ɲmnap hib hon udlö yagol lugöp. R+ɲmnap han+ɲp manö a+ɲp hagpal; r+ɲmnap han+ɲp manö naij hagpal. Hon b+ piral hagep a g+ɲ gasi n+ɲɲbal u pen hon manö n+ɲɲö nöp hagpun; ⁹ hon n+ɲbi b+ hib m+ɲdagöp yab+ɲ a g+ɲ gasi n+ɲɲbal u pen hib hon n+ɲɲbal; hadö umbun rö löp u pen kam+ɲ m+ɲdpun. Han+ɲp m+ɲn+ɲu magö pakpal u pen umagpun; * ¹⁰ m+ɲɲör kub göp u

* 5:17: Ro 8:1; Gal 6:15 * 5:18: Ro 5:10 * 5:19: Ro 3:23-25 * 5:21: Hib 4:15 * 6:2: Ais 49:8 * 6:5: 2Ko 11:23-27 * 6:6: 1Di 4:12 * 6:9: 2Ko 4:10

pen m+ñ m+ñ göl g+ m+dpun; b+ mög gep rö m+dpun u pen wög hon g+pun adö u n+bi b+ iru nöp n+bi b+ gep rö m+dpal; nan m+dagöp rö m+dpun u pen magöñhalö udpun.

¹¹ Korid n+bi b+ gau, kalöp manö pi gun hagagabun, waiö yab+ hagabun; kalöp m+dmagö l+ibun. ¹² Hon kalöp m+dmagö l+m+idun u, uri u rö nöp an+g göl nöp g+pun pen kale han+ip m+dmagö l+m+idim nag+ adö u pen dam gai yubim. ¹³ Kalöp ñ+ pai yad rö lö me hagabin: hon kalöp m+dmagö l+ibun rö, kale u rö nöp hon m+dmagö l+mim. *

N+bi b+ Krais n+ip n+ñ udagpal gau aip j+m ñagmim

¹⁴ Kale n+bi b+ Krais n+ip n+ñ udagpal gau aip j+m ñagmim. N+bi b+ g+ aij g+pal gau, aige göl göm n+bi b+ g+ aij gagpal gau aip j+m ñöl g+lö arö aij g+nab? N+bi b+ mailö m+dpal gau, aige göl göm n+bi b+ s+bön yan m+dpal gau aip j+m ñöl g+lö arö aij g+nab? * ¹⁵ Krais aip k+jaki aip manö hag adö añ+ lagnabil. N+bi b+ Krais n+ip n+ñ udpal gau, n+bi b+ Krais n+ip n+ñ udagpal gau aip u rö nöp gas+ adö añ+ n+ñagnaböl. ¹⁶ God kam+ñ u, hon sabe gep ram n+pe m+dpun. God n+pe haga,

“Yad an kal+ip gau m+dem,

God kale u m+dnö,
kale pen n+bi b+ yad
m+deinaböl,” a ga.

Pen God sabe gep ram aip, nan y+har+ñ sabe g+pal nan piral gau aip, manö ap hag adö añ+ löm g+lö arn+m rö lagöp. *

¹⁷ An+bu u, B+ Kub n+pe haga,

“Kal+ip arö g+mim,

kale ke m+daimim.

Nan y+ip as+ñ la gau u+ ma+ gageinabim u,
kalöp udnabin. *

¹⁸ Nap kale m+dnö,
kale ñ+ pai yad m+deinabim.

Yad B+ Kub unbö ke, b+ gep yab+ u,
an+g hagabin,” a ga.

7

¹ M+daimam aij yad gau. God han+ip manö aij manö n+ñö an+bu hagöp rö, nan si nan naij g+pun gau hañ roman hon abe gas+ r+m+id hon abe g+ naij göp u, nan as+ñ böñ nöp arö gun, God n+ip p+ñ+ñ gun, pör pör nöp g+ aij nöp g+ m+daiun.

Pol m+ñ m+ñ ga

² Kale han+ip ud m+dmagö l+mim. Hon n+bi b+ kalöp ap manö piral hagun, g+ naij gun, ha+owalö gun gagno. ³ Yad kalöp hag pro g+n+g hagagabin. Nöd kalöp hagnö rö, hon kalöp m+dmagö yab+ l+ibun; kalöp aip kam+ñ m+deinabun aka umnabun u, kalöp m+dmagö lun j+m ñöl nöp m+deinabun. ⁴ Kalöp gas+ ke n+bö r+mnab n+ñagpin, aij göp nöp n+ñöl g+ m+dpin. Yad kalöp gas+ n+ñem, ñ+ñ+ lem gas+ halö m+dpin. Han+ip marö yab+ gab u pen yad m+ñ m+ñ göl g+ m+dpin.

⁵ Pen hon Masedonia Propins apjakno ñ+n u, magö ap ake lun y+har+ñ m+dagaino. M+ñör ke ke iru yab+ m+idö, han+ip pen pen g+lö, gas+ iru yab+ n+ñno. * ⁶ Pen God n+bi b+ mög n+ñbal gau ud aij göp u, Daidas n+ip yuö auö, han+ip ud aij ga. ⁷ Daidas n+pe aui apöm, kale n+hön n+hön g+mim n+ip ud aij g+pe manö adö u hagöm; y+ip gas+ n+ñ aij gaibe manö adö u hagöm; kale yad aip gas+ adö añ+ nöp n+ñagaino u kale mög gaia manö adö u hagöm; kale yad aip kauyan j+m ñöl m+daiun, a gas+ n+ñabe manö adö u hagöm; y+ip manö an+bu haga n+ñem yad aij yab+ ga.

* 6:13: 1Ko 4:14 * 6:14: Ep 5:11; 2Sa 7:14; Jer 31:9 * 6:16: 1Ko 3:16; Lep 26:12 * 6:17:

Ais 52:11; Rep 18:4 * 7:5: 2Ko 2:13

8 Kōp kalı kliš rıknō u nıjbe, kalōp mög yabı ga u yad magō ap gası kub nıjnō; pen uri yad gası kub nıjagpin. Manō klō hagem kōp kalı kliš rık yunō anıbu, kale nıjbe, mög ga u pen u yıharıj magō ılep magō ap nōp ga. *

9 Hainō me, an hon i nagı naij adō u gagun, a gımim mög nıjmim arō gıpe u, yad mın mın gıpin. Kalōp mög ga anıbu, God gınam a gōm nıja rō nōp kalōp gı aij ga u me, kōp kalı kliš rıknō anıbu, aij nōp rıknō. 10 Nıbi bı God nıp gası nıjōm, nan si nan naij gıpal u nıhōn gıng anıg gıpun a gōm, nagı naij gıpal adō u arō gılo, God kalıp ud kamıj yunab u aij gōp. Pen nıbi bı God nıp gası nıjagōm, yıharıj nōp nan dui gıpin u nıhōn gıng anıg gıpin a gı naböl u, umōm God nıp aragnaböl. * 11 Pen kale nan si nan naij gıpim u nıhōn gıng anıg gıpun a gıpe anıbu, God gaia, gası nıj aij gımim gıpe. Kale klō gımim, an hon i gı naij gagpun nıjlan a gıpe. Kale pıñıj gımim, kal gımim, bı an kale au gı naij ga bı anıbu nıp gası ñun a gıpe. Klō gımim, mıdmagō yabı lıbe u, hon nıj bun kale nan anıbu gı naij gıpin. 12 Kalōp kōp nōd kalı kliš rık yunō u, bı nan si nan naij ga u aka bı nıp gı naij ga u gası nıjem kalı kliš rıkagnō. Kalōp nıbi bı nōp gası nıjem, God nıj mıdō nıjöl gı, kale hanıp mıdmagō lıbim u kale ke nıj aij gı nabim, a gem, kōp kalı kliš rıknō. 13 Pen kale kōp anıbu nıjmim, hanıp ud aij yabı gıpin u me, hon mın mın gun gası halō mıdpun.

Pen Daidas kalōp am nıjōm apōm aiud udōm mın mın gaia u nıj bun, hon u rō nōp mın mın gıpun. Daidas nıp ud aij gıpe u, mın nıpe ñıñ lōm mıd aij gōp. 14 Daidas nıp nōd, an mam Korid

gau nōp ud aij gı naböl a gıno rō nōp gıpe u me, yad nable gagōp. Manō kalōp hagpin gau pōr nıjō nōp hagpin rō, manō Daidas nıp hagnō u, rapın hagnō u pen u rō nōp nıjō yabı nōp hagnō. 15 Pen Daidas apjakōm kalōp manō hagō, kale pa gı gı göl gı, manō nıpe u udmim, nıp ud aij gıpe u gası nıjōm, nıpe kalōp mıdmagō yabı löp. 16 Pen yad mın nıj aij gıpin, kale adō ap ke gı nabim; gı aij nōp gı nabim u me, yad mın mın yabı gıpin.

8

Masedonia nıbi bı mani kub ñıla

1 Pen an mam bı. Nıbi bı Kraıs pıg mıdpal Masedonia Propins rıgonı gau, God nıpe kalıp mög nıjōm ud aij yabı gōp. * 2 Manı kale mıdagō, uıham mıdeila u pen kale mın mın göl gı mani kale God nıp ñeb haıōwaıō ñıla. 3 Yad ke nıj bin, mani kale iru mıdageia u pen mani kale ñeb an u nōp ñagla; kale kub yabı rō ñıla. Gası kale ke nıjōm, 4 hanıp manō klō hagōm hagla, nıbi bı Kraıs lau adō mıdpal gau kıyō kub lö yıharıj mıdpal gau kalıp mani ñun a gıla. 5 Pen göl a gıno rō gagla. Kale gası nıjla, “Bı Kub nıbi bı nıpe mıdpun u me, hanıp wōg nıhōn ñı nab u gı nabun,” a gıla. Anıg hagōm, Bı Kub nıp wōg göl gı, God nıp aij ga u rō hanıp wōg rımnıp gı ñımim a gıno u, kale anıb unbō rō nōp gıla. 6 Pen Daidas nıpe nōd am kalōp hagō, wōg aij anıbu il gımim gıng gaıbe rō, nıp hagpin, “Am Korid nıbi bı gau aıp mıdaimōn, kale nıbi bı gau mıdmagō lep wōg aij gıng gıpal anıbu, ne gı ñımōn bōj nōp gılanı,” a gıpin. 7 Kale me, Kraıs nıp nıj ud pıdōj gıpin; manō aij nıpe u nıj aij gıpin; manō il u nıj

* 7:8: 2Ko 2:4 * 7:10: Mad 27:3-5; Hib 12:16-17 * 8:1: Ro 15:26; 2Ko 9:1-2

aij gɨpim; klö yabɨl gɨpim; hanɨp mɨdmagö lɨbim. Anɨb u me, mɨñi mani nɨbi bɨ gau ñɨnɨg gabim u, wög anɨbu u rö nöp gɨ aij yabɨl gɨmim. *

⁸ Pen yad manö klö hagem anɨg gɨmim hagagabin. Yad yɨharɨŋ manö hain hain hagabin. Anɨb u, nɨbi bɨ rɨmnap hanɨp mɨdmagö lɨbal u, kale u rö nöp hanɨp mɨdmagö lɨbal aka wasö u nɨŋ aij gɨnabin. ⁹ Bɨ Kub hon Jisas Krais hanɨp mög nɨŋöm ud aij ga rö nɨŋbim; nɨpe ram nɨpe au mɨdöm, nan ap ulep gaga me. Mɨd aij yabɨl gaia u pen kalöp nan a göm, magöŋhalö mɨdeia au arö göm, iɨ i apöm, bɨ mög gep rö yabɨl u mɨdeia. Nɨpe anɨg ga u, kale nɨbi bɨ gep rö, nɨbi bɨ nan ap ulep gagöp rö mɨdaimim a göm, anɨg ga. * ¹⁰ Mɨ nöd nɨbö u, kale nöd nöp gasɨ nɨŋ aij gɨmim, anɨg gɨnabun a gɨpe. Pen anɨg göl gasɨ nɨŋmim, kale u rö nöp nöd nöp mani ñɨbe. Anɨb u, gasɨ yad nɨŋbin u kalöp hagabin. ¹¹ Mɨ nöd nɨbö u kale gasɨ klö nɨŋmim gɨnabun a gɨpe u gasɨ nɨŋöl gɨ mɨdaimim, pen uri u rö nöp gasɨ klö anɨbu nöp nɨŋmim, nɨhön gɨnabun a gɨpe u hadö gɨ gɨ pɨs gɨmim. Mani kale uri mɨdainɨm gau nɨme lɨmim, kalɨp ñeb rö u mɨñi böŋ nöp ñɨmim. ¹² God nɨp aij göp u, mani God nɨp ñeb u hałöwałö ñun. Pen hałöwałö ñun, a gɨno, pro nöp ñeb rö lö, u abe God nɨp aij göp. God mani nan hon mɨdöp gau nöp wö ralöb; mani nan hon mɨdagöp gau halö wö ralagöp. *

¹³ Nɨbi bɨ mani ñɨnabim gau kale mɨd aij gɨlö, kale pen uɨham mɨdaiim, a gem hagagabin. ¹⁴ Pen mani nan kale uri iru mɨdöp rö, kalɨp rɨmnap nɨme lɨ ñɨbe me, hainö kalöp mɨdagainɨm ñɨn u, kale pen kalöp rɨmnap nɨme lɨ ñöl.

Anɨg gɨmim, kalɨp aip adɨp adɨp rö mɨdeinabim. ¹⁵ God Manö u kali kɨñ rɨköm hagla, “Nɨbi bɨ nan mana a gɨpal u iru nöp lɨhu udla gau nɨŋla kub rö gaga; kale ñɨŋeb rö u nöp mɨdeia. Pen nɨbi bɨ pro lɨhu udla gau kalɨp u rö nöp rɨk daga; kale u rö nöp ñɨŋeb rö u nöp mɨdeia,” a gɨla. *

Pol nɨpe Daidas nɨp Korid yua

¹⁶ God Daidas nɨp gasɨ ñö, yad ke klö gem kalöp ud aij gɨnam, a gem nɨŋbin rö nöp Daidas gasɨ nɨŋöb u, God nɨp aij a gabin. ¹⁷ Daidas am kalɨp nɨŋmön au a gɨnö, nɨp ke aij göp rö, ñɨñɨ löm kalöp au nɨnab. ¹⁸ Pen bɨ aij hon ap halö Daidas aip yunabun. Bɨ anɨbu nɨpe Krais nɨbi bɨ ram mɨnön pro ke ke gau kalɨp manö aij u hag ñɨ ajö nɨŋöl gɨ, nɨp aij yabɨl a gɨpal. ¹⁹ Hon nɨbi bɨ gau gɨ ñino, kale Bɨ Kub hib nɨpe haglö adö aran a gɨ gasɨ nɨŋbun u me, hon mani anɨbu ud arnabun. Pen Krais nɨbi bɨ ke ke gau mɨdpal Daidas nɨp hag löm, nɨpe hanɨp aip aramöm wög aij anɨbu gɨnɨm, a gɨla. ²⁰ Pen Krais nɨbi bɨ nɨpe mani kub ñɨbal u udun abad aij gun, dam bɨ gau kalɨp ñino, kale pen udöm nɨme lɨ nɨbi bɨ nan mɨdagöp gau nɨme lɨ ñɨnaböl. Magöŋhalö gasɨ nɨŋ aij gun, gɨ aij nöp gɨnabun u, hanɨp manö ap hagöl rö lagnab. ²¹ Bɨ Kub abe nɨbi bɨ gau abe hon gɨ aij nöp gɨpun u nɨŋöl a gɨ gasɨ u nɨŋbun.

²² Pen mam hon ap halö yunabun. Mam anɨbu nɨpe pör klö göm mɨñ mɨñ göm wög göp. Pen uri nɨpe kale nɨbi bɨ aigale bɨ rö mɨdpim u nɨŋöm, nɨpe mɨñ mɨñ göl gɨ au nɨnab. ²³ Mɨdamam Daidas nɨp yuabun u, nɨpe me yad aip wög jɨm ñöl gul, kalöp manö aij hag ñɨbul. Pen bɨ nɨpe aip nabil mɨhau, Krais nɨbi bɨ nɨpe gau kalɨp mɨhön wög anɨbu hag lɨlö,

* 8:7: 1Ko 16:1-2 * 8:9: Mad 8:20; Plp 2:6-7

* 8:12: Mak 12:43-44

* 8:15: Eks 16:18

Krais hib nıpe haglo adö arnım a gı gası nıñmil nabil.

²⁴ Pen kale yagol u amjaklö, kalıp mıdmagö yabıt lımim, ud aij gımim. Anıg gıpe me, manö anıbu kub arö, Krais nıbi bı nıpe mıdpal ram mınöñ ke ke gau nıñöm hagnaböl, “Pol nıpe Krais nıbi bı Korid au mıdpal gau hib kale hagö adö ara u, nıñö nöp hagöp,” a gınaböl.*

9

Pol, “Nıbi bı Krais lau adö mıdpal gau ud aij gımim,” a ga

¹ Pen Krais nıbi bı nıpe Jerusalem mıdpal gau mani nımim, a gabin manö u, yıharıñ hagpin; kale ke nıñ aij gıpim.* ² Kale Akaia Propins mıdpim gau, mı nöd u, mani kale nınıg gaibe u, yad nıbi bı Masedonia Propins mıdpal gau kalıp rapın hagem hagnıdin. Kale Akaia nıbi bı nınıg gaibe u, Masedonia kai kalıp manö hagnö, uri nıbi bı iru nöp gası nıñ aij göm mani kale nıaböl. ³ Pen mam hon uri hagajın gau kalöp hag yuabin u, kale mani kale God nıp nıeb u ud lı aij gımim gı jın gı mıdpe, Masedonia nıbi bı gau, Pol manö nöp hagöp a göm hagagöl, a gem kalıp yuabin. ⁴ Kale mani lı magum gı aij gagnabim u, Masedonia nıbi bı rımnap uı gı Korid amjakno, hanıp nable gınab. Pen kalöp nable yabıt gınım rö löp. ⁵ Anıbu u, mam hon gau kalıp nöd hag yuabin. Kale am kalöp aıp mıdlö, mani nınabun a gıpe u, lı magum gıpe mıdainım. Hainö yad amjaknabin u, kale nınıñ löl gı mani nınabim anıbu gı jın gı mıdeinab.

⁶ Kale nıñbim, nıbi bı nan yıñ iru yımagnaböl gau, nan iru udagnaböl; nıbi bı nan yıñ iru

yımınaböl gau nöp, nan iru nöp udnaböl.* ⁷ Anıbu u, kale nıbi bı anıñ anı mıdpim rö, gası kale ke nıñmim mani nımim. Iru gö nıñöl gı nıagnım. Nıbi bı rımnap kalöp neb neb gılö nıñmim, nıagnım. Bı mıñ mıñ göm mani nınab u, God bı anıbu nıp mıdmagö löp. ⁸ God nıpe nan aij kalöp nınıg gab u, nan pro nıagnab; rapın nöp nınab rö löp. Anıbu u, pör nöp kale ke nan iru mıdeinab nıñöm nıbi bı mani ılep löp gau nan iru nımim rö lınab. ⁹ Adö anıbu rö, God Manö u kalı kılın rıköm hagla,

“Nıpe nıbi bı mög gep gau kalıp nan aij abönamö nınab.

Nıpe pör nöp kalıp ud aij göm gı aij gınab,” a gıla.*

¹⁰ God hanıp pör nan yıñ nöm, nan magö nöm göp u, kalöp nan yıñ iru yabıt nınab. Pen nıpe gö ran aij geinab nıñöm kale udmim rımnap nıbi bı nan ılep löp gau nıme lı nıbe me, aij yabıt gınım rö löp. Mani nan kale nınabim u, God nıpe gö nan magö iru yabıt nöp pınab.* ¹¹ Kalöp pör gö, nan kale iru nöp mıdö, hañowañ nıeb rö lınab u me, nan nöl gı mıdpe, hon damun Krais nıbi bı Jerusalem mıdpal gau dam nıno, nıbi bı iru nöp God hib nıpe haglö adö arnab.*

¹² Anıg gımim, Krais nıbi bı nan ılep göp gau kalıp gı aij gınabim u, kale nan ılep göp anıbu udöm mıd aij göm God hib nıpe haglö adö arnab. ¹³ Anıg gıpe, nıbi bı gau kale God nıp gası nıñöm hagnaböl, “Krais nıbi bı nıpe Korid mıdpal gau, kale Krais manö aij u udöm, hagöp rö nöp göm, hanıp mani abönamö nöm, nıbi bı gau kalıp abönamö nöm gıpal u, nöp aij yabıt a gabun,” a gınaböl. ¹⁴ God kalöp mög nıñöm ud aij yabıt göp rö nıñöm, gası kale am kalöp wam

* 8:24: 2Ko 7:13-14 * 9:1: 2Ko 8:1-7 * 9:6: Pro 11:24-25 * 9:9: Sam 112:9 * 9:10:

wam gö aij gö niñöl gi, kalöp nan a göm God nıp sabe gınaböl. ¹⁵ God nıpe nan aij unbö ke hanıp ñöb u rö, nıp aij göp a gun me!

10

Pol, "Kale yıp manö piral hagaböl," a ga

¹⁻² Nıbi bi rımnap yıp hagpal, "Pol nıpe hon aip mıdöm, bi hain manö hagap bı u mıdöp u pen am mlö gau mıdöm, köp kalı kılın rıköm, manö kłö göm hagöp," a gıpal. Pen kale manö adö ap hagöm hagpal, "Pol nıpe nıbi bi mınöñ naböñ it i nıbö gau niñbal rö nöp niñöm hagöp," a gıpal. Kraıs nıpe Bı hain aij agamıj mıdöp rö, hib nıpe hagem yad ke Pol kalöp manö kłö gem hagabin, kale gası niñ aij gımim gi aij gımim. Yad amem nıbi bi yıp manö naij hagaböl gau kalıp manö kub hagnabin. Pen kale gi aij gıpe, kalöp anıg unbö rö gagnabin u yıp aij gınab. * ³ Hon mınöñ naböñ it i mıdpun u pen nıbi bi mınöñ naböñ it i pen pen gıpal rö gagpun. ⁴ Wim po hon udun pen pen gıpun u, mınöñ naböñ it i ud pen pen gıpal rö wasö. Wim po hon udun pen pen gıpun u, God kłö halö mıdöp u me, hon wim po anıbu damun, kıjaki aban kłö gi löp gau am gi naij gıno, nıbi bi pen hagöl rö lagöp. * ⁵ Nıbi bi gau kale God gası niñeb u arö göm, gası kale ke u niñöm, hib kale ke haglö adö aröp u pen hon God kłö nıpe udun manö aij nıpe hagno, nıbi bi anıb gau manö aij anıbu pen hagöl rö lagöp; hon gası kale ud nagı lıno, kale Kraıs manö aij niñ udöm hagöp rö nöp gılö arab. ⁶ Pen kale Kraıs hagöp rö göl gi mıdaıbe niñun me, hainö nıbi bi Kraıs nıp aıeb aıeb ñıbal gau gası ñıno niñöl.

⁷ Kale rımnap amgö nöp niñbe. Niñ aij gımim. Bı ap Kraıs bi nıpe mıdpin a gi gası niñöb u, Pol u rö nöp Kraıs bi nıpe mıdöp u niñnım. ⁸ Bı Kub u nöp yıp wög hag lö, kalöp nıbi bi abad mıdpin a gıpin u, rapın hagpin u pen, yıp nable gagöp. Pen Kraıs nıpe yıp wög hag la anıbu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Kraıs manö aij u niñ ud aij gımim nıp cıg aij gımim a göm yıp hag la. * ⁹ Pen kalöp köp kalı kılın rık yubin u, niñmim pıñıñ gımim a gem yuagpin. ¹⁰ Nıbi bi rımnap yıp hagpal, "Nıpe mlö gau mıdöm, köp nöp kalı kılın rık yuöm, manö kłö yabıl hagöp u pen auı auub niñbun u bi kub manö hagpal rö hagagöp," a gıpal. ¹¹ Pen nıbi bi anıg hagpal anıb gau niñ mıdaiöl. Yad amjakem, adö ap ke gagnabin; mlö gai i mıdem, köp kalı kılın rıkem hagpin rö nöp gınabin.

¹² Pen nıbi bi hib kale ke haglö adö arab gau, kale kub aka yad kub aka gem, gası u ulhai niñagin. Kale gası laga rö hagpal, "Hon nöp me aij. Nıbi bi hon gıpun rö gıpal gau, gi aij gıpal; nıbi bi hon gıpun rö gagpal gau, gi aij gagpal," a gıpal. ¹³ Pen yad God wög u gi aij gıpin aka manö anıbu rö hagnıg gabin u, God nıbi bi ke nıbö gau kalıp wög ke hag la u, yad manö hagagnabin; God nıpe yıp ke wög hag la u nöp hagnabin. Pen Kraıs manö aij kalöp hag ñeb wög anıbu, God nıpe yıp ñöb. * ¹⁴ Yad kale mıdpim au amjakagnep, manö anıbi hagagnep. Pen kale mıdpim gau yad ke nöd nöp amem, kalöp Kraıs manö aij u nöd hag ñınö. ¹⁵ God nıpe wög yıp hag la. Ram mınöñ ke nıbö gau nıpe nıbi bi rımnap kalıp hag la. Kale ram mınöñ anıb

* 10:1-2: 1Ko 2:3; 4:21 * 10:4: Ep 6:13-17

* 10:8: 2Ko 13:10 * 10:13: Ro 12:3

gau amöm wög gɨpal u, yad aiud ap udagnabin. Pen yɨp aij gɨnab u, kale Kraiss manö aij u nɨŋ ud klö yabɨt gɨ midaiɨbe, yad kalöp aŋ gau wög klö gɨnö, wög adɨŋ kub rö lö, nan magö pɨl aij gɨnab. ¹⁶ Hainö me kalöp dauba gɨ apem, am ram mɨnönŋ nöd hag ñagla dagol gau amem, Kraiss manö aij u nɨbi bɨ anɨb gau kalɨp hag ñɨnabin. Ram mɨnönŋ ke nɨbö gau nɨpe wög anɨbu nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp hag la. Kale ram mɨnönŋ anɨb gau amöm wög gɨpal u, yad aiud ap udagnabin. ¹⁷ “Nɨbi bɨ hib haglö adö arnɨg gɨnab gau, Bɨ Kub u hib nɨpe haglö adö arnɨm.” * ¹⁸ Hib hon ke hagno adö arnab u, God nɨŋö udep rö lagnab; pen Bɨ Kub u hib hon hagö adö arnab u me, God nɨŋö udep rö lɨnab. *

11

Jisas manö hagabun, a göm, piral hagpal gau

¹ Yad manö hauɨ rö hagnabin u pen manö ɨl mɨdö nɨŋöl gɨ hagnɨg gabin. ² God kalöp mɨdmagö löp rö, yad kalöp u rö nöp mɨdmagö lɨbin. Kalöp me nɨbi praj mɨd aij göp u dam bɨ aɨɨ ap nɨp ñɨnö. Bɨ anɨbu me Kraiss. * ³ Pen yad pɨñɨŋ gɨpin u, hadame nöp hainö u pir alö, Ip nɨŋ uda rö, nɨbi bɨ rɨmnap kalöp u rö nöp manö piral gau hag ud arlö, gasɨ kale nɨŋbal rö nɨŋmim, Kraiss nɨp gasɨ aɨɨ nɨŋmim ud aij gɨpim u, arö gɨmim rö löp. * ⁴ Manö hagabin u, yad nɨŋbin, kale nɨbi bɨ gau nɨbö rɨmnap kalɨp ka ñɨbe, Jisas yad manö hag ñɨbin u rö hag ñagpal; Jisas ap ke rö manö u hag ñɨlö, abönamö udabim. Pen kale Ana u abe, manö aij u abe u rö nöp nöd udpe u wasö; ke hain nɨbö ap rö u udabim. *

⁵ Pen gasɨ yad nɨŋbin, Kraiss manö aij ud arep bɨ aij aij kale anɨb gau bɨ kub, yad bɨ ramö gau rö ap mɨdagpin. * ⁶ Manö kale u, dö kal yabɨt hagpal u pen, yad hagpin rö manö ɨl nɨŋ aij göm hagpal. Kale nɨŋbim, yad pör nöp manö ɨl nɨŋ aij gem kalöp manö hag ñɨbin. *

⁷ Pen kalöp God manö aij hag ñɨnö u pen mani nan rɨmnap ñɨmim a gem hagagnö. Yad kalöp aŋ au mɨdem anɨg gɨnö u, yad bɨ pro rö mɨdnö kale nɨbi bɨ kub rö lɨ mɨdaimim a gem, anɨg gɨnö. Gɨnö anɨbu, yɨp bɨ ramö gau rö ap a gɨmim nɨŋbim aka nɨhön? * ⁸ Yad kalöp aip mɨdem Kraiss manö aij u hag ñɨmɨdin u, Kraiss nɨbi bɨ ram mɨnönŋ ke nɨbö rɨmnap yɨp mani nan ñɨla. Mani kale si udem, Kraiss manö aij kalöp hag ñɨnö. *

⁹ Kale aip mɨdainö ñɨn u, nan kale ap udagnö. Añ mam Masedonia nɨbö aula gau nöp, nan yɨp nɨhön ulep ga gau yɨp dap ñɨla. Pen hainö u rö nöp, nan kale rɨmnap hag nɨŋagnabin. ¹⁰ Manö hagabin anɨbi, hagöl gɨ nöp mɨdeinabin. Yad Akaia Propins rɨgoŋ rɨgoŋ gau amɨl apɨl gɨ ajeinabin u, mani nan kale rɨmnap udagnabin. Kraiss bɨ nɨpe mɨdpin rö, nɨŋö yabɨt hagabin. ¹¹ Pen manö hagabin anɨbi, kalöp mɨdmagö lagpin aka nɨhön? Wasö yabɨt. God nɨŋöb yad kalöp mɨdmagö lɨbin.

¹² Pen mani nan kale gau udagmɨdin u hainö u rö nöp gɨnö, nɨbi bɨ manö piral hag ajpal gau, hon Pol nɨp rö adɨp adɨp mɨdpun a göm hagöl rö lagnab. ¹³ Kale höŋ adö u Kraiss manö ud arep bɨ rö löm, Kraiss wög gabun a gɨpal u pen Kraiss manö ud arep bɨ mɨdagpal. Manö piral ud arep bɨ mɨdpal.

¹⁴ Pen ñɨn rɨmnap Seden nɨpe ke,

* **10:17:** 1Ko 1:31 * **10:18:** 1Ko 4:4 * **11:2:** Ep 5:26-27 * **11:3:** Jen 3:4,13 * **11:4:**

Gal 1:8-9 * **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 * **11:6:** 1Ko 2:1,13 * **11:7:** 1Ko 9:18 * **11:8:** Plp 4:15-16; 2Ko 12:13

God ejol mailö aij n+pe ap rö halu löm auöp. ¹⁵ Seden an+g göp u, b+ n+p wög g+pal gau, b+ wög aij göm g+ aij g+pal rö halu löm auaiöl, hon gasi kub n+ngun. Pen hainö gau n+hön n+hön g+naböl gau pen udnaböl.

Pol God wög göl g+ marö uda

¹⁶ Yad kauyañ hagabin, kale r+mnap y+p b+ hauñ a g+mim gasi u n+ngamim. Pen y+p b+ hauñ a g+mim n+neinabim u, y+p arö g+pe, b+ hauñ gau hib kale ke haglö adö aröp rö yad u rö nöp manö r+mnap hagnabin. ¹⁷ Hib yad ke hagn+g gabin u, B+ Kub gö an+g gagnabin; b+ hauñ alö hib kale ke haglö adö aröp rö g+n+g gabin. ¹⁸ Pen n+bi b+ iru nöp r+mnap gasi ke n+ngöm, hib kale ke haglö adö aröp rö u, yad u rö nöp g+nabin. ¹⁹ Kale gasi n+ñ aij yabiñ g+pim rö, b+ hauñ gau manö am haglö, kalöp iru gagöp. ²⁰ N+bi b+ gau kalöp wög g+ ñeb b+ kale rö mo kale gau löm, kalöp t+p g+ damöm, hañowañ göl g+, mulu maj m+gan kalöp paklö, kale manö m+dagöp. ²¹ Pen yad b+ hain b+ y+har+ñ rö m+dem, an+g gagpin u, yad nable göp.

Pen yad manö hauñ rö hagabin u, hib kale ke haglö adö aröp rö, unbö rö hagabin. * ²² Kale Hibru n+bi b+? Yad u rö nöp Hibru b+ ap. Kale Isrel n+bi b+? Yad u rö nöp Isrel b+ ap. Kale Ebrahim iñ ap? Yad u rö nöp Ebrahim iñ u m+dpin. ²³ Kale Krais n+p wög g+pal? Yad b+ hauñ yabiñ rö, hib yad ke hagnö adö arab u pen yad wög klö g+ g+, marö adö ke ke udpin rö, n+bi b+ piral g+pal gau gagpal. Y+p ñ+n iru nöp nag+i l+la. Y+p ñ+n iru nöp m+ñu magö pakla. Yad ñ+n iru nöp um dam añ lem aunö. N+bi b+ gau an+g unbö rö gagpal. * ²⁴ Juda kai ñ+n ke ke unbö mam+id u, nag+i udöm, y+p ij iru yabiñ nöp pak gus göm

ñ+n juöl ado g+ da mam+id böñ dañ pakla (39). * ²⁵ Rom kai u rö nöp ñ+n ke ke ñ+n m+hau n+gan y+p ur udöm pakla. Ñ+n ap n+bi b+ iru nöp y+p kabö ju pakla. Ñ+g mag+ib kub ajainö, ñ+n ke ke m+hau n+gan ñ+g mag+ib u böñ nöp p+ral paka. Ñ+g mag+ib naj ga ñ+n an+ib gau, mañ ap nan ad+ñ bad ap ud s+si lem, ñ+g solwara uñ adö lanj ap ran ap lug s+siñ göl g+ m+dnö m+dnö, s+do wad amöm, s+böñ göm g+ damöm, ram rua. * ²⁶ Yad pör nöp am+i ap+i g+ ajm+din. Pör ajpin gau, uñham yabiñ ajpin. Ñ+g at+i au jubin; nan si udep b+ m+dpal añ au ajpin; n+bi b+ yad ke aka Juda n+bi b+ wasö añ gau g+ ajem, uñham yabiñ ajpin; daun kub gau aka be gau aka ñ+g solwara añ gau g+ aramem, uñham yabiñ arbin; n+bi b+ añ mam a g+pal u pen Krais n+bi b+ n+pe m+dagpal añ gau g+ ajem, uñham yabiñ ajpin. * ²⁷ Yad wög gostam gem, uhön hanem wasö, ñ+n iru nöp nan magö m+dagö, k+yö lö, ñ+g nan gö, wañj m+dagö, y+gön göm göp. ²⁸ Pen marö adö ap me, n+bi b+ Krais lau adö m+dpal ram m+nöñ ke ke gau, m+id aij g+pal aka gem, gasi iru n+ngabin. ²⁹ Krais n+bi b+ r+mnap lug pakn+g g+lö, klö yad ke u rö nöp lugnab rö u n+ngbin. Pen n+bi b+ r+mnap kal+p t+p g+lö nan si nan naj g+lö, m+dmagö yad añ dañ ilön göp.

³⁰ Hib yad ke adö r+mnap hagnam u, yad b+ klö m+dagöp u n+ngmim a gem manö an+bu hagnabin. ³¹ B+ Kub Jisas Nap God, pör nöp hib dap raneb God u, yad piral hagagabin u n+ngöb. ³² Yad Damaskas m+dainö, ki? Aredas b+ n+pe Damaskas abad m+dm+idöp u, y+p nag+i l+ñ a göm, polisman gau hagö, Damaskas adan ramö gau magöñhalö b+nöm

* 11:21: Plp 3:5 * 11:23: Ap 16:23 *

* 11:26: Ap 9:23; 14:5

11:24: Dud 25:3 * 11:25: Ap 16:22; 14:19

rîk hakla. ³³ Anîg gîla u pen mam hon rîmnap yîp ud wadî kub mîgan u lôm, nagî adîkôm, dam kabô waryô gîgabô gîla ajôn pro mîgan u tîp gî yulô, am am mînôn yan amem, pîrîkem ke gau arnô.
*

12

Pol nabôh nîha manô u hag ña

¹ Hib yad ke hagnô adô arnab u aij gagnab u pen Bî Kub u bî ap nîp gô nabôh nîha manô u hagnîg gabin. ² Mî unbô sîduj bôn dan luga u, Kraiss bî nîpe ap nîjbin u, God nîp dam ram mînôn aij kumi kabô adô lan au ud ara. Pen bî anîbu hañ roman halô anîg adô lan ara aka, hañ roman arô gôm ana nöp ara aka, nîjagpin; God nöp nîjôb. ³ Pen yad nîjbin, bî anîbu — hañ roman halô aka ana nöp aka, nîjagpin; God nöp nîjôb — ⁴ God nîp dam ram mînôn aij kumi kabô adô lan au ud ara. Pen anîb lan amôm, manô ke yabî nîha. Manô nîha anîbu, manô hagagep, nîbi bî hag ñeb rô wasô; manô ke yabî u nîha. ⁵ Bî ga anîbu yad klô gem hib nîpe nöp hagnô adô arnab u pen hib yad ke gîno adô aragnab. Hib yad ke manô rîmnap hagnîg gabin u, yad bî klô mîdagöp rô nöp mîdpin manô anîbu nöp hagnabin. ⁶ Pen hib yad ke dap raneb manô rîmnap hagbnep yad bî hauî rô hagagbnep; nîjô nöp hagbnep. Pen anîg hagnô, nîbi bî rîmnap yîp nîjôm, “Bî u bî aij ke mîdöp,” a gîblap u yîp aij gagböp. Yîp aij göp u, gîpin gîpin rô nîjôm aka manô hagpin hagpin rô nîjôm me, yad bî aigale bî rô mîdpin u ke nîjöl. ⁷ God yîp ud arô, nîbi bî rîmnap nîjagla rô nîjno anîbu, hib yad ke hagnô adô arnîm rô löp a gôm,

God yîp nan ilôn ñeb ap ñôb. Nan anîbu Seden bî nîpe rô ap apôm, yîp kalî rô bînîg ij bö mîdöp. * ⁸ Bî Kub u nîp ñîn mîhau nîgan hagnô, yîp anîg gab rô gagnîm a gîno u pen ⁹ yîp haga, “Ne ke nöp mîd aij gîmôn rô lagöp u pen yad nîbi bî klô mîdagöp gau kalîp mög nîjem klô yad ñîno nîjöl gî kale aij nöp mîdeinaböl,” a ga. Anîg haga u me, hib yad ke hagnô adô arnab u aij gagöp; yîp aij göp u, yad klô mîdagöp bî ap rô mîdpin u hag mîdnô nîjöl gî, Kraiss yîp ud aij göl gî mîdainîm. * ¹⁰ Yad klô mîdagöp; yîp hag jubal; yad nan rîk döp; yîp gî naj gîpal; yad uþham mîdpin. Pen Kraiss lau adô mîdpin rô, yîp aigöl aigöl gînaböl u, mîñ mîñ nöp gînabin. Pen yad ke klô mîdagöp u nîj mîdeinabin u, God nîpe gö, klô nîpe udem klô göl gî mîdeinabin.

Pol Korid nîbi bî gau kalîp mîdmagô la

¹¹ Yad bî hauî rô hagajîn. Pen kale nöp gajîm yad anîg gîpin. Yîp ud aij gîmîm, manô aij rîmnap hagbep u pen yîp arô gîmîm, bî rîmnap kalîp udpîm. Yad bî mîgan nîbô bî ap rô mîdpin u pen Kraiss manô aij ud arep bî aij aij kale anîb gau bî kub yad bî pro gasî u nîjagpin. * ¹² Yad kale aip mîdem, hon Kraiss manô aij ud arep bî gau gîpun rô nöp gî mîdainô. Kale nan gagep nan nîjagep gainô u nîjmîm, yad Kraiss manô aij ud arep bî nîpe mîdpin u hadô nîjbîm. * ¹³ Anîb u, Kraiss nîbi bî nîpe mîdpal mîgan rîmnap kalîp gîno gîno rô nöp kalöp u rô nöp gîno u pen adô añî ap nöp ke gîno. Adô anîbu me, nan yîp ram bî da gau, yîp ñîm a gem hagagnô. Pen kalöp gî najî rô gîno u nîjmîm arô gîmîm. *

* 11:33: Ap 9:23-25 * 12:7: Job 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5 * 12:12: Ro 15:19 * 12:13: 2Ko 11:9

14 Kalöp nöd ñin mihöp am nññö; mññi kauyañ u nññig gabin. Nan kalöp ap udnam a gem nagnabin; kalöp nññam a gem nñnabin. Nñme nap bñ nan ud lñ aij göm, ññ pai bñ kale gau kalöp ññmìdal. Pen ññ pai bñ gau, nñme nap bñ kalöp anñg gagmìdal. 15 Anñb u, gasñ yad nññbin u, kalöp nan a gem, mani nan yad gau magöñhalö yu haknabin aka wög gñ dam dam Kraiss manö aij u hag ññ dam dam umnabin u, manö mìdagöp. Pen yad kalöp mìdmagö yabñ lñbin u nññnabin u, yñp pen mìdmagö lagnabin akan 16 Pen kale hagnabin, “Mani nan hon udagpan pen ne manö piral hagö hon dui gñpun,” a gñnabin. 17 Yad kalöp mam rñmnap yunö u, mani nan kalöp gau amgö amgö lñ udnaböl a gem yunö akan 18 Yad kalöp nan a gem Daidas nñp yuñ a gem, nñp hag nññö yau a ga nññem mam hon ap halö nñpe aip yunö. Pen yad nññbin Daidas nan kalöp rñmnap ðñp gaga. Daidas yad gñpin adö u nöp göp; nñpe adö ap ke gagöp. *

19 Pen yad nññön gññg manö anñbi kalñ kñññ rñkajññ? Kale gasñ nññön nññbim? Pol manö hagab u, hib nñpe ap lugagnñm a göm hagab a gñpim ar? Pen adö anñbu haggajññ wasö. God nñpe nññ mìdö nññöl gñ, hon Kraiss nñbi bñ nñpe mìdun manö haggajun. Añ mam aij yad kale klö gñmim Kraiss nñp cñg aij gñmim, a gññ gasñ nññun haggajun. 20 Yad pññññ gñpin u, yad am kalöp nññnabin ññn u, kale gñpim rö nñññö, yñp aij gagnab. Anñbu rö, kale yñp nññnabin u, yad gñpin rö nññbe, kalöp aij gagnab. Kale pen pen hagnim asñk ke ke lñmim, nan kale gau hon nöp udun a gñmim, añ mam rñmnap nññbe mulu lugö, kalöp ke nöp aij gññm adö u nöp

gasñ nññmim, nñbi bñ rñmnap kalöp manö naj hagnim, kalöp manö udmim, hib kale ke dap ranmim, halöwalo gñmim, gñmim rö lññm u yad pññññ gñpin. 21 Pen yad pññññ gñpin u, yagol au kauyañ amem nññnabin, kale rñmnap gasñ naj adö u nññmim, nñbi si bñ si gñpim u, nññön gññg anñg gñpun a gñmim arö gagmim, nñbi si bñ si gñ dammim, gasñ naj nññmim gñ dammim, halöwalo göl gñ nöp mìdeinabin. Gñnabin anñbu God nññöb a gem, yad bñ mñgan nñbö gau ap rö mìdem, nable gö nññöl gñ, kalöp nan a gem mññññ göl gñ mìdeinabin. *

13

1 Yad nöd kalöp ñin mihöp am nññö. Mññi pen kauyañ nñññg gabin. God Manö u kalñ kñññ rñköm hagla, “Nñbi bñ rñmnap kalöp manö kub hagnñg gaböl u, nñbi bñ mihöp aka mñhau nñgan rö amgö kale ke nññ mìdlö nññöl gñ, gñ naj gñla u apöm waiö hagaiöl, nññö rö lñnab,” a gñla. * 2 Ruö ñin yñgwö anñbö u kalöp am nññem, nñbi bñ nan si nan naj gñ mìdeila gau hainö apem kalöp hag gñnabin a gem kalöp hag aunö. Mññi kalöp aip mìdagpin pen kauyañ manö nöd hagnö rö u nöp haggabin, yad am jakem, nñbi bñ nöd nan si nan naj gñ mìdeila gau abe, nñbi bñ mññi nan si nan naj gabim gau abe, kalöp mög nññagnabin. 3 Pen kale Pol Kraiss aip mìdöp aka wasö gñ gasñ nññbim u, nññ aij gñmim. Kraiss nan rñmnap ram mññññ anñ kale gau gö nññnabin, nñpe bñ yñharññ wasö; nñpe Bñ klö ke nñbö. 4 Nñpe bñ yñharññ rö lö, nñp mab ba lanñ al pak lñlö uma u pen God klö nñpe u gö, kauyañ uraköm kamññ mìdöp. Anñb u rö, hon Kraiss aip mìdun bñ yñharññ rö mìdpun, pen Kraiss

* 12:18: 2Ko 8:6,16-18 * 12:21: 2Ko 13:2 2:7-8

* 13:1: Mad 18:16; 1Di 5:19 * 13:4: Pñp

kam+ŋ u han+ŋ God klö n+pe u ñö, kalöp nan a gun wög g+ŋabun. *

⁵ Pen kale Kraiŋ n+ŋ udun n+ŋ c+g g+ŋpun aka wasö g+mim gas+ am+l ap+l g+mim, Kraiŋ kalöp aip m+idöp u ke n+ŋnabim. Aka pen gas+ n+ŋ dammim Kraiŋ kalöp aip m+idagöp a g+mim u ke n+ŋnabim.

* ⁶ Pen yad gas+ n+ŋbin, han+ŋ b+ gas+ n+ŋ dammim me, Kraiŋ hon aip m+idöp u ke n+ŋnabim. ⁷ Hon kalöp nan a gun, God n+ŋ sabe gun hagabun, “Kal+ŋ abad m+daimön, naij adö u gagöl,” a gabun. Pen God n+ŋ sabe gabun an+bu, kale m+id aij g+pe hib hon ap rann+m a gun, sabe gagabun. Hib hon lugnab u nan y+har+ŋ; kale g+ aij nöŋ g+ŋnabim u nan kub.

⁸ Pen Kraiŋ manö aij u kub g+n+m adö u nöŋ gun; Kraiŋ manö aij u pro g+n+m adö u gagun. ⁹ Han+ŋ aij göp u, hon n+bi b+ klö m+idagöp rö lun, kale pen n+bi b+ klö l+mim. An+bu u, God n+ŋ sabe g+ŋpun, “Kal+ŋ abad m+daimön, nag+ adö aij nöŋ göl,” a g+ŋpun. ¹⁰ B+ Kub n+pe y+ŋ wög hag la an+bu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Kraiŋ manö aij u n+ŋ ud aij g+mim n+ŋ c+g aij g+mim a göm y+ŋ hag la. Adö an+bu nöŋ yad m+lö kub gai i m+dem, kalöp nöŋ nöŋ köp an+bi kal+ kl+ñ r+k yuabin. Kale manö yad an+bi n+ŋmim, hagabin rö g+ m+ideinabim me, yad amjakem manö klö hagn+g gas+ n+ŋbin u arö g+ŋnabin. *

¹¹ Añ mam b+. M+ñi manö hag jun+g gem, “Kale m+daiim” a gabin. Köp kal+ kl+ñ r+kabin an+bi aunab u n+ŋmim, hon nan aij adö u nöŋ gun a g+mim klö nöŋ an+g göl g+ m+daimim, manö kal+ kl+ñ r+kabin i udmim, manö hag adö añ+ l+mim, agam+ŋ m+id aij g+mim. An+g g+pe me, God n+bi b+ m+dmagö löm ud aij göp u, kale aip nöŋ m+ideinab. ¹² Kale

B+ Kub n+ŋ n+ŋ ud p+im rö, pen pen hag w+hai udöl g+, alaun bom halumim. ¹³ Kraiŋ n+bi b+ aui m+dpal magöŋhalö, kalöp añ mam gau “M+dpim?” a g+pal.

¹⁴ B+ Kub Jisas Kraiŋ kalöp magöŋhalö mög n+ŋöm ud aij göl g+ m+dain+m; God n+pe kalöp magöŋhalö m+dmagö löl g+ m+dain+m; Ana U+ n+pe kalöp magöŋhalö at ba göl g+ m+dain+m.

Galesia Pol Galesia n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i klīn̄ r̄ika

¹ Yad Pol, b̄i Jisas manö ud arep ap m̄idpin. Pen wög ḡipin an̄ibu, n̄ibi b̄i r̄imnap hagl̄ö aka gas̄i yad ke n̄iḡem gagpin; Jisas Kraiss abe, Nap n̄ip ḡö uraka u abe, kale apil m̄ihau n̄öp hagl̄ö ḡipin.

² Hon añ mam Kraiss p̄ig m̄idpun gai i, kal̄öp añ mam Kraiss lau adö Galesia Propins m̄idpin gau, “Kale m̄idpin?” a gabun.

³ Bap God abe, B̄i Kub hon Jisas Kraiss abe, kal̄öp mög n̄iḡmil abad m̄idl̄ö m̄id aij ḡimim. ⁴ Hon nan si nan naj ḡöl ḡi m̄idaino pen B̄i Kub hon Jisas Kraiss, Bap hon God haga manö u udöm, nan si nan naj ḡipun gau pri u ḡik ḡi yunam, a göm, han̄ip nan a göm il̄ön udöm uma. Uma u, n̄ibi b̄i nan si nan naj ḡim̄idal an̄ gau m̄idaino, han̄ip ud kam̄iḡ yun̄ig uma. * ⁵ An̄ib u, God Bap hon hib n̄ipe u p̄ör p̄ör n̄öp hagno adö arn̄im. An̄ib unbö rö aij.

Jisas han̄ip nan a göm uma manö aij an̄ibu n̄öp n̄iḡ udun

⁶ Yad gas̄i iru yab̄iḡ n̄iḡbin. God kal̄öp mög n̄iḡöm, Jisas n̄ip hagö, kal̄öp a göm uma u pen ȳiḡid n̄öp God n̄ip arö ḡimim, manö aij n̄ipe u arö ḡimim, manö hain n̄ibö ke daubal r̄imnap, manö i manö aij, a ḡimim, n̄iḡ udn̄ig gabim. ⁷ Manö an̄ibu, Kraiss manö aij u wasö; ȳihar̄iḡ n̄ibi b̄i r̄imnap apöm, manö piral ke n̄ibö r̄imnap kal̄öp hagl̄ö, kale dui ḡimim, “Manö an̄ibu n̄iḡun aka?” ḡimim gas̄i u n̄iḡabim. * ⁸ Kraiss manö aij kal̄öp nöd hag ñ̄ino u, manö n̄iḡö yab̄iḡ u hag ñ̄ino. Pen hon ke aka

ejol kumi kabö adö lan̄ n̄ibö ap apöm, manö ke n̄ibö manö piral r̄imnap kal̄öp hag ñ̄inab u, God b̄i an̄ibu hagö mab ke p̄ör inab u aram p̄ör p̄ör n̄öp au m̄idnab u aij. * ⁹ Manö an̄ibu kal̄öp kauyan̄ hagabin. B̄i ap apöm, manö aij nöd n̄iḡ udpe u ba gau löm, manö ke n̄ibö manö piral r̄imnap kal̄öp hag ñ̄inab u, God b̄i an̄ibu hagö mab ke p̄ör inab u aram p̄ör p̄ör n̄öp au m̄idnab u aij.

¹⁰ Manö hagabin an̄ibi, n̄ibi b̄i gau hib yad u hagl̄ö adö aran̄, a gem, hagagabin. God ȳip n̄iḡöm ñ̄iñ̄i l̄in̄im a gem hagabin. Yad n̄ibi b̄i gau kal̄ip wañ wañ ḡöl ḡi hagagabin. Ai ḡin̄ig: yad an̄ig gem wañ wañ ḡöl ḡi hagbnep u, Kraiss wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄ipe ap m̄idagbnep. *

God n̄öp hagö Pol wög n̄ipe ḡim̄idöp

¹¹ Añ mam b̄i. Yad kal̄öp n̄iḡö hagabin. Manö aij kal̄öp nöd hag ñ̄inö u, n̄ibi b̄i manö hagpal rö wasö. * ¹² Manö an̄ibu, b̄i ap hagö n̄iḡagnö; manö an̄ibu b̄i ap ȳip hag ñ̄ö udagnö. Jisas Kraiss n̄ipe ke n̄öp ȳip waiö hag ñ̄ö n̄iḡnö.

¹³ Pen nöd yad Juda n̄ibi b̄i gas̄i n̄iḡm̄idal rö gas̄i n̄iḡm̄idin u, kale n̄iḡbim. God n̄ibi b̄i n̄ipe gau böḡ n̄öp umlan̄, a gem, kal̄ip ḡi naj yab̄iḡ ḡim̄idin. * ¹⁴ Bac b̄i manö u n̄iḡ udem, kl̄ö yab̄iḡ ḡim̄idin; b̄i Juda yad aip ad̄ip ad̄ip kub ḡino gau, kale ḡim̄idal rö wasö, yad añ̄i Juda lo manö n̄iḡ aij yab̄iḡ gem, bac b̄i hagn̄idal rö kl̄ö gem ḡim̄idin. *

¹⁵ Pen ami ȳip yag dauaga ñ̄in u, God ȳip mög n̄iḡöm ud wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄ipe ap hag la. Hainö kub ḡinö, God n̄ipe ke aij ga ñ̄in u n̄öp, * ¹⁶ Ñ̄i yad Jisas Pol n̄ip yamnö, n̄iḡ aij göm, Juda n̄ibi b̄i

* 1:4: Gal 2:20 * 1:7: Ap 15:1,24 * 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1De 2:4 * 1:11: Mad 16:17 * 1:13: Ap 8:3 * 1:14: Ap 22:3 * 1:15: Ais 49:1; Gal 2:7

wasö gau kalip manö aij yad u hag ñi aij g+nab, a göm, Ñi nipe yip yamö, n+ñ aij g+nö. Anig gö, Jisas manö u aigege rö midöp, a gem, n+bi bi r+mnap hag n+ñagnö. ¹⁷ Pen Jisas nöd hag lö manö aij ud arep bi nipe mideila gau kalip n+ñnam, a gem, Jerusalem aragnö. Y+har+ñ ram m+nöñ m+lö kub Arabia am midem, ado gi apem, daun kub Damaskas midm+idin. ¹⁸ Mi m+hau n+gan inö, Pida Jerusalem mideia u n+ñnig amem, nipe aip ñ+n iru midagainö; y+har+ñ ñ+n unbö ajip böñ dañ midainö. * ¹⁹ Pen yad bi Jisas manö ud arep r+mnap halö n+ñagnö; Pida aip Jisas n+nam Jems aip kalip nöñ n+ñnö. ²⁰ Manö kal+ kññ r+kabin an+bi, God n+ñ midöp u, kalöp n+ñjö yabi+ hagabin.

²¹ Pen yad hainö Siria Propins amem, Silisia Propins amem, g+nö. * ²² Nöd ñ+n an+bu, n+bi bi Kraislau adö Judia ram m+nöñ pro ke ke mideila gau amgö magö kale u yip n+ñagla u ²³ pen n+bi bi r+mnap manö yad u yag damöm hagla, “Bi Jisas manö aij nipe u hag juöm, hanip gi naij göm g+m+döp bi u, m+ñi Jisas manö aij u n+bi bi gau kalip hag ñi ajab,” a g+lä ²⁴ n+ñöm God hib nipe u haglö adö arm+döp.

2

Pol Kraisl manö aij ud arep bi r+mnap aip magum göm, manö hag j+ñ ñ+la

¹ Pen mid damem, mi in unbö sidun böñ dañ lugö, mam Banabas hol bi m+hau, Daidas nip ut gi Jerusalem arno. * ² God yip waiö hagö Jerusalem arno. Amun, n+bi bi Jisas nip n+ñ udla bi kub rö midm+idal gau aip am m+gan ap bis gun, kale n+hön rö hagöl, a gem, Juda n+bi bi wasö gau kalip manö aij n+hön rö hagn+din manö

an+bu kalip hag yamnö. Wög nöñ g+nö u abe wög hainö g+nab u abe lug pakagn+m a gem, manö an+bu kalip hag aij g+nö.

³ Bi yad Daidas nipe Grik n+bö u pen nip hañ r+ñ gi dö g+nab a göm hagagla. ⁴ Pen bi r+mnap pir alöm, Kraisl Jisas bi nipe rö löm, agam+ij apöm hon aip ut gi mideila. Pen hon Kraisl Jisas nip c+g midun, Juda lo manö ke ke adö u gagun, mid aij g+m+idun rö, kale n+ñlö, hibur kale naij ga. Juda lo manö ke ke adö u g+lan, a göm, apöm manö piral an+bu hagla. * ⁵ Pen Kraisl manö aij u manö n+ñjö nöñ midn+m, n+ñöm kale manö n+ñjö an+bu nöñ n+ñ udmim, a gun, manö piral hagla an+bu udagno.

⁶ Pen n+bi bi Jisas nip n+ñ udla bi kub rö midm+idal gau kale yip manö r+mnap hagagla. Bi kub rö hagabin pen kale bi kub aka bi pro u yip nan y+har+ñ rö löp. God nipe bi kub ud aij g+nab bi pro ud aij g+nab a göm gas+ an+bu rö n+ñagöp. ⁷ Pen kale n+ñla, God nipe Pida abe yip abe manö aij nipe hag ñi ajep wög an+bu hagla. God Pida nip hag lö, hañ r+ñ gi dö g+pal n+bi bi gau kalip hag ñi ajm+döp rö u, yip u rö nöñ hag lö, hañ r+ñ gi dö gagpal n+bi bi gau kalip hag ñi ajm+idin. * ⁸ An+ñ u n+ñöm me hagla, “God Pida nip klö nipe ñöm abad midö n+ñöl gi, nipe am hañ r+ñ gi dö g+pal n+bi bi gau kalip Kraisl manö aij ud arep bi m+döp rö, Pol nip u rö nöñ klö nipe ñöm abad midö n+ñöl gi, nipe am hañ r+ñ gi dö gagpal n+bi bi gau kalip Kraisl manö aij ud arep bi m+döp,” a g+la. ⁹ Jems, Pida, Jon kalip bi kub a g+pal bi gau, God yip wög an+bu ña n+ñla u me, wög hon adö an+ñ g+pun, a göm, Banabas halip bi m+hau ñ+magö pakla. Anig göl hon manö hag adö

* 1:18: Ap 9:26 * 1:21: Ap 9:30 * 2:1: 22:21

Ap 15:2 * 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap

añi lino niñöm kale hagla, “Banabas Pol bi mihau ammil Juda niñi bi wasö gau kalip Kraiss manö aij u hag ñimil, hon am hañ rüb gi dö gipal niñi bi gau kalip Kraiss manö aij u hag ñun,” a gila. ¹⁰ Pen kale manö añi ap hagöm hagla, “Am-mil ram mihön anib gau ajmil, niñi bi Jisas niñi u pal gau kalip hagaimil, niñi bi mög gep rö Jerusalem i midpal gau kalip hau gagöl; kalip mani rimnap yuöl,” a gila. Manö hagla anibu, yip aij ga adö u nöp hagla. *

Pol Pida niñi hag ga

¹¹ Pen hainö Pida daun kub Adiok apöm, adö unbö ke gö, gi aij gagöp, a gem, niñi waiö hag ginö. ¹² Niñi ginig: niñi nöd Juda niñi bi wasö an gau midöm, niñi bi Jisas niñi u pal gau aip nan jim ñil niñimidöp. Pen hainö Jems bi niñi rimnap Jerusalem niñi aula. Jems bi gau yip hagnaböl, “Bi hañ rüb gi dö gagpal gau aip niñi ginig nan niñi abön,” a ginaböl, a göm, piñiñi göm, hainö Juda niñi bi wasö gau aip nan niñi aga. * ¹³ Anig gö, Juda niñi bi nöd ju am ram mihön anib gau mideila gau, piral ga anibu niñi, u rö nöp gila. Pen mam Banabas u rö nöp niñi, kale gila adö anibu hain ga.

¹⁴ Pen Jisas manö aij u anig arö geila u niñem, niñi bi gau magöñhalö niñimidlö niñi gi, yad Pida niñi hagnö, “Ne bi Juda niñi u pen Juda niñi bi wasö gau rö midmidan. Pen miñi niñi ginig ke asik limön, Juda niñi bi wasö gau kalip, hon Juda niñi bi gipun gipun rö gimim, a gimön, hagabön?” ö ginö.

¹⁵ Ami bapi hanip yag daula u, Juda niñi bi yag daula. Hanip Juda niñi bi wasö gau rö yag dauagla. ¹⁶ Pen hon Juda niñi bi niñi,

niñi bi lo manö adö u gilo arö, God niñi, niñi bi kamini aij yad a göm hagnab. Niñi bi gau Jisas Kraiss hanip a göm uma, a göm, niñi u pal niñi bi gau nöp me, God niñi, niñi bi kamini aij yad, a ginab. Hon u rö nöp lo manö adö u gino arö, God niñi niñi bi kamini aij niñi midagpun. Kraiss Jisas hanip a göm uma, a gun, niñi niñi udno niñi gi, God niñi niñi bi kamini aij niñi gau midpun. *

¹⁷ Gasi hon niñi u, Kraiss manö aij u niñi udno, Kraiss hanip ud niñi ke aip ud jim niñi lina u me, God niñi hanip niñi bi kamini aij yad a ginab. Pen Kraiss manö aij u niñi, hon niñi bi magöñhalö nan si nan naji gipun u waiö niñi. Hon Juda niñi bi niñi, Juda niñi bi wasö gau niñi bi nan si nan naji gep midpal rö, hon ke u rö nöp midpun. Anig göp u, niñi bi rimnap hagnaböl, Kraiss nan si nan naji gep nagi u gi pidöñ lina a ginaböl. Pen wasö yabi. ¹⁸ Hon uri niñi, Juda lo manö ke ke hagöp rö gino, God wö ralöm hanip niñi bi kamini aij niñi midpim a gagnab. Hon uri niñi manö anibu manö pir alep. Pen yad manö piral manö nöd niñi anibu kauyan niñi bi gau manö niñi rö hag niñi u, yad nan si nan naji ginabin. ¹⁹ Lo manö yip al pak la niñi uri yad wip he rö midem lo manö u niñi. Pen uri yad God niñi aij ginim adö u nöp ginam. Kraiss mab ba lan al pak lila u, yip Kraiss aip al pak lilo umnö. ²⁰ God Niñi niñi yip mög niñi uma u, yad niñi cig gem me, niñi uma u, yad aip umlo. Anib u, niñi cig gem, nöd midmidin rö midagpin. Kraiss yad an dan kamini midöp. Miñi kamini yabi midem, niñi gasi niñi gi, yip gasi ñöb adö u nöp gipin. * ²¹ God

* 2:10: Ap 11:29-30 * 2:12: Ap 11:3 * 2:16: Ap 15:10-11; Ro 3:20-28; Gal 3:11 * 2:20: Gal 1:4

nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp mɔg nɪjɔm rau adog uda manö aij u hag juagnabin. Nɪbi bɪ gau lo manö ke ke adö u gɪlö arö, God nɪjɔm, nɪbi bɪ kamɪŋ aij yad, a gɪböp u, Kraiss hanɪp uma u yɪharɪŋ umböp.

3

Nan kɪɪŋ aij gɪmɪdal rö wasö; Jisas nɪp cɪg gun me, God aip jɪm ñöl mɪdeinabun

¹ Galesia nɪbi bɪ, kale gasɪ aij mɪdagöp. Bɪ an gö kalöp hauɪ halö löp. Hon Jisas Kraiss nɪp mab ba laŋ al rɪbɪk lɪla manö aij u hag ñɪ aij gɪno nɪŋbe. ² Pen yad kalöp manö aɪŋ ap hag nɪjabin. Kale nöd nɪhön nɪhön gaibe, God nɪpe Ana nɪpe u kalöp ñaŋ Kale lo manö hagöp rö gɪpe, God nɪpe Ana nɪpe u kalöp yua aka kale manö aij hag ñɪno u nɪŋ udpe, God nɪpe Ana nɪpe u kalöp yuaŋ ³ God Ana u nɪp udmim me, nɪbi bɪ kamɪŋ aij nɪpe mɪdpim u pen mɪɪŋ hauɪ alö, kɪö hon ke gun, mɪd aij gɪnabun, a gɪmim, nɪŋbim aka? ⁴ Nöd Kraiss nɪp nɪŋ udpe, kalöp gɪ naij yabɪɪ gɪla ñɪn u, nɪp arö gagpe. Pen mɪɪŋ nɪhön gɪnɪg, lo manö ap haglö, manö kale anɪbu udmim, Kraiss nɪp arö gɪnɪg gabim? ⁵ Yɪp hagpe nɪŋɪn. Kale lo manö hagöp rö gɪpe, God nɪpe Ana nɪpe u kalöp yuöm nan gagep rö aŋ kale gau göp aka kale Kraiss manö aij nɪŋmim nɪŋ udpe, God nɪpe Ana nɪpe u kalöp ñöm nan gagep rö aŋ kale gau göp?

⁶ Pen Ebraham nɪp gasɪ nɪŋmim. God Manö u kalɪ kɪɪŋ rɪköm hagla, “Ebraham God manö haga u nɪŋ uda nɪjɔm God nɪp, bɪ kamɪŋ aij yad, a ga,” a gɪla. *

⁷ Anɪb u, nɪŋim. Nɪbi bɪ God Manö hagöp u nɪjɔm, “Nɪjɔ hagöp,” a göm nɪŋ udpal gau, Ebraham rɪdɪk nɪpe mɪdpal. ⁸ God Manö hadame gau haga, Juda nɪbi

bɪ wasö gau, God manö hagöp u nɪŋ udlö, God kalɪp nɪbi bɪ kamɪŋ aij yad a gɪnab, a ga. Adö anɪbu nöp, God Manö hadame nöp Kraiss manö aij u Ebraham nɪp haga, “Ne mɪdpan u me, God nɪpe nɪbi bɪ gau magöŋhalö nan aij ñɪnab,” a ga. ⁹ Ebraham God manö haga u nɪŋ udö, God nɪp ud aij ga rö, nɪbi bɪ God Manö hagöp u nɪjɔm, nɪjɔ hagöp a göm nɪŋ udpal gau, kalɪp u rö nöp ud aij gɪnab.

¹⁰ Pen nɪbi bɪ lo manö adö u nöp nɪŋun gɪno, God hanɪp udnab, a gɪpal nɪbi bɪ gau, ilön kub yabɪɪ udnaböl. Nɪhön gɪnɪg: God Manö u kalɪ kɪɪŋ rɪköm hagla, “Nɪbi bɪ an, God lo manö kalɪ kɪɪŋ rɪkla rɪkla rö magöŋhalö hain gagnab u, ilön kub udnab,” a gɪla. *

¹¹ Pen manö ap God Manö kalɪ kɪɪŋ rɪköm hagla, “Nɪbi bɪ yɪp nɪŋ udpal gau nöp me, nɪbi bɪ kamɪŋ aij yad mɪdöm, kamɪŋ mɪdeinaböl,” a gɪla. Anɪb u nɪŋbun, nɪbi bɪ lo manö adö u nöp nɪjɔm gɪlö arnab gau, God nɪbi bɪ kamɪŋ aij yad, a göm, kalɪp udagnab. * ¹² Pen lo manö hagöp rö gep u ke, Kraiss manö aij u nɪŋ udep u ke. Nɪbi bɪ lo manö hagöp rö kɪö hon ke gɪnabun a gɪnaböl u, dui gɪnaböl. God Manö kalɪ kɪɪŋ rɪköm hagla, “Bɪ lo manö ke ke magöŋhalö hain gɪnab bɪ anɪbu me kamɪŋ arnab,” a gɪla. ¹³ Hon God lo manö adö u gɪ wasö nɪŋun, ilön kub udnɪg gɪno u pen Kraiss ilön kub anɪbu udöm hanɪp rau adog uda. God Manö kalɪ kɪɪŋ rɪköm hagla, “Mab ba laŋ al pak lɪlö umnaböl bɪ gau, God nɪpe ke pen ñö, ilön udnaböl,” a gɪla. *

¹⁴ Pen Kraiss hanɪp rau adog uda u, God Ebraham nɪp manö aij haga u, Kraiss Jisas gö Juda nɪbi bɪ wasö gau nan aij anɪbu udöl a göm, anɪg ga. Juda nɪbi bɪ wasö gau manö aij

* 3:6: Jen 12:3; Ro 4:3,16

* 3:10: Dud 27:26

* 3:11: Gal 2:16

* 3:13: Ro 8:3; Dud

21:23

an+bu niη udlö, God nipe Ana nipe han+ip Krai ni+bi b+ ni+pe ñ+n+g ga.

u me, God ni+pe ke apöm Ebrahim ni+ip haga.

Lo manö u ke; God ginabin a göm hag la manö u ke

¹⁵ Añ mam bi. Yad kalöp manö ap hagnam. B+ ri+mnap manö hag adö añ+ löm, hagnaböl rö nöp gi+naböl. B+ ap apöm manö r+ib ri+köm haöwaöto gagnab. ¹⁶ God ni+pe Ebrahim aip ñ+ ni+pe aip manö niηö hag lep hagöm haga u, God Manö an+bu kal+ kññ ri+köm, “Ñ+ gau aip,” kal+ kññ ri+kagla; “Ñ+ ne u aip,” kal+ kññ ri+kla. Ñ+ añ+ hagla an+bu, Krai ni+ip nöp hagla. * ¹⁷ Pen yad hagabin u, God Ebrahim ni+ip ginabin a göm hag la manö u, mi iru nöp (430) m+id damöm, hainö God lo manö u ña. Lo manö hainö ña an+bu, aige göl göm manö niηö hag lep nöd haga u nan y+har+η rö ñik gi+yu ke gau yunab? An+g gagnab. * ¹⁸ Pen ni+bi b+ lo manö hain gi+lö God nan aij ñ+iböp u, God nöd an+g gi+nabin a ga manö u gas+ niηöl gi+m+idöm nan aij ñagböp. Pen God ni+pe Ebrahim ni+ip nöd haga manö an+bu nöp gas+ niηöl gi+m+idöm, ni+pe ke Ebrahim ni+ip haga rö nöp ga. *

¹⁹ Pen kale hagnabim, “God Ebrahim ni+ip nan aij haga u y+har+η ñöb u rö, God ni+pe ni+hön gi+n+g lo manö ña?” ö gi+nabim. Pen God nöd yab+ Ebrahim ni+ip manö haga; hainö yab+ ñ+ haga u aua. Pen ñ+n an+ au ni+bi b+ nan si nan naj ke ke gi+m+idal rö, kale naj gi+m+idal u niηöl a göm, God kal+ip lo manö ña. Pen lo manö u, God ejol gau nöp dap b+ ap ni+ip ñeila, ni+pe pen dam ni+bi b+ gau kal+ip hag ña. * ²⁰ Pen Ebrahim ñ+ ni+pe gi+nab manö haga an+bu manö kub yab+

Lo manö u han+ip gas+ ri+m+id ukab

²¹ Kale gas+ ap niηmim hagnabim, “God han+ip manö m+ihöp haga. Pen lo manö haga an+bu, yad gi+nabin a göm manö niηö hag la manö an+bu aip ad+ip ad+ip m+idagöp,” a gi+nabim. “Manö an+ib m+ihau ke ke m+idöp,” a gi+nabim. Pen manö ke ke wasö. God ni+bi b+ kam+η m+iddep lo manö ap hagaiböp, hon lo adö an+bu nöp niηun gi+no, God ni+pe niηöm han+ip ni+bi b+ kam+η aij ni+pe a gi+iböp. Pen lo an+bu rö ap hagaga. * ²² God Manö kal+ kññ ri+kla rö nöp m+idöp. Ni+bi b+ ram m+nöη gau magöñhalö nan si nan naj adö u gi+lö gi+lö, gac an+bu kal+ip wam wam gö, ke kam+η aröl rö lagöp. Pen ni+bi b+ Jisas Krai ni+ip niη udnaböl gau, God gi+nabin a göm hag la rö, nan aij haga an+bu kal+ip ñ+nab.

²³ Pen Krai auaga ñ+n u, ni+ip niη udagno u me, lo manö han+ip b+ nag+man waryö raul an+ yan+ m+idpal rö u, gi+ gi+gabö ga. *

²⁴ Han+ip gi+gabö göm, gas+ ri+m+id uk damöm, gas+ ñö niηöl gi+m+idno, Krai auö, manö aij ni+pe u niη udno, God han+ip ni+bi b+ kam+η aij ni+pe a göp. * ²⁵ Krai manö aij u niη udupun u me, uri lo manö han+ip gas+ ri+m+id uk dam gagöp.

²⁶ Kale Krai Jisas ni+ip niη udupim u me, kale magöñhalö God ñ+ pai ni+pe m+idpim. * ²⁷ Kale ñ+g pak+mim Krai ni+ip ci+g gi+pim u me, ke hain ni+bö Krai ni+pe ke rö halu li+bim. *

²⁸ An+ib u, Juda i+ u ke, Grik i+ u ke m+idagpim; ni+bi b+ nag+ wög gi+pim gau ke, ni+bi b+ gas+ kale ke niηmim gi+pim gau ke m+idagpim; ni+bi i+ u ke, b+ i+ u

* **3:16:** Jen 12:9 * **3:17:** Eks 12:40 * **3:18:** Ro 4:14 * **3:19:** Ro 5:20; Ap 7:38 * **3:21:**

Ro 8:2-4 * **3:23:** Gal 4:3 * **3:24:** Ro 10:4 * **3:26:** Jon 1:12 * **3:27:** Ro 6:3 * **3:28:**

Ro 10:12

ke m+dagpim; kale Krajs Jisas n+bi b+ n+pe m+dpim rö, it añ+ yab+ m+dpim. *

²⁹ Kale n+bi b+ Krajs lau adö m+dpim u, kale Ebrahim n+bi b+ it n+pe m+dpim n+ñöm God Ebrahim n+p g+nabin a göm haga u, kalöp u rö nöp g+nab. *

4

Krais nöp gö God ñ+ pai n+pe m+dpun

¹ Manö yad hagabin u an+g göl m+dpöp: n+bi b+ gau umlö, nan kale gau ñ+ pai kale gau kal+p hag libal. An+bu u, ñ+ pai an+bu gau nan iru m+dpöp u pen kale ñ+ pai pro m+dpal rö, kale n+bi b+ nag+ wög g+pal rö nöp m+dpal. ² Pen n+bi b+ ñ+ pai an+bu gau kal+p abad m+dpal gau, an+g an+g g+mim, a göm, hag damöm, mani nan kale gau abad m+dlö m+dlö, nap hag la ñ+n u nöp, nan kale an+bu gau ud-pal. ³ Pen an+bu unbö rö nöp, hon ñ+ pai pro rö m+dpun gas+ n+ñ aij gagun, k+jaki, wip haji, nan n+ñön n+ñön gau manö n+ñön hagla u udun, kal+p n+bi b+ nag+ wög gep rö m+dm+dpun. * ⁴ Pen God hag la ñ+n u hadö aua u me, God Ñ+ n+pe u n+p yuö, Juda n+bi ap Ñ+ an+bu n+p yag daua. Yag dauö, n+pe Juda lo manö adö u n+ñöm, m+dp damöm, * ⁵ Juda n+bi b+ lo manö n+ñbal gau rau adog uda. Kal+p rau adog uda u, hon God ñ+ pai n+pe yab+ rö m+deinabun a göm ga. ⁶ Kale ñ+ pai n+pe yab+ m+dpim rö, God n+pe Ñ+ n+pe Ana n+pe u yuö, Ana u apöm han+p a+ ba göp u me, God n+p “Aba, * Bapi,” a g+pun. * ⁷ An+bu u, kale n+bi b+, Seden n+p n+bi b+ nag+ wög gep rö m+dm+dpim gau, m+ñi God ñ+ pai n+pe m+dpim u me, God ñ+ pai n+pe kal+p manö

n+ñö hag lep hagöm, “Kalöp nan aij gau ñ+nabin,” a ga manö u, manö kale yab+.

Pol Galesia n+bi b+, “Kalöp gas+ iru n+ñabin,” a ga

⁸ Pen nöd God n+p n+ñ udagm+dim ñ+n u, kale n+bi b+ nag+ wög gep rö m+dmim, nan piral gau sabe göl g+, p+ñ+ñ göl g+, g+ m+dp dammim, m+dp aij gagm+dim. ⁹ Pen m+ñi God n+p n+ñ udpim. Pen kale n+p n+ñmim udagpe; n+pe nöp kalöp n+ñöm uda. Pen n+ñön g+n+g kale ado g+ ammim, nöd g+ naj g+m+dpim rö kauyan g+n+g gabim? Gabim an+bu, kauyan n+bi b+ nag+ wög gep gau rö u+tham m+dpun, a g+mim, gabim aka? ¹⁰ Pör ñ+n kub a g+pal u nöp n+ñmim, rak+n kub a g+pal u nöp n+ñmim, s+dpö kub a g+pal u nöp n+ñmim, m+ kub a g+pal u nöp n+ñmim g+pim. An+g g+mim, g+ naj g+pim. * ¹¹ An+bu u, yad manö aij kalöp hag ñ+nö n+ñbe u, m+ñi arö g+n+g gabim rö löp a gem, kalöp gas+ iru n+ñabin.

¹² Añ mam b+. Yad kalöp mög n+ñem hagabin! Yad nöd Juda lo manö n+ñm+dpin rö arö gem, kale y+har+ñ m+dm+dpim rö m+dpin u, kale u rö nöp lo manö an+bu arö g+mim, yad m+dpin rö m+dmim. Nöd kale y+p g+ naj gagpe. ¹³ Kale n+ñbim, nöd y+p nan ga u me, am ram m+nöñ kale u m+dem, kalöp manö aij u hag ñ+nö. ¹⁴ Yad nan gaia u, kale u+tham m+daibe pen y+p iru n+ñmim, arö gagpe; God ejol ap aka Krajs Jisas n+p ke ud aij g+beb rö u, y+p unbö rö nöp ud aij g+pe me. ¹⁵ Kale nöd m+ñ m+ñ yab+ g+mim y+p ud aij g+mim, mög n+ñmim, amgö magö kale gau ud ju y+p ñeb rö l+böp, ha+walö ud ju ñ+beb. ¹⁶ Pen m+ñi y+p n+ñön g+n+g arö g+pim? Manö n+ñö hagnö adö

* **3:29:** Ro 4:13 * **4:3:** Kol 2:20 * **4:4:** Jon 1:14; Ro 1:3 * **4:6:** Jisas Arameik manö hagm+dpöp. “Aba” a ga manö magö an+bu it u “Bapi.” * **4:6:** Ro 8:15-17 * **4:10:** Ro 14:5; Kol 2:16

u n+ñmim mulu lugö y+þ iru n+ñbim aka?

¹⁷ N+bi b+ kalöp r+m+id ukpal gau, kale gas+ naij n+ñöm an+g g+pal. Pol b+ gau arö g+mim, manö hon hagpun u nöþ hain g+mim a göm an+g g+pal. ¹⁸ N+bi b+ ktö göm kalöp g+ aij g+ñaböl u aij. Pen kale pör nöþ an+g göl. Yad kale aip m+deinabin ñ+n u abe, m+lö gau m+deinabin ñ+n u abe kalöp gas+ n+ñöm g+ aij g+ñaböl u aij. Pen yad m+lö gau m+deinabin ñ+n u kalöp piral g+pal u, aij gagöp.

¹⁹ Pen ñ+ pai m+dmagö yad gau. Nöd, “Krais manö aij u hag ñ+nö, n+ñ udlö, Krais kal+ aþ ðaþ m+deiaþ,” a gem, kalöp hag ñ+ aij g+m+din u, n+bi gau ñ+ pai yag daun+g g+lö, ilön kub göp rö u, y+þ ga. Pen m+ñi kauyaþ Krais kalöp aþ ðaþ m+deiaþ a gem, kalöp hag ñ+ aij gabin u, n+bi ñ+ pai yag daun+g g+lö, ilön göp rö u, y+þ kauyaþ gab. ²⁰ Yad kale aip m+daibnep u, manö mai udem hagnam, a gem, n+ñbnep u pen m+lö gai i m+dpin u me, yad kalöp gas+ iru n+ñnö, gas+ yad r+kö auub.

²¹ Pen kale lo manö nöþ n+ñun, a g+pin gau, lo manö r+mnap n+ñagmim rö löp. ²² Manö an+bu kal+ k+ñ r+köm hagla, “Ebrahim ñ+ m+höp yag daua. Ñ+ n+pe ap, n+bi praj ap Ebrahim n+bin u n+þ nag+ wög g+m+döp n+bi u n+þ udöm yag daua; ñ+ n+pe ap, n+bin n+pe yab+þ u aip yag daua,” a g+la. * ²³ N+bin nag+ wög g+m+döp ñ+ yag daua u, ñ+ pai yag daubal rö nöþ yag daua; pen n+bin nöd u, ñ+ pai wem m+döm, God Ebrahim n+þ ñ+ ap yag daunabön a göm manö hag la rö, ñ+ ap yag daua. *

²⁴ Aiud adö an+bu rö, manö r+mnap ba gau m+döp. N+bi m+höp, manö n+ñö hag lep m+höp. Manö n+ñö hag lep ap Sainai

Dum n+bö apöm, ñ+ pai yag dauö kale nag+ wög göl g+ nöþ m+deinaböl; Hega me u. ²⁵ N+bi Hega n+pe Sainai Dum ram m+ñöþ Arebia au rö me. N+pe daun kub Jerusalem m+ñi m+döp u rö m+döp. N+hön g+n+g: Jerusalem abe ñ+ pai n+pe abe nag+ wög g+pal. ²⁶ Pen Jerusalem kumi kabö adö laþ m+döp au, n+bi b+ wög göm aragnaböl. Ram m+ñöþ an+bu ami hon. *

²⁷ Hadame nöþ k+map ap God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla,

“N+bi ñ+ pai wem ñ+ pai yag dauagöp u,

m+ñ m+ñ yab+þ g+ñab.

N+bi ñ+ pai daun+g göm ñ+ñagöp u, aij gö n+ñöl g+, ñ+ñ+ l+ñab.

N+bi ñ+ pai wem u,

il n+pe kub m+dn+g gaböl;

pen n+bi nugmul aip ajm+dil u,

il n+pe kub m+dagnaböl,” a g+la. *

²⁸ Añ mam b+. God n+pe manö ktö n+ñö hag lö, Sera Aisak yag daua. Pen an+þ unbö rö nöþ, God manö ktö n+ñö hag lö, kale ñ+ pai n+pe m+dpim. An+þ u, kale Aisak rö m+dpim. *

²⁹ Ñ+n an+bu, Ebrahim ñ+ n+pe n+bi b+ ñ+ pai yag daubal rö nöþ yag daua ñ+ u, uraköm, n+mam ado God Ana gö yag daua u n+þ n+ñö, mulu lugö, g+ naij ga. An+þ u rö, m+ñi Juda n+bi b+ lo manö n+ñbal gau, han+þ n+bi b+ Jisas n+þ n+ñ udpun gau u rö nöþ g+pal. *

³⁰ God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, “N+bi wög g+ ñeb am+l m+hau kal+þ hag yumön. N+bi nag+ wög g+ ñeb ñ+ n+pe u, n+bi kabö göl udmön ñ+ yag daua u, nan n+pe r+mnap udagnab,” a g+la.

³¹ An+þ u, añ mam b+ n+ñim! Hon n+bi nag+ wög g+m+döp ñ+ pai n+pe rö m+dagpun; hon n+bi kabö

* 4:22: Jen 16:15; 21:2

* 4:23: Ro 9:7-9

* 4:26: Hib 12:22; Rep 21:2,10

* 4:27: Ais

54:1

* 4:28: Ro 9:7

* 4:29: Jen 21:9-10; Jon 8:35

göl nagı wög gagmıdöp nı pai nıpe rō mıdpun.

5

Nagı mıdaino, Kraıs hanıp rau adog uda u me, Juda lo manö gau lo hon wasö

¹ Kraıs hanıp böñ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap hanıp manö kub hagagnım, a göm, hanıp rau adog uda. Kraıs anıg ga u gası nıñöl gı nöp mıdaimim; nöd Juda lo manö u bı kub kale rō lö, nıp nıbi bı nagı wög gep rō mıdmıdim u, kauyañ ado gı aragmim. ² Yad Pol kalöp manö hagabin i nıñ aij gımim! Juda kai manö hon udmim a gıpal gau kalıp yau a gıpe, hañ kalöp rıb gı dö geinaböl u, hainö Kraıs kalöp gı nıñım rō lagnab. ³ Yad kalöp kauyañ hag aij gıñıg gabin! Bı gau manö hon udmim a gıpal gau kalıp yau a gıpe, hañ kalöp rıb gı dö geinaböl u, hainö kale Juda lo manö u magöñhalö udmim hain gımim. ⁴ Kale, “Juda lo manö hain gıno arö, God hanıp nıñöm, ‘Nıbi bı kamıñ aij yad,’ a gıñab,” a gı gası nıñbım nıbi bı gau, Kraıs nıp arö gıpım; nıbi bı nıpe mıdagpım. Kale anıg gımim nıñbım rō, Kraıs kalöp mög nıñöm udnım rō lagöp. ⁵ Pen God Ana hanıp anı danı mıdöp nıbi bı gau, God hanıp nıñöm, “Nıbi bı kamıñ aij yad,” a gıñab nıñ u abad mıdun aij gö nıñöl gı, gası halö mıdpun. ⁶ Nıbi bı Kraıs Jısas nıp cıg mıdpal gau, hañ rıb gı dö göp aka rıb gı dö gagöp u nan yıharıñ. Nan kub anı nöp mıdöp: Kraıs nıp nıñ udun, nıbi bı gau kalıp mıdmagö lun. *

⁷ Kale nöd aj aij gıñıdım u pen mıñı bı an kalöp adan bıñöm rıkajıp nıñöm manö nıñö u arö gıpım? ⁸ God kalöp adan bıñöm rıkajıp nıñöm manö nıñö u arö

gagpım. Nıpe nöp me kalöp wıñ alab. ⁹ Nıbi bı gau nan yıs a gal u manö ap hagöm hagpal, “Yıs pro marap plaua rin kub yañ halö lılö, yıs anıbu ke aram aram aram plaua anıbu kub yabıñ rannab,” a gıpal. * ¹⁰ Kraıs aip jım nıñ mıdpun u me, yad nıñbım manö yad hagajın anıbi kale ke anıb unbö rō nöp nıñnabım. Pen bı an nıpe apöm manö pıral hagö, kale gası ap ap nıñabım u, bı anıbu manö kub nıñöm pen ilön udnab. *

¹¹ Pen anı mam bı nıñım! Kraıs nıbi bı nıñ udpal gau kalıp hañ rıb gı dö gımim a gıbnep, bı gau yıp gı naij gagblap. Yad hañ rıb gı dö gımim a gıbnep, Kraıs nıpe nıbi bı gau a göm, mab ba lanı uma manö aij anıbu nıñlö mulu lugagböp. ¹² Pen gası yad, bı manö pıral haglö dui gıpım bı anıb gau kalıp ke böñ nöp rıb gı dö gıñaböl u aij!

¹³ Pen anı mam bı. Kraıs hanıp böñ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap hanıp manö kub hagagnım, a göm, hanıp rau adog uda. Pen gası anıbu nıñmım, gası kale ke nıñmım, hañöwañög gagmım; nıbi bı gau kalıp mög nıñmım, ud aij gımim. * ¹⁴ God lo manö u magöñhalö ud jım nıñ, manö magö anı ap nöp mıdöp: “Kale ke mıdmagö lıbım rō, nıbi bı rımnap kalıp u rō nöp mıdmagö lımım.” * ¹⁵ Anıb u, kale ke nıñ aij gımim. Kaj kain gau gıpal rō mulu lugö, pen pen gıñabım u, magöñhalö ap lug paknabım.

Gası ke nıñbım adö u arö gımim, God Ana u gası nıñım rō gımim

¹⁶ Anıb u, kalöp hagabin, God Ana gası nıñ adö u nöp gımim. Anıg geinabım me, gası kale ke nıñmım, nan sı nan naij gıñıdım

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15

* 5:9: 1Ko 5:6

* 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15

* 5:13: 1Pi 2:16

* 5:14: Ro 13:9

adö u arö gɪnabim. ¹⁷ Gasi anɪb mɪhau, ap böŋ lap tɪp gɪ ud arnab, ap böŋ lap tɪp gɪ ud arnab u me, gun a gɪnabim adö u gɪmim rö lagnab. * ¹⁸ Pen God Ana kalöp gasɪ ñö nɪŋöl gɪ gɪpe arö, Juda lo manö gau lo kale wasö. ¹⁹ Pen nɪbi bɪ gasɪ kale ke nɪŋöm gɪmɪdal adö u, nɪbi si bɪ si göm, halöwaŋö gɪ ajöm, gɪ naij yabɪ göm; * ²⁰ nan yɪharɪŋ gau sabe göm, kuj göm, aiön paköm; nɪbi bɪ gau kalɪp mulu kal nɪŋöm, pen pen göm, nan kale gau yad rö mɪdagöp a göm, hibur naij gö, yad ke bɪ kub mɪdnam a göm, pen pen hagöm, am ke ke asɪk mɪdöm, ²¹ nan kale gau yad rö mɪdaiböp, a göm; ñɪg klö ñɪŋöm hauŋ alöm, nan magö iru nöp ñɪŋöm, nan nɪŋeb nɪŋagep göm, gɪ naij yabɪ gɪpal. Yad kalöp nöd hagnö manö u mɪñi kauyaŋ kalöp hagabin: nɪbi bɪ anɪbu rö gɪ mɪdpal gau, God kalɪp udöm abad mɪdageinab.

²² Pen nɪbi bɪ God Ana kalöp gasɪ ñö nɪŋöl gɪ gɪlö arab gau, nɪbi bɪ gau mɪdmagö löm, mɪñ mɪñ göm, hibur hain hain mɪdöm, nɪbi bɪ rɪmnap gau mög nɪŋöm, gɪ aij göm, manö kale ke hagnaböl u anɪb unbö rö nöp göm, ²³ nɪbi bɪ rɪmnap aip manö hain hagöm ud aij göm, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪ naij gɪlö, pen kal juagnaböl. Anɪg gɪnaböl u, lo manö ap kalɪp manö kub hagagnab.

²⁴ Krais Jisas nɪbi bɪ nɪpe gau, gasɪ ke nɪŋöm halöwaŋö gɪmɪdal nagɪ adö anɪbu arö gɪpal. Nagɪ adö gɪmɪdun anɪbu, mab kros ba laŋ Krais Jisas aip umöb. * ²⁵ Anɪb u, God Ana u nöp hanɪp kamɪŋ hain nɪbö ñö, kamɪŋ mɪdpun u me, God Ana nan nɪhön hanɪp hagnɪm u, anɪb unbö rö nöp gun. ²⁶ Pen hon ke hib kub mɪdan, a gun, pen pen

hagun, nan kale gau nan yad rö mɪdaiböp, a gun, gasɪ nɪŋagun. *

6

Nɪbi bɪ gau mɪdmagö lɪmim, gɪ aij gɪmim

¹ Añ mam bɪ. Nɪbi bɪ hon rɪmnap nan si nan naij adö rɪmnap gaiöl u, kale nɪbi bɪ God Ana kalöp anɪ dan mɪdöp nɪbi bɪ gau, kalɪp manö hain hain hagmim, hag aij gɪpe, kauyaŋ mɪd aij göl. “Ñɪn rɪmnap hon u rö nöp gɪnabun rö löp,” a gɪmim, nɪŋ aij gɪmim. * ² Nɪbi bɪ hon rɪmnap mɪŋör gainɪm, kalɪp mög nɪŋmim abad mɪdpe, mɪd aij göl. Anɪg gɪnabim u, Krais lo nɪpe haga rö gɪnabim. * ³ Hon ke nan aij ap mɪdagöp. Nɪbi bɪ rɪmnap, hon ke nɪbi bɪ aij a gɪnaböl u, pir alnaböl. ⁴ Bɪ anɪbu bɪ aij aka yad bɪ aij, a gɪmim, gasɪ u nɪŋagmim; yad ke gɪ aij gɪpin aka gɪ aij gagpin a gɪmim, gasɪ u nöp nɪŋmim. ⁵ Nɪhön gɪnɪg: hon añɪ añɪ marö ke ke mɪdöp rö nɪŋun, nɪhön nɪhön gun mɪd aij gɪnabun u, ke nɪŋ aij gun. *

⁶ Pen nɪbi bɪ Krais manö aij hag ñɪbal gau, nɪbi bɪ manö anɪbu nɪŋbal gau, manö hag ñeb nɪbi bɪ anɪb gau kalɪp hauŋ gagöl; nan aij kale mɪdöp gau kalɪp rɪmnap nɪme lɪ ñöl. *

⁷ Pen, God bɪ hauŋ, yad nan si nan naij gɪnabin nɪpe nɪŋagnab, a gɪmim, nɪŋagmim. Gɪnabun rö, hanɪp pen u rö nöp gɪnab. Hon nɪŋbun, nan yɪmnabun rö nöp halnabun; nan ke rɪmnap hal dauagnabun. * ⁸ Anɪb u, gasɪ hon ke nɪŋbun rö nan yɪmun a gɪnabun u, adan naij amöl gɪ, böŋ nöp lug pakun, mab pör inab u halnabun. Pen God Ana gasɪ ñöb rö nan yɪmun a gɪnabun u, God Ana u hanɪp gö, kamɪŋ pör mɪdep

* 5:17: Ro 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Ro 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mad 18:15 * 6:2: Ro 15:1 * 6:5: Ro 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Ro 8:13

magö u nöp halnabun. ⁹ An+ib u, iru n+ñun, g+ aij g+pun u arö gagun, klö g+ nan y+mun, ñ+n hain u nan magö aij halnabun. ¹⁰ Pen nan ñ+ñeb an+bu p+döñ gagöp ñ+n i, n+bi b+ Krai lau adö midpal gau kal+p ud aij gun rö leinab u, ud aij gun. Pen n+bi b+ y+har+ñ gau kal+p magöñhalö u rö nöp gun.

Krais han+p a göm mab kros ba lañ uma u nöp nan kub yab+ñ

¹¹ Yad hagnö, mam ap köp an+bi kal+ kñ+ñ r+köp. Pen m+ñi ñ+magö yad ke kal+ kñ+ñ r+kabin u me, manö magö kub kub rö kal+ kñ+ñ r+kabin.

¹² B+ hañ romanñ nöp n+ñöm, u aij, u naj, a g+m+dal b+ gau, kale klö göm hañ r+ib g+ dö g+mim a g+pal. Krai uma manö u nöp hagno, b+ Juda r+mnap kal juöm, han+p g+ naj g+ñaböl, a göm me, an+g hagaböl. ¹³ Hañ kale ke r+ib g+ dö g+pal u pen Juda lo manö gau magöñhalö hain gagpal. Kalöp hañ r+ib g+ dö g+mim a g+pal u, hainö kale ñ+ñ+ löm, Juda b+ gau r+mnap kal+p hagnaböl, “Hon hagno manö hon udöm hañ romanñ kale an+g an+g g+pal,” a g+ñaböl. ¹⁴ Pen yad nan añ+ ap nöp gas+ n+ñem m+ñ m+ñ gabin: Jisas y+p, a göm, mab kros ba lañ umö, yad aip umnö rö löp u n+ñem me, m+ñ m+ñ gabin. N+pe aip umnö an+bu, b+ böñ nöp umöb rö u m+dnö, n+bi b+ m+ñöñ naböñ i n+bö nan kale m+ñ m+ñ g+pal gau, yad aij gagöp. Pen n+bi b+ an+ib gau u rö nöp y+p n+ñlö, yad nan y+har+ñ ap rö lö, b+ böñ nöp umöb b+ ap rö m+dpin.

¹⁵ Hañ r+ib g+ dö göp aka r+ib g+ dö gagöp u nan y+har+ñ. Pen God gö, n+bi b+ hain n+bö lun, n+bi b+ n+pe m+dpun u nan yab+ñ. * ¹⁶ Manö ha-gaj+n hain g+pim n+bi b+ gau abe, God n+bi b+ n+pe gau magöñhalö abe, God kalöp mög n+ñöm ud aij

gö n+ñöl g+ kale agam+ñ m+id aij g+ m+dmim.

¹⁷ Yad manö magö añ+ ap m+idöp u, kalöp hagn+g gabin. Jisas manö aij u hagnö, y+p pakpal ad+ai gau m+idöp u me, b+ r+mnap apöm y+p m+ñör r+mnap ñagöl. *

¹⁸ Añ mam yad gau. B+ Kub hon Jisas Krai kalöp mög n+ñöm, abad m+dain+m. An+ib unbö rö aij.

Epesas

Pol Epesas n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, kalöp God n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Epesas m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i k̄liñ r̄ikabin. *

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, kale m̄id aij ḡimim.

Kraiſ piḡ m̄idpun u, n̄ipe ana hon nan aij ñab

³ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Ñ̄i n̄ipe n̄ip yuö apöm han̄ip udö me, n̄ip c̄ig ḡino, kumi kabö adö lan̄ nan aij aij m̄idöp gau magöñhalö ana han̄ip ñöb. * ⁴ Ram m̄inöñ hadame dagol gau ḡi laga ñ̄in u God haga, “Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄ideinaböl gau, kale n̄ibi b̄i u†, n̄ibi b̄i as̄iñ m̄idagöp yad gau m̄ideinaböl,” a ga.

An̄ib u, hadame dagol gau God n̄ibi b̄i m̄idmagö löm, * ⁵ ñ̄in an̄ibu nöp, gas̄i n̄ipe nöp n̄iñöm haga, “Ñ̄i yad Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i kal̄ip udnab gau, ñ̄i pai yad ke rö l̄ilö, yad ke kal̄ip udem kabö launabin,” a ga. * ⁶ An̄ig hagöm, Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe u haſöwaſö yuö apöm, han̄ip ud Nap ñ̄imagö adö n̄ipe la u me, aij gö n̄iñöl ḡi hib n̄ipe u hagno adö arab.

⁷ Jisas Kraiſ hagape n̄ipe lugö umöm han̄ip rau adog udö, God, B̄i aij yab̄i† u, han̄ip mög yab̄i† göm, nan si nan naij ḡipun gau n̄iñöm arö göp. An̄ib u, hon n̄iñbun God n̄ipe n̄ibi b̄i gau mög yab̄i† göp. * ⁸ God n̄ipe gas̄i n̄iñ k̄id hi+köm nan magöñhalö gau

n̄iñöb u, han̄ip nan aij aij an̄ib gau haſöwaſö ñöb. ⁹ Pen God n̄ipe Kraiſ aip n̄ihön ḡin̄ig ga u, nan pi göl m̄idm̄idöp an̄ibu han̄ip waiö hagö n̄iñbun. * ¹⁰ God ñ̄in hain hag la ñ̄in u, nan kumi kabö adö lan̄ au abe, nan m̄inöñ naböñ i† i abe, Kraiſ n̄ipe añ̄i nöp magöñhalö abad m̄ideinab. *

¹¹ God n̄ipe ke gas̄i n̄iñöm hag la u, magöñhalö ḡin̄ig gab. God n̄ipe ke gas̄i n̄iñöm hag la, hon Kraiſ c̄ig ḡipun n̄ibi b̄i gau, n̄ibi b̄i n̄ipe ke linabun. God n̄ipe hadame dagol gau an̄ig gas̄i n̄iñ. * ¹² N̄ipe ga an̄ibu, hon n̄ibi b̄i Kraiſ n̄ip nöd n̄iñ udno gau, God hib n̄ipe hagno adö arn̄im, a göm ga. ¹³ Pen kale u rö nöp, Kraiſ manö aij n̄ibi b̄i ud kam̄iñ yuep manö n̄iñö an̄ibu n̄iñ udpe, God kalöp udöm, Ana U† kalöp an̄i dan̄i löm, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄i† hag löp. ¹⁴ God Ana han̄ip an̄i dan̄i m̄idöp u me, hon n̄iñbun, God nan aij aij n̄ibi b̄i yad hainö ñ̄inabin a ga nan gau, hainö udun m̄id aij yab̄i† ḡinabun. An̄ib u, God hib n̄ipe hagno adö aran̄. *

Pol God n̄ip sabe ga

¹⁵ An̄ib u, yad nöd n̄iñnö, kale B̄i Kub Jisas n̄ip n̄iñ udmim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip m̄idmagö l̄ibim u, ¹⁶ yad hau† gagem, pör nöp kalöp a gem God n̄ip aij a göp a gem, sabe göl ḡi m̄idpin. ¹⁷ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ God n̄ipe u, Bap aij unbö ke u, n̄ip pör hag n̄iñem hagabin, n̄ipe Ana kalöp ñ̄inab n̄iñöm n̄ipe kalöp gas̄i aij ñöm, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u kalöp yamö, kale God n̄ip n̄iñ aij ḡinabim. * ¹⁸ God n̄ip sabe gem hagabin, n̄ipe m̄idmagö kale an̄i dan̄i mailö n̄ipe ñ̄i lö, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe nan aij unbö ke ñ̄in̄ig gab u n̄iñnabim. Nan aij an̄ibu ñ̄inabin

* **1:1:** Ap 18:19-21; 19:1 * **1:3:** Ep 2:6 * **1:4:** Jon 15:16 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:7:** Ep 2:7; Kol 1:14 * **1:9:** Ro 16:25 * **1:10:** Kol 1:16,20 * **1:11:** Ro 8:28-29 * **1:14:** 2Ko 1:22 * **1:17:** Kol 1:9

a göm, God kalöp wîñ ala me. ¹⁹ God nîp sabe gem hagabin, nîpe mîdmagö kale anj dañ mailö nîpe ñî lö, nîpe Bî klö unbö ke yabîl mîdö, hon nîbi bî Krais manö aij nîñ udpun gau klö anîbu udpun u nîñnabim. Klö anîbu God ñîmagö nîpe nöp mîdöp. * ²⁰ Krais böñ nöp umö, God klö anîbu nöp Krais urak ñöm, kumi kabö adö lañ au dam ñîmagö yîjig böñ nîpe lau la. * ²¹ Krais God aip am bîs göp u, ana kumi kabö lañ nöd abad mîdmîdal gau abe, ana kumi kabö lañ hainö abad mîdeinaböl gau abe, hib kale magöñhalö yagol mîdö, Krais hib nîpe u i adö lañ mîdö nîñöl gî, magöñhalö mo nîpe gau mîdöp. ²² God nîpe nîbi bî nan gau magöñhalö Krais mo nîpe gau la. Pen hon Krais nîbi bî nîpe gau magöñhalö, God Krais nîp bî nabîc u hag la. * ²³ Krais nîbi bî nîpe gau, hon hañ roman nîpe mîdpun. Krais nabîc abe hañ roman abe mîdöp me u. *

2

Krais nöp gö, hon kamîñ mîdpun

¹ Kale nan si nan naj gîmîdim u, kale nîbi bî böñ nöp umla nîbö rö mîdmîdim. * ² Nîbi bî ram mîñöñ ît i nan si nan naj gîpal rö, kale ke nöd u rö nöp gîmîdim. Ñîñ anîbu ana kumi au lañ mîdpal bî kub kale göp rö, kale nöd u rö nöp gîmîdim. Ana anîbu nîpe nîbi bî God Manö udagpal gau kalîp anj dañ mîdöp. * ³ Pen nöd hon magöñhalö anîbu rö nöp gîmîdun. Gasî hon ke nîñmîdun rö göl gî, gasî rîmnap ke nîñeb rö lagö, nan si nan naj nöp gîmîdun. Anîb u, nîbi bî gau gî naj gîlö God kalîp

pen ilön kub ñîñig gab rö u, hon u rö nöp gîmîdun. *

⁴⁻⁵ Anîb u, hon nîbi bî böñ nöp umla nîbö rö mîdaino, God aip mîdep rö lagö, God nîbi bî pör nöp mög nîñöb u, hanîp mîdmagö yabîl löm, Krais aip ud kamîñ löp. God nîpe kalöp mög nîñöb u me, kalöp ud kamîñ yuöp. * ⁶ God hanîp Krais aip urak ñöm, kumi kabö adö lañ au dam Krais Jisas aip asîk ña. *

⁷ Pen God ga anîbu, nîbi bî hainö yag daunaböl gau, kale God nîpe hanîp a göm, Krais Jisas nîp yuöm hanîp gî aij yabîl ga u nîñöm, God nîpe bî aij ke yabîl, nîbi bî mög yabîl nîñöb u nîñöl a göm ga. ⁸ God kalöp mög nîñöm ud kamîñ yuöp. Krais manö aij u nîñ udpe u me, nîpe anîg ga. Pen kale Krais nîñ udpe kalöp udöp u, klö hon ke gîno hanîp udöp a gîmîm hagagmîm. God nîpe nöp kalöp nan aij u yîharîñ ñöb. ⁹ Kale Krais nîñ udpe kalöp udöp u, kale nan aij ap gagpe. Anîb u, hib kale ke hagpe adö arnîm rö lagöp. * ¹⁰ Pen God hanîp udöm Krais Jisas nîbi bî nîpe gî la u, God hadame gau nîbi bî gau kalîp gî aij göl a göm, hanîp anîg ga. *

Krais Juda nîbi bî gau aip, Juda nîbi bî wasö gau aip ud jîm ña

¹¹ Kale nîñbim, name nap kale Juda nîbi bî wasö nîñöm kalöp yag daula u, kale u rö nöp Juda nîbi bî wasö. Juda nîbi bî gau hib kale ke hagöm, “hañ rîköp” a gîmîdal. Bî gau kale hañ roman anîg gîpal. Pen kalöp Juda nîbi bî wasö gau hib hagöm, “hañ rîkagöp” a gîmîdal. ¹² Pen hauñ gagmîm. Kale nöd Krais lau adö mîdagaibe; kale Isrel ît u

* 1:19: Kol 1:11 * 1:20: Sam 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12; 1:16; 2:10 * 1:22: Sam 8:6
 * 1:23: Ep 4:10,15; Ro 12:5; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21; 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Dai 3:3 * 2:3: Kol 3:6
 * 2:4-5: Ro 6:13 * 2:6: Kol 2:12 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Di 1:9 * 2:10: Dai 2:14

hö? adö m+daibe; God manö n+ñö hag la u n+ñagpe; kale ram m+nöñ i i m+dm+dim pen God n+ñ n+ñagm+dim. * 13 Kale nöd God m+idöp m+lö au m+dm+dim pen m+ñi KraiS hagape n+pe luga u me, KraiS Jisas aip God m+idöp au söL aubim. * 14 An+u, KraiS n+pe uma rö, hon Juda n+bi b+ gau, Juda n+bi b+ wasö gau mulu kal n+ñun pen pen g+m+dun waryö añ u r+u ju yuöm, i m+höp ud j+m ñöl lö, hon i añ+ ap nöp m+dpun. * 15 Jisas hañ roman löm uma rö, Juda lo manö ke ke gau magöñhalö böñ nöp p+s ga. Jisas uma u, hainö Juda n+bi b+ gau i u ke, Juda n+bi b+ wasö gau i u ke m+idöm pen pen gagnaböl; n+bi b+ magöñhalö gau i añ+ ap nöp m+idöm agam+j m+deinaböl a göm uma. * 16 Jisas hañ roman n+pe mab kros ba lañ uma u, i m+höp an+u gau ud God aip j+m ña; pen pen gep nag+ u abe al pak la. * 17 Nöd ke ke yab+ m+dm+dun u pen KraiS manö aij God aip j+m ñöl m+dep u damöm, kalöp n+bi b+ m+lö kub gau rö m+dm+dim gau hag ñöm, hon Juda n+bi b+ söL gau m+dm+dun gau hag ñöm ga. * 18 KraiS ajöñ han+ adö añ+ hi+ka an+bu, God Ana n+pe añ+ m+idöp u nöp gö, hon i m+höngöl Bapi m+idöp arun rö löp.

Hon KraiS lau adö m+dpun gau, God ram n+pe rö m+dpun

19 An+u, m+ñi n+bi b+ ram m+nöñ ke gau n+bö ju apöm m+dpal rö u m+dagpim. N+bi b+ adö gau ajpal rö m+dagpim. God n+bi b+ n+pe nöd n+bö gau aip magum g+mim, n+bi b+ n+pe y+jg göl m+dpim. * 20 An+u, hon God sabe gep ram u rö m+dpun. KraiS Jisas ram padö ud m+dep kub añ yan m+idöp. B+

Jisas manö ud arep gau abe, b+ God manö hagep gau abe, ram padö pro pro auan gau b+n+ñ g+pal rö u m+dpal; ram bagö big g+gabö g+pal rö u kale m+dpim. * 21 KraiS Jisas ram padö kub añ yan m+idöp, ram an+bu magöñhalö j+m ñöl kub göm, B+ Kub sabe gep ram u n+pe l+nab. * 22 An+u, kale Epesas n+bi b+ KraiS lau adö m+dpim gau, God n+pe kalöp u rö nöp ud ram an+bu aip ud j+m ñöl lö, ram raul m+gan aij n+pe u God Ana amöm m+dnab. *

3

Pol KraiS manö aij u Juda n+bi b+ wasö gau kalöp hag ñ+m+idöp

1 Yad Pol, KraiS n+ñ wög g+ ñöl g+, kalöp Juda n+bi b+ wasö gau hag ñ+ ajnö, n+bi b+ r+mnap y+p n+ñlö mulu lugö nag+ l+lö m+dpin. * 2 Pen kale hadö n+ñbim, God y+p mög n+ñöm manö aij n+pe y+p hag ñö, yad manö aij an+bu kalöp hag ñ+ ajpin. * 3 God y+p mög n+ñöm, manö n+pe nöd pi göl m+dm+idöp r+mnap y+p yamö n+ñnö u, kalöp nöd köp kal+ kliñ r+kpin. * 4 Kale manö kal+ kliñ r+kabin i n+ñ aij g+mim me, God hadame dagol gau KraiS hainö g+gab hag la manö u n+ñmim, yad manö nöd pi göl m+dm+idöp an+bu n+ñ aij g+pin u, n+ñnabim. * 5 God Ana n+pe han+ b+ Jisas manö aij ud arep b+ n+pe ke gau abe, b+ God manö hagep b+ n+pe ke gau abe waiö hagöm gas+ ñö, manö n+bi b+ nöd n+ñagm+dal u n+ñbun. * 6 Manö pi göl m+dm+idöp an+bu an+g göl m+idöp: Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe, God nan aij n+bi b+ ñ+nabin a ga u udnaböl. Kale m+höngöl hañ roman añ+ nöp m+idöp, God n+pe KraiS Jisas hag yuöm n+bi b+ kalöp

* 2:12: Kol 1:21; Ro 9:4 * 2:13: Kol 1:20 * 2:14: 1Ko 12:13 * 2:15: Kol 2:14 * 2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22 * 2:17: Ais 57:19 * 2:19: Ep 3:6 * 2:20: 1Ko 3:11 * 2:21: 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Plp 1:7,13 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Ep 1:9-10; Kol 1:26

gɪ aij gɪnabin a ga manö aij anɪbu manö kale magöŋhalö. Kraiŋ Jisas manö aij u me u. *

⁷ God Bɪ klö yabɪɪ u yɪp mög nɪŋöm ud aij göm, nan aij ke ñöm, yɪp Kraiŋ manö aij u wög gɪ ñeb bɪ ap hag lö mɪdpin. * ⁸ God nɪbi bɪ nɪpe rɪmnap nɪbi bɪ kub, rɪmnap nɪbi bɪ pro. Yad bɪ pro yabɪɪ u pen God yɪp mög nɪŋöm gɪ aij gö, Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp Kraiŋ hanɪp gɪ aij yabɪɪ göm ud aij yabɪɪ göp manö aij u hag ñɪbin. Pen manö anɪbu adɪŋ juagöp. * ⁹ Pen God nɪpe ram mɪnönj ɪɪ i mɪdöp nan gau, nan kumi kabö adö laŋ mɪdöp nan gau magöŋhalö gɪ la u, nɪpe ke nöp gö manö anɪbu pi göl mɪdmɪdöp. Pen uri God yɪp hag lö, yad manö pi göl mɪdmɪdöp anɪbu nɪbi bɪ magöŋhalö gau kalɪp waiö hag ñabin. ¹⁰ God ga anɪbu, uri Kraiŋ nɪbi bɪ nɪpe ram mɪnönj ɪɪ i mɪdpal gau gɪlö nɪŋöl gɪ, ejol kumi kabö adö laŋ abad mɪdpal gau, God bɪ gasɪ nɪŋ kɪd hiiköm nɪŋöb u nɪŋöl, a göm ga. ¹¹ God ga anɪbu, nɪpe hadame dagol gau gasɪ nɪŋa rö nöp, Bɪ Kub hon Kraiŋ Jisas nɪp hag yuöm, nan anɪbu ga. ¹² Kraiŋ Jisas nɪp nɪŋ udun cɪg gɪpun u me, God nɪp pɪñɪŋ gagun, gasɪ halö nöp nɪpe mɪdöp söl au arun. * ¹³ Anɪb u, kalöp hag ñɪ ajnö, yɪp gɪ naij gɪlö, uɪtham mɪdpin u, gasɪ iru nɪŋagmim; yad uɪtham mɪdpin pen God kalöp nan aij ñɪnab.

Kraiŋ nɪbi bɪ mɪdmagö yabɪɪ löp

¹⁴ Adö anɪbu nöp yad Bapi nɪp kugom yɪmem sabe gɪpin. ¹⁵ Bapi nɪpe ke gɪ lö, yam mɪnönj naböŋ ɪɪ i mɪdpal gau abe, yam kumi kabö adö laŋ au mɪdpal gau abe, hon magöŋhalö yam nɪpe mɪdpun. ¹⁶ Bapi God nɪp sabe gabin, nɪpe Bɪ mailö aij ke halö, ñɪmagö

nɪpe nan aij yabɪɪ mɪdöp nɪŋöm nɪpe Ana nɪpe kalöp ñö, hibur gasɪ mɪdmagö an kale daŋ pɪdönj mɪdeinabim. ¹⁷ Bapi God nɪp sabe gabin, kale Kraiŋ nɪp nɪŋ udpe, Kraiŋ mɪdmagö an kale daŋ mɪdeinab. Yad sabe gabin, kale nan nɪhön gɪnɪg gabim u, God abe nɪbi bɪ gau abe mɪdmagö lɪmim gɪnabim. * ¹⁸ Yad sabe gabin, kale abe Kraiŋ nɪbi bɪ magöŋhalö gau abe, Kraiŋ nɪpe pör nöp nɪbi bɪ mɪdmagö yabɪɪ löp u nɪŋnabim. ¹⁹ Kraiŋ nɪbi bɪ gau mɪdmagö yabɪɪ löp u nɪŋnabim. Pen anɪbu nöp wasö. Yad God nɪp sabe gabin u, nɪpe kalöp mɪdmagö yabɪɪ löp u, hibur gasɪ mɪdmagö an kale ke daŋ nɪŋnabim. Anɪb u, God nɪpe ke an kale daŋ ajmanj raunab.

²⁰ Hon God nɪp hag nɪŋabun, pen nɪpe hag nɪŋabun rö nöp gagnab; hon gasɪ nɪŋbun rö nöp gagnab. Klö nɪpe ke u hanɪp an daŋ wög göm, nɪpe gɪ mapɪɪ gɪnab. ²¹ Anɪb u, hon Kraiŋ Jisas nɪbi bɪ nɪpe mɪdun nɪp cɪg mɪdpun gau, hib nɪpe pör nöp pör nöp ud arno adö aran! Anɪb unbö rö aij.

4

Kraiŋ hañ romanj nɪpe jɪm ñöl mɪdmim

¹ Yad Bɪ Kub wög gɪnö yɪp nagɪ lɪlö mɪdpin u, manö hagabin i nɪŋmim. God kalöp nɪbi bɪ aij yad mɪdaimim a göm uda u, kale anɪb unbö rö nöp gɪ mɪdaimim. * ² Nɪbi bɪ kub mɪdpun a gɪmim kal juagmim; nɪbi bɪ hain aij gau mɪdaimim. Kale pen pen manö hain hain hagmim mɪdmagö lɪmim. * ³ God Ana kalöp ud jɪm ñöl lö, jɪm ñöl mɪdpim rö, anɪg gun nöp agamɪj mɪdaiun a gɪmim gɪpe arnɪm. *

* 3:6: Ep 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:25 * 3:8: 1Ko 15:9-10 * 3:12: Jon 14:6; Ro 5:2

* 3:17: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 * 4:1: Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15

⁴ Hon Krajs n̄bi b̄i n̄pe hañ roman̄ añi ap n̄öp m̄idöp. Ana u añi ap n̄öp m̄idöp. Kale magõñhalö nan aij añi ap n̄öp hainö udnabun a ḡimim gas̄i halö m̄idpim. God nan aij an̄ibu n̄inabin a ḡöm kalöp w̄ñ ala. ⁵ Bi Kub hon u añi ap n̄öp m̄idöp. Krajs n̄ip n̄iη udep adan u añi ap n̄öp m̄idöp. N̄ig pakep u añi ap n̄öp m̄idöp. ⁶ N̄ibi b̄i magõñhalö m̄idpal gau kale God añi ap n̄öp, Bapi añi ap n̄öp m̄idöp. N̄ipe n̄ibi b̄i magõñhalö gau Bi Kub m̄idöp. N̄ipe n̄ibi b̄i hag lö, kale magõñhalö wög n̄ipe ḡipal. N̄ipe n̄ibi b̄i magõñhalö gau an̄ kale dan̄ m̄idöp. ⁷ Pen Krajs han̄ip añi añi ke ke nan aij ke ap n̄ime lö udpun. *

⁸ An̄ib u, God Manö u kal̄i k̄iñ r̄iköm hagla,

“Ram m̄inõñ adö lan̄ ara n̄in u,

kauāt mauāt n̄ipe gau naḡi löm,

kal̄ip dam t̄ip ḡi ud aramöm,

n̄ibi b̄i gau kal̄ip nan aij aij ña,” a ḡila. *

⁹ N̄ipe ram m̄inõñ adö lan̄ ara a ḡila iñ u, aige göl ḡöm rö m̄idöp? Me n̄ipe n̄öd m̄inõñ nabõñ an̄ yan̄ aramöm, hainö ram m̄inõñ adö lan̄ ara. ¹⁰ An̄ib u hon n̄in̄bun, b̄i m̄inõñ nabõñ an̄ yan̄ ara u, b̄i an̄ibu n̄öp adö lan̄ aramöm kumi kabö adö lan̄ au ara. An̄ig ga u, ram m̄inõñ au ḡiyan̄ abe, ram m̄inõñ adö lan̄ au abe, ram m̄inõñ magõñhalö yab̄i arnabin a ḡöm, an̄ig ga.

¹¹ Bi an̄ibu n̄öp n̄ibi b̄i n̄ipe nan aij aij ñöm, r̄imnap hag lö, Jisas manö aij ud arep wög u ḡipal; r̄imnap God manö hagep wög u ḡipal; r̄imnap n̄ibi b̄i Krajs n̄ip n̄in̄agpal gau kal̄ip Krajs manö aij u hag ñibal; r̄imnap n̄ibi b̄i Krajs n̄ip n̄iη udpal gau kal̄ip abad

m̄idöm hag ñi aij ḡipal; r̄imnap n̄ibi b̄i ñi pai gau kal̄ip Krajs manö aij u hag ñibal. ¹² God n̄ibi b̄i n̄ipe n̄ip wög ḡilö, Krajs hañ roman̄ n̄ipe kub ḡöm p̄idõñ l̄in̄im a ḡöm, n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip nan aij aij an̄ib gau ña. ¹³ Krajs hañ roman̄ p̄idõñ lö, hon magõñhalö han̄ roman̄ añi ap rö manö aij n̄ipe n̄iη udun, God N̄i n̄ipe aigale Bi rö m̄idöp u n̄iη aij gun, hon ñi pai pro rö wasö, n̄ibi b̄i majö Krajs n̄ipe ke m̄idöp rö l̄inabun. *

¹⁴ An̄ig geinab u, hainö hon ñi pai pro rö m̄idageinabun. N̄in̄ hain an̄ibu, Bi God Manö hagabun a ḡöm, manö ke ke gau n̄ibö gau n̄ibö ud ud piral piral hagpal gau, han̄ip ȳgön udöm ñig solwara ud ado malo göp rö u gagnaböl. ¹⁵ N̄in̄ hain an̄ibu, hon n̄ibi b̄i gau kal̄ip m̄idmagö lun manö n̄iñö n̄öp hagen, nan n̄ihön n̄ihön ḡinabun u, Nab̄ic n̄ihön ḡiböp u n̄iηun, an̄ib unbö rö n̄öp gun. Nab̄ic u Krajs me. ¹⁶ Krajs nab̄ic m̄idö, hañ roman̄ k̄id ke r̄imnap k̄id ke ke r̄imnap pen pen m̄idmagö löm, wög ke ke ḡilö, k̄id̄i aram hañ roman̄ k̄id ke ke ud j̄im ñö, hañ roman̄ magõñhalö kub ḡöm, p̄idõñ l̄inab.

Krajs n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun rö, naḡi ḡisön n̄ibö adö u gun

¹⁷ An̄ib u, Bi Kub manö n̄ipe u udem kalöp manö k̄lö hagem hagabin: n̄ibi b̄i God n̄iη udagpal gau ḡim̄idal rö naḡi adö u rö gagmim. N̄ibi b̄i an̄ib gau gas̄i kale m̄idagöp. ¹⁸ Kale s̄ibön böñ au m̄idpal. Kale gas̄i ap m̄idagöp yab̄i. Gas̄i r̄im̄id m̄idmagö kale ke pr̄i ḡöm manö n̄in̄agal. An̄ib u, God kam̄iη n̄ipe kal̄ip an̄ dan̄ m̄idagöp. ¹⁹ Nan si nan naj n̄ihön n̄ihön ḡipal gau kale nable gagöp. An̄ib u, kale

* 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Ro 12:3,6 * 4:8: Sam 68:18 * 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28 * 4:15: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: 1Pi 1:14; Ro 1:21

nan si nan naij abönamö gi dam dam, uri nan si nan naij hain n+bö r+mnap gun a göm rap+n hałöwałö giłö arab.

20 Pen nöd Kraiſ manö aij u hag n+no n+ŋ udpe u, Kraiſ kale nag+ adö an+bu gi+mim a göp kalöp hag n+no n+ŋagpim. 21 Kalöp Jisas manö n+ŋö u nöp hag n+no n+ŋbim me. 22 Nan si nan naij nöd gi+m+dim u, gas+ r+m+d m+dmagö kale gac g+nab. An+u, nan si nan naij gi+m+dim u böŋ nöp arö gi+mim. * 23 Gas+ aij g+sön n+bö adö u nöp n+ŋmim. *

24 Pen God gö n+bi b+ gi+sön n+bö m+daimim rö löp. An+u, nag+ g+sön n+bö adö u ud halu l+mim, God kam+ŋ aij m+đöp rö u, God n+pe uł ke m+đöp rö u m+daimim. *

25 An+u, hon magöŋhalö Kraiſ hañ roman+ n+pe añ+ nöp m+đpun u me, kale magöŋhalö n+bi b+ gau kal+p piral hagm+dim u arö gi+mim, manö n+ŋö nöp hagmim. * 26 N+n r+mnap n+bi b+ kalöp gi+ naij giłö kale mulu lugnab. Pen mulu lugö, nan si nan naij gaggimim. An+g gól mulu n+ŋöl gi+ m+đpe n+ŋöl gi+, siđö wad aragn+im. * 27 Wasö u, Seden kalöp gas+ naij n+ö, nan si nan naij gi+mim rö löp.

28 N+bi b+ nan si udm+dal gau hainö nan si udagöl; klö ke wög göm nan m+đö n+ŋöl gi+, r+mnap n+bi b+ mög gep rö gau kal+p n+ö. 29 Manö hagn+g gabim u, manö naij r+mnap hagaggimim. Manö aij n+bi b+ n+ŋöm, God n+p c+g aij gól rö l+n+m gau nöp hagmim. * 30 God n+n hain u han+p böŋ nöp udnabin a göm n+ŋ löm, Ana Uł n+pe u nöd yuö apöm kalöp aŋ daŋ m+đöp u me, naij gi+mim God Ana Uł n+p

marö n+aggimim. * 31 Hibur naij gö, n+bi b+ r+mnap n+ŋbe mulu lugö, kal jumim, manö pen pen hagmim, n+bi b+ hag jumim, gi+ naij gi+mim gi+pim u magöŋhalö arö gi+mim. * 32 Pen pen mög n+ŋmim, m+dmagö l+mim. Kale Kraiſ lau adö m+đpe, God kalöp nan si nan naij gi+pim u n+ŋöm arö göp rö u, kale u rö nöp pen n+ŋmim arö gi+mim pen n+ŋmim arö gi+mim gi+mim. *

5

Mailö adö u ajaiun

1 Kale God n+ pai m+dmagö aij n+pe m+đpim u, n+pe göp rö gi+mim. * 2 Kraiſ han+p n+bi b+ m+dmagö löm, God n+p nan dap sabe giłö hañ? aij auöp rö u, han+p nan a göm mab ba laŋ uma. Kraiſ ga an+bu n+ŋmim, kale ke an+u unbö rö nöp n+bi b+ gau kal+p m+dmagö löł gi+ m+daimim. *

3 Pen God n+bi b+ n+pe ke yab+ł m+đpim u, n+bi si b+ si gi+mim, gau ajmim hałöwałö gi+mim, nan aij kale gau yad udnam a gi+mim, nag+ adö an+bu rö magöŋhalö böŋ nöp arö gi+mim. 4 Uraŋañ hagmim, n+łon l+mim, manö naij hagmim gaggimim. Manö an+bu rö hagagep yab+ł. Kale pen God n+p aij a göp a gi+mim.

5 N+? aij gi+mim: n+bi si b+ si gi+pal n+bi b+ gau abe, gau ajöm hałöwałö gi+pal n+bi b+ gau abe, nan aij kale gau yad udnam a gi+pal n+bi b+ gau abe kale God Kraiſ apil m+hau ram m+nön kumi kabö adö laŋ abad m+đpil au aragnaböl yab+ł. Kale nan si nan naij an+u gau gas+ n+ŋbal u, nan an+u gau god kale rö löp. *

* 4:22: Ro 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Ro 12:2 * 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9;

Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29: Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; 1De 5:19;

Ep 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mad 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mad 5:48

* 5:2: Hib 10:10; Eks 29:18 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5

6 Nagi naj hagajin anib gau, nibi bi rimnap kalop piral hagom hagnabol, "Nan anib gau nan si nan naj waso," a ginabol. Kalop piral haglo nijmim ro lop u, nij aij gimim manö kale udagmim. Nan si nan naj hagajin anib gau gipe, God kal juom kalop gi naj yabih ginab. * 7 Manö kalip nijmim kalip aip ajagmim.

8 Nöd sibon an gau midmidim u pen mifi Bi Kub nibi bi nipe limim mailo nipe adö u midpim. Mifi mailo nipe adö u midpim ro, nibi bi mailo adö u ajpal ro ajmim. Mailo ni pai ro midaimim.

* 9 Mailo mago u nan aij aij iru nop pilnab: gi aij gep mago ke ke iru yabih pilnab; nan nhon nhon God nijö aij ginab nan gau magohalo pilnab; nan nhon nhon nijö nop midop por nop pilnab. 10 God nij aij ginim adö u nop nij aij gimim gipe arnim.

11 Sibon yan ajom nan si nan naj gipal u kale aip gagmim. Nan si nan naj gipal u mailo adö u hagpe nijol. 12 Kale nan si nan naj pi gol gipal u, hon nan anib gau manö nop hagnabun u, nable ginab. 13 Ram ruo magohalo waiö nijbun. Anib u ro, God mailo nipe auö, nan nhon pi gom gipal u waiö nijnabol. * 14 Mailo auö, magohalo nijbun. Adö anibu nop, nibi bi rimnap hagal, "Ne umol midpan u, mifi urako,

Krais mailo nipe u nop mailo pak ninab," a gipal. *

15 Anib u, nibi bi rimnap manö nijagom hatowalo gipal ro gagmim. Ni? aij gimim gi midaimim.

* 16 Nibi bi nan si nan naj nop gipal nin anibi, kale por nop nij aij gimim gi aij gimim. 17 Anib u, bi hau ro gagmim; Bi Kub

nij aij ginab adö u nop nijmim gimim. 18 Nig wain nihbe, hau alagnim; adan anibu arnabim lug paknabim. Pen, God Ana pom hanij an dan ajman raunim, a gimim God nij sabe geinabim u aij. * 19 God Manö adij Sam a gipal gau rimnap pen pen hagol gi, Krais manö aij u kimap ap pen pen hagol gi, Bi Kub hib nipe dap raneb kimap ap pen pen hagol gi gimim. Aij a go nijol gi, midmagö kale an dan kimap rimnap Bi Kub nij hagmim. * 20 Bi Kub hon Jisas Krais nibi bi nipe midpun u me, nan nhon nhon ginim, kale por nop nan magohalo gau Bapi God nij aij a gol gi midaimim. *

21 Krais Bi Kub hon midop a gipim u me, an mam Krais nibi bi nipe midpim gau pen pen ud aij gimim. An mam ap manö rimnap hagainim u, manö nipe udmim. *

Ber bi gau

22 Kale nibi gau, Bi Kub manö nijmim hain gipim ro, nagamul bi hagol ro nijmim hain gimim. *

23 Adö anibu anig gol midop: Krais nibi bi nipe gau han roman nipe ke midop; nipe ke nabic midop. Krais nibi bi nipe ud kamij yuop. Krais nibi bi udöm nabic midop ro, bi gau nibi kale udöm nabic midpal. * 24 Krais nibi bi nipe gau kalip hago manö nipe hain gipal ro, nibi gau, bi kale gau hagol ro magohalo hain gol.

25 Pen kale bi gau, Krais nibi bi nipe gau midmagö lom uma ro nijmim, nibi kale gau u ro nop midmagö yabih limim. * 26-27 Krais nibi bi nipe gau midmagö lom uma u, cöc nipe u nij manö nipe hagom, nig lom, u mat gi aij gom, cöc mailo halo, gac pro ap, nan

* 5:6: Kol 2:4,8; Ro 1:18 * 5:8: Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * 5:13: Jon 3:20-21

* 5:14: Ais 26:19; Ro 13:11 * 5:15: Kol 4:5 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16

* 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22

* 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7

naij pro ap, manö pro ap wasö yabɨ, uɨ nöp mɨdö, nɨpe udöm nɨp ke ñɨnab. * 28 Anɨb unbö rö nöp, kale bɨ gau nɨbi kale gau kalɨp mɨdmagö lɨmim. Hañ romanɨ kale ke gɨ aij gɨpim rö, nɨbi kale gau u rö nöp gɨmim. Bɨ nɨbi nɨpe mɨdmagö löp u, nɨpe ke mɨdmagö löp. 29 Hañ romanɨ hon u mulu kal nɨɨagpun; ke nɨɨno aij gö, nan magö ñöl gɨ ñöl gɨ abad mɨd aij nöp gɨpun. Anɨb unbö rö nöp, Krai nɨbi bɨ nɨpe abad mɨdöp. 30 Nɨhön gɨnɨg: hon Krai hañ romanɨ ñɨn kɨd ma kɨd nɨpe gau rö mɨdpun.

31 Pen God Manö u kalɨ kɨɨñ rɨköm hɨgla, “Bɨ ap nɨbi udnɨg, nɨme nap kalɨp arö göm, nɨbi udöm jɨm ñöl mɨdmil, hañ romanɨ aɨñ rö lö mɨdpil,” a gɨla. * 32 Manö anɨbu ɨ ap mɨdöp pen kale nöd nɨɨagmɨdal. Yad gasɨ nɨɨbin manö anɨbu Krai abe nɨbi bɨ nɨpe gau abe hagab. * 33 Pen kale bɨ gau magöɨhalö, hañ romanɨ kale u ke mɨdmagö lɨbim rö, nɨbi kale gau u rö nöp mɨdmagö lɨmim. Kale nɨbi gau magöɨhalö, nagamul bɨ manö kale udmim.

6

Ñɨ pai gau; nɨme nap gau

1 Kale ñɨ pai gau, Bɨ Kub hain gɨpim rö, name nap manö hagöl rö udmim. Nagɨ aij me adö anɨbu. * 2 God manö unbö sɨdu? laɨ haga u hagöm haga, “Name nap bɨ kalɨp ud aij gɨmim, hɨgmil rö gɨmim,” a ga. Pen God manö anɨbu nöp hagöm manö ap halö hagöm haga, “Kale unbö geinabim, yad kalöp nan aij ap ñɨnabin,” a ga. * 3 God haga, “Anɨg gɨnabim u, yɨɨɨd umagnabim; mɨnöh naböh adö ɨ i mɨlö padö mɨdmim, mɨd aij gɨnabim,” a ga.

4 Pen nap bɨ, ñɨ pai kale gau mɨd aij gɨlaɨ a gɨmim, kalɨp pa jɨ nɨɨeb rö manö u rö hagagmim. Anɨg gɨpe, ñɨ pai kale gau pa jɨ nɨɨöm, manö hagnabim rö nɨɨagnaböl. Pen ñɨ pai kale gau kub gɨlö nɨɨöl gɨ, kale nap bɨ God Manö hag ñɨ aij gɨmim, nagɨ aij adö anɨbu hag ñöl gɨ mɨdmim. *

Bɨ nagɨ wög gɨpal gau; bɨ kub kalɨp abad mɨdpal gau

5 Pen kale nɨbi bɨ, bɨ kub kalöp mani rau dap lɨlö kalɨp nagɨ wög gɨ ñɨmɨdim gau, Krai manö hagö, pɨñɨɨ gɨmim ud aij gɨpim rö, bɨ kub kale mɨnöh naböh adö ɨ i gau manö haglö, kale u rö nöp pɨñɨɨ gɨmim ud aij gɨmim. *

6 Bɨ kub gau nɨɨmɨdlö nɨɨöl gɨ, wög gɨ aij gɨno, kalɨp aij gaɨ a gɨmim gasɨ anɨbu nöp nɨɨagmim; Krai nɨp nagɨ wög gɨbep rö, God nɨp aij gaɨ a gɨmim, pör wög gɨ aij gɨmim. 7 Nɨbi bɨ mɨnöh naböh ɨ i kalɨp nöp wög gabun a gɨmim nɨɨagmim; Bɨ Kub u nɨp wög gabun a gɨmim, aij gö nɨɨöl gɨ wög gɨmim. 8 Kale nɨɨbim, nɨbi bɨ nagɨ wög gɨpal gau abe nɨbi bɨ gasɨ kale ke nɨɨöm wög gɨpal gau abe, Bɨ Kub wög kale nɨɨöm, wög gɨ aij geinaböl u kalɨp u rö nöp pen ñɨnab. *

9 Pen kale bɨ kub nɨbi bɨ hanɨp nagɨ wög gɨlaɨ a gɨmim mani rau dap lɨbim gau kalɨp gɨ aij gɨmim. Manö klö hagpe pɨñɨɨ göl gɨ wög gagöl. Bɨ Kub kumi kabö adö laɨ mɨdöp u, nɨpe nɨbi bɨ nagɨ wög gɨpal Bɨ Kub kale abe, nɨbi bɨ kalɨp abad mɨdpal Bɨ Kub kale abe mɨdöp. Bɨ Kub nɨpe nɨbi bɨ gau kub, nɨbi bɨ gau pro, a göm nɨɨagöp; amgö ilö nɨpe u adɨp adɨp mɨdpal nɨɨöm nɨpe goɨ ap aka goɨ ap aragnab. *

* 5:26-27: 2Ko 11:2; Kol 1:22; Dai 3:5 * 5:31: Mad 19:5 * 5:32: Rep 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Eks 20:12 * 6:4: Kol 3:21; Sam 78:4; Pro 22:6 * 6:5: Kol 3:22-23; Dai 2:9-10; 1Pɨ 2:18 * 6:8: 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * 6:9: Kol 4:1; Ro 2:11

*Wim po God ñöb u lïhu magum
gî aij gun mîdaiun*

¹⁰ Manö hag naböñ junig gabin i nîñ aij gîmim. Bî Kub nîp cig gîpe, nîpe klö nîpe kalöp ñîñim. ¹¹ Seden hanîp pör gî najj gîñig göp u, wim po nan God hanîp ñöb gau magöñhalö ud rol gîmim, adan ramö au ulîñin lî mîd aij gaimim. * ¹² Nîbi bî hañ roman hagape mîdöp gau aip pen pen gagabun. Kîjaki aiön pi nan najj gau bî kub kale it ke ke kumi kabö lan abad mîdöm, sibön yan ajpal gau aip pen pen gabun. * ¹³ Anîb u, wim po nan God hanîp ñöb gau magöñhalö ud rol lî aij gîmim mîdpe me, ñîñ bîslam mîdep u auö, klö gîmim nöp mîdpe, nan rîmnap kalöp göl rö lagnab. ¹⁴ Anîb u, God Manö nîñö u, dip nagî rö pîg lî aij gîmim. Abad alnaböl a gîmim, pör nöp kabö rö gep magö u, sior pîdöñ libal rö, ud pabîl ba kale u lîmim. * ¹⁵ Ma rîrup libal rö, God aip jîm ñöl mîdep manö aij u ud armim. Nîbi bî rîmnap kalîp manö aij anîbu hagnig pör gî jîñ gî mîdmim, gasî anîbu nöp nîñmim ma rîrup rö lîmim. * ¹⁶ Hañau rîñ albal rö, God hanîp abad mîdeinab a gîmim nîp gasî nîñ udöl gî mîdpe me, nîpe gö Bî Najj Gep po nîpe mab rö inö nîñöl gî alnab gau böñ nöp hon gîñab. Gasî anîbu nöp nîñmim, hañau rö rîñ gîmim. ¹⁷ Usajîl pîdöñ bad libal rö, God kalöp mög nîñöm ud kamîñ yuöp gasî u, ud nabîc adö lan usajîl bad rö lîmim. Ru mîlö kîd ud arbal rö, God Ana ru mîlö kîd kalöp ñöb u ru mîlö kîd rö ud armim. God Ana ru mîlö kîd u God Manö nîpe me.

* ¹⁸ Ana nîpe gasî ñö nîñöl gî,

God nîp manö adö ke ke hag nîñöl gî mîdaimim. Gasî halö mîdmim, nîbi bî Krais lau adö mîdpal gau magöñhalö God nîp pör nöp sabe göl gî mîdaimim. * ¹⁹ Yîp u rö nöp God nîp sabe gîpe, yîp abad mîdöm manö magö nîpe ke yîp ñö nîñöl gî, pîñîñ gagem, Krais manö aij nöd nîñagmîdal u, nîbi bî gau kalîp hañöwalö hag ñînam. * ²⁰ Yad Krais bî nîpe mîdem, manö aij nîpe u nöp hag ajainö yîp nagî lîlö mîdpin u, pen God nîp sabe gîpe yad pîñîñ gagem hañöwalö hag ñînam. Yad u rö nöp gînam aij. *

Manö naböñ magö rîmnap

²¹ Pen yad aigöl rö gem mîdpin u, wög nîñön nîñön gîpin u, mam aij hon Dijikas, bî God nîp pör nöp wög gî aij göp u, am jaköm kalöp magöñhalö hag ñîñab. * ²² Hon aige rö mîdpun u, Dijikas amöm hagö nîñmim, gasî halö mîdaimim, a gem, nîp mîdpim au yuabin.

²³ Bapi God Bî Kub Jisas Krais apil mîñau kalöp abad mîdlö nîñöl gî, God Manö nîñ ud pîdöñ göl gî mîdmim, añ mam gau aip agamîj mîdmim, pen pen mîdmagö lî mîdaimim. ²⁴ Bî Kub hon Jisas Krais nîp mîdmagö löl gî nöp mîdpim gau, God kalöp magöñhalö mög nîñöm ud aij yabîl gîñim.

* **6:11:** Ro 13:12; 2Ko 10:4

* **6:12:** 1Pi 5:8-9

* **6:14:** Ais 11:5; 59:17; 1De 5:8

* **6:15:**

Ro 10:15 * **6:17:** Hib 4:12

* **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1De 5:17

* **6:19:** Kol 4:3-4; 2De 3:1

* **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9

* **6:21:** Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Di 4:12

Pilipai

Pol Pilipai n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. Dimodi hol m̄ihöy Kraiſ Jisas n̄ip wög ḡipul r̄ö, n̄ipe apöm m̄idö n̄iñöl ḡi, kalöp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kraiſ Jisas n̄ip c̄ig ḡimim n̄ibi b̄i n̄ipe daun kub Pilipai gau m̄idpim kalöp magöñhalö k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kalöp magöñhalö, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpim gau; Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe abad m̄idpim b̄i kub gau; b̄i abad m̄idep gau kal̄ip wög ḡi ñ̄ibim n̄ibi b̄i gau; kalöp magöñhalö manö an̄ibi hagabin. *

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡilö, m̄id aij ḡimim.

Pol Kraiſ n̄ibi b̄i Pilipai gau sabe göm, God n̄ip aij a ga

³ Yad kalöp gas̄i n̄iñem God yad n̄ip aij a gabin. ⁴⁻⁵ God n̄ip n̄iñ udpe ñ̄in u r̄ikö, yad Kraiſ manö aij u n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄im̄idin u, kale pör ȳip ḡi ñ̄im̄idim. An̄ib u, kalöp magöñhalö God n̄ip sabe gem, yad pör nöp m̄iñ m̄iñ gem sabe ḡipin. ⁶ Yad n̄iñbin, God kalöp nöd n̄ibi b̄i n̄ipe uda u, kalöp arö gagnab me; n̄ipe wög aij an̄ibu ḡi dam dam kalöp abad m̄id dam dam, Kraiſ Jisas ado ḡi aunab. *

⁷ Yad nöd gau gau aramem, Kraiſ manö aij u hag ñ̄ainö, n̄ibi b̄i r̄imnap manö pen pen haglö n̄iñöl ḡi, yad kal̄ip aip manö hag am̄il ap̄il gem, Kraiſ manö aij u manö n̄iñö yab̄iñ m̄idöp u hag ñ̄i ajm̄idin abe, m̄iñi aui naḡi m̄idpin u abe, God ȳip hag lö wög n̄ip ḡim̄idin u, kale magöñhalö pör nöp ȳip ḡi ñ̄im̄idim. An̄ib u, yad kalöp m̄idmagö lem, gas̄i n̄iñöl ḡi nöp

m̄idpin me. ⁸ God n̄iñöb Kraiſ Jisas kalöp m̄idmagö löp r̄ö u, yad kalöp an̄ib unbö r̄ö nöp m̄idmagö l̄ibin.

⁹ Yad God n̄ip sabe gem hagpin, kale pen pen m̄idmagö l̄i m̄idpe, m̄idmagö lep magö u kub gö n̄iñöl ḡi, kale manö n̄iñö u gas̄i n̄iñ aij ḡimim, manö ud as̄ik ḡi aij yab̄iñ ḡinabim. ¹⁰ An̄ib u, adan mai adan aij yab̄iñ u n̄iñ aij ḡimim, adan aij yab̄iñ adö an̄ibu nöp arammim, aij yab̄iñ göp adö u nöp ḡi m̄idpe me, kalöp manö ap m̄idageinab n̄iñöl ḡi Kraiſ ado ḡi aunab. * ¹¹ An̄ib u, Jisas Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe kal̄ip ḡi ñ̄ö, kale ḡi aij ḡipal r̄ö u, n̄ipe kalöp u r̄ö nöp gö, kale ḡi aij göl ḡi nöp m̄idpe, n̄ibi b̄i gau n̄iñöm God hib n̄ipe haglö adö arn̄im.

Pol naḡi l̄ila au m̄ideia pen Jisas manö aij u kub ara

¹² Pen añ mam b̄i n̄iñim! Kraiſ manö aij u n̄iñaglan̄ a göm, ȳip naḡi l̄ila u pen naḡi m̄idpin r̄ö, Kraiſ manö aij u amöm kub aröp.

¹³ N̄ibi b̄i gapman b̄i kub Sisa n̄ip wög ḡi ñ̄ibal gau magöñhalö abe, n̄ibi b̄i ȳihar̄iñ gau iru nöp abe, yad Kraiſ manö u nöp hag ñ̄inö, ȳip naḡi l̄ibal u n̄iñbal. * ¹⁴ Pen yad naḡi m̄idpin u me, añ mam iru yab̄iñ nöp B̄i Kub n̄iñ ud p̄idör̄ göm, p̄ñ̄iñ gagöm, k̄tö göm God Manö u waiö hag ñ̄ibal. ¹⁵ N̄iñö nöp, r̄imnap ȳip mulu lugö, hon u r̄ö nöp ḡino, hon hib kub m̄ideian̄ a göm, Kraiſ manö hag ñ̄ibal. Pen r̄imnap, ȳip gas̄i n̄iñ aij göm, Kraiſ manö hag ñ̄ibal. ¹⁶ God ȳip hag lö, Kraiſ manö aij u manö n̄iñö yab̄iñ m̄idöp u hag ñ̄ibin u n̄iñöm, ȳip m̄idmagö löm, kale u r̄ö nöp Kraiſ manö aij u hag ñ̄ibal.

¹⁷ Pen n̄ibi b̄i ȳip mulu lugö Kraiſ manö hag ñ̄ibal gau, gas̄i m̄ihöp m̄idö, ȳip ḡilö u tham m̄ideinabin, kale pen hib kub udnaböl a göm, an̄ig ḡipal. ¹⁸ Pen

u manö m+dagöp! Kale y+ip gasi aij n+ñöm Kraiss manö aij u hag ñ+bal aka y+ip gasi naj n+ñöm Kraiss manö aij u hag ñ+bal u, nan kub u kale Kraiss manö aij u hag ñ+bal. An+ib u, yad m+ñ m+ñ g+ipin.

Pol, Kraiss y+ip abad m+deinab, a ga

Yad m+ñ m+ñ g+ipin u, hainö u rö nöp m+ñ m+ñ g+nabin. ¹⁹ Yad n+ñbin, kale God n+ip sabe göl g+ m+depe, Jisas Kraiss Ana n+ipe y+ip abad m+idö, yad nag+ m+dpin i höñ arnabin. * ²⁰ Pen y+ip aij g+nab u, yad nan n+hön n+hön g+nabin, kam+ñ m+deinabin aka umnabin, yad gas+ halö m+dem hañ roman+ yad klö gem Kraiss manö aij n+ipe u hag ñem, hib n+ipe u hagnö adö arö n+ñöl g+ yad nable gagn+m. Nöd an+g ga u, hainö an+ib unbö rö nöp g+n+m u aij. ²¹ Kam+ñ yad u Kraiss me; umnabin u, m+ñi m+dpin rö wasö, m+id aij yab+ g+nabin. * ²² Hañ roman+ an+ibi kam+ñ m+deinabin u, wög g+nö nan magö r+mnab p+lnab. An+ib u, yad umnabin aka m+deinabin u n+ñagpin. ²³ An+ib u, yad gas+ m+höp m+idöp, pen umem am Kraiss aip m+deinam a g+ gas+ n+ñbin. An+g g+iböp, y+ip aij yab+ g+iböp. * ²⁴ Pen gas+ yad ap m+idöp u, hañ roman+ an+ibi m+dem, kalöp g+ ñö, m+id aij g+mim u nan kub. ²⁵ An+ib u, yad ke gas+ klö n+ñbin u, umagnabin; kalöp g+ ñ+nö, Kraiss manö aij n+ipe u n+ñ ud aij göl g+, n+ip c+g p+idöñ göl g+, g+ dammim, m+ñ m+ñ göl g+ m+deinabim. ²⁶ An+ib u, kale m+dpim u kauyañ amjakem seg m+deinabun u, kalöp aij gö, Jisas Kraiss m+ñ m+ñ yab+ göl g+ m+deinabim.

Kale p+ñ+ñ gagmim

* 1:19: 2Ko 1:11 * 1:21: Gal 2:20 * 1:23: 2Ko 5:8 * 1:27: Ep 4:1; 1De 2:12 * 1:29: Ap 16:19-40 * 2:3: Gal 5:26

²⁷ Pen nan kub u, Kraiss manö aij u hagöp rö nöp n+ñmim g+ aij g+mim. An+g geinabim u, yad m+dpim u n+nabin aka gai i m+idnö manö auö, kale gas+ añ+ nöp n+ñmim, klö yab+ wög j+m ñöl g+mim, Kraiss manö aij u n+ñ ud p+idöñ g+mim, n+ibi b+ gau hag ñ+nabim. * ²⁸ Pen n+ibi b+ kalöp g+ naj g+pal gau n+ñmim, p+ñ+ñ gagmim. J+m ñöl m+dmim p+ñ+ñ gagpe, kale n+ñnaböl, God kal+ip al pak löm, kalöp pen ud kam+ñ yunab. ²⁹ God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Kraiss n+ip n+ñ udpim. Pen God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Kraiss n+ibi b+ n+ipe m+dmim, n+ibi b+ r+mnab kalöp mulu lugaj+p kale ilön udpim. * ³⁰ Yad b+ n+ipe m+idnö y+ip g+ naj g+pal rö, m+ñi kalöp u rö nöp g+pal. Kale aip m+idnö y+ip g+ naj geila u+tham m+dm+din u amgö kale ke n+ñbim. M+ñi u rö nöp, y+ip g+ naj g+pal u, n+ibi b+ r+mnab kalöp manö hag ñ+lö, n+ñbim.

2

Añ mam gau kal+ip m+dmagö lun

¹ Kraiss kalöp mög n+ñöm udöp u me, kale p+idöñ l+mim gas+ iru n+ñagpin. Kraiss kalöp m+dmagö löp u me, kale gas+ halö m+dpim. Ana n+ipe kalöp an+ dan m+idöp u me, kale n+ip j+m ñöl m+dmim, añ mam gau pen pen mög n+ñmim ud aij g+ipim. ² An+ib u, gas+ adö añ+ n+ñmim, pen pen m+dmagö l+mim, gas+ kale j+m ñöl m+idaimim. An+g geinabim me, y+ip aij yab+ g+nab. ³ Hon n+ibi b+ kub m+idno, n+ibi b+ r+mnab han+ip n+ñöm hib hon haglö adö aran+, a g+mim gas+ u n+ñagmim. Hon nöp n+ibi b+ kub, n+ibi b+ r+mnab gau n+ibi b+ pro a g+mim gas+ u n+ñagmim. N+ibi b+ gau magöñhalö ud aij gep n+ibi b+ m+dpal a g+ gas+ u n+ñmim. *

⁴ Hon nöp m+id aij gun a g+mim gas+ u n+ñagmim; n+bi b+ r+mnap u rö nöp m+id aij g+lan a g+mim gas+ u n+ñmim. *

Krais Jisas gas+ n+ñöm ga rö u g+mim

⁵ Krais Jisas gas+ n+ñöm ga rö u g+mim:

⁶ Krais Jisas hadame dagol gau pör nöp God m+idöp rö nöp m+idöp u pen God klö m+idöp rö u, ad+ip ad+ip m+idaiul a g+ gas+ u n+ñaga. *

⁷ Gas+ n+pe ke n+ñöm, nan n+pe magöñhalö gau arö gem, b+ nag+ wög gep rö m+ideinam a gö, n+me n+ip yag dauö ñ+ñan ap nöp löm, n+bi b+ m+dpal rö nöp m+deia. *

⁸ Pen gas+ yad ke n+ñem g+nam a göm gaga; God haga rö nöp g+ dam arö n+ñöl g+, b+ naj yab+ñ kal+ip pen ilön ñ+bal rö u, n+ip mab kros ba lan al pak l+lö uma. *

⁹ Krais ga an+bu, God n+ip dam ram m+inöñ kumi kabö adö lan au löm, n+ip hib ke yab+ñ hib adö lan m+idöp ap ñö, hib magöñhalö hib n+pe mo gau m+dpal. *

¹⁰ An+g ga u, Jisas hib n+pe dap rann+g, kale magöñhalö, kumi kabö adö lan au m+dpal gau abe, m+inöñ naböñ adö i+ i m+dpal gau abe; m+inöñ naböñ mo gau m+dpal gau abe; kugom y+imöm, *

¹¹ kale magöñhalö waiö hagöm, Jisas Krais n+pe B+ Kub m+idöp a g+inaböl.

Manö an+bu hageinaböl u, Bapi God mailö aij n+pe u n+ñnaböl. *

Hapö mailö paköp u rö, mailö göl g+ m+idaiun

¹² An+bu u, n+bi b+ m+dmagö yad gau. Kale aip m+idainö ñ+n u, manö hagnö n+ñmim g+m+dim. Pen m+ñi gai i m+dpin u, manö kalöp hagabin an+bi, an+bu unbö rö nöp n+ñmim g+mim. God n+bi b+ n+pe ram m+inöñ kumi kabö adö lan au ud arnab a ga manö aij u manö hon a g+mim, pör nöp God n+ip gas+ aij n+ñmim, n+pe hagöp rö nöp n+ñmim, klö yab+ñ g+ m+idaimim. ¹³ God n+pe nöp klö göm m+dmagö kale an dan gas+ ñö, n+ip aij g+inab adö u gun a g+mim an+g g+ipim. ¹⁴ Mulu lugö, pen pen hagagmim. ¹⁵⁻¹⁶ Kale an+g g+mim, ram m+inöñ i+ i m+dmim, n+bi b+ naj yab+ñ nan si nan naj g+m+dal gau aip m+dpim u pen kale God ñ+ pai n+pe aij yab+ñ as+ñ m+dagöp m+ideinabim. Kam+ñ ñeb manö u ud n+bi b+ nan si nan naj g+m+dal gau kal+ip ñ+mim, gap+ magö kumi kabö lan ñ+ lab rö u, kale mailö ñ+ l+mim. An+bu u, Krais ado g+ aunab ñ+n u, Krais manö aij kalöp pör hag ñ+bin u, hagnö pak l+ aragöp, n+ñöm adö an+bu nöp g+pal a gem, m+ñ m+ñ yab+ñ g+inabin. *

¹⁷ Kale God n+ip n+ñ udpim u, n+ip nan pak sabe g+ ñ+lö n+ip aij göp rö u göp. Pen Krais manö aij u pör hag ñ+nö y+ip al pak l+lö hagape yad lugnab u, manö m+dagöp. U y+har+ñ ñ+g wain ud nan pak sabe g+pal adö u hon g+pal rö u m+idöp. Kale God n+ip n+ñ udpim u nan pak sabe gep; hagape yad lugnab u ñ+g wain adö u hon gep. An+g

* 2:4: 1Ko 10:24 * 2:6: Jon 1:1-2; 17:5 * 2:7: 2Ko 8:9; Jon 1:14 * 2:8: Hib 5:8; 12:2

* 2:9: Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * 2:10: Ro 14:11 * 2:11: Ro 10:9 * 2:15-16: Dan 12:3; Plp 1:10; 1De 2:19

gö, hon se göl God n̄p nan sabe ḡi ñ̄no, n̄p aij ḡinab u n̄ñem, ñ̄ñ̄i lem kalöp aip m̄ñ m̄ñ ḡinabin. 18 An̄b u, kale u rö nöp m̄ñ m̄ñ ḡimim aij gö n̄ñöl ḡi m̄daimim. *

Dimodi n̄inab

19 Kale m̄d aij ḡipim aka aigöl ḡi rö m̄dpim u n̄ñagpin. B̄i Kub Jisas yau a gö, söl m̄döp Dimodi n̄p yunö am kalöp n̄ñöm apöm manö an̄bu hagö, ȳp aij ḡinim. 20 Dimodi b̄i aij, yad kalöp mög n̄ñem m̄dmagö l̄bin rö n̄ipe kalöp u rö nöp mög n̄ñöm m̄dmagö löp. B̄i ap unbö gagöp. 21 B̄i r̄imnap an̄g gagpal; kal̄p ke aij ḡinim rö gas̄i n̄ñöm ḡipal; Jisas Krai n̄p aij ḡinim rö gas̄i n̄ñöm gagpal. * 22 Dimodi n̄ipe b̄i aij yab̄i m̄döp u amgö kale ke hadö n̄ñbim. N̄ipe ñ̄i yad rö m̄dö, b̄i apil m̄ihau rö Jisas manö aij u hag ñ̄i ajpul. 23 Yad gas̄i n̄ñbin u, söl m̄döp naḡi m̄dpin u manö haglö n̄ñem, ȳp nan n̄ihön ḡinaböl manö u Dimodi n̄p hagnö, n̄ipe amöm kalöp hag ñ̄inab. 24 Gas̄i yad u, B̄i Kub yau a gö, söl m̄döp yad ke u rö nöp m̄dpim u n̄nabin.

Eaprodaidas n̄inab

25 Pen kale mam hon Eaprodaidas n̄p hag yube apöm, ȳp abad m̄dö n̄ñöl ḡi, hol ami b̄i ḡipal rö klö gul God wög n̄ipe u j̄im ñ̄öl ḡipul. Pen m̄ñi n̄p hag yunö kauyañ au ado ḡi n̄inab. * 26 N̄ipe kalöp m̄dmagö löm am n̄ñnam a göp. N̄ipe nan göp a ḡila u n̄ñmim mög n̄ñabe u n̄ipe n̄ñöm gas̄i iru n̄ñab. 27 Eaprodaidas n̄p nan kub gö, mel uma u, God n̄p mög n̄ñöm gö, urak ara. Pen n̄p nöp wasö; God ȳp u rö nöp mög n̄ñ. Mam an̄bu umböp, ȳp mög yab̄i ḡiböp. 28 An̄b u, Eaprodaidas n̄p ȳñ̄id yunö amjakö, kalöp aij gö n̄ñöl ḡi, yad gas̄i iru n̄ñbin

rö n̄ñagnam. 29-30 Kale nöd m̄lö kub gau m̄daibe, b̄i ȳp abadep ap m̄dagö, b̄i kale an̄bu hagpe, Krai wög u ḡinam a göm, apöm ȳp abad m̄döm, mel uma. B̄i r̄imnap unbö rö ḡipal gau ud aij ḡimim. An̄b u, n̄ipe amjakö, B̄i Kub n̄p wög göp mam hon u auab a ḡimim, n̄p hag w̄hai udmim m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡimim.

3

Krai n̄p n̄ñ udpin u me, God ȳp n̄ñöm b̄i kam̄ñ aij yad hagöp

1 Añ mam b̄i. Yad manö söl hag jun̄g gem, kalöp manö ap halö hagn̄g gabin. B̄i Kub n̄bi b̄i n̄ipe m̄dpim rö, m̄ñ m̄ñ ḡimim. Manö kalöp nöd hagnö u, kauyañ hagnam a ḡinö, ȳp marö gagöp. Kauyañ hagnö m̄d aij geinabim u aij.

2 Kain haū gau n̄ñ aij göl ḡi m̄daimim. Kale nan naij yab̄i ḡipal. Kale hañ romañ r̄ib ḡi dö ḡipal. 3 Hon me God n̄bi b̄i n̄ipe ȳj̄g göl m̄dpun. N̄ihön ḡin̄g: God Ana n̄ipe u han̄p aip m̄dö, God n̄p sabe gun. Krai Jisas n̄p c̄ig gun aij a gö n̄ñöl ḡi m̄dpun u me, God n̄bi b̄i n̄ipe ȳj̄g göl m̄dpun. Hon hañ romañ nan gau ḡipal gas̄i n̄ñun God n̄bi b̄i n̄ipe m̄dageinabun, a ḡi gas̄i n̄ñbun u me, God n̄bi b̄i n̄ipe kabö göl m̄dpun. *

4 Pen hañ romañ nan gau ḡipal manö u hagöm, hon b̄i kub m̄dpun a ḡinaböl u, yad hagnabin, kale hañ romañ nan an̄b gau b̄i kub wasö, yad ke nöp b̄i kub m̄dpin. * 5 Ȳp yag dapöm ñ̄in unbö raleb u m̄döm, wañ hañ u r̄ib ḡi dö ḡila. Bac iñañ hon Isrel, ñ̄i n̄ipe hain Benjamin iñ u me, yad b̄i Hibru ȳj̄g göl m̄dpin. Pen Juda lo manö hagpal u, yad b̄i Perisi m̄dainö rö, manö

* 2:18: Plp 3:1; 4:4 * 2:21: 2Di 4:10 * 2:25: Plp 4:18 * 3:3: Ro 2:29 * 3:4: 2Ko 11:18 * 3:5: Luk 1:59; 2Ko 11:22; Ap 23:6

an+bu hagöp rö magöñhalö n+ñ aij gem g+ m+dm+din. * 6 Juda manö an+bu n+ñ damem klö yabiñ juem, Kraiis n+bi b+ kal+ñ n+ñem, g+ naij yabiñ g+m+din. Hon Juda n+bi b+ lo manö pro ke ke gau g+m+din rö, b+ kub gau y+ñ manö ap hagöl rö laga. * 7 Pen hainö gas+ n+ñ aij gem, nöd g+m+din adö an+bu n+ñ aij gem gagm+din u n+ñem, Kraiis y+ñ göp u nöp nan aij a g+ gas+ añ+ u nöp n+ñöl gem, nöd g+m+din nan gau magöñhalö nan y+har+ñ rö böñ nöp arö g+ñö. * 8 Pen nöd g+m+din nan gau nöp wasö. Gas+ yad n+ñbin u, Kraiis Jisas B+ Kub yad n+ñbin u nan kub yabiñ. Nan r+mnnap gau magöñhalö nan y+har+ñ yabiñ. Kraiis Jisas n+ñ wög g+nam a gem, nan gau magöñhalö arö g+ñö. Kraiis b+ n+ñpe m+dem, n+ñ n+ñ aij g+nam a gem, nan gau magöñhalö ac+ñ ac+ñ rö n+ñbin. 9 Yad Kraiis aip j+im ñöl nöp m+deinam. Yad Juda lo manö adö u geinabin u, God y+ñ n+ñöm b+ kam+ñ aij yad hagagnab. Pen Kraiis n+ñ n+ñ udpin u me, God y+ñ n+ñöm b+ kam+ñ aij yad hagöp. * 10 An+ñ u, Kraiis n+ñ n+ñ aij gem, n+ñpe uraka u klö an+bu n+ñem, n+ñpe marö kub uda u rö marö udem, n+ñpe uma u rö umem, * 11 n+ñpe uraka u rö God gö yad u rö nöp uraknabin.

Pol klö göm ga

12 Yad nan hagaj+ñ an+bi magöñhalö udem b+ as+ñ m+dagöp m+dpin u hagagabin. Pen Kraiis Jisas y+ñ udö b+ aigeg b+ rö m+deinabin a göm ga u rö udnam a gem, klö gem dip arabin. * 13 Añ mam b+. Nan aij an+bu hadö udpin a gem hagagabin. Pen yad gas+ añ+ ap m+dpöp. Nöd g+m+din u hauñ gem, le löm nan aij adan au n+ñem

dip arabin. 14 God nan aij y+ñ ñ+nab u udnam a g+ gas+ añ+ u nöp n+ñöl gem, adan au kabö rö nöp g+ dö g+ amem, res p+ñ g+ñab nag+ an+bu dip arabin. God y+ñ w+ñ alöm nan aij ñ+nab u, Kraiis Jisas y+ñ gö ram m+ñöñ kumi kabö adö lan au pör m+deinabin. * 15 Hon n+bi b+ God n+ñ c+g aij g+ m+dpun gau magöñhalö, gas+ an+bu rö nöp n+ñun. Pen manö adö r+mnnap gas+ ke n+ñeinabim u, God kalöp gas+ y+ñ göl n+ñeb u yamnab. * 16 Pen Kraiis manö aij n+ñ udpun u arö gagun; manö an+bu n+ñ aij göl g+ g+no arn+im.

17 Añ mam b+. Yad g+pin rö g+ dammim, n+bi b+ an+ñ rö g+ñö aröp gau n+ñmim, kal+ñ udmim.

* 18 N+ñhön g+ñ+g: kalöp pör hagm+din rö m+ñöñ gem kauyan hagabin, n+bi b+ iru nöp gau nan si nan naij göm, Kraiis mab kros ba lan uma u kauñ mauñ rö m+dpal. 19 Kale ram m+ñöñ naij yan u arn+aböl. Hañ roman+ñ kale gas+ göp adö u nöp gas+ n+ñbal. Nan si nan naij g+ñö nable g+ñöp pen kale b+ gau kal+ñ waiö hagpal. Nan m+ñöñ naböñ adö ñ+ m+dpöp nöp gas+ n+ñbal. * 20 Pen ram m+ñöñ hon u ram m+ñöñ kumi kabö adö lan au m+dpöp. Kumi kabö adö lan au n+ñö, B+ n+bi b+ kal+ñ kam+ñ yunab u, B+ Kub Jisas Kraiis, abad m+dpun. * 21 N+ñpe B+ klö yabiñ hagö, nan gau magöñhalö manö n+ñpe n+ñöm hain g+ñab. B+ Kub Jisas Kraiis klö an+bu gö, hañ roman+ñ ña hon hij g+ lugöp gau gö, hañ roman+ñ aij yabiñ, hañ roman+ñ n+ñpe ke rö lö m+deinabun. *

4

Mid aij g+mim

* 3:6: Ap 8:3 * 3:7: Mad 13:44,46 * 3:9: Ro 3:21-22 * 3:10: Ro 6:3-5; 8:17 * 3:12: 1Di 6:12,19 * 3:14: 1Ko 9:24 * 3:15: 1Ko 2:6 * 3:17: 1Ko 4:16 * 3:19: Ro 16:18 * 3:20: Ep 2:6,19 * 3:21: 1Ko 15:28,43-53

1 An+ib u, n+ibi b+ aij yad gau. M+lö kub gai i m+idem, kalöp m+dmagö lem, am n+ñnam a gem, gas+ u n+ñöl g+ m+dpin. Kalöp n+ñem, ñ+ñ+ lem gas+ halö m+dpin. Manö kal+ kl+ñ r+ikpin an+ibi n+ñmim, an+ig g+mim, B+ Kub n+ñ ud p+ödöñ göl g+ m+daimim. *

2 Yuodia aip Sidiki aip, yad kalöp n+ibi m+hau hagabin, kale B+ Kub u n+ñp gas+ n+ñbil rö, pen pen hagagmil, j+m ñöl m+daimil.

3 Pen b+ yad aip j+m ñöl wög g+ipul, nöp hagabin, n+ibi an+ib m+hau kal+ip g+ ñ+mön, m+id aij g+mil. Nöd n+ibi an+ib m+hau, yad u, Klemen u, n+ibi b+ r+imnap gau aip j+m ñun, Kraiss manö aij n+ipe u n+ibi b+ gau hag ñ+m+idun. God hib kale buk pör m+dep yañ r+ikö m+idöp. *

4 B+ Kub n+ñp c+g g+mim, m+ñ m+ñ göl g+ m+daimim. Kauyañ u kalöp hagabin, m+ñ m+ñ göl g+ m+daimim! 5 N+ibi b+ hain aij yab+ñ m+daimim, n+ibi b+ gau magöñhalö n+ñöl. B+ Kub söL aunab. * 6 Gas+ kub n+ñagmim. God n+ñp hag n+ñöl g+, aij a göl g+, nan magöñhalö n+ñp sabe göl g+ g+mim. * 7 An+ig g+ipe, Kraiss Jisas n+ñp c+g aij g+ m+dpim u me, God hibur hain hain gas+ m+dmagö kale añ dañ lö, kale p+ñ+ñ g+mim gas+ iru n+ñagnabim. N+ibi b+ nöp m+dpun rö, God aigegö göm an+ig göp u n+ñagpun. *

8 Añ mam b+. Yad manö söL hag jun+ig gem, kalöp manö ap halö hagn+g gabin.

Nan n+hön u n+ñö;
 nan n+hön u y+j+g göl;
 nan n+hön u kabö rö;
 nan n+hön u as+ñ m+dagöp;
 nan n+hön u m+dmagö lep;
 nan n+hön u n+ibi b+ n+ñöm ñ+ñ+ libal;
 nan n+hön u aij yöl;

nan n+hön u n+ibi b+ n+ñöm aij a g+pal;
 nan an+ib gau nöp gas+ n+ñöl g+ m+daimim.

9 Kalöp aip m+idem, nan n+hön g+ñö n+ñbe u, manö n+hön hagnö n+ñbe u, n+ñbe rö nöp g+mim. An+ig geinabim, God kalöp aip m+idöm, gas+ m+dmagö kale abad m+idö, gas+ iru n+ñagnabim. *

Pilipai n+ibi b+ Pol n+ñp nan ñeila, m+ñ m+ñ ga

10 Yad hagnö e, y+ip hauñ g+pal a g+ gas+ n+ñnö u pen wasö; y+ip gas+ n+ñöl g+ m+daibe pen adan m+idageia n+ñöm kale y+ip nan ap yuagpe. Pen m+ñi yubim rö, y+ip gas+ n+ñöl g+ m+dpim u n+ñem, B+ Kub hon u n+ñp m+ñ m+ñ yab+ñ gabin. 11 Ñ+ñ r+imnap y+har+ñ m+dpin gas+ u n+ñem hagagabin; B+ Kub y+ip gas+ ñö uri n+ñbin, y+ip n+hön n+hön g+ñab u, manö m+dagöp. 12 Ñ+ñ r+imnap nan iru m+idöp; ñ+ñ r+imnap m+dagöp. M+idöp ñ+ñ gau ñ+ñbin; m+dagöp ñ+ñ gau y+har+ñ m+dpin. Göp an+bu, nan iru m+idö aka m+dagö, gas+ kub n+ñagpin. 13 B+ Kub y+ip abad m+idöm klö ñöb u me, y+ip n+hön n+hön gö a g+ñab u g+ñabin. *

14 Pen y+ip m+ñör gaia, kale y+ip gas+ n+ñmim nan ñ+ñbim u, aij yab+ñ g+ipim. 15 Kale Pilipai n+ibi b+ n+ñbim, kale Jisas manö aij n+ipe u nöd api n+ñbe ñ+ñ u, yad Masedonia Propins arö gem, God Manö hag ñ+ñ ajm+din, God n+ibi b+ n+ipe m+deila gau r+imnap y+ip nan ñagla. Kale Pilipai n+ibi b+ nöp y+ip mani nan gau ñ+m+dim. * 16 Pen amem daun kub Desalonaika m+dainö ñ+ñ u, yad nan ap m+idageia pen kale y+ip mani nan gau pör ñ+m+dim.

* 4:1: 1De 2:19-20 * 4:3: Luk 10:20 * 4:5: Hib 10:25; Jem 5:8-9 * 4:6: Mad 6:25-34; Kol 4:2 * 4:7: Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * 4:9: Ro 16:20 * 4:13: 2Ko 12:10 * 4:15: 2Ko 11:9

¹⁷ Pen mani nan gau a gem hagagabin; gasi kale ke niŋmim, nan haŋowaŋo niŋbe, God kalpe miŋi miŋi yabiŋi gōm, kale giŋpe u hauŋ gagnab, a gem hagabin.

¹⁸ Nan yube magōŋhalō udpin. Bi kale Epaprodaidas niŋp mani nan gau niŋbe, dapōm yiŋp niŋō, miŋi nan iru yabiŋi miŋdō miŋd aij giŋpin. Yiŋp yube aniŋbu, God niŋp nan lauōm niŋlō, haŋiŋ aij auō niŋp aij giŋmiŋdōp rō u giŋpim. ¹⁹ Kale Kraiŋ Jisas niŋbi biŋ niŋpe miŋdmim, yiŋp nan yubim u, God yad biŋ gep yabiŋi u kalōp abad miŋdōm, nan niŋhōn miŋdagainim gau kalōp niŋinim.

²⁰ Aniŋb u, God Bapi hon hib niŋpe pōr nōp pōr nōp hagno adō arnim. Aniŋb unbō rō aij.

Manō nabōŋ magō riniŋnap

²¹⁻²² Kraiŋ Jisas niŋbi biŋ niŋpe biŋ kub Sisa aip miŋdpal gau, kalōp Kraiŋ Jisas niŋbi biŋ niŋpe miŋdpim gau, “Kale miŋdpim?” a giŋpal. Aniŋb u me, God niŋbi biŋ niŋpe auŋ miŋdpun magōŋhalō, kalōp Kraiŋ Jisas niŋbi biŋ niŋpe miŋdpim gau magōŋhalō, “Kale miŋdpim?” a gabun.

²³ Biŋ Kub Jisas Kraiŋ kalōp magōŋhalō mōg niŋjōm abad miŋdainim.

Kolosi

Pol Kolosi n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag lö, Krais Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idpin. Pen m̄ñi mam hon Dimodi yad aip m̄idö n̄ñöl ḡi, kalöp Krais Jisas n̄ip n̄ñ udmim c̄ig aij ḡimim añ mam daun kub Kolosi m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i k̄liñ r̄ikabin.

God Bapi hon kalöp mög n̄ñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim.

Pol Krais n̄ibi b̄i Kolosi gau sabe göm, God n̄ip aij a ga

3-4 Haglö n̄ñbun, kale Krais Jisas n̄ñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ip n̄ñ udpal gau kal̄ip magöñhalö m̄idmagö l̄ibim. An̄ib u, sabe gun, kalöp gas̄i n̄ñun, p̄ör nöp God B̄i Kub hon Jisas Krais Nap n̄ipe u n̄ip aij a ḡipun. *

5 Ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a ḡi gas̄i n̄ñbim u me, kale Krais Jisas n̄ip c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau m̄idmagö l̄ibim. Manö n̄ñö, Krais manö aij u, nöd auö, nan aij kalöp kumi kabö adö lañ au m̄idöp u hadö n̄ñbe. *

6 Nöd api Krais manö aij u n̄ñmim, God n̄ibi b̄i gau mög n̄ñöm ud aij göp manö yuö yab̄i u n̄ñmim, kale ke halö n̄ñ udmim ñin u r̄ikö, Krais manö aij u kalöp añ dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab rö u, an̄ib unbö rö nöp me, ram m̄inöñ gau gau k̄id k̄id magöñhalö gau, Krais manö aij u aramöm n̄ibi b̄i añ kale dañ magö p̄ilöm kub ranöm arab.

7 Epapras, hon aip naḡi wög göm, Krais n̄ip wög p̄ör ḡi aij göp

* 1:3-4: Ep 1:15,16 * 1:5: Ep 1:13; 1Pi 1:4

* 1:11: Ep 1:19; 3:16 * 1:12: Ep 1:11,18

* 1:15: 2Ko 4:4; Jon 1:18

u, kalöp nöd api Krais manö aij u hag ña. An̄ig ga u, han̄ip ḡi ña. ⁸ Epapras aui apöm, Ana kalöp añ dañ m̄idö n̄ñöl ḡi, n̄ibi b̄i gau m̄idmagö l̄ibim u, han̄ip hag ña. *

⁹ An̄ib u, Epapras n̄ipe nöd api han̄ip manö hag ñö n̄ñno ñin u r̄ikö, kalöp nan a gun God n̄ip p̄ör nöp sabe ḡipun. God n̄ip sabe gun hagabun, n̄ip aij ḡin̄im adö u nöp, Ana n̄ipe kalöp gas̄i ñö kale gas̄i n̄ñ k̄id hiikmim nan n̄ñhön God n̄ip aij ḡinab u n̄ñ aij ḡimim, a gabun. *

¹⁰ An̄ib u, B̄i Kub n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄i rö ḡi m̄idmim, n̄ip aij ḡinab adö u nöp ḡipe arn̄im. An̄ig ḡimim, nan aij ke ke iru nöp ḡi dammim, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u n̄ñ aij yab̄i ḡinabim. An̄ig ḡipe, nan magö iru nöp p̄inab. ¹¹ God n̄ipe B̄i k̄lö unbö ke yab̄i mailö halö m̄idöp u, n̄ipe k̄lö n̄ipe magöñhalö kalöp ñö, kale p̄idöñ n̄ipe udmim, marö r̄imnap auö gas̄i an̄ibu n̄ñagmim, gas̄i halö m̄idmim, m̄ñ m̄ñ göl ḡi, *

¹² Bapi n̄ip aij a göl ḡi m̄idaimim. Krais n̄ibi b̄i n̄ipe ram m̄inöñ p̄ör mailö ḡim̄idöp au nan aij udnaböl u, Bapi n̄ipe kalöp gö, kale u rö nöp nan aij an̄ibu udnabim. *

¹³ Seden, b̄i s̄ibön b̄öñ gau abad m̄idöp u, han̄ip naḡi ad̄ik p̄idöñ l̄im̄idöp u pen God n̄ipe han̄ip hub̄ik yuö, m̄ñi Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe han̄ip ud aij göm abad m̄idöp. *

¹⁴ Ñ̄i n̄ipe nöp han̄ip nan a göm umöm, naḡi m̄idaino u hub̄ik yua; n̄ipe nan si nan naij ḡipun gau n̄ñöm arö ga. *

Krais nan gau magöñhalö abad m̄idöp

¹⁵ Nap God n̄ip waiö n̄ñun rö lagöp u pen Ñ̄i n̄ipe me Nap rö m̄idöp. N̄ibi b̄i nan gau ḡi laga ñin u, Ñ̄i Nap aip m̄ideia. N̄ibi b̄i nan

* 1:8: Kol 4:12; Plm 23 * 1:9: Ep 1:16,17

* 1:13: Luk 22:53; Ep 2:2 * 1:14: Ep 1:7

gau magöŋhalö yagol rö m+ödöp; Krais n+pe adö laŋol m+ödöp. *

16 Nan kumi kabö adö laŋ gau abe, nan m+nöŋ naböŋ iŋ i abe, nan amgö n+ŋagpun gau abe, ana nan gau abad m+dpal gau abe, magöŋhalö n+pe nöp g+ la. G+ la u, Krais hib n+pe haglö adö arn+m a göm g+ la.

17 Ram m+nöŋ hadame dagol gau g+ laga ñ+n u, Krais m+deia. N+pe m+ödöp u me, nan gau magöŋhalö ka ke u m+ödöp j+m ñöl m+ödöp.

* 18 Krais n+pe nab+c magö rö m+ödöp; n+bi b+ n+pe gau, cöc u, hañ romanŋ n+pe m+ödöp. N+pe gö cöc hañ romanŋ kam+ŋ m+ödöp. N+pe iŋ göm umöm kauyanŋ uraka u me, nan n+hön n+hön m+ödöp gau yagol rö m+ödöp; n+pe nöp adö laŋol m+ödöp. *

19 God gas+ n+pe ke n+ŋöm gö, God n+pe m+ödöp rö nöp, Krais an+b unbö rö nöp m+ödöp. *

20 An+b u, nan n+hön n+hön m+nöŋ naböŋ iŋ i m+ödöp abe, ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au m+ödöp abe, nan gau magöŋhalö God aip j+m ñ+n+m rö löp. Nöd nan gau God n+p kauaŋ mauaŋ rö m+dm+ödöp. Pen Ñ+ n+pe, Nap n+pe ke m+ödöp rö nöp m+ödöp, mab kros ba laŋ hagape lugö umö, uri nan gau magöŋhalö God aip j+m ñ+n+m rö löp. *

21 Kale nöd nan si nan najj gas+ n+ŋöl g+, an+b unbö rö nöp göl g+ m+dmim, God n+bi b+ al ñ+ŋeb n+pe m+dmim, m+lö gau rö m+dm+dim.

* 22 M+ñi pen Ñ+ n+pe hañ romanŋ löm uma rö, kalöp ud n+pe ke aip j+m ñöl lö, ram m+nöŋ n+pe kumi kabö adö laŋ au arammim, God amgö ilö n+pe au n+bi b+ uŋ, n+bi b+ as+ŋ m+dagöp, n+bi b+ manö ap m+dagöp, m+deinabim. *

23 Pen kale Krais manö aij n+ŋ udpim u,

ram padö rö n+ŋ udöl g+ m+dmim, God nan aij kalöp ñ+nab u gas+ m+dmagö kale aŋ daŋ p+ödöŋ l+mim gas+ n+ŋöl g+ m+daimim. Manö aij kalöp haglö n+ŋbim an+bu, kalöp nöp wasö, n+bi b+ ram m+nöŋ gau k+d k+d magöŋhalö hag ñ+lö ara. Yad Pol u rö nöp wög adö an+bu nöp g+pin.

Pol Krais n+ŋ wög geia

24 Kalöp nan a gem Krais manö aij hag ñ+nö y+p g+ najj g+lö marö udnö u, m+ñi yad m+ñ m+ñ g+pin. Krais n+pe ke marö kub yab+ŋ uda u rö, Krais n+bi b+ marö kub yab+ŋ udöl a gem, Krais hañ romanŋ n+pe u, cöc n+pe u, g+ ñ+nab a gem, hañ romanŋ yad marö r+mnap udpin.

25 God y+p hag lö, kalöp God Manö u magöŋhalö hag ñ+ aij g+m+din u me, cöc n+pe u n+ŋ wög g+ ñeb b+ ap m+dpin. *

26 Manö aij an+bu hadame gau m+ iru yab+ŋ pi göl m+dm+ödöp pen m+ñi God n+pe Krais n+bi b+ n+pe kal+p manö an+bu waiö la. *

27 God gas+ n+ŋöm manö hag la u, manö aij yab+ŋ, manö mailö halö pi göl m+dm+ödöp u, n+bi b+ gau magöŋhalö n+ŋöl a göm, n+bi b+ n+pe kal+p waiö yamnab. Manö aij an+bu iŋ u an+g göl m+ödöp: Krais m+dmagö

kale aŋ daŋ m+ödöp; an+b u kale ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au arammim, God mailö ke halö au m+ödöp aip pör m+deinabim.

28 An+b u, hon Krais nöp hag ñ+bun. Kale magöŋhalö Krais n+p c+g aij göl g+, manö n+pe n+ŋ aij göm, hagöp rö nöp göl g+ m+deinaböl a gun, gas+ n+ŋ aij gun n+bi b+ gau kal+p magöŋhalö r+m+d ukun, Krais manö aij u hag ñ+m+dun. 29 Adö an+bu nöp, Krais

klö najj n+pe ke magöŋhalö y+p ñöb

* 1:17: Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ep 1:22-23; Ap 26:23; Rep 1:5 * 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep

1:10; 2:16 * 1:21: Ro 5:10; Ep 2:12 * 1:22: Ep 2:14-16; 5:27 * 1:25: Ep 3:2,7-8 * 1:26:

Ro 16:25-26; Ep 3:5,9 * 1:29: Ep 3:7,20; Plp 4:13

u udem, klö gem wög nıpe göl gi mıdpin. *

2

Kalöp manö pıral hagöl u, udag-mım

¹ Pen nıñım! Kale Kolosi nıbi bı gau abe, Leodisia nıbi bı gau abe, nıbi bı rımnap halö mulu adıñ yad nıñıgalpal gau abe, mıd aij gımim a gem, wög klö yabıt gabin. ² Kale gası halö mıdöm, gası añı ap nöp nıñöm, pen pen mıdmagö löm, gası nıñ kıd hı+köm, God Manö pi göl mıdmıdöp u magöñhalö nıñ aij göl, a gi gası nıñbin. God Manö pi göl mıdmıdöp u Kraıs. ³ Kraıs nıñ anı danı nöp God gası aij aij magöñhalö pi göl mıdöp u me, nıpe ke nöp God gası aij anıbu waiö lınım rö löp. *

⁴ Nıbi bı rımnap pıral alöm, manö klıñ aij rımnap haglö nıñöl gi, manö pıral kale anıbu nıñ udmim rö löp a gem, kalöp manö anıbi hag ñı aij gabin. * ⁵ Yad ram mınön mılö auı mıdpin u pen gası yad u kalöp lau adö mıdö nıñöl gi, kalöp gası nıñöl gi mıdpin. Pen kale Kraıs nıñ nıñ ud pıdön gımim, agamıñ mıdmım, jım ñöl mıdpım u, yıp aij yabıt göp. *

Kraıs aip mıdun nıpe hagöp rö nöp gun

⁶ Kale Jısas Kraıs nıñ nıñ udmim, Bı Kub hon a gımim udpım u me, adö anıbu nöp nıñmım gıpe arnım. ⁷ Kraıs nıñ cıg aij gımim, manö nıñö nıpe hag ñılö nıñbe u nıñ ud pıdön gımim, hagöp rö nöp gımim, God nıñ aij a göl gi nöp mıdaimım. *

⁸ Pen nıñ aij gımim. Nıbi bı rımnap kalöp manö yıharıñ manö pıral haglö, kale manö pıral anıbu udmim kıd kale gau ammım rö

löp. Manö yıharıñ manö pıral hagpal u, bac bı aıud kale abe, ana naiñ nan gau mınön nabön fı i abad mıdpal gau aıud abe udöm hagpal. Kraıs manö aij u udöm hagagpal. ⁹ Nıñön gıñıg: Kraıs hañ romanı halö mıdöp u pen God mıdöp rö u, Kraıs nıpe anıb unbö rö nöp mıdöp. * ¹⁰ God nıpe gö, kale Kraıs nıñ cıg gımim, nıñ aip jım ñöl mıdmım, kamıñ yabıt mıdpım. Nıpe nöp me, ana naiñ nan gau mınön nabön fı i abad mıdpal gau magöñhalö adö lagod mıdöp. *

¹¹ Kale Kraıs aip jım ñöl mıdpım u me, kale hadö Juda nıbi bı hañ rıb gi dö gıpal rö u mıdpım. Juda nıbi bı gau ru pi ñımagö udöm hañ rıb gi dö gıpal, pen Kraıs aip jım ñöl mıdpım u me, nıpe nan si nan naiñ gımıdim nagı u rıb gi dö göp. * ¹² Kalöp ñıg pakla u, kalöp Kraıs aip rıgöl gıla; kale God klö nıpe Jısas ud urak ña u nıñ udpe u me, God kalöp Kraıs aip ud urak ñö, nıbi bı kamıñ gısön nıbö nıpe mıdpım. *

¹³ Kale nöd nan si nan naiñ adö u nöp gımıdim, Kraıs nıpe nan si nan naiñ gımıdim nagı u rıb gi dö gaga ñın u, kale nıbi bı hadö umbal rö mıdaıbe. Pen God nıpe ke gö, uri kale Kraıs aip kamıñ mıdpım. God nan si nan naiñ gıno u magöñhalö nıñöm arö ga. *

¹⁴ Nan si nan naiñ gıno u, köp anı yañ kalı klıñ rıköm, lo manö ke ke pen ñeb manö u halö kalı klıñ rıkla u, God köp anıbu ud mab kros ba lanı cıpıt pak lö, böñ nöp pıs ga. *

¹⁵ Mab kros ba lanı Kraıs nıpe ana naiñ nan gau mınön nabön fı i abad mıdpal gau mo nıpe gau löm, nıbi bı gau nıñ mıdlö nıñöl gi, kalıp nagı adıköm ud fı pı gi ud ara.

¹⁶ Anıg ga rö, kale nan magö

* 2:3: 1Ko 1:24,30 * 2:4: Ro 16:18 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Ep 3:17 * 2:9: Jon 1:14,16

* 2:10: Ep 1:21-22 * 2:11: Ro 2:29 * 2:12: Ro 6:4 * 2:13: Ep 2:1,4-5 * 2:14: Ep 2:14-16; 1Pi 2:24

r+mnap gau ñig r+mnap gau ñ+ñbe, n+bi b+ r+mnap kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru n+ñagmim. M+ñi God n+p sabe gep ñ+n kub a göm as+ mas+ g+inaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru n+ñagmim. M+ñi rak+n g+sön auöp ñ+n kub a göm as+ mas+ g+inaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru n+ñagmim. M+ñi Juda God n+p sabe gep ñ+n kub a göm as+ mas+ g+inaböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gas+ iru n+ñagmim. *
 17 Krais auaga ñ+n u, nan an+ñb gau ana rö n+ñöm g+m+dal; pen nan yab+ñ u Krais. *

18 An+ñb u, n+bi b+ r+mnap apöm, manö mlö hagöm, naböñ n+ñbun rö, kale an+g an+g g+mim, aka n+bi b+ ramö rö m+dmim, aka ejol gau sabe g+mim, a gaiöl u, manö kale udmim, God nan aij kalöp ñ+nab nan u arö gagmim. N+bi b+ an+ñb gau, Krais manö aij u n+ñagpal; gas+ kale ke nöp n+ñöm, gas+ piral gau n+ñbö gau n+ñbö udöm, hon n+bi b+ kub a göm, aiud y+har+ñ mlö yab+ñ udaböl. 19 N+bi b+ an+ñb gau, Krais n+p arö göm adö an+ñbu arbal. Pen Krais n+pe nab+c magö m+dom, hañ roman+ n+pe u, magöñhalö k+d+ñ got rö j+m ñöl löm, nan aij ñöm, abad m+id aij gö n+ñöl g+, God n+p aij g+n+m rö u, hañ roman+ kub gö gö arab. *

20 Krais c+g g+pim u me, n+p aip umbe, ana naj nan gau m+nöñ naböñ il i abad m+dpal gau mo kale gau m+dagpim; kalöp nan ap g+n+g klö ap m+dagöp. An+ñb u, n+hön g+n+g n+bi b+ gau gas+ n+ñbal rö gas+ n+ñbim? 21 “Nan u ñ+magö udagmim! Nan u ñ+ñagmim! Nan u ud n+ñagmim,” a g+pal, * 22 pen nan magö ñ+g nan hagpal nan gau magöñhalö ñ+ñlö p+s g+inab. Manö k+ñ aij hag ñ+ñbal gau magöñhalö

n+bi b+ gas+ ke n+ñöm hagpal adö u nöp n+ñöm hag ñ+ñbal. *

23 N+bi b+ an+ñb gau, ejol abe sabe gun a göm, n+bi b+ mög gep rö m+idno aij g+inab a göm, nan as+ mas+ göm, b+slam m+dpal. An+g g+lö, n+bi b+ r+mnap n+ñlö, manö n+ñö rö l+nab u pen nan si nan naj gep gas+ u auö, nan piral gau nöp gas+ n+ñöm, Krais n+p c+g m+dagpal rö, nan ap klö ñö, hañ roman+ ke gas+ göp u arö göl rö lagöp.

3

God han+p gö, Krais aip urakno

1-2 Pen kale Krais aip urakmim kam+ñ g+sön n+ñb m+dpim u, m+nöñ naböñ adö il i nan gau gas+ u n+ñagmim. Gas+ kub kale u ar+n nan ram m+nöñ kumi kabö adö lañ m+dom gau. Krais n+pe uraköm adö lañ au aramöm, God ñ+magö y+j+g böñ lau as+k m+dom. * 3 Kale Krais aip umbe u me, kam+ñ m+dep magö kale u God Krais kal+p apil m+hau aip pi göl m+dom. 4 Kam+ñ m+dep magö kale il u Krais. Hainö n+pe aunab ñ+n u, amun n+pe aip mailö unbö ke halö m+id aij g+inabun.

Nöd m+dm+idim u ke, uri m+dpim u ke

5 An+ñb u, nan n+hön hañ roman+ gas+ göp u al pak l+mim. N+bi si b+ si g+mim, gas+ naj n+ñmim, halöwatö g+mim, nan si nan naj nöp gun a g+mim, u+pö k+ño k+ñap gol mani nan gau iru nöp udun a g+mim g+pe aragn+m. U+pö k+ño k+ñap gol mani nan gau iru nöp udun a g+ gas+ n+ñbal n+bi b+ gau, kale n+bi b+ nan piral sabe g+pal rö nöp m+dpal. * 6 Adö an+ñb gau nöp g+lö, God kal+p kal juö, ilön kub yab+ñ udnaböl. 7 Kale ke nöd nag+ naj adö an+ñbu nöp gas+ n+ñmim,

* 2:16: Ro 14:1-12 * 2:17: Hib 8:5 * 2:19: Ep 2:21; 4:16 * 2:21: Gal 4:3,9; 1Di 4:3

* 2:22: Mad 15:9 * 3:1-2: Mad 6:33; Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 * 3:5: Ro 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6

an+ɓ unbö rö nöp g+m+dim. ⁸ Pen m+ñi nag+ naj adö u böñ nöp arö g+mim. Nöd mulu kal n+ñmim, kal yab+ɓ jumim, gas+ naj n+ñmim, n+bi b+ gau kal+ɓ hag pro g+mim, ura+ñ hagmim g+m+dim rö, m+ñi gagmim. ^{*} ⁹ Manö piral hagmim, pen hagö pen hagö g+m+dim u, u rö nöp hagagmim. Krais aip umbe u me, g+ naj g+m+dim nag+ u kalöp wa+ɓ rö wam wam ga u, hibur gas+ m+dmagö nöd n+bö kale u, ud as+ɓ ke gau yubim. ^{*} ¹⁰ Hibur gas+ m+dmagö nöd n+bö kale u ud as+ɓ yumim, hibur gas+ m+dmagö hain n+bö kale u, wa+ɓ rö rol l+ɓim. N+bi b+ g+sön n+bö m+dmim, God kalöp g+ la u pör nöp gö, kale n+pe ke m+dpö rö nöp l+mim, n+ɓ n+ñ aij yab+ɓ g+ɓabim. ^{*} ¹¹ God an+g ga u me, Grik n+bi b+ gau ke, Juda n+bi b+ gau ke m+dagpal. N+bi b+ hañ r+ɓ g+ dö g+ɓal gau ke, n+bi b+ hañ r+ɓ g+ dö gagpal gau ke m+dagpal. N+bi b+ köp kal+ k+ñ amgö l+ n+ɓbal gau ke, n+bi b+ köp kal+ k+ñ amgö l+ n+ɓgpal gau ke m+dagpal. N+bi b+ w+yap gau ke, n+bi b+ uböl gau ke m+dagpal. N+bi b+ rau dam l+lö nag+ wög g+ɓal gau ke, n+bi b+ gas+ kale ke n+ñöm wög g+ɓal gau ke m+dagpal. N+bi b+ g+sön n+bö m+dpun u me, Krais n+pe ke nöp han+ɓ magöñhalö m+dmagö raul aɓ daɓ daɓ manö, nan r+mnap magöñhalö nan y+har+ɓ rö löp. ^{*}

¹² God n+bi b+ n+pe m+dpim. N+pe kalöp m+dmagö löm, n+bi b+ n+pe ke hag la. An+ɓ u, wa+ɓ rol l+ɓal rö, g+ aij gep nag+ u rol l+mim. N+bi b+ gau kal+ɓ mög n+ñmim, ud aij g+mim; hib kale ke hagpe adö aragn+m; n+bi b+ hain aij m+dmim; n+bi b+ gau manö hain hagmim kal juagmim. ^{*} ¹³ Krais n+bi b+ n+pe r+mnap kalöp g+ naj gaiöl, kal+ɓ

pen g+ naj gagmim. Manö r+mnap m+dain+m, B+ Kub kale nan si nan naj g+pe n+ñöm arö göp rö u, n+bi b+ gau kalöp g+ naj gaiöl u, u rö nöp n+ñmim arö g+mim. ^{*} ¹⁴ Pen kale nag+ aij an+ɓu rol g+mim, höñ adö lagod au m+dmagö lep magö u rol g+mim. N+bi b+ m+dmagö lep magö u, nan aij gau magöñhalö wam wam ud j+m ñöm lö, nan aij ap ulep gagn+m. ^{*}

¹⁵ God kalöp udöm hañ roman a+ñ nöp j+m ñöl la u, kale agam+ɓ m+dmim pen pen ud aij g+mim a göm ga. An+ɓ u, Krais hibur hain hain ñöb u n+ɓ hag n+ñmim, m+dmagö kalöp aɓ daɓ hibur hain hain magö an+ɓu lö, agam+ɓ m+dmim, nan n+hön n+ɓ aij g+ɓab u n+ñgabim. An+ɓ u, n+ɓ aij a göl g+ nöp m+daimim. ^{*} ¹⁶ Krais manö aij u aɓ kalöp daɓ aɓman rauöm rö m+dain+m n+ñöl g+, manö n+pe u n+ñ aij yab+ɓ g+mim me, pen pen hag ñ+ aij göl g+, God Manö ad+ɓ Sam a g+ɓal r+mnap, God hib n+pe dap raneb k+map r+mnap hagöl g+, God n+ɓ aij a göl g+ m+daimim. ^{*} ¹⁷ Pen manö hagn+g aka n+hön n+hön g+n+g, B+ Kub Jisas n+bi b+ n+pe m+dpun a g+mim, God Jisas kal+ɓ apil m+thau aij a göl g+ nöp g+pe arn+m. ^{*}

Krais n+bi b+ n+pe gau m+ɓ aij göl

¹⁸ Kale n+bi gau, kale Krais n+ñ udpim rö, nagamul b+ manö hagöl u hain g+mim. ^{*}

¹⁹ Pen kale b+ gau, n+bi kale gau kal+ɓ manö k+ö g+mim hagagmim; kal+ɓ m+dmagö l+mim. ^{*}

²⁰ Kale ñ+ pai gau, kale Krais n+ñ udpim rö, name nap hagöl rö magöñhalö hain g+mim. An+g geinabim God n+ɓ aij g+ɓab. ^{*}

^{*} **3:8:** Ep 4:25-29; 5:4 ^{*} **3:9:** Ep 4:22,25 ^{*} **3:10:** Ep 4:24 ^{*} **3:11:** Gal 3:28 ^{*} **3:12:** 1Pi 2:9 ^{*} **3:13:** Ep 4:2,32 ^{*} **3:14:** Ro 13:8-10 ^{*} **3:15:** Plp 4:7; 1Ko 12:27; Ep 4:4 ^{*} **3:16:** Ep 5:19 ^{*} **3:17:** 1Ko 10:31; Ep 5:20 ^{*} **3:18:** Ep 5:22 ^{*} **3:19:** Ep 5:25 ^{*} **3:20:** Ep 6:1

21 Pen kale nap bi, ñi pai kale gau kalip manö klö gımim hagpe hagpe, gasi naij niñöm, mid aij gagöl rö löp u, niñ aij gımim. *

Nibi bi nagi wög gıpal gau; bi kub kale gau

22 Kalöp nıbi bi, bi rımnap nagi adık li daulö, kalip nagi wög gi ñimdim gau, manö rımnap hagnig gabin. Bi kub niñmıdal magö u nöp niñmıdlö niñöl gi wög gıno, kalip aij gan a gımim gagmim. Gası mıhöp niñagmim, Bi Kub hon kumi kabö adö lan u niñ midöp rö, gi aij gun a gımim, aij gö niñöl gi gımim. * 23 Kale nan niñhön niñhön geinabim, nıbi bi mıniñ naböñ i i rımnap kalip wög gabun a gımim gagmim; Bi Kub kumi kabö adö lan u niñ wög gabun a gımim, klö gımim gası aij niñöl gi gımim. 24 Wög gi ñıbim u, Bi Kub Krais niñ wög gi ñıbim. Kale niñbim Bi Kub niñpe pen ñöm kalöp nan aij ñınab. 25 Pen God niñpe nıbi bi gi naij gınaböl gau manö kub hagnig, nıbi bi kub gau, nıbi bi pro gau a göm, manö kub gagnab; adö añi u nöp hagöm, ilön ñınab. *

4

1 Anıb u, kale bi kub rö midpim gau, Bi Kub kale kumi kabö adö lan midöp u gası niñöl gımim, nıbi bi kalöp nagi wög gi ñıbal gau kalip abad mid aij gımim, nan kalip ñeb rö u hañowañö ñimim. *

God niñpe sabe göl gi midaimim

2 Kale gası niñ aij göl gi, aij a göl gi, God niñpe sabe göl gi midaimim. * 3 Hanıñ u rö nöp God niñpe sabe göl gi midpe, God niñpe adan hiıkö, Krais manö aij pi göl midmidöp u nıbi bi gau kalip waiö hag ñınabun. Krais manö aij u nöp

hagnö, yıp nagi leila midpin. *

4 Pen God niñpe sabe gıpe, yıp abad midö niñöl gi, manö anıbu hag ñi aij gınö, nıbi bi niñ aij göl. Yad unbö rö nöp gınam u aij.

5 Kale pör nöp gası niñöl gi midpe, adan hiıknım, nıbi bi Krais niñ niñ udagpal gau, gası niñ aij göl gi, kalip ud aij gımim, Krais manö aij u hag ñimim. * 6 Maj mıgan kale u dö sol dö kal rö lainım. Anıg gö, nıbi bi manö kale niñlö, dö gö, niñ aij gınaböl. Kalöp manö niñhön rö hag niñnaböl, kalip pen hag ñi aij gımim. *

Pol Dijikas Onesimas bi mıhau kalip yua

7-8 Mam midmagö hon Dijikas, yad Bi Kub niñ wög klö gıpin rö göp u, niñ yunö niñab. Niñpe midpim u amöm, yad aıgegö rö midpin u kalöp hag ñö niñmim mıñ mıñ gımim a gem yunabin. * 9 Pen mam midmagö hon Onesimas, bi kalpe ke u, Dijikas aip niñnabil. Onesimas niñpe u rö nöp, yad Bi Kub niñ wög klö gıpin rö, u rö nöp göp. Ammil, nan niñhön niñhön gai i gab u magöñhalö kalöp hag ñi aij gınabil. *

Pol manö hag naböñ jua

10 Bi Arisdakas, yad aip nagi midpul u abe, bi hon Mak abe kalöp, “Midpim?” a gıpil. Mak me, bi hon Banabas niñmıdanıñ niñpe u. Bi anıbu nöp nöd manö yuem hagnö, “Niñ yagol u amjakö ud aij gim,” a gınö. * 11 Bi hon Jisas, hib niñpe ap Jasdak a gıpal u, u rö nöp kalöp, “Midpim?” a göp. Bi Juda mıhau niñgan anıb gau me yad aip wög gıpun. Juda rımnap yıp gası ap ap niñöm jım ñöl wög gagpun; kale yam nöp yad aip God nıbi bi

* 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8 * 3:25: Ro 2:11 * 4:1: Ep 6:9 * 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Ro 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16 * 4:6: Ep 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7-8: Ep 6:21-22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Ap 12:12; 15:37-39; 13:13

udöm abad m+deinab manö aij u
hag ñ+bun.

¹² B+ kale Epapras, Krai Jisas
n+ip wög göp u, kalöp, “M+dpim?”
a göp. N+pe pör pör klö göm kalöp
God n+ip sabe göm hagöp, “Kale
gas+ r+imnap n+ñagöm, Krai manö
aij u n+ñ ud p+döñ göm, n+ip c+g aij
göm, hagnabön rö nöp g+lö arn+m,”
a göp. * ¹³ Amgö yad ke n+ñem
kalöp hagabin, n+pe klö göm kalöp
wög göm, Leodisia n+bi b+ kal+ip
wög göm, Hirapolis n+bi b+ kal+ip
wög göm göp.

¹⁴ Pen b+ aij hon, wös wameb
b+ Luk abe, Demas abe kalöp,
“M+dpim?” a g+ipil. ¹⁵ Añ mam
daun kub Leodisia gau, n+bi b+
apöm n+bi Nimpa ram God n+ip
sabe g+pal gau magöñhalö, “Pol
kalöp, ‘M+dpim?’ a göp,” a g+mim.

¹⁶ Kalöp köp yuabin i n+ñmim,
ñ+be arö, Krai n+bi b+ Leodisia
m+dpal gau u rö nöp n+ñöl. Pen
Leodisia n+bi b+ kal+ip köp yubin u,
kale u rö nöp udmim n+ñmim.

¹⁷ Pen Akipas n+ip hagmim, “B+
Kub wög nöp hag la u g+ udmön,”
a g+mim. *

¹⁸ Yad Pol, m+ñi ñ+magö yad u
ke, manö ad+ñ magö i kal+ kl+ñ
r+ikabin. Y+ip sen udöm nag+ p+döñ
l+bal u, y+ip hau+ gagmim. God
kalöp mög n+ñöm ud aij gö, m+d aij
g+mim. *

* **4:12:** Kol 1:7; 2Di 4:10-11; Plm 23-24 * **4:17:** Plm 2 * **4:18:** 1Ko 16:21

1 Desalonaika

Pol köp nöd u

Desalonaika n̄bi b̄i kal̄p kal̄i kl̄iñ r̄ika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi God B̄i Kub Jisas Kraiss apil m̄ihau n̄bi b̄i kale daun kub Desalonaika m̄dpim gau, köp an̄bi kal̄i kl̄iñ r̄ikabun.

God kalöp mög n̄ñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim. *

Desalonaika n̄bi b̄i Kraiss n̄p n̄ñ udöm c̄ig aij ḡila

² Sabe gun, kalöp magöñhalö pör nöp God n̄p aij a ḡipun. ³ Bapi God n̄p sabe gun, pör nöp kalöp gasi n̄ñun, kale aige göl rö ḡipim u gasi n̄ñun, God n̄p aij a ḡipun. Kale B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄p n̄ñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄p wög ḡi aij ḡipim; kale B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄p m̄dmagö l̄mim, kl̄ö ḡimim n̄p wög göl ḡi m̄dpim; kale B̄i Kub hon Jisas Kraiss aip ram m̄nön̄ kumi kabö adö lañ au arammim nan aij udnabim a ḡimim, marö auö gasi iru n̄ñagpim. *

⁴ Añ mam aij. Hon n̄ñbun kale me, God m̄dmagö löm n̄bi b̄i n̄ipe ke uda n̄bi b̄i gau m̄dpim. ⁵ Kraiss manö aij n̄ipe u dam ram kale gau amun, kalöp manö magö nöp hag ñagno. Ana U† n̄ipe han̄p añ dañ m̄döm, kl̄ö n̄ipe han̄p ñö n̄ñöl ḡi, Kraiss manö aij u manö n̄ñö yab† m̄döp a gun, kalöp manö ȳjig göl yab† u hag ñino n̄ñ udpe. Kalöp aip hanm̄dun u, kalöp nan a gun an̄ig göl ḡi m̄dm̄dun u, kale ke hadö n̄ñbim.

* ⁶ B̄i Kub ḡim̄döp u n̄ñmim, hon ke ḡim̄dun u n̄ñmim, an̄b unbö rö nöp ḡi m̄daibe. Kale b̄i†lam yab† m̄dm̄dim pen Ana U† n̄ipe

gö, kale Kraiss manö aij u n̄ñmim, m̄ñ m̄ñ göl ḡi n̄ñ ud m̄daibe. *

⁷ An̄ig göl ḡi aij ḡipe an̄bu, Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe Masedonia Propins m̄deila gau abe, Akaia Propins m̄deila gau abe n̄ñöm, an̄b unbö rö nöp ḡi aij ḡi m̄deila.

⁸ Kale God n̄p n̄ñ udpe u, manö an̄bu aram aram, Masedonia Propins, Akaia Propins gau nöp wasö, ram m̄nön̄ gau gau magöñhalö ara n̄ñöm n̄bi b̄i gau magöñhalö hadö n̄ñbal. ⁹ An̄b u, hon ram m̄nön̄ r̄imnap amjakno, n̄bi b̄i an̄b gau ke aiud udöm hagpal, “Desalonaika n̄bi b̄i kal̄p manö aij u hag ñaibe, kalöp ud aij göm, nan piral sabe ḡim̄dal gau arö göm, God n̄ñö pör kam̄ñ m̄döp u n̄p n̄ñ udöm, n̄ipe hagöp rö nöp göm, ¹⁰ Ñ̄i n̄ipe Jisas umö, God gö uraka u, kumi kabö adö lañ au n̄bö ado ḡi aun̄m a göm, abad m̄dpal,” a ḡipal. Jisas han̄p nan a göm uma u me, God kal juöm pen ilön kub ñnab u udagnabun.

2

Pol Desalonaika m̄döm B̄i Kub n̄p wög ga

¹ Añ mam b̄i, kale ke n̄ñbim, nöd ram kale auno u, ȳhar̄ñ auagno. ² Daun kub Pilipai nöd amun hag ñino, n̄bi b̄i r̄imnap han̄p manö naj hagöm ḡi naj ḡila u pen God han̄p abad m̄döm ḡi nö, ḡila an̄bu gasi iru n̄ñagun, Desalonaika amun Kraiss manö aij u hag ñino, han̄p u rö nöp ḡi naj ḡila u pen ha†watö hag ñi m̄daino. * ³ Manö kalöp hagpun u dui gun, gasi naj n̄ñun, piral hagun, hag ñagpun.

⁴ Kraiss manö aij ud aröl a göm, God n̄ipe ke han̄p hag lö, manö aij an̄bu hag ñibun. Kraiss manö hag ñino, n̄bi b̄i gau n̄ñlö, kal̄p aij gañ a gun gagun; God n̄ipe n̄ñö,

* 1:1: Ap 17:1-9 * 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 Ap 16:19-24; 17:1-9

* 1:5: 1Ko 2:4-5 * 1:6: Ap 17:5-9 * 2:2:

nɪp aij gaŋ a gun gabun. God nɪpe nöp gasɪ mɪdmagö hon aŋ daŋ aigöl rö gɪ mɪdpun u nɪŋöb. *
 5 Kale ke nɪŋbim, kalöp aij gɪnɪm a gun manö kɪnɪ aij rɪmnap kalöp hag ñagno; mani nan gau udun a gun manö hag ñagno. God nɪpe u rö nöp nɪŋöb. 6 Kale Desalonaika nɪbi bɪ hib hon hagpe adö arnɪm a gun manö hag ñagno. Nɪbi bɪ rɪmnap gau hib hon haglö adö arnɪm a gun manö hag ñagno.

7 Bɪ Jisas manö ud arep mɪdpun rö, kalöp manö yɪŋɪd hag ñeb rö, pen hane hagagno. Nɪbi gau ñɪ painaŋ kale ud aij gɪpal rö u, kalöp hain aij gun ud aij gɪno. 8 Kalöp mɪdmagö yabɪɪ lɪ mɪdmɪdun. God Manö aij nɪpe u kalöp hag ñaino, hanɪp al pak lɪnɪg gɪblap arö gagbnop. Kale añ mam mɪdmagö hon me.

9 Añ mam bɪ, kale nɪŋbim, kalöp aip mɪdun wög klö gun uɔham mɪdmɪdun. Kalöp aip mɪdun, God manö aij nɪpe u kalöp hag ñɪ ajuŋ, uɔham nan magö hanɪp ral dapöm ñɪnaböl a gun, sɪdö aŋ sɪbön yaŋ mani wög rö gun nan ñɪŋmɪdun. *

10 Kale nɪŋbim, hon kalöp nɪbi bɪ Kraiis nɪp nɪŋ uɔpim gau aip mɪdöl gun, kalöp gɪ aij nöp gun, bɪ asɪŋ mɪdagöp, bɪ manö ap mɪdagöp rö nöp mɪdaino. God nɪpe ke u rö nöp nɪŋöb. 11 Kale nɪŋbim, nap bɪ ñɪ pai kale ke hag ñɪ aij gɪpal rö kalöp gɪno. * 12 God kalöp udö, nɪbi bɪ nɪpe nöp mailö halö mɪdeinabim. Anɪb u, kale God göp anɪbu nɪŋmim, gasɪ nɪŋ aij gɪmim, nagɪ aij adö u nöp gɪ mɪdaimim a gun, kalöp manö hain hag ñɪno. Kale gasɪ halö mɪdmim, kalöp gɪ naj gɪla u gasɪ ɪru nɪŋagmim, klö gɪmim, nagɪ aij adö u arö gagmim, a gun, manö anɪbu rö kalöp hag ñɪmɪdun.

13 Kalöp God manö aij nɪpe hag ñɪno nɪŋmim, manö kale ke nöp hagagaböl, God manö nɪpe ke hagaböl, a gɪmim nɪŋ udpe. Nɪŋö me, manö hag ñɪbun u, God manö kamɪŋ gasɪ mɪdmagö kale aŋ daŋ wög gö, magö pɪlöp. Anɪb u, hon pör nöp God nɪp aij a göl gɪ mɪdpun. * 14 Pen añ mam bɪ. Kraiis nɪbi bɪ nɪpe ram mɪnön Judia gau cöc ke ke gau ap magum göm God nɪp sabe gɪlö, Juda nɪbi bɪ gau kalɪp gɪ naj gɪla rö nöp, nɪbi bɪ kale ke Desalonaika gau mɪdpal kalöp u rö nöp gɪla. * 15 Juda nɪbi bɪ gau kale God manö hagep bɪ gau kalɪp al pak löm, Bɪ Kub Jisas nɪp al pak löm, hanɪp yu gɪ yula. God kalɪp nɪŋöm ñɪñɪ lagöp. Kale nɪbi bɪ gau magöŋhalö nɪŋlö mulu lugöp. * 16 Kraiis nɪp nɪŋ uɔlö kalɪp kamɪŋ gɪsön ñɪnab a gun, Kraiis manö aij nɪpe u Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp hag ñɪno, Juda nɪbi bɪ gau kal juöm, hanɪp adan urön gɪpal. Gɪpal anɪbu, kale pör nöp nan si nan naj gɪmɪdal rö nöp gɪ dam dam dam arö, nan si nan naj kale asmen kub yabɪɪ rö mɪdöp. Pen mɪñi God kalɪp kal juöm gö marö kub yabɪɪ kalɪp auöp.

Pol kalöp kauyaŋ am nɪŋnam, a ga

17 Añ mam bɪ. Kale aip mɪdno, Juda nɪbi bɪ hanɪp yu gɪ yula u, mög gö nɪŋöl gɪ mɪdpun. Hañ romaŋ hon aui mɪdpun pen gasɪ hon kalöp aip mɪdöp. Anɪb u, kalöp kauyaŋ am nɪŋun a gun, gasɪ u nöp nɪŋ mɪdpun. 18 Kalöp am nɪŋun a gɪ gasɪ nɪŋun, yad Pol, ñɪn mɪhöp aka mɪhau nɪgaŋ amnabin a gɪnö, pen Seden hanɪp adan wamöb. 19 Kraiis nɪbi bɪ rɪmnap halö gɪpal rö, kale abe gɪpe me, hon gasɪ halö mɪdpun; kale gɪpe, mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdpun; kale gɪpe, Bɪ Kub hon

* 2:4: Gal 1:10 * 2:9: Ap 20:34 * 2:11: Ap 20:31 * 2:13: 2De 2:13 * 2:14: Ap 17:5

* 2:15: Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 * 2:19: Plp 2:15-16; 4:1; 2De 1:4

Jisas aunab ñ+n u, manö aij ne hag ñ+no magö p+löp i, a g+inabun. *

²⁰ Kale nöp gas+ n+ñun, m+ñ m+ñ göl g+, aij a göl g+ nöp m+dpun.

3

¹ Pen kalöp mög n+ñun am n+ñun a gun, y+ñ+d am n+ñeb rö lagö, yad Pol, Sailas, hol m+höhj daun kub Adens m+dul, * ²⁻³ mam hon Dimodi, hol aip God n+p wög göm, Kraiss manö aij n+pe u hag ñ+ ajöp u, n+p hag yulo na. Kalöp g+ najj g+lö, n+bi b+ r+mnap Kraiss n+p arö g+inaböl rö löp, Dimodi amöm, kalöp aip m+dom Kraiss manö aij u hag ñ+ aij gö, kale Kraiss n+p n+ñ ud p+döhj g+mim, gas+ halö m+deinabim a gul, n+p hag yulo na. Pen kale n+ñbim, Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpun rö, han+p g+ najj g+lö marö udnabun. * ⁴ Kale aip m+idun, han+p g+ najj g+inaböl a g+no u, kale an+ñ unbö rö nöp g+la u hadö n+ñbim. ⁵ An+g geila, kalöp mög yab+ñ n+ñem, gas+ iru n+ñem, aige göl g+mim m+dpim u n+ñn+m a gem, Dimodi n+p hag yunö. Gas+ yad n+ñnö u, Seden n+pe kalöp t+p gö manö u+ham hag ñ+no n+ñbe u arö g+mim rö löp, a g+ gas+ n+ñnö.

Dimodi ado g+ apöm, m+id aij g+ipim, a ga

⁶ Pen Dimodi kalöp am n+ñöm apöm hagöp, Kraiss n+p n+ñ udmim c+g aij g+mim, n+bi b+ gau kal+p m+dmagö l+mim, hal+p m+höhj gas+ n+ñöl g+ ñ+ñ+ l+im. Hol m+höhj m+lö gai i m+dul, kalöp mög n+ñbul rö, kale pen u rö nöp ram m+nöhj kale gau m+dmim, hal+p m+höhj mög n+ñbim, a göp. * ⁷ Pen han+p g+ najj g+lö m+id aij gagno ñ+n u, Dimodi apöm, kale Kraiss n+p n+ñ ud p+döhj g+ipim manö u hagö, han+p m+dmagö p+tu göp. * ⁸ Kale B+ Kub c+g aij g+mim n+p aip j+m

ñöl m+dpim u n+ñun, hon kam+ñ yab+ñ m+dpun.

⁹ M+id aij g+ipim u n+ñun, God n+p aij a gun. God n+pe gö, kalöp gas+ n+ñun, m+ñ m+ñ yab+ñ g+ipun. An+ñ u, n+p aij a göl g+ m+dpun.

¹⁰ Kauyanj am kalöp n+ñun, Kraiss manö aij u hag ñ+no, Kraiss n+p n+ñ ud p+döhj g+mim a gun, klö gun God n+p s+dö anj s+bon yanj sabe göl g+ m+dpun.

¹¹ An+ñ u, Bapi God n+pe ke abe, B+ Kub hon Jisas abe han+p adan hi+klö, m+dpim u n+ñabun. *

¹² Hon kalöp m+dmagö yab+ñ l+ibun rö, B+ Kub kalöp g+ ñö, kale ke u rö nöp pen pen m+dmagö l+mim, n+bi b+ gau kal+p magöhhalö m+dmagö l+mim g+mim. ¹³ B+ Kub Jisas kalöp klö n+pe ñöm abad m+id damöm, n+bi b+ u+ n+pe gau magöhhalö udöm ado g+ aunab ñ+n u, n+pe apöm kalöp udö, God Bapi hon amgö ilö adö n+pe u, kalöp manö ap m+dagö n+bi b+ u+ n+pe m+deinabim.

4

God n+p aij g+in+m adö u nöp g+mim

¹ Añ mam b+. Kale aip m+idaino ñ+n u, kale aige göl g+mim God n+p aij g+inab adö u nöp g+inabim u kalöp hag ñ+no. Manö hag ñ+no u kale udmim an+ñ unbö rö nöp göl g+ m+dpim. Pen uri hon B+ Kub Jisas n+bi b+ n+pe m+dpun rö, yad kalöp hagabin kale g+ aij g+m+dim u, uri adö an+bu nöp klö g+mim rap+n nöp g+pe ar+n+m. ² B+ Kub Jisas han+p hagö kalöp manö n+hön n+hön hag ñ+no u kale hadö n+ñbim.

³ God n+p aij g+inab u, kale n+bi b+ ke kam+ñ aij m+dmim, n+bi si b+ si gagnabim. * ⁴ Kale magöhhalö, God n+p aij g+inab adö u nöp hañ romanj kale abad m+id aij g+pe,

* 3:1: Ap 17:15 * 3:2-3: Ap 16:1-3; 2Di 3:12

* 3:6: Ap 18:5 * 3:7: 2De 1:4 * 3:11:

2De 2:16 * 4:3: 1De 5:23; 1Pi 1:16

nibi bi gau niŋlö kalöp manö ap midagnab. * ⁵ Nibi bi God nipe niŋagpal gau, gasi naj niŋöm nibi si bi si udun a göm, gi ajpal rö gagmim. ⁶ Pen kale Krai nibi bi añ mam gau nan skim gimim nan kale pih gi udagmim. Nibi bi rimnap anig geinabol u, God kalip magonhalö pen ilön ñinab. Manö anibu kalöp nöd hag ni aij gino. ⁷ Nan si nan naj gimim a göm, God hanip manö aij nipe hagöm udaga; gi aij göl gi nöp midmim, nibi bi ut midaimim a göm hanip uda. * ⁸ Anib u, nibi bi manö hagabun anib i ji niŋnabol gau, hanip ji niŋagnabol; God nipe ji niŋnabol. Pen God nipe Ana Ut nipe kalöp ñab. *

⁹ Krai nibi bi añ mam gau kalip midmagö limim a gun manö u kaliklin rikagun. God kalöp gasi aij ñö, kale ke niŋmim hadö pen pen midmagö libim. * ¹⁰ Krai nibi bi nipe Masedonia Propins midpal gau magonhalö u rö nöp hadö midmagö libim. Pen kalöp manö klö hagin hagabun, klö gimim pör nöp adö anibu nöp gipe kub arnim.

¹¹⁻¹² Pen kalöp nöd hagno rö, nibi bi gau aip agamij mid aij gun a gimim gipe arnim. Wög waryö kale gau ke gimim nan niŋmim. Anib u, nan magö, mani nan kale gau ke midö niŋöl gi, nan asib hag niŋagnabim me, nibi bi Krai nipe niŋagpal gau, kalöp niŋlö aij ginab. *

Bi Kub ado gi aunab

¹³ Pen añ mam bi. Kalöp manö ap hag ni aij ginabun. Nibi bi kale rimnap umaiöl, böŋ nöp umbal a gimim, nibi bi rimnap mög gö mitön gipal rö gagmim. ¹⁴ Jisas uma u, God gö uraköm kamij

midöp a gun niŋbun rö, nibi bi Jisas nipe niŋ udöm umla gau, Jisas ado gi aunab ñin u, God gö, Jisas nibi bi nipe umla anib gau dap halö aunab a gun, niŋbun. *

¹⁵ Pen Bi Kub nipe ke manö hag ñimidöp rö niŋbun, hon nibi bi kamij midno niŋöl gi Bi Kub ado gi aunab gau, nibi bi nöd umla gau kalip arik aragnabun. * ¹⁶ Manö kub ap kumi kabö adö lan nibö hagöm, ejol magonhalö gau abad midöp ejol kub u wiñ gau gö niŋöl gi, God aij magö u hagö niŋöl gi, Bi Kub nipe ke kumi kabö adö lan au nibö aunab. Bi Kub auö, nibi bi Krai nipe niŋ udöm umla gau, nöd uraknabol. ¹⁷ Kale uraknabol niŋöm God nipe hanip nibi bi nipe kamij mideinabun gau kalip aip ut gö, kumi kabö lan ap ran jak am Bi Kub aip magum ginabun. Anib u, hon Bi Kub aip pör nöp pör nöp mideinabun.

¹⁸ Anib u, manö hagabun anib i pen pen hag amil apil gimim, gasi halö midaimim.

5

Bi Kub hon ado gi aunab u niŋun mid aij gun abad midaiun

¹ Pen añ mam bi. Bi Kub nipe ñin mai aunab, nibi bi nan niŋön gilo niŋöl gi aunab u, kalöp hagin. ² Kale ke niŋbim, Bi Kub aunab u, nipe abad mideinabol ñin u auagnab. Bi nan si udep gau nibi bi han arbal magö u aubal rö u aunab. * ³ Mñi agamij mid aij gipun, hanip mñi nan ap gagnab a ginabol ñin u nöp yinid auö, gasi kub yabih niŋnabol. Nibi niŋ painan yag daunig gilo ilön göp rö u ginab; yinid nöp ilön naj udlö piniŋ gi aröl rö lagnab. *

⁴ Pen añ mam bi. Bi nan si udep gau apöm ram nap

* 4:4: 1Ko 6:13 * 4:7: 1Pi 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; 2Ko 1:22 * 4:9: Jon 13:34

* 4:11-12: Ep 4:28 * 4:14: Ro 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51-52 * 5:2: Mad

24:42-43; 2Pi 3:10; Rep 3:3 * 5:3: Mad 24:39; Luk 21:34-35

bî udlö, mîdmagö kale pîtu gînab. Pen kale sibön böŋ au mîdagpim rö, ñin kub anîbu auö, mîdmagö kale pîtu gagnîm. ⁵ Kale magöŋhalö mailö ñî pai mîdpim; kale magöŋhalö sidö aŋ ñî pai mîdpim. Hon sibön ñî pai wasö.

* ⁶ Nîbi bî rîmnap uhön hanbal rö mîdagaiun; gasî nîŋ aij gun mîdaiun. ⁷ Nîbi bî uhön hanbal gau, sibön yaŋ nöp hanbal. Nîbi bî ñîg klö ñîŋöm hauŋ lîbal gau, sibön yaŋ nöp gîpal. ⁸ Pen hon nîbi bî sidö aŋ ajpun gau, gasî nîŋöl gî mîdaiun. God Manö nîŋ udun, God nîp mîdmagö lî mîdaiun; anîg gîno, sior pîdöŋ ami bî rol lîbal rö, pabîŋ mîgan hon u mîdeinab. Bî Kub hon Jisas Krais aip ram mînöŋ kumi kabö adö laŋ au aramun nan aij udnabun a gîpun u, gasî nîŋöl gî mîdaiun; anîg gîno, usajîl pîdöŋ bad lîbal rö, nabîc cög hon u mîdeinab. * ⁹ Nîhön gînîg: God hanîp ga u, ilön kub udlaŋ a göm gaga; Bî Kub hon Jisas Krais gö, nîp aip ram mînöŋ kumi kabö adö laŋ au aramun nan aij udnabun a göm ga. ¹⁰ Krais hanîp a göm uma u, kamîŋ mîdno aunab aka umöl mîdno aunab u manö mîdagöp; amun pör pör nöp nîpe aip kamîŋ mîdeinabun. * ¹¹ Anîb u, Krais nîbi bî nîpe pen pen Krais manö aij u hag ñîmîm, nîŋ ud pîdöŋ gîmîm, gasî halö mîdmîm. Pen hagajîn i kale anîb unbö rö nöp hadö gîpîm.

Manö hag naböŋ juöm, kale mîdpîm, a ga

¹² Añ mam bî. Bî kub kalöp uŋham wög gî ñöl gî, manö ud asîköl gî, manö hag ñöl gî mîdpal gau, kalîp ud aij gîmîm. ¹³ God ke hagö wög anîg gîpal u, kalîp mîdmagö lîmîm ud aij gîmîm. Pen

kale magöŋhalö agamîj jîm ñöl mîdaimîm.

¹⁴ Añ mam bî nîŋîm. Nîbi bî wög gagöm mîd aij gagpal gau kalîp manö klö hagmîm. Nîbi bî mög gö gasî mîlö lî mîdpal gau kalîp manö hain hagmîm hag ñî aij gîmîm. Nîbi bî hain gau kalîp gî ñîmîm. Nîbi bî gau magöŋhalö kalîp pör nöp manö hain hagmîm agamîj mîdaimîm. * ¹⁵ Nîbi bî rîmnap kalöp gî naij gaiöl, pen naij gagmîm. Pen pen ud aij gîmîm, pen pen gî aij gîmîm. Pen nîbi bî ke nîbö gau abe, anîb unbö rö nöp gîmîm. * ¹⁶ Pör nöp mîñ mîñ göl gî mîdmîm; * ¹⁷ pör nöp God nîp sabe göl gî mîdmîm; ¹⁸ pör nöp God nîp aij a göl gî mîdmîm. Krais Jisas nîbi bî nîpe mîdmîm anîg göl gî mîdaibe me, God nîp aij gînab. * ¹⁹ God Ana hanîp gasî ñînîm a gîmîm nîŋöl gî mîdaimîm. * ²⁰ Nîbi bî God manö hagep gau manö hagaiöl arö gagmîm. ²¹⁻²² Pen nîbi bî rîmnap pîral hagöl rö löp u, nîŋ aij yabîŋ gîmîm. God Manö yîjîg göl u hagaiöl nîŋmîm udmîm; pîral hagaiöl nîŋmîm udagmîm. Naij adö rîmnap gagmîm. *

²³ God hanîp nîbi bî ud aij göp agamîj mîd aij gîpun u, nîpe ke kalöp abad mîdöm gö, kale nîbi bî ke kamîŋ aij nîpe mîdeinabîm. God nîpe ke gö, Bî Kub hon Jisas Krais aunab ñîn u, ana kale gau, gasî rîmîd mîdmagö kale gau, hañ romanŋ kale gau magöŋhalö, asîŋ ap mîdagnîm. * ²⁴ God kalöp manö aij nîpe haga u, manö nîpe hagöp rö, anîb unbö rö nöp göp. Anîb u nîŋbun, aui hagajîn rö kalöp gînab.

²⁵ Añ mam bî. Hanîp gasî nîŋmîm, God nîp sabe gîmîm.

* 5:5: Ro 13:12 * 5:8: Ais 59:17; Ep 6:14,17

3:6,11 * 5:15: Ro 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16: Plp 4:4

* 5:21-22: 1Jn 4:1 * 5:23: 2De 3:3

* 5:10: Ro 14:8-9; 1De 4:14 * 5:14: 2De

* 5:18: Ep 5:20 * 5:19: Ep 4:30

²⁶ Kale Bɪ Kub nɪp nɪŋ uɔpim rō,
Krais nɪbi bɪ aɲ mam magōŋhalō
pen pen hag wɪhai udōl gɪ, alaun
bom halumim. ²⁷ Bɪ Kub hon
u nɪŋ mɪdōp rō kalōp hagabin,
manō kalɪ kliɲ rɪkabin anɪbi, aɲ
mam gau kalɪp magōŋhalō amgō lɪ
hagpe nɪŋöl.

²⁸ Bɪ Kub hon Jisas Krais
kalōp mög nɪŋöm, ud aij göl gɪ
mɪdainɪm.

2 Desalonaika Pol köp hain n̄bō u Desalonaika n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i k̄l̄iñ r̄ika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi hon God B̄i Kub Jisas Kraiss apil m̄thau n̄bi b̄i kale daun kub Desalonaika m̄dpim gau, köp an̄bi kal̄i k̄l̄iñ r̄ikabun.

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Kraiss abe, kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡl̄ö, kale m̄dmagö añ kale dan agam̄ij m̄d aij ḡmim. *

Kraiss auö, God n̄ipe n̄bi b̄i gau kal̄ip manö kub hagnab

³ Pen añ mam b̄i. Nöd Kraiss n̄iñ udm̄dim rö wasö; nöd kale pen pen m̄dmagö l̄m̄dim rö wasö; uri kale kl̄ö ḡmim Kraiss n̄ip n̄iñ ud p̄d̄öñ ḡmim, kale magöñhalö Kraiss n̄bi b̄i añ mam gau pen pen m̄dmagö l̄bim u n̄iñun, pör nöp God n̄ip aij a gun. ⁴ Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄dpe, n̄bi b̄i r̄imnap kalöp ḡi naj ḡl̄ö, m̄iñör auö uñham m̄dpim u pen gas̄i iru n̄iñagmim, Kraiss n̄ip n̄iñ ud p̄d̄öñ ḡmim c̄ig aij yab̄i ḡpim. An̄b u, God c̄öc n̄ipe ram m̄n̄öñ ke ke gau aramun, Kraiss manö aij hag ñi a jun, pör nöp kale an̄ig ḡpim u kal̄ip hagpun. * ⁵ An̄b u hon n̄iñbun, God n̄ipe manö ud as̄ik aij göp n̄iñöm n̄ipe hagö kale God ram m̄n̄öñ kumi kabö adö lañ au am m̄deinabim. Uri pen manö aij an̄bu hagpe kalöp ḡi naj ḡl̄ö marö udöl ḡi m̄dpim. ⁶ God n̄ipe manö ud as̄ik aij göp rö, n̄bi b̄i kalöp marö ñ̄bal gau kal̄ip pen u rö nöp marö ñ̄nab. * ⁷ Pen kale n̄bi b̄i marö udöl ḡi m̄dpim gau, God kalöp abe han̄ip abe ud aij ḡinab. B̄i Kub Jisas kumi kabö adö

lañ n̄bō ejol kl̄ö n̄ipe gau uñ ḡi, mab m̄iñan̄ rö inö n̄iñöl ḡi waiö aunab ñ̄n an̄bu nöp God n̄ipe an̄ig ḡinab. * ⁸ N̄bi b̄i God n̄ip gas̄i n̄iñagöm, B̄i Kub hon Jisas manö aij n̄ipe u n̄iñ udöm, hagöp rö gagpal n̄bi b̄i gau kal̄ip pen ilön ñ̄nab. * ⁹ N̄bi b̄i an̄b gau, B̄i Kub ram m̄n̄öñ aij n̄ipe kl̄ö halö mailö halö m̄deinab kumi kabö adö lañ au aröl rö lagnab; pör höñ adö m̄döm ilön kub udöl ḡi m̄deinaböl. * ¹⁰ B̄i Kub auö, n̄bi b̄i uñ n̄ipe hib n̄ipe haglö adö arnab; n̄bi b̄i n̄ip n̄iñ udpal gau, n̄ip n̄iñöm aiö waiö ḡinaböl. Pen Kraiss manö aij kalöp hag ñ̄no n̄iñ udpe rö, kale ke abe an̄b unbö rö nöp ḡinabim. *

¹¹ Adö an̄bu nöp, kalöp gas̄i n̄iñun God n̄ip pör sabe ḡipun hagpun, “Desalonaika n̄bi b̄i gau n̄bi b̄i ne ke udna rö, kl̄ö ne ḡimön kale n̄bi b̄i ne ke ḡipal rö göl; kl̄ö ne ḡimön kale ḡi aij gun a ḡi gas̄i n̄iñbal u, an̄b unbö rö nöp göl; Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄dun n̄ipe hagöp rö nöp gun a ḡipal u, kl̄ö ne ḡimön an̄ig unbö rö nöp göl,” a ḡipun. * ¹² God B̄i Kub Jisas Kraiss kale apil m̄thau kalöp mög n̄iñmil ud aij ḡipil rö, kale ḡi aij nöp göl ḡi m̄dpe n̄iñöl ḡi, n̄bi b̄i gau n̄iñöm B̄i Kub hon Jisas Kraiss b̄i mailö aij ke halö m̄döp u n̄iñnaböl. Pen kale Jisas Kraiss n̄bi b̄i n̄ipe m̄dpim rö, mailö aij ke n̄ipe an̄bu kalöp abe pak ñ̄nab. An̄ig ḡin̄m a gun, God n̄ip sabe ḡipun.

2

B̄i naj u

¹ Añ mam b̄i. B̄i Kub hon Jisas Kraiss ado ḡi apöm han̄ip ñ̄hu udö n̄ipe aip m̄deinabun manö u hagnabin. ² Pen n̄bi b̄i r̄imnap

* 1:2: Ro 1:7 * 1:4: 2Ko 7:4; 1De 2:19 * 1:6: Ro 12:19 * 1:7: 1De 3:13 * 1:8: Ais 66:15 * 1:9: Ais 2:10 * 1:10: Kol 3:4 * 1:11: Kol 1:9; 1De 1:2-3

hagpal, B+ Kub ado g+ aunab ñ+n u bõj nõp auöp a g+pal. Pen Pol b+ gau God Ana gas+ ñõ manö hagla u n+ñun kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol b+ gau an+g haglö b+ r+mnap n+ñöm manö daubal u n+ñun kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol b+ gau köp kal+ kñ+n r+köm yulö auöp i a gaiöl u, m+dmagö kale p+lu gö, Pol b+ gau kale ke manö an+bi hag yula a g+mim gas+ iru n+ñagmim. ³ Pen n+ñ aij g+mim. N+bi b+ r+mnap kalöp manö piral hagaiöl, manö kale u udagmim. B+ Kub ado g+ aunab ñ+n u hainö aunab. Pen nõd u, n+bi b+ iru nõp God n+ñ arö göm, gas+ kale ke hain göm hatöwatö g+ naböl. An+g g+lö n+ñöl g+, God n+ñ kaua+ maua+ m+idöp b+ u waiö lö n+bi b+ n+ñ naböl. Pen hainö B+ Naj yab+ an+bu mab ke yañ arnab me. ⁴ B+ Naj an+bu nan n+ñön n+ñön hib god a g+pal gau abe, nan n+ñön n+ñön sabe g+pal gau abe hag pro göm, hib n+pe ke nõp hagö adö arnab. N+pe am God sabe gep ram u am as+köm, yad me God a g+ nab. ^{*}

⁵ Kale aip m+dem, an+g g+ nab a gem hagnö u pen hau+ g+pim rö löp. ⁶ Kale n+ñbim, nan ap B+ Naj adan wamöb u me, m+ñi an+g g+n+m rö lagöp. God n+pe ke hag la ñ+n u nõp an+g g+ nab.

⁷ Pen m+ñi ñ+n i, God n+ñ kaua+ maua+ m+idöp b+ u auö, g+ naböl adö u hadö gaböl u pen pro nõp gaböl; kub g+blap pen b+ adan wamöb b+ an+bu m+idö n+ñöl g+, God n+ñ kaua+ maua+ m+idöp b+ u, n+bi b+ gau rap+n +p g+ k+id n+pe gau dam arn+m rö lagöp. An+ñ u, nan si nan naj pro rö g+ dam dap+l g+lö n+ñöl g+, God gö b+ adan wamöb u ke gau arnab. ⁸ God gö b+ adan wamöb u ke gau arnab u, God n+ñ kaua+ maua+ m+idöp b+ u waiö l+nal. Pen B+ Kub Jisas

aunab ñ+n an+bu, n+pe r+ñ ad+ik göm apöm manö nõp hagö, B+ Naj u bõj nõp ap lug paknab. ^{*} ⁹ God n+ñ kaua+ maua+ m+idöp b+ aunab u, n+pe Seden klö n+pe magöñhalö udöm, pir alöm, nan gagep ke ke iru yab+ nõp, nan n+ñeb n+ñagep ke ke iru yab+ nõp g+ dam m+idö n+ñöl g+, n+bi b+ aiö waiö g+ naböl.

^{*} ¹⁰ God n+ñ kaua+ maua+ m+idöp b+ u, n+bi b+ gau kal+p pir alöm, neb neb hagöm, +p +p göm g+ dam m+idö n+ñöl g+, mab ke yañ arn+g g+ naböl n+bi b+ gau manö n+pe u udnaböl. Kale Kraiss manö aij u n+ñöm manö n+ñö a göm n+ñ udöm m+dmagö añ kale dañ l+blap u, God kal+p n+bi b+ n+pe ke rö udböp. Pen kale an+g gagla; kale manö aij u j+ n+ñla. ¹¹⁻¹² N+ñön g+n+g: Kraiss manö n+ñö u udagöm, nan si nan naj göm ñ+ñ+ l+bal. An+ñ u, God gö kale magöñhalö manö piral an+bu rap+n n+ñ udnaböl n+ñöm n+pe kal+p manö kub hagöm mab ke yañ hag yunab.

¹³ Pen kalöp añ mam B+ Kub m+dmagö löp gau gas+ n+ñun, pör nõp God n+ñ aij gun. N+ñön g+n+g: hadame dagol gau God gas+ n+pe ke n+ñöm haga, n+bi b+ gau manö aij yad u n+ñ udlö, Ana yad ana kale añ dañ m+idöm gas+ aij ñö kale n+bi b+ u+ m+idlö n+ñöl g+, yad kal+p n+bi b+ yad ke udnabin a ga. God n+pe an+g haga u, kalöp nõp n+ñöm hag la. ^{*}

¹⁴ Hon Kraiss manö aij kalöp hag ñ+naino n+ñöl g+, nan aij hagabin an+bi God n+pe ke kalöp ñ+nabin a ga. God ga an+bu, B+ Kub hon Jisas Kraiss mailö aij unbö ke halö m+idöp u, kale n+pe aip m+dmim mailö aij n+pe an+bu r+mnap udmim m+ñ m+ñ göl g+ m+deinabim, a göm ga. ¹⁵ An+ñ u me, añ mam b+, B+ Kub Jisas Kraiss aip m+id aij g+ nabun a g+mim, klö g+mim, manö kalöp hag

^{*} 2:3: 1Di 4:1; 1Jn 2:18; 4:3 ^{*} 2:4: Dan 11:36; Esi 28:2 ^{*} 2:8: Ais 11:4; Rep 19:15 ^{*} 2:9:

ñino niñbe u abe, manö kalı kliš rıkun hagno niñbe u abe niñ ud pıdöñ gımim mıdaimim.

¹⁶ Bapi God hanıp mıdmagö löm ud aij yabıl gö nan aij udnabun a gun gası halö mıdpun. Bapi God abe, Bı Kub hon Jısas Kraıs niñpe ke abe, ¹⁷ apıl mıhau kalöp abad mıdlö, gası halö mıdmim, wög kale apıl mıhau u arö gagmim, manö aij kale u hag ñımim, gı aij göl gı nöp mıdaimim.

3

Hanıp gası niñmim, God niñ sabe gımim

¹ Pen añ mam bı, manö añı ap mıdöp. Hanıp God niñ sabe göl gı mıdaimim. Kalöp Bı Kub manö aij hag ñino niñ udpe, niñ bı kale rımnap kalöp niñöm Bı Kub manö aij u rö nöp niñ udlö, niñ bı rımnap iru nöp kıd kıd gau manö aij u niñöm, Bı Kub manö aij niñpe ke nöp mıdöp u a göm niñ udlı. Anıb u, God niñ hag niñmim, Bı Kub manö aij u niñ bı ram mınöñ anı auı mıdpal kalıp hag ñino, nöd kalöp anı au ga rö, anıb unbö rö nöp gınım. ² Pen God niñ sabe gımim nan ap niñ hag niñbe: God niñpe gö bı naij nan sı nan naij nöp gımıdal gau, hanıp nan ap göl rö lagnım. Niñön gınıg: niñ bı rımnap Kraıs manö aij u niñ udagpal.

³ Pen Bı Kub hagöp rö, pör nöp anıb unbö rö nöp göp. Niñpe kalöp gö kale manö niñpe niñ ud pıdöñ gımim niñ cıg pıdöñ gımim gı mıdpe Seden kalöp fıp göm naij gınım rö lagnab. ⁴ Pen Bı Kub hanıp gası ñö gası halö mıdun niñbun, manö kalöp hag ñino u, kale udmim anıb unbö rö nöp göl gı mıdeinabim. * ⁵ Bı Kub niñ sabe gıpun hagpun, niñpe kalöp

gası aij ñö, God niñ bı mıdmagö löp rö niñmim, Kraıs ilön kub uda pen klö göm nan niñön gınıg ga u arö gaga u niñmim, anıg unbö rö nöp gınabim.

Wög gımim nöp nan niñnabim

⁶ Añ mam bı. Bı Kub Jısas Kraıs manö yad niñ bı gau hag ñımim a ga rö kalöp hagabun. Mam rımnap wög gagöm yıharıñ nöp gı ajöm, hagpun rö gagaiöl, kalıp aip manö manö hagagmim.

* ⁷ Kale ke niñbim, hon kale aip mıdun gımıdun adö u geınabim, Bı Kub niñ aij gınab. Hon yıharıñ mıdagmıdun. * ⁸ Niñ bı rımnap nan magö kale yıharıñ niñagun a gun, sıdö anı sıbön yanı klö ilön gun nöp nan niñmıdun.

* ⁹ God wög gıpun rö, kalöp hag niñjun nan hałowalö udun niñbnop u pen kalöp nagı aij adö u yamno niñmim anıg unbö rö nöp gımim a gun, ke klö ilön gun nan niñmıdun. * ¹⁰ Pen kale aip mıdun hagmıdun, “Niñ bı wög gagöl nan niñagöl,” a gımıdun u niñbim.

¹¹ Manö ap niñbun u, niñ bı kale rımnap wög gagöm, yıharıñ nöp mıdöm, gau gau ajöm, manö pi pıg hagöm, niñ bı gau anıg gıpal anıg gıpal a gıpal. * ¹² Bı Kub Jısas Kraıs niñ wög gıpun rö, niñ bı anıb gau kalıp manö klö gun hagabun, agamıj mıd aij gımim, wög ke gımim nan niñmim. *

¹³ Pen añ mam bı. Kale nagı aij adö u nöp gı dammim, iru maru gainım, nan aij niñön u nöp niñmim göl gı mıdaimim. *

¹⁴ Manö köp kalı kliš rıkun hagabun i, niñ bı rımnap niñagaiöl, niñ bı an an anıg gıpal u niñ aij gımim, kalıp manö manö hagagmim; yıharıñ mıdpe kalıp nable gınım. ¹⁵ Pen kalıp kauat

* 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10 * 3:6: Ro 16:17 * 3:7: Plp 3:17 * 3:8: 1De 2:9 * 3:9: 1Ko 9:4; 1De 1:6 * 3:11: 1Di 5:13 * 3:12: 1De 4:11 * 3:13: Gal 6:9 * 3:15: 1De 5:14

mauaŕ rö niŕagmim; mam hon a
gimim hag ñi aij gimim. *

Pol, "Kale midpim?" a göp

¹⁶ Bi Kub hanip gö gasi
iru niŕagun u, nipe ke kalöp
magöŕhalö aip midö, kale pör nöp
nan niŕhön niŕhön ginabim u, mid
aij gimim gasi iru niŕagnabim.

¹⁷Yad Pol. Manö naböŕi niŕmagö
yad ke kali kliš ríkem, "Kale
midpim?" a gabin. Niŕmagö yad
ke manö kali kliš ríkpin u, pör
anib i rö nöp kali kliš ríkpin u me,
niŕnabim. ¹⁸Bi Kub hon Jisas Krais
kalöp magöŕhalö mög niŕjöm, ud
aij göl gi midainim.

1 Dimodi Pol köp nöd u Dimodi nîp kali klîñ rîka

¹ Dimodi. Yad Pol. God Ud Kamîñ Yuep Bî Kub hon u abe, Krai Jisas hon nîñ udun gasî halö mîdpun Bî Kub u abe, apil mîhau yîp hag lîlö, Krai Jisas manö aij ud arep bî nîpe ap mîdpin. ² Dimodi. Krai manö aij u nöp hag ñainö, Krai Jisas nîñ udpan u me, nöp ñî aij yad, a gabin. Bapi God, Bî Kub hon Krai Jisas, nöp mög nîñmil, ud aij gîmil, abad mîd aij gîlö me, ne agamîj mîd aij gîmön.

Manö piral nîñ udöl rö löp u, kalîp hag ñî aij gîmön, a ga

³ Yad nöd Masedonia Propins arîg gem, nöp daun kub Epesas ud lem manö hag ñîñö u, mîñi u rö nöp kauyan hagnîg gabin. Ne Epesas au mîdmön, nîbi bî God Manö hagabun, a göm, manö piral piral hagpal gau kalîp wasö gîmön, hag aij gîmön. ⁴ Manö aiud piral udöm hagpal u, “Apîs bac hon anîg göl anîg göl rîklö auöp,” a gîpal u, hagnîg arö göl. Manö adö anîbu hagöm, pen pen nöp hagpal. Manö piral adö anîbu nîbi bî gau kalîp haglö, God nîpe nîbi bî ud kamîñ yunîg gab manö aij u nîñagnaböl. Anîb u, kale Krai manö aij u nîñ udöl rö lagnab. *

⁵ Nîbi bî Jisas nîñ udpal gau kale pen pen mîdmagö löl, a gem, nöp manö anîbi hagabin. Mîdmagö kale anî dan, nagî ubîñ adö u aij, nagî ubîñ adö u naij, nîñ aij göm, nagî ubîñ aij adö anîbu areinaböl u, kale nîñö nöp añ mam gau mîdmagö lîñaböl. Kale anîgöl añ mam gau pen pen mîdmagö leinaböl u, kale nîñö nöp Krai manö

aij u nîñ udöm, hagöp rö nöp gîpal, a gîñabun. ⁶ Pen nîbi bî rîmnap Krai manö aij u hagöp rö arö göm, bî hauñ rö manö yîharîñ gau hag amîl apîl gîpal. ⁷ Hon God lo hag ñeb bî mîdno, a göm, ana udagöm nîbi bî gau kalîp hag ñîbal u pen kale klö göm manö hagabun î anîbu mîdöp me u, a göm, î anîbu nîñagal.

⁸ Hon nîñbun, God lo manö nîpe haga u, manö kabö göl, manö aij yöl mîdöp. Pen hon God lo manö aij anîbu udun, gasî hon ke nîñun hainö gun, abönamö geinabun u, aij wasö. Nîpe haga rö nöp hag ñeinabun u, aij gîñab; wasö wasö.

* ⁹ Pen hon nîñbun, God lo manö nîbi bî gî aij gîpal gau kalîp hagab; nîbi bî lo manö rîb jubal gau kalîp hagab. Nîbi bî God nîp nîñagal gau abe, nîbi bî nan si nan naij gîpal gau abe, kalîp hagab. Nîbi bî God nîp sabe gagal gau abe, nîbi bî God nîp manö naij hagpal gau abe, kalîp hagab. Nîbi bî nîme nap kale ke al pak lîbal gau abe, nîbi bî wîp albal gau abe, kalîp hagab. ¹⁰ Nîbi si bî si gîpal gau abe, bî kale nîbi ap aip wasö bî ap aip göm gîpal gau abe, kalîp hagab. Nîbi bî kale nîbi bî ñî pai rîmnap si ud daulö, wög kalîp gîpal, bî gau abe, nîbi bî manö piral hagpal gau abe, nîbi bî “God amgö îlö nîñö hagnîg,” a göm, piral hagpal gau abe, kalîp hagab. Nîbi bî Krai manö aij nîpe u rîb jubal gau kalîp hagab. ¹¹ Manö aij anîbu Krai manö aij nîpe u nöp. Manö aij anîbu God mailö halö u yîp manö hag ñî ajep bî nîpe hag la.

Bî Kub Pol nîp mög nîñga

¹² Yad Krai Jisas Bî Kub hon u nîp aij a gabin. Yîp, bî aij yad, a göm, udöm, klö nîpe u yîp ñö, bî wög gep nîpe mîdpin. * ¹³ Pen nöd

* 1:2: Ap 16:1-3; Dai 1:4 * 1:4: 1Di 4:7; Dai 1:14 * 1:8: Ro 7:12,16 * 1:12: Ap 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10

yad m+đ aij gagm+đin. Yad God n+þ hag juem, Krais Jisas n+bi b+ n+pe gau kal+þ g+ naij gem, b+ naij, b+ kal yab+đ m+đm+đin. Pen God n+þ n+þagem, manö haga ð u n+þagem g+ñö u me, y+þ mög n+þöm uda. *

¹⁴ B+ Kub y+þ mög yab+đ n+þöm, ud aij göm, Krais Jisas n+þ udep magö u abe, n+bi b+ gau m+đmagö lep magö u abe, m+đmagö yad aþ dan y+þm la.

¹⁵ Manö böþ nöp n+þ udep ap hagn+g gabin: Krais Jisas ram m+ñöþ ð i aua u, n+bi b+ nan si nan naij g+þal gau kal+þ ud kam+þ yun+g aua. B+ nan si nan naij kub yab+đ g+ñm+đöp u yad nöp. *

¹⁶ Pen Krais Jisas y+þ mög n+þöm, ud kam+þ yunam, a göm, haga, “B+ nan si nan naij yab+đ g+ñm+đöp an+bu n+þ ud kam+þ yunö, n+bi b+ gau magöþhalö n+þöm hagnaböl, ‘Krais Jisas n+pe b+ naij an+bu n+þ ud kam+þ yua rö, y+þ u rö nöp ud kam+þ yunab,’ a g+ñaböl,” a ga. An+þ u, kale Jisas n+þ n+þ udlö, n+pe kal+þ pör m+đep magö u ñ+ñab. Adö an+bu nöp, y+þ mög n+þöm ud kam+þ yua.

¹⁷ Kiþ kub n+pe hadame dagol m+đm+đöp, uri m+đöp, hainö pör pör nöp m+đeinab. N+pe kam+þ m+đep magö u nöp m+đöp; umeb magö u m+đagöp. N+bi b+ n+þ amgö n+þagpal. N+pe nöp God añ+ nöp m+đöp. B+ Kub mailö unbö ke halö an+bu, hib n+pe pör pör nöp hagno adö araþ. An+þ unbö rö aij.

Pol Dimodi n+þ manö ap haga

¹⁸⁻¹⁹ Ñ+ yad Dimodi. Nöp manö ap hagn+g gabin. Manö hagnabin an+bu, God nöđ n+bi b+ r+ñnap gas+ ñö, ne hainö n+þön g+ñabön u hagla rö nöp hagnabin. Manö an+bu udmön, Krais Jisas manö aij u klö g+ n+þ udmön, nan n+þön aij, nan n+þön naij, a g+ n+þ aij g+ñmön, nag+ ub+þ aij adö u nöp ammön,

kiþaki yam n+pe gau aip klö g+ñmön pen pen g+ñmön. N+bi b+ r+ñnap an+g gagöm, God kal+þ gas+ aij ñöb u arö göm, ap lug pakpal. ²⁰ B+ ne Haimenias aip Aleksada aip an+g g+ñö hagnö, “An+g g+þil u, hon aip j+þm ñöl God n+þ sabe gagun. Kal+þ b+ m+þhöþ arö g+ño, Seden böþ u m+đmil, marö yab+đ gö, God n+þ hag jubil u arö g+ñmil rö löþ,” a g+ñö. *

2

God n+þ sabe gep

¹ Manö hagn+g gabin u an+g göl m+đöp: hon n+bi b+ gau magöþhalö gas+ n+þun, kal+þ God n+þ sabe gun; n+bi b+ gau kal+þ nan n+þön m+đagain+þ, God n+þ hag n+þun; n+bi b+ gau God kal+þ g+ ñöm abad m+đ aij g+ñ+þ, a gun, sabe gun; n+bi b+ gau magöþhalö God n+þe g+ aij göþ u gas+ n+þun, God n+þ aij a gun. ² God n+þ hag n+þno, kiþ gau abe, gapman b+ kub gau abe, kal+þ magöþhalö abad m+đ aij g+ñ+þ. An+g gö me, hon agam+þ m+đ aij gun, God n+þ gas+ n+þöl g+, g+ aij göl g+ m+đeinabun. ³ An+þ unbö rö g+ñabun aij. God, Ud Kam+þ Yuep B+ hon u, n+þ u rö nöp aij g+ñab. ⁴ “Yad n+bi b+ gau magöþhalö ud kam+þ yun+g gabin u, kale magöþhalö manö aij yad u n+þ udöm, manö aij manö ð u n+þ aij göl,” a g+ gas+ u n+þöb.

⁵ N+þön g+ñ+g:

God añ+ ap nöp m+đöp.

Pen B+ aþ n+þö u, u rö nöp añ+ ap nöp m+đöp.

God böþ lap m+đöp;

hon n+bi b+ böþ lap m+đpun.

Pen B+ añ+ ap nöp n+bi b+ ud God aip j+þm ñ+ñ+þm rö löþ.

B+ an+bu Krais Jisas, n+pe ke b+ yab+đ ap.

⁶ Nan si nan naij n+bi b+ gau magöþhalö g+þal gau,

* 1:13: Ap 8:3; 9:1-5 * 1:15: Luk 19:10 *

1:20: 2Di 4:14-15; 1Ko 5:5

Krais Jisas n̄pe mab ba lan
hañ roman̄ n̄pe ke udöm,
ilön kub udöm, umöm, pen kub
hon an̄bu böñ nöp raua.

An̄b u, God hag la ñ̄n u,

Krais Jisas ga an̄bu n̄bi b̄ n̄ñjöm
n̄ñj udnaböl gau,
n̄pe kal̄p magöñhalö ud
kam̄ñ yunab. *

7 Adö an̄bu nöp, Krais Jisas ȳp
hag lö, yad Jisas manö aij ud arep
b̄ ap m̄dem, manö aij an̄bu n̄bi
b̄ gau magöñhalö hag ñ̄ñ aij gem,
Juda n̄bi b̄ wasö gau kal̄p Krais
Jisas manö n̄ñj u hag ñ̄ñ ajpin.
Ȳp wög hag la an̄bu, n̄ñj yab̄ñ
hagabin. *

8 B̄ gau, ram m̄nön̄ magöñhalö
gau, b̄ r̄mnap kal̄p mulu lugagö,
pen pen hagagöm, agam̄j j̄m ñ̄öl
nöp m̄döm, pör nöp God hagöp rö
nöp göm, n̄p ñ̄magö ḡlan̄ göl ḡ
sabe gaiöl u, ȳp aij ḡnab.

9 Pen n̄bi gau u rö nöp
agam̄j m̄d aij göl. Umagö kale
mal̄kagnaböl. Nan gol udöm k̄ñ
aij ḡpal gau, aka bis k̄bap rö mani
kub rauep gau, aka wañ̄j mani kub
rauep gau ȳmagnaböl. N̄bi nan
aij aij hañ roman̄ ȳmbal gau, n̄bi
b̄ r̄mnap han̄p n̄ñlö aij gan̄, a
göm, ḡpal u, God n̄p aij gagöp.
*

10 Pen n̄bi God n̄p n̄ñj udun
sabe ḡpun, a ḡpal gau, kale n̄bi
b̄ r̄mnap gau kal̄p ud aij göm,
wög r̄mnap ḡ ñ̄öm, kal̄p ḡ aij
göm, göl. An̄g ḡnaböl u, God n̄p
aij ḡnab. *

11 B̄ gau God Manö hag ñ̄aiöl
u, n̄bi gau agam̄j m̄döm, n̄ñj aij
göl. 12 Yad n̄bi gau kal̄p haḡn,
kale God Manö b̄ gau kal̄p hag
ñ̄agnaböl; kale b̄ gau kal̄p abad
m̄dageinaböl. B̄ gau God Manö
hag ñ̄aiöl u, n̄bi gau kale manö
r̄mnap hagagöl. * 13 God Adam

n̄p nöd ḡ löm, hainö n̄bi n̄pe Ip
n̄p ḡ la. * 14 God mab magö wasö
ga u, k̄jaki manö piral hageia
Adam n̄ñaga. N̄bin Ip k̄jaki
manö piral u n̄ñjöm ḡ naj ga. *
15 Pen n̄bi gau ñ̄ñ pai yag dapöm,
ana udöm, Krais Jisas n̄p n̄ñj udöl
ḡ, n̄bi b̄ gau kal̄p m̄dmagö löl
ḡ, Krais Jisas manö aij n̄pe hagöp
rö nöp göl ḡ, ḡ m̄deinaböl u, God
kal̄p ud kam̄ñ yunab.

3

*N̄bi b̄ Krais Jisas n̄ñj udpal gau
kal̄p abad m̄dep b̄ gau*

1 Manö n̄ñj yab̄ñ hagn̄g gabin.
B̄ r̄mnap, Krais Jisas n̄p wög
gun, n̄bi b̄ n̄p n̄ñj udpal gau
kal̄p abad m̄daiun, a göm, gas̄ u
n̄ñbal gau, gas̄ aij yab̄ñ n̄ñbal. *

2 Pen kale n̄bi b̄ Jisas n̄ñj udpal
gau kal̄p abad m̄dep b̄ r̄mnap
udun, a ḡnabim u, b̄ ḡ aij ḡpal
gau nöp n̄ñmim udmim. N̄bi kale
añ̄ ap nöp udöm, b̄ hain aij, gas̄
n̄ñj aij göm, nan naj gagöm, n̄bi
b̄ m̄lö gau n̄bö hag w̄hai dam
ram kale aip an̄ dan̄ udöm, n̄bi
b̄ Krais Jisas n̄ñj udpal gau kal̄p
hag ñ̄ñ aij göm, ḡpal b̄ gau nöp
n̄ñmim udmim. *

3 Pen b̄ ñ̄g wain iru ñ̄ñbal
gau, b̄ kal yab̄ñ jubal gau, b̄
manö pen pen hagpal gau, b̄ ūpö
k̄ñno k̄bap mani m̄dmagö l̄bal
gau, kal̄p n̄ñmim udagmim. B̄
agam̄j hain r̄köm, m̄d aij göl u
nöp n̄ñmim udmim. 4 B̄ n̄bi ñ̄ñ
pai am̄lap kale gau kal̄p abad
m̄d aij ḡlö, ñ̄ñ pai kale gau pen,
bapi n̄ñj hagöp, a göm, n̄ñbal
b̄ gau n̄ñmim udmim. 5 Pen b̄
n̄bi ñ̄ñ pai n̄pe ke gau abad m̄d
aij gagnab u, n̄pe aigöl göm God
n̄bi b̄ n̄pe gau kal̄p abad m̄d aij
ḡñm?

* 2:6: Ro 3:29-30; Gal 1:4 * 2:7: Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Di 1:11 * 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10:
1Di 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Jen 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: 2Ko 11:3; Gal 3:1-6
* 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Dai 1:6-9

6 Bî Krajs Jisas nîp gîsôn nöp nîŋ udpal gau nîŋmim udagmim. Bî Krajs Jisas nîp gîsôn nöp nîŋ udöp u, bî kub mîdpin, a gôm, lug pakö, God nîp manö kub hagöm, hag ke gau yunîm rö löp. Kîjaki hadame nöp, yad bî kub mîdpin, a gôm, God nîp arö gö, God pen nîp hag yua rö u, nîp u rö nöp gînab. 7 Bî udnabim anîb u, nîbi bî Krajs manö aij u nîŋ udagpal gau nîŋöm, bî u bî aij, a gôm gasî nîŋbal, bî anîb rö nöp nîŋmim udmim. Wasö u, nîbi bî Krajs Jisas nîp nîŋ udagpal gau bî anîbu nîp hag julö, kîjaki hel nîp udnîm rö löp.*

8 Pen kale bî abad mîdep kalîp wög gî ñeb bî rîmnap udun, a gînabim u, nîŋ aij gîmim udmim. Nîbi bî gau, bî u bî aij, a gôm gasî nîŋbal, bî gau nöp nîŋmim udmim. Kale manö nîŋö nöp hagöm, manö piral hagagöm, ñîg wain iru ñîŋagöm, uîpö kîŋno mani nan îp gî udagöm, gîpal bî gau nöp nîŋmim udmim. 9 God Manö u magöŋhalö manö nîŋö nöp, a gôm, klö gî nîŋ udöm, mîd aij gîpal bî gau nöp nîŋmim udmim. 10 Anîb u, nöd wög pro rîmnap kalîp hagpe, kale gî aij geinaböl u, hagpe, bî abadep bî gau wög gî ñeb bî mîdaiöl.

11 Pen bî abadep kalîp wög gî ñeb nîbi rîmnap udun, a gînabim u, u rö nöp nîŋ aij gîmim udmim. Nîbi anîb gau u rö nöp nîbi aij nöp mîdaiöl. Nîbi bî gau, nîbi u nîbi aij, a gôm gasî nîŋbal, nîbi anîb rö nöp nîŋmim udmim. Nîbi bî rîmnap kalîp hag juagöm, nîbi agamîj hain rîkôm, ñîg wain iru ñîŋagöm, manö piral hagagöm, nan rîmnap si udagöm, pör gasî nîŋ aij gî mîdeinaböl, nîbi anîb rö nöp nîŋmim udmim. * 12 Pen bî abadep kalîp wög gî ñeb bî gau,

nîbi kale anî ap nöp udöm, nîbin ñî pai amîlîp kale gau kalîp abad mîd aij gîpal bî gau nöp nîŋmim udmim. 13 Wög gî ñeb nîbi bî gau wög kale gî aij geinaböl u, nîbi bî Jisas nîŋ udpal anî u hib aij udöm, Krajs Jisas nîp nîŋ ud pîdöŋ gî mîdeinaböl.

14 Yad nöp yîŋîd nînabin, a gem, nöp köp i kalî kîŋ rîkabin. 15 Pen yîŋîd nagnabin u, ne köp i ud nîŋmön, hon God nîbi bî nîpe, nîbi bî God pör kamîŋ mîdöp u nîp nîŋ udun cöc nîpe mîdpun gau, hon aigöl gun gî aij gînabun u, nîŋnabön. Hon God nîbi bî nîpe gau, jîm ñöl ram padö klö yabî rö mîdno me, manö nîŋö nîpe u ur gînîm rö lagöp.

16 Nîŋö nöp, God manö nîpe hagöp u manö nîŋö yabî hagöp: Krajs Jisas bî hañ romanî lö, nîbi bî nîp waiö nîŋla.

God Ana, Jisas gî aij yabî nöp göp, a ga.

Ejol kumi kabö adö lanî au nîp nîŋla.

Nîbi bî ram mînönj gau gau ajöm, manö aij nîpe nîbi bî gau kalîp hag ñeila.

Nîbi bî ram mînönj gau nîp nîŋ udla.

Nap nîpe nîp ud mailö aij unbö ke halö

kumi kabö adö lanî au ud ara.

*

4

God manö aij hag ñabun, a gînaböl u pen manö piral hagnaböl

1 God Ana waiö hagöm hagab, “Ñîŋ hain nîbi bî rîmnap Krajs Jisas manö aij nîŋ udla u arö gôm, kîjaki manö piral anîbu nîŋöm, kîjaki aiön pi yam nîpe gau manö piral hag ñîbal u nîŋ udöm adö anîbu nöp hain gînaböl,” a gab.

2 Nîbi bî kîjaki manö piral hag

ñibal gau, kale nagı adö u aij, nagı adö u najj, a gı gası nıñagpal. Gası rımıd magö kale u, u aij, u najj, a gıböp, pen gası rımıd magö kale u ain mıtaj rö lau inö böñ nöp hir ga. Kale manö piral nöp hag ñibal. ³ Nıbi bı anıb gau manö piral hagöm hagpal, bı gau nıbi udagöl, nıbi gau bı udagöl, a gıpal. Kale hagpal, nan magö anıb gau nan ñıñeb pen nan magö anıb gau nan ñıñagep ası ması göl, a gıpal. Pen God nıpe nan magö gı löm, nıbi bı yıp nıñ udöm manö nıñö yad nıñbal gau, kale nan magö gau magöñhalö aij, a göm, ñıñaböl, a göm, gı la. ^{*} ⁴ God nan gı la gau magöñhalö aij u nöp gı la. God nan magöñhalö aij gı la mıdöp gau me, hon nıbi bı nan ap ası ması gagnabun. Nan aij gı la mıdöp gau, magöñhalö aij, a gun, ud ñıñabun. ⁵ Nıñön gıñıg: God nıp sabe gun, aij a göp, a geinabun u, God manö nıpe hagöp rö, nan magö anıb gau magöñhalö ke kamıñ aij rö nöp mıdnab.

Nıbi bı gau kalıp hag ñı aij gımön

⁶ Manö hagabin i, nañın nam rımnap gau kalıp hag ñı aij geinabön u, ne Kraıs Jısas wög gı ñeb bı aij mıdeinabön. Ne nöd ñı pro mıdmön, Kraıs Jısas manö aij nıpe nöp hag ñıla u nıñ aij gımön, hagöp rö nöp hain gımön, gı dammön, uri u rö nöp manö aij u nıñmön hain gabön. ⁷ Pen aiud yıharıñ gau hag amıl apıl gıpal gau nıñagmön. Ne klö gımön, God nıp aij gıñab adö u nöp gı mıdaimön. ^{*} ⁸ Nıbi bı rımnap klö göm eksais gıpal gau, hañ roman kale klö gıñab. Pen ne klö gımön, God Manö hagöp rö nöp geinabön u, klö ke udnabön. God nıp aij gıñab adö u nöp geinabön

u, ram mınönñ ıñ i mıdeinabön ñın i abe, ram mınönñ adö lañ au mıdeinabön ñın u abe, mıd aij gıñabön. ⁹ Manö hagnıg gabin anıb i, manö nıñö yabıtı, a gımön, böñ nöp nıñ udmön. ¹⁰ God pör kamıñ mıdöp u nıñ udpun u me, gası halö mıdpun. Kraıs Jısas nıpe nıbi bı gau magöñhalö ud kamıñ yunabin, a göm, uma. Nıbi bı Kraıs Jısas anıg ga u nıñ udeinaböl gau, God pör kamıñ mıdöp u kalıp magöñhalö böñ nöp ud kamıñ yunab. Hon gası adö añı anıbu nöp nıñun, wög klö gı mıdpun. ^{*}

¹¹ Manö hagabin i, ne nıbi bı gau kalıp hag ñaimön nıñöl. ¹² Nıbi bı rımnap, nöp bı praj, a göm, manö hagnabön u nıñagnaböl rö löp u, ne nıñ aij gımön. Pen ne gı aij gımön nöp gö arö, nıbi bı Kraıs Jısas nıp nıñ udpal gau, ne manö aij hagpan rö, ne gı aij gıpan rö, ne nıbi bı mıdmagö lıban rö, ne Kraıs Jısas nıp nıñ ud pıdön gıpan rö, ne nagı ubıñ aij adö u nöp arabön rö nıñöm, kale ke u rö nöp gıñaböl. ^{*}

¹³ Yad nınabin u pen yıp abad mıdpan ñın i, nıbi bı gau kalıp God Manö u amgö lı hagöl gı, manö ıñ u hag ñöl gı, gı mıdaimön.

¹⁴ Pen nöd gau nıbi bı Kraıs Jısas nıñ udpal kalıp bı abadep bı gau, ñımagö kale ud nabıc adö ne u löm, God kalıp gası ñö, ne hainö nıñön nıñön rö gıñabön manö u haglö, God nöp nan aij ke ña u hauı gagmön. ^{*} ¹⁵ Nan hagajın i, ne gası adö añı nöp nıñmön, klö yabıtı gımön. Anıg geinabön u, ne Kraıs Jısas adan aij nıpe u klö gımön, gı dö gı arabön u, nıbi bı gau magöñhalö nıñaböl. ¹⁶ Ne nıñ aij gımön, God Manö hagöp rö nöp göl gı mıdaimön. Nıñ aij gımön, God Manö hagöp rö nöp gası nıñöl gı mıdaimön. Anıg göl klö gı dam

^{*} 4:3: Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 ^{*} 4:7:

^{*} 4:14: 2Di 1:6

1Di 1:4 ^{*} 4:10: 1Di 2:3-4 ^{*} 4:12: Dai 2:15

dam gɪ mɪdeinabön u, ne ke abe, nɪbi bɪ manö ne nɪɲnaböl gau abe, kalɪp ud kamɪɲ yunabön.

5

Krais nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp abad mɪd aij gɪmön

¹ Bɪ nap bɪ rɪmnap kalɪp hag gɪgmön; nap ne ke hag ñɪ aij gɪpan rö u, kalɪp u rö nöp hag ñɪmön. Bɪ praj gau, namam ne ke gɪ aij gɪpan rö u, kalɪp u rö nöp gɪmön. ² Nɪbi majö gau, name bɪ ne ke gɪ aij gɪpan rö u, kalɪp u rö nöp gɪmön. Nɪbi praj gau, nañɪn ne ke gɪ aij gɪpan rö u, kalɪp u rö nöp gɪmön. Ne gasɪ aij adö u nöp nɪɲmön, gasɪ naj rɪmnap nɪɲagmön.

Nɪbi yadu

³ Nɪbi yadu ñɪ pai kale mɪdagöp gau kalɪp abad mɪd aij gɪmön.

⁴ Pen nɪbi yadu ñɪ pai kale rɪmnap mɪdaiöl, kalɪp hagaimön, Krais Jisas nɪp nɪɲ udpal rö, nɪpɪs nɪme bɪ nöd kalɪp nan magö ñɪmɪdal rö, uri kalɪp pen nan magö ñöm abad aij göl. Anɪg geinaböl u me, God nɪp aij gɪnab.

⁵ Nɪbi yadu ke halö yabɪɪ mɪdöp u, nɪpe God añɪ yɪp abad mɪdeinab, a göm, sɪdö aɲ sɪb aɲ yaɲ God nɪp sabe göl gɪ nöp mɪdöp.

⁶ Pen nɪbi yadu mɪñ mɪñ gɪ ajpal gau, kamɪɲ mɪdpun a göm nɪɲbal u pen umeb rö mɪdpal. ⁷ Manö hagabin anɪbi, nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪ aij gɪmön nɪɲöm nɪbi yadu abe ñɪ pai bɪ kale gau abe manö anɪbi nɪɲöm hain gɪlö, kalɪp manö ap mɪdagnab.

⁸ Pen nɪbi bɪ an, nɪbi bɪ nɪpe ke yabɪɪ gau, nɪpɪs nɪme bɪ nɪpe ke gau, ud aij göm nan ñɪɲeb ñöm gagnab u, nɪpe Krais manö aij nɪpe u arö göm anɪg gɪnab. Nɪbi bɪ Krais nɪp nɪɲ udagpal gau, naj yabɪɪ göp anɪbu rö gagpal.

⁹ Pen nɪbi yadu rɪmnap hagöm, “Hib hon u nɪbi yadu gau aip kalɪ kliñ rɪkmim hanɪp abe nan ñɪɲeb nan gau ñɪmim,” a gaiöl, nɪɲ aij gɪmim hib kale udmim. Nɪbi mɪɲep mɪ unbö ñɪn juöl mɪhau nɪganɲ (60) ina, bɪ añɪ ap nöp udö uma, nɪbi yadu gau nöp udmim.

¹⁰ Nɪbi yadu nɪbi bɪ rɪmnap nɪɲlö aij gɪnab nɪbi yadu u nöp udmim. Nɪbi nagɪ aij adö u nöp göm, ñɪ pai pro abad mɪd aij göm rɪmɪd ukö mɪd aij gɪpal gau, nɪbi bɪ gau nɪbö aulö ud aij göm nan magö ñöm, nɪbi bɪ Krais nɪp nɪɲ udpal gau kalɪp wög rɪmnap gɪ ñöm, nɪbi bɪ uɪham mɪdöm gasɪ mlö lɪ mɪdpal gau kalɪp ud aij göp, nɪbi yadu u nöp udmim.

¹¹ Nɪbi yadu mɪɲep lagpal rɪmnap, hib kale udagmim. Krais nɪp cɪg gɪnabun a gɪnaböl u pen mɪd damöm, mɪdmagö kale pɪlu gö, bɪ hain nɪbö udun nɪp cɪg gun, a göm, Krais nɪp arö göm bɪ hain nɪbö udnaböl. ¹² Manö kale ke nöd hagla u rɪb junaböl u, God nɪɲö naj gö, manö mɪdeinab.

¹³ Pen nɪbi yadu mɪɲep lagpal gau, wög yabɪɪ gagöm, yɪharɪɲ ram ram gɪ ajöl göm, nɪbi bɪ rɪmnap hag juöl gɪ, manö piral hagagep gau hagöl gɪ, anɪg gɪpal anɪg gɪpal, a göl gɪ, gɪ mɪdeinaböl. * ¹⁴ Nɪbi yadu kale bɪ hain nɪbö udöm, ñɪ pai rɪköm, ram kale ke wög göm, mɪd aij gɪnaböl u aij. Mɪd aij gɪnaböl u, nɪbi bɪ God nɪp mulu lugö nɪɲbal gau, hanɪp hag juöl rö lagnab. * ¹⁵ Pen nɪbi yadu rɪmnap Krais Jisas nɪp arö göm hadö Seden nɪp hain gɪpal.

¹⁶ Manö ap, nɪbi Krais Jisas nɪp nɪɲ udpal gau, nɪbi yadu yam kale ke ap mɪdainɪm, kale ke abad mɪdaiöl. Anɪg gɪlö me, nɪbi bɪ Krais nɪp nɪɲ udpal gau jɪm ñöl, nɪbi yadu ke halö yabɪɪ mɪdpal gau nöp abad mɪdeinaböl. Wasö u, nɪbi yadu iru mɪdlö, uɪham yabɪɪ

* 5:13: 2De 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9

abad m+deinabol.

Nibi bi Krajs niŋ udpal gau kalip bi abad midep bi gau

¹⁷ Bi kale nibi bi Krajs Jisas niŋ udpal gau kalip abad m+id aij g+pal gau, nibi bi Krajs niŋ udpal gau, bi an+ib gau rö kalip ud aij göm pe aij ñöl. Bi klö göm Krajs manö aij u nibi bi nipe kalip hag ñaböl gau abe, bi an+ib gau rö kalip ud aij göm pe aij ñöl.

¹⁸ God Manö kal+ kfiñ riköm hagla, "Nan wid magö abhib jaklö, magö gau ke löm, cög gau ke löm gan, a g+mim, kaj kau paŋ+id dammim, wid magö r+mnap niŋnabol, a g+mim, meg magö kale nag+ l+ r+ib+ik gagmim; wög g+pal rö u, r+mnap niŋniŋ ñiŋöl," a g+la. Pen manö ap hagla, "Bi wög g+pal gau, pe ñeb," a g+la. * ¹⁹ Bi añ+ ap nöp apöm hagnab, "Nibi bi Krajs niŋ udpal kalip bi abad midep bi u, an+ig göl an+ig göl g+ najj göp," a gain+im u, niŋagmön. Nibi bi mi+höp aka nibi bi mi+hau ni+gan rö niŋöm, apöm hagaiöl u, niŋö hagpal rö löp, a g+mön, niŋmön. * ²⁰ Nibi bi Krajs niŋ udpal kalip bi abad midep bi u, nan si nan najj göp u arö gagnab u, Krajs nibi bi am magum g+inabol ñ+n u, magöŋhalö niŋm+dlö niŋöl g+, niŋ hag g+mön. An+ig geinabön u, nibi bi r+mnap niŋöm, ana udöm, hainö an+ig gagnabol. *

²¹ Bi yad gau g+ najj gagpal, bi kale gau nöp g+ najj g+pal, a g+mön, gas+ u niŋagmön. Manö il m+idain+im u, niŋ aij g+mön nöp, hagnöm. Nöp manö an+ibi yi+har+ŋ hagagabin; God, Krajs Jisas, ejol nipe hag la gau niŋm+dlö niŋöl g+ hagabin.

²² Pen Jisas nibi bi kalip abadeb bi gau, yiŋ+id ñ+magö ne nab+c kalip adö u l+mön, wög an+bu hag

lagmön. Nibi bi r+mnap nan si nan najj gaiöl u, ne aip gagnöm. Ne bi as+ŋ m+dagöp rö nöp m+daimön. ²³ Pen nöp nan pör pör göm, yuö hauub u, ne uri ñ+g nöp niŋagmön, ñ+g wain pro pro r+mnap halö niŋmön.

²⁴ Nibi bi nan si nan najj g+pal u, r+mnap waiö g+ilö, yiŋ+id nöp niŋun manö hag g+pun. Pen nibi bi r+mnap nan si najj agam+ij pi göl g+ilö, yiŋ+id niŋagnabun. Hainö niŋnabun. Wasö u, God manö kub hagnab ñ+n u nöp waiö l+inab. ²⁵ Pen an+ib unbö rö nöp, nibi bi kale nibi bi r+mnap kalip g+ aij geinabol u, r+mnap waiö m+idö, yiŋ+id nöp niŋnabun. Pen yiŋ+id niŋagnabun u, pi göl m+idain+im rö lagöp.

6

Nibi bi nag+ wög gep gau

¹ Krajs nibi bi nipe r+mnap kale nag+ wög gep nibi bi m+dpal gau, bi kub kalip rau daula gau ud aij göl. An+ig geinabol, nibi bi r+mnap niŋöm, God niŋ hag juöm, Krajs Jisas manö aij hag ñ+bun u hag juöm, gagnabol. * ² Pen nibi bi Krajs niŋ niŋ udpal gau, bi Krajs niŋ niŋ udpal r+mnap kalip nag+ wög g+ ñöl g+, gas+ najj niŋöm, Krajs nibi bi mam hon ke gau ni+hön g+in+ig kalip nag+ wög gabun, a göm, hagagöl. Mam aij hon Krajs niŋ niŋ udpal gau kalip wög g+ ñabun, a göm, wög kalip u g+ aij yab+ göl. Manö kal+ kfiñ rikabin i nibi bi gau kalip hag ñ+ aij gö niŋöl. *

Nan iru udun, a göm, gas+ u niŋbal

³ Nibi bi r+mnap, Bi Kub hon Jisas Krajs nipe manö aij haga u abe, manö aij nipe pör hag ñ+bun u abe arö göm, manö ke r+mnap

* 5:18: 1Ko 9:9; Mad 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1 * 5:20: Ep 5:11 * 6:1: Ep 6:5 * 6:2:

hag ñinaböl gau, * 4 hon nöp n̄bi b̄i kub m̄dpun, a göm, hauł alöm gası m̄dagö, anıg ḡıpal. Anıb u, n̄bi b̄i r̄ımnap kalıp gası naj n̄ıjöm, manö magö adö u nöp pen pen hag am̄ıl ap̄ıl göm, n̄bi b̄i r̄ımnap n̄ıjölö mulu lugö, kal juöm, manö naj hagöm, gası naj n̄ıjbal. 5 Kale Jisas manö n̄ıjö n̄ıpe u arö göm, God adan arnabun ut̄pö k̄ıno mani nan gau udnabun, a göm, gası naj nöp n̄ıjöm, pör pör nöp manö pen pen hagpal. *

6 Pen hon Kraıs Jisas n̄ıj udun, nan hon hadö m̄döp u ñıñı l̄ınabun u, hon nan aij yabıł ap̄ı udun, m̄ıd aij yabıł ḡınabun. *

7 Ami b̄i hanıp yag daula ñın u, nan r̄ımnap halö udun dauagno. Pen umnabun ñın u, u rö nöp nan r̄ımnap halö udun aragnabun. *

8 Anıb u, nan ñıjeb r̄ımnap, wałıj hon r̄ımnap m̄ıdainım, nan hon rö pro me u, a gun. 9 Pen n̄bi b̄i nan iru udun a göm gası n̄ıjbal gau, hauł alö, gası añı anıbu kalıp t̄ıp ḡı ud arö, wal nan ñıjıng aulö, hel udö, adıj ilön kub uđpal u rö kalıp ḡınab. Kalıp böj nöp naj ḡınab.

10 N̄bi b̄i ut̄pö k̄ıno k̄ıbap mani nan gau m̄ıdmagö l̄ıbal gau, nan si nan naj adö ke ke iru nöp ḡıpal. R̄ımnap gası anıbu n̄ıjöm, God n̄ıp gası u arö göm, m̄ıd aij gagöm, kalıp ke mög naj yabıł göp. *

God nan ñımagö adö nöp lı ñıa u, ud aij ḡımön

11 Dimodi. Ne God b̄i n̄ıpe m̄ıdpun u me, nan naj nan pıral hagajın i magöñhalö hil ḡımön, ḡı aij ḡımön, God hagöp rö nöp ḡımön, Kraıs Jisas n̄ıj udmön, n̄bi b̄i gau m̄ıdmagö l̄ımön, klö ḡımön ḡı dammön, b̄ı agamıj hain r̄ıkmön, ḡı m̄ıdmön. * 12 Ne Jisas n̄ıj udpan rö, ñın r̄ımnap m̄ıjör

auö, ut̄ham m̄ıdeınabön, pen ne klö ḡımön, Kraıs manö aij u hain ḡımön. N̄bi b̄i iru n̄ıjımdlö n̄ıjöl ḡı, yad Kraıs Jisas n̄ıp n̄ıj udpin, a ḡına ñın anıbu, n̄ıpe pör m̄ıdep magö u nöp ñöb. Pör m̄ıdep magö anıbu ud p̄ıdöj ḡımön. *

13 God nan gau magöñhalö kamıj magö ñöb u abe, Kraıs Jisas Podias Pailod n̄ıp manö kabö göl haga u abe, kale n̄ıj m̄ıdlö n̄ıjöl ḡı, nöp klö gem hagabin, * 14 manö nöp hagabin i magöñhalö n̄ıj aij ḡımön, hain ḡımön, ḡı aij ḡımön gö arö, Bı Kub hon Jisas Kraıs ado ḡı aunab. Ne anıg geınabön, n̄bi b̄i r̄ımnap n̄ıjöm nöp hag juöl rö lagnab. 15 Jisas ado ḡı aunab ñın anıbu, God n̄ıpe ke hag la. Ñın hag la ñın anıbu nöp Jisas n̄ıpe kauyañ ado ḡı aunab. God Bı aij ke yabıł. N̄ıpe añı nöp nan gau magöñhalö abad m̄ıdöp. N̄ıpe kın gau magöñhalö Kın kale m̄ıdöp. N̄ıpe b̄i kub gau magöñhalö Bı Kub kale m̄ıdöp. * 16 Pen n̄ıpe añı nöp umnım rö lagöp; pör yabıł nöp m̄ıdeınab. Mailö aij n̄ıpe u ke yabıł m̄ıdöp. N̄bi b̄i r̄ımnap n̄ıp amgö n̄ıjagpal yabıł; n̄ıp amgö magö n̄ıjeb rö lagöp. N̄bi b̄i ap̄ı n̄ıpe m̄ıdöp söl au aröl rö lagöp. N̄ıpe God Bı klö yabıł unbö ke u, n̄bi b̄i magöñhalö n̄ıjöm, hib n̄ıpe u pör pör nöp haglö adö aran. Anıb unbö rö aij.

17 N̄bi b̄i ut̄pö k̄ıno k̄ıbap mani nan iru m̄ıdöp gau kalıp hagaimön, hon nöp n̄bi b̄i ke yabıł m̄ıdpun, a göm, nan yıjıd hir ḡınab gau gası n̄ıjagöl; God hanıp n̄bi b̄i abad m̄ıdöm, m̄ıd aij ḡınaböl, a göm, nan aij aij iru nöp hanıp pör ñab u nöp n̄ıj udöm, gası halö m̄ıdaiöl. * 18 Anıb u, kalıp hagaimön, nan iru m̄ıdöp rö,

* 6:5: 2Di 3:8; 4:4; Dai 1:14

* 6:6: 1Di 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5

* 6:7: Job 1:21

* 6:10:

Ep 5:5 * 6:11: 2Di 2:22

* 6:12: 1Ko 9:25-26; 2Di 4:7

* 6:13: Jon 18:36-37

* 6:15:

Rep 17:14 * 6:17: Luk 12:20

nibi bi gau ud aij göm, kalip mög niñöm, nan kale r+mnap kalip halöwaö ñöl. Kale nibi bi r+mnap kalip gi aij göm, gi ud arlö ud arlö, kalip iru gagnim. ¹⁹ Anib unbö rö geinaböl u, kale nan aij yabi kale ap mideinab God ram minöñ nipe kumi kabö adö lañ au, niñöm kale amöm kamij pör midep magö u böñ nöp udöm, pör nöp pör nöp kamij mideinaböl. Kamij midep anibu, kamij niñö yabi. *

²⁰ Dimodi. God nan ñimagö adö nöp ñi la u, ud aij gimön. God nip gasi niñagöm manö piral manö yiharij pör pör hag amil apil gipal gau abe, manö hau alö pen pen hagaböl gau abe, udagmön. ²¹ Nibi bi r+mnap, manö piral kale anibu udöm, uri God Manö kabö rö niñbun, a göm, ke padö u aramöm, Jisas manö aij nipe niñ udla u böñ nöp arö gipal.

God nöp mög niñöm, abad m+dainim. *

* 6:19: Mad 6:20 * 6:21: 1Di 1:6; 2Di 2:18

2 Dimodi Pol köp hain nîbö u Dimodi nîp kalî klîñ rîka

¹ Yad Pol. God geia nîñöm yad Krajs Jisas nîp cig gem, kamîñ gîsôn nîbö kamîñ pör mîdep hag la u udpin. Anîg nîñöm, God nîpe ke hagö, Krajs Jisas manö aij ud arep bî nîpe ap mîdpin.

² Ñî mîdmagö yad Dimodi, nöp köp anîbi kalî klîñ rîkabin. Bapi God, Bî Kub hon Krajs Jisas, nöp mög nîñmil, ud aij gîmil, abad mîd aij gîlô me, ne agamîj mîd aij gîmön. *

God manö hagun u, nable gagnîm

³ Apîs bac bî God nîp wög gî mîdmîdal rö u, yad u rö nöp gasî mîhöp nîñagem God nîp nöp gasî nîñem, wög nîpe gîmîdin. Yad sîdö añ sîb añ yan God nîp sabe gîmîdin u, yad pör nöp hib ne hagem, God nîp aij a gabin. *

⁴ Mîtöñ gîna u nîñöl gî mîdpin. Anîb u, nöp am nîñem, yad mîñ mîñ yabîl gînabin.

⁵ Ne gasî añî adö nöp nîñmön Krajs Jisas nîp nîñ ud pîdöñ gîpan u, nîñöl gî mîdpin. Napîs Lois aip, name Yunis aip, Krajs Jisas nîp nîñ ud pîdöñ gîmil mîdmîdil rö, ne u rö nöp nîp nîñ ud pîdöñ gîpan, a gî gasî nîñbin. * ⁶ Ne Krajs Jisas nîp nîñ ud pîdöñ gîpan rö, yad nöp hagabin, ñîmagö yad ud nabîc adö ne u lînö, God nöp nan aij ña u, gasî nîñöl gî mîdmön. Nan nöp añ dan mîdöp anîbu, pu gaimön Mîtöñ gînim. * ⁷ God nîpe Ana nîpe hanîp ñö, pîñîñ gagun; God Ana nîpe gö, pîdöñ halö mîdun,

nîbi bî gau kalîp mîdmagö lun, gasî hañ roman hon ke gasî göp adö u gagun, gînabun. *

⁸ Anîb u, ne Bî Kub hon manö aij nîpe hagmön, nable gagnîm. Nîbi bî gau kalîp hañöwatö hag ñîmön. Yad Bî Kub manö aij nîpe hag ñainö, yîp nagî lîla u, nöp u rö nöp nable gagnîm. Pen God nîpe pîdöñ nîpe nöp ñöb rö, Jisas manö aij u hag ñî ajmön. Anîg gaimön, nöp gî naij gaiöl, gasî iru nîñagemön. ⁹ God hanîp ud asîk yuöm, nîbi bî uî yad ke mîdeinabim, a ga. Hon nagî aij adö u arno nîñöm God hanîp udaga; nîpe ke nöd anîg gînabin, a ga rö, hanîp nîbi bî mög yabîl nîñöm uda. Ram mîñöñ hadame dagol gau gî laga ñîñ u, God nîbi bî mög yabîl nîñöm, Krajs Jisas nîbi bî gau kalîp ud asîk yunab, a göm gasî u nîña.

* ¹⁰ Pen mîñî, God nîbi bî mög yabîl nîñöb u, waiö nîñbun. Krajs Jisas apöm, hanîp nîbi bî nan a göm uma u me, God hanîp nîbi bî magöñhalö mög yabîl nîñöb u, waiö nîñbun. Krajs Jisas hanîp nîbi bî nan a göm ilön udöm uma u me, urî umeb magö u klö ap mîdagöp. Jisas anîg geia u me, kamîñ mîdep magö u abe, pör pör mîdep magö u abe, hanîp nîbi bî waiö yamöb. *

¹¹ Manö aij anîbu nîbi bî gau magöñhalö nîñlan, a göm, Krajs Jisas nîpe ke yîp hagajîp, yad Jisas manö aij ud arep bî nîpe ap mîdem, manö aij anîbu nîbi bî gau magöñhalö hag ñî aij gem, manö yuö u hag ñî aij gem, gîpin. * ¹² Jisas manö aij nîpe u hag ñî ajainö u me, yîp gî naij gîlô, uîham mîdpin. Pen yad ana arö nîñöl gî mîdagpin; yad gasî halö mîdpin. Bî nîñ udpin u, Bî anîbu hadö nîñbin. Yad nîp nan ñîbin

* 1:2: Ap 16:11; 1Di 1:2 * 1:3: Ap 23:1 * 1:5: Ap 16:1 * 1:6: 1Di 4:14 * 1:7: Ro 8:15 * 1:9: Ep 2:8-9; Dai 3:5 * 1:10: Hib 2:14 * 1:11: 1Di 2:7

u, nipe nan anibu ud abad mid aij göm, gi dam dam, nin hain u aunab.

¹³ Manö hagnö ninban u, kabö göl nöp midöp, a gimön, nibi bi gau kalip hag ninmön. Anig gimön, Krais Jisas nip nin udöl gi, nibi bi gau kalip midmagö löl gi, gi midaimön. Krais Jisas nip cig aij gippan u me, ne anig gimön rö löp.

¹⁴ God nan aij ninmagö adö ne la u, ud aij gimön. Ana U+ hanip an dan midöp u, ktö nipe nöp gi nö, ud aij gimön. *

¹⁵ Ne ninban, nibi bi Esia Propins nibö gau magönhalö yip arö gila. Pigelas abe, Hemogenis abe, anig unbö rö nöp gilö. ¹⁶⁻¹⁷ Bi Kub nipe Onesiporas nibi bi ram nipe gau mög ninöm ud aij ginim. Nihön ginig: nipe daun kub Rom ap mideia nin u, nable udnabin, a göm, yip arö gaga. Yad aui nag+ midpin, nipe ulham ulhai ninöm, apöm yip ninja. Nin iru nöp apöm ninjaia, yip aij yabil ga. ¹⁸ Anib u, nin kub hain u, Bi Kub nipe Onesiporas nip mög ninöm ud aij ginim. Epesas midainö, yip ud aij göm nan ke ke nihön nihön iru nöp gi ninmidöp u, ne ke nin aij gippan.

2

Jisas nip cig gun, ami bi nipe rö midaiun

¹ Pen ni yad Dimodi. Ne Krais Jisas nip hain geinabön u, nipe nöp mög ninöm ud aij ginab. Anib u, ne gasi ani nöp ninmön, ktö gi midaimön. ² Manö aij nibi bi gau kalip pör hag ninmidin ninban u, nibi bi Krais Jisas manö aij hain gipal rimnap ulhai ninmön, hag ni aij gimön; kale pen nibi bi ni pai rimnap kalip hag ni aij ginaböl.

³ Krais Jisas nip wög gipun rö, nibi bi rimnap hanip gi naj gilö, ulham midpun. Ne u rö nöp, Jisas

Krais ami bi aij nipe midpan u me, yip u rö nöp ginaböl, a gimön, pinin gimön, nip arö gagmön; wög nipe u halöwalö gimön. *

⁴ Ami bi gau, bi kub kale u nip aij gan, a göm, gasi ani u nöp ninbal. Nan hön adö gau, a göm, gasi u ninagpal. ⁵ Nibi bi resis gipal gau, bi resis abad midpal gau hagpal hagpal rö nöp göm, nan aij udpal. *

⁶ Pen nibi bi maj wög gipal gau, le ilön gipal rö, kale ke nöd ral ninöl. Hainö nibi bi rimnap ral ninaböl. * ⁷ Manö hagabin i, ne ninöl gi midö, Bi Kub nöp gasi nö, nin aij ginabön.

⁸ Jisas Krais nip gasi ninöl gi midaimön. Depid ni rikö, rik dam dapil göm, Jisas nip yag daula. Nipe umöm uraka. Jisas Krais manö aij hagabin u, manö anibu me u. * ⁹ Yad manö aij anibu hag nainö, yip bi naj gep rö nag+ lilö midpin. Pen God Manö u nag+ midagöp. * ¹⁰ Anib u, God nibi bi udnig gabin, a göm, nin la gau, Krais Jisas kalip ud asik yuö, kale God aip mailö aij nipe halö pör pör nöp kamnin midaiöl, a gem, nibi bi gau yip mulu lugö gi naj gaiöl, yad pinin gem arö gagnabin.

¹¹ Manö bönn nöp nin udep ap hagnig gabin:

Hon Jisas aip umno u me,
nipe aip pör pör nöp kamnin
mideinabun. *

¹² Krais Jisas nip wög gaino,
nibi bi gau hanip mulu lugö gi
naj gaiöl,
pinin gun arö gagnabun u,
nipe Kin midöm nibi bi gau
abad mideinab nin u,
hon nipe aip midun, u rö
nöp nibi bi gau abad
mideinabun.

Krais Jisas nip ninagpun, a ginabun u,

* 1:14: 1Di 6:20 * 2:3: 2Di 1:8 * 2:5: 2Di 4:8 * 2:6: 1Ko 9:7 * 2:8: 1Ko 15:4; Ro 1:3 * 2:9: Ep 3:1,13; Plp 1:12-14 * 2:11: 2Ko 4:11

hanþp u rö nöp, kalþp
nþñagpin, a gþnab. *

13 Pen Krais Jisas manö aij hagöp
rö gagnabun u,
nþpe manö aij nþpe hagöp rö
nöp gþnab.

Nþhön gþnþg: Krais pör nöp manö
nþñö nöp hagöp;
manö nþñö anþbu arö gþnþm
rö lagöp. *

*God wög hag la u, klö gþmön gþ
aij gþmön*

14 Manö kalþ klþñ rþkabin anþbi,
nþbi bþ gau kalþp pör pör hag ñþ aij
gþmön hauþ gagöl. God nþñ mþdö
nþñöl gþ, nþbi bþ gau kalþp hag
aij gþmön, kale manö magö adö u
nöp pen pen hag amþl apþl gagöl;
manö magö pen pen hagnaböl u,
nan aij ap gagnab; nþbi bþ manö
anþbu nþñnaböl gau kalþp gþ najj
yabþl gþnab. * 15 Yad God nþp
wög gþ aij gem, manö nþñö nþpe u
kabö rö nöp hag ñþ aij gþnabin u,
God yþp aij a gþnab, a gþmön, gasþ
adö añþ anþbu nöp nþñmön, klö
gþmön gþ mþdaimön. * 16 God nþp
gasþ nþñagöm manö yþharþñ pör
pör hag amþl apþl gþnaböl u, ne aip
hagagmön. Hag dam dapþl göm,
kale God Manö nþñö u arö göm,
mþlö gau arnaböl. * 17 Manö piral
hag ñþnaböl anþbu, wös pro ap
löm, mþd damöm, hainö wös gþsa
kub yabþl löp rö u gþnab. Bþ hag
ñeb bþ Haimenias aip, Pailidas aip,
kale adö anþbu gþpil. * 18 Bþ gau
God Manö nþñö u arö göm hagpal,
“Hon hadö urakno; umun kauyañ
urakagnabun,” a gþpal. Pen kale
manö piral anþbu haglö, nþbi bþ
rþmnap Jisas manö aij u hadö arö
gþpal.

19 Pen God ram padö bþnþñ gþ aij
ga u pþdön mþdöp. Padö añ au kalþ
klþñ rþmnap mþdöp: “Bþ Kub nþpe

nþbi bþ nþpe ke nþñöb.” Manö ap
abe mþdöp: “Nþbi bþ kale Bþ Kub
nþbi bþ nþpe mþdpun, a gþpal gau,
nagþ najj adö u aragöl.” *

20 Pen ram kub yabþl gau, kþnanþ
ke ke mþdöp. Kþnanþ rþmnap, gol
aka silpa udöm gþpal. Rþmnap pen
mab aka mþnön nöp udöm gþpal.
Rþmnap udöm, nan prþ wasö, nan
aij aij gau nöp lþbal; pen rþmnap
nan yþharþñ haþöwathö gau lþbal.
21 Nþbi bþ Krais Jisas nþñ uþpal gau
magöñhalö unbö rö nöp. Nþbi bþ
an an nan prþ nan haþöwathö gau
asþ masþ gþnaböl gau, kale nþbi bþ
uþ nþpe ke mþdöm, wög aij nþhön
nþhön mþdeinab gau kale mþñ mþñ
göl gþ gþnaböl. Anþb u, Bþ Kub
nþbi bþ uþ nþpe ke anþb gau nþñöm,
kalþp wög aij rþmnap hag lþnab.

22 Pen nþbi praj bþ praj rþmnap
gasþ najj nþñbal rö u nþñagmön. Ne
pen gþ aij gþmön, God hagöp rö nöp
gþmön, Krais Jisas manö aij nþpe
nþñ udmön, nþbi bþ gau mþdmagö
lþmön, klö gþmön gþ dammön, bþ
agamþj hain rþkmön, gþ mþdaimön.
Nþbi bþ mþdmagö asþñ mþdagöp rö
mþdöm Bþ Kub nþp sabe gþpal gau
aip jþm ñöl mþdmön, hagajþn adö
anþbu nöp gþ mþdaimön. * 23 Pen
manö yþharþñ hag amþl apþl göm,
pen pen hagpal gau, ne aip ha-
gagmön. Nþhön gþnþg: anþg gein-
aböl u, hainö mulu lugö, kal juöm,
manö najj hagöm, pen pen gasþ
najj nþñnaböl. * 24 Nþbi bþ Bþ Kub
nþp wög geinaböl gau, pen pen ha-
gagöm, agamþj mþdöm, nþbi bþ ud
aij göm, hag ñþ aij gþnaböl. Kalþp gþ
najj gþlö, pen gþ najj gagöl. 25 Pen
nþbi bþ rþmnap manö kale uda-
gaiöl, kale pen agamþj hag ñþ aij
göl gþ mþdlö, God nþbi bþ anþb gau
kalþp gasþ aij ñö, nan si nan najj
gþpal u nþhön gþnþg anþg gþpun,
a göm, ado gþ nþp lau adö apöm,

* 2:12: Mad 10:33 * 2:13: Ro 3:3-4; Dai 1:2 * 2:14: 1Di 6:4; Dai 3:9 * 2:15: 1Di 4:6

* 2:16: 1Di 4:7 * 2:17: 1Di 1:20 * 2:19: Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:22: 1Di 6:11

* 2:23: 1Di 4:7

manö n+ñjö yuö yab+ u n+ñ udöl rö löp. ²⁶ An+g göl agam+j hag ñ+ aij göl g+ m+dlö, gas+ aij auö, Seden kal+ip pir pir alöm udö, k+id n+pe u m+idöm, manö piral n+pe n+ñm+dal u arö göm, m+id aij g+ñaböl.

3

Ñ+in hain an+ibi n+ibi b+ g+ najj yab+ñ g+ñaböl

¹ Pen ne n+ñban, ñ+in hain an+ibi n+ibi b+ u+tham m+ideinaböl. *

² Kale hañ roman+ kale nöp gas+ n+ñöm, u+tpö k+ino k+ibap mani nöp m+idmagö löm, hon nöp b+ kub m+idpun, a göm, hib kale ke dap ranöm, n+ibi b+ gau kal+ip hag juöm, n+ime nap b+ kal+ip manö r+ib juöm, n+ibi b+ kal+ip g+ aij g+pal gau kal+ip aij a göp hagagöm, God n+ip gas+ n+ñagnaböl. ³ Kale n+ibi b+ r+imnap m+idmagö lagöm, n+ibi b+ kal+ip g+ najj g+ñaböl u n+ñöm arö gagöm, n+ibi b+ r+imnap kal+ip manö najj manö piral hagöm, agam+j hain r+ikagöm, kal najj yab+ñ göm, nan n+ihön n+ihön aij m+idöp u n+ñlö, kal+ip mulu lug nab. ⁴ Kale mumug n+ñöm, hañöwalö g+ najj göm, hon nöp n+ibi b+ kub m+idpun a göm, hañ roman+ hon ke aij g+ñ+im adö u nöp gun, m+ñ m+ñ gun, a göm, God n+ip m+idmagö lagnaböl. ⁵ Hon n+ibi b+ an+ib gau n+ñun, n+ibi b+ God n+ip n+ñ udpal rö nöp g+pal, a g+ñabun u pen God Ana n+pe gö, p+idön halö m+idun, God hagöp rö nöp gun, a göm, gas+ u n+ñagnaböl. N+ibi b+ an+ib unbö rö g+pal gau arö g+imön, aip magum g+gmön. *

⁶ B+ an+ib gau rö r+imnap, agam+j ram ram u+hai am n+ñ arlö n+ñöl g+, n+ibi gas+ aij m+idagöp gau, kal+ip hag w+hai ram raul kale ud arlö, kale manö piral kal+ip hag ñailö, n+ibi an+ib gau böñ an+ib lau adö arnaböl. N+ibi an+ib gau, nan si nan

najj g+pun gau pr+ u, aigöl gun +ik g+ yuun, m+id aij gun, a göm, m+ñör kub yab+ñ n+ñöm, gas+ kub n+ñöl g+ m+idpal. Pen m+idmagö kale p+tu gö, gas+ najj ke ke iru nöp am kal+ip ud dan+ i göm, adan najj an+ib gau ud +ip g+ñ+g gab. ⁷ N+ibi an+ib gau rö, manö gau n+ibö gau n+ibö n+ñnaböl u pen Krajs Jisas manö aij u n+ñeinaböl u, u manö n+ñö me u, a göm, n+ñagnaböl. ⁸ Pen b+ Janis Jabris b+ m+ihau Mos+is manö haga u j+ n+ñlö u rö, b+ piral hagpal gau u rö nöp Krajs Jisas manö n+ñö u j+ n+ñbal. Kale gas+ najj yab+ñ nöp n+ñöm, Krajs Jisas manö aij u j+ n+ñbal rö, God kal+ip u rö nöp j+ n+ñöb. * ⁹ Pen g+pal adö an+ibu rap+ñ g+lö arn+im rö lagöp. Janis Jabris b+ m+ihau g+ najj g+lö, n+ibi b+ waiö n+ñla rö u, n+ibi b+ m+ñi an+ib unbö rö nöp manö piral hag ñ+bal gau u rö nöp waiö n+ñnaböl.

Jisas Krajs manö aij u n+ñ ud aij g+imön

¹⁰ Pen yad aip m+idul, gas+ adö añ+ nöp n+ñul, Jisas Krajs manö aij u hag ñ+bin u abe, nag+ aij adö yad g+pin u abe, ne hadö n+ñ aij g+imön an+g unbö rö nöp g+pan. Krajs n+ip n+ñ ud p+idön gem, wög n+pe klö yab+ñ nöp göl gem, n+ibi b+ gau kal+ip m+idmagö lem, m+ñör auö u+tham m+idem arö gagpin u, ne n+ñban. ¹¹ Krajs manö aij hag ñainö y+ip g+ najj g+lö u+tham m+idainö u, ne hadö n+ñban. N+ibi b+ daun kub Adiok, Aikoniam, Lisdra gau y+ip g+ najj g+lö g+lö, u+tham yab+ñ m+idainö u pen B+ Kub y+ip ud kam+ñ yua u, ne n+ñban. *

¹² N+ibi b+ Krajs Jisas n+ip c+g göm, hagöp rö nöp g+ñ+g gaböl gau, kal+ip magöñhalö m+ñör ñ+lö, u+tham m+ideinaböl. * ¹³ Pen n+ibi b+ najj manö piral adö u nöp hag ñ+bal gau, najj yab+ñ g+lö g+lö arö,

* 3:1: 1Di 4:1 * 3:5: Mad 7:15,21; Dai 1:16 * 3:8: Eks 7:11 * 3:11: Ap 13:14-52; 14:5,8-20 * 3:12: Mad 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22

kale nöd n+bi b+ najj m+dm+dal rö wasö, hainö n+bi b+ najj unbö ke m+deinaböl. Kale ke God adan aij u n+ñagöm, n+bi b+ r+mnab kal+p manö p+ral an+bu hag n+lö, kale u rö nöp God adan aij u n+ñagnaböl.

¹⁴ Pen ne n+ pro nöp m+dmön, nöp Krajs Jisas manö n+ñö u hag n+lö, n+ñmön böñ nöp n+ñ udpan manö aij u klö g+mön, n+ñ udöl g+, hagöp rö nöp göl g+, g+ m+daimön. Hon n+bi b+ nöp manö aij u hag n+no n+ñna u, ne hadö n+ñban. ¹⁵ Ne n+ñban, n+ pro yab+l m+daina n+ñ u, ne God Manö U+ u hadö n+ñna. Hon God Manö U+ u amgö l+ n+ñeinabun u, God Manö U+ u han+p gas+ k+d hi+k n+ñeb magö an+bu nö, Krajs Jisas n+p n+ñ udno han+p ud as+knab manö i+ u n+ñ aij g+ñabun. ¹⁶ God Manö u magöñhalö, God n+pe ke ake löm Ana n+pe u pu ga. An+ b u, God Manö u magöñhalö udun, n+bi b+ gau kal+p hag n+ñun, n+bi b+ manö n+ñö arö g+p+al gau kal+p r+m+d ukun, n+bi b+ g+ najj g+p+al gau kal+p hag gun, n+bi b+ kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a g+ gas+ n+ñbal gau, kal+p hag n+ aij g+ñabun. * ¹⁷ An+g geinabun u, God n+p wög g+ ñeb n+bi b+ n+pe gau, God Manö u n+ñ aij yab+l göm, God kal+p wög aij n+ñhön n+ñhön hag l+ñab u, kale gas+ n+ñ aij yab+l göm, g+ aij yab+l g+ñaböl.

4

God Manö kabö göl u hag n+imön

¹ Nöp manö an+bi y+har+ñ hagagabin. Krajs Jisas n+bi b+ gau magöñhalö Kiñ kale abad m+deinabin, a göm, ado g+ aueinab n+ñ u, n+pe n+bi b+ kam+ñ m+deinaböl gau abe, n+bi b+ umla gau abe, n+me ke ke l+n+g gab. An+ b u, God abe, Krajs Jisas abe n+ñm+d+lö n+ñöl g+, nöp manö an+bi

hagn+g gabin. ² God Manö aij u hag n+imön. N+bi b+ gau n+ñ+ l+ñab aka n+ñ+ lagnab, a g+mön, j+ n+ñagmön; m+ñi udnaböl aka udagnaböl, gas+ u n+ñagmön; klö g+mön nöp God Manö aij u hag n+imön. N+bi b+ g+ najj g+p+al gau hag g+mön, n+bi b+ manö n+ñö arö g+p+al gau r+m+d ukmön, n+bi b+ kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a g+ gas+ n+ñbal gau, kal+p agam+ñ hain r+kmön hag n+ aij g+mön, g+mön. ³ N+ñhön g+n+g: n+ñ hain u, God Manö kabö göl u n+ñöm, udagnaböl; hag ñeb n+bi b+ iru nöp u+ g+ daulö, kale manö p+ral manö y+har+ñ y+har+ñ gas+ kale ke aröp adö u nöp hag n+lö, kale n+ñöm m+ñ m+ñ göl g+ udnaböl. * ⁴ God Manö n+ñö u arö göm, aiud y+har+ñ gau haglö, y+ñ+d n+ñnaböl.

⁵ Pen ne ke, nan n+ñhön n+ñhön g+ñab u, gas+ n+ñ aij göl g+ m+daimön. M+ñör auain+m, gas+ iru n+ñagmön. Ne klö g+mön, Krajs Jisas manö aij u n+bi b+ gau hag n+ ajmön. Ne God wög g+ ñeb b+ m+dp+an u me, God nöp wög n+ñhön n+ñhön hag la u, magöñhalö g+ dam dam arö, böñ nöp g+ haknab.

Yad söl umn+g gabin, a ga

⁶ Yad Krajs wög n+pe g+ñö, y+p nag+ l+lö m+dnö m+dnö, m+ñi pak l+no hagape n+p lugn+m, a göm, y+p gaböl. An+ b u, m+nöñ naböñ adö i+ i m+dp+in i, ar+ k arep n+ñ u söl auub. * ⁷ Yad klö gem, Seden aip pen pen g+ damem, adan söl au hadö aubin. Yad klö gem, Krajs Jisas manö aij u n+bi b+ gau hag n+ dam dam arö, Krajs Jisas n+p n+ñ udöl g+ m+dem, wög y+p haga u arö gagp+in; haga rö nöp magöñhalö g+p+in. * ⁸ N+pe B+ Kub, n+pe manö ud as+ k aij göm hagöp u me, n+ñhön n+ñhön g+p+in u n+ñ m+döm, n+ñ kub n+pe u auö, y+p b+ kam+ñ aij yad, a g+ñab. Pen yad nöp wasö; n+bi

* 3:16: Ro 15:4 * 4:3: 1Di 4:1 * 4:6: Plp 2:17 * 4:7: 1Di 6:12

bı, Bı Kub aunab, a göm, aij gö nıñöl gı abad mıdpal gau, kalıp magöñhalö u rö nöp gınab. *

⁹ Dimodi. Adan mıdainım u, yad mıdpin i yıñıd aumön. ¹⁰ Bı yad aip mıdmıdun gau, mıñi yad aip aui mıdagpal. Bı ne Demas, nan mınöñ naböñ adö il i mıdmagö löm, yıp böñ nöp arö göm, hadö daun kub Desalonaika ara. Bı yad Kresej Galesia Propins ara. Daidas Dalmesia Propins ara. *

¹¹ Bı añı Luk nöp yad aip mıdpul. Krais Jisas nıp wög gabin aui, Mak nıpe gı ñı aij gınab. Anıb u, ne Mak nıp ammön uı gı dauö, yad aip mıdul, wög anıbu gul.

¹² Dijikas nıp hag yunö Epesas ara. ¹³ Aunabön ñın u, daun kub Droas apön, kolsior mılö yad u, bı ne Kapas ram ud linö u udmön daumön; adan mıdainım u, köp yad wam wam gı mıdöp gau magöñhalö udmön daumön; wasö u, köp kaj meme sipsip hañ hib halö kalı kliñ rıkla gau nöp magöñhalö udmön daumön. *

¹⁴ Bı kapa wög göp Aleksada yıp gı naj yabıł ga. Yıp ga anıbu, God nıp pen u rö nöp gınab. * ¹⁵ Krais Jisas manö aij hagnun u, Aleksada nıpe jı naj yabıł ga u me, yıp gı naj ga rö, nöp u rö nöp gınım rö löp u, nıñ aij gımön.

¹⁶ Yıp nöd manö kub hagla ñın u, nıbi bı ap yıp jöl gau nıñ mıdö manö kub hagagnö; kale magöñhalö yıp arö gıla. Pen God kalıp gası anıbu nıñöl gı mıdagainım. ¹⁷ Yıp manö kub hagla anıbu, Bı Kub yıp abad mıdö nıñöl gı, manö aij nıpe u nıbi bı gau nıbö iru nöp apöm mıdeila gau, kalıp haıöwalö hagainö nıñla. Bı Kub gö, kaj laiön yıp hau ñıñöl rö laga. ¹⁸ Yad nıñbin, Bı Kub yıp abad mıdö, nan naj ap yıp

gınım rö lagnab; yıp ud kamıñ yuöm, dam ram mınöñ aij nıpe kumi kabö adö lañ au ud arnab. Bı Kub anıbu, hib nıpe u pör pör nöp haglö adö aran. Anıb unbö rö aij.

Pol hagöp, “Kale mıdpım?” a göp

¹⁹ Nıbi ne Prisila abe, nugmul nıpe Akwila abe, bı ne Onesiporas nıbi bı ram nıpe mıdpal gau abe kalıp hagnön, Pol “Kale mıdpım?” a göp, a gımön. *

²⁰ Bı ne Erasdas aui auaga; mıdöp daun kub Korid u. Bı ne Dropımas nıp nan gö, arık aunö daun kub Mailidas. *

²¹ Yıgön kub auöp ñın u söl mıdöp rö, adan mıdainım u, yıgön auagnab adö u yıñıd aumön.

Pen Yubulas, Pudens, Lainas, Klodia, Krais Jisas nıbi bı nıpe daun kub Rom i mıdpal gau magöñhalö nöp, “Ne mıdpan?” a gaböl.

²² Dimodi, Bı Kub nöp aip mıdainım.

God kalöp magöñhalö mög nıñöm ud aij gınım.

* **4:8:** 1Ko 9:24-25 * **4:10:** 2Ko 8:23; Ap 15:37-39; Kol 4:14 * **4:13:** Ap 20:6 * **4:14:** 1Di 1:20; Sam 62:12; Ro 2:6 * **4:19:** Ap 18:2; 2Di 1:16-17 * **4:20:** Ap 19:22; 20:4; Ro 16:23

Daidas Pol Daidas n̄p kōp kal̄ kliñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe ap m̄idem, Jisas Kraiſ manö aij n̄ipe ud ajep b̄i n̄ipe ap m̄idpin.

God ȳip hag la u, n̄ibi b̄i n̄ipe udn̄ig gab gau kal̄p God Manö u hag ñ̄nō kale manö an̄ibu n̄iŋ ud p̄idōŋ gōm, manö n̄iŋö yuö u n̄iŋ aij gōm, hagöp rö nöp göl, a gōm, God ȳip wög an̄ibu hag la. ² God n̄ipe manö p̄iral ap hagagöp. N̄ipe hadame dagol gau ram m̄inōŋ ḡi laga ñ̄in u manö n̄iŋö hagōm haga rö, n̄ibi b̄i an an manö n̄iŋö n̄ipe an̄ibu n̄iŋ udōm, manö n̄iŋö yuö u n̄iŋ aij gōm, u rö nöp ḡinaböl gau, n̄ipe kal̄p p̄ör m̄idep magö u ñ̄inab. *

³ Ñ̄in n̄ipe ke hag la ñ̄in u nöp, God manö n̄ipe waiö la. God, Ud Kam̄iŋ Yuep B̄i hon u, ȳip hag lö, manö aij n̄ipe waiö hag ñ̄i ajpin.

⁴ Daidas, nöp kōp an̄ibi kal̄ kliñ r̄ikabin. God Manö u nöp hag ñ̄ainö, Kraiſ Jisas n̄iŋ udmön, manö aij adö añ̄i n̄iŋbul u me, nöp ñ̄i aij yad, a gabin. Bapi God abe, Ud Kam̄iŋ Yuep B̄i hon Kraiſ Jisas abe, nöp mög n̄iŋmil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö, ne agam̄iŋ m̄id aij ḡimön. *

⁵ Yad nöp ram m̄inōŋ ñ̄ig r̄ib gus ga airan Krir hag lem, hagnö, “N̄ibi b̄i kal̄p Kraiſ manö aij u hag ñ̄ilo gau kauyaŋ am n̄iŋmön, wög r̄imnap gaglo u göl ḡi, b̄i kub kal̄p abad m̄idep ram m̄inōŋ ke ke m̄idpal gau hag l̄imön,” a ḡinö.

⁶ Pen n̄ibi b̄i Kraiſ n̄iŋ udpal gau b̄i kub kal̄p abad m̄idep r̄imnap udn̄ig, b̄i ȳihar̄iŋ udagmön. B̄i ḡi aij ḡipal gau nöp n̄iŋmön udmön.

N̄ibi kale añ̄i ap nöp udöm, ñ̄i pai kale gau kal̄p abad m̄id aij ḡilö, Kraiſ n̄ip n̄iŋ udöm, ami bapi manö udöm hain gōm haſowaſo gagpal, b̄i gau nöp n̄iŋmön udmön.

* ⁷ Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe abad m̄idep b̄i gau kale God wög n̄ipe ke abad m̄idpal. An̄ib u, b̄i abad m̄idep b̄i gau kale ḡi aij nöp ḡilö, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄p manö hag juöl rö lagn̄im. Pen b̄i manö pen pen hagpal gau, b̄i ȳiŋid kal̄ jubal gau, b̄i ñ̄ig klö ñ̄iŋöm hauſ l̄ibal gau, b̄i urak pen pen pakpal gau, b̄i uſpö k̄ino mani si udn̄ig ḡipal gau, kal̄p n̄iŋmön udagmön. ⁸ Pen n̄ibi b̄i Kraiſ n̄iŋ udpal gau b̄i kal̄p abad m̄idep gau, n̄ibi b̄i m̄ilö gau n̄ibö hag w̄ihai dam ram kale aip aŋ daŋ udöm, nan n̄ihön n̄ihön aij m̄idöp gau m̄idmagö löm, gas̄i hañ romaŋ kale ke gas̄i göp rö gagöm, n̄ibi b̄i gep abe n̄ibi b̄i ramö gau abe magōŋhalö ud aij gōm, b̄i uſ m̄idun a gōm, p̄ör nöp God Manö hagöp rö nöp gas̄i n̄iŋöm, klö gōm hagöp rö nöp gōm, gaiöl. ⁹ Kraiſ manö n̄iŋö nöd hag ñ̄ilö n̄iŋla u nöp n̄iŋ ud p̄idōŋ göl ḡi, Kraiſ n̄ibi b̄i gau kal̄p Kraiſ manö ȳidun göl u nöp hag ñ̄i aij ḡilö, kale n̄iŋ udöm gas̄i halö m̄ideinaböl. Pen n̄ibi b̄i manö ȳidun göl an̄ibu r̄ib jubal gau, kal̄p manö ȳidun göl adö u hag ñ̄i aij geinaböl, manö pen hagöl rö lagnab.

¹⁰ N̄ihön ḡin̄ig: n̄ibi b̄i Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun a ḡipal gau iru nöp God Manö u r̄ib juöm, manö p̄iral gau n̄ibö udöm n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄p hag ñ̄öm, adan naij u ſip ḡi ud arbal. B̄i an̄ib gau iru nöp b̄i Juda n̄ibö. Kale Kraiſ n̄ip n̄iŋ udpal u pen Juda n̄ibi b̄i wasö gau kale Kraiſ n̄ip n̄iŋ udöm, hañ r̄ib ḡi dö gōm me, Kraiſ n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idnaböl a ḡipal. * ¹¹ Ne ḡimön manö p̄iral u arö ḡilaŋ. Mani nan

* 1:2: Kol 1:27 * 1:4: 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Di 4:10; Ro 1:7 * 1:6: 1Di 3:2-7; 2Di 2:24-26

* 1:10: 1Di 4:7

gau udun a göm kale manö piral an+bu nöp hag ñ+lö, b+ r+mnap n+bi b+ ñ+ pai ram kale aip hanbal gau magöñhalö manö piral an+bu udpal. *

¹² Pen b+ manö hagep kale ke Krir n+bö b+ ap haga, “N+bi b+ Krir n+bö gau pör nöp manö pir alöm, nan naj nöp göm, kale iru gö wög gagöm, nan aij iru nöp udun a göm, kain hapeb rö m+dpal,” a ga. ¹³ B+ Krir n+bö manö haga an+bu n+ñö yab+ñ haga. An+g g+pal an+bu ne kal+p manö klö yab+ñ haggmön, manö piral haggpal u arö göm, Krais manö aij u y+dun göl nöp n+ñ udöl. *

¹⁴ Kal+p manö klö haggmön, Juda n+bi b+ aiud y+har+ñ hadame gau haggm+dal gau arö göl; n+bi b+ Krais manö n+ñö j+ n+ñbal gau an+g an+g g+mim a g+pal gau, manö kale udagöl. *

¹⁵ God n+bi b+ aij n+pe gau nan r+mnap hil gaggpal; nan aij a göm hañöwañö udpal. Pen n+bi b+ nan si nan naj nöp g+m+dal gau abe, n+bi b+ Krais n+ñ n+ñ udaggpal gau abe, nan iru nöp hil g+pal.

N+bi b+ an+ñ gau rö, gas+ r+m+id kale böñ nöp naj gö, gas+ n+ñ aij gaggpal. ¹⁶ God Manö n+ñ udun, n+bi b+ n+pe m+dpun a g+pal u pen kale g+pal rö n+ñun n+ñbun, kale God n+bi b+ n+pe wasö. Kale God Manö aij haggöp rö j+ n+ñbal u me, kale nan aij ap göl rö lagöp. G+pal an+bu God n+ñö mulu lugöp. *

2

Krais n+bi b+ n+pe gau kal+p abad mid aij g+mön

¹ Pen ne n+bi b+ gau kal+p God Manö kabö göl adö u nöp hag ñ+mön. ² B+ majö rö gau kal+p hag ñ+ aij g+mön, ñ+g wain iru ñ+ñagöl; gas+ n+ñ aij göm, nan naj

gagöl; hañ roman kale ke gas+ göp rö nöp gagöl; nan n+ñön gain+m, kale klö göm Krais manö aij n+pe u n+ñ ud p+dön göm, Krais n+ñ c+g p+dön göm, n+bi b+ gau m+dmagö yab+ñ löm, klö göm g+ damöm, b+ agam+ñ hain r+köm, g+ m+daiol. ³ N+bi majö rö gau kal+p u rö nöp hag ñ+ aij g+mön, kale n+bi God Manö haggöp rö nöp göm g+ aij g+pal rö nöp göl; kale n+bi b+ r+mnap hib hag juöm haggöl lugagn+m; ñ+g wain iru ñ+ñagöl; kale n+bi ñ+ pai b+ gau kal+p nag+ aij adö u nöp hag ñ+ aij göl. * ⁴⁻⁵ An+g göl m+id aij göm, kale n+bi ma il g+sön l+bal gau kal+p hag ñ+ aij g+lö, kale pen nugmul b+ kal+p m+dmagö löm, ñ+ pai kale gau kal+p m+dmagö löm, hañ roman kale ke gas+ göp rö nöp gagöm, as+ñ m+dagöp rö nöp m+dom, wög ram kale gau g+ aij göm, n+bi b+ r+mnap gau ud aij göm, nugmul b+ manö haggöl mo gau m+dol. An+g g+lö, n+bi b+ r+mnap n+ñöm, God Manö u hag juagnaböl. *

⁶ Pen b+ praj gau kal+p manö klö haggmön, kale hañ roman kale ke gas+ göp rö nöp gagöl. ⁷ Pen ne manö n+ñön n+ñön kal+p hag ñ+ñabön u, ne ke pör nöp nan magöñhalö an+g unbö rö nöp g+mön, b+ praj gau nöp n+ñöm, kale an+g unbö rö nöp göl. Pen ne n+bi b+ gau manö hag ñ+ñabön u, m+hol m+hol göl g+ haggmön; gas+ n+ñ aij g+mön God Manö kabö göl nöp hag ñ+ aij g+mön. *

⁸ Manö magö hagn+g gabön u n+ñ aij g+mön haggmön, n+bi b+ han+ñ n+ñlö mulu lugöp gau manö r+mnap uñhai wasö n+ñöm kal+p nable g+n+m. *

⁹ Pen Krais n+bi b+ n+pe, n+bi b+ r+mnap rau daulö, nag+ wög rö g+pal gau kal+p haggmön, b+ kub

* 1:11: 1Pi 5:2; 2Di 3:5-6 * 1:13: 2Di 4:2 * 1:14: 1Di 4:7 * 1:16: 1Jn 1:6; 2:4 * 2:3: 1Di 3:11 * 2:4-5: Ep 5:22 * 2:7: 1Di 4:12 * 2:8: 1Pi 2:15

yad aij g+n+m adö u nöp g+nam a göm, manö r+mnap pen hagagöm, b+ nap kale gau hagöl rö nöp göl. *
 10 Nap kale gau nan si udagöm, pör nöp nap nan kale gau magöñhalö abad aij göm, wög magöñhalö g+ aij göm göl. An+g göl g+ aij geinaböl u, n+bi b+ gau n+ñöm, God Ud Kam+ñ Yuep B+ hon u manö n+pe n+ñöm hagnaböl, manö an+bu manö n+ñö manö n+ñ udep a g+naböl.

11 Pen God n+bi b+ gau magöñhalö mög yab+ñ n+ñöb rö, Krai Jisas ram m+nöñ i+ i waiö apöm umö, n+bi b+ gau magöñhalö ram n+pe kumi kabö adö lañ au pör nöp Kam+ñ m+daioöl rö löp. 12 God n+pe han+ñ mög yab+ñ n+ñöb u n+ñun n+ñbun, nan si nan naij g+pun gau abe, hañ roman hon ke gas+ göp rö gun a g+pun u abe, arö gun, ram m+nöñ i+ i m+dpun i, gas+ n+ñ aij gun, n+bi b+ r+mnap nan naij ap gagun, klö gun God Manö hagöp rö nöp gun. * 13 An+bu, God hon Jisas Krai han+ñ ud Kam+ñ yuöp u, mailö halö ado g+ aunab a gun, gas+ halö m+dpun aij gö n+ñöl g+ m+dpun. 14 Jisas han+ñ a göm uma u, "Nan si nan naij g+pal gau magöñhalö pen ñ+nö, kale n+bi b+ as+ñ m+dagöp yad ke m+dom, g+ aij nöp gun a g+ gas+ n+ñ m+daioöl," a göm, han+ñ a göm uma. *

15 Manö hagaj+n an+bu n+bi b+ gau kal+ñ hag ñ+ aij g+mön. Pen n+bi b+ hałowalö g+pal gau kal+ñ klö g+mön hag ñ+mön, maj m+gan ne u s+ps+ñ n+ñagöl. *

3

Krais n+bi b+ kale aige göl g+naböl

1 Krai n+bi b+ gau kal+ñ hagnöm, kin gau abe, gapman b+ kub gau abe manö hagöl rö nöp göl. Pör

nöp n+bi b+ r+mnap gau kal+ñ g+ aij göl rö l+n+m u, kal+ñ g+ aij göl. * 2 Pen n+bi b+ r+mnap gau kal+ñ manö piral haglö hib kale lugagn+m; pen pen hagagöm, n+bi b+ r+mnap gau hag ud aij göm, n+bi b+ gau magöñhalö aip n+bi b+ hain m+id aij göm, göl. 3 Pen n+ñön: hon ke nöd u rö nöp gas+ n+ñ aij gagun, God Manö hagöp rö j+ n+ñun, hañ roman hon ke gas+ göp rö nöp gun a gun, b+ nag+man rö m+dm+dpun. Hon nan si nan naij nöp göl g+ m+dm+dpun; n+bi b+ gau kal+ñ gas+ naij n+ñun, nan kale gau nan hon rö m+daiböp, a gun, kal+ñ pen n+ñno mulu lugö pen n+ñlö mulu lugö g+m+dpun. Pen j+ n+ñlö pen j+ n+ñun g+m+dpun. *

4 Nöd an+g g+m+dpun u pen hainö God, Ud Kam+ñ Yuep B+ hon u, God n+bi b+ mög n+ñöm m+dmagö löp u han+ñ n+bi b+ waiö la. 5 God n+pe han+ñ ud Kam+ñ yua. Han+ñ ud Kam+ñ yua u, hon ke nan aij r+mnap g+no han+ñ ud Kam+ñ yuaga. N+pe han+ñ mög yab+ñ n+ñöb u me, han+ñ ud Kam+ñ yua. Ga an+bu, Ana U+ u han+ñ yuö apöm, gac hon u ñ+k g+ yuö, n+bi b+ hain n+bö yab+ñ l+ibun. * 6 God n+pe Ana U+ han+ñ böñ nöp yuö apöm han+ñ an+ dan m+dpö u, Jisas Krai han+ñ nan a göm umöm ud Kam+ñ yua u me, an+g ga. * 7 God ga an+bu, han+ñ mög n+ñöm n+bi b+ Kam+ñ aij n+pe rö udöm, Kam+ñ pör m+dep u udun a g+pun u, han+ñ ñ+nabin, a göm ga. 8 Manö n+ñö yab+ñ me an+bu.

Manö hagaj+n an+bu n+ñ aij g+mön klö g+mön hag ñ+mön, God n+ñ n+ñ udpal n+bi b+ gau gas+ añ+ an+bu nöp n+ñöm, n+bi b+ r+mnap kal+ñ g+ aij göl g+ m+daioöl. An+g g+naböl u g+ aij yab+ñ g+naböl. Manö an+bi manö aij yab+ñ; ram

* 2:9: 1Di 6:1 * 2:12: 1Jn 2:16 * 2:14: Gal 1:4; Eks 19:5; Dud 4:20; 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9

* 2:15: 1Di 4:12 * 3:1: Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * 3:3: 1Ko 6:11; Ep 2:2; 5:8 * 3:5: 2Di

1:9; Ep 5:26 * 3:6: Ap 2:17-18

m+nöŋ gau gau ud arlö, hagöp rö nöp geinaböl u, n+bi b+ magöŋhalö agam+ij m+id aij g+naböl.

God kalöp magöŋhalö mög n+ŋöm abad m+idain+m.

⁹ Pen n+bi b+ r+mnap manö hałowatö hag am+il ap+il göm, ap+is bac hon gau an+g an+g göl r+klö auöp, a göm, Juda lo manö u an+g an+g göl m+idöp, a göm, pen pen hagaiöl u, ne aip hagagmön. Manö an+b gau it ap m+idagöp; n+bi b+ manö y+har+ŋ an+bu n+ŋöm agam+ij m+id aij göl rö lagöp. *

¹⁰ An+b u, n+bi b+ r+mnap God Manö kabö göl u arö göm, manö r+mnap ke hagaiöl, mañ añ+ ap haggmön. Pen n+ŋagaiöl, mañu u rö nöp haggmön. Mañu u rö nöp n+ŋagaiöl, kal+p böŋ nöp arö g+mön. * ¹¹ Ne n+ŋban, n+bi b+ an+g g+pal gau kale gas+ naij nöp n+ŋöm, nan si nan naij nöp göl g+ m+idlö, gas+ m+idmagö aŋ kale daŋ gac m+idöp u waiö lö n+ŋbun.

¹² Yad hainö Ademas aka Dijikas hag yunö, nöp am hagö, ne y+ŋ+id auep rö lain+m y+ŋ+id Nikopolis daun aumön. Y+baud göm y+gön g+nab ñ+n u yad am m+ideinabin ram m+nöŋ an+bu. * ¹³ B+ ne Sinas lo manö n+ŋöb u aip, b+ ne Apolos aip, kal+p ud aij g+mön, adan arn+g gaimil u, nan kale r+mnap m+idagain+m ñ+mön ud armil. *

¹⁴ Krais n+bi b+ n+pe Krir m+idpal gau, kale wög göl g+ m+idlö nan ñ+ŋeb p+ln+m. Kale klö göm pör nöp g+ aij göl g+ m+idöm, wög göl g+ m+idöm, nan magö ñ+ŋöm, n+bi b+ nan m+idagöp gau kal+p r+mnap ñ+naböl. *

¹⁵ Daidas. N+bi b+ yad aip m+idpun aui nöp, "M+idpan?" a g+pal. Pen hon Krais manö aij n+ŋ udpun rö n+ŋ udöm, han+p m+idmagö l+bal gau kal+p, "M+idpim?" a g+mön.

* **3:9:** 2Di 2:14,16 * **3:10:** Mad 18:15-17
18:24; 1Ko 3:5-6; 16:12 * **3:14:** Ep 4:28

* **3:12:** Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 * **3:13:** Ap

Pilimon Pol Pilimon n̄p köp kali kliñ r̄ika

¹ Yad Pol. Krais Jisas n̄p wög gainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin. Yad mam hon Dimodi aip m̄dul, kalöp köp an̄bi kali kliñ r̄ikabul.

Mam aij hon Pilimon, hon wög j̄m ñöl ḡipun. ² Ne u, añ hon Apia u, b̄i hon aip God wög klō ḡöm ḡöp Akipas u, Krais Jisas n̄bi b̄i n̄pe ram ne apim God n̄p sabe ḡipim gau magōñhalö, kalöp köp i kali kliñ r̄ikabul. *

³ God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Krais abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡimil abad m̄dlö, kale agam̄j m̄d aij ḡi m̄daimim.

N̄bi b̄i God n̄p n̄ñ udpal gau kalip m̄dmagö l̄ban, a ga

⁴⁻⁵ Ne B̄i Kub Jisas n̄p n̄ñ udöl ḡi, God n̄bi b̄i n̄pe gau kalip magōñhalö m̄dmagö l̄ban u ȳp haglō n̄ñem, yad God yad n̄p sabe göl ḡi, nöp gas̄i n̄ñem pör nöp aij a ḡipin. ⁶ N̄p hagpin, “Bapi. Hon Pilimon aip Krais manö aij u hag am̄l ap̄il gun me, han̄p n̄bi b̄i Krais n̄p n̄ñ udun c̄ig göl ḡi m̄dpun gau nan aij n̄ñhön n̄ñhön ñ̄ban u, Pilimon n̄pe magōñhalö n̄ñ aij ḡin̄m,” a ḡipin.

⁷ Pen mam aij yad Pilimon nöñ! Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kalip m̄dmagö yab̄i l̄ban u, kale m̄dmagö añ kale dan̄ m̄ñ m̄ñ ḡipal. Yad u rö nöp n̄ñem m̄ñ m̄ñ göl ḡi gas̄i halö m̄dpin. *

Onesimas n̄p mulu n̄ñagmön, a ga

⁸ Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kalip m̄dmagö yab̄i l̄ban u n̄ñem, ne yad Krais b̄i n̄pe mam̄l m̄ñhau m̄dpul rö, yad nöp manö klō hagem ne an̄g ḡimön a ḡibnep.

⁹ Yad Pol uri b̄i m̄lep l̄bin. Krais Jisas manö aij u hag ñ̄ñ ajainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin rö, nöp manö klō hagn̄g hagn̄nep u pen nöp an̄g hagn̄abin. Ne b̄i m̄dmagö yad m̄dpan rö, yad hagnam rö ḡimön. ¹⁰ Pen manö yad u, Onesimas n̄pe ñ̄ñ yad ke rö löp. Nöp wög ḡöm ar̄ik ara u, aui yad aip naḡi m̄dul, Krais manö aij u hag ñ̄ñnö n̄ñ udöp u me, yad nap n̄pe rö m̄dpin; n̄pe ñ̄ñ yad ke rö m̄döp. * ¹¹ Nöd n̄pe nöp wög ḡi ñ̄ñ aij gagm̄döp; pen uri n̄pe nöp wög ḡi ñ̄ñ aij ḡöm, ȳp wög ḡi ñ̄ñ aij ḡöm ḡinab.

¹² Pen ñ̄ñ m̄dmagö yad rö u nöp yuabin. ¹³ Nöd hag n̄ñem manö ne u udem rö, n̄p yuagbnep. Krais manö aij hagainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin i, ne apön ȳp abad m̄daimön rö lagöp u, Onesimas ȳp abad m̄daiböp. ¹⁴ Pen yad ke Onesimas n̄p ud m̄deinabin u kabö rö gagnab a gem, n̄p nöd yuem, nöp hainö hag n̄ñabin. Ȳp lau adö kauyan̄ yun̄g yumön. ¹⁵ Yad gas̄i n̄ñbin e, God n̄pe ke gö, Onesimas nöp magö pro marap arö ḡöm aröp u me, uri nöp ado ḡi apöm ne aip pör pör m̄dain̄m. ¹⁶ Pen m̄ñi n̄p ȳhar̄iñ naḡi wög gep b̄i ne ap n̄ñagnabön; m̄ñi n̄p mam m̄dmagö hol m̄ñhön ȳj̄ig göl rö n̄ñnabön. N̄pe mam m̄dmagö yad yab̄i, pen n̄pe b̄i naḡi wög ḡi ñ̄eb ne m̄döp u me, ne m̄ñ m̄ñ ḡimön b̄i naḡi wög ḡi ñ̄eb aij ap abe, B̄i Kub b̄i n̄pe mam aij ap abe udnabön. * ¹⁷ An̄b u, ȳp b̄i n̄ñeb ne yab̄i rö, B̄i Kub wög aip ḡipul, a ḡimön n̄ñban u, ñ̄ñ Onesimas n̄p hag ḡinam a ḡimön gas̄i u n̄ñagmön. Yad am̄jaknö ȳp ud aij ḡibnap rö u, n̄p u rö nöp ud aij ḡimön. ¹⁸ Pen n̄pe nöp ḡi naij ga aka nan r̄imnap pen ñ̄aga, a ḡimön, manö r̄imnap

* 1:2: Kol 4:17; 2Di 2:3 * 1:7: 2Ko 7:4 * 1:10: Kol 4:9; 1Ko 4:15 * 1:16: 1Di 6:2

m+dain+m, n+p hagagmön; manö an+bu y+p hagmön. Hagö, yad nöp pen ñ+nabin. ¹⁹ N+ñö hagpin rö, hib yad ke köp halö kal+ kñiñ r+kem labin. Pen yad Krajs manö aij u nöp hag ñ+nö ne n+ñ udmön, Krajs Jisas b+ n+pe m+dpän u, nöp hagagnabin; ne ke n+ñban. ²⁰ Mam yad. B+ Kub n+p wög aip g+pul rö, hagabin rö nöp g+mön. Krajs hal+p m+höñ ud aij gö mamil m+hau m+dpul rö, ne an+g g+mön n+ñöm yad m+ñ m+ñ g+nabin. ²¹ Yad hagpin rö nöp wasö, ne n+ñban adö u nöp n+ñmön, Onesimas n+p abe adö an+bu nöp g+nabön, a gem, aij a gö n+ñöl g+ nöp köp an+bi kal+ kñiñ r+kabin.

²² Manö añ+ ap m+döp u hagagpin. Y+p ram magö raul m+gan ap n+ñmön ud l+ aij g+mön. Kale magöñhalö God n+p sabe g+pim rö, sö l m+döp nag+ arö gem n+nam rö löp a gem gas+ halö m+dpin. *

Manö hag jua

²³ B+ ne Epapras u rö nöp Krajs Jisas manö hag ñeia, n+p nag+ leila, yad aip m+dpul i. N+pe nöp “M+dpän?” a göp. * ²⁴ B+ wög j+im ñöl g+pun Mak u, Arisdakas u, Demas u, Luk u nöp “M+dpän?” a g+päl. * ²⁵ B+ Kub Jisas Krajs kalöp n+bi b+ gau mög n+ñöm abad m+dain+m.

* 1:22: Plp 1:25; 2:24 * 1:23: Kol 1:7 * 1:24: Kol 4:10-12,14; 1Di 4:10-11

Hibru Hibru n̄bi b̄i Kraiſ lau adö m̄ideila gau kal̄ip köp kal̄i kl̄iñ r̄ika

God Ñ̄i n̄ipe han̄ip manö aij ña

¹ Nöd God n̄ipe ap̄is bac hon Juda n̄ibi b̄i gau kal̄ip manö hagn̄ig, b̄i manö hagep n̄ipe gau adan ke ke gas̄i ñö, kale n̄iñöm hag ñ̄im̄idal. ² Pen ñ̄in hain m̄idpun i, Ñ̄i n̄ipe ke yuö apöm han̄ip manö hag ña. God hagö, Ñ̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö hadame dagol gau ḡi la. God hagö, Ñ̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö abad m̄ideinab. * ³ Nap mailö kub halö yab̄i m̄idöp rö u, Ñ̄i u rö nöp mailö kub halö yab̄i m̄idöp. Nap b̄i aigege b̄i rö m̄idöp u, Ñ̄i n̄ipe u rö nöp unbö rö nöp m̄idöp. Ñ̄i manö klö yab̄i n̄ipe hagö, ram m̄inöñ nan gau magöñhalö m̄idep nöp m̄idöp. Ñ̄i n̄ipe apöm, han̄ip n̄ibi b̄i magöñhalö a göm umöm, n̄ibi b̄i magöñhalö gau nan si nan naij ḡipal gau magöñhalö lk̄ ḡi ke gau yuöm, kauyañ urak ap jak Nap klö ke halö m̄idöp u ñ̄imagö yij̄g böñ lau adö as̄iköm aip m̄idpil. *

Ejol gau yagol rö m̄idpal; God Ñ̄i me B̄i Kub yab̄i m̄idöp

⁴ God n̄ipe gö, Kraiſ n̄ipe ejol gau rö wasö; n̄ipe B̄i Kub m̄idöp. God Kraiſ n̄ip Ñ̄i yad a ga u, hib n̄ipe ejol hib rö wasö; hib n̄ipe i adö lañol au m̄idöp. * ⁵ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga, “Yad m̄iñi nöp hagabin, ne Ñ̄i yad m̄idpan, yad Nap ne m̄idpin,” a ga.

Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejol ap hagaga. * ⁶ Pen Ñ̄i n̄ipe nöd u m̄inöñ naböñ i yun̄ig ga ñ̄in u, God n̄ipe ejol n̄ipe kal̄ip haga, “God ejol gau magöñhalö hib n̄ipe haglö adö aran̄,” a ga. *

⁷ Pen ejol gau manö hagöm God haga,

“God ejol n̄ipe gau gö, ñ̄in ap yigön rö udöm aubal. Wög ḡi ñeb b̄i n̄ipe gau gö, ñ̄in ap mab m̄iñan̄ rö udöm aubal,” a ga. *

⁸ Pen God n̄ipe Ñ̄i n̄ipe n̄ip manö hagöm haga,

“Ne God. Ne Kiñ pör nöp pör nöp m̄idmön, n̄ibi b̄i ne gau pör nöp abad m̄ideinabön.

N̄ibi b̄i ne abad m̄idmön, ḡi aij ḡimön, kabö rö nöp ḡimön, abad m̄ideinabön. *

⁹ N̄ibi b̄i ḡi aij ḡilö, ne ñ̄iñi l̄iban, pen n̄ibi b̄i nan si nan naij ḡilö, ne mulu kal n̄iñban.

An̄ib u, yad, God ne, ḡinö, ne nöp B̄i Kub ke yab̄i m̄idpan; b̄i n̄iñeb ne gau mo ne gau m̄idpal,” a ga.

¹⁰ God manö r̄imnap halö hagöm haga,

“B̄i Kub, ne ke hadame dagol gau nöp m̄idmön, m̄inöñ naböñ iñ i ḡi löm, kumi kabö au ñ̄imagö ne ḡi l̄ina. *

¹¹⁻¹² Nan an̄ib gau magö ap m̄idöm, ur ḡin̄ig gab, pen ne m̄idep nöp m̄ideinabön.

Nan an̄ib gau, wañj pap̄i l̄i lugö, ud as̄ik ke au löm, ḡisön n̄ibö rol ḡipal rö ḡinabön.

Pen ne B̄i Kub, nöd m̄idm̄idan rö, uri an̄ib unbö rö nöp m̄idpan; ke ap lagnabön; uri m̄idpan rö

* **1:2:** Jon 1:3 * **1:3:** Ap 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Ap 13:33; 2Sa 7:14; 1Kr 17:13 * **1:6:** Ro 8:29 * **1:7:** Sam 104:4 * **1:8:** Sam 45:6-7 * **1:10:** Sam 102:25-27

hainö an+bu unbö rö nöp nöp
pör pör nöp m+deinabön,” a
ga.

13 God Manö adiṅ ap God manö
hagöm haga,

“Ne ñ+magö y+ṅ böṅ yad aui as+ik
m+idö,
nan n+ihön n+ihön nöp kauaṭ
mauaṭ rö m+idöp gau
magöṅhalö,
raṭa m+igan ne gau l+nabin,” a
ga.

Pen manö an+bu God n+ipe ejol ap
hagaga. * 14 An+bu u, ejol gau
n+ihön rö m+idpal? God kal+ṅ hag
yuö, n+ṅ wög g+ ṅöl g+, n+bi b+
Krais ud kam+ṅ yuö kumi kabö
adö laṅ au God aip pör nöp kam+ṅ
m+deinaböl gau kal+ṅ g+ ṅ+bal. *

2

God han+ṅ uda u nan kub yab+ṭ

1 An+bu u, manö hag ṅ+lö n+ṅbun
u, n+ṅ ud p+idöṅ gun, gas+ n+ṅöl
g+ nöp m+idaiun. Pen n+ṅ ud aij
gagnabun u, gas+ piral r+mnap
n+ṅun, manö piral böṅ gau arun
rö löp. 2 Ejol gau nöp lo manö
u damöm, Mos+is n+ṅ ṅ+la u pen
manö an+bu manö n+ṅö nöp m+idö
n+ṅöl g+, n+bi b+ manö an+bu magö
ap hagöp rö gagla gau abe, n+bi b+
magö ap r+ṅ r+kla gau abe, ilön pen
udla. * 3 An+bu u, hon God Ñ+ n+ipe
manö aij dauöp u arö g+nabun u,
hon kam+ṅ arun rö lagnab. B+
Kub n+ipe ke manö an+bu dap auö,
n+bi b+ manö n+ipe an+bu n+ṅla
gau, han+ṅ manö n+ṅö yab+ṭ an+bu
n+ṅmim a göm, hag ṅ+ aij g+la.

* 4 Pen gas+ kale u nöp n+ṅöm
hagagla; God kal+ṅ aip m+idö n+ṅöl
g+, nan n+ṅeb n+ṅagep rö r+mnap
göl g+, nan gagep rö r+mnap göl
g+, han+ṅ hag ṅ+la. God gas+ n+ipe
ke n+ṅöm, Ana U+ n+ipe u n+bi b+
r+mnap nan aij ṅö ke yab+ṭ geila u,

u rö nöp n+ṅno. An+bu u me, Krais
manö aij u n+ṅö yab+ṭ hagaböl a
gun n+ṅbun. *

*Jisas han+ṅ rau adog udöm
han+ṅ aṅ mam yad a göp*

5 Pen God han+ṅ ud n+ipe aip
kumi kabö ado laṅ au pör nöp
m+deinabun manö hagpin adö u,
ejol gau b+ kub adö laṅöl rö, hon
yagol rö m+ageinabun. 6 Manö
adö an+bu, God Manö u kal+ kṅiṅ
r+köm hagla,

“God. Ne n+bi b+ gau kal+ṅ gas+
n+ṅmön udpan.

Pen kale ne ke rö m+idagpal;
kale n+bi b+ y+har+ṅ rö u,
ne n+ihön g+n+ṅ kal+ṅ abad m+id
aij g+pan? *

7 Ne gaina, magö uṭep ap ejol gau
b+ kub rö m+ideila,
n+bi b+ gau yagod au rö
m+ideila u

pen m+ṅi n+bi b+ gau kal+ṅ gö, kale
hib m+idö,

8 nan magöṅhalö gau abad
m+deinaböl,” a g+la.

God gö n+bi b+ nan magöṅhalö
gau abad m+deinaböl a g+la u, hon
n+ṅbun nan magöṅhalö n+bi b+ mo
kale au m+idnab. Pen m+ṅi hon
n+ṅbun nan magöṅhalö n+bi b+ mo
kale au m+dagöp.

9 Pen Jisas ga u n+ṅbun. God
Jisas n+ṅ yuö m+nöṅ naböṅ adö iṭ
i apöm m+ideia ṅ+n u, ejol gau n+bi
b+ kub rö m+ideila; Jisas n+ipe b+
y+har+ṅ pro rö m+ideia. Pen God
n+ipe n+bi b+ mög n+ṅöb rö, Jisas
n+bi b+ magöṅhalö gau ud kam+ṅ
yunam a göm ilön kub udöm umö,
God gö m+ṅi B+ Kub mailö halö
m+idö n+ṅöl g+, hib n+ipe haglö adö
arab. *

10 God n+ipe nan gau magöṅhalö
g+ löm abad m+idöp u, n+bi b+ iru
nöp ud ram m+nöṅ aij yab+ṭ n+ipe
u ud l+n+ṅ, Jisas yuö apöm ilön ke
yab+ṭ udö, God n+ṅ ka aij ke yab+ṭ

* 1:13: Sam 110:1 * 1:14: Sam 34:7; 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29; 12:25

* 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * 2:6: Sam 8:4-6 * 2:9: Plp 2:8-9

nipe ke u ña. Nihön g+nig: Jisas nipe ke ga manö aij u n+ñ udöm, n+bi b+ iru nöp ka aij ke yab+ an+bu Jisas aip am m+deinaböl. ¹¹ Pen n+bi b+ nan si nan naj gac u l+k g+ yuab B+ an+bu abe, n+bi b+ uri gac halö m+dagpal gau abe, Nap kale añ+. An+bu u, Jisas n+bi b+ an+bu gau kal+p añ mam yad b+ gau a göm hagö nable gagöp. * ¹² Jisas nipe God n+p haga,

“Añ mam b+ yad gau kal+p aiud nöp u ud ñ+nabin;
nöp sabe g+nig magum gun,
k+map hagöl g+,
hib ne hagnö adö arnab,” a ga.
*

¹³ Pen manö ap haga,

“God nipe y+p abad aij g+nab a g+ gas+ u n+ñem
gas+ halö m+deinabin,” a ga.

Pen manö ap haga,

“God ñ+ pai y+p ña gau aip m+dpin
i,” a ga. *

Krais n+bi b+ udnam a göm, b+ rö löm, aua

¹⁴ Ñ+ pai haga an+bu gau kale n+bi b+ u me, nipe b+ yab+ ap löm apöm, Seden n+bi b+ t+p g+ udö umbal b+ u n+p al pak l+nig uma. * ¹⁵ An+g gö me, n+bi b+ umnabun a göm pör nöp gas+ m+lö löm b+ nag+man rö m+deila gau, kal+p hub+k yuö pör pör nöp kam+ñ m+daiöl rö löp. ¹⁶ Pen Krais an+g ga u, ejol gau ud aij g+nam a göm gaga; Ebrahim ñ+ pai ud aij g+nam a göm an+g ga. ¹⁷ Adö an+bu nöp, Krais apöm hon añ mam nipe m+dpun rö b+ yab+ löm, b+ God n+p nan sabe gep aij yab+ u m+döm, n+bi b+ m+d aij gagpal gau kal+p mög n+ñöm ud aij göm, pör nöp God n+p wög g+ ñ+ aij göl g+ m+dö, God nipe n+bi b+ nan si nan naj g+pau gau gac an+bu n+ñöm arö g+nab. ¹⁸ Pen apöm m+nöñ naböñ adö if i m+döm,

han+p marö n+ñöm n+ñöm göp u, n+p u rö nöp gö me, nipe ke n+ñ aij göp rö, han+p mög n+ñöm abad m+d aij g+nab.

3

Jisas b+ kub; Mos+is b+ pro

¹ Añ mam b+ yad. God kalöp u rö nöp manö aij nipe hagö, hon God n+bi b+ nipe ke m+dpun. Jisas nipe b+ God manö aij dam ñeb b+ u. Jisas nipe b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ u. Jisas manö aij n+ñ udun, God Manö hagöp rö nöp g+nig gun u, nipe pör nöp han+p g+ ñöb. An+bu u, kale pör nöp Jisas n+p nöp gas+ n+ñöl g+ m+daimim. *

² Mos+is God manö haga u n+ñöm God n+bi b+ nipe udöm abad m+d aij g+m+döp. An+g unbö rö nöp Jisas God manö haga u n+ñöm magör+halö g+ aij ga. God Jisas n+p wög an+bu hag la. ³ B+ ap ram g+ l+nab u, ram hib haglö adö aragnab; b+ ram g+ l+nab b+ an+bu nöp hib nipe haglö adö arnab. Adö an+bu rö nöp, God Mos+is n+p ud aij göm gö, n+bi b+ Mos+is b+ kub a g+pau; pen Jisas hib kub yab+ m+döp rö, n+bi b+ hib nipe haglö adö lañol au arañ. ⁴ Ram haneb ap ke waiö lagöp; b+ geia m+döp. Adö an+bu rö nöp, nan n+ñöm n+ñöm m+döp gau magör+halö God nipe geia m+döp.

⁵ Mos+is God n+bi b+ nipe an+ au wög g+ ñ+ aij göl g+, God han+p hainö manö n+ñöm hagnab u, manö aij r+map hag ña. *

⁶ Pen Krais God Ñ+ nipe y+ñig göl m+döp u me, han+p God if n+ñ m+dpun gau, b+ ram nap n+bö rö m+döm abad m+d aij göp. Nan aij hainö udnabun u n+ñ udun gas+ halö m+deinabun u, n+bi b+ nipe nöp m+deinabun.

* 2:11: Mad 25:40 * 2:12: Sam 22:22 * 2:13: Ais 8:17,18 * 2:14: 1Jn 3:8; Rep 12:10

* 3:1: Hib 4:14; 7:26; Nab 12:7 * 3:5: Nab 12:7

God manö aij u niŋ udöl gi
gimim, arö gagmim

⁷ Anib u, Ana Ut haga rö niŋun.
Nipe haga,

“Ñin i God manö apdi niŋeinabim
u,

manö nipe u niŋ udmim. *

⁸⁻⁹ Napis nahai bi hadame nöp,
mi ñin juöl mi hau ram minöŋ
kabö nöp midöp aŋ gau
midlö,

kalip nan gagep rö gau göl gi, abad
mid aij gainö u pen

God nipe hanip niŋhön ginab a
göm, manö yad u niŋagöm,
gasi kale ke nöp niŋöm gilö
armidöp.

Napis nahai bi gila rö u, kale
God manö hag juagmim. *

¹⁰ Anig gilö, yad napis nahai bi
gau niŋnö mulu lugö hagnö,
‘Kale pör nöp yip ji niŋöm,
manö yad hain gagpal,’ a
ginö.

¹¹ Anig gila u, yad kalip niŋnö
mulu lugö,

‘Ram minöŋ aij aramöm, yad
aip midöm,

ake löm mid aij göl a ginö u,
aragnaböl,’ a ginö.

Manö klö hagem böŋ nöp
wasö ginö!” a ga. *

¹² Anib u, añ mam bi. Nan si nan
najib gimim, God kamini midöp u
manö nipe u arö gimim, gasi kale
ke niŋmim rö löp u, niŋ aij gimim.

¹³ God Manö adini hagajin u, “Ñin
i God manö apdi niŋeinabim u,
manö nipe u niŋ udmim,” a göp.
Anib u, uri hon “Ñin i” midpun u,
pör pör ñin añt añt nañin namam
gau aip Kraiss manö aij u hag amil
apil göl gi, pen pen hag ñimim,
gasi halö midmim. Wasö u, Seden
kalöp nan si nan naj gep manö pi-
ral rimnap hagöm kalöp tip gi ud
arö Kraiss manö aij u arö ginabim.

¹⁴ Nöd Kraiss manö aij nipe u
niŋun, manö nipe niŋ ud pidöŋ
gun, nip cig aij gino u rö, hainö
pör nöp klö gun anib unbö rö
nöp Kraiss manö aij nipe u niŋ ud
pidöŋ gun, nip cig aij gun gasi halö
midleinabun u, Kraiss nibi bi nipe
midun nip aip jim ñöl wög gipun.

¹⁵ God Manö adini hagajin u
hagöp,

“Ñin i God manö apdi niŋeinabim
u,

manö nipe u niŋ udmim.

Napis nahai bi hadame nöp,

God nipe hanip niŋhön ginab a
göm, manö yad u niŋagöm,
gasi kale ke nöp niŋöm gilö
armidöp.

Napis nahai bi gila rö u, kale
God manö hag juagmim,” a
ga. *

¹⁶ Mosiss nipe Isrel nibi bi nöp
udöm Ijip nibö daua nibi bi anib
gau magöŋhalö God manö niŋöm
ji niŋla. *

¹⁷ Mi ñin juöl mi hau
Isrel nibi bi nöp nan si nan naj
gi midlö, God kalip mulu lugöl gi
midö niŋöl gi, ram minöŋ kabö
nöp midöp aŋ gau midöm iru nöp
um hakla. * ¹⁸ Pen Isrel nibi bi nöp
pör nöp God nip ji niŋöm, manö
nipe hagöp rö gagla u me, God
nipe manö klö hagöm, “Yad kalöp
niŋnö mulu lugö, ram minöŋ aij
arammim, yad aip midmim ake
limim mid aij gimim a ginö u,
aragnabim,” a göm, böŋ nöp wasö
ga. ¹⁹ Anib u niŋbun, manö nipe
niŋ udagla u me, am ram minöŋ
aij ake löm mid aij giblap au aröl
rö laga.

4

¹ “Kale ram minöŋ aij arammim,
yad aip midmim ake limim mid
aij ginabim,” a ga manö u Isrel
napis nahai bi niŋ udagla. Pen uri
God hanip nöp manö niŋö anibu

* 3:7: Sam 95:7-11 * 3:8-9: Eks 17:7; Nab 20:2-5 * 3:11: Nab 14:21-23 * 3:15: Hib
3:7-8 * 3:16: Nab 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10

hagöp. An+bu u, kale magöñhalö n+ñ aij g+mim, hon magöñhalö ram m+nöñ aij aramun, God aip m+idun ake lön m+id aij gun, a g+ gas+ n+ñmim. N+ñ aij g+pe, God kalöp n+bi b+ añ+ ap, nan aij nöp ñ+nabin a g+nö u udagnabön, a gagn+m. ² God gö Krais manö aij u Isrel n+bi b+ kal+ip hag ñ+lö n+ñla rö, han+ip u rö nöp Krais manö aij u hag ñ+lö n+ñno. Pen Isrel n+bi b+ Krais manö aij u n+ñöm, n+ñö hagöp a göm, n+ñ udagla. An+bu u, Krais manö aij u kal+ip g+ ñaga. ³ Pen hon n+bi b+ Krais manö aij u n+ñun, n+ñö hagöp a gun n+ñ udupun gau, “Kale ram m+nöñ aij arammim, yad aip m+idmim ake l+mim m+id aij g+inabim,” a ga u, manö n+ñö an+bu haga rö g+inabun. God haga, “An+g g+la u, yad kal+ip n+ñnö mulu lugö,

‘Ram m+nöñ aij aramöm, yad aip m+idöm, ake löm m+id aij göl a g+nö u, aragnaböl,’ a g+nö.

Manö klö hagem böñ nöp wasö g+nö!” a ga.

God an+g haga u pen n+pe hadame dagol gau ram m+nöñ i g+ laga ñ+n u, nan magöñhalö g+inab gau magöñhalö hadö gas+ n+ñöm g+inabin a ga. *

⁴ God Manö u ad+ñ ap amgö l+ n+ñmön, ñ+n mudun u manö r+mnap n+ñnabön. Manö an+bu kal+ kl+ñ r+köm hagla, “God ñ+n unbö kagoł j+ñ ram m+nöñ nan gau magöñhalö g+ l+ haköm, ñ+n mudun j+ñ u ake l+nam a göm, y+har+ñ m+deia,” a g+la. *

⁵ Pen God Manö ad+ñ m+idö nöp hagaj+n an+bu, God haga, “Ram m+nöñ aij aramöm, yad aip m+idöm, ake löm m+id aij göl a g+nö u, aragnaböl,” a ga. *

⁶ God gö Krais manö aij u Isrel n+bi b+ kal+ip hag ñ+la pen

n+ñöm, n+ñö hagöp a göm, n+ñ udagla. An+bu u me, ram m+nöñ aij aramöm, God aip m+idöm ake löm m+id aij g+blap u, aragla. Pen n+bi b+ ke n+bö r+mnap arnaböl. ⁷ An+bu u, n+bi b+ manö n+pe n+ñöm arö g+la gau umlö, m+ iru nöp inö, bac itañ Depid God Manö kal+ kl+ñ r+köm, manö magö uri nöp hagaj+n u hagöm haga,

“Ñ+n i God manö apdi n+ñeinabim u,

manö n+pe u n+ñ udmim.

God manö n+pe n+ñmim

iru göp a g+mim j+ n+ñagmim,” a ga.

Pen God kauyañ u, “Ñ+n i” a ga u me, hon n+ñbun, ñ+n n+pe n+bi b+ udnab ñ+n u auagöp; m+dep nöp m+idöp. *

⁸ Pen kale hagnabim, “God hadame nöp, ‘Ram m+nöñ aij arammim, yad aip m+idmim ake l+mim m+id aij g+inabim,’ a ga u, b+ kub Josua ap+s bac b+ kal+ip dam ram m+nöñ Kenan arö, m+id aij g+la adö u haga,” a g+inabim. Pen ñ+n an+bu nöp hagaga; kale amöm ram m+nöñ Kenan m+idlö n+ñöl g+, manö an+bu kauyañ haga. *

⁹ An+bu u, God n+pe ñ+n mudun u ake löm m+id aij ga rö, n+bi b+ n+pe u rö nöp ake löm m+id aij g+inaböl. ¹⁰ God ñ+n kagoł j+ñ wög göm, ñ+n mudun j+ñ u ake löm y+har+ñ m+deia rö, n+bi b+ an an God ram m+nöñ aij au arnaböl gau, kale an+bu unbö rö nöp wög geila u arö göm, ake löm, y+har+ñ am n+pe aip m+id aij g+inaböl. * ¹¹ An+bu u, ram m+nöñ aij an+bu aramun, God aip m+idun ake lön m+id aij g+inabun a ga manö u, klö gun, n+ñ ud p+idöñ gun, God Manö hagöp rö nöp göl g+ m+daun. An+g unbö rö g+inabun u, Isrel n+bi b+ nöd God manö haga u n+ñ udagöm ram

* 4:3: Sam 95:11; Hib 3:11 * 4:4: Jen 2:2 * 4:5: Sam 95:11 * 4:7: Sam 95:7-8 * 4:8:

Dud 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4

m+nöŋ aij aragöm, ap lug pakla rö u, hon n+bi b+ aŋ ap unbö gagnab.

¹² N+hön g+ing: God Manö u kam+ŋ nöp m+idöp. God Manö u, nan n+hön g+ing g+nab. Ru m+lö k+id gau magöŋhalö kaŋu göp; God Manö u k+id yab+ŋ. Aŋ han+p yaŋ amöm, gas+ r+m+id m+idmagö ke löm ana ke löm g+nab; aŋ han+p yaŋ amöm, le goŋ ke löm le cil ke löm g+nab; aŋ han+p yaŋ amöm, gas+ aij n+ŋbun aka gas+ naj n+ŋbun u, ud höŋ lö n+ŋ aij g+nabun. *

¹³ N+hön n+hön g+nabun gau, God n+ŋ m+idö n+ŋöl g+ g+nabun; agam+ŋ pi göl gun rö lagöp. Pen n+pe nöp han+p manö kub göm, n+hön n+hön g+pun manö u hag n+ŋö n+ŋöl g+ n+p hag n+nabun.

Jisas God n+p nan sabe gep B+ Kub yab+ŋ m+idöp

¹⁴ An+bu u, God N+p Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ŋ hon u, God N+ n+pe Jisas u, amöm Nap aip m+idöp rö, Krai manö aij n+ŋ udupun u, n+ŋ ud p+idöŋ göl g+ m+idaiun. * ¹⁵ God N+p Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ŋ hon u apöm m+nöŋ iŋ i m+idm+idöp rö, nan si nan naj han+p t+p g+ ud ar+n+ rö löp gau abe, marö han+p n+hön n+hön göp gau abe, n+p u rö nöp ga u pen n+pe g+ naj gaga. An+bu u, marö n+hön n+hön han+p g+nab u, God N+p Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ŋ hon u n+ŋ aij göp rö, han+p mög yab+ŋ n+ŋöm, ¹⁶ b+ aŋ n+bö hon aij yab+ŋ u m+idöp. An+bu u, hon gac halö m+idpun u, God an+n+ göp B+ u n+p p+n+ŋ gun, arö gagan. God han+p mög n+ŋöm, N+ n+pe n+p yuö apöm uma rö, God sea Kiŋ as+ik m+idöp söl au areinabun u, n+pe han+p mög n+ŋöm ud aij göm abad m+id aij gö agam+ŋ m+id aij g+nabun. *

* 4:12: Ep 6:17; Rep 1:16; 19:13-15

* 4:14: Hib 3:1; 10:23

* 4:16: Hib 10:19

* 5:2-3:

Lep 9:7; 16:6

* 5:4: Eks 28:1

* 5:6: Sam 110:4; Hib 6:20; 7:1

5

¹ B+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau magöŋhalö, b+ y+har+ŋ n+bi b+ aŋ gau n+bö u pen God kal+p hag lö, b+ aŋ n+bö m+idöm wög n+pe u g+p+al. N+bi b+ nan si nan naj g+p+al u n+ŋöm, kaj meme aka kaj sipsip dap b+ God n+p nan sabe gep b+ kub n+lö, kale pen b+id adö u pak lauöm, God n+p sabe g+ n+bal. Wög kale ap pen, n+bi b+ God n+p gas+ n+ŋlö aij gö, nan r+mnap dap b+ God n+p nan sabe gep b+ kub n+lö kale nan an+bu gau God n+p sabe g+ n+bal. ²⁻³ Pen b+ God n+p nan sabe gep b+ kub an+bu gau, b+ yab+ŋ gau me, kale ke u rö nöp nan si nan naj g+p+al. An+bu u, n+bi b+ r+mnap gau nan si nan naj kale g+p+al u abe, kale ke nan si nan naj g+p+al u abe gas+ n+ŋöm God n+p nan sabe g+ n+bal. An+bu u, n+bi b+ n+ŋ aij g+p+al gau ap lug pakn+ŋ rö geinaböl u, God n+p nan sabe gep b+ kub u kal+p mög n+ŋöm, manö hain hagpal. * ⁴ Kale ke, b+ kub m+idno a göm, wög an+bu udagpal; God Eron n+p hag lö wög an+bu g+m+idöp rö, kal+p an+ŋ unbö rö nöp hag lö g+p+al. *

⁵ Adö an+bu nöp, Krai n+pe ke, yad b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ŋ m+ideinam a göm ha-gaga; God nöp n+p haga,

“Ne N+ yad;

m+n+ yad Nap ne,” a ga.

⁶ Pen God Manö u ad+ŋ ap amgö l+ n+ŋun, God manö ap halö haga u n+ŋbun. N+ n+pe n+p haga,

“Melkisedek n+pe y+p nan sabe gep b+ m+idm+idöp rö u, ne y+p nan sabe gep b+ pör pör nöp m+ideinabön,” a ga. *

⁷ Pen Jisas m+nöŋ naböŋ adö iŋ i m+idöm, n+p aln+ŋ geila, Nap n+p m+ŋöŋ göl g+, meg m+ŋan dap ranöm sabe göl g+ m+ideia. Nap

nɪp hag nɪŋöm haga, “Yɪp abad mɪdaimön. Pen anɪg anɪg gɪmön hagagabin; ne ke nɪŋban rö yɪp gɪmön,” a ga. Jisas anɪg hagö, God manö nɪpe nɪŋöm, hag nɪŋa rö nöp ga. *

⁸ Jisas nɪpe God Ñɪ nɪpe yabɪɪ u pen nɪpe mɪŋör udöm uɪham mɪdmɪdöp u, yad aige gö Nap manö hagnab rö gɪnabin a gɪ gasɪ nɪŋöm, anɪg unbö rö nöp geia. ⁹ Pen Nap manö nɪhön haga, magöŋhalö ga u me, nɪpe nɪbi bɪ manö nɪpe nɪŋ udöm hain gɪpal gau ud asɪk yuö, kale ram mɪnönŋ aij kumi kabö adö laŋ au aramöm pör pör nöp kamɪŋ nöp mɪd aij gɪnaböl. ¹⁰ Pen adö anɪbu nöp, God Jisas nɪp haga, “Melkisedek nɪpe yɪp nan sabe gep bɪ mɪdmɪdöp rö u, ne yɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɪ mɪdeinabön,” a ga.

God manö yuö yabɪɪ u nɪŋ aij gɪmim, nɪŋ ud pɪdönŋ gɪmim

¹¹ Manö kalɪ klɪñ rɪkabin anɪb i rö iru mɪdöp u pen yɪŋɪd nɪŋagpim u rö, uɪham hagnö nɪŋnabim. ¹² Kalöp God Manö pör hag ñɪbun u nɪŋ aij gɪmim nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag ñɪbep u pen yɪŋɪd nɪŋagpim rö, manö nöd nɪŋeb gau kalöp kauyaŋ hag ñun rö löp. Mɪñi nan klö ñɪŋbep rö u pen ci ñɪŋ nöp mɪdpim. * ¹³ Ñɪ painaŋ ci ñɪŋ nöp mɪdpal gau, nagɪ adö u aij, nagɪ adö u naij a göm nɪŋagpal. ¹⁴ Pen nɪbi bɪ gasɪ halö gau gɪ damöm, adö u gep, adö u gagep a göm nɪŋ aij gɪpal. Kale nan magö yabɪɪ ñɪŋbal.

6

God manö yuö u nɪŋ udun

¹ Krais manö aij kalöp pör hag ñɪbal gau, kauyaŋ hagem kauyaŋ hagem hagagnabin. Ram gɪnɪg, padö bɪnɪŋ göm kauyaŋ ud juöm,

kauyaŋ u bɪnɪŋ göm, kauyaŋ u bɪnɪŋ göm gagpal. Anɪb u, hon ke nöp klɪñ aij gun me, God nɪbi bɪ nɪpe mɪdeinabun a gun gasɪ nɪŋmɪdun u böŋ nöp arö gun, God Ñɪ nɪpe nɪp yuö hanɪp a göm uma manö aij u böŋ nöp nɪŋ udun. Padö u ud juöl, rol göl, ud juöl, rol göl, unbö gagun. ² Ñɪg pakpal manö u; God kalɪp ud aij gɪnɪm a göm ñɪmagö nabɪc adö lɪbal manö u; nɪbi bɪ umöm urakpal manö u; God nɪbi bɪ magöŋhalö manö kub hagöm kalɪp nɪme lö rɪmnap ilön pör udnaböl manö u; manö anɪbu kauyaŋ hagagnabin. Krais manö aij nöd nɪŋbe anɪb gau, gasɪ nɪŋ nöp mɪdöl gɪ, Krais manö aij rɪmnap halö nɪŋnabim u aij. ³ Anɪb u, God hanɪp abad mɪdö nɪŋöl gɪ, Krais manö aij rɪmnap halö hag ñɪno nɪŋnabim.

⁴ Nɪbi bɪ Krais manö aij nɪpe nɪŋ udöm, hainö arö gɪnaböl gau, kale kauyaŋ nan si nan naij gɪpal u mög nɪŋöm, Krais manö aij nɪpe u nɪŋ udagnaböl. Kale God mailö aij nɪpe u hadö nɪŋla; God nan aij kumi kabö adö laŋ nɪbö ñöb u hadö nɪŋla; Ana Uɪ nɪpe kalɪp aŋ daŋ hadö aua. ⁵ God Manö aij u dö yabɪɪ göp u hadö nɪŋla; God nɪpe nɪbi bɪ ram mɪnönŋ ɪɪ i abad mɪdnɪg gab u, klö nɪpe u hadö nɪŋla. ⁶ Nan anɪb gau magöŋhalö hadö nɪŋla u pen Krais manö aij u arö gɪla. Anɪb u, kale kauyaŋ nan si nan naij gɪpal u mög nɪŋöm, Krais manö aij nɪpe u nɪŋ udagnaböl. Nɪhön gɪnɪg: God Ñɪ nɪpe u kauyaŋ mab kros ba laŋ al pak lɪlö nɪbi bɪ gau nɪp hag junaböl. *

⁷ Mɪnönŋ au yɪŋ yɪmlö, möŋ paköl gɪ paköl gɪ, yɪŋ ran aij göm nan magö pɪl aij gö, nɪbi bɪ ñɪ pai wög anɪbu ñɪŋnɪg gaböl gau ñɪŋöl. Anɪg gö God mɪnönŋ anɪbu ñɪñɪ löm nan aij ñɪnab. ⁸ Pen mɪnönŋ au yɪŋ

* 5:7: Mad 26:36-46; Plp 2:6-8 * 5:12: 1Ko 3:1-3 * 6:6: Mad 12:31; Hib 10:26-27; 1Jn 5:16

y+mlö, möñ paköl gi paköl gi, kipi kal+ kal+ halö gau nöp ranö, nan magö p+lagnab u, m+nöñ an+bu m+nöñ naj yabi+. God m+nöñ an+bu manö klö hagö mab ke yan inn+m rö löp. *

⁹ Pen bi niñeb aij yad gau. Manö kub rö hagabun u pen kale ke Kraiss manö aij u arö gi+pim a gun hagagabun; niñ aij gi+mim a gun hagabun. Niñhön gi+nig: Kraiss niñbi bi niñpe midmim, niñbi bi niñpe gau gi+pal rö gi+pim u niñbun. ¹⁰ God halöwaö gagnab; hagöp rö nöp gi+nab. Kale nöd God niñ wög gi+mim, midmagö l+mim, niñbi bi niñpe kal+p ud aij gi+mim gi niñbe u abe, m+ni u rö nöp ud aij gi+mim gi niñbim u abe, niñpe hau+ gagnab.

* ¹¹ Pen hanip aij gi+nab u, kale magöñhalö adö an+bu nöp pör nöp göl gi mid dammim mid dammim, amun God aip pör nöp mid aij gun a gi+mim gasi niñbim rö, gi+nab.

¹² Kalöp iru maru gi+nim rö löp u, niñ aij gi+mim. Kraiss manö aij niñpe u niñ ud p+döñ göm, marö auö klö göm gasi halö midpal niñbi bi gau, God nan aij niñabin a ga u udnaböl. Kale an+bu unbö rö nöp göl gi midpe, kalöp nan aij an+bu niñab.

¹³ God bac ilañ Ebrahim niñ manö niñö u hagnig, bi kub God rö ap halö midageia niñöm, niñbi bi ri+mnap hib kale hagaga; hib niñpe ke hagöm haga, ¹⁴ “Yad midpin rö, nöp manö niñö yabi+ hagabin, nöp abad midnö niñöl gi, niñbi bi ne iru yabi+ middeinaböl,” a ga.

* ¹⁵ Ebrahim manö niñpe an+bu niñöm, agamij abad midö midö, God nan aij haga u uda.

¹⁶ Hon niñbi bi, manö klö niñö yabi+ hagnig, bi kub ap hib niñpe hagun, niñö yabi+ hagabun a gi+pun. Anig gi+no, niñbi bi gau niñöm, u rö nöp u niñö yabi+

hagaböl a gal. ¹⁷ An+bu rö, God hib niñpe ke hagöm, “Yad midpin rö, nöp manö niñö yabi+ hagabin,” a ga u, niñbi bi gau niñpai yag daunaböl gau, yad gasi hain niñem adö ke gagnabin u, niñ aij göl a göm, manö an+bu rö haga. ¹⁸ An+bu u, hon niñbi bi nan si nan naj gun, piñig God niñ lau adö aubun gau, niñö nöp nan aij kal+p niñabin a ga u udnig gabun a gun, gasi halö midaiun. God hib niñpe ke hagöm, yad midpin rö, a ga; nöp manö niñö yabi+ hagabin, a ga. Manö miñöp haga u, God manö piral hagnim rö lagöp. Ke gagnab. *

¹⁹ God Ram Magö Raul Migan U+ Ke Yabi+ u wañ bad yuö yuö gö, niñ amgö niñagpun u pen manö niñö yabi+ u hagö, gasi añi an+bu nöp niñjun, gasi halö niñ abad midpun. Manö niñö yabi+ an+bu, God ram magö raul migan niñpe u aröp u me, kabö klö rö midöp; an anja gagnab. * ²⁰ Melkisedek niñpe bi God niñ nan sabe gep bi midmidöp rö u, Jisas niñpe God Niñ Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi+ hon u löm, God Ram Magö Raul Migan U+ Ke Yabi+ u nöd amöm, hanip a göm Nap niñ sabe göl gi midöp. Niñpe God Niñ Nan Sabe Gep Bi Kub Yabi+ pör pör nöp middeinab.

7

Kiñ ap bi God niñ nan sabe gep bi midmidöp

¹ Melkisedek an+bu niñpe Kiñ midöm, niñbi bi ram m+nöñ Salem abad midöl gi, bi God klö halö yabi+ u niñ nan sabe gep bi u u rö nöp midmidöp. Pen Kiñ ri+mnap apöm, bac ilañ Ebrahim niñ gi naj geila, kal+p yu gi yuöm, nan aij aij kale gau dap auö niñöl gi, Melkisedek apöm niñ adan an au niñöm, God niñ sabe göm, Ebrahim niñ abad midaimön a ga.

* 6:8: Jen 3:17-18 * 6:10: Hib 10:32-34

* 6:19: Lep 16:2-3 * 7:1: Jen 14:17-20

* 6:14: Jen 22:16-17 * 6:18: Nab 23:19

* 2 Melkisedek anig ga niñöm Ebrahim nan piti gi daua gau, magohalö nime li Melkisedek nip magö añi ap ñöm, nipe ke magö unbö ajip lañ uda. Pen Melkisedek hib nipe u it mihöp midöp. Hib nipe Melkisedek u ud ado göm, “Kin Aij Yabiti Nöp Göp” a gipal. Pen nipe ram minöh Salem Kin midmidöp u, hib anibu ud ado göm, “Kin Agamij Middep Magö Nöb” a gipal.

3 Melkisedek nipe bi God nip nan sabe gep bi u pen nime it u anig göl midöp, nap nhi it u anig göl midöp a göm haglö niñagpun. Pen nip kalit kitiñ rikla ñin u, nime yag daua ñin u a göm haglö niñagpun; uma ñin u a göm u rö nöp haglö niñagpun. Nipe pör nöp bi God nip nan sabe gep bi midöp rö, nipe God Ñi nipe rö midöp.

4 God bac itañ Ebrahim nip niñö aij gö, bi kub mideinabön a ga u niñbun nipe bi kub mideia. Pen Ebrahim Melkisedek nip bi kub yabiti mideia u niñöm, nan piti gi daueia gau, nime li nip magö añi ap ñöm, nipe ke magö unbö ajip lañ uda.

5 U nöd yabiti anig ga. Hainö Mosi nip yag daueila kub göm, God Manö u adin ap kalit kitiñ riköm haga, “Ebrahim rikö rik damöm, ñibi bi Lipai it midpal gau God nip nan sabe gep wög gi midlö niñöl gi, kale Isrel ñibi bi gau magohalö, mani nan niñön niñön udnabim gau, kalit nime li magö añi añi dap ñimim, kale ke unbö ajip lañ u udmim,” a ga. Anib u, hon Mosi lo adö u niñun niñbun, kale magohalö Ebrahim it nipe midmidal u, pen namam Lipai it midmidal gau kalit pör magö añi ap nime li ñimidal.*

6 Pen God bac Ebrahim nip haga, “Ñibi bi ne gau ud aij ginabin,” a ga. God manö

haga ñin u, Ebrahim nipe bi rimnap kalit nan ñagmidöp; pen Melkisedek apöm Ebrahim nip niñöm, God nip sabe göm, Ebrahim nip abad midaimön a gö, Ebrahim nan daua gau magö añi ap nime li Melkisedek nip ña. Pen Melkisedek Lipai it bi ap midagmidöp. 7 Hon niñbun, bi ap apöm bi ap God nip sabe göm, bi anibi nip abad midaimön a geinab u, bi God nip sabe ginab u bi kub, bi ap bi pro. Anib u, hon niñbun Melkisedek bi kub, bac Ebrahim bi pro. 8 Bi Lipai it Isrel ñibi bi magö añi nime li ñimidal u udöm, mid damöm mihöp löm umla. Pen Melkisedek nipe Ebrahim magö añi ap nime li ña uda u, God Manö u kalit kitiñ riköm, Melkisedek umöm wög nipe arö ga a göm, hagagla.

9-10 Ebrahim Melkisedek nip nan nime li ña anibu, ñi pai rik dauaga ñin u ña. Hainö me, Aisak nip rikö, Aisak pen Jekop nip rikö, Jekop Lipai nip rikö, rik amit apit gilö, Lipai bi anib gau God nip nan sabe gep bi wög gilö niñöl gi, Isrel ñibi bi gau mani nan kale gau kalit nime li ñimidal. Pen Ebrahim Melkisedek nip nan nime li ña u, kalit rik dauagla magö u ña u me, Ebrahim abe, bac nipe Lipai it abe, Melkisedek nip nime li ñeb rö nöp mideila u niñbun.

Bi God nip nan sabe gep gisön nibö u, bi nöd nibö gau ka kalit u uda

11 Mosi God Manö kalit kitiñ riköm, anig anig gimim a ga niñöm, Juda ñibi bi kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, Lipai it God nip nan sabe gep bi gau kalit ñilö, kale pak lauöm God nip sabe gi ñimidal. Kale anig göl God ñibi bi nipe midaiñap, God Bi hain nibö Melkisedek rö ke ap yuagbö; Lipai bi gau, God nip nan sabe gi

* 7:5: Nab 18:21

ñöl gı nöp mıdaıblap. Pen God Bı hain nıbö Melkisedek rö ap yua. ¹² Bı God nıp nan sabe gep hain nıbö anıbu apöm, bı God nıp nan sabe gep nöd nıbö gau ka kalıp udeınab u, lo hain nıbö u rö nöp apöm, lo nöd nıbö u ka u udnım.

¹³ Pen God Manö adıñ hagajın i, bı God nıp nan sabe gep hain nıbö u, Bı Kub hon u nöp. Lipai nıbi bı ıf u rık damöm nıp rık dauagla; Bı Kub hon ıf nıpe u bı añı ap God nıp nan sabe gep wög u gaga. ¹⁴ Juda nıbi bı ıf u nöp rık damöm Bı Kub hon nıp rık daula. Pen Mosis bı Juda ıf rımnap God nıp nan sabe gep wög göl a göm manö rımnap hagaga. * ¹⁵ Pen Bı God nıp nan sabe gep hain nıbö anıbu, Melkisedek bı God nıp nan sabe gep mıdmıdöp rö mıdöp u me, nan hagabin anıbi waiö yabıt mıdöp. ¹⁶ Bı Kub hon u, bı ıf nıhön mıdöp lo ap hagö, God nıp nan sabe gep bı ap mıdagöp. Pen nıpe bı kłö ke halö mıdöp, nan ap nıp al pak lınım rö lagöp u me, God nıp nan sabe gep bı ap mıdöp. ¹⁷ Nıhön gınıg: God Manö adıñ ap kalı kłıñ rıköm, God manö rımnap Kraıs nıp haga u kalı kłıñ rıköm hagla, “Bı yıp sabe gep Melkisedek rö pör nöp mıdeınabön,” a ga.

¹⁸ Lo God Mosis nıp hagö Mosis nıbi bı kalıp hag ña lo anıbu, nıhön gınıg geia u gınım rö laga; manö yıharıñ rö la u me, God nıpe ud ke gau la. ¹⁹ Lo God Mosis nıp hagö Mosis nıbi bı kalıp hag ña lo u, nan naj gau ap ud gö aij rö laga. Pen God nıpe nan aij hanıp ñöb; nan nöd nıbö u wasö. Anıb u, gası halö mıdpun. Nan aij hain nıbö u nıñ udun, God mıdöp au söl aunabun. *

²⁰ Bı God nıp nan sabe gep nöd nıbö gau wög kale nöd udla ñın u, God manö kłö rımnap hagaga. Pen

Bı Kub hon God nıp nan sabe gep bı la ñın u, God manö kłö ke hagöm haga. ²¹ Bı Kub hon God nıp nan sabe gep bı lınıg, God manö kłö ke hagöm haga,

“Yad Bı Kub, yad manö nıñö yabıt hagabin;
hainö manö ap ke ha-
gagnabin.

Ne pör nöp yıp nan sabe gep bı mıdeınabön,” a ga. *

²² God manö kłö hagöm manö nıñö yabıt haga u me, hon nıñbun Jisas uma u me, God manö hain nıbö aij yabıt u ud ke gau lagnab. *

²³ Bı God nıp nan sabe gep nöd nıbö gau, iru nöp rö wög anıbu udla. Ap umö, bı God nıp nan sabe gep hain nıbö ap haglö, wög anıbu gı mıdmıdöp; u umö hain nıbö u mıdmıdöp; u umö hain nıbö u mıdmıdöp. Anıbu me, ap pör mıdagmıdal. ²⁴ Pen Jisas anıbu rö gagöp; nıpe pör kamıñ mıdöp u rö, wög anıbu arö gagöp. God nıp nan sabe gep bı pör nöp mıdeınab. ²⁵ Jisas pör nöp kamıñ mıdeıa, uri kamıñ mıdöp, hainö pör nöp kamıñ mıdeınab u me, nıbi bı God nıbi bı nıpe mıdnıg, Jisas kalıp a göm uma manö aij u nıñ udeınaböl u, nıpe pör nöp kalıp ud asık yunım rö löp. *

²⁶ Jisas nıpe bı ut yabıt; nıpe nan si nan naj pro pro rımnap gagöp; nıpe asıñ mıdagöp. Jisas ram mınöñ ıf i nıbi bı nan si nan naj gıpal gau aip mıdeıa u pen God nıp ud ke dam ram mınöñ aij kumi kabö adö lagod au la. God Nıp Nan Sabe Gep Bı Kub Yabıt hon me u. Hanıp gı ñı aij gınım rö löp. ²⁷ Bı God nıp nan sabe gep bı kub yabıt yıharıñ gau, ñın añı añı pör nöp nan si nan naj kale ke gıpal rö, nan pak God nıp sabe gı ñöm, hainö nıbi bı ke nıbö gau nan si nan naj gıpal rö, nan pak

* 7:14: Aıs 11:1; Mad 2:6; Rep 5:5

* 7:19: Hib 9:9

* 7:21: Hib 5:6

* 7:22: Hib 8:6;

12:24 * 7:25: Ro 8:34

sabe gi ñibal. Pen Jisas hanip nibi bi gau magõñhalõ, nan si nan najj gipun u nñjõm, mañ añi yabiñ mab ba lañ nip ke sabe gi ña. Me aij! *

²⁸ Lo God Mosi s nip hagõ Mosi s nibi bi kalip hag ña lo u hagõp rõ gõm, bi nan si nan najj gipal gau kalip hag lilo, kale bi God nip nan sabe gep bi kub yabiñ midpal. Pen hainõ u, God manõ ke klõ hagõm manõ nñjõ yabiñ haga u, God Ñi nipe ke hag la. God nan nñhõn nñhõn Ñi nipe ginig gab a gõm gasi nñja u, Ñi nipe nan magõñhalõ ginim rõ lõp.

8

Jisas nipe God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiñ hon

¹ Pen manõ hagabun il u anig gõl midõp: God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiñ hon u amõm God kumi kabõ adõ lañ au mailõ halõ midõp u ñimago yijig bõñ lau adõ asik midõp. ² God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiñ hon anibu, nipe God sabe gep ram au wõg gõp. God sabe gep ram au wõg gõp u, nibi bi gi lagla; God sabe gep ram nñjõ u, God Bi Kub nipe ke gi la.

³ Bi God nip nan sabe gep bi kub yabiñ minõñ adõ il i gau magõñhalõ, nibi bi nan si nan najj gipal gau kaj meme aka kaj sip-sip nan gau dap nan sabe gep bi kub yabiñ ñilõ, kale pen rìmnap pak God nip aij a gõm sabe gi ñimidal; rìmnap pen pak nan si nan najj gõm gac halõ midpal u God nñjõm arõ ginim, a gõm, bid adõ u pak lauõm God nip sabe gi ñimidal. Anib unbõ rõ nõp, God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiñ hon nan rìmnap God nip ñinig ga. ⁴ Jisas ram minõñ kumi kabõ adõ lañ midõp u me, nipe God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiñ midõp. Pen nipe ram minõñ il i

midbõp, God nip nan sabe gep bi ap midagaibõp. Nñhõn ginig: God haga rõ, bi Lipai il yag daubal gau nõp, God nip nan sabe gep wõg gõl gi, Mosi s lo manõ kalì kñiñ rika rõ nñjõm, nan pak God nip sabe gi ñibal. ⁵ Pen minõñ nabõñ adõ il i God nip nan sabe gep wõg gipal u, ana ral nñjõm gipal rõ nõp gipal; nan yabiñ u ram minõñ kumi kabõ adõ lañ au midõp. Adõ anibu nõp, Mosi s God sabe gep sel ram u ginig ga u, God nip haga, “Nõ ilõ gau midmõn, yad nõp yamnõ nñjna rõ nõp magõñhalõ anib unbõ rõ nõp ginmõn,” a ga. *

⁶ God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiñ hon Jisas, bi God nip nan sabe gep bi kub yabiñ nõd nibõ gau ginidal rõ gagab; nipe wõg kub yabiñ gab. God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabiñ hon Jisas gõ God nibi bi nipe udnab manõ u, Mosi s kalì kñiñ rika manõ u rõ midagõp. God nibi bi nipe udnab manõ u hagnig, nipe manõ klõ hagõm haga, “Yad kalõp manõ nñjõ hagabin, nibi bi yad kalip nan aij yabiñ ñinabin,” a ga. *

⁷ Pen God manõ nõd hag la u aij gaibõp, manõ gisõn nibõ u dauagbõp. ⁸ Nibi bi gau mid aij gagla rõ, God kalip hag ginig, bi manõ hagep nipe ap gasi ñõ, God Manõ kalì kñiñ rìkõm haga, “Yad Bi Kub kalõp hagabin,

hainõ yad Isrel nibi bi gau abe Juda nibi bi gau abe

kalip manõ aij gisõn nibõ hagnabin. *

⁹ Nipis ñhi ilañ gau kalip ñimago adõ lem

ud Ijip nibõ daunõ u

pen manõ hag adõ añi lem hagnõ u nñageila u me, yad kalip arõ ginõ.

Anib u, manõ anibu rõ, kalip kauyan hagagnabin.

* 7:27: Hib 5:3 * 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23; Eks 25:40 * 8:6: Hib 7:22 * 8:8: Jer 31:31-34

10 Yad Bî Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel nîbi bî gau
kalîp manö hain nîbö hagem
manö hag adö añî lem,
lo yad u gasî mîdmagö anj kale
danj lî ñînö,
nîñ aij göm gasî nîñöl gî
mîdeinaböl.

Anîb u, yad God kale mîdeinabin;
kale nîbi bî yad mîdeinaböl.

11 Ñîñ anîbu, nîbi bî yad gau,
nîmdamam nîbi bî rîmnap
kalîp,

‘Bî Kub nîpe God u nîñ udmim,’ a
göm, hagagnaböl.

Nîhön gîñîg: nîbi bî pro abe, nîbi
bî kub abe,

kale magöñhalö yîp nîñnaböl.

12 Nan si nan naij gîpal gau,
kalîp mög nîñem arö gînabin.

Nan si nan naij gîpal gau
gasî nîñöl gî mîdem kalîp
manö kub hagagnabin,” a
ga.

13 God nîpe manö aij hain nîbö
anîbi hag löm, “manö aij gîsön
nîbö” haga u me, hon nîñbun
manö nöd nîbö u mîñî ram luö
göp rö wög mîdagöp a ga; nan luö
göp u söl böñ nöp ur gîñîg gab.

9

*God nîp nan sabe gep bî nöd
nîbö gau, meme sipsip hagape u
udöm, God nîp sabe gî ñîla*

¹ God manö aij nöd haga adö u
hain göm, God nîp sabe gîñîg geila
u, yîharîñ sabe göl rö laga; kîñ
aij göl gî nöp sabe gîmîdal. God
nîpe hagö, sel ram ap gî löm am
nîp sabe gîla. * ² Sel ram anîbu,
ram raul mîgan mîhöp geila. Ram
magö raul mîgan ap gî löm, Ram
Raul Mîgan U† u a gîla. Raul
mîgan anîbu hapö mîtanj lauep
nan ap löm, abañ bad ap löm, God
nîp sabe gî ñeb bred u pör pör dam
abañ adö anîbu lîmîdal.

³ Pen ram magö raul mîgan ap,
wañj kub yabî† u pî† gîla. Raul
mîgan anîbu, Ram Raul Mîgan
U† Ke Yabî† u a gîla. * ⁴ Raul
mîgan anîbu, mab abañ bad ap
gî löm, kabö gol ud pak go† bad
löm magöñhalö harî göl, nan haññ
aij auöp u adö anîbu laumîdal.
Kes kabö gol udöm gîla kub ap,
God Manö Aij Kes Magö a gîmîdal
u, u rö nöp mîdeia. Kes mîgan
anîb yanj, God lo manö kalî kîñ
rîka kabö mîhau u abe, Eron ilöñ
adîñ ud ajep marep ga u abe,
nan mana rin kabö gol udöm gîla
mîgan u rîm leila mîdeia u abe lîlö
mîdmîdöp. *

⁵ God mîdöp i a göm, Kes Magö
mîdeia adö adö au gîlanj, ejol rö
mîhau auan bad halö böñ böñ
geila. Nan si nan naij gîpun gac u,
God nîñöm arö ganj a göm, hagape
pro pro dap sabe gî ñîmîdal anj
anîbu. Nan anîb gau manö u, mîñî
hag mîlöbö lem kalî kîñ rîknam
rö lagöp. *

⁶ Pen nan anîb gau magöñhalö
gîlö mîdö nîñöl gî, bî God nîp
nan sabe gep gau pör pör, sel ram
raul mîgan höñ adö u amöm, God
nîp wög u gîmîdal. * ⁷ Pen bî
God nîp nan sabe gep yîharîñ anîb
gau, ram raul magö anj yanj aröl rö
laga. Mî añî añî, God nîp nan sabe
gep bî kub yabî† u nöp, sipsip ha-
gape dam nöp, raul mîgan anîbu
armîdöp. Nan si nan naij nîpe ke
ga gau gac u abe, nîbi bî nîñ aij
gagöm nan si nan naij gîla gau gac
u abe God nîñöm arö gîñîm a göm,
hagape u dam raul mîgan anîbu
amöm, God nîp sabe gî ñîmîdöp.
* ⁸ Ga anîbu, Ana U† u hanîp
yamö nîñbun, sel ram anîbu ram
raul mîgan mîhöp halö mîdmîdöp
rö, Ram Raul Mîgan Kamîñ Aij U†
Ke Yabî† anîbu aröl rö laga. ⁹ Pen

* 9:1: Eks 26:1-30; 25:23-40 * 9:3: Eks 26:31-33 * 9:4: Eks 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nab
17:8-11; Dud 10:3-5 * 9:5: Eks 25:18-22 * 9:6: Nab 18:2-6 * 9:7: Lep 16:2-34

gimidal anibu, God hanip nibi bi mifni midpun nin i gasi nijnun a gom haga. Pen nan nimiral u abe, kaj meme kaj sipsip nan gau damom, pak God nip sabe gimidal u abe, nan si nan naj gilö gac midmagö an kale dan mideia u tik gi yuö, God nibi bi asin midagop nipe midaiöl rö laga. * 10 Anig gimidal u, kale yiharin nan ninheb, nig ninheb, nig pakep, nan adö adö gau nöp ninjom gimidal. Lo manö nöd nibö anib gau ninjom nan klin aij gimidal anibu, yiharin God manö aij gison nibö hagnig ga manö anibu abad midöl gi, ana rö ninjom gipal rö u gimidal.

God nip nan sabe gep bi hain nibö u, hagape nipe u ke dam God nip sabe gi na

11 Pen Krais geia nan aij hadö aua gau, nipe ke nan aij gau God Nip Nan Sabe Gep Bi Kub Yabit midöp. Pen ram nipe au bi an nibö hon midöm hanip gi nab ram anibu, nibi bi gi lilö sel ram nöd nibö midmidöp rö midagop; God minönj nabön i gi löm, Krais wög gab ram u gi laga. Krais wög gab ram u ram aij unbö ke. 12 Krais kaj meme kaj kau pi paköm, hagape dam God nip sabe gimidal rö gaga; hagape nipe u ke yua u nöp God nip sabe gi na. Pen bi God nip nan sabe gep nöd nibö gau pör pör nöp hagape hon gom sabe gi nimiral rö gaga; hanip ud God aip jim ninig, hagape nipe ke mañ añ yabit dam Ram Raul Migan Ut Ke Yabit lan ara u me, hon pör pör nöp kamij midaiun rö löp.

13 Nibi bi lo nöd nibö ninjom nan klin aij giblap rö gagöm asin midmidal nibi bi gau aulö, bi God nip nan sabe gep gau, nin rimnap kaj meme ap pak hagape u udöm, nibi bi anib gau yuö pismas gi paköm kamij limidöp;

nin rimnap kaj kau nibar ap pak hagape u udöm, anig gimidal; nin rimnap kaj kau neb pi ap mab laulö böj nöp in bic rika bad rimnap udöm, nig halö ut mañ gom udöm u rö nöp nibi bi kalip gau yuö pismas gi paköm kamij limidöp. * 14 Hagape yiharin pismas gi yuö kamij limidöp anibu nijnun ninbun, Ana pör pör nöp midöp u Krais Bi Ut Ke Yabit u aip midöm, hanip a gom umö, hagape yua u hanip gö, nan si nan naj gipun gac u midmagö an hon dan midöp u tik gi yuö, nagit ubin ap lug paköm umnaböl adö u arö gun, God pör kamij midöp u nip nöp wög gi nin. *

Krais hagape nipe yua rö, hanip God aip ud jim nöi la

15 Krais God manö aij gison nibö dapöm bi an nibö midöp u, God nibi bi yad udnam a gom hag la gau, kalip nan aij ninabin a ga nan gau udnaböl a gom göp. Krais uma u me, nibi bi Mosis lo manö na u rib juöm, nan si nan naj gipal gau gac anibu tik gi yunim rö löp.

16-17 Nibi bi rimnap manö klö hagöm haggal, "Yad umnö, nan yad gau haggin rö nime limim," a gilö, manö anibu ninjom, yiharin nöp midlö midlö, böj nöp umlö nöp, haggal rö nime libal. Kale kamij midlö ninöl gi, nan kale nime laggal. 18 Anib u rö, God manö aij nöd nibö Isrel nibi bi kalip haga u, nan ap dap paklö hagape lugö uma me, manö anibu pidön ga.

19 God Mosis nip hagö Mosis lo manö köp kalit klin rika. God manö anibu hagö, Mosis ninjom manö anibu magonhalö nibi bi gau magonhalö kalip hag nit nabön juöm, kaj kau pi pak hagape udöm, kaj meme pak hagape udöm, nig rimnap halö hon gom, nan hisop

* 9:9: Hib 10:1-2 * 9:13: Lep 16:15-16; Hib 10:4; Nab 19:9,17-19 * 9:14: 1Pi 1:18-19

a gal lö k+d u udöm, sipsip unj u ud ad+ñ lañ ad+köm, ñ+g hagape an+bu rauöm, lo manö köp an+bu abe, n+bi b+ apöm m+deila gau magöñhalö abe yuö p+smas g+ pakö haga, * 20 “Hagape yunö köp abe kalöp abe p+smas g+ pakab an+bi i, God manö aij u klö hagöm hagöp u, kale an+bi unbö rö nöp g+mim a ga u, hadö n+ñbun a gem yuabin,” a ga. 21 Pen hagape r+mnap udöm, God sabe gep sel ram u yuö p+smas g+ paköm, nan n+ñhön God n+p nan sabe g+ñ+g l+la ram an+bu m+deia gau magöñhalö yuö p+smas g+ paköm ga. * 22 Lo manö Mos+is kal+ k+lñ r+ka an+bu amgö l+ n+ñun n+ñbun, nan n+ñhön God n+p nan sabe g+ñ+g l+la ram an+bu m+deia gau magöñhalö rö, ke ut aij m+da+geia; hagape ud yulö p+smas g+ pakö nöp, ut aij m+dm+döp. Lo manö Mos+is kal+ k+lñ r+ka an+bu amgö l+ n+ñun n+ñbun, n+bi b+ nan si nan najj g+lö, nan ap dap paklö hagape lugö me, gac an+bu ñ+k g+ yun+döp. *

Krais han+p a göm umöm, gac han+p ñ+k g+ yuöp

23 Nan an+bi gau, nan ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au m+döp gau ana rö n+ñöm g+pal rö nöp m+dm+döp. Pen nan ana rö m+dm+döp gau, sipsip ap hagape lugö me, gac an+bu ñ+k g+ yua u me, nan yab+ñ u ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au m+döp u, nan y+har+ñ an+bi rö wasö, nan aij ke yab+ñ sabe g+ ñeb. * 24 Sel ram nöd n+ñbö Isrel n+bi b+ g+ löm God n+p sabe g+ ñ+m+dal u, nan ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au m+döp gau ana rö n+ñöm g+pal rö nöp m+deia. Pen Krais ram m+gan raul an+bu rö araga. N+pe ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au aramöm, uri han+p b+ an n+ñbö rö m+döm God m+döp

* 9:19: Eks 24:6-8 * 9:21: Lep 8:15,19

* 9:26: Hib 10:10

aip m+döp. 25 Isrel God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ gau, m+ añ+ añ+, hagape kale ke wasö, sipsip nan gau paköm hagape udöm, God n+p sabe g+ ñ+ñ+g, Ram Raul M+gan U+ Ke Yab+ñ raul m+gan u arm+dal. Pen Krais adö an+bu rö, ñ+ñ iru nöp n+p ke sabe g+ ñ+ñ+g ram m+ñöñ kumi kabö adö lañ au araga. 26 Kale g+m+dal rö, Krais abe unbö rö g+böp u, God hadame dagol gau m+ñöñ naböñ i g+ la ñ+ñ u r+köm, m+d damöm m+dpun ñ+ñ i, Krais pör pör m+ añ+ añ+ han+p a göm, ilön kub udöm umböp. Pen uri ñ+ñ hain n+ñbö m+dpun i, nan si nan najj gac u, n+bi b+ nöd m+dm+dal gau g+la, n+bi b+ uri m+dpun gau g+pun, n+bi b+ hainö m+deinaböl gau g+ñaböl, nan si nan najj gac u magöñhalö, mañ añ+ yab+ñ n+bi b+ magöñhalö a göm ram m+ñöñ i+ apöm uma. *

27 N+bi b+ gau magöñhalö mañ añ+ yab+ñ umöm, hainö manö kub u n+ñnaböl rö, 28 Krais n+pe mañ añ+ nöp n+bi b+ nan si nan najj gac kale magöñhalö ñ+k g+ yun+g uma. N+pe b+ añ+ nöp; kale n+bi b+ iru yab+ñ. Krais kauyañ aunab. Pen kauyañ ado g+ aunab ñ+ñ u, n+bi b+ nan si nan najj g+pal gau kal+p kauyañ nan sabe g+ ñ+ñnam a göm auagnab; n+pe an+g hadö böñ nöp ga. Pen n+bi b+ n+p aij gö n+ñöl g+ abad m+dpal gau kal+p böñ nöp udöm nan aij ñ+ñnabin a ga u ñ+ñ+g aunab.

10

Sabe gep nöd n+ñbö u, nan si nan najj gac u ñ+k g+ yuagnab

1 Mos+is lo manö kal+ k+lñ r+ka rö n+ñöm, sipsip nan gau pak sabe g+pal u, y+har+ñ hainö gau g+ñ+g gab u ana ral n+ñöm g+pal rö g+pal. G+pal an+bu, m+ añ+ añ+ pör g+pal. An+bi u, n+bi b+ God n+p aun+g gaböl gau, nan sabe

* 9:22: Lep 17:11 * 9:23: Hib 8:5; 10:1

gep lo gau hain göm, God n̄ibi b̄i as̄iṅ m̄idagöp n̄ipe m̄idöl rö lagöp. ² Sipsip nan gau pak God n̄ip sabe ḡi ñ̄lō, God nan si nan najj gac kale u böṅ nöp ḥk ḡi yuböp u, gas̄ iru n̄iṅöm, kauyaṅ gun kauyaṅ gun a göm gagblap; mañ añ̄i ap nöp göm arö ḡiḅlap. ³⁻⁴ Kaj kau n̄ibar hagape u abe, kaj meme hagape u abe, nan si nan najj ḡipal gac u ḥk ḡi yun̄im rö lagöp u me, m̄i añ̄i añ̄i pör nöp nan gau pak God n̄ip sabe ḡipal u, kale n̄ibi b̄i nan si nan najj gac halö m̄idpal u haul göl rö lagöp. *

⁵ An̄ib u, Krais m̄inörṅ nabörṅ adö iḥ i aun̄ig göm, n̄ipe God n̄ip haga, “N̄ibi b̄i kale sipsip nan gau pak nöp sabe ḡipal u nöp aij gagöp.

N̄ibi b̄i nan nöp ñ̄eb ap dam nöp ñ̄ibal u nöp aij gagöp.

Pen ne ȳip b̄i hañ romaṅ ap ḡi ḷban. *

⁶ Pen kaj kau kaj sipsip nan an̄ib gau halö laulö

böṅ nöp in b̄ic r̄iköp u abe,

n̄ibi b̄i nan si nan najj ḡipal gac u gas̄i n̄iṅöm

sipsip nan gau pak sabe ḡipal u abe,

u rö nöp ne n̄iṅö aij gagöp.

⁷ Pen manö r̄imnap halö hagem hagnö,

‘God, yad m̄idpin.

Hadame nöp köp u kal̄i k̄iñ̄ r̄iköm hagla rö u,

yad aubin u, gas̄i ne nöp n̄iṅmön hagnabön rö ḡinabin,’ ” a ga.

⁸ Krais manö an̄ib m̄ihau haga. Manö ap u God n̄ip hagöm haga, “N̄ibi b̄i kale sipsip nan gau pak nöp sabe ḡipal u ne n̄iṅö aij gagöp; n̄ibi b̄i nan ñ̄eb ap dam nöp ñ̄ibal u abe ne n̄iṅö aij gagöp; kaj kau kaj sipsip nan an̄ib gau halö laulö böṅ nöp in hab̄ik lugöp u abe ne

n̄iṅö aij gagöp; n̄ibi b̄i nan si nan najj ḡipal gac u gas̄i n̄iṅöm sipsip nan gau pak sabe ḡipal u, u rö nöp ne n̄iṅö aij gagöp,” a ga. Mos̄is lo manö kal̄i k̄iñ̄ r̄ikö m̄idöp rö nöp sabe ḡi ñ̄im̄idal u pen Krais n̄iṅöm, “God n̄ip aij gagöp,” a ga. ⁹ Pen Krais manö ap God n̄ip hagöm haga, “God, yad m̄idpin. Yad aubin u, gas̄i ne nöp n̄iṅmön hagnabön rö ḡinabin,” a ga. An̄ib u, n̄ibi b̄i nan pak God n̄ip sabe ḡi ñ̄i m̄ideila manö nöd n̄ibö u, God n̄ipe wasö göm, manö aij hain n̄ibö u gö p̄idöṅ gö ara. ¹⁰ An̄ib u, Jisas Krais Nap manö u n̄iṅöm, nan si nan najj ḡipun gac u ḥk ḡi yun̄ig, mañ añ̄i yab̄iḥ hañ romaṅ n̄ipe ke böṅ nöp sabe ḡi ñ̄a u me, hon n̄ibi b̄i magöṅhalö nan si nan najj gac u ḥk ḡi ke gau yuö n̄ibi b̄i uḥ n̄ipe m̄idpun. *

¹¹ B̄i God n̄ip nan sabe gep gau ñ̄in añ̄i añ̄i wög kale ḡipal. Ñ̄in añ̄i añ̄i kale pör pör nan gau pak God n̄ip sabe ḡipal. Pen an̄ig ḡilö, n̄ibi b̄i nan si nan najj ḡipal gac u ḥk ḡi yun̄im rö lagöp. *

¹² Pen Krais n̄ibi b̄i nan si nan najj gac u ḥk ḡi yunam a göm n̄ip ke mañ añ̄i ap nöp sabe ḡi ñ̄öm, wög an̄ibu ḡi uḍpin a göm, am God ñ̄imagö ȳij̄ig adö böṅ lau as̄ika.

¹³ Krais God ñ̄imagö ȳij̄ig adö böṅ lau as̄ik m̄idö n̄iṅöl ḡi, God n̄ipe Krais n̄ip kauaḥ mauaḥ m̄idpal gau ma ara n̄ipe mo gau ḷnab. *

¹⁴ Krais n̄ipe mañ añ̄i nöp uma u, n̄ibi b̄i nan si nan najj gac kale ḥk ḡi yuöp gau, kale n̄ibi b̄i uḥ n̄ipe hadö m̄idpal. Pen kale n̄ibi b̄i uḥ n̄ipe pör nöp mideinaböl. ¹⁵ Ana Uḥ u rö nöp han̄ip manö an̄ibu rö hag ñ̄öb. N̄ipe manö hagep b̄i n̄ipe ap n̄ip gas̄i ñ̄ö, God Manö u ad̄iṅ ap kal̄i k̄iñ̄ r̄iköm haga,

¹⁶ “Yad B̄i Kub hagabin,

* 10:3-4: Hib 9:13 * 10:5: Sam 40:6-8 * 10:10: Hib 9:12 * 10:11: Eks 29:38 * 10:13: Sam 110:1

hainö yad manö hain nîbö kalîp hagem manö hag adö añî lem,

lo yad u gasî mîdmagö an kale dan li ñînö,

nîñ aij göm gasî nîñöl gi mîdeinaböl,” a ga. *

17 Pen manö ap haga,

“Nan si nan najî gîpal u nîñem arö gem,

hainö gasî nîñöl gi mîdageinabinî, a ga. *

18 Anîb u hon nîñbun, God nîpe nîbi bî magöñhalö nan si nan najî gîpal gac u hadö nîñöm arö göp rö, God nîp nan sabe gep bî gau wög ap mîdagöp yabî.

God mîdöp söl auun

19-20 Añ mam bî. Jîsas hañ romanîpe ke hagape nîpe ke nöp sabe gi ñöm ilön udöm uma u me, wañî kub Ram Raul Mîgan U† Ke Yabî† pî† gîla u pak gi dô gö, adan gîsön nîbö adan kamîñ arep ap hon böñ nöp hiîka. *

21 Krais nîpe hon God î nîpe mîdpun gau, bî ram nap nîbö rö mîdöm, God Nîp Nan Sabe Gep Bî Kub Yabî† hon u mîdöp. 22 Anîb u me, Krais nan si nan najî gîpun gac u hadö ðîk gi yuö, gasî magö hon mîd aij göp nîñöm hon ñîg pak aij gîpun rö u† nöp mîdun, God manö aij u nîñ ud pîdöñ gun, gasî añî nöp nîñun, God mîdöp au söl arun. * 23 God pör nöp hagöp rö nöp gînab u me, God hanîp dam ram mînöñ kumi kabö adö lan au ud arnab a göp manö nîñö anîbu nîñ ud pîdöñ gun gasî halö abad mîdaiun. God hainö anîg gînab manö u nîbi bî gau hag ñîbun rö, hon ke gasî añî anîbu nöp nîñ ud pîdöñ göl gi mîdaiun. 24 Pen añ mam bî rîmnap kalîp mîdmagö lun gi aij gîno, kale pen nîbi bî

rîmnap kalîp mîdmagö löm gi aij gîlö, añ mam gau pen pen ud aij gun, gi ñun, pen pen mîdmagö lun, gi aij gun. Gasî u nöp nîñöl gi mîdaiun. 25 Nîbi bî rîmnap God Manö nîñun a göm apöm magum gîmîdal u pen hainö arö gîpal rö, gagun. Bî Kub ado gi apöm manö kub hagnab ñîñ u söl mîdöp a gun, ap magum gun, manö aij nîñbun, pen pen hag ñöl gun, jîm ñöl mîdaiun. *

Krais nîp arö gînabun u, böñ nöp ap lug pakun rö löp

26 Krais manö aij manö yuö u haglö nîñ aij gun, pen ado gi nan si nan najî adö u kauyan göl gi mîdnabun u, nan ap God nîp sabe gi ñîno gac hon u ðîk gi yunîm rö lagöp. * 27 Adö anîbu, adan hon ap mîdageinab. God nîp pîñîñ gun, manö kub u abe, mab mî†an kub God ko†ma† nîpe gau kalîp in hij gi lugnîg gab u abe abad mîdeinabun. * 28 Mosîs lo manö kalî ðîñ rîka u, nîbi bî nîñlö, nan yîharîñ rö lö, rîb rîkeila u, nîbi bî mîhau aka mîhau nîgan amgö nîñlö, manö kub gîmîdal ñîñ u, kalîp mög nîñîm rö lagö, bî manö ud asîkep gau manö anîbu nîñ aij göm haglö böñ nöp al pak lîmîdal. * 29 Anîb u, nîbi bî God Ñî nîpe u nöp a†eb a†eb ñînaböl u, God nîbi bî manö kub hagnab ñîñ u kalîp manö kub hagöm, kalîp pen ilön najî ñîñîg gab. God Ñî nîpe nîp a†eb a†eb ñînaböl anîbu, Krais hagape nîpe ke hanîp God aip ud jîm ñöl lînam a göm yua u, kalîp nan yîharîñ rö lö, anîg gînaböl. Pen God Ana kalîp mög nîñöb u, nîp u rö nöp a†eb a†eb ñînaböl. * 30 Hon nîñbun God Bî Kub nîpe haga, “Nîbi bî nan si nan najî gîpal gau, yad añî kalîp

* 10:16: Jer 31:33; Hib 8:10 * 10:17: Jer 31:34 * 10:19-20: Mad 27:51; Hib 4:16 * 10:22:

Lep 8:30; Esi 36:25; Ep 5:26 * 10:25: Hib 3:13 * 10:26: Hib 6:4-8 * 10:27: Ais 26:11

* 10:28: Dud 17:6; 19:15 * 10:29: Eks 24:8

pen gi naj ginabin,” a ga. Pen manö ap haga, “Bî Kub nîpe ke nîbi bî nîpe gau kalîp manö kub hagnab,” a ga. * ³¹ Pen God Bî Kub pör pör mîdöp u, nîbi bî gau kalîp manö kub hagnab u nîjîlô anînin gö pîñîj ginaböl.

God Manö hagöp rö nöp gîno arîim

³² Pen nöd gimîdim u hauġ gagmim. Krais mailö aij kalöp pak ñö manö aij nîpe u nîj udpe, nîbi bî rîmnap kalöp marö kub ñîla u pen nîp arö gagpe. ³³ Ñîin rîmnap kalöp manö naj hagöm, gi naj gimîdal u pen gasî anîbu nîjagmim, Krais nîbi bî mîgan rîmnap kalîp gi naj geila anîb gau adö armîdim. ³⁴ Nîbi bî Krais manö aij u nîj udlö, nagî lîla gau, mög nîjmîdim. Bî kub ram mînönj kale abadpal gau apöm nan kale magöjhalö ud gau nîbö gau nîbö pîġ gi ud arlö, gasî iru nîjagmim, aij gö nîjöl gi, kale nan pîġ gi ud aragep, nan aij yabîġ pör pör nöp mîdnab u gasî nîjöl gi nöp mîdmîdim. * ³⁵ Anîb u, hain hain gagmim; kġö gimîm gasî halö mîdeinabim u, God kalöp pen nan aij yabîġ ñîinab. ³⁶ Krais manö aij nîj udpim u arö gagmim. God Manö hagöp rö nöp gîpe arö me, God Manö hagöp rö nöp kalöp nan aij anîbu ñîinab. ³⁷ God Manö u nîjîun nîjbun, manö ap kalî kġîñ rîkôm hagla, “Magö ulep nöp ap mîdöp

Bî aunîg gab u aunab. *

³⁸ Pen nîbi bî kamîj aij yad gau, yîp nîj udöm kamîj mîdeinaböl.

Pen nîbi bî rîmnap yîp arö ginaböl u,

yîp aij gagnab,” a gîla.

³⁹ Pen hon nîbi bî God nîp arö göm ap lug paknaböl rîmnap mîdagpun; nîbi bî nîp nîj udöm,

pör pör nöp kamîj mîdeinaböl gau mîdpun.

11

Nîj udep magö u

¹ Nîbi bî God Manö hagöp u manö nîjög hagöp a göm, God nîp nîj udpal gau, God Manö hainö kalöp gi aij ginabin a göp u, kale gasî mîhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nîj ud pîdönj gîpal. Nîbi bî God Manö hagöp u manö nîjög hagöp a göm, God nîp nîj udpal gau, God Manö nan anîb gau anîg göl anîg göl mîdöp a göp u, kale nan anîb gau amgö nîjagpal u pen kale gasî mîhöp wasö, God Manö hagöp rö nöp nîj ud pîdönj gîpal. *

² Nîbi bî rîmnap hadame nöp gau, mîñî nöp kalî kġîñ rîkajîin rö gîla rö, God nîp aij ga.

³ God nîp nîj udun, God Manö hagöp u manö nîjög hagöp a gîpun u me, nan kumi kabö adö laj abe, nan mînönj naböj îġ i abe, God nan ap udöm gi laga, God manö u nöp hagö la u, nîjbun. *

Ebol, Inok, Noa God nîp nîj udlä

⁴ Hadame nöp bî ne Ebol God nîp nîj udöm, God manö hagöp u manö nîjög hagöp a ga u me, nan dapöm God nîp pak sabe gi ñö, God nîjög aij ga. Pen nîmam Ken nan dapöm sabe gi ñä u, God nîjög aij gaga.

Ebol nîpe God nîp nîj udöm, God manö hagöp u manö nîjög hagöp a ga u me, God nîp pen bî kamîj aij yad a göm, nan sabe gi ñä u nîjöm, yîp aij göp a ga. Ebol umöm arö, mîñî aip mîdagpun u pen, nîpe God nîp nîj uda aiud anîbu, hanîp nîbi bî rîmnap gasî ñöl gi nöp mîdöp. *

⁵ Pen Inok nîpe u rö nöp God nîp nîj udöm, God manö hagöp u manö nîjög hagöp a göm, God nîp

* 10:30: Dud 32:25-36 * 10:34: Mad 6:20; 19:29 * 10:37: Hab 2:3-4 * 11:1: 2Ko 5:7

* 11:3: Jen 1:1; Sam 33:6; Jon 1:3 * 11:4: Jen 4:3-10

n+ŋ ud m+đ damöm umaga. God n+ŋ n+ŋ udöm, God manö hagöp u manö n+ŋö hagöp a ga u me, God n+ŋ pen b+ kam+ŋ aij yad a göm, kam+ŋ nöp ud ara. N+bi b+ n+ŋ ulhai ulhai n+ŋ wasö g+la; God n+ŋpe ke n+ŋ dam ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au ud ara. * 6 N+bi b+ God n+ŋ n+ŋ udöm, God Manö hagöp u manö n+ŋö hagöp a g+naböl gau nöp, God n+ŋö aij g+nab. N+hön g+n+g: n+ŋpe kam+ŋ m+đöp rö, n+ŋ sabe g+no, han+ŋ manö hagöp rö g+nab a g+pal n+bi b+ gau nöp ud aij g+nab.

7 Pen Noa n+ŋpe u rö nöp God n+ŋ n+ŋ udöm, God manö hagöp u manö n+ŋö hagöp a göm, God hagöp rö nöp g+nab a göm, haga rö nöp ga. God Noa n+ŋ möŋ kub paknab a gö, Noa amgö n+ŋaga u pen God n+ŋ n+ŋ uda rö, manö n+ŋö hagöp a göm, n+ŋ mag+ŋ kub u g+ la. N+g mag+ŋ kub an+bu g+ löm, n+bi n+ŋpe n+ŋ pai n+ŋpe gau magöŋhalö raul m+gan an+bu arlö, möŋ kub yab+ŋ u ala pen kam+ŋ m+deila. Pen God möŋ kub paknab a gö, amgö n+ŋaga n+ŋ u, God manö hagöp u manö n+ŋö hagöp a göm gö arö n+ŋ mag+ŋ g+ la u me, God n+ŋ b+ kam+ŋ aij yad a ga. N+ŋpe kam+ŋ arö n+ŋöl g+, n+bi b+ manö n+ŋpe r+ŋ jula gau n+bi b+ nan si nan naij nöp göl g+ m+deila u waiö m+đöp. *

8 Bac ilaŋ Ebrahim u rö nöp God n+ŋ n+ŋ udöm, God manö hagöp u manö n+ŋö hagöp a göm, haga rö nöp ga. Nap ram m+nöŋ u m+đö n+ŋöl g+ God haga, “N+ŋ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp ram m+nöŋ kub ap böŋ nöp hagnabin u me, ammön an+ŋ gau m+đaimön,” a ga. God an+ŋ hagö, Ebrahim ram m+nöŋ an+ŋ m+đöp gau a göm n+ŋaga; God y+ŋ abad

m+deinab a göm, hałöwalö ara. *

9 Pen God ram m+nöŋ n+ŋ hag la am m+deia ram m+nöŋ an+bu ram m+nöŋ n+ŋpe wasö, n+bi b+ r+ŋnap ram m+nöŋ kale. N+ŋpe b+ m+lö gau n+bö rö m+deia. N+ŋpe an+ŋ göl m+đöm, sel ram nöp göm han ajöm, n+ŋ n+ŋpe Aisak n+ŋ yag daua. Yag dauö kub göm, nap ga rö nöp sel ram nöp han ajeia. Aisak n+ŋ n+ŋpe Jekop n+ŋ yag dauö kub göm, u rö nöp sel ram nöp han ajeia. Pen God ram m+nöŋ n+ŋ hag löm Ebrahim n+ŋ haga u, n+ŋ n+ŋpe Aisak Jekop kal+ŋ u rö nöp hag la. *

10 Pen Ebrahim God ram m+nöŋ klö aij pör m+deinab a göm g+ la u, am m+deinabin a g+ gas+ŋ n+ŋöl g+ m+deia.

11 Ebrahim b+ m+ŋep löm, n+bin Sara n+bi wasöke m+ŋep yab+ŋ löm, m+đailö. Pen Ebrahim God n+ŋ n+ŋ udöm, God manö hagöp u manö n+ŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp hal+ŋ g+nab a göm, n+ŋ Aisak n+ŋ yag daulö. * 12 Ebrahim b+ hadö umöb rö m+deia u pen n+ŋ n+ŋpe an+bu r+kö, r+kö dam dap+ŋ g+lö, hon n+bi b+ iru n+banö yab+ŋ, gap+ŋ kumi kabö laŋ au iru n+banö yab+ŋ m+đöp rö, kabö kutup airan n+ŋ g+ŋ au iru n+banö yab+ŋ m+đöp rö, wö ral n+ŋagpal rö u, m+đpun. *

13 B+ hadame nöp hagabin an+ŋ gau, God n+ŋ n+ŋ udöm, God manö hagöp u manö n+ŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp han+ŋ g+nab a göm, umla. God kal+ŋ n+hön n+hön hagö, hagöp rö nöp han+ŋ g+nab a göm, n+ŋ n+ŋ ud m+deila u pen God haga an+ŋ gö n+ŋöm umagla. God kal+ŋ n+hön n+hön haga u, amgö n+ŋagöm, m+lö gau n+bö rö gas+ŋ kale nöp n+ŋöm, hainö God nan aij han+ŋ n+ŋab a ga u han+ŋ n+ŋab, a göm, aij gö n+ŋöl g+ m+đöm umla. M+nöŋ naböŋ adö l+ŋ m+đöm

* 11:5: Jen 5:21-24 * 11:7: Jen 6:13-22; 7:1 * 11:8: Jen 12:1-5 * 11:9: Jen 35:12

* 11:11: Jen 18:11-14; 21:2; Ro 4:19 * 11:12: Jen 15:5; 22:17

hagmidal, "Hon nibi bi ke gau nibo yiharin apun minon nabon adö il i midpun," a gimidal. *

¹⁴ Nibi bi manö anbu rö hagpal gau, ram minon hon yijig göl ap midöp u a gi gasi u ninöm, anig hagpal. ¹⁵ Ram minon kale arö göm aula u gasi arö, ado gi arblap pen ado gi aragla. ¹⁶ Pen gasi kub kale ara God ram minon aij kumi kabö adö lan au. God nipe pen kalip ram minon ap gi l aij ga u me, kale God nip God hon a gipal u, nipe ninö nable gagöp.

¹⁷⁻¹⁹ Pen God, Ebrahim hagnabin rö ginab aka göm, nip haga, "Ni ne Aisak, Rikö riklö rik dam dapil gilö iru mideinabol," a ginö ni u nöp, nip dam al pak limön, yip sabe gi nimön," a ga. Hagö, Ebrahim God nip nin udöm, God manö hagöp u manö ninö hagöp a göm, yip hagöp rö nöp ginab a göm haga, "Ni yad anbu rikö riklö rik dam dapil gilö iru mideinabol a ga manö u arö gagnab; ni yad añt yabıl u al pak linö, nipe gö kauyan uraknab," a göm, ni nipe Aisak nip dam bid adö u nagı adık löm, ru udöm big linig gö, God haga, anig gagmön a ga. Anib u, ni nipe Aisak nip hadö böñ nöp uma rö la u pen nip kamın udöm dam ado gi ara. *

²⁰ Aisak pen kub göm ni mihau yag daua. Ni ap hib nipe u Jekop; ni ap hib nipe u Iso. Pen nap Aisak u rö nöp God nip nin udöm, God manö hagöp u manö ninö hagöp a göm, bi mitep yabıl löm, God hagöp rö nöp ginab a göm, ni nipe mihau kalip nan aij hainö ginab manö u rimnap nöd hag ña. Umö, hainö haga rö nöp ga. *

²¹ Pen ni nipe Jekop u rö nöp God nip nin udöm, God manö hagöp u manö ninö hagöp a göm, hagöp rö

nöp ginab a göm, bi mitep yabıl löm söl umnig ga ñin u, ilön adın ud ajep nipe u udöm, God hib nipe hagö adö arö ninöl gi, ni nipe Josep ni rıka mihau u kalip hagöm, God kalip mihau ud aij göm abad mid aij ginim, a ga. *

²² Pen ni nipe Josep u rö nöp God nip nin udöm, God manö hagöp u manö ninö hagöp a göm, hagöp rö nöp ginab a göm, bi mitep yabıl löm söl umnig ga ñin u, Isrel nıbi bi nipe gau kalip haga, "Hainö ram minon Ijip i arö gimim, ado gi ram minon Kenan arnabim. Ni anbu, le yad gau halö dammim anig anig gimim," a ga. Hagöm umö, hainö kalip haga rö nöp gıla. *

Mosis nip yag dapil pi gilö

²³ Mosis nıme nap ber u rö nöp God nip nin udmil, God manö hagöp u manö ninö hagöp a gimil, hagöp rö nöp ginab a gimil, ni Mosis nip yag daumil, kılın aij mideia u ninmil, rakın mihau nıgan pi gilö mideia. Ijip Kın Pero nip pının gaglö. * ²⁴ Mosis kub göm, nipe u rö nöp God nip nin udöm, God manö hagöp u manö ninö hagöp a göm, hagöp rö nöp ginab a göm haga, "Yip Pero pai nipe ni nipe hagagöl. ²⁵⁻²⁶ Minon nabon adö il i nan si nan naj göl gi midnö, yip aij gagnab; pör pör mideinam a gem, Mesaia nip nin udnö, yip hag junabol u aij; pen Ijip nıbi bi arep au ep nan aij aij kale gau yip aij gagöp a ga. Yad nıbi bi God lau adö midlö, kalip gi naj gıpal gau aip magum gem mideinam," a ga.

²⁷ Pen Mosis nipe God amgö ninagep u nip nin udöm, waiö ninim rö lö, Kın Pero nip mulu kalınja u pının gaga. God nip nin udöm, God manö hagöp u manö

* **11:13:** Jen 23:4; 1Kr 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * **11:17-19:** Jen 21:12; 22:1-14; Ro 4:17

* **11:20:** Jen 27:27-29,39-40 * **11:21:** Jen 47:31-48:20 * **11:22:** Jen 50:24-25; Eks 13:19

* **11:23:** Eks 1:22; 2:2

n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp y+þ abad m+deinab a göm, God haga rö nöp göm, Isrel n+bi b+ kalþ u+ g+ Ijip arö göm aua. ²⁸ Pen Mos+s n+pe God n+þ n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp han+þ g+nab a göm, hagö, Isrel n+bi b+ Pasopa sipsip pi gau paköm, hagape udöm ajön ð böñ böñ yulö þ+smas g+ pakö, nabön adö lan abe yulö þ+smas g+ pakö, ejol apöm Ijip n+bi b+ ñ+ nöð yag daula gau magöñhalö al pak löl g+, Isrel n+bi b+ ram kale u amöm ñ+ nöð kale gau al pak laga. *

²⁹ Isrel n+bi b+ God n+þ n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp han+þ g+nab a g+lö, Ijip kai kalþ r+d+ik g+lö, amöm ñ+g solwara Hagape u r+kn+g g+lö n+ñöl g+, God gö ñ+g an+bu h+þ g+ böñ böñ arö, m+nönj m+þep adö u rö amöm, böñ löðan arla. Pen Ijip kai kalþ yu g+ dam an abe aueila, ñ+g apöm kalþ paþu gö magöñhalö ñ+g ñ+ñöm um hakla me. *

³⁰ Pen hainö Isrel n+bi b+ God n+þ n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, hagöp rö nöp g+nab a göm, amöm daun kub Jeriko kabö waryö klö u ñ+n unbö mudun u g+gabö g+lö g+lö, kabö waryö u böñ nöp lug paka. *

³¹ B+ si udep n+bi Rehap u, God n+þ n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, n+bi b+ n+pe God manö n+pe arö g+la gau aip umaga. N+hön g+n+g: b+ Isrel m+hau daun kub Jeriko arlö, kalþ m+hönj al pak l+n+g g+lö, God Rehap hagö, ram m+nönj hon n+ñ l+n+g aubil a göm, ud amdam gö, kam+ñ m+dmil ado g+ arlö. *

³² Pen n+bi b+ God n+þ n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö

hagöp a g+lö, kalþ ke yab+þ ga aiud gau aige göl gem m+löbö hagnam. B+ ne Gidion, Barak, Samson, Jepda, Depid, Samyuel b+ gau abe, b+ God manö hagep gau abe g+la g+la rö hagnö, manö m+lö kub arnab. * ³³ N+bi b+ an+b gau God n+þ n+ñ udöm, God manö hagöp u manö n+ñö hagöp a göm, r+mnap n+bi b+ ram m+nönj ke r+mnap kalþ yu g+ yula. Kale g+ aij g+la rö, God g+nabin a ga rö nöp kalþ ga. R+mnap kalþ kain hapeb laiön m+deila an u ud yula, God kalþ abad m+ðö hauagla. *

³⁴ Pen r+mnap mab kub ineia an u ud yula inaga. R+mnap ru m+lö k+ð udöm kalþ b+n+g lun a g+la u pen þ+ñ+ñ g+ arla. N+bi b+ r+mnap n+bi b+ hain u pen God kalþ abad m+deia kal klö yab+þ m+deila. Pen pen göl g+, amöm ami b+ ram m+nönj ke n+bö gau kalþ yu g+ yula. * ³⁵ N+bi r+mnap nugmul b+ ñ+ pai kale gau umeila, God n+þ n+ñ udöm sabe g+lö, n+pe gö kauyanj urakla.

N+bi b+ r+mnap God n+þ n+ñ udeila rö, kalþ ilön ñ+la. God n+þ arö g+þlap, kalþ hub+ik yulö kam+ñ arþlap u pen, umno God han+þ gö urakun ram m+nönj aij n+pe au þör þör m+ð aij gun a göm, God n+þ c+g göl g+ nöp m+ðöm n+þ arö gaglö, kalþ rap+n g+ najj göm ilön mab ñ+lö ñ+lö umla. *

³⁶ R+mnap kalþ hag juöm, ilön ud rap+n pakla. R+mnap ad+köm nag+þ yula. * ³⁷ R+mnap kabö ju pak l+lö umla. R+mnap kalþ so udöm r+þ g+ dö g+ ad+ñ ad+ñ l+la. R+mnap ru m+lö k+ð udöm, kalþ böñ nöp b+n+g l+la. R+mnap kalþ þör nöp g+ najj göm, yuk g+lö g+lö uþham yab+þ m+ðöm, n+bi b+ mög gep rö

* 11:28: Eks 12:21-30 * 11:29: Eks 14:21-31 * 11:30: Jos 6:12-21 * 11:31: Jos 2:1-21;

6:21-25; Jem 2:25 * 11:32: Jaj 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sa 16:1-1Ki 2:11;

1Sa 1:1-25:1 * 11:33: Dan 6:1-2 * 11:34: Dan 3:23-27 * 11:35: 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37

* 11:36: 1Ki 22:26-27; 2Kr 18:25-26; Jer 20:2; 37:15; 38:6 * 11:37: 2Kr 24:21

mîdôm, kaj meme sipsip hañ udôm waij rō yîmôm gi ajmîdal. * 38 Pen nîbi bî gau nîbi bî aij yabî; nîbi bî naij gau anj kale au mîdagaiblap. Hon aip mîdep rō lagōp a gōm, kalîp gi naij gîlō gîlō, pîñîg gi am ram mînōj kabō nōp mîdōp anj gau mîdôm, kabō mîgan mînōj mîgan gau han ajmîdal.

39 Nîbi bî hagabin anîb gau, God nîp nîj udôm, God manō hagōp u manō nîjō hagōp a gōm, hagōp rō nōp ginab a gîlō, God kalîp magōjhalō, gi aij yabî gi mîm nîbi bî kamîj aij yad mîdpim, a ga. Pen God kalîp nan aij nînabin a ga u, nan aij u nîn anîbu udagla. 40 Nîhōn ginîg: God hanîp nan aij yabî nînîg gabin a gōm gasî nîj rō, nîn hain anî anîbu nōp, kale nîbi bî gau abe, hon nîbi bî abe hanîp magōjhalō udō, seg am jîm nîl nîbi bî uî nîpe mîdeinabun.

12

1 Pen nîbi bî iru nōp hagajîn anîb gau hanîp bîg gîgabō gōl gi mîdpal rō, nan gasî kub nîj bun gau arō gun, nan si nan naij hanîp yîjîd cîg ginîm rō lōp u arō gun, klō gun adan hanîp hag la u gi dō gi arun. * 2 Jisas haga rō, hon God nîp nîj udun, God manō hagōp u manō nîjō hagōp a gun, hainō God manō hagōp u magōjhalō waiō nōp nîj aij ginabun. Jisas nîp mab kros ba lanj al pak lîlō nable udnabin a gōm hagaga. Hainō ram mînōj kumi kabō adō lagod au mîñ mîñ yabî ginabin a gōm, hanîp nîbi bî a gōm umōm, urak am God nîmagō yîjîg adō bōj lau asîka. Anîb u, pōr pōr nōp Jisas nîp nōp gasî nîjōl gi mîdaiun.

3 Nîbi bî iru nōp Jisas nîp mulu kal nîjōm gi naij gōm gîlō arō, nîpe pîñîj gaga u nîjmim. Jisas ga adō anîbu nîjmim, anîg

unbō rō nōp gi mîm, gasî halō mîdmim, God hagōp rō nōp gōl gi mîdaimim. 4 Jisas nîpe Seden aip pen pen ga u, bî gau nîp mab ba lanj al pak lîlō uma. Kale pen, Seden kalōp nan si nan naij ginîg îp gō, anîg gagun a gi mîm, nîp aip pen pen gi pim u, kalōp al pak lagpal. 5 God kalōp nî pai yad a gōm manō aij hagō God Manō u kalî kliñ rîkla u hauî gi pim akan Nîpe haga,

“Nî pai yad gai i!

Bî Kub u kalōp rîmîd uknîg marō nînab u, gasî kub nîj agmim.

Bî Kub kalōp hag ginab u, hanîp bōj nōp arō gōp a gi mîm, gasî iru nîj agmim.

6 Bî Kub nîbi bî mîdmagō lōp gau kalîp rîmîd uknab.

Nî pai nîpe gau me, kalîp magōjhalō marō nînab,” a ga.*

7 Anîb u, uîham mîdeinabim u, gasî iru nîj agmim; God hanîp rîmîd ukab a gi mîm gasî halō mîdaimim. Kale nîj bim, nap bî gau nî pai kale gau magōjhalō rîmîd ukpal. * 8 God nîpe nî pai nîpe magōjhalō rîmîd uknab. God kalōp rîmîd ukagnab u, kale nî pai nîpe wasō, nî pai nap halō mîdagpim u me, kalōp rîmîd ukagnab. 9 Bapi hon mînōj nabōj adō î i gau, hanîp rîmîd uklō, aij ukpal u a gun nîj bun. Anîb u rō, Bapi hon kumi kabō adō lanj mîdōp u hanîp rîmîd ukō, aij yabî anîg gōp a gun nîj un kamîj mîdaiun.

10 Bapi hon mînōj nabōj adō î i rîmîd ukpal gau, nî pai mîdaino pro magō u nōp, gasî kale ke nîjōm hanîp rîmîd ukpal. Pen God hanîp a gōm, uî mîdpin rō nōp mîdeilanj a gōm, hanîp rîmîd

* 12:1: 1Ko 9:24-25 * 12:6: Job 5:17; Pro 3:11-12; Rep 3:19 * 12:7: Dud 8:5

uköp. ¹¹ God hanıp rımıd uköp magö u aij gagöp u pen rımıd ukö, nagı aij adö anıbu nıñun, agamıj mıdun gı aij göl gı nöp mıdeinabun. *

God nan nıpe gau nöp gası nıñöl gı mıdaimim

¹² Anıb u me, ñın ma kala gö auöp u, yıharıñ göp a gımim, urak amıl apıl gıpe kłö gınım. * ¹³ Adan yıjıg göl aij aij adö u arbe, rımnap ma pıg juainım, kłö gımim amım gıpe gıpe, kamıñ lınab. *

¹⁴ Nıbi bı gau aip magöñhalö jım ñöl mıdaiun a gımim mıdaimim u pen God nıbi bı ut nıpe mıdaimim. God nıbi bı ut nıpe gau nöp Bı Kub u nıp nıñnaböl.

¹⁵ Kale nıñ aij gımim, God hanıp mög nıñöm ud aij göp u arö gagmim. Nıñ aij gımim, añ kale gau nıbi ap bı ap gası naij nıñöm, nıbi bı rımnap gası naij anıbu hageinab u, kale pen u rö nöp gılö gılö, nıbi bı iru nöp kalıp asıñ ut gınım rö löp. ¹⁶ Nıñ aij gımim, añ kale gau nıbi bı ap nıbi sı bı sı gagnım. Kale magöñhalö God nan nıpe gau nöp gası nıñöl gı mıdaimim. Iso hadame nöp ga rö gagmim. Iso nıpe God nan nıpe gau gası nıñagöm, kıyö lö, nan nıñın a göm, God nap Aisak nan aij ña u, Aisak ñı nıpe nöd u Iso nıp ñınıg ga u, Iso ñı nöd mıdöm udböp u, pen nan aij anıbu nan yıharıñ rö lö arö göm, nan magö u nöp uda. * ¹⁷ Pen kale nıñbım, nap Aisak nan aij ñı nöd Iso nıp ñınıg ga nan aij anıbu, Iso udaga u me, hainö mög gö mıtöñ göl gı, kauyañ udnam a göm, adan udnım ap mıdagö, mög yabıt gö mıtöñ gı mıdeia. *

* 12:11: Jem 3:17-18

* 12:12: Ais 35:3

* 12:13: Pro 4:26

* 12:16: Jen 25:29-34

* 12:17: Jen 27:30-40

* 12:18: Eks 19:16-20; Dud 4:11-12

* 12:19: Eks 20:18-21; Dud

5:22-27

* 12:20: Eks 19:12-13

* 12:21: Dud 9:19

God pör kamıñ mıdöp u ram mıñöñ nıpe u aubım

¹⁸ Isrel nıbi bı ram mıñöñ Sainai Dum mıdöp u amöm dum anıbu ıt au aulö, mab kub yabıt inöm, sıbön yabıt apöm, yıgön kub udöm gö, amgö kale ke nıñla. Pen kale ram mıñöñ anıbu rö auagpım. *

¹⁹ Aıñ magö manö kub u hagöm, manö kumi kabö adö lañ nıbö ap hagö, nıbi bı gau pıñıñ göm Mosıs nıp hagla, “Ake! Manö hagab anıbu rö, manö rımnap hagö nıñagun,” a gıla. * ²⁰ Nıñön gınıg: God manö nöd hagla u Isrel nıbi bı gau hag ñınıg göm Mosıs nıp haga, “Nıbi bı, kaj meme, kaj sipsip nan gau dum anıbi auaiöl, kabö ju böñ nöp pak lep,” a ga. Manö anıbu nıñlö mıdmagö aröp.

* ²¹ Nan ga anıbu nıñöm pıñıñ gıla u, Mosıs u rö nöp nıñöm haga, “Yad gıl gıl gem pıñıñ gabin,” a ga. *

²² Kale pen Sainai Dum anıbu auagpım; kale Saion Dum aubım. Saion Dum aubım u, God pör kamıñ mıdöp u ram mıñöñ nıpe u aubım, ram mıñöñ Jerusalem kumi kabö adö lañ, ejöl iru nıbanö yabıt ñıñı löl gı mıdpal au, ram mıñöñ anıbu aubım.

²³ Nıbi bı Kraıs manö aij u nıñ udlö, God kalıp ñı nöd rö udöm, ñı pai yad a göm, hib kale ram mıñöñ nıpe kumi kabö adö lañ au kalı kılñ rıköp; kale magum göm mıñ mıñ göl gı mıdpal au, ram mıñöñ anıbu ammım, Kraıs nıp nıñ udpal kalıp aip jım ñöl mıdpım. Kraıs nıp nıñ udpım u me, God nıbi bı gau magöñhalö manö kub hagnab God u aip jım ñöl mıdpım. Nıbi bı ram mıñöñ ıtı mıdöm, God nıp nıñ udöm, God Manö hagöp rö göm, nıbi bı kamıñ aij nıpe mıdöm, umöm ana kale am God aip nıbi

bî u† nîpe mîdpal gau, kalîp aip jîm ñöl mîdpim. ²⁴ Jîsas nîpe God manö aij gîsön nîbö dapöm bî an nîbö mîdöp u, nîp nöp aubim. Ken nîmam Ebol nîp al pak lö hagape yua u, manö kub yabî† uda; pen Jîsas hagape nîpe u hanîp a göm yua rö, God aip jîm ñöl mîdaiun rö löp. *

Nîŋ aij gîmim

²⁵ Anîb u, nîŋ aij gîmim. Nîbi bî Sainai Dum î† au mîdöm, God manö haga u udagla gau, kamîŋ aröl rö laga rö u, God ram mînönŋ kumi kabö adö laŋ au nîbö manö aij gîsön nîbö u haga u arö gînabun u, hanîp u rö nöp kamîŋ arun rö lagnab yabî†. *

²⁶ Ñî†n nöd anîbu God kalîp manö hagö nîŋöl gî, munmon rö uda. Pen hanîp haga, “Hainö unbö rö kauyaŋ gî†nö, mînönŋ naböŋ î† i abe, kumi kabö adö laŋ abe magöŋhalö an aŋa gînab,” a ga.

* ²⁷ “Kauyaŋ” a ga anîbu nîŋbun, nan pör mîdageinab a göm gî la gau magöŋhalö ur gînab; nan pör pör mîdeinab a ga nan gau nöp mîdeinab. ²⁸ Anîb u, hoŋ ram mînönŋ aŋa gagep, ram mînönŋ pör pör nöp pîdöŋ mîdep, ram mînönŋ aij yabî† arnabun rö, aij a göl gî mîdun, God nîp nîŋ ud pîdöŋ gun, bî kub klö halö mîdöp u gasî nîŋöl gun, hib nîpe hagno adö arnîm. ²⁹ God hon mab ke inab rö mîdöp. *

13

Añ mam rîmnap kalîp mîdmagö yabî† lun

¹ Krais nîbi bî gau aip añ mam rö pen pen mîdmagö lö† gî nöp mîdaimim. ² Krais nîbi bî gau nîbö kalöp lau adö auaiöl, kalîp ud aij gîmim. Nîbi bî rîmnap, nîbi

bî gau nîbö aulö, nîbi bî yîharîŋ gau nîbö auaböl a göm, hag wîhai udöm, nîbi bî wasö, ejol rîmnap kalîp hag wîhai udla. * ³ Krais nîbi bî rîmnap nagî mîdaiöl, hon aip nagî mîdpun a gî gasî nîŋmim kalîp gî aij gîmim. Krais nîbi bî rîmnap u†ham mîdaiöl, hon aip u†ham mîdpun a gî gasî nîŋmim kalîp gî aij gîmim.

⁴ Ber mîhau udmil, gî aij gîpîl. Kalîp ber mîhau gî naij gagöl. Pen ber mîhau udmil, hainö nîbi si bî si gînabil gau abe, bî praj nîbi praj nîbi si bî si gînaböl gau abe, God kalîp manö kub yabî† hagnab. *

⁵ Nan hon udpun gau pro göp a gîmim, u†pö kî†no kîbap gol mani nan gau gasî kub u nîŋagmim. Nan pro hon mîdöp u mel mîdöp a gîmim gasî u nîŋmim. God haga, “Kalöp arö gagnabin;

kale aip pör pör nöp mîdeinabin,” a ga. *

⁶ Anîb u, gasî halö mîdun hagnab, “Bî Kub yîp abad mîdöp rö, pî†îŋ gagnabin.

Nîbi bî rîmnap yîp gî naij göl rö lagöp,” a gun. *

⁷ Bî kub kalöp God Manö aij haglö nîŋbe u gasî nîŋöl gî mîdaimim. Kale God nîp nîŋ udöm, manö nîpe hagöp rö gî†lö arö umla u gasî nîŋöl gî mîdmim, anîg unbö rö nöp gö† gî mîdaimim. *

⁸ Jîsas Krais nöd mîdmîdöp rö, urî anîb unbö rö nöp mîdöp; pen urî mîdöp rö, hainö pör pör nöp anîb unbö rö nöp mîdeinab.

⁹ Nîbi bî rîmnap kalöp manö pîral ke ke hagaiöl u, udagmim. God kalöp mög nîŋöm, ud aij göm, abad mîd aij göp u nöp gasî nîŋmim, mîdmagö an kale daŋ pîdöŋ udmim, gasî halö mîdaimim. Pen nan ñîŋeb lo gau

* 12:24: Hib 8:6; Jen 4:10 * 12:25: Hib 2:1-3; 10:26-29 * 12:26: Hag 2:6 * 12:29: Dud

4:24; 9:3 * 13:2: Ro 12:13; Jen 18:1-8; 19:1-3 * 13:4: Ep 5:5 * 13:5: Dud 31:6,8; Jos 1:5

* 13:6: Sam 118:6 * 13:7: 1Ko 4:16

gası ap nıñagmim. Nıbi bı nan nıñeb lo gau hain göm mıd aij gagnaböl. * ¹⁰ God nıp nan sabe gep bı gau, God sabe gep ram u mıdöm, nan pak bıd adö au God nıp sabe gıpal gau, nan bıd hon adö mıdöp u nıñöl rö lagöp. ¹¹ God nıp nan sabe gep bı gau kaj kau kaj meme paköm hagape u dam God nıp nan sabe gep bı kub yabıtı u nıp nılö, nıpe pen nıbi bı nan si nan naj gımıdal a göm, God nıp sabe gınıg, dam Ram Raul Mıgan Uı Ke Yabıtı u hoñ göp. Nıme u pen dam, mıdpal höñ adö au laulö böñ nöp in habık lugöp. *

¹² Anıb u rö, Jisas nıbi bı nan si nan naj gıpal gac anıbu hagape yad ke lık gı yunam a göm, daun kub Jerusalem ajöñ höñ adö au amöm, ilön kub udöm, hagape lugö uma. * ¹³ Anıb u, nıp hain gun, nıbi bı yıharıñ gau gılö aröp adö u arö gun, höñ adö u arno, nıp hag jula rö hanıp u rö nöp hag juöl. *

¹⁴ Nıñön gınıg: mınöñ naböñ adö ıı pör pör mıdaiun ka ap mıdagöp u pen hainö ram mınöñ kumi kabö adö lañ au amun pör pör mıdaiun a gun abad mıdpun. *

¹⁵ Anıb u, hon pör pör nöp Jisas Bı Kub hon a gun hib nıpe hagno adö arnım. Anıg gıno, God amgö ilö nıpe nan sabe gep aij rö lınab. *

¹⁶ Nıbi bı rımnap gau kalıp ud aij gun gı aij gun, nan hon rımnap kalıp nıme lı ñun. Anıg gıno, God nıñöm nan sabe gep aij rö lö, nıñı lınab. *

¹⁷ Bı kub kalöp abad mıdpal gau, manö kale udmim, hagnaböl rö gımim. God wög gıpun u, God nıñö aij gınım a göm gası u nıñöl gı kalöp pör nöp nıñ aij göm abad mıd aij gıpal. Anıb u, kale nan nıñön gımim a gınaböl u, u rö

nöp gımim. Anıg geınabım u, aij gö nıñöl gı wög kale gınaböl. Pen hagnaböl rö gagnabım u, wög gınıg gınaböl u gınaböl u pen aij gö nıñöl gı gagnaböl. Anıg gılö, kalöp abad mıd aij göl rö lagnab. *

God nıp sabe gıpe, nıpe hanıp abad mıdainım

¹⁸ Pen God nıp sabe gıpe, nıpe hanıp abad mıdainım. Hon gası mıhöp wasö, gası añ nöp nıñun, nan nıñön gınabun, God Manö hagöp rö nöp göl gı mıdaiun a gı gası u nöp nıñun. * ¹⁹ Yad nan kub ap klö gem kalöp hag nıñabin: God nıp sabe gıpe, nıpe gö, mıdpım u yıñıd nınam.

²⁰⁻²¹ God manö aij pör pör mıdep u, Bı Kub Hon Jisas hagape nıpe lugö uma manö aij anıbu mıdep nöp mıdöp. Hagape nıpe lugö umö God gö nıpe urak Sipsip Mukep Bı Kub Yabıtı mıdöp. God nıbi bı ud aij gö agamıj mıd aij gınaböl u, kalöp u rö nöp nan aij ñö, nan nıñön nıñön God gımim a gınab u, gınabun. Pen Jisas Krais mıdmagö anı hon dañ mıdöm, God nıpe hanıp nıbi bı aigale nıbi bı rö mıdeınabun a gınab u, Jisas Krais hanıp gö anıb unbö rö nöp lınabun. Anıb u, Jisas Krais hib nıpe pör pör nöp hagno adö arnım. Anıb unbö rö aij. *

Manö naböñ rımnap

²² Pen añ mam bı. Köp ılep kalı kılıñ rıkpın anıbi, manö hagabin u nıñ aij gımim udmim.

²³ Mam hon Dimodi nıp nagı lıla u, mıñı höñ auöp. Söl aueınab u, aıp nınabul.

²⁴ Bı kub kale gau abe, God nıbi bı nıpe gau abe, kalöp magöñhalö “Mıdpım?” a gabun. Krais nıbi

* 13:9: Ro 14:17 * 13:11: Lep 16:27 * 13:12: Jon 19:17 * 13:13: Hib 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; 12:22 * 13:15: Sam 50:14,23 * 13:16: Plp 4:18 * 13:17: 1De 5:12 * 13:18: Ap 24:16; 2Ko 1:12 * 13:20-21: Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

bî nîpe ram mîñöŋ Idali nîbö gau
kalöp “Mîdpim?” a gaböl.

²⁵ God kalöp magöŋhalö mög
nîŋöm ud aij göm abad mîdan.

Jems

Jems köp kalı kliš rıka

¹ Yad Jems. God, Bı Kub Jisas Krais, kalıp apil mıhau wög gı ñabin. Kalöp nıbi bı Jisas Krais manö aij nıpe u nıj udmim, ju am ram mınöj ke gau gau mıdpim gau, köp anıbi kalı kliš rıkem, “Kale mıdpim?” a gabin. *

Marö nıhön nıhön aunab, kale gası ıru nıjagmim

² Añ mam bı. Marö nıhön nıhön aunab, gası ıru nıjagmim; mñ mñ göl gı nöp mıdaimim. *

³ Kale nıjım, marö auö bıstam mıdeınabım u, kale Jisas Krais nıp cıg aij gıınabım. Anıb u, hainö marö nıhön nıhön kalöp aunab, kale pıñıj gagmim, Jisas Krais nıp nıj ud pıdöj gımim, nıp cıg aij gımim. *

⁴ Uıtham mıdmim, Jisas Krais nıp cıg aij göl gı nöp mıdmim, gı dammim me, kale nıbi bı klö, nıbi bı aij, nıbi bı asıj mıdagöp, mıdeınabım. ⁵ Pen kale nıbi bı rımnıap, hon nıhön nıhön gıno aij arnab, a gıınabım u, God bı hanıp ud aij yabıt göp u nıp hag nıjbe, nıpe kalöp gası aij kabö göl u ñınab. God nıp hag nıjıınabım u, yıp nıhön gıng anıg hag nıjım, a göm, hagagnab. *

⁶ Pen God nıp hag nıjng, gası añı nöp nıjımim hag nıjımim. Pen hanıp nıjnab aka nıjagnab, a gımim, gası mıhöp nıjımim hag nıjagmim. Pen kale gası mıhöp nıjımim hag nıjnabım u, yıgön apöm, ñıg solwara ralöm ud daıj i göp rö u gıınabım. ⁷⁻⁸ Nıbi bı anıb gau rö, gası ap ap nıjöl gı gılö aröp u me, Bı Kub nıp hag nıjnaböl u, nan ap kalıp ñagnab.

* 1:1: Mad 13:55; Gal 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 2:3-6 * 1:10: Ais 40:6-7

Nıbi bı nan mıdagöp gau; nıbi bı nan ıru mıdöp gau

⁹ Krais nıbi bı añ mam mög gep rö gau, God amgö ilö nıpe yad hib mıdöp, yad ñı pai nıpe mıdpin, a göm, mñ mñ gıınab; ¹⁰ pen añ mam nan ıru mıdöp gau, God amgö ilö nıpe yad añ mam nan mıdagöp gau rö adıp adıp mıdpin, a göm, mñ mñ gıınab. Nıhön gıng: nan aij nıpe u mab pıpıt rö yıjıd hir gıınab. * ¹¹ Sıdö u lım göm, mab pıpıt aij aij anıbu kal nıjö, mılep göm lugöp. Nıbi bı nan ıru mıdöp gau, wög kale gı dam arlö nıjöl gı, kalıp unbö rö nöp gıınab. Kale unbö rö nöp ur gıınaböl.

Nıbi bı marö auö, God nıp arö gagpal

¹² Pen nıbi bı marö auö, God nıp arö gagöm, cıg aij göl gı nöp mıdeınaböl gau, usajıl bad pör pör mıdep u udnabun a göm, mñ mñ gıınaböl. Nıbi bı God nıp mıdmıgö lıbal gau, God kalıp usajıl bad pör pör mıdep u rol ñınab. Nıpe manö klö hagöm anıg haga.

¹³ Nıbi bı, gı naij gun, a göm gası u auö, God gası ñö anıg gun a gı gası nıjıun, hagagöl. God, nan sı nan naij gınam, a gı gası nıjagnab rö, nıbi bı rımnıap kalıp gası anıbu rö ñagnab. ¹⁴ Pen gası naij kale ke nıjıbal adö u, kalıp fıp gı ud arö, nan sı nan naij gun a gı gası nıjnaböl. ¹⁵ Gası nıjnaböl anıbu, nan yıj rö yımlö, ranöm kıdıt am pıdöj gıınab rö u, nan sı nan naij gıınaböl. Pen nan sı nan naij gıınaböl anıbu, böj nöp mıd pıdöj gö, umnaböl.

¹⁶ Pen añ mam aij yad gau. Manö pıral hıgaiöl u, nıjagmim. ¹⁷ Nan aij nıhön nıhön kabö rö udpun gau, ke gau nıbö auö udıgıun. Bı sıdö, rakın, gapı mailö ñımıdöp gau gı la u nöp, hanıp

* 1:2: Ro 5:3-5 * 1:3: 1Pi 1:7 * 1:5: Pro

adö gı̄lanj nı̄bö ñöb. Nı̄pe nagı̄ adö ap gı̄ damöm, nan ana rö ado göm, nagı̄ adö ap ke gagnab. ¹⁸ Gası̄ nı̄pe ke nı̄jöm gö, hon manö nı̄jö nı̄pe u nı̄j udun, kamı̄j gı̄sön nı̄bö udun, ñı̄ pai nı̄pe ke lun, nan magö nöd nı̄bö mı̄ñ mı̄ñ göl gı̄ ralmı̄dal rö mı̄dpun. *

God Manö u nı̄j aij gı̄mim, hagam rö nöp gı̄mim

¹⁹ Añ mam aij yad gau nı̄jim! Nı̄bi bı̄ kalöp manö hagaiöl u, yı̄jı̄d nı̄jmim; pen manö yı̄jı̄d hagamim; nı̄bi bı̄ gau kalı̄p yı̄jı̄d mulu kal nı̄jagmim. ²⁰ Nı̄bi bı̄ mulu kal nı̄jnaböl u, God kale gı̄ aij göm, mı̄d aij gı̄lanj, a gı̄ gası̄ nı̄jöp rö gagnaböl. * ²¹ Anı̄b u, gası̄ naj nı̄jmim, nan si nan naj gı̄pim u, nı̄hön gı̄nı̄g anı̄g gı̄pun, a gı̄mim, nan gac göp anı̄bu böj nöp arö gı̄mim, God mı̄dmagö an kale dan manö nı̄pe yı̄möb u, ud aij gı̄mim. Manö anı̄bu kalöp ud ası̄k yunab. *

²² God Manö anı̄bu rı̄mı̄d u nöp apdı̄ nı̄jmim, hadö nı̄jbun, a gı̄mim hagamim. Anı̄g geinabim u, kalöp ke manö pir alnabim. God Manö nı̄jmim, hagöp rö gı̄mim me, nı̄jbun, a gı̄mim. * ²³ Pen nı̄bi bı̄ God Manö nı̄jöm, hagöp rö gagpal gau, añañ mulu adı̄j lı̄ nı̄jbal u rö gı̄pal. ²⁴ Añañ lı̄ nı̄jöm, mulu adı̄j kale nı̄hön rö mı̄döp, a göm, nı̄j aij gı̄pal u pen arö göm amöm, yı̄jı̄d nöp hauł göm, aige gö rö mı̄dajı̄p nı̄jbun, a göm, nı̄jagpal. ²⁵ Pen God Manö aij nı̄bi bı̄ ud kamı̄j yuöp manö aij u nı̄j aij göm, hauł gagöm, nı̄jöl gı̄ nöp gı̄lö arnab nı̄bi bı̄ gau, God kalı̄p abad mı̄dö, nı̄hön nı̄hön gı̄naböl u ar aij gı̄nab. Nı̄bi bı̄ anı̄b gau kale God Manö aij u nı̄j aij göm, hagöp rö nöp gı̄ mı̄dpal. *

²⁶ Pen nı̄bi bı̄, God nı̄p wög gı̄ aij gun, a göm, aı̄ab kale ke nı̄j aij gagnaböl gau, kale dui göm, kalı̄p ke manö pir albal. Kale wög nı̄hön gı̄pal u, magöjhalö nan yı̄harı̄j rö löp. * ²⁷ Ñı̄ pai, nı̄me nap umla uı̄ham mı̄dpal gau abe, nı̄bi kanı̄t mög gep rö gau abe, kalı̄p ud aij gı̄mim. Pen nı̄bi bı̄ mı̄nön naböj it i gası̄ naj nı̄jbal gau aip magum gı̄mim, ası̄j kale anı̄bu uı̄ gagmim. Anı̄g geinabim, God nı̄pe nı̄jöm, kale nı̄bi bı̄ ası̄j mı̄dagöp yad wög gı̄ aij yabı̄t gı̄pim a gı̄nab.

2

Nı̄bi bı̄ gau nı̄bi bı̄ aij, nı̄bi bı̄ gau nı̄bi bı̄ naj, a gı̄mim hagamim

¹ Añ mam bı̄. Kale Bı̄ Kub hon Jisas Kraiss, Bı̄ aij yabı̄t unbö ke nı̄p nı̄j udpim rö, nı̄bi bı̄ gau nı̄jmim, nı̄me ke ke lı̄mim, bı̄ u bı̄ kub, bı̄ u bı̄ mı̄gan gau, a gı̄mim, hagamim.

* ²⁻⁴ Kale God nı̄p sabe gı̄nı̄g ap magum gı̄nabim. Pen bı̄ nan iru mı̄döp bı̄ ap, waı̄j aij aij löm, rı̄j gol ñı̄magö nı̄pe löm aueinab u, kale bı̄ anı̄bu nı̄jmim hagnabim, “Ne am pom adö aij aij gau ası̄k,” a gı̄nabim. Pen bı̄ mög gep rö ap, waı̄j naj löm aueinab u, kale bı̄ anı̄bu nı̄jmim hagnabim, “Ne goı̄ gau urak mı̄d,” aka “Ne mı̄nönj ma it yad aui ası̄k mı̄d,” a gı̄nabim. Pen anı̄g geinabim u, kabö rö gagnab. Kale ke gası̄ naj nı̄jmim, nı̄pe bı̄ kub, nı̄pe bı̄ mı̄gan gau, a gı̄mim, anı̄g gı̄nabim.

⁵ Pen añ mam aij yad gau nı̄jim! Nı̄bi bı̄ mı̄nönj naböj it i, nı̄bi bı̄ mög gep rı̄mnap nı̄jöm, nı̄bi bı̄ au kale nı̄bi bı̄ mı̄gan gau, a gı̄mı̄dal. Pen God nı̄pe nı̄bi bı̄ mög gep gau kalı̄p anı̄g gagöp. God nı̄pe kalı̄p ud aij göm, gası̄ aij ñö, kale God nı̄p nı̄j udöm cı̄g aij göm, ana kale an dan nı̄bi bı̄ gep yabı̄t nı̄pe gau mı̄dlö nı̄jöl gı̄, nı̄pe pör pör nöp

* 1:18: Jon 1:13 * 1:20: Ekl 7:9 * 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mad 7:26; Ro 2:13

* 1:25: Ro 8:2; Jem 2:12 * 1:26: Sam 141:3 * 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9

Kiŋ kale mǝdeinab. Nǝpe manö klö hagöm, nǝbi bǝ yǝp mǝdmagö lǝbal gau kalǝp anǝg gǝnabin, a ga.

* 6-7 Kale pen nǝbi bǝ mög gep rö gau kalǝp hagpe, “Ne goǝ gau urak mǝd,” aka “Ne mǝnön ma il yad aui asǝk mǝd,” a geinabim u, nǝpe nable gö nǝñöl gǝ asǝknab. Nǝbi bǝ nan iru mǝdöp gau nöp, Bǝ Kub aij kalöp udöp u nǝp hag juöm, kalöp hag pro göm, dam manö kub hagpal.

8 Pen God Manö u kalǝ kliñ rǝköm hagla, “Ne ke mǝdmagö lǝban rö, nǝbi bǝ gau kalǝp unbö rö nöp mǝdmagö lǝmön,” a gǝla. God lo manö kub yabǝl haga u rö geinabim u, kale gǝ aij yabǝl gǝnabim.

* 9 Pen waǝj nan gau rol gǝpal rö nǝñmim, nǝbi bǝ nǝme lǝnabim u, God lo manö anǝbu rǝb jumim, nan si nan naij gǝnabim. *

10 Nǝhön gǝnǝg: God lo manö nǝpe gau magöñhalö nǝñ dammim, pen lo manö aǝñ ap nöp rǝb junabim u, God lo manö magöñhalö rǝb junabim rö lǝnab. * 11 God nǝpe lo manö hagöm, “Nǝbi si bǝ si gǝgmim,” a göm, “Wip al pakǝgmim,” a göm, haga. Anǝb u, kale nǝbi si bǝ si gǝgnabim, pen wip al paknabim u, kale God lo manö u rǝb junabim. *

12 Anǝb u, manö hǝgnǝg aka nǝhön nǝhön gǝnǝg, gasǝ ap nǝñmim hǝgmim, “God Manö nǝbi bǝ ud kamǝñ yuöp manö aij anǝbu nöp nǝñöm, hanǝp manö kub hǝgnab,” a gǝmmim gasǝ u nǝñmim. * 13 Nǝbi bǝ kale nǝbi bǝ rǝmnap gau mög nǝñagnaböl gau, God kalǝp manö kub hagöm, kalǝp u rö nöp mög nǝñagnab. Pen nǝbi bǝ, nǝbi bǝ gau mög nǝñagnaböl gau, God kalǝp u rö nöp mög nǝñöm, manö kub hǝgnab. *

Manö nöp hǝgǝgmim; God manö hǝgöp rö gǝmmim

14 Añ mam bǝ. Nǝbi bǝ rǝmnap, God nǝp nǝñ udpun, a gǝpal u pen God hǝgöp rö gǝpal. Manö nöp hagöm, God hǝgöp rö gǝgnaböl u, God kalǝp pen ud kamǝñ yuagnab.

15-16 Añ mam rǝmnap waǝj mǝdagöm, nan magö mǝdagöm gǝnab gau nǝñmim, pen waǝj nan magö rǝmnap dam ñöl gǝ wasö, yǝharǝñ, “Ammim mǝd aij gǝmmim,” a gǝnabim u, gǝ aij gǝgnabim.

* 17 Anǝb u, kale God nǝp nǝñ udnabim pen God Manö nǝpe hǝgöp rö gǝgnabim u, nǝñ udep kale u nan yǝharǝñ rö lǝnab.

18 Kale rǝmnap hǝgnabim, “Nǝbi bǝ rǝmnap God nǝp nǝñ udpal; pen nǝbi bǝ rǝmnap God Manö hǝgöp rö göm, nǝbi bǝ gau gǝ aij gǝpal. Anǝb u, manö mǝdagöp,” a gǝnabim. Pen manö hǝgnabim anǝbu, kalöp pen hag nǝñnabin, “Nǝbi bǝ God nǝp nǝñö nöp nǝñ udeinaböl u, kale aigöl göm nǝbi bǝ gau kalǝp gǝ aij gǝgnaböl? Yad God nǝp nǝñ udpin u me, nǝpe hǝgöp rö nǝñ aij gem, nǝbi bǝ gau kalǝp gǝ ñǝbin,” a gǝnabin. *

19 Kale God aǝñ nöp mǝdöp, a gǝmmim, gasǝ nǝñbim u aij gǝpim. Pen kǝjaki gau u rö nöp, gasǝ adö anǝbu nöp nǝñöm, pǝññ göm gǝl gǝl gǝpal. 20 Kale nǝbi bǝ hauǝ rö! Kale, “God nǝp nǝñ udpun,” a gǝpim u pen nǝpe hǝgöp rö gǝgpim. Anǝg gǝpim u, God nǝp nǝñ udpun, a gǝpim u nan yǝharǝñ rö löp. Manö hǝgabin anǝbi hadö nǝñbim aka yad manö rǝmnap halö kalöp hǝgnam nǝñmim?

21 Kale nǝñbim, bac hon Ebraham ñǝ nǝpe Aisak nǝp God nǝp pak sabe gǝ ñǝnǝg geia, God nǝñöm, Ebraham nǝpe bǝ aij, a ga. *

22 Anǝb u, Ebraham God nǝp nǝñ

* 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mad 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Dud 1:17 * 2:10: Mad 5:19

* 2:11: Eks 20:13-14; Ro 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mad 5:7; 18:32-35

* 2:15-16: 1Jn 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Jen 22:9-12

uda u me, God n̄p b̄i aij hagaga; Ebrahim n̄pe God n̄p n̄iŋ uda u abe, God haga rō n̄p ga u abe, God nan an̄bu m̄ihau n̄iŋōm haga, Ebrahim n̄pe b̄i aij, a ga. * 23 N̄in n̄ōd an̄bu me, God Manō ad̄iŋ ap kal̄i kliñ r̄ikōm kale hadō n̄iŋla, manō kal̄i kliñ r̄ikla an̄bu, manō n̄iŋō kal̄i kliñ r̄ikla: “Ebrahim God manō n̄pe n̄iŋ uda u me, God Ebrahim n̄pe b̄i kam̄iŋ aij, a ga.” Ebrahim ga an̄bu, God Ebrahim n̄p, b̄i n̄iŋeb yad, a ga. * 24 An̄b u kale n̄iŋbim, kale God n̄p n̄iŋ udnabim u n̄p, God kal̄ōp, n̄bi b̄i aij yad, a gagnab. Kale God n̄p n̄iŋ udmim, n̄pe hagōp rō ḡinabim u me, God kal̄ōp n̄bi b̄i aij yad, a ḡinab.

25 An̄b u rō n̄p, n̄bi Rehap ga. N̄pe b̄i si udep n̄bi m̄idm̄idōp u pen b̄i Isrel m̄ihōp ram m̄inōŋ n̄pe u agam̄iŋ si n̄iŋn̄ig aueilō, Rehap kal̄ip m̄ihōŋ ram n̄pe udōm gau pi gōm, hainō adan ke n̄bō ap hag yuō, kale p̄ñiŋ ḡi ammil, ram kale ado ḡi arlō. Rehap ga rō n̄iŋōm, God Rehap n̄p n̄bi kam̄iŋ aij a ga. * 26 Pen n̄bi b̄i hañ roman̄ n̄p m̄idōm, ana halō m̄idagpal u, kale kam̄iŋ m̄idep magō u m̄idagōp. An̄b u rō, n̄bi b̄i God n̄p n̄iŋ udpun, a ḡipal u pen God Manō hagōp adō u gagpal gau, kale u rō n̄p kam̄iŋ m̄idep magō u m̄idagōp.

3

Atab hon n̄iŋ aij gun

1 Añ mam aij yad. Kale iru n̄p manō hag ñeb b̄i m̄idaiun, a ḡimim, n̄iŋagmim. N̄ihōn ḡin̄ig: hon manō hag ñeb b̄i gau, manō kub ktō rō n̄iŋnabun. 2 Hon magōŋhalō kabō rō gagōp adō u ke ke iru n̄p ḡipun. Pen n̄bi b̄i atab kale abad m̄id aij gōm, manō

kabō rō ḡinab adō u n̄p hagnabōl gau, hañ roman̄ kale magōŋhalō n̄iŋ aij gōl rō l̄inab. 3 Kaj hos u kaj kub yab̄i u pen nan ain pro ap naḡi u halō ad̄ikōm, ud meg m̄igan u lōm, arn̄ig ḡipal lau adō t̄ip ḡilō arbal. 4 N̄ig maḡib kub gau u rō n̄p, ȳigōn apōm nan kub an̄bu dam ȳihar̄iŋ gau arbōp u pen, b̄i kapden gau s̄idia pro u udōm, arn̄ig ḡipal lau adō ud kabō rō gajōl arōp. 5 Atab hon u rō n̄p nan pro yab̄i u pen manō hagno iru n̄p lōp. Kale n̄iŋbim, be kub yab̄i aŋ u, pro bad ap hapō ñilō, in damōm magōŋhalō inn̄im rō lōp. 6 Atab mab m̄iŋaŋ rō m̄idōp. Hañ roman̄ nabōŋ hon u, naj an̄bu rō ap halō m̄idagōp; atab u n̄p gō, hañ roman̄ hon magōŋhalō gac ḡinab. Atab u n̄p gō, arep auep han̄p u magōŋhalō ḡi naj ḡinab. Pen mab m̄iŋaŋ an̄bu, ram m̄inōŋ Hel u n̄bō apōm me, atab u an̄ig gōp. *

7 Wal yaur, haino sara, nan be gau m̄idōp gau abe, nan ñig solwara gau m̄idōp gau abe, damōm muklō, gas̄i n̄iŋōm, nap kale hagnab rō ḡinabōl. Kale wal yaur nan gau damōm mukōm an̄ig ḡipal u pen 8 atab hon u hagno, gas̄i n̄iŋn̄im rō lagōp. Atab p̄r p̄r nan si nan naj n̄ihōn ḡinam, a ḡi gas̄i n̄iŋōm, ñig asi n̄bi b̄i al pak lep u ajman̄ rau m̄idōp. * 9 Atab hon u, B̄i Kub Bapi hon u hib n̄pe hagno adō arnab, pen n̄bi b̄i God n̄pe ke rō ḡi la gau, nan naj apōm kal̄ip pakn̄im, a ḡinabun. 10 An̄ig gōl, atab añi an̄bu n̄p, manō aij abe hagun, manō naj abe hagun, ḡipun. Añ mam b̄i. N̄ihōn ḡin̄ig an̄ig ḡipun? U aij gagōp. 11 N̄ig ilam añi ap juōm, ñig aij r̄imnap, ñig naj r̄imnap auagōp. 12 Añ mam b̄i. Mab u,

* 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Jen 15:6; 2Kr 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31
 * 3:6: Mad 12:36-37; 15:11,18-19 * 3:8: Ro 3:13

nagi magö pɪlagnab; nagi u, mab magö pɪlagnab. Pen dö ajöŋ u, ñig kamɪŋ aij lagnab.

Mulu lugö, asik ke ke lagmim

¹³ Kale gasi nɪŋ aij gɪpim akan Gasi nɪŋ aij gɪpin, a gɪnabön u, ne nɪŋ aij gɪmön, hib ne ke hagö adö aragnim. God nɪp aij gɪnim adö u nöp gɪmön. Ne anig gɪnabön u me, gasi nɪŋ aij gɪpin, a gɪmön, hagnabön. ¹⁴ Pen gasi an ne yan, nan aij kale yad ke udnam, a gasi nɪŋnabön u, aka yad nöp bi kub mɪdeinam, a gasi nɪŋnabön u, yad gasi nɪŋ aij gɪpin, a gɪmön, haggmön. Anig hagnabön u, manö piral hagnabön; manö nɪŋö u paŋu gɪnabön. ¹⁵ Nibi bi gasi nɪŋ aij gɪpun a gɪpal pen nan naij anib rö gɪpal gau, God gasi aij ñöb adö u nɪŋagpal; nibi bi ram mɪnönŋ i i nɪŋbal rö nöp nɪŋbal. Gasi kale u God Ana nɪpe ñagöp; Seden nɪpe nöp ñöb. ¹⁶ Pen nibi bi, nan aij gau yad ke udnam, a gasi nɪŋnaböl gau, aka yad nöp bi kub mɪdeinam, a gasi nɪŋnaböl gau, kale pör pör pen pen göl gi, nan si nan naij adö u nöp gɪlö arnab.

¹⁷ Pen nibi bi God gasi aij ñöb rö nɪŋbal gau, mɪdmagö an kale dan nan si nan naij gac anibu mɪdagöp. Nibi bi kauaŋ mauaŋ rö mɪdpal gau aip manö hagöm, kale jim ñimim mɪd aij gɪmim, a gɪpal. Kale nibi bi gau kalɪp hag wɪhai udöm, ud aij gɪpal. Kale nibi bi gau mɪdmagö yabiŋ löm, mög nɪŋöm, ud aij göm, kalɪp aij adö u nöp gɪpal. Kale bi aij u aip hagnabin, bi naij u aip hagnabin, a göm, gasi u nɪŋagpal. Manö piral hagagpal. ¹⁸ Nibi bi kauaŋ mauaŋ rö mɪdpal gau aip manö hagöm, kale jim ñimim mɪd aij gɪmim, a gɪlö, kale manö anibu nɪŋöm jim ñöl mɪdeinaböl u, nan yɪŋ yɪmbal anibu nan aij pɪlnab. *

* 3:18: Mad 5:9; Hib 12:11 * 4:1: Ro 7:23
5:5 * 4:7: Ep 6:12

4

God nɪp cig aij gɪmim

¹ Pör pör mulu lugö pen pen gɪpim u, gasi naij an kale dan pen pen göm, hañ roman kale ud ɪip gɪnig gab u me, anig gɪpim.

* ² Nan aij udnig nɪŋbim gau udagim, kal yabiŋ jumim, nibi bi al pak lun a gɪmim gɪpim. Nan aij gau udagmim rö lö, pen pen hagmim, pen pen gun a gɪmim nɪŋbim. God nɪp hag nɪŋbep, ud-bep. Pen nɪp hag nɪŋagpim. ³ Pen God nɪp hag nɪŋbim ñin u, gasi nɪŋ aij gɪmim hag nɪŋagpim. Hanɪp ke aij gan, a gɪmim, hañ roman hon ke aij gan, a gɪmim, hag nɪŋbim u me, hag nɪŋbim rö gagöp.

⁴ Kale bi si udep nibi rö mɪdpim! Nɪŋim! Nibi bi gasi kale nan mɪnönŋ nabönŋ i i lau adö nöp aröp gau, God nɪp mulu lugö, nan anib gau nöp gasi nɪŋbal. Anib u, kale nan mɪnönŋ nabönŋ i i mɪdöp nan gau mɪdmagö lɪnabim u, kale God kauaŋ mauaŋ nɪpe mɪdeinabim. * ⁵ Adö anibu God Manö kalɪ kliñ rɪköm hagla, “God Ana hanɪp an dan la u, hon nan mɪnönŋ nabönŋ i i mɪdöp nan gau mɪdmagö lagnabun, a göm, gasi nɪŋöl gi mɪdöp,” a gɪla. Pen God Manö adɪŋ anibu nɪŋbe, yɪharɪŋ rö löp ar? ⁶ Pen nɪpe hanɪp mög nɪŋöm, ud aij göm, abad mɪd aij yabiŋ göp. Adö anibu nöp, God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla,

“Nibi bi ke nöp mɪdun, mɪd aij gɪpun, a gɪpal gau,
God kalɪp manö klö rö hagöp;
pen nibi bi hib kale ke haglö adö aragnab gau,

nɪpe mög nɪŋöm, ud aij göm,
abad mɪd aij göp,” a gɪla. *

⁷ Anib u, God nɪp böŋ lau mɪdmim, nɪpe hagöp rö nöp gɪmim. Seden nɪp wasö gɪnabim

* 4:4: Ro 8:7; 1Jn 2:15 * 4:6: Pro 3:34; 1Pi

me, kalöp arik arnab. * 8 God n+p c+g aij g+pe, n+pe kalöp c+g aij g+nab. Kale n+bi b+ nan si nan najj g+pim gau, n+bi b+ aij m+daiau, a g+mim, n+magö kale gac göp u n+g li yu aij g+mim. Pen kale God n+p hain g+pun, a g+mim, piral haggim gau, gas+ m+höp n+n+bim u arö g+mim, gas+ aij a+n+ nöp n+n+mim, God n+p nöp c+g aij göl g+ m+daimim. * 9 M+höl g+pim u arö g+mim, mög gö n+nöl g+ m+ton göl g+ m+daimim. 10 B+ Kub n+n midöp rö, hon n+bi b+ hib m+dagöp, a g+mim, n+p sabe g+nabim me, n+pe hib kale gö adö lan arnab. *

11 A+n mam b+. A+n mam r+mnap, kale n+hön g+n+g an+g g+pal, a g+mim, kal+p hag dap lugagmim. N+bi b+ a+n mam hag dap lugpal gau, God lo manö n+pe u abe hag dap lugpal. An+g g+mim, n+bi b+ God lo manö hain g+pal rö m+dagainabim; n+bi b+ God lo manö aij m+idöp aka n+hön rö m+idöp, a göm, gas+ u+hai n+nbal gau rö m+deinabim. 12 Pen God n+pe nöp lo manö hag la. N+pe nöp lo manö n+nöm, n+bi b+ manö kub n+nab. N+pe nöp han+p ud kam+n yunab aka al pak l+nab. An+b u, kale n+hön g+n+g, “N+bi b+ gau n+bi b+ aij, n+bi b+ gau n+bi b+ najj,” a g+mim hagabim? Kale an+g gagmim. *

Hib kale ke hagpe adö aragnim

13 Pen n+nim! Kale r+mnap haggim, m+ni aka rol rö, daun kub ap amun, an+b gau m+ a+n+ ap wög bisnis gun, mani kub udun, ado g+ auun, a g+pim. Pen n+n aij g+mim. * 14 Hainö n+hön n+hön g+nab u n+n+mim haggpim. M+ni kam+n m+dpun u pen kam+n m+dpun an+bu, kumi yuö yuöp rö nöp göp. Magö u m+idöp, magö

u agam+j ur gö aröp. * 15 Göp an+bu rö, manö haggim an+bu arö g+mim haggim, “B+ Kub n+p aij gainab u, hon kam+n m+duun, an+g an+g g+nabun.” a g+mim. 16 Pen b+ kub n+bi kub m+dpun, a g+mim, hib kale ke g+pe adö aröp u, najj yab+ göp.

17 Unbö rö gep u aij, a g+ gas+ n+n+bun u pen an+g gagnabun u, nan si nan najj g+nabun. *

5

N+bi b+ nan iru m+idöp gau

1 Kale n+bi b+ gep yab+ gau, manö hagn+g gabin i n+nim! Marö kub udn+g gabim rö, mög gö m+ton göl g+ m+daimim. 2 U+öpö k+nö k+bap mani nan aij kale iru m+dm+idöp gau hadö pap+ g+ hij g+ lugöp. Wa+h aij iru nöp kale m+dm+idöp gau, g+se pro n+n n+n m+gan m+gan juöp. * 3 Gol silpa kale hij g+ lugöp rö, kale nan si nan najj g+pim u n+n aij g+nabim. Ha+n roman gau abe mab m+tan rö inöm hij g+ lugnab. N+n hain u söl auab magö i, kale u+öpö k+nö k+bap mani nan gau iru nöp ud gau pi g+pim. 4 N+nim! N+bi b+ wög nabön kale g+pal gau, kal+p pe n+agpe, kale u+ham m+dom m+ton g+lö, B+ Kub k+ö ke yab+ u n+nöb. * 5 Kale m+nön nabön adö il i m+dmim, wög waryö gagim y+hari+n m+dmim, m+n m+n yab+ g+ ajpim. An+b u, kaj gau muk aij göm, mol gö pak n+nbal rö m+dpim u, magö m+lö m+dagainabim. * 6 N+bi b+ aij kalöp nan najj ap gappal gau, kal+p piral haggim al pak l+bim.

Marö auainim, iru maru j+ n+nagun, B+ Kub auab a gun n+p abad m+daiau

* 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10: Job 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Ro 2:1; 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Pro 27:1; Sam 39:5,11 * 4:17: Luk 12:47 * 5:2: Mad 6:19 * 5:4: Dud 24:14-15 * 5:5: Luk 16:25

⁷ Anib u, añ mam bi. Marö auainim, iru maru ji nñagun; Bi Kub auab, a gun, nñp abad mñdaiun. Nñbi bi nan wög gi yimöm abad mñdlö nñjöl gi, möñ lugö, yñ apranöm, magö aij pñnab. Kale u rö nöp Bi Kub nñp abad mñdaimim. * ⁸ Bi Kub aunab nñn u yöp sölmñdöp, a gñmim, gasñ halö abad mñdaimim. *

⁹ Pen añ mam bi. Añ mam rñmnap kalip hag juagmim. Kale añ mam hag jueinabim u, Bi Kub kalöp pen manö kub hagnab. Bi manö kub hagnab u sölmñ au mñdöp; ulep magö u nöp aunab. ¹⁰ Añ mam bi. Bi God manö hagep hadame nöp mñdmñdal gau, Bi Kub manö nñpe haglö, kalip gi naj gñlö nñjöl gi, bñstam yabñ mñdmñdal u pen kale iru maru ji nñagla. Kale agamñ mñd aij gñla. Kale u rö nöp adö anñbu nöp gñmim. ¹¹ Kale nñjbim, nñbi bi gi aij göm, iru maru gö ji nñagla gau, kale uri mññ mññ gölmñ gi mñd aij gñpal, a gñpun. Bi ne Job hadame nöp mñdmñdöp, aiud u nñjbim. Nñp marö kub auö, bñstam mñdeia nñn u, Bi Kub nñp gasñ nñjöl gi mñdöm, mñd dap arö nñjöl gi, Bi Kub Job nñp gi aij gö, hainö mñd aij ga. Nñhön gñnig: Bi Kub nñpe pör pör nñbi bi mög yabñ nñjöm, ud aij yabñ göp. *

¹² Pen añ mam bi. Nan kub yabñ u, God hib nñpe u yñharñ hagagmim. “God nñj mñdöp rö, nñjög hagabun,” a gñmim, hagagmim. “Kumi kabö adö lañ mñdöp rö, nñjög hagabun,” a gñmim, hagagmim. “Mñnönj ñ i mñdöp rö, nñjög hagabun,” a gñmim, hagagmim. “Nan gau nan rñmnap mñdöp rö, nñjög hagabun,” a gñmim, hagagmim. Yau, a gñnabim u, “Yau” nöp, a gñmim. Wasö, gñnabim u,

“Wasö” nöp gñmim. Wasö u, manö kub udnabim. *

Sabe gñmim

¹³ Kalöp nñbi bi rñmnap marö gainim, kale Bi Kub nñp sabe gñmim. Kale nñbi bi rñmnap mññ mññ gñnabim u, kñmap rñmnap hagmim, Bi Kub hib nñpe hagpe adö aran. ¹⁴ Kalöp nñbi bi rñmnap nan gainim, Krais nñbi bi nñpe gau abad mñdpal bi kub gau hagpe apöm, sabe göm, Bi Kub hib hagöm, wel rñmnap ññöl. * ¹⁵ Pen Bi Kub nñp nñj udöm sabe gñnaböl u, Bi Kub nñpe gö, nan gñnab anñbu kamñ lñnab; nan si nan naj gñpal u, Bi Kub nñpe nñjöm arö gñnab. *

¹⁶ Anib u, nan si nan naj gñpim u, pen pen hag hiñkmim, ne ke abe, añ mam gau abe, Bi Kub nñp sabe gñpe, nñpe gö kalöp kamñ lñnab. Nñbi bi Bi Kub hagöp rö gñpal gau, nñp sabe gñlö, Bi Kub nñpe klö nñpe göm, ke yabñ gñnab. ¹⁷ Bi God manö hagep Ilaija, bi yñharñ hon rö u pen möñ alagnim, a göm, God nñp klö göm hag nñjög, mñ mñhau nñgan rakñ unbö kagoñ jñj möñ alaga. * ¹⁸ Hainö pen nñpe kauyan God nñp hag nñjög, kumi kabö adö lañ nñbö möñ lugö, mñnönj naböñ ñ i nan wög gau apranöm, nan magö pñla. *

¹⁹⁻²⁰ Añ mam bi. Nñbi bi kale rñmnap Krais manö nñjög u arö gñlö, kalip hag ññ aij gñpe, kauyan Krais nñp nñj udnaböl u aij. Anig gñmim me, nan si nan naj nñhön nñhön gñpal gau, God nñjöm arö gö, hainö umöm böñ nöp umagnaböl. *

* 5:7: Dud 11:14; Jer 5:24 * 5:8: Ro 13:11-12; 1Pi 4:7 * 5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 * 5:12: Mad 5:34-37 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18 * 5:17: 1Ki 17:1; 18:1 * 5:18: 1Ki 18:42-45 * 5:19-20: Pro 10:12; Gal 6:1; 1Pi 4:8

1 Pida Pida köp nöd u kalı kılın rika

¹ Yad Pida, bı Jisas Krais manö ud arep ap. Yad kalöp nıbi bı God hadame dagol gau nıbi bı nıpe ke hag la gau, köp i kalı kılın rikabin.

Kale rımnap Podas mıdpım, rımnap Galesia mıdpım, rımnap Kapadosia mıdpım, rımnap Esia mıdpım, rımnap Bidinia mıdpım. Kale nıbi bı ram Mınöy mlö gau nıbö rö mıdpım. Manö anıb i kalı kılın rik yunö, ram Mınöy ke ke mıdpım gau arö nıñnabım.

² Bapi God hadame dagol gau kalöp gası nıñöm, nıbi bı yad mıdeınaböl, a ga. Anıb u, God Ana nıpe u gö, kale nıbi bı nıpe mıdmım, Jisas Krais hagöp rö gınabım nıñöm hagape nıpe nan si nan naij gıpım gac u kık gı yunab.

Anıb u, God apıl mıhau kalöp mög nıñmil, ud aij gımil, abad mıdlö, kale pör nöp agamıj mıdaimım. *

Mıd aij gep hon u mıdöp God ram Mınöy adö lañ au

³ Bı Kub hon Jisas Krais God nıpe nıp aij a gun! Jisas Krais Nap nıpe nıp aij a gun! Nıpe nöp hanıp mög yabıl nıñöm, Nı nıpe Jisas Krais nıp yuö apöm umöm, kauyan uraka u me, nı pai nıpe yabıl mıdun, nıpe aip pör pör mıdeınabun, a gun, gası halö mıdpun. ⁴ God nı pai nıpe mıdpun rö, hanıp ram Mınöy aij nıpe kumi kabö adö lañ au ud aij gınab. Mınöy naböy adö il i nan gau papıl lı hij gı lugnab u pen God ram Mınöy kumi kabö adö lañ au unbö gagnab. God nan aij gau kalöp hag la nıñöm pör pör nöp

mıd aij yabıl gınab. Hanıp hagöp rö, amun nıpe aip pör pör nöp mıd aij gınabun. *

⁵ God nıpe klö yabıl. Kale God nıp nıñ udmım cıg aij gıpe, nıpe kalöp abad mıd aij göm, mıd damöm, nıñ hain u, kalöp dam ram Mınöy aij nıpe u ud arnab. * ⁶ Anıb u, mıñ mıñ göl gı mıdaimım.

Pen mıñi magö pro marap kalöp, nıbi bı Krais lau adö mıdpal, a göm, gı naij gılö uıham mıdnabım rö löp. * ⁷ Nıbi bı gol raubal gau laulö inö, magöñhalö gol nöp mıdöp aka nan naböy naböy halö mıdöp, a göm, nıñbal. Gol nan yıharıñ rö u pen anıg gıpal. Pen God nıp cıg gıpım aka cıg gagpım u nan kub yabıl u me, marö auö uıham mıdeınabım anıbu, nıp cıg aij gıpım aka cıg aij gagpım u nıñnab. Pen marö auö, nıp cıg aij göl gı nöp mıdeınabım u, Jisas Krais ado gı aunab nıñ u, God nıpe kalöp, gı aij yabıl gıpım, a göm, hib kale gö adö lañ arö, kalöp wıhai damöm, ram Mınöy aij nıpe ud arnab. *

⁸⁻⁹ Kale nöd Jisas Krais nıp amgö nıñagpe u pen nıp mıdmagö lıbım. Kale uri u rö nöp nıp amgö nıñagpım u pen nıp nıñ udmım, mıñ mıñ yabıl gıpım. Jisas Krais nıp nıñ udpe, God nıpe ana kale pör nöp kamıñ mıdeınaböl, a göm, kalöp abadöl mıdöp. Anıb u me, kale mıñ mıñ yabıl gı mıdpım. Hon mıñ mıñ gep magö anıbu hagun, a gun, manö ıtep gınab. *

¹⁰⁻¹¹ Hadame nöp Krais Ana nıpe bı God manö hagep gau kalıp anı dan mıdöm gası nıö, kale Krais ilön nıñön nıñön udöm, hainö nan aij yöl nıñön nıñön gınab manö u hagöm kalı kılın rikla. Pen Krais ilön udöm umö, God kalöp mög

* 1:2: Ro 8:29; 2De 2:13 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Jon 10:28; 17:11 * 1:6: 1Pi 5:10; Jem 1:2 * 1:7: Pro 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * 1:8-9: Jon 20:29; 2Ko 5:7

n+ŋöm ud aij gö, m+id aij g+nabim manö hagla an+bu, kale ke n+ŋ aij gagöm, han+ip uri m+dpun hagöp aka n+bi b+ hainö gau ke hagöp, a göm, k+ö göm ulhai n+ŋöl g+ m+idm+idal. *

¹² Pen Kraiss Ana n+pe gas+ ñö, God manö hagep b+ gau n+ŋöm manö hageila an+bu, God kal+ip, a göm hagaga; kalöp m+ñi m+dpim ñ+n i nöp haga. Manö aij hageila an+bu me, God n+pe Ana U+ kumi kabö adö laŋ n+bö yuö apöm n+bi b+ r+mnap kal+ip gas+ ñö, kale pen kalöp Jisas Kraiss manö aij u haglö n+ŋbim. God gö kale uri nan aij aij n+ñön n+ñön n+ŋbim u, ejol gau, hon abe n+ŋbno, a göm, n+ŋagpal.

God han+ip, "N+bi b+ ut m+idaimim," a göp

¹³ An+ib u, gas+ y+har+ŋ adö r+mnap n+ŋagmim; gas+ magö kale ke, hañ roman kale ke gas+ göp rö nöp gagmim; Jisas Kraiss ado g+ apöm kalöp udöm nan aij ñ+nab, gas+ u nöp n+ŋmim, aij gö n+ŋöl g+, gas+ halö m+idaimim.

¹⁴ Kale nöd Jisas Kraiss manö aij u n+ŋagmim, gas+ naij kale ke n+ŋmim g+m+idim rö gagmim; kale God ñ+ pai n+pe m+dpim u me, manö n+pe hagöp rö u nöp g+mim.

* ¹⁵ N+ñön n+ñön g+in+g g+mim u, God kalöp w+ñ alöp u n+pe ut m+idöp rö, kale u rö nöp ut nöp m+idaimim. ¹⁶ God haga rö God Manö yaŋ kal+ kliñ r+köm hagla, "Yad nan si nan naij gep ke gau n+bö m+dem ut m+dpin rö, kale u rö nöp nan si nan naij gep ke gau n+bö m+dmim ut m+dmim," a g+la. *

God nan aij yöl+yuöm, han+ip rau adog uda

¹⁷ God n+pe n+bi b+ gau kal+ip n+ime löm, hañöwalö gagöp; g+pal

g+pal rö nöp n+ŋöm n+ime löp. God an+ig göp an+bu, Bapi hon, a g+ipim u, ram n+pe kumi kabö adö laŋ aragpim ñ+n i, n+pe B+ kub unbö ke, a g+mim, hagöp hagöp rö nöp g+mim. * ¹⁸⁻¹⁹ Kale ap+is bac b+ g+m+idal adö u g+ damun kam+ŋ arnabun, a g+mim, g+ wasö n+ŋbe, God kalöp uda u, gol silpa ut+pö k+ño nan hij göp nan y+har+ŋ gau rö rauöm udaga. Pen sipsip pi adlai m+dagöp gac gagöp damöm pak God n+ip sabe g+ ñ+m+idal rö u, Kraiss damöm al pak l+lö hagape n+pe gol silpa ut+pö k+ño rauagep u lugö uma u me, God kalöp rau adog uda. * ²⁰ God M+inöŋ naböŋ i+ i g+ laga ñ+n u, Kraiss n+ip adö an+bu g+nab a göm hag la u pen uri ñ+n hain i nöp, kalöp g+ aij g+in+g waiö aua. * ²¹ God gö, Kraiss urakö, God Kraiss n+ip ud adö i g+laŋ yab+ŋ uda. An+ib u, God n+ip n+ŋ udmim, c+g aij g+mim, han+ip arö gagnab, a g+mim, gas+ halö m+dpim. *

Añ mam gau kal+ip m+idmagö l+mim

²² Kale God Manö n+ŋö yab+ŋ u n+ŋmim, hagöp rö g+pe, kalöp nan si nan naij gac u m+dagöp. An+ig g+mim, kale añ mam God lau adö m+dpal gau kal+ip m+idmagö yab+ŋ l+bim. An+ib u, kale k+ö g+mim pen pen m+idmagö yab+ŋ löl g+ m+idaimim. * ²³ God Manö nöp gö, kale kauyaŋ ñ+ painaŋ hagape b+ rö l+bim. Pen kam+ŋ g+isön n+bö udpim u, n+ime nap gau ñagpal; n+ime nap ñ+ pai yag daulö umbal. Pen God Manö u, manö pör pör nöp m+deinab manö kam+ŋ an+bu nöp gö, God ñ+ pai n+pe m+dmim pör pör m+deinabim. ²⁴ God Manö u kal+ kliñ r+köm hagla,

"N+bi b+ gau magöŋhalö nan u+taŋ u+taŋ rö nöp m+dpal;

* 1:10-11: Sam 22; Ais 53; Mad 13:16-17; Luk 24:26-27 * 1:14: Ro 12:2; Ep 2:3; 4:17-18

* 1:16: Lep 11:44-45; Mad 5:48 * 1:17: Ro 2:11; Rep 2:23 * 1:18-19: Ap 20:28; Hib

9:12-14 * 1:20: Ep 1:4 * 1:21: Jon 14:6; Ro 5:1-2 * 1:22: Jon 13:34; Ro 12:10

hib kub udpal u mab pipi
pipi rö nöp midöp.

Nan anib gau yinjid mitep göm
lugöp. *

²⁵ Pen God Manö u pör pör nöp
mideinab,” a gila.

God Manö anibu, manö aij kalöp
hag nilö niñbim u nöp.

2

*Bi Kub nipe Kabö Kamij rö pör
mideinab*

¹ Anib u, gi naji gipim adö u
magonhalö böñ nöp arö gimim,
manö piral haggim u böñ nöp arö
gimim, manö nöp haggim u böñ
nöp arö gimim, nan aij kale gau
hon udbnop, a gi gasi niñbim u
böñ nöp arö gimim, niñbi bi rímnap
hag jubim u böñ nöp arö gimim,
gimim. *

²⁻³ Ni painañ gisön yag daubal
gau ci niñjun, a göm, gasi aña
niñbal. Anib u rö, kale Bi Kub bi
aij yabih kalöp ud aij göp u hadö
niñbim rö, manö aij nipe ci rö
niñjun, a gimim, gasi aña u nöp
niñmim. Ci anibu niñnabim u, kale
kub gimim, kamij midep magö
anibu it u niñ aij ginabim. *

⁴ Jisas Krais nipe kabö ap rö.
Nipe kabö yihariñ ap wasö; nipe
Kabö kamij. Kabö kamij anibu
niñbi bi rímnap ji niñöm arö gipal
u pen God nipe udöm, kabö anibu
kabö aij unbö ke, a ga. Kale Kabö
kamij anibu aumim, ⁵ kale ke
kabö kamij rö libe, God nipe kabö
anib gau udöm ram nipe ginab.
Ram anibu, Jisas Krais nipe ram
nabic mideinab niñöm kale God
nip sabe gep niñbi bi uñ midmim,
nan niñhön niñhön God nip aij göp u,
nan sabe gep rö God nip niñnabim.
Nan sabe gi ñeb anibu sipsip nan

gau wasö; nan ana sabe gi ñeb nöp
niñnabim. *

⁶ God Manö u kalí kñiñ ríkóm
hagla,

“Niñjim! Yad kabö ap daun kub
Saion lino,

kabö anibu Saion ram padö rö
mideinab.

Kabö anibu yad ke hag lino;

kabö anibu kabö aij unbö ke.

Niñbi bi an an nip niñ udöm cig
ginaböl gau,

hainö kale, hon niñhön ginig
nip niñ udpun, a göm, ha-

gagnaböl yabih,” a gila. *

⁷ God anig hagö, niñbi bi nip niñ
udpim gau, kabö anibu kabö aij
unbö ke rö linab; pen niñbi bi nip
niñ udagpal gau, God Manö u kalí
kñiñ ríkóm hagla,

“Kabö ji niñöm arö gila kabö u nöp
mñiñ ram padö klö yabih añ

lanj u midöp,” a gila. *

⁸ Pen manö ap hagla,

“Kabö anibu nöp, niñbi bi aramöm
ma biñniñ ginaböl;

kabö anibu nöp, niñbi bi apöm,
lug paknaböl,” a gila.

Krais manö aij u niñ udagla u me,
ap lug pakla. Pen kale ap lug pakla
u, God ginab a ga rö nöp ga. *

⁹ Pen God nipe ke kalöp udöm,
yam nipe ke hag la. Kale Kinj

nan sabe gep niñbi bi nipe midpim.
Kale niñbi bi uñ nipe midpim. Kale

God yam nipe ke midpim. Anig
göp u, kale niñbi bi gau niñbö gau

niñbö, God nipe nan aij unbö ke göp
u hag waiö gimim, nöd sibön añ

gau midmim, bistam gi ajmidim u
pen God nipe gö, uri mailö aij nipe

niñmim aj aij gabim, manö anibu
waiö hagnabim. Anig hagnim,
hib nipe hagpe adö arnab. *

¹⁰ Nöd God niñbi bi nipe
midagmidim, pen uri niñbi bi nipe
ke midpim. Nöd God kalöp mög

* 1:24: Ais 40:6-8 * 2:1: Ep 4:22; Jem 1:21

1:6 * 2:6: Ais 28:16; Ep 2:20

* 2:7: Sam 118:22

* 2:2-3: Sam 34:8 * 2:5: Ep 2:21-22; Rep

14:2; Ais 9:2; Dai 2:14; Ap 26:18; Ep 5:8

* 2:10: Hos 2:23

* 2:8: Ais 8:14-15

* 2:9: Dud 7:6;

n+ñöm udagm+ödöp, pen uri kalöp mög n+ñöm udöp. *

God n+bi b+ n+pe m+dpim rö, m+id aij g+mim

¹¹ An+bu u, n+bi b+ n+ñeb aij yad gau. M+nöñ naböñ il i ram M+nöñ kale kabö rö wasö, y+har+ñ apim m+dpim. An+bu u, nan si nan naj M+nöñ naböñ il i hañ roman gas+ göp nan gau, m+dmagö l+mim g+pe aragn+m. Nan an+bu gau gas+ n+ñmim g+pe arö, ana kale aip pen pen gö, ap lug pakmim rö löp. *

¹² N+bi b+ God n+bi b+ n+pe m+dagpal gau aip m+dpim u, g+ aij yab+ñ g+ m+daimim. An+g g+pe, ñ+n r+mnap, kalöp, g+ naj g+pim, a göm, hag junaböl u pen kale g+ aij g+pim u n+ñöm, hainö Jisas Kraiss aunab ñ+n u, g+ aij g+pim rö hag hi+keinaböl, God hib n+pe u ap rannab. *

¹³⁻¹⁴ B+ Kub n+bi b+ n+pe m+dpim rö, b+ kub kalöp M+nöñ naböñ il i abad m+dpal gau hagöl rö g+mim. Kin kale b+ kub yab+ñ m+ödöp u manö n+pe u n+ñmim, b+ n+pe yuö apöm kalöp abad m+dpal gau manö kale magöñhalö n+ñmim g+mim. B+ kub an+bu gau, n+bi b+ g+ aij g+ naböl gau kal+p ud aij g+ naböl; pen n+bi b+ g+ naj g+ naböl gau kal+p manö kub hagöm, ilön pen ñ+naböl. N+hön g+n+g: God b+ an+bu gau wög an+bu göl, a göm, hag la. *

¹⁵ Pen God n+p aij g+ nab u, kale g+ aij göl g+ nöp m+daibe, n+bi b+ gas+ m+dagöp gau kalöp manö piral hagöm hag juöl rö lagnab. * ¹⁶ N+bi b+ r+mnap, ke n+ñbim rö g+mim, a g+pal. U aij pen gas+ an+bu n+ñmim, nan si nan naj ap gagmim. God n+bi b+ wög gep n+pe m+dpim rö, n+hön n+hön g+n+g g+nabim u, n+pe hagöp hagöp rö nöp g+nabun, a g+mim, g+mim.

* 2:11: Gal 5:17,24 * 2:12: Mad 5:16 * 2:13-14: Dai 3:1 * 2:15: 1Pi 3:16 * 2:17: Ro 12:10 * 2:18: Ep 6:5 * 2:20: 1Pi 3:14,17 * 2:21: Mad 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Ais 53:9 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9

¹⁷ N+bi b+ gep gau abe n+bi b+ y+har+ñ gau abe manö kale n+ñmim. Añ mam Kraiss lau adö m+dpal gau kal+p m+dmagö l+mim. God n+pe B+ klö unbö ke, a g+mim, ana udmim n+ñmim. Kin kale b+ kub a g+mim manö n+pe n+ñmim. *

Kraiss n+p hain gun, marö auain+m, p+ñ+ñ gagun

¹⁸ Kale Kraiss n+bi b+ n+pe m+dmim, b+ r+mnap kal+p nagi wög rö g+pim u, b+ kub kale gau ud aij g+mim, hagnaböl rö nöp g+mim. Kalöp g+ aij göm agam+j m+id aij g+pal b+ gau nöp wasö, klö yab+ñ jubal b+ gau u rö nöp, ud aij g+mim, hagnaböl rö nöp g+mim. * ¹⁹ Pen kalöp g+ naj gaiöl, God n+p gas+ n+ñbim rö, kal+p gas+ naj n+ñageinabim u, God kalöp ud aij g+nab. ²⁰ Pen kale g+ naj g+pe, kalöp pakaiöl, kal+p gas+ naj n+ñageinabim u hagabin; an+g g+nabim u, God kalöp ud aij g+nab. Pen kale m+id aij g+pe, kalöp g+ naj gaiöl, kal+p gas+ naj n+ñageinabim u hagabin; an+g g+nabim u me, God kalöp ud aij g+nab. * ²¹ Kalöp marö ñ+lö agam+j nöp m+daimim, a göm, God kalöp uda. An+bu u, Kraiss han+p, a göm, ilön uda gas+ u nöp n+ñmim. Kalöp marö ñaiöl, gas+ kub n+ñagmim. N+pe göp rö g+mim, g+pe arn+m. *

²² “N+pe nan si nan naj ap gaga; manö piral ap hagaga.” *

²³ Kraiss n+p hag jueila, n+pe pen hag juaga. N+p g+ naj geila, n+pe ilön udöm kal+p manö pen pen hagaga. Nap n+pe manö kub kabö göl nöp hagöp u, y+p abadnab, a göm, gas+ u nöp n+ñ m+deia. *

²⁴ Kraiss n+p mab ba lanj al pak leila, n+pe nan si nan naj hon

magõrhalö g+nabun gau, hañ roman npe ke udöm uma. “Yad nan si nan naj kalp uдем umnö, nan si nan naj gep gasi magö kale u umöm, kale kamij aramöm, gi aij göl gi midaiöl,” a göm, nan si nan naj hon gau, hañ roman npe ke udöm uma. Krais npe ilön kub uda u me, kalöp nan ga u kamij la. * 25 Kale kaj sipsip hauß gau amöm rul arbal rö midmidim u pen mñi Bi Kaj Sipsip Mukep, Bi ana kalöp abad mid aij göp u, n+p ado gi aubim. *

3

Nugmul abe n+bin abe

1-2 Pen kale bi halö n+bi midpim gau, kalöp u rö nöp manö hagnig gabin. Nagamul bi hagöl rö n+nmim, gi aij g+mim. Nagamul bi Jisas Krais manö aij u udagaiöl, n+hön g+nig manö aij u udagpan, a g+mim, hagagmim. Pen kale ke gi aij g+mim, kalp ud aij g+pe me, n+bi yad u Jisas Krais n+p cig göm gi aij yabiß göp, a göm, n+p n+ij udnaböl. * 3 Pen n+bi kñiñ aij midaiun, a g+mim, nan r+ib ad+k y+i+d nöp naj g+nab gau lun, a g+mim, n+ijagmim. Umagö mal+kmim, wañj aij aij y+mmim, nan aij aij kabö gol udöm g+pal gau ud hañ roman ad+kmim, gagmim. * 4 N+bi hain midmim, gasi n+ij aij g+mim, kal juagmim, n+bi bi gau aip agamij mid aij g+mim. An+g gi aij g+nabim u, nan aij an+ß gau midmagö an kale dan midöp rö, n+bi bi amgö n+ijagnaböl pen God amgö n+pe u, nan kñiñ aij unbö ke rö linab. Nan kñiñ aij aij an+ß gau hij gagnab; pör pör nöp mideinab. 5 Nan kñiñ aij an+ß gau midmagö an dan kabö gol rö midöp u, ap+s hon God n+p n+ij udm+dal gau udöm kale ke r+ib

ad+km+dal; kale nugmul bi kalp manö u n+ij+dal. 6 N+bi Sara nugmul Ebrahim n+p, bi kub yad, a göm, hagmidöp rö nöp g+m+döp. Kale p+iñ+ij gagmim, Sara g+m+döp u rö gi aij geinabim u, Sara pai n+pe yabiß rö mideinabim. *

7 Pen kale n+bi halö bi midpim gau, kalöp u rö nöp manö hagnig gabin. N+bi gau bi rö klö midagpal rö, n+bi kale gau ud aij g+mim. God kalöp bi gau nöp udöm, n+bi gau kalp arö gagöp; kalöp bi gau mög n+ijöm udöp rö, n+bi gau kalp u rö nöp mög n+ijöm udöp. N+bi kale gau kalp abad mid aij g+mim me, God n+p sabe g+pe, manö kalöp u n+ij+nab. *

J+m ñöl midaimim

8 Manö hag jun+g gabin. Kale añ mam Krais lau adö midpim gau magõrhalö gasi adö añ nöp n+nmim; añ mam r+imnap ilön udaiöl, kalp mög n+nmim; añ mam r+imnap m+ñ m+ñ gaiöl, kale u rö nöp m+ñ m+ñ g+mim; añ mam pen pen midmagö limim, pen pen mög n+nmim ud aij g+mim; yad n+bi kub, yad bi kub, a g+mim, gasi u n+ijagmim. 9 N+bi bi r+imnap kalöp gi naj gaiöl, kalp pen gi naj gagmim. Kalöp hag juaiöl, kalp pen hag juagmim. Kalöp n+hön n+hön gaiöl, God n+p sabe g+mim hagmim, kalp gi aij g+mön abad midaimön, a g+mim. N+hön g+nig: God kalöp uda u, kale n+bi bi gau kalp gi aij g+nabim, a göm, uda. An+g g+nabim u, God kalöp u rö nöp gi aij g+nab. 10 God Manö u kal+ kñiñ r+köm hagla,

“N+bi bi mid aij gun, m+lep yabiß lun umun, a göm n+ijbal gau, manö piral, manö naj hagagöl. *

11 Pen nan si nan naj g+pal adö u arö göm, gi aij nöp göm,

* 2:24: Ro 6:11; Ais 53:5-6 * 2:25: Esi 34:5-6; Mad 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * 3:1-2:

Ep 5:22 * 3:3: 1Di 2:9 * 3:6: Jen 18:12 * 3:7: Ep 5:25 * 3:10: Sam 34:12-16

gasɪ klō nɪŋōm, jɪm ñōl
mɪdaiun, a gōm, agamɪj nōp
mɪdaiōl.

12 Nɪhōn gɪnɪg: nɪbi bɪ God Manō
hagōp rō nōp gɪpal gau,
Bɪ Kub kalɪp abad mɪd aij gōm,
nɪp sabe gɪnabōl manō kale u
nɪŋnab;
pen nɪbi bɪ gɪ najj gɪpal gau
nɪŋō, mulu lugnab,” a gɪla.

*Mɪd aij gɪpe, kalōp gɪ najj gaiōl,
pɪñɪŋ gɪgmim*

13 Gɪ aij gun, a gɪmim, klō gɪpe
arō, nɪbi bɪ rɪmnab kalōp ilōn
ñagnabōl. 14 Pen kale gɪ aij gɪpe
kalōp gɪ najj gaiōl u, mɪñ mɪñ
gɪmim. Nɪbi bɪ kalōp gɪ najj gɪpal
gau kalɪp pɪñɪŋ gɪgmim, gasɪ kub
nɪŋgɪgmim. * 15 Pen mɪdmagō aŋ
kale daŋ u, Krajs nɪpe nōp Bɪ Kub,
a gɪmim, hib nɪpe hagpe adō araŋ.
Pen kale pōr nōp gasɪ nɪŋōl gɪ
mɪdaimim, nɪbi bɪ rɪmnab, nɪhōn
gɪnɪg gasɪ halō mɪdpim, a gōm,
hag nɪŋaiōl, kalɪp ud aij gɪmim,
manō hain hagmim, Krajs manō
aij u kalɪp hag ñɪ aij gɪmim. 16 Pen
hag ñɪnabim u, hon manō nɪhōn
hagno God nɪp aij gɪnɪm, a gɪmim,
hag ñɪmim. Krajs nɪp cɪg gɪmim,
gɪ aij gɪnabim u, bɪ gau kalōp hag
junɪg gabōl gau, kalɪp nable gö arō
gɪnabōl. * 17 Kale gɪ aij gɪpe nɪŋōl
gɪ, God kalɪp nɪŋebir arō gö, kalōp
gɪ najj geinabōl u, manō mɪdagōp.
Pen kale gɪ najj gɪpe, kalōp gɪ najj
gɪnabōl u, God nɪp aij gagnab.

Krajs umōm gac hon lɪk gɪ yua

18 Kale gɪ aij gɪpe, kalōp gɪ najj
geinabōl u, manō mɪdagōp, a gɪpin
u, Krajs nɪpe Bɪ aij pen nɪp gɪ najj
geila, uma. Nɪpe aij nōp gɪmɪdōp
u pen kale nɪbi bɪ nan si nan najj
gɪpim gau God aip jɪm ñɪnabin, a
gōm, uma. Mañ añɪ yabɪl uma;
hainō kauyaŋ umagnab. Krajs
hañ romaŋ al pak lɪlō uma u pen

Ana nɪpe umaga. Ana nɪpe kamɪŋ
mɪdōm, nɪpe kauyaŋ uraka. 19 Ana
nɪpe anɪg geia nɪpe amōm, nɪbi
bɪ nōd umōm am nagɪ mɪdeila
gau kalɪp manō aij nɪpe u hag ña.
20 Nɪbi bɪ nagɪ mɪdeila gau, Noa
mɪdeia ñɪn u, God nɪp manō u
nɪŋageila u pen God kalɪp manō
kub hagaga; manō yɪp nɪŋnabōl
aka gōm, abad mɪdeia. Abad
mɪdō nɪŋōl gɪ, Noa nɪp ñɪg magɪb
gɪmōn, a ga u gɪ damōm, nɪbi
bɪ iru wasō, Noa apɪlap unbō
raleb u nōp ñɪg magɪb raul mɪgan
amōm, ñɪg aŋ daŋ aram mɪdōm
mɪd damōm, God gö kamɪŋ arla.

* 21 Pen ñɪg magɪb raul mɪgan
am mɪdlō, ñɪg u kalɪp dap ranō,
kamɪŋ arla anɪbu rō, uri hon
Jisas Krajs umōm uraka manō u
nɪŋ udun, ñɪg pakun, u rō nōp
kamɪŋ arnabun. Pen ñɪg pakpun
anɪbu, hañ romaŋ gac lɪk gɪ yuun,
a gun, pakagpun. Krajs hanɪp,
a gōm, umōm kauyaŋ uraka rō,
God gasɪ mɪdmagō aŋ hon nɪŋōm
gac ap mɪdagōp. Gasɪ anɪbu nōp
nɪŋun, ñɪg pakpun. God nɪpe
manō klō nɪŋō anɪg hag la me u.
22 Krajs nɪpe pen umōm urakōm,
am ram Mɪnōŋ kumi kabō adō
laŋ au aramōm, God ñɪmagō yɪjɪg
bōŋ lau adō mɪdōp nɪŋōm ejol gau
abe, kɪjaki nan klō mɪdōp gau abe,
magōŋhalō mo nɪpe gau mɪdpal.

4

*Marō udōl gun, nagɪ najj nōd
nɪbō adō u arō gun*

1 Krajs hañ romaŋ nɪpe ilōn kub
uda rō, hon u rō nōp ilōn udnabun,
a gɪmim, gasɪ anɪbu nōp nɪŋōl
gɪ mɪdaimim. Nɪhōn gɪnɪg: nɪbi
bɪ hañ romaŋ kale ilōn kub ud-
pal gau, nan si nan najj gun, a
gōm, gasɪ u nɪŋagpal. * 2 Ñɪn
anɪbu rɪkōm, ñɪn aigeg Mɪnōŋ
nabōŋ ilɪ hañ romaŋ mɪdeinabun

* 3:14: Ais 8:12-13; Mad 5:10; 1Pi 2:20; 4:14
Ro 6:2,7

* 3:16: 1Pi 2:12 * 3:20: Jen 6:1-7:24 * 4:1:

u, God nɪp aij gɪnɪm adö u nöp gun, a göm, mɪdmagö kale ke uraknab adö u gagnaböl. ³ Kale nöd nɪbi bɪ God Manö udagmɪdal gau rö gɪ mɪdmɪdim. Gasɪ naj nɪɲmim, nɪbi si bɪ si gɪmim, ñɪg klö ñɪɲ hauɪ lɪmim, nan iru yabɪɪ ñɪɲmim, haɪöwaɪö gɪmim, nan piral God sabe gagmim a göp nan gau sabe göl gɪ mɪdmɪdim. *

⁴ Mɪñi pen, nɪbi bɪ God Manö udagpal gau, kale mɪd aij gɪpim u nɪɲöm, nɪhön gɪnɪg hon aip magum gɪmim haɪöwaɪö gagpim, a göm, kalöp hag jubal. ⁵ Pen söl mɪdöp, Bɪ Kub nɪbi bɪ kamɪɲ mɪdeinaböl gau abe, nɪbi bɪ hadö umla gau abe, nɪhön nɪhön gɪla gau, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpim, a göm, manö kub hagö, kale nɪhön nɪhön gɪpal gau magöɲhalö nɪp hag waiö lɪnaböl. * ⁶ Nɪbi bɪ magöɲhalö umbal rö umöm, hañ romanɲ u böɲ nöp hij gɪ luga u pen ana gau amöm, God kamɪɲ mɪdöp rö u kamɪɲ mɪdeinaböl, a göm, Krais manö aij nɪpe u nɪbi bɪ hadö umla gau kalɪp hag ña.

God wög hanɪp adö ke ke hagöp rö, gɪ aij gun

⁷ Söl mɪdöp, nan nɪhön mɪdöp gau magöɲhalö pɪs gɪnɪg gab. Anɪb u, gasɪ nɪɲ aij gɪmim, agamɪj mɪd aij gɪmim, God nɪp sabe gɪmim. *

⁸ Pen manö kub yabɪɪ u, kale Krais nɪbi bɪ pör nöp pen pen mɪdmagö yabɪɪ lɪ mɪdaimim. Kale pen pen mɪdmagö löɪ gɪ mɪdeinabim u, Krais nɪbi bɪ rɪmnap nan si nan naj göm kalöp ñɪn iru nöp gɪ naj gaiöl u, kale yɪɲd nɪɲmim arö gɪnabim. * ⁹ Krais nɪɲ udpal nɪbi bɪ rɪmnap ram kalöp auaiöl, gai am ram ade aubim, a gɪmim, hagagmim; kalɪp hag wɪhai udmim. *

¹⁰ God nɪbi bɪ mög nɪɲöm ud

aij göm, kalɪp gasɪ aij ke ke ñöb. God gasɪ aij kalöp ñöb anɪbu, kalöp nöp wasö, añ mam Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdpal gau kalɪp magöɲhalö u rö nöp gasɪ nɪɲöm ñöb. Anɪb u, God kalöp gasɪ aij ñöb anɪbu nɪɲmim, añ mam gau kalɪp gɪ aij gɪmim. *

¹¹ God kalöp gasɪ aij ñö, kale nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪnabim u, gasɪ nɪɲ aij gɪmim, God Manö aij u kabö göl nöp hag ñɪmim. God kalöp gasɪ aij ñö, kale nɪbi bɪ rɪmnap wög gɪ ñɪnabim u, God kalöp klö nɪpe ñöb u udmim, nɪbi bɪ gau kalɪp wög gɪ ñɪmim. Anɪg geinabim u, Jisas Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim u nɪɲöm, kale God hib nɪpe u haglö adö arnab. Jisas Krais, Bɪ klö yabɪɪ u nöp, nɪp aij a göl gɪ, hib nɪpe pör pör hagno adö aranɲ. Anɪb unbö rö aij.

Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim rö, kalöp marö ñɪnaböl

¹² Mɪdamam aij yad gau. Krais nɪp cɪg pɪdöɲ gɪnaböl aka arö gɪnaböl a göm, nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp ilön kub mab mɪɪan rö ñɪbal u, hanɪp nɪhön gɪnɪg anɪg gab, a gɪmim, gasɪ u nɪɲagmim. ¹³ Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdpun u me, nɪp gɪla rö hanɪp gaböl, a gɪmim, mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdpe me, nɪpe mailö aij yabɪɪ nɪpe halö aunab ñɪn u, kale mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdeinabim. *

¹⁴ Kale Krais nɪbi bɪ nɪpe, a göm, kalöp hag juaiöl, mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdaimim. God Ana mailö aij yabɪɪ halö u hanɪp aip mɪdöp u nɪɲöm me, anɪg gaböl, a gɪmim, mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdaimim. *

¹⁵ Kale wɪp alagmim; nan si udagmim; nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪ naj gagmim; nan kale rö gɪmim gagmim. Kale anɪg gɪmim, ilön udnabim u, nable gɪnab. Pen gɪ aij gɪmim ilön udnabim u, nable gagnɪg gab. ¹⁶ Pen kale Krais

* 4:3: Ep 2:2-3

* 4:5: Ap 10:42

* 4:7: Ro 13:11-12

* 4:8: 1Pi 1:22

* 4:9: Hib 13:2

* 4:10: Ro 12:6-8

* 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7

* 4:14: 1Pi 2:20

nɪp nɪŋ udmim nɪpe hagöp rö gɪpim rö, kalöp marö ñaiöl, nable gagnab. Krais nɪbi bɪ nɪpe mɪdpun rö, hanɪp anɪg gaböl, a gɪmim, aij gö nɪŋöl gɪ, God hib nɪpe hagpe adö aran. ¹⁷ Söl mɪdöp, God nɪbi bɪ manö kub hagnab. Nɪpe it göm nɪbi bɪ nɪpe ke manö kub hagnab. Pen hon nɪbi bɪ nɪpe ke uɪham mɪdeinabun u, nɪbi bɪ manö aij nɪpe udagpal gau kale aigöl göm mɪdnaböl? ¹⁸ God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla,

“Nɪbi bɪ God hagöp rö gɪpal gau uɪham yabɪl kamɪŋ arnaböl; anɪb u, nɪbi bɪ God Manö udagöm, nan si nan naij gɪ mɪdpal gau, kale aigöl göm kamɪŋ arnaböl?” ö gɪla. *

¹⁹ Anɪb u, God marö hanɪp hag la rö nöp udnabun u, gasɪ iru nɪŋagun. Bɪ Kub hanɪp gɪ la u, haɪöwaɪö gagnab, pen nɪpe nöd haga rö nöp hanɪp ud aij gɪnab, a gun, gasɪ u nɪŋun, gɪ aij nöp göl gɪ gɪno arnɪm.

5

Nɪbi bɪ Krais nɪŋ uɪpal gau bɪ abadep mɪdmim, kalɪp abad aij gɪmim

¹ Nɪbi bɪ Krais nɪŋ uɪpal gau kalɪp bɪ abadep mɪdpim gau, kalöp manö hagnɪg gabin. Wög kale gɪpim anɪbu rö, yad u rö nöp nɪbi bɪ Krais nɪŋ uɪpal gau kalɪp abad mɪdpin. Krais ilön kub udeia u, yad nɪŋ mɪdainö. God nɪpe Krais mailö aij yabɪl nɪpe nɪbi bɪ gau magöŋhalö kalɪp yamnab ñɪn u, yad amem nɪŋ mɪdeinabin. Anɪb u, yad kalöp manö anɪbi hagnɪg gabin. ² Bɪ kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale muk aij gɪpal rö, God nɪbi bɪ nɪpe ke ñɪmagö adö kale la gau, kalɪp abad mɪd aij gɪmim. Nɪbi bɪ

rɪmnap kalöp neb neb göm haglö, God wög u gagmim. Mani nan gau udun a gɪmim God wög u gagmim. Mɪñ mɪñ göl gɪ, aij göl gɪ nöp God wög u gɪmim. Anɪg geinabim u, God nɪp aij gɪnab. * ³ Hon bɪ kub mɪdpun, a gɪmim, God sipsip nɪpe gau kalɪp hag gagmim. Kale ke gɪ aij gɪpe, kalöp nɪŋöm u rö nöp göl. * ⁴ Adö anɪbu gɪpe, Bɪ Sipsip Mukep Nap kabö göl u apöm, usajɪl bad klö pör pör nöp mɪmailö gɪ mɪdeinab u kalöp ñɪnab.

Hib hon ke dap ranagun; gasɪ kabö rö nöp nɪŋun

⁵ Pen kale bɪ praj gau, bɪ majö kalöp abad mɪdpal gau hagöl rö nɪŋmim. Kale magöŋhalö, Krais nɪbi bɪ añ mam gau nɪŋmim, kale nɪbi bɪ pro, hon nɪbi bɪ kub, a gɪmim, gasɪ u nɪŋagmim. God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla,

“God nɪbi bɪ hib kub udnabun a gɪpal gau kalɪp jɪ nɪŋöm, nɪbi bɪ pro pro uɪpal gau, kalɪp mög nɪŋöm, ud aij yabɪl göp,” a gɪla. *

⁶ Anɪb u, God Bɪ klö unbö ke u nɪp nɪŋmim ana udmim, hagöp rö gɪmim. Anɪg gɪnabim u, ñɪn hain hag la u, nɪpe gö, kale bɪ kub rö mɪdeinabim. * ⁷ God nɪpe ke kalöp abad mɪd aij göp rö, marö mɪdainɪm, magöŋhalö ud ñɪmagö adö nɪpe u lɪmim. *

⁸ Pen pör pör gɪ jɪn göl gɪ mɪdmim, nɪŋ aij göl gɪ mɪdaimim. Kauaɪ mauaɪ bɪ kale u kɪjaki, kain kub laiön manö kub hagöp rö gau gau amöm, nɪbi bɪ ap hau ñɪŋɪn, a göm, uɪhai nɪŋöl gɪ ap ran ap lug arab. * ⁹ Kɪjaki anɪg gab u, hanɪp nöp gagab; Krais nɪbi bɪ añ mam hon ram Mɪnöŋ gau gau magöŋhalö kalɪp u rö nöp gab, a gɪmim, kɪjaki nɪp wasö gɪmim,

* 4:18: Pro 11:31 * 5:2: Jon 21:15-17; Ap 20:28 * 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Dai 2:7 * 5:5: Ep 5:21; Jem 4:6 * 5:6: Mad 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * 5:7: Mad 6:25-30 * 5:8: 1De 5:6 * 5:9: Ep 6:11-13; Jem 4:7

Krais manö aij u n+ŋ ud p+dōŋ göl g+ m+daimim. * ¹⁰ God n+bi b+ mög n+ŋöm, ud aij yab+ŋ göp rö, pör pör Krais n+bi b+ n+pe m+daiim, a göm, ram M+nōŋ aij yab+ŋ kalöp hag la u me, magö i kalöp g+ naij g+lö ilön udpim u pen magö pro marap God n+pe ke apöm k+ö n+pe kalöp ñö, kale Krais n+p n+ŋ ud p+dōŋ g+mim, n+p c+g aij yab+ŋ g+mim, n+bi b+ k+ö n+pe m+dmim, m+d aij yab+ŋ g+nabim. ¹¹ God B+ k+ö yab+ŋ u n+bi b+ gau magöŋhalö pör nöp pör nöp abad m+deian! An+ b unbö rö aij.

Manö ad+ŋ magö r+mnap

¹² Mam aij yad Sailas aip m+dpul. Manö kalöp hagabin i n+pe kal+ k+ñ r+kab n+ŋöm yad köp u+ep i kalöp yunabin. Mam an+bu, gas+ hon n+ŋbun rö n+ŋöb. Kalöp manö k+ö hagem, manö pro kal+ k+ñ r+kpin an+ b i, God n+bi b+ mög n+ŋeb magö yuö yab+ŋ u nöp r+kpin. Manö an+bi, manö n+ŋö yab+ŋ, a g+mim, n+ŋöl g+ nöp m+daimim. *

¹³ Pen Krais n+bi b+ n+pe m+dpal daun kub Babilon au i kalöp, “M+dpim?” a g+pal. God kalöp hag la rö, n+bi b+ an+ b gau u rö nöp hag la. Ñ+ yad Mak kalöp u rö nöp, “M+dpim?” a göp. * ¹⁴ Krais n+bi b+ añ mam m+dmagö l+ibun, a g+mim, pen pen hag w+hai udöl g+, alaun bom halumim. Krais n+bi b+ n+pe m+dpim gau, Krais kalöp magöŋhalö ud aij gö, kale agam+ j m+d aij göl g+ m+daimim.

* 5:12: Ap 15:22,37-40; 12:2,25; 13:13 * 5:13: 2Di 4:11

2 Pida Pida köp hain n̄bö u kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad Saimon Pida, Jisas Kraiss manö ud arep b̄i ap. Yad wög gep b̄i n̄ipe ap m̄idpin.

God hon Jisas Kraiss han̄ip ud kam̄iñ yua u, n̄ipe B̄i aij unbö ke. Jisas Kraiss han̄ip mög n̄iñöm gas̄i aij ñö, hon n̄ip n̄iñ udpun. Kale n̄ibi b̄i gau, Jisas Kraiss kalöp gas̄i aij ñö, kale u rö nöp n̄ip n̄iñ udpim gau, kalöp köp an̄ibi kal̄i kliñ r̄ikabin. ² Kale God abe, B̄i Kub hon Jisas abe, kal̄ip gas̄i n̄iñ m̄idpe, kale apil m̄ihau kalöp mög n̄iñmil, ud aij ḡimil, abad m̄idlö, kale pör pör agam̄ij m̄id aij ḡimim.

God han̄ip uda a gun, n̄ip c̄ig aij gun

³ Hon n̄ibi b̄i Jisas Kraiss lau adö m̄idpun gau, nan si nan naj arö gun, n̄ipe hagöp rö nöp ḡi m̄idaiun rö löp. Hon Jisas Kraiss n̄ip n̄iñ udpun u me, Kraiss n̄ipe u rö nöp God m̄idöm, klö n̄ipe nöp han̄ip ñö, hon God Manö hagöp rö nöp ḡi m̄idaiun rö löp. N̄ipe B̄i aij unbö ke, B̄i mailö aij yab̄i halö pen n̄ipe han̄ip gas̄i n̄iñöm, n̄ibi b̄i yad ke m̄idaiöl, a göm, han̄ip hag la. ⁴ An̄ib u, Jisas Kraiss nan aij yab̄i an̄ib gau han̄ip ñöb. Nan aij aij ñöb u udun, gas̄i naj m̄inöñ naböñ iñ i n̄iñöm lug paköl rö löp gau arö gun, God n̄ipe ke m̄idöp rö m̄idaiun rö löp.

⁵ An̄ibu, Kraiss kalöp gas̄i aij ñö, n̄ip n̄iñ udpim. Pen kale Jisas Kraiss n̄iñ udöl ḡi m̄idmim, kale klö ḡimim, n̄ibi b̄i gau kal̄ip ḡi aij ḡimim. Pen kale n̄ibi b̄i gau kal̄ip ḡi aij nöp göl ḡi m̄idmim, kale klö ḡimim, Jisas Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rö m̄idöp manö yuö yab̄i u n̄iñ aij ḡimim. ⁶ Pen kale Jisas

Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rö m̄idöp manö yuö yab̄i u n̄iñ aij nöp göl ḡi m̄idmim, kale klö ḡimim, hañ roman̄ kale gas̄i göp rö gagmim. Pen kale hañ roman̄ kale gas̄i göp rö gagmim, kale klö ḡimim, Jisas Kraiss n̄ip n̄iñ ud p̄idöñ ḡimim, c̄ig aij ḡi m̄idmim, n̄ipe hagöp hagöp rö nöp göl ḡi m̄idaimim. * ⁷ Pen Jisas Kraiss n̄ip nöp gas̄i n̄iñmim c̄ig aij ḡimim, n̄ipe hagöp hagöp rö nöp göl ḡi m̄idmim, kale klö ḡimim, añ mam gau pen pen ud aij ḡipal rö, kale Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij ḡimim. Pen kale Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij göl ḡi m̄idmim, kale klö ḡimim, Kraiss n̄ibi b̄i añ mam kale gau pen pen m̄idmagö l̄imim. ⁸ Pen yad aui manö n̄ihön n̄ihön kal̄i kliñ r̄ikajin u, kale nan an̄ibu nöp gas̄i n̄iñ aij ḡimim, klö ḡimim ḡi m̄ideinabim u, kale B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄ipe B̄i aigale B̄i rö m̄idöp, a ḡi gas̄i n̄iñmim, wög n̄ip ḡi aij ḡipe, n̄ip nan magö aij r̄imnap p̄ilnab. ⁹ Pen yad aui manö n̄ihön n̄ihön kal̄i kliñ r̄ikajin u, kale r̄imnap nan an̄ibu n̄iñagnabim u, kale n̄ibi b̄i amgö we rö. Nan si nan naj ḡipim u, God n̄ipe gac an̄ibu t̄ik ḡi yua u haū ḡipim.

¹⁰ An̄ib u, añ mam yad gau. God gas̄i n̄ipe ke n̄iñöm, ȳip hain göm n̄ibi b̄i yad m̄idaiöl, a göm, kalöp udöp u, klö ḡimim n̄ip hain ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idaimim. An̄ig ḡimim me, Kraiss manö aij n̄ipe u pör nöp n̄iñ ud p̄idöñ ḡimim, ḡi dammim, arö gagnabim. ¹¹ Pen B̄i Kub hon Jisas Kraiss han̄ip ud as̄ik yuöp u apöm, kalöp hag w̄hai udöl ḡi, n̄ibi b̄i n̄ipe pör pör abad m̄ideinab ram raul m̄igan an̄ibu da löm abad m̄ideinab.

God manö hagep b̄i gau, Ana Ūt kal̄ip gas̄i ñö n̄iñöl ḡi God manö hagla

* 1:6: Gal 5:22-23

12-15 Kale manö hagajin anıbu niñmim, hadö ud aij gıpmim, pen yad pör nöp kalöp manö anıbu hagöl gı nöp mıdeinabin. Bı Kub hon Jisas Kraıs yıp, umnabön, a göm, ñın hag la u söl auöp u me, hañ romanı halö mıdpin ñın i, yad klö gem, kalöp manö anıbu hagöl gı nöp mıdeinabin u aij. Anıg gınabin u, kale haulı gıgnabim; yad umnabin pen kale manö anıbu niñöl gı mıdeinabim. *

16 Kalöp nöd hagem, Bı Kub hon Jisas Kraıs ke yabıtı löm klö halö aua, a gıno u, aiud klıñ aij uđpal rö hagagno. Nöd Bı Kub anıbu ke yabıtı klö halö lö, amgö hon ke niñjun, hainö kalöp hagno. *
17-18 Ñın anıbu, hon Jisas Kraıs aıp am dum uł au mıdaino niñöl gı, Bapi God mailö aij yöl niıpe u apöm, Jisas Kraıs hib niıpe dap ranöm haga, “Bı i Ñı mıdmagö aij yad; niı niñnö yıp aij yabıtı göp,” a ga. God niıpe anıg hagö, hon ke manö niıpe u apdı niñno. *

19 Hon ke God manö apdı niñno u me, hon niñbun, bı God manö hagep gau kale manö hagla u, God manö niıpe nöp hagla; manö böñ nöp uđep u nöp hagla. Manö hagla anıbu, hapö mıtıañ sıbön yañ lauöm lılo, hanıp mailö yamöb rö u göp. Mailö anıbu, ñı löl gı damöm, ram mınöñ rıknıg gö niñöl gı, gapı pagın hañ aunab mıdmagö anı kale dañ niñnabim. Hañ aunab u, ram böñ nöp rıköp u rö gınab. 20 Manö hagabin i niñ aij gımim: God manö hagep bı gau God Manö niıpe kalı klıñ rıköm hagla u, gası kale ke nöp niñöm, manö ıı u hagöl rö lagöp. 21 Niñhön gınıg: God manö hagep bı gau, God manö u hagnıg, ke niñla rö hagagla; Ana Uł niıpe kalıp gası ñö

niñöl gı, God manö hagla. *

2

Bı God Manö hagabun, a göm, manö pıral hag ñıbal gau

1 Hadame nöp bı rımnap, God manö hagabun, a göm, niı bı Isrel kalıp manö pıral hag ñımıdal. Gıla anıbu rö, niı bı rımnap anı kale u mıdöm, u rö nöp manö pıral haglö, niı bı rımnap manö pıral kale u niñnabim rö löp. Bı Kub kalıp rau adog uda u niıpe Bı Kub wasö göm, hag junaböl. Pen kale manö pıral hagöm anıg gınaböl u, God gö, adıñ pen ilön kub yabıtı uđnaböl. * 2 Kale gı naij yabıtı gıpal. Kraıs niı bı niıpe mıdpal niı bı iru nöp manö pıral kale u udöm, u rö nöp gınaböl. Anıg gınaböl rö, niı bı gau niñöm, adan kamıñ arep u rau acıp acıp gınaböl. 3 Manı nan gau udun, a göm, kalöp manö pıral yabıtı hagnaböl. Anıg gınaböl u pen God niıpe hadame nöp niñ nöp mıdmıdöp. Niıpe kalıp manö kub hagöm al pak lınıg gab. 4 God ejol nan si nan naij gıla gau kalıp ułöm mıgan naij yañ yuö, nagı klö sıbön auöp au mıdöm, God manö kub hagnab ñın u abad mıdpal. * 5 Pen hadame dagol gau niı bı niıp arö gıla gau, God kalıp mög niñaga. Niıpe gö, möñ kub alöm ñıg uł ap ranö, niı bı gı naij gıla gau magöñhalö ñıg niñöm um hakla. Pen bı ne Noa niı bı gau kalıp, God hagöp rö nöp gımim, a gımıdöp. Anıb u, God niıpe Noa abe, niı bı niıpe unbö mudun jıñ abe, kalıp nöp abad mıdöm ud kamıñ yua. * 6 Pen niı bı God Manö hagöp rö gagnaböl gau, kalıp gınabin u niı bı gau magöñhalö niñ aij gılanı, a göm, mab mıtıañ u kumi kabö adö lanı

* 1:12-15: 2Ko 5:1; Jon 21:18-19 * 1:16: Mad 17:1-5 * 1:17-18: Mad 17:5 * 1:21: 2Di 3:16; 1Pi 1:11-12 * 2:1: Mad 24:11; Jud 4 * 2:4: Jud 6 * 2:5: Jen 6:1-7:24; 2Pi 3:6

nɪbō yuō, apōm Sodom Gomara nɪbi bɪ kalɪp bōŋ nōp in habɪk ara.

* 7 Lod nɪpe, nɪbi si bɪ si gōm, nan naj yabɪt gɪmɪdal u nɪŋōm, gasɪ kub nɪŋmɪdōp u, God nɪp ud kamɪŋ yua. * 8 Lod bɪ aij, aŋ kale gau mɪdōm, nɪn aɪn aɪn pōr pōr God lo manō nɪpe u rɪb juōm, nan si nan naj gɪmɪdal gau amgō nɪŋōm, manō naj hagnɪdal gau apdi nɪŋōm, iru yabɪt ga. 9 Nɪpe nōd anɪg ga rō, hon nɪŋbun, marō nɪhōn nɪhōn aunab, Bɪ Kub nɪpe nɪbi bɪ God Manō hagōp rō gɪpal gau kalɪp abad mɪdōm, ud kamɪŋ yunɪm rō lōp. Pen nɪbi bɪ God Manō hagōp rō gagpal gau nagɪ rō lō, marō udōl gɪ, manō kub hagep nɪn u abad mɪdeinabōl. 10 Pen nɪbi si bɪ si gɪmɪdal gau, manō kub ke yabɪt udnabōl. Nɪbi bɪ kub kalɪp abad mɪdpal gau, manō kale nɪŋagōm, gasɪ kale ke auōp rō gɪpal nɪbi bɪ gau abe, manō kub ke yabɪt udnabōl.

God Manō hagabun, a gōm, manō piral hagpal bɪ anɪb gau, pɪnɪŋ gōm ana udagōm, bɪ mailō aij ke halō kumi kabō adō laŋ au mɪdpal gau kalɪp haŋōwaŋō hag jubal. * 11 Ejol gau anɪbu rō gagpal. Ejol kale bɪ ktō yabɪt mɪdpal u pen kale Bɪ Kub amgō ilō nɪpe au bɪ anɪb gau kalɪp hag juagpal. * 12 Pen bɪ God Manō hagabun, a gōm, manō piral hagpal bɪ anɪb gau, wal wayōŋ gau gasɪ mɪdagōp haŋōwaŋō gɪpal rō u gɪpal. Kale gasɪ mɪdagōp pen kale manō naj yabɪt hagpal. Gɪpal anɪbu, wal wayōŋ hel lɪbal udōp u rō, kalɪp gɪnab. Umnabōl me. * 13 Kale nɪbi bɪ gau ilōn nɪbal u pen kale ke ilōn udnabōl. Kale gɪ naj gōl gɪ, sɪdō aŋ nan kub nɪŋjōl gɪ, nɪg ktō nɪŋjōl gɪ, haŋōwaŋō gɪ damōm, nable udagpal. Nɪbi

bɪ anɪb gau kale apōm, kalōp aip magum gōm nan nɪŋbal u, kale mɪdmagō uraknab rō haŋōwaŋō gɪ damōm, nan gac gōp ap rō aka wōs hapeb ap rō lɪbal. 14 Kale pōr pōr nōp nɪbi si udun, bɪ si udun, a gōm, amgō lɪ nōp ajpal. Nɪbi bɪ Kraiss nɪp cɪg aij gagpal gau kalɪp neb neb gɪ dap kɪd kale u amōm, nan si nan naj gɪpal. Nan gau nan hon nōp mɪdeiaŋ, a gōm, gasɪ u nōp nɪŋbal. God nɪpe gɪ naj yabɪt gɪpal gau nɪŋōm, kalɪp pen ilōn kub yabɪt nɪnɪg gab.

15 Kale adan kabō gōl adō u arō gōm, nan si nan naj gun, a gōm, gasɪ u nōp nɪŋbal. Bɪ Beo nɪ nɪpe Belam ga rō nōp gɪpal. Belam mani nan gau udnam, a gōm, gɪ naj ga. * 16 Kaj donki gau manō hagagpal u pen donki nɪpe u, bɪ hagpal rō Belam nɪp hag gō, piral hagnɪg geia anɪbu arō ga. Anɪb u, Belam gɪ naj ga anɪbu, God Belam nɪp hag ga. *

17 Pen maɪ rɪmnap, nɪg mɪlnɪg amun nɪŋbun, nɪg ilam juōp gau mɪtep gōp. Maɪ rɪmnap mōŋ alnɪg gō, yɪgōn kub apōm lɪgō, alagōp. Anɪb u rō me, bɪ manō pir alep bɪ gau, God Manō hag nɪabun, a gɪpal. Anɪg gɪpal u, God kalɪp sɪbōn kub auōp aŋ gau hag yunab. *

18 Bɪ anɪb gau, hib kale ke dap ranōm hagpal, “Hanɪp hain gɪmim, mɪdmagō uraknab rō haŋōwaŋō gɪmim,” a gɪpal. Nɪbi bɪ rɪmnap nōd bɪ nɪŋeb kale gau aip ajōm, gɪ naj gōm haŋōwaŋō geila, pen hainō gasɪ aij nɪŋōm nagɪ adō anɪbu arō gōm, sōl mɪd aij gɪnɪg gabōl. Pen bɪ naj anɪb gau amōm, nɪbi bɪ uri sōl mɪd aij gɪnɪg gabōl gau gasɪ naj nɪlō, kale adan aij u arō gōm, ado gōm, kauyaŋ nan si nan naj u gɪpal. 19 Bɪ naj anɪb gau hagpal, “Kale mɪdmagō uraknab

* 2:6: Jen 19:24; Jud 7 * 2:7: Jen 19:1-16
Jud 10 * 2:15: Nab 22:7; Jud 11; Rep 2:14

* 2:10: Jud 7-8,16 * 2:11: Jud 9 * 2:12:
* 2:16: Nab 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13

rö halöwalö g+nabim,” a g+pal u pen b+ najj gau kale ke nan si nan najj gep magö u nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dpal. B+ r+mnap apöm, b+ r+mnap aip pen pen göm, nag+ l+naböl u, kale nag+ wög gep b+ kale m+dpal. Nan si nan najj gep magö u, n+bi b+ r+mnap aip pen pen göm nag+ l+nab u, kale nan si nan najj an+bu gau nag+ wög gep n+bi b+ rö m+dpal. Nag+ wög an+bu g+ damöm, y+har+ñ m+idaiöl rö lagöp. ²⁰ Nöd B+ Kub hon Jisas Kraiss han+p ud kam+ñ yuöp u n+p n+ñ udöm, n+bi b+ aip ajöm nan najj m+nöñ naböñ i+ i gas+ n+ñöm halöwalö g+m+idal gau arö göm, m+id aij g+la. Pen hainö u, kale ado g+ amöm, nan si nan najj nöd g+m+idal adan an+bu kauyañ arnaböl u, nöd najj m+dm+idal rö wasö, uri najj yab+ñ m+ideinaböl. *

²¹ Kam+ñ m+idep nag+ u n+ñagblap u, aij rö g+böp. Pen God kal+p haga manö aij u n+ñöm, hainö arö g+naböl u, g+ najj yab+ñ g+naböl. *

²² B+ God Manö arö g+pal gau, kale manö m+höp hadame nöp hagn+idal u rö g+pal. Manö m+höp an+bu ap hagla, “Kain gau t+haköm ado g+ apöm, nan t+hak l+bal u kauyañ ñ+ñnaböl,” a g+la. Manö ap pen hagla, “Kaj gau ñ+g paköm, ad+ñ waleb karkol g+naböl,” a g+la. *

3

Jisas hainö ado g+ aunab, a g+mim, gas+ halö m+idaimim

¹ N+bi b+ m+dmagö yad gau. Kalöp köp ap nöd kal+ kliñ rik yunö. M+ñi köp hain n+bö kalöp kal+ kliñ rikabin. Köp m+höp pen i+ añ+ nöp. Yad kalöp köp m+höp kal+ kliñ riknö, kale manö nöd n+ñbe u n+ñ aij g+mim, gas+ n+ñöl g+ nöp m+deinabim, a gem, kalöp

köp m+höp kal+ kliñ rikpin. ² God n+pe ke b+ manö hagep u+ n+pe gau hag lö, kale hadame nöp manö n+pe hagla. Ud Kam+ñ Yuep B+ hon, B+ Kub hon u, n+pe ke b+ manö ud arep n+pe hag lö, manö ktö hagöm an+g g+mim, a ga, manö u hag ñ+m+idun. Manö an+bu nöp, kale hadame hagla abe, hon uri hagabun abe, n+ñ m+idaimim, a gem, kalöp köp an+bi kal+ kliñ rikabin. *

³ Pen nan kub hagabin i n+ñim. Ñ+n hain m+dpun i rö, n+bi b+ gas+ najj kale ke n+ñbal rö g+pal gau, r+mnap apöm Jisas Kraiss manö aij n+pe u hag juöm hagnaböl, * ⁴ “B+ aunabin, a göm, manö hag la u, aunab m+gan gai n+böñ N+bi b+ nöd n+bö gau m+dlö n+ñöl g+, aunabin a ga u pen kale umhakla u auagöp. Nan magöñhalö hadame dagol g+ la ñ+n u m+deia rö nöp m+idöp,” a g+naböl. * ⁵ B+ an+bu gau, God hadame dagol gau manö nöp hagö, kumi kabö adö lañ löm, ñ+g u g+gabö göm, m+nöñ naböñ u an yañ löm ga. God ga an+bu, kale n+ñ aij g+pal u pen kale n+ñebir arö g+pal. * ⁶ Hainö, God manö nöp hagö, ñ+g an+bu gau apöm, m+nöñ naböñ nan gau nöd m+dm+idöp u yuö yuö gö, böñ nöp najj ga. *

⁷ God manö an+bu nöp hagö, kumi kabö adö lañ abe m+nöñ naböñ i+ i abe uri m+id aij göp u pen n+bi b+ God Manö hagöp rö gappal gau kal+p manö kub hagöm ilön kub ñ+nab ñ+n u, kumi kabö lañ abe m+nöñ naböñ i+ i abe mab lauö böñ nöp innab.

⁸ Pen n+bi b+ m+dmagö yad gau. Manö ap hau+ g+mim rö löp. Hon ñ+n añ+ ap n+ñbun u pen B+ Kub n+ñö m+ iru yab+ñ rö löp. Hon m+ iru yab+ñ nöp wö ral n+ñbun u pen B+ Kub n+ñö ñ+n añ+ ap nöp

* 2:20: Mad 12:45 * 2:21: Luk 12:47-48 * 2:22: Pro 26:11 * 3:2: Jud 17 * 3:3: 1Di 4:1; Jud 18 * 3:4: Mad 24:48 * 3:5: Jen 1:6-9 * 3:6: Jen 7:11; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4

rö löp. * ⁹ Anib u, B+ Kub nipe, aunabin, a göm, y+nd auagöp u, nibi bi r+mnap manö nöp hagöm arö gipal rö gagöp; nibi bi nan si nan naj göm, mab ke yan arnig gaböl gau, r+mnap ur gagöl, kale magöñhalö yip lau adö aulö kalip udnam, a göm, abad midöp. *

¹⁰ Pen B+ Kub aunab u, bi nan si udep gau kalip niñ midlö auagpal rö u aunab. Niñ anibu, gu mlöbö hagö niñöl gi, kumi kabö mu adö lañ ke ke arnab. Gap+ nan niñön niñön kumi kabö adö lañ midöp gau inöm, m+nöñ naböñ il i nan niñön niñön midöp gau magöñhalö innab. *

¹¹ Hainö nan gau magöñhalö anig göl innab a gimim, kale uri gi aij ginabim aka haöwawö ginabim? Niñ kub aunig gab anibu gasi niñmim, God Manö hagöp rö nöp gimim nibi bi ut nipe midaimim. ¹² Pen God niñ kub nipe u y+nd aunim a gimim, manö aij nipe u nibi bi gau kalip hag nöl gi midmim. Niñ anibu, rak+n, gap+, nan kumi kabö adö lañ gau, in niñ bad linab u pen ¹³ God kumi kabö adö lañ abe, m+nöñ naböñ il i abe, hain nibö ginabin, a göm, manö hag la u abad midpun. Ram hain nibö anibu, nibi bi God aip midöm nipe hagöp rö nöp gilö arnab. *

¹⁴ Anib u, nibi bi midmagö yad gau. Nipe aunab, a gimim, abad midpim niñ i, gasi klö niñmim, God amgö ilö nipe nibi bi asin midagöp, nibi bi manö midagöp rö midun, nip aip jim nöl midaiun, a gimim, gipe arö me, nipe apöm kalöp niñö, aij yab+ ginim. ¹⁵ Pen nipe y+nd auagöp u, kale gasi niñmim, kalöp nibi bi r+mnap halö yip lau adö aulö, yad ud kam+ñ yunam, a göm, abad midöp. God

nipe mam midmagö hon Pol nip gasi aij nio niñöl gi, kalöp köp kal+ kññ r+köm, manö añ+ anibu rö haga. * ¹⁶ Pol manö nipe kal+ kññ r+ka u, köp nipe r+ka gau magöñhalö manö añ+ anibu nöp midöp. Pol köp nipe gau manö u+ham niñeb rö r+mnap halö hagö me, nibi bi God Manö niñagöm, Krais nip cig aij gagpal gau, Pol manö u+ham niñeb anibu niñöm, ado göm manö piral adö u hagpal. God Manö bi r+mnap kal+ kññ r+kla gau, kale u rö nöp manö anibu niñöm, ado göm manö piral adö u hagpal. Anig gilö, God manö kub hagnab niñ u adan kale kam+ñ arep ap midagnab.

¹⁷ Pen nibi bi aij yad gau. Kale manö anibi hadö niñbim u me, niñ aij gimim. Kale uri Krais nip cig aij gimim midpim. Pen nibi bi r+mnap apöm, manö piral haglö, kale u rö nöp gasi naj niñmim, kale gi naj gipal rö gimim, ap lug pakmim rö löp. * ¹⁸ Pen B+ Kub hon Jisas Krais hanip ud kam+ñ yuöp u, nipe nibi bi mög niñöm ud aij göp u niñbun rö, Jisas Krais nip niñ aij yab+ gun, a gimim, gasi anibu niñöl gi midpe arnim. B+ Kub hon hib nipe u pör nöp pör nöp hagno adö arnim! Anib unbö rö aij.

* 3:9: Hab 2:3; 1Di 2:4 * 3:10: Luk 12:39; 1De 5:2; Mad 24:29,35 * 3:13: Ais 65:17; 66:22; Rep 21:1,27 * 3:15: Ro 2:4 * 3:17: Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Jon

Jon köp nöd u kalı kılın rıka

God Manö Kamıñ u

¹ Ram mınöñ hadame dagol gı laga ñın u, Manö Kamıñ u mıdmıdöp. Pen nıpe ke hainö ñın i nöp apöm manö hagö, hon apdi nıñun, nıp ke amgö nıñun, ñımagö lı nıñbun. Yad Manö Kamıñ anıbu nöp hagnıg gabin me. * ² Nıpe pör pör nöp kamıñ mıdmıdöp u, hañ romanı löm waiö aua u, hon amgö nıñno. Kamıñ pör mıdep Bı u, Bapı aip mıdöm ram mınöñ it i apöm waiö la u, nıp amgö hon ke nıñun, manö nıñö anıbu kalöp hagabun. * ³ Nan nıhön nıhön amgö nıñbun u, manö nıhön nıhön apdi nıñbun u, kalöp abe hagabun. Hon Bapı God Ñı nıpe Jıas Kraıs apıl mıhau aip jım ñöl mıdpun. Pen kalöp manö anıbu hagno, nıñmım nıñ udpe me, hon magöñhalö God apıl mıhau aip jım ñöl mıdeınabun. ⁴ Anıg gıñabım u, hon mıñ mıñ gıñabun. Gası u nıñun, kalöp manö anıbi kalı kılın rıkabun. *

God nıpe Mailö

⁵ Jıas Kraıs hanıp hagö nıñbun manö u kalöp hagnıg gabin. God nıpe mailö; nıpe sıbön halö mıdagöp. * ⁶ God aip jım ñöl mıdpun, a gıñabun u, pen nan si nan naij gıpun gı damun, sıb au ajeınabun u, manö pıral hagnı, nan naij gıpun u abe pıral gun gıñabun. * ⁷ Pen God mailö aij pör pör mıdmıdöp rö, hon mailö aij nıpe lau adö mıdeınabun u, hon añ mam Jıas nıp nıñ udpal gau aip jım ñöl mıdno, Ñı nıpe

Jıas hagape nıpe u nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yunab.

⁸ Pen nan si nan naij rımnap gagpun, a gıñabun u, manö pıral hagnabun; God Manö nıñö nöp u mıdmagö anı hon danı mıdagöp. *

⁹ Pen hon nan si nan naij gıpun u, God nıp hag payık pe gıñabun u, nıpe pör pör hagöp rö nöp göm, pör pör kabö göl nöp göm gab rö, nan si nan naij gıpun gau nıñöm arö göm, gac anıbu magöñhalö kık gı yu haknab.

¹⁰ Pen nan si nan naij gagpun, a gıñabun u, God manö pıral hagab, a gıñabun; God Manö aij nıpe u mıdmagö anı hon danı mıdagöp.

2

Kraıs hanıp a göm, nıp ke Nap nıp sabe gı ña

¹ Ñı pai yad gau. Kale nan si nan naij gagmım, a gem, kalöp manö anıbi kalı kılın rıkabın. Pen nan si nan naij geınabım u, Jıas Kraıs pör pör kabö rö nöp gımıdöp u, nıpe hanıp gı ñöm Nap nıp hagöm, nan si nan naij gıpal u nıñmön arö gımön, a gımıdöp. * ² God nıpe nan si nan naij gıpun gau nıñöm, hanıp mılö ke gau yuböp. Pen Jıas Kraıs nıpe ke nan si nan naij gıpun gau mab ba lanı au hañ romanı adö nıpe ke udöm umöm, nan si nan naij gıpun gac u magöñhalö kık gı yua. Pen nan si nan naij hon nöp wasö; nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö nan si nan naij gıpal gac u kık gı yua. *

³ God Manö hagöp rö geınabun u, hon nıñö nöp God nıp nıñbun u, nıñnabun. ⁴ Bı ap, God nıp nıñbın, a gıñab pen God hagöp rö gagnab u, nıpe manö pıral hagnab; manö nıñö u mıdmagö anı nıpe danı mıdagöp. ⁵⁻⁶ Pen nıbi

* 1:1: Jon 1:1 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24 * 1:5: 1Di 6:16; Jem 1:17 * 1:6: 1Jn 2:4 * 1:8: Sam 32:5; Pro 28:13 * 2:1: Hib 9:24 * 2:2: Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jn 4:10

bɪ God Manö hagöp rö gɪpal gau, kale God nɪp mɪdmagö yabɪl lɪbal. God aip jim ñöl mɪdpun, a gɪpal, nɪbi bɪ gau, Jisas gɪmɪdöp rö nöp gɪnaböl. Nɪpe gɪmɪdöp rö gɪnabun u me, hon nɪɲnabun, God aɲ daɲ mɪdpun. *

Pen pen mɪdmagö lɪmim

⁷ Nɪbi bɪ mɪdmagö yad gau. Manö kalɪ kɪɲ rɪkabin anɪbi, manö gɪsön nɪbö wasö; manö hadame dagol hagla mɪdmɪdöp; manö nöd nɪbö anɪbu nöp yad uri kalöp hagabin. * ⁸ Pen manö kalöp kalɪ kɪɲ rɪkabin anɪbi manö gɪsön nɪbö mɪdöp. Jisas Krai gɪmɪdöp u nɪɲöm, manö gɪsön nɪbö anɪbu manö nɪɲö nöp, a gɪpal. Pen kale nɪbi bɪ gau gabim u abe nɪɲöm, kale u rö nöp, manö gɪsön nɪbö anɪbu manö nɪɲö nöp, a gɪpal. Sɪböu u uri hadö ur gab; mailö magö nɪɲö u hadö mailö gab. *

⁹ Nɪbi bɪ, mailö mɪdpun, a göm, aɲ mam kale rɪmnap mulu kal nɪɲbal gau, kale sɪb au mɪdpal. *

¹⁰ Pen nɪbi bɪ aɲ mam kale gau kalɪp mɪdmagö lɪbal gau, mailö mɪdpal. Mailö gau ajöm, ap lug pakagnaböl. * ¹¹ Nɪbi bɪ aɲ mam kale rɪmnap mulu kal nɪɲbal gau, kale sɪb au mɪdpal. Kale sɪb gau mɪdlö, amgö kale hadö we göp nɪɲöm sɪb gau ajöm, gai araböl u nɪɲagpal. *

¹² Jisas Krai nɪpe uma u me, God nan si nan naij gɪpim u nɪɲöm arö göp.

Anɪbu, yad kalöp ñɪ pai mɪdmagö yad gau manö anɪbi kalɪ kɪɲ rɪkabin.

¹³ Kale bɪ majö gau, Jisas Krai hadame dagol gau mɪdöm uri mɪdöp u,

nɪp hadö nɪɲbim u me,

* **2:5-6:** Jon 14:21,23 * **2:7:** Jon 13:34; 2Jn 5-6

* **2:8:** Ro 13:12; Jon 1:9 * **2:9:** 1Jn 4:20

* **2:10:** Ro 14:13 * **2:11:** Jon 12:35 * **2:15:** Ro 8:7 * **2:16:** Ro 13:14 * **2:17:** Mad

7:21

yad kalöp bɪ majö manö anɪbi kalɪ kɪɲ rɪkabin.

Kale bɪ praj gau, Seden, Bɪ Naij Yabɪl u, nɪp ma kale mo gau hadö lɪbim u me, yad kalöp bɪ praj manö anɪbi kalɪ kɪɲ rɪkabin.

Kale ñɪ pai mɪdmagö yad gau Bapi nɪp hadö nɪɲbim u me, yad kalöp ñɪ pai mɪdmagö yad manö anɪbi kalɪ kɪɲ rɪkabin.

¹⁴ Kale bɪ majö gau, Jisas Krai hadame dagol gau mɪdöm uri mɪdöp u,

nɪp hadö nɪɲbim u me, yad kalöp bɪ majö manö anɪbi kalɪ kɪɲ rɪkabin.

Kale bɪ praj gau, God Manö kamɪɲ u mɪdmagö aɲ kale daɲ kamɪɲ mɪdö, kale klö gɪmim,

Seden, Bɪ Naij Yabɪl u, nɪp ma kale mo gau hadö lɪbim u me, yad kalöp bɪ praj manö anɪbi kalɪ kɪɲ rɪkabin.

Nan mɪnönɲ naböɲ ɪl i mɪdmagö lagmim

¹⁵ Krai nɪbi bɪ nɪpe mɪdagpal gau, nagɪ gɪpal adö u gun, a gɪmim, gasɪ u nɪɲagmim. Gasɪ kale nan mɪnönɲ naböɲ ɪl i gau amöm wam wam gö, nan gau mɪdmagö lɪnabim u, kale Bapi nɪp gasɪ u arö gɪmim, nɪp mɪdmagö lagnabim. *

¹⁶ Nɪbi bɪ nan mɪnönɲ naböɲ ɪl i gasɪ nɪɲbal gau, haɲ romanɲ hon nan si nan naij gasɪ göp rö gun, a göm, nan nɪhön nɪhön amgö nɪɲnaböl gau, si udun a göm, nan gau iru nöp udun, hib kub udun, a göm, nɪɲbal rö gɪlö aröp. Bapi kalɪp gasɪ ñö anɪg gaggpal; mɪnönɲ naböɲ ɪl i nan gau gasɪ nɪɲöm, anɪg gɪpal. *

¹⁷ Ram mɪnönɲ ɪl i abe, nan nɪhön nɪhön ram mɪnönɲ ɪl i gasɪ tɪp göp gau abe, ur gɪnɪg gab; pen nɪbi bɪ

God hagöp rö gipal gau pör pör mideinabol. *

Krais nïp mulu kal niñeb bi u

¹⁸ Ñi pai midmagö yad gau. Ñin hain u söl midöp. Bi Krais nïp mulu kal niñeb bi u aunab, a gila, u niñbim. Miñi niñbi bi Krais nïp mulu kal niñbal gau iru midpal rö, ñin hain u söl midöp u, niñbun. *

¹⁹ Niñbi bi Krais nïp mulu lugö niñbal anib gau, hon aip magum göm, hainö arö göm höñ adö arla; hon aip magum gaila pen hon aip jïm ñöl midagmidal. Hon aip jïm ñöl midablup u, hanip arö göm ke ke aragblap. Pen höñ adö arla u, niñbi bi yad waiö nöp niñnabol, bi gau kalip aip jïm ñöl midagpal, a göm, God nïpe ke gö, kale höñ adö arla. *

²⁰ Pen Krais, Ana Ut yuö kalöp adö apöm aip midöp rö, kale magöñhalö God Manö niñjö u niñbim. * ²¹ Kale Jisas Krais manö niñjö u niñagpim, a gem, kalöp manö i kalï kliñ rikagabin; kale hadö niñbim. Pen Jisas Krais manö niñjö u, manö piral ap auagöp.

²² “Jisas nïpe Mesaia wasö,” ginab bi anibu nöp nïpe bi pir alep bi. Anig ginab u, nïpe Bapi abe, Ñi abe wasö ginab. Bi anibu nïpe Krais Nïp Mulu Kal Niñeb Bi anibu. * ²³ Niñbi bi Jisas nïpe God Ñi wasö gipal gau, kale Nap nïp niñagpal. Pen niñbi bi Jisas nïpe God Ñi nïpe midöp hag waiö gipal gau, kale Nap nïp abe niñbal. *

Ana Ut kalöp Krais manö niñjö u hag ñinab

²⁴ Manö nöd niñbe u, midmagö an kale dan ud aij göl gi midmim. Manö nöd niñbe u, midmagö an kale dan ud aij göl gi mideinabim u, God Ñi aip jïm ñöl midmim, Nap

aip jïm ñöl midmim mideinabim. ²⁵ Hanip manö niñjö hag löm haga, “Kale pör pör nöp kamij mideinabim,” a ga.

²⁶ Manö uri nöp hagajin i, niñbi bi manö piral hagöm gasi kalöp tip gi ud arnig gaböl gau gasi niñem hagajin. ²⁷ Niñbi bi gau kalöp hag ñagöl. Krais nïpe Ana Ut yuö kalöp adö apöm aip midöp rö, nïpe ke kalöp hag ñab; pen nïpe manö piral wasö, manö niñjö nöp magöñhalö kalöp hag ñinab. Anib u, God Ana gasi ñöb rö, Krais nïp cig gimim nöp midaimim. *

²⁸ Ñi pai midmagö yad gau. Krais nïp cig gimim nöp midpe me, nïpe ado gi aunab ñin u, nïp niñno nable gagnab; hubiköl u nöp gun mideinabun. ²⁹ Krais nïpe nagt yijig göl adö u nöp gi aij göp niñbim u, kale u rö nöp niñbim, niñbi bi nagt yijig göl adö u nöp gipal gau, kale God ñi pai nïpe midöm me, anig gipal. *

3

God ñi pai nïpe midpun u niñjun, mid aij gun

¹ Bapi God hanip midmagö yabiñ löm, hanip ñi pai yad ke, a göp u, yad aiö gabin. Hon God ñi pai nïpe nöp midpun. Anib u, niñbi bi ram minöñ it i nöp gasi niñbal gau hanip niñagpal. Bapi nïp niñagpal u me, hanip u rö nöp niñagpal. *

² Niñbi bi niñeb aij yad gau. Miñi hon God ñi pai nïpe midpun pen hainö niñbi bi aigale bi rö mideinabun u niñagpun. Pen hon niñbun, Jisas Krais nïpe waiö linab ñin u, nïpe ke midöp rö u amgö niñjun, nïpe midöp rö lun mideinabun. * ³ God hanip Krais rö linab a göm gasi niñnabol niñbi bi gau, Krais ut midöp rö, hon

* 2:18: Mad 24:5,24; 2Jn 7 * 2:19: Ap 20:30 * 2:20: 1Ko 2:15 * 2:22: 1Jn 4:3; 2Jn 7

* 2:23: Jon 5:23; 1Jn 4:15; 5:1 * 2:27: Jon 16:13 * 2:29: 1Jn 3:10 * 3:1: Jon 1:12-13;

16:3 * 3:2: 2Ko 3:18

u rō nöp u† m+đaiun, a g† gasi n+ŋnaböl.

⁴ N+bi b† nan si nan naij g+ñaböl gau, kale magöŋhalö God lo manö r+ib junaböl. Nan si nan naij göm me, God lo manö r+ib junaböl. ⁵ Pen kale n+ŋbim, Jisas Kraiŋ n+pe aua u, hon n+bi b† m+ñnöh naböŋ i† i nan si nan naij g+pun gac u †k g† yun+g aua. N+pe ke nan si nan naij ap gagöp. ⁶ An+ib u, n+bi b† n+ip aip j+im ñöl m+đpal gau, nan si nan naij gagpal. N+bi b† nan si nan naij g+pal gau, Jisas Kraiŋ n+ip n+ŋagpal; n+pe b† aigale b† rō m+đöp u n+ŋagpal.

⁷ Ñ† pai m+đmagö aij yad gau. N+ŋ aij g+mim! N+bi b† r+imnap manö piral hagöm gasi kalöp †+p g† ud arn+g gaböl gau, manö piral kale u n+ŋ udagmim. N+bi b† g† aij g+pal gau nöp kale n+bi b† kam+ŋ aij; Kraiŋ n+pe ke kam+ŋ aij m+đöp rō, kale u rō nöp n+bi b† kam+ŋ aij m+đpal. ⁸ Pen n+bi b† nan si nan naij g+pal gau, Seden ñ† pai n+pe m+đpal; Seden hadame dagol gau i† göm, g† damöm, nan si nan naij g+m+đöp rō g+pal. God Ñ† n+pe ram m+ñnöh i† i aua u, Seden nan naij g+m+đöp nag† u r+ib g† dö g+ñ+g aua. ⁹ N+bi b† God ñ† pai n+pe m+đpal gau, God y+ŋ kal+ip aŋ daŋ la u m+đöp u me, nan si nan naij gagnaböl. God Nap kale m+đöp, kale God ñ† pai n+pe m+đpal u me, kale nan si nan naij göl rō lagöp. ¹⁰ An+ib u hon n+ŋbun, n+bi b† an an kale God ñ† pai n+pe m+đpal, n+bi b† an an kale Seden ñ† pai n+pe m+đpal; n+bi b† g† aij gagpal gau kale God ñ† pai n+pe m+đagpal; n+bi b† añ mam gau kal+ip m+đmagö lagpal gau kale u rō nöp God ñ† pai n+pe m+đagpal.

God ñ† pai n+pe gau pen pen

* 3:5: Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jn 2:2 * 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jn 5:18 * 3:11: Jon 13:34
 * 3:12: Jen 4:8 * 3:13: Jon 5:18-19 * 3:14: Jon 5:24 * 3:15: Rep 21:8 * 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4 * 3:17: Dud 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16

m+đmagö limim

¹¹ Hon pen pen m+đmagö lun. Manö i hadame dagol gau nöp hagla n+ŋbe. * ¹² Adam ñ† n+pe Ken ga rō gagmim. N+pe Seden, B† Naij Yab†† u, ñ† n+pe m+đöm, n+mam hain n+ip al pak la. N+pe n+mam n+ip al pak la u, n+hön g+ñ+g al pak laŋ N+pe ke g† naij gaia pen n+mam Ebol n+pe g† aij gaia u n+ŋöm n+ip al pak la. * ¹³ An+ib u, añ mam yad gau. N+bi b† m+ñnöh naböŋ i† i kalöp mulu kal n+ŋnaböl u, aiö gagmim. *

¹⁴ Hon Kraiŋ n+bi b† añ mam gau kal+ip m+đmagö †bun u me, hon n+ŋbun, hon n+bi b† hadö umbal rō m+đaino adö u arö gun, kam+ŋ g+ñön n+bö u hadö udpun. N+bi b† m+đmagö lagpal gau, kale n+bi b† hadö umbal rō m+đpal. * ¹⁵ N+bi b† an an n+bi b† r+imnap mulu kal n+ŋbal gau, kale kal+ip wip albal rō löp. Pen kale n+ŋbim, n+bi b† wip albal gau, kale kam+ŋ pör m+đep magö u udagpal. *

¹⁶ Kraiŋ han+ip mög n+ŋöm uma u me, hon aige gun añ mam hon m+đmagö lun, n+ŋbun. Hon u rō nöp, añ mam hon gau kal+ip n+ŋö yöl m+đmagö lun, †tö gun, kal+ip g† aij gun; an+g gun umnabun u, manö m+đagöp. * ¹⁷ N+bi b† nan iru m+đö n+ŋöl g†, añ mam nan m+đagöp gau kal+ip n+ŋöm mög n+ŋagnaböl u, kale God n+ip m+đmagö lagpal. * ¹⁸ An+ib u, ñ† pai m+đmagö yad gau. Añ mam gau m+đmagö †bun, a g+ñabun u, manö nöp hagagun; kal+ip n+ŋö nöp m+đmagö lun, †tö gun, kal+ip ud aij gun, g† aij gun. An+g g+ñabun u, hagnabun, hon añ mam gau m+đmagö †bun, a g+ñabun. *

Nibi bi God nip cig gipal gau hañ hubiköl u nöp midpal

19-20 Añ mam kalip midmagö lun, gi aij ginabun u me, hon niñnabun, Krais manö niñö nipe u niñ udpun. Anib u, gasi magö hon ke añ dan hanip manö kub hagnab u pen God amgö ilö adö nipe u hon miñ miñ göl gi agamij mideinabun. Gasi magö hon añ dan u hain, pen God nipe klö yabiñ. Nipe gasi magö hon magöñhalö niñ aij göp. ²¹ Anib u, nibi bi niñeb aij yad gau. Gasi magö hon ke añ dan hanip manö kub hagnab u, gasi halö midun, God midöp au söñ aramun, amgö ilö adö nipe u ana udagnabun. ²² God manö klö hagöñ rö gun, nan niñhön niñhön nip aij ginab u göl gi damun, nip hag niñeinabun u, hagnabun rö ginab. ²³ God manö klö hagöm anig hagab: hon Niñ nipe Jisas Krais nip niñ udun, añ mam gau pen pen midmagö lun. God hanip manö klö hagöm, anig gimim, a ga. ²⁴ Nibi bi God manö klö hagöm haga rö nöp gipal gau, kale God añ dan midpal; nipe kalip añ dan midöp. God nipe Ana hanip ñöb u me, hon niñbun, God nipe hanip añ dan midöp. *

4

God Ana aka nan ke ap kalip gasi ñöb

¹ Midmam aij yad gau. Nibi bi God Manö piral hag ajaböl gau iru midpal u me, nibi bi rımnab God Ana aip jim ñöl midpun, a gaiöl u, niñ aij gimim, manö kalip u udmim. God Ana aka nan rımnab ke kalip gasi ñö hagaböl, a gimim, niñmim. ² God Ana ana kale aip jim ñöl midöp midagöp u, ai göl gimim niñnabim? Jisas Krais nipe bi hañ romanj löm,

* 3:21: Hib 4:16 * 3:23: Jon 6:29; 13:34 * 3:24: 1Jn 4:13 * 4:1: Mad 7:15; 1Jn 2:18;

2Jn 7; 1De 5:21 * 4:2: 1Ko 12:3 * 4:3: 1Jn 2:18 * 4:4: Mad 12:29; 1Jn 5:4-5 * 4:5: Jon 8:47; 15:19

ram miñnöh il i aua, a ginaböl u, God Ana kale aip midöp u, a gi niñnabim. ³ Pen Jisas Krais nipe bi yabiñ laga, a ginaböl u, God Ana kale aip midagöp, a gi niñnabim. Jisas Krais Nip Mulu Kal Niñeb Bi anibu, ana nipe kalip añ dan midöp rö, manö anibu rö hagnaböl. Ana anibu aunab, a giöl, niñbe. Pen miñi niñ i nöp ram miñnöh il i hadö auub. *

⁴ Niñ pai midmagö yad gau. God nipe kalöp añ dan midöp; nipe Bi klö yabiñ. Pen Seden nipe nibi bi ram miñnöh il i midpal gau kalip añ dan midöp; nipe bi klö yabiñ wasö. God Bi klö yabiñ u, nipe kalöp añ dan midöp u me, nibi bi manö piral hagpal gau gasi kalöp tip gi ud aröl rö lagöp. ⁵ Nibi bi manö piral hagpal gau, kale ram miñnöh il i niñbö u me, manö hagpal u u rö nöp ram miñnöh il i niñbö. Manö hagpal u ram miñnöh il i niñbö u me, nibi bi ram miñnöh il i niñbö gau manö piral kale niñ udpal. ⁶ Pen hon God niñ pai nipe midpun. Nibi bi God nip niñ udpal gau, manö hon niñ udpal. Pen nibi bi God nip niñ udagpal gau, manö hon niñ udagpal. Adö anibu, Ana niñö nöp kalip gasi ñö hagpal aka ana piral u gasi ñö hagpal u, niñbun.

God hanip midmagö yabiñ löp

⁷ Nibi bi midmagö yad gau. Añ mam gau pen pen midmagö lun. God nipe gö me, nibi bi midmagö libal. Nibi bi an, nibi bi gau kalip midmagö libal gau, kale God niñ pai nipe midöm, God nip niñbal u me, nibi bi gau midmagö libal. ⁸ God nipe nibi bi kalip midmagö löp u me, nibi bi an, nibi bi gau kalip midmagö lagpal gau, kale God nip niñagpal. ⁹ God Niñ nipe añi yabiñ u yuö apöm gö, hon nibi

bɪ ram mɪnɔŋ iɪ i mɪdpun pɔr pɔr nɔp kamɪŋ mɪdaiun rɔ lɔp. Anɪb u, God hanɪp mɪdmagɔ yabɪɪ lɔp u, waiɔ nɪŋbun. * 10 Hon God nɪp mɪdmagɔ lagno; God nɪpe nɔd hanɪp mɪdmagɔ la. God nɪpe nan si nan naj gɪpun gau nɪŋɔm, hanɪp mɪlɔ ke gau yubɔp. Pen nɪpe hanɪp mɪdmagɔ lɔm, Nɪ nɪpe Jisas Kraiss hag yuɔ apɔm, nan si nan naj gɪpun gau, mab ba laŋ au haɪ romanɪ adɔ nɪpe ke udɔm umɔm, nan si nan naj gɪpun gac u kɪk gɪ yua. *

11 Mɪdamam aij yad gau. God nɪpe anɪg gɔm, hanɪp mɪdmagɔ yabɪɪ lɔp rɔ, hon u rɔ nɔp aɪ mam gau pen pen mɪdmagɔ lun. 12 Nɪbi bɪ aɪ ap God nɪp amgɔ nɪŋagɔp; pen hon aɪ mam gau pen pen mɪdmagɔ lɪnabun u, God nɪpe hanɪp anɪ danɪ mɪdeinab. Nɪpe hanɪp anɪ danɪ mɪdeinab u me, nɪpe nɪbi bɪ gau mɪdmagɔ yabɪɪ lɔp rɔ, hon u rɔ nɔp nɪbi bɪ gau mɪdmagɔ yabɪɪ lɪnabun. * 13 Hanɪp Ana nɪpe ke yuɔ apɔm hanɪp anɪ danɪ mɪdɔp u me, hon God anɪ danɪ mɪdpun, nɪpe hanɪp anɪ danɪ mɪdɔp u, nɪŋ aij gɪpun. * 14 Bapi God Nɪ nɪpe nɪbi bɪ kalɪp ud kamɪŋ yunɪm, a gɔm, yua u, hon amgɔ hon ke nɪŋun, nɪbi bɪ gau kalɪp hag nɪabun. 15 Nɪbi bɪ, Jisas nɪpe God Nɪ nɪpe yabɪɪ mɪdɔp, a gɔm waiɔ hag-pal gau, God kalɪp anɪ danɪ mɪdɔp; kale God anɪ danɪ mɪdpal. 16 Anɪbu, God nɪpe hanɪp mɪdmagɔ yabɪɪ lɔp u nɪŋ udun, gasɪ anɪbu nɪŋɔl gɪ nɔp mɪdpun.

God Bɪ mɪdmagɔ lep. Nɪbi bɪ mɪdmagɔ lɪbal gau, God anɪ danɪ mɪdpal; God kalɪp anɪ danɪ mɪdɔp. 17 Hon God aip jɪm nɪl mɪdeinabun u, nɪpe nɪbi bɪ mɪdmagɔ yabɪɪ lɔp u rɔ, hon u rɔ nɔp nɪbi bɪ mɪdmagɔ yabɪɪ

lɪnabun. Anɪb u me, God manɔ kub hagnab nɪn u, anɪnɪn gɔ pɪnɪŋ gagnabun; hubɪkɔl u nɔp gun mɪdeinabun. 18 God hanɪp mɪdmagɔ yabɪɪ lɔp u me, hon pɪnɪŋ gun rɔ lagɔp. Hanɪp ilɔn nɪnabɔl, a gɪnabun u me, anɪnɪn gɔ pɪnɪŋ gɪnabun. Anɪbu, nɪbi bɪ pɪnɪŋ gɪpal gau, God hanɪp mɪdmagɔ yabɪɪ lɔp, a gɔm, nɪŋagpal.

19 God nɪpe ke nɔd hanɪp mɪdmagɔ la u me, hainɔ hon nɪp mɪdmagɔ lɪbun. 20 Nɪbi bɪ God nɪp mɪdmagɔ lɪbun, a gɪnabɔl u, pen aɪ mam gau kalɪp mulu kal nɪŋnabɔl u, piral nɔp hagnabɔl. Nɪbi bɪ waiɔ nɪŋbal gau kalɪp mɪdmagɔ lagnabɔl u, kale aigɔl gɔm, God Bɪ waiɔ nɪŋagpal u, nɪp mɪdmagɔ lɪnabɔl? 21 God manɔ klɔ hagɔm haga, “Nɪbi bɪ yɪp mɪdmagɔ lɪbal gau, aɪ mam gau kalɪp u rɔ nɔp mɪdmagɔ lɔl,” a ga. *

5

God Nɪ nɪpe nɪp nɪŋ udep magɔ u

1 Nɪbi bɪ, Jisas nɪpe Kraiss, a gɔm nɪŋ udpal gau, kale magɔŋhalɔ God nɪ pai nɪpe mɪdpal. Pen nɪbi bɪ nap mɪdmagɔ lɪbal gau, nɪ nɪpe u rɔ nɔp mɪdmagɔ lɪbal. 2 God nɪp mɪdmagɔ lun, nɪpe manɔ klɔ hagɔm, anɪg gɪmim, a gɔp rɔ gɪnabun u, hon nɪŋnabun, God nɪ pai nɪpe gau kalɪp mɪdmagɔ lɪbun. *

3 God manɔ klɔ hagɔm, anɪg gɪmim, a gɔp rɔ nɔp gɪnabun u me, hon God nɪp mɪdmagɔ lɪnabun. God manɔ klɔ nɪpe hagɔp anɪb gau, marɔ gagɔp. * 4 Nɪhɔn gɪnɪg: God hanɪp udɔ, nɪ pai nɪpe mɪdpun u me, nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau nagɪ gɪpal adɔ u, gasɪ hanɪp tɪp gɪ

* 4:9: Jon 3:16

* 4:10: Ro 5:8-10; 1Jn 2:2

* 4:12: Jon 1:18

* 4:13: 2Ko 1:22; 1Jn 3:24

* 4:21: Mak 12:29-31

* 5:2: 1Jn 4:15

* 5:3: Jon 14:15,23-24

ud aröl rö lagöp. Jisas nipe Kraiss a gun nıj udno me, nıbi bı yıharıj gau nagı gıpal adö u, gası hanıp fıj gı ud aröl rö lagöp. ⁵ Nıbi bı, Jisas nıpe God Nı nıpe yabıtı, a göm, nıj udpal gau nöp, nıbi bı God Manö nıjagpal gau nagı gıpal adö u, gası kalıp fıj gı ud aröl rö lagöp.

Jisas God Nı nıpe yabıtı

⁶ Jisas Kraiss aua u, bı yıharıj auaga. Nıpe nıg paka; hainö hagape nıpe lugö uma. Nıg nöp pakö, God Nı nıpe u, a gun, hagagpun; nıg paköm hainö hagape nıpe lugö uma u me, God Nı nıpe mıdöp u nıjbun. God Ana nıpe u u rö nöp hanıp gası nı nıjbun, Jisas God Nı nıpe yabıtı u mıdöp. Nıhön gıng: God Ana pör pör manö nıj nöp hagöp. ⁷ Anıb u, manö adö mıhau nıgan mıdöp: ⁸ Ana u; nıg u; hagape u.

Manö mıhau nıgan anıbu, jım nıl adö anı hagöp rö, Jisas nıpe God Nı nıpe mıdöp u, nıj aij gıpun. ⁹ Nıbi bı gau manö hagnaböl u, manö kale nıj udnabun; pen God manö hagöp anıbu, manö anıbu manö nıj yabıtı, a gun, yıjıd nöp nıj udun. Nıhön gıng: God nıpe ke Nı nıpe u manö anıbu hagöp. *

¹⁰ Nıbi bı Jisas nıpe God Nı nıpe yabıtı, a göm, nıj udpal gau, God manö nıj nıpe u kalıp anı dan mıdö, kale God Nı nıpe nıj udpal. Pen nıbi bı Jisas nıpe God Nı nıpe wasö gıpal gau, God nıpe bı pır alep bı, a gıpal. Nıhön gıng: God nıpe ke Nı nıpe manö nıj hagöp u nıj udagpal. ¹¹ Manö nıj u anıg göl mıdöp: God nıpe kamıj pör mıdep magö u hanıp nıb; kamıj pör mıdep magö u Nı nıpe aip mıdöp. ¹² God Nı kale aip

mıdöp nıbi bı gau, pör pör kamıj mıdep magö u hadö udpal; pen God Nı kale aip mıdagöp nıbi bı gau, pör pör kamıj mıdep magö u udagpal. *

Jisas Kraiss nıj nıj udpım rö, God nı pai nıpe mıdpım

¹³ Kale Jisas nıpe God Nı nıpe u, a gı gası nıjbim nıbi bı gau, pör pör mıdeinabım u nıj aij gımım, a gem, manö anıbi kalöp kalı kılın rıkabın. *

¹⁴ Hon nıjbun, God nıj amun, nıj aij gınab adö u nöp hag nıjeinabun u, nıpe nıjnab. *

¹⁵ Anıbu, hon nıjbun, nan nıhön nıhön hag nıjeinabun, hagnabun rö nöp gınab.

¹⁶ Pen anı mam ap, nan sı nan nıj mab ke yanı aragep rö u geınab u, kale God nıj sabe gıpe, God nıpe anı mam anıbu kamıj mıdep magö u kauyanı nınbab. Pen nan sı nan nıj mab ke yanı arep rö u gıöl, God nıj sabe gımım, a gem, hagagabın. ¹⁷ God nan nıhön nıhön wasö göp gau gınaböl u, nan sı nan nıj gınaböl, pen nan sı nan nıj adö rımnab gınaböl, God nıj nıj arö gınab.

¹⁸ Hon nıjbun, nıbi bı God nı pai nıpe mıdpal gau, nan sı nan nıj gıgnaböl; God Nı nıpe kalıp abad mıdö, Seden kalıp gı nıj gıngım rö lagöp. *

¹⁹ Hon nıjbun, hon God nı pai nıpe mıdpun; pen nıbi bı ram mınöj ıı i gası nıjbal gau magöghalö Seden nımagö adö nıpe mıdpal.

²⁰ Hon nıjbun, God Nı nıpe apöm gası aij hanıp nı, God pör kabö göl hagab u nıj nıjnabun. Nı nıpe Jisas Kraiss aip jım nıl mıdpun u me, Nap God Bı kabö göl u aip jım nıl mıdpun. Jisas Kraiss

* 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:9: Jon 5:32-37 * 5:10: Gal 4:6 * 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13; 1Jn 3:21-22 * 5:16: Mad 12:31 * 5:18: 1Jn 3:9

nipe God kabö göl me. Nipe kamın
pör mıdep Bı u.

²¹ Nı pai mıdmagö yad gau. God
hon, a göm, nan pıral sabe gıpal
gau, kale ası ması gımim.

2 Jon

Jon köp an u kalı kılın rıka

¹ Yad nıbi bı Jisas Kraıs nıp nıñ udpal gau kalıp abad mıdpin.

Kalöp, nıbi God hadame nöp udnabin a ga u abe, ñı pai nıpe abe, kalöp köp i kalı kılın rıkabin. Yad kalöp mıdmagö yabıt lıbin. Pen yad nöp wasö, nıbi bı Jisas Kraıs manö nıñö nıñ udpal gau magöñhalö kalöp mıdmagö lıbal. ² Kalöp mıdmagö lıbun u, Jisas Kraıs manö nıñö nıñ udno, hanıp mıdmagö an dañ kamıñ mıdöm, pör pör nöp mıdeinab. ³ Nap God abe, Ñı nıpe Jisas Kraıs abe, hanıp mög nıñmil ud aij gımil, abad mıd aij gılö nıñöl gı, hon Jisas Kraıs manö nıñö nıñ udöl gı mıdun, pen pen mıdmagö löl gı mıdeinabun.

Jisas Kraıs manö nıñö nıñ udöl gı, pen pen mıdmagö löl gı mıdaimim

⁴ Ñı pai kale rımnap Jisas Kraıs manö nıñö nıñ udöl gı, hagöp rö gaböl u nıñem, yad mıñ mıñ yabıt gıpin; Bapi hanıp anıg gımim, a ga. * ⁵ Pen nıbi aij. Yad nöp manö kalı kılın rıkem hagabin, hon mıdmagö pen pen lı mıdaiun. Manö anıbi manö gısön nıbö ap wasö; God nıpe hadame dagol gau it göm, manö klö hagöm, manö anıbi haga. * ⁶ God manö klö hagöm, anıg gımim, a ga rö nöp geinabun u, God nıp mıdmagö lun, nıbi bı gau abe kalıp mıdmagö lı nabun. God nıpe hadame dagol gau it göm, manö klö hagöm, manö anıbi hagö nıñbim: kale magöñhalö pen pen mıdmagö lımim.

Nıbi bı rımnap manö pıral hag ñıbal

⁷ Nıbi bı God Manö hagabun, a göm, manö pıral hag ajaböl gau, kale iru mıdpal. Kale hıgpal, “Jisas Kraıs nıpe hañ romanı löm, ram mınöñ it i auaga,” a gıpal. Nıbi bı anıg gıpal gau, kale bı pıral hıgep bı, bı Jisas Kraıs Nıp Mulu Kal Nıñeb Bı. * ⁸ Pen kale nıñ aij gımim. Wasö u, wög nıp gıpin u hir gınım rö löp. Nıñ aij gımim, God kalöp nan aij ñınabin a ga u magöñhalö udmim.

⁹ Nıbi bı Kraıs manö hag ña u arö göm, manö pıral rımnap udnaböl gau, God nıp aip jım ñöl mıdagpal; nıbi bı Kraıs manö hag ña u nıñ udöl gı nöp mıdpal gau, Bapi Ñı apil mıhau aip jım ñöl mıdpal. ¹⁰ Anıb u, nıbi bı rımnap kalöp God Manö hag ñınıg auaiöl, nıñ aij gımim, kalıp udmim. Manö kabö göl anıbu arö göm, manö pıral rımnap hıgaiöl, kalıp hag wıhai dam ram kale raul dañ ud aragmim. ¹¹ Nıñön gınıg: nıbi bı anıb gau kalıp hag wıhai ut gı dam ram kale ud arbe, manö pıral kale hıgpal anıbu, kale ke abe hıgpim rö lınab.

Manö magö adıñ rımnap

¹² Yad kalöp manö iru mıdöp gau kalı kılın rıkbnep u pen köp ñıg ig nöp rıkagnabin; yad ke amem, kalöp amgö nıñem, aip asık mıdun manö hagun, mıñ mıñ yabıt gınabun. ¹³ Nıbi aij. Nañın mıdmagö ne aui mıdöp ñı pai nıpe nöp, “Mıdpan?” a gıpal.

* 1:4: 3Jn 3 * 1:5: 1Jn 2:7 * 1:7: 1Jn 4:1-3

3 Jon

Jon köp hain n+bö u kal+ kliñ r+ka

¹ Yad n+bi b+ Jisas Kraiis n+ip n+ij udpal gau kal+ip abad m+idpin.

Nöp b+ n+ijeb aij yad Gaias köp i kal+ kliñ r+ikabin. Yad nöp m+idmagö yab+ñ l+bin. *

² M+idamam aij yad. Yad God n+ip sabe gem hagpin, “Gaias n+ip abad m+idaimön, n+ip m+ñna nan ap gagn+m, m+id aij g+ñ+m,” a g+pin. Yad n+ijbin, ne ana ne añ dan m+id aij g+pan. ³ Kraiis n+bi b+ añ mam r+imnap aui apöm, ne Jisas Kraiis manö n+ijö n+ij ud p+idön g+mön, hagöp rö nöp göl g+ m+idpan, a geila u, yad m+ñ m+ñ yab+ñ g+pin. * ⁴ Ñ+ pai yad gau, Jisas Kraiis manö n+ijö hagöp rö nöp g+pal, a g+ñaböl u, yad m+ñ m+ñ yab+ñ g+ñabin.

Gaias g+ aij ga u n+ijöm, Jon m+ñ m+ñ yab+ñ ga

⁵ M+idamam aij yad. Yad n+ijbin, Jisas Kraiis hagöp rö nöp g+mön, Kraiis n+bi b+ añ mam r+imnap kal+ip pör ud aij yab+ñ g+pan. Añ mam ram m+ñön m+lö kub gau n+bö n+ijagpan gau, kal+ip halöwatö udmön, abad m+id aij g+pan. ⁶ Kraiis n+bi b+ kal+ip an+g g+pan gau r+imnap apöm, Kraiis n+bi b+ cöc aui m+idpal kal+ip hagla, “Gaias Kraiis n+bi b+ n+ipe gau kal+ip m+idmagö yab+ñ löp,” a g+la. N+bi b+ God wög g+ ajpal an+ib gau ud aij g+ dammön, kale ram m+ñön ke n+bö ap arn+g g+ñaböl u, nan g+ ñeb r+imnap kal+ip ñ+mön. Nan kal+ip ñ+ñabön u kale udöm, gau ajöm, God n+ip wög göm, nan magö rauöm ñ+ijñaböl. * ⁷ Kale Jisas Kraiis manö aij u hag ñ+ ajöl g+, n+bi b+ Kraiis n+ip n+ij udagpal gau

kal+ip hag n+ijöm, nan magö nan gau udagpal. * ⁸ An+ib u, n+bi b+ aij an+ibu rö kal+ip ud aij gun, nan r+imnap ñun, aip j+m ñun, Jisas Kraiis manö n+ijö wög u g+no, ar aij g+ñab.

Daiodrepis g+ naj ga

⁹ Yad Kraiis n+bi b+ m+idpim gau kalöp köp ap kal+ kliñ r+knö u pen b+ Daiodrepis, b+ kub m+ideinam, a göm, manö yad hagabin hag hain göm n+ijagab. ¹⁰ An+ib u, yad m+idpim u amem, n+ipe manö naj hagöm, han+ip hag juöp manö u hagnabin. Pen an+ibu nöp wasö; n+ipe Kraiis n+bi b+ añ mam God Manö hag ñ+ ajpal gau kal+ip udagöm, n+bi b+ r+imnap añ mam gau kal+ip udn+g g+lö, n+ipe wasö göm, an+g g+mim cöc i hainö auagmim, a göp.

Demidrias g+ aij ga

¹¹ M+idamam aij yad. N+bi b+ r+imnap nag+ ub+ij naj adö u hain gaiöl, ne unbö rö gagmön. Pen n+bi b+ r+imnap nag+ ub+ij aij adö u hain gaiöl, ne unbö rö g+mön. N+bi b+ nag+ ub+ij aij adö u hain g+pal gau, God ñ+ pai n+ipe m+idpal. N+bi b+ nag+ ub+ij naj adö u hain g+pal gau, kale God n+ip n+ijagpal. *

¹² N+bi b+ magöñhalö Demidrias n+ip n+ijöm, b+ aij, a g+pal. Demidrias n+ipe Jisas Kraiis manö n+ijö u hagöp rö gab u me, n+ipe b+ aij u waiö lö n+ijbun. Yad u rö nöp Demidrias n+ipe b+ aij, a gabin. Ne n+ijban, yad manö n+ihön hagnabin manö n+ijö nöp hagnabin.

Manö magö ad+ij r+imnap

¹³ Yad nöp manö iru nöp kal+ kliñ r+ikbnep u pen köp ñ+g ig nöp r+ikagnabin; * ¹⁴⁻¹⁵ söl m+idöp, yad ke amem, nöp mulu ad+ij n+ijem, aip as+k m+idul manö hagnabul.

* 1:1: Ap 19:29; Ro 16:23 * 1:3: 2Jn 4 * 1:6: Dai 3:13 * 1:7: 1Ko 9:12 * 1:11: 1Jn 3:6-10 * 1:13: 2Jn 12

God nöp abad midö, agamij
midaimön. Midamam gai i
midpal nöp, "Midpan?" a gaböl.
Midamam ne aip midpim gau
kalip magöjhalö, "Jon kalöp
hagöp, 'Midpim?' a göp," a gimön.

Jud

Jud köp kalî kîñ rîka

¹ Yad Jud, Jems nîmam nîpe u. Jisas Kraiss wög gî ñeb bî nîpe ap mîdpin.

Manö kalî kîñ rîkabin anîbi, kalöp nîbi bî Bapi God, kalöp udnabin a göm udöm mîdmagö löp nîbi bî gau, kalî kîñ rîkabin. Jisas Kraiss nîpe kalöp abad mîdöp.

* ² God apil mîhau kalöp mög nîñmil, ud aij gîmil, mîdmagö limil, gîlö aran.

Bî God Manö piral hagep gau

³ Nîbi bî nîñeb aij yad. Kalöp köp kalî kîñ rîkem, Jisas Kraiss hanîp ud kamîñ yua manö aij u rîmnap hagnabin, a gem, gasî u nîñnô. Pen yad uri gasî nîñbin, kale kîö yabî gîmim, Jisas Kraiss manö aij hanîp nîbi bî nîpe hag ña u, nîñ ud pîdöñ göl gî mîdaimim, manö anîbu uri nöp köp kalî kîñ rîkem, kalöp yunabin, a gîpin. ⁴ Bî naij God nîñagal rîmnap agamîj apöm, kalöp aip magum gîpal. God nîpe nîbi bî mög nîñöm, Nî nîpe hag yuö apöm, uma u me, nîbi bî nan si nan naij geinaböl u, God nîp hag nîñlö, nîpe nan si nan naij gînaböl u nîñöm arö gînab. Pen bî naij anîb gau, manö aij anîbu ud ado göm hagpal, “Hon nan si nan naij halöwaö gîno, God hanîp pen nan ap gagnab,” a gîpal. Anîg gîpal anîbu, Bî Kub hon Jisas Kraiss nîp arö göm, gî naij yabî gîpal. Hadame dagol gau God Manö kalî kîñ rîkôm, nîbi bî anîg gînaböl gau ilön kub yabî udnaböl, a gîla.

* ⁵ Hadame nöp ga u nîñbim u pen hau gîmim rö löp rö, kalöp kauyan hagnîg gabin. God nîbi bî

nîpe Isrel kai, ram mîñöñ Ijip nîbö ud asîk daua, pen hainö nîp gasî nîñagla gau kalîp al pak lö umla. *

⁶ Ejol rîmnap, ram mîñöñ aij kale mîd aij gîla gau arö gîlö, God kalîp sîbön göp mîgan u nagî lö, manö kub hagep ñîñ kub u abad mîdpal. *

⁷ Anîb unbö rö, Sodom Gomara abe, daun rîmnap ram mîñöñ yöp söl anîb gau abe, kale nîbi si bî si gî damöm, gî naij yabî geila. Nîbi bî mab ke pör pör innab au amöm, ilön kub udnaböl u, nîbi bî gau magöñhalö nîñlan, a göm, Sodom Gomara nîbi bî gau kalîp mab mîñan kumi kabö lan nîbö u yuö, apöm kalîp in habîk ara. *

⁸ Bî naböñ nîñöm manö piral hagpal, hagabin anîb gau, kale u rö nöp hañ roman kale ke gî naij göm, Bî Kub manö nîpe hag juöm, ejol gau kalîp manö naij hagöm, gîpal. ⁹ Pen Mosîs umö, ejol kub yabî Maikel aip, Seden aip, Mosîs wip he u udnîg pen pen haglö u, Maikel Seden nîp hag juaga. Nîpe yîharîñ haga, “God nîpe ke nöp gasî ñîñîm!” a ga. * ¹⁰ Maikel gasî nîñ aij göm anîg haga u pen bî hagabin gau, nan nîhön nîñagpal gau, manö naij naij nöp hagöm halöwaö hag jubal. Pen kale, gasî nîñ aij gagöm, kaj kain gîpal rö gîpal u me, God pen kalîp ilön kub yabî ñîñab. *

¹¹ Bî anîb gau kalîp mög nîñbin. Adam ñî nîpe Ken gî naij ga rö gîpal. Mumug mani nan gau nöp gasî nîñöm, bî ne Belam hadame nöp ga rö gîpal. Anîb u, kale bî ne Kora, God Manö rîb juöm uma rö umnîg gaböl. *

¹² Pen kale God nîp mîdmagö löl gî, añ mam pen pen mîdmagö löl gî, nan jîm ñöl ñîñîg apim,

* 1:1: Mad 13:55 * 1:4: Gal 2:4; 2Pi 2:1 * 1:5: Eks 12:51; Nab 14:29-30 * 1:6: 2Pi 2:4

* 1:7: Jen 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * 1:9: Dan 10:13,21; 12:1; 2Pi 2:11; Rep 12:7; Sek 3:2 * 1:10:

2Pi 2:12 * 1:11: Jen 4:7-8; 1Jn 3:12; 2Pi 2:15; Nab 16:1-35

magum gipim ñin u, kale God nip gasi niñom wasö, yiharin apöm nan unam ud ñeb gi ñinlô, gac kale kalöp u rö nöp cig göp. Anib u, kumi apöm möh alagöm yiharin pak gi dö gi aröp rö u midpal. Mab ñineb magö pilagö it halö ud julö hadö böh nöp mitep ga rö midpal.

* 13 Nan naj ke yabit gi damöm, ñig solwara pa jö ma jö göm, kiñu habkob li ap lugöp rö gipal. Nibi bi anib gau, God nipe gö, kale gapi ju sibön an gau am ado gi auagep rö adö u arnaböl.

14 Adam it nipe rika u, rik damöm, Inok nip me kagot jin u* yag daula. Inok nipe hadame nöp God manö nipe hagöm, bi kalöp piral hagnab anib gau rö niñom haga, "Niñim! Bi Kub ejol ut nipe ñin juöl iru yabit nöp damöm, *

15 nibi bi magöghalö manö kub hagnab. Nip gasi niñagöm, manö nipe hagöp rö gagöm, nan si nan naj adö ke ke göm, nip manö ktö naj adö ke ke hagöm gipal rö, kalip ilön kub yabit ñinab," a ga. 16 Bi manö piral hagnab, kalip hagabin gau, kale pör hag har har göl gi, manö udöl gi, gi midpal. Hanip ke aij ginab adö u gun, a göm, halöwatö gi naj gilö arab. Yad nöp bi kub midpin, a göm, gasi u niñom, hagnab. Pen nibi bi rimnap hanip aij ginim adö u gilañ, a göm, kalip hib dap raneb manö piral nöp hag hag gilö aröp.

17 Pen bi niñeb aij yad gau. Bi Kub hon Jisas Krais bi manö nipe ud arep gau nöd hagla manö u gasi niñöl gi midaimim. 18 Kalöp hagla, "Ñin hain u, nibi bi God nip gasi niñagal gau, gasi naj kale ke niñbal rö göl gi, kalöp hag hain ginaböl," a gila. * 19 Bi hagabin bi anib gau, God Ana kalip aip midagöp. Gasi ke auöp rö niñom

gipal u me, kalöp nibi bi ud asik ke ke libal. 20 Pen nibi bi niñeb aij yad gau. Jisas Krais manö aij u niñ udmim u, niñ udep magö ut yabit anibu niñ ud pidön gimim, manö aij anibu yuö u pör nöp rimnap halö niñ aij gimim, gi dammim, gipe arnim. Ana Ut u kalöp gasi ñö niñöl gi, ktö nipe ud nip sabe göl gi midaimim. * 21 Bi Kub hon Jisas Krais kalöp mög niñöb u me, nipe kalöp dam ram minöñ kumi kabö adö lan au lö, pör pör nöp kamini midainabim. Pen am nipe aip pör pör midaiun, a gimim, abad midpim ñin i, God hanip midmagö löl gi nöp midöp, a gimim, gasi u niñ midaimim.

22 Nibi bi gasi mihöp niñöm, gasi iru niñbal gau, kalip mög niñmim, manö hain hagnabim. 23 Nibi bi rimnap mab mitan adö u aröl rö löp gau, kalip ud kamini yumim, kamini aröl. Nibi bi rimnap kalip u rö nöp mög niñmim udmim, pen midmagö kale ke auöp rö gipal rö, hane u rö nöp gi naj gun rö löp, a gimim, niñ aij gimim midaimim. Nan si nan naj kale gipal gau piniñ gimim, asi masi gimim. Nan si nan naj gi midlö watini kale abe gac göp a gimim, udagnim. *

24 Miñi kalöp God ñimagö adö u labin. Nipe kalöp abad midö niñöl gi, ap lug pakagnabim. Hainö kalöp udöm, nipe ke mailö aij ke halö midöp au lö, nibi bi asini midagöp nipe midmim, miñ miñ yabit ginabim. *

25 God nipe aini. Nipe hanip ud kamini yuöp. Bi Kub hon Jisas Krais hanip, a göm, umöm uraka u,

Bi Kub hib dap raneb manö ap

24 Miñi kalöp God ñimagö adö u labin.

Nipe kalöp abad midö niñöl gi, ap lug pakagnabim.

Hainö kalöp udöm, nipe ke mailö aij ke halö midöp au lö,

nibi bi asini midagöp nipe midmim, miñ miñ yabit ginabim. *

25 God nipe aini. Nipe hanip ud kamini yuöp.

Bi Kub hon Jisas Krais hanip, a göm, umöm uraka u,

* 1:12: 2Pi 2:13,17 * 1:14: Adam abe wö ralnabön u, Inok nip mudun jin u yag daula
* 1:14: Jen 5:18,21-24 * 1:18: 2Pi 3:3 * 1:20: Kol 2:7 * 1:23: Sek 3:2; Rep 3:4
* 1:24: Ro 16:27; 2Pi 3:18

hadame dagol gau r+köm, mid
damöm,
uri, hainö, pör pör nöp n+pe
m+dep nöp m+döm,
n+pe B+ mailö aij halö, B+ aij unbö
ke,
B+ klö najj yab+!, B+ magöghalö
abadep m+döp.
An+bu, hib n+pe pör nöp hagno adö
araŋ.
An+!b unbö rö aij.

Repelesin Jon naböŋ niŋöm kalɩ kliŋ riika

¹Yad Jon, God wög gi ñeb bi nipe ap midpin. Manö kalɩ kliŋ rikabin anɩb i, nöd waiö niŋagla. Ni bi bi God ni p wög gi ñibal gau, nan ni hön ni hön söl gi ni m u ni ŋlaŋ, a göm, God nipe Jisas Kraiss ni p hagö, nipe pen ejol nipe u yuö apöm gö, yad naböŋ niŋnö. *

²Naböŋ niŋnö anɩbu, God manö nipe haga u abe, Jisas Kraiss manö nipe haga u abe niŋnö u, köp anɩbi kalɩ kliŋ rikabin. ³Söl midöp, nan ni hön ni hön naböŋ niŋnö u magöŋhalö iŧ göm gi dam arnab. Anɩbu, ni bi bi manö kalɩ kliŋ rikabin anɩb i kale ke amgö li niŋnaböl gau abe, ni bi bi ri mnap amgö li niŋ haglö apdi niŋnaböl gau abe, God Manö anɩbi niŋ udöm hain gaiöl u, God gö, mi ñ mi ñ gi naböl. *

Jon ni bi bi cöc unbö mudun jiŋ mɩdeila gau kalɩp manö hag ña

⁴Yad Jon kalöp ni bi bi Esia Propins ram mi nöŋ pro ke ke unbö mudun jiŋ Kraiss cöc nipe midpim gau, köp i kalɩ kliŋ rikabin.

God nipe mi ñi midöp, nipe hadame dagol gau midmidöp, nipe hainö pör pör nöp mi deina b u kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agami j mid aij gi midaimim. God anɩbu abe, ana mudun jiŋ sea kiŋ asɩkep nipe adö au midpal gau abe, kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agami j mid aij gi midaimim.

* ⁵Jisas Kraiss, manö aij u damöm, God haga rö nöp göm umöm, iŧ gi uraköm, ram mi nöŋ gau kiŋ

* 1:1: Rep 22:6 * 1:3: Rep 22:7,10 * 1:4: Eks 3:14-15; Rep 3:1; 4:5 * 1:5: Kol 1:18; Sam 89:27 * 1:6: 1Pi 2:9; Rep 5:10; 20:6 * 1:7: Dan 7:13; Sek 12:10; Mad 24:30; Jon 19:34-37; 1De 4:17 * 1:8: Rep 21:6; 22:13

midpal gau kalɩp magöŋhalö abad midöp u, nipe u rö nöp kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agami j mid aij gi midaimim. Nipe hanɩp midmagö löm, hagape

nipe lugö umöm,
nan si nan nai j gi pun gac u iŧk gi yuöp. *

⁶Hon Kiŋ kub Jisas Kraiss ram nipe midun,
Nap God ni p sabe gep ni bi bi nipe midpun.

Anɩb u, Jisas Kraiss, Bi mailö aij halö u, Bi klö yabɩ u,
hib nipe u pör nöp pör nöp hagno adö arni m!

Anɩb unbö rö aij. *

⁷Pen niŋim! Nipe kumi halö auö, ni bi bi ram mi nöŋ gau ni bö gau ni bö magöŋhalö ni p waiö niŋnaböl.

Bi ni p wala b ud bi niŋ gi la gau abe magöŋhalö ni p waiö niŋnaböl. Ni p niŋöm, ni bi bi ram mi nöŋ gau ni bö gau ni bö magöŋhalö, ni hön gi ni g anig gi pun, a göm, mög gö mi töŋ kub gi naböl.

Niŋö, anig gi nab me u!

Anɩb unbö rö aij. *

⁸God Bi Kub klö ke halö nan gau magöŋhalö gi ni m rö nöp midöp u, nipe mi ñi midöp, hadame dagol gau midmidöp, hainö pör nöp pör nöp mi deina b. Nipe hagöp, “Yad nöp gi nö, nan gau magöŋhalö iŧ göm midöp. Yad nöp gi nö, nan gau magöŋhalö ur gi ni g gi nab,” a göp. *

Jon naböŋ niŋöm Jisas ni p niŋa

⁹Yad namam Jon, Kiŋ hon Jisas ram nipe midun, ni p wög gi ñi no, ni bi bi gau hanɩp gi nai j gi lö, gasɩ iru niŋagun, gasɩ halö midun, ni p arö gagun, klö yabɩ gun gi no arab. Yad God Manö u hag ñem, Jisas apöm manö aij hanɩp hag waiö la

manö nɨŋö anɨbu hag ñɨnö, yɨp nagɨ lõm, dam ñɨg solwara rɨb gus ga airan Padmos au lɨla.

¹⁰ Airan Padmos gau mɨdnö, Bɨ Kub ñɨn nɨpe ap, God Ana u yɨp ba lõ nɨŋöl gɨ, jöl yad gau adö manö kub ap, aɨŋ magö rö hagöm haga, ¹¹ “Ne nan nɨhön nɨhön nɨŋnabön gau, köp kalɨ kɨɨñ rɨkmön, nɨbi bɨ daun kub ke ke unbö mudun jɨŋ Kraiss cöc nɨpe mɨdpal gau, kalɨp köp anɨbu yuö arɨm. Epesas ap, Smöna ap, Pegamam ap, Daiadaira ap, Sadis ap, Piladelpia ap, Leodisia ap yuö arɨm,” a ga.

¹² Manö anɨg hagö nɨŋöl gɨ, yad bɨ manö hagab anɨbu nɨŋɨn, a gem, ado gem unɨŋnö, lam kabö gol udöm gɨla unbö mudun jɨŋ u mɨdeia. ¹³ Pen lam anɨ anɨb au, yad nɨŋnö, Bɨ ap Ñɨ nɨpe rö bɨ ap mɨdeia. Nɨpe walɨj mɨlö kub yabɨl ap yɨmö ma goɨ nɨpe paɨu ga; kabö gol udöm gɨla dip nagɨ kub ap ud pabɨl anɨ au gɨlanɨ pɨg la.

* ¹⁴ Nabɨc cög umagö nɨpe u, kaj sipsip unɨ rud mɨdöp rö, aka kumi rud mɨdöp rö, la. Amgö nɨpe u, mab mɨtanɨ rö mɨdeia. * ¹⁵ Ma kɨd nɨpe u, nan kapa klö “bras” a gɨpal u laulö, in kɨɨd udöp rö u ga. Pen manö nɨpe u, ñɨg hij kub bɨg gu hagöp rö u haga. ¹⁶ Ñɨmagö yɨjɨg kɨd nɨpe u, gapɨ unbö mudun jɨŋ u udöl mɨdeia. Pen ru mɨlö kɨd goɨ goɨ ga ap meg mɨgan adö lanɨ ajmanɨ raua. Mulu majmanɨ nɨpe u, sɨdö anɨ aulɨk apöm, mailö kɨd yabɨl hagöm göp rö u ga. *

¹⁷ Yad nɨp nɨŋem, ma ɨl nɨpe au ap lug maben yɨmem, nɨbi bɨ umbal kɨta göp u rö mɨdainö. Anɨg gɨnö, ñɨn yɨjɨg böŋ nɨpe u yɨp ud nɨŋöm haga, “Pɨñɨŋ gagmön! Yad ke gɨnö, nan gau magöŋhalö ɨl göm mɨdöp. Yad ke gɨnö, nan gau magöŋhalö ur gɨnɨg gɨnab. *

¹⁸ Yad me Bɨ Pör Kamɨŋ Mɨdöp u. Nöd umnö u pen nöŋ! Mɨñi kamɨŋ mɨdem, pör nöp nöp nöp kamɨŋ mɨdeinabin. Yad ‘Umeb Magö’ u abad mɨdpin. Nɨbi bɨ umöm, am ‘Wip Ana Ram’ mɨdpal gau, yad ki rib u udöl mɨdem, ‘Wip Ana Ram’ ka u abe, nɨbi bɨ ‘Wip Ana Ram’ au mɨdpal abe abad mɨdpin. Yad ajöŋ hiɨkeinabin kale u rö nöp kamɨŋ arɨnaböl.

¹⁹ “Anɨb u, nan nɨhön nɨŋban u köp kalɨ kɨɨñ rɨkmön. Mɨñi gab rö nɨŋmön, hainö gɨnab rö nɨŋmön, magöŋhalö köp yanɨ kalɨ kɨɨñ rɨkmön. ²⁰ Pen nan nɨŋnabön gau, manö ɨl u anɨg göl mɨdöp: lam gol udöm gɨla unbö mudun jɨŋ nɨŋnabön gau, nɨbi bɨ ram mɨnöŋ ke ke unbö mudun jɨŋ Kraiss cöc nɨpe mɨdpal gau nɨŋnabön. Pen gapɨ unbö mudun jɨŋ ñɨmagö yɨjɨg böŋ yad adö u nɨŋnabön gau, ejöl cöc unbö mudun jɨŋ abad mɨdpal gau nɨŋnabön,” a ga.

2

Kraiss nɨbi bɨ nɨpe Epesas mɨdmɨdal manö hag ñeb

¹ “Pen daun kub Epesas Kraiss nɨbi bɨ nɨpe mɨdpal gau, ejöl kalɨp abad mɨdöp u nɨp manö kalɨ kɨɨñ rɨkmön hagmön:

‘Bɨ gapɨ unbö mudun jɨŋ ñɨmagö yɨjɨg böŋ lau nɨpe adö u udöl gɨ, lam gol udöm gɨla unbö mudun jɨŋ anɨ au ajöp u, Epesas nɨbi bɨ abad mɨdpal gau kalɨp manö anɨbi hag yuöp. *

² Nɨpe hagöp,

“Kal wög klö gɨmim gɨ dammim bɨslam mɨdmim, jɨ nɨŋagpim u, nɨŋbin. Nɨbi bɨ gɨ naij gɨpal gau kalɨp nɨŋbe, kalöp aij gagöp. Bɨ Jisas manö ud arep mɨdpun, a göm, manö piral hagpal gau kalɨp nɨŋ aij gɨmim,

* **1:13:** Dan 7:13; 10:5 * **1:14:** Esi 43:2; Dan 7:9; 10:6; Rep 2:18; 19:12; 14:2 * **1:16:** Hib 4:12; Rep 2:12; 19:15 * **1:17:** Ais 44:6; 48:12; Rep 2:8; 22:13 * **2:1:** Rep 1:16 * **2:2:** 1Jn 4:1

asi masi gipim. * 3 Yip niŋ udmim manö yad hagpe kalöp marö ñilö, ji niŋagmim, yad aip ciŋ göl gi nöp midpim u, yip aij göp.

4 “Pen yad manö ap midöp. Yad aip nöd ciŋ gimim midmagö yabiñ li midaiibe nagı adö u dam yubim gai? 5 Nöd yip midmagö li midmim gi aij giŋe nagı aij anıbu, niñhön giñig arö giŋpun a gimim kuöyaŋ udmim, nöd mid aij gimıdim rö midaimim. Wasö u, yad apem lam kale u piñ gi udnabin.*

6 “Pen adö ap gipim u, yip aij göp. Niñi bi kale bi Nikolas manö piral niŋe u udöm, nagı naij adö u giñö yip aij gagöp rö, kalöp u rö nöp aij gagöp.

7 “Kale niñi bi gası riñid midainim gau, God Ana niŋe Kraıs niñi bi niŋe midpal ram miñöŋ ke ke gau kalıp manö hagöp u niŋ aij gimim.

Niñi bi marö auö, gası iru niŋagöm, yip ciŋ göl gi nöp middeinaböl gau, niñ hain aunab u kalıp hagnö, mab magö ur pör middep God wög naböŋ aij niŋe adö laŋ ranab u udöm niñnaböl,” a göp,’ a giñmön.*

Krais niñi bi niŋe Smöna midmidal manö hag ñeb

8 “Pen daun kub Smöna Kraıs niñi bi niŋe midpal gau, ejol kalıp abad midöp u niŋ manö kalı kñiñ riñmön hagmön:

‘Bi niŋe gö, nan gau magöŋhalö il göm midöp u; Bi niŋe gö, nan gau magöŋhalö ur giñig giñab u; Bi umöm kauyaŋ uraka u, Smöna niñi bi abad midpan gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

9 Niŋe hagöp,

“Yad niñbin, niñi bi riñnap, hon God niñi bi yijig göl midpun

a gıpal u pen Seden sabe gep ram niŋe midöm, kalöp manö udöl gi midpal. Marö kalöp niñhön niñhön midöp gau, yad u rö nöp niñbin. Kale niñi bi mög gep rö midpim u pen yad niñbin God amgö ilö adö niŋe u kale niñi bi gep yabiñ midpim.* 10 Kalöp marö giñig gab u, gası kub niŋagmim. Niñim! Söl midöp, Kraıs niŋ ciŋ aij gıpal aka ap lug paknaböl, a göm, Seden gö, kalöp riñnap ud nagı linaböl. Kalöp niñ unbö siduŋ laŋ u rö gi naij göl gi middeinaböl. Pen kalöp niñhön niñhön göm, böŋ nöp al pak linig geinaböl u, gası kub anıbu niŋagmim. Yip ciŋ göl gi nöp midpe al pak leinaböl u, kalöp usajil bad pör kamıŋ middep u niñnabin.*

11 Kale niñi bi gası riñid midainim gau, God Ana niŋe Kraıs niñi bi niŋe midpal ram miñöŋ ke ke gau kalıp manö hagöp u niŋ aij gimim.

Seden kalöp neb neb giñab u pen niñi bi yip ciŋ göl gi nöp middeinaböl gau, ilön kub udöm umla rö u kuöyaŋ umagnaböl,” a göp,’ a giñmön.*

Krais niñi bi niŋe Pegamam midmidal manö hag ñeb

12 “Pen daun kub Pegamam Kraıs niñi bi niŋe midpal gau, ejol kalıp abad midöp u niŋ manö kalı kñiñ riñmön hagmön:

‘Bi ru miñö kiñd niŋe goł goł kiñd midöp u, Pegamam niñi bi abad midpan gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

13 Niŋe hagöp,

“Yad niñbin, kale biñlam yabiñ midpim. Niñi bi ram miñöŋ kale midpim aŋ au, Seden kiŋ rö abad midöp. Pen kale manö yad niñ u aij gimim, yip ciŋ aij göl

* 2:5: Rep 3:3 * 2:7: Jen 2:9; Rep 22:2,19
4:8; Jem 1:12 * 2:11: Rep 20:14; 21:8

* 2:9: 2Ko 11:14-15; Rep 3:9 * 2:10: 2Di

gî mîdpim. Ram mîñnõj Seden abad mîdöp anîbu, namam Adipap manö aij yad u nîbi bî gau kalîp hag ñî mîdö, nîp al pak lîla u pen yîp arö gagpe.

¹⁴ Pen manö rîmnap mîdöp. Nîbi bî kale rîmnap, Belam manö hag ñî mîdöp rö hag ñî bal. Bî Belam anîbu, Belak nîp rîmîd ukö me, Belak nîpe am Isrel nîbi bî gau kalîp ðîp gî ud arö, kale yîp arö göm, nan ñîñeb nan yîharîñ god pîral gau nîp pak sabe gî ñeila u ñîñla. Belak Isrel nîbi bî kalîp hagö, kale nîbi si bî si gîla. * ¹⁵ Isrel nîbi bî hadame gau gîla rö, kale rîmnap bî Nikolas manö pîral nîpe u udmim, nagî najî adö nîpe u hain gîmim gîpe aröp. ¹⁶ Anîb u, nan si nan najî gîpim u, nîhön gîñg anîg gîpun a gîmim, arö gîmim. Pen anîg gîgnabim u, yad söl yîñîd apem, ru mîlö kîd meg mîgan yad yan nîbö amjaköp u udem, nîbi bî anîg gîpal gau aip pen pen gînabin. *

¹⁷ Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, God Ana nîpe Kraîs nîbi bî nîpe mîdpal ram mîñnõj ke ke gau kalîp manö hagöp u nîñ aij gîmim.

Seden kalöp neb neb gînab u pen nîbi bî yîp çîg göl gî nöp mîdeinaböl gau, yad nan ñîñeb mana pi gîla u rîmnap ñîñö ñîñnaböl. Pen kalîp kabö rud ke ke ñîñnabin. Kabö ñîñnabin adö anîb gau, hîb gîsön nîbö u rîk ke ke aîñî aîñî ñeînabin, nîbi bî udnaböl gau nöp nîñnaböl,” a göp,’ a gîmön. *

Kraîs nîbi bî nîpe Daiadaira mîdmîdal manö hag ñeb

¹⁸ “Pen daun kub Daiadaira Kraîs nîbi bî nîpe mîdpal gau, ejol

kalîp abad mîdöp u nîp manö kalî kîñ rîkmön hagmön:

‘God Ñî nîpe, amgö mab mîñan rö mîdö nîñöl gî, ma kîd nîpe u, kapa bras a gîpal u laulö in kîñîd udöp rö mîdöp u, Daiadaira nîbi bî abad mîdpan gau kalîp manö anîbi hag yuöp. *

¹⁹ Nîpe hagöp,

“Kale gîpim nagî adö u, yad nîñbin. Yîp abe, nîbi bî gau kalîp abe mîdmagö lîmim, kîö gîmim yîp wög göl gî nöp mîdpim u, yad nîñbin. Añ mam gau pen pen ud aij gîmim, gî ñîmim, marö auö bîslam mîdmim gasî iru nîñgîpim u, yad nîñbin. Gîpim anîbu, nöd pro pro gîmîdîm u pen mîñî rapîñ gîpim u, yad nîñbin.

²⁰ Pen manö ap mîdöp. Nîbi Jesebel u hag yuagpim. Manö pîral hagöm, yad nîbi God manö hagep mîdpin a göp. Nîbi bî yîp nîñ udpal gau kalîp manö pîral hag ñöm, ðîp gî ud arö, kale yîp arö göm, nîbi si bî si gîpal. Nîpe kalîp hagö, nan ñîñeb nan yîharîñ god pîral gau nîp pak sabe gî ñîmîdal u ñîñbal. *

²¹ Nîpe nagî najî adö anîbu arö göm mîd aij gîñîm aka gem, nîñ mîd wasö nîñem arö gîpin.

²² Anîg göp rö yad nîp abañ adö au yunö, nîp mîñîa kub gö, ilön kub yabîñ udnab. Nîbi bî nîpe aip nîbi si bî si gîpal anîb gau, nan si nan najî gîpun u nîhön gîñg anîg gîpun a göm arö gîgnaböl u, kalîp u rö nöp gîñö, mîñîa kub gö, ilön kub yabîñ udnaböl. ²³ Nîbi bî nîp hain gîpal gau kalîp böñ nöp al pak leînabin me, nîbi bî yad ram mîñnõj ke ke çöc ke ke mîdpal gau, yîp nîñ aij göm nîñnaböl, yad nîbi bî gasî rîmîd anî kale

* 2:14: Nab 22:1-25;2; 31:16; 2Pi 2:15 * 2:16: Rep 3:11 * 2:17: Eks 16:4,14-15,33-34; Jon 6:48-50; Ais 62:2 * 2:18: Rep 1:14-15 * 2:20: 1Ki 16:31; 2Ki 9:22

yan n+η aij gem, magöñhalö gipim rö n+ηem, kalöp añi añi pen an+bu rö ñ+nabin. * 24 Pen kale Daiadaira n+bi b+ r+mnap, n+bi an+bu manö naj hag ñöb manö u udagmim, Seden manö naj yuö a g+pal manö u udagpim rö, manö marö kalöp r+mnap hagagnabin. 25 Pen y+p n+η ud-mim cig aij gipim nag+ u ud s+s+ göl g+ m+dppe m+dppe, hainö yad n+nam! *

26 N+bi b+ y+p cig aij göl g+ nöp m+id damöm, m+ñör auö y+p arö gagnaböl gau, yad kal+p hagnö, n+bi b+ ram m+ñör ke ke gau kal+p abad m+deinaböl. *

27 N+ñön g+n+g: Bapi manö ap y+p hagöm haga,
‘Yad hagnö, ain ilöñ ap udöm,
rin cög gau pa jö ma jö g+pal
rö,

n+bi b+ ram m+ñör ke ke gau
klö naj yab+ göm kal+p abad
m+deinab,’ a ga.

28 Pen n+bi b+ y+p n+η udöm cig aij göm nag+ u ud s+s+ göl g+ m+deinaböl gau, kal+p gap+ pag+ñ aij ram m+ñör j+n par+kö n+ñöl g+ n+ñbal rö u ñ+nabin. *

29 Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+dain+m gau, God Ana n+pe Krai n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+ñör ke ke gau kal+p manö hagöp u n+η aij g+mim,” a göp,’ a g+mön,” a ga.

3

Krais n+bi b+ n+pe Sadis m+dm+idal manö hag ñeb

1 “Pen daun kub Sadis Krai n+bi b+ n+pe m+dpal gau, ejol kal+p abad m+dpö u n+p manö kal+ kl+ñ r+kmön hagnöm:

‘B+ God Ana ramö pak unbö mudun j+ñ löp u abe, gap+ unbö mudun j+ñ u abe ud m+dpö u,

Sadis n+bi b+ abad m+dpau gau kal+p manö an+bi hag yuöp.

N+pe hagöp,

“Nag+ kale n+ñön n+ñön gipim u hadö n+ñbin. N+bi b+ gau n+ñlö, kam+ñ m+dmim y+p hain gipim rö löp u pen böñ nöp um-mim y+p hain gagpim. * 2 God yad manö hagöp rö g+ dammim, aη au arö g+pe u, God n+p aij gagöp. An+bu, amgö kale ñañ+ m+dpö u rö, urakmim, kam+ñ magö kale hir g+n+g gab u n+η aij g+pe, klö g+n+m. 3 An+b u, Krai manö aij u hag ñeila n+ñbim u, n+η ud p+dpöñ g+mim, nan si nan naj gipim u, n+ñön g+n+g an+g g+pun a g+mim, arö g+mim, Krai manö aij u hagöp rö g+mim. Pen uhön hau+ han-mim urakagnabim u, yad b+ nan si udep gau n+η m+dlö auag-pal rö u aunö, n+ñmim pa g+ñ g+nabim. *

4 Pen Sadis n+bi b+ r+mnap ne gau wa+ñ kale g+pe pr+ gagöp; manö aij yad n+η udöm, hagöp rö nöp göl g+ m+dpal rö, kale wa+ñ rud löm, yad aip ajeinabun. * 5 N+bi b+ marö auö, klö göm, y+p n+η ud p+dpöñ göm, cig göl g+ nöp m+dlö arnab gau, yad kal+p u rö nöp wa+ñ rud aij an+bu l+ ñ+nabin. Pen hib kale pör m+dep buk yan kal+ kl+ñ r+k l+ñö m+dpö u, l+k g+ yuagnabin yab+. Bapi abe, ejol n+pe gau abe n+ñm+dlö n+ñöl g+, n+bi b+ yad m+dpal, a gem, waiö hagnabin. *

6 Kale n+bi b+ gas+ r+m+id m+dain+m gau, God Ana n+pe Krai n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+ñör ke ke gau kal+p manö hagöp u n+η aij g+mim,” a göp,’ a g+mön.

* 2:23: Sam 7:9; Jer 17:10; Rep 20:12-13 * 2:25: Rep 3:11 * 2:26: Sam 2:8-9 * 2:28:

Rep 22:16 * 3:1: Rep 1:4,16 * 3:3: Mad 24:43-44; Rep 2:5; 16:15; 1De 5:2 * 3:4: Jud 23

* 3:5: Eks 32:32-33; Mad 10:32; Luk 10:2; 12:8

Krais n̄ibi b̄i n̄ipe Piladelpia m̄idm̄idal manō hag n̄eb

⁷ “Pen daun kub Piladelpia Krais n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄idöp u n̄ip manō kal̄i k̄liñ r̄ikm̄ön hagn̄ön:

‘B̄i U† u; B̄i manō n̄iḡō yabi† hagöp u; kiḡ Depid ki rib n̄ipe n̄öd abad m̄idm̄idöp u, B̄i ki rib an̄ibu uri udöl m̄idöp u, adan hi+kö, n̄ibi b̄i r̄imnap ḡi ñöl rö lagöp; pen adan ḡi ñö, n̄ibi b̄i r̄imnap hi+köl rö lagöp. B̄i an̄ibu n̄öp, Piladelpia n̄ibi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manō an̄ibi hag yuöp. *

⁸ N̄ipe hagöp,

“Kale ḡipim rö n̄iḡbin. Kale n̄ibi b̄i iru m̄idagpim u pen manō ȳip n̄iḡ ud p̄idöḡ ḡimim, kale n̄ibi b̄i yad m̄idpim manō u waiö hag ñ̄ibim. An̄ibu, kalöp adan hi+kñö, n̄ibi b̄i r̄imnap ḡi ñöl rö lagöp. * ⁹ N̄ibi b̄i r̄imnap, hon God n̄ibi b̄i ȳijḡ göl m̄idpun a ḡipal u pen Seden sabe gep ram n̄ipe m̄idpal. Pen yad kal̄ip ḡinö, kale magöḡhalö am ma i† kalöp au kugom ȳimöm, ubör ȳihöḡ göm, yad kalöp m̄idmagö li+bin u n̄iḡöl. * ¹⁰ Kalöp ḡi naij ḡipal u pen yad hagpin rö n̄öp ḡimim, gas† iru n̄iḡagmim, k̄tö ḡimim, wög yad göl ḡi m̄idaibe rö, n̄ibi b̄i m̄inöḡ naböḡ i† i ke ke gau, ȳip c̄ig ḡi m̄idpal aka ȳip arö ḡinaböl a gem, kal̄ip magöḡhalö marö ñ̄inabin ñ̄in u, kalöp abe ñ̄agnabin. *

¹¹ Söl m̄idöp n̄inabin. Manö aij yad n̄iḡ udpim u, n̄iḡ ud p̄idöḡ ḡimim, ȳip c̄ig göl ḡi n̄öp m̄idpe, kalöp usaj̄il bad pör kam̄iḡ m̄iddep kalöp ñ̄inabin a ḡipin u, n̄ibi b̄i r̄imnap p̄i†i ḡi ud aröl rö lagn̄im. ¹² N̄ibi b̄i an God Manö hagöp rö gö, n̄ip ḡi

naij ḡilö, gas† iru n̄iḡagöm, God Manö hagöp rö n̄öp ḡi damöm, ȳip c̄ig göl ḡi n̄öp m̄ideinab u, yad n̄ip ḡinö, God yad sabe gep ram u padö kub ap rö m̄ideinab. God sabe gep ram an̄ibu n̄ipe pör pör n̄öp raul aḡ daḡ m̄idöm höḡ adö aragnab. Yad hañ adö n̄ipe, God yad hib n̄ipe u abe kal̄i k̄liñ r̄ikem, God yad daun kub n̄ipe Jerusalem ḡisön n̄ibö kumi kabö adö laḡ au n̄ibö aunab u, daun kub an̄ibu hib u abe kal̄i k̄liñ r̄ikem, hib yad ḡisön n̄ibö u abe kal̄i k̄liñ r̄ikem ḡinabin. *

¹³ Kale n̄ibi b̄i gas† r̄im̄id m̄idain̄im gau, God Ana n̄ipe Krais n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpal ram m̄inöḡ ke ke gau kal̄ip manö hagöp u n̄iḡ aij ḡimim,” a göp, a ḡimön.

Krais n̄ibi b̄i n̄ipe Leodisia m̄idm̄idal manō hag n̄eb

¹⁴ “Pen daun kub Leodisia Krais n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄idöp u n̄ip manō kal̄i k̄liñ r̄ikm̄ön hagn̄ön:

‘B̄i hib n̄ipe “An̄ib Unbö Rö Ḡin̄im” u; B̄i, God n̄ipe hagö, nan gau magöḡhalö ḡi la u; B̄i n̄ipe God hagöp rö n̄öp göm, manö aij u dam kabö göl n̄öp hag ñöb u, Leodisia n̄ibi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manö an̄ibi hag yuöp.

¹⁵⁻¹⁶ N̄ipe hagöp,

“Nagi adö kale ḡipim u yad n̄iḡbin. Ȳip böḡ n̄öp c̄ig gagpim; ȳip böḡ n̄öp arö gagpim. Manö aij yad u böḡ n̄öp n̄iḡ udmim, hagöp rö ḡimim aka böḡ n̄öp arö ḡimim u aij! Ȳip gas† adö adö n̄öp n̄iḡbim rö, kalöp †ihak yun̄ig gabin. * ¹⁷ Kale hagpim, ‘Hon n̄ibi b̄i gep m̄id aij ḡipun; nan hon iru m̄idöp; nan

* **3:7:** Ais 22:22 * **3:8:** 1Ko 16:9 * **3:9:** Rep 2:9; Ais 45:14; 49:23; 60:14 * **3:10:** Luk 21:19; 2Di 2:12 * **3:12:** Ais 62:2; 65:15; Rep 14:1; 21:2 * **3:15-16:** Ro 12:11

ap ulep lagöp, a gipim u pen manö n+ngapim u, kale n+bi b+ ramö gau rö m+dpim; kale n+bi b+ mög gep rö m+dpim; kale n+bi b+ nan m+dagöp rö m+dpim; kale n+bi b+ amgö we m+dpim; kale magö nöp m+dpim. * 18 An+bu u me, kalöp manö hagnig gabin i n+ng aij g+mim, an+bu unbö rö nöp g+mim. N+bi b+ mög gep rö m+dpim rö, y+ip aumim kabö gol yad launö inöm ad+ng ad+ng halö m+dagöp u raumim me, n+bi b+ gep m+deinabim. Magö nöp m+dpim u, n+bi b+ n+nglö nable g+nim rö löp rö, y+ip aumim wa+hj rud ap raumim limim. Amgö n+ngapim rö, y+ip aumim amgö maras+in ap raumim limim, amgö we göp u ñ+il n+ngnabim. *

19 N+bi b+ kal+ip m+dmagö l+bin gau g+ naj geinaböl u, kal+ip arö gagnabin; m+id aij g+lan, a gem, marö ñöl g+ r+m+id ukpin. An+bu u, gas+ klö n+ngmim, nan si nan naj gipim u, n+hön g+n+g an+g g+ipun a g+mim, böng nöp arö g+mim, m+id aij g+mim. *

20 N+ngim! Yad apem, höng an yan m+idöl g+, ajöng pa gu gu göl g+ abad m+dpim. N+bi b+ an manö yad u n+ngöm ajöng hi+keinab u, yad ram raul m+gan n+pe u amem, aip nan ñ+ngul jim ñöl m+deinabul. *

21 Seden y+ip marö kub ña ñ+in u, Bapi yad manö n+pe u arö gagnö; haga rö nöp g+ damem me, Bapi aip sea kin n+pe adö u as+knö. An+bu u rö, n+bi b+ Seden kal+ip marö ñö, manö aij yad u arö gagöm, y+ip c+g göl g+ nöp m+deinaböl gau, kal+ip hag dam yad aip sea kin yad adö u as+knabun.

22 Kale n+bi b+ gas+ r+m+id

m+idain+im gau, God Ana n+pe Kraiss n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+nöng ke ke gau kal+ip manö hagöp u n+ng aij g+mim, a göp, a g+mön, a ga.

4

1 Pen manö kal+ k+in r+kipin an+bu naböng n+ng damem, kauyan u naböng n+ngem n+ngnö, God ram m+nöng kumi kabö adö lan au ajöng hi+köl m+deia. Nöd a+ng magö rö hagö n+ngnö u, kauyan u hagöm y+ip haga, "Adö i aumön, nan hain g+nab gau nöp yamnam," a ga. *

2 An+g hagö n+ngöl g+, God Ana u apöm y+ip ba la n+ngöm yad n+ngnö, kumi kabö adö lan au b+ ap sea kin adö au as+ik m+deia. * 3 B+ au as+ik m+deia u mailö halö m+deia; kabö jaspera abe kabö kanilian abe rud mailö göp rö mailö halö m+deia. Pen kin sea as+ik m+deia u, s+iböñ n+ip g+gabö göm, kabö emral rö in r+ki+ñ r+ki+ñ göm, in lak lugöl g+ m+deia. *

4 Sea kin n+pe u an yan m+idö n+ngöl g+, b+ kub b+is g+pal sea kin unbö ñ+in juöl ado g+ da m+hau m+hau (24) gau löm g+gabö g+la. B+ kub manö ud as+kep gau wa+hj rud y+möm, kabö gol udöm g+la usaj+il bad gau ke ke löm, as+ik m+deila. *

5 B+ sea kin an yan as+ik m+deia au n+bö, a+im a+im udöl g+, rimu hagöl g+, g+gabö göl g+ aram m+ilö bö ara. Sea kin i+ an+bu au hapö mailö unbö mudun j+ng u inöm mailö g+ m+deia. Hapö mailö an+bu gau me, God Ana unbö mudun j+ng n+pe u. *

6 B+ sea kin an yan as+ik m+deia i+ au, kabö g+mas+ u glas rö k+id yab+il göl m+deia. Sea kin ba au, nan kam+ng m+idöp ke ke m+hau m+hau m+id g+gabö g+la. Nan an+bu gau amgö iru nöp jöl gau m+idöm, pab+il gau m+idöm ga. *

* 3:17: 1Ko 4:8; Luk 12:21 * 3:18: Ais 55:1; Rep 4:4 * 3:19: 1Ko 11:32; Hib 12:6; Rep 2:5

* 3:20: Jon 14:23 * 4:1: Rep 1:1,10 * 4:2: Ais 6:1 * 4:3: Esi 1:28 * 4:4: Rep 3:18

* 4:5: Esi 1:13; Sek 4:2; Rep 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * 4:6: Esi 1:5-10,22; 10:14

7 Nan kamij anib gau, ap laiön rö la, ap kaj kau nibar rö la, ap bi mulu adij rö la, ap yaur du auan mlö löp u rö la. ⁸ Pen nan kamij mihau mihau anib gau magöñhalö auan unbö kagoñ jij la. Amgö iru nöp, adö gau löm, pabih gau löm magöñhalö li haka. Amgö auan mo gau abe mideia. Pen sidö an sibön yan, kimap hag midöl gi hagaböl, “NIPE BI UL! “NIPE BI UL! “NIPE BI UL! GOD BI KUB KLÖ UNBÖ KE YABIH! NIPE NAN GAGEP AP MIDAGÖP! NIHÖN NIHÖN GINIG, GINAB! NIPE HADAME DAGOL GAU MIDMIDÖP, NIPE MNI MIDÖP, NIPE HAINÖ PÖR PÖR NÖP MIDEINAB!” a gaböl. *

⁹ Pen nan kamij ke ke mihau mihau anib gau, bi pör nöp pör nöp kamij mideinab sea kin adö asik midöp u, nipe bi aij unbö ke midöp a göm, nip aij a göl gi, hib mailö halö nipe haglö adö arö nijnöl gi, ¹⁰ bi kub manö ud asikep nin juöl ado gi da mihau mihau (24), bi sea kin asik midöp il au kugom yimöm, bi pör nöp pör nöp kamij mideinab u, nip aij a göl gi, hib nipe haglö adö arab. Usajil bad kale gau ud ju nipe midöp au löm, hagaböl, *

¹¹ “God Bi Kub hon!

Nibi bi magöñhalö gau,
ne Bi kub ke yabih, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Nibi bi magöñhalö gau,
ne Bi aij ke yabih, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Nibi bi magöñhalö gau,
ne Bi klö ke yabih, a göm,
hib ne haglö adö aran.

Ne nan gau magöñhalö gi lina.

Ne nöp hagö,
nibi bi midöm,
nan gau magöñhalö midöp,” a
gaböl.

5

Jon köp nag+ la ap nija

¹ Pen naböñ nijn damem nijnö, bi sea kin adö u asik mideia u, köp mlö kub naböñ naböñ wamla ap ñimagö yijig nipe lau adö udöl mideia. Köp anibu, höñ adö gau kali klijñ riköm, raul yan kali klijñ riköm gila. Pen naböñ naböñ wamöm, nag+ ke ke unbö mudun jijn u adik aij yabih gila. * ² Pen yad nijnö, God ejol klö yabih ap wiñ kub alöm haga, “Nibi bi an rö nag+ lila i hub+köm, köp anib i pilai ginim rö löp?” ö ga. ³ Anig haga u pen kumi kabö adö lan au abe, minöñ naböñ il i abe, minöñ yuö yan abe, nibi bi köp anibu nag+ ud ju pilainim rö ap midageia. ⁴ Kumi kabö adö lan au abe, minöñ naböñ il i abe, minöñ yuö yan abe, nibi bi köp anibu nag+ ud ju pilai ginim rö la ap ulhai nijnagla rö, yad mög yabih gö m+öñ göl gi midainö. ⁵ Pen bi kub manö ud asikep mideila gau ap yip haga, “Ne m+öñ gagmön. Nöñ! Laiön Juda n+ö u kin Depid rikö rik dam dapil gilö, nip yag daula. Nipe kauat mauat nipe u ridik gi yua u me, köp anibu nag+ ud ju pilai ginim rö löp,” a ga. *

Jon Sipsip Pi u nija

⁶ Anig hagö nijnöl gi nijnö, Sipsip Pi al pak lilö umöm uraka rö ap, sea kin an au mideia. Nan kamij midöp ke ke mihau mihau abe, bi kub manö ud asikep gau abe, mid g+gabö gila. Sipsip Pi anibu kom unbö mudun jijn u, amgö unbö mudun jijn u la. Amgö unbö mudun jijn la manö il u, God nipe Ana nipe unbö mudun jijn u yuö, ram minöñ gau magöñhalö k+d k+d aröp. * ⁷ Pen Sipsip Pi u Bi sea kin asik mideia il au amöm, köp ñin yijig nipe lau adö

* 4:8: Ais 6:2,3; Esi 1:18; 10:12 * 4:10: Rep 7:10,15; 19:4 * 5:1: Ais 29:11; Esi 2:9-10

* 5:5: Jen 49:9; Ais 11:1,10; Rep 22:16 * 5:6: Sek 4:10; Jon 1:36; Rep 13:8

udöl m+deia u uda. ⁸ Udö n+ñöl g+
 nan kam+ñ m+ihau m+ihau abe, b+
 kub manö ud as+ikep unbö ñ+n juöl
 ado g+ da m+ihau m+ihau (24) abe
 apöm, m+deia au kugom y+mla.
 B+ kub manö ud as+ikep an+ib gau
 kale nan gida rö gau ke ke udöm,
 k+nañ kabö gol udöm g+la gau ke
 ke ud m+deila. K+nañ ud m+deila
 m+gan an+ib gau, nan laulö in hadu
 göm ha+ñ aij auöp u, ajmañ rauöm
 m+deia. Nan God n+ip laulö in ha+ñ
 aij auöp an+ibu, God n+ibi b+ n+ipe
 gau n+ip sabe g+pal u. * ⁹ Pen kale
 k+map g+sön n+bö ap hagöm hagla,
 “Nöp al pak l+lö,
 hagape ne lugö,
 n+ibi b+ ram m+nöñ ke ke m+dpal
 rö,
 it ke ke m+dpal rö,
 manö yab+it ke ke hagpal rö,
 hañ ke ke löp rö,
 ne rauna n+ñöm
 kale God n+ibi b+ n+ipe m+dpal.
 An+ib u me, ne nöp köp wam ad+k
 aij ga an+ibu,
 hub+k p+tai g+ n+ñmön rö
 m+dpö. *
¹⁰ Pen ne g+na u, kale kiñ ram rö
 löm,
 God n+ip sabe gep n+ibi b+ löm,
 God hon n+ip wög g+ ñ+ibal.
 Kale hainö ne aip n+ibi b+ m+nöñ
 naböñ it i gau,
 kal+ip magöñhalö abad
 m+deinaböl,” a g+la. *

*Sipsip Pi u hib n+ipe haglö adö
 ara*

¹¹ Pen naböñ n+ñ damem
 kauyañ n+ñem n+ñnö, ejol ñ+n juöl
 ñ+n juöl, dausan dausan iru yab+it
 nöp manö hageila. Sea kiñ an+ibu
 abe, nan kam+ñ m+ihau m+ihau gau
 abe, b+ kub manö ud as+ikep gau
 abe, kal+ip b+g g+gabö g+ m+deila.
 * ¹² Pen meg m+gan dap ranöm
 k+map hagöl g+ hagla,

“Sipsip Pi al pak l+la u, n+ipe aij
 yab+it.

N+ipe nan gau magöñhalö g+ la, a
 gun,
 hib n+ipe hagno adö arañ.
 N+ipe nan ap ulep lagöp, a gun,
 hib n+ipe hagno adö arañ.
 N+ipe gas+ aij ke yab+it m+dpö, a
 gun,
 hib n+ipe hagno adö arañ.
 N+ipe klö ke yab+it m+dpö, a gun,
 hib n+ipe hagno adö arañ.
 N+ipe aij ke yab+it m+dpö, a gun,
 hib n+ipe hagno adö arañ.
 N+ipe mailö aij ke halö m+dpö, a
 gun,
 hib n+ipe hagno adö arañ.
 N+ipe hib ke halö m+dpö, a gun,
 hib n+ipe hagno adö arañ,” a
 g+la.

¹³ Pen yad n+ñnö, nan n+ñhön
 n+ñhön God g+ lö ake lab kumi
 kabö adö lañ, m+nöñ naböñ it
 i, m+nöñ yuö yañ, ñ+g solwara
 añ gau magöñhalö, k+map hagöm
 hagla,

“B+ sea kiñ b+is göp u abe,
 Sipsip Pi u abe,

kale hib ke halö m+dpil, a gun,
 hib kalpe m+ihau hagno adö
 arañ.
 Kale aij ke yab+it m+dpil, a gun,
 hib kalpe m+ihau hagno adö
 arañ.
 Kale mailö aij ke halö m+dpil, a
 gun,
 hib kalpe m+ihau hagno adö
 arañ.

Kale klö ke yab+it m+dpil, a gun,
 hib kalpe m+ihau hagno adö
 arañ,” a g+la.

¹⁴ An+g hageila, nan kam+ñ
 m+ihau m+ihau hagla, “An+ib unbö
 rö aij,” a g+la. An+g hageila, b+
 kub manö ud as+ikep gau kugom
 y+möm, God Sipsip Pi kalpe m+ihau
 hib haglö adö ara.

* 5:8: Rep 8:3-4; Sam 141:2 * 5:9: Sam 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 * 5:10: Eks 19:6; Ais 61:6;
 Rep 1:6; 20:6 * 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22

6

Sipsip Pi u nagı unbö mudun jıñ u hubıka

¹ Pen nıñ mıdnö nıñöl gı, Sipsip Pi u, köp wam nagı adık pıdönj la ud mıdeia u, nagı adıñ wañıgnıbö u ud ju hubıkö nıñöl gı, nan kamıñ mıhau mıhau, añı ap manö kub rımu hagöp rö hagöm haga, “Aue!” ga. * ² Hageia nıñnö, kaj hos rud ap apjaka. Hos adö anıbu bı ap wım udöl gı asık mıdeia. God gö win gıñm rö nöp löp rö, God nıp usajıl bad win göm udpal u lı ñö, ram mınönj kumi kabö adö lañ arö göm, nıbi bı ram mınönj ıñ yan aıp pen pen göm, al rıdık yunıg ara. *

³ Pen Sipsip Pi u, nagı adıñ yıgwö an nıbö u ud ju hubıkö nıñöl gı, nan kamıñ mıhau mıhau, yıgwö an nıbö u haga, “Aue!” ga. ⁴Hageia nıñnö, kaj hos aıı yabıl ap apjaka. Bı ap hos adö anıbu asık mıdeia. God gö bı anıbu kłö nıpe udöm, ram mınönj ıñ yan aramöm gö, nıbi bı ram mınönj gau gau magöñhalö agamıj mıdeila u arö göm, pen pen al paköl göm gılö arnab. Anıbu God nıp ru mılö kıd kub ap ña.

⁵ Pen Sipsip Pi u, nagı adıñ yıgwö nıganj nıbö u ud ju hubıkö nıñöl gı, nan kamıñ mıhau mıhau, yıgwö nıganj nıbö u pen haga, “Aue!” ga. Hageia nıñnö, kaj hos pır ap apjaka. Bı kaj hos adö anıbu asık mıdeia u, nan magö nan skel lıbal rö skel ap udöl mıdeia. ⁶ Manö ap, nan kamıñ mıhau mıhau mıdeila an au nıbö hagöm, bı kaj hos pır adö asık mıdeia u nıp haga, “Kıyö kub aunab rö, manı kıd añı damöm, nan iru raumıdal rö rauagnaböl. Wid magö cög* añı ap raunıg, manı pe ñın añı ap udpal rö nöp rauöl; pen bali magö cög mıhau

nıganj raunıg, u rö nöp manı pe ñın añı ap udpal rö nöp rauöl. Pen olıp wel u abe, ñıg wain u abe pör raubal rö rauöl!” a ga.

⁷ Pen Sipsip Pi u, nagı adıñ yıgwö mılö nıbö u ud ju hubıkö nıñöl gı, nan kamıñ mıhau mıhau, yıgwö mılö nıbö u pen haga, “Aue!” ga. ⁸ Hageia nıñnö, kaj hos he paköp ap apjaka. Bı kaj hos adö anıbu asık mıdeia u, hib nıpe Umeb; pen bı nıpe aıp hain aueia u, hib nıpe Wıp Ana Ram. God gö me, bı anıb mıhau adö ke ke gılö, nıbi bı ram mınönj gau iru nöp umöl rö la. Rımnap pen pen alöm umnaböl, rımnap kıyö kub auö umnaböl, rımnap mıña nan gau gö umnaböl, rımnap kain hapeb nan hauı gau hau lılö umnaböl. Anıg göl um damöm me, nıbi bı mınönj nabönj ıñ i mıdpal iru nöp rö umnaböl, pen iru nöp yabıl mıdeinaböl. *

⁹ Pen Sipsip Pi u, nagı adıñ mamıd u ud ju hubıkö nıñöl gı, nıñnö, God nıp nan sabe gep bıd mo u, nıbi bı God Manö nıñ udöm, pıñıñ gagöm, nıbi bı gau kalıp hag ñöm, Kraıs nıbi bı nıpe mıdpun waiö haglö, kalıp al pak lıla ana kale gau mıdeila. ¹⁰ Kale wıñ kub alöm hagla, “God Bı Kub kłö yabıl. Ne Bı Uı. Ne nıñö yabıl adö u nöp gıpan! Pen ñın aıgegö rö mıdmön, nıbi bı ram mınönj ıñ yan, hanıp al pak lıla gau kalıp manö kub gımön, ilön ñınabön?” ö gıla. ¹¹ Anıg haglö nıñöl gı, ejöl gau kalıp wañj rud mılö ke ke ñöl gı hagla, “Söl mıdöp; abad mıdaimım. Namam nañın kalöp aıp God nıp wög gı ñıbal gau, rımnap halö al pak löl me, God wö ral la naba u arö, hagabım rö gıñab,” a gıla. *

¹² Pen Sipsip Pi u, nagı adıñ kagoı jıñ u ud ju hubıkö nıñöl gı,

* 6:1: Rep 4:6; 5:1 * 6:2: Sek 1:8; 6:1-6

nöp rö. * 6:8: Jer 15:1-3; Esi 5:12,17; 14:21

* 6:6: Grik manö koinıks a göp u, lıda añı ap

* 6:11: Rep 7:9,13; 19:14

nɪŋnō, munmon kub yabɪ u udō
 nɪŋjöl gɪ, sɪdō u, wadɪ asöl mab
 inōm pɪr göp rō u gö, rakɪn u bōŋ
 nöp hagape mɪdöp rō aɪ yabɪ la.
 * 13 Gapɪ gau, pɪnōm klō udōm kia
 magō po gagöp gau gu lugöp rō u
 ju luga. * 14 Pen kumi kabō adō
 laŋ, hanai ral libal u rō ga. Ram
 mɪnōŋ ilō gau abe, ram mɪnōŋ ñɪg
 rɪb gɪgabō ga gau abe, mɪdmɪdal
 ka u arō göm, lɪɪ gɪ ke ke arla. *
 15 Anɪg gö nɪŋjöl gɪ, kiŋ ram mɪnōŋ
 ke ke gau, kiŋ ñɪ pro kale gau,
 bɪ kub ami bɪ abad mɪdeila gau,
 nɪbi bɪ gep yabɪ gau, nɪbi bɪ hib
 mɪdeia gau, nɪbi bɪ rau dam lɪlō
 nagɪ wög geila gau, nɪbi bɪ gasɪ ke
 nɪŋjōm wög geila gau, magōŋhalō,
 pɪñɪŋ gɪ amōm kabō mɪgan, mɪnōŋ
 mɪgan gau pi gɪ mɪdeila. * 16-17 Pi
 gɪ mɪdōm hagla, “Bɪ sea kiŋ adō
 asɪk mɪdöp u abe, Sipsip Pi u abe
 hanɪp ilōn kub ñɪnabil ñɪn hain
 pör hagpun u hadō auöp u me, hon
 mɪdagaiun. Kabō juōm aka ram
 mɪnōŋ ilō kub gai i pa jō gɪ apōm,
 hanɪp bōŋ nöp pasa gö, Bɪ sea
 kiŋ asɪk mɪdöp u hanɪp nɪŋagnɪm;
 Sipsip Pi hanɪp manō kub hagōm
 pen ilōn kub ñagnɪm,” a gɪla. *

7

*Isrel nɪbi bɪ iru nöp God kɪñ
 nɪpe udla*

1 Pen kuöyaŋ u nɪŋnō, ejol
 mɪhau mɪhau ram mɪnōŋ goɪ
 mɪhau mɪhau ke ke urak mɪdōm,
 pɪnōm mɪhau mɪhau udöl mɪdōm,
 mɪnōŋ nabōŋ, ñɪg solwara, mab
 gau, naij gagnɪm, a göm, nabōŋ
 kale ke aɪñ aɪñ udöl gɪ mɪdeila. *
 2 Pen yad nɪŋnō, ejol ap sɪdō lɪm
 göp gau nɪbō, God Bɪ Pör Kamɪŋ
 Mɪdöp nan kɪñ rɪk lep nɪpe u
 damōm, ejol mɪhau mɪhau God
 hagō söl ram mɪnōŋ ñɪg solwara

gɪ naij gɪnɪg gaila anɪb gau kalɪp
 haga, ³ “Pɪdōŋ gim! Nɪbi bɪ God
 hon nɪp wög gɪ ñɪbal gau kɪñ nɪpe
 u nable kale laŋ rɪkaiun; hainō
 pɪnōm yube, amōm ram mɪnōŋ,
 ñɪg solwara, mab nan gau gɪ naij
 gɪnɪm,” a ga. *

4 Pen manō ap hagla nɪŋnō, nɪbi
 bɪ God kɪñ nɪpe nable laŋ rɪkla
 anɪb gau, Isrel nɪbi bɪ i ke ke gau
 jɪm ñɪla u wan hadred podi po
 dausan (144,000). *

5 Nɪbi bɪ anɪb gau, Juda iɪ u kale
 12,000;

Ruben iɪ u kale 12,000;

Gad iɪ u kale 12,000;

6 Asa iɪ u kale 12,000;

Napdalai iɪ u kale 12,000;

Manasa iɪ u kale 12,000;

7 Simion iɪ u kale 12,000;

Lipai iɪ u kale 12,000;

Isaka iɪ u kale 12,000;

8 Sebyulan iɪ u kale 12,000;

Josep iɪ u kale 12,000;

Benjamin iɪ u kale 12,000,

u me, jɪm ñɪla u wan hadred
 podi po dausan me u.

9 Pen manō kalɪ kɪñ rɪkpin
 anɪbu nabōŋ nɪŋ damem, kauyaŋ
 u nabōŋ nɪŋem nɪŋnō, Bɪ sea kiŋ
 asɪka u abe, Sipsip Pi u abe mɪdlō
 nɪŋjöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp amgō ilō
 adō kale au urak mɪdeila. Nɪbi bɪ
 anɪb gau, ram mɪnōŋ ke ke la rō, iɪ
 ke ke la rō, hañ ke ke la rō, manō
 yabɪ ke ke la rō, gau nɪbō gau nɪbō
 apōm mɪdeila. Nɪbi bɪ wō ralep
 rō mɪdageia anɪb gau, magōŋhalō
 waɪj rud nöp yɪmōm, galon uɪaŋ
 ud mɪdöl gɪ, ¹⁰ God hib nɪpe haglō
 adō arō nɪŋjöl gɪ, wɪñ kub hagōm
 hagla,

“God hon sea kiŋ bɪs göp u abe,

Sipsip Pi u abe hanɪp nan a
 gɪmɪl gɪ aij gɪlō u me,

kamɪŋ arnabun,” a gɪla. *

* 6:12: Mad 24:29; Ap 2:20; Rep 8:12; 11:13; 16:18

* 6:13: Ais 34:4

* 6:14: Rep 16:20

* 6:15: Ais 2:10,19,21

* 6:16-17: Joe 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30

* 7:1: Jer 49:36; Dan 7:2

* 7:3: Esi 9:4,6; Rep 9:4

* 7:4: Rep 14:1,3

* 7:10: Rep 4:10

11 Ejol gau magõñhalö Bî sea kin asîk mîdeia u abe, bî manö ud asîkep gau abe, nan kamîñ mîhau mîhau gau abe, kalîp big gîgabö gî mîdeila. Kale ap lug kugom yîmöm, ubör yîhõñ göm, God hib nîpe u dap ranöm, ¹² hagla, “Nîñjõ yabî!”

God hon hib ke halö mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ.
Nîpe mailö aij ke halö mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ.
Nîpe gasî aij ke yabî! mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ.
Nîpe ga u, nîp aij yabî!, a gun, hib nîpe hagno adö arañ.
Nîpe aij ke yabî! mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ.
Nîpe nan nîhõn gînam a gînab u, u nöp gînab, a gun, hib nîpe hagno adö arañ.
Nîpe klö ke yabî! mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ.
God hon hib nîpe u pör pör nöp hagno adö arañ.
Nîñjõ yabî!” a gîla. *

Kuöyan ilön udagnaböl

13 Pen bî kub manö ud asîkep anîb gau bî ap, yîp hag nîñjöm haga, “Nîbî bî wañîj rud lîbal anîb gau an? Pen kale gai nîbö aubal?” ö ga.

14 Hageia hagnö, “Bî kub. Yad nîñgappin; pen ne nîñban,” a gînö. Anîg hagnö, yîp haga, “Nîbî bî gai i kalîp marö ñîlö, bîslam yabî! mîdöm kamîñ aubal. Pen kale Sipsip Pi hagape nîpe u udöm, wañîj kale gau ut mañî gîlö, rud göp. *

15 Anîb u me, “Kale God sea kin îl an au mîdöl gî, sîdö an, sîbõn yan, sabe gep ram raul mîgan nîpe u wög nîpe göl gî, gîpal.

Bî sea kin bîs gî mîdöp u

kalîp abad mîd aij yabî! gînab. *

16 Kalîp kîyö kuöyan gagnab, ñîg nan kuöyan gagnab, sîdö kal kuöyan nîñjöm ilön gagnab. *

17 Nîhõn gîñîg: Sipsip Pi sea kin an au mîdöp u, sipsip abadep bî kale mîdöm, kalîp ut gî ñîg ilam junab gau arö, ñîg kamîñ magö ñeb u ñîñnaböl.

Pen God nîpe mîtõñ ñîg kale u magõñhalö wik gî yunab,” a ga.

8

Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka

1 Pen Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka nîñjöm kumi kabö adö lañ au manö ap hagagöm, yöp magö ap magõñhalö agamîj yîharîñ mîdeia. ² Pen mîdem, ejol unbö mudun jîñ God amgö ilö adö au urak mîdpal gau nîñnö. Ejol anîb gau añîñ magö ke ke udla.

³⁻⁴ Pen ejol ap rin aij kabö gol udöm gîla ap udöl mîdeia. Nîpe pen amöm, God nîp sabe gîpal bîd adö gol au gîlan urak mîdeia. Nîp nan laulö in hañîñ aij auöp u iru nöp ñîla. God nîp nan sabe gep bîd kabö gol udöm gîla u sea kin adö au mîdeia nîñjöm ejol anîbu, nan hañîñ aij anîbu ud God nîbî bî nîpe nîp sabe gîla manö u aip ut mañî göm, bîd adö au ud magum gî dap lauö nîñjöl gî, hadu anîbu in ap ran ara. * ⁵ Pen rin aij anîbu udöm, mab mîtan God nîp nan sabe gep bîd adö lañ ineia gau ud rin mîgan yan löm, ud mîñõñ nabõñ îl yan yua nîñjöm rîmu hagöl gî, gîgabö göl gî aram mîlö bö arö nîñjöl gî, añîm añîm udöl gî, munmon uda. *

* 7:12: Rep 5:12 * 7:14: Dan 12:1; Mad 24:21 * 7:15: Ais 49:10 * 7:16: Sam 23:2; Ais 25:8; Rep 21:4 * 8:3-4: Rep 5:8; Eks 30:1-3 * 8:5: Lep 16:12; Eks 19:16-19; Rep 11:19; 16:18

Ejol ałıj magö gau pu gıñig geila

⁶ Magö anıbu, ejol unbö mudun jıj ałıj magö ud mıdeila gau, ud dap ranöm pu gıñig geila.

⁷ Ejol nöd u, ałıj magö nıpe u pu gö, möj gapı magö u abe, mab mıtanı u abe, hagape uł mıtı göl gı, mıñnön naböj ıf yañ hoñ yua. Anıg gö, mıñnön naböj ıf i naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap, mab, nan ułan kamıñ kamıñ urak mıdeia gau, magöñhalö in habık ñıñ ara. *

⁸ Pen ejol yıgwö anı bö u, ałıj magö nıpe u pu gö, ram mıñnön ilö kub yabıt mab rö ineia ap, ñıg solwara anı au ud yua. Anıg gö, ñıg solwara au naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap ñıg solwara magöñhalö hagape la. ⁹ Pen kab-sal nan ñıg solwara mıdeila gau, naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap magöñhalö um hakla. Ñıg magıt ñıg solwara au mıdeila gau naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap böj nöp pa jö ma jö göm pıral ara.

¹⁰ Pen ejol yıgwö nıganı nıbö u, ałıj magö nıpe u pu gö, gapı paglın kub mab mıtön rö apöm, kumi kabö adö lañ nıbö bıg jua. Anıg gö, ñıg rıbö gau abe, ñıg ilam gau abe naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap gı naij ga. ¹¹ Gapı anıbu hib nıpe, “Marasın Ası”. Nıbi bı ıru yabıt nöp, ñıg gı naij ga anıb gau ñıñöm umla. *

¹² Pen ejol yıgwö mılö u, ałıj magö nıpe u pu gö, sıdö, rakın, gapı gau hadu rö pañu göm, mailö aij pör göp rö gaga. Sıdö u, naböj

mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap gı naij ga. Rakın u, naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap gı naij ga. Gapı gau, naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap gı naij ga. Sıdö mailö magö u, naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap sıdö mailö gaga. Sıb anı yañ magö u, naböj mıhau nıganı rö hagöm, naböj mıhöp mıdailö, naböj añı ap rakın mailö gaga. *

¹³ Pen yad anıg göl nıñ mıd nıñöl gem nıñnö, yaur du ap kumi kabö anı aulık u gı ajöl göm, manö kub rö hagöm haga, “Ake! Ake! Naij yabıt gıñig gab. Ejol rımnap halö ałıj magö kale pu gıñig gaböl. Ejol mıhau nıganı anıb gau ałıj magö kale gau pu gılö, nıbi bı mıñnön naböj adö ıf i mıdpal gau kalıp naij yabıt gıñab!” a ga. *

9

Ejol mamıd u ałıj magö nıpe u pu ga

¹ Ejol mamıd u, ałıj magö nıpe u pu ga nıñöm, yad nıñnö, gapı kumi kabö adö lañ nıbö bıg ju mıñnön naböj ıf yañ ap lug gı mıdeia. Pen gapı anıbu nıp ki rib ulöm mıgan mauñ juaga u ñeila. * ² Gapı anıbu ki rib u udöm, ulöm mıgan mauñ juaga ajön u hiıkö, hadu kub yabıt ap ranöm, sıdö u gö pañu göm, sıbön aua. * ³ Anıg gö, joñ habıadıñ gau, hadu anıb gau nıbö gı dam mıñnön naböj adö yañ löm, God nıpe gö, rırabö gau nıbi bı bıg ilön ñıñab rö gıñig geila. ⁴ God nıpe joñ habıadıñ anıb gau kalıp haga, “Nan ułan, mab ułan, nan nıñön nıñön mıñnön naböj ıf yañ rannım

* 8:7: Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * 8:11: Jer 9:15 * 8:12: Esi 32:7; Rep 6:12-13

* 8:13: Rep 9:12; 11:14 * 9:1: Rep 20:1 * 9:2: Jen 19:28; Joe 2:2,10; Eks 10:12-15 * 9:4: Rep 7:3

gau, gî naj gâgmim; nîbi bî klîñ yad u nable kale laŋ mîdagöp gau nöp gî naj gîmim,” a ga. *
 5 God haga anîbu, jon habladîŋ gau nîbi bî kalîp bõŋ nöp al pak lō umōl rō laga; yîharîŋ rakîŋ unbō mamîd u ilōn naj unbō ke kalîp ñōl rō la. Kalîp ilōn ñî nabōl anîbu, rîrabō gau nîbi bî big ilōn ñî nab rō ñî nab. 6 Ñî n aŋ anîbu, nîbi bî anîb gau umnabun, a gōm, nîŋ nabōl u pen umeb adan ramō ap mîdageinab. *

7 Jon habladîŋ anîb gau, bî kaj hos dam pen pen alnîg, nan klō lîbal rō gau lî mîdeila. Nabîc cōg kale adō laŋ usajîl bad kabō gol udōm gîla gau rō rol gîla. Mulu majman kale gau nîbi bî rō la. *

8 Nabîc umagō kale gau, nîbi nabîc umagō rō la. Pen meg kale gau, kain hapeb, laiōn a gîpal u, meg rō la. * 9 Pabî gau, ain sior rō u lîla. Pen iru nöp auan pakeila u me, kaj hos iru nöp gadal badal gau iru nöp tîp gî dam pen pen alnîg amōm, gî go rō u haga. *

10 Himgan adîŋ mîŋ, rîrabō amîŋ nîbi bî hauō ilōn gōp rō u la. God gō, rakîŋ unbō mamîd u, nîbi bî gau kalîp ilōn ke naj yabîl ñōl gî mîdeinabōl. 11 Jon habladîŋ anîb gau kiŋ kale, ejol ulōm mîgan mauîñ juaga abad mîdöp ejol anîbu me. Hibru manō hagōm, hib nîpe Abadon a gîmîdal pen Grik manō hagōm, Apolyon a gîmîdal. *

12 Anîb u, mîŋrō kub nōd u hadō pîs gōp pen mîŋrō kub mîhōp mîdöp.

Ejol kagoŋ jîŋ u alîŋ magō nîpe u pu ga

13 Pen ejol kagoŋ jîŋ u, alîŋ magō nîpe pu ga nîŋōm yad nîŋnō, manō ap auai a bîd kabō gol udōm

gîla adō au, kom mîhau mîhau mîdmîdöp anîb au nîbō. Bîd anîbu God amgō ilō au gîlaŋ mîdeia. 14 Manō anîbu ejol kagoŋ jîŋ alîŋ magō ud mîdeia u nîp haga, “Ejol mîhau mîhau nagi adîk lîlō, ñîg kub yabîl Yupredis goŋ au mîdpal gau, hubîk yumōn,” a ga. 15 God ejol mîhau mîhau anîb gau kalîp nōd hag lō, mî anîbu nöp, rakîŋ anîbu nöp, ñîŋ anîbu nöp, magō anîbu nöp abad mîdmîdal u me, ñîŋ anîbu hadō aua rō, nîbi bî mînōŋ nabōŋ î i iru nöp al pak lōl, a gōm, hubîk yua. Nîbi bî mînōŋ nabōŋ adō î i mîdpal gau magōŋhalō nabōŋ mîhau nîgaŋ rō hagōm, nabōŋ mîhōp mîdailō, nabōŋ aŋî ap al pak lîŋîg arla. * 16 Pen yîp hagla nîŋnō, ami bî kaj hos adō asîkōm nîbi bî pen pen al pak lîŋîg arla gau du hadred mîtōn (200,000,000) mîdeila.

17 Pen yad nîŋnō, kaj hos kale gau abe, bî hos adō asîkla gau abe kapa sior yîmla gau, rîmnap mab mîtaŋ aŋî rō ga, rîmnap kabō mu “sapaia” a gîpal u rō ga, rîmnap kabō uhaŋîŋ “salpa” a gîpal u rō ga. Kaj hos nabîc gau, laiōn nabîc rō la. Meg mîgan kale laŋ nîbō mab mîtaŋ abe, hadu abe, nan salpa haŋîŋ naj asî yabîl u abe aua.

18 Meg mîgan kale laŋ nîbō mab mîtaŋ abe, hadu abe, nan salpa haŋîŋ naj asî yabîl u abe apōm gō, nîbi bî iru nöp um hakla. Nîbi bî mînōŋ nabōŋ adō î i mîdpal gau magōŋhalō nabōŋ mîhau nîgaŋ rō hagōm, nabōŋ mîhōp mîdailō, nabōŋ aŋî ap umla. 19 Kaj hos anîb gau klō kale u mîdeia maj mîgan kale abe, amîŋ adîŋ mîŋ kale abe. Amîŋ kale gau, haiŋo nabîc rō la u me, nîbi bî gau kalîp gî naj gōl rō la. 20 Pen nan naj anîb gau gō, nîbi bî iru nöp um hakla

* 9:6: Job 3:21; Jer 8:3 * 9:7: Joe 2:4 * 9:8: Joe 1:6 * 9:9: Joe 2:5 * 9:11: Hibru manō Abadon abe, Grik manō Apolyon abe, manō î u “Bî nîbi bî al pak lep.” * 9:15: Rep 8:7-12

u, n̄ibi b̄i m̄ideila gau ga an̄ibu n̄iη̄öm, n̄ih̄ön ḡin̄ig kab̄ö mab nan gau udun n̄i+maḡö hon ke n̄öp nan piral ḡi l̄ibun a göm, ar̄ö gagla. N̄ih̄ön ḡin̄ig nan si nan naij ḡipun a göm, ar̄ö gagla. Pen nan ȳthar̄iη̄ gau, nan amḡö n̄iη̄agm̄idöp gau, nan man̄ö n̄iη̄agm̄idöp gau, nan adan ajagm̄idöp gau, nan kab̄ö gol, silpa, bras, kab̄ö, mab udöm ḡila gau n̄öp sabe gun a göm, kijaki aiön pi nan naij gau kal̄ip n̄öp sabe gun a göm, ḡi m̄ideila. * ²¹ Pen wip alöm, kuj göm, n̄ibi si b̄i si göm, nan si udöm, ḡilö ar̄ö n̄iη̄öl ḡi, n̄ih̄ön ḡin̄ig an̄ig gabun, a göm, ar̄ö gagla.

10

Ejol ap Jon n̄ip köp ñö ñiη̄a

¹ Pen nab̄öj n̄iη̄ damem n̄iη̄n̄ö, ejol kl̄ö yabił unb̄ö ke ap kumi kab̄ö adö laη n̄ib̄ö auajip. Ejol an̄ibu n̄ip kumi rud ap wam wam gö n̄iη̄öl ḡi, s̄ib̄öñ nab̄ic n̄ipe p̄iral ḡigab̄ö göm, mulu ad̄iη̄ n̄ipe u s̄idö rö mailö göm, ma k̄id n̄ipe u mab in̄öm m̄i+taη̄ göp rö u ga. ² N̄ipe kumi kab̄ö adö laη n̄ib̄ö apöm, ma ȳjig k̄id u ñig solwara adö u rauöm, ma s̄idaḡö k̄id u m̄in̄öj adö u raua. Köp pro bad ap p̄ilai udöl ḡi m̄ideia. ³ Pen n̄ipe kaj laiön man̄ö kub hagöp rö u hagö, r̄imu unb̄ö mudun j̄iη̄ u man̄ö kub hagöm man̄ö r̄imnap pen haga. ⁴ Man̄ö haga an̄ibu kal̄i kl̄iñ r̄iknam, a ḡin̄ö, man̄ö ap kumi kab̄ö adö laη n̄ib̄ö haga, “Man̄ö an̄ibu halö kal̄i kl̄iñ r̄ikagm̄ön; man̄ö an̄ibu pi göl m̄idaη̄,” a ga. *

⁵ Pen ejol ma b̄öj lap u ñig solwara adö u rauöm, b̄öj lap u m̄in̄öj adö u rauöm m̄ideia n̄iη̄n̄ö u, ñin̄ ȳjig k̄id n̄ipe u dap ranöm, God ram m̄in̄öj adö laη au yama. * ⁶ An̄ig göm, God

pör n̄öp pör n̄öp kam̄iη̄ m̄idöp u, kumi kab̄ö adö laη nan gau maḡöη̄halö ḡi la u, m̄in̄öj nab̄öj nan gau maḡöη̄halö ḡi la u, ñig solwara nan gau maḡöη̄halö ḡi la u, God n̄iη̄ö an̄ibu m̄idöp rö n̄iη̄ö yabił hagabin a göm haga, “God m̄iñi rap̄in̄ m̄idagnab! ⁷ Pen ejol mudun j̄iη̄ u ałiη̄ maḡö n̄ipe pu ḡin̄ig ḡinab ñin̄ an̄ibu n̄öp, God n̄ipe man̄ö hagep b̄i n̄ip wög ḡila gau kal̄ip haga rö n̄öp, man̄ö n̄ipe pi göl m̄idöp u uri ḡinab,” a ga. *

⁸ Pen man̄ö kumi kab̄ö adö laη n̄ib̄ö nöd n̄iη̄n̄ö u, ȳip kauyaη̄ hagöm haga, “Ejol ma b̄öj lap u ñig solwara adö rauöm, b̄öj lap u m̄in̄öj adö rauöm m̄idöp u n̄ip ammön hagö, köp pro p̄ilai ud m̄idöp u, n̄öp ñin̄im,” a ga.

⁹ An̄ig hageia, ejol m̄ideia u amem, ȳip köp pro yagol u ñi, a ḡin̄ö, ȳip ñöl ḡi haga, “Ud ñöj. N̄iη̄ö, meg m̄igan ne u bom ñig dö kal̄i göp rö ḡinab u pen mudun aη̄ yaη̄ amöm, as̄i ḡinab,” a ga. *

¹⁰ Hageia, köp pro an̄ibu udem n̄iη̄n̄ö, bom ñig dö kal̄i rö ga u pen ñiη̄ pa bo yunö, mudun aη̄ yaη̄ amöm as̄i ga.

¹¹ Pen ȳip haga, “N̄ibi b̄i ram m̄in̄öj ke ke gau iru n̄öp, hañ ke ke gau iru n̄öp, man̄ö yabił ke ke gau iru n̄öp, kin̄ ram m̄in̄öj gau abad m̄idpal ke ke gau iru n̄öp, hainö kal̄ip n̄ih̄ön n̄ih̄ön ḡinab u, God man̄ö u kauyaη̄ hag ñimön,” a ga.

11

B̄i God man̄ö hag ñeb m̄ihau

¹ Pen ȳip ur m̄ilö nan l̄i n̄iη̄bal ap ñöl ḡi hagla, “Am God sabe gep ram u l̄i n̄iη̄mön, God n̄ip nan sabe ḡipal b̄id adö u l̄i n̄iη̄mön, ḡimön. N̄ibi b̄i God sabe gep ram raul m̄igan apöm n̄ip sabe ḡinaböl

* **9:20:** Rep 16:9,11; Sam 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23 * **10:4:** Dan 12:4,9 * **10:5:** Dud 32:40; Dan 12:7 * **10:7:** Emo 3:7 * **10:9:** Esi 2:8; 3:1-3 * **11:1:** Esi 40:3; Sek 2:1-2

gau u rö nöp, wö ral niñmön. *

² Pen Juda nibi bi wasö gau, pör apöm waryö höñ añ yan midpal rö, ka anibu halö li niñagmön. Nihön ginig: kale nöp daun kub uñ Jerusalem naij göl gi midlö midlö, rakin unbö ñin juöl mihöp ado gi da yigwö añ nibö (42) arnab. *

³ Yad pen, bi manö yad hag ñeb mihöp hag yunö, yiharin wadi asöl rö gau yimöm, manö yad hag ñi ajlö, ñin wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab, a ga.

⁴ Bi God manö hagep anib mihau, Bi Kub minöñ naböñ if i abad midöp u, amgö ilö nipe au midpil. Kale mab olip ur mihau, lam mihau me. * ⁵ Pen nibi bi rimnap kalip mihöñ gi naij ginig gilo, mab mitañ meg migan kale u nibö apöm, kalip in hagnab. Kalip mihöñ gi naij geinaböl nibi bi gau, kalip anig unbö rö nöp ginab. * ⁶ God kalip mihöñ klö nipe ñö, manö hagep wög nipe gi damöl gi, möñ alagan, a gilo, alagnab; ñig gau hagape lan, a gilo, hagape linab; nibi bi gau kalip marö nihön nihön gau gan, a gilo, ginab. Ñin aigeg anig ginim a ginabil u, anig unbö rö nöp ginab. * ⁷ Pen God manö u hag ñi dammil, naböñ hag haklö, nan hapeb ulöm migan mauñ juaga yan nibö aunab u, kalip mihöñ aip pen pen gi damöm, böñ nöp al pak lö umnabil. *

⁸ Wip he mlö anib mihau mideinabil daun kub yabit u lor añ au. Daun kub yabit anibu me, Bi Kub u nip mab kros ba lan al pak lila. Pen daun kub yabit anibu hib ap Sodom, hib ap Ijip, a gipal. *

⁹ Pen nibi bi ram minöñ gau ke ke midpal gau, if ke ke midpal

gau, manö ke ke hagpal gau, hañ ke ke la gau, kalip mihöñ niñöl gi nöp midöm, wip he mlö anib mihau dam rigöl gagmim, a gilo, umnabil ñin adin u riköm, ñin mihau nigan halö kuö au nöp midlö niñöl gi, nibi bi anib gau wip he mlö anib mihau niñ sisi ginaböl.

¹⁰ Bi God manö hagep anib mihau, nibi bi minöñ naböñ adö if i midpal kalip mihöñ kub ñi midmidil rö, pen paj hagöm, nan kub niñöl gi, nan aij pen ñö pen ñö ginaböl.

¹¹ Pen ñin adin u abe, ñin mihau nigan abe, wip he mlö anib mihau gau midailö pen God nipe ake bad ap yuö añ kalip yan arö urakmil nanöl midailö. Anig ga niñöm, nibi bi niñeila gau kalip aninñ yabit ga. * ¹² Pen bi God manö hagep anib mihau niñlö, manö kub ap kumi kabö adö lan nibö, "Kale auil!" a ga. Nibi bi kauat mauat kale mihöñ gau niñ midlö niñöl gi, kumi rud ap kalip wam wam gi udö, God ram minöñ kumi kabö adö lan au arlö. *

¹³ Pen magö anibu nöp, munmon kub yabit udöm, daun kub anibu naböñ unbö sidun lan rö hagöm, naböñ unbö aip u mideila niñöm naböñ añ ap pa jö ma jö gö, nibi bi sepen dausan um hakla. Pen nibi bi mideila gau, nan ga anibu niñöm piñin göm, God ram minöñ kumi kabö adö lan au midöp u nip hib haglö adö ara. *

¹⁴ Pen niñim! Mihöñ kub yigwö añ nibö u hadö pis göp, pen mñi mihöñ kub yigwö nigan nibö u söl ginig gab. *

Ejol mudun jin u atin magö nipe pu ga

* 11:2: Luk 21:24; Rep 13:5 * 11:4: Sek 4:3,11-14 * 11:5: 2Sa 22:9; Sam 97:3 * 11:6: 1Ki 17:1; Eks 7:17-20; 1Sa 4:8 * 11:7: Dan 7:21; Rep 12:17; 13:7; 17:8 * 11:8: Luk 13:34 * 11:11: Esi 37:5,10 * 11:12: 2Ki 2:11 * 11:13: Rep 6:12; 16:18 * 11:14: Rep 9:12

15 Magö an+bu nöp ejol mudun j+ŋ u, aŋ+ŋ magö n+pe u pu gö n+ŋöl g+ŋ, manö ap kumi kabö adö laŋ n+bö hagöm haga,

“Uri B+ Kub hon u, Kraiss n+pe u aip, ram m+nöŋ gau magöŋhalö pör nöp pör nöp abad m+dnab,” a ga. *

16 Pen b+ kub manö ud as+kep ŋ+n juöl aŋ+ ap ado g+ŋ da y+gwö m+lö u (24), sea kiŋ adö kale u God amgö ilö n+pe as+ik m+deila gau, kugom y+möm ubör y+höŋ göm, God n+p sabe göl g+ŋ hagla,

17 “God, ne B+ Kub klö ke yab+ŋ u! Nöd m+dm+dan, m+ŋi m+dep nöp m+dp+an!

B+ klö unbö ke yab+ŋ pör m+dp+an rö, m+ŋi n+bi b+ ram m+nöŋ gau magöŋhalö

Kiŋ kale m+dp+an u rö, nöp aij yab+ŋ gabun!

18 N+bi b+ ram m+nöŋ gau n+bö nöp n+ŋöm, kal yab+ŋ jula.

Pen m+ŋi ne kal juep ŋ+n u hadö auöp.

M+ŋi n+bi b+ umla gau kal+p manö kub hagep ŋ+n u hadö auöp.

M+ŋi n+bi b+ nöp wög göm, manö ne hag ŋ+bal gau abe, n+bi b+ manö aij ne n+ŋ udöm, hib ne n+ŋöm ana udpal gau abe,

n+bi b+ hib halö m+dp+al aka ramö gau m+dp+al gau magöŋhalö,

nan aij kal+p pen ŋ+nabön, ŋ+n u hadö auöp.

Pen n+bi b+ haŋöwaŋö göm, n+bi b+ r+mn+ap kal+p al pak l+bal gau,

kal+p pen u rö nöp al pak l+nabön, ŋ+n u hadö auöp,” a g+la. *

19 An+g haglö n+ŋöl g+ŋ, God sabe gep ram kumi kabö adö laŋ

au m+dp+u u m+gan hi+köm, God Manö m+deila kes magö u waiö la n+ŋnö. Magö an+bu nöp aŋ+m aŋ+m udöm, r+mu hagöm, gu kub yab+ŋ u hagöm, munmon udöm, möŋ gap+ magö kub yab+ŋ paköm, ga. *

12

N+bi u abe re ub+ŋ kub u abe

¹ Pen naböŋ n+ŋ damem n+ŋnö, nan ke hain n+bö kub ap kumi kabö aŋ aul+ik ga. N+bi ap s+dpö waŋ+ŋ rö löm, ma n+pe rak+n adö au löm, gap+ unbö m+gan laŋ u, kwin rol g+pal rö usaj+l bad n+pe nab+c adö laŋ lö m+deila. ² Pen n+pe ŋ+ pain+ŋ r+kn+g, ŋ+ pain+ŋ ŋ+ŋö n+ŋöl g+ŋ, wög paköm gaia. *

³ Nan ke hain n+bö ap halö, kumi kabö aŋ aul+ik waiö la n+ŋnö. Re ub+ŋ hagape halö kub yab+ŋ unbö ke ap m+deila. Nab+c cög n+pe unbö mudun j+ŋ löm, kom n+pe unbö s+duŋ laŋ löm, kiŋ rol g+pal usaj+l bad gau, nab+c cög adö n+pe ke ke löm m+deila. *

⁴ Re ub+ŋ kub an+bu, am+n n+pe u gap+ kumi kabö adö laŋ gau pakö, iru nöp bi+g ju m+nöŋ naböŋ iŋ i ju luga. An+ŋ u, gap+ magöŋhalö m+deila gau naböŋ m+ha+u n+gan rö hagöm, naböŋ m+höp m+dailö, naböŋ aŋ+ ap bi+g ju yua. Pen n+pe n+bi ŋ+ pain+ŋ yag daun+g geia u, yag dauö ŋ+ŋ+n, a göm, apöm abad m+deila. *

⁵ Pen n+bi an+bu ŋ+ ap yag daua. ŋ+ an+bu n+pe ain ur m+lö udöm, n+bi b+ ram m+nöŋ gau magöŋhalö abad m+deinab. Pen n+bi u ŋ+ an+bu n+p yag dauö, ejol ap ŋ+ an+bu p+ŋ+ŋ g+ŋ udöm, dam God n+pe sea kiŋ n+pe kumi kabö adö laŋ m+dp+u au ud ara. ⁶ God n+bi an+bu n+p ka ap g+ŋ lö, p+ŋ+ŋ g+ŋ an+ŋ gau amöm, an+ŋ gau nöp m+dpö

* 11:15: Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; 7:14

* 11:18: Sam 110:5; Ro 2:5; Rep 20:11-13;

Sam 115:13 * 11:19: Hib 9:4; Rep 8:5; 15:5; 16:21

* 12:2: Mai 4:10

* 12:3: Dan 7:7

* 12:4: Dan 8:10

* 12:5: Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rep 19:15

nɪŋjöl gɪ, God nɪp nan magö ñöl gɪ abad mɪdeinab ñɪn wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab.

7 Pen kumi kabö adö laŋ au, ejol kub Maikel ejol nɪpe gau udöm amöm, re ubɪɪ kub anɪbu yam nɪpe gau aip pen pen göm gɪ damöm me, * 8-9 re ubɪɪ kub u yam nɪpe gau halö, kumi kabö adö laŋ nɪbö al rɪdɪk yuöm böŋ nöp mɪnönj nabönj iɪ i yula. Re hadame dagol gau mɪdeia, re anɪbu kɪjaki aka Seden a gɪpal u, nɪpe nöp nɪbi bɪ ram mɪnönj gau gau magöŋhalö kalɪp manö pɪr alö, manö pɪral nɪpe u nɪŋla. *

10 Pen manö kub ap kumi kabö adö laŋ au nɪbö hagöm haga, “Mɪñi God nɪpe nɪbi bɪ gau ud kamɪŋ yunab.

Mɪñi God nɪpe klö nɪpe udöm, nɪbi bɪ ram mɪnönj gau gau magöŋhalö

Kɪŋ kub ke yabɪɪ mɪdeinab.

Mɪñi God Kraiss nɪpe u nöp,

Bɪ Kub klö ke yabɪɪ mɪdöm, nɪbi bɪ ram mɪnönj gau gau magöŋhalö abad mɪdeinab.

Nɪhön gɪnɪg: Seden nɪpe God amgö ilö nɪpe au mɪdöm, sɪdö aŋ, sɪböŋ yaŋ,

añ mam hon gau nan si nan naj nɪhön nɪhön geila gau hagmɪdöp u,

nɪp mɪnönj nabönj iɪ yaŋ ud yula. *

11 Pen añ mam hon gau,

Sipsip Pi hagape nɪpe u abe,

Kraiss manö nɪjö hag ñɪmɪdal u abe gö,

Seden nɪp mo kale gau lɪla.

Nɪbi bɪ nɪpe nöp mɪdpun, a göm, pɪñɪŋ gagöm,

hanɪp al pak lɪnɪg al pak löl, a gɪ gasɪ nɪŋla.

12 Anɪb u, kale kumi kabö adö laŋ au mɪdpim gau,

mɪñ mɪñ göl gɪ mɪdaimim.

Pen kale mɪnönj nabönj abe, ñɪg solwara u abe mɪdpim gau, kalöp mög nɪŋbin.

Nɪhön gɪnɪg: Seden nɪp kale mɪdpim anɪb yaŋ ud yulö, ñɪn nɪpe iru mɪdagöp rö, kal yabɪɪ juöp,” a ga. *

13 Pen re ubɪɪ kub anɪbu, yɪp mɪnönj nabönj adö iɪ i ud yubal, a göm, gasɪ u nɪjöm, nɪbi ñɪ yag daua anɪbu nɪp rɪdɪk gɪ yuaia pen, 14 God nɪbi anɪbu nɪp yaur du kub auan kub mɪhau lɪ ñö, nɪpe u göm ram mɪnönj kabö nöp mɪdöp aŋ au God ka nɪpe gɪ la anɪbu ara. Am anɪb gau mɪdö nɪjöl gɪ, God nɪpe nɪp nan magö ñöl gɪ abad mɪdö, mɪ mɪhau nɪgaŋ rakɪn unbö kagoɪ jɪŋ arnab. Re ubɪɪ u nɪbi u nɪp nan naj ap gɪnɪm rö lagnab. *

15 Pen re ubɪɪ u, ñɪg ul rö tɪhak yunö nɪbi anɪbu nɪp ugal araŋ, a göm, tɪhaka u, 16 pen mɪnönj u nɪbi anɪbu nɪp gɪ ñö, ñɪg re ubɪɪ ul rö tɪhak yua anɪbu mɪnönj nabönj mɪgan gau pa jö gɪ amöm, ur ur gö ara. 17 Anɪg gö, re ubɪɪ u nɪbi anɪbu mulu kal yabɪɪ lugö, nɪbi u ñɪ painaŋ nɪpe gau, God Manö hagöp rö göm, Jisas manö nɪjö nɪpe nɪj udöm hain göm nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hag ñɪbal gau aip pen pen gɪnɪg ara. * 18 Pen re ubɪɪ u amöm ñɪg solwara goɪ au urak mɪdeia.

13

Nan hapeb ap ñɪg solwara aŋ gau nɪbö apjaka

1 Mɪdem nɪjñö, nan hapeb rö ap, ñɪg solwara aŋ gau nɪbö aueia. Nabɪc cög nɪpe unbö mudun jɪŋ löm, kom unbö sɪduŋ laŋ löm, kɪŋ rol gɪpal usajɪɪ bad gau, kom adɪŋ ke ke löm mɪdeia. Pen nabɪc nɪpe unbö mudun jɪŋ u, God nɪp hag

* 12:7: Jud 9 * 12:8-9: Jen 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; Rep 20:2 * 12:10: Job 1:11; Sek 3:1

* 12:12: Ais 44:23; 49:13 * 12:14: Dan 7:25; 12:7 * 12:17: Rep 11:7 * 13:1: Rep 12:3; 17:3,7-12

jujep hib najj r+mnap añi añi kali
kliñ rik lilo m+deia. * ² Nan hapeb
an+bu, kain hapeb leped rö la u
pen ma n+pe gau kain hapeb bea
ma rö la. Meg m+gan n+pe u, kain
hapeb laiön meg m+gan rö la. Pen
re ub+i u, kto n+pe ke abe, kinj kub
ke yabi+l m+deia kto u abe, nan
hapeb an+bu n+p ña. * ³ Pen nan
hapeb an+bu nab+c cög n+pe ap,
nöd böñ nöp al pak lilo k+ta ga rö
la u pen kuöyañ m+tep ga. An+g gö,
n+bi b+ m+nöñ naböñ adö i+l i gau
gau magöñhalö gasi gasi löm, nan
hapeb an+bu n+p hain g+la. * ⁴ Pen
re ub+i an+bu kinj kub ke yabi+l
m+deia kto u nan hapeb an+bu n+p
ña u me, n+bi b+ gau re ub+i an+bu
n+p hib haglö adö ara. Pen nan
hapeb an+bu abe kinj kub ke yabi+l
rö m+döp u, n+bi b+ r+mnap n+p aip
pen pen göl rö lagöp, a göm, n+bi b+
gau magöñhalö nan hapeb u, u rö
nöp hib n+pe haglö adö ara.

⁵ Pen God nan hapeb an+bu n+p
n+ñebir arö gö, hib n+pe ke hagö
adö arö, God hib n+pe manö najj
hagöm dap lugö, rak+in unbö ñ+n
juöl m+höp ado gi da unbö y+gwö
añ n+bo u (42) ara. * ⁶ N+pe
an+g göm, God n+p hag juöm, hib
n+pe manö najj hagöm, ram m+nöñ
n+pe kumi kabö adö lañ au hag
juöm, adö lañ au n+pe aip m+dpal
gau kalip hag juöm, ga. ⁷ Pen
God nan hapeb an+bu n+p n+ñebir
arö gö, Krai+n n+bi b+ n+pe gau aip
pen pen göm, al juöm, n+bi b+
gau magöñhalö, i+l ke ke m+dpal
rö, ram m+nöñ ke ke m+dpal rö,
manö yabi+l ke ke haggpal rö, hañ ke
ke löp rö, kalip magöñhalö abadöl
m+deia. * ⁸ N+bi b+ m+nöñ naböñ
adö i+l i gau gau magöñhalö rö,
nan hapeb an+bu hib n+pe haglö
adö arnab. Pen n+bi b+ au, ram

m+nöñ hadame dagol gau gi laga
ñ+n u, God n+bi b+ pör kam+ñ nöp
m+deinaböl buk an+bu yañ hib kale
kali kliñ r+ka gau nöp, nan hapeb
an+bu hib n+pe haglö adö aragnab.
Buk an+bu, Sipsip Pi al pak lilo
uma u buk n+pe me u. *

⁹ Kale n+bi b+ gasi r+m+id
m+dain+m gau manö an+bi i n+ñim!
¹⁰ N+bi b+ God nag+i aröl, a göm,
n+ñjöb gau,
nag+i arnaböl.

N+bi b+ ru m+lö k+id udöm b+n+ñ
g+lö umöl, a göm, n+ñjöb gau,
ru m+lö k+id udöm b+n+ñ g+lö
umnaböl.

An+g g+ñab rö, Krai+n n+bi b+ n+pe
gau ap lug pakagun, a göm, Krai+n
manö aij u n+ñ ud p+döñ göm,
hagöp rö göm, Krai+n n+p c+g aij göl
gi nöp m+daiol. *

*Nan hapeb ap halö m+nöñ naböñ
añ g+yañ n+bo apjaka*

¹¹ Pen kauyañ n+ñjem n+ñnö, nan
hapeb rö ap halö m+nöñ naböñ
añ g+yañ n+bo apjaka. Kom n+pe
m+hau u, sipsip pi kom rö la u
pen manö n+pe u, re ub+i rö haga.
¹² N+pe nan hapeb nöd n+bo u n+p
wög gi ñöl gi, n+bi b+ ram m+nöñ
gau magöñhalö manö kto hagöm
gö, nan hapeb nöd n+bo nöd böñ
nöp al pak lilo k+ta ga rö la u pen
kuöyañ m+tep ga an+bu n+p hib
haglö adö ara.

¹³ Nan hapeb hain n+bo u nan
gagep rö göm, nan n+ñeb n+ñagep
rö göm, ga. N+bi b+ n+ñm+dlö n+ñjöl
gi, n+pe gö, mab m+tañ kumi kabö
adö lañ n+bo ap m+nöñ naböñ i+l
yañ luga. * ¹⁴ Pen God n+pe nan
hapeb hain n+bo an+bu n+ñebir
arö gö, nan hapeb nöd n+bo amgö
ilö n+pe au nan gagep rö gaia u
me, n+bi b+ m+nöñ naböñ gau gau
magöñhalö manö piral n+pe u n+ñ

* **13:2:** Dan 7:4-6 * **13:3:** Rep 17:8 * **13:5:** Dan 7:8,25; 11:36; Rep 11:2 * **13:7:** Rep

11:7 * **13:8:** Sam 69:28; Rep 17:8; 20:12,15; 21:27 * **13:10:** Jer 15:2; 43:11; Rep 14:12

* **13:13:** Mad 24:24; 1Ki 18:24-39; Rep 19:20

udla. Nan hapeb hain n̄bō u n̄bi b̄i gau kal̄p hagō, kale nan hapeb ru m̄lō k̄d ud bōŋ n̄ōp al pak l̄l̄a u pen kauyaŋ m̄dōp u hib n̄pe dap rann̄g, nan n̄p rō ap ḡi l̄l̄a. ¹⁵ Pen God nan hapeb hain n̄bō u n̄p n̄jebir arō gō, nan ana nan hapeb nōd n̄bō rō ḡi l̄l̄a an̄bu n̄p ake bad u pu gō arō, kam̄ŋ lōm, manō hagōm haga, “Yad b̄i kub. Hib yad n̄ōp haggim adō aran̄,” a ga. An̄g hageia, n̄bi b̄i hib n̄pe haglō adō araga gau magōŋhalō hagō al pak l̄l̄a. ¹⁶ N̄pe hagō, n̄bi b̄i hib m̄deia gau, n̄bi b̄i hib m̄dageia gau; n̄bi b̄i mani m̄deia gau, n̄bi b̄i mani m̄dageia gau; n̄bi b̄i naḡi wōg geila gau, n̄bi b̄i gas̄i kale ke wōg geila gau; kale magōŋhalō k̄l̄iñ ap ñ̄magō ȳj̄g k̄d u aka nable laŋ udla. ¹⁷ Pen n̄bi b̄i k̄l̄iñ an̄bu udagla gau, nan rauōl rō aka nan s̄ikim gōl rō laga. K̄l̄iñ an̄bu me, nan hapeb u hib n̄pe aka naba n̄pe me u.

¹⁸ N̄bi b̄i gas̄i n̄ŋ aij ḡipal gau manō iñ an̄bu ul̄hai n̄ŋōl rō lōp. N̄ŋ aij gōm me, nan hapeb an̄bu naba n̄pe iñ u n̄ŋnabōl. Naba an̄bu, b̄i ap hib n̄pe u m̄dōp. Naba an̄bu me kagoŋ kagoŋ kagoŋ (666).

14

N̄bi b̄i iru n̄ōp k̄imap ḡisōn n̄bō ap hagla

¹ Pen kauyaŋ n̄ŋem n̄ŋnō, Sipsip Pi u Saion Dum ilō laŋ ranōl m̄dō n̄ŋōl ḡi, n̄bi b̄i wan hadred podi po dausan (144,000) gau n̄pe aip m̄deila. N̄bi b̄i n̄pe aip m̄deila an̄b gau, nable kale laŋ hib n̄pe u abe, Nap hib u abe kal̄i k̄l̄iñ rik̄ l̄l̄ō m̄deia. ² Pen manō ap kumi kabō adō laŋ au n̄bō ñ̄g hij kub b̄ig gu hagōp rō aka r̄imu gu m̄lōbō hagōp rō u hagō n̄ŋnō. Manō an̄bu, nan

gida rō pakpal hagōp rō u haga.

* ³ Pen n̄bi b̄i wan hadred podi po dausan (144,000) an̄b gau kale sea kin̄ adō au ḡidaŋ m̄dōm, nan kam̄ŋ m̄hau m̄hau abe, b̄i manō ud as̄ikep gau abe n̄ŋ m̄dlō n̄ŋōl ḡi, kale k̄imap ḡisōn n̄bō ap hagla. K̄imap ḡisōn n̄bō an̄bu, n̄bi b̄i m̄nōŋ adō iñ i n̄bō r̄imnap n̄ŋōl rō laga; n̄bi b̄i wan hadred podi po dausan (144,000) God rau adog uda an̄b gau n̄ōp k̄imap an̄bu n̄ŋōl rō la. * ⁴ B̄i an̄b gau kale n̄bi aip ḡi ajagpal; b̄i praj rō m̄dpal. Sipsip Pi n̄pe ḡai arab n̄ŋōm, n̄p hain ḡipal. Krais kal̄p n̄bi b̄i an̄ gau n̄bō rau adog udōm, God n̄p abe, Sipsip Pi n̄p abe kal̄p nan magō nōd ral daum̄dal rō n̄ōp ñ̄a. ⁵ Manō piral r̄imnap hagagla; nan si nan naj r̄imnap gagla.

Ejol m̄hau n̄igan manō hag ñ̄ila

⁶ Pen kauyaŋ u n̄ŋem n̄ŋnō, ejol ap kumi kabō an̄ aul̄ik u ḡi ajōl ḡi, n̄bi b̄i m̄nōŋ nabōŋ adō iñ i, hañ ke ke lōp rō, iñ ke ke m̄dpal rō, manō yab̄i ke ke hagpal rō, ram m̄nōŋ ke ke m̄dpal rō, Krais manō aij p̄ōr m̄deinab u kal̄p hag ñ̄n̄g ga. ⁷ W̄iñ kub alōm haga, “God n̄pe manō kub hagnab ñ̄n̄ u hadō auōp rō, God n̄p an̄n̄n̄ gö p̄iñ̄ŋ ḡimim. B̄i Kub kumi kabō adō laŋ, m̄nōŋ nabōŋ iñ i, ñ̄g solwara, ñ̄g ilam gau magōŋhalō ḡi la u, hib n̄pe u hagpe adō aran̄,” a ga.

⁸ Ejol ap, ejol nōd u n̄p hain gōl ḡi haga, “God gō daun kub Babilon bōŋ n̄ōp ap lug pakōp o! N̄bi b̄i Babilon gau kale n̄bi si b̄i si gōm, ḡi naj unbō ke ḡlō ḡlō, n̄bi b̄i ram m̄nōŋ gau gau magōŋhalō n̄ŋōm an̄b unbō rō n̄ōp ḡila. Babilon n̄pe ñ̄g wain k̄lō n̄pe ke ñ̄ŋōm, n̄bi b̄i ram m̄nōŋ ke r̄imnap gau kal̄p ñ̄ō ñ̄ŋlō, n̄pe gōp rō, kale u

* 13:16: Rep 14:9-11; 16:2; 20:4 * 14:2: Rep 1:15; 19:6 * 14:3: Ais 42:10; Rep 5:9; 7:4

* 14:8: Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rep 17:2; 18:2,3

rö nöp hauł alö gı naj nöp gıla,” a ga. *

⁹ Ejol ap pen, ejol nöd mıhau u kalıp hain göm, wıñ kub alöm haga, “Nıbi bı nan hapeb u hib nıpe dap ranöl gı, nan nıp rö nıñöm gı lıla u hib nıpe dap ranöl gı, klıñ nıpe u nable lañ aka ñımagö adö au udeinaböl gau, *

¹⁰ God nıp mulu yabıł lugö, ñıg wain asi yabıł u, kap kale yañ ralö ajmañ rauö, ñö ñıñnaböl. Ejol uł gau abe, Sipsip Pi u abe nıñmıdlö nıñöl gı, kalıp hag mab ke yañ u yuö, mab mıtıañ salpa halö u kalıp inö nıñöl gı, wög pak mıdeinaböl. *

¹¹ Mab mıtıañ u kalıp inö nıñöl gı, mab hadu anıbu ranöm, gı damöm, pör pör nöp ap ranöl gı mıdeinab. Anıb u, nan hapeb anıbu hib haglö adö arnab nıbi bı gau, nan ana nıp rö gıla anıbu hib haglö adö arnab nıbi bı gau, hib nıpe klıñ anıbu udnaböl nıbi bı gau, God kalıp pen ilön kub yabıł u sıdö añ, sıbön yañ, pör pör nöp ñınab,” a ga. * ¹² Anıg gınab rö, Kraıs nıbi bı nıpe gau ap lug pakagun, a göm, God Manö hagöp rö nıñ ud pıdön göm, hagöp rö göm, Jıas nıp cıg aıj göl gı nöp mıdaiöl. *

¹³ Pen manö ap kumi kabö adö lañ nıbö yıp haga, “Manö hagnıg gabin i kalı klıñ rıkmön. Mıñı marö göp ñın i, nıbi bı Bı Kub nıp nıñ udöm umnaböl gau, mıñ mıñ gınaböl,” a ga. Hageia, God Ana nıpe haga, “Nıñö yabıł. Kale marö udöl gı wög ułham gı mıdpal rö, kale ake löm, mıñ mıñ göl gı mıdeinaböl,” a ga.

Nan wög mınönj adö il i pıdönj göp

¹⁴ Pen yad nıñnö, Bı ap Nı nıpe rö bı ap, kumi kabö rud bad adö au

asık mıdeia. Nabıc cög nıpe lañ, kabö gol udöm usajıł bad gıla ap rol göm, ru agon gıłapi rö gıgabe göp ru kıd yabıł wid magö rık daubal rö ap ud mıdeia. *

¹⁵ Pen ejol ap, God sabe gep ram raul mıgan yañ nıbö apöm, bı kumi kabö rud bad adö au asık mıdeia u nıp wıñ kub alöm haga, “Mınönj nabönj adö yañ wid magö gau po göp. Wid rık daupep ñın u auöp rö, ru agon gıłapi rö ne anıbu udmön, rık dap magum gımön,” a ga. ¹⁶ Hageia, bı kumi kabö rud bad adö au asık mıdeia u, ru agon gıłapi rö nıpe u ud rıb gı dö madö göm, wid magö mınönj nabönj adö gau rana gau magöñhalö rıb gı dö madö gı dap magum ga.

¹⁷ Ejol ap pen God sabe gep ram raul mıgan kumi kabö adö lañ au nıbö höñ aua. Nıpe u rö nöp ru agon gıłapi rö ap udöl mıdeia.

¹⁸ Magö anıbu nöp, ejol mab mıtıañ abad mıdmıdöp u, God nıp nan sabe gep bıd au nıbö apöm, ejol ru agon gıłapi rö udöl mıdeia u nıp wıñ kub alöm haga, “Wain magö mınönj nabönj adö yañ nıbö gau po göp rö, ru agon gıłapi rö ne u ud wain magö magöñhalö rık dap magum gımön,” a ga. * ¹⁹ Anıg hageia, ejol anıbu, ru agon gıłapi rö nıpe u ud rıb gı dö madö göm, wain magö gau rık dam, God nıp mulu lugö wain magö abhib jakep ka mıgan u yua. Ka anıbu God nıbi bı gı naj gımıdal gau kalıp pen ilön ñınım rö mıdöp.

²⁰ Wain magö abhib jakep ka mıgan anıbu daun kub höñ adö mıdeia. Wain magö mıgan anıbu yuö, abhib jaklö nıñöl gı, hagape u ran ajmañ rauöm, ñıg uł kub ap lugöp rö, hag ap lugöl gı, kilomida unbö ñın juöl ajıp böñ dañ (300)* rö ara. Hagape uł kub anıbu kaj

* **14:9:** Rep 13:12-17 * **14:10:** Jen 19:24; Sam 75:8; Aıs 51:17,22; Jer 25:15-16; Esi 38:22; Rep

16:19; 20:10; 21:8 * **14:11:** Aıs 34:10 * **14:12:** Rep 13:10 * **14:14:** Dan 7:13 * **14:18:**

Joe 3:13 * **14:20:** Grik manö hagöm 1,600 sıdadia

hos nab+c adö lagod midöp rö u
nöp adö lagod areia. *

15

*Ejol gau geinaböl, marö kub ke
ke unbö mudun j+u u g+inab*

¹ Pen nan ke hain n+bö n+ñöm
aiö hagep rö ap halö, kumi kabö
a+u aul+k ga n+ñö. Marö unbö
mudun j+u gau gö, God n+p mulu
yab+u lugöp u böñ nöp naböñ
junab, a göm, ejol n+pe unbö
mudun j+u gau kal+p hagö, marö
kub an+u gau dap m+nöñ naböñ il i
aun+g geila.

² Pen il an+u au n+ñö, n+g wa+ö
glas rö ap mab m+ta+u halö u+ ma+u
göm au m+deia. N+bi b+ nan hapeb
hib naba midöp nan u abe, nan
ana n+p rö g+la u abe aip pen pen
göm win g+la gau, go+ an+u au urak
m+deia. God kal+p nan gida rö
ke ke ñö, ³ b+ Mos+is God n+p wög
g+ n+m+idöp manö u abe, Sipsip Pi
manö u abe hagöl g+, k+map hagöm
hagla,

“God, ne B+ Kub k+ö unbö ke halö.
nan n+hön g+nabin a g+nabön,
g+nabön.

Ne kin b+ kub ram m+nöñ gau
magöñhalö,

Kin kale m+dpan u,
pör pör y+jig g+mön,

kabö rö nöp g+pan. *

⁴ N+bi b+ magöñhalö nöp n+ñöm,
ana udnaböl.

Ne a+u nöp u+ m+dpan.

Nöp B+ Kub, a göm,
hib ne haglö adö arnab.

Ne nag+ y+jig göl adö u nöp
g+ aij g+pan u n+ñöm,
n+bi b+ ram m+nöñ gau n+bö gau
n+bö magöñhalö apöm
nöp sabe g+naböl,” a g+la. *

⁵ Pen yad kauya+u n+ñem n+ñö,
God n+p sabe gep sel ram au Ram
Raul M+gan Kam+u Aij Ke Yab+u

u hi+köl m+deia. * ⁶ Pen ejol
unbö mudun j+u u, n+bi b+ m+nöñ
naböñ adö il i gau kal+p marö
kub unbö mudun j+u n+ñ+g, God
sabe gep ram raul m+gan ya+u n+bö
höñ aula. Ejol an+u gau, wa+u
rud aij m+mailö ga gau nöp löm,
dip nag+ kabö gol udöm g+la gau
pab+u a+u au p+g löm aula. ⁷ Nan
kam+u m+hu m+hu an+u gau a+u
ap apöm ejol unbö mudun j+u gau
kal+p k+na+u kabö gol udöm g+la ke
ke ña. K+na+u m+gan an+u gau,
B+ Kub pör pör m+deinab u, n+bi
b+ g+ naij g+lö God kal+p mulu
kal n+ñöm m+ñör n+uab u a+ma+u
rauöm m+deia. ⁸ God mailö aij ke
n+pe u abe, k+ö naij n+pe u abe gö,
hadu kub yab+u God sabe gep ram
an+u a+ma+u rau m+deia. N+bi b+
ap sabe gep ram an+u raul m+gan
aröl rö laga. Ejol unbö mudun j+u
u, marö kub unbö mudun j+u n+bi
b+ n+ñ+g geila gau n+u haknaböl u
nöp, hainö ram raul m+gan an+u
aröl rö l+uab. *

16

*Ejol marö kub unbö mudun j+u
gau ud daula*

¹ Pen yad n+ñö, manö ap God
sabe gep ram raul m+gan ya+u n+bö
ejol unbö mudun j+u gau kal+p w+ñ
kub alöm haga, “N+bi b+ g+ naij g+lö
God kal+p mulu kal n+ñöm m+ñör
n+uab u, k+na+u unbö mudun j+u
ajöñ la+u a+ma+u rauöm m+idöp gau,
dam m+nöñ adö ya+u ho+u g+pe
ara+u,” a ga.

² An+g hageia, ejol nöd u k+na+u
n+pe dam m+nöñ adö ya+u ho+u gö,
n+bi b+ nan hapeb k+ñ+u u udöm,
nan ana n+p rö g+la sabe geila gau,
kal+p wös hapeb ilön kub udep gau
la. *

³ Ejol y+gwö a+u n+bö u, k+na+u
n+pe dam n+g solwara adö u ho+u
gö, n+g solwara u, b+ uma hagape

* **14:20:** Ais 63:3; Rep 19:15 * **15:3:** Eks 15:1; Sam 139:14; 145:17 * **15:4:** Jer 10:6-7; Sam
86:9 * **15:5:** Eks 38:21 * **15:8:** 1Ki 8:10-11; 2Kr 5:13-14; Ais 6:4 * **16:2:** Eks 9:10; Rep
13:12-17

u rö löm, nan ñig solwara aŋ anib gau mǝdeila gau, magõrhalõ um hakla. *

⁴ Ejol yigwõ nigan nibõ u, kinaŋ nipe dam, ñig ilam juõp gau abe ñig yiharin ap lugõp adõ gau abe hoŋ gö, ñig gau magõrhalõ hagape la. ⁵ Pen ejol ñig magõrhalõ abad mǝdõp u haga,

“Ne Bǝ Uǝ.

Ne hadame dagol mǝdmǝdan;
ne uri u rö nõp mǝdpan.

Ne manõ ud asik aij yabǝ gǝmõn,
kalip ninõ yabǝ anig gǝpan.

⁶ Nibi bi anib gau nõp me, nibi bi
ne gau kalip al pak löm,
bi manõ ne hapep gau kalip al
pak löm gǝlõ,

hagape kale luga u me,

ne kalip pen u rö nõp hagape
ñõ ñinabõl u,
kale ke göm udabõl me u,” a
ga.

⁷ Anig hageia, manõ ap God nip
nan sabe gep bǝd adõ au nibõ
haga,

“God Bǝ Kub klõ naij ke yabǝ.

Ne manõ ud asik aij yabǝ
gǝmõn
kalip ninõ yabǝ anig gǝpan,” a
ga. *

⁸ Ejol yigwo mǝlõ u, kinaŋ nipe
u dam sǝdõ u nip hoŋ gö, nibi bi
gau kalip kal yabǝ nininim rö la.

⁹ Kal yabǝ ninõm, kalip rapin ina
u pen nan si nan naij gǝla u, ninõn
ginig anig gǝpun, a göm, arõ göm,
mǝd aij göm, God hib nipe haglõ
adõ araga. God hanip marõ ñab u,
a göm, nip hag jula. *

¹⁰⁻¹¹ Ejol mamǝd u, kinaŋ nipe
u dam nan hapeb sea kin nipe
adõ au hoŋ gö, nibi bi nipe abad
mǝdmǝdõp aŋ au adin sǝb ga. Wõs
hapeb löm, ilõn kub gö, aǝab hau
gǝ dõ gǝla u pen nan si nan naij gǝla
u, ninõn ginig anig gǝpun, a göm,

arõ gagla; göl gǝ nõp mǝdõm, God
kumi kabõ adõ laŋ au mǝdõp u nip
hag jula. *

¹² Ejol kagoǝ jin u, bi kin ram
mǝnõŋ sǝdõ auab gau nibõ aunabõl
a göm, kinaŋ nipe u dam ñig kub
yabǝ Yupredis hoŋ gö, ñig anibu
böŋ nõp mǝtep ga. *

¹³ Anig gö ninõl gǝ, aiõn pi
mǝhau nigan ban mǝhau nigan rö
leia ninõ. Ap re ubǝ meg mǝgan
u nibõ apjaka; ap nan hapeb meg
mǝgan u nibõ apjaka; ap bi God
manõ hagabin a göm manõ piral
nõp hagnab u meg mǝgan u nibõ
apjaka. ¹⁴ Aiõn pi anib gau nan
gagep rö göl rö la. Kale amõm
kin ram mǝnõŋ ke ke gau gau
mǝdpal gau magõrhalõ uǝ gǝ dap
magum göm, God Bǝ klõ ke halõ
ñin kub nipe hag la anibu, pen pen
ginabõl. *

¹⁵ “Nin aij gǝmim! Yad aunig
gabin u, bi nan si udep gau nin
mǝdagpal magõ u nõp aubal rö
u aunabin! Anib u me, nibi bi
uhõn hanagõm waij li aij göm
mǝdeinabõl gau mǝñ mǝñ ginabõl;
magõ nõp gau ajlõ, kalip nable
gagnab!” *

¹⁶ Pen aiõn pi anib gau, bi
kin ram mǝnõŋ ke ke gau nibõ
kalip uǝ gǝ dap magum gǝla; ram
mǝnõŋ dap magum gǝla anibu Hi-
bru manõ hagõm Amagedon a
gǝpal. *

¹⁷ Ejol mudun jin u, kinaŋ nipe
u hoŋ ga aŋ nõp adõ laŋ gau. Hoŋ
gõ, manõ ap sea kin God sabe gep
ram raul mǝgan yaŋ nibõ wǝñ kub
alõm haga, “Nabõŋ juõp,” a ga.
¹⁸ Anig hagõ ninõl gǝ, rǝmu hagõm
gu gö arõ ninõl gǝ, aŋim aŋim udõl
gǝ amdam magõ bol gau ap lug
pakõm, munmon kub yabǝ nibi bi
mǝnõŋ nabõŋ it i nõd ninagmǝdal

* **16:3:** Eks 7:17-21 * **16:7:** Sam 19:9; Rep 15:3 * **16:9:** Rep 9:20-21 * **16:10-11:** Eks 10:22; Ais 8:21-22 * **16:12:** Ais 11:15 * **16:14:** Rep 19:19 * **16:15:** Mad 24:43-44; Rep 3:3 * **16:16:** Sek 12:11 * **16:18:** Rep 4:5; 8:5

rö ap aua. * 19 Munmon kub yabıt anıbu udöm, daun kub yabıt Babilon u pabu göm, asık naböñ mıhau nıganı löm, daun kub ram mınöñ ke ke gau ram nan gau bıg ju pa jö ma jö gabin, a göm, ulıs malıs ga. Ga anıbu, God nıpe mulu kal nıñöm, Babilon nıbi bı gıla u hauı gagöm, kalıp nıg ası kap ajöñ lañ ajmanı raua u nıö nıñla. * 20 Pen ram mınöñ pro nıg rıb gıgabö ga gau abe, ram mınöñ ilö gau abe, böñ nöp ur ga. * 21 Marö kub yabıt u me, möñ gapı magö kub yabıt gau, magö añı añı nıñ juöl mıhöp ado gı da unbö sıduñ lañ (50) kilo rö, kumi kabö adö lañ nıbö lugöm, nıbi bı gau kalıp kal halö paka. Kalıp kal halö pakö God nıp böñ nöp hag jula. *

17

Bı si udep nıbi u ilön kub udnab

¹ Ejol unbö mudun jıñ marö ke ke daula gau, ap apöm yıp haga, “İı i auö, nöp nan ap yamnö nön! God geinab bı si udep nıbi naij yabıt u pen ilön kub udnıg gab. Daun kub yabıt nıg iru nöp söl au mıdöp u nöp hagabin. * ² Bı kiñ ram mınöñ ke ke mıdpal gau, bı si udep nıbi anıbu aip gı ajöl göm, nıbi bı mınöñ adö İı i yıharıñ gau u rö nöp, nan si nan nıpe gımıdöp u kalıp nıg wain nıpe nıö nıñlö, kalıp hauı alöp,” a ga. *

³ Pen God Ana u yıp ba lö nıñöl gı, ejol u yıp dam ram mınöñ kabö nöp mıdöp anı gau arö nıñnö, nıbi ap, nan hapeb hagape ap adö lañ asık mıdeia. Nan hapeb anıbu, hañ romanı nıpe gau, hib God nıp hag juep iru yabıt nöp kalı kılın rık lılö mıdeia. Nabıc cög nıpe unbö mudun jıñ u löm, kom unbö sıduñ lañ löm ga. * ⁴ Pen nıbi nıñnö

anıbu, waij hagape nıbi kub lıbal rö löm, kabö gol iru nöp, kabö aij aij mani kub rauerp iru nöp, magö pro kıbp mılep rö rud gab “pöl” a gıpal u iru nöp, hañ romanı nıpe gau magöñhalö lö, mailö mailö göl gı mıdeia. Kap kabö gol udöm gıla ap ud mıdeia. Kap mıgan anıb yanı, bı aip sı göm nan sı prı naij yabıt geia gau ajmanı rau mıdeia. * ⁵ Nable cög nıpe lañ manö pi göl mıdmıdöp ap kalı kılın rıkla:

DAUN KUB YABıt BABILON U,
NıBI Sı Bı Sı Gı AJPAL GAU ABE,
NıBI Bı NAGı NAIJ YABıt GıPAL
GAU ABE, NıME KALE ME U.

⁶ Pen yad nıñnö, nıbi anıbu, nıbi bı Jısa nıñ udöm manö aij nıpe waiö hag nıila gau kalıp al pak löm hagape kale nıg wain rö nıñöm hauı al mıdeia.

Ga anıbu nıñem, ju damem gası mılö İı mıdainö. * ⁷ Pen ejol anıbu yıp haga, “Nıñnö gıñg ju dammön gası mılö lıbanı Nan hapeb nabıc unbö mudun jıñ löm, kom unbö sıduñ lañ löm göp u abe, bı si udep nıbi nan hapeb adö lañ asık ajab u abe, manö İı u nöp hag nıñnıg gabin. *

⁸ Nan hapeb nıñabön anıbu, nöd mıdmıdöp, mıñı mıdagöp, pen söl mıdöp, nıpe ulöm mıgan mauñ juaga yanı nıbö auö, God gö böñ nöp ur gıñab. God ram mınöñ hadame dagol gau gı laga nıñ u, nıbi bı mınöñ naböñ adö İı i udnabin a göm nıña gau, hib kale kalı kılın rıkka buk nıpe yanı. Pen nıbi bı hib kale kalı kılın rıkaga gau, nan hapeb anıbu kauyanı mıdnab u nıñöm, aiö yabıt gıñaböl. Nıñnö gıñg: nıpe nöd mıdmıdöp, mıñı mıdagöp, pen hainö kuöyanı mıdeinab. *

⁹ “Manö anıb gau nıñ aij göm nöp me, nıñbal. Nan hapeb

* 16:19: Rep 14:10 * 16:20: Rep 6:14 * 16:21: Eks 9:23-24; Rep 11:19 * 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; Rep 14:8 * 17:3: Rep 13:1 * 17:4: Jer 51:7; Rep 18:16 * 17:6: Rep 18:24; 19:2 * 17:7: Rep 13:1 * 17:8: Dan 12:1; Rep 11:7; 13:7

nab+c n+pe unbö mudun j+ŋ m+đöp n+ŋajan u, manö iđ adö m+höp m+đöp. Nab+c unbö mudun j+ŋ an+ɓ gau, dum unbö mudun j+ŋ n+ɓi an+ɓu as+ik m+đöp gau me. ¹⁰ Pen nab+c unbö mudun j+ŋ an+ɓ gau, kiŋ unbö mudun j+ŋ gau me. Kiŋ an+ɓ gau, unbö mam+id u kiŋ m+đöm hadö umla, m+ñi kagoł j+ŋ u n+pe kiŋ m+đöp. Kiŋ mudun j+ŋ u hainö aun+ig gab. Pen aueinab u, pro magö ap nöp m+deinab. ¹¹ Pen nan hapeb nöd m+dm+đöp, m+ñi m+dagöp u, n+pe ke kiŋ raleb j+ŋ u aunab. N+pe me, kiŋ unbö mudun j+ŋ gau n+ɓö b+ ap. God gö n+pe böŋ nöp ap lug paknab. ¹² Pen kom unbö s+duŋ laŋ n+ŋajan gau, kiŋ unbö s+duŋ laŋ. Kale m+ñi kiŋ m+dagpal pen hainö God gö kale magö aŋ+ ap nöp kiŋ m+đöm, nan hapeb u aip wög göl g+ɓ, n+ɓi b+ gau abad m+deinaböl. * ¹³ Kale gas+ adö aŋ+ n+ŋöm, nan hapeb u n+ɓ haglö, n+pe kuö kal+ɓ u udöm, n+ɓi b+ gau kal+ɓ abad m+deinab. ¹⁴ Kiŋ an+ɓ gau, Sipsip Pi u aip pen pen g+ɓnaböl u pen n+pe b+ kub gau magöŋhalö B+ Kub kale m+đöm, kiŋ gau magöŋhalö Kiŋ kale m+đöm göp rö, n+ɓ al pak löl rö lagöp. N+ɓi b+ n+pe ke w+ñ alöm udöp gau, n+ɓ c+g göl g+ɓ nöp m+deinaböl rö, n+pe aip kiŋ an+ɓ gau g+ilö böŋ nöp ap lug paknaböl,” a ga.

¹⁵ Pen ejol an+ɓu y+ɓ haga, “Ñ+ig gau b+ si udep n+ɓi as+ik m+đaj+ɓ n+ŋajan gau, n+ɓi b+ hañ ke ke löm, manö yab+ł ke ke hagöm, ram m+ɓnöh ke ke m+đpal gau me. ¹⁶ Kom unbö s+duŋ laŋ n+ŋajan gau abe, nan hapeb u abe, b+ si udep n+ɓi u n+ɓ mulu kal yab+ł n+ŋöm, nan n+pe gau magöŋhalö p+ł+ g+ udeinaböl me, magö nöp m+deinab. Pen hañ roman+ n+pe u ñ+ŋöm, naböŋ naböŋ m+deinab

gau laulö in hab+ik arnab. * ¹⁷ N+ñöhön g+ɓn+ig: God kal+ɓ gas+ ñö, gas+ adö aŋ+ n+ŋöm, nan hapeb u n+ɓ hagö, kuö kale u udöm gö arö me, God g+ɓnab a göm hag la rö nöp g+ɓnab. ¹⁸ Pen b+ si udep n+ɓi n+ŋajan an+ɓu, n+pe me daun kub yab+ł kiŋ ram m+ɓnöh ke ke gau magöŋhalö abad m+đöp daun kub an+ɓu,” a ga.

18

Babilon ap lug pakn+ig gab

¹ Pen naböŋ n+ŋem n+ŋnöh, ejol ap halö kumi kabö adö laŋ n+ɓö auaj+ɓ. Ejol an+ɓu, God hag lö b+ kub yab+ł m+deia. Kumi kabö adö laŋ n+ɓö apöm, mailö aij n+pe u gö, m+ɓnöh naböŋ iđ i magöŋhalö mailö ga. ² Ejol an+ɓu apöm w+ñ kub alöm haga, “God gö daun kub yab+ł Babilon böŋ nöp ap lug paköp o! Böŋ nöp ap lug paköp o! God gö daun kub an+ɓu, n+ɓi b+ ap m+dagöp yab+ł; k+ɓjaki aiön pi yaur naij gau nöp m+đöp e. * ³ N+ñöhön g+ɓn+ig: n+ɓi b+ Babilon gau kale n+ɓi si b+ si göm, g+ɓ naij unbö ke g+ilö g+ilö, n+ɓi b+ ram m+ɓnöh ke ke gau magöŋhalö n+ŋöm an+ɓ unbö rö nöp g+ɓpal. Babilon n+pe ñ+ig wain k+łö n+pe ke ñ+ŋöm, n+ɓi b+ ram m+ɓnöh ke r+ɓmnap gau kal+ɓ ñö ñ+ŋlö, n+pe göp rö, kale u rö nöp hauł alöm g+ɓ naij nöp g+ɓpal. Kiŋ m+ɓnöh naböŋ adö iđ i gau, n+pe aip g+ɓ ajöm, g+ɓ naij nöp g+ɓpal. Pen n+pe nan aij aij gau udnam a göm pör gas+ n+ŋöb rö, b+ m+ɓnöh naböŋ adö iđ i nan s+ikim g+ɓpal gau mani kub udpal,” a ga.

* 17:12: Dan 7:7,24 * 17:16: Rep 18:8 * 18:2: Rep 14:8; Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39

4 Pen yad n+ɲnō, manō ap halō
kumi kabō adō laŋ n+ɲbō haga,
“N+ɲbi b+ yad Babilon m+ɲpim gau,
daun an+ɲbu hōŋ adō am-
mim,

Babilon kai aip u+ gagmim.
Nan si nan najj kale g+ɲpal gau, kale
aip gagmim.

Ilōn kub kale udn+g gabōl u,
kale u rō nōp udagmim. *

5 Nan si nan najj g+ɲpal gac u, nan
asmen kub rō aram aram
kub yab+ɲ ap ran ara kumi
kabō adō laŋ.

God n+ɲjōm kale nan si nan najj
g+ɲpal u

gasi n+ɲjōl g+ m+ɲdōp. *

6 Babilon n+ɲpe n+ɲbi b+ r+ɲmnap
kal+ɲ g+ najj ga rō u,
ne pen n+ɲp u rō nōp g+ najj
g+ɲmōn.

Pen Babilon n+ɲpe n+ɲbi b+ r+ɲmnap
kal+ɲ g+ najj ga rō nōp wasō;
n+ɲp pen g+ najj ke yab+ɲ g+ɲmōn.

Babilon n+ɲpe n+ɲbi b+ r+ɲmnap kal+ɲ
n+ɲg as+ n+ɲb rō wasō;

n+ɲp pen n+ɲg as+ ke yab+ɲ kap
n+ɲpe hoŋ g+ɲmōn n+ɲp n+ɲ
n+ɲj+ɲm. *

7 Nan iru nōp udnam, a gōm, hib
n+ɲpe ke dap ranōb rō u,
n+ɲp pen ilōn mab unbō ke
yab+ɲ n+ɲb, mōg yab+ɲ g+ɲn+ɲm.

Gasi n+ɲpe ke n+ɲjōm hagōp,
“Yad n+ɲbi kw+ɲn au+ɲ as+ɲk
m+ɲɲpin.

Yad n+ɲbi adu m+ɲdagpin;
m+ɲjōr r+ɲmnap y+ɲp udn+ɲm rō
lagōp,’ a gōp. *

8 An+ɲg hagōp u
pen God B+ɲ Kub
n+ɲp manō kub hagōm ilōn n+ɲnab u,
b+ɲ klō unbō ke yab+ɲ m+ɲdōp.

God B+ɲ Kub n+ɲpe gō, n+ɲn an+ɲ ap nōp
m+ɲnā kub g+ɲnab;
m+ɲtōŋ kub g+ɲnab; nan magō
p+ɲlag+ɲnab, k+ɲyō kub g+ɲnab.

Pen God B+ɲ Kub n+ɲpe gō,
Babilon mab m+ɲtōŋ lug in
hab+ɲk n+ɲj arnab. *

9 “Babilon mab inōm hadu ap
ranō n+ɲjōm, kiŋ ram m+ɲnōŋ ke gau
n+ɲbō n+ɲbi an+ɲbu aip g+ ajm+ɲdal gau
mōg gō m+ɲtōŋ g+ɲnabōl. * 10 N+ɲbi u
n+ɲp ilōn mab ke yab+ɲ g+ɲnab an+ɲbu,
han+ɲp u rō nōp g+ɲn+ɲm rō lōp, a
gōm, ke ke au dan m+ɲdōm m+ɲtōŋ
gōm hagnabōl,

“Wasō e! Wasō e! Daun kub ke
yab+ɲ e!

Babilon daun kub klō ke yab+ɲ
e!

Ne wan aua nōp manō kub
n+ɲj+ɲmōn,

pen ilōn kub udmōn bōŋ nōp
ap lug pakpan,’ a g+ɲnabōl.

11 “Pen daun kub an+ɲbu ap lug
paknab rō, b+ɲ nan s+ɲkim g+ɲm+ɲdal
gau, m+ɲn+ɲ n+ɲbi b+ɲ gau nan han+ɲp
rauagnabōl, a gōm, mōg gō m+ɲtōŋ
g+ɲnabōl. * 12 Nan kale an+ɲb gau
me, kabō gol, kabō silpa, kabō
pro aij aij ke ke mani kub rau+ɲp,
magō pro k+ɲbap m+ɲt+ɲp rō rud gab
‘pōl’ a g+ɲpal u; laplap aij yab+ɲ nan
‘lin+ɲn’ a g+ɲpal u rik dam pak al
dōr g+ɲm+ɲdal u, laplap mu, laplap
a+ɲ, laplap ganwan hib nag+ɲ rō ud
al dōr gōm ‘silk’ a g+ɲpal u; mab
ha+ɲj aij au+ɲp ke ke gau; kaj el-
pad meg kub udōm nan ke ke iru
nōp g+ɲm+ɲdal gau; mab po aij aij
mani kub rau+ɲp nan ke ke iru nōp
g+ɲm+ɲdal gau; nan ain rō ‘brons’
a g+ɲpal u, ain u, kabō ‘mab+ɲl’ a
g+ɲpal u udōm nan ke ke iru nōp
g+ɲm+ɲdal gau; * 13 nan ha+ɲj aij
au+ɲp n+ɲg ke ke gau, pauda ke ke
gau ‘s+ɲnam+ɲn’ u, ‘spais’ u, ‘insens’
u, ‘mō’ u, ‘p+ɲlag+ɲsens’ u; n+ɲg wain
abe, olip wel abe; wid magō abe,
plaua abe; kaj kau abe sipsip abe;
kaj hos abe, nan kaj hos ad+ɲklō t+ɲp
g+ɲ ud ajpal gau abe; n+ɲbi b+ɲ kal+ɲp

* 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17

137:8; Jer 50:15,29; 2De 1:6

* 18:7: Ais 47:7-9

27:30-35

* 18:11: Esi 27:36

* 18:5: Jen 18:20-21; Jer 51:9

* 18:8: Rep 17:16

* 18:9: Esi 26:17;

* 18:12: Esi 27:12,13,22

* 18:6: Sam

* 18:9: Esi 26:17;

rau daulö nagı wög gı+ıdal gau
abe, nıbi bı aip pen pen göm kalıp
nagı lı daulö nagı wög gı+ıdal gau
abe. Nan kale sıkim gı+ıdal anıb
gau me u.

14 “Pen bı nan sıkim gı+ıdal gau
Babilon nıp hagnaböl, ‘Hañ roman
ne gası göp nan aij aij ne gau
magöñhalö adıñ hir göp. Kabö gol
silpa mani nan aij ke ke iru nöp ne
u magöñhalö hadö ur göp. Hainö
kuöyan udagnabön,’ a gınaböl.

15 “Bı Babilon au nan gau sıkim
göm, mani kub udmıdal bı gau,
Babilon u nıp ilön mab ke yabıt
gınab anıbu, hanıp u rö nöp gınım
rö löp, a göm, ke ke au dan mıdöm
mıtön göl gı * 16 hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e!
Daun kub ke yabıt e!
Daun kub kılın aij anıbi, wañj aij
aij,
laplap aij yabıt linın rık dam
pak al dör gı+ıdal u,
laplap mu, laplap atı udöm rıb
adık lı mıdmıdöp;
kabö gol, kabö pro aij aij ke ke
mani kub rauep,
magö pro kıbpap mıtöp rö rud gab
“pöl” a gıpal u udöm
rıb adık lı mıdmıdöp. *

17 Pen mıtıni wan aua nöp nan aij aij
nıpe anıb gau
magöñhalö hadö böñ nöp ur
göp,’ a gınaböl.

“Ñıg magıb kapden gau abe, bı
wög gep kale gau abe, nıbi bı ñıg
magıb adö ajpal gau abe, nıbi bı
ñıg magıb nan kago ud sıkim gıpal
gau abe, magöñhalö ke ke au dan
mıdeinaböl. * 18 Ke ke au dan
mıdöm, daun kub anıbu mab inöm
hadu kub upıt areinab u nıñöm
hagnaböl, ‘Daun klö ke yabıt i rö
ap nöd mıdagmıdöp e!’ gınaböl. *

19 Kale hañıtı udöm, nabıc adö kale
lanj ud yuöl gı yuöl gı hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e! Babilon daun
kub klö ke yabıt e!

Babilon nıpe mıdö nıñöl gı,
kabö gol, kabö silpa, mani,
nan aij aij mani kub rauep nan gau
ke ke iru nöp mıdö,
ñıg magıb ajöl gun, mani iru
nöp udmıdun u,
pen mıtıni wan aua nöp nan aij nıpe
anıb gau
magöñhalö hadö böñ nöp ur
göp,’ a gınaböl.

20 “Pen God nıpe gö Babilon böñ
nöp pa jö ma jö gı mıdöp u,
kale kumi kabö adö lanj
mıdpım gau

paj hagnım obi ale ale gımım mıtı
mıtı gımım!

God gö, bı si udep nıbi anıbu
böñ nöp ap lug paköp u,
kale Kraıs nıbi bı nıpe mıdpım gau
abe,

Kraıs manö aij nıpe ud arep bı
gau abe,

God manö hagep bı gau abe, kale
obi ale ale gımım
mıtı mıtı gımım!

Nıpe kalöp gı naij ga u nıñöm
God nıpe nıp manö kub
hagöm,
nıp pen ilön kub yabıt ñöb me
u,” a ga. *

21 Pen magö anıbu, ejöl klö ke
yabıt ap, kabö kub yabıt wid magö
pak hib jaköm plaua gıpal kabö
u rö ap ud ñıg solwara anj au ud
yuöm haga,

“Anıg unbö rö nöp daun kub ke
yabıt Babilon

ud wañ gı yulö hainö nıbi bı
kuöyan nıñagnaböl. *

22 Babilon nıbi bı mıtı mıtı göl gı,
nan gida rö paköl gı,
gabu paköl gı, atıñ magö pu
göl gı, mıdageinaböl.

Wög adö ke ke gıpal rö u,
gagnaböl.

* 18:15: Esi 27:31;36 * 18:16: Rep 17:4 * 18:17: Aıs 23:14; Esi 27:27-29 * 18:18: Esi

27:32 * 18:20: Aıs 44:23; Dud 32:43; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Esi 26:21

Wid magö pak hib jaköm
plaua gıpal rö u, gagnaböl.
*

²³ Nıbi bı lam mailö daun kub anıbu kuöyan nıñagnaböl.

Nıbi bı nılö udöm, mıñ mıñ göm, gagnaböl.

Nıbi bı ne sıkim gımdal gau, ram mınöñ ke ke gau bı kub yabıt mıdmıdal.

Pen nıbi bı ne kuj göm, manö pıral hagöm gılö,

nıbi bı ram mınöñ ke ke gau nıñöm magöñhalö hain göm anıg unbö rö nöp gı naj gımdal. *

²⁴ “Babilon nıbi bı gau nöp, God manö hagep bı nıpe gau kalıp al pak löm, nıbi bı nıpe gau kalıp al pak löm, gımdal.

Nıbi bı mınöñ naböñ it i al pak lımdal gau magöñhalö it u me Babilon nöp.

Anıg göp rö, God nıp pen ilön kub yabıt u nıöb,” a ga. *

19

¹ Ejol klö ke yabıt u manö anıbu hag pıs ga nıñöm yad gu kub yabıt apdı nıñnö. Gu anıbu, nıbi bı iru nöp kumi kabö adö lañ mıñ mıñ göl gı, meg mıgan dap ranöm hagla,

“God hib nıpe hagno adö aran!

God hon nöp nıbi bı ud kamıñ yuab.

God hon nöp mailö aij ke halö mıdöp.

God hon nöp bı klö ke yabıt mıdöp.

² God hon manö kub hagöm, manö ud asık aij göm, nıbi bı gau kalıp pen nıñö nöp nıöb.

Bı si udep nıbi naj yabıt anıbu, bı si udöm aip gı ajöm gö,

nıbi bı ram mınöñ ke ke gau nıbö apöm,

nıpe geia u nıñöm, anıg unbö rö nöp gı naj geila.

Nıbi anıbu nıpe God nıbi bı nıp wög gımdal gau al pak la u me,

God nıpe nıp manö kub hagöm pen ilön kub nıöb,” a gıla. *

³ Anıg hagöm, kauyan meg mıgan dap ranöm hagla,

“God hib nıpe hagno adö aran!

Daun kub ke yabıt Babilon in hadu göm,

hadu u pör pör nöp ap rannab,” a gıla.

⁴ Anıg hageila, bı manö ud asıkep nın juöl añı ap ado gı da mıhau mıhau (24) gau abe, nan kamıñ mıhau mıhau gau abe, God sea kın adö asık mıdeia it au kugom yımöm he göm hagla,

“Nıñö yabıt!

God hib nıpe hagno adö aran!” a gıla.

⁵ Anıg hageila, manö ap sea kın mıdeia au gılan nıbö hagöm haga, “Kale nıbi bı ramö gau abe, nıbi bı gep gau abe,

God hon nıp wög gımm nıp pıñıñ gıpım gau magöñhalö hib nıpe hagpe adö aran,” a ga.

Krais nıbi bı nıpe gau kalıp ud ram mınöñ nıpe arö, mıñ mıñ gıñaböl!

⁶ Pen magö u yad gu kub yabıt ap, nıg hij bıg hagöp rö aka rımu hagö mılöbö arab u rö, apdı nıñnö. Gu anıbu, nıbi bı iru yabıt nöp meg dap ranöm hagla,

“God hib nıpe u hagno adö aran!

God Bı Kub hon u Bı klö ke yabıt.

Nıpe Kın mıdöm nıbi bı gau kalıp magöñhalö abad mıdöp.

*

* 18:22: Ais 24:8; Esi 26:13

* 18:23: Jer 7:34; 16:9; 25:10

* 18:24: Jer 51:49; Rep 17:6

* 19:2: Dud 32:43; Rep 6:10

* 19:6: Rep 14:2

7 An+bu u, aij gö n+ñöl g+ m+ñ m+ñ gun;

Gor n+pe B+ klö ke yab+ñ m+idöp u n+ñun,

hib n+pe hagno adö aran.

N+ñön g+n+g: Sipsip Pi u n+bin n+pe udnab ñ+n u auöp rö,

n+bi u ram n+pe arn+g, nan g+ j+n göl g+ m+idöp. *

8 Lin+n ud wañj u+ rud m+imailö göl g+ m+idöp ap,

God n+bin n+pe n+ñ ñö y+möb,” a g+la.

Lin+n wañj aij an+bu il u, God n+bi b+ n+pe g+ aij g+la an+bu gau me u.

9 Pen ejol an+bu y+ip haga, “God manö n+ñö yab+ñ hagöp u, manö n+pe r+imnap hagnö kal+ kñ+ñ r+kmön. N+pe hagöp, ‘N+bi b+ Sipsip Pi u w+ñ alö amöm n+pe aip nan kub ñ+ñnaböl gau, m+ñ m+ñ yab+ñ g+inaböl,’ a göp” a ga. *

10 Pen ejol an+bu an+g hagö, yad ma il n+pe au kugom y+mem, n+ip sabe g+nam, a g+nö u pen y+ip haga, “Ne an+g gagmön! God añ+ñöp n+ip sabe g+imön. Kale abe, añ mam kale gau abe, Jisas manö aij n+pe u n+ñ udmim hagöp rö g+ipim rö u, yad u rö nöp b+ God n+ip wög g+ ñeb b+ ap m+idpin. Jisas manö n+ñö hag waiö la manö aij u nöp udöm, God manö hagep b+ n+pe gau manö hagal,” a ga. *

Krais kaj hos rud adö lan as+iköm ajeia

11 Pen magö u n+ñnö, kumi kabö adö lan m+igan hi+ka n+ñöm b+ ap kaj hos rud ap adö as+ik m+ideia. B+ kaj hos adö as+ik m+ideia b+ an+bu, hib n+pe m+ñöp: hib ap C+g Göp, hib ap Kabö Rö. N+pe n+bi b+ gau kal+ip manö kub hagöm, manö ud as+ik aij göm, pen ilön ñöb u, hañwañö ñagöp, g+ipal rö nöp n+ñöm ñöb. An+g unbö rö nöp

u, n+bi b+ gau aip pen pen göm al r+d+ik yuöp u, gas+ n+ñ aij göm, manö ud as+ik aij göm, pen pen göm al r+d+ik yuöp. * 12 Amgö n+pe u mab m+ñan rö. Kin rol g+ipal usaj+il bad iru nöp nab+ic adö n+pe lan lö m+ideia. Hañ roman n+pe au hib ap m+ideia. Pen hib an+bu, n+bi b+ r+imnap n+ñagpal;

n+pe ke nöp n+ñöb. * 13 Wañj l+ m+ideia u, hagape r+m lö hagape halö m+ideia. Pen hib n+pe u, “God Manö.” * 14 Ami B+ kumi kabö adö lan au n+bö gau, wañj rud u+ yab+ñ ke ke löm, kaj hos rud adö gau ke ke as+iköm, n+ip hain g+la.

15 Meg m+igan n+pe yan, ru m+lö k+d yab+ñ ap apjaka. Ru m+lö k+d an+bu udöm, n+bi b+ ram m+nöñ ke ke gau aip pen pen göm al pak löm, ain ur m+lö ap udöm, kal+ip abad m+ideinab. Pen God hag la ñ+n an+bu, God B+ Kub, B+ klö ke yab+ñ u, n+bi b+ g+ naij göm n+ip j+ n+ñnaböl gau kal+ip mulu kal yab+ñ n+ñöm, wain magö rö udöm, God wain magö abhib jakep ka m+igan u yuöm, B+ kaj hos rud adö as+ik m+idöp an+bu kal+ip pak hib jaknab. *

16 Pen wañj m+lö n+pe u abe, ma kuw+ñ n+pe u abe, hib ap kal+ kñ+ñ r+ikla m+ideia:

KIN GAU KIN KALE U BI KUB GAU
BI KUB KALE U *

17 Pen yad n+ñnö, ejol ap s+idö an au g+lan urak m+idö n+ñöl g+, yaur u göm ajeila gau kal+ip w+ñ kub alöm haga, “God kalöp nan magö kub ñ+n+g gab u, magöñhalö apim magum g+mim! * 18 Aumim, kin gau hañ roman kale ñ+ñmim, ami b+ abad m+dep b+ kub gau hañ roman kale ñ+ñmim, ami b+ klö gau hañ roman kale ñ+ñmim, kaj hos gau hañ roman ñ+ñmim, b+ kaj hos ud ajpal gau hañ roman

* 19:7: Ais 61:10; Rep 21:2 * 19:9: Mad 22:2-3 * 19:10: Ap 10:25,26; Rep 22:8-9 * 19:11:

Rep 1:5; 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Dan 10:6; Rep 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3;

Jon 1:1,14 * 19:15: Sam 2:9; Rep 1:16; 14:20 * 19:16: Rep 17:14 * 19:17: Esi 39:17-20

ñiŋmim gɨmim. Pen nɨbi bɨ nagɨ wög gɨpal gau, nɨbi bɨ gasɨ kale ke wög gɨpal gau, nɨbi bɨ hib kub mɨdöp gau, nɨbi bɨ hib mɨdagöp gau magöŋhalö, hañ romanɨ kale ñiŋnabim,” a ga.

¹⁹ Pen magö u nɨŋnö, nan hapeb u abe, kiŋ mɨnönɨ naböŋ it i ke gau nɨbö gau nɨbö abe, Bɨ kaj hos rud ud ajöp u aip, ami bɨ nɨpe gau aip pen pen gɨnɨg, ami bɨ kale gau dap magum gɨla. ²⁰ Anɨg geila u pen Bɨ hos rud ud ajeia u, nan hapeb u abe, bɨ nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp manö piral hagöm nan gagep rö ga u abe, kalɨp ud sɨsɨ göm, mab mɨtaŋ salpa halö inmɨdöp ñiŋ wanö yan yua. Pen nan hapeb bɨ nɨpe u nɨpe nöd nɨbi bɨ iru nöp manö pir alö, nan hapeb kɨñ u udöm, nan ana nɨpe rö gɨla u, sabe gɨla. *

²¹ Pen Bɨ kaj hos rud ud ajeia u, ru mɨlö kɨd meg mɨgan nɨpe yan nɨbö apjaka anɨbu ami bɨ gau kalɨp magöŋhalö al pak lö, yaur gau apöm hañ romanɨ kale gau ñiŋ ñiŋ wasö nɨŋöm arö gɨla.

20

Seden nagɨ mɨdö mɨ unbö wan dausan innab

¹ Pen magö u nɨŋnö, ejol ap ulöm mɨgan mauñ juaga ki rib u abe, sen klö yabɨ bol u abe, ñiŋmagö nɨpe u udöl göm, kumi kabö adö lan nɨbö auajip. * ²⁻³ Dapöm, re ubɨ u, re hadame dagol nɨbö u, nɨp ud sɨsɨ göm, nɨbi bɨ ram mɨnönɨ ke ke gau kalɨp kuöyan piral gagnɨm, a göm, nagɨ adɨk dam ulöm mɨgan mauñ juaga anɨb yan yuöm, ajön gɨ ñöm, pɨdön gɨ aij yabɨ ga. Geia u me, nɨpe anɨb gau nagɨ mɨdö mɨdö, mɨ unbö wan dausan arö, kuöyan u hubɨk yuö apöm, pro magö ap yɨharɨŋ

gɨ ajeinab. Re hadame piral gep anɨbu me, kɨjaki u, Seden nöp. *

⁴ Pen nɨŋnö, nɨbi bɨ rɨmnap ana kale kiŋ sea asɨkep adö ke ke gau asɨk mɨdeila. Nɨbi bɨ anɨb gau, God hagö kale nɨbi bɨ gau kalɨp manö kub hagöm manö ud asɨknɨg geila. Pen nɨbi bɨ anɨb gau, nan hapeb u nɨp ke abe, ana nɨpe rö gɨla nan u abe sabe gagöm, kɨñ nɨpe nabɨc kale lan aka ñiŋmagö kale u udagöm, Jisas manö aij nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp waiö hag ñöm, God Manö hagöp rö nöp göm geila nɨŋöm, kalɨp nabɨc cög rɨb gɨ dö gɨla. Yad nɨŋöl gɨ mɨdainö nɨŋöl gɨ, ana anɨb gau kamɨŋ löm, Krai aip nɨbi bɨ gau kalɨp kiŋ rö abad mɨdlö mɨdlö, mɨ wan dausan u ina. * ⁵ (Pen nɨbi bɨ rɨmnap umla gau, ñiŋ anɨbu urakagla. Mɨ wan dausan u ina, hainö urakla.) Manö hagabin i, God nɨpe nöd gö nɨbi bɨ anɨb gau urakla u nöp hagabin. ⁶ Nɨbi bɨ nöd uraknaböl gau, God nɨbi bɨ nɨpe ke nöp mɨdöm aij gö nɨŋöl gɨ mɨñ mɨñ yabɨ göl gɨ mɨdeinaböl. Kauyan umagnaböl. Kale God Krai kalɨp apil mɨhau sabe gep nɨbi bɨ rö wög gɨ ñöl gɨ mɨdöm, Krai aip nɨbi bɨ gau kalɨp kiŋ rö abad mɨdlö mɨdlö, mɨ wan dausan u innab. *

Seden ilön kub udnab

⁷ Mɨ wan dausan anɨbu ap arnab nɨŋöl gɨ, God ejol nɨpe gau kalɨp hageinab, Seden nɨp nagɨ hubɨk yulö, ⁸ amöm nɨbi bɨ ram mɨnönɨ it i ke ke gau magöŋhalö mɨdpal gau kalɨp manö piral hagnab. Nɨbi bɨ anɨb gau me, Gog aip Megog aip. Seden kalɨp magöŋhalö tɨp gɨ dauö, kale pen pen gɨnɨg aunaböl. Nɨbi bɨ pen pen gɨnaböl anɨb gau, kabö kuɨp ñiŋ solwara goɨ gau iru nöp mɨdöp rö nöp mɨdeinaböl. * ⁹ Kale mɨgan gau mɨgan gau

* 19:20: Rep 13:12-17; 20:10 * 20:1: Rep 9:1 * 20:2-3: Jen 3:1; Rep 12:9 * 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rep 13:17 * 20:6: Rep 1:6 * 20:8: Esi 38:2,9,15-16

nibö apöm, daun kub God nibi bi nipe han mideila, daun kub God nipe midmagö löp anibu nöp, big gıgabö geila. Daun big gıgabö gıla u pen adıñ mab mıtanj kumi kabö adö lañ nibö apöm, kalıp in habık ara. * 10 Pen God ejol nipe gau, kıjaki nibi bi gau kalıp manö pıral hagöm tıp gı daua u, nıp dam ñıg wañö mab mıtanj salpa halö inab yañ ud yula. Nan hapeb u aip, bi nipe nibi bi gau kalıp manö pıral haga u aip, nöd ñıg wañö anıb yañ yulö midailö. Mailö abe, sıb abe, pör pör nöp ilön mab udöl gı mideinabol. *

Manö kub hainö yabıt u

11 Pen sea kiñ rud kub yabıt ap abe, Bı adö anıbu asıköl midajıp u abe niñnö. Bı Kub nipe au midö niñöl göm, mınöñ naböñ ilı abe, kumi kabö adö lañ abe, adıñ böñ nöp piñıñ gı ke gau arö, kuöyañ niñagın. 12 Pen yad niñnö, nibi bi kub midöm umla gau abe, nibi bi ramö gau midöm umla gau abe, magöñhalö apöm sea kiñ il anıb au urak midlö niñöl gı, köp rımnap ud pıtaila. Köp ap, nibi bi kale kamıñ midöl gı, gıla gıla rö niñöm, kalı kılñ rıkla. Köp anıbu ud pıtaiöm, köp ap ud pıtaila. Köp hain nibö ud pıtaila u, nibi bi pör pör kamıñ mideinabol hib kale kalı kılñ rıkla. Ud pıtaila niñöm God nipe nibi bi umla gau niñön niñön gıla u niñöm, manö ud asıköm, kalıp nıme la. * 13 Pen nibi bi ñıg solwara añ gau umla gau arlö niñöl gı, God nipe kalıp manö kub haga. Umab Magö u abe Wip Ana Ram u abe nibi bi umöm am abad mideila gau kalıp magöñhalö dam ñılö niñöl gı, kale ke ke niñön niñön gıla u niñöm,

God kalıp manö kub haga. *

14 God nipe anıg ga niñöm, Umab Magö u abe Wip Ana Ram u abe, God hagö kalıp mıñöñ dam mıtanj inab wañö yañ ud yula. Mab mıtanj inab wañö arbal u, Kuöyañ Umnabol, a gıpal. 15 Pen nibi bi pör pör kamıñ mideinabol gau hib kale kalı kılñ rıkla köp anıbu, nibi bi an an hib kale köp anıbu midageia, God hagö, kalıp magöñhalö u rö nöp dam mab mıtanj inab wañö yañ ud yula.

21

Mıñöñ naböñ ilı abe, kumi kabö adö lañ abe ke hain nibö la

1 Midem niñnö, mınöñ naböñ gısön nibö abe, kumi kabö gısön nibö abe mideia. Mıñöñ naböñ nöd nibö u abe, kumi kabö nöd nibö u abe hadö ur göm midageia. Ñıg solwara nöd midmidöp u, u rö nöp hadö ur göm midageia. *

2 Pen yad niñem niñnö, God gö Daun Kub Uıt u, Jerusalem gısön nibö u, kumi kabö adö lañ au nibö auajıp. Daun Kub Uıt anıbu, nibi gau bı udnıg, wañı kılñ aij löm abad midpal rö u mideia. *

3 Pen yad apdi niñnö, sea kiñ mideia añ au nibö, manö kub wiñ al hagöm haga, “Mıñı rıköm, God nipe ke nibi bi gau aip ram gı löm mideinab. Nıpe nibi bi gau aip han mideinab niñöm kale nibi bi nıpe mideinabol. God nıpe ke kalıp aip midöm, God kale mideinab. * 4 Nıpe amgö ñıg amgö kale midöp u magöñhalö hık gı yunab. Nibi bi umagnabol; mıñör udö, mög gö mıtöñ gagnabol; ilön udagnabol. Niñön gınıg: mınöñ naböñ nöd nibö u had ur göm uri midagöp,” a ga. *

* 20:9: 2Ki 1:10 * 20:10: Sam 11:6; Rep 19:20; 21:8 * 20:12: Dan 7:9-10; Mad 25:31-46;

Ap 17:31; 2Ko 5:10; Rep 13:8 * 20:13: Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rep 2:23; 22:12 * 21:1: Ais 65:17;

2Pi 3:13 * 21:2: Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; Rep 3:12 * 21:3: Lep 26:11,12; Esi 37:27;

Sek 2:10; 2Ko 6:16 * 21:4: Ais 35:10; 65:19; Rep 7:17

5 Pen Bi kin sea adö asika u yip haga, “Yad nan magöñhalö gısön nıbö gı labin,” a ga. Anıg hagöm yip haga, “Manö hagabin i kalı kılın rıkmön. Manö anıbi, manö nıñö yabıl, nıbi bı gau böñ nöp nıñ udöl,” a ga. *

6 Anıg hagöm yip haga, “Nan uri hagajın gau magöñhalö hadö gıpin. Yad hadame dagol gau mıdmıdin, hainö pör nöp pör nöp mıdeinabin. Yad nöp gınö, nan gau magöñhalö ıt göm mıdöp. Yad nöp gınö, nan gau magöñhalö ur gınıg gınab. Nıbi bı an nıg nan gainım, kalıp hagnö, nıg ilam nıbö nıg kamıñ magö ñeb u nıñnaböl; rauagnaböl, yıharıñ nöp nıñnaböl. * 7 Nıbi bı marö auö, gası iru nıñagöm, yip cıg göl gı nöp mıdeinaböl gau, kalıp nan hagajın i magöñhalö nıñnabin. Yad Nap kale mıdnö, kale nıı pai yad mıdeinaböl. * 8 Pen nıbi bı God nıp cıg gıno, hanıp marö aunab a göm pıñıñ gıpal gau; nıbi bı yip nıñ udöm arö gıpal gau; nıbi bı nan naij yabıl nan gac yabıl gıpal gau; nıbi bı wıp albal gau; nıbi si bı si gıpal gau; nıbi bı kuj gıpal gau; nıbi bı god pıral nan yıharıñ gau sabe gıpal gau; nıbi bı manö pıral hagpal gau; kale magöñhalö am mıdeinaböl nıg warjö mab mıtıñ salpa halö inab u. Nıbi bı mıgan anıbu arnaböl u, Kuöyan Umnaböl, a gıpun,” a ga. *

Jerusalem gısön nıbö

9 Ejol unbö mudun jıñ nöd kınan kale dauajal gau, ejol añı ap apöm yip haga, “Auö, Sipsip Pi u, nıbi nıpe udnıg gab u, nıbi anıbu nöp yamnö nıñnabön,” a ga. 10 Anıg hageia, God Ana u yip ba lö nıñöl gı, ejol u yip udöm, dam ram mınön no ilö kub yabıl i adö

gılan ap amöm, yip yamö nıñnö, Daun Kub Uı u, Jerusalem u, God kumi kabö adö lan mıdöp au nıbö auajıp. *

11 God Jerusalem gısön nıbö u yuö auö nıñöl gı nıñnö, God nıpe mailö aij ke halö mımailö gab rö u, daun anıbu u rö nöp mailö aij ke halö mımailö gajıp. Daun kılın aij anıbu kabö aij aij mani iru rauep rö, kabö jasper mımailö göp rö u, mımailö göm mıdeia. *

12 Kabö waryö mılö yabıl Jerusalem gısön nıbö u gıgabö göm, adan ramö unbö mıgan lan gau mıdeia. Adan ramö unbö mıgan lan gau ajöñ ke ke mıdeia. Pen ejol unbö mıgan lan adan ramö ajöñ anıb gau ke ke abad mıdeia. Adan ramö ajöñ anıb gau, naböñ adö lan Juda ıt ke ke unbö mıgan lan mıdpal rö, ajöñ unbö mıgan lan gau ke ke kalı kılın rıkla. * 13 Adan ramö ajöñ anıb gau: ain adö mıñ mıtıhau nıgan; usıñ adö jıñ mıtıhau nıgan; goı lödan mıtıhau nıgan; goı lödan mıtıhau nıgan. 14 Pen waryö anıbu nöd ıt göm, kabö mılö kub unbö mıgan lan mılöbö lı lı udöm, hainö waryö gıla adö anıbu. Kabö mılö kub anıb gau, Sipsip Pi manö ud arep bı unbö mıgan lan gau, hib kale gau kalı kılın rıkla.

15 Ejol yip manö hagajıp anıbu ilöñ kabö gol udöm gıla ap udöl mıdeia. İlöñ anıbu rö udöm, nan ap ilöñ adıp adıp löm, nan anıbu mılö aige gö rö mıdöp u wö ral nıñbal. Pen ejol ilöñ anıbu udöm daun kub anıbu lı nıñnıg geia; adan ramö ajöñ abe, kabö waryö abe, daun kub magöñhalö lı nıñnıg geia. *

16 Pen ejol nıpe ilöñ anıbu udöm, daun nıme u ilöñ u ud adıp adıp löm, daun kub anıbu mılö aige gö rö mıdajıp u wö ral nıñö, yad nıñnö, mıñ nıbö jıñ

* 21:5: 2Ko 5:17 * 21:6: Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; Rep 1:8,17; 22:17 * 21:7: 2Sa 7:14; Sam 89:26-27 * 21:8: Mad 25:41; Hib 10:38-39; Rep 20:15; 22:15 * 21:10: Esi 40:2 * 21:11: Ais 60:1-2,19 * 21:12: Esi 48:30-35 * 21:15: Esi 40:3; Rep 11:1

dwelp dausan sɪdadia ara; lödaŋ nɪbö lödaŋ dwelp dausan sɪdadia ara. Pen gɪlaŋ gɪ ke mɪdageia, adɪp adɪp anɪbu nöp dwelp dausan sɪdadia ara.* 17 Pen ejol anɪbu nɪpe ilöŋ anɪbu udöm, daun kub waryö gɪgabö ga u, nɪbi bɪ ilöŋ löm wö ral nɪŋbal rö wö ralöm, mɪnönŋ yaŋ nɪbö nabön adö laŋ wö ral nɪŋö, yad nɪŋnö, kiubid unbö ñɪn juöl mudun jɪŋ ado gɪ da mɪhau mɪhau (144) ara.† 18 Waryö anɪbu, kabö jaspä a gɪpal u udöm gɪ lö mɪdeia. Daun kub u, kabö gol aij aij glas rö kɪd yabɪŋ göl mɪdöp u nöp udöm gɪ lö mɪdeia u me, kɪd yabɪŋ göl mɪdeia. * 19 Kabö mɪlö kub, kabö waryö ɪt yaŋ mɪdeia gau, kabö aij aij mani kub rauerp ke ke ɪru nöp udöm, kabö mɪlö kub unbö mɪgan laŋ anɪb gau gɪ lö mɪdeia. Nabön waŋg nɪbö yaŋ kabö jaspä u gɪ lö mɪdeia; nabön yɪgwö aŋ nɪbö u kabö mu, sapaia u gɪ lö mɪdeia; nabön yɪgwö nɪgan nɪbö u kabö kamɪŋ kamɪŋ bö, aged u gɪ lö mɪdeia; nabön yɪgwö mɪlö u kabö kɪkamɪŋ bö, emral u gɪ lö mɪdeia; 20 nabön mamɪd u kabö aɪɪ abe rud abe uɪ maɪɪ gɪ mɪdöp, sadoniks u gɪ lö mɪdeia; nabön kagoɪ jɪŋ u kabö aɪɪ, kanilian u gɪ lö mɪdeia; nabön mudun u kabö uhaɪɪn, krisolaid u gɪ lö mɪdeia; nabön raleb u kabö kɪkamɪŋ bö, berɪl u gɪ lö mɪdeia; nabön ajɪp u kabö uhaɪɪn ke yabɪŋ, dopas u gɪ lö mɪdeia; nabön sɪduŋ laŋ u kabö kɪkamɪŋ bö abe uhaɪɪn abe uɪ maɪɪ gɪ mɪdöp, krisopres u gɪ lö mɪdeia; nabön agɪp laŋ u kabö aɪɪ, haiasin u gɪ lö mɪdeia; nabön mɪgan laŋ u kabö mu, amedis u gɪ lö mɪdeia. 21 Adan ramö ajön unbö mɪgan laŋ gau, magö kaɪum kɪbap mɪlep

rö rud gab, pöl a gɪpal kub ke yabɪŋ unbö mɪgan laŋ udöm gɪ lö mɪdeia. Daun kub anɪbu, lor gau kabö gol aij aij glas rö kɪd göl mɪdöp u nöp udöm gɪ lö mɪdeia u me, kɪd yabɪŋ göm mɪdeia. 22 Pen daun kub anɪbu yad God sabe gep ram ap nɪŋagnö. God Bɪ Kub, Bɪ klö ke yabɪŋ u abe, Sipsip Pi u abe mɪdpil rö, God sabe gep ram ap mɪdagöp; kale apil mɪhau God sabe gep ram mɪdpil. 23 Pen God mailö aij ke yabɪŋ nɪpe mɪmailö göm, Sipsip Pi lam mailö gab rö u mɪmailö göm gɪpil rö, daun anɪb au sɪdö rakɪn wög ap mɪdagöp.

* 24 Nɪbi bɪ ram mɪnönŋ ke ke gau nɪbö apöm daun anɪbu am mɪdeinaböl gau, mailö aij anɪbu nɪŋöl gɪ ajeinaböl. Kiŋ mɪnönŋ nabön ɪt i ke ke gau nɪbö daun anɪbu am mɪdeinaböl gau, nan nɪhön nɪhön aij, nan nɪhön nɪhön mailö halö ram kale gɪla gau, halö dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinaböl. * 25 Pen daun anɪbu, ajön gau gɪŋagnaböl; sɪbön auagnab nɪŋöm ajön pör pör hiɪköl nöp mɪdeinab. * 26 Nɪbi bɪ ram mɪnönŋ ke ke gau nɪbö apöm daun anɪbu am mɪdeinaböl gau, nan nɪhön nɪhön aij, nan nɪhön nɪhön mailö halö ram kale gɪla gau, halö dam daun kub raul mɪgan anɪbu am mɪdeinaböl. 27 God nɪp asɪ masɪ göp nan u, daun raul mɪgan anɪbu aröl rö lagnab. Nɪbi bɪ god piral sabe göm gɪ naj yabɪŋ gɪpal gau, daun raul mɪgan anɪbu aröl rö lagnab. Nɪbi bɪ pör pör nöp kamɪŋ mɪdeinaböl köp anɪbu yaŋ, Sipsip Pi hib kale kalɪ klɪŋ rɪknab gau nöp, daun raul mɪgan anɪbu arnaböl. *

* 21:16: Grik manö hagöm 12,000 sɪdadia a ga u, 2,200 kilomida rö. † 21:17: Grik manö hagöm kiubid unbö ñɪn juöl mudun jɪŋ ado gɪ da mɪhau mɪhau (144) a ga u, mida unbö ñɪn juöl mɪhau nɪgan ado gɪ da mamɪd u (65) rö. * 21:18: Ais 54:11-12 * 21:23: Ais 60:19-20; Rep 22:5 * 21:24: Ais 60:3,5 * 21:25: Ais 60:11 * 21:27: Ais 52:1; Esi 44:9; 1Ko 6:9-10

22

Ñig Kamij Magö Ñeb u

¹ Ejol anıbu, ñig kamij magö ñeb u yıp yamö nıjnö. Ñig auajıp anıbu, glas mımailö göp rö mımailö gı auajıp. Ñig anıbu, God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiñ kale apil mıhau asıkpil au gılanı nıbö ilam juöm, * ² daun kub lor anıbu amöm ara. Ñig goł böñ böñ mab ñıñöm pör pör mıdeinaböl mab u rana. Mab ur anıbu, mı añı añı rakın ke ke mıgan lanı u nöp, pör nöp magö pılöp. Pen mab ułan anıbu, nıbi bı ram mınöñ ke ke gau nıbö kalıp gö kamij lınım rö nöp mıdöp. *

³ Daun kub anıbu, God nıp asi ması göp nan u mıdagöp. God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiñ kale u daun kub anıbu mıdeinab. God nıbi bı nıpe gau, nıp wög gı ñöl gı mıdeinaböl. ⁴ Daun kub anıbu, God nıbi bı nıpe gau Sipsip Pi mulu adıñ nıpe u nıñnaböl. Sipsip Pi hib nıpe u nable kale lanı kalı kılın rık lılö mıdeinab. * ⁵ Sıbön auagnab. God Bı Kub u mailö kale u mıdeinab u me, hapö mıtanj abe, sıdö abe wög ap mıdageinab. Kale pör nöp pör nöp kiñ rö mıdeinaböl. *

Söl mıdöp Jisas aunab

⁶ Pen ejol anıbu yıp haga, “Manö hagabin anıbi manö pıral wasö; manö nıñö yabıt. God Bı Kub, Ana nıpe bı manö hagep nıpe gau kalıp gası ñö manö nıpe hagdaldal God anıbu nöp, yıp yuö apem, söl mıdöp gıñab manö u hag ñabin,” a ga. *

⁷ Jisas manö hagöm hagab, “Nıñim! Söl mıdöp nıñabin. Nan nıñön nıñön hainö gıñgı gab u, buk anıbi mıdöp. Nıbi bı an

manö anıbi nıñ udöm, hagöp rö gıñnaböl gau, aij gö nıñöl gı mıñ mıñ gıñnaböl,” a göp. *

⁸ Yad Jon, ejol manö hagajıp u abe, nan nıñön nıñön gajıp u abe magöñhalö nıjnö. Pen ejol manö hagajıp u abe, nan nıñön nıñön gajıp u abe magöñhalö nıñ pıs gem, ap lug ejol anıbu ma it nıpe au kugom yımem, nıp sabe gıñnam, a gıñö u pen * ⁹ yıp haga, “Wasö! Yıp anıñ gıñmön; God nıp nöp sabe gıñmön. Ne God nıp wög gı mıdpan u, namam God manö hagep bı gau abe, nıbi bı manö mıdöp buk anıbi hagöp rö gıpal gau abe, kale God nıp wög gıpım rö, yad u rö nöp God nıp wög gıpin,” a ga.

¹⁰ Pen ejol anıbu yıp haga, “Hainö gıñnab manö kalı kılın rıkan yagol u, ud mamoc gıñmön gau pi gı lagmön; söl mıdöp, manö kalı kılın rıkan rö magöñhalö gıñnab. ¹¹ Anıbu u nıñöm, nıbi bı gı naj gıpal gau, kale u rö nöp nagı naj adö u nöp göl gı mıdaiöl; nıbi si bı si gıpal gau, kale adö anıbu nöp göl gı mıdaiöl; nıbi bı gı aij gıpal gau, kale adö aij anıbu nöp göl gı mıdaiöl; nıbi bı uł mıdpal gau, kale unbö rö nöp uł mıdaiöl,” a ga. * ¹² Jisas manö hagöm hagab, “Nıñim! Söl mıdöp nıñabin. Nıñ anıbu, kale nıbi bı yad gau nıñön nıñön gıpım u nıñem, pen u rö nöp nan aij nıñabin. * ¹³ Yad hadame dagol gau mıdmıdin, hainö pör nöp pör nöp mıdeinabin. Yad nöp gıñö, nan gau magöñhalö it göm mıdöp. Yad nöp gıñö, nan gau magöñhalö ur gıñgı gıñnab. It u yad nöp, pıñ u yad nöp mıdpin. *

¹⁴ “Nıbi bı wałıñ kale ñig lı aij gıñnaböl gau, mıñ mıñ gıñnaböl.

* 22:1: Esi 47:1 * 22:2: Jen 2:9; Esi 47:12; Joe 3:18; Sek 14:8 * 22:4: Mad 5:8; Rep 3:12

* 22:5: Dan 7:18,27; Rep 5:10; 20:6; 21:23,25 * 22:6: Rep 1:1 * 22:7: Rep 1:3 * 22:8:

Rep 19:10 * 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; Jer 17:10; Rep 2:23 * 22:13: Ais 44:6; Rep 1:8,17; 21:6

Mab magö ñiŋ pör pör mideinaböl u ñinö, kale ñiŋöm am daun kub raul miŋan anibu arnaböl. *

¹⁵ Pen kain hapeb gau, daun anibu aröl rö lagöp. Nibi bi kuj gipal gau, nibi si bi si gipal gau, wip albal gau, nan yiŋariŋ gau god hon a göm sabe gipal gau, manö piral hagpal gau, kale hön yaŋ nöp mideinaböl.

¹⁶ “Yad Jisas, ejol yad u hag yunö, amöm kalöp nibi bi yad cöc ram minöŋ ke ke gau midpim gau, kalöp manö yad anibi hag ñöb. Yad me, Depid rikö, riklö rik dam dapil gilö, Bi Kub mideinab a gila u nöp yad midpin. Yad me, gap+ paglin kub ram runig gö niŋöl gi, ap rannab, a gipal u nöp yad midpin,” a ga. *

¹⁷ God Ana u abe, Bi nibi udnab nibi anibu abe, “Aue!” a gipil.

Nibi bi manö anib i niŋeinaböl gau u rö nöp, “Aue!” a göl.

Kale nibi bi ñig nan göp gau magöŋhalö aumim! Aumim, ñig

kamiŋ magö ñeb u yiŋariŋ ud ñiŋim. *

¹⁸ Nibi bi manö buk anibi midöp amgö li niŋöm haglö, kale niŋmim gau, nan niŋön niŋön hainö ginim manö u niŋ aij gimim. Nibi bi rimnap manö anib i niŋöm, manö rimnap halö u maŋ geinaböl u, God kalip pen ilön ñöm gö, marö kub buk anibi hagöp rö halö udnaböl. * ¹⁹ Pen nibi bi manö anib i, naböŋ rimnap udagun a göm arö geinaböl u, God kalip pen mab magö ñiŋ pör pör mideinaböl hagöp u wasö gö ñiŋagnaböl; Daun Kub Uŋ am mideinaböl hagöp u abe wasö gö aragnaböl.

²⁰ Bi manö kal+ kliñ rikpin anibi hagöp Bi u hagöm hagöp, “Yau! Söl midöp ninabin,” a göp.

Anib unbö rö aij! Bi Kub Jisas, ne aumön!

* ²¹ Bi Kub hon Jisas kalöp God nibi bi niŋe mög gö abad mid aij göl gi midainim. Anib unbö rö aij.

* 22:14: Jen 2:9; 3:22 * 22:16: Nab 24:17; Ais 11:1,10; Ro 1:3; Rep 2:28; 5:5 * 22:17: Ais 55:1; Rep 21:6 * 22:18: Dud 4:2; 12:32 * 22:20: Rep 2:16